INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

PIŚMIENNICTWO STAROPOLSKIE

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ
POD KIEROWNICTWEM
ROMANA POLLAKA

HASŁA OSOBOWE

A-M

MCMLXIV
PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

BIBLIOGRAFIA LITERATURY POLSKIEJ

· NOWY KORBUT ·

2

PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

ZESPÓŁ AUTORSKI

TADEUSZ WITCZAK
DANUTA MANIEWSKA

ORAZ

JÓZEF CYBERTOWICZ, ALOJZY SAJKOWSKI, IZABELLA TERESIŃSKA
WANDA WENDLAND-PIERZCHLEWICZOWA

REDAKTOR WYDAWNICTWA: MARIA WAPNIARKOWA
REDAKTOR TECHNICZNY: WACŁAW WYSZYŃSKI
OKŁADKĘ I OBWOLUTĘ PROJEKTOWAŁA EWA FRYSZTAK-WITOWSKA

A

AGRICOLA RUDOLF młodszy (zm. 1521)

Inne formy nazwiska: Hydroburgius; Rudolphus Johannis de Constantia; Wasserburgensis; Rhaetus; Baumann (?).

Poeta, humanista, wydawca.

Ur. pod koniec XV w. w okolicach Wasserburga nad Jeziorem Bodeńskim, w szwajcarskiej rodzinie włościańskiej; syn Jana. Początki nauk pobierał w Rottwyl (1501-1505), następnie na uniwersytecie lipskim (1507-1508). Stamtąd przez Wrocław przybył do Krakowa, gdzie w półroczu letnim 1510 wpisał się na Akademię. M. in. słuchał wykładów Pawła z Krosna i Michała Falkenera (zob.). Znał język grecki. W 1511 wyjechał na Węgry: był w Budzie, kierował szkołą metropolitalną w Ostrzyhomiu, a w październiku 1514 zapisał się na uniwersytet wiedeński, gdzie studiował do 1517. Odznaczony przez cesarza Maksymiliana tytułem *poeta laureatus*, w końcu 1517 powrócił do Krakowa i objął katedrę poetyki. W 1518-1519 uczył paziów włoskich z orszaku królowej Bony. Zasłużył się jako wydawca licznych dzieł klasyków i pisarzy humanistycznych, głównie do użytku szkolnego. Przyjaźnił się z wieloma humanistami, m. in. z Joachimem Wadianem, z którym prowadził wieloletnią korespondencję, z Kasprem Ursynem Weliusem, Wawrzyńcem Korwinem (zob.). Od wiosny 1519 na skutek niesprzyjającego klimatu oraz nieporozumień z episkopatem zamierzał wyjechać z Krakowa. Zabiegom, które czynił w tym kierunku, przeszkodziła śmierć z początkiem marca 1521.

TWÓRCZOŚĆ

1. De divo Casimiro, regio Polonie et Lituanie principe, signis ac miraculis clarissimo... carmen elegiacum. Kr. 1511, dr. F. Ungler.

2. Oratio ad... Petrum Tomitium... die XVIII Jul. Anno d. MDXV Viennensis universitatis nomine habita. Cum ejusdem Carmine sapphico ad... Michaelem Vratislaviensem. Wiedeń 1515, dr. J. Sigrenius. Przedr. Joachim Vadianus: Orationes Viennae... ad D. Maximilianum. Wiedeń 1516.

3. Hymnus de divo presule et martyre Stanislao. Kr. 1519, dr. H. Wietor.

Prace edytorskie

1. F. Beroaldus: Modus epistolandi. Kr. 1512, dr. F. Ungler.

2. Aristoteles: Libri de anima. Kr. 1512, dr. F. Ungler. Wyd. nast. Kr. 1519.

3. K. Ursinus Velius: Epistolarum et epigrammatum liber. Wiedeń 1517, dr. J. Sigrenius.

4. Cicero: Pro rege Deiotaro ad C. Cesarem oratio. Kr. 1518, dr. H. Wietor. Fragm. przedmowy przedr. A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 1. Wil. 1840 s. 154.

5. Crates Thebanus: Epistole aureis sententiis. Kr. 1518, dr. H. Wietor.

6. Jan z Głogowa: Phisionomia. Kr. 1518, dr. H. Wietor.

Listy

Do i od Joachima Vadiana. Wyd. E. Arbenz i H. Wartmann: Die Vadianische Briefsammlung. T. 1-6. (1888-1913). (Tu m. in. przedruk: Habes lector hoc libello... ad Joachimum Vadianum... epistolam, qua de locorum nonnullorum obscuritate quaestio fit et percontatio Joachimi Vadiani... ad eundem epistolam... ratio explicatur. Wiedeń 1515, dr. J. Sigrenius; toż przedr. D. Niger: Geographiae commentariorum libri XI. Bazylea 1557).

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Nachricht von denen in der Hochgräflich-Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern. Cz. 4. Wr. 1753 s. 130-133. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 6-14. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 239. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. E. Jankowski: Krótki rys logiki wraz z jej historią. Kr. 1822 s. 180-181. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 215-216, 323-324. — Agrykola (Rudolphus junior, młodszy). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 1 (1859). — J. Aschbach: Geschichte der Wiener Universität. T. 2. Wiedeń 1877. — J. K. P. (Plebański): Agrykola Rudolf młodszy. *Enc. wychowawcza.* T. 1 (1880). — P. Ch. (Chmielowski): Agricola Rudolf. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 1 (1890). — G. Bauch: Rudolphus Agricola junior. Ein Beitrag zur Geschichte des Humanismus im deutsch-polnisch-ungarischen Osten. *Evangelische Höhere Bürgerschule II Wissenschaftliche Abhandlung z. Jahresbericht Ostern 1892.* Wr. 1892. [Rec.: F. Majchrowicz. *Muzeum* 1893; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1894]. — G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460-1520. *78 Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Kultur in J. 1900 Hist. Sect.* T. 3. Wr. 1901. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Agricola Rudolf młodszy. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — W. Naef: Vadian und seine Stadt St. Gallen. T. 1: Humanist in Wien. St. Gallen 1944. — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — O. Králík: Moravský humanista Wolfgang Heiligmaier. *Listy filologické* 1948 nr 2/4 s. 197-198. — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 734-735.— B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 174-175 i in.; por. B. Nadolski (przy współudziale zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — E. Patkowski: Motywy antyczne w sztuce renesansowej XVI wieku w Polsce. *Meander* 1960 z. 7.

DE ALBOCASTRO MIKOŁAJ (XV w.)

Inna forma nazwiska: Nicolaus de Albo Castro.

Dekretysta.

Studiował w Krakowie i Wiedniu. Zapewne przez pewien czas przebywał w Prusach. Jako duchowny, posiadał beneficjum w Krakowie. Prawdopodobnie należał do otoczenia Zbigniewa Oleśnickiego. Znał szereg dzieł klasycznych, w pewnym stopniu ulegał wpływom humanizmu. W 1455 przebywał w Chiemsee w Bawarii. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Traktat w formie humanistycznego listu (częściowo w formie dialogu) do Mikołaja Spicymirza, Jana Długosza i Kaspra Rockenberga, dat. z Kyemsee vel Chiemsee 26 marca 1455, w sprawie pozbawienia autora beneficjum w Krakowie. Wyd. K. Michalski i T. Sinko: Przyczynki z kodeksu mogilskiego do dziejów oświaty w Polsce w XV wieku. Kr. 1917. Koniektury ogł. R. Ganszyniec: In Nicolaum de Albocastro. *Eos* 1921/22.

Utwór o autorstwie niepewnym

Zob. t. 1: Dialog o Zbigniewie Oleśnickim.

OPRACOWANIA

T. Sinko: Humanistyczny list do Długosza z r. 1455. *Spr. AU* 1916 nr 8. — K. Michalski i T. Sinko: Przyczynki z kodeksu mogilskiego do dziejów oświaty w Polsce w XV wieku. Kr. 1917. — R. Ganszyniec: In Nicolaum de Albocastro. *Eos* 1921/22.

ANZELM POLAK (XV/XVI w.)

Przydomek: HIEROSOLYMITA; JEROZOLIMCZYK.

Podróżnik.

W 1507-1508 był penitencjariuszem przy kościele Grobu Św. w Jerozolimie. W 1512--1513 przebywał w Krakowie, słynął podobno z wymowy kaznodziejskiej. Następnie został przeniesiony do Poznania, gdzie w 1517 występował jako gwardian bernardynów. Zmarł tamże między 1519 a 1522. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Terrae sanctae et urbis Hierusalem descriptio fratris Anzelmi ordinis Minorum de observantia. Wyd. przy: Jan ze Stobnicy: Introductio in Ptolomei Cosmographiam. Kr. 1512, dr. F. Ungler. Wyd. nast.: Kr. b. r.; Kr. 1517 (ed. wątpliwa); Kr. 1519; w: P. Canisius: Thesaurus monumentorum ecclesiasticorum et historicorum. T. 4. Amsterdam 1725 s. 776-794.

Przekł. pol.: A. Rymsza. Cz. pierwsza pt. Chorographia albo topographia, to jest osobliwe a okolne opisanie Ziemie Świętej. Wil. 1595, dr. J. Karcan; cz. druga pt. Chorographia, to jest opisanie Ziemie Świętej. Lubl. 1617; toż pt. Peregrinacja prawdziwego opisania Ziemi Świętej. W-wa 1696; wyd. nast.: Supraśl 1698; Supraśl 1725; fragm. przedr.: wg wyd. 1696 E. Heleniusz (Iwanowski): Pielgrzymka do Ziemi Świętej. Kr. 1876; J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930.

OPRACOWANIA

H. CANISIUS: Antiquae lectiones. T. 6. Ingolstadt 1604 s. 1287-1380. — J. D. A. JANOCKI: Janociana. T. 1. W-wa 1776.— M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 100-102. — Anzelm bernardyn... *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 1 (1859). — M. BERSOHN: Kilka słów o polskich podróżnikach do Ziemi Świętej i ich dziełach. *Bibl. Warsz.* 1868 t. 4 i odb.—P. Ch. (CHMIELOWSKI): Anzelm... *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 3 (1890). — F. BUJAK: Najstarszy opis Ziemi Świętej polskiego pochodzenia. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* 1900; przedr. w książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925. —

J. S. BYSTROŃ: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 215; wyd. 2 W-wa 1939. — C. BOGDALSKI: Bernardyni w Polsce. T. 2. Kr. 1933. — K. KANTAK: Bernardyni polscy 1453-1572. T. 1. Lw. 1933. — K. BUCZEK: Anzelm, zwany Jerozolimczykiem. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). —

S. KOŚCIAŁKOWSKI: Polacy a Liban i Syria w toku dziejowym. Bejrut 1949. — B. BARANOWSKI: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 7. — I. J. KRACZKOWSKI: Oczerki po istorii russkoj arabistiki. Moskwa 1950. — B. OLSZEWICZ: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 350; por. B. OLSZEWICZ: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. A. KORWIN: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958 s. 70-73.

ARCISZEWSKI KRZYSZTOF (1592—1656)

Wierszopis.

Ur. 9 grudnia 1592 w Rogalinie nad Wartą w ariańskiej rodzinie szlacheckiej; był drugim synem Eliasza i Heleny z Zakrzewskich. Uczył się w szkole ariańskiej w Śmiglu, a od 1608 we Frankfurcie nad Odrą. Następnie brał udział w wyprawie inflanckiej 1621/22 pod dowództwem Krzysztofa Radziwiłła, któremu służył od 1619. Po zamordowaniu palestranta Brzeźnickiego za rzekome machinacje na szkodę majątku Arciszewskich skazany został na infamię i banicję. W 1623 osiadł w Hadze, gdzie dzięki poparciu K. Radziwiłła studiował inżynierię wojskową i artylerię. Z końcem 1623 uczestniczył jako ochotnik w wyprawie księcia Maurycego Orańskiego na odsiecz Bredy. Po kilkumiesięcznym pobycie w Polsce w 1625/26 udał się do Francji i w Paryżu zapewne nadal poznawał sztukę artyleryjską. Wmieszany w intrygę regalistycz-

ną Richelieugo i Radziwiłła, którego tajnym agentem był przypuszczalnie na dworze francuskim, naraził się Zygmuntowi III i ponownie uniemożliwił sobie powrót do kraju. W 1629 zdobywał z wojskiem Richelieugo protestancką twierdzę La Rochelle. Wstąpiwszy do służby holenderskiej wyjechał w listopadzie 1629 z wojskami Kompanii Zachodnio-Indyjskiej do Brazylii. Brał udział w zdobywaniu twierdz Olindy i Recifu; po samodzielnym opanowaniu w 1630 wyspy Itamariki uzyskał awans na majora, potem pułkownika, a w 1633 objął stanowisko zastępcy naczelnego wodza. Przez następne lata prowadził ciągłe walki z Hiszpanami. Za zasługi postawiono mu obelisk w Pernambuco i wybito srebrny medal w Amsterdamie. W 1637 wrócił do Holandii, lecz mimo powtórnego wezwania Władysława IV powstrzymał się ze względów wyznaniowych od powrotu do kraju. Tymczasem od rządu holenderskiego otrzymał 16 sierpnia 1638 nominację na generała artylerii i admirała sił morskich w Brazylii. Na skutek wielu przykrości podał się do dymisji. Lata 1639-1646 spędził w Amsterdamie. 28 kwietnia 1646 przyjął ofiarowane mu raz jeszcze stanowisko „Starszego nad armatą koronną" w Polsce. Tu uporządkował administrację, opatrywał składnice broni, dokończył budowy arsenału warszawskiego. Po śmierci Władysława IV wszedł na mocy wyboru sejmu konwokacyjnego do komisji wojskowej. Zajął się przygotowaniami do wojny z Chmielnickim. Uczestniczył w bitwie pod Piławcami, kierował obroną Lwowa, wyruszył na obronę Zbaraża. Na skutek niekorzystnego traktatu z nieprzyjacielem oraz złego zdrowia podał się do dymisji i 9 lutego 1650 zlecił urząd i kancelarię następcy. Ostatnie lata życia spędził u krewnych pod Gdańskiem, gdzie zmarł z końcem kwietnia 1656. Zwłoki jego spłonęły wraz ze zborem braci czeskich w Lesznie 28 kwietnia tegoż roku.

K. Arciszewski przeszedł do historii, literatury i sztuki polskiej, holenderskiej i brazylijskiej.

TWÓRCZOŚĆ

1. Utwory poetyckie. Wydania: Wiersze, ktoremi Ich Mość PP. K. i Eliasz Arciszewscy, z ojczyzny in exilium idąc i w okręt wsiadając, rodzice bardzo żałosne żegnali. B. m. 1622. Z unikatu (był w Bibl. Nar.) przedr. T. Mikulski: Debiut poetycki K. Arciszewskiego. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 11 (1938/1940) (tekst nieco odmienny od znanego ze zbioru J. T. Trembeckiego). — Pieśń „Chwała bądź Bogu!..." (powst. 1637). *Bibl. Ossol.* 1848 t. 1; toż osob. wyd. A. Weryha Darowski. Lw. 1863. — „Lament..." (powst. 1636). Wyd. A. Kraushar: K. Arciszewski jako rymopis. *Niwa* 1892 nr 23. — „Lament...", pieśń z 1637. Wyd. A. Kraushar: Dzieje Krzysztofa z Arciszewa Arciszewskiego. T. 1. Petersb. s. 252-262; t. 2. Petersb. 1893 s. 70-74. — Pieśni włączone do zbioru J. T. Trembeckiego: Wirydarz poetycki. Wyd. A. Brückner. T. 2. Lw. 1911 s. 345-360. — „Lament..." przedr. M. Rusinek: Wódz i wygnaniec. O K. Arciszewskim i jego czasach. W-wa 1957.

2. Epistola de podagra curata per Doctorem Andream Cnoeffelium. Amsterdam 1643, dr. J. Blaeu. Wyd. nast. Gorlicii 1644. (Traktat medyczny).

3. Dwanaście sonetów — cykl. Rkps odnaleziony we Włoszech w jednej z bibliotek weneckich, zniszcz. 1944. Wiad. zob. K. Budzyk i J. Dürr-Durski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej.* (W-wa 1951) s. 144.

4. Inne pisma (wg G. Korbuta: o artylerii, pamiętniki pobytu w Brazylii, z których korzystał G. Vossius: De theologia gentili..., 1641) — zaginęły.

Listy i materiały

1. Do Krzysztofa Radziwiłła, dat. z Hagi 25 czerwca 1624. *Dzien. Wil.* 1827.

2. Do Władysława IV, dat. z Amsterdamu 1 września 1637. *Mrówka Poz.* 1821 t. 2; przedr. (ze zmianami) M. Rusinek, jw. Twórczość poz. 1, s. 166-167. Por. niżej poz. 3.

3. Dwadzieścia dwa listy do K. Radziwiłła z 1619-1639 z rkpsu Arch. Nieświeskiego; do rodziców, dat. 1623, z rkpsu Bibl. Zamoyskich; do Władysława IV, dat. 1637, z rkpsu Bibl. Krasińskich. Wyd. A. Kraushar: Dzieje Krzysztofa z Arciszewa Arciszewskiego. T. 1-2. Petersb. 1892-1893.

4. Do H. Grotiusa, dat. z Pernambuco 1632. Rkps Bibl. Królewska w Hadze.

5. Do króla, dat. 1637. Kopia rękopiśmienna: Arch. Wilanowskie nr 124 s. 118.

6. Do K. Arciszewskiego lub jego dotyczące (m. in.: 18 listów K. Radziwiłła z 1620-1632, Adama Dyrmy). Wyd. A. Kraushar, jw. poz. 3.

7. Od G. J. Vossiusa, dat. z Amsterdamu 24 stycznia 1642. Fragm. przekł. pol. ogł. S. Kot: Anglo-polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 104 i odb.

8. Pisma K. Arciszewskiego w jęz. holenderskim ogł. Tow. Hist. Utrechtskie pt. Kroniek van het historische genootschap. Utrecht 1870. Przekł. pol. ogł. A. Kraushar, jw. poz. 3.

9. Wywód sądowy szlachectwa K. Arciszewskiego, dat. w Kościanie 1622. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 3, t. 1 s. 299-305.

10. Dokumenty dotyczące sprawy zamordowania palestranta Brzeźnickiego (protestacja wdowy po Brzeźnickim, pozew sądowy i inne, kondemnaty na braci Arciszewskich i na ich wspólników) z 1623. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 3, t. 1 s. 305-319.

11. Listy: Krzysztofa Radziwiłła, dat. w Warszawie 21 listopada 1639; Stanisława Koniecpolskiego, dat. w Oborach 22 listopada 1639 — do Stanów Generalnych Niderlandzkich w sprawie K. Arciszewskiego. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 3, t. 2 s. 275-277.

12. Dyplom K. Arciszewskiego na urząd Starszego nad armatą koronną, dat. 28 kwietnia 1646. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 3, t. 2 s. 277-279.

13. Materiały dot. działalności K. Arciszewskiego jako Starszego nad armatą. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 3, t. 2 s. 283 nn.

14. Wiadomości o materiałach w Bibl. i Muz. Nar., Tow. Hist.-Geograf. w Rio de Janeiro i w archiwach holenderskich podają: T. S. Grabowski: Polacy w Brazylii. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 62 s. 84; J. Kleyntjens: Miscellanea Polono-Hollandica. III. Christophe Arciszewski. *Roczn. Gdański* t. 9/10 (1935/1936).

15. Materiały w Muzeum im. K. Arciszewskiego w Rogalinie pod Poznaniem.

16. Materiały z dziedziny wojskowości ze zbiorów najprawdopodobniej K. Arciszewskiego. Rkps Bibl. Wilanowska nr 39. Zob. W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961.

Podobiznę K. Arciszewskiego wg wizerunku z 1637 podał A. Kraushar, jw. poz. 3.

OPRACOWANIA

Monografia: A. Kraushar: Dzieje Krzysztofa z Arciszewa Arciszewskiego. T. 1-2. Petersb. 1892-1893. (Tu w przedmowie wiad. o dawniejszych opracowaniach). [Rec.: M. W. *Kronika Rodz.* 1893; A. Rembowski. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 2; R. K. *Kwart. Hist.* 1893; St. Ziel. *Gaz. Warsz.* 1893 nr 29; A. Czołowski. *Ateneum* 1894 t. 4; A. Szarłowski. *Przegl. Pol.* 1895 t. 116; T. L. *Przew. Nauk. i Lit.* 1895 s. 576].

J. Michałowski: Księga pamiętnicza. (Powst. w XVII w.). Wyd. Kr. 1864. — K. Milewski: Krzysztof Arciszewski. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 4. — P. M. Netscher: Les Hollandais au Brésil. Haga 1853. — L. Kubala: Szkice historyczne. S. 1. Lw. 1880. — A. Kraushar: K. Arciszewski jako rymopis. *Niwa* 1892 nr 23. — A. Danysz: Pamiętnik K. Arciszewskiego z pobytu w Brazylii. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 21 (1895). — K. Górski: Historia artylerii polskiej. W-wa 1902. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — L. Chmaj: Andrzej Wiszowaty jako działacz i myśliciel religijny. *Ref. w Pol.* 1921; przedr. w książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. — L. Kubala: Jerzy Ossoliński. W-wa 1924. — R. Pombo: Historia do Brasil. São Paulo 1924. — T. Wotschke: Polnische Studenten in Frankfurt. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1929 s. 239. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 170]. — S. Brunné: Krzysztof z Arciszewa Arciszewski, herbu Prawdzic, 1592-1656. *Morze* 1930 nr 5. — J. Stańczewski: Na trzechsetną rocznicę pierwszej wyprawy K. Arciszewskiego do Brazylii 1630-1930. *Lud* (Kurytyba) 1930. — J. Rychliński: Przygody K. Arciszewskiego. *Morze* 1932 nr 10-12; 1933 nr 1-4, 6, 10, 12. [Rec.: J. Stępowski. *Morze* 1935 nr 12]. — A. Yarmolinsky: Bibliographical Studies in Early Polish Americana. *The Bulletin of the New York Public Library* 1934-1936; przedr. w książce: Early Polish Americana. A bibliographical study. Nowy Jork 1937. — A. Hniłko: Arciszewski Krzysztof. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — S. Kot: Anglo-polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935). — J. Kleyntjens: Miscellanea Polono-Hollandica. III. Christophe Arciszewski. *Roczn. Gdański* t. 9/10 (1935/1936). — T. S. Grabowski: Polacy w Brazylii.

Przegl. Współcz. 1937 t. 62 s. 84 i in.— S. P. l'Honoré Naber i J. C. M. Warnsinck: Christoffel Artichewsky. Wstęp do wyd.: J. de Laet: Jaerlyck verhael van de Verrichtingen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken. Cz. 4. Haga 1937. [Rec.: *Jantar* 1938 z. 4]. — A. Nowaczyński: Prorok Eliasz ze Śmigla. *Tęcza* 1937; por. A. Nowaczyński: Poznaj Poznań. Poz. 1939. — T. Mikulski: Debiut poetycki K. Arciszewskiego. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 11 (1938/1940). — J. Moreau-Reibel: Sto lat podróży różnowierców polskich do Francji. *Ref. w Pol.* 1939 s. 15. —
J. B. Rychliński: Polski geniusz morski. *Młodzież Morska* 1946 nr 4-5. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — K. Budzyk, J. Dürr-Durski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej.* (W-wa 1951) s. 144. — E. Czapski: Dziwne dzieje K. Arciszewskiego. *Ostatnie Wiad.* (Mannheim) *Dod. Tyg.* 1953 nr 31. — J. Dworzaczkowa: Zbyt beztroski stosunek do prawdy historycznej. *Problemy* 1955 nr 10. [M. Rusinek: Wiosna admirała. W-wa 1955. Rec.; repliki: M. Rusinek: Stosunek do autora zbyt beztroski. *Problemy* 1955 nr 12; T. Jodełka: O ,,Wiośnie admirała". *Problemy* 1956 nr 1; odpowiedź: J. Dworzaczkowa: Czy powieściopisarz może uchylić się od odpowiedzialności za wiedzę o świecie, jakiej dostarcza czytelnikowi? *Problemy* 1956 nr 2]. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — M. Rusinek: Wódz i wygnaniec. O K. Arciszewskim i jego czasach. W-wa 1957.

ARGIGLOBYN JERZY (XVI w.)

Polemista religijny.

Był księdzem, miał tytuł bakałarza. Nazywał się ,,poznańczykiem". Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Wykład nabożny piosnki Salve Regina. Powst. ok. 1530.

Rkps był w Bibl. Uniw. w Erlangen, nr 1799.

Prozaiczne objaśnienie znanej pieśni kościelnej. Pismo nosi piętno epoki żarliwych i niewybrednych sporów religijnych. Autor przeznaczył je dla królewny Jadwigi, córki Zygmunta Starego.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Trzy rękopisy z wieku XVI. *Prace Filol.* t. 3 (1891). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 3. W-wa 1904 s. 170-172. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — K. Piotrowicz: Polonica w Niemczech. *Nauka Pol.* t. 18 (1934).

ARTOMIUSZ PIOTR (1552–1609)

Inne formy nazwiska: Artomius; Krzesichleb.

Krypt.: P. A. G.

Autor kancjonału, teolog i kaznodzieja luterski.

Ur. w 1552 w Grodzisku Wielkopolskim. Był synem Łukasza Krzesichleba, szewca i ławnika miejskiego. Uczęszczał do szkoły w swym rodzinnym mieście. W 1573 był nauczycielem domowym młodych Ostrorogów. Następnie udał się za granicę; w 1577 został wpisany w poczet studentów uniwersytetu witenberskiego. Od 1578, po powrocie do kraju, pełnił urząd kaznodziei kościoła ewangelickiego w Warszawie. Po zburzeniu zboru i zakazie nabożeństw w obrębie miasta w 1581 przeniósł się do Węgrowa, a w trzy lata później zamieszkał w Kryłowie (Małopolska). Był gorącym zwolennikiem zgody sandomierskiej, współpracował z kalwinami, w 1585 został seniorem dystryktu bełskiego. Od 1586 do końca życia przebywał w Toruniu pełniąc urząd polskiego kaznodziei. Zmarł 2 sierpnia 1609.

TWÓRCZOŚĆ

1. Cantional, to jest pieśni chrześcijańskie. Tor. 1578, dr. A. Coteniusz. Wyd. nast.: pt. Cantional albo Pieśni duchowne. Tor. 1587; Tor. 1596; Tor. 1601; Tor. 1620; Tor. 1638; Gdańsk 1640; Gdańsk 1647; Tor. 1648; Tor. 1672; Tor. 1697 (dwie ed.); Lipsk 1728. Jeden utwór przedr.: Śpiewnik Kościoła ewangelicko-augsburskiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W-wa 1956 nr 258.

2. Thanatomachia, to jest bój ze śmiercią. Tor. 1600, dr. A. Coteniusz.

3. Posłanije do Simona erietika Budnogo. Wyd.: P. Gildebrandt: Pamiatniki polemiczeskoj litieratury w Zapadnoj Rusi. *Russkaja Istoriczeskaja Bibliotieka* t. 4 (1878); S. G. Wilinskij: Posłanije starca Artiemia. *Zapiski Impieratorskogo Nowo-rossijskogo Uniwiersitieta* (Odessa) 1907.

OPRACOWANIA

E. Oloff: Polnische Liedergeschichte... Gdańsk 1744 s. 9-21. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 514; t. 9. Kr. 1857 s. 72. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 373-374. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 488-489; toż pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — K. Wł. W. (Wójcicki): Artomius (Piotr). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 2 (1860). — B. Erzepki: Wiadomość bibliograficzna o nieznanym kazaniu P. Artomiusza w Toruniu wydanym r. 1593. *Dzien. Poz.* 1884 nr 25. — B. Erzepki: Nowy przyczynek do bibliografii pism P. Artomiusa. *Dzien. Poz.* 1884 nr 48. — Artomiusz Piotr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 5 (1891). — T. Grabowski: Literatura luterska w Polsce wieku XVI. Poz. 1920. — A. Brückner: Z starych książek. *Ref. w Pol.* 1921. — E. Hauptman: Działalność P. Artomiusza. *Kalendarz ewangelicki Tow. Wyd. im. M. Kopernika na rok 1929*. W-wa 1928. — J. Bidlo: Jednota bratrská v prvním vyhnanství (1587-1595). T. 4. Praga 1932. — L. Witkowski: Piotr Artomiusz. (Przyczynek do historii toruńskich kancjonałów ewangelickich). *Pomerania. Roczniki Korporacji Studentów Uniw. Poz.* 1933 s. 44-64. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu 16 i 17 na tle dziejów Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934). — Z. Mocarski: Książka w Toruniu do r. 1793. *Dzieje Torunia.* Tor. 1933 i osob. Tor. 1934. — M. Sipayłłówna: Artomius Piotr. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — E. Hauptman: Piotr Artomiusz Krzesichleb. *Przegl. Ewangelicki* 1938 nr 16-18. — K. Hławiczka: Polskie pieśni ewangelickie. *Przegl. Ewangelicki* 1939 nr 4. — W. Szuniawski: Drobiazgi bibliograficzne: Materiały do dziejów ewangelickich oficyn typograficznych w Polsce. *Przegl. Ewangelicki* 1939 nr 9. —

A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948/49. — A. Wantuła: Ks. Piotr Artomiusz — Krzesichleb. (Z okazji czterechsetlecia urodzin). *Strażnica Ewangeliczna* 1952 nr 17. — I. Zarębski: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. — W. Kamiński: Muzyka do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 253. — J. Pelc: Teksty Jana Kochanowskiego w kancjonałach staropolskich XVI i XVII wieku. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 8 (1963) s. 222-227.

AUSPURGER KAZIMIERZ (XVII w.)

Inna forma nazwiska: Auszpurger.

Wierszopis, moralista.

Był zakonnikiem cystersem klasztoru oberskiego. Ok. 1674 piastował godność notariusza apostolskiego i proboszcza łobżenickiego. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Historia o jedenastu tysiącach dziewic... (po czym drugi tyt.:) Przezacna o Urszuli s. pannie i męczenniczce historia. (Kr. 1674).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — P. Chm. (Chmielowski): Auspurger Kazimierz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 5 (1891). — A. Brückner: Poezja w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 242; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 250. — B. Gubrynowicz: Rozwój powieści w Polsce. Część 1: Powieść do połowy XVIII stulecia. *Dzieje...*, jw. Cz. 1. Kr. 1918 s. 83; wyd. 2: *Dzieje...* Cz. 2. Kr. 1936 s. 544.

Zob. też t. 1: Powieściowe utwory.

B

BALIŃSKI HIERONIM (ok. 1540—po 1600)

Pisarz pedagogiczny, polemista religijny.

Ur. ok. 1540 w szlacheckiej rodzinie protestanckiej; syn Marcina i Anny Bużeńskiej-Ptaszkowskiej. Początkowych nauk udzielał mu bakałarz ariański Jerzy Szoman. Być może, że przebywał w Krakowie, nim udał się na uniwersytet do Lipska (1557-1558) i Wittenbergi (1558), następnie do Włoch, gdzie zatrzymał się w Rzymie. Posiadł znaczną wiedzę, głównie teologiczną. Po powrocie do kraju był w latach 1569--1578 urzędnikiem salin wielickich, później gospodarzył we własnej wsi Siedlec w powiecie pilzneńskim. Po 1586 został wojskim sandomierskim. Ożenił się z Anną Otocką. Z czasem przeszedł zdecydowanie na katolicyzm i polemizował z innowiercami, zwłaszcza z arianami. Przyjaźnił się m. in. z Łukaszem Górnickim. Zmarł po 1600.

TWÓRCZOŚĆ

1. De educatione pueri nobilis. Powst. 1598. Wyd. Z. Bujakowski: Dwa pedagogiczne traktaty polskie XVI-XVII wieku. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914); przedr. J. Skoczek: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1957 *BN* I, 157.

2. Traktaty i pisemka łac. i pol. przeważnie religijno-polityczne. (Contra cavillationes calumniosas Bartholomaei Bithneri... de cultu et veneratione Sanctorum et de imaginibus sacris...; Apologia pro imaginibus...; Symfonia albo wjednobrzęk nauki nowokrzczeńskiej... z Alkoranem Mahometowym..., dat. 1598; Declaratio iuramenti regii et confoederationis...; Apologia pro legibus Statutorum Regni contra haereticos sancitis...; Tractatus contra impugnatores et praeditores decimarum; „Pro adoratione Christi in Sacramento" vel „Tractatus de Eucharistia"; De cincturae honestate et utilitate; Manifestatio...). Powst. ok. 1600. Treść podał S. Bodniak: H. Baliński, nieznany polemista katolicki ze schyłku XVI w. *Ref. w Pol.* 1928.

Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. Raznojaz. QU XVII, 14, zaginął 1939-1944.

OPRACOWANIA

Z. Bujakowski: Dwa pedagogiczne traktaty polskie XVI-XVII wieku. *Arch. do dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914). — S. Bodniak: H. Baliński, nieznany polemista katolicki ze schyłku XVI w. *Ref. w Pol.* 1928. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 161; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 316; O. Forst-Battaglia. Tamże s. 501-502]. — K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929. — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* t. 11 (1929) s. 164. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930) s. 151. — Ł. Kurdybacha: Pedagogika szlachecka w XVI i XVII w. w świetle instrukcyj rodzicielskich. *Kwart. Pedag.* 1933. — S. Bodniak: Baliński Hieronim. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — Ł. Kurdybacha: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.--Kulturalne* t. 4. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 163; wyd.osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; toż przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — L. Hajdukiewicz: Krakowska szkoła zamkowa 1510-1801. *Studia do dziejów Wawelu* t. 1 (1955) s. 318-319. — J. Skoczek: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1957 *BN* I, 157 s. CIX-CX.

BARANOWICZ ŁAZARZ (ok. 1595—1693)

Wierszopis, polemista.

Ur. ok. 1595. Przypuszczalnie pochodził z rodziny unickiej z Wielkiego Księstwa Litewskiego; był Rusinem. Uczył się najpierw zapewne w Wilnie, potem w Kaliszu,

u jezuitów. Studiował w Akademii Kijowskiej. Przeniósłszy się do Kijowa prawdopodobnie przyjął prawosławie i wstąpił do monasteru peczorskiego. W 1624-1647 wykładał w kijowskim Kolegium Brackim gramatykę i retorykę. Następnie został rektorem w Hoszczy (1647), w 1650-1658 (czynnie w 1650/51) sprawował urząd rektora Akademii Kijowskiej. W końcu 1656 lub na początku 1657 nadano mu godność biskupa czernihowskiego (i nowogrodzko-siewierskiego); święcenia otrzymał w Jassach 8 marca 1657. Jeszcze w tym roku został przez Bohdana Chmielnickiego mianowany administratorem metropolii kijowskiej, a krótko potem (1657 lub początek 1660) obdarzony tymże urzędem przez wojewodę moskiewskiego Trubeckiego. Był zwolennikiem faktycznej niezawisłości cerkwi od patriarchatu moskiewskiego, jakkolwiek ze względów politycznych skłaniał się raczej na stronę Moskwy niż Polski (pertraktował z carem, to znów z Kozakami). Zaufania Moskwy jednak nie uzyskał, już w maju 1661 odebrano mu administrowanie metropolią kijowską. W 1663 posiadane przezeń biskupstwo czernihowskie zostało podniesione do godności arcybiskupstwa. Propagował zgodę między Rusią a Polską, w sojuszu państw słowiańskich widział najlepszą obronę przed muzułmanami; szerzył kulturę polską na Rusi i w Moskwie. W siedzibie swej (Nowogród Siewierski, Czernihów) założył drukarnię polską. Pisał po polsku i po rusku. W 1684 usunął się z życia politycznego. Zmarł w Czernihowie 1 września 1693.

TWÓRCZOŚĆ

1. Apollo chrześcijański. (Kijów) 1670, Druk. Ławry Kijowsko-Pieczarskiej. Toż pt. Żywoty świętych. (Kijów) 1670, Druk. Ławry Kijowsko-Pieczarskiej.

Żywoty świętych wierszem, pisane pod wpływem „Żywotów świętych" P. Skargi.

2. Lutnia Apollinowa. (Kijów) 1671, Druk. Ławry Kijowsko-Pieczarskiej. (Pieśni religijne, nagrobki). Fragm. przedr. W. Lipiński w: *Z dziejów Ukrainy. Księga pam. ku czci W. Antonowicza, P. Święcickiego i T. Rylskiego*. Kijów 1912.

3. Truby słowien propowiednych. (Kijów) 1674, Druk. Ławry Kijowsko-Pieczarskiej. Wyd. nast. Kijów 1679.

4. Nowa miara starej wiary. Nowogród Siewierski 1675 (1676), Druk. Arcybiskupia (wg G. Korbuta 1672; wg K. Chodynickiego Kijów 1676). Wyd. nast. Czernihów 1679.

Odpowiedź na paszkwil B. P. Boyma: Stara wiara albo jasne pokazanie. Wil. 1668.

5. O przygodach życia ludzkiego. Czernihów 1678.

W y d a n i e z b i o r o w e.

Pis'ma. Czernihów 1865. (Jest ed. drugą, ed. wcześniejsza nie uchwycona; zawiera także listy).

L i s t y

Zob. Wydanie zbiorowe.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — O Łazarzu Baranowiczu, arcybiskupie ruskim nieuniackim. *Mrówka Poz.* 1821 t. 2. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 384-390. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Baranowicz (Łazarz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 2 (1860). — N. T. Sumcow: K istorii jużnorusskoj litieratury XVII st. *Kijewskaja Starina* i osob. Kijów 1885. — M. D. (Dubiecki): Baranowicz Łazarz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 6 (1891). — W. N. Peretz: „Księga śmierci" archiepiskopa Ł. Baranowicza. *Kijewskaja Starina* 1898. — W. Peretz: Filar wiary (wnow'najdiennoje soczinienije Ł. Baranowicza). Tamże. — A. Brückner: Spory o unię w dawnej literaturze. *Kwart. Hist.* 1896. — A. Jabłonowski: Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kr. 1899/1900 s. 146-151. — W. N. Peretz: K istorii kijewo-mogilanskoj kollegii. Panegiryki i stychi B. Chmielnickomu, I. Podkowie i arch. Ł. Baranowiczu. *Cztienija w Ist. Obszcz. Nestora lietop.* 1900. — W. Lipiński: Z pism Ł. Baranowicza, archiepiskopa czernihowskiego. *Z dziejów Ukrainy. Księga pam. ku czci W. Antonowicza, P. Święcickiego i T. Rylskiego.* Kijów 1912. — T. Grabowski: Z dziejów literatury unicko-prawosławnej w Polsce. 1630-1700. Poz. 1922. — A. Martel: L'Influence de la poésie polonaise dans les pays ruthènes au XVII-e siècle. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego.* Kr. 1931. — J. Janów: Romans o Barlaamie i Jozafacie w przeróbce Skargi, Baranowicza i Lichoniewicza. *Przegl. Hum.* 1932. — K. Chodynicki: Bara-

nowicz Łazarz. *Pol słownik biogr.* T. 1 (1935). [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1935 s. 640]. — S. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich. Poz. 1937 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 9. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3.

BARDZIŃSKI JAN ALAN (1657—1708)

Nazwisko ukrywał w zagadkach wierszowanych.

W i e r s z o p i s, t ł u m a c z.

Ur. w 1657 w ziemi łęczyckiej; syn Jana Wincentego, pisarza ziemskiego, i Anny z Milewskich, stolnikówny łęczyckiej. Pochodził z zamożnej rodziny szlacheckiej. Mając około 17 lat wstąpił do zakonu dominikanów w Warszawie. Kształcił się w filozofii i teologii. W 1682 skończył ze stopniem doktora studia w Akademii Krakowskiej. Był przez 14 lat profesorem w studium zakonnym w Warszawie i Lublinie, potem przeorem klasztoru w Płocku (1691), Łęczycy (1694), Elblągu (1704) i Warszawie (1705-1708). Jako kaznodzieja wiele podróżował po kraju. Utrzymywał stosunki z A. Żydowskim (zob.). Zmarł w czasie zarazy w Warszawie 29 sierpnia 1708.

TWÓRCZOŚĆ

1. Profunda... circa electos et reprobos decretorum arcana. Kr. (1681), Druk. Uniwersytecka.

2. Breve compendium Summae Angelicae. W-wa 1705, Druk. Kolegium Pijarów (dwie ed.).

Przeróbka łac. wierszem „Summy teologicznej" Tomasza z Akwinu.

3. Ordo ac series Summorum Pontificum Romanorum. Kr. 1707, dr. N. A. Schedel.

Wierszowana kronika papieży; zawiera także traktat o muzyce.

P r z e k ł a d y

1. Lucjan z Samosaty: Tragoedia o podagrze. B. m. 1680.

Przekł. za pośrednictwem tłum. łac. F. Smida Wittenberczyka.

Nazwisko tłumacza ukryte w zagadce wierszowanej.

2. M. A. Lukan: Odrodzona w ojczystym języku Farsalia..., to jest wojna domowa rzymska. Oliwa 1691, dr. J. J. Textor.

Dodany przekł. wiersza Petroniusza pt. Farsalia... (zob. Estr. XXI, 489). Fragm. przedr. S. Pławiński: „Farsalia" Lukana w przekładach polskich XVII wieku. Kr. 1929 *Prace Hist.-Lit.* nr 33.

Nazwisko tłumacza ukryte w zagadce wierszowanej.

3. A. M. Boecjusz: Skuteczny na wszelkie przygody nieszczęśliwe sposób, wszystkim w utrapieniu zostającym podany, to jest pociecha filozofiej. Tor. 1694, dr. J. C. Laurer.

Przekł. wierszem i prozą.

4. L. A. Seneka: Smutne starożytności teatrum. Tor. 1696, dr. J. C. Laurer.

Przekł. kilku tragedii, m. in. Herkules szalony; Medea; Hipolit; Troas; Agamemnon; Oktawia.

OPRACOWANIA

J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum. (W-wa 1754) s. 28. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819 s. 193-206; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 282-286. — E. Słowacki: Sztuka dobrego pisania w języku polskim. W: Dzieła. T. 2. Wil. 1826 s. 231-233. — I. L. Rychter: Wiadomość o życiu i pracach naukowych ks. J. A. Bardzińskiego. *Na publ. popis uczniów Szkoły Wydziałowej Warsz. XX. Dominikanów* 1827 i odb. — K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 2. W-wa 1841 s. 260-261. — F. M. S. (Sobieszczański): Bardziński (Jan Alan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 2 (1860). — S. Barącz: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861 s. 81-86. — Bardziński Jan Alan. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 2 (1873). — P. Chm. (Chmielowski): Bardziński Jan Alan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 6 (1891). — A. Brückner: Poezja w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 241. — T. Eustachiewicz: Dzieje sentencyj Seneki w porenesanso-

wej literaturze polskiej. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26) s. 380-381. — S. SPŁAWIŃSKI: „Farsalia" Lukana w przekładach polskich XVII wieku. Kr. 1929 *Prace Hist.-Lit.* nr 33. — Z. LEŚNODORSKI: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 43. — A. SIWEK: Bardziński Jan Alan. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — S. SELIGA: O „Hippolicie" Seneki w tłumaczeniu Stanisława Morsztyna. *Eos* 1937.

BARTOCHOWSKI WOJCIECH (1640 lub 1648—1708)

Panegirysta.

Ur. wg J. Browna 4 października 1640, wg S. Bednarskiego 1648 w Łęczyckiem. W 1664 wstąpił do zakonu jezuitów. Wykładał retorykę w Gdańsku i Lublinie, był przełożonym kolegium w Piotrkowie i Bydgoszczy. Przez dwanaście lat pełnił funkcję kaznodziei na dworze biskupa Andrzeja Załuskiego, następnie przy kościele Św. Piotra w Krakowie. Zmarł tamże 26 września 1708.

TWÓRCZOŚĆ

Fulmen Orientis Joannes III. Kalisz 1684, Druk. Collegium S. J. Przedr. w książce: Panegyres regiae olim Joanni III... post victorias Otthomanicas scriptae et dicatae. Poz. 1737. Toż przedr. I. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 2: Svada latina. Lubl. 1747.

Panegiryk łaciński prozą opisujący odsiecz wiedeńską, w swoim czasie uważany za arcydzieło.

OPRACOWANIA

S. KONARSKI: De emendandis eloquentiae vitiis. W-wa 1741. — J. BROWN: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 i osob. Poz. 1862.— P. Chm. (CHMIELOWSKI): Bartochowski Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7 (1892).— H. P.: Bartochowski Wojciech. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 1/2 (1904). — K. M. GÓRSKI: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913.— S. BEDNARSKI: Bartochowski Wojciech. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935).

BARYKA PIOTR (pierwsza połowa XVII w.)

Komediopisarz.

Żył za Zygmunta III i Władysława IV. Brał udział w wyprawach hetmana Stanisława Koniecpolskiego 1625-1629, po czym osiadł na dworze możnego obywatela ziemi sieradzkiej (był nim może Albert Łubieński, stolnik sieradzki), gdzie w 1633 wystawił komedię *Z chłopa król*. Bliższe szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Z chłopa król. Komedia dworska. Powst. wg H. Budzykowej jesienią 1629. Wyst. 1633. Wyd. Kr. 1637, dr. M. Andrzejowczyk. Fragm. przedr.: K. W. Wójcicki: Stare gawędy. T. 1. W-wa 1840 s. 48-49; K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 2. W-wa 1841 s. 79-97; K. W. Wójcicki: Historia lit. pol. T. 3. W-wa 1845 s. 30-45; W. Chomętowski: Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 r. W-wa 1870 s. 54-55, 99-100; całość wyd. kryt. L. Bernacki. Kr. 1904 *BPP* nr 49; wyd. B. Gubrynowicz. Bydgoszcz 1925 *Wielka Bibl.* 119; wyd. K. Badecki: Polska komedia rybałtowska. Lw. 1931; fragm. przedr. J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 2. W-wa 1948; fragm. interm. „Służalec" przedr. S. Czernik, J. Przyboś: Wzięli diabli pana. Antologia poezji walczącej o postęp i wyzwolenie społeczne 1543-1953. W-wa 1953; całość przedr. wg pierwodruku z opuszczeniem intermedium 2: K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 2. W-wa 1954; intermedium: Służalec — przedr. S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955; całość wyd. kryt. J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 4. W-wa 1961.

Egz. pierwodr. Bibl. PAN w Kr. sygn. Cim. 2578. VII. 2.

Intermedium pt. Skoczylas Żydowi kij przedaje — z odmiankami w rkpsach: Bibl. Krasińskich nr 3495 k. 86-87; Bibl. Jagiel. nr 3526 k. 66; rkps Załuskich Pol. Q. XIV 18.

OPRACOWANIA

S. WINDAKIEWICZ: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902 s. 202-206. — L. BERNACKI: Wstęp i wyd.: Z chłopa król. Kr. 1904 *BPP* nr 49. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); A. BRÜCKNER. *Książka* 1904 nr 10; J. LORENTOWICZ. *Gaz. Pol.* (W-wa) 1905 nr 12]. — L. M. DZIAMA: Jan Gawiński. Kr. 1905 s. 15. — J. KOSTKA (S. WINDAKIEWICZ): Piotr Baryka czy Samuel Twardowski? *Pam. Lit.* R. 5 (1906). — S. WINDAKIEWICZ: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921 *Z Hist. i Lit.* [Rec.: I. CHRZANOWSKI. *Przegl. Warsz.* 1922 t. 1 s. 94]. — A. STENDER-PETERSEN: Ett bidrag till „Jeppe" - motivets historia. *Edda* 17 (1922). — K. BADECKI: Nie odszukane pierwodruki literatury mieszczańskiej w Polsce w. XVII. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26) s. 678-679 i odb. — J. LORENTOWICZ: Dwadzieścia lat teatru. W-wa 1929. — K. BADECKI: Polska komedia rybałtowska. Lw. 1931. — U. SZUMSKA: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — M. DĄBROWSKA: Teatr w starodawnej Polsce. *Warszawa* 1946 nr 6. — H. BUDZYKOWA: W sprawie chronologii niektórych utworów literatury mieszczańskiej XVII w. *Pam. Lit.* R. 42 (1951). — K. BUDZYK: Na scenie sowizrzalskiej. W książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1. — K. BUDZYK: Trzy kręgi komedii sowizrzalskiej. Tamże s. 88-90. — Z. RASZEWSKI: Scena teatru staropolskiego. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 1. — K. BUDZYK, H. BUDZYKOWA, J. LEWAŃSKI: Wstęp do wyd.: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 1. W-wa 1954 s. 26, 30-33 i in. — S. MROZIŃSKA: Na marginesie badań nad kostiumem scenicznym w teatrze Odrodzenia. *Pol. Sztuka Lud.* 1954 nr 3 s. 144 nn. — S. CZERNIK: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — J. LEWAŃSKI: Badania nad historią teatru staropolskiego. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artyst. oraz Badań nad Sztuką* 1955 nr 3-4 s. 63-64.

Literaturę przedmiotu do 1925 podał K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925 s. 43-52.

BAZYLIK CYPRIAN (ok. 1535—po 1591)

Inna forma nazwiska: CYPRIAN Z SIERADZA.

Krypt.: C. B.; C. S. (CIPRIANUS SIRADIENSIS).

T ł u m a c z, w i e r s z o p i s, m u z y k.

Ur. w Sieradzu ok. 1535 w rodzinie mieszczańskiej; syn Macieja. W półroczu 1550/1551 immatrykulował się w Akademii Krakowskiej. Wcześnie zaczął skłaniać się ku kalwinizmowi; w tym też czasie zajmował się m. in. układaniem nie dochowanych do dziś poezji i kompozycjami muzycznymi. Prawdopodobnie za poparciem M. Radziwiłła Czarnego otrzymał zajęcie w kancelarii królewskiej w Wilnie. Tam poznał w 1557 głośnego wojownika i awanturnika Jakuba Heraklidesa Basilicusa i dzięki niemu uzyskał nobilitację, pod herbem i nazwiskiem swego protektora, oraz tytuł *poeta laureatus*. Przebywając pod opieką Radziwiłła Czarnego zajmował się rymotwórstwem i muzyką. Jako pisarz odznaczał się znakomitym opanowaniem polszczyzny. W 1569 był sekretarzem Olbrychta Łaskiego, wojewody sieradzkiego. W tym czasie zawarł małżeństwo z Agnieszką Lern, córką mieszczanina krakowskiego Stanisława. Przeniósłszy się do Brześcia, został właścicielem drukarni poradziwiłłowskiej, którą posiadał prawdopodobnie do ok. 1570. Pełnił urząd wójtowski w Mielniku (Podlasie) i w przynależnej wsi Orłowie. 25 listopada 1576 otrzymał od Stefana Batorego w użytkowanie 7 łanów we wsi królewskiej Moszczonie i dożywotnie zabezpieczenie wójtostwa. 20 lutego 1591 z niewiadomych przyczyn ustąpił prawa do tych posiadłości Stanisławowi Kuczkowskiemu. Zmarł po 1591.

TWÓRCZOŚĆ

1. Krótkie wypisanie sprawy przy śmierci i pogrzebie Oświeconej Księżnej Pani Halżbiety z Szydłowca Radziwiłłowej, wojewodziny wileńskiej, roku 1562. B. m. r. (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Brześć 1562, dr. S. Murmelius). Przedr. S. Kot: Nieznany poeta polski XVI wieku. *Zeit-*

schrift f. Slavische Philologie t. 25 (1956) z. 1 s. 127-145.

Unikat Arch. Książąt Brunświckich w Wolfenbüttel (wiad. podał A. Przezdziecki: Jagiellonki polskie w XVI wieku. T. 4. Kr. 1868 s. 220) — następnie w Helmstedt.

2. Cyprian Bazylik do tegoż (tj. Odmieńca). (Wiersz). W: Proteus abo Odmieniec. (Brześć) 1564. Zob. t. 1: PROTEUS...

3. Wiersz na cześć Radziwiłłów. W: T. Falconius: Sprawy i słowa Jezusa Krystusa. Brześć 1566. Przedr. S. Kot, jw. Twórczość poz. 1, s. 148-149.

4. Wiersz do księcia M. Radziwiłła. W: T. Falconius: Wtore księgi Łukasza świętego. Brześć 1566. Przedr. S. Kot, jw. Twórczość poz. 1, s. 149-150.

5. Napis na grobie zacnego szlachcica Pawła Secygniowskiego. Brześć Lit. 1570. Przedr. S. Kot, jw. Twórczość poz. 1, s. 145-148.

Egz. Bibl. Jagiel. sygn. Qu. 5030 k. a 2v.

6. O zacności herbu Warnia, a o wielkiej dzielności ludzi rycerskich w domu panów Gnoińskich... historia. Wyd. Kr. 1600.

Przekł. łac. pt. Varnia, carmen gratulatorium. Kr. 1609.

Egz. nieznane. Wiad. podał H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 461.

Zestawienie utworów muzycznych i ich wydań podaje Z. M. Szweykowski: Wykaz ważniejszych kompozytorów i ich dzieł. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958 Aneksy.

Przekłady

1. Historia o srogim prześladowaniu Kościoła Bożego... Przydana jest k temu historia o postanowieniu i potem rozproszeniu kościołów cudzoziemskich w Londynie, nad którymi był prawdziwym a krześciańskim biskupem on świętej pamięci mąż Jan Łaski. Brześć 1567.

Przeróbka dzieła Jana Crespina: Actiones et monimenta martyrum. Genewa 1556, 1560; oryginał franc. wyd. 1554.

2. M. Barletius: Historia o żywocie i zacnych sprawach Jerzego Kastryota, którego pospolicie Szkanderbegiem zową. Brześć 1569, dr. C. Bazylik.

3. M. Olahus: Historia spraw Atyle, króla węgierskiego. Kr. 1574, dr. M. Wirzbięta.

Przekł. ros. ok. 1593. Wyd. A. N. Wiesiołowskij: Iz istorii romansa i powiesti. 1888 s. 173-263.

4. A. Frycz Modrzewski: O poprawie Rzeczypospolitej księgi czwore. Łosk 1577, dr. J. Karcan. Wyd. nast. zob. FRYCZ MODRZEWSKI A.

Listy i materiały

1. List do Albrechta Pruskiego, dat. w Wil. 29 listopada 1560. Ogł. T. Wotschke: Johann Laski und der Abenteurer Heraklid Basilicus. *Archiv f. Reformationsgeschichte* t. 17 (1920) s. 49 przyp. 2; przedr. Z. M. Szweykowski: Wstęp do wyd.: C. Bazylik: Pieśni na 4-głosowy chór mieszany a cappella. Wyd. Z. M. Szweykowski, S. Wiechowicz. Kr. 1958 *Wydawnictwo Dawnej Muzyki Pol.* z. 34.

2. Litterae nobilitationis Cypriani Siradiensis per Heraclidem Jacobum Basilicum, Sami principem, marchionem Pari, datae ac per Sigismundum Augustum confirmatae. Dat. w obozie nad Muszą 1 września 1557. Ogł.: tekst pol. M. Malinowski: Jakub Heraklides i Olbracht Łaski. *Teka Wil.* 1857 t. 3 s. 144; tekst łac. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 10-12; obszerne fragm. przedr. Z. M. Szweykowski, jw., poz. 1.

3. Cypriano Basilico septem lanei in villa Msczona ad vitam dantur. Dat. w Toruniu 25 listopada 1576. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, t. 2 s. 19.

4. Conservatio ad vitae extrema tempora in advocatia Mielnicensi Cypriani Bazyliczii. Dat. w Warszawie 1 listopada 1582. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, t. 1. W-wa 1900 s. 245.

5. Cessio advocatiae Mielnicensis et certi agri in villa Moszczana Stanislao Kuczkowski per Basilik. Dat. w Warszawie 20 lutego 1591. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, t. 1 s. 298.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Proteus abo Odmieniec. (Brześć) 1564.

Autorstwo przypisał A. Brückner potwierdza je S. Kot. Zob. t. 1: PROTEUS...

2. Postępek prawa czartowskiego. Brześć 1570, dr. C. Bazylik.

Wg A. Brücknera i S. Kota. Zob. POSTĘPEK...

Przekł. ros. z XVII w. (na podstawie 9 zachowanych rkpsów) do druku — nie dokończonego — przygotowała kryt. K. Croiset van der Kop w 1914.

3. Pieśń ze 31 kap. Przypowieści Salomonowych o pobożnej a cnotliwej niewieście. Nieśwież 1564, dr. Daniel z Łęczycy.

Unikat Bibl. w Uppsali nr 65, 233.

Wg A. Brücknera.

4. Commoda Henrici... (w jęz pol.). Ogł. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. 495-496.

Wg A. Brücknera.

Zob. też: OLEŚNICKA Zofia.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 73-74, 155-156. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 2. W-wa 1859. — K. Wł. W. (Wójcicki): Bazylik (Cypryjan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 2 (1860). — W. Chomętowski: Kilka słów o C. Bazyliku i jego pismach. *Kółko Dom.* 1865. — A. Brückner: Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Raczynskischen Bibliothek in Posen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 9 (1886). — A. Brückner: [Postępek prawa czartowskiego... Wyd. A. Benis. Kr. 1892 *BPP* nr 22. Rec.]. *Kwart. Hist.* 1893 s. 662. — P. Chm. (Chmielowski): Bazylik Cyprian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7 (1892). — A. Brückner: Kto jest autorem „Proteusa abo Odmieńca"? *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. 1907. — E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji. Kr. 1914 s. 322-323. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15) s. 383]. —

T. Wotschke: Johann Laski und der Abenteurer Heraklid Basilicus. *Archiv f. Reformationsgeschichte* t. 17 (1920). — J. W. Reiss: Monogramy i akrostychy w religijnych pieśniach reformacji polskiej. *Ref. w Pol.* 1921 s. 314. — J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce wieku XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25. — J. Reiss: Pieśni religijne monogramisty C. S. *Muzyka i Śpiew* 1929. — M. Federmann: Musik und Musikpflege zur Zeit Herzog Albrechts. Zur Geschichte der Königsberger Hofkapelle in den Jahren 1525-1578. Kassel 1932. [Rec.: A. Chybiński. *Kwart. Muzyczny* 1933 s. 183]. — J. Krzyżanowski: Poezja polska wieku XVI. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 1. Kr. 1935 s. 170; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. W-wa 1958 s. 28. — J. Krzyżanowski: Rozwój powieści w Polsce. *Dzieje literatury...*, jw., cz. 2. Kr. 1936 s. 508. — S. Kot: Bazylik Cyprian. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — S. Kot: Oddziaływanie braci polskich w Anglii. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 219. — T. Gostyński: Franciszek Krasiński, polityk złotego wieku. W-wa 1938 *Studia Historico-Ecclesiastica* 4. — S. Kot: Kancjonał brzeski Jana Zaręby z 1558 r. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 444 nn. —

J. Reiss: Najpiękniejsza ze wszystkich jest muzyka polska. Szkic historycznego rozwoju na tle przeobrażeń społecznych. Kr. 1946; toż wyd. 2 uzup. (Kr. 1958). — Z. Jachimecki: Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. 1948 s. 131-132. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948/49. — J. Reychman: Związki dziejowe albańsko-polskie. *Nowa Kultura* 1951 nr 37. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 219-220 i odb. — S. Hrabec: O języku Bazylikowego przekładu „De republica emendanda" Andrzeja Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. (S. Hrabec: Podsumowanie dyskusji. Tamże); por. S. Hrabec: Język Bazylika w przekładzie A. F. Modrzewskiego. W-wa 1953 *Materiały dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Kawecka-Gryczowa: Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 482-483 i in.; toż osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; por. A. Kawecka-Gryczowa: Drukarstwo polskie w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały dyskusyjne...*, jw. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 270; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: B. Nadolski: O historyczne i genetyczne ujęcie rozwoju prozy renesansowej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 316]. — J. Krzyżanowski: O Bazylikowym przekładzie dzieła Modrzewskiego. Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: O poprawie Rzeczypospolitej. Przekład C. Bazylika z r. 1577. Wyd. 2 fotooffsetowe. W-wa 1953. [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1953 z. 4; H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 281]. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. Przekł. pol. E. Jędrkiewicz. W-wa 1953 s. 42 i in. — A. Siudut: Modrzewskiego „Lepszy rycerz niż panosza". *Język Pol.* 1953 z. 4. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 203-205; *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — S. Kot: Nieznany poeta polski XVI wieku. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 25 (1956) z. 1. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 337]. — J. Krzyżanowski: Okruchy

przysłowioznawcze. *Poradnik Język*. 1956 z. 8. — *Historia muzyki powszechnej*. T. 1: Do Renesansu włącznie. W-wa 1957. — Z. M. Szweykowski: Kultura wokalna XVI-wiecznej Polski. Kr. 1957 *Bibl. Słuchacza Koncertowego* Seria wokalna t. 1 s. 74-76. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — Z. M. Szweykowski: Wstęp i wyd.: C. Bazylik: Pieśni na 4-głosowy chór mieszany a cappella. Wyd. Z. M. Szweykowski, S. Wiechowicz. Kr. 1958 *Wydawnictwo Dawnej Muzyki Pol.* z. 34. — A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10. (Tu także lit. przedmiotu).

BĄCZALSKI SEWERYN (druga połowa XVI w. — początek XVII w.)

W i e r s z o p i s.

Pochodził z Dalechowic na Podgórzu Krakowskim. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ochrona koronna. Kr. 1606.

Napomnienia o poprawę stosunków w Polsce.

2. Przestrach śmiertelny. Kr. 1608, dr. M. Lob. Fragm. przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1. Kr. 1918.

W epilogu mowa o poetach współczesnych.

3. Fortuna albo szczęście. Kr. b. r., dr. Ł. Kupisz (wg Estr. ok. 1644-1646, wg J. G. T. Graesse 1610 (?). Inne wyd. b. m. r.

Rodzaj kabały, gry towarzyskiej. Wg Estr. jest naśladowaniem dzieła Stanisława z Bochni pt. Fortuna abo szczęście, bez karty tyt., m., r., przypuszczalnie ok. 1531; wg L. M. Dziamy jest przeróbką bliżej nie znanego wzoru obcego. Utworów podobnych, drukowanych i rękopiśmiennych, było zapewne więcej, wydawano je jeszcze w XIX w. Istniało wiele wersji w innych literaturach. J. Gawińskiego Fortuna albo szczęście, Kr. 1690, Druk. Akademicka, jest albo (wg A. Brücknera) parafrazą dzieła S. Bączalskiego, albo (wg L. M. Dziamy) przeróbką obcego wzoru.

Zob. też: Klonowic Sebastian Fabian, Utwory o autorstwie niepewnym poz. 4.

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Zob. t. 1: Złote jarzmo małżeńskie.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 220-223. — F. M. S. (Sobieszczański): Bączalski (Seweryn). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 2 (1860). — J. G. T. Graesse: Trésor des livres rares et précieux. T. 4. Drezno 1863 s. 257. — P. Chm. (Chmielowski): Bączalski Seweryn. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7 (1892). — U. Bretholz: Über unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter des XVII Jahrhunderts. Kr. 1897 s. 90 nn. — L. M. Dziama: Dwie „Fortuny". *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — A. Brückner: Studia nad literaturą w. XVII. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) s. 83-86 i odb. Kr. 1917. — A. Kawecka: Bibliographica XVII s. *Pam. Bibl. Kórnickiej* 1930 s. 109.

BEMBUS MATEUSZ (1567—1645)

K a z n o d z i e j a, t e o l o g.

Ur. w 1567 w Poznaniu. W 1587 wstąpił do zakonu jezuitów. Miał doktorat teologii. Początkowo przez kilka lat był nauczycielem w szkołach średnich, potem przez trzy lata wykładał w Wilnie filozofię, a w ciągu ośmiu lat teologię, głosząc zarazem przygodnie kazania. Po ustąpieniu P. Skargi został mianowany kaznodzieją królewskim i stanowisko to zajmował pięć lat. Z kolei jesienią 1618 wyjechał do Rzymu, skąd wrócił w listopadzie 1619. W 1621-1623 był rektorem w Poznaniu, do 1627 prepozytem domu profesów w Krakowie. W 1625 przez kilka miesięcy rządził prowincją polską zakonu jako wiceprowincjał, a w następnych latach był stałym doradcą prowincjałów uczestnicząc we wszystkich sprawach zakonu. Pod koniec życia odsunął się od bezpośredniego udziału w życiu publicznym. Zmarł 30 lipca 1645 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Bellator Christianus. Kolonia 1617, dr. Officina Birkmaniensis, nakł. H. Myliusa. Wyd. nast.: Kr. 1617; Kr. 1618; Kr. 1688.

2. Pastor Vigilans. Kr. 1618, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Kolonia 1618.

3. Kometa, to jest pogróżka z nieba. Kr. 1619, dr. A. Piotrkowczyk. Przeróbki: anonimowa pt. Trąba gniewu Bożego. Kr. 1648, dr. Ł. Kupisz; biskupa kijowskiego J. A. Załuskiego, wyd. b. m. 1746.

4. Żałoba albo kazanie... na pogrzebie... Andrzeja ze Bnina Opalińskiego, biskupa poznańskiego. Kr. 1624, dr. F. Cezary.

5. Wizerunk szlachcica prawdziwego w kazaniu na pogrzebie... Andrzeja Bobole... podkomorzego koronnego. Wil. 1629.

Estr. podaje w wątpliwość informację F. Siarczyńskiego i J. Łukaszewicza o istnieniu wyd. 1617.

6. Wzywanie do jedności katolickiej narodu ruskiego religijej greckiej z Kościołem Rzymskim. Kr. 1629, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Lw. 1630.

Utwór o autorstwie niepewnym

Antithemius seu Mors peccatoris.

Zob. Dramatyczne utwory. T. 1, poz. 13 nr 1. Tezę o autorstwie M. Bembusa wysunął J. Dürr-Durski, przyjmuje C. Backvis.

OPRACOWANIA

J. A. Preuschoff: Universitas Vilnensis. Wil. 1707. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania w dawniejszych czasach. T. 2. Poz. 1838 s. 183-186. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — S. Przyłęcki: Mateusz Bembus. *Dzien. Lit.* (Lw.) 1854 nr 23-25, 29-31. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 442--448; toż wyd. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Bembus (Mateusz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 i osob. Poz. 1862. — A. B.: Bembus v. Bembo Piotr. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 2 (1873). — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1899/1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 1-2. Lw. 1900-1901. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. 1536-1612. Kr. 1913. — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 20--22. — C. Lechicki: Kościół ormiański w Polsce. (Zarys historyczny). Lw. 1928 s. 57-59. — S. Bednarski: Stosunki kardynała R. Bellarmina z Polską i z Polakami. *Przegl. Powsz.* 1928 t. 178 s. 150. — C. Lechicki: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932. — E. Nowak: Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce. W-wa 1932. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — S. Bednarski: Bembus Mateusz. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — M. Sus: Studia uniwersyteckie Poznańczyków w XV i XVI wieku. *Kronika Miasta Poz.* 1950 nr 2 s. 124. — J. Dürr--Durski: Ze studiów nad ,,Antitemiuszem''. *Zeszyty Nauk. Uniw. Łódzkiego* S. I: *Nauki Hum.-Społ.* z. 7 (1957). — C. Backvis: L',,Antithemius" et le motif „social" dans la propagande de reconquête catholique au début de la Contreréforme en Pologne. *Studi in onore di E. Lo Gatto e G. Maver.* Florencja 1962. [Rec.: R. Pollak. *Ruch Lit.* 1963 z. 4].

BENEDYKT POLAK (XIII w.)

Inna forma nazwiska: Benedictus Polonus.

Podróżnik.

Był franciszkaninem we Wrocławiu. Wiosną 1245, towarzysząc (jako tłumacz na ziemiach słowiańskich) wysłannikowi Innocentego IV, franciszkaninowi włoskiemu Janowi da Pian del Carpino, wyruszył z Wrocławia w poselstwie do Azji Środkowej celem przedłożenia wielkiemu chanowi mongolskiemu Kujukowi propozycji pokoju ze światem chrześcijańskim oraz dla zbadania sił tatarskich. Poselstwo zyskało poparcie książąt polskich Bolesława Wstydliwego i Konrada Mazowieckiego oraz ruskiego Wasylka. Droga wiodła przez Kijów, stepy kirgiskie za Bajkał. Wysłannicy przebywali w ciężkich warunkach w stolicy tatarskiej Sira-Ordzie od lipca do listopada

1246. W czerwcu 1247 byli z powrotem w Kijowie, skąd podążyli do Rzymu. Na dworze papieskim Benedykt złożył krótką, treściwą relację ustną z przebiegu podróży. Dalsze lata życia spędził prawdopodobnie w Polsce; w 1252 występował jako gwardian franciszkanów w Krakowie. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Relacja ustna z podróży, złożona na dworze papieskim. Tekst jest znany z kilku zapisów. — Wyd. M. de Avezac pt. De itinere Fratrum Minorum ad Tartaros, quae Fr. Benedictus Polonus viva voce retulit. W książce: Relation des Mongols ou Tartares par le frère Jean du Plan de Carpin... I. éd. compl. publiée d'après les manuscrits de Leyde, de Paris et de Londres. Paryż 1839 s. 378-383.

Pisemne sprawozdanie z podróży sporządził (w dwóch redakcjach: mniejszej — niezupełnej i większej — skończonej) J. Pian del Carpino przy niewątpliwej współpracy Benedykta. Wyd.: w książce: Liber Tartarorum. Hakluyt's *Collection of the Early Voyages*. T. 1. Londyn 1809. — M. de Avezac pt. Relation..., jw. — G. Pullè pt. Historia Mongalorum (Viaggio di F. Giovanni da Pian del Carpine ai Tartari nel 1245-1247). Florencja 1913 *Studii Italiani di Filologia Indo-Iranica* t. 9. — G. Pullè pt. Historia Mongalorum (Viaggio ai Tartari de fratre...). Mediolan 1929 *Viaggi e Scoperte di Navigatori ed Esploratori Italiani* t. 5. (Tekst łac. z przekł. włoskim). — A. Wyngaerten. *Sinica Franciscana* t. 1 (1929).

Fragm. w przekł. pol. ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1840 s. 208-223. Przedr. w książce: *Sybir. Pamiętniki Polaków z pobytu na Sybirze*. T. 1. Chełmno 1864; L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934 s. 70 nn.

Przekł. włoski ogł. G. Pullè (zob. wyżej).

OPRACOWANIA

Miracula sancti Stanislai. Wyd. W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) s. 301. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1840 s. 195-233. — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 2. Wil. 1842 s. 64. — J. Lelewel: Polska wieków średnich. T. 4. Poz. 1851 s. 427. — L. Tatomir: Jan de Plano Karpino i wiek jego. *Dzien. Lit.* 1866. —

J. Umiński: Niebezpieczeństwo tatarskie w połowie XIII w. i papież Innocenty IV. Lw. 1922. (Tu lit. przedmiotu). [Rec.: W. Kotwicz. *Roczn. Orientalistyczny* t. 2 (1919/1924); K. Maleczyński. *Kwart. Hist.* 1923; odpowiedź autora. *Kwart. Hist.* 1924; replika K. Maleczyńskiego. Tamże]. — P. Pelliot: Les Mongols et la Papauté. *Revue de l'Orient Chrétien* t. 23 nr 1/2 (1922-1923). [Rec.: W. Kotwicz. *Roczn. Orientalistyczny* t. 2 (1919/1924)]. — M. Janik: Dzieje Polaków na Syberii. Kr. 1928 s. 31-33. — G. Pullè: Wstęp i wyd.: Historia Mongalorum... Florencja 1913 *Studii Italiani di Filologia Indo-Iranica* t. 9. [Rec.: M. Bihl. *Archivum Franciscanum Historicum* t. 7 (1914)]. — G. Pullè: Wstęp i wyd.: Historia Mongalorum... Mediolan 1929 *Viaggi e Scoperte di Navigatori ed Esploratori Italiani* t. 5. [Rec.: R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)].— L. Oliger: Franciskan Pioneers amongst the Tartars. *The Catholic Historical Review* (Waszyngton) t. 16 z. 3 (1930). Por. I. Fedorowicz-Malicka: Czernci-Franciskany miż Tatarami. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Wielikoho* t. 4 z. 1/2 (1932). — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Pam. Lit.* R. 31 (1934)]. — Red.: Benedykt Polak. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — K. Kantak: Franciszkanie polscy. T. 1. Kr. 1937. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938 s. 134-135. —

A. Strzelecka: Brat Benedykt franciszkanin. *Śląsk* 1946 nr 5-6. — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej. Wr. 1946 s. 18; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk*. Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. — B. Szcześniak: [A. H. Rowbotham: Missionary and Mandarin... Berkeley 1942. Rec.]. *Teki Hist.* 1947 nr 1. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3; por. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1948 nr 1. Łódź 1949. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 332-333. — B. Szcześniak: Benoît le Polonais, dit le Vratislavien, et son rôle dans l'union de la Ruthénie de Halicz avec Rome en 1246. *Antemurale* (Rzym) t. 1 (1954). — J. Chudzikowska, J. Jaster: Ludzie wielkiej przygody. W-wa 1955 *Biblio-*

teczka dla Każdego. — Benedykt Polak, pierwszy podróżnik polski. *Wiedza i Życie* 1958 nr 3. — B. Szcześniak: The Mission of Giovanni de Plano Carpini and Benedict the Pole of Vratislavia to Halicz. *Journal of Ecclesiastical History* t. 7.

BIAŁOBOCKI JAN (ok. 1600—po 1661)

Inna forma nazwiska: Białobłocki.

Krypt.: J. B. S. J. K. M. (Jan Białobocki Sekretarz Jego Królewskiej Mości).

Wierszopis, historyk.

Ur. ok. 1600 w rodzinie szlacheckiej, pochodzącej z Białobok w okolicy Przeworska. Uczył się u jezuitów w Jarosławiu na koszt księżny A. Ostrogskiej, wojewodziny wołyńskiej, u której został następnie dworzaninem. Był przypuszczalnie studentem Akademii Zamojskiej. Służył Stanisławowi Lubomirskiemu i pod jego dowództwem walczył w 1621 pod Chocimiem. Ożeniwszy się przed 1646, osiadł na wsi. W 1647 mianowany został wojskim krzemienieckim. Brał udział w walkach z Kozakami. Gloryfikował Jeremiego Wiśniowieckiego i poświęcił mu kilka utworów. W lipcu 1657 był marszałkiem sejmiku ziemi przemyskiej. Nosił tytuł sekretarza królewskiego za Władysława IV i Jana Kazimierza. Wg J. Ujejskiego był jednym z prekursorów polskiego mesjanizmu. Zmarł prawdopodobnie po 1661.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wieniec ozdobny przedziwnej czystości Najświętszej Matki Bożej. B. m. 1644. (Wyd. pod krypt.).

2. Pochodnia wojennej sławy... książęcia... Jeremia Michała Korybuta... Wiśniowieckiego. Kr. 1649, dr. F. Cezary. Inne wyd. pt. Pochodnia wojennej sławy... A teraz nowo klarem męstwa... objaśniona. Kr. 1649, dr. F. Cezary. (Wraz z poz. 3).

3. Klar męstwa. (Kr.) 1649, dr. F. Cezary. Fragm. przedr. A. Kowalkowski: Polska epika historyczna w XVII wieku. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 211 s. 158.

Utwór wyd. pod pseud., stanowi drugą część dzieła pt. Pochodnia wojennej sławy — zob. poz. 2 jw.
Zawiera m. in. opis oblężenia Zbaraża i wyprawy Skrzetuskiego.

4. Pogoda jasna Ojczyzny. Kr. 1650, dr. F. Cezary.

Panegiryk na cześć J. Wiśniowieckiego.

5. Brat Tatar abo liga wilcza z psem na gospodarza. Kr. 1652, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

6. Odmiana postanowienia sfery niestatecznej kozackiej. Kr. 1653, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

7. Zegar w krótkim zebraniu czasów Królestwa Polskiego wiekami królów idący. Kr. (1661), dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

Zawiera m. in.: życiorysy panujących polskich, kompilację z dawniejszych kronik i wiersz pt. Panegiryk Narodowi Polskiemu ku pochwale.

Przekłady

1. Hymny o Najświętszej Pannie. Kr. 1646. (Wyd. anonimowo. Przekł. z łac.).

2. Hymny i prozy polskie... z Brewiarza Rzymskiego... zebrane, z łacińskich hymnów... przełożone. Kr. 1648, dr. F. Cezary. Hymn XVI i XCI przedr. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 20-22.

Utwór mylnie przypisywany

Czterech części świata natury białogłowskiej hiroglificon. W-wa 1691.

Utwór wyd. pod krypt. J. B., przypisywany mylnie Białobockiemu, jest dziełem Jakuba Boczyłowica (zob.).

OPRACOWANIA

J. A. Jabłonowski: Musaeum Polonum. Lw. 1752 s. 24-25. — J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum. (W-wa 1754) s. 29, 100. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Kr. 1828. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Białobocki (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). — P. Chm. (Chmielowski): Białobocki Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 8 (1892). — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 312; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa (1924). — A. Brückner: Poezja w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 230, 235, 268, 271; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 235, 241, 282,

286. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. [Rec.: I. Chrzanowski. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38 s. 39]. — Z. Lasocki: Czy Skrzetuski był Kozakiem? Kr. 1935. — A. Kowalkowski: Polska epika historyczna w XVII wieku. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 211 s. 158 nn. — Z. Lasocki: Białobocki Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936).

BIAŁOBRZESKI MARCIN (ok. 1530—1586)

Pisarz-teolog katolicki, kaznodzieja.

Ur. ok. 1530; syn Janusza i Anny z Janikowskich. Pochodził z Białobrzegów w ówczesnym powiecie opoczyńskim. Śluby zakonne złożył w klasztorze cystersów w Sulejowie. Sprowadzony przez swego krewnego, opata wąchockiego i mogilskiego, Andrzeja Szpota, do klasztoru w Mogile, kształcił się na koszt tego klasztoru w Akademii Krakowskiej. Po śmierci Szpota w 1559 wybrany został opatem w Mogile. W 1565 otrzymał sufraganię krakowską, a w 1571 kanonię katedralną w Krakowie. Wg A. Trzecieskiego był przedstawicielem duchowieństwa w 1573 na sejmie konwokacyjnym i elekcyjnym. 13 lutego następnego roku wygłosił kazanie na pogrzebie Zygmunta Augusta. Po ucieczce Henryka Walezego był stronnikiem Habsburgów. Razem z Łukaszem Podoskim, kanonikiem krakowskim, brał udział w 1575 w zjeździe stężyckim, a rok później w jędrzejowskim. W marcu 1576 udał się do Wiednia wraz z Krzysztofem Lanckorońskim w poselstwie do cesarza Maksymiliana. 7 kwietnia 1576 witał Stefana Batorego w klasztorze mogilskim. Wkrótce potem otrzymał biskupstwo kamienieckie. W 1580 podążył do Rzymu, po drodze zwiedził Osjak i przywiózł do Polski legendę o Bolesławie Śmiałym, którą rozpowszechnił B. Paprocki. W służbie Batorego pełnił różnego rodzaju misje dyplomatyczne. Na sejmie w 1585 wystąpił jako przeciwnik Zborowskich. Zmarł w kwietniu 1586 w Mogile.

TWÓRCZOŚĆ

1. Katechizm albo wizerunk prawej wiary chrześciańskiej. (Kr.) 1567.

2. Kazanie na pogrzebie świętej pamięci zacnego Zygmunta Augusta. Kr. 1574, dr. S. Szarffenberger.

3. Orthodoxa confessio de uno Deo, quem christiani catholici credunt, adorant et invocant, ex S. Literis descripta. Kr. 1577, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Kolonia 1579.

4. Kazanie... o przyjmowaniu Ciała i Krwie P. Jezusa Chrystusa pod jedną osobą. Kr. 1579, dr. A. Piotrkowczyk.

5. Postilla orthodoxa, to jest wykład Świętych Ewanielii niedzielnych i świąt uroczystych przez cały rok. Cz. 1-2. Kr. 1581, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: pt. Homilie na wszystkie niedziele i święta. T. 1-4. Wil. 1839; Wil. 1854. (Tekst obu przedruków nieco zmieniony i skrócony).

6. Wierszowane dialogi o Tobiaszu i o Jobie. B. m. r.

Wg A. Trzecieskiego i K. Niesieckiego; egz. nieznane.

7. Książeczka o religii i potężnych czynach Turków.

Wg A. Trzecieskiego; egz. nieznane.

Listy i materiały

1. List do Andrzeja Dudycza, dat. 27 lutego 1575. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 182. Autograf: Arch. Państwowe w Wiedniu.

2. Listy do papieża z 1583. Wiad. podał P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretarius Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII, s. 105.

3. Pięć kwitów potwierdzających odbiór soli, dat. 1570. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 1 s. 148-150 (wraz z podobizną jednego kwitu).

4. Martinus Białobrzeski Martino Leśniowolski decimam ex praedio Lassicensi arrendat, dat. 17 stycznia 1583. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 1 s. 247.

5. Materiały do dziejów stosunków z Akademią Krakowską — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wisz-

NIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 553-554; t. 2. Kr. 1858 s. 71-89; toż wyd. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — E. KIERSKI: Ksiądz Marcin Białobrzeski. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 259. — K. HOSZOWSKI: Poczet opatów mogilskich. *Monografia opactwa cystersów w Mogile.* Cz. 1. Kr. 1867 s. 99-104. — W. ZAKRZEWSKI: Po ucieczce Henryka. Kr. 1878 s. 256, 294. — T. WIERZBOWSKI: Vincent Laureo. W-wa 1887. — J. PELCZAR: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2. Kr. 1896; wyd. 2 Kr. 1917. — T. GRABOWSKI: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. 1536-1612. Kr. 1913 s. 191-197. — G. KOWALSKI: Katalog inkunabułów mogileńskich. Kr. 1915. —

K. KOLBUSZEWSKI: Postyllografia polska XVI i XVII wieku. Kr. 1921. — Ż. KORMANOWA: Bracia polscy 1560-1570. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 (1929) z. 3 s. 58 nn. — K. P. (PIEKARSKI): Wiersz o dniach feralnych. *Szpargały* 1934 z. 4-5. — W. BUDKA: Białobrzeski Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — P. CZAPLEWSKI: Hieronim Rozrażewski a książka. *Silva Rerum* 1938 z. 1/2. — F. GOSTYŃSKI: Franciszek Krasiński, polityk złotego wieku. W-wa 1938 *Studia Historico-Ecclesiastica* 4, s. 137. —

W. KIESZKOWSKI: Lapidarium renesansowe w Arkadii. (Ze studiów nad sztuką Jana Michałowicza z Urzędowa). *Biuletyn Hist. Sztuki* 1950 nr 1/4 s. 51 i in. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 96 przyp. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957. — E. CHWALEWIK: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955.

BIELAWSKI TOMASZ (druga połowa XVI w.)

W i e r s z o p i s.

Szczegóły życia nieznane. Z treści utworu *Myśliwiec* wynika, że autor prawdopodobnie zamieszkiwał dłuższy czas w okolicy Bystrca pod Kwidzyniem. Możliwe, że przebywał tam w domu Jana Sokołowskiego, właściciela ziemskiego, jako jego dworzanin, kantor czy bakałarz.

TWÓRCZOŚĆ

1. Processja wielkanocna. B. m. (1591).

2. Myśliwiec. Kr. 1595. (Poemat dydaktyczny). Wyd. kryt. J. Rostafiński w książce: O myślistwie, koniach i psach łowczych... Kr. 1914 *BPP* nr 64.

3. Pieśni nowe o królewnie... Annie. B. m. r.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 25. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 449; t. 7. Kr. 1845 s. 210-211. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — S. ESTREICHER. *Łowiec Pol.* 1914 s. 232. — J. ROSTAFIŃSKI: Wstęp i wyd.: O myślistwie, koniach i psach łowczych książek pięcioro z lat 1584-1690. Kr. 1914 *BPP* nr 64. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — K. PIEKARSKI: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 175. — J. KRZYŻANOWSKI: Poezja polska wieku XVI. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 1. Kr. 1935 s. 174; przedr. zmieniony w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 31-32. — J. W. KOBYLAŃSKI: Bielawski Tomasz. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — J. J. SZCZEPKOWSKI: Literatura łowiecka. *Łowiec Pol.* 1952 nr 3 s. 20.

BIELSKI JOACHIM (ok. 1550—1599)

Inna forma nazwiska: JOACHIM VOLSCIUS BILSCIUS.

W i e r s z o p i s, h i s t o r y k.

Ur. ok. 1550 (wg H. Barycza) we wsi Białej koło Pajęczna (dawne województwo sieradzkie); syn Marcina (zob.) herbu Prawdzic i matki Siemikowskiej-Okszycówny. Początkowo uczył się (prawdopodobnie) w szkółce parafialnej w Kurzelowie. Wycho-

wany przez ojca w różnowierstwie, uczęszczał do protestanckiego gimnazjum akademickiego w Brzegu. W czasie bezkrólewia 1572 wrócił do kraju i osiadł w Krakowie oddając się twórczości literackiej pod opieką podkanclerzego Piotra Wolskiego. Towarzyszył Mikołajowi Firlejowi, kasztelanowi wiślickiemu, w poselstwie do margrabiego brandenburskiego Jerzego Fryderyka i niedługo potem (w połowie lipca 1577) do Elbląga. Wziął udział zapewne w charakterze pisarza kancelarii wojskowej w pierwszej wyprawie moskiewskiej (1579). Około 1580 osiadł na stałe w Białej i zajmował się gospodarką rolną. Ożenił się z Anną Borzechowską. Nie brał udziału w walkach stronnictw bezkrólewia 1586-1587. Po spaleniu Białej przez stronników Maksymiliana przeprowadził się w 1588 do zakupionych Gierałtowic w Oświęcimskiem. W tym też roku otrzymał od Zygmunta III godność sekretarza królewskiego. Z początkiem 1591 posłował z województwa krakowskiego na sejm warszawski, w 1595 był deputatem z Oświęcimskiego na trybunał lubelski. Podczas walki między Zamoyskim a królem przeszedł na stronę regalistów. W tym też czasie (1595) porzucił protestantyzm. Zmarł 8 stycznia 1599 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Encomiasticon id est laudes Illustrissimi Principis... Georgii Pii. Powst. 1572. Wyd. A. Fritsch. Zgorzelec 1578. (Współautor Kasper Ludwik z Hajnowa).

2. Istulae convivium in nuptiis Stephani I regis. Kr. 1576, dr. S. Szarffenberg.

3. In obitum... D. J. Balassi, liberi baronis de Giamrat. Wyd. M. Knorr. Norymberga 1577; przedr. (oprócz fragm. nieczytelnych) J. Waldapfel: Magyarország sorsának XVI századi lengyel visszhangjához. Budapeszt 1940; toż w przekł. pol. pt. Epicedium J. Bielskiego na śmierć Jana Balassiego. *Pam. Lit.* R. 43 (1956) z. 2.

Unikat Bibl. Nar. zniszcz. 1944.

4. Proteus de clade Gedanensium insigni in Prussia circa pagum Rokitki. Poz. 1577, dr. M. Nering.

5. Satyra in quendam Dantiscanum. Powst. 1577. Wyd. przy: J. Łasicki: Clades Dantiscanorum. Frankfurt 1578, dr. A. Wechelius.

6. Carmen gratulatorium in ingressum Plocensem... Petro Dunino Volscio. Kr. 1578, dr. M. Szarffenberg.

7. Carminum liber I. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher. (Zawiera 16 ód). Przedr. W. Nehring: O życiu i pismach J. Bielskiego. Poz. 1860.

8. Pieśń nowa o szczęśliwej potrzebie pod Byczyną. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher. Wyd. kryt. (wraz z „Odpowiedzią" Bartosza Paprockiego) J. Czubek. Kr. 1910 *BPP* nr 57; przedr. homogr. K. Badecki. Lw. 1914; fragm. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

Unikat Bibl. Katedralna w Strengnäss (Szwecja).

9. Monodia na pogrzeb św. pamięci Stefana I. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher.

10. Naeniae in funere divi Stephani I. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher.

11. Pamiątka p. Jakubowi Strusowi, staroście chmielnickiemu... nie bez żalu napisana. Kr. 1589, dr. J. Siebeneicher.

12. Epithalamion Serennissimo Sigismundo III. Kr. 1592, dr. J. Siebeneicher.

13. Genethliacon Najasniejszego Władysława, krolewica polskiego i szwedzkiego. Kr. 1595. Podobiznę wyd. L. Zalewski. Lubl. 1928.

Unikat znajdował się w 1919 w bibl. probostwa w Targowisku (pow. Krasnystaw).

14. Kronika polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego, wydana. Kr. 1597, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast.: wyd. F. Bohomolec: Zbiór dziejopisów polskich. T. 1. W-wa 1764; wyd. A. Gałęzowski. W-wa 1829-1833 *Zbiór Pisarzów Pol.* T. 11-19.

Przeróbka i uzupełnienia Kroniki Marcina Bielskiego doprowadzone przez Joachima do 1586.

Wydanie zbiorowe

Carmina latina nunc primum in unum volumen collecta. Wyd. T. Bieńkowski. W-wa 1962 *Bibl. Latina Medii et Recentioris Aevi* t. 7.

Materiały

Podobizna autografu J. Bielskiego zob.: T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900; P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. 2. Wyd. S. Kossowski. T. 1. Lw. 1914 s. 270.

Utwór o autorstwie niepewnym

Tzw. Dalszy ciąg Kroniki polskiej... zawierającej dzieje 1586 do 1598. Z rkpsu

ze zbiorów K. Stronczyńskiego wyd. F. M. Sobieszczański. W-wa 1851.

Autorstwo wg wydawcy.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Wyd. 2 Wenecja 1627 s. 185; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. M. Ossoliński: Joachim Bielski. W książce: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; fragm. przedr. *Dzien. Wil.* 1820 t. 2 s. 194-209. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 104. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 303; t. 7. Kr. 1845 s. 62, 436-439; t. 8. Kr. 1851 s. 64. — F. M. Sobieszczański: O życiu i pracach piśmiennych Marcina i Joachima Bielskich. Przy wyd.: Dalszy ciąg Kroniki polskiej. W-wa 1851. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — W. Nehring: O życiu i pismach J. Bielskiego. Poz. 1860. — A. Sozański: Pisma niektóre. Lipsk 1861. — L. Finkel: Marcin Kromer, historyk polski XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 16 (1883) i odb. — A. Brückner: Fremde Vorlagen und Fassungen slavischer Texte. III. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 11 (1888). — A. G. Bem: Bielski Joachim. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7 (1892). — J. Czubek: Strengnäss. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — S. Ptaszycki: Zapadno-russkije pieriewody Chronik Bielskogo i Strykowskogo. *Nowyj sbornik po sławianowiedieniju izdannyj uczennikami W. S. Łamanskogo.* Petersb. 1905. —

P. P. Panaitescu: Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin. Bukareszt 1925 *Academia Română Memoriile Secţiunii Istorice* S. III Tomul IV Mem. 4 s. 21 nn. — J. Krókowski: De „Septem sideribus" quae Nicolao Copernico vulgo tribuuntur. Kr. 1926 *Arch. Filol. PAU* nr 5. — K. Breitmeier: Antemurale Christianitatis. Szkice literackie. Jasło 1927. — S. Łempicki: Nieznany kancjonał z Byczyny na Śląsku z XVII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 7 (1927) s. 81. — K. Breitmeier: Joachim Bielski. Biografia. Jasło 1928. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928); R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1928 nr 20 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 133)]. — L. Zalewski: Zapomniany utwór J. Bielskiego. *Przegl. Powsz.* 1928 t. 177. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — L. Zalewski: Wstęp i wyd.: Genethliacon. Lubl. 1928 *Biblioteczka Lubelskiego Tow. Miłośników Książki* nr 1. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — S. Dobrzycki: Z nowych badań nad literaturą polską. Wiersz gratulacyjny. *Lit. i Sztuka.* Dod. *Dzien. Poz.* 1928 nr 6. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 175. — H. Barycz: Wstęp do wyd.: Kronika mieszczanina krakowskiego. Kr. 1930 *Bibl. Kr.* nr 70. — C. Lechicki: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932 s. 250. — S. Ptaszycki: Ruskie przekłady Kronik Bielskiego i Strykowskiego. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). — K. Estreicher: Miniatury kodeksu Bema oraz ich treść obyczajowa. *Roczn. Kr.* t. 24 (1933) i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — A. Jachimczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935) s. 171. — M. Kieresiński: Powieść o Udałym Walgierzu w literaturze polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 36 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 250). — H. Barycz: Bielski Joachim. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 18. —

W. Pociecha: W sprawie wydawnictwa Aktów Tomicjanów. *Pam. Bibl. Kórn.* 1939/46 z. 3 s. 34. — J. Waldapfel: Magyarország sorsának XVI századi lengyel visszhangjához. Budapeszt 1940; przekł. pol. pt. Epicedium Joachima Bielskiego na śmierć Jana Balassiego. Z szesnastowiecznej hungariki w Polsce. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 2. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 338]. — H. Barycz: Wstęp do wyd.: Ł. Górnicki: Dzieje w Koronie Polskiej. Wr. 1950 *BN* I, 124. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — J. Krzyżanowski: Błazen starego króla. Stańczyk w dziejach kultury polskiej. W książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 338-339. — T. Bieńkowski: Joachim Bielski, poeta polsko-łaciński (ok. 1550-1599). *Meander* 1962 z. 1.

BIELSKI MARCIN (ok. 1495–1575)

Nazwisko pierwotne: Wolski.

Poeta, prozaik, tłumacz.

Ur. ok. 1495 w Białej koło Pajęczna, w ziemi sieradzkiej. Pochodził z rodziny szlacheckiej herbu Prawdzic. Gdzie uczęszczał do szkół, nie wiadomo. Wiedzę swą nabył, zdaje się, głównie samouctwem na dworze Janusza, księcia mazowieckiego, a więcej chyba na dworze Piotra Kmity, gdzie mógł korzystać z bogatego księgozbioru. Brał udział w walkach z Tatarami w 1524 i 1534 oraz z Wołochami pod Obertynem w 1531. Przez dłuższy okres mieszkał w Krakowie. Tutaj zapewne uległ wpływom reformacji, dla której żywił sympatię do końca życia, choć z kościołem katolickim nie zerwał. Ok. 1540 opuścił Kraków i osiadł we wsi rodzinnej. Ożenił się w tym czasie z Siemikowską-Okszycówną. Gorliwiej niż sprawom gospodarskim oddawał się zajęciom literackim. W osiemdziesiątym roku życia pracował jeszcze nad czwartym wydaniem swej kroniki, którą syn Joachim uzupełniał i kontynuował. Zmarł 18 grudnia 1575.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kronika wszytkiego świata. Kr. 1551, dr. wdowa po F. Unglerze. Wyd. nast.: wyd. zmienione Kr. 1554; pt. Kronika, to jest historia świata. Kr. 1564 (H. Barycz wymienia ed.: 1548, 1551, 1564); pt. Kronika polska. Kr. 1597 (ost. wyd. jest dziełem wspólnym Marcina i Joachima Bielskich); przedr. F. Bohomolec: Zbiór dziejopisów polskich. T. 1. W-wa 1764; wyd. A. Gałęzowski. W-wa 1829-1833 *Zbiór Pisarzów Pol.* t. 11-19; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* S. I z. 55-82. Dedykację przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927; fragm.: W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146; Z. Spieralski: Polska sztuka wojenna w latach 1454-1562. W-wa 1958 *Wypisy Źródłowe do Hist. Pol. Sztuki Wojennej* z. 4 *Prace Komisji Wojskowo-Hist. MON Seria Popularna* s. 147-149.

Przekł. ros. z 1564 (ustęp odnoszący się do Mahometa), wyd. *Sbornik Supraślski* 1578-1580.

Przekł. ruski A. Brzeżewskiego wyd. 1584.

Zob. też: Ciesielski Andrzej.

2. Komedia Justyna i Konstancjej. Kr. 1557, dr. M. Wirzbięta. Przedr. T. Wierzbowski. W-wa 1896 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 7; części wstępne przedr. I. Chrzanowski, S. Kot jw. poz. 1; fragm. („sprawę pierwszą") przedr. J. Lewański w: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 1. W-wa 1959; części wstępne przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

3. Sen majowy pod gajem jednego pustelnika. Powst. wg K. Budzyka najwcześniej u schyłku 1566; wg I. Chrzanowskiego po 1566; wg W. Wisłockiego w 1567. Wyd.: Kr. 1566/1567, dr. M. Siebeneicher. Zachowany fragm. ed. 1 przedr. K. Kłodzińska: Nieznane wydanie „Satyr" M. Bielskiego w Bibliotece Kórnickiej. *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci J. Grycza.* Wr. 1961. Wyd. nast.: Kr. 1586, dr. M. Siebeneicher (tekst znacznie zmieniony — skrócony i przerobiony przez Joachima Bielskiego); toż wyd. kryt. W. Wisłocki: M. Bielskiego Satyry. Kr. 1889 *BPP* nr 4.

4. Sjem niewieści. Powst. wg K. Budzyka po 1565 a przed styczniem 1569; wg I. Chrzanowskiego przed 1569; wg W. Wisłockiego w 1569. Wyd.: Kr. 1566/1567, dr. M. Siebeneicher. Zachowany fragm. ed. 1 przedr. K. Kłodzińska, jw. poz. 3. Wyd. nast.: Kr. 1586, dr. M. Siebeneicher (tekst jw. poz. 3); Kr. 1595; przedr. K. W. Wójcicki: Archiwum domowe. W-wa 1856; wyd. kryt. W. Wisłocki, jw. poz. 3; fragm. przedr. J. Sokołowska, jw. poz. 2.

5. Rozmowa nowych proroków, dwu baranów o jednej głowie. Wg K. Budzyka wiąże się tematycznie z sejmem 1563/1564; wg I. Chrzanowskiego powst. po 1569; wg W. Wisłockiego w 1568-1569. Wyd.: Kr. 1566/1567, dr. M. Siebeneicher. Zachowany fragm. ed. 1 przedr. K. Kłodzińska, jw. poz. 3. Wyd. nast.: Kr. 1587, dr. M. Siebeneicher (tekst jw. poz. 3); toż wyd. kryt. W. Wisłocki, jw. poz. 3; przedr. I. Chrzanowski, S. Kot, jw. poz. 1.

Przekł. franc. fragm.: A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2 s. 44-46.

6. Sprawa rycerska. Kr. 1569, dr. M. Siebeneicher. Przedr. K. W. Wójcicki, jw. poz. 4.

Przekłady

M. Konáč: Żywoty filozofów, to jest mędrców nauk przyrodzonych. Kr. 1535, dr. F. Ungler. Części wstępne przedr. I. Chrzanowski, S. Kot, jw. Twórczość poz. 1; fragm. przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu. 1510-1550. Wyd. 2. W-wa 1954.

Utwór przerobiony w 1514 na jęz. czeski z dzieła łac. Gwaltera Burleya: Vitae philosophorum et poetarum.

Zob. też: Glaber Andrzej, Twórczość poz. 2.

Materiały

1. Podobiznę autografu z 1552 podał A. Pawiński. *Tyg. Ilustr.* 1880 nr 220.

2. Dokumenty dot. spraw majątkowych z 1559-1574. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

Utwory o autorstwie niepewnym

I. Chrzanowski przypuszcza, że Bielski brał udział w przekładach:

1. Nowy Testament polskim językiem wyłożony. (Kr. 1556), dr. dziedzice M. Szarffenberga.

Wg K. Górskiego tekst pochodzi z XV w., a redaktorem adaptacji XVI w. był M. Bielski.

2. W. Theodor (V. Dietrich): Kommentarz albo wykład na proroctwo Hozeasza proroka. Brześć 1559 (w rzeczywistości Kr., dr. M. Wirzbięta).

Zob.: Lubelczyk Jakub, Utwory o autorstwie niepewnym, poz. 2; Rej Mikołaj, Przekłady, poz. 5.

Zob. też t. 1: Tzw. Literatura sowizrzalska C, 1 (Tragedia żebracza).

OPRACOWANIA

Monografia: I. Chrzanowski: Marcin Bielski. Studium literackie. W-wa 1906; wyd. 2 Lw. 1926. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1906 nr 3; W. Hahn. *Tydzień* 1906; W. Jabłonowski. *Dzien. Kijowski* 1906; (K). *Kur. Warsz.* 1906; J. Kleiner. *Słowo Pol.* 1906 nr 211, 213; J. Lorentowicz. *Nowa Gaz.* 1906; I. Mat. (Matuszewski). *Tyg. Ilustr.* 1906; A. R. (Rembowski). *Bibl. Warsz.* 1906 t. 3; A. Rembowski. *Kur. Warsz.* 1906; S. Z. *Kwart. Teolog.* 1906; T. Smoleński. *Myśl Pol.* 1906 nr 12; S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1906 t. 161; J. Volf. *Časopis Musea Království Českého* 1906; F. Krček. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); L. Konopacki. *Gaz. Por.* 1926 nr 236; S. Łempicki. *Ruch Lit.* 1926; I. Pannenkowa. *Warszawianka* 1926 nr 171; S. Zdziarski. *Kur. Warsz.* 1926 nr 132; A. O. *Czas* 1926 nr 106; *Prager Presse* 1926 nr 191].

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739.— J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 2 s. 177-194. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6-9. Kr. 1844-1857. — K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 1. W-wa 1849. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 393-413. — F. M. Sobieszczański: O życiu i pracach piśmiennych M. i J. Bielskich. Wstęp do wyd.: J. Bielskiego dalszy ciąg Kroniki polskiej. W-wa 1851. — F. M. S. (Sobieszczański): Bielski (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). —

A. Pawiński: M. Bielski przed sądem królewskim w Piotrkowie. *Bibl. Warsz.* 1872 t. 2. — W. Wisłocki: Dwie rzadkości bibliograficzne. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873 i odb. Lw. 1874. — A. Tyszyński: M. Bielski, najdawniejszy prozaik polski. *Kronika Rodz.* 1874; przedr. w książce: Wizerunki polskie. W-wa 1875. — W. Wisłocki: Gwalter Burley i M. Bielski. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 6 (1878) i odb. — A. Pawiński: O M. Bielskim kilka nowych szczegółów. *Tyg. Ilustr.* 1880 nr 216-222. — F. Czerny: Wpływ odkryć geograficznych na Polskę. *Kraj* 1884. — J. I. Kraszewski: (W rubryce: Wiadomości lit. i artyst. — o świeżo odkrytym dramacie M. Bielskiego; przedr. z *Biesiady Lit.*). *Kur. Poz.* 1884 nr 254. — W. Wisłocki: Wstęp i wyd.: M. Bielskiego Satyry. Kr. 1889 *BPP* nr 4. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1889 s. 759; K. M. *Przegl. Pol.* 1889 t. 93; A. A. Kryński. *Prace Filol.* t. 3 (1891)]. — P. Chmielowski: Satyry M. Bielskiego. *Tyg. Ilustr.* 1890. — G. Blatt: O języku Satyr M. Bielskiego. *Spr. AU Wydz. Filol.* 1891. — A. G. B. (Bem): Bielski Marcin. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7/8 (1892). — T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: Komedia Justyna i Konstancji M. Bielskiego. W-wa 1896 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol.*

XVI-XVIII w. z. 7. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1898]. — W. Nehring: Rozkwit języka polskiego w w. XVI. *Pam. III Zjazdu Historyków Pol. w Kr.* T. 1. Kr. 1900 s. 281 nn. — S. Ptaszycki: Zapadno-russkije pieriewody Chronik Bielskogo i Strykowskogo. *Nowyj sbornik po sławianowiedieniju izdannyj uczenikami W. S. Łamanskogo.* Petersb. 1905. — T. Sinko: Marcin Bielski i Erazm z Rotterdamu. *Przegl. Pol.* 1905 t. 155; przedr. w książce: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17; por. A. Brückner: Sprostowanie. Odpowiedź panu Since na powyższy artykuł. *Przegl. Pol.* 1905 t. 155 s. 356-357. —

J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920). — P. P. Panaitescu: Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin. Bukareszt 1925 *Academia Română Memoriile Secţiunii Istorice* S. III Tomul IV Mem. 4 s. 20 nn. — J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce wieku XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25. — Dr A. B.: Pogadanka o literaturze polskiej. (Bielski-Kromer). *Polska Zach.* 1927 nr 67. — G. Baumfeld: Wojsko a społeczeństwo w dawnej Polsce. Cz. 1. Poz. 1930 s. 20. — K. Kumaniecki: De studiis Vergilianis in Universitate Jagellonica florentibus. *Commentationes Vergilianae.* Kr. 1930. — B. Olszewicz: Poland and the Discovery of America. Poz. 1931 s. 21-23. — J. Krzyżanowski: Poezja polska w wieku XVI. *Kultura staropolska.* Kr. 1932; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 67-68. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 26 i odb. — C. Lechicki: Z dziejów satyry polskiej XVI w. Lw. 1933. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 235 i odb.; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1934. W-wa 1935. — A. Yarmolinsky: Bibliographical Studies in Early Polish Americana. *The Bulletin of the New York Public Library* 1934-1936; przedr. w książce: Early Polish Americana. A bibliographical study. Nowy Jork 1937; por. America is Discovered! *The Polish Review* 1942 nr 25. — M. Kieresiński: „Powieść o Udałym Walgierzu" w literaturze polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 36 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 250). — W. Lew: Ukrainśkyj perekład chroniky Martyna Bielśkoho. *Praci Ukrainśkoho Naukowoho Instytutu* (W-wa) 1935 t. 29. [Rec.: m. h. *Dzwony* 1936, 77]. — T. Sinko: Pod murem ogrodu Epikura. *Przegl. Współcz.* 1935 t. 53. — I. Chrzanowski: Bielski Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — T. Mikulski: U grobu polskiego Owidiusza. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — K. Z-cz: Wzmianki o ludzie w poezji staropolskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1936 nr 49, 50 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 340, 347). — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 (1939) nr 4. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. —

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 232; wyd. 2 W-wa 1951. — R. Wroczyński: Satyra staropolska. *Rzeczy Ciekawe* 1947 nr 2. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 67, 129. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950. — I. J. Kraczkowskij: Oczerki po istorii russkoj arabistiki. Moskwa 1950. — T. Ulewicz: Sarmacja. Studium z problematyki słowiańskiej XV i XVI w. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — S. Westfal: Origin of Polish „kobieta", „łepek" and „zgon". *The Slavonic Review* 1951 nr 73. — J. Dużyk: Sukiennice. Kr. 1952 *Kraków Dawniej i Dziś* nr 4, s. 8-10. — J. Krzyżanowski: Dramaturgia Polski renesansowej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4 s. 16-18; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 88 nn. — J. Tazbir: Echa walk klasowych XVI wieku w polskiej opinii szlacheckiej. *Przegl. Hist.* 1952 z. 2. —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 105; wyd. osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*

Sesji Nauk. Odrodzenia. (Maszynopis powiel.). (Zob. też: B. SUCHODOLSKI: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. s. 402). — K. BUDZYK: Czas powstania satyr M. Bielskiego. W książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1; przedr. w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 1. Wr. 1956. — A. CZERMIŃSKI: Kronika wszystkiego świata i Rozmowa dwóch baranów. *Słowo Tyg.* 1953 nr 31 (dod. do: *Słowo Ludu*); toż: *Życie i Kultura* 1953 nr 29 (dod. do: *Głos Szczeciński*). — S. CZERNIK: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVII w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — K. DOBROWOLSKI: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 360-361 i in.; por. K. DOBROWOLSKI: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — S. HERBST: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 382, 383 i in.; por. S. HERBST: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: H. BARYCZ: Przemówienie... w dyskusji nad referatem prof. Herbsta. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 394; K. PIWOCKI: W sprawie uhistorycznienia obrazu w sztuce renesansowej. Tamże s. 389, 390]. — Z. KLEMENSIEWICZ: Czynniki sprawcze w rozwoju polszczyzny doby Odrodzenia. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. ,,Odrodzenie w Polsce''* s. 28 i in.; przedr.: *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. Z. KLEMENSIEWICZ: Czynniki sprawcze..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 269-270 i in.; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka..., jw., s. 141-142 i in.; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — A. KUZIOROWA: XVI-wieczny przełom w znaczeniu i używaniu spójnika ,,gdyż''. *Język Pol.* 1953 z. 4. — M. R. MAYENOWA: W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. M. R. MAYENOWA: Problematyka stylistyczna staropolszczyzny. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. s. 14 i in. — B. OLSZEWICZ: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 349 i in.; por. B. OLSZEWICZ: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — S. ROSPOND: Język Renasansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. S. ROSPOND: Język średniowieczny a renesansowy w polskiej literaturze psałterzowo-biblijnej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw., passim. — S. ZAJĄCZKOWSKI: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953). — J. ZIOMEK: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 113-116 i in.; por. J. ZIOMEK (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — P. ZWOLIŃSKI: Uwagi o języku M. Bielskiego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. [Dyskusja: S. ROSPOND; J. WORONCZAK. Podsumowanie dyskusji: P. ZWOLIŃSKI. Tamże]; por. P. ZWOLIŃSKI: Uwagi..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 43-44. —

S. CZERNIK: Chłopskie pisarstwo samorodne. W-wa 1954 s. 13-14. — K. BUDZYK: Marcin Bielski. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — J. KOTT, K. WYKA: Książka J. Krzyżanowskiego ,,Historia literatury polskiej''. *Nowe Drogi* 1954 nr 2 s. 141. — S. PIGOŃ: Ki diabeł? (*saligia*). *Język Pol.* 1954 z. 3. — M. RĘKAS: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — S. HERBST: Początki polskiego malarstwa historycznego. (Streszczenie referatu wygłoszonego na zebraniu naukowym Oddziału Warszawskiego w dniu 9 II 1954 r.). *Biuletyn Hist. Sztuki* 1955 nr 3. — S. KOT: Nationum proprietates. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). — J. LORET: Czechizmy w ,,Żywotach filozofów'' i w pierwszym wydaniu ,,Kroniki świata'' M. Bielskiego. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — A. MISIĄG-BOCHEŃSKA: O głowach wawelskich i przypuszczalnych ich twórcach. *Studia do dziejów Wawelu* t. 1 (1955) s. 177-178. — T. NOWAK: Wstęp i wyd.: Polska sztuka wojenna w czasach Odro-

dzenia. W-wa 1955 s. 31 i in. — S. FURMANIK: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 272-273. — K. GÓRSKI: 400-lecie pierwszego Nowego Testamentu po polsku ogłoszonego drukiem w r. 1556. Streszcz. H. Strąkowski: Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim... *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1956 nr 1/3. — J. LEWAŃSKI: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — W. MARKOWSKA: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 114-122. — D. PISKORZ: Adam Władysławiusz. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. B. Bieruta* S. A nr 2 s. 32-33. — P. ZWOLIŃSKI: Rozwój języka ukraińskiego od XIV do XVIII wieku. *Sesja Nauk. w trzechsetną rocznicę zjednoczenia Ukrainy z Rosją 1654-1954.* Materiały. W-wa 1956 s. 361-362. — J. DIANNI, A. WACHUŁKA: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — T. SINKO: Nowożytni Arystofanidzi. *Arystofanes. Materiały Sesji Nauk. Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN zorganizowanej na apel Światowej Rady Pokoju w 2400 rocznicę urodzin poety 3-4 grudnia 1954 r.* W-wa 1957 s. 227. — R. LESZCZYŃSKI: [Tragedia żebracza nowo uczyniona. Wyd. J. Magnuszewski. W-wa 1957. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. — J. GÓRSKI: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — K. GÓRSKI: Nowy Testament Szarffenbergera. *Pismo Święte w duszpasterstwie współczesnym.* (*Wykłady dla duchowieństwa w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w dniach 21-23 sierpnia 1956 r.*). Lubl. 1958 *Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego Wykłady i Przemówienia* 39. — J. ZALESKI: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społecznych. Filologia* nr 4 (1958). — M. PISZCZKOWSKI: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959. — Z. TOPOLIŃSKA: Akcent w poezji M. Bielskiego. *Poradnik Język.* 1959 z. 1/2. — K. KŁODZIŃSKA: Nieznane wydanie „Satyr" M. Bielskiego w Bibl. Kórnickiej. *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci J. Grycza.* Wr. 1961. — T. NOWAK: Cztery wieki polskiej książki technicznej 1450-1850. W-wa 1961.

BIEM MARCIN młodszy (ok. 1470—1540)

Inne formy nazwiska: MARCIN Z OLKUSZA (ILKUSZA).

Astronom, teolog.

Ur. ok. 1470 w Olkuszu; syn zamożnego mieszczanina Marcina. Od półrocza 1486/1487 studiował w Akademii Krakowskiej i w grudniu 1488 uzyskał bakalaureat, a około początku 1491 magisterium. W 1491-1494 objaśniał pisma Arystotelesa i wykładał przedmioty matematyczne, a od 1496 — wszedłszy do Kolegium Mniejszego — astrologię. Od 6 marca 1500, jako członek Collegium Maius, wykładał od półrocza 1506/1507 głównie na wydziale *artium*. Był dziekanem tego wydziału w półroczu zimowym 1500/1501. Jednocześnie studiował teologię; doktorem teologii został 22 stycznia 1517. W 1507-1513 przebywał w Olkuszu. Wykłady w Krakowie podjął 22 listopada 1513. Uczył do ostatnich lat życia piastując wielokrotnie urząd dziekana wydziału teologicznego i rektora wszechnicy. W uznaniu zasług otrzymał 2 listopada 1538 wysoką godność podkanclerza Akademii. Zmarł 9 listopada 1540.

TWÓRCZOŚĆ

Nova calendarii romani reformatio. Powst. 1514-1516. Wyd. L. A. Birkenmajer. Kr. 1918.

Traktat o reformie kalendarza juliańskiego przeznaczony na V sobór lateraneński; praca nie wykończona.

Materiały

Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob.: Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Polsce* nr 2.

Glosy marginalne Biema przy dziełach: Liber sententiarum Piotra Lombarda, rkpsy Bibl. Jagiel. nr 1514-1515.

Dwa tomy efemeryd astronomicznych z 1499-1531 i 1534-1551, Bibl. Jagiel., Ink. 2697 i Cim. 5521 (tu stanowią rodzaj dziennika M. Biema).

Quadripartitum Ptolemeusza w wyd. 1493, Bibl. Jagiel., Ink. 1846.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — L. A. Birkenmajer: Marcin Bylica z Olkusza. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 25 (1893) i odb. Kr. 1892. — J. Fijałek. Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik. Cz. 1. Kr. 1900. — K. Morawski. Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — L. A. Birkenmajer: Stromata Copernicana. Kr. 1924. — A. Birkenmajer, S. Dickstein: Coup d'oeil sur l'histoire des sciences exactes en Pologne. *Histoire sommaire des sciences en Pologne.* Kr. 1933 s. 7-8. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — A. Birkenmajer: Biem Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

BIEŻANOWSKI STANISŁAW JÓZEF (1628—1693)

Historyk, wierszopis-panegirysta.

Ur. w 1628 we Lwowie w rodzinie mieszczańskiej. Tam też uczęszczał do szkoły miejskiej. Jako guwerner syna Marcina Kalinowskiego, hetmana polnego, udał się na studia do Krakowa, gdzie kształcił się w wymowie i poezji. W 1646 uzyskał bakalaureat nauk wyzwolonych. W 22 roku życia stracił wzrok. Mimo kalectwa i biedy studiował dalej i w marcu 1655 zdobył tytuł magistra. W 1665 powołany został do Kolegium Mniejszego, a w rok później otrzymał w tymże Kolegium katedrę poetyki. W 1678 był zwolniony od obowiązku wykładów i dysput w zamian za twórczość panegiryczną na rzecz uczelni. W styczniu 1689 został historiografem Akademii z fundacji Sebastiana Petrycego. Nad dziejami uczelni pracował do końca życia. Zmarł 10 listopada 1693.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oraculum parthenium... Virginis Deiparae. Kr. 1668, dr. dziedzice K. Schedla. Wyd. nast.: Kr. 1682; Kr. 1684. (Poezje).
2. Messis liliorum quinaria. Kr. 1668, Druk. Uniwersytecka. (Poezje).
3. Hecatombaea scuto regali sacra. Kr. 1676, Druk. Uniwersytecka. (Poezje).
4. Annalium fundationis Petricianae ab a. Chr. 1666 usque ad a. 1688 synoptice collecta et... continuata series. Nie wyd. w całości. Rkps Bibl. Ossol. nr 119/II; kopia Bibl. Jagiel. nr 2267. Rocznik 1683 wyd. F. Majchrowicz pt. Historia anni 1683 ex Annalibus St. J. Bieżanowski excerpta. *Jahresbericht d. II Gymnasiums in Lemberg f. d. Schuljahr 1884.* Lw. 1884.

Bieżanowski był bardzo płodnym panegirystą. Zostawił podobno 150 panegiryków (wśród nich niewiele polskich); najwięcej ich znajduje się w Bibl. Jagiel.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. Muczkowski: Rękopisma M. Radzymińskiego. Kr. 1840 s. 66-69, 84-98. — Stan. Józef Bieżanowski. *Przyj. Ludu* 1840 nr 13. — A. Batowski: Opis rękopisów bibl. Ossol. Lw. 1844. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — Bieżanowski (Stanisław Józef). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860).— E. Kierski: Stanisław Józef Bieżanowski. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 271. — K. Mecherzyński: Rękopis Bieżanowskiego, historiografa Akademii Krakowskiej z XVII w. *Bibl. Warsz.* 1870 t. 1. — P. Chm. (Chmielowski): Bieżanowski Stanisław Jerzy (!). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 8 (1892). — F. Jaworski: Lwów stary i wczorajszy. Lw. 1910 s. 263-269. — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 108-113. — H. Barycz: Bieżanowski Stanisław Józef. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936).

BILLEWICZ TEODOR (druga połowa XVII w.)

Pamiętnikarz.

Był synem Stefana, stolnika żmudzkiego. W Akademii Wileńskiej studiował filozofię. W 1674 podpisał elekcję Jana Sobieskiego. Wkrótce potem został stolnikiem żmudzkim. W 1677-1678 odbył podróż po Europie. W 1685 kupił ciwuństwo na Żmudzi. W 1697 jako ciwun Wielkich Dyrwian i sędzia żmudzki brał udział w elekcji Augusta II. Żonaty był z Heleną Grużewską.

TWÓRCZOŚĆ

Diariusz. Powst. w 1677-1678. Cz. pierwsza pt. Diariusz peregrinatiej niemieckiej, czeskiej i włoskiej ziemi; cz. druga pt. Diariusz czyniony we Francjej, w Holandiej i w Angliej, jako się peregrinowało i mieszkało. Fragm. cz. drugiej wyd. B. Olszewicz pt. Diariusz czyniony w Angliej, jako się peregrynowało i mieszkało (1678). Poz. 1929; fragm. wyd. W. Konopczyński: Opis Wrocławia i Cieplic z XVII wieku. *Sobótka* 1948.

Rkps: całość Bibl. Kórnicka nr 386; cz. 1: Bibl. Raczyńskich w Poznaniu nr 177.

OPRACOWANIA

A. Boniecki: Herbarz polski. T. 1. W-wa 1899. — M. Brensztejn: Billewicz Teodor. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 189. — W. Konopczyński: Opis Wrocławia i Cieplic z XVII wieku. *Sobótka* 1948. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

BIRKOWSKI FABIAN (1566–1636)

Kaznodzieja, wydawca.

Ur. w 1566 we Lwowie z ojca Tomasza, majstra kuśnierskiego, i Elżbiety, córki ławnika miejskiego Macieja Sochy. Był bratem tłumacza Szymona (zob.). W poczet uczniów Akademii Krakowskiej wpisał się w 1585, bakałarzem *artium* został w 1587, magistrem w 1593. Pomimo namów S. Szymonowica nie przybył do powstającej Akademii Zamojskiej. Do 1597 wykładał literaturę rzymską i grecką w Akademii Krakowskiej, potem wstąpił do zakonu dominikanów. Dla dopełnienia studiów teologicznych wysłany został do Rzymu i osiągnął tam doktorat teologii. Przez pewien czas był profesorem teologii w konwencie dominikanów i pełnił obowiązki kaznodziei przy kościele Św. Trójcy w Krakowie. Wezwany na stanowisko kaznodziei przy królewiczu Władysławie osiadł w klasztorze dominikanów w Warszawie. Brał udział w radzie duchownej dla ułożenia pokoju z dysydentami. Objawiał zainteresowania naukowe, znał język grecki, korespondował z J. Lipsjuszem. W 1617-1618, 1621 uczestniczył w wyprawach wojennych jako kaznodzieja obozowy. W 1634 wrócił do klasztoru krakowskiego. Zmarł jako przeor 7 lub 9 grudnia 1636.

TWÓRCZOŚĆ

1. Lacrimae in funere Annae Jagellonicae. Kr. 1596, Druk. Łazarzowa.

2. Na pogrzebie x. Piotra Skargi... kazanie. Kr. 1612, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Kr. 1613; Kr. 1615.

3. Syn Korony abo na pogrzebie... Joachima Ocieskiego... kazanie. Kr. 1613, dr. A. Piotrkowczyk.

4. Jozue za kolędę dany roku 1613. Jan Zamoyski na mszy zadusznej... wspomniany roku 1605. Kazania dwoje. Kr. 1613, dr. A. Piotrkowczyk.

5. Kazania na niedziele i święta doroczne. Cz. 1-3. Kr. 1620, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Kr. 1623-1628; fragm. przedr. M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze staropolskiej. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951.

6. Panu Bogu... podziękowanie za uspokojenie Korony i W. Ks. Lit. z cesarzem tureckim. Kr. 1621, dr. A. Piotrkowczyk.

7. Orationes ecclesiasticae. Powst. 1594-1612. Kr. 1622, nakł. B. Kuikiusa.

Obejmują mowy akademickie, pogrzebowe, polemiczne i świąteczne.

8. Kawaler maltański na pogrzebie... Zygmunta Srzedzińskiego. Kr. 1623, dr. A. Piotrkowczyk.

9. Kazania obozowe o Bogarodzicy, przy tym Nagrobek Osmanowi. Kr. 1623, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Kr. 1624.

10. Kantymir basza porażony. W-wa 1624, dr. J. Rossowski.

11. Krzyż kawalerski albo pamięć... Bartłomieja Nowodworskiego. W-wa 1625, dr J. Rossowski.

12. Jan Karol Chodkiewicz i Jan Weyher, wojewodowie. Kr. 1627, dr. A. Piotrkowczyk.

13. Książę Krzysztof Zbaraski, koniuszy koronny, na pogrzebie wspomniany. Kr. 1627, dr. A. Piotrkowczyk.

14. Głos krwie b. Jozaphata Kunczewica... także b. Jana Sarkandra. Kr. 1629, dr. A. Piotrkowczyk. Fragm. pt. O świętych obrazach, jako mają być szanowane, kazanie. Przedr. W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4, s. 243-251.

15. O exorbitancjach kazania dwoje przeciwko heretykom. Kr. 1632, dr. A. Piotrkowczyk.

16. Stefan Chmielecki albo nagrobek. W-wa 1632, dr. J. Rossowski. (Na końcu wiersz ośmiozgłoskowy: Pieśń o Chmieleckim. Przedr. Z. Andrzejowski: Wojenna pieśń polska. T. 1. W-wa 1939).

17. Exorbitancje ruskie... Przy tym Kwiat opadający albo nagrobek Gustawa Adolfa. Kr. 1633, dr. A. Piotrkowczyk. (Kwiat opadający... wyd. prawdopodobnie osobno: Kr. 1632).

18. Kwiaty koron królewskich nieśmiertelne abo pamięć... Zygmunta III..., także pamięć... Konstancjej królowej. Kr. 1633, dr. A. Piotrkowczyk.

Pisał również wiersze łac. i greckie.

Zob.: H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820; Estr. XIII, 146; A. Szlagowski: Wstęp do wyd.: Mowy pogrzebowe i przygodne. W-wa 1901.

P r z e k ł a d y

M. Jansenius Boy: Żywot wyznawce św. Dominika. Kr. 1626, dr. A. Piotrkowczyk.

W y d a n i a z b i o r o w e

1. Kazań (dziewięć) z okoliczności publicznych, do których przydane kazanie na pogrzebie X. P. Skargi. Poz. 1849.

2. Kazań (sześć). Wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* S. I z. 49, 50. Z a w i e r a m. in. poz. 2, 10, 12.

3. Kazania obozowe o Bogarodzicy... i inne kazania. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* S. III z. 43-45. Z a w i e r a m. in. poz. 9, 11, 17, 18.

4. Kazania przygodne i pogrzebowe z przydaniem kazania ks. Makowskiego. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* S. IV z. 36-39. Z a w i e r a m. in. poz. 3, 6, 8, 11, 13, 14; jedno z przedrukowanych kazań jest kazaniem P. Skargi.

5. Mowy pogrzebowe i przygodne. Cz. 1-3. Wyd. A. Szlagowski. W-wa 1901 *Bibl. Dzieł Chrześcijańskich.*

P r a c e e d y t o r s k i e

Św. Ignacy: Epistolai. Zamość 1597. (W jęz. greckim z rkpsu krakowskiego; z przedmową).

L i s t y

Do J. Lipsjusza. Ogł. w zbiorze P. Burmanna: Sylloges epistolarum. T. 2. Lejda 1727.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone. Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1664; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — S. Starowolski: De claris oratoribus. Florencja 1628. — A. Makowski: Obraz W. O. Fabiana Birkowskiego... wystawiony na kazaniu pogrzebowym w Krakowie. Kr. 1636; przedr. K. J. Turowski, zob. Wyd. zbior. poz. 4. — S. Okolski: Orbis Polonus. Kr. 1641. — P. H. Pruszcz: Forteca monarchów i całego Królestwa Polskiego duchowna. Kr. 1737. — M. Sieykowski: Świątnica Pańska. Kr. 1743. — F. Rzepnicki: Vitae Praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum 1760. T. 1. Poz. 1761 s. 362. — A. Osiński: O życiu i pismach x. Piotra Skargi. Kamieniec 1812. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 200-213. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — E. Słowacki: Rozbiory pisarzów. W: Dzieła. T. 3. Wil. 1826 s. 145-151. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — K. Brodziński: Fabian Birkowski. W książce: Pisma rozmaite. W-wa 1830; przedr.: Pisma. T. 5. Poz. 1873. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — Fabian Birkowski. *Przyj. Ludu* 1835 nr 15. — Fabian Birkowski. *Muzeum Dom.* 1837 s. 82-84. — J. K.

S. (SZELEWSKI): Rys historyczny wymowy duchownej w ogólności, a szczególniej w Polsce. *Pam. Religijno-Moralny* t. 7 (1844) s. 31-42. — I. HOŁOWIŃSKI: Pisma Żegoty Kostrowca. T. 2. Wil. 1848. — K. W. WÓJCICKI: Fabian Birkowski. W książce: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 2. W-wa 1850. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851. — K. Si.: Wzmianka bibliograficzna o wydaniach kazań niedzielnych i świątecznych księdza F. Birkowskiego. *Gaz. Lw.* 1853 nr 26, 27 (*Dod. Tyg.*). — I. HOŁOWIŃSKI: Homiletyka. Kr. 1855. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 325-389; wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. (Tu również obszerne fragm. kazań). — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Birkowski Fabian. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). —

S. BARĄCZ: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861. — E. KIERSKI: Fabian Birkowski. *Tyg. Ilustr.* 1866 nr 351. — S. NOWIŃSKI: Ksiądz F. Birkowski. *Opiekun Dom.* 1867 t. 3.— J. SZPADERSKI: O zasadach wymowy. T. 2. Kr. 1870. — N. (M. NOWODWORSKI): Birkowski Fabian. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 2 (1873). — S. WINDAKIEWICZ: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. — P. Chm. (CHMIELOWSKI): Birkowski Fabian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7/8 (1892). — J. KRUKOWSKI: Rozbiór krytyczny kazań ks. F. Birkowskiego na niedziele i święta doroczne. *Homiletyka* 1898 i odb. — A. SZLAGOWSKI: Wstęp i wyd.: Mowy pogrzebowe i przygodne. W-wa 1901 *Bibl. Dzieł Chrześcijańskich.* [Rec.: W. GOSTOMSKI. *Tyg. Ilustr.* 1901 nr 49; A. REMBOWSKI. *Słowo* nr 274; A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — A. JOUGAN: Znaczenie Birkowskiego w homiletyce. *Gaz. Kościelna* 1901 nr 26-29, 32-35 i osob. Lw. 1901. — A. S. (SZLAGOWSKI): Birkowski Fabian. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 3/4 (1904). — J. TRETIAK: Najświętsza Panna w poezji polskiej. Kr. 1904. —

S. KOT: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927 s. 205. — J. PTAŚNIK: Wiadomości o trzech lwowskich padewczykach. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 s. 195 (= *Prace Filol.* t. 12). — S. DOBRZYCKI: Trzy okresy literatury barokowej. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 11. — K. PIEKARSKI: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 176. — S. BODNIAK: Zawiązek floty morskiej i obrona wybrzeża w wojnie Zygmunta III z Karolem IX. *Pam. Bibl. Kórn.* 1930 s. 16. — J. UJEJSKI: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. [Rec.: I. CHRZANOWSKI. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38 s. 38]. — E. NOWAK: Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce. 968-1831. W-wa 1932. — H. BARYCZ: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — M. DYNOWSKA: Birkowski Fabian. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — M. DYNOWSKA: Św. Katarzyna Sieneńska w literaturze polskiej. *Szkoła Chrystusowa* 1936, kwiecień. — M. DYNOWSKA: W trzechsetletnią rocznicę śmierci o. F. Birkowskiego. *Szkoła Chrystusowa* 1936 grudzień. — A. JOUGAN: Ks. Birkowskiego Kazanie obozowe o Bogurodzicy. Tamże. — S. M.: F. Birkowski — kaznodzieja obozowy. W 300 rocznicę śmierci. *Gaz. Pol.* 1936 nr 343. — I. TUROWSKA: F. Birkowski jako kaznodzieja. *Głos Narodu* 1936 nr 353. — M. PETZÓWNA: Prawo i państwo w kazaniach ks. F. Birkowskiego. W-wa 1938. — K. WILK, C. WILCZYŃSKI: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. —

H. BARYCZ: Historia szkół Nowodworskich. Kr. 1947 s. 56 i in. — B. BARANOWSKI: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — S. CZERNIK: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — H. NELKEN: „O świętych obrazach, iako maią bydź szanowane". Kazanie F. Birkowskiego. *Muzealnictwo* 1955 nr 4. — W. TOMKIEWICZ: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4. — W. TOMKIEWICZ: Stosunek pisarzy polskich doby humanizmu do sztuki. *Studia Renesansowe* t. 1 (1956) s. 50-51 i in. — Z. OGONOWSKI: Z zagadnień tolerancji w Polsce XVII wieku. W-wa 1958.

BIRKOWSKI SZYMON (1574—1626)

F i l o z o f, t ł u m a c z, w y d a w c a.

Ur. w 1574 we Lwowie; syn Tomasza, mieszczanina. Był młodszym bratem kaznodziei Fabiana (zob.). Na Akademię Krakowską wpisał się w 1590. W 1593 został baka-

łarzem, w 1598 doktorem filozofii. Początkowo jako bakałarz nauczał w Bieczu. W marcu 1594 objął w Akademii Zamojskiej stanowisko nauczyciela, w 1602 profesora logiki. W 1604 został przez J. Zamoyskiego wysłany na studia lekarskie do Padwy, skąd po otrzymaniu dyplomu doktora medycyny powrócił do Zamościa i objął wykłady z medycyny i fizyki. W 1609/1610 był rektorem Akademii. Utrzymywał żywy kontakt z Zachodem, korespondował z humanistami J. Douzą i J. Lipsjuszem. Znał język grecki, brał udział w pracach wydawniczych w Zamościu i wraz z S. Szymonowicem pomagał A. Burskiemu w kierowaniu drukarnią Akademii. Poświęcał się badaniom rękopisów starożytnych ze Wschodu. Pełnił funkcję sekretarza i lekarza T. Zamoyskiego. W 1614 ożenił się z Zofią Możdżanką. Zmarł 12 stycznia 1626 w Goraju pod Zamościem.

TWÓRCZOŚĆ

1. Korczak in regno Russiae, Caraffa in regno Neapolitano. Neapol 1607.
2. Elegia de obitu... Justii Lipsii. Wyd. w: J. Lipsjusz: Opera. Lejda 1613, dr. H. Cardon. Wyd. nast.: Antwerpia 1637.

P r z e k ł a d y

Dionizjusz z Halikarnasu: De collocatione verborum. Zamość 1602, dr. M. Łęski. (Przekł. z greckiego na łac.). Wyd. nast.: Zamość 1604; wyd. A. Schott. Hanoviae 1615.

P r a c e e d y t o r s k i e

Zob. Przekłady. (Tu też wyd. tekstu oryginału greckiego).

M a t e r i a ł y

List b. d. od S. Szymonowica, najprawdopodobniej do S. Birkowskiego, zawierający podziękowanie za wiersze. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 50.

Wiadomość o pracach zachowanych w rkpsach Bibl. Zamoyskich — zob. L. Zembrzuski: Medycyna i nauki przyrodnicze w Akademii Zamojskiej. *Medycyna* 1933 nr 20; L. Zembrzuski, K. Lepszy: Birkowski Szymon. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936) s. 105.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr 1734. — S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 207-208. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852; t. 3 Dod. W-wa 1852. — J. M. (Mączyński): Birkowski (Szymon). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — F-n (Fabian): Birkowski Szymon. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 7/8 (1892). — J. A. Wadowski: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. W-wa 1899/1900. — K. Heck: Szymon Szymonowicz. Cz. 2, 3. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 37 (1903) i odb. s. 42, 155 nn. — S. Łempicki: Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa. Kr. 1922. — J. Lachs: Polscy uczniowie padewskiej szkoły lekarskiej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 1 (1924) s. 287-288; por. J. Lachs: Alcune notizie sugli allievi Polacchi presso la scuola di medicina di Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione.* Kr. 1922. — J. Ptaśnik: Wiadomość o trzech lwowskich padewczykach. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12). — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — L. Zembrzuski: Medycyna i nauki przyrodnicze w Akademii Zamojskiej. *Medycyna* 1933 nr 20. — L. Zembrzuski, K. Lepszy: Birkowski Szymon. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936).

BŁAŻEWSKI MARCIN (zm. ok. 1628)

Inna forma nazwiska: Błażowski.

W i e r s z o p i s, t ł u m a c z.

Ur. w rodzinie ziemiańskiej; syn Iwana Mikowicza i Anny. Pisał się z Błażowa w ziemi samborskiej. Znał język łaciński, może także włoski. Za młodu służył w wojsku. W 1603 złożył na zjeździe w Przemyślu, wraz z rycerstwem wyznania grecko-katolickiego, protest przeciw uciskowi religijnemu. Występował jako regalista przeciw roko-

szowi Zebrzydowskiego. Bronił spraw chłopa. W 1621, na skutek strat poniesionych podczas najazdu Tatarów, został zwolniony z obowiązku pospolitego ruszenia. Zaczął pisać osiadłszy na dziedzicznych wsiach: Ilniku, Łosieńcu i Mielnicznem, w powiecie turczańskim. Mimo średniej zamożności wydał przekład M. Kromera własnym sumptem. Zmarł ok. 1628.

TWÓRCZOŚĆ

Tłumacz rokoszowy powiatu ruskiego. Kr. 1607, dr. S. Kempini. Przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1. Kr. 1916.

Broszura wierszowana przeciw rokoszowi Zebrzydowskiego.

Przekłady

1. Maphaeus Vegius: O Aeneaszu trojańskim księga XIII. Kr. 1606.

Przekł. kontynuacji „Eneidy" humanisty włoskiego z XV w. Zob. też Kmita Jan Achacy.

2. M. Verdizotti: Setnik przypowieści ucieszných. Kr. 1608, dr. M. Lob. Wyd. kryt. W. Bruchnalski. Kr. 1897 *BPP* nr 34; fragm. przedr. K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. Petersb. 1897 s. 83-87; fragm. przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957.

Zbiór bajek. Nie jest ustalone, czy M. Błażewski sam był autorem przekładu, czy tylko formy wierszowej przekładu dokonanego przez innego pisarza, czy wreszcie — wg A. Brücknera — redaktorem „Setnika" przełożonego przypuszczalnie przez Lubomirskiego.

3. M. Kromer: O sprawach, dziejach i wszystkich innych potocznościach koronnych polskich ksiąg XXX. Kr. 1611, dr. M. Lob. Wyd. nast.: pt. Kronika M. Kromera... na polski język przełożona. Wyd. F. Bohomolec. W-wa 1767 *Zbiór Dziejopisów Pol.* t. 3; fragm. przedr. J. Bohomolec: Mowy i listy sławnych starożytnych Polaków. Lubl. 1806; całość wyd. Popliński. Sanok 1857 *Księgozbiór Pol.* z. VII-XX; toż wyd. nast. Sanok 1868.

Wg A. Brücknera tłumacz Kromera Bażowski nie jest identyczny z Błażewskim.

OPRACOWANIA

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — H. Łopaciński: Jeszcze o bajce „Młynarz, syn jego i osieł". *Wisła* 1896. — K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. Petersb. 1897 s. 83-87. — W. Bruchnalski: Wstęp i wyd.: Setnik przypowieści ucieszných. Kr. 1897 *BPP* nr 34. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1898]. — A. Brückner: Ezopy polskie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) s. 221-222 i odb. — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) i odb. Kr. 1917. — L. Nowak: Błażewski Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 239-241 i odb. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ*, **źŕ*, **żŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16.

z BOCHYNIA ADAM (zm. 1514)

Inne formy nazwiska: Adam z Bochinu; Adam z Bochni; Adam Bochyń; Adam z Bochyni; Adam z Łowicza; Adamus Polonus.

Humanista.

Data i miejsce urodzenia nie są znane; nazwisko wziął od wsi Bochyń pod Łowiczem. Z pochodzenia był prawdopodobnie mieszczaninem. Od 1486 studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie po dwóch latach został bakałarzem, a w 1492 magistrem nauk wyzwolonych. W 1492-1493 wykładał na wydziale filozoficznym, następnie przypuszczalnie pracował jako pisarz w kancelarii królewskiej. Za zezwoleniem króla brał udział w poszukiwaniu metali na terenie kraju. W końcu XV w. wyjechał za granicę, prawdopodobnie do Włoch, i tam uzyskał doktorat. Po powrocie został nadwornym fizykiem Aleksandra Jagiellończyka. W sierpniu 1504 po nostryfikacji dyplomu doktorskiego inkorporował się do fakultetu medycznego Akademii Krakowskiej. W 1510-1511 był rektorem i przyczynił się bardzo wydatnie do rozkwitu uczelni. Zmarł w lutym 1514 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Traktat przyrodniczo-lekarski. Powst. 1489.
Rkps Bibl. Jagiel. nr 5465.

2. Dialogus de quatuor statuum ob assequendam immortalitatem contentione. B. m. r. (1507 wg H. Barycza; ok. 1508 wg K. Estreichera; po 1508 wg W. Rubczyńskiego, prawdopodobnie u J. Hallera). Wyd. kryt. W. Rubczyński: Łowiczanina „Rozmowy pretendentów do nieśmiertelności" jako zabytek platonizującego naturalizmu z początków XVI w. *Arch. Komisji do Badania Hist. Filozofii w Pol.* t. 1 cz. 2 (1917).

3. Judicium de scientiis ad Mag. Stobnicensem.
Dzieło to dedykowane Janowi ze Stobnicy jest znane tylko z zapisu bibliograficznego (Kr. 1515?) w rkpsie M. Radymińskiego. Zob. RADYMIŃSKI Marcin.

Materiały

Materiały do działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Polsce* nr 2.

OPRACOWANIA

Dr J. M. (J. MAJER): Bochinu (Adam z). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). — W. CHOMĘTOWSKI: Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 r. W-wa 1870 s. 203-224. — Dr Ł. (H. ŁUCZKIEWICZ): Adam z Bochini. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 1 (1890). — K. MORAWSKI: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — A. BRÜCKNER: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1. W-wa 1903 s. 69; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa 1924 s. 75. — W. RUBCZYŃSKI: Łowiczanina „Rozmowy pretendentów do nieśmiertelności" jako zabytek platonizującego naturalizmu z początków XVI w. *Arch. Komisji do Badania Hist. Filozofii w Pol.* t. 1 cz. 2 (1917). — W. HAHN: Literatura dramatyczna w Polsce XVI w. Lw. 1906. — B. NADOLSKI: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 10-11. — W. RUBCZYŃSKI: [Wypowiedź dyskusyjna]. *Pam. Zjazdu im. J. Kochanowskiego*.... Kr. 1931 s. 120. — H. BARYCZ: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. BARYCZ: Adam z Bochynia. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. BUDZYK: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; por. K. BUDZYK: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 44 i osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — W. WĄSIK: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958.

BOCK JERZY (1621—1690)

Wierszopis, tłumacz, kaznodzieja protestancki.

Ur. 12 kwietnia 1621 w Komorznie pod Byczyną; syn przybysza z Siedmiogrodu. Nauki początkowe pobierał zapewne w Byczynie, wyższe na Węgrzech i w Królewcu. W 1646 został nauczycielem szkoły w Namysłowie, w 1648 diakonem w Wałczynie, w 1650 pastorem polskim w Oleśnicy oraz nauczycielem języka polskiego księcia Sylwiusza Nemroda, w 1651 archidiakonem oleśnickim. Ok. 1648 ożenił się z Hilbriżanką z Wałczyna, następnie w 1665 z Marią Beckerówną z Oleśnicy. Cieszył się sławą wzorowego kaznodziei. Zmarł 19 listopada 1690 w Oleśnicy.

TWÓRCZOŚĆ

Nauka domowa na pamiątkę wesela... Adama Hilbriga z... Marią Szarą, wdową. Oleśnica 1670, dr. G. Ginzel, K. Weceld. Wyd. kryt. W. Ogrodziński. Kat. 1936 *Bibl. Pisarzy Śląskich* t. 5.

Przekłady

M. Eccard: Agenda, to jest porządek kościołów ewanielickich księstwa oleśnickiego i innych do niego należących powiatów. Oleśnica 1668. (Przekł. z niem. z dod. przedmowy do czytelnika i sześciu

modlitw). Wyd. nast.: Brzeg 1715; przedmowę i sześć modlitw wyd. kryt. W. Ogrodziński, przy wyd. jw., Twórczość.

OPRACOWANIA

J. Sinapius: Olsnographia. T. 2. Lipsk 1707 s. 163-164, 187-188. — G. Fuchs: Reformations- und Kirchengeschichte des Fürstenthums Oels. Wr. 1779 s. 197. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 3. Kr. 1826 s. 151-155. — H. Koelling: Presbyterologia Dioeceseos Cruciburgensis. Wr. 1867 s. 149-150. — J. K. Sembrzycki: Krótki przegląd literatury ewangielicko-polskiej Mazurów i Ślązaków. Cieszyn-Nawsie 1888 s. 27-29. — G. Hähnel: Zur Geschichte der Schlosskirche und des kirchlichen Lebens im Herzogtume und in der Gemeinde Oels. Oleśnica 1910 s. 98. — P. Musioł: Literatura śląsko-polska XVIII w. *Zaranie Śląskie* 1932 z. 1 s. 5. — J. Rademacher: Predigergeschichte des Kirchenkreises Oels. Oława 1935. — W. Ogrodziński: Bock Jerzy. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — W. Ogrodziński: Zapomniany pisarz polsko-śląski z XVII w. (Jerzy Bock). Kat. 1936 *Instytut Śląski* S. II nr 3; przekł. niem. pt. Ein vergessener polnisch-schlesischer Schriftsteller des 17. Jahrhunderts. Berlin 1936 *Übersetzungen d. Publikationsstelle* C, S. 2 nr 3. — W. Ogrodziński: Wstęp i wyd.: Nauka domowa. Kat. 1936 *Bibl. Pisarzy Śląskich* t. 5. [Rec.: A. Jesionowski. *Zaranie Śląskie* 1937 z. 1]. — Z. Hierowski: Drogi literatury śląskiej. *Śląsk* 1946 nr 5-6 s. 29. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — Z. Hierowski, S. Rospond: Język i piśmiennictwo na Śląsku. *Śląsk. Ziemia i Ludzie.* Kat. 1948 i odb. — J. Lewański: Pieśń o Bożym Narodzeniu. *Zeszyty Wr.* 1948. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — J. Gierowski: Mieszczaństwo polskie na Śląsku i jego walka o język i kulturę polską w XVI i XVII w. *Szkice z dziejów Śląska.* W-wa 1953. — S. Rospond. Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959:

BOCZYŁOWIC JAKUB (zm. 1697/1699)

Inna forma nazwiska: Boczylowic; Boczyłowicz.

Krypt.: J. B.

Wierszopis, kolekcjoner tekstów literackich.

Pochodził zapewne z mieszczan. Znał, poza łaciną, język francuski i włoski. W 1675 pracował w kancelarii grodzkiej Krakowa, następnie przeniósł się prawdopodobnie do Torunia, gdzie zmarł między 1697 a 1699. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wymowny polityk, czyli Weselne i pogrzebowe mowy. W-wa 1681, dr. K. F. Schreiber.

Ed. anonimowa, por. Estr. XIII, 192.

2. Sarmatia laureata. Poz. 1684, dr. A. Laktański.

Panegiryk na cześć Jana III, przygotowany na zlecenie miasta Kalisza.

3. Czterech części świata natury białogłowskiej hiroglificon ze czterech elementów stan panieński, małżeński, wdowi i dam pospolitych. W-wa 1691. (Wyd. pod krypt. J. B.; przypisywany mylnie J. Białobockiemu (zob.). Wyd. nast. pt. Cztery części świata natury białogłowskiej we czterech elementach zamknione. Tor. 1694; fragm. (K. W. Wójcicki): Boczyłowic Jakub. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1; całość wyd. kryt. (na podstawie ed. 1691) K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91.

4. Łowy Apollina i dziewięć dam Parnaskich, to jest Muz. Tor. 1694, dr. J. B. Bressler. (Wyd. anonimowe).

5. Wymowny polityk... w listach różnych z responsami, w dyskursach politycznych, w weselnych i pogrzebowych mowach. Tor. 1694, dr. J. C. Laurer. (Nie nawiązuje do ed. poprzedniej — por. poz. 1). Wyd. nast. przerobione i rozszerzone pt. Orator politicus albo wymowny polityk. Tor. 1699, dr. J. C. Laurer.

Dzieło zawiera m. in. wzory listów i mów, teksty autentycznych listów i mów wybitnych osobistości, zbiorek wierszowanych przysłów polskich.

6. Ostatnie Vale synom koronnym. B. m. 1696.

Poemat poświęcony Janowi III.

Prace kolekcjonerskie

Rękopiśmienny zbiór różnych wierszy z XVII w. zawierający fraszki, mowy okolicznościowe, anegdoty, żarty, rady lekarskie pisarzy anonimowych; trzy u-

twory dramatyczne K. Klusza; odpisy tekstów z literatury mieszczańskiej, tak drukowanych, jak i rękopiśmiennych. Sporządził go wg K. Badeckiego J. Boczyłowic.

Rkps Arch. Akt Dawnych Krakowa (ze zbioru Rusieckich).

OPRACOWANIA

J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum. (W-wa 1754) s. 29, 100. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — (K. W. Wójcicki): Boczyłowic Jakub. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1. — S. Przyłęcki: Wojna chocimska przez Andrzeja Lipskiego. Lw. 1850 s. XV-XVII. — Boczyłowicz (Jakub). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 250; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa (1924). — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 172, 185. — W. Bruchnalski: Panegiryk. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 2. Kr. 1918. — A. Brückner: Poezja w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 248, 267; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 258, 280. — K. Badecki: Na marginesie „Literatury mieszczańskiej w Polsce XVII w." *Silva Rerum* 1928. — S. Szczotka: Boczyłowic Jakub. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91.

BOJANOWSKI JAN (XVI/XVII w.)

Wierszopis.

Pochodził z rodziny wielkopolskiej, przypuszczalnie z Bojanowa w powiecie rawickim. Żył pod koniec XVI i w pierwszej połowie XVII w. Studiował w Akademii Krakowskiej, w 1614 uzyskał stopień bakałarza nauk wyzwolonych i filozofii. Zajmował się twórczością literacką już w 1613. W 1621 odbył z pułkiem braci Sieniawskich, Mikołaja i Prokopa, kampanię chocimską. Możliwe, że służył u Sieniawskich, przynajmniej starał się o to. Był zapewne spokrewniony z poetą współczesnym Piotrem Bojanowskim. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Naumachia chocimska... przeciwko Turkom w Wołoszech r. 1621. Jarosław 1622, dr. J. Szeliga. (Poemat w oktawach).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 145. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Ż. Pauli: Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r. 1621. Kr. 1853. — P. Chm. (Chmielowski): Bojanowski Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9 (1893). — J. Tretiak: Historia wojny chocimskiej. Kr. 1921. — T. Mikulski: Bojanowski Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936).

Uwaga: Możliwe, że do niego odnoszą się istniejące wiadomości o przypuszczalnie innych przedstawicielach tego nazwiska.

BOLESŁAWIUSZ KLEMENS (zm. 1689)

Inne formy nazwiska: Clemens Boleslavius (Bolesłavius); Bolesławczyk.

Wierszopis, tłumacz.

Ur. w pierwszej ćwierci XVII w., możliwe, że w Bolesławiu. Był zakonnikiem reformatem prowincji wielkopolskiej, gdzie pełnił funkcję lektora, czyli profesora w studium zakonnym, oraz kaznodziei. Sprawował różne urzędy w zakonie, m. in. ok. 1664 był gwardianem góreckim, a w 1667-1671 i 1683-1686 — definitorem. Zmarł w podeszłym wieku 2 lutego 1689 w klasztorze kaliskim.

TWÓRCZOŚĆ

1. Przeraźliwe echo trąby ostatecznej. Poz. 1670, dr. dziedzice A. Regulusa. Wyd. nast.: Kr. 1674; Kr. 1685; Kr. 1695 (ed. 1 poszerzona); Kr. 1726; Kr. 1740; Kr. 1750; Kr. 1770; b. m. 1779 (dwie ed.); b. m. 1808; Wadowice 1874; Wadowice 1878; Poz. 1878; Wil. 1881; Wadowice 1883; W-wa 1883; wyd.

J. Stagraczyński. Poz. 1884 *Bibl. Katolicka* 3; Poz. 1886. (T. Seweryn podaje inne wyd.).

Przeróbka wierszem apokryfów średniowiecznych pt. Wizja św. Pawła i Wizja Tundala. Zawiera m. in. wiersze kantyczkowe i przekłady.

2. Gemmeum monile animae christianae. Oliwa 1683, dr. G. Fritsch.

Opis życia Chrystusa i Matki Bożej wg objawień św. Brygidy szwedzkiej.

Przekłady

1. J. Hondemiusz: Rzewnosłodki głos łabędzia umierającego... o żywocie i męce Chrystusowej... Poz. 1665, Druk. wdowy i dziedziców Regulusa, dr. W. Młodniewicz. Wyd. nast. (pod nieco zmienionym tyt.) Kr. (1668), dr. dziedzice K. Schedla.

Przekł. wierszem, skrót oryginału.

2. Przekłady utworów drobnych J. B. Pontanusa, P. Damiana, Tomasza a Kempis w utworze: Przeraźliwe echo trąby ostatecznej, jw. Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 249; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa (1924) s. 246. — A. Brückner: Poezja polska w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. — A. Cichowski: Boleslavius (z Bolesławia) Klemens. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — T. Estreicher: O „Przeraźliwym echu trąby ostatecznej". *Czas* 1938 nr 226. — T. Seweryn: Staropolska grafika ludowa. W-wa 1956; por. T. Seweryn: Ludowa grafika staropolska. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5 s. 220, 231-234 i in.

BOLESTRASZYCKI-ŚWIĘTOPEŁK SAMUEL (XVII w.)

Inna forma nazwiska: Bolestraszycki-Swatopełk.

Tłumacz.

Ur. w średnio zamożnej rodzinie ziemiańskiej, herbu Lis, pochodzącej z Irząc w Krakowskiem, a osiadłej pod Przemyślem; syn Stefana. Miał brata Jana i Piotra. Pełnił funkcję sekretarza Zygmunta III. Kształcił się zapewne we Francji; znał język francuski. Był wyznania kalwińskiego. Oskarżony w 1625 przez biskupa przemyskiego A. Grochowskiego o wydanie tłumaczenia traktatu francuskiego teologa-polemisty kalwińskiego Piotra du Moulin pt. *Heraklit*, skazany został wyrokiem sądu ziemskiego w Przemyślu, potwierdzonym przez trybunał w Lublinie w 1627, na sześć miesięcy wieży i na grzywny pod karą banicji. Jednocześnie wydano zakaz czytania tłumaczenia pod groźbą surowych kar; oryginał książki spalono na rynku w Przemyślu, przekład w Lublinie. Sprawa nabrała szerokiego rozgłosu; wyrok uważano za pogwałcenie uchwał konfederacji warszawskiej 1573, a dysydenci wystosowali specjalną suplikę na sejm 1627, który starał się złagodzić wzburzenie ogłoszeniem „przystojnej deklaracji". Oskarżony nie odbył nałożonej kary i uszedł na Węgry, znajdując w 1628-1629 schronienie na dworze Gabriela Bethlena w Siedmiogrodzie, gdzie nawiązał kontakty z agentami kardynała Richelieugo i Gustawa Adolfa. Po śmierci Bethlena, gdy sprawa poruszona na sejmie w 1629 nie odniosła żadnego skutku, oddał się pod opiekę Rafała Leszczyńskiego i Krzysztofa Radziwiłła. Ujmował się za nim również H. Moskorzewski (zob.). Po powrocie do Polski w 1630 żądanego przez biskupa Grochowskiego odszkodowania nie zapłacił, zwlekając aż do minięcia terminu egzekucji wyroku. Brał udział w synodach wyznania kalwińskiego (m. in. 1632, 1635, 1642); w 1634 był delegatem na konwokację generalną we Włodawie. Prowadził spory rodzinne z bratem Piotrem. Opiekował się synowcem swym Mikołajem. Żył jeszcze w 1654, oczyszczony całkowicie z zarzutów wyroku 1627, unieważnionego konstytucją sejmową 1649.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

Piotr du Moulin: Heraklit albo o próżności świata. Wyd. Kr. (?) 1624 (Estr. mylnie: 1627). (Przekł. z jęz. franc., dedykowany Annie Wazównie).

Egz. nieznane.

Listy i materiały

1. Korespondencja z K. Radziwiłłem. Rkps Arch. Radziwiłłowskie — Arch. Akt Dawnych w W-wie, Oddz. Wilanowski.

2. Dekret trybunału lubelskiego z 21 maja 1627 w sprawie Bolestraszyckiego. W: Leges, statuta, constitutiones, privilegia Regni Poloniae... Wg: Volumina Legum. T. 3. W-wa 1735; toż Petersb. 1859; fragm. w: Z. Unrug: Relacja dyskretna... Wschowa 1717; toż przedr. A. Kraushar: Sprawa Unruga. T. 2. 1890.

3. Korespondencja R. Leszczyńskiego z J. Zbaraskim z 1627 w sprawie Bolestraszyckiego. Fragm. ogł.: A. Kraushar: Sprawa Bolestraszyckiego. Kartka historyczna z roku 1627. W książce: Drobiazgi historyczne. T. 1. Kr. 1891 s. 53-54 i in.

4. Fragm. mowy K. Radziwiłła w obronie Bolestraszyckiego. W: J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 1. Poz. 1842 s. 175 nn.; toż przekł. niem. pt. Geschichte der reformierten Kirchen in Lithauen. Lipsk 1850.

5. Fragm. konstytucji sejmowej 1649, dot. Bolestraszyckiego. W: Leges, statuta..., jw. poz. 2, t. 4. W-wa 1737; toż W-wa 1786; toż Petersb. 1759; przedr. H. Merczyng: Druga w Polsce egzekucja literacka... *Przegl. Hist.* 1913 t. 17 z. 2 s. 74.

Wiadomości o innych materiałach — zob. J. W. Opatrny: Bolestraszycki-Świętopełk Samuel. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936) s. 286.

OPRACOWANIA

A. Regenvolscius (A. Węgierski): Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819 s. 293. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 98; t. 7. Kr. 1845 s. 187 przyp. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poz. 1853 s. 274. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — Bolestraszycki (Samuel, Świętopełk). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860). — A. Kraushar: Sprawa Bolestraszyckiego. Kartka historyczna z roku 1627. W książce: Drobiazgi historyczne. T. 1. Kr. 1891. — Al. K. (A. Kraushar): Bolestraszycki Samuel. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9 (1893). — W. Sobieski: Nienawiść wyznaniowa tłumów za rządów Zygmunta III. W-wa 1902 s. 155-156. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — H. Merczyng: Druga w Polsce egzekucja literacka. (Spalenie polskiego tłumaczenia Światopełka-Bolestraszyckiego dzieła francuskiego Moulina w r. 1627). *Przegl. Hist.* 1913 t. 17 z. 2. [Rec.: J. W. Opatrny. *Kwart. Hist.* 1920]. — J. Riabinin: Materiały do monografii Lublina. Lublin w księgach wójtowsko-ławniczych XVII-XVIII w. Lubl. 1928 s. 26. — J. W. Opatrny: Bolestraszycki-Świętopełk Samuel. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — J. W. Opatrny: Piotr du Moulin i polski przekład jego „Heraklita". (Streszczenie). *Spr. Wr. Tow. Nauk.* t. 2 (1947). Wr. 1948. — Akta sejmikowe województwa krakowskiego. T. 2 z. 1. 1621-1648. Wyd. A. Przyboś. Kr. 1953 s. 74. [Rec.: W. Czapliński. *Kwart. Hist.* 1956 z. 4/6 s. 516]. — I. J.: Sprawa Bolestraszyckiego. *Nowiny Tyg.* 1955 nr 20 (dod. do: *Nowiny Rzeszowskie*).

z BOŃCZY LEONARD (XV–XVI w.)

Mylnie: Boniecki.

Tłumacz.

Żył na przełomie XV i XVI w. Pochodził z ziem wschodnich. W 1510 ukończył pisanie przekładu średniowiecznej łacińskiej historii *Alexander de proeliis*, będącej z kolei tłumaczeniem greckiej wersji Pseudokallistenesa. Wg A. Brücknera tłumacz miał imię Lenart i był plebejuszem z Bończy w powiecie krasnostawskim; M. Z. Przegonia-Kryński i in. wiązali go z ziemią czerską (Mazowsze), J. Krzyżanowski z Wileńszczyzną.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

Historia Aleksandra Wielkiego krola macedońskiego o walkach. Fragm. wyd.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 149; A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 361-363; A. A. Kryński i M. Kryński:

Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925; całość pt. Historia Aleksandra w tłumaczeniu Leonarda Bonieckiego z r. 1510 wyd. M. Z. Przegonia-Kryński. *Prace Filol.* t. 9 (1920) (z podobizną rkpsu i tekstem łac. Historii wg ed. sztrasburskiej z 1486, tłumacz jednak posługiwał się prawdopodobnie tekstem rękopiśmiennym); fragm. przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; fragm. wg rkpsu ogł. J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego renesansu. 1510-1550. Wyd. 2 W-wa 1954; fragm. wg pierwodr. S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna proza polska. Wyd. 2 zmienione. Wr. 1959 *BN* I, 68.

Rkps był w Bibl. Zamoyskich w Warszawie, sygn. Cim. 79.

Fot. zob. J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934; J. Krzyżanowski: Hist lit. pol. T. 1. W-wa 1939 s. 63; toż wyd. 2 W-wa 1953; J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 148-149. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 359-368. — M. Z. Przegonia-Kryński: Leonard Boniecki. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 268-269; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — M. Z. Przegonia-Kryński: Wstęp do wyd.: Historia... *Prace Filol.* t. 9 (1920). — J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce wieku XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25. — A. Brückner: Rusko-polski rękopis z r. 1510. *Slavia* t. 7 (1928/29). — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — S. Wasylewski: Leonard z Bończy. Pierwszy literat polski z kresów wschodnich. *Gaz. Pol.* 1934 nr 303. —

H. Grappin: Staropolski biernik „ni" zaimka anaforycznego? *Spr. PAU* 1951 nr 2. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ, *źŕ, *žŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 85 nn. — M. Bargieł: Samogłoski nosowe w rękopisach polskich pierwszej połowy XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I Rozpr. Komisji Język.* t. 2 (1955). — W. Kuraszkiewicz: Tło społeczne rozwoju polskiego języka literackiego. *Z dziejów powstawania języków narodowych i literackich.* W-wa 1956 s. 60-61. — B. Lindertówna: Końcówka gen.-dat.-loc. sg. „e" i „ej" w odmianie zaimkowo-przymiotnikowej rodzaju żeńskiego. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* t. 2 (1957). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

BORZYMOWSKI MARCIN (połowa XVII w.)

Wierszopis.

Ur. w rodzinie szlacheckiej; syn Wojciecha. Pochodził przypuszczalnie z ziemi wiskiej w Łomżyńskiem lub może z Sandomierskiego. Wykazywał się herbem Łada. Żył za czasów Jana Kazimierza. Miał dwóch braci: Jana Maksymiliana, skarbnika wiskiego, i Macieja. Znał literaturę klasyczną i polską. W lecie 1651 odbył podróż morską z Gdańska do Lubeki. Prawdopodobnie pozostawał w bliższym kontakcie z Janem Zamoyskim, starostą kałuskim, może był jego dworzaninem. W czasie druku jedynego swego dzieła (1662) przebywał gdzieś daleko poza Lublinem. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Morska nawigacja do Lubeka... w R. P. 1651 czyniona. Lubl. 1662, dr. S. Krasuński. Fragm. przedr.: A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty w Polsce. Wiersze historyczne. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 3 s. 391-414; wyd. kryt. R. Pollak. Gdańsk 1938; fragm. J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 2. W-wa 1948; wyd. skrócone R. Pollak. Gdańsk 1951.

Unikat pierwodruku zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty w Polsce. Wiersze historyczne. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 3. — A. Lange:

Morska nawigacja. *Tyg. Ilustr.* 1919 nr 35. — B. ŚLASKI: Z podróży po Bałtyku. *Dzien. Poz.* 1921 nr 9. — R. BERGEL: Morze polskie w literaturze i sztuce polskiej. *Polonia* 1930 nr 1922. — R. POLLAK: Morze w polskiej poezji. *Dzieje miast Rzeczypospolitej Polskiej.* T. 2. Poz. 1930. — K. CZACHOWSKI: Morze w dawnej poezji polskiej. *Gaz. Pol.* 1933 nr 177; toż *Rzeczpospolita* 1945 nr 265. — R. POLLAK: Imci Pana Borzymowskiego perypetie na Bałtyku. *Gaz. Pol.* 1937 nr 179. — R. POLLAK: M. Borzymowskiego „Morska nawigacja". *Tyg. Ilustr.* 1937 nr 29. — R. POLLAK: Uwagi nad „Morską nawigacją" M. Borzymowskiego. *Spr. PAU* 1937 nr 6. — R. POLLAK: Żegluga IMCi Pana Borzymowskiego z Gdańska do Lubeki. *Polska Zbrojna w Kulturę* 1937 nr 16. — R. POLLAK: Borzymowski jako marynista. *Roczn. Gdański* t. 11 (1937) i odb. [Rec.: M. PELCZAR. *Baltic and Scandinavian Countries* 4 (1938); j. m.: Sprawozdania i materiały. *Ateneum* 1939 nr 3 (9)]. — R. POLLAK: Wstęp i wyd.: Morska nawigacja... Gdańsk 1938. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Nowa Książka* 1938 z. 3 s. 151; A. BRÜCKNER: Mistyfikacja literacka. *Wiad. Lit.* 1938 nr 9; A. BRÜCKNER. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 15 (1938) s. 185; S. PIGOŃ: Wznowienia literackie. *Roczn. Lit.* 1938; A. BRÜCKNER: Pokłosie staropolskie. (1450-1685). *Slavia* 1938/1939 s. 430; T. Gr. (GRABOWSKI). *Kur. Poz.* 1938 nr 198; W. KUBACKI: Wznowienia z literatury staropolskiej. *Gaz. Pol.* 1938 nr 151; M. PELCZAR. *Baltic and Scandinavian Countries* 4 (1938) s. 426-427; M. PELCZAR. *Jantar* 1938 s. 121; S. WASYLEWSKI: Siedemnastowieczny wiatr od morza. *Gaz. Pol.* 1938 nr 34; K. ZAWODZIŃSKI. *Życie Lit.* 1938 z. 3]. — J. STĘPOWSKI: Dwa staropolskie poematy marynistyczne. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 26 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 175). — B. ŚLASKI: Wisła i morze. Zbiór fragmentów literacko-językowych, krajoznawczych i historycznych. Kępno 1939 s. 23 nn. — (z. b.) (Z. BEDNORZ): Szlachcic z czasów króla Jana Kazimierza na morzu, *Na Bałtyk* 1945, październik, s. 13-14. — F. FENIKOWSKI: Ulica dla Borzymowskiego. *Dzien. Bałtycki* 1945 nr 127. — B. ZAKRZEWSKI: O ulice dla marynisty i hutnika staropolskiego. *Polska Zach.* 1945 nr 10. — R. POLLAK: Uroda morza w polskim słowie. Poz. 1947 s. 17. — H. M.: Pierwszy polski poemat morski. *Głos Pomorza* 1948 nr 175. — Z. STIEBER: Przyczynki do historii polskich rymów. I. Rymy sandomierskie XVI i XVII wieku. *Język Pol.* 1950 z. 3. — R. POLLAK: Wstęp do wyd.: Morska nawigacja do Lubeka. Gdańsk 1951. [Rec.: L. PROROK: Początek marynistycznej tradycji. *Tyg. Powsz.* 1952 nr 24/378]. — W. A. DRAPELLA: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — W. A. DRAPELLA: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XV--XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku...*, jw. z. 5. — Z. BROCKI: Wyrazy „okręt" i „statek" we frazeologii niektórych pisarzy staropolskich. *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej* (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1956 nr 12 s. 286 (1132). (Maszynopis powiel.). — J. PERTEK: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

BOYM MICHAŁ PIOTR (zm. 1659)

Nazwisko używane w Chinach: PU MI-KO CZE-JÜEN.

Sinolog.

Ur. we Lwowie (1614?); syn mieszczanina Pawła, doktora medycyny, padewczyka. W 1631 wstąpił do zakonu jezuitów w Krakowie i tam odbył nowicjat, następnie studiował filozofię w Kaliszu, potem teologię w Krakowie. Święcenia kapłańskie uzyskał w 1641. Po pewnym czasie wyjechał do Rzymu, a stamtąd do Lizbony, skąd w końcu 1643 odpłynął do Chin w celach misyjnych. W Chinach pracował najpierw w Makao (przypuszczalnie uczył przez parę miesięcy w jednym z kolegiów jezuickich), poznając język i medycynę chińską, następnie na wyspie Hainan do 1647, potem w Tonkinie. Do tego czasu sporządził obszerny atlas chiński. W 1649 został wysłany do Chin południowych na dwór pretendenta do tronu chińskiego — Jong'liego. Część dworu z synem Jong'liego już uprzednio przyjęła chrzest, wobec czego postanowiono wysłać poselstwo do papieża, prosząc także o pomoc Europy dla Jong'liego przeciw napiera-

jącym z północy Mandżurom. Jako poseł, na początku 1651 wyjechał Boym do Włoch; podróżując morzem i lądem dotarł z końcem 1652 do Wenecji. We Włoszech, głównie w Wenecji i w Rzymie na dworze papieskim, usilnie działał dla sprawy Chin przezwyciężając znaczne opory. Wiosną 1656 odpłynął z Lizbony z powrotem. Krytyczna sytuacja Jong'liego i nakazy przełożonych uniemożliwiły mu dopełnienie poselstwa. Zmarł 22 sierpnia 1659 w Kwangsi.

TWÓRCZOŚĆ

1. Refertur iter R. P. M. Boym ex Sinis in Europam. Nie wydane. Franc. kompilacja tego oraz innego dziełka Boyma: Brevis Sinarum imperii descriptio — wyd. pt. Briefve relation de la notable conversion des personnes royales et de l'état de la religion chrétienne en la Chine. Paryż 1654, dr. S. i G. Cramoisy. Toż ogł. M. Thévenot: Relations de divers voyage curieux. Cz. 2. Paryż 1664. Wyd. w jęz. niemieckim: Sehr wahre und angeneme newe Zeitung. Monachium 1653. (Jest to przedruk nieznanego wyd. z Lille).

2. Dwie ody chińsko-łacińskie (China Fernandi III, imperatori; Elogium... in laudem Oedipi). Wyd. A. Kircher w książce: Oedipus Aegiptiacus (Elogium 25 i 26). Rzym (1652-1655).

3. Flora sinensis, fructus floresque humillime porrigens. Wiedeń 1656, dr. M. Rictius.

Przekł. franc. ogł. M. Thévenot: Relations..., jw. poz. 1.

4. Specimen medicinae sinicae, sive opuscula medica ad mentem Sinensium. Frankfurt 1682, dr. J. P. Zubrodt. Toż pt. Clavis medica ad Chinarum doctrinam de pulsibus. Dod. do: Decas II Ephemeridum medicophysicarum Miscell. curiosa Acad. Naturae Curiosarum. Norymberga 1686.

Przekł. łac. kilku chińskich rozpraw medycznych, nie ogłoszony w całości.

Inne dzieła, wspomniane w „Briefve relation..." — zaginęły.

Listy

1. Epistola ad P. Kircher exactum monumenti sinico-chaldaici in Sinis erecti et a. 1625 detecti continens descriptionem. Dat. 4 listopada 1653. Wyd. A. Kircher w książce: China illustrata. Amsterdam 1667.

2. List, dat. 11 stycznia 1644 z Mozambiku (z opisem południowo-wschodniej Afryki). Tekst pol. ogł. J. Krzyszkowski: Polacy siedemnastego wieku na wybrzeżach Wschodniej Afryki. *Misje Katolickie* 1933 s. 52-54, 114-115.

3. Do wielkiego księcia Toskanii, dat. z Tonkinu 20 listopada 1658. Ogł. G. Targioni: Notizie degli aggrandimenti delle scienze fisiche in Toscana. T. 2 cz. 1. Florencja 1780 s. 244; przedr. S. Ciampi: Bibliografia critica... Florencja 1834 s. 41-42.

OPRACOWANIA

S. Ciampi: Bibliografia critica... Florencja 1834 s. 40-42. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 s. 381-382 i osob. Poz. 1862. — X. K. W.: Boym Michał. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 2 (1873). — J. Krzyszkowski: O. Michał Boym T. J. *Misje Katolickie* 1929. — R. Chabrié: Michel Boym, jésuite polonais, et la fin des Ming en Chine (1646-1662). Paryż 1933. [Rec.: H. Monfort. *La Pologne* 1933 s. 702-705; J. Krzyszkowski. *Przegl. Powsz.* 1934 t. 202 s. 311-312; *Polybiblion* 1934 nr 188 s. 121-122; *Revue d'Histoire des Missions* 1934, grudzień]. — J. Krzyszkowski: Polacy siedemnastego wieku na wybrzeżach Wschodniej Afryki. *Misje Katolickie* 1933. — J. Krzyszkowski: Pierwszy polski Atlas Chin. *Misje Katolickie* 1934. — S. Krzemieniewski: M. Boym jako botanik. *Kosmos* 1934 i odb. [Rec.: S. Bolhowska. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 14 (1934)]. — Polak misjonarz, znawca medycyny chińskiej w XVII wieku. *Polonia* 1935 nr 3973. — J. Krzyszkowski: Boym Michał Piotr. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — Z. Maślankiewiczowa: Biologowie polscy. Lw. 1938. [Rec.: W. B. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 41 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 280)]. — A. H. Rowbotham: Missionary and Mandarin. The Jesuits at the court of China. Berkeley 1942. [Rec.: B. Szcześniak. *Teki Hist.* 1947 nr 1]. — B. Szcześniak: Notes on the Development of Astronomy in the Far East. *Polish Science and Learning* (Londyn) 1943 nr 3. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — B. Szcześniak: The Writings of Michael Boym. *Monumenta Sinica. Journal of Oriental Studies* t. 14 (1949/1955). — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

BRATKOWSKI DANIEL (zm. 1702)

W i e r s z o p i s.

Ur. w powiecie łuckim, w rodzinie szlacheckiej, spolszczonej, ale prawosławnej; syn Bohdana, skarbnika bracławskiego. Służbę publiczną zaczął za Jana Kazimierza, m. in. sekretarzując legacji do Moskwy. W 1669 został przez króla Michała Korybuta mianowany podstolim bracławskim. W 1688 otrzymał urząd podczaszego wendeńskiego, na którym pozostał do śmierci. Prawie nieustannie podróżował po kraju. Dziedziczną część Świszczowa w powiecie łuckim oddał w zastaw Mikołajowi Siemichowskiemu, w 1701 ją wykupił. W twórczości objawił dużą życzliwość dla chłopstwa. Zabiegał — szczególnie po 1697 — około swobody prawosławia w Polsce i zgody kościołów, zrazu drogą legalną, dopiero w 1699 stał się inspiratorem akcji protestacyjnej. W 1700 udał się ze Lwowa, gdzie wówczas przebywał, do Mazepy po pomoc dla dyzunii. Oczyszczony z zarzutu działań przeciw państwu, wybrał się z kolei do pułkownika kozackiego Paleja, kolportując po drodze odezwę do prawosławnych. Pochwycony przez straż kasztelana Ledóchowskiego, został wyrokiem sądu wojskowego ścięty 26 listopada 1702 w Łucku.

TWÓRCZOŚĆ

Świat po części przejrzany. Kr. 1697, dr. F. Cezary. (Zbiór fraszek, epigramatów, napisanych zapewne w różnych latach, wyd. w wielkim nakładzie przeszło 4000 egz.). Wybrane fraszki przedr.: F. Bohomolec: Rozrywki ucieszne. W-wa 1763 s. 86-89; toż b. m. r. s. 59-62 (inne teksty); K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. Petersb. 1897 s. 295-299; J. Tuwim: Polski słownik pijacki i antologia bachiczna. W-wa 1935 s. 254-259; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

P r z e k ł. u k r a i ń s k i (35 fraszek) ogł. W. Domanycki. *Lit.-nauk. wistnyk* t. 45 (1909) s. 339-348.

OPRACOWANIA

S. Wieliczko: Lietopiś. T. 3. Kijów 1855 s. 566-567. — *Archiw jugozapadnoj Rossii*. Kijów 1868 cz. 3 t. 2 s. 114-119, 128-130, 160, 164, 165, 168, 179. — W. Łypynśkyj: Danyło Bratkowśkyj. *Lit.-nauk. wistnyk* t. 45 (1909) s. 326--338 (z lit. ros. o Bratkowskim s. 329). — M. Woznjak: Istorija ukrajinśkoj łyteratury. T. 3 cz. 2. Lw. 1924 s. 54-56. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1930; wyd. 2 W-wa 1939. — T. Mikulski: Bratkowski Daniel. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964.

BRONIEWSKI MARCIN I (zm. ok. 1593)

Inne formy nazwiska: Broniowski; Martinus Bronovius de Biezdzfedea (sic!).

K r o n i k a r z - p a m i ę t n i k a r z, w y d a w c a.

Data i miejsce urodzenia nieznane. Pochodził z rodziny wywodzącej się ze wsi Bieździedza w powiecie jasielskim. Zapewne był synem Stanisława, a bratem Jerzego, Mikołaja i Krzysztofa. Posiadał wykształcenie, nieznane jest jednak miejsce jego studiów. Być może, że był dworzaninem królewskim już za panowania Zygmunta Augusta. Należał do obozu katolickiego i podpisał protestację przeciwko konfederacji warszawskiej. W 1577 otrzymał urząd sekretarza królewskiego. W 1578, jako poseł króla polskiego, wysłany został do chana perekopskiego (Machmet Gireja. Rok później powtórnie posłował do Tatarów. W 1580 był już w kraju i lata następne przepędził na dworze królewskim. Po śmierci Stefana Batorego wystąpił w obronie swych praw majątkowych na sejmie konwokacyjnym 1587, domagając się jednocześnie wynagrodzenia za poselstwo do Tatarów. W czasie sejmu elekcyjnego był zwolennikiem ,,Piasta", godząc się w ostateczności na ,,królewicza szwedzkiego". Dla wymierzenia sobie sprawiedliwości napadł

na majątek Familicze, własność prawosławnego biskupa łuckiego Terleckiego. Wg S. Starowolskiego schyłek życia przepędził na wojaczce. Zmarł przed 31 marca 1593.

Uwaga: F. Siarczyński, a za nim szereg in. badaczy, utożsamiał go mylnie z M. Broniewskim II (zob.).

TWÓRCZOŚĆ

Tartariae descriptio... cum tabula geographica eiusdem Chersonesus Tauricae. Dedyk. Stefanowi Batoremu, dat. 1 stycznia 1579. Wyd. razem z broszurami innych autorów. Kolonia 1595, dr. Officina Birckmannica. Wyd. nast.: wyd. J. G. Schwandter. *Scriptores rerum Hungaricarum*. Cz. 1. Wiedeń 1766 s. 811-841. Inne wyd. (m. in. niepewne) zob. Estr. XIII, 358.

Przekł. ang.: wyd. S. Purchas w: Hakluytus Posthumus or Purchas his Pilgrimes. Londyn 1625; toż wyd. nast. Londyn 1903.

Przekł. ros.: Odessa 1867.

Prace edytorskie

M. Bucella: Epistola... Georgii Chiacor... de morbo et obitu... Stephani regis. Koloszwar 1587.

Materiały

Instrukcja Stefana Batorego dot. poselstwa do cara perekopskiego, dat. we Lwowie 12 września 1578. Wyd. I. Polkowski: Sprawy wojenne króla Stefana Batorego. Dyjaryjusze, relacyje, listy i akta z lat 1576-1586. Kr. 1887 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 11.

OPRACOWANIA

K. Niesiecki: Korona Polska. T. 1. Lw. 1728; wyd. 2 pt. Herbarz polski. Wyd. J. N. Bobrowicz. T. 2. Lipsk 1839 s. 308. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 404. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. Bartoszewicz: Pogląd na stosunki Polski z Turcją i Tatarami. W-wa 1859 s. 151. — F. M. S. (Sobieszczański): Broniowski (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — A. Boniecki: Herbarz polski. Cz. 1 t. 2. W-wa 1900 s. 137. — P. Żukowicz: Sejmowaja borba. Petersb. 1901 s. 32. — A. W. Storożenko: Stiefan Batorij i dnieprowskije Kozaki. Kijów 1904 s. 52-58. — J. Tretiak: Piotr Skarga w dziejach i w literaturze unii brzeskiej. Kr. 1912. — K. Buczek: Kartografia polska w czasach Stefana Batorego. *Wiad. Służby Geograficznej* 1933 z. 2. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934 s. 241]. — K. Hartleb: Voyages de Polonais en Orient au XVI-me siècle. *La Pologne au VII-me Congrès International des Sciences Historiques*. T. 3. W-wa 1933 s. 217-228. — K. Lepszy: Bibliographie Polonaise. *Étienne Batory*. Kr. 1935 s. 543. — K. Chodynicki: Broniewski Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 351; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.). — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — A. Tomczak: Z dziejów stosunków polsko-tureckich za Zygmunta Augusta 1548-1553. *Księga pam. 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*. W-wa 1958.

BRONIEWSKI MARCIN II (druga poł. XVI w.—pierwsza poł. XVII w.)

Inne formy nazwiska: Broniowski; mylnie: Broński. Przypuszczalny pseudonim: Chrystophorus Philalethus.

Pisarz różnowierczy.

Pochodził prawdopodobnie z Poznańskiego; był synem Prokopa, należącego do Jednoty. Po raz pierwszy wystąpił na synodzie toruńskim w 1595, gdzie pracował w komisji rozpatrującej zagadnienia teologiczne. Sam jednak zwracał częściej uwagę na sprawy polityczne, dążąc do zjednoczenia różnowierców i zapewnienia im przewagi w państwie. Starał się o wznowienie zgody sandomierskiej i wysunął wniosek wysłania posłów od synodu do J. Zamoyskiego jako sympatyka reformacji. Z J. Drohojowskim i S. Radnickim posłował od tegoż synodu do województwa ruskiego, co wywołało protesty szlachty

ruskiej na sejmiku w Wiszni 28 lutego 1596 i szlachty sanockiej. Być może, uczestniczył w sejmie 1597 w grupie opozycyjnych posłów różnowierczych. Od 1598 działał na sejmikach z ramienia wojewody księcia K. Ostrogskiego. Później pośredniczył w stosunkach z wojewodą wileńskim księciem K. Radziwiłłem. Przez Ostrogskiego i Radziwiłła przy współudziale Broniewskiego zwołano w maju i czerwcu 1599 wspólny zjazd ewangelików i prawosławnych, na którym Broniewski w imieniu województwa kijowskiego powitał S. T. Turnowskiego, otrzymał od braci czeskich projekt ugody prawosławnych z ewangelikami oraz zorganizował dysputę pomiędzy M. Śmigleckim a Turnowskim (2 czerwca 1599), której przebieg miał spisać i wręczyć Turnowskiemu. W tymże czasie kontaktował się z Cyrylem Lukarysem, wysłannikiem patriarchy aleksandryjskiego Melecego Pigasa. Brał czynny udział w sejmach poprzedzających rokosz. Na sejmie 1605 w imieniu województwa poznańskiego prosił króla o rozdawnictwo wakansów przeciwstawiając się incompatibiliom. Z ramienia opozycji na sejmie 1606 m. in. odczytał zapewne przez siebie napisany ,,skrypt exorbitancyj albo uraz prawu'' oraz bronił konfederacji warszawskiej. Uczestniczył w rokoszu Zebrzydowskiego. Na zjeździe sandomierskim wystąpił przeciwko królowi i duchowieństwu. Ułożył ,,punkta rokoszowe'', które odczytał na sesji 24 sierpnia 1606. Po upadku rokoszu posłował kilkakrotnie do sejmu, jednakże nie przejawił już większej inicjatywy. Na sejmie 1621 wybrany był komisarzem do ,,stanowienia *pretia rerum*'', w 1623 wszedł do komisji ,,do pościągania konfederacji żołnierskiej i swywoli'', a w 1632 został wydelegowany do rewizji skarbu koronnego. Rok śmierci nie jest znany.

Uwaga: F. Siarczyński, a za nim szereg in. badaczy, utożsamiał go mylnie z M. Broniewskim I (zob.).

Otwarta pozostaje sprawa przynależności Broniewskiego do jednego z religijnych ugrupowań ówczesnych. Wg J. Łukaszewicza był kalwinem, natomiast W. Sobieski zalicza go do braci czeskich.

TWÓRCZOŚĆ

Zdanie na sejmiku przed walnym sejmem 1615. Rkps był w Bibl. Nar. sygn. Pol. IV. Fol. nr 97.

Listy i materiały

Od Meletiusa Pigasa, patriarchy aleksandryjskiego, dat. 1599. Tekst łac. w: S. T. Turnowski: Litewska droga, k. 59. Całość nie wyd. (Tamże o Broniewskim na k. 4, 15, 17, 49, 62). Rkps w zbiorach B. Erzepkiego w Bibl. Raczyńskich w Poz. zaginął. List ogł. drukiem (z dat.: z Egiptu 24 listopada 1600!) A. Regenvolscius (A. Węgierski): Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum. Utrecht 1652 s. 498-499; toż wyd. 2 powiększone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679 s. 498.

Przekł. ros.: J. Matyszewskij: Meleti Pigas. Kijów 1872 nr 43 s. 145.

Zob. też: Turnowski Szymon Teofil, Twórczość, poz. 16.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Respons w porywczą dany na upominanie do ewangelików o zburzeniu zboru krakowskiego w roku 1592. B. m. r.

Wg J. Tretiaka.

2. Postępek rokoszu w Koronie Polskiej pod Sędomirzem sjem A. D. 1606 odprawującego, na ostatek z jędrzejowskiego zjazdu pod Warszawą A. D. 1607 koniec biorącego. Rkps był w Bibl. Nar. Pol. IV. Fol. nr 97.

Możliwe autorstwo Broniewskiego wg A. Brücknera.

3. Pogrom Tatarów przez wielmożnego hetmana koronnego Stanisława Żółkiewskiego... w roku 1620. B. m. r. Przedr. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 3. W-wa 1843; toż wyd. 2 W-wa 1854.

Wg K. Chodynickiego nie jest dziełem Broniewskiego.

4. Apokrisis abo odpowiedź na książki o synodzie brzeskim imieniem ludzi starożytnej religii greckiej przez Chrystophora Philaletha w porywczą dana. B. m. r. Toż w jęz. cerkiewnym: (Wil. 1597). Przedr. w: *Pamiatniki polemiczeskoj litieratury w Zapadnoj Rusi* t. 2 1882 *Russkaja istoriczeskaja bibliotieka* t. 7.

Autorstwo przypisali J. Tretiak i K. Chodynicki. Jest to odpowiedź na pismo P. Skargi: Synod brzeski. Kr. 1597.

OPRACOWANIA

A. Regenvolscius (A. Węgierski): Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum. Utrecht 1652 s. 479-

-499; wyd. 2 powiększone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 174-186. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania luterskiego w Litwie. Poz. 1848 s. 124-135. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 293-303. — M. Skabałanowicz: Ob apokrizisie Christofora Filaleta. Petersb. 1873. — A. Rembowski: Konfederacja i rokosz. W-wa 1893. — A. Brückner: Spory o unię w dawnej literaturze. *Kwart. Hist.* 1896 s. 592--596. — P. Żukowicz: Sejmowaja borba. Petersb. 1901 s. 329-332, 339-340, 494. — W. Sobieski: Nienawiść wyznaniowa tłumów za rządów Zygmunta III-go. W-wa 1902. — A. Brückner: [*Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 11. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 586--587. — J. Tretiak: Skarga i Filalet. *Przegl. Powsz.* 1912 t. 113. — W. Sobieski: Pamiętny sejm. W-wa 1913 s. 62-63, 103, 107. — J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1. Kr. 1916 s. 9, 87; t. 2, jw., s. 350. — A. Strzelecki: Sejm z r. 1605. Kr. 1921. — K. Tyszkowski: Odgłosy rokoszowe na Litwie. *Ateneum Wil.* t. 1 (1923) s. 47. — J. Bidlo: Jednota bratrská v prvním vyhnanství (1587-1595). T. 4. Praga 1932. — A. Kossowski: Zarys dziejów protestantyzmu na Wołyniu w XVI i XVII w. *Roczn. Wołyński* t. 3 (1934) i odb. Równe 1933. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — A. Strzelecki: Udział i rola różnowierstwa w rokoszu Zebrzydowskiego. *Ref. w Pol.* 1935/1936. — K. Chodynicki: Broniewski Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 306-307; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 180; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

BROŻEK JAN (1585—1652)

Inna forma nazwiska: Broscius.

Mylne formy nazwiska: Brocki; Broski; Broszcz; Brzoski; Zbrożek.

S a t y r y k - p o l e m i s t a, m a t e m a t y k, a s t r o l o g, t e o l o g.

Ur. 1 listopada 1585 w Kurzelowie w Sieradzkiem; syn Jakuba, właściciela niewielkiego gospodarstwa rolnego. Ukończywszy miejscową szkołę elementarną zapisał się najprawdopodobniej w 1604 na Akademię Krakowską. W 1605 został bakałarzem nauk wyzwolonych i rozpoczął wykłady uniwersyteckie. W roku następnym uczył w szkole katedralnej we Włocławku, a od sierpnia 1607 objął stanowisko konseniora w szkole parafialnej Św. Jana w Krakowie. Jednocześnie wykładał w Akademii matematykę i od października 1608 był nauczycielem prywatnym syna Marcina Zborowskiego, Stanisława. Uzyskawszy w 1610 stopień magistra podjął wykłady. W 1611 został rektorem szkoły przy kolegiacie Wszystkich Świętych. W 1614 objął w Akademii katedrę astrologii, którą zajmował aż do 1629. W 1618 udał się w podróż naukową do Torunia, Gdańska, Warmii i Prus Książęcych celem zebrania pamiątek oraz rękopisów i druków M. Kopernika dla napisania jego biografii. Lata 1620-1624 spędził w Padwie na studiach medycznych, które zakończył doktoratem w sierpniu 1623. Po przyjeździe do kraju w lipcu 1624 był przez okres jednego roku lekarzem biskupa M. Szyszkowskiego. W 1625 po powrocie na katedrę astrologii brał czynny udział w sporze Akademii z jezuitami i w związku z tym w 1627-1632 dziesięciokrotnie jeździł do Warszawy, przedkładając m. in. Zygmuntowi III memoriały w sprawie uniwersytetu. Był zwolennikiem tradycyjnego ustroju i programu nauki Akademii. Od 1626 do 1629 pełnił funkcję profesora wymowy; w 1627 wykładał geografię. Po przyjęciu w 1629 święceń kapłańskich zajął się studiami teologicznymi. Otrzymał szereg prebend, m. in. w 1636 probostwo w Międzyrzeczu, gdzie przez parę lat rezydował. W 1648 został kanonikiem katedralnym krakowskim, a dwa lata później uzyskał dyplom doktora

teologii i miewał wykłady z tego przedmiotu. Testamentem spisanym w 1651 potwierdził poprzednio uczynione znaczne zapisy na rzecz Akademii Krakowskiej. Zmarł jako rektor Akademii Krakowskiej 21 listopada 1652 w Bronowicach; pochowany w kościele Św. Anny w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Arithmetica integrorum. Kr. 1620, dr. A. Andrzejowczyk. Przekł. pol. zob. niżej, Wyd. zbior.

2. Tzw. Gratis. Składa się z czterech dyskursów stanowiących satyrę na jezuitów zakładających uczelnie konkurujące z Akademią Krakowską:

a) Gratis abo Discurs I ziemianina z plebanem;

b) Przywilej abo Discurs II ziemianina z plebanem;

c) Consens abo Discurs III ziemianina z plebanem. Wyd. bezimiennie. B. m. r. (Wielkanoc pod Kr. 1625, dr. J. Piotrkowczyk).

d) Discurs IV, Varietas. (Wykończony w 1625/1626). Z rkpsu Bibl. Kórn. nr 211 i Bibl. Dzieduszyckich nr 18 wyd. J. Poznański: Nieznana część IV „Gratisa" J. Brożka. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). Inne rkpsy: Bibl. Ossol. nr 719/I k. 60-94; Bibl. Petersb.

Całość wyd. kryt. H. Barycz: Jana Brożka Gratis 1625. Kr. 1929 *BPP* nr 82. Fragm. przedr.: S. Kot: Źródła do historii wychowania. (Wybór). Cz. 1: Od starożytnej Grecji do końca w. XVII. Kr. 1929 s. 275-280 (pt. Krytyka szkoły jezuickiej); B. Baranowski, W. Lewandowski, J. Piątkowski: Upadek kultury w Polsce w dobie reakcji katolickiej XVII-XVIII w. Wypisy źródłowe. W-wa 1950 s. 80-84.

3. Przydatek pierwszy do geometriej polskiej Stanisława Grzepskiego. (Powst. najprawdopodobniej w 1635/1636). Wyd.: b. m. r.; wyd. K. Sawicki: Rozprawka J. Brożka o deklinacji igły magnesowej. *Geodezja i Kartografia* 1957 z. 3 s. 209-212.

4. De numeris perfectis disceptatio. Kr. 1637, dr. A. Wosiński. Wyd. nast. (z poz. 5): Amsterdam 1638; Gdańsk 1652; Amsterdam 1699.

Przekł. pol. zob. niżej, Wyd. zbior.

5. Aristoteles et Euclides defensus contra Petrum Ramum et alios. Amsterdam 1638 (z poz. 4). Wyd. nast. z poz. 4 pt. Apologia pro Aristotele et Euclide. Gdańsk 1652; Amsterdam 1699.

Przekł. pol. zob. niżej, Wyd. zbior.

6. Żywot Stanisława Grzepskiego. Powst. 1637-1643. Wyd. w skróceniu: L. E. Janiszowski: Wiadomość o życiu Stanisława Grzepskiego z dawnego polskiego rękopisu wyjęta. *Gaz. Kr.* 1802 nr 51-53; A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 457-469.

Wydania zbiorowe

Wybór pism. T. 1. Oprac. H. Barycz. W-wa 1956; t. 2. Oprac. J. Dianni. W-wa 1956.

T. 1 obejmuje m. in.: Żywot Stanisława Grzepskiego; fragm. w przekł. pol. utworu: Arithmetica integrorum (por. Twórczość poz. 1); Gratis (cz. 1-4 — z drobnymi opuszczeniami); Apoftegmata; myśli o nauce i urywki z dziejów nauki (na podstawie rękopisów i notat). Teksty łac. w przekł. pol.: H. Barycz, W. Kurek, W. Madyda, I. Turkawska. — T. 2 obejmuje fragm. łac. dzieł matematycznych w przekł. pol., jw., m. in.: Geodezja odległości...; Rozprawa o komecie Astrofila; Arytmetyka liczb całkowitych (por. Twórczość poz. 1); Rozprawy o liczbach doskonałych (por. Twórczość poz. 4); Apologia Arystotelesa i Euklidesa (por. Twórczość poz. 5).

Listy i materiały

1. Korespondencję oraz materiały różne do życia i twórczości (m. in. testament z 1651) ogł. w całości i fragm. J. N. Franke: Jan Brożek (J. Broscius), akademik krakowski, 1585-1652. Jego życie i dzieła... Kr. 1884.

2. Trzydzieści siedem listów z 1616-1651 i b. d., m. in. do i od: Akademii Krakowskiej, P. Crügera, A. Bzowskiego, J. S. Delmedigo, K. Działyńskiego, W. Fontany, J. Gembickiego, J. Najmanowica, Ł. Opalińskiego, M. Paca, M. Szyszkowskiego, Kosmy de Torres, Urbana VIII, W. Śmieszkowica. Ogł. (niektóre w przekł. pol.) H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1. (Tu także wiad. o rkpsach).

3. Listy do A. Roomena, dat. w Krakowie 1 października 1610 i b. d. Ogł. J. Brożek w: Epistolae ad naturam ordinatarum figurarum plenius intelligendam pertinens. Kr. 1615. Przekł. pol. wyd. J. Dianni, jw. Wyd. zbior., t. 2 s. 64-72.

4. List do rektora B. Golińskiego z 1618 i Anglika Tomasza, dat. w Padwie 12 lipca 1624. Tekst łac. ogł. E. Stamm: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. 5. Podróż J. Brożka do Warmii i Prus w roku 1618. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936) s. 151, 155-156 i odb. W-wa 1935; przekł. pol. ogł. H. Barycz, jw. Wyd.

zbior., t. 1 s. 436-439; fragm. listu do B. Golińskiego w przekł. pol. ogł. H. Barycz: Polski udział w historii badań nad tekstem De revolutionibus M. Kopernika. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1956 nr 2 s. 235.

5. Do Galileusza, dat. w Padwie 23 czerwca 1621. Wyd.: A. Wołyński: Relazioni di Galileo Galilei colla Polonia. Florencja 1873; A. Wołyński: Stosunki Galileusza z Polską. *Tyg. Ilustr.* 1878; tekst poprawny w narodowym wyd. dzieł Galileusza, XIII, 64-65 nr 1498. Przekł. pol. ogł. H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1 s. 442-443.

6. Notatka i fragm. listu do T. Turnera, dat. w Padwie 12 czerwca 1624. W oryginale łac. i przekł. pol. ogł. J. Dianni: Zagadnienie kwadratury koła w polskiej literaturze matematycznej. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1956 nr 4 s. 733-736.

7. Do Andrzeja Hermana, ministra ewangelickiego w Wielkanocy koło Krakowa, dat. w Krakowie 3 października 1625. Wyd.: (bez podania nazwiska Brożka) F. Szembek (pseud. J. Pięknorzecki): Gratis plebański, Gratis wyćwiczony... Kr. 1627 s. 427; J. Wielewicki: Historici diarii domus professae Societatis Jesu Cracoviensis annos decem 1620-1629. T. 4. Wyd. W. Chotkowski. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 17 (1899) s. 225. Przekł. pol. wyd. H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1 s. 475-478.

8. Do J. S. Pudłowskiego, dat. w Międzyrzeczu 31 lipca 1641; w Staszowie 19 września 1643; 10 maja 1644. Wyd. (niedokładnie): A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840 s. 486-495; listy z 1643, 1644 wyd. H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1.

9. Od J. L. Skrobkowica, dat. 20 lutego 1626. Rkps Bibl. Jagiel. nr 2363 s. 886-887.

10. Od Ł. Opalińskiego, dat. w Rytwianach 17 lutego 1643. Wyd. (niedokładnie): A. Grabowski, jw. poz. 8, s. 495-496; H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1 s. 498-502.

11. Fragm. dziennika osobistego z 1605-1645, urywki pamiętnikarskie. Wyd. H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1 (teksty łac. w przekł. pol.); fragm. dot. S. Grzepskiego ogł. H. Barycz: Stanisław Grzepski — człowiek i twórca. Wstęp do: S. Grzepski: Geometria... Wr. 1957 *PAN. Komitet Historii Nauki. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* t. 1, s. 49-50.

Utwór o autorstwie niepewnym

Mikołaj Kopernik. (Życiorys, powst. 1625-1626). Wyd. w: S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Wyd. 2 rozszerzone. Wenecja 1627 s. 158-161; toż wyd. 3 Frankfurt 1644; toż przedr. w: Tractatus tres... Wr. 1734; przedr. H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1 Dod. s. 538-541.

Utwór przypisywany dotąd S. Starowolskiemu jest wg H. Barycza dziełem J. Brożka.

Wiad. o utworach pomniejszych oraz zaginionych, o materiałach do działalności naukowej, uniwersyteckiej i in. — zob. H. Barycz, jw. Wyd. zbior., t. 1. (Tu także podobizny autografów).

Podobiznę autografu podaje również L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik. Kr. 1900 s. 652-658 (adnotacje na egz. Astronomia instaurata. Amsterdam 1617).

Bibliografię podaje J. N. Franke: Jan Brożek, akademik krakowski... Kr. 1884 s. 256-262, 283-294.

OPRACOWANIA

Monografia: J. N. Franke: Jan Brożek, akademik krakowski, jego życie i dzieła. Kr. 1884; por. *Spr. AU Wydz.-Mat.-Przyr.* 1883 nr 10. [Rec.: M. A. Baraniecki. *Kraj* 1885; S. Dickstein. *Ateneum* 1885 t. 2; S. Matusiak. *Przegl. Powsz.* 1885].

J. Wielewicki: Historici diarii domus professae Societatis Jesu Cracoviensis annos decem 1620-1629. T. 4. Wyd. W. Chotkowski. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 17 (1899). — S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 185. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 439 i in. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. S. Bandtkie: Historia Bibl. Uniw. Jagiel. Kr. 1821. — J. S. Bandtkie: Broscius (Johannes). *Allgemeine Encyclopädie d. Wissenschaften u. Künste* v. J. Ersch u. J. Gruber. Section t. 13 (1824). — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. Muczkowski: Rękopisma M. Radzymińskiego. Kr. 1840 s. 117-129. — X. W. N....: X. Jan Brosciusz. *Przyj. Ludu* 1840 nr 39. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 400-402. — J. Majer: Zawód lekarski J. Brosciusa. *Rocz. Wydz. Lek. Uniw. Jagiel.* t. 5 (1842) i odb. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — W. A. Macie-

JOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — L. GĄSIOROWSKI: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 2. Poz. 1853. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Brożek (Jan, Broscius). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — S. GÜNTHER: Vermischte Untersuchungen zur Geschichte der mathematischen Wissenschaften. Lipsk 1876. — S. DICKSTEIN: Broscius Jan. *Enc. wychowawcza.* T. 2. (1882). — M. A. BARANIECKI: Wstęp do: Arytmetyka, kurs teoretyczny. W-wa 1887 *Bibl. Mat.-Fiz.* S. III t. 1; fragm. w nadb. pt. Krótki rys rozwoju arytmetyki i o jej nauczaniu w Polsce. W-wa 1883; wyd. 2 W-wa 1894 s. XLIII--XLIX. — S. KOŚMIŃSKI: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — S. D. (DICKSTEIN): Brożek Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9/10 (1893). — F. KUCHARZEWSKI: O początkach piśmiennictwa technicznego w Polsce. W-wa 1900. — S. ZAŁĘSKI: Jezuici w Polsce. T. 2. Lw. 1901. — J. N. (NIEDZIELSKI): Brożek Jan. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 5/6 (1905). — Z. MYSŁAKOWSKI: O. Walerian Magni i kontrowersja w sprawie odkrycia próżni (1638-1648). *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 51 Dział A (1911) s. 356 nn. i odb. — S. KOT: Brożek o Skardze. *Pam. Lit.* R. 11 (1912). — J. FIJAŁEK: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość biograficzna i patrystyczna. Cz. 2. *Polonia Sacra* nr 3 (1919) s. 185 nn. — Z. JACHIMECKI: Historia muzyki polskiej w zarysie. W-wa 1920; wyd. zmienione pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1. Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Cz. 1. Kr. (1948) s. 215. — W. KONCZYŃSKA: Zarys historii Bibl. Jagiel. Kr. 1923. — J. REISS: Książki o muzyce od XV do XVII w. w Bibl. Jagiel. Cz. 1. *Exlibris* 1924 s. 83-104. — J. LACHS: Polscy uczniowie Padewskiej Szkoły Lekarskiej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 2 (1925) s. 64-65; por. J. LACHS: Alcune notizie sugli allievi Polacchi presso la scuola di medicina di Padova. *Omaggio dell' Accademia Polacca di Scienze e Lettere all' Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione.* Kr. 1922. — J. KRÓKOWSKI: De „Septem sideribus", quae N. Copernico vulgo tribuuntur. Kr. 1926 *Arch. Filol. PAU* nr 5. — K. PIEKARSKI: Exlibris J. Brożka, czyli o profesorskiej genezie polskiego znaku książkowego. *Silva Rerum* 1927 i odb. [Rec.: E. KOSCHMIEDER. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 733]. — J. POZNAŃSKI: Nieznana część IV „Gratisa" J. Brożka. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). [Rec.: O. FORST-BATTAGLIA. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 347]. — H. BARYCZ: Wstęp i wyd.: Gratis. Kr. 1929 *BPP* nr 82. [Rec.: A. KNOT. *Minerwa Pol.* 1929]. — J. KRÓLIŃSKA: Poglądy pedagogiczne w literaturze polskiej XVII w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 38. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 521 przypis; wyd. 2 W-wa 1939. — H. BARYCZ: Pierwszy historyk nauki i kultury w Polsce. *Księga pam. ku czci W. Sobieskiego.* Kr. 1932 i odb. — H. BARYCZ: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — B. BABSKI: Jan Brożek, wielki polski twórca nauki. W 350 rocznicę urodzin. *Polonia* 1935 nr 3910. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — E. STAMM: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. 5. Podróż J. Brożka do Warmii i Prus w roku 1618. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936) i odb. W-wa 1935. — K. MAŚLANKIEWICZ: Jan Brożek (znakomity uczony polski 1585-1652). W 350 rocznicę urodzin. *Czasop. Przyr.* 1936. — E. STAMM: J. Broscius (1585--1652). *Archeion* 1936 nr 2-3. — A. BIRKENMAJER: Brożek (Broscius) Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — J. WASIUTYŃSKI: Kopernik, twórca nowego nieba. W-wa 1938 s. 517-527. — A. BRONARSKI: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — H. BARYCZ: Historia szkół Nowodworskich. T. 1. Kr. 1947 s. 120. — T. GRABOWSKI: Paszkwil staropolski w epoce renesansu. *Spr. PAU* 1948 nr 5. — J. DIANNI: Jan Brożek (Johannes Broscius), akademik krakowski (1585-1652). W-wa 1949. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — E. BIAŁOBORSKI: Jan Brożek z Kurzelowa. *Wszechświat* 1953 nr 1. — E. BIAŁOBORSKI: Ordinarius astrologus Academiae Cracoviensis. *Problemy* 1953 nr 8. — E. BIAŁOBORSKI: Z dziejów polskiej astronomii. *Echo Tyg.* 1953 nr 24 (dod. do: *Gaz. Kr.*). — T. BUKOWSKI: Jan Brożek — wybitny matematyk polski. W książce: Nauka polska w służbie postępu. W-wa 1953. — R. S. INGARDEN: M. Kopernik i zagadnienie obiektywności praw naukowych. *Odrodzenie w Polsce...,* jw.

T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych...*, jw.; toż wyd. 2. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 246. — B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 355. — T. Przypkowski: Z dziejów heliocentryzmu w Polsce. *Myśl Filoz.* 1953 nr 1 s. 186. — H. Barycz: J. Brożek na tle walki elementów postępowych z tradycyjnymi w Uniwersytecie Jagiellońskim. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 271]. —

H. Barycz: Dzieło literackie J. Brożka. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 1 i odb. [Rec.: C. Backvis, jw.]. — H. Kowarzyk: Kopernik jako lekarz. *Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej* 1954 z. 1 s. 175, 176. — K. Sawicki: Pierwsza katedra geodezji w Polsce. *Geodezja i Kartografia* 1954 nr 3 i nadb. — K. Sawicki: Prof. dr Jan Brożek z Kurzelowa. *Przegl. Geodezyjny* 1954 nr 3. — K. Sawicki: Profesor Akademii Krakowskiej Jan Brożek (1585-1652) — krzewiciel prawdy naukowej. *Horyzonty Techniki* 1954 nr 11. — H. Barycz: Związki intelektualne Pomorza z Uniwersytetem Krakowskim w XIV-XVII w. *Przegl. Zach.* 1955 nr 1/2 s. 243. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — Z. Ameisenowa: Tabula Cebetis. Nieznany rysunek z XVI wieku w Bibliotece Jagiellońskiej. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1956 nr 4 s. 481. — H. Barycz: Polski udział w historii badań nad tekstem De revolutionibus M. Kopernika. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1956 nr 2. — H. Barycz: Wstęp, uwagi wstępne i wyd.: Wybór pism. T. 1. W-wa 1956. — J. Dianni: Wstęp i wyd.: Wybór pism. T. 2. W-wa 1956. (Tu wiad. o wcześniejszych opracowaniach zagranicznych, zob. Wstęp, s. 32-33). — J. Dianni: Zagadnienie kwadratury koła w polskiej literaturze matematycznej. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1956 nr 4. — H. Barycz: Przed wielką rocznicą Uniwersytetu Jagiellońskiego (1364-1964). *Kultura i Społeczeństwo* 1957 nr 2 s. 6. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957 rozdz. 7 pt. Matematyka w XVII stuleciu. Jan Brożek. — K. Sawicki: Rozprawka J. Brożka o deklinacji igły magnesowej. *Geodezja i Kartografia* 1957 z. 3. — K. Kubik: Rola Gimnazjum Akademickiego w rozwoju nauk ścisłych w Gdańsku. *Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Księga pam. dla uczczenia czterechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum Gdańskiego.* Gdynia 1958. — Z. Opial: O pracach J. Brożka z teorii liczb. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1958 nr 4.

S. Wędkiewicz: Copernic et la Pologne. I. La fortune de Copernic en Pologne. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l' Académie Polonaise des Sciences et des Lettres Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 7 nn. (Tu wiad. o pracach obcojęzycznych). — S. Wędkiewicz: „L'uomo universale". *Études Coperniciennes...*, jw., s. 220-221. — S. Gawęda: Najstarsze relacje cudzoziemców o kopalni w Wieliczce. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. D: *Hist. Techniki i Nauk Technicznych* z. 1 (1958) s. 236 nn. — A. Birkenmajer: Czy Leovitius był przeciwnikiem Kopernika? *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1959 nr 1. — M. Subotowicz: Najwcześniejsza drukiem wydana rozprawa o eksperymentalnym dowodzie istnienia próżni przeprowadzonym i opisanym przez Waleriana Magniego w Warszawie w r. 1647. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1959 nr 1. — F. Weber: Jan Brożek w walce o świeckość Akademii Jagiellońskiej. *Argumenty* 1959 nr 8. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — B. Orłowski: Legenda i prawda o pseudokopernikowskich wodociągach. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. D: *Hist. Techniki i Nauk Technicznych* z. 2 (1960) s. 74 nn. — T. Nowak: Cztery wieki polskiej książki technicznej. 1450-1850. W-wa 1961.

BRUDECKI ZYGMUNT (1610—1647)

Tłumacz.

Ur. w 1610 w Małopolsce. W 1627 wstąpił do zakonu jezuitów. Znał biegle język grecki i hebrajski. W kolegium w Poznaniu (oraz w Akademii Krakowskiej?) wykładał matematykę. Zmarł 18 marca 1647.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. M. Roder, J. Niesius: Cztery rzeczy człowieka ostateczne. (Przekł. wierszem). Poz. 1648, dr. W. Regulus (dwie ed.?). Wyd. nast.: pt. Cztery rzeczy ostateczne o człowieku. Poz. 1683; Wil. 1729; pt. Heros animus... Lubl. 1739; pt. Poeta christiano-catholicus. Lubl. 1739; toż Lubl. 1742; w zbiorze: Melancholia żyjącego człowieka. Lubl. 1751; w zbiorze: Rymy miłej i przystojnej zabawie ku zbudowaniu służące. Wil. 1781.

2. J. Balde: Sen żywota ludzkiego. Wyd. w zbiorze: Rymy..., jw. poz. 1.

Możliwe, że przekł. Z. Brudeckiego wyd. wcześniej; na anonimowych wydaniach analogicznego przekł.: Kr. b. r.; Poz. 1682; Poz. 1689; Lubl. 1691; W-wa 1697; Wil. 1732; Wil. 1739 — wskazywano na tłumacza jezuitę.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 i osob. Poz. 1862 s. 135-136. — T. Mikulski: Brudecki Zygmunt. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964.

z BRUDZEWA WOJCIECH (1446—1495)

Astronom, matematyk.

Ur. z początkiem 1446 w Wielkopolsce. W 1468 wpisał się na wydział nauk wyzwolonych Akademii Krakowskiej, w 1470 został bakałarzem, w 1474 magistrem. W 1476 jako członek Kolegium Mniejszego rozpoczął wykłady matematyki i astronomii. W 1483 należał do Kolegium Większego. Obok przedmiotów ścisłych objaśniał filozofię Arystotelesa. W 1485 był dziekanem wydziału *artium*. Studia teologiczne zakończył bakalaureatem w 1490. Słuchaczem jego był przez pewien czas Mikołaj Kopernik. W 1494 objął obowiązki sekretarza wielkiego księcia litewskiego Aleksandra, zapewne w związku z planami polityczno-kościelnymi na Wschodzie. Zmarł w kwietniu 1495 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Commentaria utilissima in theoricis planetarum. Mediolan 1495, dr. U. Seizenzeler. Wyd. kryt. L. Birkenmajer pt. Commentariolum super theoricas novas planetarum. Kr. 1900 *Munera Saecularia Universitatis Cracoviensis* t. 4.

Komentarz do dzieła J. Peuerbacha.

2. Conciliator. (Traktat prawdopodobnie teologiczny). Powst. 1494-1495, zaginął.

3. Tabulae de mediis et veris motibus planetarum super meridianum Pragensem. Nie wyd. Rkps Bodlejany Canon Misc. 499 k. 72-118. Zob. S. Kot: Anglo-polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 61 i odb.

Listy i materiały

1. Do K. Celtesa, dat. z Krakowa 1492. Ogł.: J. Fritz: List Brudzewskiego do Celtisa. *Eos* 1911 i odb. Lw. 1912; H. Rupprich: Der Briefwechsel des Konrad Celtis. Monachium 1934.

2. Od Jana Ursinusa, pisany w Wil. 22 listopada 1493 lub 1494. Wyd. w: J. Ursinus: Modus epistolandi. Norymberga 1495-1496, dr. K. Hochfeder; toż wyd. kryt. L. Winniczuk. Wr. 1957 *BPP* S. B nr 7.

3. Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob.: Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Polsce* nr 2.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 237-242. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 299, 335, 336; t. 4. Kr. 1842 s. 144-146; t. 5. Kr. 1845 s. 18. — F. M. S. (Sobieszczański): Brudzewski (Wojciech, Blar z Brudzewa). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877 s. 271-275. — T. Żebrawski: Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki oraz ich zastosowań. Kr. 1873. — Brudzewski Wojciech. *Enc. wychowawcza.* T. 2 (1882). — L. Birkenmajer: Wstęp do: Commentariolum... Kr. 1900 *Munera Saecularia Universitatis Craco-*

viensis t. 4. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — J. Fritz: List Brudzewskiego do Celtisa. *Eos* 1911 i odb. Lw. 1912. — L. A. Birkenmajer: Stromata Copernicana. Kr. 1924. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 570, 574. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — A. Birkenmajer, S. Dickstein: Coup d'oeil sur l'histoire des sciences exactes en Pologne. *Histoire sommaire des sciences en Pologne*. Kr. 1933 s. 4-5. — S. Kot: Anglo-polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 61 i odb. —

H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 545. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 116 i in.; toż osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako międzynarodowy ośrodek studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI stulecia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956; przekł. franc.: A. Kosko pt. L'Université de Cracovie — centre international d'études astronomiques à la fin du XV-e et au début du XVI-e siècle. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 103-104 i in.; por. A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako ośrodek międzynarodowy studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: A. Birkenmajer: Podsumowanie dyskusji. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. s. 375]. — T. Bukowski: Wojciech z Brudzewa — nauczyciel Kopernika. W książce: Nauka polska w służbie postępu. W-wa 1953. — L. Gomolec: Wojciech z Brudzewa i jego genialny uczeń. *Nowy Świat* 1953 nr 17 (dod. do: *Głos Wielkopol.*). — H. Barycz: Wstęp do wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Przekł. pol.: A. Danysz. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957.

Zob. też: Kopernik Mikołaj.

z BRZEZIN PAWEŁ GRZEGORZ (ok. 1525—1591)

Inne formy nazwiska: Gregorius Paulus Brzezinensis; Grzegorz Paweł Zagrobelny (Zagroblny, Zagrobny; łac. Sagroblini); Brezinius Masovita.

Mylna forma nazwiska: Gregorius Pauli.

Polemista-teolog; jeden z twórców sekty arian polskich.

Ur. ok. 1525 w Brzezinach koło Łęczycy; syn Mikołaja, mieszczanina, przezwiskiem Zagrobelny. Początkowe nauki pobierał prawdopodobnie w szkole przy kościele Św. Krzyża w swym rodzinnym mieście. Studia zakończone tytułem magistra nauk wyzwolonych odbywał w Akademii Krakowskiej od 1540 do 1547. Następnie przez dwa lata studiował w akademii królewieckiej filologię i teologię pod kierunkiem F. Staphilusa. Za jego przyczyną otrzymał w 1549 stanowisko rektora szkoły Św. Marii Magdaleny w Poznaniu. W tym czasie skłaniał się ku kalwinizmowi, za co prześladowany, musiał przypuszczalnie na wiosnę 1550 opuścić zajmowany urząd. Chcąc nawiązać stosunki z F. Melanchtonem udał się do Wittenbergi. Z początkiem następnego roku kierował zborem w rodzinnych Brzezinach, pisząc jednocześnie polskie i łacińskie dziełka polemiczne, a także prowadząc korespondencję z braćmi czeskimi. W 1554 opuścił Brzeziny i objął urząd ministra w Pełsznicy u S. Lasockiego, gdzie w 1557 gościł F. Lismanin. W 1556 wraz z S. Sarnickim i J. Sylviusem został mianowany seniorem. W sierpniu następnego roku objął funkcję kaznodziei krakowskiego. Bezpośrednio po synodzie pińczowskim w kwietniu 1562 przeszedł na arianizm, stając się wraz z J. Blandratą i F. Lismaninem jednym z przywódców tej sekty. Na odbytej w październiku 1565 dyspucie piotrkowskiej zerwano ostatecznie ze zborem mało-

polskim. W 1566 musiał uchodzić z Krakowa przed prześladowaniami. W 1569 przybył jako jeden z pierwszych do powstającej gminy rakowskiej. Pełnił tutaj urząd ministra i m. in. dyskutował z Paleologiem. W następnych latach prawdopodobnie troski rodzinne, bieda i osłabienie wzroku stały się przyczyną długotrwałej absencji od czynnego udziału w pracach gminy. Zmarł w 1591 w Pińczowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tabula de Trinitate. Pińczów 1562 (wg Estr. 1561).

Pierwsza antytrynitarska książka Grzegorza. Na rozkaz królewski została publicznie spalona, wydanie jej spowodowało zakaz drukowania pism ariańskich w Krakowie. Dzisiaj druk nieznany. Przeciwko zawartym w niej tezom wystąpił J. Kalwin z Brevis admonitio ad fratres Polonos, ne triplicem in Deo essentiam pro tribus personis imaginando tres sibi deos fabricent. Kr. 1563; Genewa 1563. Przeciwko nim był również skierowany jego list pt. Epistola... qua fidem admonitionis ab eo nuper editae apud Polonos confirmat. Dat. 30 kwietnia 1563, wyd. Genewa 1563. Odpowiedział na to Grzegorz listem z 20 lipca 1563 pt. Epistola... monitoria ad Tigurinos ministros et Calvinum, ubi etiam confessionem suam de Deo et Dei filio, tum de Spiritu sancto edit adversus calumniatores. Z dod. pt. Testimonia virorum piorum, qui cum Apostolis vel statim post illos vixerunt, de hac simplici apostolicaque fide, qua illi contenti erant. (Zob. Listy i materiały poz. 8). Sukursem dla Grzegorza były współcześnie wydane dwa pisma: W. Krzyszkowskiego przekład pt. Świętego Justyna, filozofa i męczennika, rozmowa z Tryfonem Żydem, do Marka Pompejusza napisana, Nieśwież 1564, oraz J. Kazanowskiego: Na upominanie Jana Kalwina do braciej polskiej napisane (przeciwko Tablicy w Polszcze wydanej), w której chce pokazać, że Pismo święte o Trójcy nie zawsze rozdzielnie mowiło. B. m. 1564.

2. Prawdziwej nauki krześciańskiej i jej przeciwnej, fałszywej, antykrystusowej, krótkie opisanie. B. m. r. (przed 1563).

Unikat w Bibl. Czart., silnie zdefektowany, zawiera tylko kartę tyt. oraz pierwszą i ostatnią stronę tekstu.

Łacińskim odpowiednikiem tego dziełka jest unikat (zachowany w arch. państwowym w Zurychu) pt. Antithesis verae fidei christianae unum tres sunt cum sophistica antichristi unus est trinus in essentia et personis.

3. Carmen ad Joannem Calvinum et pios fratres. Wyd. w końcu 1563. Egz. dzisiaj nie znany. Tekst dochował się w odpisie zachowanym w bibliotece w Bernie. Ogł. F. Trechsel: Laelio Sozzini und die Antitrinitarier seiner Zeit. Heidelberg 1844 s. 492-496. Wersja pol. pt. Wiersze do Jana Kalwina i do pobożnej braciej — wyd. w książce Grzegorza Pawła z Brzezin: O roznicach teraźniejszych, zob. poz. 10.

Wiersz propagowany podczas sejmu warszawskiego.

4. Turris Babel. Frankfurt n. O. (1563), dr. J. Sciurius vel Eichhorn. Przekł. pol. pt. Wieża Babel wyd. w książce: O roznicach teraźniejszych, zob. poz.10. Wyd. łac. zaginęło.

Z dziełkiem tym polemizował S. Sarnicki w wydanej bezimiennie: Collatio in qua aperte demonstratur blasphemias Gregorii Brezinensis... adeo conformes esse in triginta nempe articulis doctrine Arii, ut ovum ovo non sit similius. B. m. r. (1563?).

5. Zaginiona broszurka w jęz. pol. o słowach „jeden-jedno". Druk. ok. 1563. (Wg S. Sarnickiego, który w Collatio..., jw. poz. 4, podał wiadomość o „libellum de vocibus unum et unus").

6. De Antichristi Deo essentia personato se ipsum expugnante brevis demonstratio. (Wyd. 1563 lub 1564, prawdopodobnie w Niemczech). Treść dzieła „De Antichristi..." powtórzona po pol. w rozdziale pt. Wiara apostolska o jednym Bogu Ojcu i o jednym Bożym Synu, o jednym też Duchu świętym. W książce: O roznicach teraźniejszych, zob. poz 10.

Krótkie streszczenie argumentów przeciw Trójcy św. Identyczne z mylnie podanym tytułem dzieła przez J. Zaborowskiego: Theses XX de Trinitate... Racoviae 1598 propositae. Wiadomość tę powtórzyli F. S. Bock, A. Jocher i Estr.

7. Contra Zophistas veram Trinitatem abolentes. Ex verbis Pauli: Unus Deus qui est Pater. Powst. przed 1564. Przekł. pol. pt. Przeciwko sofistam burzącym prawdziwą Trójcę z słów Pawłowych. W książce: O roznicach teraźniejszych, zob. poz. 10.

Unikat wyd. łac. w arch. państwowym w Zurychu.

8. Antidotum contra articulos fidei novae a Sarnicio Varsaviae exhibitos, tamquam a novo papa; seu Antidotum contra Canones decretorum Sarnicki. Nieśwież (1564), dr. Daniel z Łęczycy.

Przeciwko S. Sarnickiego: O uznawaniu Pana Boga wszechmogącego troje kazanie. Kr. 1564.

9. Krótkie wypisanie sprawy, która była o prawdziwym wyznaniu i wierze... w Krakowie i w Pińczowie roku 1563. Nieśwież 1564, dr. Daniel z Łęczycy.

Unikat Bibl. Czart.

10. O roznicach teraźniejszych, to jest, co o jednym Bogu Ojcu i Synu jednoro-

dzonym i o Duchu świętym prawdziwie a po prostu wedle Pisma świętego (w którym się tylko Bóg objawił) rozumieć mamy... krótkie pisanie. Roku 1564. B. m. dr. (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Brześć, Druk. Radziwiłłowska). Wyd. fototypiczne: K. Górski, W. Kuraszkiewicz. Wr. 1954 *BPP* S. B nr 2.

Przekł. pol. ośmiu pisemek łac. poprzednio wydanych drukiem lub znanych z odpisów rękopiśmiennych — zob. poz. 3, 4, 6, 7.

11. O wyznaniu wiary księdza Sarnickiego i jego oderwaniu. List Grzegorza Pawła do Kościołów Helweckich wydany, aby braciej pobożnej więcej nie zwodził. B. m. 1564 (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Brześć, Druk. Radziwiłłowska). Przedr. L. Szczucki, J. Tazbir: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959.

Odpowiedź na S. Sarnickiego: O uznawaniu Pana Boga..., jw. Nieznany oryginał łac. był zapewne identyczny z listem do zborów niemieckich i francuskich (prawdopodobnie szwajcarskich) napisanym w pierwszej poł. 1564 na synodzie lubelskim.

Unikat Bibl. Czart., sygn. XVI 1551/I.

12. Różność wiary uczniów Stankarowych, którzy się szczycą swymi kościoły w Helwecjej i indziej, z którymi sie na fundamentowych miejscach Pisma świętego nie zgadzają, ale z Stankarem są jedno. Nieśwież 1564, dr. Daniel z Łęczycy.

W. A. Maciejowski podał mylnie, że „Wiara sabelliańska żydowska..." stanowi osobny druk, w rzeczywistości jest to rozdz. 3 „Różności".

Egz. Bibl. Czart.

13. Wykład słów Pawła świętego. Jeden jest Bóg, który jest Ociec, z którego wszytko, i jeden Pan Krystus etc. Skąd wszytkę różnicę zaczętą teraz o Bogu i o Synu Bożym łatwie każdy człowiek bogobojny wyrozumieć i rozsądzić będzie mógł. B. m. 1564 (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Brześć, Druk. Radziwiłłowska).

Polemizował z tym S. Sarnicki w „Collatio...", jw. poz. 4, i A. Frycz Modrzewski w „Sylvae quatuor". B. m. 1590.

14. De falsa et vera unius Dei Patris, Filii et Spiritus Sancti cognitione libri duo. Authoribus ministris ecclesiarum consentientium in Sarmatia et Transylvania. Albae Juliae 1567.

Zbiorowa praca polskich i siedmiogrodzkich ministrów ariańskich. Grzegorz był jednym ze współpracowników i zapewne autorem poszczególnych rozdziałów.

15. Antyhymn wzgardzonych sług Chrystusa ukrzyżowanego... Roku... 1568.

Wierszowana odpowiedź na nieznany hymn antyariański. Pod względem drukarskim stanowi epilog „Ukazania i zborzenia...", zob. poz. 17.

16. O prawdziwej śmierci, zmartwychwstaniu i żywocie wiecznym Jezusa Krystusa Pana naszego i każdego za tym wiernego... A to przeciwko fałecznemu zmyśleniu Antykrystowemu o jego duszach, którymi wszytek świat zwiódł i smrodliwe pożytki królestwa swego wynalawszy (sic!) nie lada jako wzmocnił. (Kr. 1568, dr. A. Rodecki). Reprodukcja fototypiczna: wyd. K. Górski i W. Kuraszkiewicz. Wr. 1954 *BPP* S. B nr 3.

Podane przez J. Meisnera i F. S. Bocka jako dzieło Grzegorza: Theses... Kr. 1568, są identyczne z powyższym pismem.

17. Ukazanie i zborzenie wszystkich wiar od ludzi rozmaitych o Bogu i o Synu jego nawymyślanych przez prawdziwe, proste i jasne wyznanie z Pisma Świętego prorockiego i apostolskiego zebrane. Co właśnie i beszpiecznie (sic!) nazwać możesz doskonałym Credem. (Kr. 1568, dr. A. Rodecki).

Egz. Bibl. Czart.

18. Rozdział Starego Testamentu od Nowego, żydostwa od krześcijaństwa, skąd łatwie obaczysz prawie wszytki różnice około wiary. (Kr.) 1568 (dr. A. Rodecki). Fragm. (cz. III) przedr. L. Szczucki, J. Tazbir, jw. poz. 11.

Unikat Bibl. Czart., sygn. XVI 1282/III.

19. Wykład miejsc niektórych Pisma Starego i Nowego Testamentu, które Antychryst Bogiem, Trojcą i Chrystusem, przed Jezusem zmyślonym, zatrudnił, gdzie i respons najdziesz na wywody Antichrystusowe o jego Trojcy. (Kr. 1568, dr. A. Rodecki).

Druk zaginiony, znany tylko ze streszczenia u F. S. Bocka i D. Clementina. Autorstwo Grzegorza potwierdzili S. Budny i D. Clementin.

20. Contra hos qui praeexistentiam Filii Dei propugnabant. Wyd. ok. 1578.

Egz. nieznany. Tytuł wg C. C. Sandiusa: Bibliotheca Anti-Trinitariorum... Freistadt 1684 s. 44. Dziełko wymierzone przeciw obrońcom przedwieczności, być może przeciwko S. Farnowskiemu i S. Wiśniowskiemu.

21. Judicium de invocando Jesu Christo. 1579. (Druk zaginiony).

Napisane z powodu sprawy F. Davidisa w Siedmiogrodzie.

22. Adversus Jacobi Palaeologi de bello sententiam responsio.

Odpowiedź na pismo J. Paleologa: De bello sententia. Ogł. drukiem przez Paleologa łącznie z „De bello sententia" i odpowiedzią na pismo Grzegorza w dziele pt. Defensio verae sententiae de magistratu politico in ecclesiis christianis retinendo etc. Łosk 1580.

Przekł. pol.: L. Joachimowicz pt. Przeciwko zdaniu o wojnie Jakuba Paleologa — wyd. L. Szczucki, J. Tazbir, jw. poz. 11.

Unikat „Defensio verae sententiae..." Bibl. Czart., sygn. XVI 1378/II.

23. Tractatus de regno Christi millenario. Powst. 1589. Druk nieznany.

Przeciwko S. Budzińskiemu.

P r z e k ł a d y

1. Biblia święta, to jest księgi Starego i Nowego Zakonu. Brześć 1563. (Grzegorz był jednym z tłumaczy Biblii brzeskiej).

2. J. Blandrata: Krótkie dowody, które dziecinny krzest od ludzi przeciwnych Bogu wymyślony zbijają. B. m. (1568).

Przekł. rozdz.: Argumenta quibus paedobaptismus impetitur, który wchodzi w skład dwóch dzieł Blandraty: Brevis enarratio disputationis Albanae, 1568, oraz: De regno Christi, 1569.

3. J. Blandrata: Zgodne a jednę rzecz znamionujące w Piśmie św. sposoby mów o Jezusie pomazańcu. (Kr. 1568, dr. A. Rodecki).

Przekł. rozdziału 14 książki wyd. zbiorowo pt. De falsa et vera unius Dei Patris, Filii et Spiritus Sancti cognitione, libri duo. Albae Juliae 1567, dokonany z osobnej odb. pt. Aequipollentes ex scriptura phrases de Christo Filio Dei ex Maria nato figuratae. Albae Juliae 1568.

4. M. Servet: Okazanie Antychrysta i jego królestwa ze znaków jego własnych w słowie Bożem opisanych, których tu sześćdziesiąt. 1568.

Druk zaginiony. Tyt. wg F. S. Bocka. Przekł. rozdz. pt. Signa sexaginta Regni Antichristi et revelatio eius iam nunc praesens — z dzieła „Restitutio Christianismi".

5. F. Socyn: Wykład na pirwszą kapitułę Jana świętego Ewangeliej wedle Pisma świętego Nowego Testamentu. (Kr. 1568, dr. A. Rodecki).

Przekł. z rkpsu dzieła pt. Explicatio initii Evang. S. Joannis. Zob. SOCYN Faustus.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Korespondencja z braćmi czeskimi, Janem Czernym i Janem Blahoslavem z 1553. Wyd. T. Wotschke: Gregorius Pauli. *Zeitschrift f. Brüdergeschichte* 1920.

2. List do R. Chełmskiego z listopada 1559. Wyd. K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Kr. 1929 Dod. s. 284-285.

3. Do J. Kalwina, dat. 1 października 1560. Wyd. w: J. Kalwin: Opera. T. 18. Brunświk 1878 s. 209-211.

4. Do H. Bullingera, dat. 21 stycznia 1562. Wyd. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908) s. 148 i odb.

5. Do P. Vermiliusa i H. Bullingera, dat. 24 września 1562. Wyd. w: J. Kalwin: Opera. T. 19. Brunświk 1879 s. 540-544.

6. Do kalwinów małopolskich, dat. w Kr.(?) 13 sierpnia 1562; do zborów litewskich, dat. w Kr. 2 września 1562. Ogł. J. Domański, L. Szczucki: Miscellanea arianica. *Arch. Hist. Filozofii i Myśli Społ.* t. 6 (1960).

7. Fragm. listu do M. Albinusa, b. d., zapewne z września 1562. Wyd. S. Sarnicki: Collatio... B. m. r. (1563?) k. D_2—D_3; przedr. K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin, jw., poz. 2, s. 98.

8. Do teologów zuryskich (przesłany wraz z egz. „Tabula de Trinitate"), dat. 17 listopada 1562. Wyd. jw., poz. 5, s. 581-583.

9. Epistola... monitoria ad Tigurinos ministros et Calvinum, ubi etiam confessionem suam de Deo et Dei filio, tum de Spiritu Sancto edit adversus calumniatores. Dat. 20 lipca 1563. Wyd. drukiem w końcu tegoż lub na początku następnego roku. (Wysłane do Kalwina i teologów zuryskich wraz z Testimonia virorum piorum..., zob. Twórczość poz. 1). Toż wyd. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer..., jw., poz. 4, s. 197-202 i odb.

10. Epistola ad Stanislaum Budzinum super quaestione de magistratu et usu armorum. Powst. po 1574.

Odpowiedź na list S. Budzińskiego w sprawie urzędu. Tyt. wg F. S. Bocka i C. C. Sandiusa. Dzisiaj nie znane.

11. Confessio wiary, wygł. na synodzie w Balicach 12 sierpnia 1562. Fragm. cyt. (wg S. Sarnicki, Collatio..., jw. Twórczość poz. 4) K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin, jw. poz. 2; całość ogł. (z rkpsu J. Osmólskiego, Bibl. Nar. sygn. IV. 3043) J. Domański, L. Szczucki, jw., poz. 6.

12. List kanonika wiślickiego T. Płazy, dotyczący Grzegorza Pawła. Rkps Bibl. Jagiel. nr 28 vol. II k. 174-175. Niepełne wyd.: A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840 s. 459-461.

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Catechesis et confessio fidei, coetus per Poloniam congregati, in nomine Jesu Christi, Domini nostri crucifixi et resuscitati. B. m. 1574 (dr. A. Rodecki?).

Wskazywano na autorstwo wzgl. współautorstwo Jerzego Szomana.

Egz. Bibl. Jagiel.

OPRACOWANIA

Monografia: K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI w. Kr. 1929. [Rec.: A. Brückner. *Ruch Lit.* 1929; E. Land: Frater Polonus. *Gaz. Pol.* 1930 nr 25; K. Völker: Zur Kirchengeschichte Polens. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* t. 49 (Neue Folge t. 12) (1930); A. Wojtkowski: Grzegorz Paweł z Brzezin, rektor poznańskiej szkoły Św. Marii Magdaleny 1549-1550. *Kronika Miasta Poz.* 1931].

W. Krasiński: Historical Sketch of the Rise, Progress and Decline of the Reformation in Poland. T. 1. Londyn 1838; przekł. pol. pt. Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 1. W-wa 1903 s. 220-222. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 395-400. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. Arianie. *Ateneum* 1896 t. 2 s. 13-14; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905 s. 148-149 nn. — S. Morawski: Arianie polscy. Lw. 1906. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550--1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — T. Wotschke: Gregorius Pauli. *Zeitschrift f. Brüdergeschichte* 1920. —

E. M. Wilbur: Our Unitarian Heritage. An Introduction to the History of the Unitarian Movement. Boston 1925. [Rec.: E. Bursche: O unitaryzmie w ogóle i o polskim w szczególności. *Ref. w Pol.* 1928 nr 20]. — K. Górski: Grzegorz Paweł jako tłumacz Blandraty i Fausta Socyna. *Ref. w Pol.* 1926; por. *Spr. PAU* 1927 nr 6. — O. Bartel: Grzegorz Paweł z Brzezin. *Ref. w Pol.* 1928 nr 17-18. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — M. Wajsblum: Rhapsodiae Laeliusa Socyna. *Ref. w Pol.* 1928 nr 17-18. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. Tamże s. 38 nn. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy 1560-1570. W-wa 1929 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 z. 3. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 229 nn.]. — S. Estreicher: Pacyfizm w Polsce 16 stulecia. Poz. 1930 s. 10; toż *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1934 s. 8. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich, zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. — L. Chmaj: Ślązacy wśród braci polskich. Kat. 1936 s. 9, 18 i in. — J. Płokarz: Polscy szermierze pokoju w XVI wieku. *Droga* 1937 nr 4. — A. Kawecka-Gryczowa: Jakub Sylvius a rozłam w zborze małopolskim. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 46 nn. —

E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — A. Bogdanowicz: [C. Wycech: Z dziejów chłopskich walk o społeczne wyzwolenie. W-wa 1949. Rec.]. *Nowe Drogi* 1950 nr 5 s. 223. — K. Górski: Studia nad dziejami polskiej literatury antytrynitarskiej. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1949). [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 367--368 i nadb. — Z. Ogonowski: Arianie polscy. W-wa 1952. [Rec.: C. Hernas: Problemy arianizmu. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 343]. —

K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 258 przyp. — J. Goldberg: Załamywanie się ogólnokrajowego procesu przemian na poszczególnych terenach i problem ideologii. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 245-247. — K. Górski: Zagadnienia słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. K. Górski: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia,* passim. (Maszynopis powiel.). — W. Kuraszkiewicz: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 93. — Ł. Kurdybacha: Historia reformacji w Polsce. Stan badań i postulaty. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953) s. 26 i in. — K. Górski, W. Kuraszkiewicz: Wstęp i wyd.: O prawdziwej śmierci... Wr. 1954 *BPP* S. B nr 3. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 269]. — K. Górski, W. Kuraszkiewicz: Wstęp i wyd.: O różnicach teraźniejszych... Wr. 1954 *BPP* S. B nr 2. [Rec.: C. Backvis, jw.; A. S. Mágr. *Slavia* 1955 z. 2/3]. — L. Kołakowski: Refleksje niefachowe

nad Grzegorzem Pawłem i nieśmiertelnością duszy. *Twórczość* 1955 nr 9. — Z. Ogonowski: Filozoficzna i społeczna ideologia braci polskich. *Myśl Filoz.* 1955 nr 1 s. 82-83 i in. — O. Bartel: Do historii Brzezin i prepozytury brzezińskiej Andrzeja Frycza Modrzewskiego. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 136, 139. — K. Lepszy, A. Kamińska: Geneza i program społeczny radykalnego nurtu braci polskich. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 62-64 i in. — Z. R.: Sesja ariańska PAN. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 250. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 23. — L. Szczucki: Z problemów eschatologii ariańskiej w Polsce XVI wieku (z okazji wydania dzieła Grzegorza Pawła „O prawdziwej śmierci"). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956). — L. Szczucki: Zapomniana polemika antykatolicka z drugiej połowy XVI w. (Marcjana Chełmskiego „List do księdza Brzechwy, mnicha na Tyńcu" 1560). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957) s. 179 i in. — H. Kowalska: Stanisław Szafraniec z Pieskowej Skały. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958) s. 104-105. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. Przekł. pol.: L. Joachimowicz. W-wa 1959. — L. Szczucki, J. Tazbir: Wstęp i wyd.: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. — K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960).

z BRZOZOWA WALENTY (połowa XVI w.)

Inna forma nazwiska: Brzozowski.

Rymopis-tłumacz.

Był seniorem Jednoty braci czeskich w Polsce. Przetłumaczył śpiewnik Jana Roha, wyd. w Pradze 1541. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Cantional albo księgi chwał Boskich, to jest Pieśni duchowne kościoła świętego podług Ewangeliej i prawdziwego Pisma świętego słożone. A teraz z czeskiego jezyka na polski... nowo przełożone. Królewiec 1554, dr. A. Augezdecki.

W większości dosłowna translacja kancjonału Jana Roha: Piesne chwal Božskych z 1541, z uzupełnieniami, a opuszczeniem szeregu pieśni czeskich.

OPRACOWANIA

J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 505. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852. — A. Sowiński: Les Musiciens polonais. Paryż 1857; toż po pol. pt. Słownik muzyków polskich. Paryż 1874. — J. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. — A. Kawecka: Kancjonały protestanckie na Litwie w w. XVI. *Ref. w Pol.* 1926. — L. Witkowski: Kancjonał czeski Jana Rocha. Poz. 1938 (rkps). — S. Kot: Kancjonał brzeski Jana Zaręby z 1558 r. *Ref. w Pol.* 1937/39. —

A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1949. — L. Witkowski: Kancjonał polski Walentego z Brzozowa wobec kancjonału czeskiego Jana Roha. (Przyczynek do badań nad wpływami czeskimi w polskiej pieśni religijnej XVI wieku). *Zeszyty Nauk. Uniw. Mikołaja Kopernika w Tor. Nauki Hum.-Społ.* z. 1 (1957).

BUDNY BIENIASZ (zm. po 1624)

Pisarz reformacyjny, tłumacz.

Data urodzenia nieznana. Pochodził z Litwy i był zapewne krewnym Szymona (zob.). 1 lipca 1588 immatrykulował się na uniwersytecie w Królewcu. W młodości patronował mu Jan Kiszka. W 1594 wstąpił na służbę do Krzysztofa Radziwiłła i w służbie tej był jeszcze w 1624. Zmarł po 1624.

TWÓRCZOŚĆ

1. Historyja krotofilna o kupcu, który się z drugim o cnotę swej żony założył.

Wyd. przed 1583. Przedr. przy niektórych wyd.: Krótkich powieści..., zob. Przekłady poz. 3.

Prozaiczna przeróbka anonimowej, wierszowanej parafrazy noweli z „Dekameronu" G. Boccaccia pt. Historia o Barnabaszu.

2. Utwór w: Naeniae a diversis scriptae in exequias... Janussi Radivili. Lubcz 1621, dr. P. Blastus Kmita.

P r z e k ł a d y

1. M. T. Cicero: Księgi o starości. Wil. 1596, dr. J. Karcan. Wyd. nast.: przy: M. T. Cicero: O powinnościach. Wil. 1606; toż Wil. 1766.

2. M. T. Cicero: Księgi o przyjaźni. Wil. 1603, dr. J. Karcan. Wyd. nast. przy: M. T. Cicero: O powinnościach..., jw.

3. Plutarch: Krótkich powieści, które zową apophtegmata, księgi IV. Wil. 1599, dr. J. Karcan. Wyd. nast.: b. m. r.; pt. Krótkich a węzłowatych powieści, które po grecku zową apophtegmata, księgi IIII. Lubcz 1614; Kr. b. r.; Kr. b. r.; Kr. 1635; Kr. b. r.; Kr. 1635; Kr. b. r.; Kr. 1637; Kr. 1639; Kr. 1642; fragm. przedr. J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI-XVIII w.). W-wa 1960.

P r z e k ł. r o s. pt. Apofthegmata, to jest kratkich witijewatych i nrawouczitielnych rieczej knihi tri. Petersb. 1745.

L i s t y

Cztery listy do Krzysztofa Radziwiłła z 1608-1620; list do Mikołaja Pióra z 1629. Rkpsy były w Arch. Ord. Nieświeskiej.

OPRACOWANIA

J. LELEWEL: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wil. 1826 s. 230-236. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 9. Kr. 1857. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Budny (Bieniasz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — P. Chm. (CHMIELOWSKI): Budny Bieniasz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9 (1893). — S. PTASZYCKI: Obzor matieriała po istorii sriedniewiekowoj powiesti w Polsze. *Izwiestija Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti Impieratorskoj Akadiemii Nauk* t. 7 (1902) s. 355-356. — Z. CELICHOWSKI: Polskie indeksy książek zakazanych. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 10 (1904). — F. J. ŚLIWIŃSKI: Plutarch w Polsce XVI w. *Eos* 1910. — L. STERNBACH: Paremiografia polska XVII wieku. *Spr. PAU* 1932 nr 8. — J. KRZYŻANOWSKI: Wstęp do wyd.: Historia o Barnabaszu. W-wa 1933 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. 2 t. 1. — J. KRZYŻANOWSKI: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — W. WEINTRAUB: Budny Bieniasz (Beniamin). *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). —

S. KOT: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire*, IV. Bruksela 1953 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12) i odb. Bruksela 1953. — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 284; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 157; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — E. OSTROWSKA: Walka o piękne słowo psałterzowe. (Psałterz Kochanowskiego a Psałterz brzeski). *Język Pol.* 1953 z. 4. — F. PEPŁOWSKI: O cytatach w „Słowniku" Lindego. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

BUDNY SZYMON (ok. 1530 – 1593)

P i s a r z i t e o l o g a r i a ń s k i, t ł u m a c z.

Ur. ok. 1530 w rodzinie należącej do szlachty zaściankowej, pochodzącej z Mazowsza. Możliwe, że był krewnym Bieniasza (zob.). Najprawdopodobniej identyczny z immatrykulowanym 19 października 1544 na Akademii Krakowskiej Szymonem z Bud w diecezji płockiej. Znał oprócz łaciny i języka greckiego także hebrajski, starocerkiewny i ruski. W styczniu 1558 w Wilnie został powołany na stanowisko katechisty zboru kalwińskiego. Wkrótce otrzymał urząd ministra w Klecku. W 1563 przeszedł z wyznania kalwińskiego na arianizm. Po śmierci Macieja Kawieczyńskiego znalazł przytułek w Zasławiu, u kasztelana mińskiego Jana Hlebowicza, a następnie został nadwornym kaznodzieją u krajczego litewskiego Jana Kiszki w Łosku. Na żądanie

braci małopolskich w 1582 Kiszka usunął go od ministrowania, nie zabraniając mu jednak pobytu w Łosku i pracy w drukarni. W tymże roku Budny został wyklęty przez zbór małopolski; ponownie był potępiony na synodzie w Lucławicach w 1584. Zmarł 13 stycznia 1593 w Wiszniewie k. Oszmiany.

TWÓRCZOŚĆ

1. O oprawdanii hriesznaho człowieka pried Bohom. Nieśwież 1562, dr. M. Kawieczyński. (Wyd. w jęz. ruskim; zaginione).

2. Ad argumenta Simleri et aliorum quorundam pro duabus in Christo naturis dimicantium quaecumque Stanislaus Grochovius contra Simon Budnaeum excerpsit, eiusdem S. B. responsio. 1574 (Druk nieznany).

Na książkę tę odpowiedział J. Simler dziełem pt. Assertio orthodoxae doctrinae de duabus naturis Christi, opposita blasphemiis et sophismatibus Sim. Budnaei in Lithuania evulgatis. Zurych 1575.

3. Brevis demonstratio, quod Christus non sit ipse Deus qui Pater nec ei aequalis. Powst. 1574. Ogł. S. Kot. *Ref. w Pol.* 1936 s. 316-326 i odb.

Na pismo to odpowiedział J. Wigand: Nebulae arianae discussae. Królewiec 1575.

4. O przedniejszych wiary chrystiańskiej artikulech, to jest o Bogu jedynym, o Synu jego i o Duchu św. Łosk 1576, dr. J. Karcan. Wyznanie wiary Budnego z powyższego dzieła ogł. H. Merczyng: S. Budny jako krytyk tekstów biblijnych. Kr. 1913 s. 85-88; fragm. przedr. L. Szczucki, J. Tazbir: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959.

Unikat Bibl. Czart. nr 650 I.

5. Przedmowa przy: A. Frycz Modrzewski: O poprawie Rzeczypospolitej. Przekł. C. Bazylika. Łosk 1577, dr. J. Karcan.

6. O urzędzie miecza używającem. (Łosk) 1583. Obszerne fragm. podał A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. Arianie. *Ateneum* 1896 t. 2; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905 s. 164-181, 207-217; toż wyd. 2 W-wa 1962; całość wyd. kryt. S. Kot. W-wa 1932 *Zabytki Literatury z Doby Reformacji* nr 1.

Przekłady

1. M. Luter: Katichisis, to jest nauka starodawnaja chrystianskaja od Swiatoho Pisma dla prostych ludiej jazyka ruskoho w pytanijach i otkazach sobrana. Nieśwież 1562, dr. M. Kawieczyński. Przedm. przedr. P. Gildebrandt: Nieswiżskij katichisis 1562 goda. *Archieografi-czeskij sbornik* t. 7 (1870), s. XVI-XXIV.

Unikat Bibl. Czart.

2. Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Przymierza. Nieśwież 1570 (ed. niezupełna; wyd. całkowite wg A. Kaweckiej-Gryczowej rozpoczęto składać w Nieświeżu 1571, a druk zakończono zapewne w Zasławiu 1572). Fragm. przedmowy do czytelnika przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Słownik hebraizmów przekładu Biblii zob.: Wypowiedzi o języku i stylu w okresie staropolskim (do połowy XVIII w.). T. 2: Słownik. Oprac. J. Puzynina pod red. M. R. Mayenowej. W-wa 1963.

Jest to tzw. Biblia nieświeska. Tekst przekładu nie zyskał aprobaty tłumacza, gdyż został w druku zmieniony, co prawdopodobnie uczynili M. Kawieczyński i W. Krzyszkowski.

3. Nowy Testament. Łosk 1574. (Wyd. opatrzył autor licznymi przypiskami). Wyd. nast. prawdopodobnie 1589. Dedykację, przedmowę i przypiski Budnego do przekł. z 1574 przedr. H. Merczyng, jw. Twórczość poz. 4, s. 111-178. Podobiznę „Drugiej przedmowy" wyd. L. Zalewski: Tajemnica S. Budnego. Lubl. 1946 *Bibl. Lubelska* nr 4.

Unikat pierwodr. Bibl. Kórn.; unikat ed. 1589 Bibl. Nar.

Odnaleziony przez L. Zalewskiego zdefektowany i bez karty tyt. unikat ed. 1589 zawiera m. in. „Drugą przedmowę tegoż S. Budnego, w której wypisuje, dlaczego niektóre miejsca w Nowem Testamencie, przedzej drukowanem, odmienił, przedmowy pirwszej poprawił, przypiski niektóre odrzucił".

4. De processione Spiritus Sancti libellus, a quodam Russo vel Roxolano contra Latinorum opiniones in lingua illyrica iam pridem conscriptus, nunc vero a Simone Budnaeo conversus.

Rkps Archiwum Państwowego w Zurychu, sygn. E II 367 k. 231-242.

Wiele dzieł Budnego pisanych w jęz. pol., łac. i ruskim zaginęło, niektóre znane są tylko z tytułów.

Listy i materiały

1. Do H. Bullingera, dat. 1563. Ogł. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908).

2. Do Łabędzkiego, dat. w Zasławiu 20 kwietnia 1572. Tekst pol. i przekł.

łac. podaje S. Kot: Szymon Budny. Der grösste Häretiker Litauens im 16. Jahrhundert. *Studien zur älteren Geschichte Osteuropas.* I. Teil: *Festschrift für Heinrich Felix Schmid.* Graz 1956 (= *Wiener Archiv f. Geschichte d. Slawentums u. Osteuropas* t. 2) s. 77-78.

Odpis na karcie Biblii tzw. nieświeskiej, wyd. 1572, egz. Muzeum Czart., sygn. 824 II.

3. List-memoriał do historiografa reformacji angielskiej J. Foxe'a, dat. 4 maja 1574. Ogł. S. Kot. *Ref. w Pol.* 1936 s. 316 nn.

Utwór o autorstwie niepewnym

Elekcyja króla krześcijańska. Kr. 1573, dr. Łazarz Andrysowic. Przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906; fragm. przedr. W. Taszycki: Obrońcy..., jw. Przekłady poz. 2.

Autorstwo przypisywał S. Kot.

Bibliografię podaje H. Merczyng: Szymon Budny... Kr. 1913 s. 4-7, 84.

OPRACOWANIA

I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 2. Poz. 1843 s. 30-33. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 580-589 i in. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Budny (Szymon). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — P. Gildebrandt: Nieswiżskij katichisis 1562 goda. *Archieograficzeskij sbornik* t. 7 (1870). — J. Małyszewski: Podłożnoje pismo połowca Iwana Smery. *Trudy Kijewskoj Duchownoj Akadiemii* t. 2 (1876) s. 533-544. — A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. Arianie. *Ateneum* 1896 t. 2; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905 s. 163 nn. — P. Chm. (Chmielowski): Budny (Budnaeus) Szymon. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 10 (1893). — S. Zwolski: De bibliis polonicis. Poz. 1904 s. 114-125. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce 1560-1660. Kr. 1908 s. 82-91. — H. Merczyng: Szymon Budny jako krytyk tekstów biblijnych. Kr. 1913. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915); J. Szeruda. *Ref. w Pol.* 1921]. — W. Pliss: S. Budnyj i jego sektantskaja i litieraturnaja diejatielnost' w Litwie i Zapadnoj Rusi. *Christianskoje cztienije* (Petersb.) t. 242 (1914) s. 1146-1168, 1286-1316. —

E. M. Wilbur: Our Unitarian Heritage. An Introduction to the History of the Unitarian Movement. Boston 1925. [Rec.: E. Bursche: O unitaryzmie w ogóle i o polskim w szczególności. *Ref. w Pol.* 1928 nr 20]. — A. Kawecka: Kancjonały protestanckie na Litwie w w. XVI. *Ref. w Pol.* 1926. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. *Ref. w Pol.* 1928 nr 17-18 s. 84 nn. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy. 1560-1570. W-wa 1929 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 z. 3. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 228]. — S. Estreicher: Pacyfizm w Polsce XVI stulecia. Poz. 1930 s. 14; toż: *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1934 t. 1 s. 14. — S. Dunin-Borkowski: Untersuchungen zum Schrifttum der Unitarier vor Faustus Socini. *75-Jahre Stella Matutina.* T. 2. Feldkirch 1931 s. 140-147. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. — S. Kot: Wstęp i wyd.: O urzędzie miecza używającem. W-wa 1932 *Zabytki Literatury z Doby Reformacji* nr 1. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — P. Hulka-Laskowski: Polska wola mocy. *Tyg. Ilustr.* 1935 nr 1. — S. Kot: Anglo-polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) i odb. — S. Kot: Oddziaływanie braci polskich w Anglii. *Ref. w Pol.* 1935/1936 s. 218 nn. — S. Kot: Źródła do historii propagandy braci polskich w Anglii. *Ref. w Pol.*, jw. — S. Szczotka: Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju. Tamże s. 28. — L. Chmaj: Ślązacy wśród braci polskich. Kat. 1936. — S. Kot: Szymon Budny. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937) i odb. — S. Kot: Le Mouvement antitrinitaire au XVI-e et XVII-e siècle. W książce: Humanisme et Renaissance. Paryż 1937. — S. Kot: Świadomość narodowa w Polsce XV-XVII w. *Kwart. Hist.* 1938 s. 21-22. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. —

E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — L. Zalewski: Ta-

jemnica S. Budnego. Lubl. 1946 *Bibl. Lubelska* nr 4. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1951. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 368 i nadb; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1951. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 173--174]. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — K. Górski: Studia nad dziejami polskiej literatury antytrynitarskiej XVI w. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1949) nr 2; por. *Spr. PAU* 1946 nr 10. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 686-687; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; polemika: K. Górski: Na marginesie recenzji Czesława Hernasa. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 2; C. Hernas: Odpowiedź recenzenta. Tamże; S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne, jw.; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw. s. 171, 173]. — J. Nowak--Dłużewski: O polskich przekładach Biblii. *Dziś i Jutro* 1950 nr 5. —J. H. Mac Lachlan: Socinianism in Seventeenth--Century England. Oksford 1951. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw. s. 180]. — A. S. Mágr: Piotr Chelczycki i Szymon Budny. *Przegl. Zach.* 1951 nr 3/4. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw. s. 174]. — L. Müller: Die Kritik des Protestantismus in der russischen Theologie vom 16. bis zum 18. Jahrhundert. *Akademie d. Wissenschaften u. d. Literatur in Mainz* Abh. d. Geistes- u. Sozialwissensch. Klasse R. 1 nr 1 (Wiesbaden) 1951. — S. Kot: La Réforme dans le Grand--Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire,* IV. Bruksela 1953 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12) i odb. Bruksela 1953 s. 29 i in. —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25--30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1935 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 258-259 przyp. — K. Górski: Zagadnienia słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce,* jw. T. 3 cz. 2. W-wa 1962. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 306, 310; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — E. Mróz-Ostrowska: Rzeczowniki z przyrostkiem „-ość" w języku XVI w. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. E. Mróz--Ostrowska: Formacje z przyrostkiem na -ość" w strukturze językowej XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne ...,* jw. — E. Ostrowska: Walka o piękne słowo psałterzowe. *Język Pol.* 1953 z. 4. — S. Rospond: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce ...,* jw.; por. S. Rospond: Język średniowieczny a renesansowy w polskiej literaturze psałterzowo-biblijnej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne. ...* , jw.—W. Taszycki: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce....,* jw.; por. W. Taszycki: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2; rozdz. IV przedr. pt Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów w XVI w. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). —

Z. Ogonowski: Filozoficzna i społeczna ideologia braci polskich. *Myśl Filoz.* 1955 nr 1 s. 84-86 i in. — S. Kot: Szymon Budny. Der grösste Häretiker Litauens im 16. Jahrhundert. *Studien zur älteren Geschichte Osteuropas.* I. Teil: *Festschrift f. Heinrich Felix Schmid.* Graz 1956 (= *Wiener Archiv f. Geschichte d. Slawentums u. Osteuropas* t. 2). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 337-338; J. Tazbir. *Kwart. Hist.* 1959 nr 1]. — Z. Ogonowski: Racjonalizm w polskiej myśli ariańskiej i jego oddziaływanie na Zachodzie. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 142--143 i in. — L. Szczucki: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. — L. Szczucki: Z problemów eschatologii ariańskiej w Polsce XVI wieku (z okazji wydania dzieła Grzegorza Pawła: O prawdziwej śmierci). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 4 (1956). — W. Urban: Losy braci polskich od

założenia Rakowa do wygnania z Polski. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 110--111 i in. — Z. R.: Sesja ariańska PAN. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 250. — A. Jobert: Aux origines de l'union de Brest. Le protestantisme en Ruthénie. *Księga pam. 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.* W-wa 1958. — A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10. — L. Szczucki, J. Tazbir: Wstęp i wyd.: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. [Rec.: W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960) s. 235].

BUJNOWSKI MICHAŁ (1632–1690)

Autor dziełka ascetycznego.

Ur. w 1632 na Białorusi. Był rektorem w kolegium jezuickim w Nieświeżu. Zmarł 20 października 1690. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Droga do domu. Wil. 1688, Druk. Akademii T. J.

J. Brown podaje tyt.: Droga do domu wieczności.

OPRACOWANIA

Bujnowski (Michał). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 s. 390 i osob. Poz. 1862. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 4 cz. 4. Kr. 1905 s. 1600.

BURSKI ADAM (ok. 1560–1611)

Inne formy nazwiska: Bursius; Adam Alberti Borczinski (!); Brzezinensis (?).

Filolog, filozof, mowca, wydawca.

Ur. ok. 1560 w Brzezinach w Rawskiem; syn Wojciecha i Barbary. Był cioteczným bratem S. Szymonowica (zob.). Pierwsze nauki pobierał prawdopodobnie w lwowskiej szkole katedralnej, później, może od 1579, w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1580 uzyskał stopień bakałarza, a w 1593 magisterium i doktorat filozofii. W tym okresie bakałarzował zapewne po szkołach prowincjonalnych. Przebywał też we Lwowie jako nauczyciel szkoły katedralnej, której rektorem był prawdopodobnie w 1587--1590. Możliwe, że kształcił się i we Włoszech. W 1593 został seniorem Bursy Jerozolimskiej w Krakowie i wykładał na wydziale *artium*. W 1595 dostał się do Kolegium Mniejszego jako profesor. Z początkiem 1597 na wezwanie J. Zamoyskiego objął w Akademii Zamojskiej katedrę filozofii moralnej. W tym samym roku został rektorem Akademii, którą to funkcję powierzano mu jeszcze kilkakrotnie. Należał do czołowych profesorów Akademii; był głównym kierownikiem drukarni i przedsięwzięć naukowo-wydawniczych. Walczył o świeckość i autonomię szkoły przeciw hegemonii władz duchownych. Ożenił się z Anną, dworką kasztelanowej Zamoyskiej. Dzierżawił dożywotnio wioskę Pniówek vel Pniów. Zmarł 15 lutego 1611.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dialectica Ciceronis. Zamość 1604, dr. M. Łęski.

Dzieło filozoficzne, oparte m. in. na notatach padewskich J. Zamoyskiego, przekazanych mu przez autora w 1598.

2. Oratio funebris in anniversario depositionis Illustrissimi Joannis Zamoscii. Zamość 1606, dr. M. Łęski. Wyd. nast.: pt. Vita et obitus... J. Zamoscii. Przy: S. Szymonowic: Poematia aurea. Lejda 1619; Kr. 1619 (ed. wątpliwa); w: Collectanea vitam resque gestas J. Zamoiscii... illustrantia. Poz. 1861.

3. Oratio de nobilitate gentis Samosciorum. Wyd. przy: J. Zamoyski: Stemma Samosciorum, zob. Prace edytorskie poz. 2.

Prace edytorskie

1. M. Jaskier: Juris provincialis quod Speculum Saxonum vulgo nuncupatur libri tres. Zamość 1602.

2. J. Zamoyski: Stemma Samosciorum. Zamość 1609, Druk. Akademicka.

Listy i materiały

1. Do J. Zamoyskiego, dat. w Krakowie 3 stycznia 1597; w Zamościu: 11 lipca 1601, 23 sierpnia 1601, 18 marca 1602; do G. Zamoyskiej (?), zapewne z 1605. Wyd. J. Przyborowski: Listy A. Burskiego, profesora Akademii Zamojskiej. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2 s. 325-329.

2. List Anny Burskiej do T. Zamoyskiego, dat. 26 sierpnia 1612. Wyd. J. Przyborowski, jw. poz. 1, s. 329-331.

Liczne prace (zwłaszcza wykłady akademickie, komentarze do Arystotelesa) w rękopisach (m. in. Bibl. Zamojska — obecnie Bibl. Nar. rkpsy nr 1515, 1516, 1527, 1585) — zob. S. Łempicki: Burski Adam. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937) s. 139.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627 s. 169; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. Lipsius: Epistolarum selectarum centuria quinta. Antwerpia 1711. (List do S. Szymonowica). — F. Juvenel de Carlencas: Historia nauk wyzwolonych. (Przekł. pol.). W-wa 1766. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 429-439. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 370. — Z. Sierpiński: Adam Bursyusz. *Nadwiślanin* (W-wa) 1841. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852; t. 3 Dod. W-wa 1852. — M. Baliński: Paprocki i Panosza. W książce: Studia historyczne. Wil. 1856. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 583-584, 645-646; toż wyd. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Burski (Adam). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — A. Bielowski: Oprac.: Kasper Solski (?): Vita S. Simonidae. *Pam. AU* t. 2 (1875). — T. Świderski: Burski Adam. *Enc. wychowawcza.* T. 2 (1882). — J. Przyborowski: Wstęp i wyd.: Listy A. Burskiego, profesora Akademii Zamojskiej. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2. — P. Chm. (Chmielowski): Burski Adam. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9/10 (1893). — J. K. Kochanowski: Dzieje Akademii Zamojskiej (1594-1784). W-wa 1899/1900. — J. A. Wadowski: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. W-wa 1899/1900. — W. Hahn: Nieznany list S. Szymonowicza. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — F. Krček: O rzekomym wpływie Lipsiusa na Burskiego. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — K. Heck: Szymon Szymonowicz. Cz. 2. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 37 (1903) i odb. s. 26 nn., 39 nn. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911; por. H. Struve: Wykład systematyczny logiki. W-wa 1871. —

S. Łempicki: Działalność Zamoyskiego na polu szkolnictwa. Kr. 1922. — S. Łempicki: Medyceusz polski XVI wieku. (Rzecz o mecenacie Jana Zamoyskiego). *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929 i osob. Zamość 1929; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1951. — S. Skoczek: Dzieje lwowskiej szkoły katedralnej. Lw. 1929 s. 249 nn. — W. Tatarkiewicz: Historia filozofii. T. 2. Lw. 1931 s. 30; wyd. 4 (W-wa) 1949 s. 49; por. W. Tatarkiewicz: Zarys dziejów filozofii w Polsce. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XXXII, s. 10. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. Łempicki: Burski Adam. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). —

I. Dąmbska: Echa platońskie w środowisku uniwersyteckim w Polsce w epoce Renesansu. *Meander* 1947 nr 4-5. — I. Dąmbska: Platon w Polsce. *Spr. PAU* 1948 nr 7. — B. Horodyski: Zarys dziejów Biblioteki Ordynacji Zamoyskiej. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951 s. 300. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — H. Greniewski: Logika formalna w Polsce w dobie Odrodzenia. *Problemy* 1953 nr 10 s. 664. — S. Ziemski: Zagadnienie metody naukowej uczonych Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 369. — S. Ziemski: Z zagadnień logiki polskiej doby Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 62-67 i in. — I. Środzińska-Tarnowska: Logika i nowa metodologia A. Burskiego. *Myśl Filoz.* 1954 nr 2; przedr.: *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 1. W-wa 1956. — S. Herbst:

Polska kultura mieszczańska przełomu XVI i XVII wieku. *Studia renesansowe* t. 1 (1956) s. 22. — S. Ziemski, A. Spirało: Logika Mikołaja Mościckiego. (Z badań nad logiką polską doby Odrodzenia). *Arch. Historii Filoz. i Myśli Społ.* t. 1 (1957) s. 68-69. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Z. 6: Małopolska — ziemie ruskie. Wr. 1960 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10.

BUŻEŃSKI STANISŁAW (zm. 1692)

Historyk.

Ur. w ziemi sieradzkiej; syn Wojciecha z Bużenina, herbu Poraj, i Krystyny z Suchorzewskich. Studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie uzyskał tytuł doktora obojga praw. Z początku pracował w kancelarii koronnej, potem dzięki protekcji prymasa W. Leszczyńskiego, którego był sekretarzem, został w 1664 kanonikiem warmińskim, a w 1665 gnieźnieńskim. Za Michała Wiśniowieckiego otrzymał kanonię krakowską. Popadłszy w niełaskę u Jana Sobieskiego na skutek rzekomych nadużyć podczas lustracji ekonomii mohilewskiej, usunął się z dworu i osiadł na stałe w Warmii. W 1682 został dziekanem, w 1688 oficjałem, a 6 czerwca 1689 wikariuszem generalnym warmińskim. W 1687 wysłany przez prymasa Radziejowskiego posłował do Rzymu. Zmarł 5 kwietnia 1692, pochowany w katedrze we Fromborku.

TWÓRCZOŚĆ

Vitae archiepiscoporum gnesnensium. Powst. po 1680. Wyd. częściami po łac. i niem. W. Mitzler. *Warschauer Bibliothek* 1754 cz. 3-4; *Acta litteraria Regni Poloniae*... 1755 cz. 1.

Przekł. pol.: M. Szyszko-Bohusz pt. Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich. Wyd. M. Malinowski. T. 1-5. Wil. 1852-1860.

OPRACOWANIA

A. C. Załuski: Epistolarum historico-familiarium tomus primus. Braniewo 1709. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 89; t. 8. Kr. 1851 s. 147. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — M. Malinowski: Wstęp do wyd. przekł. pol.: Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich. Wil. 1852. — K. F. Eichhorn: Geschichte der ermländischen Bischofswahlen. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 1 (1860) s. 597. — Ad. Ch. (Chodyński): Bużeński Stanisław. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — K. F. Eichhorn: Die Prälaten des ermländischen Domcapitels. *Zeitschrift*..., jw. t. 3 (1866) s. 373-375. — Ad. Ch. (Chodyński): Bużeński Stanisław. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 3 (1874). — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883. — W. S. (Smoleński): Bużeński Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 10 (1893). — K. Piwarski: Bużeński Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937).

BYLICA MARCIN (ok. 1433—1493)

Inna forma nazwiska: Marcin z Olkusza.

Astrolog, medyk.

Ur. w 1433 lub 1434 w Olkuszu; syn mieszczanina Jana, rurmistrza (dozorcy wodociągów) olkuskiego. Uczył się zrazu prawdopodobnie w szkole parafialnej w Olkuszu. W 1452 wstąpił do Akademii Krakowskiej, gdzie w 1456 został bakałarzem, a 1459 — magistrem. Już jako bakałarz uczył tam astronomii, następnie astrologii, po czym opuścił Polskę na stałe. Szereg lat spędził we Włoszech. W 1463 został powołany przez uczelnię bolońską na lekturę (tj. pomocniczą katedrę) astronomii. W roku następnym był w Rzymie jako astrolog kardynała Pietro Barbo (wkrótce papieża Pawła II). Tam zaprzyjaźnił się, a w latach następnych współpracował z wybitnym póź-

niej astronomem niemieckim Janem Regiomontanem. Z nim, zapewne w 1466, na propozycję poselstwa węgierskiego udał się do Bratysławy celem nauczania w nowo zorganizowanym uniwersytecie (Akademia Istropolitana). Na Węgrzech pozostawał do końca życia, głównie jako astrolog na dworach wielmożów, a po 1472 — króla Macieja Korwina. Możliwe, że już przedtem uzyskał doktorat medycyny; w 1483 występował jako doktor teologii, którą — po 1476 — przypuszczalnie wykładał na uniwersytecie w Budzie. W 1472 był już proboszczem w Budzie, w 1487 protonotariuszem Stolicy Apostolskiej. Nie zerwał kontaktów z Polską; posiadał tu prebendy, a Akademii Krakowskiej zapisał w testamencie cenne przyrządy astronomiczne. Zmarł w 1493.

TWÓRCZOŚĆ

Zachowały się fragmenty efemeryd astronomicznych oraz dwa prognostyki o kometach (z 1468 i 1472).

Listy

Do brata Stanisława, nie dat. Ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 162-164.

OPRACOWANIA

F. Karliński: Rys dziejów obserwatorium astronomicznego Uniwersytetu Krakowskiego. Kr. 1864 s. 5-8, 64-67. — L. Birkenmajer: Marcin Bylica z Olkusza. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 25 (1893) i odb. Kr. 1892; por. *Spr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* 1892 s. 8-17. — W. Wisłocki: Przyczynki do historii Uniwersytetu Krakowskiego. *Spr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* 1893 s. 50. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — L. Birkenmajer: Nowe wiadomości do życia Marcina Bylicy. *Spr. AU* 1913 nr 10. —

A. Birkenmajer: Torquetum Marcina Bylicy z Olkusza. *Spr. PAU* 1922 nr 3. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — A. Birkenmajer: Bylica Marcin. *Pol. słownik biogr.* t. 3 (1937). — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — E. Zinner: Leben und Wirken des Johannes Müller von Königsberg genannt Regiomontanus. Monachium 1938 *Schriftenreihe z. Bayerischen Landesgeschichte* t. 31. — A. Bednarski: Materiały do dziejów medycyny polskiej w XIV i XV stuleciu. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1953 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako międzynarodowy ośrodek studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI stulecia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 365; por. A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako ośrodek międzynarodowy studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw.; przekł. franc.: A. Kosko pt. L'Université de Cracovie — centre international d'études astronomiques à la fin du XV-e et au début du XVI-e siècle. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 102). [Dyskusja: A. Birkenmajer: Podsumowanie dyskusji. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. s. 375]. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 337; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — A. Zajączkowski: Astrolabium arabskie z IX wieku ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej. *Przegl. Orientalistyczny* 1954. — T. Przypkowski: Zabytki magnetologii polskiej XV wieku. *Postępy Astronomii* 1956 z. 4. — T. Przypkowski: Zabytkowe kompasy magnetyczne na instrumentarium astronomicznym M. Bylicy z Olkusza z lat 1480-1487. *Acta Geophysica Polonica* 1956 nr 4. — E. Zinner: Deutsche und niederlaendische astronomische Instrumente vom XI-XVIII Jahrhundert. Monachium 1956. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — T. Przypkowski: Zabytkowe kompasy..., jw.

Kr. (1957). — Z. Ameisenowa: Globus M. Bylicy z Olkusza i mapy nieba na wschodzie i zachodzie. Wr. 1959 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 11; toż przekł. ang. Wr. 1959. — T. Przypkowski: Astronomia w Kaliszu. *Osiemnaście wieków Kalisza*. T. 1. Kalisz 1960 s. 172-174.

BYSTRZONOWSKI WOJCIECH (1699—po 1773)

Matematyk, filozof, teoretyk wymowy.

Ur. 15 sierpnia 1699. Pochodził z Lubelskiego, z rodziny szlacheckiej herbu Sokola. W 1713 wstąpił do zakonu jezuitów w Krakowie. Po ukończeniu studiów uczył sześć lat w kolegiach jezuickich w klasach niższych. Przenosił się kolejno do Krasnegostawu i Lublina, gdzie wykładał matematykę, filozofię i teologię. Był rektorem kolegiów: poznańskiego, lwowskiego i lubelskiego, a w 1767-1770 prowincjałem małopolskim. Potem aż do kasaty zakonu przebywał w kolegium w Jarosławiu. Był teoretykiem barokowej wymowy, przeciwnikiem Konarskiego i równocześnie propagatorem zdobyczy nauk przyrodniczych. Szczegóły życia po kasacie zakonu nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Polak, sensat w liście, w komplemencie polityk, humanista w dyskursie, w mowach statysta, na przykład dany szkolnej młodzi. Lubl. 1730. Wyd. nast.: Lubl. 1732; W-wa 1732; Poz. 1733; Wil. 1733; Kalisz 1736; Lubl. 1737; Poz. 1738; Wil. 1738; Kr. 1739; W-wa 1739; Kalisz 1747; Lw. 1757.

2. Thaumaturgus in Icone Lublinensis Sacelli Societatis Jesu S. Stanislaus Kostka Regum Regnique Patronus in peste, infirmitate, desperatis casibus certus tutelaris... Lubl. 1735.

3. Thaumaturgae in sua aede prope oppidum Chodel Virgini Lauretanae in morte et variis infirmitatibus sospitatrici in peste, hostilitate et periculis praesidii Collegii Lublinensis S. J. domesticae tutelari... Lubl. 1735.

4. Honor Najświętszej Marii historycznie wyrażony w opisaniu tajemnic, początku i czci, i świąt jej... Kalisz 1741.

5. Informacja matematyczna rozumnie ciekawego Polaka świat cały, niebo i ziemię i co na nich jest w trudnych kwestiach i praktyce jemuż ułatwiająca. Lubl. 1743. Wyd. 2 Lubl. 1749.

Występuje przeciwko systemowi Kopernika.

OPRACOWANIA

C. B. (Biernacki): Bystrzonowski (Wojciech). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32; wyd. osob. Poz. 1862. — Bystrzonowski Wojciech. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 3 (1874). — P. Chmielowski: Bystrzonowski Wojciech. *Enc. wychowawcza*. T. 2 (1882). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce wieku XVIII. Studia historyczne. Kr. 1891; wyd. 2 W-wa 1923; wyd. 3 (Poz.) 1949. — P. Chm. (Chmielowski): Bystrzonowski Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9/10 (1893). — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3. Lw. 1902. — M. Janik: Z dziejów wymowy w wieku XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); R. 9 (1910). — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — S. Bednarski: Bystrzonowski Wojciech. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — R. Sobol: Ignacy Krasicki w walce o język narodowy. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 1. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953.

z BYSTRZYKOWA MICHAŁ (zm. 1520)

Inne formy nazwiska: Michael Parisiensis; Michał Twaróg z Bystrzykowa.

Teolog, filozof.

Ur. w połowie XV w. Studiował od 1468 w Krakowie, następnie w 1473-1477 w paryskiej Sorbonie i uzyskał tam tytuł magistra *artium*. Krótki czas przebywał w Ingolstadcie, gdzie immatrykulował się w 1478, po czym powrócił do Krakowa. Po nostryfikacji dyplomu, w czerwcu 1485, wykładał na wydziale filozoficznym do 1504 Arystotelesa, logikę Piotra Hiszpana (w duchu doktryny Dunsa Skota) oraz Cycerona. W 1495 i 1501 był dziekanem tegoż wydziału, w 1513 i 1514 rektorem uczelni. W pierw-

szych latach XVI w. uzyskał w Paryżu doktorat teologii i do końca życia uczył teologii w Krakowie. Usilnie propagował scholastykę skotystyczną. Był kanonikiem kolegiaty Św. Floriana i proboszczem wojnickim. Zmarł w lutym 1520.

TWÓRCZOŚĆ

1. Questiones in libros analyticorum priorum et elenchorum Aristotelis. Wyd. Jan ze Stobnicy. Kr. 1505, dr. K. Hochfeder. Wyd. nast. Kr. 1511.

2. Questiones in libros analyticorum posteriorum et topicorum Aristotelis. Wyd. Jan ze Stobnicy. Kr. 1505, dr. J. Haller. Wyd. nast. (Kr.) b. r. (1511? 1520?, dr. J. Haller).

3. Questiones... in tractatus parvorum logicalium Petri Hispani. Kr. 1507, dr. F. Ungler. Wyd. nast. Kr. 1512.

4. Questiones veteris et novae logicae. Kr. 1507, dr. J. Haller. Wyd. nast. Kr. 1508.

Materiały

Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Polsce* nr 2.

OPRACOWANIA

C. Prantl: Geschichte der Logik im Abendlande. T. 4. Lipsk 1870; wyd. 2 Lipsk 1926. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — K. Twardowski: O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Lw. 1910. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — K. Michalski: Michał z Bystrzykowa i Jan ze Stobnicy jako przedstawiciele skotyzmu w Polsce. *Arch. Komisji do Badania Historii Filoz. w Pol.* t. 1 (1915). — S. Kot: Michał Twaróg z Bystrzykowa i Jan Schilling. *Arch...*, jw. t. 2 cz. 1 (1921). — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 51. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958.

BYTHNER BARTŁOMIEJ (ok. 1559—1628 lub 1629)

Inna forma nazwiska: Bitner.

Pseud.: Theologus pius et eruditus.

Teolog kalwiński.

Ur. w 1559 lub 1560 prawdopodobnie na Śląsku. Pochodził z rodziny niemieckiej. Szczegóły życia są bardzo fragmentaryczne. W 1602 urodził mu się w dystrykcie sandomierskim syn Jan. W 1605 był pastorem zboru kalwińskiego w Głębowicach oraz seniorem dystryktu oświęcimsko-zatorskiego kościoła reformowanego w Małopolsce. W 1613 w Aleksandrowicach został napadnięty i zraniony przez studentów krakowskich. W 1628 przeniesiony został do Malic w powiecie sandomierskim, gdzie w tym samym roku, względnie 28 marca następnego roku, zmarł.

TWÓRCZOŚĆ

1. Fraterna et modesta ad omnes per universam Europam reformatas ecclesias... exhortatio. Powst. najpóźniej w 1607. Wyd.: (jako manuskrypt) 1609; Frankfurt nad Menem 1618; Zurych 1721-1722; fragm. wyd. A. Starke: „Fraterna exhortatio" (1607-1618). Eine Denkschrift der reformierten Kirche in Polen zur Einigung der evangelischen Kirchen Europas. (Poz. 1937).

Przekł. niem. pt. Brüderliche und Bescheidene Vermahnung. Bazylea 1634; wyd. nast.: 1634; 1643.

2. Enchiridion consolatorium pro iis, qui hoc tempore persequutiones gravissimas, Evangelicae veritatis causa patiantur. B. m. 1624.

Przekł. pol. wyd. syn, Bartłomiej Bythner, 1635.

Przekł. czeski wyd. 1631.

OPRACOWANIA

E. Bursche: Program polskiego uniwersalizmu chrześcijańskiego. W-wa 1927. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 502; W. Bickerich: Ein Programm des polnisch-christlichen Universalismus. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* 1929 z. 16; rec. tegoż: H. Eberlein. *Jahrbuch d. Vereins f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 20 (1929)

s. 208-209]. — A. Starke: Bythner Bartłomiej. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — A. Starke: „Fraterna exhortatio" (1607-1618). Eine Denkschrift der reformierten Kirche in Polen zur Einigung der evangelischen Kirchen Europas. Mit einem Anfang über den Verfasser der Schrift, Bartholomäus Bythner. Poz. 1937. — K. E. J. Jørgensen: Oekumenische Bestrebungen unter den polnischen Protestanten bis zum Jahre 1645. Kopenhaga 1942. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 154]. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 60. — W. Urban: Reformacja wśród chłopów w Oświęcimskiem. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957) s. 159, 173-174.

BYTHNER JAN (1602—1675)

Inne formy nazwiska: Büttner; Bithner; Bitner; Bittner.

Pisarz-teolog różnowierczy.

Ur. w 1602 w Sandomierskiem, prawdopodobnie w Głębowicach; syn Bartłomieja, seniora zboru ewangelicko-reformowanego. Nauki początkowe odbył pod kierunkiem ojca. W listopadzie 1616 rozpoczął naukę w gimnazjum w Toruniu. Około 1620 przeszedł na stronę Jednoty braci czeskich. Pięć lat później został duchownym Jednoty i powołano go do Mielęcina (pow. ostrzeszowski). We wrześniu 1634 brał jako delegat Wielkopolski udział w konwokacji generalnej we Włodawie, gdzie doszło do zjednoczenia kościołów braci czeskich i kalwinów. W 1638 był w Woli Łaszkowskiej (pow. koniński). Ok. 1639 zajął zbór w Dębnicy (pow. gnieźnieński) i został później tamtejszym konseniorem Jednoty. W 1644 wybrany został seniorem Jednoty polskiej. W następnym roku wziął udział w pracach przygotowawczych do toruńskiego *colloquium charitativum*, na którym przewodniczył braciom czeskim i kalwinom. Rok później przeniesiony został do Karmina (pow. kaliski). Podejrzenie o nawiązanie przezeń przyjaznych stosunków ze Szwedami stało się powodem spalenia kościoła ewangelickiego w Karminie i zrabowania domu Bythnera w tygodniu wielkanocnym 1656, a jego samego zmusiło do ucieczki na Śląsk. W 1658-1660 był kaznodzieją w Brzegu. W listopadzie 1660 wrócił do Wielkopolski, pełnił urząd w Kurcewie (pow. kaliski), a od 1664 przebywał w ciężkich warunkach w Skokach. Oskarżony przez proboszcza katolickiego w Pobiedziskach, został skazany na śmierć, król jednakże wyrok uchylił, a Bythner w 1667 wyjechał do Leszna, gdzie został kaznodzieją polskim przy zborze braci czeskich. Zmarł 2 lutego 1675 w Toruniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Błogosławieństwo umierających w Panu abo Sermon pogrzebny przy oddaniu ziemi... Anny Broniewskiej. Leszno 1641, dr. D. Vetter.

2. Postylle abo kazań na Ewangelie... część I. Leszno 1655, dr. D. Vetter.

OPRACOWANIA

H. Merczyng: Zbory i senatorowie protestanccy w dawnej Rzeczypospolitej. Wyd. przy: W. S. Krasiński: Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 2 cz. 2. W-wa 1905 i osob. W-wa 1904. — K. Kolbuszewski: Z dziejów literatury postyllicznej w Polsce: Postylla Bythnera. *Ref. w Pol.* 1926. — A. Starke: Bythner Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — A. Starke: „Fraterna exhortatio" (1607-1618). Eine Denkschrift der reformierten Kirche in Polen zur Einigung der evangelischen Kirchen Europas. Mit einem Anfang über den Verfasser der Schrift, Bartholomäus Bythner. Poz. 1937.

BZOWSKI STANISŁAW ABRAHAM (ok. 1567—1637)

Imię zakonne: Abraham.

Historyk, hagiograf, kaznodzieja.

Ur. ok. 1567 w Proszowicach koło Miechowa; syn Tomasza i Magdaleny Wężykówny. Początki nauk pobierał w Proszowicach, później w szkołach w Secyminie.

W 1581 zapisał się na Akademię Krakowską. Wstąpiwszy do zakonu dominikanów odznaczył się jako kaznodzieja. Na dalsze studia został wysłany do Mediolanu i Bolonii. Po powrocie do kraju jakiś czas był kaznodzieją w Poznaniu, potem przeniesiony do Krakowa wykładał w konwencie teologię i zarządzał szkołą zakonną. W 1601 i 1606 jeździł do Rzymu w sprawach zakonu. W 1603 przebywał w Warszawie; w 1606 wysłany do Wrocławia został przeorem, wikarym i komisarzem generalnym na Śląsku do 1609. Prowadził tu akcję kontrreformacyjną, w wyniku której zmuszono go w 1609 do opuszczenia Wrocławia. Ok. 1610 wyjechał do Rzymu. Był stronnikiem Akademii Krakowskiej w sporze z jezuitami i służył jej pomocą na terenie Rzymu. Zmarł tamże 31 stycznia 1637.

TWÓRCZOŚĆ

1. Historia ecclesiastica. T. 1-2. Rzym 1616, Druk. Camerae Apostolicae. Wyd. nast.: T. 1-3. Kolonia 1617; Antwerpia 1617.

Skrócone opracowanie historii C. Baroniusza.

2. Annalium ecclesiasticorum post... Caesarem Baronium. T. 13-19. Kolonia 1616-1630, dr. A. Boetzerus; t. 20. Kolonia 1641, dr. J. Munich; t. 21. Rzym 1672, dr. M. Hercules. Wyd. nast. częściowe: t. 13, 14, 15. Kolonia 1621.

Kontynuacja dzieła C. Baroniusza od 1198-1572 dokonana na zlecenie papieża Pawła V.

Listy

List do J. Brożka, dat. w Rzymie 10 stycznia 1626, oraz dopisek do W. Śmieszkowica. Przekł. pol. ogł. H. Barycz: J. Brożek: Wybór pism. T. 1. W-wa 1956 s. 478.

Tekst łac. w rkpsie (kopii współczesnej) Bibl. Jagiel. nr 2363 s. 879.

Zbiory kazań łac. i inne dzieła podaje Estr. XIII, 492-501.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; toż przedr. w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 7-26.— F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857.— K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 452-460; toż wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Bzowski (Abraham). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 4 (1860). — S. Barącz: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861. — P. Chm. (Chmielowski): Bzowski Abraham. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 9/10 (1893). — H. F. (Fiatowski): Bzowski Abraham. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 5/6 (1905). — K. Blasel: Geschichte von Kirche und Kloster St. Adalbert in Breslau. Wr. 1912. —

J. Fijałek: Dwaj dominikanie krakowscy. *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — M. Dynowska: Bzowski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937 z. 8]. — J. Fijałek: Wstęp do: Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej z lat 1338-1411. *Arch. Komisji Hist. PAU* t. 12 cz. 2 (1938) s. 227 nn. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — S. Kolbuszewski: Z hagiografii Śląska. *Zaranie Śląskie* 1946 z. 3/4 s. 98. — J. Woroniecki: Św. Jacek Odrowąż i wprowadzenie zakonu kaznodziejskiego do Polski. Kat. 1947. — R. Loenertz: Les Origines de l'ancienne historiographie dominicaine en Pologne. II. Abraham Bzowski. *Archivum Fratrum Praedicatorum* (Rzym) t. 19 (1949). — J. Kłoczowski: Dominikanie polscy na Śląsku w XIII-XIV wieku. Lubl. 1956 *Tow. Nauk. KUL, Rozpr. Wydz. Hist.-Filoz. Sekcja Ogólna* t. 17. — K. Maleczyński: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807.* W-wa 1958 s. 306.

C

CEBROWSKI ANDRZEJ KAZIMIERZ (ok. 1580—1658)

Kronikarz-pamiętnikarz.

Ur. prawdopodobnie ok. 1580 w Łowiczu; przypuszczalnie był synem Mikołaja, być może pochodzenia szlacheckiego. Uczył się początkowo w Łowiczu, następnie zapewne studiował w Akademii Krakowskiej. Mieszkając stale w swym mieście rodzinnym, jako zamożny lekarz i aptekarz, dbał z zamiłowaniem o rozwój Łowicza, którego, zdaje się, był rajcą, a możliwe, że i burmistrzem. Mecenasował też ubogim studentom krakowskim. Miał dwóch synów: Mikołaja Kazimierza oraz Wawrzyńca. Zmarł 30 października 1658 w Łowiczu.

TWÓRCZOŚĆ

Annales Civitatis Łoviciae. Powst. 1648-1659. (Dod.: Autobiografia w 24 heksametrach). Autograf rkps był w Bibl. Baworowskich we Lwowie sygn. III. E. 38.

Przekł. pol.: M. Małuszyński wyd. pt. Roczniki miasta Łowicza pisane w latach 1648-59. Łowicz 1937. — Przekł. pol. autobiografii: W. W. Głowacki: Przyczynek do biografii A. Cebrowskiego... *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 18 (1947) i odb.

OPRACOWANIA

M. Małuszyński: Dwaj historycy Łowicza. *Życie Gromadzkie* 1936 nr 19, 24, 25. — M. Małuszyński: Najstarszy kronikarz łowicki. *Ziemia* 1936 nr 7/8. — M. Małuszyński: Wstęp do wyd.: Roczniki miasta Łowicza pisane w latach 1648-59. Łowicz 1937. — W. W. Głowacki: Przyczynek do biografii Andrzeja Cebrowskiego, kronikarza, aptekarza i lekarza łowickiego. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 18 (1947) i odb. — J. Wegner: Łowicz w latach „potopu". Łowicz 1947. [Rec.: W. Czapliński. *Przegl. Hist.* 1948].

CEDROWSKI JAN (1617—1688)

Pamiętnikarz.

Ur. 13 marca 1617 w Pohościu pod Słuckiem w rodzinie kalwińskiej; syn Jana i Zofii Ciołkówny-Komorowskiej. Od 1631 odbywał studia w Królewcu, w 1636 w Akademii Krakowskiej. Wraz z Bogusławem Radziwiłłem wyjechał w 1637 za granicę. Studiował w Utrechcie; zwiedził Niemcy, Danię, Holandię, Francję, Włochy i Anglię. W 1641-1642 odbył drugą podróż do Holandii. Po powrocie do kraju osiadł w Starej Wsi na Podlasiu jako urzędnik radziwiłłowski. W służbie Bogusława Radziwiłła pozostawał aż do śmierci księcia w 1669. W czasie najazdu moskiewskiego w 1655 schronił się na Żmudź pod protekcję Szwedów. Po pewnym czasie wrócił do ziemi mińskiej; posłował z ramienia szlachty mińskiej do cara Aleksego. W 1658 brał udział w pospolitym ruszeniu przeciw Moskwie, po czym po raz drugi posłował do Moskwy. Wielokrotnie był posłem z województwa mińskiego do trybunałów i sejmu; uczestniczył w konwokacji 1668 i w elekcji Jana III w 1674. Żonaty był trzykrotnie: z Marianną Szwejkowską, Anną Mirską i Zofią Rymwidówną. Zmarł 29 stycznia 1688.

TWÓRCZOŚĆ

Pamiętnik. Obejmuje okres 1617-1682. Powst. 1673, 1682. Wyd.: J. Małyszewicz. *Wriemiennik Imp. Moskowskogo Obszczestwa Istorii* (Moskwa) t. 23 (1855); M. Baliński: Pamiętniki historyczne do wyjaśnienia spraw publicznych w Polsce XVII wieku posługujące. Wil. 1859; wyd. kryt. A. Przyboś: Dwa pamiętniki z XVII wieku: Jana Cedrowskiego i Jana Floriana Drobysza Tuszyńskiego. Wr. 1954.

Oryginał dziś nie znany. Najlepsza ko-

pia: Zakład Dokumentacji Instytutu Hist. PAN w Kr., Teka B. Ulanowskiego nr 52.

Przekł. ros. ogł. J. Małyszewicz przy wyd., jw.

OPRACOWANIA

J. BARTOSZEWICZ: Pamiętnik J. Cedrowskiego, własną jego ręką spisany, zabytek historyczny wieku XVII. *Bibl. Warsz.* 1856 t. 3. — M. BALIŃSKI: Wstęp do wyd.: Pamiętniki historyczne... Wil. 1859. — S. KONARSKI: Szlachta kalwińska w Polsce. W-wa 1936 s. 38-39. — R. MIENICKI: Cedrowski Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — S. CZERNIK: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — A. PRZYBOŚ: Wstęp i wyd.: Dwa pamiętniki z XVII wieku. Wr. 1954. [Rec.: F. MINCER. *Sprawy i Ludzie* 1955 nr 9 (dod. do: *Gaz. Robot.*); A. SAJKOWSKI. *Studia Źródłoznawcze* 2 (1958)]. — J. PERTEK: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

CELTES (CELTIS) KONRAD (1459—1508)

Właściwe nazwisko: KONRAD PICKEL (BICKEL).

Inne formy nazwiska: CONRADUS PROTACIUS JOHANNIS DE HERBIPOLI; KONRAD PROTUCIUS (MEISSEL).

Humanista, poeta, wydawca.

Ur. 1 lutego 1459 w Wipfeld pod Würzburgiem. Był synem chłopa Jana Pickla (Bickela). Kształcił się kolejno od 1477 (1478?) w Kolonii, od 1484 u Rudolfa Agricoli starszego w Heidelbergu, gdzie poznawał m. in. język grecki i hebrajski i uzyskał magisterium, następnie, w latach 1485-1486 (1487?), w Erfurcie, Rostoku i Lipsku, gdzie zarazem objaśniał Platona, Cycerona i Horacego, organizował wystawienia dramatów antycznych oraz wydał dwie tragedie Seneki. W 1486 (1487?) udał się do Włoch. W Rzymie zbliżył się do Akademii Pomponiusa Leta, we Florencji pogłębił znajomość filozofii neoplatońskiej i poznał M. Ficina, w Bolonii — Beroalda starszego, w Ferrarze — Guarina. W kwietniu 1487 został uwieńczony wawrzynem poetyckim przez cesarza Fryderyka III w Norymberdze. Wszechstronnego wykształcenia humanistycznego dopełnił w Krakowie, dokąd przybył prawdopodobnie w 1488 i gdzie od półrocza letniego 1489 studiował matematykę i astronomię u Wojciecha z Brudzewa. Sam miewał pozauniwersyteckie wykłady retoryki i poetyki. Utrzymywał kontakt z Filipem Kallimachem, pod którego wpływem założył humanistyczne stowarzyszenie o nazwie *Sodalitas Vistulana*, skupiające m. in. Wojciecha z Brudzewa, Jana Sommerfelda starszego, Jana Ursinusa Bera i Wawrzyńca Korwina. W Krakowie wykształcił ostatecznie swój talent poetycki. Odznaczył się w polskim ruchu naukowo-literackim na przełomie XV i XVI w., w szczególności w rozwoju polskiej kultury humanistycznej. W 1490 (lub 1491) udał się w dalszą wędrówkę, zakładając nowe stowarzyszenia humanistyczne, m. in. w Moguncji, Budzie i Wiedniu. W 1492-1497 wykładał na uniwersytecie w Ingolstadcie, następnie w Wiedniu, gdzie w 1502 zorganizował *Collegium poetarum et mathematicorum*. Zmarł 4 lutego 1508 w Wiedniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ars versificandi et carminum. Lipsk ok. 1486, dr. K. Kachelofen. Wyd. nast. Lipsk ok. 1494, dr. M. Landsberg.

2. Epitoma in utramque Ciceronis rhetoricam cum arte memorativa nova et modo epistolandi utilissimo. Ingolstadt 1492. (Tu m. in. traktat o pisaniu listów, wielokrotnie przedr., m. in. w książkach: Vires: De conscribendis epistolis libellus. Bazylea 1537; H. Rupprich: Der Briefwechsel des Konrad Celtis. Monachium 1934 s. 638-648. Zob. niżej: Listy i materiały).

3. Proseuticum ad Fridericum III pro laurea Apollinari. Norymberga 1487, dr. F. Creussner.

4. Oeconomia. Wiedeń ok. 1499-1500, dr. J. Winterburg. (Głównie epigramaty). Ost. wyd. F. F. Leitschuh: Studien u. Quellen z. deutschen Kunstgeschichte d. XV-XVII Jh. Fryburg 1912 *Collectanea Friburgensia* N. S. 14.

5. Ludus Dianae in modum comoediae

coram Maximiliano... actus. Wyst. Linz 1501.

6. Quatuor libri amorum secundum quatuor latera Germaniae... (... de origine, situ, moribus et institutis Norimbergae libellus incipit). Norymberga 1502. Dwie pieśni: Carmen... ad Vistulam fluvium; pt.... Salinaria... ad Janum Terinum, przedr. J. Pistorius: Polonicae historiae corpus. Bazylea 1582. Ost. wyd. całości:... Accedunt carmina aliorum ad libros amorum pertinentia. Wyd. F. Pindter. Lipsk 1934 *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum.*

Przekł. pol. fragm. pieśni pierwszej: K. Mecherzyński: O pobycie w Polsce K. Celtesa. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 4 (1876); W. Ziembicki: Polskie żubry i tury w poemacie łacińskim z 1502 r. *Łowiec Pol.* 1934 nr 35.

7. De origine, situ, moribus et institutis Norimbergae libellus. Norymberga 1502. Wyd. nast.: wyd. K. Hegel. *Nürnb. Städtechroniken* t. 1; wyd. A. Werminghoff: Conrad Celtis und sein Buch über Nürnberg. Fryburg 1921.

8. Libri odarum quatuor, cum epodo et saeculari carmine. Wyd. J. Wadianus. Argentorati 1513, dr. Schurer. Ost. wyd.: F. Pindter. Lipsk 1937 *Bibliotheca*..., jw. poz. 6. Ody dotyczące Polski (liber I, 5, 18 — Ad Andream Pegasum; 7 — Ad Philippum Callimachum; 8 — Ad Ursum medicum et astronomum; 17 — Ad Albertum Brutum astronomum; 14 — Ad Hasilinam) przedr. A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny... T. 1. Wil. 1840 s. 457-467. Ad Ursum medicum et astronomum de situ Cracoviae przedr. w: J. Ursinus: Modus epistolandi. Norymberga 1495 lub 1494, dr. K. Hochfeder; toż wyd. kryt. L. Winniczuk. Wr. 1957 *BPP* S. B nr 7. —

Przekł. pol. ód Liber I, 7, 8, 17, 5 (18?), 14; Liber II, 1 oraz fragm. innych ogł. K. Mecherzyński, jw. poz. 6.

9. Fünf Bücher Epigramme. Wyd. K. Hartfelder. Berlin 1881.

Fragm. tłum. L. Kondratowicz: Dzieje literatury polskiej. T. 1. Wil. 1850 s. 214-215; wyd. 2 W-wa 1875 s. 272-274.

10. Oratio in Gymnasio in Ingolstadio publice recitata cum carminibus ad orationem pertinentibus. Wyd. H. Rupprich. Lipsk 1932 *Bibliotheca*..., jw. poz. 6.

Pojedyncze elegie, ody i epigramaty przeł. K. Jeżewska, wyd. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Der Briefwechsel des Konrad Celtis. Gesammelt, herausgegeben und erläutert von H. Rupprich. Monachium 1934 *Veröffentlichungen d. Komission z. Erforschung d. Geschichte d. Reformation u. Gegenreformation Humanistenbriefe* t. 3. (Tu m. in. listy od Jana Aesticampiana Rhagiusa, Wawrzyńca Korwina, Jana Sommerfelda, Wojciecha z Brudzewa — z 1492-1503).

Pojedyncze listy ogł. osobno: od Wojciecha z Brudzewa, dat. w Krakowie 1492 — ogł. J. Fritz: List Brudzewskiego do Celtisa. *Eos* 1911 i odb. Lw. 1912; od Jana Sommerfelda, dat. 15 maja 1498, 26 marca 1499 — ogł. w podobiźnie fot. K. Heintsch: Ze studiów nad Szwajpoltem Fiolem. Cz. I: Materiały do życiorysu i działalności Fiola. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 5 (1957); od W. Korwina, dat. z Wrocławia 31 marca 1500 — ogł. M. Jezienicki: Laurentii Corvini Silesii epistula ad C. Celtem nunc primum edita. *Eos* 1896.

2. C. Celtis per sodalitatem litterariam Rhenanam vita. Wyd. H. Rupprich, jw. poz. 1 s. 610 nn.

3. Ogłoszenie o wykładzie epistolografii z 1489. Ogł. J. Fijałek: Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) s. 24 i odb. Kr. 1898. Przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

B i b l i o g r a f i ę i n k u n a b u ł ó w podają: Estr. XIV, 115-116; Gesamtkatalog der Wiegendrucke... T. 6. Lipsk 1934.

OPRACOWANIA

B. E. Klüpfel: De vita et scriptis Conradi Celtis. T. 1-2. Fryburg 1827. — Fr. S. (F. Siarczyński): O Konradzie Celtis, akademiku krakowskim. *Czasopism Nauk. Księgozbioru... Ossolińskich* 1830 z. 1. — Ruith: Leben und Wirken K. Celtis. Würzburg 1852. — J. Aschbach: Roswitha und C. Celtes. Wyd. 2 Wiedeń 1868. — J. Aschbach: Die früheren Wanderjahre des Conrad Celtes und die Anfänge der von ihm errichteten gelehrten Sodalitäten. *Sitzungsberichte d. Phil.-hist. Classe d. Kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften in Wien* t. 40 (1869). — S. Koźmian: Konrad Celtes. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 5 (1869); przedr. w: Pisma wierszem i prozą. T. 2. Poz. 1872. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877

s. 270-274. — K. Mecherzyński: O pobycie w Polsce K. Celtesa i jego wpływie na rozbudzenie humanizmu. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 4 (1876). — J. Aschbach: Geschichte der Wiener Universität. T. 2. Wiedeń 1877. —

J. Szujski: Odrodzenie i reformacja w Polsce. *Niwa* 1880 i odb.; toż *Przegl. Pol.* 1880 i odb. pt. ... Pięć prelekcyj. Kr. 1881; przedr.: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888 s. 23-27, 124-127. — K. Hartfelder: Wstęp do wyd.: Fünf Bücher Epigramme... Berlin 1881. — K. Hartfelder: K. Celtis und der Heidelberger Humanistenkreis. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1882 t. 47. — F. Berold: K. Celtis „der deutsche Erzhumanist". *Sybel's Historische Zeitschrift* 1883 t. 49. — L. Geiger: Renaissance und Humanismus in Italien und Deutschland. Berlin 1882; przekł. pol.: S. Mieczyński pt. Odrodzenie i humanizm we Włoszech i w Niemczech. W-wa 1896. — K. Hartfelder: Der Humanist Celtes als Lehrer. *Neue Jahrbücher f. Philologie u. Pädagogik* t. 128 (1883). — F. Hartmann: Konrad Celtes in Nürnberg. Norymberga 1889. — P. Chm. (Chmielowski): Celtes (Celtis) Protucius, Konrad. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11 (1893). — T. Geiger: K. Celtis in seinen Beziehungen zur Geographie. *Münchener Geographische Studien* t. 3 (1893). — M. Jezienicki: O rękopisie biblioteki królewskiej i uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 9 (1897) i odb. Kr. 1896. —

G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460 bis 1520. *78 Jahresbericht d. Schlesichen Gesellschaft f. Vaterländische Cultur* 1900 i odb. Wr. 1901. — J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — J. Fijałek: Niemcy w uniwersytecie krakowskim. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — M. Matz: K. Celtis und die rheinische Gelehrtengesellschaft. Beitrag zur Geschichte des Humanismus in Deutschland. *Programm d. Königlichen Humanistischen Gymnasium Ludwigshafen am Rhein* 1902/1903. — G. Bauch: Die Reception des Humanismus in Wien. Eine literarische Studie zur deutschen Universitätsgeschichte. Wr. 1903. — K. Giehlow: Dürers Stich „Melancholia I" und der maximilianistische Humanistenkreis. III. Konrad Celtis Erhalten gegenüber Ficinos Lehre von melancholischen Temperament. *Mitteilungen d. Gesellschaft f. Vervielfältigende Kunst* 1904. — E. Borkowsky: Aus der Zeit des Humanismus. Jena 1905. [Rec.: J. Flach. *Przegl. Pol.* 1906 t. 159 s. 162-164]. — G. Bauch: Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformation. Wr. 1909 *Codex Diplomaticus Silesiae* t. 25. — P. Joachimsen: Geschichtsanfassung und Geschichtsschreibung in Deutschland unter dem Einfluss des Humanismus. T. 1. Monachium 1910. — J. Fritz: Aus der Bibliothek C. Celtis. *Zeitschrift d. Österreichischen Vereins f. Bibliotekswesen* 1911 z. 1. — J. Fritz: List Brudzewskiego do Celtisa. *Eos* 1911. — S. Fogel: Celtis Konrád és a magyarországi humanisták. Budapeszt 1916. —

A. Werminghoff: C. Celtis und sein Buch über Nürnberg. Fryburg 1921. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły*. B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 238. — J. Fritz: Zu Celtis. *Euphorion* 1925 i odb. — J. Krókowski: De „Septem sideribus", quae Nicolao Copernico vulgo tribuuntur. Kr. 1926 *Arch. Filol. PAU* nr 5. — H. Heckel: Geschichte der deutschen Literatur in Schlesien. Wr. 1929. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 571. — B. Nadolski: K. Celtis w Polsce. *Ruch Lit.* 1931. — F. Pindter: Oprac. wyd.: Quatuor libri amorum. Lipsk 1934. — H. Rupprich: Wstęp i wyd.: Der Briefwechsel... Monachium 1934. [Rec.: K. Bittner. *Germanoslavica* 1936]. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 224 i odb. — W. Ziembicki: Polskie żubry i tury w poemacie łacińskim z 1502 r. *Łowiec Pol.* 1934 nr 35. — W. Ziembicki: K. Celtis i jego pieśń o Wiśle. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 4 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 28). — K. Pieradzka: Kraków w relacjach cudzoziemców X-XVII w. *Roczn. Kr.* t. 28 (1937) s. 189. — F. Pindter: Oprac. wyd.: Libri odarum quatuor. Lipsk 1937. — T. Sinko: Celtis (lub Celtes) Konrad. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — E. Panofsky: Conrad Celtes and Kunz von der Rosen. Two Problems in Portrait Identification. *Art Bulletin* t. 24 (1942) z. 1. —

P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944) s. 249-250 i in. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 192-193. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na

Śląsku. Wr. 1948. — F. L. Schoell: Une Discipline négligée: la littérature latine de la Renaissance. *Lettres d'Humanité* t. 7 (1948) z. 152. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. (1952) *BN* I, 141. — H. Barycz: Studia polskie w Wiedniu w epoce humanizmu, reformacji i kontrreformacji katolickiej. *Spr. PAU* 1950 nr 1. — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 727-730. — T. Bukowski: Wojciech z Brudzewa — nauczyciel Kopernika. W książce: Nauka polska w służbie postępu. W-wa 1953 s. 6-7. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 162 i in.; por. R. Gansiniec: Wkład... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: H. Barycz: Przemówienie po referacie prof. Gansińca. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. s. 213]. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4. Historia literatury. W-wa 1956 s. 171-172 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne* ..., jw. [Dyskusja: A. Jelicz: W sprawie klasowego oblicza wczesnej poezji renesansowej w Polsce. *Odrodzenie w Polsce* ..., jw.; J. Krókowski: W sprawie periodyzacji poezji polsko-łacińskiej i oceny etapów jej rozwoju. Tamże s. 251; B. Nadolski: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 257].— R. Gansiniec: Krystalomancja. *Lud* t. 41 (1954) cz. 1 s. 270-271. — H. Barycz: Wstęp do wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — T. Kardos: A magyarországi humanizmus kora. Budapeszt 1955. — M. Walentynowicz: Austriacka Biblioteka Narodowa. *Przegl. Zach.* 1955 nr 9/12 s. 289. — M. Walicki: Polskimi śladami Kulmbacha. I. Jan z Kulmbacha jako ilustrator krakowskich wspomnień Celtisa. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1955 nr 1. — A. Jelicz: Konrad Celtis na tle wczesnego Renesansu w Polsce. W-wa 1956 *Bibl. Meandra* 23. — A. Jelicz: Wstęp i wyd.: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956 s. 16-22 i in. — J. Banach: Widok Krakowa z r. 1493 i Konrad Celtis. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1957 nr 4. — E. Chojecka: Uwagi o czterech drzeworytach Kulmbacha z ,,Quattuor libri amorum'' Celtesa. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1958 nr 3/4. — S. Gawęda: Najstarsze relacje cudzoziemców o kopalni w Wieliczce. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. D: *Hist. Techniki i Nauk Technicznych* z. 1 (1958) s. 228-230. — Z. Ameisenowa: Globus Marcina Bylicy z Olkusza i mapy nieba na wschodzie i zachodzie. Wr. 1959 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 11; toż przekł. ang. Wr. 1959.

CEZARY FRANCISZEK JÓZEF (ok. 1632—przed 1665)

Wierszopis.

Ur. ok. 1632 w Krakowie; syn drukarza Franciszka i Barbary z Malickich. W 1647-1652 był studentem Akademii Krakowskiej, 9 października 1654 uzyskał stopień bakałarza. Żył jeszcze w marcu 1659; umarł przed grudniem 1665.

TWÓRCZOŚĆ

1. Virtus post fata superstes in funere... Domini D. Alexandri de Brzezie Brzeski. (Kr. 1650).

2. Koniunkcja szczęśliwa dwóch herbownych planetów Ostoje i Półkozica. B. m. 1650.

3. Melodia krzykliwego na wiosnę słowika przy rozkwitłej gęstwinie od wesołej Kalliopy wysłuchana. Kr. 1652.

4. Wesoły applaus na przezacny akt weselny... Kazimierza Bystryowskiego i... Zofiej Cielescionki. B. m. 1666.

Utwór mylnie przypisywany

Heco abo zajączek, zob. Przetocki Hiacynt.

OPRACOWANIA

J. Jabłonowski: Musaeum Polonum. Lw. 1752 s. 36. — F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1814 s. 340. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń krakowskich. Kr. 1815 s. 460. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1.

Kr. 1826 s. 198-199. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — C. Biernacki: Cezary (Franciszek Józef). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — P. Chm. (Chmielowski): Cezary Franciszek Józef. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11 (1893). — J. Ptaśnik: Z dziejów kultury włoskiego Krakowa. *Roczn. Kr.* t. 9 (1907) s. 107. — K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. — Z. Mocarski: Kto jest autorem epigramów „Postny obiad abo zabaweczka" i intermediów „Uciechy lepsze y pożyteczniejsze aniżeli z Bachusem y Wenerą"? *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 70. — W. Ogrodziński: Cezary Franciszek Józef. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937).

CHĄDZYŃSKI JAN (1600–1666)

Inna forma nazwiska: Chondzyński.

Wierszopis, pisarz antyreformacyjny (?).

Ur. w 1600. Pochodził wg J. Poszakowskiego z Wilna, wg S. Rostowskiego z Mazowsza; sam nazywał się Masovita. Uczył się w Wilnie i tam w 1621 wstąpił do zakonu jezuitów. Następnie studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie po uzyskaniu stopnia doktora filozofii (wg J. Bielińskiego w 1629, wg S. Załęskiego 1639) i teologii (wg S. Załęskiego w 1645) był wykładowcą m. in. języka hebrajskiego. W czasie inwazji moskiewskiej przebywał incognito w Gdańsku, dysputując z protestantami. Zmarł w Ponawszu 22 kwietnia 1666 (wg J. Browna w 1660).

TWÓRCZOŚĆ

1. Florae Lukiscianae amoenitas. Elogia et poemata Vladislao IV et Ceciliae Renatae... Łukiszki invisentibus. Wil. 1639.

2. Donum nuptiale. Carmen heroicum. Wil. 1639, Druk. Akademicka T. J. (wg J. Bielińskiego; S. Rostowski podaje tytuł: Donum nuptiale poema carmine heroico, zob. Estr. XIV, 139).

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Relacja a oraz suplika zboru wileńskiego saskiego do Hern Martyna Lutra za predykantem Burchardym. Wil. 1623. Wyd. nast.: Kr. b. r.; fragm. w książce: M. Kuligowski: Demokryt śmieszny albo Śmiech Demokryta chrześciańskiego. Wil. 1699.

2. Tajemna rada abo Exorbitantiae niektore Samuela Dambrowskiego supersuspendenta confusii schachskiej. B. m. (1624).

OPRACOWANIA

J. Poszakowski: De viris illustribus Provinciae Lithuanicae, s. 112, 971. — S. Rostowski: Lithuanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium pars I. Wil. 1768; wyd. 2 Wil. 1772; wyd. 3 Paryż 1877. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828 s. 73. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 i osob. Poz. 1862. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1899/1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 2. Lw. 1901. — A. Brückner: Nienawiść wyznaniowa za Zygmunta III. Szkic obyczajowy i literacki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1902 s. 605-606. — A. Brückner: Cechy literatury szlacheckiej i miejskiej wieku XVII. *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza.* T. 1. Lw. 1916 s. 176. — K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. — S. Bednarski: Chądzyński Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937).

CHEŁCHOWSKI HENRYK (zm. po 1647)

Wierszopis.

Ur. w początkach XVII w. z ojca Pawła, skarbnika różańskiego, i matki Anny z Jankowskich. Pochodził z mazowieckiej szlachty zagrodowej. Miejsce urodzenia nieznane, pisał się z Rutek. Kształcił się w Akademii Krakowskiej. Jako dworzanin królewski brał udział w wyprawie smoleńskiej Władysława IV w 1633. Przypuszczalnie ok. 1635 został księdzem i udał się na Pomorze. W 1640 występował jako prałat domowy biskupa chełmińskiego Kaspra Działyńskiego. Piastował urząd pisarza pruskiego,

używał tytułu królewskiego sekretarza. Od 1640 był proboszczem w Grudziądzu, od 1641 w Rożentalu. W 1644 udał się do Łucka, starając się pozyskać sobie na mecenasa Jeremiego Wiśniowieckiego. W 1647 był z powrotem na Pomorzu. Wkrótce po tym roku zmarł.

TWÓRCZOŚĆ

1. Uciecha bogiń parnaskich. Kr. 1630, dr. M. Andrzejowczyk. Wyd. nast. Kr. 1635. Unikat pierwodr. Bibl. Zamoyskich w W-wie przedr. T. Mikulski: Henryk Chełchowski... Tor. 1929 Dod. s. 78; toż przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964.

2. Rząd domów albo krótkie zebranie gospodarstwa i zabaw ludzkich. Lw. 1630. (Egz. nieznany).

3. Gwar leśny. B. m. 1630. (Pięć sielanek). Przedr. T. Mikulski, jw. poz. 1. Unikat Bibl. Kórn.

4. Łódź Opalińska. Tor. 1634, dr. F. Schnellboltz.

Panegiryk na ślub K. Opalińskiego.

5. Wieść z Moskwy. Tor. 1634, dr. F. Schnellboltz.

6. Poprzysiężony pokój Moskwie z Polakami od... Władysława IV. Lubl. 1635, dr. P. Konrad. Fragm. przedr. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 246-247.

7. Wiersz na pochwałę króla Władysława. Lubl. 1635, dr. P. Konrad. (Estr. nie zna, T. Mikulski przypuszcza możliwość identyczności z utworem: Poprzysiężony pokój..., jw. poz. 6).

8. Wiara prawdziwa. Lubl. 1635, dr. P. Konrad.

9. Hejnał narodzonemu Jezusowi. W-wa 1645, dr. P. Elert.

10. Bóg oczłowieczony. W-wa 1645, dr. P. Elert.

Dwa wiersze przedr. Z. Mocarski. Tor. 1930(?).

OPRACOWANIA

J. Lipiński: Rozprawa o poemacie sielskim. *Pam. Warsz.* 1815 t. 1; por. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 10 (1817). — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 104. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 194-195. — P. Chm. (Chmielowski): Chełchowski Henryk. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11 (1893). — T. Mikulski: H. Chełchowski. Kartka z dziejów literatury polskiej XVII w. *Roczn. Tow. Nauk w Tor.* t. 36 (1929) i odb.; przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1929; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 732]. — Z. Mianowska: O mało znanym poecie z polskiego Pomorza. *Kur. Poz.* 1930 nr 213. — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — T. Mikulski: Chełchowski Henryk. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937); przedr. w książce: Rzeczy..., jw.

CHLEBOWSKI WAWRZYNIEC (zm. po 1626

Krypt.: Lau. Chle.

Wierszopis, panegirysta.

Pochodził ze szlachty mazowieckiej. Możliwe, że w 1607 piastował funkcję urzędnika arcybiskupiego w Łowiczu. Od 1608 związany był z Krakowem. Utrzymywał się z pracy pisarskiej, uzyskując, głównie dzięki panegirykom, opiekę różnych mecenasów, m. in. Anny Wazówny, Anny Radziwiłłowej, księżny kurlandzkiej. Jako literat był ustawicznym plagiatorem, przepisywał lub parafrazował wielu autorów. Ponawiał wydania własnych pism, odmieniając jedynie tytuły i dedykacje; czasem przypisywał różnym osobom ten sam nakład. Interesowała go tematyka polityczna, m. in. sprawy tureckie. Zmarł po 1626. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Lament żałosny Korony Polskiej... na teraźniejsze rozruchy rokoszowe... w r. 1606 i 1607... wydane. Z rkpsu ogł. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1. Kr. 1916.

2. Wolność prawdziwa Korony Polskiej.

Kr. 1608. Wyd. nast. pt. Wolność złota Korony Polskiej. B. m. 1611.

3. Lament żałosny na straszliwy pożar sławnego miasta Jarosławia. Kr. 1625, dr. M. Filipowski. Inne wyd. Kr. 1625, dr. S. Jastrzębiec (ed. przerobiona).

Utwory rękopiśmienne: Bibl. Nar. Pol. Q. XIV. 84; Bibl. Ossol. nr 17/II.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828.— W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Chlebowski (Wawrzyniec). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — P. Chm. (Chmielowski): Chlebowski Wawrzyniec. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 12 (1894). — H. Łopaciński: Przyczynek do historii plagiatów w piśmiennictwie polskim. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — A. Brückner: [Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol. t. 11, 12. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 586. — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) s. 86 nn. i odb. Kr. 1917. — K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. — E. Land: Z dziejów plagiatu u polskich rymotwórców duchownych XVII w. *Silva Rerum* 1925 t. 2 i odb. Kr. 1926. — S. Bodniak: Z dziejów plagiatu w literaturze polskiej XVII wieku. *Ruch Lit.* 1928. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 584; wyd. 2 W-wa 1939. — T. Mikulski: Chlebowski Wawrzyniec. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964.

CHMIELOWSKI JOACHIM BENEDYKT (1700—1763)

Pisarz dewocyjny, polihistor.

Ur. 20 lub 21 marca 1700 na Wołyniu w szlacheckiej rodzinie herbu Nałęcz. Kształcił się u jezuitów i w seminarium katedralnym we Lwowie. Uczył syna Jabłonowskich, Dymitra, i dzięki nim dostał w 1725 probostwo w Firlejowie, a później w Podkamieniu. Był długie lata dziekanem rohatyńskim. Został przed 1743 prałatem domowym arcybiskupa Wyżyckiego, a w 1761 J. J. Załuski mianował go kanonikiem katedralnym kijowskim. Mieszkał w Firlejowie i poświęcał się głównie pisarstwu kompilacyjnemu z różnych dziedzin wiedzy. Zm. 7 kwietnia 1763 w Firlejowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Skrypty i wykłady szkolne. Powst. 1716-1724.

2. Pandora deorum, dearum et mortalium virtutibus et vitiis ornata. Powst. 1720.

3. Bieg roku całego. Lw. 1728. Wyd. nast.: Lw. 1735; 1738; 1741; 1742; 1750; Sandomierz 1748; kilkanaście dalszych wyd. w w. XVIII i XIX z przeróbkami.

Książka do nabożeństwa dedykowana Joannie Jabłonowskiej.

4. Ucieczka przez świętych do Boga. Lw. 1730. Wyd. nast.: Lw. 1736; 1747.

5. Kazania. T. 1-2. Powst. 1732-1758.

6. Figurae emblematicae. Powst. 1733.

Skrót z Cezara Ripy.

7. Magnum in parvo seu Summulae Theologiae speculum dogmaticae. Powst. 1737-1752.

8. Wyprawa na tamten świat. Lw. 1742. (Bez nazwiska autora).

9. Nowe Ateny albo Akademia wszelkiej scjencji pełna. T. 1-2. Lw. 1745-1746. Wyd. 2 rozszerzone. T. 1-4. Lw. 1754-1756.

10. Panteon albo świątnica. Powst. 1745.

Wyciąg z Pisma św., Baroniusa, Skargi i Nadasiego.

11. Atlas skurczony. Powst. 1746.

Skrót z A. Hołówki.

12. Expertus Rupertus albo sekretarz skrytych tajemnic. Powst. 1746-1749. (Wg S. Syreniusza).

13. Kotwica w ostatniej toni, alias nowe skuteczne nabożeństwo. Lw. 1747.

14. Doctor in lege Domini. Powst. 1748-1760.

15. Sudor theologicus guttatim stillans. Powst. 1748-1760.

16. Messis aurea, sama treść świętych żywotów. Powst. 1749-1751.

Wyciąg ze Skargi, Wielowiejskiego i Nadasiego.

17. Zbiór krótki herbów polskich oraz wsławionych cnotami i naukami Polaków. W-wa 1763.

18. Loci communes ex historia universali et mythologia. Nie wyd.

Estr. XIV, 171-174 rozbija twórczość Chmielowskiego na dwa odrębne hasła: Chmielowski Benedykt i Chmielowski Joachim Benedykt.

OPRACOWANIA

J. D. Janocki: Polonia litterata nostri temporis. Wr. 1750 s. 14. — J. Jabłonowski: Musaeum Polonum. Lw. 1752 s. 38, 89. — J. J. Załuski: Bibliotheca poetarum polonorum. W-wa 1754 s. 32-33. — J. D. Janocki: Lexicon derer itzlebenden Gelehrten in Polen. Wr. 1755. T. 1 s. 21; t. 2 s. 174-175. — J. D. Janocki: Excerptum polonicae litteraturae. T. 1. Wr. 1764 s. 120. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — J. J. Załuski: Biblioteka historyków, prawników. Kr. 1832 s. 58, 66, 142. — K. Wł. W. (Wójcicki): Chmielowski (Benedykt). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — Chmielowski Benedykt. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 3 (1874). — P. Chm. (Chmielowski): Chmielowski Benedykt. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1894). — Z. Gloger: Encyklopedie polskie. *Enc. staropol.* T. 2. W-wa 1901 s. 132. — M. Szyjkowski: Dzieje polskiego upiora przed wystąpieniem Mickiewicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 55 (1917) s. 330-406.

F. Biesiadecki: Wiersze o omyłkach drukarskich z XVIII wieku. *Silva Rerum* 1931 z. 1/6 s. 12-13. — S. Szurek: Seminarium katedralne we Lwowie. Lw. 1932 s. 116. — T. Lehr-Spławiński: Polnische Sprachpflege in Vergangenheit und Gegenwart. *Schlesische Rundschau* 1933. — T. Mikulski: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. [Rec.: J. Birkenmajer. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200 s. 551; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 578-580]. — J. S. Bystroń: Megalomania narodowa. W-wa 1935 s. 58-59, 128. — W. Ogrodziński: Chmielowski Joachim Benedykt. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — S. Szatko: Firlejów. Lw. 1937. —

B. Leśnodorski: Postępowe tradycje polskiego Oświecenia. *Myśl Współcz.* 1951 nr 6/7 s. 272. — T. Mikulski: Walka o język polski w czasach Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4; przedr. w książce: Ze studiów nad Oświeceniem. Zagadnienia i fakty. (W-wa 1956). — S. S. Sowietow: Do zagadnienia języka polskich poematów satyrycznych w. XVIII. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 1. — F. Weber: Jezuici a upadek kultury w okresie kontrreformacji w Polsce. *Wiedza i Życie* 1952 nr 7 s. 633. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z roku 1763 na tle swoich czasów. Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Historycznolit.* t. 20. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 8. — T. Nowak: Cztery wieki polskiej książki technicznej. 1450-1850. W-wa 1961.

CHRAPOWICKI JAN ANTONI (XVII w.)

P a m i ę t n i k a r z.

Daty urodzenia i śmierci nieznane. Pochodził z rodziny kalwińskiej, był synem Krzysztofa. W 1637 podczas pobytu w Padwie przeszedł na katolicyzm. Okazywał niezwykłą ruchliwość w życiu publicznym. Począwszy od 1646 uczestniczył w 24 sejmach, na 17 był posłem, w 1665 oraz 1668 marszałkował izbie poselskiej. W 1648 mianowany sekretarzem królewskim. W 1650 został chorążym, w 1660 podkomorzym smoleńskim, a w 1669 wojewodą witebskim. Dzierżył kilka starostw. Brał udział w układach andruszowskich w 1667 i w rokowaniach o wieczysty pokój z Rosją w 1678. Był żonaty z Beatą Wierzbiętą, następnie z Anną Wyleżyńską. Żył jeszcze w 1684.

TWÓRCZOŚĆ

Dyjariusz... Oddział pierwszy. Wyd. J. Rusiecki pt. Dyjariusz wojewody witebskiego... jako przyczynek do dziejów z czasów Jana Kazimierza, Michała Wiśniowieckiego, Jana Sobieskiego. W-wa 1845. (Z podobizną rkpsu. Część wydana obejmuje lata 1668-1672). Wyciąg ogł. M. Stacewicz: Zebranie ciekawości za panowania Jana Kazimierza i Michała Wiśniowieckiego z dyjaryjusza pisanego przez J. Chrapowickiego wyjęte. Wil. 1787. Fragm. *Tyg. Petersb.* 1842 nr 98.

L i s t y

Od Jana Chryzostoma Paska z 1660-1664. Wiad. podał J. Bartoszewicz: Nowe dowody autentyczności kroniki Jana Chryzostoma Paska. *Dzien. Warsz.* 1852 nr 256; toż przedr. T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 Dod.

OPRACOWANIA

A. S. Radziwiłł: Memoriale... (Powst. 1632-1635). Przekł. pol. wyd. W. Raczyński pt. Pamiętniki. T. 2. Poz. 1839 s. 244, 418-421. — J. Rusiecki: Przedmowa do wyd.: Dyjariusz... W-wa 1845. [Rec.: *Bibl. Warsz.* 1845 t. 1]. — W. Wróblewski: Pamiętniki Paska i dyjariusz Chrapowickiego, wojewody witebskiego, w porównaniu z historią. *Athenaeum* 1850 t. 3. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 38, 291. — L. H.: Chrapowicki (Jan Antoni). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — F. Kluczycki: Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. T. 1 cz. 1-2. Kr. 1880-1881. — F. Kluczycki: Akta do dziejów króla Jana III, sprawy roku 1683 a osobliwie wyprawy wiedeńskiej wyjaśniające. Kr. 1883 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 6. — A. Sapunow. *Witiebskaja starina* t. 1 (1883) s. 166. — A. Darowski: Trzydzieści lat traktatów pokojowych (1656--1686). Szkic historyczny skreślony na podstawie współczesnego pamiętnika. *Niwa* 1885 t. 27-28; przedr. w książce: Szkice historyczne. S. II. Petersb. 1895. — W. S. (Smoleński): Chrapowicki Jan Antoni. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 12 (1894). — T. Korzon: Dola i niedola Jana Sobieskiego. T. 3. Kr. 1898. — S. Uruski: Rodzina. T. 2. W-wa 1905 s. 249-250. —

K. Kantak: Bernardyni w Polsce. T. 2. Lw. 1933 s. 161-162. — A. Przyboś: Konfederacja gołąbska. Tarnopol 1936. — R. Mienicki: Chrapowicki Jan Antoni. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — Z. Kuchowicz: Literatura szlachecka wobec elekcji Michała Wiśniowieckiego. *Prace Polon.* S. XII (1955). — Z. Wójcik: Traktat andruszowski 1667 roku i jego geneza. W-wa 1959.

CHROŚCIESKI STANISŁAW (ok. 1515—po 1583)

Inne formy nazwiska: Chrosceius; Chroscesius; Chroscewski; Chroszlewski; Chrościejewski; Chrościejowski; Chrościewski; Croscesius; de Czichanowo; z Ciechanowa.

Przydomek: Czerny; Niger.

W i e r s z o p i s, p i s a r z m e d y c z n y.

Ur. między 1515-1520 w Ciechanowie, koło Płocka, z ojca Jana. Za młodu przebywał w Gnieźnie u kanonika S. Kilowskiego. Być może, uczył się w kolegium Lubrańskiego. Przyjaźnił się z K. Janickim, wraz z którym otrzymał w połowie 1536 upomnienie za pisanie i rozszerzanie pamfletów przeciwko kanonikom poznańskim. W 1537 uczęszczał na wydział filozoficzny uniwersytetu lipskiego. Prawdopodobnie w 1539 wrócił do Wielkopolski i był nauczycielem w magnackich domach. Protektorami jego byli Jan i Andrzej Górkowie. Ok. 1541 udał się do Padwy na dalsze studia i tam w kwietniu 1544 otrzymał stopień doktora filozofii i medycyny. Po powrocie do kraju osiadł w Poznaniu. Tu jako lekarz cieszył się wielkim uznaniem; w 1557 obrano go rajcą, a w 1559 i 1568 burmistrzem miasta. Ożeniony był z Ewą Lutosławską. Za zasługi lekarskie nadał mu Zygmunt August na sejmie w Lublinie 10 sierpnia 1556 herb ,,Łabędź z odmianą". Zmarł po 1583.

TWÓRCZOŚĆ

1. In mortem immaturam... Joannis... praesulis posnaniensis... epicedion. Lipsk 1538, dr. W. Schumann. Z odpisu egz. (unikatu) Bibl. Petersburskiej wyd. L. Ćwikliński: Żywot i pisma S. Nigra Chrościeskiego. *Księga pam. Uniw. Lwowskiego ku uczczeniu... Uniw. Krakowskiego.* T. 1. Lw. 1900 s. (15)-(22).

2. Epitafium dla Jana Thomasa z 1538. Wyd. w zbiorze: Hodoeporicon D. Victorii Plebei Itineris Embecensis authore Cypriano Vommelio Phrysio... Epitaphia aliquot gravium virorum. Lipsk 1538, dr. M. Wolrab. Przedr. K. Miaskowski: Z teki bibliograficznej. *Pam. Lit.* R. 6 (1907) s. 373.

3. Libellus de humoribus. Kr. (1570), dr. A. Piotrkowczyk.

4. Libellus de usu ligni Guaiaci. Kr. 1576, dr. A. Piotrkowczyk.

5. Libellus de odore.

Zaginiony traktat lekarski; wymienił go J. J. Schenck w dziele: Bibliotheca iatrica sive Bibliotheca medica. Frankfurt 1609 s. 483.

6. Elegia elegans in laudem thermarum Carolinarum.

Utwór zaginiony; wymienił go J. J. Schenck, jw. poz. 5.

Listy i materiały

1. List do S. Kilowskiego, dat. (zapewne w Poznaniu) 1 stycznia 1539; w Poznaniu 7 listopada 1541. Wyd. L. Ćwikliński, jw. Twórczość poz. 1, s. (24) nn.

2. Fragm. dyplomu królewskiego, dat. w Lublinie 10 sierpnia 1566. Wyd. L. Ćwikliński, jw. Twórczość poz. 1, s. (11)-(12) przypis.

Wiad. o in. materiałach zob. L. Ćwikliński, jw. Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

J. J. Schenckius: Bibliotheca iatrica sive Bibliotheca medica. Frankfurt 1609 s. 483. — J. C. Arnold: De monumentis historiae naturalis polonae literaris usque ad finem saeculi XVI editis. W-wa 1818 s. 66. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 33. — J. Łukaszewicz: Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania w dawniejszych czasach. T. 2. Poz. 1838 s. 188-189. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839. — C. B. (Biernacki): Chrościewski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — J. P. (Przyborowski): Chrościewski (Chrościejowski) Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1893). — L. Ćwikliński: Żywot i pisma S. Nigra Chrościeskiego, humanisty i lekarza poznańskiego wieku XVI. *Księga pam. Uniw. Lwowskiego ku uczczeniu pięćsetnej rocznicy fundacji Jagiellońskiej Uniw. Krakowskiego.* T. 1. Lw. 1900 i odb. (Tu omówienie lit. przedmiotu). [Rec.: A. Skladny. *Historische Monatsblätter* t. 2; S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1901 t. 1]. — J. Fritz: Z dziejów pediatrii XVI wieku. Jan Hieronim Chrościejowski. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 2 (1925). — L. Ćwikliński: Clementis Janicii Carmina. Kr. 1930 s. 273-274. — L. Ćwikliński: Przyczynki do historii poezji polsko-łacińskiej w. XVI. I. Pamflety Stanisława z Ciechanowa i Klemensa z Januszkowa Janiciusa. *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 6 (1935) i odb. — K. Kaczmarczyk: Chrościejewski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 31, 34, 38.

CHROŚCIŃSKI WOJCIECH STANISŁAW (ok. 1665—po 1722)

Inne formy nazwiska: Chróściński; Stanislaus Adalbertus Chruściński.

Wierszopis, tłumacz.

Ur. ok. 1665 w Warszawie, w rodzinie mieszczańskiej. Wcześnie rozpoczął służbę u Andrzeja Modrzewskiego, pułkownika królewskiego. W młodości brał udział w wyprawie wiedeńskiej Jana III. Czas jakiś przebywał na dworze swego opiekuna Michała Radziejowskiego, biskupa warmińskiego. Przed majem 1685 otrzymał tytuł sekretarza królewskiego oraz kierownictwo kancelarii. Za zasługi literackie i wojskowe uzyskał 25 maja 1685 szlachectwo i herb Junosza. Przez krótki czas w 1686 pełnił zwierzchnictwo nad puszkarzami w Tczewie. Po śmierci Jana III opuścił dwór i osiadł w Krakowskiem. Tam zmarła mu żona Agnieszka z Woodów. Po powtórnym zawarciu związku małżeńskiego z Apolonią Otwinowską ok. 1709 zamieszkał w powiecie lelowskim pod Częstochową. Jeszcze pod koniec życia wyrażał w twórczości swą wierność dla rodu Sobieskich. Zmarł po 1722.

TWÓRCZOŚĆ

1. Trąba wiekopomnej sławy i pamięci... Jana III. W-wa 1684, dr. K. F. Schreiber. Tekst łac. pt. Tuba vocalis famae ac aeviternae memoriae... Joannis III. W-wa 1684, dr. K. F. Schreiber.

Poemat panegiryczny w 119 oktawach, przypisany biskupowi M. Radziejowskiemu.

2. Pharsaliej... kontinuacja. Oliwa (1693), Druk. Klasztoru Oliwskiego.

Kompilacja z szeregu autorów rzymskich, stanowi jakby dalszy ciąg „Pharsalii" Lucana, por. niżej: Przekłady, poz. 2.

3. Lament strapionej ojczyzny. Powst. pod koniec 1696 (po śmierci Jana III). Wyd.: A. E. Koźmian (mylnie jako utwór W. Kochowskiego) w książce: Wyciągi Piotrowickie, czyli niektóre wyjątki z Księgozbioru Piotrowickiego. Wr. 1842 s. 65-81; B. Erzepki (nie wiedząc o wyd.

A. E. Koźmiana). *Roczniki Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 21 (1895) i odb.

Pamflet polityczny w 43 pieśniach sławiący kandydaturę królewicza Jakuba przeciw Condému.

4. Projekt na mody francuskie. (Wiersz satyryczny). Powst. po śmierci Jana III. Wyd. A. E. Koźmian: Wyciągi Piotrowickie..., jw. poz. 3, s. 82-86.

5. Threny żałobne po śmierci niegdy godnej pamięci napisane... Agnieszce Chroscinskiej... od osierociałego jej małżonka. Częstochowa 1709, Druk. Jasnej Góry.

6. Krótki zbiór duchownych zabaw. Częstochowa 1710, Druk. Jasnej Góry. Wyd. nast. Częstochowa 1711.

Zawiera: modlitwy, psalmy, pieśni maryjne; Żywot św. Aleksego; Żywot i męczeństwo św. Eustachiusza.

Fragm. przedr. T. Jodełka: Polska poezja maryjna. Antologia. Niepokalanów 1949; Żywot św. Aleksego przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Staropolska legenda o św. Aleksym na porównawczym tle literatur słowiańskich. Poz. 1937 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 9.

7. Clypeus serenissimi Joannis III regis Polonorum. Brzeg 1717, dr. G. Trampius.

8. Józef do Egiptu od braci przedany. Kr. 1745.

Poemat w 13 pieśniach, wyd. bezimiennie.

Autograf Bibl. Ossol. sygn. 5319/I. —

Por. Utwory o autorstwie niepewnym poz. 4. Zob. też niżej: Przekłady poz. 3.

Przekłady

1. Owidiusz: Rozmowy listowne. Powst. ok. 1689. Wyd. b. m. 1695. Wyd. nast. b. m. 1733.

Przekł. „Heroides"; wciągnięty na indeks kościelny.

2. M. A. Lucanus: Pharsalia... abo raczej wojna domowa między Pompejuszem a Cezarem. Oliwa (1690), Druk. Klasztoru Oliwskiego (J. J. Textor). Zob. też Twórczość poz. 2.

3. Job cierpiący, z dobr i fortun wyzuty. Z łacińskiego na polskie, według kommentu S. Grzegorza... wierszem przełożony. W-wa 1705, Druk. Scholarum Piarum. (Dołączono „Treny Jeremiaszowe" pióra W. S. Chrościńskiego). Wyd. nast. pt. Joba cierpiącego historia... z przydatkiem... Trenów Jeremiasza. Wil. 1759.

4. Florianus a Sancto Hieronymo (= F. Garwaski lub F. Kreyda): Laur poetyczny, czyli pieśni na pochwałę N. M. Panny. W-wa 1706. (Tekst łac. i pol.). (Por. Estr. XX, 260).

Listy

1. Do Urszuli Modrzewskiej, dat. w Przeworsku 29 października 1683. Wyd. F. Friedman: Nieznana relacja o batalii wiedeńskiej 1683 roku. *Przegl. Hist.-Wojskowy* 1934 t. 7 z. 1 s. 133.

2. Do A. Żydowskiego, dat. w Wrzosowej pod Jasną Górą 16 września 1714. Wyd. A. Wybranowski: Z domowego archiwum (Korespondencja pana chorążego). *Przew. Nauk. i Lit.* 1891 s. 63; przedr. w książce: Dawne dzieje. Kr. 1893 s. 82-83.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Pożegnanie córki Teresy Kunegundy, elektorowi bawarskiemu poślubionej. (Wiersz. Inc.: „Idźże, gdzie niesie fortuna cię twoja"). Powst. 1694. Wyd.: przy: Rozmowy listowne. B. m. 1695. (Zob. Przekłady, poz. 1); *Pam. Lw.* 1817 nr 23 s. 237; przedr.: J. G. Styczyński: Do Historii literatury polskiej (F. Bentkowskiego) mały dodatek. *Dzien. Wil.* 1818 t. 2 s. 189-190; J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 4. W-wa 1822 s. 405-406; toż wyd. 2 Lipsk 1839 s. 298-299 (jako utwór Jana Sobieskiego). Autorstwo Janowi Sobieskiemu przypisywał również K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII wieku. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 182; inni uważali wiersz ten za utwór Benedykta Zawadzkiego (Benedykt a Sancto Joseph), pijara (1652-1705), w którego zbiorze: Lyricorum libri IV, W-wa 1694, wiersz ten jest wydrukowany po łac. jako parafraza tekstu królewskiego. Zob. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 2 s. 481-482.

2. Józef Bogu wielce ulubiony, na trzynaście pieśni wierszem polskim rozdzielony i na widok światu podany... spisany 23 marca 1718. Rkps Bibl. Nar. nr akc. 6909.

Autorstwo przypuszczalne wg W. Semkowicza: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961 s. 68 przyp. 42.

3. Aman od Asswerusa... nad wszystkie inne książęta wywyższony. (Kr.) 1745.

Poemat w 9 pieśniach oktawami, wyd. bezimiennie. Autorstwo przypisywano również (m. in. A. Tyszyński) S. H. Lubomirskiemu, ponieważ utwór wyszedł w zbiorze jego wierszy: Wiersze zebrane. W-wa 1782. Do autorstwa W. S. Chrościńskiego przychylają się m. in. J. A. Załuski, F. Bentkowski, A. Brückner.

4. Poezje postu świętego. (Zawierają wpisany ręką Chrościńskiego tekst wiersza pt. Sonet na całą Mękę Pańską). Dołączone do rkpsu poematu pt. Józef... od braci przedany (zob. Twórczość poz. 8). Fragm. ogł. W. Gomulicki: Poezje postu świętego. *Kur. Warsz.* 1907 nr 88; toż przedr.

w książce: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912 s. 265; W. Folkierski: Sonet polski. Wybór tekstów. Kr. 1925 *BN* I, 82. (Tu przedr.: Sonet na całą Mękę Pańską — jako wiersz S. H. Lubomirskiego).

W. Folkierski podaje również wiadomość o innych wersjach drukowanych i rękopiśmiennych wydanego sonetu; T. Mikulski stwierdza to samo w odniesieniu do całego zbiorku i omawia rkpsy i wyd. z lat 1700-1731 pod różnymi tyt. i nazwiskami: już to G. K. Hadziewicza, już to S. H. Lubomirskiego — zob. Wg T. Mikulskiego autorstwo S. H. Lubomirskiego najprawdopodobniejsze.

Rkps Bibl. Ossol. sygn. 5319/I.

Podobiznę autografu (tekst wiersza pt. Sonet na całą Mękę Pańską) podał T. Mikulski: Literatura polska w autografach. Wr. 1947 tablica 3.

OPRACOWANIA

E. Oloff: Polnische Liedergeschichte. Gdańsk 1744; wyd. 2 Gdańsk 1764. — I. Krasicki: O rymotworstwie i rymotworcach. W: Dzieła wierszem i prozą. Wyd. F. Dmochowski. T. 3. W-wa 1803; in. wyd. W-wa 1829. — S. Bielski: Vita et scripta quorundam e congregatione Cler. Reg. Scholarum Piarum in provincia Polona professorum. W-wa 1812 s. 33. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 250-251. — J. S. Bandtkie: O W. S. Chrościńskim. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 11 (1826); Dod. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 14 (1831). — E. Słowacki: Rozbiory pisarzów. W: Dzieła. T. 3. Wil. 1826 s. 162. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. Bartoszewicz: Hist. lit. pol. potocznym sposobem opowiedziana. W-wa 1861; wyd. 2 powiększone. W: Dzieła. T. 2. Kr. 1877. [Rec.: J. Łukaszewicz. *Bibl. Warsz.* 1861 t. 3 s. 418]. — C. B. (Biernacki): Chróściński (Wojciech Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — F. Faleński: Treny Jana Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867 s. 47 nn. — P. Chm. (Chmielowski): Chróściński Stanisław Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1893). — B. Erzepki: Wstęp i wyd.: Lament strapionej ojczyzny. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 21 (1895) i odb. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1896; L. M. Dziama. *Przegl. Powsz.* 1895 t. 3; *Dzien. Pol.* 1895 nr 3-4 Dod.]. — T. Korzon: Dola i niedola Jana Sobieskiego. 1629-1674. T. 1. Wyd. 2 Kr. 1898 Dod. 1. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — A. Brückner: Z dziejów języka polskiego. Studia i szkice. Lw. 1903. — W. Gomulicki: Poeci na tronie polskim. W książce: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912. — W. Gomulicki: Poezje postu świętego. Tamże. — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. Kr. 1913 s. 142-150. — E. Land: Notatki bibliograficzne. *Silva Rerum* t. 1 (1925). — E. Land: W sprawie „Poezji postnych". *Ruch Lit.* 1929 s. 224. — T. Mikulski: Dzieje jednego sonetu. Chróściński, Lubomirski czy Hadziewicz? *Ruch Lit.* 1929; zob. też A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 483. — W. Jędrychowski: Wyjaśnienie. *Ruch Lit.* 1929. — S. Spławiński: „Farsalia" Lukana w przekładach polskich XVII wieku. Kr. 1929. — M. Kowalska: Do biografii W. S. Chrościńskiego. *Ruch Lit.* 1930. — W. Jędrychowski: Próba rekonstrukcji biografii W. S. Chróścińskiego. Tamże. — T. Myszka: Zwycięzca spod Wiednia, król Jan III w literaturze polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 37 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 252). — F. Friedman: Nieznana relacja o batalii wiedeńskiej 1683 roku. *Przegl. Hist.-Wojskowy* 1934 t. 7 z. 1 s. 133-138. — A. Brückner: Poezja polska wieku XVII. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 1. Kr. 1935 s. 301 i in. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Kr. 1935 i odb. s. 40. — T. Mikulski: Chrościński Wojciech Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — T. Mikulski: Literatura polska w autografach. Wr. 1947 s. 19. — W. Borowy: O poezji polskiej w wieku XVIII. Kr. 1948 s. 11-14.

CHRYSZTOPORSKI MIKOŁAJ (1547—1573)

Inne formy nazwiska: Chrystoporski; Krystoporski; Krzysztoporski.

W i e r s z o p i s.

Ur. w 1547 jako syn Jana, późniejszego kasztelana wieluńskiego, potem sieradzkiego, dworzanina i sekretarza królewskiego, i Doroty z Glińskich. Był „niemieckich, włoskich krajów dobrze wiadomy". Prawdopodobnie kalwin. Zmarł w 1573. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Niniwa, miasto wykonterfetowane. Kr. 1572, dr. M. Wirzbięta. (Wierszem. Na końcu umieszczona „Pieśń statecznej krześcijańskiej paniej"... z nutami, napisana przez A. Trzecieskiego).

Opis bibliogr. druku, streszcz. fragm. podał (K. W. Wójcicki): Opis dzieł: M. Chrysztoporskiego Niniwe miasto r. 1572... *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1.

2. O powinności szlacheckiej.

Wierszem. Utwór nieznany. Wiad. podał B. Paprocki: Herby rycerstwa polskiego. Kr. 1584; por. K. Niesiecki: Korona polska. T. 2. Lw. 1738 s. 722.

OPRACOWANIA

B. Paprocki: Herby rycerstwa polskiego. Kr. 1584; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1858. *Bibl. Pol.* z. 1-26 s. 310. — F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1814 s. 365. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 50, 227. — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823. — (K. W. Wójcicki): Opis dzieł: M. Chrysztoporskiego Niniwe miasto r. 1572... *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 460; t. 7. Kr. 1845 s. 149. — Chrysztoporski (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 13. Poz. 1891. — P. Chm. (Chmielowski): Chrysztoporski Mikołaj. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 12 (1894).

CHRZĄSTOWSKI ANDRZEJ I (ok. 1555—1618)

Inna forma nazwiska: Andreas Chrastovius.

Polemista kalwiński.

Ur. ok. 1555. Z pochodzenia był szlachcicem. W czerwcu 1571 immatrykulował się w Akademii Krakowskiej. W czasie studiów zajmował się głównie logiką, teologią i poezją łacińską. Na początku 1577 uzyskał bakalaureat nauk wyzwolonych. Początkowo gorliwy katolik, był w 1574 jednym z inicjatorów i przywódców zburzenia kalwińskiego „Brogu" w Krakowie, wkrótce jednak sam został kalwinem. Przeniósłszy się na Litwę, przebywał przez pewien czas przy zborze w Sidrze względnie w służbie Mikołaja Naruszewicza, z którym brał udział w oblężeniu Połocka w 1581-1582. Niedługo potem został przydzielony do zboru wileńskiego do pomocy Stanisławowi Sudrowskiemu. Swą żywą odtąd działalność polemiczną dzielił na walkę z arianami i jezuitami. Wspólnie z Andrzejem Wolanem i Sudrowskim wziął udział w 1585 w tzw. kolokwium wileńskim. Najpóźniej w 1585 osiadł przy zborze w Holszanach pod Oszmianą. W 1587 przeniósł się do Jana Hlebowicza do Zasławia. W 1590 został przez synod wileński wyznaczony wraz z Wolanem na cenzora dzieł ogłaszanych przez ministrów. Po śmierci Hlebowicza został w 1592 kaznodzieją na dworze hetmana Krzysztofa Radziwiłła i zamieszkał w Birżach. W 1594 lub 1595 powrócił do zboru wileńskiego. Wraz z Jakubem Popowskim wydelegowany został na synod generalny do Torunia w 1595, na którym bronił zasad zgody sandomierskiej. W cztery lata później wziął udział w zjeździe wileńskim protestantów i prawosławnych. Zapewne ok. 1603 wysunął się na czoło zborów wileńskich jako superintendent. W 1613 został z tego urzędu usunięty i wysłany do zboru w Szwabiszkach, a rok później przeniesiony do białoruskiego zboru w Hołowczynie pod Mohylowem. W 1617 uczestniczył w synodzie prowincjonalnym wileńskim, na którym wyznaczono go do komisji opracowującej nowe wydanie katechizmu. Dalsze nieporozumienia i polemiki na tle teologicznym spowodowały, że w 1618 został przez synod prowincjonalny zasuspendowany. W tymże roku zmarł.

TWÓRCZOŚĆ

1. Perła z Abakuka wyjęta i za kolędę Janowi Hlebowiczowi dana. Wil. 1583, dr. J. Karcan.

2. Obrona tajemnicy chrztu prawosławnego chrześcijaństwa. Wil. 1584, dr. J. Karcan.

3. Siedm kazań. Wil. 1584, dr. J. Karcan.

4. Obrona pewności dusznego zbawienia przeciwko papieskiej wątpliwości. Wil. 1585, dr. J. Karcan.

5. Psychotopia abo czysciec X. Stanisława Grodzickiego. Wil. (1592), dr. J. Markowicz.

6. Contradictionum in libro Roberti Bellarmini de purgatorio index. B. m. 1593 (wg Estr. zapewne Wil., dr. J. Karcan).

7. Bellum jesuiticum sive ducentarum et quinque jesuiticarum contradictionum index. Bazylea 1594, dr. K. Waldkirch.

8. Duo libelli de opificio missae. Bazylea 1594, dr. K. Waldkirch.

9. Obrona prawdziwego szafunku Wieczerzy Pańskiej. Wil. 1594, dr. J. Markowicz.

10. Praxis de caeremoniis et canone missae. Bazylea 1594, dr. K. Waldkirch.

11. Kazania synodowe. Na generalnym ewangelickim synodzie w Toruniu... 1595. B. m. 1599 (wg Estr. zapewne Tor., dr. M. Nering).

Zawiera kazania S. T. Turnowskiego, Grzegorza z Żarnowca, P. Artomiusza i Chrząstowskiego.

12. Triumphus jesuiticus. Lipsk 1608. Wyd. nast. Lipsk 1820.

OPRACOWANIA

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 1. Poz. 1842 s. 54-55, 92, 97, 104, 139-140, 145-147; t. 2. Poz. 1843 s. 198-204. — Chrząstowski (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. s. 205-206. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — M. Wajsblum: Chrząstowski Andrzej. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — K. Górski: Zagadnienia słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25--30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. K. Górski: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

CHRZĄSTOWSKI ANDRZEJ II (zm. przed 1632)

Polemista religijny.

Data ur. nieznana. Pochodził z Brzezia w Sandomierskiem, ze średniozamożnej rodziny ziemiańskiej. Ojciec, Cyryl, był działaczem kalwińskim. Andrzej w młodych latach przebywał na dworze Batorego, w wieku dojrzałym służył wojskowo. W 1595/1596 otrzymał królewszczyzny Solec i Gołąb, po czym opuścił dwór królewski i przeniósł się w Lubelskie, gdzie osiadł na roli i dorobił się znacznej fortuny. Zaczął zajmować się zagadnieniami religijnymi i otrzymał godność seniora świeckiego. Chociaż kalwin, utrzymywał zażyłe stosunki z socynianami, zwłaszcza ze swym długoletnim przyjacielem, a później i szwagrem, Andrzejem Lubienieckim. Żonaty był 2-o voto z Jadwigą z Gosławskich, a córkę swą Dorotę (zm. 1618) wydał za Jakuba Sienieńskiego, dziedzica Rakowa. Od końca XVI w. ulegał powoli tendencjom unijnym. W 1613, zniechęcony stanowiskiem zboru wobec akcji unijnej, zrezygnował z senioratu. W 1618 ostro zaatakował duchowieństwo kalwińskie, czym wywołał długotrwałą polemikę. Od tego czasu, mimo że oficjalnie nie zerwał ze zborem, był uważany za arianina. Utrzymywał żywy kontakt z Rzeczpospolitą Babińską, której „urzędnikiem" został w 1612. Zmarł przed 1632.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rozmowa szlachcica ewangelika z ministrem ewangelickim, przy tym też i list do panów ewangelików przez... olim dworzanina, teraz ziemianina. B. m. 1618.

Egz. nieznane.

Odpowiedź na to dzieło stanowią następujące utwory: a) Na rozmowę ewangelika ... prawdziwa odpowiedź... (Tor.) 1619, dr. A. Ferber. (Wyd. bezimiennie; przypisywana przez F. S. Bocka, Historia Antitrinitariorum, t. 1. Królewiec 1774, s. 99, Janowi Grzybowskiemu, seniorowi lubelskiemu; przez innych badaczy Jakubowi Zaborowskiemu, ministrowi kockiemu. M. Wajsblum podaje autorstwo Grzybowskiego, nie wyklucza wszakże możliwości współpracy Zaborowskiego); b) Żywoty świętych... B. m. r. (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Toruń, dr. A. Ferber). (Przypisywane J. Zaborowskiemu); c) Odpis na dwa paskwiluse — zob. Smalc Walenty. Twórczość poz. 7.

Poz. a-c przedr. H. Górska, L. Szczucki, K. Wilczewska: Cztery broszury polemiczne z początku XVII wieku. W-wa 1958 *PAN Instytut Filoz. i Socjologii. Bibl. Pisarzy Reformacyjnych* nr 1.

2. Obrona dialogu... przeciwko księżej ministrom ewangelickim distriktu lubelskiego i ich odpowiedzi, niesłusznie skromną i prawdziwą nazwanej. B. m. 1619 (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Raków, dr. S. Sternacki). Przedr. H. Górska, L. Szczucki, K. Wilczewska, jw. poz. 1. Unikat Staatsbibliothek w Berlinie, sygn. Dh. 1970; fotokopia w materiałach po S. Szczotce w Poz.

3. Memoriał potrzebny. Raków 1619.

Materiały

Dekret Zygmunta III w sprawie zatargu A. Chrząstowskiego, dzierżawcy wsi Gołąb, z poddanymi, dat. w Warszawie 7 lutego 1597. Wyd. I. T. Baranowski: Księgi referendarskie. T. 1. 1582-1602. W-wa 1910; przedr. J. Sawicki: Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego. T. 1 cz. 1. W-wa 1952.

OPRACOWANIA

M. Wajsblum: Chrząstowski Andrzej z Brzezia. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937).— L. Szczucki: Z dziejów polemiki antyariańskiej XVII wieku. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 3 (1955). — L. Szczucki: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. — H. Górska, L. Szczucki, K. Wilczewska: Wstęp i wyd.: Cztery broszury polemiczne z początku XVII wieku. W-wa 1958 *PAN Instytut Filoz. i Socjologii, Bibl. Pisarzy Reformacyjnych* nr 1. [Rec.: S. Tworek. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)].

CHWALCZEWSKI STANISŁAW (zm. 1567)

Tłumacz.

Data urodzenia nieznana. Był synem Andrzeja, ziemianina, herbu Trąby, z województwa kaliskiego. W młodości, ok. 1529, służył wojskowo na dworze cesarza Karola V. Po powrocie do kraju dostał się na dwór królowej Bony. Ok. 1542 ożenił się z Barbarą Falkówną, córką Andrzeja, starosty drohickiego. W 1536 został starostą krzemienieckim, w 1545 kobryńskim, w 1552 pińskim, kleckim i horodeckim. W 1553-1555 przeprowadził w podległych mu starostwach reformę rolną, tzw. pomiarę włóczną. Ostatnie lata swego życia spędził w Raszkowie w Wielkopolsce. Zmarł w 1567.

TWÓRCZOŚĆ

Regestr pomierzania ziem na włóki powiatów księstw pińskiego, kleckiego. Powst. po 1553. Wyd. Wil. 1884.

Przekłady

Maciej z Miechowa (Miechowita): Kronika. (Przekł. częściowy, do roku 1279). Powst. w 1519-1549. Wyd. Ł. Gołębiowski pt. Kronika Stanisława Chwalczewskiego. T. 1-2. W-wa 1829 *Zbiór Pisarzów Pol.* Cz. 3 t. 9-10.

Do 1886 przekład uważany był za utwór oryginalny S. Chwalczewskiego.

Materiały

1. List biskupa wileńskiego Jana, dat. w Wilnie 13 lipca 1529, do Jana Dantyszka dotyczący pobytu S. Chwalczewskiego na dworze Karola V. Wyd. *Acta Tomiciana* t. 11 (1901) s. 216.

2. Dokumenty urzędowe z 1552, 1559. Wyd.: *Akta otnosiaszczijesia k istorii Jugo-Zapadnoj Rossii* t. 1 (1863) s. 134-135; t. 2 (1863) s. 84-85.

3. Dokumenty urzędowe z 1554-1560. Wyd.: *Akta... Zapadnoj Rossii* t. 50.

OPRACOWANIA

T. Czacki: O prawach litewskich i polskich. T. 2. W-wa 1801 s. 272 i in.; przedr.: Dzieła. T. 2. Poz. 1843; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* z. 48-54. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 499-501. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 371-375. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — C. B. (Biernacki): Chwalczewski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — J. Przyborowski: S. Chwalczewski jako pisarz złotego wieku. *Tyg. Poz.* 1862 nr 50. — J. Przyborowski: Życie domowe S. Chwalczewskiego. *Spis wykładów w Szkole Głównej w półroczu letnim roku nauk 1863/64.* W-wa 1864. — A. Jabłonowski: Wstęp do wyd.: Rewizja zam-

ków ziemi wołyńskiej w połowie XVI w. W-wa 1877 *Źródła Dziejowe* t. 6. — K. Pułaski: Gospodarka królowej Bony na kresach. *Bibl. Warsz.* 1878 t. 1; przedr. w książce: Szkice i poszukiwania historyczne. S. 1. Kr. 1887. — Piszczowaja kniga grodnienskoj ekonomii. T. 1-2. Grodno 1881-1882. — I. F. Godowikow: Opisanije i izobraženije driewnostiej Pskowskoj gubiernii. Psków 1881-1882. — T. Jungfer: Lexicalische Eigenthümlichkeiten der Chwalczewskischen Chronik. *Wissenschaftliche Beilage z. Programm d. Gymnasiums z. Rogasen.* Rogoźno 1883. — Piszczowaja kniga pinskogo i kleckogo kniażestwa sostawlena pinskim starostom S. Chwalczewskim w 1552-1555. *Izdanije Wilenskoj Archeograficzeskoj Komisii* (Wil.) t. 4 (1884).— T. Jungfer: Słowniczek do kroniki S. Chwalczewskiego. *Spr. Komisji Język. AU* t. 4 (1885) i odb. — Chwalczewski czy Falczewski? *Przegl. Katolicki* 1885 s. 188. — E. Schirmer: S. Chwalczewski i jego kronika. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886 i odb. [Rec.: F. Bostel. *Ateneum* 1886 t. 4; L. F-l (Finkel). *Kwart. Hist.* 1887]. — Z. Lisiewicz: Niezużyte materiały do życiorysu S. Chwalczewskiego. *Kwart. Hist.* 1888. — W. S. (Smoleński): Chwalczewski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1893). — A. Hruszewskij: Pinskoje Polesje. Cz. 2: XIV-XVI w. Kijów 1903. —

W. Piczeta: Wołocznaja ustawa korolewy Bony i ustawa o wołokach. *Trudy Bielorusskogo Gosudarstwiennogo Uniwiersitieta w Minskie* t. 1 (1922) s. 147-164. — W. Pociecha: Chwalczewski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* t. 4 (1938) i odb. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 3. Poz. 1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Hist. i Nauk Społ.* s. 193 i in.

CHYLIŃSKI BOGUSŁAW SAMUEL (zm. 1668)

Tłumacz.

Ur. przypuszczalnie ok. 1634 na Litwie, zapewne w Świętojeziorach (powiat sejneński); syn Adriana, ministra kalwińskiego. Kształcił się zapewne w gimnazjum kalwińskim w Kiejdanach. W 1652 mianowany został przez synod katechistą w Birżach, a w 1654 wyjechał jako stypendysta na studia zagraniczne na uniwersytet w Franeker we Fryzji. Po rocznym pobycie wracał do kraju, jednak wobec wybuchu wojny zawrócił z Gdańska na zlecenie synodu. Wiosną 1657 znalazł się w Anglii. Przez dwa lata w Oksfordzie, wspierany przez uczonych angielskich, tłumaczył *Biblię* na język litewski. W 1661 przebywał na Litwie starając się o środki na wydanie przekładu. Uzyskane zrazu poparcie pieniężne umożliwiło rozpoczęcie druku, lecz przerwała go nieprzychylna opinia referentów synodu litewskiego o tłumaczeniu. Zabiegi Chylińskiego u protestantów angielskich, u Jana Kraińskiego (kaznodziei Bogusława Radziwiłła i delegata synodu na terenie Anglii) na Litwie były bezowocne. Pogrążony w nędzy, żył w Londynie, zmarł w 1668.

TWÓRCZOŚĆ

An Account of the Translation of the Bible into the Lithuanian Tongue. Oksford 1659, dr. H. Hall. Fragm. w wersji łac. wyd. osob. pt. Ratio institutae translationis Bibliorum in linguam lithuanicam. Wyd. zapewne w Londynie 1661.

Broszura propagandowa w sprawie wydawnictw protestantów litewskich.

Zdefekt. unikat Ratio — Bibl. Uniw. w Uppsali.

Przekłady

Biblia. Przekł. na jęz. litewski, powst. w 1657-1659. Druk. Londyn 1662-1663 (do psalmu 40). Zachowały się trzy fragm.: londyński, 11 ark., w British Museum; szczeciński, 24 ark., był w Pruskiej Bibl. Państwowej w Berlinie; wileński, 26 ark., był w Akademii Duchownej w Petersburgu. Urywki przedr.: J. Gierulis: Sienieji Lietuvių skaitymai. T. 1. Kowno 1927 s. 278-298. Całość Nowego Testamentu wyd. kryt. C. Kudzinowski, J. Otrębski pt. Biblia litewska... Nowy Testament. T. 2: Tekst. Poz. 1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Komisja Filol.*

Autograf przekł. Nowego Testamentu w British Museum, Sep. Mss. Add. 41301. Mikrofilm w Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. sygn. 14.

Listy i materiały

1. List do H. Wilkinsona, dat. 7 lutego 1659, ogł. R. Reinhold: Die Bibelüber-

setzung von S. B. Chyliński. *Mitteilungen d. Litauischen Litterarischen Gesellschaft* t. 4 (1896).

2. List do J. Wallisa, dat. w Londynie 19 listopada 1664. Rkps w Bodlejanie sygn. Add. D. 105 k. 16,17.

3. Rachunek kosztu druku Biblii zestawiony przez Chylińskiego na końcowej karcie przekładu. Ogł. przy wyd. C. Kudzinowski, J. Otrębski, jw. Przekłady.

Inne źródła archiwalne wymienia: S. Kot: Anglo-polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) i odb.; S. Kot: Geneza i tło historyczne Biblii Litewskiej Chylińskiego. (Toż w jęz. ang.). Przy wyd.: Biblia litewska..., jw. Przekłady.

OPRACOWANIA

M. Stankiewicz: Studia bibliograficzne nad literaturą litewską. I. Wiadomość o Biblii litewskiej drukowanej w Londynie 1663 roku i o wrzekomym jej tłumaczu S. B. Chylińskim. Kr. 1886. [Rec.: J. Hanusz. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887)]. — H. Reinhold: Die Bibelübersetzung von S. B. Chyliński. *Mitteilungen d. Litauischen Litterarischen Gesellschaft* t. 4 (1896). — W. Biržiška: Lietuvių bibliografijà XVI-XVIII amž. Kowno 1924 szp. 29-30. (Tu bibliografia). Por. W. Biržyszka: Zarys historii książki litewskiej w wiekach XVI-XVIII. *Przegl. Wil.* t. 9 (1926) nr 2 s. 2. — C. S. Stang: Archivalia. *Archivum Philologicum* III (Kowno) 1932. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — L. C. Wharton: New Light on Chyliński's Lithuanian Bible. *Księga referatów II Międzynarodowego Zjazdu Slawistów*. W-wa 1934. — S. Kot: Anglo-Polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) i odb. — S. Kot: Chyliński Bogusław Samuel. *Pol. słownik biogr.* t. 4 (1938). — C. Kudzinowski: Biblia Chylińskiego. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1956 nr 1. — S. Kot: Geneza i tło historyczne Biblii litewskiej Chylińskiego. Przy wyd.: Biblia litewska... Nowy Testament. T. 2: Tekst. Poz. 1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Komisja Filol.*; toż w jęz. ang. pt. Chylinski's Lithuanian Bible; origin and historical background. Tamże. — J. Otrębski: Dlaczego przerwano druk kalwińskiej Biblii w przekładzie Chylińskiego? Tamże; toż w jęz. ang. pt. Why has the printing of the Calvinist Bible translated by Chylinski been interrupted? Tamże. — C. Kudzinowski: Uwagi edytorskie. Tamże; toż w jęz. ang. pt. Editorial notes. Tamże.

CICHOCKI KASPER (1545–1616)

Teolog, polemista katolicki.

Ur. w 1545 w Tarnowie; był synem Stanisława, mieszczanina. Dwa lata uczył się na koszt proboszcza tarnowskiego Marcina Łyczka. W półroczu zimowym 1561/62 wpisał się na Akademię Krakowską. Jako mentor kasztelanica Jana Herburta studiował od 1567 do 1569 na uniwersytecie w Lipsku (co wg T. Witczaka bardzo wątpliwe). Po powrocie zdobył w 1570 stopień bakałarza nauk wyzwolonych i wykładał szczególnie Cycerona. W 1574 jako preceptor grupy młodzieży udał się do Ingolstadtu. Powróciwszy przyjął służbę na dworze prymasa Jakuba Uchańskiego. Od 1578, a najdalej 1579, do 1583 lub 1584 pełnił urząd pisarza w kancelarii podskarbiego koronnego Jacka Młodziejowskiego, towarzysząc wojsku we wszystkich trzech wyprawach przeciw Moskwie. Z kolei wrócił do przerwanych studiów. Po krótkim pobycie w Akademii Wileńskiej udał się z końcem 1584 do kolegium w Rzymie, gdzie słuchał R. Bellarmina. Choroba oraz brak pieniędzy zmusiły go z początkiem 1587 do powrotu. W kraju przyjął święcenia kapłańskie i osiadł w Sandomierzu. W marcu 1595 otrzymał kanonię kolegiaty sandomierskiej, do której niebawem dołączył trzy probostwa: w Górach, Św. Piotra w Sandomierzu i w Samborzu, a nadto kanonię wileńską. Będąc gorliwym zwolennikiem jezuitów doprowadził do otwarcia kolegium w Sandomierzu. Z końcem lipca 1615 król angielski Jakub I wysłał do Zygmunta III posła Johna Dickensona z żądaniem zadośćuczynienia za obrażające zwroty w stosunku do króla angielskiego, użyte w dziele pt. *Alloquiorum Osiecensium*. Sprawy zręcznie bronił kanclerz F. Kryski. W trakcie tych perypetii Cichocki zmarł w 1616.

TWÓRCZOŚĆ

1. Anatomia consilii editi de stabilienda pace Regni Poloniae Iesuitis pulsis. Kr. 1611, dr. A. Piotrkowczyk.

Przekł. pol., dziś nieznany, pt. Rozbiór rady danej do ustalenia pokoju Polski wypędziwszy jezuitów. Kr. 1611.

Odpowiedź na paszkwil antyjezuicki pt. Consilium de recuperanda pace. Wyd. 2: 1609.

2. Alloquiorum Osiecensium sive variorum familiarum sermonum libri V. Powst. 1611, uzupełn. 1614. Wyd. Kr. 1615, dr. B. Skalski.

Uwaga: Mylnie przypisywano autorstwo powyższych pism i używanie pseudonimu: Kasper Cichocki — względnie współpracę z nim — współczesnemu polemiście jezuickiemu Kasprowi Sawickiemu — zob.

Listy i materiały

1. Do P. Gorczyna (Gorczyńskiego) b. m. d. (zapewne z Krakowa lub Wilna w 1572-1574); do J. Młodeckiego, dat. w Rzymie: 17 marca 1585, 3 października 1585, 18 kwietnia 1586, 16 października 1586, 20 października 1586. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

2. Kwit, dat. w Wilnie 14 lipca 1588. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały..., jw. poz. 1.

3. Materiały dot. zatargu o dzieło: Alloquiorum Osiecensium... — zob. Twórczość poz. 2 (mowa J. Dickensona z 20 października 1615; odpowiedź kanclerza F. Kryskiego z 1615). Wyd.: przekł. pol. (niedokładny): J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 2. W-wa 1822 s. 480; toż wyd. 2 Lipsk 1839 s. 345-349; tekst łac.: A. Sokołowski: Spór o książkę. *Arch. Komisji Hist.* t. 1 (1878) s. 401-405; tekst łac. i pol.: A. Kraushar: Poselstwo Dickensona do Zygmunta III w sprawie książki uwłaczającej domowi Stuartów (1615 r.). *Przegl. Hist.* 1909 t. 9 s. 57-65.

OPRACOWANIA

J. Wielewicki: Historici diarii domus professae Societatis Jesu Cracoviensis. T. 3-4 (za lata 1609-1629). Wyd. W. Chotkowski. Kr. 1889-1899 *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 14, 17. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723 s. 183-186; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852 s. 116-119. — Cichocki (Kacper). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 i osob. Poz. 1862. — W. K. (Knapiński): Cichocki Kacper. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 3 (1874). — A. Sokołowski: Spór o książkę. *Arch. Komisji Hist.* t. 1 (1878). — W. S. (Sobieski): Cichocki Kacper. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1893). — T. Wierzbowski: Jakub Uchański, arcybiskup gnieźnieński. (1502-1581). Monografia historyczna. T. 5. W-wa 1895 *Uchansciana* t. 5. — A. Kraushar: Poselstwo Dickensona do Zygmunta III w sprawie książki, uwłaczającej domowi Stuartów (1615 r.). *Przegl. Hist.* 1909 t. 9; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1909. — P. Czaplewski: Polacy na studiach w Ingolstadzie. Poz. 1914 s. 23. —

G. Przychocki: Plautus. Kr. 1925 s. 520-521. — J. Wiśniewski: Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od r. 1186 do 1926. Radom 1928 s. 41-42. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Cichocki Kasper. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia. 1440-1600. Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — R. Przezdziecki: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. — J. Starnawski: Na tropie rozwiązania zagadki autorstwa „Proteusa abo Odmieńca" (1564). *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1/2 s. 463. — T. Witczak: O złudnym tropie autorstwa „Proteusa abo Odmieńca" (1564). *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2.

CICHOWSKI MIKOŁAJ (1598—1669)

Inne formy nazwiska: Cichovius; Cichowczyk.

Polemista religijny.

Ur. w 1598. Pochodził z Wielkopolski. Jego pierwotne nazwisko nie jest znane; sam pisał się Cichovius. Przypuszczalnie był pochodzenia plebejskiego. W 1615 wstąpił

do zakonu jezuitów i następnie przez trzy lata pełnił funkcję furtiana. Ukończywszy studia wykładał filozofię, teologię i egzegezę w kolegiach jezuickich (m. in. w Poznaniu). Równocześnie był kaznodzieją ludowym i misjonarzem. Poprzez działalność pisarską i dysputy, m. in. u J. Wielopolskiego w Rożnowie, dał się poznać jako zawzięty wróg arianizmu. Zajmował się sprawami unii, m. in. dysputując z archimandrytą Innocentym Gizelem, oraz bronił prawnej egzempcji jezuitów polskich, szczególnie w sprawie płacenia dziesięcin. Zmarł 27 marca 1669 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Centuria argumentorum pro summa et naturali Christi Domini divinitate... collecta. Kr. 1641, dr. F. Cezary. Wyd. nast. Kr. 1649.

W odpowiedzi arianie wydali: Centuria argumentorum caesa. B. m. 1652, na które znów Cichowski odpowiedział.

2. Colloquium Kioviense de processione Spiritus Sancti a Patre et Filio. Inter... Innocentium Gizel... et Nicolaum Cichovium. Kr. 1649, dr. S. Bertutowic.

3. Credo Arianorum seu Confessionis Socinistarum. Kr. 1649, dr. F. Cezary.

4. Responsum theologicum ad triplex scriptum... Joannis Markiewicz... contra exemptionem patrum Societatis Jesu a soluendis decimis. Rzym 1650, dr. dziedzice F. Corbelletiego. Inne wyd. (wg S. Ciampiego) pt. Responsum pro exemptione. Rzym 1654; Braniewo 1680.

5. Wizerunk nieprawdy ariańskiej. Kr. 1650, dr. W. Piątkowski.

6. Angelici doctoris S. Thomae Aquinatis de Beatissima Virginis Deiparae immaculata conceptione sententia. E multis eius operibus studiose collecta et edita. Poz. 1651, dr. A. Regulus. Wyd. nast.: Wiedeń 1660; Passawa 1720.

7. Trzydzieści przyczyn, dla których każdy zbawienia... szanujący ma się odrażać od zboru tego, który ariańskim zowią; z krótką refutacją Katechizmu rakowskiego napisane. Kr. 1652, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

8. Nowe zawstydzenie socinistów. Kr. 1653, dr. Ł. Kupisz. Wyd. nast. Kr. 1654.

9. Wyklęcie ministrów ariańskich, którzy chcąc się wykręcić z tego, co im zadano w Nowym zawstydzeniu, że diabła za Boga prawdziwego mają... zaklęli diabła, którego... Bogiem prawdziwym zowią. Kr. 1654, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

10. Epistola paraenetica ad... Jonam Schlichtyng de Bukowiec: V. C. eius epistolae apologeticae reddita. Cui addita est Harmonia fidei catholicae. B. m. r. (data aprobaty: 1655). Wyd. nast. b. m. r. (1659 ?).

11. Tribunal SS. Patrum orientalium et occidentalium ab Orientibus summe laudatorum, ad quod... controversias expendandas, graeci schismatis propugnatoribus proponit. (Kr.) b. r. (data aprobaty: 1658), dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

Przekł. pol. (skrócony): T. Rutka pt. Tribunał Świętych Ojców greckich... Lw. 1692; wyd. nast. Lw. 1698.

12. Manes Schlichtingiani seu Trutina vindiciarum manium. (Kr.) b. r. (aprobata dat. 1659), dr. wdowa i dziedzice A. Piotrkowczyka.

13. Pogrom diabła ariańskiego abo Odpis na dwie książki, które arianie o diable napisali. Kr. b. r. (dedykacja i aprobata z 1659), dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

14. Desperata causa Arianorum seu Prodromus. Kr. 1660, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

15. Obrona zacnych i pobożnych ludzi... przeciwko paskwilowi od jakiegoś ministra ariańskiego przeciw nim napisanemu; z namową do Stanów Koronnych wniesioną, aby przy konstytucjach przeciw arianom... stali. Kr. 1661, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

16. Namowa do ich mościów koronnych, aby przy konstytucji przeciw arianom statecznie stali i do exekucji przystępowali. B. m. r. (Bez osobnego tytułu stanowi cz. 2 dziełka pt. Obrona..., zob. poz. 15).

17. Speculum samosathenistarum vel socianistarum. Kr. 1662, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

18. Triumphus Sanctissimae et aeternum adorandae Trinitatis... a patribus Societatis Jesu... instructus. Kr. b. r. (data aprobaty 1662), dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 27 (1898) s. 346-347 i odb. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — M. Pęckowski: Ks. M. Cichowiusza

T. J. Wizerunek nieprawdy ariańskiej. *Mies. Kościelny* 1910 t. 2 s. 277. — L. Chmaj: Andrzej Wiszowaty. *Ref. w Pol.* 1921 s. 199. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934 s. 266]. — S. Szczotka: Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju. *Ref. w Pol.* 1935/1936 s. 92 nn. — S. Bednarski: Cichowski (Cichovius). *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). —
E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 roku. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 27, 34. — J. Tazbir: Walka z braćmi polskimi w dobie kontrreformacji. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 205-206 i in. — J. Tazbir: Nietolerancja wyznaniowa i wygnanie arian. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 1. W-wa 1957. — W. Kuraszkiewicz: Szkice o języku Mikołaja Reja. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960.

CIEKLIŃSKI PIOTR (1558—1604)

Inna forma nazwiska: Petrus Cieklinius.

Tłumacz, wierszopis.

Ur. w 1558 prawdopodobnie w okolicy Biecza, z ojca Stanisława, podstarościego sanockiego, i matki z domu Skarbkówny. Pochodził z niezamożnej podgórskiej szlachty. Nieznane jest miejsce i rodzaj odbytych studiów; być może kształcił się w kolegium jezuickim w Jarosławiu. Zapewne przy pomocy podkanclerzego Jana Zamoyskiego, z którym pozostawał w bliskich stosunkach, dostał się do królewskiej kancelarii i już za Batorego (1579) miał tytuł sekretarza królewskiego. W późniejszych latach niejednokrotnie posłował, m. in. w 1587 do Szwecji, w 1594 do Włoch, a w trzy lata później do Konstantynopola. Brał też zapewne udział w wyprawach moskiewskich, walczył pod Byczyną i w 1595 towarzyszył hetmanowi na wyprawę wołoską. Od mniej więcej 1590 przebywał głównie na Rusi, m. in. nawiązując stosunki z Stanisławem Żółkiewskim, Janem Ostrorogiem z Komarna, Szymonem Szymonowicem, Janem Szczęsnym Herburtem i in. Brał udział w pracach około zorganizowania Akademii Zamojskiej. Z końcem 1598 ożenił się, jak się zdaje, już po raz drugi, z Jadwigą Broniowską i osiadł na roli. W marcu 1601 otrzymał od króla godność podczaszego ziemi krakowskiej. Zmarł 14 maja 1604.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ziemia wołoska. Powst. ok. 1595. Ogł. K. Heck: Z literackiej działalności P. Cieklińskiego. *Księga pam. ku uczczeniu... L. Ćwiklińskiego.* Lw. 1902.

Trzy bajki alegoryczno-polityczne: Jałowica; Wilczę; Łani. Powst. podczas wzgl. po wyprawie wołoskiej J. Zamoyskiego w 1595.

2. Potrójny z Plauta. Powst. ok. 1597 (jak podał S. Łempicki; wg innych przypuszczalnie ok. 1582). Wyd.: Zamość 1597 (w rzeczywistości 1598), Druk. Akademii. Wyd. nast.: przy: Komedie Plauta. Przeł. J. Wolfram. Poz. 1873; wyd. kryt.: J. Czubek. Kr. 1891 *BPP* nr 18; J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 2. W-wa 1959.

Przeróbka komedii Plauta pt. Trinummus. Wg przypuszczenia S. Łempickiego mogła być krótko po ogłoszeniu drukiem wystawiona na teatrum S. Tarnowskiego, kasztelana sandomierskiego i starosty buskiego, w Busku koło Lwowa. W 1936 została wystawiona w Teatrze Wielkim we Lwowie przez W. Horzycę.

3. Ś. Wojciecha, apostoła i arcybiskupa polskiego, Bogarodzica i hymny na święta Panny Najświętszej. Zamość 1600, Druk. Akademii. Przedr.: S. Łempicki. Nieznane hymny o Najśw. Pannie P. Cieklińskiego. *Teka Zamojska* 1938 s. 15-24; wybór J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

Unikat Bibl. Zamoyskich zniszcz.

4. Wiersz na fest weselny Marka Sobieskiego, wojewody lubelskiego. Powst. prawdopodobnie w 1600, dotąd nie odszukany.

Listy i materiały

1. Do Jana Zamoyskiego, dat. z Krakowa 16 listopada 1596. Ogł. T. Wierzbowski:

Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900. (Tu mylnie jako adresat — Stanisław Żółkiewski).

2. Korespondencja z Janem Zamoyskim. Rkps Bibl. Ordynacji Zamojskiej dz. VI t. VIII pl. 15 nr 54-64, obecnie Arch. Główne Akt Dawnych w W-wie.

3. Relacyja... o poddaniu Maksymilianowym. Rkps Ossol. nr 186/II.

4. Akty nadania przez króla P. Cieklińskiemu dożywocia: na wsiach Lipinki i Droździele, dat. w Częstochowie 12 maja 1591; na wsi Kłuszów, dat. z Krakowa 2 września 1603. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały... jw., poz. 1. T. 2. W-wa 1904 s. 35, 44.

Utwory o autorstwie niepewnym

Dialog. (Pamflet polityczny wierszem z 1592). Ogł. z rkpsu Bibl. Pol. w Paryżu J. Czubek: „Dyalog" i „Taniec barzo piękny". Dwa utwory z końca XVI w. *Pam. Lit.* R. 12 (1913).

Autorstwo hipotetyczne wg J. Czubka.

S. Łempicki przypuszcza, że Cieklinski mógł brać udział w przekładzie komedii Arystofanesa na język polski, o którym to przekładzie donosił A. Burski J. Zamoyskiemu w 1602.

Zob. też: HERBURT Jan Szczęsny, Utwory o autorstwie niepewnym, poz. 16.

OPRACOWANIA

M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 311-321. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Cieklinski (Piotr). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — J. WOLFRAM: Wstęp do wyd.: Plauta komedie. Poz. 1873. — J. CZUBEK: Wstęp i wyd.: Potrójny z Plauta. Kr. 1891 *BPP* nr 18. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1892].— P. Chm. (CHMIELOWSKI): Cieklinski Piotr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 12 (1894). — K. HECK: Z literackiej działalności P. Cieklińskiego. *Księga pam. ku uczczeniu... L. Ćwiklińskiego.* Lw. 1902. — K. HECK: Szymon Szymonowicz. Cz. 2-3. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 37 (1903) i odb. — W. HAHN: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906. — K. BADECKI: Kiedy P. Cieklinski tłumaczył „Potrójnego" z Plauta? *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — J. CZUBEK: „Dyalog" i „Taniec barzo piękny". Dwa utwory z końca XVI w. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). —

S. ŁEMPICKI: Działalność J. Zamoyskiego na polu szkolnictwa. W-wa 1921. — G. PRZYCHOCKI: Plautus. Kr. 1926 *Z Hist. i Lit.* nr 26 s. 518 nn. — K. LEPSZY: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929. — S. ŁEMPICKI: Medyceusz polski XVI w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929 s. 117; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — C. LECHICKI: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932 s. 238. — S. ŁEMPICKI: P. Cieklinski i jego dzieło. *Scena Lw.* 4 (1935/36) z. 4. — S. ŁEMPICKI: Piotr Cieklinski i Jan Ostroróg z Komarna. Cztery uwagi o „Potrójnym z Plauta". *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. Lw. 1937; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 17 (1937); przedr. pt. Pierwszy polski komediopisarz i jego uczony przyjaciel. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — S. ŁEMPICKI: Cieklinski Piotr. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — S. ŁEMPICKI: Dziecko w literaturze staropolskiej. Cz. 3. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 4 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 24). — S. ŁEMPICKI: Nieznane hymny o Najśw. Pannie P. Cieklińskiego. *Teka Zamojska* 1938 nr 1. — K. LEPSZY: Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego. Kr. 1936 s. 371. —

C. BACKVIS: Une Traduction vieille-polonaise du Trinummus de Plaute. *Mélanges Georges Smets* i odb. Bruksela 1952. [Autorec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1952) s. 252]. — L. SZCZERBICKA: Jan Szczęsny Herburt — zarys monografii. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — J. KRZYŻANOWSKI: O wznowieniu „Potrójnego". *Meander* 1963 nr 5.

CIESIELSKI ANDRZEJ (druga połowa XVI w.)

Wierszopis, publicysta.

Ur. we wsi Cieśle koło Piotrkowa, gdzie w 1556 znalazł schronienie A. Frycz Modrzewski, którego wpływ na twórczość Ciesielskiego jest wyraźny. Pochodził ze szlachty sieradzkiej herbu Zadora. Gdzie i kiedy odbył studia, nie wiadomo. W 1557 przebywał w Skierbieszowie, siedzibie biskupiej J. Uchańskiego, od którego w 1558 otrzymał starostwo w Wolborzu. Znał S. Orzechowskiego, poglądy jego krytykował. Znał również M. Bielskiego, z którym połączyły go węzły rodzinne. Możliwe, że miał również

bliższe kontakty z A. Trzecieskim i M. Rejem. Skłaniał się ku protestantyzmowi, lecz jako starosta biskupi nie chciał tego ujawniać. Był właścicielem wsi w okolicy Radomska. Ożenił się z Zofią Korycieńską. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

A. Ciesielski łaskawemu czytelnikowi. Wiersz pol. na cześć M. Bielskiego, zamieszczony przy: M. Bielski: Kronika, to jest historia świata. Kr. 1564, dr. M. Siebeneicher.

Listy i materiały

1. List do Andrzeja N. (zapewne A. Frycza Modrzewskiego) z 1561, zawierający krytykę poglądów S. Orzechowskiego. Wyd. (na podstawie błędnej kopii) T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 109-111.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 5267.

2. Dokumenty dot. spraw majątkowych, dat. w Piotrkowie 17 maja 1563, 10 maja 1566, 15 kwietnia 1567. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 1, s. 117, 126, 130.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Ad equites legatos ad conventionem Varsoviensem publice designatos et declaratos de regni defensione et iustitiae administratione... oratio. Kr. 1572, dr. M. Wirzbięta. Przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. 97-140. Fragm. w przekł. pol. J. Domańskiego ogł. J. Górski, E. Lipiński: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Społ.-Ekonomicznej*, s. 5-9.

Broszura na sejm, w którym autor nie mógł osobiście uczestniczyć. Wpływ A. Frycza Modrzewskiego wyraźny; S. Kot przypuszcza nawet możliwość jego autorstwa — por. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938) s. 58.

2. De rege novo ex sua gente deligendo oratio. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1, s. 332-348.

Dwie mowy łac. i wiersz łac. przypisane A. Ciesielskiemu przez J. Czubka. Za autora uważa się również Albrechta Łaskiego, wojewodę sieradzkiego.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 63-64. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852 s. VIII. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Ciesielski (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — T. Piliński: Bezkrólewie po Zygmuncie Auguście i elekcja króla Henryka. *Przegl. Pol.* i odb. Kr. 1872. — O. Balzer: Geneza trybunału koronnego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1885. — S. Krzyżanowski: Andrzej Ciesielski. Studium z literatury politycznej w. XVI. *Roczn. Filarecki* t. 1 (1886) i odb.; por. *Pam. Słuchaczy Uniw. Kr.* 1886. [Rec.: O. Balzer. *Kwart. Hist.* 1887]. — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 2. Kr. 1886 s. 3-9. — P. Chm. (Chmielowski): Ciesielski Andrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1893). — J. Czubek: Wstęp do wyd.: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. XVII--XIX. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550--1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. s. 471-473 (222-224). — S. Kot: Andrzej Frycz Modrzewski. Studium z dziejów kultury polskiej w. XVI. Kr. 1919; wyd. 2 Kr. 1923. — M. Grażyński: Przyczynki do historii polskiej myśli ekonomicznej w w. XVI. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* 1923. — S. Kot: Ciesielski Andrzej. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). —

T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — J. Górski: O właściwą ocenę poglądów społeczno-ekonomicznych polskiego Odrodzenia. *Ekonomista* 1953.— J. Górski: W sprawie oświetlenia poglądów społeczno-ekonomicznych okresu Odrodzenia w „Zarysie historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953. — E. Lipiński: Myśl ekonomiczna polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 176-177. — S. Żurawicki: Uwagi do „Zarysu polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 nr 2. — E. Lipiński: Elementy merkantylizmu w literaturze ekonomicznej XVII wieku. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — J. Górski: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — E. Lipiński: Wstęp do: J. Górski, E. Lipiński: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Społ.-Ekonomicznej.*

CIOŁEK ERAZM (1474–1522)

Inna forma nazwiska: VITELLIUS.

Mowca, mecenas.

Ur. w Krakowie na początku 1474; był synem Stanisława i Agnieszki, mieszczan krakowskich, właścicieli winiarni. Na Akademię Krakowską zapisał się w 1485, w 1487 został bakałarzem, w 1491 magistrem. W 1491-1493 wykładał w Akademii. Od 1494 do 1500 sprawował funkcję sekretarza w kancelarii wielkiego księcia litewskiego Aleksandra, później króla. W 1499 został kanonikiem, potem dziekanem i prepozytem kapituły wileńskiej. W 1501 z polecenia Aleksandra wyjechał do Rzymu, gdzie 31 marca wygłosił mowę przed papieżem Aleksandrem VI. Talentem oratorskim i dyplomatycznym wzbudził ogólne uznanie — otrzymał godność protonotariusza apostolskiego i przywilej derogacyjny. 14 kwietnia 1502 przeprowadził przed sądem królewskim, zapewne przez fałszywych świadków, wywód swego rzekomego szlachectwa z herbem Sulima. W tymże roku został kanonikiem krakowskim, a później poznańskim, kujawskim i wrocławskim, w 1503 płockim. W grudniu 1504 wyjechał do Rzymu do papieża Juliusza II w celu uzyskania zatwierdzenia pokoju toruńskiego z 1466. Po powrocie został biskupem płockim. Od 1506 zorganizował około 7 synodów. W lipcu 1518 z polecenia Zygmunta Starego udał się w poselstwie do Augsburga i Rzymu, gdzie przebywał prawie dwa lata. Zjednał sobie papieża Leona X, a od cesarza Maksymiliana otrzymał obietnicę kardynalatu. Jego wygórowana ambicja, zabiegi dokoła własnych godności i korzyści budziły w Polsce liczne głosy sprzeciwu. Król przesyłał mu upomnienia i w 1521 odwołał go z poselstwa, lecz Ciołek pozostał w Rzymie, a nawet prawdopodobnie od nowa pozyskał zaufanie króla. Kontaktował się z Filipem Beroaldusem i Adamem Gadiusem. Był wielkim miłośnikiem książek, których piękny zbiór posiadał we Włoszech. Lubował się w malarstwie miniaturowym; słynny jest jego pontyfikał, dzieło Stanisława Samostrzelnika z Mogiły. Otaczał opieką uczonych i artystów, m. in. był opiekunem Mikołaja Hussowczyka i zachęcił go do napisania poematu o żubrze. Zmarł w Rzymie 9 września 1522, pochowany tamże w kościele Santa Maria del Popolo.

Uwaga: Współcześnie żył drugi Erazm z Krakowa, opat mogilski; niektóre fakty biograficzne z jego życia przypisywano bezpodstawnie Vitelliusowi.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ad Alexandrum Sextum, pontificem maximum... oratio. Wygł. 31 marca 1501. Wyd. b. m. r. Z rkpsu Arch. Watykańskiego wyd. A. Theiner. *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae* t. 2 (1861) s. 277-279.

Przekł. pol.: *Czas* 1860 t. 20 s. 176--185.

2. Obedientia Alexandri Poloniae regis... oratio. Wygł. 10 marca 1505 przed papieżem Juliuszem II. Wyd. b. m. r. Z rkpsu wyd. A. Theiner, jw., poz. 1 s. 300-302.

3. Oratio... ad cesarem Maximilianum. Wygł. 20 sierpnia 1518. Wyd. Augsburg (1518), dr. J. Miller. Wyd. nast.: Bazylea b. r.; w zbiorze pt. Orationes. Rzym 1519 — zob. poz. 4; przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 3. Bazylea 1582 s. 7-11; w: A. Gwagnin: Rerum polonicarum tomi tres. T. 3. Frankfurt 1584 s. 531-545; z rkpsu wyd. A. Theiner jw., poz. 1, s. 380-384.

Przekł. pol. wyd.: A. Moraczewski: Dzieje Rzeczypospolitej Polskiej. T. 4. Poz. 1847 s. 46-55; toż wyd. 2 Poz. 1864-1867; K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 375-386.

4. Orationes. Rzym 1519, dr. J. Mazochius. (Zawiera dwie mowy z 1518: do papieża Leona X i do cesarza Maksymiliana — zob. poz. 3).

Listy i materiały

1. Do Zygmunta I, dat. w Rzymie 8 marca 1518; w Augsburgu 1518. Ogł. W. S. Broel-Plater: Zbiór pamiętników do dziejów polskich. T. 1. W-wa 1858 s. 98-139.

2. Do króla hiszpańskiego Karola I, dat. w Rzymie 14 marca 1519. Ogł. W. Po-

ciecha: Polska wobec elekcji cesarza Karola V w r. 1519. Dod. Wr. 1947. *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 12.

3. Korespondencja z 1507-1520 (m. in. do i od Zygmunta I; od Juliusza II, Adama Gadiusa, Piotra Tomickiego). *Acta Tomiciana* t. 1-6 (1852-1857).

4. Dokumenty związane z poselstwem do Rzymu oraz przywileje papieskie z 1501 — wyd. J. Fijałek, W. Semkowicz: Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej. T. 1 (1387-1507). Kr. 1948 *Wyd. Komisji Hist. PAU* nr 81 s. 566-567, 576-582, 591-596.

5. Wywód szlacheckiego pochodzenia E. Ciołka z 1502 (tekst pol. i łac.). Ogł. E. Hubert: Pamiętniki historyczne. T. 1. W-wa 1861 s. 262-267.

6. Zapiski własnoręczne z 1499-1508, zawierające itinerarium podróży do Rzymu i Wenecji. Ogł. L. Birkenmajer: Zapiski historyczne wśród starych almanachów Biblioteki Jagiellońskiej. *Kwart. Hist.* 1902.

7. Akta dotyczące legacji rzymskich z 1501 i 1505. Ogł. S. Kutrzeba i J. Fijałek: Kopiarz rzymski Erazma Ciołka z pocz. wieku XVI. *Arch. Komisji Hist.* S. 2 t. 1 (1923).

8. Akta dotyczące poselstwa do Rzymu w 1518 (m. in. listy od Zygmunta I). *Acta Tomiciana* t. 4 (1855) s. 345-348 i in.; t. 5 (1855) s. 47 i in.; t. 6 (1857) s. 18 i in.

9. Compendium expeditionum Erasmi epi Plocensis a S. Rege Poloniae ad Leonem X. Pont. Max. missi 1519. Nie wyd. Rkps Arch. Biskupie we Fromborku.

OPRACOWANIA

J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 428-438. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Erazm Ciołek. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 8 (1861). — W. K. (Knapiński): Ciołek Erazm. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 3 (1874). — K. Hoszowski: Rozbiór krytyczny biografów E. Ciołka. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 3 (1875) i odb. — S. Lukas: Erazm Ciołek, biskup płocki. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 4—1878 t. 1 i odb. W-wa 1878. [Rec.: T. Wierzbowski. *Ateneum* 1879 t. 2]. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych. T. 2. Gniezno 1883 s. 1-11. — H. Voltelini: Die Bestrebungen Maximilians I um die Kaiserkrone 1518. *Mittheilungen d. Instituts f. Oesterreichische Geschichtsforschung* t. 11 (1890) s. 83 i in. — W. S. (Smoleński): Ciołek Erazm. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 13/14 (1894). — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — C. S. (Sokołowski): Ciołek Erazm. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 7/8 (1906). —

S. Komornicki: Pontyfikał E. Ciołka. *Sztuki Piękne* t. 2 (1925-1926). — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — K. Hartleb: Działalność kulturalna biskupa-dyplomaty E. Ciołka. Lw. 1929. [Rec.: T. Gr. (Grabowski): Nieznany humanista polski. *Kur. Poz.* 1930 nr 28; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 295; J. Skoczek. *Ruch Lit.* 1930 s. 19; *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1931 t. 3 s. 787-790]. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Folwarski: Erazm Ciołek. Biskup i dyplomata. W-wa 1935 *Studia Historico-Ecclesiastica* t. 1. [Rec.: J. Birkenmajer. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 211; T. Glemma. *Przegl. Teolog.* 1936 s. 391; K. S. Frycz. *Prosto z mostu* 1936 nr 20; X. Liedtke. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1936 s. 204; M. M. *Ateneum Kapłańskie* 1936 s. 423; K. Hartleb. *Nowa Książka* 1937 z. 3]. — L. Kolankowski: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w w. XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 35 i odb. W-wa 1939. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — S. Łempicki: Ciołek Erazm. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). —

T. Turkowski: Geneza i charakter Wilna jako środowiska literackiego (w. XVI-XVIII). *Spr. PAU* 1946 nr 2. — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — W. Pociecha: Polska wobec elekcji cesarza Karola V w r. 1519. Wr. 1947 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 12, s. 9 nn. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949 s. 157, 230 i in. — Z. Kaczmarczyk: O kanclerzu Janie Łaskim. W-wa 1955 s. 78 i in.

CIOŁEK STANISŁAW (zm. 1437)

Wierszopis.

Ur. najpóźniej w 1382 na Mazowszu; syn Andrzeja, wojewody mazowieckiego. W 1392-1402 studiował na uniwersytecie w Pradze i uzyskał tytuł magistra nauk wyzwolonych. Celował w stylistyce łacińskiej. Prawdopodobnie wcześnie rozpoczął pracę w kancelarii królewskiej. W 1411-1421 pełnił ubocznie funkcję notariusza ziemi krakowskiej i kapituły krakowskiej. Dłuższy czas był stronnikiem Zbigniewa Oleśnickiego; w 1410 posłował z nim do Zygmunta Luksemburskiego. Jednocześnie postępował w godnościach duchownych. W 1410-1422 brał udział w rokowaniach polsko-krzyżackich, m. in. posłował w 1413 do Zakonu w sprawach Żmudzi. W 1419 na skutek wystąpienia piórem przeciw królowej (Elżbiecie Granowskiej) musiał opuścić kancelarię. W następnym roku zapisał się na Akademię Krakowską; w tym samym czasie zbliżył się do wielkiego księcia Witolda. Dalsza jego kariera była uzależniona od stanowiska względem dwu zwalczających się w tym czasie stronnictw kościelnych: kurialnego (propapieskiego) i koncyliarnego. Był zrazu koncyliarystą, co po śmierci królowej Elżbiety i przy poparciu życzliwej mu królowej Zofii ułatwiło mu uzyskanie podkanclerstwa w 1423. W 1425 kuria nie dopuściła go do biskupstwa płockiego; m. in. wskutek tego zerwał z Oleśnickim, przechodząc z kolei do stronnictwa kurialno-dworskiego. W 1428 otrzymał biskupstwo poznańskie. Pod wpływem nowej koniunktury stał się po pewnym czasie znów koncyliarystą; w 1434 posłował na sobór w Bazylei. Jego działalność biskupia, nieudolna administracyjnie i naruszająca przywileje niższego kleru oraz godząca w interesy szlachty, doprowadziła w 1436 do groźnego wystąpienia tego stanu w Wielkopolsce przeciw niemu, wskutek czego schronił się do Krakowa. Po sierpniu 1437 wrócił do Poznania i tu zmarł 10 listopada tegoż roku.

TWÓRCZOŚĆ

1. Paszkwil łaciński prozą na królowę Elżbietę (Granowską), w formie bajki. Powst. przypuszczalnie w 1417-1419. Wyd.: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 341-349 (jako utwór anonimowy, niedokładnie); wyd. J. Szujski pt. Epistola taxans matrimonium Vladislai regis cum Elisabeth Granowska contractum. *Codex Epistolaris Saeculi XV* t. 1 cz. 1 (1876) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2 s. 47-52.

2. Laus Cracoviae. (Inc.: Cracovia civitas, Te civium unitas...). Powst. w 1426 lub 1428. Jest znany z dwu odmiennych zapisów z połowy XV w.

Zapis pierwszy wyd.: A. Prochaska. *Codex Epistolaris Vitoldi* 1882 *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 6 s. 1057-1058; przedr. T. Tyc: Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej. Poz. 1924 s. 69-70 (tekst skolacjonowany z fot. rkpsu); wyd. kryt. R. Gansiniec: Liryka S. Ciołka. *Księga pam. w stulecie PTPN*. Poz. 1957 (= *Roczniki Hist.* t. 23).

Rkps Bibl. Uniw. Praskiego nr VI. A. 7.

Zapis drugi wyd.: S. Kętrzyński. *Kwart. Muzyczny* 1911 z. 2; Z. Jachimecki: Muzyka na dworze króla Władysława Jagiełły 1424-1430. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1915) i odb. (z tekstem muzycznym); fragm. (18 wierszy) ogł. A. H. Opieński. *Kwart. Muzyczny* 1911 z. 1 (z porównaniem obu zapisów).

Rkps był w kod. Bibl. Krasińskich nr 52; inny pokrewny w Bibl. Uniw. w W-wie (dawny petersburski, cod. Lat. F I 378 f. 24v-29).

Przekł. pol.: T. Sinko pt. Pochwała Krakowa. *Kur. Lit.-Nauk.* 1939 nr 22 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.*); przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141; przekł. poetycki: F. Kormesówna — ogł. R. Gansiniec, jw.

3. Tzw. Hymn do Bogarodzicy. (Inc.: Stupet averni feritas...). Ogł. T. Tyc, jw., poz. 2 s. 71; wyd. kryt. R. Gansiniec, jw. poz. 2.

Przekł. pol. poetycki: F. Kormesówna — ogł. R. Gansiniec, jw. poz. 2.

Rkps Bibl. Uniw. Praskiego, jw. poz. 2.

Listy

1. Do Zbigniewa Oleśnickiego, dat. 1428; do sekretarza Witolda, dat. 1436. Wyd. A. Prochaska. *Codex Epistolaris Vitoldi* 1882 *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 6.

2. Do króla Władysława III, dat. styczeń 1437. Wyd. A. Sokołowski. *Codex Episto-*

laris Saeculi XV t. 1 cz. 2 (1876) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2 s. 346--347. Przedr. J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883 s. 142.

3. Dokumenty działalności z l. 1428--1436. *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. T. 5. Wyd. F. Piekosiński. Poz. 1908.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. De Rosa; De Mayo. (Wiersze w formie listów róży i maja; nie jest pewne, czy są to panegiryki na cześć królowej Zofii). Zachowane w zbiorze dokumentów głównie z 1422-1428. Ogł. J. Caro: Liber cancellariae Stanislai Ciołek. *Archiv f. Österreichische Geschichte* 1871 t. 45; 1874 t. 52 i odb.

Rkps był w kod. Arch. Królewieckiego nr 1555.

2. Motet (cantilena) na Boże Narodzenie. (Inc.: Nitor inclite claredinis...). Ogł. Z. Jachimecki, jw. Twórczość poz. 2; przedr. T. Tyc, jw. Twórczość poz. 2; wyd. kryt. R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Wg Z. Jachimeckiego i T. Tyca anonimowy hymn kościelny, wg R. Gansińca utwór S. Ciołka.

Przekł. pol. poetycki: F. Kormesówna — ogł. R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Rkps był w Bibl. Krasińskich, jw. Twórczość poz. 2.

Zob. też niżej poz. 3.

3. Hymn panegiryczny na narodzenie królewicza Władysława. (Inc.: Nitor inclite claredinis...). (Powst. w lutym 1425 jako trawestacja hymnu na Boże Narodzenie — zob. wyżej poz. 2). Ogł. Z. Jachimecki, jw. Twórczość poz. 2. Tekst skolacjonowany z rkpsem przedr. T. Tyc, jw. Twórczość poz. 2; przedr. kryt. R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Autorstwo prawdopodobne wg T. Tyca, przyjęte bez zastrzeżeń przez M. Plezię i R. Gansińca.

Przekł. pol. poetycki: F. Kormesówna — ogł. R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Rkps był w Bibl. Krasińskich, jw. Twórczość poz. 2.

4. Hymn panegiryczny na narodzenie królewicza Kazimierza. (Inc.: Hystorigraphi aciem...). Powst. 1426. (Tekst muzyczny Mikołaja z Radomia). Ogł. Z. Jachimecki, jw. Twórczość poz. 2; tekst skolacjonowany z rkpsem przedr. T. Tyc, jw. Twórczość poz. 2; przedr. kryt. R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Autorstwo przypuszczalne wg Z. Jachimeckiego i T. Tyca, przyjęte bez zastrzeżeń przez M. Plezię i R. Gansińca.

Przekł. pol. poetycki: F. Kormesówna — ogł. R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Rkps był w Bibl. Krasińskich, jw. Twórczość poz. 2.

5. Tzw. Odezwa wariata Macieja do innych wariatów. Zob. J. Caro: Liber cancellariae..., jw. poz. 1, 1874 t. 52 s. 129 i odb.

6. Parodystyczny edykt przeciwko husycie Bruchrynkowi. Powst. 1420-1424. Wyd. A. Prochaska. *Codex Epistolaris Vitoldi* 1882 *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 6 s. 1065.

Autorstwo możliwe wg T. Tyca.

Rkps Bibl. Uniw. Praskiego, jw. Twórczość poz. 2.

7. Tzw. Spominki o Ciołkach. Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878).

Autorstwo przypuszczalne wg T. Tyca.

8. List królowej Zofii do Władysława Jagiełły, dat. 1427. Wyd. A. Prochaska, jw. poz. 6, s. 783.

Autorstwo przypuszczalne wg K. Morawskiego.

OPRACOWANIA

J. Długosz: Catalogus episcoporum posnaniensium. W: Opera omnia. Wyd. A. Przezdziecki. T. 1. Kr. 1887 s. 509--510. — J. Długosz: Historiae polonicae libri XII. W: Opera omnia. Wyd. A. Przezdziecki. T. 13. Kr. 1877 s. 259--260, 359, 602. — J. Caro: Liber cancellariae Stanislai Ciołek. Ein Formelbuch d. poln. Königskanzlei aus der Zeit der hussitischen Bewegung. *Archiv f. Österreichische Geschichte* 1871 t. 45; 1874 t. 52 i odb. [Rec.: X. Liske. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873, 1875; X. Liske. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1874 t. 31, 1875 t. 34; A. P-a (Prochaska). *Przegl. Kryt.* 1875 nr 7]. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; toż po pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 234-235. — R. Mauer: Urzędnicy kancelaryjni Władysława Jagiełły. Studium dyplomatyczne. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 3 s. 254 nn. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883. — R. Mauer: S. Ciołek, Vicekanzler von Polen und Bischof von Posen. *Jahresbericht d. K. K. Real- u. Obergymnasiums in Brody f. d. Schuljahr 1883*. Brody 1883. — A. Prochaska: Zabiegi Ciołka o infułę. *Przew*

Nauk. i Lit. 1883; przedr. w książce: Szkice historyczne. Lw. 1884. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. 3. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 23 (1894) i odb. s. 50 (317). — B. Ulanowski: Liber formularum ad ius polonicum necnon canonicum spectantium in codice Regiomontano asservatarum. *Arch. Komisji Prawniczej* t. 1 (1895) i odb. Kr. 1893. — S. H. Badeni: S. Ciołek, biskup poznański. Szkic historyczny z XV w. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 39 (1900). [Rec.: A. Prochaska. *Kwart. Hist.* 1901; X. A. L. *Przegl. Kościelny* 1904]. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — Z. Jachimecki: Muzyka na dworze króla Władysława Jagiełły 1424-1430. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 54 (1916) i odb. —

W. Bruchnalski: Poezja polska średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. I. Kr. 1918 s. 68-69; wyd. 2 Kr. 1935. — T. Sinko: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce. Tamże s. 123. — Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej w zarysie. W-wa 1920; wyd. zmienione pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1: Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Cz. 1. Kr. (1948). — T. Tyc: S. Ciołek a zabytki literackie w formularzach polskich. W książce: Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej. Poz. 1924. — F. Bujak: Geografia kronikarzy polskich. W książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925 s. 88-89. — R. Ganszyniec: Polskie listy miłosne dawnych czasów. Lw. 1925. — M. Szczepańska: Wielogłosowe opracowania hymnów mariańskich w rękopisach polskich XV wieku. *Kwart. Muzyczny* 1928 s. 4. — R. Ganszyniec: Analekta do listów miłosnych. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — B. Gładysz: O łacińskich hymnografach w Polsce. *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz. 1930.* Poz. 1931. — W. Kłapkowski: Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca. W-wa 1932. — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 8. — J. Birkenmajer: Na marginesie „Hymnu do Bogarodzicy" S. Ciołka. *Ruch Lit.* 1935. — E. Maleczyńska: Rola polityczna królowej Zofii Holszańskiej na tle walki stronnictw w Polsce w latach 1422-1434. Lw. 1936 *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dział 2 t. 19 z. 3. — E. Maleczyńska: Ciołek Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — J. Ujda: S. Ciołek, polsko-łaciński poeta z XV w. *Filomata* 1938 l. XCVII. —

H. Barycz: Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze. Poz. 1948 s. 15, 18. — S. Hain: Wincenty Kot, prymas Polski 1436-1448. Poz. 1948 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 3 z. 2. — J. Ujda: Poeta-biskup poznański — S. Ciołek. *Głos Katolicki* 1949 nr 25. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141, s. XLIV-XLVI. — J. Macek: Husité na Baltu a ve Velkopolsku. Praga 1952 *Za Svobodu Lidu* z. 9; przekł. pol. D. Reychman pt. Husyci na Pomorzu i w Wielkopolsce. W-wa 1955 s. 124-125. — I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do Renesansu włącznie. W-wa 1957. — R. Gansiniec: Liryka S. Ciołka. *Księga pam. w stulecie PTPN.* Poz. 1957 (= *Roczniki Hist.* t. 23). — M. Szczepańska: Muzyczne opracowania tekstów S. Ciołka. Tamże. — M. Szczepańska: Zabytki muzyki wielogłosowej XV wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958.

CYGAŃSKI MATEUSZ (druga połowa XVI w.)

Przyrodnik.

Szlachcic herbu Prus I. Możliwe, że pochodził ze wsi Cygany w Łęczyckiem. Żył za Stefana Batorego. Zwiedzał rozmaite okolice Polski. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Myślistwo ptasze. Kr. 1584, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast.: (bezimienne) b. m. r. (pierwsza połowa XVII w.; wg A. Kaweckiej-Gryczowej druk. Raków, dr. Sebastian lub Paweł Sternaccy); przedr. homogr. (wg wyd. 2) K. Stronczyński. W-wa 1840; przedr. (wg wyd. 2) A. Waga. *Sylwan* t. 17 (1841) i osob. W-wa 1842; wyd. kryt. (wg pierwodruku) J. Rostafiński w książce pt. O myślistwie, koniach i psach łowczych. Kr. 1914 *BPP* nr 64.

Utwór zawiera najdawniejszą polską nomenklaturę ptaków — wierszem; sposoby łowienia — prozą.

Drzeworyt reproduk.: J. Rostafiński. *Tyg. Ilustr.* 1913 t. 1 s. 128-129; J. Rosta-

fiński przy wyd. utworu w książce: O myślistwie..., jw., s. 206.

Unikat pierwodr. Bibl. Kórn. sygn. Cim. Qu. 2417.

Przekł. franc. *Revue Zoologique* 1842. (Wiad. za G. Korbutem; najprawdopodobniej mylna).

Materiały

Przywilej łac. Stefana Batorego na druk „Myślistwa ptaszego" z 19 lutego 1581. Ogł.: przy wyd. 1. Kr. 1584; *Bibl. Warsz.* 1844 t. 1 s. 209-210 (wraz z przekł. pol.); A. Pawiński: Akta Metryki Koronnej co ważniejsze z czasów Stefana Batorego 1576-1586. *Źródła Dziejowe* t. 11 (1882) s. 313; T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 28; J. Rostafiński w książce: O myślistwie..., jw., Twórczość s. 205.

OPRACOWANIA

(J. Moraczewski): Łowy. *Przyj. Ludu* 1837 nr 32. — K. W. Wójcicki: Wiadomości bibliograficzne. *Kalendarz powsz. na r. 1836.* — R. Berwiński: Powieści wielkopolskie. Wr. 1840. — A. Waga: Wstęp i wyd.: Myślistwo ptasze. *Sylwan* t. 17 (1841); wyd. osob. W-wa 1842. [Rec.: G. M. *Revue Zoologique* 1842 nr 10]. — B.: Nowe... postrzeżenie bibliograficzne we względzie starożytnego dzieła polskiego: Myślistwo ptasze. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 4. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. Wodzicki: O sokolnictwie i ptakach myśliwskich. W-wa 1858. — C. B. (Biernacki): Cygański (Mateusz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — A. Pawiński: Stefan Batory jako myśliwy. *Źródła Dziejowe* t. 11 (1882). — E. Świeżawski: M. Cygański, autor Myślistwa ptaszego. *Wiad. Bibliogr.* 1884 nr 5. — J. P. (Przyborowski): Cygański Mateusz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 13 (1894). — E. Żernicki-Szeliga: Der polnische Adel. T. 1. Hamburg 1900 s. 169. — J. Rostafiński: Wstęp i wyd.: Myślistwo ptasze. W książce: O myślistwie, koniach i psach łowczych. Kr. 1914 *BPP* nr 64. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — J. W. Kobylański: „Zakonnik leśny" — „Miłośnik czystości". *Łowiec Pol.* 1925 nr 17 s. 10-11. — J. B. Sokołowski: Ptaki ziem polskich. T. 1. (Poz.) 1936 s. 1-2. — W. Ziembicki: Cygański Mateusz. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — G. Brzęk: Historia zoologii w Polsce do roku 1918. Lubl. 1947 *Annales Universitatis M. Curie-Skłodowska* Lublin Sectio C. Suppl. 2, s. 15-17. — J. Kołodziejczyk: Uwagi z powodu ukazania się pracy Gabriela Brzęka pt. Historia zoologii w Polsce. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 19 (1948) s. 305. — J. J. Szczepkowski: Literatura łowiecka. *Łowiec Pol.* 1952 nr 3.

CZAHROWSKI ADAM (ok. 1565—po 1599)

Inna forma nazwiska: Czachrowski.

Wierszopis.

Ur. ok. 1565 (w 1577 był niepełnoletni), być może w Czahrowie w ziemi halickiej; syn Piotra, szlachcica herbu Korczak, i matki Małgorzaty. Młodość spędził w Zimnej Wodzie pod Lwowem. W czasie bezkrólewia 1587 zaciągnął się do oddziałów Stanisława „Diabła" Stadnickiego, stronnika arcyksięcia Maksymiliana. Uczestniczył w oblężeniu Krakowa i w bitwie byczyńskiej. Po klęsce Maksymiliana uszedł na Węgry, gdzie przez lat parę wojował z Turkami. Przebywał w węgierskich zamkach pogranicznych; był też w Chorwacji. Po upadku Egru (Erlau) w październiku 1596 wrócił do kraju. Zatrzymał się w Poznaniu celem wydania w 1597 swych *Trenów*, następnie przez Kraków udał się do rodziny w Halickie. Jako dawny stronnik arcyksięcia Maksymiliana starał się uzyskać przebaczenie kanclerza J. Zamoyskiego, dedykując mu również drugie wydanie *Trenów* w 1599 i szukając protekcji Jana Szczęsnego Herburta. Zmarł po 1599, być może we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ

Threny i rzeczy rozmaite. Powst. 1588-1596. Wyd.: Poz. 1597, dr. wdowa i dziedzice J. Wolraba. Wyd. nast.: rozszerzone pt. Rzeczy rozmaite... Przy tym są i Threny. Lw. 1599, dr. M. Bernat (wraz z wierszami Krzysztofa Woltazego i brata Adama Czahrowskiego — Mikołaja); fragm. wyd. K. W. Wójcicki:

Stare gawędy i obrazy. T. 1. W-wa 1840 s. 179-189; całość wyd. kryt. T. Mikulski. W-wa 1937 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. II z. 5; wybór wyd. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.* — Dumę ukrainną wyd. osob.: z rkpsu (jako utwór nieznanego poety) J. Tretiak: Pieśń żołnierska z wieku XVII. *Ateneum* 1899 t. 1 s. 320-322; toż pt. Dawna pieśń żołnierska — w książce: Szkice literackie. T. 2. Kr. 1901 s. 257; tekst z nutami anonima w transkrypcji M. Szczepańskiej, rekonstrukcji J. M. Chomińskiego — wyd. w: *Music of the Polish Renaissance. A Selection of Works from the XVIth and the Beginning of the XVIIth Century.* Kr. 1955 s. 197-210; czwarty wariant z rkpsu AGAD (ze zbiorów Branickich w Suchej, rkps nr 39/53, przypuszczalnie z pocz. XVIII w.) pt. Pieśń człowieka rycerskiego ogł. M. Kochańska: ,,Duma ukrainna". Z dziejów polskiej pieśni żołnierskiej. *Pam. Lit.* R. 51 (1960).

Przekł. ang. Dumy: P. Mroczkowski — w: *Music of the Polish Renaissance...*, jw., s. 356.

Przekł. węgierski: T. Csorba, 1942 (por. T. Mikulski: Adam Czahrowski z Czahrowa. Portret literacki. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 66 nr 4 (1947) s. 82).

Listy

1. Do J. Zamoyskiego, dat. prawdopodobnie w Zamościu 31 grudnia 1597. Wyd.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 227-230; T. Mikulski przy wyd.: Treny, jw., Twórczość, s. 134-136.

2. Do wójta miasta Koszyce, dat. 29 września 1599. Oryginał w jęz. węgierskim (wraz z fot.) oraz przekł. pol. ogł. T. Mikulski: List węgierski A. Czahrowskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 2; przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964.

OPRACOWANIA

Monografia: T. Mikulski: Adam Czahrowski z Czahrowa. Portret literacki. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 66 nr 4 (1947); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964; por. *Spr. PAU* 1939 nr 2. [Rec.: A. Hutnikiewicz: Nowe studium z literatury staropolskiej. *Życie Lit.* 1947 z. 3-4; J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 37 (1947); C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 687; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952].

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 52. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 68. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — K. W. Wójcicki: Stare gawędy i obrazy. T. 1. W-wa 1840 s. 179-189. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Czahrowski (Adam). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — P. Chm. (Chmielowski): Czahrowski (Czachrowski) Adam. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 13/14 (1894). — P. Chmielowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1899. — J. Tretiak: Pieśń żołnierska z wieku XVII. *Ateneum* 1899 t. 1; toż pt. Dawna pieśń żołnierska. W książce: Szkice literackie. T. 2. Kr. 1901. —

M. Wojciechowska: Z dziejów książki w Poznaniu w XVI wieku. Poz. 1927. — A. Jędrzejowska: Książka polska we Lwowie w XVI w. Lw. 1928. — T. Mikulski: Wstęp i wyd.: Treny. W-wa 1937 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. II z. 5; por. T. Mikulski: O wydaniach poezji A. Czahrowskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1937. [Rec.: F. Bielak: Wznowienia literackie. *Roczn. Lit.* 1937 s. 112; A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 15 (1938); J. Krzyżanowski. *Nowa Książka* 1938 nr 1]. — T. Csorba: Lengyel katonaköltö a XVI század magyar végváraiban. *Irodalomtörténet* 1938 nr 7-8. — J. Krzyżanowski: Polsko-węgierska zagadka literacka. *Gaz. Pol.* 1938 nr 308. — T. Mikulski: Czahrowski Adam. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964. — J. Waldapfel: A magyar végek lengyel költöje. *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1939 i odb. — Adam Czahrowski. *Nouvelle Revue de Hongrie* 1939. —

T. Csorba: Turcica, a magyar végvárak lengyel poétájanak költészetében. *Magyarságtudomány* 1942 nr 1 i w odb. pt. Hungarica és turcica Czahrowski Adám költészetében. Budapeszt 1942. — T. Csorba: Hungarica, a magyar végvárak lengyel poétájanak költészetében. *Magyarságtudomány* 1942 nr 3 i w odb. pt. Hungarica és turcica..., jw. — T. Csorba: Czahrowski Adám XVI századi lengyel katonaköltö Magyarországon. *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1942 nr 2 i odb. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3 s. 38-39. — C. Hernas: Tropami Jana z Kijan. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 1. — T. Mikulski: List węgierski A. Czahrowskiego. *Pam. Lit.*

R. 47 (1956) z. 2; przedr. w książce: Rzeczy..., jw. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 338]. — M. Kochańska: „Duma ukrainna". Z dziejów polskiej pieśni żołnierskiej. *Pam. Lit.* R. 51 (1960).

z CZARNKOWA JANKO (ok. 1320—1386/1387)

Kronikarz.

Ur. przypuszczalnie ok. 1320; syn Bogumiła, wójta miejskiego w Czarnkowie w Wielkopolsce. Jego pochodzenie społeczne nie jest ustalone, nie wyłączone, że pochodził z drobnego rycerstwa lub klienteli monarszej. Gdzie pobierał nauki, nie wiadomo; wykazuje znajomość prawa. W 1352 był proboszczem w Tarnowie, kanonikiem w Bützow w Meklemburgii oraz kanclerzem biskupa szweryńskiego Andrzeja z Wiślicy. W 1355 uczestniczył w poselstwie na dwór papieski w Awinionie. Następnie wszedł do otoczenia Kazimierza Wielkiego. Uzyskał z biegiem czasu liczne beneficja i godności związane z kapitułami gnieźnieńską i wrocławską. Odegrał poważną rolę przy zakładaniu Akademii Krakowskiej; w sprawie tej wziął udział w poselstwie do papieża Urbana V do Awinionu w 1363. Po powrocie został podkanclerzym, a w 1368 archidiakonem gnieźnieńskim. W latach następnych wraz z wielmożami wielkopolskimi występował przeciwko staraniom Andegawenów o tron polski. W związku z tym w początkach 1371 uwikłał się w proces polityczny, stracił podkanclerstwo i archidiakonat i 10 czerwca 1372 został skazany na banicję. Uszedłszy po pewnym czasie z kraju przebywał kolejno we Wrocławiu, Pradze i na dworze biskupim w Lubuszu. Prawdopodobnie w 1374 powrócił do Polski. Odtąd pozostawał w Poznaniu i Gnieźnie, zajmując się pisaniem swojej kroniki i sprawami kapituły gnieźnieńskiej, w której miał poważne znaczenie. Zmarł między 26 grudnia 1386 a 24 kwietnia 1387.

TWÓRCZOŚĆ

Kronika. (Pozbawiona początku i końca, obejmuje okres 1370-1384. Ma cechy zarówno pamiętnika, jak wg J. Sieradzkiego antyandegaweńskiego pamfletu politycznego). Powst. 1376-1384. Wyd.: F. W. Sommersberg. *Silesiacarum Rerum Scriptores*. T. 2. Lipsk 1730. — W. Mitzler de Kolof. *Historiarum Poloniae... collectio magna*. T. 3. W-wa 1776. — J. Szlachtowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). (Wg J. Dąbrowskiego jedynie rozdz. IV-CXVI w tym wydaniu stanowią właściwą kronikę Janka z Czarnkowa).

Przekł. pol.: J. Żerbiłło pt. Kronika Janka z Czarnkowa. W-wa 1905.

Rkpsy (kopie) w liczbie 9 z w. XIV i XV były w bibl. w Krakowie, Rzymie, Wrocławiu, Wilanowie i Królewcu. Szereg podobizn rkpsów ogł. J. Szlachtowski, jw.

T. Wojciechowski, A. Brückner, J. Dąbrowski, J. Sieradzki wskazują na Janka z Czarnkowa jako przypuszczalnego autora XIV-wiecznej interpolowanej redakcji Kroniki wielkopolskiej (zob. t. 1).

OPRACOWANIA

D. Zubrzycki: Anonim hnieznenskij i Johan Długosz. Lw. 1855. — L. Kubala: Jan Czarnkowski i jego kronika. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 3-4 i odb.; wyd. osob. Czarnków 1931. — J. Szlachtowski: Wstęp do wyd.: Chronicon... *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1-2. W-wa 1877. — W. Semkowicz: Krytyczny rozbiór dziewiątej księgi Jana Długosza „Historii polskiej". *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 2 (1874) s. 375-379 i odb. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883. — E. Świeżawski: Janko z Czarnkowa. *Złota przędza*. T. 4. W-wa 1887. — A. Małecki: Kronika Baszka, czyli tzw. Wielkopolska Kronika. *Kwart. Hist.* 1894 i odb.; przedr. w książce: Z przeszłości dziejowej. Pomniejsze pisma. T. 2. Lw. 1897. — J. Szujski: Ludwik Węgierski i bezkrólewie po jego śmierci. W: Dzieła. S. II t. 7. Kr. 1888. — W. Smoleński: Janko z Czarnkowa. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 14 (1894). — W. Kętrzyński: O rocznikach polskich. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 34 (1897) i odb. Kr. 1896 s. 185-190. — S. Krzyżanowski: Poselstwo Kazimierza

Wielkiego do Awinionu i pierwsze uniwersyteckie przywileje. *Roczn. Kr.* t. 4 (1900). — A. Pór: (Polski kronikarz andegaweńskiej dynastii, Janko z Czarnkowa). *Erdély Múzeum Egyesület* 1904 i odb. (W jęz. węgierskim). — T. Wojciechowski: Eremici reguły św. Romualda, czyli benedyktyni włoscy w Polsce jedenastego wieku. W książce: Szkice historyczne jedynastego wieku. Kr. 1904; wyd. 2 W-wa 1925; wyd. 3 (W-wa) 1951. — J. Łabuński: Wstęp do przekł. pol.: Kronika... W-wa 1905. — J. Dąbrowski: Elżbieta Łokietkówna. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 57 (1914). — J. Dąbrowski: Czarnkovi János ügye. („Sprawa Janka z Czarnkowa"). *Századok* 1917. — J. Dąbrowski: Ostatnie lata Ludwika Węgierskiego. Kr. 1918. [Rec.: O. Halecki. *Kwart. Hist.* 1921]. —

S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 16. — W. Moszczeńska: Rola polityczna rycerstwa wielkopolskiego w czasie bezkrólewia po Ludwiku. *Przegl. Hist.* 1925 t. 25. — W. Moszczeńska: O interpretację Janka z Czarnkowa. *Kwart. Hist.* 1926. — J. Dąbrowski: Janko z Czarnkowa i jego kronika. *Spr. PAU* 1928 nr 7. — Z. Wojciechowski: Podkanclerzy nie pochłonął kanclerza. *Kur. Poz.* 1929 nr 175. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 549.— P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — S. Zajączkowski: Historiografia polska wieków średnich. Skrypt wg wykładów. Wil. 1934. — H. Przybylski: O monografię Janka z Czarnkowa. Czarnków 1936. — (wel): Janko z Czarnkowa czy Czarkowa. *Kur. Poz.* 1936 nr 341. —

M. Gumowski: Kryzys walutowy w Poznaniu po śmierci Kazimierza Wielkiego. *Kronika Miasta Poz.* 1937. — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 200. — K. Tymieniecki: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIXa. — J. Dąbrowski: Ze studiów nad Kroniką Janka z Czarnkowa. *Spr. PAU* 1950 nr 9. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 roku. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 8-9. — K. Tymieniecki: Zagadnienia śląskie doby dawniejszej w historii i historiografii. *Roczniki Hist.* t. 21 (1956) s. 68 nn. — J. Sieradzki: Sprawa Janka z Czarnkowa i jego utwór. *Studia Źródłoznawcze* 4 (1959); toż w książce: Polska wieku XIV. Studium z czasów Kazimierza Wielkiego. W-wa 1959. [Rec. J. Baszkiewicz. *Kwart. Hist.* 1960 z. 1]. — B. Kürbisówna: Dziejopisarstwo wielkopolskie XIII i XIV wieku. W-wa 1959. — B. Kürbisówna: Wstęp do wyd.: Roczniki wielkopolskie. W-wa 1962 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 6.

z CZECHŁA SĘDZIWÓJ (zm. 1476)

Inne formy nazwiska: Czechel; Sandek; Sandko; (Sandco Budconis sancti Georgii Gneznensis Diocesis Prepositus ?); (Sędziwój) Butconis de Czechel.

Humanista.

Pochodził z Czechła w Wielkopolsce, był synem Budkona. W 1428 został magistrem nauk wyzwolonych w Akademii Krakowskiej, następnie rozpoczął tam wykłady. W 1432-1441 przebywał jako kanonik w Gnieźnie; w 1438 znajdował się na soborze w Ferrarze. Przynajmniej cztery lata, w 1441-1444, studiował teologię w Paryżu; był także w Troyes i Tours. Uzyskawszy bakalaureat teologii wykładał ten przedmiot w kolegium nawarskim. Do kraju powrócił przypuszczalnie po 1445 i został wikariuszem arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Obok wiedzy teologicznej posiadał znajomość dzieł klasycznych i humanistycznych oraz zamiłowania historyczne. Jako duchowny odznaczał się wysoką etyką i był zdecydowanym koncyliarystą (w drodze do Paryża był wiosną 1441 w Bazylei) oraz zwolennikiem politycznej niezależności Kościoła: kilkakrotnie (1450, 1453, 1460-1463) występował przeciw poczynaniom Kazimierza Jagiellończyka. Niemniej bronił interesów Polski i króla przeciw Zakonowi Krzyżackiemu na sejmie w Brześciu 1463 przed legatem Hieronimem. W (lub niebawem po) 1458 wstąpił do zakonu kanoników regularnych i osiadł w klasztorze w Kłodawie

(Łęczyckie), gdzie zajmował się także pracą literacką. Miewał jeszcze w Akademii Krakowskiej wykłady związane z życiem zakonnym. Przyjaźnił się z Janem Długoszem. Zmarł w 1476.

TWÓRCZOŚĆ

Zarys wykładów z 1430. Rkps Bibl. Jagiel. nr 1929.
Inne pisma zaginęły.

Listy i materiały

1. List do J. Długosza, dat. z Kłodawy 1 września 1466. Ogł. w: J. Długosz: Opera omnia. T. 1. Kr. 1867 s. 172-177.
2. Do biskupa krakowskiego Jana Lutka z Brzezia, dat. 1469. Fragm. ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 29-30.
Rkps Bibl. Jagiel. nr 2367.
3. Do J. Długosza, dat. z Kłodawy 25 czerwca 1472. Wyd. J. Szujski. *Codex Epistolaris Saeculi XV* t. 1 cz. 2 (1876) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2.
4. Listy. Rkps Bibl. Czart. nr 1310.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 27-31. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883 s. 164-180. — M. Bobrzyński i S. Smolka: Jan Długosz. Kr. 1893 s. 52-53. — J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1-2. Kr. 1900.
P. David: Étudiants polonais dans les Universités françaises du Moyen-Âge (XIII-e—XV-e siècles). Grenoble 1929 s. 12-14. — K. Dobrowolski: Z dziejów książki polskiej na obczyźnie w wiekach średnich. IV. Kodeks paryski Sędziwoja z Czechła. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929). — A. Bednarski: O Perspektywie Jana Peckhama, z rysunkiem anatomicznym mózgu i oczu, w rękopisie krakowskim Sędziwoja Czechla z r. 1430. *Nowiny Lekarskie* 1930 z. 13. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 27, 42. —
M. Hornowska i H. Zdzitowiecka-Jasieńska: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947 s. 242-246, 428. — K. Maleczyński: Wstęp do wyd.: Anonima tzw. Galla Kronika. Kr. 1952 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 2. — A. Nowicki: Grzegorz z Sanoka — pionier polskiego Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 46. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 336. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 124 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 8; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — B. Kürbisówna: Wstęp do wyd.: Roczniki wielkopolskie. W-wa 1962 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 6.

CZECHOWIC MARCIN (1532—1613)

Teolog, polemista, wierszopis.

Ur. w listopadzie 1532 w Zbąszyniu (Wielkopolska). Pochodził z ubogiej rodziny rzemieślniczej. Uczył się w miejscowej szkole parafialnej, później do 17 roku życia uczęszczał do kolegium Lubrańskiego w Poznaniu. Studia zakończył rocznym pobytem na uniwersytecie w Lipsku w 1554. Posiadł gruntowne wykształcenie humanistyczne, poznał dobrze język grecki, średnio — hebrajski. W 1555 uczestniczył w synodzie gołuchowskim jako minister, zapewne luterski, w Kórniku. Ok. 1559 sprowadził go Mikołaj Radziwiłł Czarny na stanowisko nauczyciela do swej szkoły przy zborze wileńskim. Z jego polecenia wyjechał w lipcu 1561 do J. Kalwina i H. Bullingera dla wyjaśnienia i obrony stanowiska J. Blandraty. W powrotnej drodze miał

zwiedzić osady komunistyczne anabaptystów morawskich. W kraju rozpoczął ożywioną działalność zborową. W 1564 zwrócił się ku antytrynitaryzmowi, odbywając z M. Wędrogowskim dysputę, w której zwalczał chrzest niemowląt. Stanowiska swego bronił i na synodzie w Wągrowie w grudniu 1565. W sporze chrystologicznym stał po stronie dyteistów. Ok. 1566 osiadł na Kujawach u Jana Niemojewskiego. W marcu 1569 na synodzie w Bełżycach przeszedł do unitariuszy. Silnie propagował, obok ponurzania dorosłych, idee równości społecznej, wyrażające się w zniesieniu poddaństwa, pozbywaniu się własności ziemskiej, uchylaniu się od wojny i od pełnienia urzędów związanych z tzw. prawem miecza. Z gronem podobnie myślącej szlachty kujawskiej, która wyprzedała swe majątki, osiedlił się w 1570 w Lublinie jako jej minister. Tu spędził następne lata życia, wywierając stąd swą pisarską działalnością wpływ na bieg spraw zborowych. W 1578 został wysłany przez zbór małopolski na synod w Łosku, gdzie rozpatrywano zatarg z Szymonem Budnym. W marcu 1582 odbył z nim kilkudniową dysputę w Lubczu na Litwie, a w maju tego roku uczestniczył w synodzie lucławickim, na którym odsunięto Budnego od łączności ze zborem. W następnym roku udał się do Gdańska dla porozumienia się z tamtejszymi menonitami przybyłymi z Holandii. W 1598 ustąpił ze stanowiska ministra zboru w Lublinie. Mimo sędziwych lat jeździł jeszcze w 1603 do Rakowa, aby tam przeciwstawić się Socynowi. Zmarł w listopadzie 1613 w Lublinie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pieśń ćwiczenia i doświadczenia Pańskiego. Wyd. w: Pieśń ze 31 kap. przypowieści Salomonowych. Nieśwież 1564, dr. Daniel z Łęczycy. Przedr.: Katechizm albo krótkie w jedno miejsce zebranie wiary i powinności krześciańskiej. Wyd. 2 Wil. 1594; J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948.

Wg A. Kaweckiej-Gryczowej M. Czechowic może być autorem także innych pieśni zamieszczonych w kancjonaliku z 1564 i w przedr.

2. De paedobaptistarum errorum origine et de ea opinione, qua infantes baptisandos esse in primo nativitatis eorum exortu creditur. (Lubl.) 1575, dr. T. Adamowicz (= A. Rodecki). (Wg S. Kota data fałszywa, w rzeczywistości ok. 1585; wg A. Kaweckiej-Gryczowej najpóźniej w 1582). Wg J. S. Bandtkiego po pol. pt. O dzieciokrzczeństwie krótkie wypisanie. Powst. 1565. Wyd. Łosk 1578, dr. J. Karcan.

Streszcz. w książce: J. R. Kiessling: Das Lehrgebäude der Wiedertäufer nach den Grundsätzen des Martin Czechowitz. Erlangen 1776.

Fragm. (list-memoriał do J. Kiszki, dat. w Lublinie 7 kwietnia 1575) w przekł. pol. J. Płokarza ogł. L. Szczucki, J. Tazbir: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959.

3. Summariusz wszytkiego Nowego Testamentu. Kr. 1570, dr. M. Wirzbięta. (Wierszem).

4. Rozmowy chrystiańskie, które z greckiego nazwiska dialogami zowią. (Kr.) 1575, dr. A. Rodecki. Fragm. (Rozmowa dwunasta) przedr. L. Szczucki, J. Tazbir, jw. poz. 2.

Mylnie nazywane katechizmem rakowskim.

5. Trzech dni rozmowa o dzieciokrzczeństwie. Łosk 1578.

6. Odpis Jakuba Żyda z Bełżyc na Dialogi Marcina Czechowica, na który zaś odpowiada tenże. (Kr.) 1581, dr. T. Adamowicz (= A. Rodecki).

7. Praktyka o morowym powietrzu i o innych plagach Bożych. Łosk 1581.

8. Respons na skrypt Stanisława Farnowskiego, którym zgodę lucławską rozerwać usiłuje. (Kr.) 1581, (dr. A. Rodecki).

9. Rozsądek na wykład katechizmu ks. Pawła Gilowskiego. (Kr.) 1581 (dr. A. Rodecki).

10. Zwierciadłko panienek chrystiańskich ku obejźrzeniu się w powinnościach swych chrystiańskich. (Raków) 1582, dr. T. Adamowicz (= A. Rodecki).

11. Epistomium na Wędzidło... księdza Hieronima Powodowskiego. (Kr.) 1583, dr. A. Rodecki. Fragm. przedr. L. Szczucki, J. Tazbir, jw. poz. 2. (Przedruk zawiera również wyjątek stanowiący list, dat. w Dorohusku 28 października 1583 do Jana Zamoyskiego, podpisany: Paweł Orzechowski, podczaszy chełmski. Autorstwo Czechowica przyjmują bez zastrzeżeń A. Brückner i S. Kot, kwestionuje W. Urban).

Unikat Bibl. Czart. sygn. XVI 1519/I.

12. Wujek, to jest krótki odpis na pisanie ks. Jakuba Wujka z Wągrowca. (Lubl.) 1590. Fragm. przedr. L. Szczucki, J. Tazbir, jw. poz. 2.

Unikat Bibl. Ukraińskiej Akademii Nauk we Lw., egz. dawnej Bibl. Baworowskich, sygn. 2436.

13. Plastr na wydanie N. Testamentu przez ks. Jakuba Wujka. Raków 1594, dr. S. Sternacki.

Przekłady

Nowy Testament. (Kr.) 1577 (dr. A. Rodecki). Wyd. nast. Raków 1594.

Słownik hebraizmów i grecyzmów przekładu zob.: Wypowiedzi o języku i stylu w okresie staropolskim (do połowy XVIII w.). T. 2: Słownik. Oprac. J. Puzynina pod red. M. R. Mayenowej. W-wa 1963.

Przeł. na ruski język ludowy: W. Niegalewski. Choroszów k. Ostroga 1581.

Listy i materiały

1. List od Fausta Socyna, dat. w Kr. 20 czerwca 1580. Przekł. pol. wyd. L. Chmaj w: F. Socyn: Listy. T. 1. W-wa 1959 *Bibl. Pisarzy Reformacyjnych* nr 2.

2. Listy: J. Wolfa do F. Lismanina, dat. 3 października 1561; F. Lismanina do H. Bullingera, dat. 14 grudnia 1561; F. Lismanina do J. Wolfa, dat. 28 grudnia 1561; H. Bullingera do F. Crucigera, dat. 16 marca 1562. Ogł. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908) s. 136, 141-142, 148.

3. Materiały dot. udziału w synodach ogł. S. Zachorowski: Najstarsze synody arian polskich. Z rękopisu koloszwarskiego. *Ref. w Pol.* 1921.

Utwór o autorstwie niepewnym

O krzcie świętym i odrodzeniu naszym przez Ducha Świętego piosnki. Druga pieśń. Wyd. w: Katechizm albo krótkie w jedno miejsce zebranie wiary i powinności krześcijańskiej. Nieśwież 1563, dr. Daniel z Łęczycy. Wyd. nast. Wil. 1594; przedr. J. Dürr-Durski, jw. Twórczość poz. 1.

Autorstwo przypuszczalne wg J. Dürr-Durskiego.

Zob. też: Twórczość poz. 11 oraz Equitis Poloni in Iesuitas actio prima (t. 1).

OPRACOWANIA

C. C. Sandius: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684 s. 50-52. — F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum. T. 1 cz. 1. Królewiec 1774. — J. R. Kiessling: Das Lehrgebäude der Wiedertäufer nach den Grundsätzen des Martin Czechowitz. Erlangen 1776. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 376, 429. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 28-29; przekł. niem. pt. Von den Kirchen der Böhmischen Brüder im ehemaligen Grosspolen. Grodzisk 1877. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 2. Poz. 1843; przekł. niem. pt. Geschichte der reformierten Kirchen in Lithauen. Lipsk 1850. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 589-596. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Czechowicz (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — W. S. (Smoleński): Czechowicz Marcin. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 14 (1895). — A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. *Ateneum* 1898 t. 1; toż w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905. — N. Lubowicz: Lublinskije wolnodumcy XVI wieka. W-wa 1902. — A. Brückner: Klonowic współautorem ,,Akcji'' (przeciw jezuitom). *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — S. Zwolski: De bibliis polonicis. Poz. 1904 s. 126-130. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908 s. 102-116 nn. — H. Merczyng: Polscy deiści i wolnomyśliciele za Jagiellonów. *Przegl. Hist.* 1911 t. 12 i odb. —

J. Płokarz: Jan Niemojewski. *Ref. w Pol.* 1922. — E. M. Wilbur: Our Unitarian Heritage. An Introduction to the History of the Unitarian Movement. Boston 1925. [Rec.: E. Bursche: O unitaryzmie w ogóle i o polskim w szczególności. *Ref. w Pol.* 1928 nr 20]. — A. Kawecka: Kancjonały protestanckie na Litwie w w. XVI. *Ref. w Pol.* 1926. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. *Ref. w Pol.* 1928 s. 67 nn. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy 1560-1570. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 (1929) z. 3. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 228-229]. — S. Kot: Wstęp do wyd.: S. Budny: O urzędzie miecza używającem. W-wa 1932 *Zabytki Literatury z Doby Reformacji* nr 1. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934 s. 261]. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism

in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII w. Lubl. 1933 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Hist.* nr 2. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 242]. — J. Krzyżanowski: Powieść o Joannie Papieżycy. *Ref. w Pol.* 1934; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 323. — J. Jasnowski: Działalność antytrynitarzy włoskich w Polsce za czasów Zygmunta Augusta (1551-1564). *Księga ku czci O. Haleckiego.* W-wa 1935 s. 66. — S. Kot: Dysputacje arian polskich. *Ref. w Pol.* 1935/1936 s. 344. — S. Szczotka: Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju. Tamże s. 27 nn. — L. Chmaj: Ślązacy wśród braci polskich. Kat. 1936 s. 9. — J. Płokarz: Polscy szermierze pokoju w XVI wieku. *Droga* 1937 nr 4. — M. Wajsblum: Ex regestro arianismi. *Ref. w Pol.* 1937/1939. — S. Kot: Czechowic Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938) i odb. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939. —

E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — J. Nowak-Dłużewski: O polskich przekładach Biblii. *Dziś i Jutro* 1950 nr 5. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie renesansu. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 147-148; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce”*; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 8; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — S. Szczotka: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 594-595 i in.; przedr. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — L. Szczucki: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. — L. Szczucki: Z problemów eschatologii ariańskiej w Polsce XVI wieku (z okazji wydania dzieła Grzegorza Pawła „O prawdziwej śmierci”). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 4 (1956). — A. Kawecka-Gryczowa: Prasy Krakowa i Rakowa w służbie antytrynitaryzmu. *Studia nad arianizmem.* Pod red. L. Chmaja. W-wa 1959. — A. Kowalska: Sesja naukowa poświęcona braciom polskim, zwanym arianami, z okazji trzechsetnej rocznicy wygnania ich z Polski (1658-1958). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — L. Szczucki: Ideologia religijna Marcina Czechowica. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 2. — L. Szczucki, J. Tazbir: Wstęp i wyd.: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. [Rec.: W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960) s. 234].

D

DACHNOWSKI JAN KAROL (ok. 1590—po 1654)

Pseud.: Perypetasmatowicz; Perypetasmatowicz od Constantynowa.

Wierszopis okolicznościowy i religijny, heraldyk.

Ur. ok. 1590 w Sokalu lub na terenie parafii sokalskiej; syn Floriana herbu Ślepowron. W półroczu zimowym 1608/9 zapisał się na Akademię Krakowską, z początkiem 1611 został bakałarzem nauk wyzwolonych i filozofii. Tego roku w lecie i w zimie 1611/1612 prowadził wykłady o kalendarzu gregoriańskim. W 1616-1620 przebywał w Wielkopolsce, potem był pisarzem miejskim: w 1620 w Chełmży na Pomorzu, od 1625 do początku 1627 w Olkuszu, od 24 lipca 1632 do 1639, względnie

1641, w Poznaniu (tu jako urzędnik magistratu był co najmniej od kwietnia 1632). W 1643-1654 mieszkał w Chełmnie lub ziemi chełmińskiej. Zmarł po 1654.

TWÓRCZOŚĆ

1. Herby szlacheckie w ziemiach pruskich. Powst. ok. 1620. Rkps. Opisali go: F. Piekosiński. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* 1900 t. 4; J. Chwalibińska. *Jantar* 1938 s. 40.

2. Dialog o cudownym Narodzeniu Syna Bożego. (Poz. 1621). (Misterium).

3. Historia o Zmartwychwstaniu Pańskim. Kr. ok. 1630 (?).

Gruntowna przeróbka redakcji Mikołaja z Wilkowiecka (zob.).

Unikat Bibl. PAU bez karty tyt.; wg katalogu Kajetana Jabłońskiego wyd. pt. Żywa historia o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim. Kr. 1631, dr. M. Filipowicz. (Zob. Estr. XXXIII, 18-19).

4. Poczet możnego rycerstwa polskiego. Powst. ok. 1634.

Rkps był w Bibl. Z. Pusłowskiego. Karta tyt. wydruk. b. m. 1640. (Zob. Estr. XV, 13).

5. Trąba na rozproszonych do obozu przeciw Kozakom. B. m. (1648) (dwie różne ed., wyd. pod pseud.).

Symfonie anielskie abo Kolęda — zob.: Żabczyc Jan, Twórczość poz. 12.

Prace edytorskie

Nowe lekarstwo w Polsce, tabak dla starych pianiców, z Sereguzy przywiezione... 1621.

Wg W. Ogrodzińskiego.

Zob. też: Morsztyn Hieronim, poz. 4, 5; Złote jarzmo małżeńskie (t. 1) oraz Estr. XXV, 319.

Materiały

Rkps prawny był w Bibl. Dzieduszyckich (za G. Korbutem).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 488-489, 613-618. — A. Warschauer: Die Stadtschreiber von Posen und ihre Chronik. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 3 (1880) s. 445, 450. — F. Piekosiński: J. K. Ślepowron Dachnowskiego Sumariusz herbarza szlachty prusko-polskiej. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* 1900 t. 4; por. *Herold Pol.* 1897 s. XIII-XXI. — S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) s. 20-21 i odb. Kr. 1902. — A. Brodnicki: Symfonie anielskie, zapomniany zbiór kolęd z XVII w. J. K. Dachnowskiego. *Bibl. Warsz.* 1911 t. 4. — A. Brodnicki: Kilka słów o plagiacie w literaturze polskiej XVII w. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 2. — A. Brodnicki: Wstęp i wyd.: Symfonie anielskie. Kr. 1913 *BPP* nr 65. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915)]. — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. 1. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) s. 68-69 i odb. Kr. 1917. — J. Saratowiczówna: Kolędy XV i XVI w. *Spr. Gimn. w Żywcu* 1930. — T. Mikulski: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — S. Jasińska: Jeszcze o „Symfoniach anielskich". *Ruch Lit.* 1934 s. 163. — J. Krzyżanowski: Najwdzięczniejsza kantyczka staropolska. *Pion* 1934 nr 52. — M. Piszczkowski: O „Symfoniach anielskich". *Ruch Lit.* 1934 s. 13 i odb. — J. S. Bystroń: Z dziejów polskiej pieśni ludowej. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) s. 64. — M. Piszczkowski: Pisma J. Żabczyca. Lw. 1937 *Arch. Tow. Nauk. Lw.* Dział 1 t. 5 z. 3. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 15 (1938) s. 184]. — J. Chwalibińska: Sumariusz Herbarza szlachty prusko-polskiej w rękopisie toruńskim. *Jantar* 1938 s. 40. — W. Ogrodziński: Dachnowski Jan Karol. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — H. Życzyński: Dachnowski-Żabczyc. (Z zagadnień literatury XVII w.). *Pam. Lubelski* t. 3 (1935/1937). — A. Jackowski: O wartości poznawczej folkloru. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 1. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2.: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 36. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do renesansu włącznie. Red.: J. M. Chomiński, Z. Lissa. Kr. 1957.

DAMALEWICZ STEFAN (zm. 1673)

Historyk-biograf, kaznodzieja.

Ur. na początku XVII w. w Warcie (województwo sieradzkie), w rodzinie mieszczańskiej. Studia wyższe odbywał w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1638 uzyskał

stopień doktora teologii. W 1637 został mianowany rektorem seminarium duchownego we Włocławku, kapelanem domowym biskupa M. Łubieńskiego i kanonikiem kolegiaty kruszwickiej, a w 1640 kaznodzieją i kanonikiem katedry włocławskiej. W 1642 wstąpił do zakonu kanoników regularnych w Kłodawie, następnie osiadł w Kaliszu jako zastępca przełożonego, a od 1649 jako przełożony klasztoru. W 1645 brał udział w *colloquium charitativum* w Toruniu. W 1646 uczestniczył w generalnej kapitule kanoników lateraneńskich w Rawennie, w 1652 bawił w Rzymie. W 1660 wskutek zatargu z władzami klasztoru złożony z urzędu przełożonego osiadł w opactwie w Trzemesznie, gdzie zmarł 10 czerwca 1673.

TWÓRCZOŚĆ

1. Vitae Vladislaviensium episcoporum. Kr. 1642, dr. F. Cezary.

Przeróbka i kontynuacja dzieła J. Długosza: Vitae episcoporum Vladislaviensium (zob).

2. Róża z Opatrzności Boskiej nową szatą odziana. Kr. 1642, dr. F. Cezary. (Kazanie okolicznościowe). Fragm. przedr. A. Chodyński: S. Damalewicz. Historyk, przełożony kanoników lateraneńskich w Kaliszu. Poz. 1872 s. 20-24.

3. Series archiepiscoporum Gnesnensium. W-wa 1649, dr. P. Elert.

4. Vita S. Bogumili archiepiscopi. Rzym 1661. Wyd. nast. W-wa 1714.

Przekł. pol.: B. Sokołowski pt. Historia świątobliwego życia błogosławionego Bogumiła. Kalisz 1748.

5. Vita s. Adalberti. Powst. 1672.

Rkps Bibl. Zamoyskich nr 1152 — zob. A. Poliński: Pieśń Bogarodzica pod względem muzycznym. W-wa 1903 s. 6, 138.

Krytyka pracy M. B. Boleluckiego: Rosa bohemica sive vita sancti Woytiechi. Praga 1668.

Materiały

Testament. Ogł. A. Chodyński, jw. Twórczość poz. 2, s. 118-125.

Bibliografię podaje: A. Chodyński, jw. Twórczość poz. 2.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 150-157. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 85-98. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 182. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 214. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 89, 106-107; t. 8. Kr. 1851 s. 159, 164. — M. Malinowski: Wstęp do wyd.: S. Bużeński: Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich, prymasów Korony Polskiej i W. K. Litewskiego. (Tłum. M. Szyszko-Bohusz). T. 1. Wil. 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Damalewicz (Stefan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — A. Chodyński: S. Damalewicz. Historyk, przełożony kanoników lateraneńskich w Kaliszu. Poz. 1872.— Ad. Ch. (Chodyński): Damalewicz Stefan. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 4 (1874). — A. Chodyński. *Kaliszanin* 1885 nr 78-80. — W. S. (Smoleński): Damalewicz Stefan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 13/14 (1894). — A. C. (Ciepliński): Damalewicz Stefan. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 7/8 (1906). — M. Morawski: Damalewicz Stefan. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938).

DAMBROWSKI SAMUEL (1577—1625)

Inne formy nazwiska: Dambrovius; Dąbrowski; Dąmbrowski; Dombrowski.

Pisarz i kaznodzieja luterski.

Ur. w 1557 w Pogorzeli w Wielkopolsce, gdzie ojciec, Petrus Dresnensis, był kaznodzieją. Rodzina jego była, jak się zdaje, pochodzenia czeskiego. Początkowe nauki otrzymał od ojca, dalej uczył się w Toruniu, a następnie odbywał studia teologiczne i filozoficzne w Królewcu i Wittenberdze. W 1600 powrócił do kraju. W lecie tegoż roku objął urząd kaznodziei w Poznaniu. W lipcu 1607 synod w Miłosławiu wybrał go superintendentem. Na tym stanowisku występował m. in. przeciwko antytrynitarzom w Śmiglu. W 1615 został powołany na kaznodzieję polskiego parafii augsburskiej w Wilnie oraz otrzymał godność superintendenta zborów augsburskich na Litwie i Żmudzi. Zmarł 15 lipca 1625 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Lekarstwo duszne człowieka chrześciańskiego w chorobie. Gdańsk 1611, dr. A. Hünefeld.

2. Postilla chrześciańska, to jest kazania abo wykłady porządne świętych Ewangeliej na każdą niedzielę i na każde święto przez cały rok. Tor. 1621, dr. A. Ferber. (Tzw. Dąbrówka). Przedr. wielokrotnie aż do ostatnich czasów, szczególnie znana na Śląsku i Warmii. Fragm. przedr.: J. Popliński: Nowe wypisy polskie. Cz. druga. Leszno 1838 s. 101-104; J. Wantuła: O naszej „Dambrówce". *Poseł Ewangelicki* 1936 nr 16; toż przedr. w: Książki i ludzie. Kr. 1956.

3. Raj duszny męski i białogłowski z psalmów i modlitew z pieśniami. Tor. 1623.

Przekłady

M. Luter: Katechizm. B. m. r. (Wg F. Siarczyńskiego i A. Jochera).

OPRACOWANIA

A. Regenvolscius (A. Węgierski): Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum... Utrecht 1652; wyd. 2 powiększone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — E. Oloff: Polnische Liedergeschichte. Gdańsk 1744. — C. G. Friese: Beiträge zu der Reformationsgeschichte in Polen und Lithauen besonders. Wr. 1786. — W. Krasiński: Historical Sketch of the Rise, Progress and Decline of the Reformation in Poland. T. 1-2. Londyn 1838-1840; przekł. pol. pt. Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. W-wa 1903-1905. — J. Popliński: Nowe wypisy polskie. Cz. druga. Leszno 1838 s. 101. — Samuel Dambrowski. *Przyj. Ludu* 1839 nr 50. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 9. Kr. 1857. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — A. F. A.: Kościół augsburski w Wilnie. Wil. 1855. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 506-519; toż wyd. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — Dambrowski (Samuel). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — P. Chm. (Chmielowski): Dambrowski Samuel. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15 (1895). — Werner, Stefani: Geschichte der evangelischen Parochien in der Provinz Posen. Leszno 1904. — H. M. (Merczyng): Zbory i senatorowie protestanccy w dawnej Rzeczypospolitej. Wyd. przy: W. Krasiński: Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 2 cz. 2. W-wa 1905; wyd. osob. W-wa 1904; 1905. —

K. Kolbuszewski: Postyllografia polska XVI i XVII wieku. Kr. 1921. — T. Grabowski: Literatura luterska w Polsce wieku XVI (1530-1630). Poz. 1929. — G. Smend: Die Synoden der Kirche Augsburgischer Konfession in Grosspolen im 16, 17 und 18 Jahrhundert. Poz. 1930. — E. Hauptman: Z przeszłości polskiego zboru ewangelicko-augsburskiego w Poznaniu. *Przegl. Ewangelicki* 1935 z. 14. — J. Wantuła: O naszej „Dambrówce". *Poseł Ewangelicki* 1936 nr 16; przedr. w książce: Książki i ludzie. Kr. 1956. — E. Bursche: Dambrowski Samuel. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — S. Kot: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire.* IV. Bruksela 1953 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12); odb. Bruksela 1953 s. 38.

DANEYKOWICZ OSTROWSKI JAN (koniec w. XVII—1751)

Teoretyk wymowy.

Żył w końcu XVII i w pierwszej połowie XVIII w. Był sekretarzem królewskim Augusta II i skarbnikiem pińskim. Urząd skarbnika otrzymał w okresie 1745-1747. Związany z domem Sapiehów, pełnił obowiązki sekretarza u Jana Fryderyka Sapiehy, kanclerza litewskiego. W 1750 został sekretarzem osobistym Augusta III. Zmarł (wg Estr.) 6 lipca 1751.

TWÓRCZOŚĆ

Prace edytorskie

Swada polska i łacińska albo miscellanea oratorskie, sejmowe, weselne, kancelaryjne, listowne, kaznodziejskie, pogrzebowe, statystyczne, panegiryczne, elogiarne, inskrypcyjne i inne różne, w oboim języku, prozą i wierszem... zebrane. Na dwa tomy, to jest polski i łaciński, podzielone, a dla pożytku i pochopu w każdej materii audytorów elokwencji do druku podane. T. 1. Lubl. 1745. (Wg F. Bentkowskiego: Kalisz 1684). T. 2. pt. Svada latina. Lubl. 1747.

Autorstwo przypisują mu Estr., Korbut i R. Mienicki. J. Bartoszewicz, F. M. Sobieszczański, J. Szujski uważają, że dzieło wydał J. F. Sapieha pod nazwiskiem swego sekretarza.

OPRACOWANIA

K. Wł. W. (Wójcicki): Daneykowicz (Jan Ostrowski). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — P. Chm. (Chmielowski): Danejkowicz Jan Ostrowski. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15/16 (1895). — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — R. Mienicki: Danejkowicz-Ostrowski Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938) s. 402.

DANIECKI JAN (XVI/XVII w.)

Wierszopis, tłumacz.

Pochodził z rodziny szlacheckiej z Krakowskiego. W 1602-1611 służył jako dworzanin różnym panom, najdłużej Lubomirskim (do 1610), zapewne poprzednio i Ostrogskim na Rusi. W 1615 kupił wieś Podmokłe. Za dzieło pt. *Zabawy* cała jego twórczość dostała się w 1617 na indeks biskupa M. Szyszkowskiego. Był regalistą. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Panny z Helikonu na wesele... Zygmuntowi III... i arcyksiężnie rakuskiej. Kr. 1605.

2. Przyjaciel szczery. Kr. 1606, dr. wdowa po J. Siebeneicherze. Przedr. T. Wierzbowski: Matieriały k istorii Moskowskogo Gosudarstwa. Smutnoje wriemia w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. T. 3. W-wa 1900.

3. Zabawy. Kr. 1606. Fragm. przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; 2 fraszki przedr. S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

Zbiór 102 fraszek, m. in. przekładów sentencyj łac.

Egz. Bibl. Kórnicka.

4. Żałosne narzekanie Korony Polskiej. Kr. 1607. Fragm. przedr. T. Wierzbowski, jw. poz. 2; całość wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1. Kr. 1916.

5. Radosna korona. Kr. 1608.

Utwór związany z rokoszem Zebrzydowskiego.

6. Thalassio... Mikołajowi Korycieńskiemu... i Barbarze Pukarzewskiej. Kr. 1609, dr. wdowa po J. Siebeneicherze.

7. Elegie na śmierć żałosną... Joachima Lubomirskiego. Kr. 1610, dr. dziedzice J. Siebeneichera.

8. Kwiaty uszczknione z ogrodu Vincentiusa Bruna S. J. Rozmyślanie męki Zbawiciela naszego. Kr. 1611, dr. M. Lob.

Jedyny utwór prozą; przeznaczony dla pątników na Kalwarię Zebrzydowską.

9. Epicedia (na śmierć Tarły w 1594. Utwór nieznany, istnienie jego wątpliwe. Za W. Ogrodzińskim).

Przekłady

1. J. Kochanowski: Vanda. Kr. 1599, dr. M. Szarffenberger. Przedr. (w transkrypcji nowoczesnej wraz z facsimile) L. Simon. *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933.

Unikat Bibl. Miejska w Gdańsku.

Pierwszy przekł. na jęz. pol. elegii łac. I, 15 ze zbioru z 1584.

2. Lucjan z Samosaty: Tymon. Kr. 1608, dr. M. Lob. (Z przekładu łac.).

3. Lucjan z Samosaty: Historie albo przykłady szczerej i statecznej miłości sprzysiężonego towarzystwa. Kr. 1610, dr. wdowa po J. Siebeneicherze. (Z przekładu łac.).

Zob. także: Zabawy..., jw., Twórczość poz. 3.

Wydanie zbiorowe

Godowe pienia. (Istnienie zbioru wątpliwe, zob. Estr. XV, 33. Miał zawierać wydane osob.: Hymenaeus, Panny z Helikonu).

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 539-540, 542; T. 7. Kr. 1845 s. 132, 139-140. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Felicyan (F. Faleński): Treny Jana Kochanowskiego, studiami i przypisami objaśnione. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867 s. 23. — P. Chm. (Chmielowski): Daniecki Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15 (1895). — T. Wierzbowski: Wstęp do wyd.: Matieriały k istorii Moskowskogo Gosudarstwa. T. 3. W-wa 1900. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 162]. — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. 1. *Rozpr.*

AU Wydz. Filol. t. 57 (1919) s. 77-81 i odb. Kr. 1917. — S. Bodniak: Zaginione fraszki J. Danieckiego. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1932 s. 112]. — Z. Hajkowski: Staropolski przekład Tyrteusza i Kallinosa. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 445. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 586-587; wyd. 2 W-wa 1939. — L. Simon: Nieznane polonica z Biblioteki Miejskiej w Gdańsku. I. Jana Danieckiego „Vanda" (1599). *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933. [Rec.: A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 11 (1934) s. 425; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1934 s. 59]. — Z. Leśnodorski: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 43. — W. Ogrodziński: Daniecki Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — B. Nadolski: Danieckiego przekład elegii Kochanowskiego o Odatycie i Zariadresie. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

DANTYSZEK JAN (1485–1548)

Inne formy nazwiska: Dantiscus; Joannes Dantiscus de Curiis (von Höfen).

Pseud.: Flachsbinder; Linodesmon.

Poeta.

Ur. 1 listopada 1485 z ojca Jana i Krystyny Schulze (Scholcz), córki radcy miasta Pucka. Ojciec jego pochodził z rodziny dolnoniemieckiej, osiadłej w Prusach, wedle tradycji rodzinnej szlacheckiego pochodzenia; był piwowarem i kupcem. (Dziad poety osiedlił się w Gdańsku i trudnił się powroźnictwem, stąd przydomek Flachsbinder). Początki nauk pobierał w Grudziądzu. 3 sierpnia 1499 zapisał się na uniwersytet gryfijski, a w 1500 na Akademię Krakowską, gdzie słuchał wykładów Pawła z Krosna. W 150.' otrzymał bakalaureat. W 1504 został pisarzem królewskim, w listopadzie 1505 z zasiłku króla wyruszył na studia do Włoch i w podróż do Francji, Niemiec i do Ziemi Świętej. W 1507 ponownie dzięki protekcji P. Tomickiego został sekretarzem królewskim i referentem spraw pruskich. W 1515 towarzyszył Zygmuntowi I na zjeździe wiedeńskim, rozpoczynając tym swą karierę dyplomatyczną. Wielokrotnie spełniał trudne misje państwowe, powierzane mu przez króla, i najczęściej uzyskiwał pomyślne rezultaty. Był sekretarzem poselstwa polskiego na dworze cesarza Maksymiliana, który w 1516 obdarzył go szlachectwem, tytułem doktora obojga praw, godnością palatyna, wreszcie pierwszego z Polaków uwieńczył wawrzynem poetyckim. W 1518 wyjechał w poselstwie do Hiszpanii. W 1522 udał się do Anglii, gdzie został przyjęty przez Henryka VIII i poznał Tomasza Morusa. W czerwcu 1523 był w Wittenberdze, widział M. Lutra i poznał F. Melanchtona. W 1524 wysłany został do Hiszpanii i przebywał tam przez siedem lat jako pierwszy stały polski poseł. Był równocześnie rzecznikiem spraw polskich na dworze cesarza Karola V. Bronił usilnie praw polskich do Pomorza i Prus. Wskutek ciągle ponawianych próśb odwołany przez króla, powrócił do kraju 28 lipca 1532 i rozpoczął nowy etap życia porzucając dawną renesansową swobodę obyczajów. 14 września 1533 otrzymał konsekrację biskupią w Płocku z rąk A. Krzyckiego. 20 września 1537 został biskupem warmińskim i osiadł w Lidzbarku, gdzie stworzył ośrodek nauki i sztuki. Opiekował się studentami. Utrzymywał ożywioną korespondencję z dyplomatycznymi i intelektualnymi kołami Europy (np. z Erazmem z Rotterdamu, z księciem pruskim Albrechtem). Do osobistych znajomych i przyjaciół jego należeli: Jan van der Campen (z namowy Dantyszka podjął się on sparafrazowania na łacinę psalmów oraz księgi *Ecclesiastes*), R. Bartolino z Perugii, K. Golcenius, R. Rescius, Jerzy Sabinus, W. Gnaphaeus i wreszcie protektorka (o której małżeństwo z Zygmuntem I zabiegał) — Bona. Reformacji nie sprzyjał, lecz wielokrotnie dał wyraz swoim tolerancyjnym poglądom. Zmarł 27 października 1548 w Lidzbarku; pochowany we Fromborku.

TWÓRCZOŚĆ

1. De virtutis et fortunae differentia somnium. Kr. 1510, dr. J. Haller.

2. Epithalamium in nuptiis... Sigismundi... ac Barbarae. Kr. 1512, dr. J. Haller; przedr. *Acta Tomiciana* t. 2 (1852) s. 30-38.

Przekł. pol. J. Harhala, zob. Wyd. zbior. poz. 4; przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141.

3. In laudem Pauli Crosnensis Rutheni. Wyd. w: Paweł z Krosna: Epithalamion... Sigismundi regis Poloniae nobilissimaeque Barbarae. Kr. 1512.

4. Carmen extemporarium de victoria insigni ex Moschis. Kr. 1514, dr. F. Ungler.

5. De profectione Sigismundi I in Hungariam. Wyd. w Diariuszu R. Bartolina z Perugii pt. Odeporicon id est itinerarium... Wiedeń 1515, dr. H. Wietor. Wyd. osob. Kr. 1516, dr. F. Ungler.

6. Elegia amatoria. (Tzw. elegia ,,Ad Grinaeam"). Powst. 1517. Wyd. Kr. 1518, dr. J. Haller.

Przekł. pol.: L. Siemieński. *Czas. Dod. Mies.* 1857 t. 7 s. 721-725; K. Jeżewska, wyd. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956.

7. Ad Magnificum Dominum Sigismundum de Erberstain... soteria. Kr. 1518, dr. J. Haller.

8. Epithalamium reginae Bonae. Powst. prawdopodobnie 1518. Rkps Bibl. Czart. nr 33 s. 407-426.

9. De nostrorum temporum calamitatibus silva. Bononia 1530, dr. J. B. Phaelius. Wyd. nast.: Kr. 1530; Kolonia 1530; Antwerpia 1530; wyd. Z. Celichowski. Poz. 1902.

10. Victoria Sereniss. Poloniae Regis contra voyevodam Muldaviae... 22 Augusti parta 1531. Lowanium 1531. Przedr. w zbiorach, zob. Estr. XV, 38.

P r z e k ł. f r a n c. Paryż 1531.

11. In eandem paraphrasim epigramma. (Wiersz na parafrazę Psalmów J. Campensisa). Wyd. w: J. Campensis: Psalmorum omnium... paraphrastica interpretatio. Kr. 1532, dr. F. Ungler. Przedr. we wszystkich wyd. Psalmów. Z wyd. lyońskiego 1534 przedr.: F. Hipler: Beiträge zur Geschichte der Renaissance und des Humanismus. *Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 9 (1891) i odb. Braniewo 1890; S. Ptaszycki przy: M. Rej: Psałterz Dawidów. Petersb. 1901 s. 302; S. Dobrzycki: Psałterz Kochanowskiego: jego powstanie, źródła, wzory. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 48 (1911) i odb. Kr. 1910 s. 13; *Acta Tomiciana* t. 14 (1952) s. 348-349.

12. Jonas propheta de interitu civitatis Gedanensis. Powst. 1535. Wyd. wg F. Hiplera 1538 (Estr. nie zna). Wyd. nast. pt. Praedictio ruinae Gedani. Dod. do: Tomasz Samostrzelicki: Oratio ad Gedanenses. Poz. 1577; przedr.: J. Łasicki w: Clades Dantiscanorum. Poz. 1577; Elizeusz Aurimontanus: Ad Dantiscanos bellum et arma circumspicientes epistola. B. m. 1638 (dwie ed.); J. D. A. Janocki: Nachricht von denen in der Hochgräflich-Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern. Cz. 3. Wr. 1753 s. 73; M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 246-248.

Przekł. pol.: Hiacynt Przetocki, wyd. wraz z oryginałem pt. Gdański prorok... Kr. 1649 (w tłum. dziełka E. Aurimontana, jw.); W. Syrokomla: Przekłady poetów polsko-łacińskich. Wil. 1851; przedr.: Poezje L. Kondratowicza. T. 9. W-wa 1872.

13. Carmen de Judaeis. Powst. przypuszczalnie ok. 1535-1536. Wyd. S. Sleszkowski w książce: Odkrycie zdrad, złośliwych ceremonii... żydowskich. Braniewo 1621.

Przeróbka pol. z drugiej poł. XVIII w. wyd. w książce: Błędy talmudowe. Lw. 1773 (dwie ed.); b. m. 1784; przedr. K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 14-15.

14. Epitaphia... Petro Tomicio, episcopo cracoviensi. Kr. 1537 (1538?), dr. M. Szarffenberg (wg J. D. A. Janockiego). Przedr.: S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625 s. 24; toż wyd. 2 Wenecja 1627; toż wyd. 3 Frankfurt 1644; toż wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734; S. Starowolski: Vitae antistitum cracoviensium. Kr. 1655 s. 215; toż wyd. 2 Kr. 1658; z rkpsu wyd. *Acta Tomiciana* t. 10 (1899) s. 711.

15. Carmen paraeneticum... ad ingenuum adolescentem Constantem Alliopagum. Kr. 1539, dr. H. Wietor. (Wyd. S. Hozjusz podając w dedykacji S. Maciejowskiemu, że wydaje bez wiedzy Dantyszka). Wyd. nast.: L. Ciliński w książce: Krótki rys życia i działalności literackiej J. Dantyszka. Stanisławów 1910.

16. Hymni aliquot ecclesiastici. Kr. 1548, dr. H. Wietor.

Przekł. pol.: J. Harhala pt. Księga hymnów. Wyd. R. Ganszyniec. Lw. 1934 *Zbiór Pisarzy Pol.-łac.* t. 6.

17. Vita Joannis de Curiis Dantisci. Z autografu wyd. J. E. Schmied (D. F. Rhete?). Gdańsk 1693; przedr. pt. ... vita quam ipse paulo ante mortem hoc carmine posteris reliquit. *Preussische Lieferung*. T. 1. Lipsk 1775 s. 705-715.

Drobniejsze utwory Dantyszka oraz wiadomości o utworach zaginionych zob.: Estr. XV, 37-42; S. Skimina: Twórczość poetycka J. Dantyszka. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1948).

Zob. też: J. Trypućko: Polonica vetera Upsaliensia. Uppsala 1958, nr 1212, 1340.

Pojedyncze utwory przeł. E. Jędrkiewicz, wyd. A. Jelicz, jw. poz. 6.

Rzekomy utwór Dantyszka: Congressus trium regum, Wiedeń 1515, nie istniał.

Przypisywane zazwyczaj Dantyszkowi wiersze: Encomium vini et encomium ceruisiae, Kr. 1532, dr. H. Wietor, najprawdopodobniej nie są jego utworami.

Wydania zbiorowe

1. Poemata et hymni e Bibliotheca Zalusciana. Wyd. J. B. Boehme. Wr. 1764, dr. Breitkopf w Lipsku.

Poszczególne wiersze przełożył W. Syrokomla, jw. Twórczość poz. 12; jeden wiersz przedr. M. Plezia, jw. Twórczość poz. 2.

2. Analecta carminum. Wyd. Gerlach. Braniewo 1841.

3. Des ermländischen Bischofs J. Dantiscus und seines Freundes N. Kopernicus geistliche Gedichte. Wyd. i przeł. na jęz. niem. F. Hipler. Münster 1857.

Zawiera poz. 15, 16 oraz cztery mniejsze wiersze.

4. Utwory poetyckie. Tłum. J. Harhala. Wyd. R. Ganszyniec. Lw. 1938 *Zbiór Pisarzy Pol.-łac.* t. 7; wybór przedr. M. Plezia, jw. Twórczość poz. 2.

5. Carmina. Wyd. S. Skimina. Kr. 1950 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 7.

Listy i materiały

Korespondencja Dantyszka jest rozproszona po wielu bibliotekach polskich i zagranicznych. Z nich wydano:

1. Listy do J. Vadiana, dat. 17 października 1518, 1 października 1521. Wyd. w: *Die Vadianische Briefsammlung*... t. 2 (1894) s. 392-393; t. 6 s. 11-12.

2. List do Rady Miasta Gdańska, dat. w Krakowie 8 czerwca 1520 (tekst pol.), oraz odpowiedź Zygmunta Starego, dat. 20 kwietnia 1521 (tekst pol.), ogł. H. Dunajewski: Mikołaj Kopernik. Studia nad myślą społeczno-ekonomiczną i działalnością gospodarczą. W-wa 1957 *PAN Zakład Nauk Ekonomicznych. Aneksy historyczno-źródłowe* nr 13 s. 427-429.

3. Listy i pisma dyplomatyczne z 1524-1534, m. in. do Albrechta pruskiego, Bony, J. Decjusza, P. Tomickiego, Zygmunta Starego. *Acta Tomiciana* t. 1 (1852) - 16 cz. 2 (1961) passim.

4. Fragm. listów z 1530-1537 (m. in. do Tidemana Giezego i kard. Pistoriusza). Ogł. w przekł. pol. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840.

5. Do miasta Grudziądza, dat. w Lubawie 15 kwietnia 1533. Wyd. C. P. Woelky: Urkundenbuch des Bisthums Culm. Gdańsk 1884 s. 745-747, nr 888.

6. Do Piotra Tomickiego, dat. 1538 (tzw. Judicium meum de Luthero). Ogł. F. Hipler: Nikolaus Kopernikus und Martin Luther. *Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 4 (1869) s. 545-548; wyd. osob. Braniewo 1868; przedr. (z poprawkami) I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 s. 151-153.

7. Fragm. dwu listów do T. Giezego, dat. w Heilsbergu 30 lipca 1538, 4 lipca 1539. Ogł. L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik. Kr. 1900.

8. Do nieznanego adresata, dat. w Heilsbergu 13 lipca 1541. Ogł. L. A. Birkenmajer, jw. poz. 7.

9. Od M. Drzewickiego, dat. z Frankfurtu 3 lipca 1519. (Współautor: Rafał Leszczyński). Ogł. W. Pociecha: Polska wobec elekcji cesarza Karola V w r. 1519. Wr. 1947 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 12, Dod.

10. Listy i pisma urzędowe do Dantyszka z 1524-1534 (m. in. od Zygmunta Starego, Bony, kard. A. Hohenzollerna, Ł. Bonamico, S. Borka, J. Campensisa, J. Decjusza, M. Drzewickiego. M. Ferbera, S. Hozjusza, A. Krzyckiego, H. Łaskiego, K. Szydłowieckiego, J. Tarnowskiego, P. Tomickiego, K. Ursina Weliusa, B. Wapowskiego, J. Zambockiego). *Acta Tomiciana* t. 1 (1852)-16 cz. 2 (1961) passim.

11. Fragm. listów do Dantyszka z 1524-1537 (m. in. od M. Drzewickiego, S. Górskiego, H. Łaskiego, P. Tomickiego). Ogł. w przekł. pol. A. Grabowski, jw. poz. 4.

12. List od Bony, dat. w Wilnie 13 lipca 1529, oraz fragm. listów od księcia pruskiego Albrechta, dat. w Królewcu 14 lutego, 2 kwietnia 1531. Wyd. W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 4. Poz. 1958

Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Społ. Dod. s. 316-320, s. 409.

13. Od Corneliusa Dupliciusa Scepperusa, dat. w Innsbruku 25 stycznia, w Wiedniu 18 marca, 27 marca, 8 października 1533. Wyd.: E. J. de Westphalen: Monumenta inedita rerum Germanicarum, praecipue Cimbricarum et Megapolensium. T. 3. Lipsk 1743.

14. Listy i fragm. listów do Dantyszka z 1533-1543 (m. in. od Bony, F. Reicha, T. Giezego). Ogł. L. A. Birkenmajer, jw. poz. 7.

15. Od Zygmunta Starego, dat. w Wilnie 1 maja 1534. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 45.

16. Od M. Kopernika z 1533-1541. Ogł.: przy wyd.: De revolutionibus orbium coelestium. W-wa 1854; D. Szulc: Nowe listy Kopernika. *Bibl. Warsz.* 1857 t. 4; A. Przezdziecki: Dwa... listy... dwóch znakomitych ludzi. I. *Bibl. Warsz.* 1869 t. 3 (tekst łac. i przekł. pol.); F. Hipler: Spicilegium Copernicanum. Braniewo 1873; L. Prowe: Monumenta Copernicana. Berlin 1873; L. Prowe: Nicolaus Coppernicus. V. 2. Berlin 1884. Przekł. pol. listu, dat. we Fromborku 11 kwietnia 1533. Ogł. J. Wasiutyński: Kopernik, twórca nowego nieba. W-wa 1938 s. 385-386.

17. Od F. Melanchtona, dat. 9 września 1533. Ogł. F. Hipler, jw. poz. 16, s. 548-549.

18. Od M. Kromera, dat. w Bononii 1539; fragm. listów od B. Wapowskiego dat. w Krakowie 5 i 15 marca 1533. Wyd. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 386-387, 567-568, przypisy.

19. Od Piotra Gamrata, dat. w Krakowie 5 maja 1539. Ogł. K. K.: Kilka drobnych wiadomości dziejowych. *Czas. Dod. Mies.* 1857 t. 6 s. 60-61 (w przekł. pol.).

20. Od S. Hozjusza z 1540-1541. Wyd. F. Hipler i W. Zakrzewski: Stanislai Hosii epistolae. T. 1. Kr. 1879 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 4.

21. Listy od S. Górskiego z 1544-1547. Wyd. w całości i fragm. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 4. Puławy 1830; wyd. 2 Lipsk 1839.

22. Od S. Górskiego, dat. w Krakowie 13 czerwca 1545. Wyd. W. Zakrzewski: S. Górski i jego prace historyczne. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 52 (1909) s. 308-311. Tu także list do anonima (Dantyszka?) z 1545 (?).

23. Czterdzieści listów od A. Waldeza. Wyd. Homenaje à Menéndez y Pelayo: Estudios de erudición Española. T. 1. Madryt 1899 s. 385-412. (Pisma królewskie polecające i in.).

24. Pisma królewskie wysuwające Dantyszka na godności kościelne z 1523, 1536 oraz pismo do Jana Bonera w sprawie Dantyszka z 1517. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 15, s. 30, 34, 54-55.

Zob. też: DRZEWICKI Maciej, Listy i materiały poz. 4, 7; GÓRSKI Stanisław, Listy i materiały poz. 7.

Wiad. o rkpsach z korespondencją J. Dantyszka zob.: W. Pociecha: Dantyszek Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938); K. Lepszy, J. Tazbir: Poszukiwania naukowe na Węgrzech. *Kwart. Hist.* 1957 nr 2 s. 280; H. Baranowski: Bibliografia Kopernikowska. 1509-1955. W-wa 1958; W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 4. Poz. 1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Społ.*; W. Pociecha: Poselstwo Andrzeja Jakubowskiego do Francji w roku 1547 i pierwsza misja Jakuba Monluca w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960).

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: S. SKIMINA: Twórczość poetycka J. Dantyszka. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1948) nr 1; por. *Spr. PAU* 1945. [Rec.: T. ULEWICZ. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); M. PLEZIA: Dyplomata, biskup i poeta. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 32; C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 673-674; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; S. KOT: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 354-356 i nadb.].

A. CHARITIUS: Commentatio historicoliteraria de viris eruditis Gedani ortis. Wittenberga 1715 s. 32-37. — F. RZEPNICKI: Vitae praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum 1760. T. 2. Poz. 1762 s. 325-327. — J. G. BOEHME: Wstęp do wyd.: Poemata et hymni... Wr. 1764. — J. SOŁTYKOWICZ: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 134-137. — J. D. A. JANOCKI: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 91-93. — H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 87-93. — I. CHODYNICKI: Dykcjo-

narz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852. — L. Czaplicki: De vita et carminibus Joannis de Curiis Dantisci. Wr. 1855. [Rec.: *Przegl. Poz.* 1858 t. 25]. — F. Hipler: Lebensskizze des Johannes Dantiscus. Wstęp do: Des ermländischen Bischofs J. Dantiscus geistliche Gedichte. Münster 1857. — A. Eichhorn: Geschichte der ermländischen Bischofswahlen. *Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 1 (1858-1860). — L. Siemieński: Poezja chrześcijańska i Dantyszek. W książce: Kilka rysów z literatury i społeczeństwa. T. 2. W-wa 1859. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Dantyszek (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — L. Siemieński: Jan Dantyszek (1485-1548). W książce: Portrety literackie. T. 1. Poz. 1865; przedr. w: Dzieła. T. 3. W-wa 1881; por. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 84. —

F. Hipler: Literaturgeschichte des Bisthums Ermland. Braniewo 1873. — K. Chłędowski: Paszkwil polski. *Przew. Nauk. i Lit.* 1879; wyd. osob. Lw. 1935. — L. Finkel: Poselstwo J. Dantyszka. *Album uczącej się młodzieży pol. poświęcone Kraszewskiemu.* Lw. 1879 i odb. — W. Przyborowski: Niewieście ideały poetów polskich. W-wa 1881. — A. Czołowski: Bitwa pod Obertynem A. 1531. *Kwart. Hist.* 1890. — F. Hipler: Beiträge zur Geschichte der Renaissance und des Humanismus aus dem Briefwechsel des J. Dantiscus. *Zeitschrift*..., jw. t. 9 (1891). — J. Kallenbach: Les Humanistes polonais. *Index lectionum Universitatis Friburgensis per menses hiemales a. 1891/1892* i odb. Fryburg 1891. — M. Sas: Przyczynek do poezji pol.-łac. XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893) i odb.; por. *Spr. AU Wydz. Filol.* 1892 s. 18-19. — W. S. (Smoleński): Dantyszek Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15 (1895). — F. Hipler: Die ermländische Bischofswahl vom Jahre 1549. *Zeitschrift*..., jw. t. 11 (1897). — Z. Celichowski: J. Dantyszka poemat De nostrorum temporum calamitatibus silva. Poz. 1902. [Rec.: H. Galle. *Bibl. Warsz.* 1902 t. 4; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 2 (1903); A. S. *Kwart. Hist.* 1903; H. G. (Galle). *Tyg. Ilustr.* 1902 nr 44]. — L. Ciliński: Jan Dantyszek. Życie i pisma. *Kur. Stanisławowski* 1903 nr 902 i nn. — L. Ciliński: Krótki rys życia i działalności literackiej J. Dantyszka. Stanisławów 1910. — J. Kolberg: Die Tätigkeit des J. Dantiscus für das Herzogtum Preussen auf dem Reichstage zu Augsburg 1530. *Historisches Jahrbuch* 1912. [Rec.: L. Bąkowski. *Kwart. Hist.* 1914 s. 510-512]. — M. Gumowski: O medalu Dantyszka. *Spr. Komisji Hist. Sztuki* t. 9 (1915) szpalta CXX-CXXI. — M. Kasterska: Les Poètes latins-polonais (jusqu'à 1584). Paryż 1918. —

J. Kieszkowski: Rzekomy exlibris senatu gdańskiego z XVI wieku oraz znak biblioteczny Dantyszka. *Exlibris* 1920 z. 3. — A. Paz y Melia: El embajador polaco Juan Dantisco en la corte de Carlos V. *Boletin de Academia Española* (Madryt) 1924 t. 6-7. — J. Krókowski: De „Septem sideribus" quae Nicolao Copernico vulgo tribuuntur. Kr. 1926 *Arch. Filol. PAU* nr 5. — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927 s. 199. — A. Mańkowski: Prałaci i kanonicy katedralni chełmińscy od założenia kapituły do naszych czasów. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 34 (1927) s. 423 i odb. Tor. 1928. — S. Dobrzycki: Na przełomie dwu światów. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 15. — M. Gumowski: J. Dantyszek i jego medale. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 8 (1929) i odb. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 315]. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — R. Ganszyniec: Echa pieśni goliardowej w Polsce. *Przegl. Hum.* 1930. — T. Grabowski: Z dziejów humanizmu w Królewcu (1550-1556). *Spr. PAU* 1931 nr 4. — E. von der Oelsnitz: Ein Exlibris des nachmaligen Bischofs von Ermland Joannes Dantiscus. *Altpreussische Geschlechterkunde* 1931 z. 2. — R. Ganszyniec: Hymny J. Dantyszka. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 14 (1934). — R. Ganszyniec: Wstęp do wyd.: Księga hymnów. Lw. 1934. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1934]. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 33-36. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — W. Pociecha: Najdawniejsze polskie szyfry dyplomatyczne. *Kalendarz Ilustr. Kur. Codz. na rok 1936.* Kr. 1935. —

B. Busiakiewicz: Człowiek o siedmiu nazwiskach (Biskup Jan Dantyszek). *Teka Pomorska* 1936 nr 2. — M. Bataillon: Érasme et l'Espagne. Recherches sur l'histoire spirituelle du XVI-e siècle. Paryż 1937. — W. Borowy: Półtora stulecia dyplomacji polsko-angielskiej. *Wiad.*

Lit. 1937 nr 36. — M. Kamiński: Poeta i dyplomata polski przed 400 laty. *Czas* 1937 nr 278. — H. Schnauch: Die Bemühungen des J. Dantiscus um den ermländischen Bischofsstuhl. *Weichselland Mitteilungen d. Westpreussischen Geschichtsvereins* 3 (1937) z. 10. [Rec.: S. Gluecksman. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 11 (1938/40)]. — W. Pociecha: Rzym wobec starań o sprowadzenie Melanchtona do Polski. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 418 nn. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — J. Harhala: Przedmowa do wyd.: Utwory poetyckie. Lw. 1938 *Zbiór Pisarzy Pol.-łac.* t. 7. — R. Ganszyniec: Rzecz o życiu Dantyszka. Tamże. [Rec.: S. Pilch. *Eos* 1938 s. 4; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 16 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 107)]. — W. Pociecha: Dantyszek Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938) i odb. — S. Skimina: Nieznane Epithalamium reginae Bonae. *Spr. PAU* 1938 nr 10. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 32-33; odb. W-wa 1939. — A. Bar: Gdańska ku Polsce wejrzenie. *Wiad. Lit.* 1939 nr 31/32. — W. Pociecha: J. Dantyszek, obrońca praw Polski do Pomorza. Tamże. — A. Rhode: Der erste Berufsdiplomat in Polen: Johannes von Höfen-Dantiscus (1485-1548). *Deutsche Gestalter u. Ordner im Osten.* Lipsk 1942. — P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944) s. 277 i in. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2 s. 130. —

K. Młodzianowski: Dantyszek zawsze wierny. *Przekrój* 1945 nr 19. — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — T. Csorba: O J. Dantyszku. *Arkona* 1946 nr 12. — W. Pociecha: Polska wobec akcji cesarza Karola V w r. 1519. Wr. 1947 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 12. — W. Pociecha: O zjeździe w Poznaniu w roku 1530. *Pam. Bibl. Kórn.* 1947 s. 28. — S. Skimina: Neolatina. Przyczynki do studiów nad polskimi poetami nowołacińskimi. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) i odb.; por. *Spr. PAU* 1946 nr 5. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2-4. Poz. 1949-1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Społ.* [Rec.: S. Podhorska-Okołów. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9]. — S. Skimina: Wstęp do wyd.: Carmina. Kr. 1950 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 7. [Rec.: L. Saulnier. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 15 (1953) s. 139-142]. — K. Kumaniecki: Drobiazgi polsko-łacińskie. Kallimach — Dantyszek — Mickiewicz. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. — W. Pociecha: Wstęp do: *Acta Tomiciana* t. 14 (1952) s. XV nn. — J. Potocki: La defensa de la unidad europea en la segunda misión del embajador polaco Juan Dantisco cerca del emperador Carlos V. *Boletin de la Real Academia de la Historia* (Madryt) 1952 t. 130 s. 531--552. — S. Skimina: Persjusz w Polsce. Tor. 1952 *Prace Wydz. Filol.-Filoz. Tow. Nauk. w Tor.* t. 4 z. 1. —

H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 562-565 i in. — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce renesansu i reformacji. Tamże s. 734 i in. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 65 i in.; wyd. osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 42-43, 71; wyd. osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 43-44 i in. — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 passim; por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 182-185 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: J. Krzyżanowski: O różnych poziomach

kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 231]. — B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...* , jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 341, 347; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — S. W.: Dantyszek a Kopernik. *Tyg. Powsz.* 1953 nr 25. — Z. Świechowski: Warmia. Historia sztuki. *Warmia i Mazury*. Cz. 2. Poz. 1953 *Ziemie Staropolskie* t. 4, s. 90. —
K. Budzyk: Poezja polsko-łacińska pierwszej połowy XVI wieku. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. W-wa 1954. — W. Jaroszyński: Najstarsze szyfry polskie. *Wiedza i Życie* 1954 nr 11. — A. Wyczański: Francja wobec państw Jagiellońskich w latach 1515-1529. Wr. 1954 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* 6. — H. Barycz: Związki intelektualne Pomorza z Uniwersytetem Krakowskim w XIV-XVII w. *Przegl. Zach.* 1955 nr 1/2 s. 241. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — Z. Kaczmarczyk: O kanclerzu Janie Łaskim. W-wa 1955 s. 86 nn. — W. Strzelecki: Wstęp do: Rzymska elegia miłosna. (Wybór). Oprac. G. Przychocki, W. Strzelecki. Wr. 1955 *BN* II, 90 s. LXXXII-LXXXIII. — A. Jelicz: Wstęp i oprac.: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956 s. 38-43 i in. — J. Krókowski: Wstęp do: Katullus: Poezje. Wr. 1956 *BN* II, 105 s. LXXI. — A. Rogalski: Kościół katolicki na Warmii i Mazurach. W-wa 1956 s. 114-116, 142-143, 189-192. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957; por. J. Pertek: Polacy na morskich szlakach świata. Trzej podróżnicy. *Rejsy* (dod. do: *Dzien. Bałtycki* 1953 nr 207). — H. Zins: Początki reformacji na Warmii. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957) s. 89-90. — S. Wędkiewicz: Problèmes biographiques. *Études Coperniciennes*. T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 198-199. — M. Cytowska: Nowe uwagi o humanistycznym epitalamium. *Meander* 1960 z. 10. — J. Lankau: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513-1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 1.

DĄBRÓWKA JAN (zm. 1472)

Inna forma nazwiska: Jan z Dąbrówki.

F i l o z o f, t e o l o g, p r a w n i k.

Ur. prawdopodobnie w Dąbrówce na Kujawach (w pow. inowrocławskim). Był synem Jakuba, pochodził z rodziny plebejskiej. W 1420 zapisał się do Akademii Krakowskiej, rok później uzyskał bakalaureat, a w 1427 mistrzostwo nauk wyzwolonych. Do 1433 wykładał retorykę, następnie objął katedrę filozofii arystotelesowskiej oraz rozpoczął studia teologiczne i kanonistyczne pod kierunkiem Pawła Włodkowica i Stanisława ze Skalmierza. Ok. 1440 uzyskał tytuł doktora dekretów, a między 1453 i 1458 — teologii. Lektorem na fakultecie teologicznym został już w 1450. Odznaczał się znajomością teologii tomistycznej i oczytaniem w literaturze klasycznej. Znał dzieła F. Petrarki i innych humanistów; przyjaźnił się ze swym uczniem Grzegorzem z Sanoka. Zajmował się historią, komentował kronikę Kadłubka. W 1446-1472 był wielokrotnie rektorem Akademii, a w 1458-1465 jej wicekanclerzem. Przyczynił się do podniesienia poziomu naukowego i organizacyjnego uczelni, której ponadto przekazał testamentem bogaty księgozbiór i zapisy pieniężne. W 1460 w sporze o obsadzenie biskupstwa krakowskiego stanął po stronie Kazimierza Jagiellończyka i w jego służbie pozostawał w 1462-1464, słowem i piórem biorąc udział w sporze Polski z Zakonem Krzyżackim. W końcu życia został kanonikiem katedry krakowskiej. Zmarł 11 stycznia 1472 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Komentarz do Kroniki Mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem. Powst. 1434-1436. Wyd.: przy W. Kadłubek: Historia polonica... Dobromil 1612; J. Długosz: Historiae polonicae... liber XIII. Lipsk 1712.
2. Notaty do zbioru kazań. Rkps Bibl. Jagiel. nr 2242.

3. Komentarze scholastyczne do różnych autorów. Rkpsy Bibl. Jagiel. Zob. W. Wisłocki: Katalog rękopisów Bibl. Uniw. Jagiel. Kr. 1877/1881 (wg indeksu); P. Stegmüller: Repertorium Commentariorum in Sententias Petri Lombardi. Herbipoli (Würzburg) 1947; M. Gołaszewska... [i in.]: Commentaires sur les Sentences. Supplément au Répertoire de F. Stegmüller. *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 2 (1958); J. B. Korolec, A. Półtawski, Z. Włodek: Commentaires sur les Sentences. Supplément au Répertoire de F. Stegmüller. *Mediaevalia*..., jw. 1 (1958).

Materiały

Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

Utwór o autorstwie niepewnym

Oratio contra Cruciferos. Powst. w lipcu 1464. Wyd. O. Balzer. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884).

Traktat publicystyczny w formie mowy przeciw Krzyżakom. Autorstwo prawdopodobne wg O. Balzera.

OPRACOWANIA

H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 231-232. — O. Balzer: Wstęp do wyd.: Oratio... *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884). — J. Fijałek: Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — J. Fijałek: Dominus Bartolus de Saxoferrato. Kr. 1914 s. 16-31. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata*. W-wa 1934 s. 229 i odb. — H. Barycz: Dąbrówka Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — M. Hornowska i H. Zdzitowiecka-Jasieńska: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947 s. 162-170. — W. Nowodworski: Rękopis J. Dąbrówki czy rękopis lubiński? *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 1959 z. 1. [Rec.: Z. B. (Budkowa). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. — B. Kürbisówna: Wstęp do: Roczniki wielkopolskie. W-wa 1962 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 6.

DECJUSZ JODOK LUDWIK (ok. 1485—1545)

Inne formy nazwiska: Dietz; Just; Jodocus Ludovicus Decius.

Historyk, ekonomista.

Ur. ok. 1485 w Wissembourgu w Alzacji; syn Jakuba, burmistrza tego miasta. Wyższych studiów nie kończył. Mając lat piętnaście opuścił kraj i osiadł na Morawach, gdzie zajmował się kupiectwem, problemami górnictwa i sprawami monetarnymi. W 1507 był w Tyrolu, stamtąd wyruszył na Węgry i w 1507 lub na początku 1508 przybył do Krakowa. Tu zatrzymał się u Jana Bonera i przez czternaście lat pełnił funkcję jego sekretarza. Z polecenia Bonera odbywał liczne podróże za granicę (do Frankfurtu nad Menem, Wenecji, Rzymu, Tyrolu, Brukseli, Wiednia). Jako jego pełnomocnik brał czynny udział w przygotowaniach weselnych do ślubu Zygmunta z Boną. W maju 1520 został sekretarzem królewskim. Z racji tego urzędu kilkakrotnie podróżował do Włoch. W 1532 odwiedził Marcina Lutra w Wittenberdze i prawdopodobnie Erazma z Rotterdamu, z którym później korespondował. Był zwolennikiem nowinek religijnych, lecz pozostał katolikiem, częściowo ze względów oportunistycznych. Utrzymywał liczne kontakty z wybitnymi uczonymi i humanistami polskimi i zagranicznymi, m. in. z J. Wattem, J. Silviem Amatem, K. Hediem, F. Gundeliusem, H. Balbem, W. Korwinem, L. Coxem, K. Ursinusem, J. Logusem, K. Janickim, A. Trzecieskim i M. Drzewickim. Sam należał do bibliofilów i mecenasów uczonych. Jako wydawca współpracował z J. Hallerem, M. Szarffenbergiem i H. Wietorem. W 1519 na dworze habsburskim uzyskał tytuł palatyna i dyplom szlachecki, a 29 czerwca 1531 — indygenat polski. Między 1521 a 1525 został karbarzem wielickim, a w 1528 wójtem piotrkowskim, rajcą krakowskim i prowizorem szpitala Św. Rocha, w 1538 edylem kościoła N. Marii Panny. Od 1525 brał wybitny udział w przeprowa-

dzeniu reformy monetarnej w Polsce; jego zasługą jest wprowadzenie pięknych renesansowych monet złotych. Zarządzał mennicą toruńską i krakowską; od zarzutu nieuczciwości został uwolniony na sejmie 1538. Od ok. 1519 był żonaty z Anną Krupczanką. Zmarł 26 grudnia 1545.

TWÓRCZOŚĆ

1. Diarii et earum quae memoratu digna in splendidissimis... Sigismundi... et... Bonae... nuptiis gesta. Kr. 1518, dr. H. Wietor. Toż (?) pt. Nuptiarum Sigismundi regis et Bonae reginae Poloniae descriptio. *Acta Tomiciana* t. 4 (1855).

2. De vetustatibus Polonorum liber I; de Jagellonum familia liber II; de Sigismundi regis temporibus liber III. Wyd. (wraz z: Miechowita: Chronica Polonorum): Kr. 1521, dr. H. Wietor. Przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 2. Bazylea 1582. Część trzecią (powst. 1517-1521) wyd. kryt. W. Czermak. Kr. 1901 *BPP* nr 31.

Przekł. pol.: całość (cz. I-III): J. Łoziński. Poł. XIX w. Nie wyd. Rkps Ossol. sygn. 6118/II; cz. III (przekł. zbior. pod kierunkiem K. Kumanieckiego) wyd. T. Bieńkowski pt. Księga o czasach króla Zygmunta. W-wa 1960 *Bibl. Meandra* 28.

Dzieło historyczne. Cz. I (do objęcia tronu przez Władysława Jagiełłę) jest kompilacją z różnych autorów; cz. II (panowanie Jagiellonów do Aleksandra włącznie) wyciągiem z Miechowity; cz. III pracą oryginalną, ważnym źródłem do pierwszych lat panowania Zygmunta Starego po rok 1516.

3. De monete cussione ratio. Powst. pod koniec 1525. Z rkpsu wraz z przekł. poł. ogł. J. Dmochowski: M. Kopernika rozprawy o monecie oraz J. L. Decjusza traktat o biciu monety. W-wa 1926.

4. Sendbrief von der grossen Schlacht. B. m. (1527).

List do W. Weydolta w Norymberdze, dat. z Krakowa 21 lutego 1527, opisujący zwycięstwo K. Ostrogskiego nad Tatarami w 1527.

5. Worumb das Geld im Lande teuer wurde. Traktat powst. w 1532-33, nie wyd.

Rkps Arch. w Tybindze (z dawn. Herzogliches Briefarchiv w Królewcu, t. 4, 23, 25); mikrofilm w ośrodku mikrofilmów PAN.

Listy i materiały

1. Dwa listy do W. Ecka i M. Drzewickiego, dat. w Krakowie 15 lutego 1518. Wyd. na czele dzieła: W. Eck: Ad Sigismundum Regem... threni neglectae religionis. (Kr. 1518).

2. Do J. Dantyszka, dat. 11 sierpnia 1522; w Krakowie 25 kwietnia 1530, 9 maja 1532, 27 marca 1533, 10 maja 1533, 16 sierpnia 1533, 13 kwietnia 1534. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 6 (1857); t. 12 (1906); t. 14 (1952); t. 15 (1957); t. 16 cz. 1 (1960).

3. Do Erazma z Rotterdamu, dat. z Krakowa 28 lutego 1528; z Krakowa 21 sierpnia 1534. Ogł. K. Miaskowski: Erasmiana. Die Korrespondenz des Erasmus von Rotterdam mit den Polen. (Beiträge und Untersuchungen). II. *Jahrbuch f. Philosophie u. Speculative Theologie* i odb. Paderborn 1901.

4. Do Posłów Stanów Pruskich, dat. w Gnieźnie 28 kwietnia 1528. Tekst pol. przytacza H. Dunajewski: Mikołaj Kopernik. Studia nad myślą społeczno-ekonomiczną i działalnością gospodarczą. W-wa 1957 *PAN Zakład Nauk Ekonomicznych. Aneksy historyczno-źródłowe* s. 414-416 nr 8.

5. Do Ferdynanda I, dat. w Poznaniu 1 maja 1528. Fragm. przytacza W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 4. Poz. 1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Spol.* s. 333 przyp. 16.

Autograf Haus-, Hof- und Staatsarchiv w Wiedniu, sygn. Polonica fasc. I (1528) f. 44-45.

6. Do M. Ferbera, dat. w Krakowie 1 kwietnia 1529, 8 kwietnia 1533. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 11 (1901); t. 15 (1957).

7. Do Z. Herbersteina, dat. w Krakowie 6 maja 1533. Wyd.: fragm. W. Pociecha, jw. poz. 5; całość: *Acta Tomiciana* t. 15 (1957).

8. Do księcia Albrechta, dat. w Krakowie 27 kwietnia 1540. Ogł. T. Wotschke: Johann Laski, seine Kandidatur für den Posener Bischofsstuhl und sein Reinigungseid. *Correspondenzblatt d. Vereins f. Geschichte d. Evangelischen Kirche Schlesiens* 10 (1906) nr 1 i odb.

9. Od Erazma z Rotterdamu. Wyd. w: Erazm z Rotterdamu: Epistolarum opus. Bazylea 1538 i wyd. nast. Listy, dat. z Bazylei 24 października 1523, z Fryburga 22 sierpnia 1534, wyd. K. Miaskowski, jw. poz. 3.

10. Listy z 1524-1529, 1533, 1534, od J. Dantyszka, M. Ferbera, J. Łaskiego, P. Tomickiego, Zygmunta Starego. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 7 (b. r.)-11 (1901); t. 15 (1957); t. 16 cz. 1 (1960).

11. Epistola consiliariorum Prussie... de ratione restituende monete pruthenice, dat. w Gdańsku 18 lipca 1526. (Najprawdopodobniej pióra M. Kopernika). Fragm. przytacza H. Dunajewski..., jw. poz. 4, s. 404-405 nr 2.
Rkps Bibl. Czart. nr 259 s. 93-95.

12. Od Zygmunta Starego, dat. w Wilnie 15 czerwca 1529. Tekst pol. przytacza H. Dunajewski, jw. poz. 4, s. 417-421 nr 9.

13. Dokumenty różne z lat 1516-1531 (m. in. przywileje drukarskie). Ogł. J. Ptaśnik: Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum. Lw. 1922 *Monumenta Poloniae Typographica XV et XVI Saeculorum* t. 1.

14. Dekret królewski w sprawie zatargu między J. Decjuszem i Wawrzyńcem Międzyleskim, dat. z Krakowa 10 sierpnia 1521. Wyd.: W. Zakrzewski: Powstanie i wzrost reformacji w Polsce 1520-1572. Lipsk 1870 s. 226-227; J. Bukowski: Dzieje reformacji w Polsce. T. 1. Kr. 1883 s. 161-162; T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

15. Dokument królewski, poświadczający dług J. L. Decjusza względem mennicy toruńskiej, dat. z Krakowa 20 grudnia 1532. Wyd. *Acta Tomiciana* t. 14 (1952) s. 830-831.

16. Pokwitowanie pieniężne, dat. z Krakowa 12 maja 1535 (z podobizną podpisu); deklaracja podatkowa, dat. z Krakowa 4 maja 1538. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały..., jw. poz. 14.

17. Przywilej królewski dotyczący żupy w Ilkuszu, dat. z Wilna 20 lipca 1555. Ogł. H. Łabęcki: Górnictwo w Polsce. T. 2. W-wa 1841 s. 278.

18. Mandat królewski dotyczący żupy ponikowskiej, dat. z Warszawy 25 stycznia 1564. Ogł. H. Łabęcki, jw. poz. 17, s. 286-287.

19. Listy P. Tomickiego dotyczące J. L. Decjusza — do S. Borka, dat. w Iłży 22 czerwca 1533; do rady miasta Krakowa, dat. w Bodzentynie, najprawdopodobniej 8 lipca 1533; do Ottae de Chodecz, dat. w Bodzentynie, najprawdopodobniej 8 lipca 1533. Wyd. W. Pociecha. *Acta Tomiciana* t. 15 (1957) nr 327, 349, 350.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 55-59; t. 3. W-wa 1819 s. 94-95. — A. Prażmowski: Rachunki Decjusza wydatków króla Zygmunta Augusta. *Pam. Warsz.* 1815 t. 2. — K. Mecherzyński: Świadectwa uczonych krajowych i postronnych o kwitnącym stanie nauk w Polsce w wiekach dawniejszych. *Rocz. Tow. Nauk. Kr.* t. 13 (1829) s. 238-240. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 380. — K. Szajnocha: Brody krzyżackie. Lw. 1854; przedr.: w książce: Szkice historyczne. T. 1. Lw. 1858; toż: Dzieła. T. 1. W-wa 1876. — X. K.: Justus Ludwig Deciusz (XVI w.). *Dzien. Warsz.* 1859 nr 98. — A. Hirszberg: O życiu i pismach J. L. Decjusza. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873; odb. Lw. 1874. [Rec.: W. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 4; W. Zk. *Przegl. Kryt.* 1874 nr 1; X. L. (Liske). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1876 t. 36]. — K. Römer: De Jodoci Ludovici Decii vita scriptisque. Wr. 1874. [Rec.: X. L. (Liske). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1876 t. 36]. — J. Bukowski: Dzieje reformacji w Polsce. T. 1. Kr. 1883. — R. Bartholomäus: Justus Ludwig Decius. Ein deutscher Kaufmann und polnischer Staatsmann. *Altpreussische Monatsschrift* t. 35 (1898). — K. Miaskowski: Erasmiana. Die Korrespondenz des Erasmus von Rotterdam mit den Polen. (Beiträge und Untersuchungen). II. *Jahrbuch f. Philosophie u. Speculative Theologie* i odb. Paderborn 1901. — W. Czermak: Wstęp i wyd.: De Sigismundi regis temporibus liber. Kr. 1901 *BPP* nr 39. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1901 nr 9; *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1901 t. 44]. — J. Ptaśnik: Bonerowie. *Roczn. Kr.* t. 7 (1905) s. 108 i in. — A. Semrau: J. L. Dietz und die Münzreform unter Sigmund I. *Mitteilungen d. Copernicus Vereins* 1906 z. 14. — T. Wotschke: Geschichte der Reformation in Polen. Lipsk 1911. — M. Gumowski: Moneta złota w Polsce średniowiecznej. *Rozpr. AU Wydz. Hist.- Filoz.* t. 55 (1912). — S. Tomkowicz: Przyczynek do wiadomości o budowniczych pałacu na Woli Justowskiej pod Krakowem. *Spr. Komisji Historii Sztuki AU* t. 8 (1912). — J. Kieszkowski: Kanclerz K. Szydłowiecki. Kr. 1912. — M. Grażyński: Reformy monetarne w Polsce w l. 1523-1528. *Przegl. Hist.* 1913 t. 17. — M. Grażyński: Spór ks. Albrechta z Polską o monetę. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* t. 5/6 (1913/14). —

M. Grażyński: Przyczynki do historii polskiej myśli ekonomicznej w w. XVI. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* 1923. — J. Dmochowski: M. Kopernika rozprawy o monecie oraz J. L. Decjusza traktat o biciu monety. W-wa 1926. — M. Gumowski: Dzieje mennicy krakowskiej. Poz. 1927. — W. Budka: Biblioteka

Decjuszów. *Silva Rerum* 1928 i odb. Kr. 1929. [Rec.: E. Koschmieder. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 503]. — S. Komornicki: Kultura artystyczna w Polsce czasów Odrodzenia. *Kultura staropolska*. Kr. 1932 s. 573-574. — M. Gumowski: Mennica toruńska. Tor. 1934. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 (1939). — W. Pociecha: Decjusz Jost (Jodok) Ludwig. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946) i odb. pt. Decjuszowie... — W. Pociecha: W sprawie wydawnictwa Aktów Tomicjanów. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 3 (1939/1946) s. 30. — E. Kock: Wirtschaftspionier, Sekretär des Königs u. Geschichtsschreiber: Jost Ludwig Dietz. *Deutsche Gestalter u. Ordner im Osten*. Lipsk 1942 s. 75-82. — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949; t. 4. Poz. 1958. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — J. Tazbir: Echa walk klasowych XVI wieku w polskiej opinii szlacheckiej. *Przegl. Hist.* 1952. — H. Blumówna: O pierwszych portretach świeckich w krakowskich drukach renesansowych. *Muzeum Nar. w Kr. Rozpr. i Spr. 1952*. Wyd. Kr. 1954. — G. Chmarzyński, S. Kępiński: Sztuka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953. (Maszynopis powiel.). [Rec.: B. W.: Historia sztuki na Sesji Odrodzenia w Polsce 25-30 X 1953. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 2]. — J. Górski: W sprawie oświetlenia poglądów społeczno-ekonomicznych okresu Odrodzenia w „Zarysie historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 nr 2. — S. Herbst: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku*. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 385; por. S. Herbst: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.). — J. Górski: Teoria pieniądza Decjusza i Kopernika. *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* t. 17 (1955). — L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Historii Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorysy* nr 1. — H. Dunajewski: Mikołaj Kopernik. Studia nad myślą społeczno-ekonomiczną i działalnością gospodarczą. W-wa 1957 *PAN Zakład Nauk Ekonomicznych*. — K. Buczek: Maciej Miechowita i pisma historyczne J. L. Decjusza. *Małopolskie Studia Hist.* 1958 z. 2; por. *Spr. z Posiedzeń Komisji PAN Oddz. w Kr.* 1957. — J. Górski: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — S. Wędkiewicz: „L'uomo universale". *Études Coperniciennes*. T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 217-219 rozdz. 5 pt. Un Émule de Copernic: Decius. — T. Bieńkowski: Wstęp i wyd. przekł. pol.: Księga o czasach króla Zygmunta. W-wa 1960 *Bibl. Meandra* 28. — J. Lankau: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513-1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 1.

DEMBOŁĘCKI WOJCIECH (1585—ok. 1646)

Inne formy nazwiska: Debolencki; Debołecki; Dembolenscius; Dembolęcki; Dębolecki; Dębolęcki; Dębołecki; Dębołęcki.

Pseud.: Nikodem Niebylski (?).

P a m i ę t n i k a r z, d z i e j o p i s.

Ur. w 1585 lub 1586 w Konojadach pod Brodnicą na Pomorzu w rodzinie ziemiańskiej, z ojca Jakuba Konojadzkiego i Barbary z Decjuszów, wnuczki Jodoka Ludwika (zob.). W 1598 wstąpił do nowicjatu franciszkanów w Krakowie i po pięciu latach złożył profesję. Przypuszczalnie od 1605 przebywał w klasztorze w Opolu, gdzie w 1611 lub 1612 otrzymał święcenia kapłańskie. W 1615 był kaznodzieją w Kaliszu, w 1616 członkiem kapituły lwowskiej, a w 1617 gwardianem chełmińskim. Okazując

zainteresowanie muzyką stworzył w tym czasie wybitne kompozycje. Pod koniec 1617 wyjechał do Wenecji i najprawdopodobniej w Rzymie otrzymał tytuł bakałarza teologii. W drodze powrotnej do kraju zatrzymał się w 1619 w Ołomuńcu, gdzie przyczynił się do utworzenia Towarzystwa Żołnierki Chrześcijańskiej. W 1621-1622 sprawował funkcję kapelana lisowczyków, zaciągniętych na żołd cesarza Ferdynanda. Po ich rozwiązaniu udał się w sprawach zakonu do Rzymu, gdzie w 1623-1625 uzyskał tytuł doktora teologii. W 1625 został zwierzchnikiem prowincji polskiej, zrzekł się tego jednak wkrótce i zajmował odtąd stanowisko komisarza generalnego do wykupowania jeńców z niewoli muzułmańskiej, stojąc na czele stowarzyszenia, dla którego w 1626 ułożył statuty. W tym też czasie pełnił obowiązki gwardiana w Kamieńcu Podolskim. Na skutek dość swobodnego trybu życia popadł w kolizję z władzami kościelnymi i zapewne w celu oczyszczenia się z zarzutów udał się ponownie do Rzymu, gdzie przebywał w 1630-1632. Po powrocie do kraju toczył nadal spory z zarządem prowincji. Pracował jako kaznodzieja konwentu lwowskiego. W 1638 wywalczył sobie ostatecznie wcielenie do prowincji ruskiej, w 1643 został definitorem. Zmarł między wrześniem 1645 a lutym 1647.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ad... Bernardum Macieiovium episcopum cracoviensem... Cracoviam primum advenientem gratulatio augurelliana. Kr. 1600, Druk. Łazarzowa. (Zawiera dwie ody: Gratulatio; Ad eundem alia).

2. Benedictio mensae cum gratiarum actione. Tor. 1616, dr. A. Ferber. (Kompozycja muzyczna).

3. Completorium Romanum. Wenecja 1618, dr. J. Vincentius. (Kompozycja muzyczna).
Egz. zdefekt. (unikat?) Bibl. Liceum Muzycznego w Bolonii.

4. Kazanie o św. Monice. Wyd. 1619. (Egz. dr. nieznane. Wiad. i cytat podał T. Czacki: O litewskich i polskich prawach). T. 2. W-wa 1801 s. 41; toż przedr. w: Dzieła. T. 2. Poz. 1843; toż przedr. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* z. 48-54.

5. Przewagi elearów polskich, co ich niegdy lisowczykami zwano. Poz. 1623, dr. J. Wolrab. Wyd. nast.: Poz. 1630 (K. J. Turowski przytacza dwie ed. z 1630); Puławy 1830; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* S. IV z. 56-57. — Fragm. przedr. *Weteran Poz.* 1825 nr 1-5; fragm. (niektóre z przekł. pol.) przedr. M. Dzieduszycki: Krótki rys dziejów i spraw lisowczyków. T. 1-2. Lw. 1842-1844; fragm. (2 dokumenty łac. wraz z przekł. pol. M. Dzieduszyckiego) przedr. E. Triller: O lisowczykach w ziemi kłodzkiej według „Przewag...” W. Dembołęckiego. *Roczn. Ziemi Kłodzkiej* t. 3 (1958).

Przekł. czeski: A. Kotik pt. Paměti o výpravách Lisovčíků 1619-1622. Praga 1908.

6. Summula statuorum communionis... pro redemptione captivorum. W-wa 1626, dr. J. Rossowski.

7. Wywód jedynowłasnego państwa świata. W-wa 1633, dr. J. Rossowski. Fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII w. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955. Inna wersja pt. Praemissum speculi historici verum statum gestorum in urbe demonstraturi, in quo praesenti antidiluviana historia ab Adam usque ad Tanaum VIII. Nie wyd.
Rkps Bibl. Czart. nr 1581.

Możliwe, że jest to skrót zaginionego, bliżej nie znanego dzieła Dembołęckiego pt. Speculum universalis historiae. — Por. poz. 8.

8. Obiecadło polskie dla mądrych Polaków. B. m. r. (Wierszowane streszczenie Wywodu... , zob. poz. 7).

9. Effigies virorum celebrium. (Dzieło ilustr., nie wyd.).

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Pobudka do dobrej myśli. Tor. 1615, dr. A. Ferber.

Wyd. pod pseud.: Nikodem Niebylski; autorstwo przypuszczalne wg Z. Mocarskiego.

2. Declaratia abo objaśnienie Kart Kozackich. B. m. 1621.

Wyd. pod pseud., jw. poz. 1; autorstwo wg Z. Mocarskiego.

3. Pieśni o cnych lisowskich kozakach abo pogrom Czechów i kalwinistów przez lisowczyki... 1620. B. m. r. (Kr. 1623, dr. F. Cezary?). Wyd. nast. pt. Pogrom abo porażka Czechów i kalwinistów... B. m. r. (Kr., dr. F. Cezary?). Przedr. K. W. Wójcicki: Lissowczyki. W książce: Obrazy starodawne. T. 1. W-wa 1843 s. 75 nn.

Autorstwo wg Z. Mocarskiego; kwestionuje je K. Heck.

OPRACOWANIA
Ł. GOŁĘBIOWSKI: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 133. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. DZIEDUSZYCKI: Krótki rys dziejów i spraw lisowczyków. T. 1-2. Lw. 1842-1844. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 354-355, 458-459 i in. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. BARTOSZEWICZ: Ksiądz Wojciech z Konojad Dembołęcki. *Bibl. Warsz.* 1854 t. 1; przedr.: Dzieła. T. 9. Kr. 1881. — S. MORAWSKI: Wiadomość o życiu i pismach ks. Dembołęckiego Wojciecha. Przy wyd.: Przewagi... Kr. 1859 *Bibl. Pol.* S. IV z. 56-57. — C. B. (BIERNACKI): Dębołęcki (Wojciech). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — K. J. HECK: Żywot kozaków lisowskich, poemat J. B. Zimorowicza. *Spr. z Czynności Zakładu Ossol. za r. 1886.* Lw. 1886 i odb. — P. Chm. (CHMIELOWSKI): Dembołęcki z Konojad Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15/16 (1895). — A. KOTIK: Kněze Vojtěcha Demboleckého z řádu Františkánů Paměti o výpravách Lisovčíků proti odbojným Čechům a jejich spojencům v letech 1619-1622. Praga 1908. [Rec.: J. B. *Český časopis historický* 1908; A. NEUBAUER. *Osvěta* 1908 s. 264-265; B. PROFELD. *Čas* 1908 nr 1; P. *Národní listy* 1908 nr 65]. — M. JANIK: Z dziejów wymowy w wieku XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 9 (1910) s. 8-10. —
Z. MOCARSKI: [K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII w. Lw. 1925. Rec.]. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1926) s. 122-125. — H. FEICHT: Wojciech Dembołęcki, kompozytor religijny z pierwszej połowy XVII w. *Przegl. Teolog.* 1926 i odb.; por. streszcz.: *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 6 (1926); *Muzyka Kościelna* 1926. [Rec.: A. CHYBIŃSKI. *Przegl. Muzyczny* 1926 nr 11; *Muzyka* 1927 nr 1]. — H. FEICHT: Wojciech Dembołęcki. *Mestwin. Dod. Nauk.-Lit. Słowa Pomorskiego* 1926 nr 17. — J. KAMIŃSKI: Historia sądownictwa wojskowego w dawnej Polsce. W-wa 1928 *Sekcja Prawnicza Tow. Wiedzy Wojskowej* z. 1. — J. SERUGA: Wiersz o omyłkach drukarskich z XVII wieku. *Silva Rerum* 1928 s. 173.— K. TYSZKOWSKI: Aleksander Lisowski i jego straceńcy. *Kur. Poz.* 1930 nr 262. — E. NOWAK: Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce. 968-1831. W-wa 1931. — J. UJEJSKI: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. [Rec.: I. CHRZANOWSKI. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38 s. 39]. — Z. MOCARSKI: Książka w Toruniu do r. 1793. *Dzieje Torunia.* Tor. 1933 i odb. Tor. 1934 s. 62. — T. MIKULSKI: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — J. S. BYSTROŃ: Megalomania narodowa. W-wa 1935 s. 37. — Ł. KUBACKA: Ks. W. Dembołęcki. (Próba monografii). Praca magisterska Sem. Hist. Lit. Pol. Uniw. Poz. Poz. 1936 (rkps). — K. KANTAK: Działalność franciszkanów polskich w wiekach XVI-XVIII. *Przegl. Powsz.* 1937 t. 216. — K. KANTAK: Franciszkanie polscy (1517-1795). T. 2. Kr. 1938. — J. TUWIM: Ksiądz Dębołęcki i jego parafianie. *Wiad. Lit.* 1938 nr 48. — H. BARYCZ: Dembołęcki z Konojad Wojciech. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). —
Z. JACHIMECKI: Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. (1948). — A. CHYBIŃSKI: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948/1949. — J. TUWIM: Pegaz dęba. Kr. 1950 rozdz. 18 pt. Ksiądz Dembołęcki i jego parafianie. — T. ULEWICZ: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — A. KOTARSKA: Pieśni o lisowczykach. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). — K. MALECZYŃSKI: Rola mas ludowych w dziejach Śląska w epoce feudalnej. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN Wrocław 28 VI-1 VII 1953.* T. 1. Wr. 1954 s. 87. [Rec.: E. OSMAŃCZYK: Nowy obraz dziejów polskości Śląska. *Nowe Drogi* 1953 nr 7 s. 103]. — J. PUZYNINA: Ze staropolskich teorii pochodzenia narodu i języka polskiego (Wojciech Dembołęcki). *Poradnik Język.* 1955 z. 10. — M. KOCHAŃSKA: Ksiądz Wojciech Dembołęcki z Konojad. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. B. Bieruta* S. A nr 2. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do Renesansu włącznie. Kr. 1957. — H. FEICHT: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — E. TRILLER: O lisowczykach w ziemi kłodzkiej według „Przewag" W. Dembołęckiego. *Roczn. Ziemi Kłodzkiej* t. 3 (1958).

DEMBOWSKI ANTONI SEBASTIAN (1682—1763)

Publicysta, komediopisarz.

Ur. 2 lutego 1682 w Zambrowie na Podlasiu; syn Floriana, sędziego ziemskiego płockiego, szlachcica herbu Jelita, i Ewy z Ciechanowieckich. Uczył się u jezuitów

w Pułtusku i w Warszawie. Po ukończeniu nauk dostał się do kancelarii ziemskiej w Czersku, w 1700 został sekretarzem na dworze kanclerza w. koronnego, a zarazem biskupa warmińskiego, Jędrzeja Chryzostoma Załuskiego. We wrześniu 1705 za udział w tajnych układach z Rosją i Prusami został przez Sasów aresztowany i uwięziony razem z kanclerzem w czasie pobytu w Dreźnie. Po uwolnieniu był sekretarzem podkanclerzego Jana Szembeka. W czasie walk pomiędzy Augustem II a Leszczyńskim okazał się zdecydowanym i wiernym stronnikiem obozu saskiego. W 1713 wyjechał do Wiednia jako sekretarz poselstwa przy Krzysztofie Szembeku, biskupie inflanckim. Zwiedził Niemcy, Włochy, Francję i Holandię. W 1716 został sekretarzem królewskim i przeniósł się wraz z dworem do Saksonii. W 1725 ożenił się z Salomeą Zuzanną Rupniewską. Otrzymał szereg godności dworskich; w 1730 został referendarzem koronnym. Po śmierci Augusta II popierał kandydaturę Augusta III. Po jej przeforsowaniu pełnił przy królu obowiązki referendarskie. W 1735 przyjął święcenia kapłańskie, w 1737 został biskupem płockim, w 1752 biskupem kujawskim, nie usunął się jednak od pracy politycznej. Zmarł 22 września 1763 w Bętkowie pod Wolborzem.

TWÓRCZOŚĆ

1. List poufny. Wyd. ok. 1731-1734.

Broszura przeciw S. Leszczyńskiemu.

2. Refleksje przyjaciela nad Przestrogą braterską. Wyd. ok. 1731-1734.

Broszura jw. poz. 1.

3. Mowa... przy zaczęciu sądów relacyjnych, 1735. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745.

4. Recta dioeceseos Plocensis visitandae ratio. W-wa 1739.

5. (Ok. 1740 A. S. Dembowski naszkicował 10-arkuszową książkę, którą następnie J. B. Steinhäuser rozszerzył w traktat pt. De l'état et du gouvernement politique de la République. 1744. Wyciąg z tego traktatu został wyd. pt.) Mémoires sur le gouvernement de la Pologne. (Mannheim) 1759. Wyd. nast. pt. État de la Pologne avec un abrégé de son droit public et les nouvelles constitutions. Amsterdam 1770. (Wg Estr. istnieją jeszcze wyd.: b. m. 1772; b. m. 1782 — wątpliwego autorstwa).

Przekł. niem.: Grundriss der heutigen Staatsverfassung von Polen. Unter der Aufsicht des Verfassers aus dem Französischen übersetzt und mit Zusätzen vermehret. Frankfurt n. Menem 1763.

6. Mowa... na sejmie 1740. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. poz. 3.

7. Le Mal endémique des francs-maçons. Wyd. 8 VI 1745.

Broszura.

8. Refleksja z sumariuszem trzech części dowodów o przyjściu Mesjasza. W książce: F. A. Kobielski: Światło na oświecenie narodu niewiernego, to jest kazania w synagogach żydowskich miane. Lw. 1746.

9. Punkt honoru. B. m. (1749).

Satyra. Wg Estr. i Korbuta wierszowana, wg W. Konopczyńskiego nie wierszowana. Autorstwo sporne: J. A. Jabłonowski przypisywał M. H. Kochanowskiemu, J. A. Załuski i Estr. A. Dembowskiemu.

10. Statuta episcopatus Cujaviensis. W-wa 1756.

11. Komedie polskie. Rkps był w Bibl. Załuskich.

12. Wspomnienia. Fragm. ogł. *Dzien. Warsz.* 1854 nr 253-255.

Przekłady

Godzinki męki Pana naszego Jezusa Chrystusa z proroctw i z pisma Starego Testamentu złożone, a na wzór godzin kościelnych rozłożone, przetłumaczone po polsku. Gdańsk 1743. (W jęz. pol. i łac.).

Materiały

Autobiografia. Była w Bibl. Krasińskich rkps 3967.

Materiały rękopiśmienne znajdowały się: Bibl. Czart. Teki Szembeka, 446-520; Arch. Drezdeńskie; Bibl. Jagiel. rkps nr 6287.

OPRACOWANIA

Jul. B. (J. Bartoszewicz): Dembowski (Antoni Sebastian). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — X. S. Ch. (Chodyński): Dembowski Antoni Sebastian. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 4 (1874). — W. S. (Smoleński): Dembowski Antoni Sebastian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15/16 (1895). — W. Konopczyński: Dembowski Antoni Sebastian. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — W. Konopczyński: Nieznany autor znanej książki. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949.

DĘBOWSKI ANDRZEJ (zm. 1577)

Wierszopis, tłumacz.

W 1564 został kasztelanem brzeźnickim, w 1567 sieradzkim; równocześnie pełnił urząd starosty łęczyckiego. Zmarł w 1577. Inne szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Izmonda. Kr. 1587, dr. M. Wirzbięta. (Egz. nieznany).

P. Chmielowski doszukiwał się pierwowzoru w lit. włoskiej.

2. Atalanta. (Kr.) b. r., dr. M. Wirzbięta.

Przekłady

1. Owidiusz: (Metamorphoseon. Fragm.). Thysbe z Piramusem. (Kr.) 1600, dr. M. Wirzbięta.
2. Owidiusz: (Metamorphoseon. Fragm.). Sąd o zbroję Achillową. (Kr. 1609), dr. P. Wirzbięta.

OPRACOWANIA

Dawniejsza literatura polska. *Bibl. Pol.* 1825 t. 4. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — P. Chm. (Chmielowski): Dębowski Jelita Andrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15 (1895). — A. Brückner: Dawne powieści i romanse polskie. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 2. — R. Skulski: Mit o Piramie i Tysbie w literaturze polskiej. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/1925). — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5. — J. Krzyżanowski: Z dziejów „Dekameronu" w Polsce. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 s. 240 (= *Prace Filol.* t. 12). — J. Krzyżanowski: Pogłosy „Dekameronu" w powieści polskiej XVI i XVII w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929 s. 205, 223; przedr. pt. Pogłosy „Dekameronu" w powieści staropolskiej. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 226-227.

DŁUGOSZ JAN (1415—1480)

Inne formy nazwiska: Dlugossius; Longinus.

Historyk.

Ur. w 1415 w Brzeźnicy w Sieradzkiem; syn Jana i Beaty z Borowca. Pochodził z niezamożnego rodu szlacheckiego. Od 1421 uczył się w szkole parafialnej w Nowym Mieście Korczynie, następnie w Akademii Krakowskiej w 1428-1431 studiował nauki wyzwolone, poznając zasady retoryki i logiki. Tytułu naukowego nie uzyskał, przerwawszy studia z powodu niedostatku. Dużą wiedzę zdobył w ciągu pracy nad dziełami historycznymi. W 1431 dostał się na dwór Zbigniewa Oleśnickiego, gdzie pracował przez 24 lata: był kolejno notariuszem, sekretarzem, wreszcie kierownikiem kancelarii biskupiej. W 1440 przyjął święcenia kapłańskie. Od 1434 posiadał probostwo kłobuckie, od 1436 kanonikat krakowski, w końcu życia został nominatem arcybiskupem lwowskim. W służbie Oleśnickiego często podróżował w sprawach dyplomatycznych. W 1440 towarzysząc biskupowi, a w 1449 samodzielnie — był na Węgrzech. Trzykrotnie udawał się do Włoch: ok. 1435 był we Florencji u papieża Eugeniusza IV, następnie w Bazylei podczas obrad soboru, ponownie w 1448-1449 — w Rzymie, gdzie czynił skuteczne starania o tytuł kardynała dla Oleśnickiego; po raz trzeci w 1450 w Wenecji i Rzymie, skąd wraz z Janem Elgotem wyprawił się na pielgrzymkę do Palestyny, która trwała do 1451. Podczas podróży włoskich stykał się z humanistami i zbierał odpisy dzieł historyków rzymskich. W kraju zajmował się m. in. ofiarnym organizowaniem burs uniwersyteckich w Krakowie i innych obiektów. Po śmierci Oleśnickiego (1555), powołany przez Kazimierza Jagiellończyka, brał w 1459 i 1460 udział w misjach dyplomatycznych tyczących się spraw polsko-krzyżackich. W 1460, jako zwolennik przewagi władzy kościelnej nad świecką, znalazł się w opozycji wobec króla w zatargu o mianowanie biskupa krakowskiego i musiał opuścić Kraków; lata 1461-1463 spędził w Pińczowie i Melsztynie, po czym

na nowo powrócił do służby monarszej. Jako komisarz królewski prowadził w 1464--1466 układy pokojowe w Prusach z Krzyżakami. W 1467 został wychowawcą synów Kazimierza Jagiellończyka, a także pełnił nadal funkcje dyplomatyczne: podczas starań o koronę czeską dla królewicza Władysława w 1467 jeździł do Czech, dwa lata później do Węgier. Uczestniczył w układach z Czechami i Węgrami w 1473 w Nysie i Opawie, w 1475 w Sączu, w 1478 w Wyszehradzie. Zmarł 19 maja 1480 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Banderia Prutenorum. Powst. 1448. Wyd.: pt. Banderia Prutenorum oder die Fahnen des deutschen Ordens und seiner Verbundeten, welche in Schlachten und Gefechten des 15 Jhr. eine Beute der Polen wurden. Wyd. F. A. Vossberg. *Märkische Forschungen* t. 4 (1850); odb. Berlin 1849 (tekst łac. i przekł. niem.); przedr. *Mémoires de la Société d'Archéologie et de Numismatique de St. Petersbourg* t. 7 (1850); pt. Banderia Prutenorum, nach Vossbergs Ausgabe. Wyd. A. M. (Meckelburg). *Neue Preussische Provinzialblätter* t. 9 (1850) (tekst łac.); wyd. J. Muczkowski w zbiorze: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 2. Kr. 1851 i odb.; wyd. E. Strehlke. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 4 (1870); wyd. K. Górski. W-wa 1958 (tekst łac. i przekł. pol.; tu także wiad. o streszcz. i wyd. fragm.).

2. Mowa przy oddaniu kapelusza kardynalskiego Z. Oleśnickiemu 1 października 1449. Ogł. J. Szujski. *Codex epistolaris saeculi XV* t. 1 cz. 2 (1876) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2, s. 82.

3. Vita S. Stanislai. Powst. 1460-1465. Wyd. pt. Vita beatissimi Stanislai Cracoviensis episcopi. Kr. 1511, dr. J. Haller. Wyd. nast.: Kr. 1511; Kr. 1666 (dwie ed.).

Przekł. pol.: Mikołaj z Wilkowiecka pt. Historia o św. Stanisławie, biskupie krakowskim, patronie polskim. Kr. 1578, dr. M. Szarffenberg; wyd. nast. Kr. 1585. — L. F. Karczewski pt. Żywot świętego Stanisława, biskupa krakowskiego. Kr. 1865; cz. pierwszą przedr. (z poprawkami) S. Bełch pt. Życie świętego Stanisława. Londyn 1944.

Przekł. niem.: M. B. Laubich pt. Historia von dem heiligen Stanislao. Gratz 1595, dr. Widmanstetter.

Skrót w jęz. włoskim pt. Compendio della vita, virtu e miracoli di S. Stanislao, vescovo di Cracovia e protomartire del Regno di Polonia. Rzym 1573; wyd. nast. Rzym 1767.

4. Vita S. Cunegundis. Powst. 1471-1474. Wyd. I. Polkowski i Ż. Pauli, zob. Wyd. zbior. Przekł. pol.: P. Mojecki pt. Żywot ś. Kunegundy zakonu świętej Klary, księżnej polskiej. Kr. 1617, dr. F. Cezary.

5. Katalogi biskupów polskich.

a. Vitae episcoporum ecclesiae... Vratislaviensis. Wyd. F. W. Sommersberg. *Silesiacarum Rerum Scriptores*. T. 2. Lipsk 1730; wyd. J. Lips pt. Chronicon episcoporum Vratislaviensium continuatione variorum auctum. Wr. 1847.

b. Vitae episcoporum Vladislaviensium. Powst. 1464-1473. Wyd. I. Polkowski i Ż. Pauli, zob. Wyd. zbior.; zob. też: Drzewicki Maciej, Twórczość poz. 1.

c. Vitae episcoporum Posnaniensium. Wyd. T. Treter. Braniewo 1604, dr. Schönfels.

d. Vitae archiepiscoporum Gnesnensium. Powst. 1475. Wyd. I. Polkowski i Ż. Pauli, zob. Wyd. zbior.

e. Vitae episcoporum Cracoviensium. Powst. przed 1478. Wyd. I. Polkowski i Ż. Pauli, zob. Wyd. zbior.

f. Vitae episcoporum Plocensium. Wyd. W. Kętrzyński pt. Vitae episcoporum Plocensium abbreviatae. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893). Tekst w przeróbce Stanisława Łubieńskiego w: S. Łubieński: Opera posthuma. Antwerpia 1643.

Całość (poz. a-f) pt. Vitae episcoporum Poloniae, ed. ad exemplar voluminis I separatim expressa. Wyd. A. Przezdziecki. Kr. 1887.

6. Articuli de incorporatione Masoviae. Wyd. W. Kętrzyński, jw. poz. 5f.

7. Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis. Cz. 1-4. Powst. 1440-1480. (Cz. 1 — o uposażeniu biskupstwa — zaginęła; nast. zawierają: uposażenie katedralne, klasztorne, parafialne). Wyd. A. Przezdziecki, zob. Wyd. zbior.

8. Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum. (Zbiór dokumentów i aktów do procesu Polski z Zakonem). Powst. 1440-1480. Wyd. T. Działyński. T. 1-3. Poz. 1855-1856.

9. Insignia seu clenodia Regni Poloniae. Powst. 1464-1480. Wyd.: J. Muczkowski pt. Banderia Prutenorum, tudzież Insignia... W zbiorze: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 2. Kr. 1851 i odb.; pt. Insignia seu clenodia regis et regni Poloniae. Z kodeksu kórnickiego wyd. Z. Celichowski. Poz. 1885; pt. Klejnoty Długoszowe. Kryt. oprac. i na nowo wyd. M. Friedberg. *Roczn. Pol.*

Tow. Heraldycznego t. 10 (1930). Kr. 1931 (z 9 fot.).

10. Annales seu cronicae inclyti regni Poloniae. (Dzieje Polski od czasów najdawniejszych po 1480, w 12 ks., poprzedzone pierwszym opisem geograficznym Polski pt. Chorographia...). Powst. 1455-1480. Wyd.: pt. Historia polonica Joannis Długossi. Wyd. J. Szczęsny Herburt. Dobromil 1614 (ks. 1-4); toż Dobromil 1615, dr. J. Szeliga (ks. 1-6; ed. przerwana zakazem Zygmunta III); pt. Historiae polonicae libri XII, quorum sex posteriores nondum editi. (Staraniem H. Huyssena). T. 1-2. Frankfurt 1711, dr. J. L. Gleditsch i M. G. Weidmann (ed. niekompletna); przedr. L. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et M. D. Lithuaniae scriptorum collectio. T. 2-5. W-wa 1769-1776; fragm. przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 s. 76-90.

Przekł. pol.: H. Kownacki: Kronika wieku XII... z księgi IV i V kompilacji Długosza wytłumaczona. W-wa 1831; G. Borneman: Dzieje polskie... Z. 1-9. Leszno 1840-1844; Chorografię przeł. W. Pol w rozpr.: Zasługi Długosza pod względem geografii. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 7 (1852); toż przedr. W. Pol: Dzieła. T. 6. Lw. 1877; całość pt. Dziejów polskich ksiąg dwanaście. Przeł. K. Mecherzyński, zob. Wyd. zbior.; fragm. przedr. Z. Spieralski: Polska sztuka wojenna w latach 1454-1562. W-wa 1958 *Wypisy Źródłowe do Historii Polskiej Sztuki Wojennej* z. 4 *Prace Komisji Wojskowo-Hist. MON Seria Popularna*, s. 29 nn.; fragm. ks. 9 pt. Bitwa Grunwaldzka. Wyd. kryt. J. Dąbrowski. Kr. (1920) *BN* I, 31; toż wyd. 2 Kr. 1925; fragm. pt. Bitwa pod Zawichostem przeł. M. Świerzowicz. *Filomata* 1937 l. XCV; przekł. zbior. pt. Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Ks. 1-2. Red. i wstępem opatrzył J. Dąbrowski. W-wa 1961.

Przekł. niem.: Fragm. ks. 9 wg ed. Frankfurt 1711. *Erleutertum Preussens*. T. 4. Królewiec 1728 s. 404-414 (niedokładny).

Wiadomości o rękopisach podają:

A. Kłodziński: Rękopisy Długosza o herbach polskich. *Bibl. Ossol.* 1843 t. 5. — J. Muczkowski: Wiadomość o rękopismach historii Długosza. W zbiorze: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 2. Kr. 1851 i odb.; por. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 5 (1850) s. 169-247. — Rękopis Długosza. Życie św. Kunegundy. *Przegl. Poz.* 1850 t. 10 s. 755-756. — A. Białecki: Długosza rękopisma w petersburskich bibl. pod względem paleograficznym i bibliograficznym. Petersb. 1860. — A. Przezdziecki: Énumération et description sommaire de 64 manuscrits, 6 fragments et 10 abrégés de l'histoire de Pologne de Jean Dlugosch. Kr. 1870. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; toż w jęz. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877. — I. Polkowski przy wyd.: Opera omnia. T. 1, zob. Wyd. zbior. — S. Rutski: Gdzie się znajduje rękopis płocki Historii Długosza? *Kur. Płocki* 1915 nr 164; por. *Dzien. Poz.* 1916 nr 46, Dod. X. — W. Budka: Zaginiony rękopis Historii Długosza. *Exlibris* 1924. — H. Polaczkówna: Stemmata Polonica Długosza. *Spr. Tow. Nauk we Lw.* t. 6 (1926). — J. Dąbrowski i K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 75. — T. Kruszyński: Skradziona „Banderia Prutenorum". *Tyg. Powsz.* 1945 nr 22. — P. Bańkowski: Rękopisy rewindykowane na podstawie traktatu ryskiego jako warsztat pracy naukowej przed wojną. *Przegl. Bibl.* t. 16 (1948) i odb. s. 107. — W. Bryjak: I książki mają swój los. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 27; por. T. Glemma: (Vita beatae Cunegundis). *Tyg. Powsz.* 1951 nr 41. — W. Semkowicz-Zarembina: Powstanie i dzieje autografu Annalium J. Długosza. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 72 nr 1 (1952); por. *Spr. PAU* 1952 nr 3 (wyd. 1954).

Fragm. odpisu z autografu ks. XII Historiae Polonicae z w. XVI (streszcz.) i XVII (uzupełnienia tekstu) Bibl. Nar. sygn. III, 4036. Rkps Kroniki ks. 1-8, tzw. kod. królewski z w. XV Bibl. Nar. sygn. IV, 3151.

Wydania zbiorowe

Joannis Długosz senioris canonici Cracoviensis Opera omnia cura A. Przezdziecki. T. 2-14. Kr. 1878-1887.

T. 2-6 z tyt. „Dzieła wszystkie" zawierają: Dziejów polskich ksiąg dwanaście w przekł. K. Mecherzyńskiego; t. 7-9: Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis; t. 10-14: Historiae Polonicae libri XII.

T. 1. Wyd. I. Polkowski i Ż. Pauli. Kr. 1887.

Zawiera: Praefatio; Vita Joannis Dlugossii; Vita Stanislai; Vita Cunegundis; Vitae episcoporum Poloniae; Vita Sbignei de Olesnica cardinalis; Clenodia; Banderia Prutenorum; Epistolae.

Index nominum... complexit T. Żebrawski. Kr. 1887.

L i s t y

1. Dwadzieścia osiem listów z lat 1447-1478 (m. in. do Marcina z Przemyśla, Tadeusza z Trewizo, Zbigniewa Oleśnickiego, Jana Elgota, Stanisława Łukawskiego). Wyd. w: *Codex epistolaris saeculi XV*. T. 1 cz. 2. Wyd. J. Szujski. Kr. 1876; t. 2 wyd. A. Lewicki. Kr. 1891 *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2, 12; list do Z. Oleśnickiego z maja 1450 przedr. (z poprawkami) I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

2. Do Michała Boczny, dat. w Bodzęcinie 1447; do Stefana Hohenberga, dat. w Krakowie 17 maja 1471; bez daty do Marcina z Przemyśla, Tadeusza z Trewizo, Baldusa Kwiryna Wenecjanina, Rafała ze Skawiny, Zbigniewa Oleśnickiego. Wyd. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 72-81, 117-121, 158-160.

3. Do Zbigniewa Oleśnickiego. *Index lectionum in Universitate... Jagel.* 1834/5.

4. Do Jana Długosza z 1440-1472, od Jana Elgota, Tomasza Strzempińskiego, Sędziwoja z Czechła. Wyd. J. Szujski, jw. poz. 1.

5. Od Jana Elgota, bez daty (ok. 1450). Wyd. M. Wiszniewski, jw. poz. 2, s. 112-116.

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Vita Sbignei de Olesnica cardinalis. Wyd. zob. Wyd. zbior.

Wg W. Semkowicza i F. Papéego nie jest dziełem Długosza.

Zob. też t. 1: Dialog o Zbigniewie Oleśnickim.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: M. Bobrzyński i S. Smolka: Jan Długosz, jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kr. 1893. [Rec.: A. Rembowski. *Bibl. Warsz.* 1894 t. 2; A. Lewicki. *Przegl. Pol.* 1894 t. 113; A. Warschauer. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1895].

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 68-78; t. 3. W-wa 1819 s. 99-117.— Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — H. Kownacki: Rozbiór księgi 4 i 5 Historii Długoszowej. *Czasopism Nauk. Zakładu Nar. im. Ossol.* Wyd. 1831 z. 2. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — Jan Długosz. *Przyj. Ludu* 1834 nr 23. — Jan Długosz. *Muzeum Dom.* 1838 t. 2 s. 123-130. — R. Roeppel: Geschichte Polens. Hamburg 1840. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 83-98 i in.; t. 7. Kr. 1845 s. 505.— Jan Długosz. *Przyj. Ludu* 1843 nr 33. — F. A. Vossberg: Wstęp i wyd.: Banderia Prutenorum. *Märkische Forschungen* t. 4 (1850) i odb. Berlin 1849. [Rec.: T. Żebrawski: Dzieło p. Vossberga o chorągwiach krzyżackich. *Bibl. Warsz.* 1851 t. 2 i odb.]. — A. M. (Meckelburg): Wstęp i wyd.: Banderia Prutenorum, nach Vossberg's Ausgabe. *Neue Preussische Provinzialblätter* t. 9 (1850). — J. Muczkowski: Wiadomość o rękopismach Historii Długosza, jego „Banderia Prutenorum" tudzież „Insignia seu clenodia Regni Poloniae". *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 5 (1850); toż w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 2. Kr 1851 i odb. [Rec.: *Przegl. Poz.* 1854 t. 19 s. 164-170]. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — W. Pol: Zasługi Długosza pod względem geografii. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 7 (1852); przedr.: Dzieła. T. 6. Lw. 1877. — S. Przyłęcki: Dwa nowo odkryte unikaty polskie. *Dzien. Pol.* 1852 nr 28, 29. — Z. Helcel: Starodawne prawa polskiego pomniki. T. 1. Kr. 1857 § 73. — A. Białecki: Długosza rękopisma w petersburskich bibliotekach pod względem paleograficznym i bibliograficznym. Petersb. 1860. — Jul. B. (Bartoszewicz): Długosz (Jan, Joannes Longinus). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — J. Caro: Johannes Longinus. Ein Beitrag zur Literargeschichte des fünfzehnten Jahrhunderts. Jena 1863. [Rec.: N.: Przyczynki do krytycznego oceniania historii polskiej J. Długosza. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 3]. — W. A. Maciejowski: Joannis Długosz... liber beneficiorum dioecesis cracoviensis... z poglądem na dzieło podobnej treści, które spółcześnie dla wielkiego Nowogrodu ułożono. *Bibl. Warsz.* 1864 t. 3. — R. Herda: Questiones de fontibus, quibus Dlugossius usus sit in componenda historia Polonica in disputationem adhibito libro decimo. Wr. 1865. [Rec.: N.: Przyczynki..., jw.]. — J. Łepkowski: Wiadomości tyczące się rodziny Długosza i jego samego. *Bibl. Warsz.* 1865 t. 2. — A. Tyszyński: Najdawniejszy zabytek prozy oryginalnej polskiej w „Liber beneficiorum" Długosza. *Bibl. Warsz.* 1868 t. 1. —

L. Girgensohn: Kritische Untersuchungen über das VII Buch der Historia Poloniae des Dlugosch. Getynga 1872. [Rec.: N.: Przyczynki..., jw.; St. Sm. (Smolka). *Tyg. Wielkopol.* 1872 nr 49 s. 653-654]. — F. Zieliński: Liber beneficiorum Długosza. *Bibl. Warsz.* 1872 t. 4. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; w przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877. (Tu lit. przedmiotu do 1873). — J. Świeżawski: J. Długosz jako zbieracz podań ludowych. *Roczn. Petrokowski na rok zwyczajny 1873.* W-wa 1873. — A. Semkowicz: Krytyczny rozbiór dziewiątej księgi J. Długosza „Historii polskiej". *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 2 (1874) i odb. — A. Prochaska: Długosz o Elżbiecie, trzeciej żonie Jagiełły. Lw. 1876. [Rec.: A. Semkowicz. *Przegl. Kryt.* 1876 nr 7]. —

J. Szujski: Stanowisko Długosza w historiografii europejskiej. *Roczn. AU* 1879 i osob. Kr. 1880; toż *Przew. Nauk. i Lit.* 1880; przedr. w książce: Opowiadania i roztrząsania historyczne. Kr. 1882; przedr.: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888. — Jan Długosz. *Oświata* 1880 nr 229-230. — J. Długosz, dziejopis i statysta piętnastego stulecia. Wspomnienie historyczne skreślone w 400-letnią rocznicę jego zgonu. *Kłosy* 1880 nr 777-779. — M. Dubiecki: J. Długosz, pierwszy dziejopis polski. *Tyg. Powsz.* 1880; przedr. w książce: Obrazy i studia historyczne. W-wa 1884; wyd. 2 W-wa 1901. — E. Likowski: Długoszowy katalog biskupów poznańskich, krytycznie objaśnił... *Przegl. Kościelny* 1880 i odb. — A. Prochaska: Długosz o Witoldzie. *Przew. Nauk i Lit.* 1880 i odb. — K. S.: Zwłoki, grób, sarkofag i pomnik Długosza. *Kłosy* 1880 nr 777. — I. Polkowski: Budowle Długosza. Tamże. — S. Smolka: Jan Długosz. *Tyg. Ilustr.* 1880; przedr. w książce: Szkice historyczne. S. I. W-wa 1882. — (W rubryce: Wiadomości potoczne — notatka o odkryciu w bibliotece w Sandomierzu poezji łacińskich J. Długosza). *Goniec Wielkopol.* 1881 nr 17. — A. Prochaska: Długosz. *Gwiazda. Kalendarz Petersb. na r. 1881.* — L. Siemieński: Wydanie dzieł Długosza. W: Dzieła. T. 2. W-wa 1881. — A. Prochaska: List Andrzeja de Palatio o klęsce warneńskiej. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883. — J. P.: Długosz Jan. *Enc. wychowawcza.* T. 3 (1885). — A. Semkowicz: Długosz jako badacz przeszłości. *Muzeum* 1885; przedr. jako wstęp do książki: Krytyczny rozbiór... Kr. 1887 (zob. niżej). — I. Polkowski i Ż. Pauli: Wstęp do wyd.: Opera omnia. T. 1, zob. Twórczość, Wyd. zbior. — H. V. Sauerland: Eine Quelle der Historia Polonica des Johann Dlugosz (1378-1416). *Mittheilungen d. Instituts f. Oesterreichische Geschichtsforschung* t. 7. [Rec.: A. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1887]. — Z. Gloger: Wyciągi z dziejów Długosza dotyczące fizjografii dawnej Polski. *Pam. Fizjograficzny* i odb. W-wa 1888. — A. Semkowicz: Krytyczny rozbiór dziejów polskich J. Długosza (do r. 1384). Kr. 1887. [Rec.: M. Perlbach. *Kwart. Hist.* 1888]. — S. Ptaszycki: Długosz, polskij istorik XV st. Bibliograficzeskaja zamietka. Petersb. 1888. (Art. spr. z rozpr. A. Semkowicza i wyd. „Opera omnia" t. 1). — A. Semkowicz: [Index nominum... oprac. T. Żebrawski. Kr. 1887. Rec.]. *Kwart. Hist.* 1888. — M. Perlbach: Dlugosz Quellen für die deutsche Geschichte in seinen ersten 6 Büchern (bis 1240). *Neues Archiv d. Gesellschaft f. Ältеste Deutsche Geschichte* t. 14 (1889). [Rec.: A. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1889]. — Z. Gloger: Długosz i pieśni polskie. *Wisła* 1889. — A. Brückner: Mithologische Studien, III. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892). — A. Brückner: Mitologia, jej dzieje, metoda i wynik. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 2. — W. Kętrzyński: Wstęp do: Vitae episcoporum Plocensium abbreviatae. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893). — W. Kętrzyński: Wstęp do: Articuli de incorporatione Masoviae, jw. — A. Sarnes: Zur Kritik des 11 Buches der Historia Poloniae des Johannes Dlugosz. Witold und Polen in den Jahren 1427-1430. Anhang. *Altpreussische Monatsschrift* t. 30 (1893). — W. Smoleński: Długosz J. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 16 (1895). — A. Prochaska: Do krytyki opowiadania Długosza o Elżbiecie Granowskiej. *Kwart. Hist.* 1896. —

K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1-2. Kr. 1900. — F. Bujak: Długosz jako geograf. *Przew. Nauk. i Lit.* 1901; przedr. (rozszerzony) w książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925. — A. Miodoński: Kilka słów o wydaniach historii Długosza. *Eos* 1905. — S. Matusiak: Sobótka. *Lud* t. 13 (1907). — S. Karwowski: Najstarsi Długoszowi biskupi poznańscy wobec krytyki. *Rocz. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 35 (1908). Poz. 1909 i odb. Poz. 1910. — W. Semkowicz: Długosz jako heraldyk. *Mies. Heraldyczny* 1908 nr 1. — S. Matusiak: Olimp polski podług Długosza. *Lud* t. 14 (1908). — A. Prochaska: Długosza Cronica

conflictus o grunwaldzkiej bitwie. *Kwart. Hist.* 1910. — A. Prochaska: W sprawie sporu o biskupstwo krakowskie w r. 1460. *Ateneum Kapłańskie* 1912. — J. Woroniecki: Pobyt Długosza na zamku lubelskim 1473-1476. *Głos Lubelski* 1913 nr 27-29 i odb. — B. Olszewicz: J. Długosz, ojciec krajoznawstwa polskiego. W-wa 1915. — S. Pawłowski: Długosz jako znawca polskiej ziemi. *Kosmos* 1915. — S. Rutski: Gdzie się znajduje rękopis płocki historii Długosza? *Kur. Płocki* 1915 nr 164; por. *Dzien. Poz.* 1916 nr 46, Dod. X. — Jan Długosz, dziejopis i statysta piętnastego stulecia. *Praca* 1916 nr 27-31. — A. E. Odyniec: Długosz. *Praca* 1916 nr 26. — T. Sinko: Humanistyczny list Długosza z r. 1455. *Spr. AU* 1916 nr 8. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. Seria piąta. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 55 (1917) i odb. — S. Karwowski: Jan Długosz jako pisarz. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 44 (1917) i odb. — A. Brückner: Mitologia słowiańska. Kr. 1918. — E. Strasburger: Poglądy ekonomiczne w Polsce w XV i XVI wieku. *Ekonomista* 1918 i odb. [Rec.: *Tyg. Ilustr.* 1919 nr 17]. — M. Handelsman: Zagadnienia teoretyczne historii. W-wa 1919 s. 39-43. — J. Dąbrowski: Wstęp do wyd.: Bitwa Grunwaldzka. Kr. (1920) *BN* I, 31; wyd. 2 Kr. 1925. [Rec.: *Czas* 1921 nr 4; I. Chrzanowski. *Rzeczpospolita* 1921 nr 35; T. Wierzbowski. *Gaz. Warsz.* 1922 nr 202; Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 170 s. 221]. — M. Handelsman: Historyka. Zamość (1921); wyd. 2 poprawione i uzup. W-wa 1928. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły*. B. m. 1922; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932. — K. Potkański: Wiadomości Długosza o polskiej mitologii. W książce: Pisma pośmiertne. T. 2. Kr. 1924; por. *Spr. AU* 1902 nr 8. — A. Brückner: Mitologia polska. Studium porównawcze. W-wa 1924. — W. Budka: Zaginiony rękopis Historii Długosza. *Exlibris* 1924 z. 6 i odb. Kr. 1925. — J. Fijałek: Opisy Wilna aż do połowy w. XVII. *Ateneum Wil.* 1924 s. 124. — H. Polaczkówna: Najstarsze pomniki heraldyki polskiej. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 4 (1924) s. 29. — J. Kornaus: Jan Długosz, geograf polski XV w. Lw. 1925 *Prace Geograficzne* z. 5. [Rec.: F. Bujak. *Kwart. Hist.* 1926; F. Bujak. *Czasop. Geograficzne* 1926 nr 2; A. Zierhoffer. *Muzeum* 1926 nr 1/2]. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 16. — H. Polaczkówna: Wahania klimatyczne w Polsce w wiekach średnich. Lw. 1925 *Prace Geograficzne* z. 5. [Rec.: A. Zierhoffer. *Muzeum* 1926 nr 1/2]. — G. Ilinskij: Dzidzilelia J. Długoša. *Slavia Occidentalis* t. 5 (1926). — J. Minea: Informatüle românéşti ale crónicei lui Jan Dlugosz. Jassy 1926. — K. P. (Piekarski): Polonica XVI wieku w bibliotece opactwa w Szczyrzycu. *Silva Rerum* 1927 s. 54. — S. Dobrzycki: Literatura wieków średnich. *Polska, jej dzieje i kultura*. T. 1. W-wa 1928 rozdz. 13. — W. Kucharski: Jan Długosz (1415-1480). Złoczów 1928. — K. Chodynicki: Geneza i rozwój podania o zabójstwie Zygmunta Kiejstutowicza. *Ateneum Wil.* 1928 z. 15. — E. Perfeckyj: Peremiszlskij litopysnyj kodeks perszoj redakcij w składi chroniki J. Długosza. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1928 t. 149 nn. [Rec.: D. Doroschenko. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1929 s. 273-274]. — S. Tomasziwśkyj: Do istorij Peremiszlja i joho episkopskoj katedry. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Wielikoho* t. 3 s. 1/2 (1928). — W. Bogatyński: Pamięci ojca historii polskiej. (W 450-lecie zgonu Długosza: 19/V 1480—19/V 1930). *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 21 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 131). — J. Dąbrowski: Źródła X księgi ,,Dziejów'' Długosza. *Spr. PAU* 1930 nr 4. — M. Friedberg: Uwagi kryt. i wyd.: Klejnoty Długoszowe. *Roczn. Pol. Tow. Heraldycznego* t. 10 (1930). Kr. 1931. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 559-562, 608-609. — J. Birkenmajer: Legenda łysogórska o Bolesławie Chrobrym. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — E. Kucharski: ,,Pani pana zabiła''. Tamże. — B. Bottló: Dlugosz János Historie Polonicaja mint magyar történelmi forrás, 1385-1418. Budapeszt 1932. — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 6 i in. — K. Sochaniewicz: Beiträge zur Kenntnis von Dante im mittelalterlichen Polen. *Eos* 1932/33. — E. Perfeckyj: Historia Polonica J. Długosze a ruské letopisectvi. Praga 1932 *Prácí Slov. ústavu* 7. [Rec.: A. Kizevetter. *Slavia* t. 13 (1934/35) s. 564-565]. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 38. — T. Mikulski: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — E. Ma-

LECZYŃSKA: Działalność polityczna królowej Zofii Holszańskiej w latach 1422-1440. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 14 (1934). — P. DAVID: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — T. POMIAN-KRUSZYŃSKI: Pięćsetlecie Długosza w Kłobucku. *Czas* 1935 nr 81, 82. — T. POMIAN-KRUSZYŃSKI: Jak pięćset lat temu ks. J. Długosz otrzymał probostwo w Kłobucku. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 10 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.*). — K. BUCZEK: Początki kartografii polskiej (od Długosza do Wapowskiego). *Spr. PAU* 1935 nr 2 i odb. — W. POWEL: Legenda poznańska o mieczu przechowywanym w katedrze. *Kronika Miasta Poz.* 1935 nr 4. —

L. KOLANKOWSKI: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — J. BIRKENMAJER: Glossy do ,,Prawdy o Bogurodzicy". *Ruch Lit.* 1937. — U. SZUMSKA: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938 s. 12, 14, 31, 32, 35, 100. — B. NADOLSKI: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — S. KOT: Świadomość narodowa w Polsce w. XV-XVII. *Kwart. Hist.* 1938. — I. CHRZANOWSKI: J. Długosz. Próba charakterystyki człowieka. *Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby*. T. 2. Kr. 1938 i odb.; przedr. w książce: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* nr 51; toż W-wa 1948 *Wiedza Powsz.* Z cyklu: *Portrety Lit.* z. 1. — K. WILK, C. WILCZYŃSKI: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. — E. ZAWALIŃSKI: Polska w kronikach tureckich XV i XVI w. Stryj 1938 *Collectanea Orientalia* nr 14 s. 56-57. — I. ZARĘBSKI: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939); por. *Spr. PAU* 1938 nr 5. — A. GRYCHOWSKI: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 5. — F. PAPÉE: Długosz Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — E. von der OELSNITZ: Banderia Prutenorum. *Altpreussische Forschungen* 1940. — E. PERFECKYJ: Historia Polonica J. Długosza a nemecké letopisectvo. Bratysława 1940 *Spisy Filozof. Fakulty Slovenskej Univerzity v Brat.* 27; por. *Księga referatów II Międzynarodowego Zjazdu Slawistów.* Sekcja 2 Hist. lit. W-wa 1934. — S. BEŁCH: Wstęp i wyd.: Życie świętego Stanisława, biskupa krakowskiego. Cz. 1. Londyn 1944. —

A. BRONARSKI: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection ,,Culture Européenne" Échanges Intraeuropéens* nr 2. — S. ŁEMPICKI: Słowo o Grunwaldzie. Kr. 1945. [Rec.: J. SIERADZKI. *Odrodzenie* 1945 nr 37]. — I. STEIN: Słowa ks. J. Długosza. *Głos Katolicki* 1945 nr 27. — M. FRIEDBERG: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946. — C. A. MACARTNEY: Dlugosz et le Chronicon Budense. *Revue d'Histoire comparée* t. 4 (1946) s. 301-318. — Z. WOJCIECHOWSKI: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — J. GARBACIK: Kallimach jako dyplomata i polityk. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 71 (1948) i odb. — S. M. KUCZYŃSKI: Długosz wobec polskiej granicy zachodniej. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Hist. Pol.* T. 1. W-wa 1948. — G. LABUDA: Pomorze Zachodnie w poglądach historycznych J. Długosza. *Szczecin* 1948 nr 27-29. — F. L. SCHOELL: Une Discipline négligée: la littérature latine de la Renaissance. *Lettres d'Humanité* t. 7 (1948) s. 153-154. — K. TYMIENIECKI: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Historia Nauki Pol. w Monografiach* XIXa. — S. KUCZYŃSKI: Wstęp do badań krytycznych nad Długoszem. I. Długosz wobec granicy zachodniej. (Streszczenie). *Spr. Wr. Tow. Nauk. 1948.* Wr. 1949. — T. SINKO: De Dlugossi praefatione Historiae Polonorum. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949; por. *Spr. PAU* 1939 nr 3. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 351 i nadb.]. — I. ZARĘBSKI: Z dziejów recepcji humanizmu w Polsce. Pierwszy w literaturze polskiej traktat pedagogiczny. *Studia*..., jw. i odb. — M. TOBIASZ: Świętość królowej Jadwigi w świetle historii. *Polonia Sacra* 1949 z. 3 s. 276. — B. BARANOWSKI: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3 s. 18-19. — T. ULEWICZ: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. —

B. STRZELECKA: Ze studiów toponomastycznych nad Długoszem. (Streszczenie). *Czasop. Geograficzne* 1950/51 i odb. Wr. 1952. — M. GUMOWSKI: Myłki pomorskie Długosza. *Przegl. Zach.* 1951 nr 1/2. — M. PLEZIA: Wstęp do wyd.: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3. — T. SINKO: Literatura polsko-łacińska. (Problemy i zadania). *Eos* 1951 z. 2 (wyd. 1953). — H. BARYCZ: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. Losy ,,Historii" J. Długosza i Marcina Kromera w XVI i pierwszej połowie XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 43

(1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 251]. — K. Budzyk: O syntezę polskiego Renesansu. Artykuł dyskusyjny. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; w książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1.— A. Rogalanka: Przedmowa Długosza do „Dziejów Polski". *Roczniki Hist.* t. 19 (1952) i odb. — J. Macek: Husité na Baltu a ve Velkopolsku. Praga 1952 *Za Svobodu Lidu* z. 9; przekł. pol.: D. Reychman pt. Husyci na Pomorzu i Wielkopolsce. W-wa 1955 passim. — W. Semkowicz-Zarembina: Powstanie i dzieje autografu Annalium J. Długosza. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 72 nr 1 (1952); por. *Spr. PAU* 1952 nr 3. [Rec.: S. M. Kuczyński. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — J. Schnayder: Salustiuszowe echa w „Historii Polski" Długosza. *Eos* 1952/1953 z. 2. —

S. Arnold: Podłoże gospodarczo-społeczne polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 133, 136 i in.; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce".* — H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 528 i in. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 102-103 i in.; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: B. Olszewicz: W sprawie rozwoju geografii polskiej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 210]. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — S. Herbst: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 376, 381 i in.; por. S. Herbst: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 passim; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 334-335 i in.; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: A. Birkenmajer: Badania nad historią geografii. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 361; B. Olszewicz: Liber beneficiorum Długosza. Tamże s. 362]. — M. Szymańska: Wójtostwo poznańskie 1253-1386. *Studia Poz.* Poz. 1953 (=*Przegl. Zach.* 1953 nr 6/8) s. 188-189. — S. Zajączkowski: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953). —

K. Budzyk: Jan Długosz. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — S. Czernik: Chłopskie pisarstwo samorodne. W-wa 1954 s. 10-13 i in. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — J. Serczyk: [R. Heck, E. Maleczyńska: Ruch husycki w Polsce. Wr. 1953. Rec.]. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 20 (1954). — H. Barycz: Wstęp do: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Przekł. pol. A. Danysz. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — J. Dworzaczkowa: Jedna czy dwie mowy Jana Bażyńskiego? *Czasop. Prawno-Hist.* t. 7 (1955) z. 1. — M. Krynicka: Trzeci tom tzw. Kodeksu Rozrażewskiego. *Rozpr. i Spr. Muz. Nar. w Kr.* t. 4 za l. 1954 i 1955. Kr. 1956. — S. M. Kuczyński: Korektury historyczne do „Krzyżaków" Henryka Sienkiewicza. *Przegl. Zach.* 1955 nr 7/8 s. 511-612 i in. — S. M. Kuczyński: Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411. W-wa 1955 *Prace Komisji Wojskowo-Hist. Ministerstwa Obrony Nar.* S. A nr 3. [Rec.: H. Łowmiański. *Kwart. Hist.* 1955; J. Mikulka. *Slezský sborník* 1957 z. 2]. — J. Miśkiewicz: O garnkach, które same „rodzą się" w ziemi. *Dawna Kultura* 1955 s. 2. — I. Zarębski: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. —

T. Dobrowolski: Uwagi o nagrobku Władysława Jagiełły w katedrze wawelskiej. *Roczn. Hist. Sztuki* t. 1 (1956) s. 37 i in. — K. Górski: Długosz o wojnie trzynastoletniej. Uwagi krytyczne. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* t. 10 (1956) z. 1/4. — L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Historii Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorysy* nr 1. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 72-73. — W. Meysztowicz: Koronacje pierwszych Piastów. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 3.

Rzym 1956. — K. Tymieniecki: Zagadnienia śląskie doby dawniejszej w historii i historiografii. *Roczniki Hist.* t. 21 (1956) s. 75 nn. — F. Babinger: Dâvûděčeleb, ein osmanischer Thronbewerber des 15. Jahrhunderts. *Südost-Forschungen* 16 (1957) z. 2. — K. Pieradzka, S. Gawęda, J. Radziszewski: Rozbiór krytyczny „Annales" J. Długosza ks. XI i XII (część za lata 1410-1480). *Spr. z Posiedzeń Komisji PAN Oddz. w Kr.* 1957. — P. Rybicki: Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S.: *Hist. Nauk Społ.* z. 1 (1957) s. 9-10. — I. Zarębski: Problemy wczesnego Odrodzenia w Polsce. Grzegorz z Sanoka — Boccaccio — Długosz. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957). [Rec.: K. Pieradzka, W. Zarembina. *Małopol. Studia Hist.* t. 1 (1958); A. Strzelecka: Długosz w świetle nowych badań. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8; Z. Budkowa. *Studia Źródłoznawcze* 4 (1959)]. — I. Zarębski, W. Taszycki: Cracovia apud „Stennam" condita. (Długoszowa relacja o Krakowie). *Onomastica* t. 3 (1957) z. 2. — W. Madyda: Wzory klasyczne w „Historii Polski" Długosza. *Eos* 1957/1958 z. 2. —

A. Gieysztor: Nad statutem łęczyckim 1180 r.: Odnaleziony oryginał bulli Aleksandra III z 1181 r. *Księga pam. 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.* W-wa 1958. — K. Górski: Wstęp i wyd.: Banderia Prutenorum. W-wa 1958. (Przekł. wstępu i objaśnień na łac.: G. Pianko, L. Winniczuk). — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958 s. 61-62 i in. — S. M. Kuczyński: Rozbiór krytyczny roku 1385 „Dziejów polskich" J. Długosza. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958). — K. Pieradzka: Genealogia biblijna i rodowód Słowian w pierwszej księdze „Annales" J. Długosza. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. [Rec.: B. K. (Kürbisówna). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960); J. Mikulka. *Slavia* 1960 z. 1]. — A. Strzelecka: Długosz w świetle nowych badań. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. [Rec.: G. L. (Labuda). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. — P. Szafran: Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem. Lubl. 1958 *Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego Prace Instytutu Geografii Hist. Kościoła w Pol.* t. 1. — S. Wędkiewicz: „L'uomo universale". *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 222-223).— I. Zarębski: Giovanni Boccaccio jako chorograf kraju ojczystego. *Roczn. Nauk.-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedag. w Kr.* z. 8 (1958). — J. Żuławiński: Wypadki wrocławskie 1459 roku w relacji Długosza. *Śląski Kwart. Hist. Sobótka* t. 13 (1958). —

S. Bełch: Paweł Włodkowic jako historyk i jego wpływ na Długosza. *Teki Hist.* (Londyn) t. 10 (1959) i odb. — M. Biskup: Zjednoczenie Pomorza wschodniego z Polską w połowie XV wieku. W-wa 1959. — M. Brożek: Czy Filip Kallimach jest autorem „Żywotu Długosza"? *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Prace Historycznolit.* z. 3 *Filologia* z. 5 (1959). — M. Jučas: J. Dlugošo „Lenkijos istorija". Wil. 1959 *Lietuvos TSR Mosklu Akademijos Darbai* S. A (1/6). [(Rec.: J. Ochmański. *Studia Źródłoznawcze* 7 (1961)]. — W. Karasiewicz: Paweł z Przemankowa, biskup krakowski 1266-1292. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 9. — G. Labuda: Wojna z Tatarami w roku 1241. *Przegl. Hist.* 1959 z. 2. — E. Maleczyńska: Ruch husycki w Czechach i w Polsce. W-wa 1959. — K. Pieradzka, W. Semkowicz-Zarembina: Komunikat o reedycji „Annales Poloniae" J. Długosza. *Kwart. Hist.* 1959. [Rec. G. L. (Labuda). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. — J. Sieradzki: Polska wieku XIV. Studium z czasów Kazimierza Wielkiego. W-wa 1959. — B. Strzelecka: Ze studiów nad geografią i kartografią XV w. *Czasop. Geogr.* 1959 z. 3 i nadb. [Rec.: A. Birkenmajer. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1960 nr 3/4]. — M. Walicki: Na marginesie nowej edycji „Banderia Prutenorum". *Biuletyn Hist. Sztuki* 1959 nr 3/4. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — J. Garbacik: Zygmunt Luksemburczyk wobec wielkiej wojny polsko-krzyżackiej (1409-1411). *Małopol. Studia Hist.* 1960 z. 1/2. — K. Pieradzka: Studia nad źródłami do XI i XII księgi Annales J. Długosza, głównie w latach 1411-1480. *VIII Powsz. Zjazd Historyków Pol. w Kr. 14-17 września 1958. Referaty i dyskusja.* 2: Historia Polski do poł. XV w. W-wa 1960. [Dyskusja: S. Gawęda; K. Górski; E. Maleczyńska; K. Pieradzka; A. Strzelecka; I. Zarębski; W. Zarembina]. — K. Pieradzka: Dwie polskie relacje kronikarskie o soborze w Konstancji. *Mediaevalia — w 50 rocznicę pracy naukowej J. Dąbrowskiego.* W-wa 1960. [Rec.: J. K. (Krzyżaniakowa). *Studia Źródłoznawcze* 8 (1963)]. — W. Semkowicz-Zarembina: Elementy humanistyczne redakcji „Annalium" J. Długosza. *Mediaevalia...*, jw. — I. Zarębski: „Ges-

ta Sbignei" jako element ewolucji w genezie „Annalium" J. Długosza. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu.* W-wa 1960. — I. ZARĘBSKI: Teodoryk de Niem jako źródło Długoszowych „Dziejów polskich". *Mediaevalia...*, jw. [Rec.: J. K. (KRZYŻANIAKOWA), jw.]. — M. BROŻEK: Przyczynki do łacińskiego żywotopisarstwa w Polsce. 1. Z rozwoju tradycji o św. Stanisławie, biskupie krakowskim. 2. Przeżycia Długosza z lat 1461-1463 w jego „Żywocie św. Stanisława". 3. Kiedy Długosz pisał „Żywot bł. Kingi"? *Księga pam. ku czci S. Pigonia...* Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1. — J. DĄBROWSKI: Wstęp do wyd.: Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Ks. 1-2. W-wa 1961. — W. SEMKOWICZ: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961. — W. SEMKOWICZ-ZAREMBINA: Przedmowa do wyd.: Roczniki..., jw. — D. TURKOWSKA: Ślady lektury Justyna w „Historii Polski" Długosza. *Pam. Lit.* R. 52 (1961). — R. POLLAK: Szczytowe osiągnięcia literatury staropolskiej. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 2. — S. URBAŃCZYK: Długoszowe bóstwa. *Słownik starożytności słowiańskich* t. 1 cz. 2 (1962). — S. M. KUCZYŃSKI: Rzeczywistość historyczna w „Krzyżakach" Henryka Sienkiewicza. W-wa 1963. — J. MIKULKA: „Annales" J. Długosza a Czechy. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 8 (1963).

DŁUŻYK KAMIEŃSKI ADAM (XVII w.)

Pamiętnikarz.

Daty urodzin i śmierci nieznane. W 1660 (wg własnego diariusza w 1657) w bitwie nad Basią został wzięty do niewoli moskiewskiej. Poprzez Moskwę, Perm wysłano go wraz z innymi jeńcami na Sybir. Zwiedził kraj Jakutów od Leny po Amur. Wcielony do wojska, brał udział w walkach nad Amurem (prawdopodobnie z Chińczykami). Odwołany stamtąd, powrócił do Moskwy, skąd za staraniem bawiącego tam poselstwa polskiego wrócił do kraju.

TWÓRCZOŚĆ

Diariusz więzienia moskiewskiego, miast i miejsc. Ogł. A. Mariański. *Warta. Książka zbior. ... F. Bażyńskiemu.* Poz. 1874 s. 378-388.

Obejmuje okres około czterech lat. Zawiera zwięzły opis kraju i obyczajów ludu syberyjskiego.

OPRACOWANIA

M. D. (DUBIECKI): Kamieński Adam. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 34 (1903). — M. JANIK: Dzieje Polaków na Syberii. Kr. 1928. — T. TURKOWSKI: Dłużyk Kamieński Adam. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946).

DOBRACKI MACIEJ (ok. 1626(?)—1681)

Inna forma nazwiska: GUTTHÄTER.

Gramatyk, wierszopis, tłumacz, leksykograf.

Najprawdopodobniej identyczny (wg A. Rombowskiego) z synem Macieja — pochodzącego z rodziny noszącej pierwotnie nazwisko Gutthäter — i Jadwigi, chrzczonym 6 stycznia 1626 w Byczynie na Śląsku. (E. Oloff podawał miejsce urodzenia w Sandomierskiem). Ok. 1655 pełnił funkcję podpiska ziemskiego w Wieluniu i grodzkiego w Ostrzeszowie. Zrujnowany (m. in. z racji wyznania protestanckiego) podczas wojny szwedzkiej, uciekł w 1656 na Śląsk. Osiedlił się we Wrocławiu i tu pracował jako prawnik, ponadto wydawał podręczniki języka polskiego i zapewne prywatnie nauczał tego języka. W czerwcu 1665 odbył podróż do Gdańska. Od września 1666 do początku 1670 był kierownikiem Miejskiej Szkoły Polskiej we Wrocławiu. Następnie przeniósł się na krótko do Torunia, a w 1671 do Brodnicy w województwie chełmińskim, gdzie objął urząd pisarza sądowego. W marcu 1673 otrzymał od króla Michała tytuł sekretarza królewskiego. Żonaty był z Dobrzyską. Zmarł 20 czerwca 1681 w Brodnicy.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wydworny polityk. Oleśnica 1664, dr. J. Seyffert. Wyd. nast.: Elbląg 1672; Gdańsk 1685; w książce: Polityka polska w conwersacyjej i correspondencyjej z ludźmi. Gdańsk 1690.

Zbiór wzorów rozmów w jęz. polskim i niemieckim.

2. Kancelaria polityczna. Gdańsk 1665, dr. S. Reinigen. Wyd. nast.: Elbląg 1672; Gdańsk 1685; w książce: Polityka..., jw. poz. 1; Elbląg 1761.

Polsko-niemiecki podręcznik epistolograficzny.

3. Słownik łacińsko-francusko-niemiecko-polski (ilustrowany). Wr. 1666.

Wg M. R. Mayenowej jest to być może ed. przekł. cz. polskiej: Orbis..., zob. Przekłady poz. 1.

4. Goniec gramatyki polskiej. Oleśnica 1668, dr. J. Seyffert. (Skrót poz. 5).

5. Polnische teutsch erklärte Sprachkunst. Oleśnica 1669, dr. J. Seyffert (dwie ed.). (Mylną wiad. Estreichera o ed. 1660 sprostowali P. Zwoliński i A. Rombowski).

6. Pień szczero-uprzejmy na godach weselnych... księdza Gottfrida Hallera... w roku 1670. Wr. (1670).

P r z e k ł a d y

1. J. A. Komensky: Orbis sensualium pictus. Brzeg 1667, dr. K. Tschorn. In. wyd. Wr. 1667 (dwie ed.). (Zob. Twórczość, poz. 3).

2. Dwie polskie pieśni religijne — przekł. z niem. W książce: Spiżarnia duszna. Oleśnica 1671. Wyd. nast. Brzeg 1680.

Zestawienie utworów podaje A. Rombowski: Nauka języka polskiego we Wrocławiu... Wr. 1960 *Monografie Śląskie Ossolineum* 1 (tu także poz. nie znane Estr.).

OPRACOWANIA

E. Oloff: Polnische Liedergeschichte. Gdańsk 1744 s. 54-58. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 3. Kr. 1826 s. 148-151. — Dobracki (Maciej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — J. K. Sembrzycki: Krótki przegląd literatury ewangelicko-polskiej. Cieszyn 1888 s. 21-27. — A. A. K. (Kryński): Dobracki Maciej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 16 (1895). — A. Danysz: Jan Amos Komeński. Przyczynki do jego działalności w Polsce. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 25 (1899) s. 192-193; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921 s. 327. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdańskie* II. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 70. — W. Ogrodziński: Dobracki (Gutthäter) Maciej. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — J. Lewański: Pieśń o Bożym Narodzeniu. *Zeszyty Wr.* 1948 nr 4 s. 115. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — S. Rospond: Kultura językowa na Śląsku. *Roczniki Hist.* t. 18 (1949) s. 342-351. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — B. Suchodolski: Wstęp do wyd.: J. A. Komeński: Wielka dydaktyka. Wr. 1956 *PAN Komitet Nauk Pedag. Bibl. Klasyków Pedagogiki Pisarze Obcy* s. XXIV. — P. Zwoliński: Gramatyki języka polskiego z XVII wieku jako źródło poznania ówczesnej polszczyzny. *Poradnik Język.* 1956 z. 7-9. — A. Rombowski: Maciej Dobracki. *Ludzie dawnego Wrocławia.* Wr. 1958. — A. Rombowski: Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec wieku XV-połowa wieku XVIII). Wr. 1960 *Monografie Śląskie Ossolineum* 1.

DOMANIEWSKI JÓZEF (druga poł. XVI w.—pierwsza połowa XVII w.)

Inne formy nazwiska: Domaniowski; Domanowski.

W i e r s z o p i s.

Ur. w drugiej połowie XVI w.; prawdopodobnie był synem Fabiana, przyjaciela Szymona Budnego. Pisał się z Mniewa. W styczniu 1594 był sekretarzem dysputy między ministrem ariańskim Janem Licyniuszem a jezuitą Marcinem Śmigleckim w Nowogródku. Po śmierci Budnego przewodził nonadorantystom litewskim walcząc z socynianami. Na synodzie w Nowogródku w 1599 polemizował z Walentym Smalciusem, przez którego został następnie jesienią 1600 wyklęty. Po zdjęciu ekskomuniki zjawił się na synodzie rakowskim w październiku 1602. W 1609 z polecenia synodu lubelskiego brał udział w obradach prowincjonalnego zebrania arian litewskich. W 1618 był na synodzie w Rakowie. Na starość przypuszczalnie wycofał się z działalności zborowej i oddał się pracy literackiej. Data śmierci nieznana.

TWÓRCZOŚĆ

1. Byt ziemiański i miejscki. B. m. 1620 (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Lubcz, dr. P. Blastus Kmita). Przedr. S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937.

Unikat był w Bibl. Baworowskich we Lw.

2. Emblemata niektóre. Lubcz 1623, dr. P. Blastus Kmita.

3. Excytarz abo przestroga... tym, co wiele myślami i słowy robią, a rzeczą samą i rękoma nie chcą. Lubcz 1623, dr. P. Blastus Kmita.

4. Proverbiorum Salomonis versio poetica. Lubcz 1622, dr. P. Blastus Kmita. (Wg S. Szczotki tekst łac. i pol. wyd. Lubcz 1623).

Parafraza łac. w dystychach elegiackich „Przypowieści" Salomona, wraz z przekł. pol.

OPRACOWANIA

T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908 s. 342--343. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej na Litwie. *Ref. w Pol.* 1934 s. 142. — S. Szczotka: Synody arian polskich. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 50 i in. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937 s. 27--29. — S. Szczotka: Domaniewski Józef. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — Ł. Kurdybacha: Oblicze społeczne literatury XVII wieku i czasów saskich. W-wa 1951 *Wiedza Powsz.* s. 13-14. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4. — A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10.

DOROHOSTAJSKI KRZYSZTOF (1562—1615)

Przydomek: Moniwid (Monwid).

Pisarz hippologiczny i ekonomiczny.

Ur. 2 marca 1562 z ojca Mikołaja herbu Leliwa, od 1576 wojewody połockiego, i Anny Wojnianki. Wychowany w duchu kalwińskim przez ojca, po latach nauki w domu udał się na studia do gimnazjum Jana Sturma w Strasburgu i do katolickiego Fryburga, gdzie 16 grudnia 1575 wpisał się na uniwersytet. W tym też czasie wojował, zdaje się, w hiszpańskich Niderlandach po stronie cesarskiej, za co otrzymał tytuł barona. Z Niderlandów podążył do Włoch; bawił w Wenecji, Ferrarze, Bolonii i najdłużej w Neapolu, gdzie zetknął się ze znakomitymi hodowcami koni i nauczycielami jazdy konnej. Po powrocie do kraju brał udział w walkach Stefana Batorego z Moskwą. W 1588 został stolnikiem litewskim, następnie w 1590 krajczym litewskim, a w 1592 podczaszym. Był zwolennikiem habsburskiej polityki Zygmunta III i na sejmie inkwizycyjnym znalazł się w nielicznym stronnictwie królewskim. W 1596 był marszałkiem izby poselskiej, a w rok potem otrzymał godność marszałka wielkiego litewskiego. Z chwilą wybuchu wojny ze Szwedami obwarował szereg miast inflanckich i sam brał udział w walkach. W okresie rokoszu Zebrzydowskiego uczestniczył w zjeździe sandomierskim, zwalczał jezuitów, ale równocześnie bronił króla. W październiku 1609 znalazł się wraz z armią królewską pod Smoleńskiem i tutaj mimo choroby wytrwał do 1611, dając dowody osobistego męstwa. Żenił się trzykrotnie: z Zofią Chodkiewiczówną w 1588, Zofią z Radziwiłłów Chodkiewiczową w 1597 i z Aleksandrą Wereszczakówną. Uważany na Litwie za głowę kościoła kalwińskiego, bronił go przed postępami kontrreformacji. Pod koniec życia dla ratowania zdrowia udawał się często za granicę. W czasie jednej z takich podróży zmarł 3 sierpnia 1615 we Wrocławiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Hippica, to jest o koniach księgi. Kr. 1603, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Poz. 1620; Kr. 1647; Kr. 1700; Kr. ok. 1730; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* z. 38-41.

Dzieło opracowane częściowo na podstawie prac autorów włoskich.

2. Porządek, według którego aby się małżonka moja i czeladź przy niej będąca sprawowała. Fragm. wyd. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 277-283.

Rkps znajdował się kiedyś prawdopodobnie w Bibl. w Sieniawie.

L i s t y i m a t e r i a ł y

Wiad. podaje K. Lepszy: Dorohostajski Krzysztof. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946).

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 2. W-wa 1814 s. 425. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 2. Kr. 1819. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839 s. 382-387. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 237-240. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — L. H. (Hubert): Dorohostajski (Krzysztof). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — Ż. P. (Pauli): Krzysztof Moniwid Dorohostajski. *Wiad. Numizmatyczno-Archeol.* 1894 nr 3-4 i odb. Kr. 1895 (z portretem). — (A. Pietkiewicz): Dorohostajski Krzysztof. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15/16 (1895). — C. Jankowski: Powiat oszmiański. I. Petersb. 1897. — B. Z. Buffał: K. Monwid Dorohostajski 1562-1615 i jego „Hippika, to jest książka o koniach", w trzechsetną rocznicę wydania tego dzieła. *Jeździec i Myśliwy* 1903 z. 9-14. — A. Strzelecki: Sejm z r. 1605. Kr. 1921. — W. Dobrowolska: Młodość Jerzego i Krzysztofa Zbaraskich. Przemyśl 1927. — W. Pruski: Najstarsze książki polskie o koniu. *Jeździec i Hodowca* 1927 nr 17. — A. Brosig: Poznańscy sztycharze XVII i XVIII wieku. *Dzien. Poz.* 1930 nr 201. — A. Strzelecki: Udział i rola różnowierstwa w rokoszu Zebrzydowskiego. *Ref. w Pol.* 1935/1936. — A. Perenc: Historia lecznictwa zwierząt w Polsce. Tor. 1936 s. 53-63, 86. — S. Herbst: Wojna inflancka 1600-1602. W-wa 1938. — K. Lepszy: Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego. Kr. 1939. — K. Lepszy: Dorohostajski Krzysztof. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — T. Kruszyński: Widok Krakowa w dziele „Hippica" K. Monwida Dorohostajskiego. *Spr. PAU* 1951 nr 5. [Rec.: *Studia do Dziejów Wawelu* t. 1 (1955) s. 438]. — S. Kot: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire.* IV. Bruksela 1953 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12); odb. Bruksela 1953 s. 57, 65. — M. Morelowski: Uzupełnienie danych odnoszących się do Jerzego Strakowskiego i Tomasza Makowskiego. [Dyskusja nad wystawą „Odrodzenie w Polsce"]. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958 s. 143. — J. Orańska: Grafika i rysunek do końca XIX w. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 3: Sztuki plastyczne. Poz. 1956 s. 163.

DREZNER TOMASZ (1560—1616)

Inne formy nazwiska: Dresner; Dresnerus Leopolitanus.

P r a w n i k.

Ur. w 1560 (wg K. Bukowskiej data niewątpliwie zbyt wczesna) we Lwowie; syn złotnika Hansa Kleina, Niemca, który przyjął miejskie prawo lwowskie i w aktach występował jako Hansus Vondresen lub Wondrezen, oraz nieznanej z imienia córki Jana Leszczyńskiego, ślusarza. Nauki początkowe pobierał prawdopodobnie w miejskiej szkole lwowskiej, pozostając pod opieką S. Szymonowica, swego długoletniego protektora. Następnie przebywał na dworze J. Zamoyskiego, lecz w krótkim czasie wskutek nieznanych bliżej wykroczeń opuścił go. W 1595 dostał się do więzienia grodzkiego w Przemyślu, skąd niebawem zbiegł. Przebywał potem we Lwowie, może i w Krakowie, wreszcie osiadł na dworze arcybiskupa lwowskiego J. Dymitra Solikowskiego. W tym czasie dzięki wstawiennictwu Szymonowica nawiązał ponowny kontakt z Zamoyskim i w 1600 udał się na jego koszt na studia prawnicze za granicę. W 1601 kształcił się w Orleanie, w 1602 w Paryżu i Bourges, potem w 1603-1604 w Padwie. Następne dwa lata spędził w Rzymie, gdzie 30 października 1606 uzyskał stopień doktora obojga praw. Ok. 1609 został profesorem Akademii Zamoyskiej, a w 1615 rektorem. Był również asesorem sądu wyższego w Zamościu. Zmarł 13 marca 1616.

TWÓRCZOŚĆ

1. Processus iudiciarius Regni Poloniae. Zamość 1601, dr. M. Łęski. Wyd. nast.: uzupełnione: Zamość po 4 października 1602 (wg A. Kaweckiej-Gryczowej); (z dziełem G. Czaradzkiego: Proces sądowny) Poz. 1620; W-wa 1631; W-wa 1636; W-wa 1640. Przedmowę (wg wersji w rkpsie Bibl. PAN w Gdańsku, sygn. MS 1849 oraz wg wyd. 1601) ogł. K. Bukowska: Tomasz Drezner, polski romanista XVII wieku, i jego znaczenie dla nauki prawa w Polsce. (W-wa) 1960 *Dawni Pol. Pisarze Prawnicy* t. 3 Dod.

2. Similium iuris Poloni cum iure Romano centuria una. Paryż 1602, dr. C. Morelli. Fragm. przedmowy przedr. K. Bukowska, jw. poz. 1.

3. Institutionum iuris Regni Poloniae libri IV. Zamość 1613, dr. M. Łęski. Wyd. nast.: 1671 (ed. wątpliwa). Fragm. przedmowy przedr. K. Bukowska, jw. poz. 1.

Listy i materiały

1. Fragm. listu do J. Zamoyskiego, dat. 31 grudnia 1603. Ogł. S. Łempicki: Działalność Jana Zamoyskiego na polu szkolnictwa 1573-1605. Kr. 1921 *Komisja do Badania Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* S. I: *Prace Monograficzne z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* nr 2 s. 240. (Tu także wiad. o in. listach i materiałach, głównie w rkpsach Bibl. Zamoyskich).

2. Skrypty wykładów 1609-1612 w rękopisach Bibl. Nar. w W-wie (z dawn. Bibl. Zamoyskich), sygn. BOZ 1518-1519, 1526. Omawia je K. Bukowska, jw. Twórczość poz. 1. (Tu także podobizna rkpsu).

OPRACOWANIA

Monografia: K. Bukowska: Tomasz Drezner, polski romanista XVII wieku, i jego znaczenie dla nauki prawa w Polsce. (W-wa) 1960 *Dawni Pol. Pisarze Prawnicy* t. 3. (Tu także zestawienie i omówienie lit. przedmiotu).

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627 s. 123; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — T. Czacki: O litewskich i polskich prawach. T. 1. W-wa 1800 s. 4, 29. — T. Czacki: Czy prawo rzymskie było zasadą praw polskich i litewskich? Wil. 1809 s. 91. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — F. M. S. (Sobieszczański): Drezner (Tomasz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — A. Bielowski: Szymon Szymonowicz. *Pam. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 2 (1875). — Al. K. (A. Kraushar): Drezner Tomasz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 15/16 (1895). — J. K. Kochanowski: Dzieje Akademii Zamojskiej (1594-1784). Kr. 1899/1900. — J. A. Wadowski: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. W-wa 1899/1900 s. 102-103. — S. Łempicki: Działalność J. Zamoyskiego na polu szkolnictwa. Kr. 1922. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 279-280. — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* t. 11 (1929) s. 161. — J. Ptaśnik: T. Drezner, zasłużony profesor-prawnik Akademii Zamojskiej. *Minerwa Pol.* 1929. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930) s. 147. — S. Kutrzeba: Il diritto romano in Polonia fino alla fine del secolo decimottavo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 s. 68. — V. Gsovski: Roman Law and the Polish Jurists from the Later Middle Ages to the Partition of Poland. *Seminar* 1943 t. 1 s. 93-94. — A. Knot: Drezner Tomasz. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — T. Cieślak: Polski procesualista z przełomu XVI--XVII wieku Tomasz Drezner. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 9 (1957) z. 1. — T. Cieślak: Studia T. Dreznera nad prawem porównawczym. *Księga pam. ... J. Makowskiego.* W-wa 1957.

DROBISZEWSKI HERMAN (GERMANUS) (druga połowa XVII w.)

Autor opowieści, wierszopis, panegirysta, kaznodzieja.

Żył w drugiej połowie XVII w. Był księdzem, bazylianinem (wg Estr.), w kwietniu **1695** sprawował urząd wikarego i kaznodziei żyrowickiego. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Piramidy cztery... na publicznych ekzekwiach... pogrzebowych wystawione kazaniem. Wil. (1695), Druk. Akademicka T. J.

2. Opowieści z dziejów polskich, wzorowane na nowellinach włoskich (o Daniłowiczu, Samozwańcu, zwycięstwie wiedeńskim, o rodach polskich: Kalinowskich, Sobieskich itp.).
Rkps Muz. Czart.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Poezja w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. — B. Gubrynowicz: Rozwój powieści w Polsce. II. Powieść epoki baroku i czasów saskich. Tamże. Cz. 2. Wyd. 2 Kr. 1936 s. 544.

DROBYCZ TUSZYŃSKI JAN FLORIAN (1640—1707)

Pamiętnikarz.

Ur. 21 czerwca 1640 w Zabołociu pow. żytomierski; syn Macieja Andrzeja i Eufemii z Ordyczów. Od jedenastego roku życia pozostawał w wojsku, zrazu przy starszym bracie Stanisławie, a od 1656 jako towarzysz różnych chorągwi. Brał udział w walkach ze Szwedami, na Węgrzech i na Ukrainie oraz w zamieszkach wewnętrznych; był m. in. pod Cudnowem, w szeregach rokoszan Lubomirskiego, pod Chocimiem i Żurawnem. W czerwcu 1677 został gubernatorem ordynacji zamojskiej z ramienia Marcina Zamoyskiego. W 1683 ożenił się z Barbarą Radlicką, z którą miał dwóch synów: Szczęsnego Tomasza i Konstantego Grzegorza oraz córkę Florencję Katarzynę; po śmierci żony pojął w 1690 Annę Kalicińską. Posiadał tytuł stolnika żytomierskiego. Zmarł 3 kwietnia 1707 w Zamościu.

TWÓRCZOŚĆ

Pamiętnik. Powst. przypuszczalnie partiami na schyłku XVII i pocz. XVIII w. Złożony z kilku części, obejmuje lata 1656-1706. Wyd. A. Przyboś w: Dwa pamiętniki z XVII wieku. Wr. 1954.
Rkps (prawdopodobnie oryginał pisany pod dyktandem) Bibl. Jagiel. sygn. Akc. 45/52 D.

OPRACOWANIA

A. Przyboś: Wstęp i wyd.: Dwa pamiętniki..., jw. [Rec.: A. Sajkowski. *Studia Źródłoznawcze* 2 (1958)].

DRUŻBACKA ELŻBIETA (ok. 1695—1765)

Poetka.

Ur. ok. 1695, prawdopodobnie w Wielkopolsce; z domu Kowalska. Wychowywała się na dworach magnackich: Sieniawskiej, kasztelanowej krakowskiej, oraz przypuszczalnie u Pawła Sanguszki, marszałka W. Ks. Litewskiego. Ok. 1725 wyszła za mąż za Kazimierza Drużbackiego, skarbnika ziemi żydaczowskiej. Zamieszkała na wsi, najpierw w Cieplicach, a potem w Rzemieniu nad Wisłoką w Sandomierskiem. Po śmierci męża ok. 1740 sama zajmowała się gospodarką w obydwu wsiach. Brała udział w życiu towarzyskim, przebywając na dworach Sieniawskich, Czartoryskich, Branickich, Lubomirskich, Sanguszków i Krasickich. Pod koniec życia, przygnębiona śmiercią córki i wnucząt, osiadła w klasztorze bernardynek w Tarnowie. Zmarła 14 marca 1765 w Tarnowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dusza po wielu grzechach zabierając się do poprawy życia szuka po pustyniach S. Marii Egipcjanki, aby ją nauczyła sposobu pokuty szczerej i drogę pokazała do szczęśliwej wieczności. Powst. 1746. Wyd. zob. poz. 13.

2. Opisanie życia św. Dawida, króla izraelskiego. Powst. przed 1750. Wyd. zob. poz. 13. Fragm. przedr. Dr Prot Sowizdrzał (W. Kubacki). *Odrodzenie* 1947 nr 34.

3. Święta Maria Magdalena jak wielką stała się ohydą płci białogłowskiej w grzechach swoich, tak wielką ozdobą w pokucie, stateczną w miłości Jezusa aż do śmierci krzyżowej. Powst. przed 1750. Wyd. zob. poz. 13.

4. Do tegoż J. O. Książęcia (J. J. Za-

łuskiego) IMci na Bibliotekę publiczną warszawską. Powst. przed 1750. Wyd. zob. poz. 13.

5. Opisanie czterech części roku. Powst. przed 1750. Wyd. zob. poz. 13.

6. Fabuła o książęciu Adolfie, dziedzicu Roksolanii. Wyd. zob. poz. 13.

7. Forteca do Boga wystawiona, piącią bram zamknięta, to jest dusza ludzka z piącią zmysłami. Wyd. zob. poz. 13.

8. Snopek na polu życia ludzkiego związany. Wyd. zob. poz. 13.

9. Trzy monarchinie. Wyd. zob. poz. 13.

10. Punkta dla poprawienia zepsutych obyczajów polskich. Wyd. zob. poz. 13.

11. Pochwała lasów. Wyd. zob. poz. 13.

12. Skargi kilku dam w spólnej kompanii będących, dla jakich racyi z mężami swojemi żyć nie chcą. Wyd. zob. poz. 13.

13. Zbiór rytmów duchownych, panegirycznych, moralnych i światowych W. Imci Pani Elżbiety z Kowalskich Drużbackiej, skarbnikowy żydaczewskiej, zebrany i do druku podany przez J. Z. R. K.O.W. W-wa 1752 *Zebranie rytmów przez wierszopisów żyjących lub naszego wieku zeszłych pisanych.* Wyd. J. A. Załuski. T. 1 (2 wyd.). Wyd. nast. pt. Poezje. T. 1-2. Lipsk 1837 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* t. 30-31.

Zawiera poz. 1-12 oraz drobne utwory. Tu także elegie moralne U. Radziwiłła.

14. Historia chrześcijańska księżny Elefantyny Eufraty dowcipnym przemysłem... w wierszu polskim dokładnie ułożona, dla potomnej sprawczyny pamiątki do druku podana. Poz. 1769. Fragm. przedr. A. Lange: Skarbiec poezji polskiej. S. I, t. 1. W-wa 1903.

15. Cefal i Prokris. (Wyd. I. Krasicki). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 13. Przedr. A. Lange, jw. poz. 14.

16. Życzenie od serca pochodzące JO książęciu... Sanguszkowi, marszałkowi Trybunału Koronnego, aby szczęśliwie funkcją swoją zaczął i zakończył. B. m. r. (XVIII w.).

17. Przykładne z wiernej i statecznej miłości małżeństwo. Fragm. i treść ogł. H. Biegeleisen. *Świt* 1886.

18. Raj białostocki. Refleksja nad śmiercią. (2 wiersze). Wyd. W. Bojarski. *Spr. Dyrekcji c. k. Gimn. w Przemyślu za r. szk. 1895.* Przemyśl 1895.

19. Historia Ortobana. Wyd. A. Lange. *Lamus* 1912 t. 4.

Wiersze i drobne utwory znajdują się w czasopismach: *Ateneum* (1938 s. 422--424), *Dzien. Wil.* (1816), *Pam. Warsz.* (1823), *Rozmaitości* (Lw. 1841 nr 27), *Tyg. Powsz.* (1950 nr 45), *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (tu: Nie masz czego sobie życzyć długiego życia na tym świecie; Małżeństwo szczęśliwe. Tłum. z franc.; Małżeństwo złe; Do wnuka; Pożegnanie Ulissesa z synem Telemakiem; Lais. 1776 t. 13).

Wiersze rozproszone po czasopismach wyd. A. Lange, jw. poz. 14. Kilka wierszy przedr.: J. Kott: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. (W-wa) 1954; *Wybór tekstów do dziejów kultury Wielkopolski.* Poz. 1962.

Rkpsy znajdowały się: Bibl. Krasińskich (zniszcz. 1944), Ossol., Bibl. Uniw. Wil., Bibl. Suskiej.

Wydanie zbiorowe

A. Lange zamierzał sporządzić wyd. zbiorowe E. Drużbackiej. Materiały do tego wydania znajdowały się do r. 1944 w Korbutianum, W-wa (por. W. Borowy: Drużbaciana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) s. 869).

OPRACOWANIA

J. D. Janocki: Polonia litterata nostri temporis. Wr. 1750. — J. D. Janocki: Lexicon derer itzt lebenden Gelehrten in Polen. T. 1-2. Wr. 1755. — *Dzien. Wil.* 1816, 1 maja. — J. Sowiński: O uczonych Polkach. W-wa 1821 s. 36-56. — *Rozmaitości* (Lw.) 1841. — S. Ż.: Elżbieta Drużbacka. W książce: K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 2. W-wa 1851. — K. W. Wójcicki: Drużbacka (Elżbieta). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — W. Chomętowski: Kilka słów o dawnym romansie. *Kronika Rodz.* 1869. — L. Siemieński: Niektóre szczegóły o E. Drużbackiej. *Kronika Rodz.* 1869. — A. Tyszyński: Elżbieta Drużbacka. W książce: Wizerunki polskie. W-wa 1875. —

A. Bełcikowski: Elżbieta z Kowalskich Drużbacka. W książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — H. Biegeleisen: Nieznana powieść E. Drużbackiej. *Świt* 1886. — J. Tretiak: Elżbieta Drużbacka. *Charitas. Księga zbior.* Petersb. 1894 s. 254-262. — W. Bojarski: Elżbieta z Kowalskich Drużbacka, życie i pisma. *Spr. Dyrekcji c. k. Gimn. w Przemyślu za r. szk. 1895.* Przemyśl 1895. — P. Chm. (Chmielowski): Drużbacka z Kowalskich Elżbieta. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17/18 (1896). — A. Szycówna: Wzmianki o dzieciach w poezji Drużbackiej. *Tyg.*

Pol. 1899. — A. Lange: Elżbiety Drużbackiej pisma nieznane. *Wędrowiec* 1903. — E. Porębowicz: [M. Kawczyński: Apulejusza „Amor i Psyche". Rec.]. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 122. — A. Lange: E. Drużbacka jako pierwsza powieściopisarka polska. *Świat Kobiecy* 1905 nr 12. — W. Gomulicki: Zapomniana poetka polska z wieku XVIII. (Niemiryczowa Antonina). W książce: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912. — M. Szyjkowski: Dzieje polskiego upiora przed wystąpieniem Mickiewicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 55 (1917) s. 353-354; odb. Kr. 1917 s. 17-18. — W. Borowy: Drużbacka i pani d'Aulnoy. *Pam. Lit.* R. 17/18 (1920). — K. Klein: O historii pewnego motywu słów kilka. *Ruch Lit.* 1927 nr 8. — W. Borowy: Fabuła o książęciu Adolfie. W książce: Kamienne rękawiczki i inne studia i szkice literackie. W-wa 1932; przedr. w książce: Studia i rozprawy. T. 1. Wr. 1952. — M. Szyszko-Bohusz: Drużbacka i Skarga. *Ruch Lit.* 1935 nr 6. — W. Borowy: Poetka E. Drużbacka. *Ateneum* 1938 nr 3. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938 s. 229-235. — W. Borowy: Drużbacka z Kowalskich Elżbieta. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/ /1946). — M. Piszczkowski: Drużbacka i Kniaźnin jako poeci wsi polskiej. *Spr. PAU* 1947 nr 5 s. 169-172. — W. Borowy: O poezji polskiej w wieku XVIII. Kr. 1948. — W. Borowy: Drużbaciana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 i odb. — W. Kubacki: Metastasiana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4.

DRUŻBICKI KASPER (1590–1662)

Pisarz ascetyczny, kaznodzieja.

Ur. 6 stycznia 1590 w Sieradzkiem; syn Piotra i Elżbiety z Obiezierskich. Nauki pobierał w jezuickim kolegium w Poznaniu. W 1609 wstąpił do nowicjatu w Krakowie. Po jego ukończeniu zgłębiał retorykę w Lublinie w 1611-1612, a filozofię w Kaliszu w 1612-1615. W następnych latach uczył poetyki i retoryki w Lublinie i Lwowie, po czym udał się do Poznania, gdzie od 1618 do 1622 studiował teologię. W 1629-1633 i 1650-1653 był prowincjałem polskim. Wielokrotnie sprawował odpowiedzialne urzędy zakonne i naukowe w kolegium w Kaliszu, Krakowie, Ostrogu i Poznaniu. Dwukrotnie jeździł do Rzymu jako prokurator. Był kaznodzieją trybunału lubelskiego. Znał język hiszpański. Od 1657 przebywał stale jako rektor kolegium w Poznaniu; tam zmarł 2 kwietnia 1662.

TWÓRCZOŚĆ

1. Droga doskonałości chrześcijańskiej. Kalisz 1665, Druk. Kolegium T. J. Wyd. nast.: Lw. 1667; Kalisz 1741; Kalisz 1793.

K. Estreicher i G. Korbut podają: przekł. pol. A. Brzezińskiego pt. Szkoła doskonałości chrześcijańskiej. Poz. 1871.

2. Nauka o przygotowaniu się do świątobliwej śmierci. Kr. 1669, dr. B. Śmieszkowic. Toż wyd. H. Nostitz Jackowski. Kr. 1871.

3. Przemysły zysku duchownego. Kr. 1671, dr. dziedzice K. Schedla. Wyd. nast.: Gdańsk 1672; Kalisz 1685; Lw. 1746; Poz. 1750; Poz. 1866.

4. Szkarłatna róża Boskiego Raju, to jest żywot i śmierć... X. Wojciecha Męcińskiego. Kr. 1672, dr. dziedzice K. Schedla. Wyd. nast. Kr. 1699.

5. Meta cordium. Kalisz 1683, Druk. Kolegium T. J. Wyd. nast.: Poz. 1683; Kalisz 1691; Kalisz 1693; Lw. 1730; wyd. S. Stojałowski. Lw. 1875; Angers 1885.

Przekł. ang. pt. Heart of Jesu the Goal of all Hearts. St. Helens Messager Office 1890.

Przekł. franc. Paryż 1908.

6. Dyscypliny duszne. T. 1-2. Kalisz 1685, Druk. Kolegium T. J. Wyd. nast.: Poz. 1691; Kr. 1700; Kalisz 1730.

7. Nabożeństwa na przedniejsze czasy i święta całego roku. Poz. 1694, Druk. Kolegium T. J.

8. Septem gaudia et septem dolores s. Josephi, hymnus prima vice impressus ex authentico manuscripto. Starawieś 1890.

Wydania zbiorowe

1. Operum asceticorum... tomus primus. Kalisz 1686; ... tomus secundus. Poz. 1691, Druk. Kolegium T. J.

2. Opera omnia ascetica aucta duobus opusculis De effectibus, fructu et applicatione Sanctissimi Missae Sacrificii et De sublimitate perfectionis religiosae. T. 1-2. Ingolstadt 1732, dr. J. A. de la Haye.

Listy i materiały

1. List do K. Lubienieckiego (młodszego), dat. w Lublinie 10 czerwca 1636; list od K. Lubienieckiego, dat. w Jabłonnej 9 czerwca 1636 — ogł. H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. V. Ostatnia dysputacja braci polskich w Lublinie (1636). *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956).

2. Kilkanaście listów i innych pism w rkpsach: Arch. Prowincji Polskiej Towarzystwa Jezusowego w Kr.; Bibl. Jagiel.

Zob.: Dziennik albo catalog szczeŚliwych śmierci niektórych zakonników Societatis Iesu... Rkps Bibl. Jagiel. nr 2383.

OPRACOWANIA

O. D. Pawłowski: Vita P. Gasparis Drużbicki. Kr. 1670; przekł. pol. pt. Wierna życia W. X. K. Drużbickiego S. J. relacja. Zamość 1697. — K. Niesiecki: Korona polska. T. 2. Lw. 1738 s. 88-97. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — X. K.: Kaspar Drużbicki, jezuita. *Przyj. Ludu* 1841 nr 47. — Backer: Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus. Paryż 1859. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 258-259. — C. B. (Biernacki): Drużbicki (Kasper). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — Drużbicki Kasper. *Enc. kościelna* Nowodworskiego t. 4 (1874). — J. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2. Kr. 1896; wyd. 2 Kr. 1917. — J. Rejowicz: Kaznodziejstwo Drużbickiego. *Przegl. Powsz.* 1899 t. 1. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 2-3 cz. 2. Lw. 1901-1902. — P. Chastonay: Kasper Drużbicki ein Aszet aus dem XVII Jahrht. *Stimmen aus Maria-Laach* 1912 t. 83 s. 160 nn. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — S. Ciesielska-Borkowska: Mistycyzm hiszpański na gruncie polskim. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 66 nr 1 (1939). — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 16. — S. Bednarski: Drużbicki Kasper. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946). — J. Poplatek: O życiorysach i pismach K. Drużbickiego. *Tyg. Powsz.* 1952 nr 6. — A. Klawek: Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XXXIII. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. V. Ostatnia dysputacja braci polskich w Lublinie (1636). *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2. Poz. 1956 s. 39.

DRZĄŻYŃSKI ANDRZEJ (ok. 1456/1457—1522)

Inne formy nazwiska: Drążyński; Andreas de Drzązno.

Kronikarz.

Ur. ok. 1456/1457 w Wielkopolsce; był synem Stanisława. W 1476 rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej. W 1483 objął notariat publiczny, a po dziesięciu latach probostwo w Słupach pod Szubinem. W 1496 był pisarzem grodzkim poznańskim oraz dzierżył szereg prebend. W 1498 wstąpił do zakonu kanoników regularnych w Trzemesznie. W 1504-1522 był opatem. Zamiłowany w literaturze, szczególną opieką otaczał bibliotekę klasztorną. W 1517 kazał spisać konstytucje klasztorne, w 1519 księgę przywilejów i nadań klasztornych. Pracę nad swą kroniką przerwał w 1517, kiedy utracił wzrok. Zmarł w Trzemesznie 8 kwietnia (wg J. Nowackiego 11 listopada) 1522.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kronika. Oryginał zaginął. Fragm. wyd. wg tekstu z XVII w.: J. Łukowski: Archiwum trzemeszeńskie. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 11 (1881) s. 351-358 i odb.; W. Kętrzyński: Compilatoris veteris trzemesznensis fragmenta. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888).

Stanowi część pierwszą tzw. Kompilatora trzemeszeńskiego. Obejmowała dzieje klasztoru od jego założenia do 1517. Była odpisywanym źródłem dla anonimowego autora kroniki trzemeszeńskiej z XVII w., której rkps znajdował się w archiwum kościoła w Trzemesznie, a odpis w Ossol., rkps nr 2469/II.

2. Nullam rem... Powst. 1511. Ogł.

J. Łukowski: Archiwum..., jw. poz. 1, s. 386; toż W. Kętrzyński: O dwóch nieznanych historykach polskich. 1. Ks. A. Drzążyński, opat trzemeszeński. 1504-1522. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886 s. 293 i nadb.

Wiersz łac. umieszczony nad drzwiami nowej książnicy klasztornej.

OPRACOWANIA

A. Hirschberg: Kronika klasztoru trzemeszeńskiego. *Monumenta Poloniae Historica* t. 3 (1878) s. 256-257. — J. Łukowski: Archiwum trzemeszeńskie. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 11 (1881) i odb. — W. Kętrzyński: O dwóch nieznanych historykach polskich. 1. Ks. A. Drzążyński, opat trzemeszeński. 1504-1522. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886 i nadb. [Rec.: A. Skladny. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 4 (1889)]. — W. Kętrzyński: Wstęp do wyd.: Compilatoris veteris trzemesznensis fragmenta. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888) s. 820-824. — S. Kozierowski: Studia nad pierwotnym rozsiedleniem rycerstwa wielkopolskiego. IX. Ród Doliwów. Poz. 1923 s. 29. — J. Nowacki: Drążyński Andrzej. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946).

DRZEWICKI MACIEJ (1467—1535)

Humanista.

Ur. 22 lutego 1467 w Drzewicy pod Opocznem; syn kasztelana żarnowskiego Jakuba i Katarzyny z Libiszowskich. Początkowo uczył się w Drzewicy, potem przez trzy lata w szkole katedralnej we Włocławku, w końcu w Krakowie. Następnie wszedł do służby F. Kallimacha; z czasem został jego sekretarzem i umiłowanym uczniem. W kole Kallimacha przejął się humanizmem oraz wyćwiczył w wytwornym stylu łacińskim. W 1486 towarzyszył Kallimachowi w poselstwie do cesarza Fryderyka III i stał się odtąd zwolennikiem Habsburgów. Całe jego późniejsze życie wypełniła polityka i urzędowe funkcje kościelne. Za Jana Olbrachta został sekretarzem wielkim koronnym, a w 1501 podkanclerzym i w tym charakterze uczestniczył w polsko-krzyżackich układach w Toruniu. W 1503 otrzymał biskupstwo przemyskie. Wielokrotnie odprawiał poselstwa i podróże dyplomatyczne: na Węgry — 1504, 1517, 1521; do Wenecji — 1515 z Wiednia; do Frankfurtu — 1519. Jako polityk zwalczał antyhabsburski program Jana Łaskiego. W 1511 objął po Łaskim pieczęć wielką koronną. Był zaufanym doradcą Zygmunta I. W 1513 przeszedł na biskupstwo włocławskie, po czym złożył kanclerstwo. W 1515 brał udział w kongresie preszbursko-wiedeńskim. W latach następnych zajmował się sprawami Gdańska oraz Prus. W Gdańsku po 1515 uśmierzał zaburzenia wśród mieszczan oraz zaprowadzał porządek kościelny usilnie zwalczając reformację (1523-1524, 1526). Podczas wojny pruskiej był jednym z autorów kompromisu toruńskiego (1521). Popierał sprawę sekularyzacji Prus w pertraktacjach z wielkim mistrzem Albrechtem w Krakowie (1525). W 1527 pracował nad włączeniem Mazowsza do Korony. Przyczynił się do elekcji Zygmunta Augusta za życia Zygmunta Starego. 22 czerwca 1531 został arcybiskupem gnieźnieńskim. Zmarł 22 sierpnia 1535 w Łowiczu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Vitae episcoporum Vladislaviensium. Kontynuacja dzieła J. Długosza od 1473 (zob.); z fragmentami autobiografii.

2. Dziennik życia i wydarzeń publicznych z lat 1499-1515. Rkps był w Bibl. Zamoyskich, sygn. Inc. 196.

3. Przedmowa (w formie listu do patrycjusza weneckiego M. Antonio Mauroceno) do wyd.: F. Kallimach: Historia de his quae a Venetis tentata sunt... Powst. ok. 1504. Wyd. Haganoae 1533. Przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

4. Memoriał przeciw prymasowi J. Łaskiemu (zob.). Powst. z końcem 1521. Rkps Bibl. Czart., Teki Górskiego t. 25 nr 3195.

Listy

1. Fragm. czternastu listów z lat 1500-1527 do biskupów warmińskich: Ł. Waczenrode, M. Ferbera i J. Dantyszka. Ogł. w przekł. pol. A. Grabowski: Sta-

rożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840.

2. Do Zygmunta I, dat. z Frankfurtu 20 i 28 czerwca 1519. (Współautor: Rafał Leszczyński). Ogł. W. Pociecha: Polska wobec elekcji cesarza Karola V w r. 1519. Wr. 1947 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 12, Dod.
Rkps Bibl. Czart. nr 403.

3. Do króla Ferdynanda I, dat. z Krakowa 7 marca 1527. Ogł. W. Pociecha, jw. poz. 2.
Autograf w Arch. Państw. w Wiedniu, Hungarica fasc. 3.

4. Listy do J. Dantyszka, M. Ferbera, Ł. Waczenrode z lat 1500-1535.
Rkpsy (autografy) Bibl. Czart. nr 249.

5. List do J. Dantyszka, dat. z Frankfurtu 3 lipca 1519. (Współautor: R. Leszczyński). Ogł. W. Pociecha, jw. poz. 2.

6. Siedem listów do Zygmunta Herbersteina. Rkps Nemzeti Muzeum w Budapeszcie, sygn. Fol. Lat. 258. Wiad. podają: K. Lepszy, J. Tazbir: Poszukiwania naukowe na Węgrzech. *Kwart. Hist.* 1957 nr 2.

7. Do J. Dantyszka, dat. 31 listopada 1533. Rkps Bibl. Czart. nr 1595 k. 633.

8. List od Jana Ursinusa (starszego), dat. z Kr. 4 lipca, zapewne 1492. Wyd. w: J. Ursinus: Modus epistolandi. (Norymberga 1495 lub 1496, dr. K. Hochfeder); toż wyd. 2 Kr. 1522; toż wyd. kryt. L. Winniczuk. Wr. 1957 *BPP* S. B nr 7.
Przekł. pol. L. Winniczuk, przy wyd. jw.

9. Od J. L. Decjusza, dat. w Krakowie 15 lutego 1518. Wyd. na czele dzieła: W. Eck: Ad Sigismundum... Regem... threni neglectae religionis. (Kr. 1518).

Listy — zob. rkpsy Bibl. Czart. nr 249, 403, 1594, 1595, 1596. Zob. też: W. Pociecha: Drzewicki Maciej. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946) i odb. (poszerzona).

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Wiersz o bitwie pod Orszą. Autograf Bibl. Jagiel. nr 38 f. 2 v.

2. Epitafium kardynała Fryderyka z 1510. Zanotowane w Dzienniku, zob. Twórczość poz. 2.

3. De institutione regii pueri. Powst. 1502. Wyd. H. Zeissberg: Kleinere Geschichtsquellen Polens im Mittelalter. *Archiv f. Oesterreichische Geschichte* t. 55 (1877) i osob.

Przekł. pol.: fragm. A. Przezdziecki: O królowej Elżbiecie... *Bibl. Warsz.* 1852 t. 1. — Całość A. Danysz pt. Elżbiety, królowej polskiej... traktat pedagogiczny „O wychowaniu królewicza". *Spr. Dyrekcji Lw. Gimn. im. Franciszka Józefa za r. szk. 1902.* Lw. 1902 i odb. — Fragm. S. Kot: Źródła do historii wychowania. (Wybór). Cz. 1: Od starożytnej Grecji do końca w. XVII. Kr. 1929 s. 149-172. — Całość E. Jędrkiewicz, wyd. J. Skoczek: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157.

Humanistyczny traktat pedagogiczny w formie listu królowej Elżbiety, żony Kazimierza Jagiellończyka, do syna Władysława, króla czeskiego i węgierskiego, pt. Helizabeta, Poloniae regina, Wladislao Pannoniae Bohemiaeque regi filio carissimo S. P. D. de institutione regii pueri. Autorstwo Drzewickiemu jako sekretarzowi królowej przypisują K. Morawski, W. Pociecha, I. Zarębski.

Rkps był w Bibl. Nadwornej w Wiedniu nr 10573.

Podobizny zamieszczają: A. Przezdziecki, jw.; P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. 2. Wyd. S Kossowski. Lw. 1914.

OPRACOWANIA

A. Przezdziecki: O królowej Elżbiecie, żonie Kazimierza Jagiellończyka, i rękopisie pod jej imieniem: O wychowaniu królewskiego dziecka. *Bibl. Warsz.* 1852 t. 1. — K. Szajnocha: Matka Jagiellonów. W książce: Nowe szkice historyczne. Lw. 1857; przedr. w: Dzieła. T. 2. W-wa 1876. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Drzewiecki (Maciej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877 s. 276-280. — H. Zeissberg: Kleinere Geschichtsquellen Polens im Mittelalter. *Archiv f. Oesterreichische Geschichte* t. 55 (1877) i osob. [Rec.: T. Wierzbowski. *Ateneum* 1878 t. 1]. — P. Chmielowski: Pierwsza w Polsce książka o wychowaniu. *Bluszcz* 1879. — J. Szujski: Odrodzenie i reformacja w Polsce. *Przegl. Pol.* 1880 i odb. (poszerzona) Kr. 1881; toż *Niwa* 1880 i odb.; przedr. w: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888 s. 30-32. — P. Chmielowski: Elżbieta. *Enc. wychowawcza.* T. 3 (1885). — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy. T. 2. Poz. 1888. — K. Morawski: Beiträge zur Geschichte des Humanismus in Polen. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften in Wien*

Phil.-Hist. Classe t. 118 i odb. Wiedeń 1889. — s.: Drzewicki Maciej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17 (1896). — A. Danysz: O wychowaniu królewicza, traktat humanistyczno-pedagogiczny z roku 1502. *Szkoła* 1902; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921. — A. Danysz: Elżbiety, królowej polskiej... traktat pedagogiczny „O wychowaniu królewicza". *Spr. Dyrekcji Lw. Gimn. im. Franciszka Józefa za r. szk. 1902.* Lw. 1902 i odb. — W. Pociecha: Drugi egzemplarz exlibrisu M. Drzewickiego z 1516 r. *Silva Rerum* 1927. [Rec.: E. Koschmieder. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 732]. — A. Dziembowska: Wykształcenie kobiet i pierwsze literatki w dawnej Polsce. *Kur. Poz.* 1928 nr 69. — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 43. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 232 i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — W. Pociecha: Najdawniejsze polskie szyfry dyplomatyczne. *Kalendarz Ilustr. Kur. Codz. na rok 1936.* Kr. 1935. — W. Pociecha: Drzewicki Maciej. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939/1946) i odb. (poszerzona). — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — W. Pociecha: Polska wobec elekcji cesarza Karola V w r. 1519. Wr. 1947 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 12. — E. Chwalewik: Wojenne straty polskich zbiorów ekslibrisów. Wr. 1949. — I. Zarębski: Z dziejów recepcji humanizmu w Polsce. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949 i odb. — H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 528. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 46, 109; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.) i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957. — B. Suchodolski Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 125 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce".* — W. Jaroszyński: Najstarsze szyfry polskie. *Wiedza i Życie* 1954 nr 11. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — J. Sawicki: Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne. VIII. Synody diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego i ich statuty. Wr. 1955. — J. Skoczek: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. IV.

DUŃCZEWSKI STANISŁAW JÓZEF (1701—1767)

Pseud.: Matematyk zamojski.

Autor kalendarzy.

Ur. 8 maja 1701 w Kętach; syn Jana, szlachcica herbu Krzywda, superintendenta komór celnych, i Zofii Sowińskiej. Kształcił się w Krakowie, gdzie w 1723 uzyskał doktorat filozofii. Od 1724 wykładał w Akademii Zamojskiej matematykę i astronomię; katedry te zajmował do końca życia. W 1727 ożenił się z Teresą, córką Marcina Liechtensteina. Od 1741 był profesorem prawa, jakkolwiek tytuł doktora praw uzyskał dopiero w 1745. Ponadto przez pewien czas pełnił funkcję dziekana wydziału prawa. Obowiązków wykładowcy specjalnie nie przestrzegał, a od 1760 w ogóle ich zaniechał wyręczając się synem Janem Bartłomiejem jako „substytutem". Zarządzał drukarnią akademicką; naraził się wtedy na podejrzenie o kradzież czcionek. Po 1761 toczył spór ze Stefanem Łuskiną o wynik swych rzekomych obserwacji astronomicznych i zmuszony był przyznać się do fałszu. Zmarł 27 września 1767.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kalendarz polski i ruski. Kr. 1725. Wyd. nast. (w odstępach rocznych): Zamość 1726—1736, Lw. 1737—1741, Zamość 1742—1775.

Wychodziły również po śmierci Duńczewskiego pod jego nazwiskiem.

2. Erotema optico-astronomicum de passionibus lunae, per collationem eius, ad solem et terram, ex libro 3tio almagesti Ptolomaei capite 1mo et Purbachii secunda parte libri Theoriarum de passionibus planetarum, illuminationeq., lunae textu 1mo. B. m. 1726.

3. Traktat o starostwach tak w Koronie Polskiej, jako i w Wielkim Ks. Litewskim, w przyległych tudzież Koronie i Księstwu prowincjach znajdujących się, na kwestie, czyli pytania, rozłożony. *Kalendarz polski i ruski*. Zamość 1744; wyd. osob.: W-wa 1758.

4. Ciekawość o komecie roku pańskiego 1744 z dalszą światła, obrotu i procedencji jego koniekturą, aż do skończenia aparycji na horyzoncie zamojskim... obserwowanym, a dla ciekawych i strwożonych przyszłymi ewentami komety teraźniejszego, z koniekturą i prognostykiem naturalnym bardziej dla konsolacji jak przestrogi do druku podana. Zamość 1744.

5. Herbarz wielu domów korony polskiej i W. Ks. Litewskiego, dla niezupełnego opisania albo opuszczenia i wielu odmienności nieprzyzwoitych, za dawnych i późniejszych autorów herby z rodowitością wyrażających, niemało dotąd ukrzywdzonych, zebraniem wielu familii we dwa tomy, częściami rzeczone. T. 1-2. (Kr.) 1757 (wg Estr.; A. Birkenmajer datuje: (Zamość) 1757).

6. Druga obserwacja o przejściu Wenery pod słońcem 6 czerwca 1761. Zamość 1761.

Polemizował z nim S. Łuskina: Starodawna sława Akademii Zamojskiej obroniona. (W-wa 1761).

7. Explikacja przechodzącego planety Wenusa pod słońcem dnia 6 czerwca w r. 1761. B. m. r.

Odpowiedź na zaczepkę S. Łuskiny, por. poz. 6.

8. Nowa sława prześwietnego Collegium Warszawskiego S. J. przez matematyka zamojskiego wzajemnie obroniona roku 1761. B. m. (1761).

Broszura polemiczna.

Pisał ponadto panegiryki wierszem i prozą.

Niektóre artykuły z kalendarzy ukazywały się osobno.

L i s t y

Do J. Mniszcha z 1759. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

B i b l i o g r a f i ę twórczości podaje Estr. XV, 368-405.

OPRACOWANIA

C. B. (Biernacki): Dunczewski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — W. Smoleński: Kalendarze w Polsce w. XVIII. *Bibl. Warsz.* 1889 t. 2; przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — A. Kraushar: Pamflety astronomiczne. W: Drobiazgi historyczne. T. 1. Kr. 1891. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce wieku XVIII. Studia historyczne. Kr. 1891; wyd. 2 W-wa 1923; wyd. 3 W-wa 1949. — Dunczewski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17/18 (1896). — Estr. XV (1897), 405. — J. K. Kochanowski: Dzieje Akademii Zamojskiej (1594-1784). Kr. 1899-1900. — J. A. Wadowski: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. W-wa 1899-1900. — J. Lewicki: Geografia za czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Przyczynki do dziejów wychowania i oświaty w Polsce*. Dod. 6 do *Muzeum* 1910 s. 92; odb. Lw. 1910 s. 92. — W. J. Rose: Stanislas Konarski Reformer of Education in XVIII-th Century Poland. Thesis offered to the Faculty of Philosophy of the University of Cracow. Londyn 1929. — J. Kołodziejczyk: Kalendarze polskie XVIII w. *Ziemia* 1929 s. 27-30. — J. Kołodziejczyk: Geografia Polski w kalendarzach Dunczewskiego. (1767-1770). *Ziemia* 1929 s. 72-77. — A. Birkenmajer: Dunczewski Stanisław Józef. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1946). — R. Pollak: Światła w saskich ciemnościach. *Przegl. Zach.* 1954 nr 1/2. —W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959.

DYAKOWSKI MIKOŁAJ (zm. po 1722)

P a m i ę t n i k a r z.

Jako pokojowiec królewski uczestniczył w wyprawie wiedeńskiej (1683). Brał udział i w dalszych wyprawach Stanisława Jabłonowskiego i Jana III przeciw Turkom. W wojsku był warchołem. W 1688 i 1691 samowolnie opuszczał obóz królewski i wracał do kraju. W 1702 został podstolim latyczowskim. W 1712 wybrano go marszałkiem koła rycerskiego ziemi halickiej, powiatów trembowelskiego i kołomyjskiego. Żonaty był z Zofią Młocką. Zmarł po 1722.

TWÓRCZOŚĆ

Summariusz okazji wiedeńskiej. Powst. po 1717. Wyd.: *Pszczółka Kr.* 1821 t. 3-4; (w skróceniu) wyd. K. Brodziński. *Pam. Warsz.* 1823; wyd. przy: K. Pichlerowa: Oblężenie Wiednia, romans historyczny. T. 5. Wil. 1828; Wil. 1829; pt. Diariusz wiedeńskiej okazji. Wyd. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 5. Puławy 1830; toż wyd. 2 Lipsk 1840; wyd. W. Broel-Plater: Zbiór pamiętników do dziejów polskich. T. 4. W-wa 1859. Z odmiennego rkpsu wyd. pt. Dyjariusz wiedeńskiej okazji. Kr. 1861; toż wyd. 2 W-wa 1883 (z ilustracjami J. Kossaka); wyd. przy W. Pol: Z wyprawy wiedeńskiej rapsod rycerski. Złoczów (1902) *Bibl. Powsz.* W. Zukerkandla nr 430; fragm. przedr. B. Baranowski, K. Piwarski: Polska sztuka wojenna w latach 1648-1683. W-wa 1954 *Wypisy Źródłowe do Hist. Pol. Sztuki Wojennej z.* 4 *Prace Komisji Wojskowo-Hist. MON Seria Popularna* s. 101-103.

OPRACOWANIA

Sm.: [M. Dyakowski: Dyjariusz... W-wa 1883. Rec.]. *Prawda* 1883 nr 52. — P. Chmielowski: Dyakowski Mikołaj. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17/18 (1896).— T. Korzon: Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. T. 1. Kr. 1912; wyd. 2 Lw. 1923 s. 517. — K. Piwarski: Dyakowski Mikołaj. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948).

DZIEDUSZYCKI JERZY STANISŁAW (1670—1730)

Historyk.

Ur. w 1670; syn Franciszka, wojewody podolskiego, i Zofii z Jabłonowskich. Kształcił się w kolegium jezuickim. Po kampanii tureckiej odbył podróż za granicę do Francji, Belgii i Holandii. W 1695 został starostą żydaczowskim. W 1696 był posłem lwowskim na sejm konwokacyjny, gdzie agitował za kandydatem saskim. W 1697 August II wysłał go do Wiednia, Wenecji i Rzymu z zawiadomieniem o swojej elekcji; poselstwo to odbył w 1698. W 1700 wziął udział w poselstwie Rafała Leszczyńskiego do Turcji. W 1703 został łowczym w. koronnym, a w 1704 koniuszym koronnym. Ożenił się z Marianną Zamoyską. Osiadł w Cucułowcach koło Halicza i zajął się pracą pisarską i upiększaniem swojej rezydencji. W okresie walki o tron między Augustem II a Leszczyńskim został stronnikiem Leszczyńskiego. Po bitwie pod Połtawą w 1710 stał się lojalnym zwolennikiem Augusta II. Zmarł 6 września 1730 we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Salutatio denuntiationis ad serenissimum Fridericum Augustum Ducem Saxoniae Electum Polonorum Regem facta a toto equestri ordine per... cum eadem denuntiatione. Wygł. 1697. Wyd. b. m. r. (W jęz. łac. i niem. W jęz. niem. kilka wydań).

2. Traktat o poprawie albo dodaniu perfekcji koniom polskim. Powst. 1705. Wyd. pt. Obserwacje należące do koni i stad polskich, napisane w r. 1705. Z rękopismu Biblioteki Załuskich po pierwszy raz z druku wyd. S. Przyłęcki. Lw. 1852.

3. Traktat o elekcji królów polskich. Powst. 1707. Z rkpsu Załuskiego wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1906 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 23.

4. Opis podróży po Holandii i Francji z r. 1691. Nie wyd. (Omawia A. Brückner).

OPRACOWANIA

Jul. B. (J. Bartoszewicz): Dzieduszycki (Jerzy Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — (M. Dzieduszycki): Jerzy Stanisław (1670-1730). W książce: Kronika domowa Dzieduszyckich. Lw. 1865 s. 119-203. — R. (R. Hube): Dzieduszycki (Dziedoszycki) Jerzy Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17/18 (1896). — A. Rembowski: Wstęp do: S. Leszczyński: Głos wolny. W-wa 1903 *Bibl. Ord. Krasińskich* t. 19; przedr. w książce: A. Rembowski: Pisma. T. 3. W-wa 1906 s. 147 nn. — T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: Traktat o elekcji królów polskich. W-wa 1906 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 23. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1906 nr 9]. — K. Piwarski: Pierwsze stosunki Augusta II ze Stolicą Apostolską. Nieznana karta z dziejów dyplomacji polskiej. W-wa 1937. — W. Konopczyński: Dzieduszycki Jerzy Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948).

E

ECK WALENTY (ok. 1494–1556)

Inne formy nazwiska: Ecchius; Eckius; Lindanus (Lendanus); Philyripolitanus.

Wierszopis.

Ur. ok. 1494 w Lindau nad Jeziorem Bodeńskim w Szwajcarii; był synem Jana. W 1508 rozpoczął studia w Lipsku. W półroczu zimowym 1511/1512 wpisał się na Akademię Krakowską i zamieszkał w Bursie Niemieckiej. Przyjaźnił się m. in. ze swym rodakiem humanistą Rudolfem Agricolą młodszym, znanym mu już od czasów lipskich, z Janem z Wiślicy, Janem Dantyszkiem. W 1513 uzyskał bakalaureat sztuk wyzwolonych. W 1517 wyjechał na Węgry do Bardiowa, gdzie objął rektorat szkoły miejskiej. Z Krakowem kontaktów nie zerwał; przebywał w nim w 1518 — nawiązał wówczas znajomość z Leonardem Coxem — i w 1520-1521, kiedy podjął chwilowo wykłady w Akademii Krakowskiej. W 1521 przeniósł się na stałe do Bardiowa, gdzie uzyskał kolejno godności pisarza, syndyka, rajcy, wreszcie sędziego i burmistrza. Z czasem sympatie prohabsburskie naraziły go na prześladowania ze strony Jana Zapolyi, na skutek czego musiał opuścić burmistrzostwo bardiowskie. W 1533 był przez rok rektorem szkoły miejskiej w Koszycach. W 1537-1539 przebywał zapewne w Krakowie. Przejściowo sympatyzował z ruchem reformacyjnym. Po pokoju warażdyńskim (1538) powrócił na Węgry. W 1539-1546 był wychowawcą synów namiestnika królewskiego Ferenca Révaia. Zmarł w Bardiowie w 1556 (przed 28 września).

TWÓRCZOŚĆ

1. De arte versificandi opusculum. Kr. 1515, dr. F. Ungler. Wyd. nast.: Kr. 1521; Kr. 1539.

2. Ad Sigismundum... Regem... threni neglectae religionis. (Kr. 1518, dr. J. Haller?).

Tu także dwa listy do W. Ecka i M. Drzewickiego od Ludwika Jodoka Decjusza, dat. w Krakowie 15 lutego 1518.

3. De mundi contemptu et virtute amplectenda dialogus. Kr. 1519, dr. M. Szarffenberg. Wyd. nast. Kr. 1528.

4. Ad... Alexium Thursonem... comitem Zoliensem... De Reipublicae administratione dialogus. Kr. 1520, dr. H. Wietor.

5. Ad... Alexium Thursonem... comitem Zoliensem... regis Hungariae cubicularium Apophoreticum carmen de Christi Nativitate. Kr. 1520, dr. H. Wietor.

6. De ratione legendi autores libellus. Kr. 1523, dr. M. Szarffenberg.

7. De Resurrectione Dominica carmen. Kr. 1525, dr. H. Wietor. Wyd. nast. Kr. 1534.

8. Ad... Alexium Thursonem... regni Hungariae palatinum Epigrammatum sacrorum liber. Kr. 1537, dr. H. Wietor.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Nachricht von denen in der Hochgräflich-Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern. Cz. 4. Wr. 1753 s. 133. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 62, 71, 203. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 238. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 333-334, 343. — G. Bauch: V. Eck und G. Werner. *Ungarische Revue* t. 19 (1894). — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460 bis 1520. *Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Kultur* 1900 i odb. Wr. 1901. – A. Chmiel: Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce. Kr. 1911 s. 59, 68. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — A. Klenner: Eck Bálint Thurzó Elek humanista Pártfogoltja Pestszenterzsébet. B. r. — H. Barycz: Eck Walenty. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). — T. Kardos: A magyarországi humanizmus kora. Budapeszt 1955.

ELGOT JAN (zm. 1452)

Prawnik, mowca.

Ur. w końcu XIV w. w Ligocie pod Oleśnicą na Śląsku; syn Dobka, stanu rycerskiego. W 1416 rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1417 uzyskał bakalaureat, w 1420 mistrzostwo *artium*. Następnie studiował prawo pod kierunkiem Stanisława ze Skalmierza; doktorat dekretów uzyskał krótko przed półroczem letnim 1427. W 1427 i 1437/1438 był rektorem uczelni. Posiadał znakomitą znajomość prawa kanonicznego; celował w wymowie. W 1429 należał do opiniujących plany koronacji Witolda. W 1431 wziął udział w dyspucie z poselstwem husytów czeskich na Wawelu, jako wróg husytyzmu. Współpracował na terenie diecezji organizacyjnie i politycznie ściśle ze Zbigniewem Oleśnickim, postępując przy nim w godnościach duchownych. W stosunku do soboru bazylejskiego zajął stanowisko raczej umiarkowane; wskutek tego traktat jego o soborze nie uzyskał całkowitego poparcia Akademii. Jesienią 1441 wyjechał do Bazylei, gdzie złożył soborowi obediencję w imieniu Oleśnickiego wygłaszając trzy mowy (21 grudnia tego roku i w styczniu 1442). W 1450 podróżował wraz z Janem Długoszem do Rzymu, a następnie do Ziemi Świętej. Podczas tej podróży zawarł znajomość z Eneaszem Sylwiuszem Piccolominim. Zmarł 24 sierpnia 1452 podczas morowej zarazy w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Determinatio. (Traktat o soborze bazylejskim). Powst. w końcu 1440. Całość analizuje i fragm. przytacza J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1. Kr. 1900.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 1217, 2502.

2. Trzy mowy kościelno-polityczne wygłoszone w Bazylei. Wyd. w: *Codex epistolaris saeculi XV*. T. 2. Wyd. A. Lewicki. Kr. 1891 *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 12.

3. Kazanie. Wygł. 6 stycznia 1442. Fragm. ogł. J. Fijałek, jw. poz. 1, t. 2 s. 41-43.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2117.

4. Kazanie. Nie wyd. Rkps Bibl. Jagiel. nr 2372 k. 226.

5. Dwie mowy uniwersyteckie z 1448. Nie wyd. Rkps Bibl. Jagiel. nr 2232.

Bibliografię dzieł prawniczych podał J. Fijałek, jw. poz. 1, t. 1.

Listy i materiały

1. Korespondencja z lat 1437-1467 (m. in. listy do i od: J. Długosza, Z. Oleśnickiego oraz listy dot. J. Elgota). Wyd. w: *Codex epistolaris saeculi XV*. T. 1 cz. 1, 2. Wyd. A. Sokołowski, J. Szujski. Kr. 1876 *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2; t. 2, jw. Twórczość poz. 2; t. 3. Wyd. A. Lewicki. Kr. 1894 *Monumenta*..., jw. t. 14.

Fragm. przekł. pol. listów do Z. Oleśnickiego w sprawie A. Gałki z 1449 w: R. Heck, E. Maleczyńska: Ruch husycki w Polsce. Wybór tekstów źródłowych (do r. 1454). Wr. 1953.

2. Do Z. Oleśnickiego, dat. z Krakowa 1449. Ogł. J. Fijałek, jw. Twórczość poz. 1, t. 2 s. 377-381.

3. Do J. Długosza, bez daty (ok. 1450). Wyd. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 112-116.

4. Materiały do działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 122-124. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 24-25, 54-55. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852 s. 218-225. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Elgot (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 8 (1861). — B. Ulanowski: Laudum Vartense. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 21 (1887) i odb. — M. Bobrzyński i S. Smolka: Jan Długosz, jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kr. 1893 s. 59. — Elgot Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 19 (1897). — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1. Kr. 1900. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. —

J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — B. Nadolski: Humanistyczne mowy lekarza Piotra Gaszowica. *Pam. Lit.* R. 28 (1931)

s. 456. — A. Romer: O beatyfikację królowej Jadwigi. *Prąd* 1933, luty. — S. Estreicher: Opinie prawnicze profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV st. *Czasop. Prawnicze* 1935. — H. Barycz: Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV-XVIII w. Kat. 1935 s. 13. — Z. Obertyński: Jeszcze źródło pierwszej mowy bazylejskiej Elgota. *Przegl. Teolog.* 1936 s. 386. — U. Szumska: Anglia a Polska w okresie humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 (1939) i odb. — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej. Wr. 1946 s. 34; toż: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946; nadb. Wr. 1948. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — H. Barycz: Elgot Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). — J. Macek: Husité na Baltu a ve Velkopolsku. Praga 1952; przekł. pol. D. Reychman pt. Husyci na Pomorzu i w Wielkopolsce. W-wa 1955 s. 162. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 160-161; por. R. Gansiniec: Wkład... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958 s. 61-62.

EYSYMONT JAN (1577–1610)

Inna forma nazwiska: Joannes Eisimont.

W i e r s z o p i s, t ł u m a c z.

Ur. w 1577 na Litwie. Studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie w 1596 uzyskał doktorat filozofii. Pisał wiersze już w czasie studiów. Przebywał na dworze M. K. Radziwiłła „Sierotki”. W 1604 wstąpił do zakonu jezuitów. Zmarł 5 października 1610 w Wilnie. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Threnodia albo żałosne pienie o zgorzeniu Wilna... które się stało roku 1610. (Wil. 1610). Przedr. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 Dod. s. 453.

P r z e k ł a d y

W. Bojer: Carolomachia, to jest dwu Karolów bitwa i szczęśliwe zwycięstwo Karola Chodkiewicza nad Karolem Sudermańskim otrzymane pod Kircholmem. Wil. ok. 1610, Druk. Akademicka T. J.

Oryginał łaciński był wyd. w Wilnie 1606 pod nazwiskiem Krzysztofa Zawiszy.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. B. (Baliński): Eysymont (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 8 (1861). — M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński. T. 3. Kr. 1899/1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 4. Lw. 1905. — J. Poplatek: Eysymont Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948).

F

FALĘCKI HILARION (XVIII w.)

Miano zakonne: W. O. Hilaryon od Nayświętszego Sakramentu, Karmelita Bosy, Kaznodzieja Ordynariusz Krakowski.

P i s a r z d e w o c y j n y.

Żył w pierwszej połowie XVIII w. Należał do zakonu karmelitów bosych. Był kaznodzieją ordynariuszem krakowskim. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pańskie życie, Pańska śmierć, Pańska w niebie korona. Lubl. 1729.

2. Woysko serdecznych nowo rekrutowanych na większą chwałę Boską affektów. Poczajów 1739 (dwa wyd.). Wyd. nast.: Poczajów (1740); Lw. 1740; Poz. 1746.

OPRACOWANIA

Hilaryjon. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862).

FALIBOGOWSKI KRZYSZTOF FRANCISZEK (druga połowa XVI—pierwsza połowa XVII w.)

Inna forma nazwiska: CHWALIBOGOWSKI.

Wierszopis.

Pochodził z ziemi sieradzkiej, z rodziny szlacheckiej herbu Nałęcz. Przebywał czas jakiś w niewoli w Moskwie. Działalność pisarską rozpoczął już w wieku podeszłym, kiedy został księdzem i zarządcą szkółki farnej we Lwowie. Był zapewne klientem rodu Sieniawskich. Żył przypuszczalnie jeszcze w 1628. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Discurs marnotractwa i zbytku Korony Polskiej. B. m. 1625. Wyd. nast. Jarosław 1626.

2. Samarytanka, która rozmawia z Zbawicielem Panem u studnie miasta Sychar. Kr. 1627.

3. Nowina lwowska, którą sława prędkolotna rozgłasza, o obwieszczeniu błogosławieństwa B. Marii Magdaleny de Pacis. (Lw.) 1628.

4. Historie kościelne albo ewangelie... Napisane podczas niewoli w Moskwie. (Zaginęły).

5. Kredencyja nabożna Maryi Magdaleny. B. m. r.

Wiad. podał H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 80.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 80. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828 s. 122. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Falibogowski (Krzysztof Franciszek). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 8 (1861). — Falibogowski Krzysztof Franciszek. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 20 (1897). — M. MACISZEWSKI: Brzeżany w czasach Rzeczypospolitej polskiej. Monografia historyczna. Brody 1910. — J. KRÓLIŃSKA: Poglądy pedagogiczne w literaturze polskiej XVII w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 38. — R. SKULSKI: Z nieznanej literatury lwowskiej. Ks. Krzysztof Franciszek Chwalibogowski. *Pam. Lit.* R. 34 (1937). — R. SKULSKI: Chwalibogowski (Falibogowski) Krzysztof Franciszek. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938).

FALIMIRZ STEFAN (XVI w.)

Inna forma nazwiska: FALIMIERZ.

Tłumacz i redaktor pierwszej polskiej encyklopedii lekarsko-przyrodniczej.

Pochodził z Rusi. Przebywał na dworze wojewody podolskiego Jana Tęczyńskiego w Kraśniku. Pracy nad swoim dziełem podjął się na skutek zachęty drukarza krakowskiego Floriana Unglera oraz rajcy krakowskiego Hieronima Spiczyńskiego (zob.), swego „wielkiego łaskawcy". Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

O ziołach i o mocy ich. Kr. 1534, dr. F. Ungler. Fragm. przedr.: I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927; S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963; W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Dzieło właściwie nie posiada tytułu ogólnego, tylko dziewięć nagłówków zawartych na karcie tytułowej, z których pierwszy zwykle podaje się jako tytuł. Jest kompilacją-przekładem z kilku łacińskich źródeł tzw. Ogrodów zdrowia, tj.

podręcznych encyklopedii medyczno-przyrodniczych, przede wszystkim: Herbarius... Passawa 1485; Ortus sanitatis, 1490.

OPRACOWANIA

J. C. Arnold: De monumentis historiae naturalis polonae litterariis usque ad finem saeculi XVI editis. W-wa 1818 s. 26-32. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839. [Rec.: F. A. Adamowicz. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk*. 1839 t. 11]. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Falimierz (Szczepan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 8 (1861). — J. Oettinger: Rys dawnych dziejów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 6 (1878) s. 357 i odb. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — J. Rostafiński: Porównanie tzw. zielników Falimirza, Spiczyńskiego i Siennika. *Pam. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 14 (1888) i odb. — J. Rostafiński: Nasza literatura botaniczna XVI w. Tamże. — B. M. (Mokrowicki), Dr J. P. (Peszke): Falimierz Stefan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 20 (1897). — J. Rostafiński: Symbola ad historiam naturalem medii aevi. Kr. 1900. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 (zmienione) pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — J. Kołodziejczyk: Das sogenannte Herbarium von Falimirz (1534) und die Quellen dessen botanisch-medizinischen Teiles. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* t. 14 (1937) i odb.; por. J. K. Muszyński: Ziołopisarze i botanicy polscy XVI wieku. W-wa 1939. — J. Kołodziejczyk: Z badań nad źródłami botaniczno-lekarskiej części „Herbarza" S. Falimirza z r. 1534. *Spr. PAU* 1948 nr 6. — B. Hryniewiecki: Falimirz Stefan. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). —

Z. Stopa-Rybianka: Zarys historii zielarstwa polskiego. *Przegl. Zielarski* 1950 nr 1/3. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 132 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — T. Seweryn: Ludowa grafika staropolska. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. — M. Chmielińska: Polska bibliografia zielarstwa za okres od początku XVI wieku do roku 1940. W-wa 1954. — J. Kołodziejczyk: W poszukiwaniu źródeł do botanicznej księgi herbarza S. Falimirza. *Arch. Hist. Medycyny* 1957 nr 1-2. — E. Balcerzowa: „Czarne jagody", „borówki" i ich synonimy. *Język Pol.* 1960 z. 4 s. 285-286 i in. — T. Nowak: Cztery wieki polskiej książki technicznej 1450-1850. W-wa 1961.

FALKENER MICHAŁ (ok. 1460–1534)

Inne formy nazwiska: Michael Vratislaviensis; Michał z Wrocławia.

Filozof, teolog, filolog, astronom (astrolog), matematyk.

Ur. ok. 1460 we Wrocławiu. Był synem zamożnych mieszczan niemieckich. W 1478 immatrykulował się w Akademii Krakowskiej na wydziale *artium*, gdzie uzyskał w 1481 bakalaureat, a w 1488 magisterium. Następnie wykładał nauki wyzwolone, wchodząc w 1495 do Kolegium Mniejszego, w 1501 — do Większego. W 1512 przeszedł na wydział teologiczny; doktorat teologii zdobył w 1517. Dwukrotnie (w 1499, 1505) był dziekanem wydziału *artium*. Interesował się licznymi dziedzinami nauki: początkowo matematyką i astronomią (astrologią), następnie scholastyczną filozofią arystotelesowską, gramatyką i retoryką; wydawał i opatrywał cennymi wstępami i komentarzami zbiory pieśni i innych tekstów religijnych. Obok średniowiecznego uniwersalizmu i eklektyzmu ujawniło się w jego umysłowości zainteresowanie humanizmem: znał (i wykładał od 1498) autorów klasycznych i humanistycznych, wysoko ceniąc ich walory językowe i artystyczne. Akademii zapisał testamentem własną bibliotekę, opiekował się (po Janie z Głogowa) Bursą Niemiecką. Zmarł 9 listopada 1534.

TWÓRCZOŚĆ

1. Iudicium Cracoviense. B. m. 1494 (dwie ed.).

Drukowane za granicą prognostyki astrologiczne na lata 1494 i 1495.

2. Introductorium astronomiae Cracoviense elucidans Almanach. Kr. 1506. Wyd. nast.: Kr. 1507; Kr. 1513; Kr. 1517.

Podręcznik podstawowych wiadomości głównie z astrologii.

3. Introductorium dyalectice quod congestum logicum appellatur. Kr. 1509. Wyd. nast.: Norymberga 1511; Norymberga 1513?; Kr. 1515; Strasburg 1515; b. m. r.

Znacznie poszerzona przeróbka edycji pt. Congestum logicum... Kr. 1504, nakł. J. Hallera; podręcznik logiki, oparty na dziełach Piotra Hiszpana poświęconych wykładowi logiki Arystotelesa.

4. Expositio hymnorumque interpretatio pro iuniorum eruditione. Kr. 1516, dr. J. Haller.

Zbiór psalmów, hymnów i kantyków kościelnych z wstępem krytycznoliterackim i komentarzami filologiczno-teologicznymi.

5. Epithoma figurarum in libros physicorum et De anima Arystotelis. Kr. 1518, dr. J. Haller. Inne wyd. b. r.

6. Epithoma conclusionum theologicalium: pro introductione in quatuor libros sententiarum magistri Petri Lombardi. Kr. 1521, dr. J. Haller.

Podręcznikowa przeróbka dogmatyki P. Lombarda.

7. Prosarum dilucidatio ac earundem interpretatio... pro studiorum eruditione. Kr. 1530, dr. F. Ungler.

Zbiór pism kościelnych prozą rymowaną i nierymowaną, z komentarzami językowo-rzeczowymi.

Prace edytorskie

Computus novus totius fere astronomiae fundamentum pulcherrimum continens. Kr. 1507, dr. J. Haller. (Ed. wcześniejsze: Kr. 1504, dr. J. Haller; Lipsk 1504, dr. J. Tanner — nie podają jako wydawcy Michała z Wrocławia, który zarazem był może i autorem dzieła). Wyd. nast. (z modyfikacjami w tyt.): Kr. 1508; Kr. 1514 (dwie ed.); Kr. 1518 (dwie ed.); Kr. 1524 i in.

Zbiorek pouczeń astronomicznych i wierszy mnemotechnicznych.

Utwór o autorstwie niepewnym

Zob. Prace edytorskie.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 237-240. — F. Jaroński: De Michaële Vratislaviensi diatribe. *Miscellaneorum Cracoviensium* z. 1 (1814). — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841; t. 4. Kr. 1842; t. 5. Kr. 1843; t. 9. Kr. 1857. — C. Prantl: Geschichte der Logik im Abendlande. T. 4. Lipsk 1870; wyd. 2 Lipsk 1926. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — K. Twardowski: O filozofii średniowiecznej wykładów sześć. Lw. 1910. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — A. Birkenmajer: Astronomowie i astrologowie śląscy w wiekach średnich. Kat. 1937.— W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — H. Barycz: Falkener Michał. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). — A. Usowicz: Traktaty Jana z Głogowa jako wyraz kultury średniowiecznej. *Nasza Przeszłość* 1948 t. 4. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 167; por. R. Gansiniec: Wkład... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — B. Kocowski: Śląskie studia inkunabulistyczne. *Z dziejów książki na Śląsku.* Wr. 1953 i odb. — L. Matusik: Z dziejów rozwoju nauk ścisłych na Śląsku. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958.

FARNOWSKI STANISŁAW (zm. ok. 1616)

Inne formy nazwiska: Farneski; Farnezy; Farnowiusz; Farnesius; Fernezy; Pharnovius.

Polemista, teolog, przywódca dyteistów małopolskich.

Pochodzenie, rodzice, miejsce i data urodzin nieznane. M. Wajsblum przypuszcza, że ród jego pochodził z Węgier. W 1556-1557 prawdopodobnie ze Spisza lub Sied-

miogrodu przybył na Sądeczyznę jako minister kalwiński. Zmieniając często miejsce pobytu, w 1560-1563 zamieszkał u Joachima Lubomirskiego w Tarnowej. W maju 1563 na synodzie kalwińskim wystąpił po stronie antytrynitarzy, co zmusiło go do opuszczenia Tarnowej. W lecie 1563 wyjechał z kraju. 4 października 1563 wpisał się na uniwersytet w Marburgu. Studiował i mieszkał u profesora Andrzeja Gerarda z Ypres. Po jego śmierci udał się w pierwszej połowie 1564 do Heidelbergu. W maju immatrykulował się na tamtejszej uczelni w celu pogłębienia studiów filologicznych, jednakże za szerzenie antytrynitaryzmu musiał już w lipcu opuścić uniwersytet. Z kolei udał się do Zurychu, gdzie w tzw. Carolineum rozpoczął ponownie studia filologiczne. W tym czasie posiadł znajomość języków: łacińskiego, greckiego, hebrajskiego, chaldejskiego i syryjskiego. Prawdopodobnie w końcu 1566 powrócił do Polski i stanął w obozie dyteistów. Brał czynny udział w synodach i dysputach teologicznych. Z początkiem 1567 na synodzie łańcuckim wystąpił jako jeden z przywódców dwubożan małopolskich dysputując z Piotrem Statoriuszem. Wobec roznamiętnienia stron dysputę przeniesiono na synod w Skrzynnie 24 czerwca tegoż roku. W wyniku doszło do odłączenia się dyteistów od unitarian w Małopolsce zachodniej. Dyteiści sprzeciwiali się wszelkim prądom utopijno-społecznym, którym hołdowali Piotr z Goniądza, J. Niemojewski i M. Czechowic. W tym duchu wystąpił Farnowski ponownie na synodzie w Pełsznicy. Lata 1567-1607 spędził u Stanisława Mężyka w Nowym Sączu, pełniąc funkcję ministra zboru i rektora szkoły. W tym okresie usilnie pracował nad organizacją i umocnieniem zborów dyteistycznych w Małopolsce. Przez dziesięć lat, do 1582, pracował nad przekładem Nowego Testamentu, lecz nie zdołał go wydać. Po opuszczeniu Sądeczyzny spędził samotnie kilka lat w Firlejowie, a następnie przeniósł się do Zarszyna. Zmarł ok. 1616.

TWÓRCZOŚĆ

1. O znajomości i wyznaniu Boga zawżdy jednego. (Lucławice) 1573. Fragm. przedr.: a) Hymn do Boga. Przedr. M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. *Ref. w Pol.* 1928 s. 73-74 i odb.; J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948; b) Modlitwa zborowa za ojczyznę. Przedr. H. Merczyng: Polscy deiści i wolnomyśliciele za Jagiellonów. *Przegl. Hist.* 1911 t. 12 s. 263 i odb.; c) przedmowa do ,,narodu polskiego" przedr. L. Szczucki, J. Tazbir: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959.

Unikat Bibl. Ossol. sygn. XVI, 4379.

2. Nauka prawdziwa o karności chrystiańskiej w zborze Syna Bożego. 1573. (Dziełko dzisiaj nie znane).

3. Zbiór modlitw i pieśni religijnych. Wyd. nakładem Anny Zabawskiej. (Zaginione).

OPRACOWANIA

F. S. Bock: Historia antitrinitariorum. T. 1. Królewiec 1774. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910)]. — H. Merczyng: Polscy deiści i wolnomyśliciele za Jagiellonów. *Przegl. Hist.* 1911 t. 12 i odb. — W. Makowski: Dwójbożcy. W książce: Wrażenia i studia. Wil. 1913. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. Stanisław Farnowski i farnowianie. *Ref. w Pol.* 1928. — K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929. [Rec.: K. Kolbuszewski: Przegląd prac z zakresu reformacji w Polsce. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy 1560-1570. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 (1929) z. 3. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932. — S. Szczotka: Synody arian polskich. *Ref. w Pol.* 1935/36. — S. Kot: Budny Szymon. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937) i odb. pt. Szymon Budny. Kr. 1937. — S. Kot: Czechowic Marcin. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938) i odb. pt. Marcin Czechowic. Kr. 1938. — A. Kawecka-Gryczowa: Jakub Sylwius a rozłam w zborze małopolskim. *Ref. w Pol.* 1937/39. — S. Szczotka: Farnowski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1948). — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — Ż. Kormanowa: Arianie polscy.

Na marginesie książki Dürr-Durskiego ,,Arianie polscy w świetle własnej poezji". *Nowe Drogi* 1949 nr 4. — L. Szczucki, J. Tazbir: Nota biograficzna. W: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959 Dod.

FILIPOWSKA REGINA (zm. 1557)

Wierszopis(?).

Pochodziła z Piotrkowic w województwie krakowskim. Była córką Mikołaja Glińskiego. Z początkiem 1538 wyszła za mąż za Jerzego Niemstę z Krzcięcic. Prawdopodobnie w pierwszej połowie 1549 owdowiała. 17 marca i 15 kwietnia następnego roku stawała przed sądem biskupim za niepłacenie sum na altarię św. Klemensa w katedrze krakowskiej. Między 1550 a 1552 wyszła powtórnie za mąż za Hieronima Filipowskiego, wybitnego zwolennika reformacji i organizatora zborów małopolskich. Zmarła w październiku 1557.

TWÓRCZOŚĆ

Utwór o autorstwie niepewnym

Pieśń nabożna. Ręce swoje ku Tobie, wszechmogący Panie... Kr. 1557, dr. M. Siebeneicher.

Nazwisko R. Filipowskiej podane w akrostychu. Wg A. Gryczowej rzeczywistym autorem był może A. Trzecieski — zob.

OPRACOWANIA

B. Chlebowski: Udział kobiet polskich w życiu duchowym społeczeństwa naszego. *Upominek. Książka zbior. na cześć E. Orzeszkowej (1866-1891)*. Kr. 1893; przedr. w: Pisma. T. 1. W-wa 1912. — P. Chmielowski: Udział kobiet w twórczości literackiej. *Kobieta współczesna. Książka zbior*. W-wa 1904. — B. Chlebowski: Najdawniejsze kancjonały protestanckie z połowy XVI w. *Pam. Lit*. R. 4 (1905); przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — Z. Jachimecki: Kolekcja pieśni i psalmów polskich z XVI w. w Bibl. Ord. Zamojskiej. *Spr. AU* 1912 nr 6. — W. J. Reiss: Monogramy i akrostychy w religijnych pieśniach reformacji polskiej. *Ref. w Pol*. 1921. — I. Wachholz: Z dziejów zboru ewangelickiego w Krakowie. Tamże. — A. Gryczowa: Filipowska Regina. *Pol. słownik. biogr*. T. 6 (1948).

FREDRO ANDRZEJ MAKSYMILIAN (ok. 1620—1679)

Pseud.: Błażej Lipowski.

Paremiograf, moralista, historyk, pisarz polityczny i wojskowy.

Ur. ok. 1620; syn Jerzego, stolnika przemyskiego; matka nie jest znana. Od 1637 studiował w Akademii Krakowskiej. Na jego umysłowość wielki wpływ wywarły dzieła Justusa Lipsiusa. Był dworzaninem pokojowym Władysława IV. Działalność polityczną zaczął wcześnie. W swoich poglądach polityczno-społecznych łączył klasowo-szlacheckie konserwatywne przekonania republikańskie z postępowymi projektami organizacji przemysłowej samowystarczalności państwa w oparciu o mieszczaństwo oraz planami rozwoju szkolnictwa i oświaty publicznej. Będąc właścicielem dóbr w Przemyskiem wzbudził ostrą niechęć chłopstwa, które w 1648 czynnie wystąpiło przeciw niemu, natomiast cieszył się poważaniem wśród szlachty ziem ruskich, którą często reprezentował. W 1643 został posłem na sejm i odtąd pełnił tę funkcję wielokrotnie, okazując dużą aktywność. Uczestniczył w pracach szeregu komisyj parlamentarnych, a w 1652 był marszałkiem sejmu zerwanego przez Sicińskiego. W bitwie beresteckiej nie brał udziału, wysłany w tym czasie jako poseł do księcia siedmiogrodzkiego Rakoczego. W październiku 1654 został kasztelanem lwowskim. Podczas wojny szwedzko-polskiej pozostał wierny Janowi Kazimierzowi i zorganizował pospolite ruszenie szlachty województwa lwowskiego. Po krótkotrwałym akcesie do planów politycznych dworu królewskiego, od 1660 przeciwstawiał się elekcji *vivente rege* i przez pewien

czas kontaktował się z Jerzym Lubomirskim. Po abdykacji Jana Kazimierza działał w kierunku obioru Piasta. W latach następnych przebywał głównie w swych dobrach, sporadycznie występując na forum publicznym. W 1676 został wojewodą podolskim, a dwa lata później członkiem przybocznej rady królewskiej. Swymi dziełami wywierał na szlachtę znaczny wpływ. Żonaty był z Katarzyną Gidzińską, z którą miał dwóch synów: Jerzego Bogusława i Stanisława Józefa. Zmarł 15 czerwca 1679 w Przemyślu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Gestorum populi Poloni sub Henrico Valesio... Gdańsk 1652, dr. J. Förster. Wyd. nast.: Gdańsk 1659; pt. ... Liber unus ab ipsomet auctore recognitus et correctus. Gdańsk 1660; w: *Scriptorum Rerum Polonicarum Collectio*. T. 1. Amsterdam 1698.

Przekł. pol. W. Syrokomla pt. Dzieje narodu polskiego pod Henrykiem Walezjuszem. Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 4.

2. Przysłowia mów potocznych, obyczajowe, radne, wojenne. Kr. 1658, dr. wdowa i dziedzice K. Schedla. Wyd. nast.: Kr. 1659; Kr. 1664; Kr. 1769; Wil. 1777; Wil. 1781; wyd. J. S. Bandtkie. Wr. 1802; toż Wr. 1809; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1855 *Bibl. Pol.* z. 23-24; Paryż 1867 *Bibl. Lud. Pol.* z. 51-52. Przedmowę do wyd. 1 przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Powtórne przysłowia albo dokład przestróg dawniejszych. (W liczbie 211). Ogł. F. Glinka: Zwierzyniec jednorożców z przydatkiem różnych mów sejmowych, listów, pism i dyskursów tak polskich, jako i łacińskich. Lw. 1670.

3. Piechotne ćwiczenia albo wojenność piesza... Przez Błażeja Lipowskiego. Kr. 1660, nakł. J. Förstera dr. wdowa po Ł. Kupiszu.

Wydane pod pseudonimem i fikcyjnie dedykowane A. M. Fredrze.

4. Monita politico-moralia et Icon ingeniorum. Gdańsk 1664, dr. J. Förster. Wyd. nast.: Gdańsk 1668; Gdańsk 1669; Frankfurt 1679; Frankfurt 1682; b. m. 1684; Frankfurt 1687; Wiedeń 1692; Frankfurt 1694; Frankfurt 1697; Vesaliae 1700; Ingolstadt 1701; Frankfurt 1703; Frankfurt 1719; b. m. 1727; b. m. r.; Wiedeń 1748; Ingolstadt 1750; Tyrnawa 1751; Tyrnawa 1763; W-wa 1765.

Przekł. pol.: J. I. Jankowski pt. Przestrogi polityczno-obyczajowe. Wil. 1781.

Przekł. niem. pt. Staats-und Sittenlehren... Aus dem Lateinischen. Frankfurt 1684; wyd. 2 Frankfurt 1698.

5. Scriptorum seu togae et belli notationum fragmenta. Accesserunt peristromata regum symbolis expressa. Gdańsk 1666, dr. J. Förster (wg H. Barycza: 1660). Wyd. nast. Frankfurt 1685.

6. Militarium, seu axiomatum belli ad harmoniam togae accommodatorum libri duo. Accessere minutiora quaedam. Amsterdam 1668. (Jest to ks. 1 dzieła). Wyd. nast.: w: *Scriptorum Rerum Polonicarum Collectio*. T. 3. Amsterdam 1698; toż ... cum XXXII figuris aeneis et explicatione omnium terminorum architecturae militaris... Liber secundus. Lipsk 1757. Fragm. (ks. I cz. 1, 2) w przekł. pol. J. Domańskiego ogł. J. Górski, E. Lipiński: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Spol.-Ekonomicznej* s. 399-475.

7. Potrzebne consideratie około porządku wojennego i pospolitego ruszenia. Ogł. F. Glinka: Zwierzyniec jednorożców..., jw. poz. 2 i osobno: ...z przydatkiem sporządzenia oeconomiej wojennej i sposobu, jakoby wojska Rzeczypospolitej mogły być w dobrym porządku zatrzymane. Słuck 1675. Wyd. nast. W-wa 1789; fragm. pt. O porządku wojennym i o pospolitem ruszeniu małem. Wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* z. 84.

8. Vir consilii monitis ethicorum nec non prudentiae civilis. (Traktat o wymowie). Powst. 1676. Wyd. wspólnie z innymi utworami: ...Accessere alia quaedam miscellanea eiusdem authoris. Lw. 1730.

9. Mowy A. M. Fredry podają: F. Glinka: Zwierzyniec jednorożców..., jw. poz. 2; J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska albo miscellanea. T. 1. Lubl. 1745; t. 2. Lubl. 1747. Fragm. mowy sejmowej wg F. Glinki przedr. W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4.

Teksty mów w rkpsach Bibl. Ossol. nr 240, 287/II, 1427/I.

Listy i materiały

1. Pojedyncze listy ogł. przy utworach: Vir consilii..., jw. Twórczość poz. 8; Militarium..., jw. Twórczość poz. 6.

2. Listy i inne pisma podają: F. Glinka: Zwierzyniec jednorożców..., jw. Twórczość poz. 2; J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska..., jw. Twórczość poz. 9.

3. Listy z 1663-1676, m. in. do Jana Kazimierza, Jana III Sobieskiego, ks. Karola lotaryńskiego, króla Michała Wiśniowieckiego, Stefana Czarnieckiego, elektora brandenburskiego. Rkps Bibl. Ossol. nr 305/II.

4. List do Dymitra Wiśniowieckiego z 1677. Rkps Bibl. Ossol. nr 66/II.

5. Fragm. listu do Jana Tarnowskiego, arcybiskupa lwowskiego, dat. z Komarnic 6 stycznia 1668. Ogł. J. Mieroszewski: O politykach polskich rzecz krótka. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 1 (1817) s. 248-249.

6. Parens filio Georgio Boguslao Fredro Cracovianae Academiae in scholam ituro biennalis studii methodum ac normam praescribit. (Instrukcja pedagogiczna dla syna). Część główna powst. w 1667, dwie dopełniające wkrótce po niej. Ogł. H. Barycz: Andrzej Maksymilian Fredro wobec zagadnień wychowawczych. Kr. 1948 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 6.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 5.

7. Peregrynacja dwuletnia każdemu Polakowi potrzebna. Instrukcja pedagogiczna o racjonalnym poznawaniu krajów obcych (zachodnich). Ogł. H. Barycz, jw. poz. 6.

Rkps (bez podania nazwiska autora) Bibl. Ossol. nr 305/II.

8. Uwagi polityczne i różne notatki. Rkps Bibl. Ossol. nr 305/II.

9. Sposób przywrócenia dobrej monety. Racyje według pospolitego mniemania. Rkps Bibliothèque Nationale w Paryżu nr 241.

Utwór o autorstwie niepewnym

Zob. t. 1: Echo żałośne.

OPRACOWANIA

O tłumaczeniu maksym i uwag moralnych ks. de la Rochefoucauld. *Pam. Lit.* 1819 t. 1. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — A. M. Fredro. *Przyj. Ludu* 1835 nr 20. — W. Syrokomla: Wstęp do przekł.: Dzieje narodu polskiego pod Henrykiem Walezjuszem. Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 4. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 193-197. — W. Skrzydylka: Wstęp do wyd.: Przysłowia... Paryż 1867 *Bibl. Lud. Pol.* z. 51-52. — S. Tarnowski: A. M. Fredro. Charakterystyka literacka. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 4 (1876) i odb. b. r. — P. Chmielowski: Fredro Andrzej Maksymilian. *Enc. wychowawcza.* T. 4 (1890). — P. Chm. (Chmielowski): Fredro Andrzej, Maksymilian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 23 (1899). — M. Janik: Z dziejów wymowy w w. XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 435. —

S. Kot: Rzeczpospolita polska w literaturze politycznej Zachodu. Kr. 1919. — L. Kosiński: Przysłowia A. M. Fredry. Poz. 1929; fragm. uprzednio w: *Księga pam. ku uczczeniu... S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928. [Rec.: J. K. *Kur. Lit.-Nauk.* 1929 nr 44 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 302); O. Forst-Battaglia. *Jahrbuch f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 327]. — J. Królińska: Poglądy pedagogiczne w literaturze polskiej XVIII w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 40, 50. — F. Stopa: Pisarz o dwu obliczach: A. M. Fredro. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 39. — L. Sternbach: Paremiografia polska XVII w. Cz. 2. *Spr. PAU* 1933 nr 3. — J. S. Bystroń: Przysłowia polskie. Kr. 1933 s. 39. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — J. Królińska: Rola ziemi przemyskiej w kulturze polskiej XVI i XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 304. — E. Stamm: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936). — Ł. Kurdybacha: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kulturalne* t. 4. —

H. Barycz: Z rozmyślań i doświadczeń pedagogicznych A. M. Fredry. *Spr. PAU* 1947 nr 5. — H. Barycz: Andrzej Maksymilian Fredro wobec zagadnień wychowawczych. Kr. 1948 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 6. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 698; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — W. Czapliński: Fredro A. M. *Pol. słownik biogr.* T. 7 z. 2 (1948). — Ł. Kurdybacha: Dzieje oświaty kościelnej do końca 18 w. W-wa 1949 s. 175. — W. Czapliński: Dwa sejmy w roku 1652. Studium z dziejów rozkładu Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII wieku. Wr. 1955. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4. — J. Górski: Bulionizm szlachecki — ideologia ekonomiczna polskiej szlachty w XVII wieku. *Ekonomista* 1956 nr 6. — J. Krzyżanowski: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4 s. 269. — E. Lipiński: Elementy merkantylizmu w literaturze

ekonomicznej XVII wieku. Rozdz. 4: Andrzej Maksymilian Fredro — ideolog kultury przemysłowej. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — J. Górski: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — E. Lipiński: Wstęp do: J. Górski, E. Lipiński: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Społ.-Ekonomicznej*. — K. Głombiowski: Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Kat. 1960.

FROWINUS (XIV w.)

Inne formy nazwiska: Frouinus; Hrodwinus; Viduinus(?); Vrowinus; Vrowius; Wrawinus; Wroblinus; Wroninus; Wrowinus; Wrowynus; Wroyninus; Wroyvinus.

Wierszopis.

Ur. przypuszczalnie przed 1295; syn mieszczanina Diedwina z Nowego Sącza. Z pochodzenia był Niemcem. Zostawszy duchownym przebywał w otoczeniu Nankera, biskupa krakowskiego, później wrocławskiego. W 1322 występował jako scholastyk skarbimierski, w 1325 — jako pleban w Sandomierzu i kanonik przy tamtejszej kolegiacie. W 1322-1325 być może studiował prawo. Między 1327 a 1330 objął parafię w (Nowym?) Sączu. Od 1331 był kanonikiem przy kościele Św. Marcina na Spiszu, a w marcu 1333 objął kanonię krakowską i oficjalat biskupi (1334). Zdaje się, że miał tytuł magistra (przydawano mu go od 1335), zdobyty zapewne we Włoszech lub w Paryżu. Żył jeszcze w maju 1347.

TWÓRCZOŚĆ

Anti-Gameratus. (Poemat łac. w 430 leoninach). Powst. krótko po 1320. Wyd. pt. Anthigameratus liber morum apellatus. B. m. r. (wg Estr. zapewne Lipsk ok. 1505, dr. Lotter). — Fragm. ogł. S. B. Klose: Von Breslau dokumentierte Geschichte und Beschreibung in Briefen. T. 2 cz. 2. Wr. 1781. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) i odb. — T. Tyc: Z Małopolski Kazimierzowej. *Rok Pol.* 1917 nr 3. — Wyd. kryt. E. Habel: Der Antigameratus des Frovinus von Krakau. W książce: Die Studien zur lateinischen Dichtung des Mittelalters. Drezno 1931 *Schriftenreihe d. Historischen Vierteljahrschrift* z. 1. Rozdz. 11 poematu przedr. R. Pollak: Złota — Frowinus. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949 i odb.

Rkpsy podają: A. Brückner, jw.; por. A. Brückner: Gamrat. Klecha. Frywołty. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892) s. 470; A. Karbowiak: Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich. T. 2. Petersb. 1904 s. 280-281, 283. — Odpis z w. XV (ze współczesnym komentarzem), rkps Bibl. Jagiel. nr 2042.

Zob. też Gesamtkatalog der Wiegendrucke II, 354.

OPRACOWANIA

W. Schum: Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriftensammlung zu Erfurt. Berlin 1887. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 308-312, 364 i odb. — A. Brückner: Gamrat. Klecha. Frywołty. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 14 (1892) s. 470. — T. Tyc: Z Małopolski Kazimierzowej. *Rok Pol.* 1917 nr 3. — T. Tyc: Na marginesie „Antigamerata". *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 550-551. — E. Habel: Der Antigameratus des Frowinus von Krakau. W książce: Die Studien zur lateinischen Dichtung des Mittelalters. Drezno 1931 *Schriftenreihe d. Historischen Vierteljahrschrift* z. 1. — A. Birkenmajer, R. Pollak: Frowinus. *Pol. słownik biogr.* T. 7 z. 2 (1948). — R. Pollak: Złota—Frowinus. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949 i odb. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. — H. Barycz: U początków kultury umysłowej w Nowym Sączu: Frowinus, pierwszy literat nowosądecki. W książce: Z kulturalnego almanachu Nowego Sącza. Nowy Sącz 1962.

FRYCZ MODRZEWSKI ANDRZEJ (ok. 1503—1572)

Inne formy nazwiska: A. Fricz; A. Fricius Modrevius.

Pisarz polityczny, publicysta, teolog.

Ur. ok. 1503 w Wolborzu, w ziemi sieradzkiej; syn tamtejszego wójta, niezamożnego szlachcica Jakuba, herbu Jastrzębiec. Początki nauki pobierał zapewne w szkole parafialnej w Wolborzu. Najpóźniej od lipca 1514 uczęszczał do szkoły parafialnej Bożego Ciała w Krakowie, a na wiosnę 1517 wpisał się na wydział *artium* Akademii Krakowskiej. Po czterech półroczach uzyskał bakalaureat; o tytuł magistra nie ubiegał się, ale uczęszczał na wykłady jeszcze w 1522. Przyjął niższe święcenia kapłańskie i został klerykiem gnieźnieńskim. Prawdopodobnie od 1523 pracował w kancelarii arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Łaskiego, a w 1525-1529 był notariuszem biskupa poznańskiego Jana Latalskiego. W 1531 rozpoczął służbę u Jana Łaskiego, humanisty i mecenasa, bratanka arcybiskupa. Zapewne za jego przyczyną udał się na studia do Wittenbergi, wpisując się na rok 1531/1532. Podczas pobytu w Niemczech spełniał tajne zlecenia Łaskiego. Poznał M. Lutra, zaprzyjaźnił się z F. Melanchtonem; mieszkał nawet przez pewien czas w jego domu. W 1536 zajął się przewiezieniem do Polski biblioteki Erazma z Rotterdamu, zakupionej przez Jana Łaskiego. Wiele podróżował nawiązując rozległe stosunki: był w Bazylei, Strasburgu, Norymberdze, Lipsku, Frankfurcie, a w początkach 1537 w Paryżu. W 1541 zapewne powrócił do kraju i przebywał na dworze Łaskich w Krakowie. Latem 1543 przeniósł się do Brzezin, gdzie posiadał beneficjum kościelne; stąd przyjeżdżał często do Krakowa. W tym też roku wystąpił na widownię jako publicysta. W 1546 uczestniczył w dyskusjach grona nowinkarzy krakowskich (Trzecieski, Przyłuski, Wojewódka, Orzechowski, Rej i inni). Prawdopodobnie w 1547 został mianowany sekretarzem Zygmunta Augusta. Z racji tej funkcji wyjeżdżał w 1547 do Augsburga jako sekretarz towarzyszący posłowi S. Łaskiemu do cesarza Karola V. W 1548 sam posłował do księcia pruskiego Albrechta. Rok później był sekretarzem posła królewskiego S. Hozjusza do Karola V i Karola Ferdynanda. Wróciwszy w marcu 1550 do Krakowa oddał się głównie pracy pisarskiej. Po opuszczeniu służby dworskiej osiadł w 1553 na stałe w Wolborzu na dziedzicznym urzędzie wójta. Prześladowany przez władze kościelne za swą działalność pisarską (papież Paweł IV zamieścił pisma jego na indeksie), musiał ratować się ucieczką z Wolborza, m. in. w 1556 na dwór Jana Tarnowskiego pod Tarnowem. W 1558 utracił parafię brzezińską, odsądzony od niej jako heretyk. Prześladowanego pisarza wziął w opiekę sam król wydając osobny mandat wyłączający go spod jurysdykcji kościelnej. Od 1561 polemizował z ostrymi napaściami S. Orzechowskiego (zob.). W 1560 ożenił się z Jadwigą Kamieńską. Pod koniec życia oddał się zaniedbanym sprawom majątkowym, by zapewnić byt żonie i dzieciom. Zmarł jesienią 1572 w Wolborzu; pochowany w Małczu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ad... Sigismundum Augustum, Lascius, sive de poena homicidii. Kr. 1543, dr. H. Wietor. Przedr. E. Dylewski: Andriej Fricz Modrzewski. W-wa 1883.

Utwór ma formę mowy Hieronima Łaskiego w senacie, stąd tytuł.

2. Ad Senatum, Equites Populumque Polonum... Oratio secunda de poena homicidii. Kr. 1545, dr. M. Szarffenberg (razem z poz. 3).

3. Oratio Philaletis Peripatetici in senatulo hominum scholasticorum de decreto conventus, quo pagi civibus adimi permittuntur, habita 1542 Kal. April. Kr. 1545, dr. M. Szarffenberg (razem z poz. 2). Przedr. E. Dylewski, jw. poz. 1.

4. Ad Archiepiscopos, Episcopos et Presbyteros Ecclesiarum Sarmaticarum... Oratio tertia de poena homicidii. Kr. 1545, dr. H. Wietor.

5. Ad Populum Plebemque Polonam... Querela de contemptione legis divinae in homicidas. Cui adiuncta est oratio quarta ex Psalmis Davidicis composita. Kr. 1546, dr. M. Szarffenberg.

6. Ad Regem, Pontifices, Praesbyteros et Populos Poloniae ac reliquae Sarmatiae Oratio... de legatis ad concilium christianum mittendis. Kr. 1546, dr. M. Szarffenberg. Fragm. przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

7. Dialogi de utraque specie Coenae Domini. B. m. 1550(?).

Wyd. nast. przy Commentariorum... Bazylea 1554, zob. poz. 8.

Zawartość: 1. dwa dialogi pt. De utraque specie Sacramenti Eucharistiae a laicis sumenda. Powst. Praga 1549. Dedykowane Janowi z Hasembergu. Odpowiedział na nie S. Hozjusz utworem: Dialogus de eo num calicem..., 1558; 2. rozprawa pt. Disputatio de verbis divi Pauli (I. Corinth. 7): Bonum est homini uxorem non tangere. Powst. Antwerpia 1549. O wyd. z 1550 wnioskuje się na podstawie słów autora do J. Lutomierskiego w przypisie traktatu wyd. przy De Republica emendanda (zob. Wyd. zbior. poz. 1).

8. Commentariorum de Republica emendanda libri quinque... Liber primus de moribus, secundus de legibus, tertius de bello, quartus de ecclesia, quintus de schola. Kr. 1551, dr. Łazarz Andrysowic. (Wyd. to wbrew tytułowi nie zawiera ks. 4 i 5, ponieważ cenzura duchowna nie dopuściła do ich ogłoszenia. Księga O kościele miała uprzednio wyjść osobno, lecz już w czasie druku została skonfiskowana. Wydr. fragm. zachowały się w Bibl. Miejskiej we Wr., Bibl. Jagiel. i Bibl. Nar.).

Wyd. nast.: Bazylea 1554, dr. J. Oporinus (zawiera wszystkie pięć ksiąg i oprócz tego dialogi; zob. poz. 7); Bazylea 1559 (w wyd. zbior. uzupełnione kilku nowymi rozdziałami).

Przekł. pol. (niedokładny): C. Bazylik: O poprawie Rzeczypospolitej księgi czwore. Łosk 1577, dr. J. Karcan (bez księgi o kościele; przedmowa S. Budnego — zob.); wyd. nast.: Wil. 1770; wyd. K. J. Turowski. Przemyśl 1857 *Bibl. Pol.* S. 2 z. 111-115; Lw. 1882 *Bibl. Mrówki* nr 156-160; W-wa 1914 *Bibl. Klasyków Pol.* Wendego (przedr. częściowy); przedr. fotooffsetowy W-wa 1953; fragm. przedr.: I. Chrzanowski, S. Kot, jw. poz. 6; J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i bezdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 2. W-wa 1948; M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze staropolskiej. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951; J. Sawicki: Wybór tekstów źródłowych z historii państwa i prawa polskiego. T. 1 cz. 1. W-wa 1952.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz, zob. Wyd. zbior., poz. 3. Fragm. przedr.: A. Lam: A. Frycz Modrzewski o wychowaniu i szkole. *Życie Szkoły Wyższej* 1953 nr 6; A. Frycz Modrzewski; O szkole, nauczycielach i wychowaniu młodzieży. Wybrał J. Pelc. *Polonistyka* 1953 nr 5; J. Skoczek: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157.

Przekł. franc., o którym wspomina A. Frycz, nie jest znany.

Przekł. niem. całkowity: W. Weissenburg pt. Von Verbesserung des gemeinen Nütz. Bazylea 1557, dr. M. Brylinger.

Przekł. ros. (dwa) z drugiej połowy XVII w. nie wyd. Rkpsy Muzeum Hist. w Moskwie; mikrofilmy w Instytucie Pol.-Radzieckim w W-wie.

Przekł. hiszp. księgi o wojnie przez Jana Justyniana Patavina w rkpsie Nadwornej Bibl. w Wiedniu (Hofbibliothek, obecnie Nationalbibliothek), sygn. Bibl. Pol. Pal. Vind. Cod. 2641; fotokopia kopii rkpsu znajdującej się w Anglii (por. R. Wallace: Antitrinitarian Biography, cz. 2, Londyn 1850 s. 163 art. 40) w Zakł. Hist. Nauki PAN.

Podobiznę karty tyt. De Republica emendanda z ed. Bazylea 1554 i przekł. C. Bazylika z ed. Łosk 1577 podał S. Dobrzycki: Rozkwit piśmiennictwa renesansowego. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 17. Podobiznę autografu dedykacji po pol. na egz. De Republica emendanda podał T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

9. Appendix librorum De Republica emendanda. Kr. 1554, dr. Łazarz Andrysowic. (Estr. nie notuje).

Jest to pierwsza red. „Przydatku", odmienna od tekstu z wyd. zbior. 1559.

10. Narratio simplex rei novae et eiusdem pessimi exempli... Pińczów 1561, dr. Daniel z Łęczycy. Wyd. nast. przy: Libri tres wyd. 1562 (zob. poz. 12); w odb. przy: De mediatore libri tres, zob. poz. 13.

Odpowiedź na napaść Orzechowskiego.

11. Orichovius, sive depulsio calumniarum Stanislai Orichovii Roxolani. B. m. (Pińczów, dr. Daniel z Łęczycy) 1562.

Odpowiedź na paszkwil S. Orzechowskiego pt. Fricius..., 1562.

12. Libri tres, quorum primus de peccato originis, secundus de libero hominis arbitrio, tertius de providentia et praedestinatione Dei aeterna. (Bazylea, dr. J. Oporinus) 1562 (razem wyd. z poz. 10 i 13). Wyd. nast.: ks. 3. Bazylea 1613; ks. 1-2. Bazylea 1617; ks. 1-2. Bazylea 1618.

13. De mediatore libri tres. Wyd. przy: Libri tres..., zob. poz. 12. Osobno w odb. (z poz. 10) b. m. (Bazylea ?) 1562.

14. Silvae quatuor. I. De tribus personis et una essentia Dei. II. De necessitate conventus habendi ad sedandas religionis controversias. III. De Jesu Christo. IV.

De Homousio. (Raków) 1590. (Powst. w latach sześćdziesiątych).

Wiad. o przekł. zob. Estr. XXI, 493.

Nie wydane fragmenty końcowe Sylwy III ogł. w przekł. pol. I. Lichońskiej pt. O chrzcie niemowląt — w: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. W-wa 1959. Por. niżej Wyd. zbiorowe poz. 3.

Rkps Bibl. w Lejdzie sygn. Voss. Lat. Fo. 27.

Wiad. o przekł. pol. mów zob. K. Lepszy: Andrzej Frycz Modrzewski. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. W-wa 1954 s. 197.

W y d a n i a z b i o r o w e

1. De Republica emendanda libri quinque, recogniti et aucti... T. 1-3. Bazylea 1559, dr. J. Oporinus.

Z a w a r t o ś ć: De Republica emendanda (uzup. kilku nowymi rozdz.); De ecclesia liber secundus (tu także poz. 7); dwie Defensio; Appendix; kilka listów oraz wszystkie pisma, które powst. przed 1559.

2. Opera omnia. T. 1-5. W-wa 1953-1960. Wyd. K. Kumaniecki.

Z a w a r t o ś ć: T. 1: Commentariorum de Republica emendanda libri quinque (tekst wg wyd.: Bazylea 1559, zob. wyżej); Appendix oraz pięć listów; t. 2: Orationes (tu m. in. poz. 1-6 oraz kilka listów); t. 3: De ecclesia liber secundus (tu także poz. 7 oraz kilka listów); t. 4: Opuscula annis 1560-1562 conscripta (tu poz. 10, 11, 13 — wraz z listami dedykacyjnymi); t. 5: Sylvae (tu: Sylvae, De baptismo infantium oraz listy).

3. Dzieła wszystkie. T. 1-5. W-wa 1953--1959. Indeks. Oprac. J. Pelc. W-wa 1960.

Z a w a r t o ś ć: T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz. Red. nauk. i komentarze: S. Bodniak (tu także Przydatek oraz pięć listów); t. 2: Mowy. Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz. Red. nauk. i komentarze: K. Koranyi (tu m. in. poz. 1-6 oraz kilka listów); t. 3: O kościele księga druga. Przekł. pol.: I. Lichońska, H. Krępska. Red. nauk. przekładu: K. Górski (tu także poz. 7 oraz listy); t. 4: Pisma 1560-1562 (tu: poz. 10 — przekł. pol.: I. Lichońska; poz. 11— przekł. pol.: W. Germain; poz. 13 — przekł. pol.: E. Jędrkiewicz). Red. nauk. przekładu: K. Górski (tu także listy dedykacyjne); t. 5: Sylwy. Przekł. pol.: L. Joachimowicz. Red. nauk. przekładu: K. Górski (tu także listy w przekł. pol. I. Lichońskiej).

4. Wybór pism. W-wa 1953. Oprac. Ł. Kurdybacha. Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz, I. Lichońska, L. Joachimowicz.

Tu m. in. fragm. poz. 1-6, 8, 14.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do J. Łaskiego, dat. 20 czerwca 1536. W zbiorze S. Gabbema: Illustrium et clarorum virorum epistolae. Harlingae Frisiorum (Harlem) 1664 s. 18; przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 5 s. 305-308.

Przekł. pol.: I. Lichońska w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbiorowe poz. 3, t. 5 s. 277-280.

2. Pięć listów do B. Amerbacha z 1537--1538. Ogł. K. Miaskowski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905); przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 5 s. 309-317.

Przekł. pol.: I. Lichońska w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbiorowe poz. 3, t. 5 s. 280-287.

3. Do Zygmunta Augusta, dat. 1 stycznia 1543; do Łaskiego, dat. 1 lutego 1543. Wyd. przy: Ad... Sigismundum Augustum, Lascius..., jw. Twórczość poz. 1; przedr.: przy wyd.: De Republica... jw. Wyd. zbior. poz. 1, f. 686-688, 720; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 2 s. 15-19, 60-61.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 2 s. 33-37, 79-80.

4. Do kanclerza Tomasza Sobockiego, dat. w Brzezinach 24 czerwca 1545. Wyd. przy: Ad Archiepiscopos, Episcopos... oratio tertia.., jw. Twórczość poz. 4; przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 2 s. 87-90.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 2 s. 105-108.

5. Do Leonarda z Wyszogrodu, dat. w Krakowie na św. Małgorzatę 1546. Wyd. przy: Ad Regem, Pontifices... oratio de legatis ad concilium christianum mittendis..., jw. Twórczość poz. 6; przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 2 s. 196-198.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 2 s. 215-217.

6. Do Zygmunta Starego, dat. w Brzezinach 1 kwietnia 1546; do Zygmunta Augusta, dat. w Krakowie 20 czerwca 1546. Wyd. przy: Ad Populum Plebemque..., jw. Twórczość poz. 5; przedr. przy wyd.: De Republica..., jw. Wyd. zbior. poz. 1, s. 749-755; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 2 s. 111-122.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 2 s. 129-140.

7. Do Rafała Wargawskiego, dat. w Brzezinach 26 stycznia 1547. Wyd.: w odb. fototypicznej: J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. W-wa 1953 s. 145; O. Bartel: Do historii Brzezin i prepozytury brzezińskiej A. Frycza Modrzewskiego. Dod. pt. Nieznany list A. Frycza Modrzewskiego. *Ref w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 147-

-148; przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 5 s. 316-317.

Przekł. pol.: I. Lichońska w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 5 s. 287-288.

8. Do Zygmunta Augusta, dat. w Krakowie 15 marca 1551. Wyd. przy: De Republica... jw. Wyd. zbior. poz. 1; przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 1 s. 19-24.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 1 s. 83-90.

9. Do Zygmunta Augusta, dat. w Krakowie 31 lipca 1551. Wyd.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1928; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 1 s. 553-554.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 1 s. 633-634.

10. Do księcia pruskiego Albrechta, dat. w Krakowie 4 sierpnia 1551. Wyd.: P. Bańkowski. *Ref. w Pol.* 1934; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 1 s. 555-556.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 1 s. 635-636.

11. List dedykacyjny do Zygmunta Augusta, dat. w Krakowie 1553. Przy wyd. 2 i 3 De Republica... Bazylea 1554, 1559. Przedr.: I. Chrzanowski, S. Kot, jw. Twórczość poz. 6; w: Opera omnia, jw. wyd. zbior. poz. 2, t. 1 s. 287-290.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 1 s. 360-364.

12. Listy dedykacyjne z lat 1554-1558 przy poszczególnych traktatach w: De ecclesia liber secundus, m. in. do: J. Drohojowskiego, P. Głogowczyka, Pawła IV, J. Tarnowskiego, J. Uchańskiego. Wyd. przy: De Republica..., jw. Wyd. zbior. poz. 1; przedr. w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 3.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. poz. 3, t. 3.

13. Do Marcina Załogi, dat. w Piotrkowie 1 czerwca 1555. Przy: De Republica..., jw. Wyd. zbior. poz. 1, f. 798-801; przedr.: I. Chrzanowski, S. Kot, jw. Twórczość poz. 6; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 1 s. 561-565.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 1 s. 641-646.

14. Do J. Lutomierskiego, dat. w Brzezinach 1 marca 1558. Wyd. przy: Defensio Coenae Domini..., zob. De Republica..., jw. Wyd. zbior. poz. 1; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 3 s. 265-266.

15. Pięć listów z 1537-1538 od B. Amerbacha. Wyd. A. Hartmann: Die Amerbachkorrespondenz. T. 5. Bazylea 1958.

Zob. też wyżej poz. 2.

16. Od Jana Justyniana, dat. w Padwie 27 maja 1555, i do tegoż, dat. w Wolborzu 7 sierpnia 1555. Przy wyd.: De Republica..., jw. Wyd. zbior. poz. 1; w: Opera omnia, jw. Wyd. zbior. poz. 2, t. 1 s. 557-561, 565-567.

Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz w: Dzieła wszystkie, jw. Wyd. zbior. poz. 3, t. 1 s. 637-641, 646-647.

17. Od J. Łaskiego II. Ogł. H. Dalton: Lasciana, nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens 1555-1561. Berlin 1898 *Beiträge z. Geschichte d. Evangelischen Kirche in Russland* 3 s. 256.

18. Od Andrzeja Ciesielskiego z 1561 do Andrzeja N. (A. Frycza Modrzewskiego). Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 109-111.

19. Dokumenty różne z lat 1548-1573. Ogł. (niektóre z podobiznami autografów) T. Wierzbowski, jw. poz. 18.

20. Trzy dokumenty sądowe, dat. w Łęczycy 18 kwietnia, 30 maja, 31 października 1554. Ogł. O. Bartel: Do historii Brzezin i prepozytury brzezińskiej A. Frycza Modrzewskiego, Dod. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 148-149.

Podobizny autografów podają również: P. Chmielowski: Hist. lit. pol. T. 1. Wyd.: S. Kossowski. Lw. 1914 s. 198; J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1939 s. 115; wyd.: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. W-wa 1953 między s. 80-81; W. Voisé: Frycza Modrzewskiego nauka o państwie i prawie. W-wa 1956 między s. 16-17.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. De primatu papae. (Pińczów) 1558. Fragm. przekł. pol.: I. Lichońska. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4.

Autorstwo Modrzewskiego wg S. Kota; utwór przypisywany również S. Orzechowskiemu (por. Estr. XXV, 242). Ł. Kurdybacha za autora uważa kogoś z otoczenia Hieronima Ossolińskiego.

2. Relacja o śmierci Aniana przesłana Janowi Łaskiemu. Rkps Bibl. Publ. w Leningradzie.

Wg S. Kota: Andrzej Frycz Modrzewski. Wyd. 2 Kr. 1923 s. 29, autorstwo prawdopodobne.

Zob. też: Ciesielski Andrzej, Utwory o autorstwie niepewnym poz. 1.

OPRACOWANIA

Monografie: E. DYLEWSKI: Andriej Fricz Modrzewski, polskij politiczeskij pisatiel epochi rieformacii. Cz. 1. *Warszawskija Uniwiersitietskija Izwiestija* t. 14 (1883) nr 6; t. 15 (1884) nr 1, 2 i odb. W-wa 1884. (Nie ukończone, w jęz. ros.); por. E. DYLEWSKI: Frycz Modrzewski i najświeższa ocena jego działalności. *Nowiny* 1881 i odb. [Rec.: B. JASIEŃCZYK. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 3; W. SMOLEŃSKI: Badania dziejowe. *Prawda* 1884 nr 18; E. SULIMCZYK ŚWIERZAWSKI. *Wiad. Bibliogr. Warsz.* 1884 nr 6; *Kraj* 1884 nr 17; *Tyg. Powsz.* 1884 nr 28].

J. CARO: Andreas Fricius Modrevius. Seine Lehr-und Wanderjahre. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1905. [Rec.: A. BRÜCKNER: Z literatury o reformacji polskiej. *Kwart. Hist.* 1908].

W. MALINIAK: Andreas Fricius Modrevius. Ein Beitrag zur Geschichte der Staats - und Völkerrechtstheorien. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften in Wien. Philos.-Hist. Klasse* t. 170 (1913) i odb. [Rec.: A. PERETIATKOWICZ. *Czasop. Prawnicze i Ekonomiczne* 1913; St. P. (Pigoń): Szermierz wolności A. Frycz Modrzewski (1505-1572). *Kur. Lw.* 1913; B. JASINOWSKI: Z powodu pracy W. Maliniaka o A. Fryczu Modrzewskim. *Przegl. Filoz.* 1914; S. KOT. *Kwart. Hist.* 1914; M. K. *Bibl. Warsz.* 1914 t. 1; W. Pr. (W. PROKESCH). *Nowa Reforma* 1914 nr 46; A. PERETIATKOWICZ. *Ruch Filoz.* 1914/1918 nr 1; P. DĄBKOWSKI. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915)].

S. KOT: Andrzej Frycz Modrzewski. Studium z dziejów kultury polskiej w. XVI. Kr. 1919; wyd. 2 Kr. 1923. [Rec.: St. E. (ESTREICHER): Nowe dzieło o Modrzewskim. *Czas* 1919 nr 128; S. ŁEMPICKI. *Placówka* (Lw.) 1919 nr 28; J. PIETRZYCKI. *Gaz. Lw.* 1919 nr 140; J. PIETRZYCKI. *Świat* (dod.: *Romans i powieść*) 1919 nr 30. *Dzien. Nar.* (Piotrków) 1919 nr 156; R. *Przegl. Powsz.* 1919 t. 143-144; T. WIERZBOWSKI. *Przegl. Nar.* 1920 nr 5; A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1921; K. CHODYNICKI. *Przegl. Warsz.* 1921; O. HALECKI. *Ref. w Pol.* 1921; I. CHRZANOWSKI. *Slavia* 1922/23; A. BRÜCKNER. *Przegl. Warsz.* 1923 z. 4; K. KOLBUSZEWSKI. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26); K. KOLBUSZEWSKI: Die Forschungen auf dem Gebiete der polnischen Reformationsgeschichte 1918-1929. *Slavische Rundschau* 1930].

A. WĘGIERSKI: Systema historico-chronologicum ecclesiarum Slavonicarum. Utrecht 1652; wyd. 2 powiększone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — C. C. SANDIUS: Bibliotheca Anti-trinitariorum. Freistadt 1684. — S. LUBIENIECKI: Historia reformationis polonicae. Freistadt 1685. — P. BAYLE: Modrevius. W: Dictionnaire historique et critique. Rotterdam 1696. — D. BRAUN: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — S. F. LAUTERBACH: Ariano-socinismus olim in Polonia... Frankfurt 1725. — F. S. BOCK: Historia Antitrinitariorum. T. 1-2. Królewiec 1774-1775. —J. D. A. JANOCKI: Janociana. T. 1. W-wa 1776. — F. SZANIAWSKI: O A. Fryczu Modrzewskim, pisarzu dzieła w XVI wieku wydanego: O poprawie Rzeczypospolitej. *Posiedzenie publiczne Król. Warsz. Uniw.* W-wa 1819. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków... T. 2. Lw. 1833. — Andrzej Frycz Modrzewski. *Przyj. Ludu* 1843 nr 31, 32. — J. M. OSSOLIŃSKI: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Kr. 1852. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 457-485. — S. NOWICKI: Jędrzej Frycz Modrzewski. Szkic historyczny. *Gaz. Codz.* 1856 i odb. W-wa 1856. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — L. OTTO: J. Frycz Modrzewski. *Zwiastun Ewangeliczny* 1863. — K. Wł. W. (WÓJCICKI): Modrzewski (Frycz Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — A. MAŁECKI: A. Frycz Modrzewski. *Bibl. Ossol.* t. 5 (1864) i odb.; przedr. w książce: Z dziejów i literatury. Lw. 1896. —

K. HOFFMAN: Historia reform politycznych w dawnej Polsce. Lipsk 1867. — S. TARNOWSKI: Frycz Modrzewski. O poprawie Rzeczypospolitej. *Przegl. Pol.* 1867 t. 4. — K. B. SZCZANIECKI: System prawa narodów. Rys rozwoju prawa narodów w dziejach. Kr. 1872. — W. M. OLĘDZKI: Historia nauk politycznych wieku XVI do najnowszych czasów. Cz. 1. Teorie polityczne XVI wieku. Poz. 1873. — W. ŁAMAŃSKI: Andriej Fricz Modrzewski. *Gołos* 1874 nr 60. — B. ŁOZIŃSKI: Słowo za Modrzewskim. *Przew. Nauk. i Lit.* 1875; toż: *Tyg. Mód i Powieści* 1875 nr 17-19. — W. MAKUSZEW: Obszczestwiennyje i gosudarstwiennyje woprosy w polskoj litieraturie XVI wieka. *Sławjanskij sbornik* (Petersb.) 1875 t. 3 i nadb. [Rec.: A. REMBOWSKI. *Niwa* 1877 t. 12; przedr. A. REMBOWSKI: Pisma. T. 2. W-wa 1902]. — A. REMBOWSKI: Stanisław Leszczyński jako statysta. *Niwa* 1878 i odb. W-wa 1879. — X. W. K. (KNAPIŃSKI): Modrzewski

Andrzej. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 14 (1881) i odb. pt. A. Frycz Modrzewski, pisarz w. XVI, jako teolog. [Rec.: A. R. (Rembowski). *Niwa* 1882 t. 21 s. 411 nn.]. — J. Karłowicz: Rękopis hiszpańskiego przekładu księgi „O wojnie" (z dzieła „De Republica emendanda") A. Frycza Modrzewskiego. *Prace Filol.* t.1 (1885). — S. Tarnowski: Studia do historii literatury polskiej. Pisarze polityczni XVI w. T. 1. Kr. 1886. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1887; S. Załęski. *Przegl. Powsz.* 1887 t. 14; W. Zakrzewski. *Przegl. Pol.* 1887 t. 84]. — W. Skarżyński: Mikołaj Machiavel a A. Frycz Modrzewski. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 24 (1898) i odb. Poz. 1898. [Rec.: R. Michał (M. Rolle). *Gaz. Lw.* 1898 nr 174; Z. Gargas. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 1; A. Rembowski. *Słowo* 1899 nr 271-273; A. Rembowski. *Kwart. Hist.* 1900; przedr.: Pisma. T. 3. W-wa 1906; por. A. R. (A. Rembowski). *Ateneum* 1899 t. 4]. —

A. Małecki: Nowe wiadomości o Modrzewskim. *Dla powodzian. Książka zbior.* Lw. 1900. — P. Chlebowski: W sprawie Modrzewskiego. *Myśl. Księga zbior.* W-wa 1904; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — L. Gumplowicz: Geschichte der Staatstheorien. Innsbruk 1905 s. 163-174. — K. Miaskowski: Pięć listów A. Frycza Modrzewskiego. *Pam. Lit.* R. 4 (1905).— T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. Kr. 1908. — J. Warmiński: Kilka nowych kart z życia A. Frycza zwanego Modrzewskim. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 34 (1907) i odb. Poz. 1908. — K. Kościński: Czy A. Frycz Modrzewski nie pochodził z Pomorza? *Zapiski Tow. Nauk. Tor.* t. 1 (1908).— S. Kot: A. Frycz z Modrzewa o wychowaniu i szkole. (Na tle ówczesnej literatury pedagogicznej). *Muzeum* 1910 i odb. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); A. Brückner. *Książka* 1911; I. Chrzanowski. *Wychowanie w Domu i w Szkole* 1911 nr 3; K. Hartleb. *Przew. Nauk. i Lit.* 1911; S. Łempicki. *Nowe Tory* 1912 t. 1]. — Step. (S. Pigoń): A. Frycza, zwanego Modrzewskim, zdanie o pijaństwie. *Wyzwolenie* 1910 nr 3. — S. Kot: Wpływ starożytności klasycznej na teorie polityczne A. Frycza z Modrzewa. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 54 (1911) i odb. [Rec.: K. Hartleb. *Kwart. Hist.* 1912; S. Łempicki. *Książka* 1912; S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 11 (1912); S. Łempicki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1912; M. Kridl. *Bibl. Warsz.* 1913 t. 1]. — B. Chlebowski: Andrzej Frycz Modrzewski. *Ognisko* 1912 nr 12. — K. Drzewiecki: Wyd.: A. Frycza Modrzewskiego O naprawie Rzeczypospolitej z przekładu C. Bazylika (1577). (Wybór). W-wa 1914 *Bibl Klasyków Pol.* Wendego.— S. Pigoń: Z dziejów polskiej myśli prześladowanej. *Kur. Lw.* 1914 nr 125 nn. — T. Grabowski: Ze studiów nad Fryczem Modrzewskim. *Spr. AU* 1918 nr 5.— J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość bibliograficzna i patrystyczna. *Polonia Sacra* nr 1 (1918), nr 3 (1919). [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1921 s. 75-76]. — W. Płotnikow: Andriej Fricz Modrzewski i Stanisław Gozij. Oczerk iz istorii polskoj rieformacii XVI w. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1918. — E. Strasburger: Poglądy ekonomiczne w Polsce w XV i XVI w. *Ekonomista* 1918 i odb. [Rec. *Tyg. Ilustr.* 1919 nr 17]. —

K. Kosiński: Szermierze poprawy Rzeczypospolitej. W-wa 1920. — T. Wierzbowski: A. Frycza Modrzewskiego nieznana redakcja „Przydatku" do ksiąg O poprawie Rzplitej w nieznanym druku krakowskim z r. 1554. *Przegl. Nar.* 1920 i nadb. — J. Twardowski: Jan Ludwik Vives i A. Frycz Modrzewski. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 63 (1921) i odb. [Rec.: T. Grabowski. *Kur. Poz.* 1922 nr 174]. — S. Kot: Polacy w Bazylei za czasów Zygmunta Augusta. *Ref. w Pol.* 1921 s. 111-112, 118. — J. Nieczuja Urbański: A. Frycz Modrzewski a sprawa wywłaszczenia mieszczan w Polsce w 1543 r. *Przegl. Wszechpol.* 1925, listopad. — G. Clarotti: I primordi della letteratura politica in Polonia. *La Vita Italiana* 1926 ks. 4 fasc. 153-154. [Rec.: R. Pollak: Obcy o Polsce. Polonica włoskie. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 20]. — M. Czapska: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 s. 1-151. — S. Kot: A. Frycza Modrzewskiego list do króla Zygmunta Augusta przy wręczaniu dzieła O poprawie Rzplitej. *Ref. w Pol.* 1928 s. 115-119 [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 501-502; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. Tamże s. 312; K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. *Ref. w Pol.* 1928. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 183. — S. Dunin-Borkowski: Untersuchungen zum Schrifttum der Unitarier vor Faustus Socini. *75 Jahre Stella Matutina Festschrift.* II. Feldkirch 1931. [Rec.: E. M. Wilbur. *Ref. w Pol.* 1934 s. 255]. — J. Berger: Księga o kościele A. Frycza Modrzewskiego. Cieszyn 1931. [Rec.: (Ew. Pol.). *Ewangelik* 1932 nr 6; K. Völker:

Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 66; S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — G. Agosti: Kilka uwag o „De Republica emendanda". Przyczynek do studium myśli politycznej A. Frycza Modrzewskiego. *Themis Pol.* S. 3 t. 8 (1933) i odb. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1933; S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934; R. Pollak. *Przegl. Współcz.* 1934 t. 51 s. 462; E. Jarra. *Themis Pol.* t. 9 (1935) i odb.]. — E. Jarra: Le Bodinisme en Pologne au XVII-e siècle. *Archives de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique* 1933 nr 1-2 s. 122-123; odb. Paryż 1933. — P. Bańkowski: Nieznany list dedykacyjny A. Frycza Modrzewskiego do ks. pruskiego Albrechta. *Ref. w Pol.* 1934. — H. Barycz: Pierwsza polemika religijna Jakuba Górskiego. *Ref. w Pol.* 1934 s. 176. — J. Chechelski: Wpływ scholastyki na A. Frycza Modrzewskiego. *Ref. w Pol.* 1934 i nadb. W-wa 1935. — I. Dziedzicki: De constitutione Ecclesiae apud A. F. Modrzewski. Rzym 1934. — K. Piekarski: Hozjusz Modrzewskiemu. *Ref. w Pol.* 1934. — S. Kot: [K. Estreicher: Bibliografia polska XXVIII-XXX (1930-34). Rec.]. *Ref. w Pol.* 1934 s. 202. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 233 i odb.; por. *Spr. Tow. Nauk Warsz. Wydz. I. 1934.* W-wa 1935. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. Kot: Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 69. — S. Szczotka: Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju. *Ref. w Pol.* 1935/36.— P. Mesnard: L'Essor de la philosophie politique au XVI siècle. Paryż 1936; toż wyd. 2 Paryż 1952 rozdz. pt. La Liberté polonaise et le gouvernement de la Loi: Orzechowski et Modrzewski. [Rec.: A. Kłoskowska: Andrzej Frycz Modrzewski i polskie Odrodzenie w interpretacji francuskiego historyka. *Nauka Pol.* 1953 nr 4]. — B. Nadolski: Epoka stanisławowska wobec polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 33 (1936). — A. Solmi: Il Rinascimento italiano e la Polonia. *Europa Orientale* t. 16 (1936) s. 266. — J. Jastrzębski: Nad mogiłą wójta z Wolborza — A. Frycza Modrzewskiego. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 45 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 302). — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939).—

O. Halecki: Andrzej Frycz Modrzewski. *Great Men and Women of Poland.* Nowy Jork 1941. — K. E. J. Jørgensen: Ökumenische Bestrebungen unter den polnischen Protestanten bis zum Jahre 1645. Kopenhaga 1942. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 366-367 i nadb.; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 153]. — W. Lednicki: Polish Literature in 1543. *Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America* t. 1 (1942/1943) nr 4. — P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944) s. 383. — A. Żechowski: Nurt protestu społecznego w dawnej literaturze polskiej. *Przemiany* 1945 nr 3. — Wł. Ż.: A jednak pierwszy — Modrzewski. *Dzien. Pol.* 1945 nr 312. — E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. —

A. Kawecka-Gryczowa: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wsch. W-wa 1946. — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — A. Kowalska: Andrzej Frycz Modrzewski. W-wa 1947 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Polscy Pisarze Polityczni i Społeczni* z. 1. [Rec.: hw. *Głos Wolnych* nr 3 s. 15; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 677; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań ..., jw. s. 166]. — L. Firpo: Il pensiero politico del Rinascimento e della Controriforma. *Questione di Storia Moderna* 1948 i odb. s. 26. — C. Lechicki: O Fryczu Modrzewskim. *Pielgrzym Pol.* 1948 nr 4 s. 54. — R. Pisarski: Mikołaj Rej z Nagłowic i A. Frycz Modrzewski jako pierwsi obrońcy chłopa polskiego. W książce: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1948). — F. L. Schoell: Une Discipline négligée: la littérature latine de la Renaissance. *Lettres d'Humanité* t. 7 (1948) s. 155-157. — K. Górski: Studia nad dziejami polskiej literatury antytrynitarskiej XVI w. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1949). — L. Ehrlich, J. Langrod: Zarys historii nauki prawa narodów politycznego i administracyjnego w Polsce. Kr. 1949 s. 10, 26, 45. — Ł. Kurdybacha: Dzieje oświaty kościelnej do końca XVIII w. W-wa 1949 s. 157. — W. Voisé: Podstawowe założenia etyki A. Frycza Modrzewskiego i jego stosunek do szlacheckiego dualizmu etycznego. *Ruch Filoz.*

1949/50 z. 4. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 677; przedr. jw.; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 166]. — A. Bogdanowicz: [C. Wycech: Z dziejów chłopskich walk o społeczne wyzwolenie. W-wa 1949. Rec.]. *Nowe Drogi* 1950 nr 5. — S. Kot: Basel und Polen. *Zeitschrift f. Schweizerische Geschichte* 1950. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 200]. — Ł. Kurdybacha: Humanizm i jezuici. W-wa 1950 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Oświata i Wychowanie* z. 3. — W. Voisé: Modrzewski a szlachecki dualizm etyczny. *Państwo i Prawo* 1950 z. 5/6. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw. s. 166-167]. —

J. Słomkowski: Wpływ różnych kultur na twórczość A. Frycza Modrzewskiego na podstawie ,,De republica emendanda". *Roczniki Hum.* t. 2/3 (1950/51). — H. Barycz: Andrzej Frycz Modrzewski. W czterechsetlecie pierwszego wydania De republica emendanda. *Zeszyty Wr.* 1951 nr 1. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 676-677; przedr. jw.; R. Rosin. *Wiad. Hist.* 1952 nr 2; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 165-166]. — C. Lechicki: Andrzej Frycz Modrzewski. (Z okazji 400-lecia jego dzieła ,,O naprawie Rzplitej"). *Strażnica Ewangeliczna* 1951 nr 123-125. [Rec.: J. M. Ś. (Święcicki): O tragedii Modrzewskiego. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 48]. — Patryk: Nad Modrzewskim. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 1/2. — W. Voisé: A. Frycz Modrzewski o wojnie i pokoju. *Państwo i Prawo* 1951 nr 1 i nadb. [Rec.: *Wiad. Hist.* 1952 z. 2; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 167-168]. — W. Voisé: A. Frycz Modrzewski — bojownik postępu. W-wa 1951 *Mała Biblioteczka Tow. Wiedzy Powsz.* S. 5 *Hist.*; wyd. 2 W-wa 1953; por. W. Voisé: A. Frycz Modrzewski — bojownik postępu. W-wa 1953 *Tow. Wiedzy Powsz. Red. Odczytów. Tematyka Społ.-Polit. Hist.* (Maszynopis powiel.). — W. Voisé: Andrzej Frycz Modrzewski. W-wa 1953 *Rocznice i obchody kulturalne.* T. 1: Epoka Odrodzenia. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 166]. —

A. Czermiński: ,,A iżby wojny wieść nigdy nie było potrzeba". *Żołnierz Pol.* 1952 nr 6. — L. Ehrlich: Modrzewskiego księga o wojnie w skali nauki światowej. *Spr. PAU* 1952 nr 7/10. — J. Gierowski: Walka A. Frycza Modrzewskiego o naprawę Rzeczypospolitej. *Sprawy i Ludzie* 1952 nr 55 (dod. tyg. *Gaz. Robot.*). — A. Lam: Frycz-Modrzewski — reformator. *Po prostu* 1952 nr 8. — E. Lipiński: Poglądy społeczno-ekonomiczne Frycza Modrzewskiego. *Ekonomista* 1952. — K. Mężyński: A. Frycza Modrzewskiego ,,De Republica emendanda" a cenzura kościelna. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw. s. 168-169]. — A. Peretiatkowicz: Doktryna pokojowa A. Frycza Modrzewskiego. *Życie i Myśl* 1952 nr 1/6. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań..., jw., s. 168]. — J. Tazbir: Echa walk klasowych XVI wieku w polskiej opinii szlacheckiej. *Przegl. Hist.* 1952 z. 2. — W. Voisé: O ideologii społeczno-ustrojowej A. Frycza Modrzewskiego. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 4 (1952) i odb. —

L. Balcerowski: Andrzej Frycz Modrzewski. *Świat i Życie* 1953 nr 19. — H. Barański: Wielki reformator i pierwszy polski publicysta. *Nowy Świat* (dod. do: *Głos Wielkopol.*) 1953 nr 20. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 109 i in. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Kilka uwag o początkowych etapach rozwoju reformacji w Polsce. *Polonistyka* 1953 nr 4 s. 39 i in. — K. Budzyk: O literaturze polskiej w dobie Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 5 s. 12-13. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI w. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. PAN*; por. K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 36-37 i osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — J. Chałasiński: Problem renesansu i humanizmu w Polsce. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* t. 3 (1953); przedr.: *Problem humanizmu.* Łódź 1954 *Prace z Hist. Myśli Społecznej* t. 2. — A. Czermiński: Frycz Modrzewski przeciw wojnom zaborczym. *Echo Tyg.* 1953 nr 19; por. *Kultura i Życie* 1953 nr 16; *Nowiny Tyg.* 1953 nr 16; *Słowo Tyg.* 1953 nr 16; *Świat i My* 1953 nr 64; *Widnokrąg* (dod. do: *Gaz. Poz.*) 1953 nr 19; *Życie i Kultura* 1953 nr 20. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce

epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 rozdz. 4 pt. Rzeczywistość społeczna w ujęciu A. Frycza Modrzewskiego; por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: K. Grzybowski: Metoda naukowa Frycza Modrzewskiego. Charakterystyka Petrycego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.; P. Rybicki: Pozycja społeczna uczonych Odrodzenia. Tamże s. 368. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. Tamże s. 383 i in.]. — L. Goliński: Pamięci wielkiego humanisty. Uroczystości ku czci A. Frycza-Modrzewskiego w Wolborzu. *Trybuna Ludu* 1953 nr 269. — K. Grzybowski: Systematyka prawa w Polsce Odrodzenia, jej rola i podłoże klasowe. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 passim; por. K. Grzybowski: Systematyka prawa w Polsce XVI wieku, jej rola i podłoże klasowe. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: J. Bardach: W sprawie polskiej myśli prawniczej okresu Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 267-268. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. Tamże, s. 389 i in.]. —

J. Hartwig: Przymierze z wielkim pisarzem. *Świat* 1953 nr 23. — S. Hrabec: O języku Bazylikowego przekładu „De republica emendanda" A. Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. S. Hrabec: Język Bazylika w przekładzie A. F. Modrzewskiego. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — KW.: Andrzej Frycz Modrzewski. *Kłosy* 1953 nr 4. — Z. Kaczmarczyk: Typ i forma państwa polskiego w okresie demokracji szlacheckiej. *Odrodzenie w Polsce*... T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 513-515 i in.; por. toż W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw.; por. też: Z. Kaczmarczyk: Typ i forma państwa polskiego XV i XVI w. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia, referaty, dyskusja.* T. 1. W-wa 1953 s. 463. — K. Koźmiński: Wolborz — miasto A. Frycza z Modrzewia. *Dziś i Jutro* 1953 nr 37. — H. Krępska: Sylwetki z epoki Odrodzenia. A. Frycz Modrzewski. *Meander* 1953 nr 2. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 296-298 i in.; toż osob. przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 170 nn.; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: J. Ziomek: Miejsce Skargi w rozwoju polskiej prozy literackiej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 320]. — J. Krzyżanowski: Wstęp do wyd. fotooffsetowego: O poprawie Rzeczypospolitej. Przekł. pol.: C. Bazylik. W-wa 1953. [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1953 z. 4]. — K. Kumaniecki: Prolegomena i wyd.: Opera omnia. T. 1: Commentariorum de republica emendanda libri quinque. W-wa 1953. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 284; E. Franceschini. *Aevum* t. 29 (1955) z. 1; M. Klučka. *Listy filologické* t. 79 (1956); G. Stökl. *Historische Zeitschrift* (Monachium) 1957 t. 183]. — Ł. Kurdybacha: Andrzej Frycz Modrzewski. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4; por. Ł. Kurdybacha: Andrzej Frycz Modrzewski. *Nowa Szkoła* 1953 nr 6; przedr.: *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — Ł. Kurdybacha: Ideologia Frycza Modrzewskiego. W-wa 1953; por. Ł. Kurdybacha: Frycz Modrzewski i jego poglądy społeczne. *Praca Świetlicowa* 1953 nr 10. [Rec.: J. Ochęduszko. *Przegl. Kult.* 1953 nr 45; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 285]. — Ł. Kurdybacha: Społeczna rola nauki i uczonych w ujęciu A. Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956; por. toż osob. (wersja skrócona). W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: P. Rybicki: Pozycja społeczna uczonych Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 368. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. Tamże. T. 2 cz. 2. W-wa 1956]. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz. Red. nauk. i komentarze: S. Bodniak. W-wa 1953. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 284]. — Ł. Kurdybacha: Wstęp i wyd.: Wybór pism. Przekł. pol.: E. Jędrkiewicz, I. Lichońska, L. Joachimowicz. W-wa 1953. [Rec. J. K. *Świetlica* 1954 nr 1]. —

A. Lam: A. Frycz Modrzewski o wychowaniu i szkole. Nota wydawcy. *Życie Szkoły Wyższej* 1953 nr 6. — J. Lechicka: A. Frycza Modrzewskiego poglądy na oświatę i wychowanie. *Nowy Tor* 1953 nr 14. — K. Lepszy: Andrzej Frycz Modrzewski. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygoto-*

wawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*. [Dyskusja: J. Goldberg: Załamywanie się ogólnokrajowego procesu przemian na poszczególnych terenach i problem ideologii. *Odrodzenie w Polsce...*, jw., s. 245-247]. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 285; J. Ziomek. *Roczn. Lit.* 1955 s. 233-234]. — K. Lepszy: Andrzej Frycz Modrzewski — pisarz społeczny polskiego Odrodzenia. *Życie Szkoły Wyższej* 1953. — K. Lepszy: Modrzewskiego głos przeciw wojnie. *Życie Lit.* 1953 nr 43. — K. Lepszy: Z zagadnień ideologii A. Frycza Modrzewskiego. *Kwart. Hist.* 1953. — Z. Libiszowska: Andrzej Frycz Modrzewski — w czterechsetną rocznicę. *Przegl. Nauk. Hist. i Społ.* t. 3 (1953). — E. Lipiński: Andrzej Frycz Modrzewski. Z dziejów przemian społeczno-ekonomicznych w Polsce w XVI wieku. *Problemy* 1953 nr 12. — E. Lipiński: Myśl ekonomiczna polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 167-172 i in. — Z. Marciniak: Poglądy pedagogiczne A. Frycza Modrzewskiego. *Głos Nauczycielski* 1953 nr 35. — Z. Modzelewski: Tło społeczne nauki polskiej w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 27 nn. i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. w książce: Wybór pism. Pisma naukowe. W-wa 1956. — *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 20-23 i in. — J. Pelc: Wielki bojownik o postęp i czołowy myśliciel polskiego Renesansu. *Polonistyka* 1953 nr 5. — A. Siudut: Modrzewskiego „Lepszy rycerz niż panosza". *Język Pol.* 1953 z. 4. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Odrodzenia. *Problemy* 1953 nr 10 s. 653-654 i in. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych...*, jw.; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk....*, jw.; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8 rozdz. pt. Modrzewski i społeczna problematyka oświaty; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — B. Suchodolski: Społeczne i filozoficzne problemy polskiego Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 17-19 i in.; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli..., jw. — S. Szczotka: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 591-592 i in. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2. — W. Voisé: Księga O prawach A. Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956; por. W. Voisé: Nauka o prawie A. F. Modrzewskiego. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: J. Budkiewicz: Problematyka psychologiczna w pracach naukowych Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; W. Voisé: Podsumowanie dyskusji. Tamże. Zob. też: B. Suchodolski: Podsumowanie obrad Sekcji Historii Nauki. Tamże]. — W. Voisé: Problem chłopski i mieszczański w ujęciu Frycza Modrzewskiego. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia, referaty, dyskusja.* T. 2. W-wa 1953. — W. G. N.: Andrzej Frycz Modrzewski. *Żołnierz Pol.* 1953 nr 9. — A. Wantuła: Duchowa spuścizna po A. Fryczu Modrzewskim. *Kalendarz ewangelicki na rok 1953.* Bydgoszcz 1953. — W. Wernic: Andrzej Frycz Modrzewski. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 5. — Z. Wojciechowski: Przełom i przebieg Odrodzenia w Polsce, oglądane oczyma historyka ustroju. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 482 i in.; przedr. w książce: Studia historyczne. W-wa 1955. — Z. Żandarowski: Modrzewski — czołowa postać polskiego Odrodzenia. *Po prostu* 1953 nr 38. —

J. Kott, K. Wyka: Książka J. Krzyżanowskiego „Historia literatury polskiej". *Nowe Drogi* 1954 nr 2 s. 141. — K. Kumaniecki: Prolegomena i wyd.: Opera omnia. T. 2: Orationes. W-wa 1954. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 269]. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: Dzieła wszystkie. T. 2: Mowy. Przekł. pol. E. Jędrkiewicz. Red. nauk. i komentarze: K. Koranyi. W-wa 1954. [Rec.: C. Backvis, jw.]. — K. Lepszy: Andrzej Frycz Modrzewski. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — T. Mikulski: „Czytywałem Polaka Modrzewskiego...". Ze związków kulturalnych między Oświeceniem a Renesansem. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 1; przedr. w książce: Ze studiów nad Oświeceniem. Zagadnienia i fakty. W-wa 1956. —

M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — S. Arnold: Les Idées politiques et sociales de la Renaissance en Pologne. *La Pologne au X-e Congrès International des Sciences Historiques à Rome*. W-wa 1955 s. 160-162 i in. — O. Bartel: Jan Łaski. Część I: 1499-1556. W-wa 1955 s. 122 i in. — H. Barycz: Wstęp do wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — Z. Kaczmarczyk: O kanclerzu Janie Łaskim. W-wa 1955 s. 100 i in. — T. Kardos: A magyarországi humanizmus kora. Budapeszt 1955. [Rec.: T. Csorba: Doba humanizmu na Węgrzech. *Kultura i Społeczeństwo* 1957 nr 1 s. 208 nn]. — K. Kumaniecki: Prolegomena i wyd.: Opera omnia. T. 3: De ecclesia liber secundus. W-wa 1955. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 286; A. Gieysztor. Tamże, s. 307]. — J. Lecler: Histoire de la tolérance au siècle de la Réforme. T. 1. Paryż 1955 *Théologie. Études Publiées sous la Direction de la Faculté de Théologie S. J. de Lyon--Fourvière* 31. — T. Nowak: Wstęp i wyd.: Polska sztuka wojenna w czasach Odrodzenia. W-wa 1955 s. 30 i in. —

Andrzej Frycz Modrzewski. *Album pisarzy polskich*. W-wa 1956. — O. Bartel: Do historii Brzezin i prepozytury brzezińskiej A. Frycza Modrzewskiego. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — L. Ehrlich: Modrzewskiego księga ,,O wojnie" w skali nauki światowej. Tamże. — J. Krzyżanowski: Okruchy przysłowioznawcze. *Poradnik Język.* 1956 z. 8. — Ł. Kurdybacha: Poglądy społeczne i filozoficzne A. Frycza Modrzewskiego. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej*. T. 1. W-wa 1956. — A. Lam: Andrzej Frycz Modrzewski. *Wielcy Polacy Odrodzenia*. W-wa 1956. [Rec.: J. Skórnicki. *Książka dla Ciebie* 1956 nr 19]. — E. Lipiński: Polska myśl ekonomiczna okresu Odrodzenia. Rozdz. 3: Poglądy społeczno--ekonomiczne A. Frycza Modrzewskiego. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 169-185. — J. Skoczek: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. LXIX--LXXVIII. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania*. T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 33. — W. Voisé: Frycza Modrzewskiego nauka o państwie i prawie. W-wa 1956 *PAN Komitet Nauk Prawnych. Studia nad Hist. Państwa i Prawa* S. 2 t. 3. (Fragm. drukowane wcześniej, zob. wyżej). [Rec.: M. Langrod-Vaughan. *Revue Historique de Droit Français et Étranger* 1957 nr 4; J. Pelc. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2; W. Sobociński: Nauka Frycza Modrzewskiego a ustrój i prawo Rzeczypospolitej szlacheckiej. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 9 (1957) z. 1]. — S. Weymann: Pierwsze ustawy pogłównego generalnego w Polsce (rok 1498, 1520) na tle ówczesnego systemu podatkowego. *Roczniki Dziejów Społ. i Gospodarczych* t. 18 (1956). —

B. Boczek: Krzysztofa Warszewickiego nauka o państwie i dyplomacji. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 Seria: *Hist. Nauk Społ.* z. 1 (1957) s. 93 nn. — S. Ciesielska Borkowska: Hiszpański przekład księgi ,,O wojnie" Frycza Modrzewskiego. *Studia i Materiały*..., jw. z. 1 (1957) i odb. — Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski: Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795. W-wa 1957 *Historia Państwa i Prawa Polski do r. 1795* cz. 2. — Ł. Kurdybacha: Wstęp i wyd.: Dzieła wszystkie. T. 3: O kościele księga druga. Przekł. pol.: I. Lichońska, H. Krępska. Red. nauk. przekładu: K. Górski. W-wa 1957. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: Dzieła wszystkie. T. 4: Pisma 1560-1562. Przekł. pol.: W. Germain, E. Jędrkiewicz, I. Lichońska. Red. nauk. przekładu oraz komentarze: K. Górski. W-wa 1957. — P. Rybicki: Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia. *Studia i Materiały* ..., jw. z. 1 (1957) s. 14 nn. — W. Voisé: O zadaniach i metodzie historii nauk społecznych. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1957 nr 1. — W. Voisé: 400 lat ,,Poprawy Rzeczypospolitej" Frycza Modrzewskiego w Szwajcarii. *Trybuna Ludu* 1957 nr 120. — R. W. Wołoszyński: Poglądy społeczne i polityczne Sebastiana Petrycego. *Sebastian Petrycy, uczony doby Odrodzenia*. Wr. 1957 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 3 passim. —

J. Budkiewicz: Znaczenie i ogólna charakterystyka myśli psychologicznej w dziełach naukowych A. Frycza Modrzewskiego. *Przegl. Hum.* 1958 nr 6. — J. Górski: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — O. Halecki: From Florence to Brest (1439-1596). *Sacrum Poloniae Millennium* t. 5 (1958). —

A. Hartmann: Wstęp i wyd.: Die Amerbachkorrespondenz... T. 5. Bazylea 1958. [Rec.: W. Voisé. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1959 nr 1]. — K. Kumaniecki: Prolegomena i wyd.: Opera omnia. T. 4: Opuscula annis 1560-1562 conscripta. W-wa 1958. — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. — W. Voisé: 400-lecie tłumaczenia De Republica emendanda przez Wolfganga Weissenburga. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958). Por. W. Voisé: The Fourth Hundredth Anniversary of Wolfgang Weissenburg's Translation of „De Republica emendanda". *The Review of Polish Academy of Sciences* 1959 nr 1; toż w jęz. niem. *Basler Zeitschrift f. Geschichte u. Altertumskunde*; toż w jęz. ros. *Żurnał Polskoj Akadiemii Nauk* t. 4 (1959) wyp. 1. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — H. Barycz: Kilka dokumentów do dziejów arianizmu polskiego. II. Epilog „Sylw" A. Frycza Modrzewskiego. *Studia nad arianizmem*. Pod red. L. Chmaja. W-wa 1959. — J. Budkiewicz: Psychologiczna problematyka rozwojowa i wychowawcza w koncepcjach pedagogicznych A. Frycza Modrzewskiego. *Psychologia Wychowawcza* 1959 nr 2. — K. Górski: Ewolucja poglądów religijnych A. Frycza Modrzewskiego. *Studia nad arianizmem*..., jw.; por. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1959 z. 2. — K. Kumaniecki: O rękopisie lejdejskim „Sylw" A. Frycza Modrzewskiego i podstawach nowego wydania. *Przegl. Hum.* 1959 nr 4. — Ł. Kurdybacha: Wstęp i wyd.: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. Przekł. pol.: L. Joachimowicz, I. Lichońska. Red. nauk. przekładu oraz komentarze: K. Górski. W-wa 1959. — Ł. Kurdybacha: Zagadnienie autorstwa traktatu „De primatu papae". *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — P. Rybicki: Z dziejów polskiego arystotelizmu. „De politica hominum societate" A. A. Olizarowskiego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* z. 3 (1959) s. 84 nn. — W. Sobociński: Memoriał Jana Ostroroga a początki reformacji w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.*, jw. — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Materiały*..., jw. z. 3 (1959) s. 11-12. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — K. Głombiowski: Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Kat. 1960. — A. Milska: Pisarze polscy. Wybór sylwetek. W-wa 1963.

Monografia bibliograficzna: Andrzej Frycz Modrzewski. Bibliografia zestawiona przez Pracownię Bibliografii Staropolskiej IBL PAN. Wr. 1962 *IBL PAN Bibl. Nar. Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 12.

G

GALATOWSKI JOANNICY (JOANICJUSZ) (zm. 1688)

Pisarz homiletyczny, polemista.

Pochodzenie i szczegóły z młodości nie są znane. Kształcił się w kolegium kijowskim. Był uczniem Łazarza Baranowicza, który otoczył go trwałą opieką. Następnie wstąpił do zakonu; przez pewien czas przebywał w monasterze Kupiatyckim. Za sprawą Baranowicza został rektorem Akademii Kijowskiej w 1658-1659. W 1663 wsławił się dysputą z kaznodzieją królewskim, jezuitą Adrianem Pikarskim w Białej Cerkwi. Po zburzeniu Akademii przez wojska Doroszenki w 1665 tułał się po Podolu, Wołyniu i Litwie; przez jakiś czas był we Lwowie. W 1668 był ihumenem monasteru Brackiego w Kijowie, a w roku następnym został wyświęcony przez Baranowicza na archimandrytę klasztoru Jeleckiego w Czernihowie. Pod wpływem swego opiekuna rozwinął polemiczno-teologiczną twórczość przeciw unii, a także przeciw religii żydowskiej, islamowi i arianom. Pisał po polsku i po rusku. W 1671 kazał w Moskwie przed carem. Zmarł w podeszłym wieku 2 stycznia 1688 w Czernihowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Messia prawdywyj Isus Chrystos. Kijów 1669. Wyd. nast. (po polsku) pt. Messiasz prawdziwy... Kijów 1672.

Podobiznę karty tyt. podał A. Jabłonowski: Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kr. 1900.

Dzieło przeciw religii żydowskiej, w formie rozmów między chrześcijaninem i Żydem.

2. Niebo nowoje..., to jest Prebłohosławennaja Djewa Maria Bohorodyca z czudami swoimi. Lw. 1665, dr. M. Sliozka. Wyd. nast. (po pol. i białorusku): Czernihów 1677; Czernihów 1699.

Przekł. rumuński za staraniem metropolity Warlaama.

3. Rozmowa białocerkiewska... z... Hadrianem Piekarskim. (Kijów 1663). Wyd. nast. Nowogrod Siewierski 1676.

Przekł. ros.: Askoczenskij pt. Biłocierkowskaja biesida, bywszaja 8-go nojabria 1663 g Kijów 1857.

4. Stary kościół zachodni nowemu kościołowi rzymskiemu pochodzenie Ducha S. od Ojca Same[go] nie od Syna pokazuje. Nowogrod Siewierski 1678, Druk. Arcybiskupia.

5. Sophia Mądrość. Czernihów 1686, Druk. Św. Trójcy.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 391-400. — Galatowski (Joannicy). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — N. T. Sumcow: Joannikij Galatowskij. *Kijewskaja starina* 1884 i odb.; przedr. w książce: K istorii južno-russkoj litieratury XVII st. Kijów 1885. — W. O. Eichhorn: Rieczy proizniesiennyja Joanikiem Galatowskim w Moskwie w 1670. *Cztienija w Impieratorskom Obszczestwie Istorii i Driewnostiej* 1895. [Rec.: O. H-ij. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1896 t. 10]. — A. Brückner: Spory o unię w dawnej literaturze. *Kwart. Hist.* 1896. — W. O. Eichhorn: Priebywanije w Moskwie J. Galatowskogo w 1670 godu. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1896 t. 11. [Rec.: O. H-ij. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1897 t. 19]. — Galatowski albo Golatowski Joanicjusz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 23 (1899). — A. Jabłonowski: Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kr. 1899/1900 s. 151-152 i in. — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 138-140. — M. Woznjak: Istorija ukrajinśkoj literatury. T. 2. Lw. 1921. — A. Brückner: Historia literatury rosyjskiej. T. 1. Lw. 1922. — T. Grabowski: Z dziejów literatury unicko-prawosławnej w Polsce. 1630-1700. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 1 (1922). — W. Syncowycz: Sproby perekładiw sw. Pyśma w tworach J. Halatowśkoho. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1930 t. 99. — S. Ciobanu: Din legăturile culturale romano-ucrainene, Joannikie Galeatovschi şi literatură romînească veche. (Ze związków kulturalnych rumuńsko-ukraińskich, Joannicy Galatowski a dawna literatura rumuńska). *Academia Romană. Memoriile Secţiunii Literare* S. III t. 8. Bukareszt 1936/1938 s. 143-232. [Rec.: T. Gostyński. *Przegl. Hist.* 1948]. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — J. Janów: Galatowski Joanicjusz. *Pol. słownik biogr.* T. 7 z. 3 (1948). — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — I. J. Kraczkowski: Oczerki po istorii russkoj arabistiki. Moskwa 1950 s. 29-30.

tzw. GALL ANONIM (początek XII w.)

Kronikarz.

Autor najstarszej kroniki polskiej, nieznany z imienia i szczegółów życia. Nazwę Gallus nadał mu Marcin Kromer. Był cudzoziemcem nieznanego rodu, z pewnością duchownym, prawdopodobnie benedyktynem. Jego wykształcenie obejmowało znajomość Biblii i patrystyki, szeregu dzieł średniowiecznych i niektórych klasycznych. Jako kronikarz wzorował się na ówczesnej historiografii zachodniej, co zaznaczyło się w formie i w laickich tendencjach jego dzieła. Znał ogólnie przeszłość Węgier oraz — poza Polską — niektóre regiony Węgier; bezpośrednia znajomość Prowancji nie jest pewna. Dotychczas nie ustalono jego narodowości i miejsca pochodzenia; uwzględniano przy tym Prowancję, Flandrię, Walonię, Węgry, Italię i niektóre kraje słowiańskie. Najsilniej argumentowano tezę o francuskim pochodzeniu Galla, wg której miał on przybyć do Polski z prowan-

salskiego klasztoru St. Gilles (A. Przezdziecki, S. Kętrzyński) poprzez filialny klasztor benedyktyński w Somogyvár na Węgrzech (T. Tyc, M. Plezia, P. David, przez pewien czas A. Brückner). Wyklucza to K. Maleczyński, wg którego Gall pochodził z Flandrii, a przynajmniej tam się kształcił. J. Zathey upatrywał w Anonimie mnicha iroszkockiego z klasztoru St. Hubert w Ardenach (diecezja leodyjska), człowieka — być może — identycznego z kronikarzem tego klasztoru Lambertem Młodszym. F. M. Bartoš utożsamiał Galla z późniejszym arcybiskupem gnieźnieńskim Jakubem ze Żnina. Sam Anonim nazywa siebie wygnańcem i pielgrzymem. Data jego przybycia do Polski nie jest definitywnie ustalona; na pewno był tu wczesną wiosną 1113 (powrót Bolesława Krzywoustego z Węgier). Kronikę pisał przypuszczalnie na dworze książęcym w 1113-1115 (M. Plezia). Popierał politykę Bolesława Krzywoustego i w dziele swym stał się wyrazicielem ówczesnej polskiej myśli politycznej oraz patriotycznych dążeń do wskrzeszenia królestwa polskiego. Informatorem (może także inspiratorem) i mecenasem kronikarza był kanclerz Michał z rodu Awdańców oraz bliżej zupełnie nie znany biskup Paweł, wybitne osobistości na dworze książęcym. Szereg wypadków Anonim opisał z autopsji. Dzieło Galla jest odbiciem tych tendencji literackich, które na Zachodzie najpełniej wyraziły się w epice rycerskiej, u nas prawie nie znanej. — Nie wiadomo, czy Gall przebywał w Polsce w charakterze tylko kronikarza. Inne szczegóły nieznane.

Wg M. Plezi jest on także autorem węgierskiej kroniki *Gesta Hungarorum*.

TWÓRCZOŚĆ

Kronika. Powst. 1112-1115.

Obejmuje dzieje Polski od czasów legendarnych po 1113, głównie okres panowania Bolesława Krzywoustego. Zredagowana w 3 księgach opatrzonych wstępnymi listami dedykacyjnymi. Jest pisana prozą rymowaną i rytmiczną, zawiera nadto 6 utworów wierszowanych w leoninach.

Wydania: Vincentius Kadłubko et Martinus Gallus, scriptores historiae polonae vetustissimi. Wyd. G. Lengnich. Gdańsk 1749 (z rkpsu heilsberskiego). Przedr. W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae scriptorum collectio magna. T. 3. W-wa 1776. — Pt. Chronicon ad fidem codicum, qui servantur in Pulaviensi tabulario. Wyd. J. W. Bandtkie. W-wa 1824 (z rękopisu Sędziwoja z Czechła i heilsberskiego). — Pt. Chronicae Polonorum. Wyd. z wybranymi wariantami rkpsu Bibl. Zamoyskich J. Szlachtowski i R. Koepke. *Monumenta Germaniae Historica* t. 9 (1851).— Pt. Galli Chronicon. Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864) (głównie na podstawie rkpsu Sędziwoja). — Pt. Galli anonymi Chronicon. Wyd. L. Finkel i S. Kętrzyński. Lw. 1899 *Fontes Rerum Polonicarum in Usum Scholarum* t. 1. — Pt. Galli Anonymi Chronicon. Codicis saeculi XIV zamoscianus appellati reproductio paleographica. Wyd. J. Krzyżanowski. W-wa 1948 (wyd. fototypiczne). — Pt. Galli Anonymi Cronica et Gesta ducum sive principum Polonorum. Wyd. K. Maleczyński. Kr. 1952 *Monumenta Poloniae Historica* S. II t. 7.

Rękopisy: Bibl. Zamoyskich, pergaminowy, z XIV w. Rkps Bibl. Nar. sygn. Cim. 28; Bibl. Czart. nr 1310; heilsberski Bibl. Nar.

Przekł. pol.: H. Kownacki pt. Historia Bolesława III... W-wa 1821. — M. Gliszczyński fragm. pt. Księga I-sza Galla jako próba zamierzonego przezemnie tłumaczenia kronikarzy polskich do Długosza wyłącznie. *Rozmaitości Nauk. i Lit.* 1860 s. 27-142. — Z. Komarnicki pt. Kronika Marcina Galla. W-wa 1873. — R. M. Brzezińska fragm. pt. Z kroniki... Młodzieńcze lata Bolesława Krzywoustego. W-wa 1900 (swobodny przekł.); toż wyd. 2 W-wa 1919. — J. Ejsmond fragm. pt. Pieśń o Bolesławie Chrobrym, śpiewana przez rycerstwo niemieckie. *Praca* 1912 nr 26. — R. Grodecki pt. Kronika polska. Kr. 1923 *BN* I, 59. — J. Mirski fragm. pt. Króla Bolesława zwycięstwo nad Pomorzany. *Kwart. Klas.* 1929; przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141; R. Gansiniec: Liryka Galla Anonima. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. — J. Birkenmajer fragm. pt. Tren żałobny na śmierć Bolesława Chrobrego (Omnis aetas, omnis sexus...). *Pion* 1935 nr 23; toż *Wici Wielkopol.* 1935 nr 50; toż *Przegl. Klas.* 1936; przedr. M. Plezia, jw.; R. Gansiniec, jw. — E. Sadzewiczówna fragm. pt. Wielkie czyny Bolesława Krzywoustego. W-wa 1948 *Bibl. Ziem Odzyskanych*. — F. Fenikowski fragm. pt. Pieśni wojów Krzywoustego. *Rejsy* 1949 nr 12 (dod. do *Dzien. Bałtyckiego*). — Fragm.

(Pisces salsos...) najprawdopodobniej przekł. R. Gansińca wyd. R. Gansiniec: Liryka..., jw.

Podobizny rękopisów podają: A. Bielowski przy wyd., jw. — S. Krzyżanowski: Na marginesie Galla. *Kwart. Hist.* 1910. — S. Krzyżanowski: Specimina palaeographica. Kr. 1913. — T. Wojciechowski: Szkice historyczne jedynastego wieku. Wyd. 2 W-wa 1925; wyd. 3 (W-wa) 1951.

OPRACOWANIA

(T. Czacki): Rozbiór dziejów narodu polskiego przez pierwszych dwóch pisarzów, Marcina Galla i Wincentego Kadłubka. *Pam. Warsz.* 1801 t. 1. — (H. Kownacki): O rodzie najdawniejszego Polski dziejopisa, Martinus Gallus zwanego. *Pam. Warsz.* 1819 t. 14. — S. Lisowski: Wiadomość o nie znanym dotąd rękopiśmie kroniki polskiej M. Galla. *Album Lit.* K. W. Wójcickiego. T. 1. W-wa 1848. — J. Lelewel: Drzwi kościelne płockie i gnieźnieńskie z lat 1133, 1155. Poz. 1857. — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Chronicon... *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — M. Bobrzyński: Geneza społeczeństwa polskiego na podstawie kroniki Galla i dyplomatów XII w. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 14 (1881). — E. Sulimczyk-Świeżawski: Epopeja ludowa o Chrobrym i jego szczerbcu. *Przegl. Bibliogr.-Archeol.* 1881 t. 2 i odb. W-wa 1882. — A. Tyszyński: Kronika Galla. W: Pisma krytyczne. T. 2. Kr. 1904. — J. Szujski: Dzieje oświaty w Polsce przed Kazimierzem Wielkim. W: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888. — M. Gumplowicz: Bischof Balduin Gallus von Kruszwica. Polens erster lateinischer Chronist. *Sitzungsberichte d. K.-k. Akademie d. Wissenschaften. Phil.-historische Classe* (Wiedeń) t. 132 (1895). [Rec. K. Krotoski. *Kwart. Hist.* 1896; A. Rembowski. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 1]. — I. Chrzanowski: Pierwszy historyk polski. *Kraj* 1896 nr 8. —

S. Kętrzyński: Gall-Anonim i jego kronika. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 37 (1899) i odb. Kr. 1898; por. *Spr. AU* 1898 nr 3. — K. Krotoski: Gall, scholastyk poznański, i jego kronika. *Kwart. Hist.* 1899 i odb. [Rec.: J. Zahorski. *Głos* 1900 nr 15]. — L. Finkel: Wstęp do wyd.: Galli anonymi Chronicon. Lw. 1899 *Fontes Rerum Polonicarum in Usum Scholarum* t. 1. — M. Gumplowicz: Zur Geschichte Polens im Mittelalter. Zwei kritische Untersuchungen über die Chronik Balduin Gallus. Innsbruk 1898. — L. Gumplowicz: Hipotezy w dziejopisarstwie. *Prawda* 1900 nr 32-34. — S. Kętrzyński: O rzekomej wyprawie Włodzisława Hermana na Szczecin w r. 1091. *Kwart. Hist.* 1900. — M. Gumplowicz: Leben und Schicksale Balduinis von Kruschwitz (1066-1145). *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 16 (1901); por. M. Gumplowicz: Żywot Baldwina Gallusa. *Ateneum* 1901 t. 1 i odb. [Rec.: *Bibl. Warsz.* 1902 t. 2; J. Kochanowski. *Książka* 1901 nr 6]. — M. Gumplowicz: Die Quellen des Balduin Gallus. *Mittheilungen d. Instituts f. Österreichische Geschichtsforschung* t. 23 (1902) i odb.; toż w jęz. pol. pt. Źródła Balduina Gallusa. *Przew. Nauk. i Lit.* 1903 i odb. — K. Krotoski: Rozbiór krytyczny źródeł odnoszących się do kwestii św. Stanisława biskupa. *Przegl. Powsz.* 1901 t. 4; 1902 t. 1-2 i odb. (poszerzona) Kr. 1902. [Rec.: G. E. Zenger. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1905]. — K. Krotoski: Św. Stanisław w świetle historiografii nowożytnej. *Roczn. Tow. Nauk. Tor.* 1902. —

T. Wojciechowski: Szkice historyczne jedynastego wieku. Kr. 1904; wyd. 2 W-wa 1925; wyd. 3 (W-wa) 1951. — A. Brückner: Próbki najnowszej krytyki historycznej. *Przegl. Hist.* 1905 t. 1. — W. Meyer: Gesammelte Abhandlungen zur mittelalterischen Rhytmik. T. 2. Berlin 1905 s. 236 nn. — E. Sulimczyk-Świeżawski: Odblaski Ziemi Świętej w literaturze łacińsko-polskiej XII i XIII w. *Wisła* t. 19 (1905). — L. Gumplowicz: Z okazji „Szkiców" T. Wojciechowskiego. *Przegl. Hist.* 1906 t. 2. — A. Schürr: Un Moine français en Pologne au XII s. le chroniquer Gallus Anonymus. *Revue Historique* 1907. — J. Fijałek: U grobu św. Wojciecha. *Ateneum Pol.* 1908 t. 2. — *W sprawie św. Stanisława. Dyskusja.* (Praca zbiorowa). *Przegl. Powsz.* 1909 t. 1-3 i odb.; wyd. 2 Kr. 1926. — T. Wojciechowski: Plemię Kadłubka. *Kwart. Hist.* 1910; przedr. w książce: Szkice historyczne jedynastego wieku. Wyd. 2 W-wa 1925; wyd. 3 (W-wa) 1951. — S. Krzyżanowski: Na marginesie Galla. *Kwart. Hist.* 1910. — E. Bogusławski: Podanie o Piaście zapisane w Kronice tzw. Gallusa. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1910. — Z. Bujakowski: Gallus i Kadłubek. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 4. — B. Chlebowski: Kronika tzw. Gallusa jako pierwszy pomnik literatury łacińsko-polskiej. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1916. — W. Kętrzyński:

Niektóre uwagi o autorze i tekście najdawniejszej Kroniki polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 53 (1910) i odb. Kr. 1909; por. *Spr. AU* 1909 nr 4. — Nieznany rękopis kroniki Galla w Bibliotece Ossolińskich. *Kur. Poz.* 1917 nr 259 Dod. — Odnaleziony rękopis heilsberski kroniki Galla. *Gaz. Nar.* 1918 nr 4. — V. Groh: Porušené místo předmluvy v první knize kroniky Galla Anonyma. *Časopis Matice moravské* 1921. — R. Ganszyniec: Przyczynki do krytyki tekstu Galla. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 3 (1923). — R. Grodecki: Wstęp i wyd. przekł. pol.: Kronika... Kr. 1923 *BN* I, 59. [Rec.: I. Chrzanowski. *Rzeczpospolita* 1923, 28 sierpnia; *Czas* 1923 nr 81; M. Skibniewski. *Przegl. Powsz.* 1923 t. 159 s. 169-170; Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 2 s. 220]. — A. Brückner: Z dawnych dziejów. *Przegl. Warsz.* 1923 nr 23; przedr. w książce: Legendy i fakty. Łódź 1931. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1931 nr 29 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 198); Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 2 s. 220]. — A. Brückner: Dwa bratanki. *Przegl. Współcz.* 1924 t. 8. — A. Brückner: Pierwsza powieść historyczna. *Przegl. Hum.* 1924. — A. Brückner: Ungarn und Polen. *Ungarische Jahrbücher* t. 4 (1924). — T. Tyc: Anonim, biograf trzeciego Bolesława. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 31. — T. Tyc: Uwagi nad Gallem Anonimem. W książce: Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej. Poz. 1924. — R. Ganszyniec: Studia mediaevistica. In Galli Chronicon animadversiones criticae. Lw. 1924 *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dz. I t. 2 z. 2. — E. Kucharski: Co oznacza nazwa „Selencia" w Kronice Galla-Anonima? *Kwart. Hist.* 1926. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1926 s. 12. — E. Kucharski: Chossistco - Chłościsko, Pumpil-Pąpiel. *Język Pol.* 1927 z. 6. — P. David: La Pologne et l'évangélisation de la Poméranie aux XI-e et XII-e siècle. Paryż 1928 *Études Historiques et Littéraires sur la Pologne Médiévale* 1. — M. Handelsman: Historyka. Wyd. 2 W-wa 1928. — W. Bruchnalski: De Galli Anonymi dicendi consuetudine observatio. *Eos* 1929. —

F. Pohorecki: Rytmika Kroniki Galla-Anonima. *Roczniki Hist.* t. 5 (1929)-t. 6 (1930) i odb. Poz. 1930. [Rec.: Z. Wojciechowski: Dziewczę z buzią jak malina. *Kur. Poz.* 1930 nr 122; St. Z. *Kwart. Hist.* 1930; S. Zajączkowski. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 497]. — S. Kętrzyński: Na marginesie „Genealogii Piastów". *Przegl. Hist.* 1930/31 i odb. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 214-215, 276-278. — M. Manitius: Geschichte der lateinischen Literatur. T. 3. Monachium 1931 s. 407 nn. — P. David: Histoire poétique de Boleslas Bouchetorse. Paryż 1932. — S. Borowski: Ściganie przestępstw z urzędu w średniowiecznym prawie polskim. W-wa 1933 *Prace Seminarium Dawnego Pol. Prawa Sądowego i Hist. Ustroju Polski Uniw. Warsz.* nr 4. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1935) s. 26, 64. — K. Maleczyński: Le Rang de la Chronique du nommé Gall... dans la littérature occidentale du XI et du XII-e s. *La Pologne au VII Congrès International des Sciences Historiques.* T. 1. W-wa 1935 i odb. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934 s. 35 nn. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pion* 1935 nr 52; B. Stasiewski. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* 1936 s. 579-581]. — O. Balzer: Studium o Kadłubku. W: Pisma pośmiertne. T. 1. Lw. 1934; t. 2. Lw. 1935. — K. Maleczyński: Ze studiów nad Kroniką Galla-Anonima. Rękopis heilsberski. *Roczniki Hist.* t. 10 (1934) i odb.; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 13 (1933). — K. Maleczyński: Źródła literackie Kroniki tzw. Galla-Anonima. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 14 (1934). — S. Zajączkowski: Historiografia polska wieków średnich. Skrypt wg wykładów... Wil. 1934. — J. Hanus: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Poz. 1936 s. 15. — A. Nowaczyński: Gall, a nie Gall. *Tęcza* 1936 z. 11. — S. Czernik: Pierwsza książka polska o Pomorzu. *Kur. Bałtycki* 1937 nr 203. — F. Śwątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: M. Żywczyński. *Kwart. Hist.* 1938]. — K. Buczek: Ze studiów nad Kroniką Galla-Anonima. Sprawa Selencji. *Roczniki Hist.* t. 14 (1938) i odb. —

F. Bujak: Ustrój Polski w XVI wieku. *Spr. PAU* 1945 nr 1/5. — K. Czachowski: Morze w dawnej poezji polskiej. *Rzeczpospolita* 1945 nr 265. — S. Helsztyński: Gall Anonim znowu jest nam bliski. *Odrodzenie* 1945 nr 40. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 70. — K. Maleczyński: Bolesław Krzywousty. Kr. (1946) s. 267-270. — M. Plezia: Język i styl Galla. *Spr. PAU* 1946 nr 7. — A. Liguda: Opowieść Galla Anonima a Biblia. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 14 (1947)

nr 1 (36). — M. Plezia: Kronika Galla na tle historiografii XII w. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 71 (1947); por. *Spr. PAU* 1946 nr 10. [Rec.: T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); K. Tymieniecki. *Roczniki Hist.* t. 17 (1948); J. Hammer. *Speculum* t. 24 (1949); K. T. (Tymieniecki). *Przegl. Powsz.* 1950 t. 230 s. 124; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 654-655; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — M. Plezia: Genealogia Galla i Kadłubka. *Meander* 1947 nr 9-10. — Z. Wojciechowski: Rola św. Wojciecha w dziejach narodu polskiego. *Święty Wojciech. 997-1947. Księga pam.* Gniezno 1947 s. 81. — S. Helsztyński: Wstęp do: Wielkie czyny Bolesława Krzywoustego. Przeł. E. Sadzewicz. W-wa 1948 *Bibl. Ziem Odzyskanych.* [Rec. całości: S. Józefowicz: Gall na nowo odczytany. *Słowo Powsz.* 1949 nr 129]. — K. Maleczyński: Gall Anonim. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1948). —

J. Krzyżanowski: Wstęp i wyd.: Galli Anonymi Chronicon. W-wa 1948. [Rec.: T. Mikulski. *Zeszyty Wr.* 1948 nr 4 s. 177-179; M. Plezia. *Przegl. Hist.* 1949 z. 2 s. 124-125; A. Sowiński. *Kuźnica* 1949 nr 8; P. E. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 14; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 655-656; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; St. M. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 3]. — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Średniowiecze — Renesans — Barok. Poz. 1948 s. 21-23. — A. Porojść: Najstarsza pieśń o Bałtyku. *Tyg. Wybrzeża* 1948 nr 40. — S. Wierczyński: Stosunki kulturalne polsko-czeskie. *Pam. VII Zjazdu Historyków Pol.* T. 1. W-wa 1948 s. 256. — E. Kucharski: Pierwszy pisarz polsko-łaciński Brunon z Kwerfurtu (972—21 VIII 1009) i początki piśmiennictwa w Polsce. *Spr. Tow. Nauk. w Tor. 1948.* Tor. 1950. — K. Tymieniecki: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIX a. — J. Umiński: W sprawie zatargu św. Stanisława z Bolesławem Szczodrym. *Przegl. Hist.* 1948. — J. Zathey: Kim był Anonim Gall? *Spr. PAU* 1948 nr 6. —

F. Bujak: Państwo i naród polski w XI w. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — K. Garnisz: O kronice Galla Anonima. *Razem* 1949 nr 37. — S. Helsztyński: O Gallu Anonimie i jego dziele. *Odra* 1949 nr 18. — M. Plezia: Jeszcze o Gallu. (Listy do Redakcji). *Tyg. Powsz.* 1949 nr 24 (222). — J. P.: (Odpowiedź). Tamże. — A. Sowiński: Kronika Galla Anonima. *Kuźnica* 1949 nr 8. — J. Zathey: Kim był Anonim Gall? Próba określenia stanowiska i osoby. (Streszczenie). *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1949 i nadb. (Wr. 1950). —

J. Adamus: O pryncypacie polskim wieku XVII. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1950 nr 1. — D. Borawska: Z dziejów jednej legendy. W sprawie genezy kultu św. Stanisława biskupa. W-wa 1950 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* 4. [Rec.: M. Plezia. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 38; B. Kürbisówna. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 18 (1952) i nadb. Tor. 1953; W. J. Rose. *The Slavonic Review* 1952 nr 75]. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — J. M. S. (Święcicki): Czy św. Stanisław był ,,traditorem"? *Tyg. Powsz.* 1951 nr 4. — Z. Wojciechowski: Z dziejów pośmiertnych Bolesława Chrobrego. Punkt wyjścia i pierwsze wieki legendy. *Życie i Myśl* 1951 nr 11/12 s. 485 i nadb. — J. Zathey: Z dziejów kultu św. Idziego w Polsce. Tamże nr 9/10 s. 302 i nadb. (Poz. 1952). —

J. Adamus: O monarchii Gallowej. W-wa 1952. [Rec.: T. Grudziński. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953); G. Labuda. *Przegl. Hist.* 1953 z. 1/2]. — T. Grudziński: Ze studiów nad Kroniką Galla. Rozbiór krytyczny pierwszej księgi. Cz. I. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 17 (1952) z. 3/4 i odb. [Rec.: B. K. (Kürbisówna). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — F. M. Bartoš: Nejstarší polský kronikář a jeho český původ. *Věstnik České Akademie Věd a Umění* t. 61 (1952). [Rec.: T. Witczak: Gall Anonim — Jakubem ze Żnina?... (O hipotezie Františka Michálka Bartoša). *Ziemie Odzyskane w Dziesięciolecie Polski Ludowej.* Cz. 2. Poz. 1954 (=*Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12); J. M. (Mikulka). *Slavia* 1955 z. 4 s. 601-602]. — K. Maleczyński: Wstęp i wyd.: Galli Anonymi Cronica... Kr. 1952 *Monumenta Poloniae Historica* S. II t. 2. [Rec.: M. Plezia, Z. Budkowa. *Przegl. Hist.* 1953 z. 3; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 282]. — M. Plezia: Najstarszy zabytek historiografii polskiej. (Zaginiony żywot św. Wojciecha). *Przegl. Hist.* 1952. [Rec.: H. D. (Dąbrowski). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI w.). Wr. (1952) *BN* I, 141, s. XXIX-XXXII. — S. Skimina: Persjusz w Polsce. Tor. 1952 *Prace Wydz. Filol.-Filoz. Tow. Nauk. w Tor.* t. 4 z. 1. — J. Zathey: W jakich szkołach uczył się Gall Anonim? *Spr. PAU* 1952 nr 7/10. [Rec.:

C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 266]. —
S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — W. Kujawski: Czy Gall był „reżymowym mnichem"? *Życie. Tyg. Katolicki Religijno-Kulturalny* (Londyn) 1953 nr 45. — B. Kürbisówna: Kształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie w polskich kronikach przed-Długoszowych. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). — R. Rosin: Znaczenie tendencyjności Galla dla ustalenia literackiego charakteru jego dzieła. *Prace Polonistyczne* S. XI (1953). [Rec.: J. Ziomek. *Roczn. Lit.* 1955 s. 236-237]. — S. Urbańczyk: Miecław (Masław), książę mazowiecki. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). — Z. Wojciechowski: Wielkopolska i Kujawy kolebką państwa. *Przegl. Zach.* 1953 nr 9/10 s. 1 nn. —
T. Grudziński: Ze studiów nad kroniką Galla. Rozbiór krytyczny pierwszej księgi. Cz. II. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 20 (1954). — R. Kiersnowski: Rośliny uprawne i pożywienie roślinne w Polsce wczesnofeudalnej. *Kwart. Historii Kultury Materialnej* 1954 nr 3. [Rec.: S. Inglot. *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* t. 17 (1955)]. — F. M. Bartoš: Kosmas a Gallus. Čech a Lech. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 1. Praga 1955. [Rec.: Z. Konečný. *Slavia* 1957 z. 2]. — A. Gieysztor: Drzwi gnieźnieńskie jako wyraz polskiej świadomości narodowościowej XII wieku. *Drzwi gnieźnieńskie.* T. 1. Wr. 1956 s. 7 i in. — H. Grajewski: Kara śmierci w prawie polskim do połowy XIV wieku. W-wa 1956 s. 65, 72 nn., 94-95 i in. — J. Krzyżaniakowa: Wczesnofeudalna kultura umysłowa i artystyczna Wielkopolski. Poz. 1956 *Wydawnictwa Popularnonauk. Komisji Hist. PTPN* s. 75-78 i in. — W. Meysztowicz: Koronacje pierwszych Piastów. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 3. Rzym 1956. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 8. — Z. Stieber: O czechizmach w Kronice Galla. *Poradnik Język.* 1956 z. 7. — R. Wenskus: Studien zur historisch-politischen Gedankenwelt Brun's von Querfurt. Monachium 1956. — J. Bardach: Historia państwa i prawa Polski do połowy XV wieku. W-wa 1957 *Historia państwa i prawa Polski do r. 1795* cz. 1. — Z. Budkowa: Księgozbiór polskiego uczonego z XII/XIII wieku. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957) s. 116. — B. Kürbisówna, G. Labuda: Nowa seria Monumenta Poloniae Historica. Tamże. — H. Feicht: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — R. Gansiniec: Liryka Galla Anonima. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. — W. Sawicki: Nowe perspektywy w badaniach nad kultem świętego Stanisława biskupa. *Sacrum Poloniae Millennium* t. 5 (1958). — J. Dowiat: Kilka uwag o słownictwie Galla Anonima w związku z zagadnieniem organizacji sił zbrojnych za Bolesława Krzywoustego. *Kwart. Hist.* 1959. — M. Wojciechowska: Kosmas z Pragi a benedyktyni. *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata.* Poz. 1959. [Rec.: G. L. (Labuda). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. —
K. Buczek: Zagadnienie wiarogodności dwu relacji o początkowych dziejach państwa polskiego. 1. Wzmianka Galla-Anonima o poprzednikach Mieszka I. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane Romanowi Grodeckiemu w 70 rocznicę urodzin.* W-wa 1960. — M. Cytowska: Nad skażonym czterowierszem Galla-Anonima. *Meander* 1960 z. 3. — G. Labuda: Miejsce powstania Kroniki Anonima-Galla. *Prace z dziejów Polski feudalnej...*, jw. [Rec.: H. Ch. (Chłopocka). *Studia Źródłoznawcze* 7 (1961)]. — M. Plezia: Początki literatury łacińskiej w Polsce. *Meander* 1960 z. 4. — L. M. Popowa: Chronika Martina Gałła kak istocznik po rannoj istorii Polszi. *Wiestnik Moskowskogo Uniwiersitieta* S. IX: *Istoriczeskije nauki* 5 (1960).— M. Brożek: Przyczynki do łacińskiego żywotopisarstwa w Polsce. 1. Z rozwoju tradycji o św. Stanisławie, biskupie krakowskim. *Księga pam. ku czci S. Pigonia...* Kr. 1961 *Prace Komisji Hist.-lit. Kr. Oddz. PAN* nr 1. — S. Czernik: O najstarszych pieśniach historycznych. W książce: Stare złoto. O polskiej pieśni ludowej. W-wa 1962. — G. Labuda: Anonim tzw. Gall. *Słownik starożytności słowiańskich* t. 1 cz. 2 (1962).

GAŁKA ANDRZEJ Z DOBCZYNA (XV w.)

Inne formy nazwiska: Jędrzej z Dobczyna (z Dobczyc); Joannes Galechus (?).
Pisarz husycki.

Daty ur. (może ok. 1400) i śmierci (po 1451) nieznane. Pochodził z rodziny plebejskiej z Dobczyna pod Śremem w Wielkopolsce, był synem Wielisława. W 1420 zapisał się

na wydział *artium* Akademii Krakowskiej, gdzie w 1422 był już bakałarzem, a w 1425 — magistrem. W latach 1436 i 1441 sprawował dziekanat wydziału. W 1439 otrzymał kanonię Św. Floriana na Kleparzu. W 1449 z powodu nie znanego bliżej przestępstwa biskup Zbigniew Oleśnicki skazał go na półroczną pokutę w cysterskim klasztorze w Mogile. W tym czasie Jan Elgot (zob.) odkrył w zbiorach Gałki w Krakowie antykościelne pisma Wiklefa i odpowiednie utwory propagandowe w języku polskim, świadczące niewątpliwie o kontaktach ich właściciela z szerzącym się husytyzmem. Wobec groźby procesu inkwizycyjnego Gałka w kwietniu 1449 uszedł z Mogiły przez Kraków do Małego Głogowa, siedziby walczącego z duchowieństwem (o dziesięciny) i sprzyjającego husytom księcia Bolka głogowsko-opolskiego. Na bezskuteczne starania Oleśnickiego o wydanie zbiega odpowiedział listami broniącymi siebie i też Wiklefa, chłoszczącymi profesorów Akademii, a skierowanymi do nich, do Oleśnickiego i do jednego z magnatów polskich. Występował zwłaszcza przeciw politycznym i ekonomicznym uprawnieniom Kościoła. W następnych latach przypuszczalnie działał na Śląsku i może w Wielkopolsce, szerząc idee Wiklefa. W 1451 przebywał prawdopodobnie w obozie husyckim w Taborze. Dalsze jego losy nie są znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tractatus... de dotatione Constantini. Powst. 1445. Fragm. ogł. J. Heyne: Dokumentierte Geschichte des Bistums und Hochstiftes Breslau. Wr. 1868 s. 58-59. Całość wyd. F. M. Bartoš: Poslání M. Ondřeje Gałky králi Vládislavu Varnenčikovi. *Věstník Král. České Společnosti Nauk* t. 1 (1934) i odb.
Rkps bibl. kapituły katedry Św. Wita w Pradze, sygn. D 118.

Traktat husycki przeciw świeckiej władzy papieża i bogactwom materialnym Kościoła, skierowany do Władysława Warneńczyka.

2. Pieśń (wiersz) o Wiklefie, tzw. Cantilena vulgaris. Powst. ok. 1449. Wyd.: fragm. P. Czaykowski. *Miscellaneorum Cracoviensium* z. 2 (1815) s. 79 (wg odpisu J. Dobrovskiego); S. B. Linde. *Pam. Warsz.* 1816 t. 5 (wg in. odpisu J. Dobrovskiego); S. Potocki: Pochwały i mowy. T. 2. W-wa 1816 s. 422-425 (wg wtórnej kopii J. Dzierzkowskiego); J. Rakowiecki: Prawda Ruska. T. 2. W-wa 1822; przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 425-427; Ż. Pauli. *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis* t. 2 (1873); I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927; S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Kr. 1923 *BN* I, 60; toż wyd. 2 Wr. 1949; toż wyd. 3 Wr. (1952) (w pisowni zmodernizowanej); S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963; R. Heck, E. Maleczyńska: Ruch husycki w Polsce. Wybór tekstów źródłowych (do r. 1454). Wr. 1953; z pierwopisu wyd. kryt. J. Zathey: „Pieśń o Wiklefie" i jej zapomniana melodia. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3 (z fot. rkpsu, z nutami) i odb.
Rkps (kopia z ok. poł. XVI w. wg starego źródła, przypuszczalnie ręki Flaciusa Illyrica) Bibl. Wolffenbüttel nr 306.

Najdawniejszy znany utwór reformacji polskiej. Melodia jest identyczna z melodią antywiklefowskiej pieśni *Omnes attendite, animadvertite,* opartej z kolei na pieśni kościelnej *Imber nunc coelitus.*

Listy i materiały

1. Do Zbigniewa Oleśnickiego, dat. w Małym Głogowie (Głogówku) 23 czerwca 1449. Wyd.: M. Wiszniewski, jw. Twórczość poz. 2, s. 231-233; J. Heyne, jw. Twórczość poz. 1, s. 64-65; Ż. Pauli, jw. Twórczość poz. 2; przedr. I. Chrzanowski, S. Kot, jw. Twórczość poz. 2.
Fragm. przekł. pol.: R. Heck, E. Maleczyńska, jw. Twórczość poz. 2; przekł. całości: S. Kolbuszewski: Jędrzej Gałka. (Z dziejów myśli postępowej na Opolszczyźnie w XV w.). *Kwart. Opolski* 1955 nr 1.

2. Do magnata polskiego (przypuszczalnie podkomorzego krakowskiego Szafrańca), dat. jw. poz. 1. Wyd.: J. Heyne, jw. Twórczość poz. 1, s. 65-66; Ż. Pauli, jw. Twórczość poz. 2; przedr. I. Chrzanowski, S. Kot, jw. Twórczość poz. 2.
Fragm. przekł. pol.: R. Heck, E. Maleczyńska, jw. Twórczość poz. 2; przekł. całości S. Kolbuszewski, jw. poz. 1.

3. Do profesorów Akademii Krakowskiej (m. in. Jana z Ludziska), dat. jw. poz. 1. Wyd.: M. Wiszniewski, jw. Twórczość poz. 2, s. 233-235; J. Heyne, jw. Twórczość poz. 1, s. 67-68.

4. Pismo Z. Oleśnickiego do biskupa wrocławskiego Piotra Nowaka i do kapituły wrocławskiej w sprawie A. Gałki,

dat. w Kr. 1449. Wyd.: M. Wiszniewski, jw. Twórczość poz. 2, s. 228-230; M. Dzieduszycki: Zbigniew Oleśnicki. T. 2. Kr. 1854 nr XXXII; J. Heyne, jw. Twórczość poz. 1, s. 59-60.

5. Pismo Z. Oleśnickiego do książąt śląskich w sprawie A. Gałki, dat. w Kr. 1449. Wyd.: M. Wiszniewski, jw. Twórczość poz. 2, s. 230-231; M. Dzieduszycki, jw. poz. 4, nr XXXIII.

6. Pismo rektora i profesorów Akademii do biskupa Piotra Nowaka w sprawie A. Gałki, dat. w Kr. 10 maja 1449. Wyd. J. Heyne, jw. Twórczość poz. 1.

7. Dwa pisma Jana Elgota do Z. Oleśnickiego z 1449 w sprawie A. Gałki. Wyd.: A. Sokołowski, J. Szujski. *Codex Epistolaris Saeculi XV* t. 1 (1876) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2.

Fragm. przekł. pol.: R. Heck, E. Maleczyńska, jw. Twórczość poz. 2.

Oryginały pism A. Gałki, Z. Oleśnickiego i Akademii w Arch. Diecezjalnym Wr.

OPRACOWANIA

G. Fuchs: Fortgesetzte Materialien zur evangelischen Religionsgeschichte von Schlesien. Wr. 1774. — S. B. Klose: Von Breslau dokumentierte Geschichte und Beschreibung in Briefen. T. 2 cz. 2. Wr. 1781 s. 21 nn. — J. Heyne: Dokumentierte Geschichte des Bistums und Hochstiftes Breslau. T. 3. Wr. 1868 s. 57 nn. — A. Sokołowski: Andrzej Gałka z Dobczyna, poeta polski XV w. *Przew. Nauk. i Lit.* 1874. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 224-229. — Blo: Gałka z Dobčina. *Ottův slovník naučný* t. 9 (1895). — A. Brückner: Drobne zabytki języka polskiego XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896 s. 51 (256). — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. —

K. Kolbuszewski: Ruchy husyckie w Polsce i wpływ ich na piśmiennictwo. *Ref. w Pol.* 1921. — M. Heitzman: Jana Wyclifa traktat „De universalibus" i jego wpływ na uniwersytety praski i krakowski. *Arch. Komisji do Badań Historii Filoz. w Pol.* t. 2 cz. 2 (1926). — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — F. M. Bartoš: Poslání M. Ondřeje Gałky králi Vládislavu Varnenčikovi. *Věstník Král. České Společnosti Nauk* t. 1 (1934) i odb. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934 i nadb.; Z. H. *Český časopis historický* 1934 z. 3/4 s. 668; M. Szyjkowski. *Slavia* 1934/35 s. 727-730; K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens in der jüngsten Forschung. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 145]. — J. Hanus: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Poz. 1936 s. 39-40. — A. Szyperski: Wielkopolanie w dawnym Krakowie. *Dzien. Poz.* 1936 nr 74. — J. Hrabák: Staropolský verš ve srovnání se staročeským. *Studie Pražského linguistického kroužku.* I. Praga 1937 s. 38. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939). —

S. Kolbuszewski: Herezja księdza A. Gałki. *Śląsk* 1946 nr 5/6. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 94; przedr. autorskiej części książki: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 90. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 83. — J. Garbacik: Gałka Andrzej z Dobczyna. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1948/1949). — S. Vrtel-Wierczyński: Wstęp do: Średniowieczna poezja polska świecka. Wyd. 2 uzupełnione. Wr. (1949) *BN* I, 60; wyd. 3 rozszerzone i zmienione. Wr. (1952). —

K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; por. K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 70-71 i in.; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953); por. K. Budzyk: Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. W-wa 1956. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 158; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw.— *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 33-34. — A. Strzelecka: Charakter wystąpienia

Jana z Ludziska. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 248-249. — K. Lepszy: Podłoże społeczno-gospodarcze Odrodzenia w Krakowie. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953*. Kr. 1954 s. 26. [Dyskusja: A. Strzelecka. Tamże s. 176]. — E. Maleczyńska: Postępowa ideologia na Śląsku w dobie husytyzmu i reformacji. *Konferencja Śląska Instytutu Historii PAN. Wr. 28 VI-1 VII 1953*. T. 1. Wr. 1954 s. 135-136. — B. Nadolski: Andrzej Gałka z Dobczyna. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. W-wa 1954. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — J. Zathey: Gdzie jest rękopis „Pieśni o Wiklefie"? *Pam. Lit*. R. 45 (1954). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 267]. —
S. Kolbuszewski: Jędrzej Gałka. (Z dziejów myśli postępowej na Opolszczyźnie w XV w.). *Kwart. Opolski* 1955 nr 1.—S. Rospond: Skąd pochodził Jędrzej Gałka? *Kwart. Opolski* 1955 nr 2. — J. Zathey: „Pieśń o Wiklefie" i jej zapomniane melodie. *Pam. Lit*. R. 46 (1955). [Rec.: C. Backvis: *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 286; J. Ziomek. *Roczn. Lit*. 1955 s. 237]. — R. Sękowski: Gałka z Dobczyna. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI*. W-wa 1956. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 166 nn. — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — H. M. Świderska: A Polish Follower of Wyclif in the XVth cent. *University of Birmingham Historical Journal* (Birmingham) 1957 t. 6 s. 88-92. — H. Feicht: Polskie średniowiecze. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — W. Sobociński: Memoriał Jana Ostroroga a początki reformacji w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol*. t. 3 (1958). — E. Maleczyńska: Ruch husycki w Czechach i w Polsce. W-wa 1959. — W. Urban: Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w pierwszej połowie XV wieku. Wr. 1959. — W. Dziewulski: Herezja Bolka Opolskiego. *Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego* t. 1 (1960) nr 1.

GASZOWIEC PIOTR (zm. 1474)

Inne formy nazwiska: Petrus de Silesia; Petrus Strzelecz; Petrus de Strzelyecz.

M o w c a, a s t r o n o m.

Ur. krótko przed 1430. Pochodził z rodu szlacheckiego osiadłego w Loźmierzy Polskiej pod Strzelcami na Śląsku. W półroczu zimowym 1446/1447 wpisał się do Akademii Krakowskiej; tu w 1448 uzyskał bakalaureat, a w 1452 mistrzostwo nauk wyzwolonych. W 1452-1454 studiował medycynę na uniwersytecie w Perugii we Włoszech, uzyskując doktorat, następnie pogłębiał wiedzę lekarską w Kolonii w 1454-1455. Od początku studiów zajmował się również astronomią i astrologią, posługując się w swych badaniach obserwacją. Po powrocie do Krakowa objął na stałe profesurę na wydziale lekarskim Akademii. Kilkakrotnie piastował godność dziekana tego wydziału oraz rektorat. Ożeniwszy się (najpóźniej na początku 1459) z mieszczanką Katarzyną Homanówną, wszedł w 1464 w poczet mieszczan krakowskich, a od 1468 był rajcą miejskim. Od 1464 tytułował się lekarzem przybocznym Kazimierza Jagiellończyka. Wraz z Janem Długoszem w 1471 podróżował do Pragi w orszaku powołanego na tron czeski królewicza Władysława. W 1470-1472 występował podczas uroczystości jako mowca z ramienia uczelni i miasta; w mowach swych wzorował się na Janie z Ludziska, a za jego pośrednictwem na włoskich retorach humanistycznych. Zmarł między 28 stycznia a 18 maja 1474.

TWÓRCZOŚĆ

1. Canones tabularum resolutarum. (Inc.: Pro exhortatione tritulare...). Powst. 1449.

2. De mutationibus aeris. Powst. 1455.

3. Pro susceptione oratoris sedis apostolicae Alexandris de Farlivio. Ogł. B. Nadolski: Humanistyczne mowy lekarza Piotra Gaszowica. *Pam. Lit*. R. 28 (1931).
Rkps Bibl. Jagiel. nr 126.

4. Oratio in promotione magistrorum Iacobi Boxicze et Nicolai de Cracovia pro gradu baccalariatus in medicinis. Ogł. B. Nadolski, jw. poz. 3.
Rkps, jw.

5. De valedictione Alexandri de Farlivio legati, in praetorio Cracoviensi dicta. Ogł. B. Nadolski, jw. poz. 3.
Rkps, jw.
6. Oratio in susceptione domini archiepiscopi gnesnensis Iohannis Grusz[cz]yński, ex parte consulatus. Wygł. 1472. Ogł. B. Nadolski, jw. poz. 3.
Rkps, jw.
7. Oratio pro susceptione reverendissimi domini Marci, cardinalis, Sancti Marci patriarchae, Aquiliensi legati de Latere. Wygł. 1472. Ogł. B. Nadolski, jw. poz. 3.
Rkps, jw.
Kodeksy medyczne i astronomiczne: Bibl. Jagiel. nr 557, 802, 830, 2703.

M a t e r i a ł y

Materiały do działalności uniwersyteckiej — zob.: Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

OPRACOWANIA

K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — L. A. Birkenmajer: Mikołaj Wodka z Kwidzyna. *Roczniki Tow. Nauk. w Tor.* t. 33 (1926) i odb. s. 25-26. — B. Nadolski: Humanistyczne mowy lekarza Piotra Gaszowica. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — A. Birkenmajer: Piotr Gaszowiec z Loźmierzy Polskiej, lekarz, astrolog i humanista XV w. *Pam. XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Pol. w Poz. 11-15 IX 1933.* T. 2. Poz. 1935. — A. Birkenmajer: Astronomowie i astrologowie śląscy w wiekach średnich. Kat. 1937. — A. Bednarski: Materiały do dziejów medycyny polskiej w XIV i XV stuleciu. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). [Rec.: M. Mastyńska. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 18 (1939/1947)]. — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej. Wr. 1946 s. 35; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946; nadb. Wr. 1948. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — A. Birkenmajer: Gaszowiec Piotr. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949). — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 roku.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 116 i in.; wyd. osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 168; por. R. Gansiniec: Wkład... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — T. Bieńkowski: „Cicero cui omnes cedimus". Uwagi nad znajomością Cycerona w Polsce w XV wieku. *Meander* 1960 z. 5/6.

GAWARECKI SEBASTIAN (XVII w.)

P a m i ę t n i k a r z.

Daty urodzenia i śmierci nieznane. Miał mierne wykształcenie. W 1646-1648 towarzyszył Janowi i Markowi Sobieskim w podróży za granicę. Zwiedził Niemcy, Francję, Anglię i Holandię. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Dziennik podróży po Europie Jana i Marka Sobieskich. Powst. w 1646-1648. Wyd.: F. Kluczycki: Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. T. 1 cz. 1. Kr. 1880 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia ab anno 1507 usque ad annum 1795* t. 2 s. 38-131; T. Paprocki. W-wa 1883; fragm. przedr. W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4 s. 159-169.
Rkps Bibl. Wilanowska nr 327.

OPRACOWANIA

B. Grabowski: [Dziennik podróży... Wyd. T. Paprocki. W-wa 1883. Rec.]. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 4. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe...*, jw.

GAWATH JAKUB (1598–1679)

Inne formy nazwiska: Gawat; Gawatowic; Leopolita.

P i s a r z d e w o c y j n o - p o l e m i c z n y, t ł u m a c z.

Ur. 17 marca 1598 we Lwowie jako syn ubogich mieszczan. Nauki początkowe ukończył w mieście rodzinnym. Protekcja podczaszyny koronnej Katarzyny Sieniawskiej umożliwiła mu studia w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1615 uzyskał bakalaureat nauk wyzwolonych. Zaproszony przez Stanisława Żółkiewskiego, uczył w 1615-1620 w Kamionce Strumiłowej. W 1622 przyjął święcenia duchowne, przez pewien czas przebywał w Brzeżanach jako kapelan zamkowy Sieniawskich i wikariusz parafii, a w 1629-1669 był proboszczem w Wyżnianach. Wybił się dewocyjną działalnością pisarską i kościelną. Od ok. 1650 należał do kapituły lwowskiej. Jako przedstawiciel duchowieństwa brał udział w pertraktacjach z Bohdanem Chmielnickim i Turkami podczas oblężeń Lwowa w 1655 i 1675 oraz zastępował biskupa. Zmarł 17 czerwca 1679.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tragaedia albo wizerunk śmierci przeświętego Jana Chrzciciela, przesłańca Bożego, na pięć aktów rozdzielony. Przydane są i intermedia dwoje... Odprawowany w Kamionce na jarmark przypadający na dzień tegoż Jana Świętego Chrzciciela... 1619. Wyd. jednocześnie „na przedmieściu Jaworowskim u S. Mikołaja". (Lw. 1619). Przedr. w: Dramaty staropolskie. Antologia. Oprac. J. Lewański. T. 2. W-wa 1959.

Unikat Bibl. Muzeum Miejskiego w Cieszynie nr 7827.

2. Kazanie na pogrzebie... Elżbiety Ważyńskiej... w kościele wiźnieńskim. Lw. 1629, dr. J. Szeliga.

3. Szkoła cierpliwości. (Wierszem). Wyd. 1640. (Egz. nieznane).

Zob. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 84.

4. Rosocoronetum Marianum. Kr. 1642, dr. S. Bertutowic.

Zbiór modlitw i sentencji wierszowanych.

P r z e k ł a d y

1. Św. Matylda (zm. 1258): Zwierciadło duchownej łaski. Lw. 1645, Druk. Kolegium T. J.

2. Św. Gertruda (zm. 1290): Poseł Boskiej łaskawości. Lw. 1648, Druk., jw. Wyd. nast. Wil. 1763.

U t w o r y o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Dwa intermedia: 1) Klimko – Stecko; 2) Maksim, Hryćko, Denis, wołowcy – po drugim i trzecim akcie Tragaedii albo wizerunku śmierci (zob. Twórczość poz. 1). Napis. w języku ukraińskim z silnymi wpływami polszczyzny. Wyd.: M. Dragomanow: Dwi južnorusskija dramaticzeskija sceni naczała XVII w. *Kijewskaja starina* 1883 nr 12; toż przedr. w: *Zbirnyk fiłołogicznoj sekciji Nauk. Tow. im. Szewczenka* t. 2 (1899); M. Pawłyk: Jakub Gawatowycz (Gawat), awtor perszych ruśkych intermedyj z 1619 r. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1900 t. 35/36 (z podobizną druku); M. Woznjak: Poczatky ukrainśkoj komediji. (1619--1919). Lw. 1919 *Wseswitnja biblioteka* nr 19; toż wyd. 2 Nowy Jork 1955. Przekł. pol. M. Jurkowski i E. Łapski, wyd. w: Dramaty staropolskie, jw. Twórczość poz. 1.

O autorstwie (przypisywanym obecnie anonimowemu Ukraińcowi) zob. N. K. Gudzij: Dwa najstarsze intermedia ukraińskie. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. J. Józefowicz: Kronika miasta Lwowa. Lw. 1854. — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 3. Wil. 1857 s. 209, 279-280. — Gawath (Jakub). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — M. Dragomanow: Dwi južnorusskija dramaticzeskija sceni naczała XVII w. *Kijewskaja starina* 1883 nr 12; przedr.: *Zbirnyk fiłołogicznoj sekciji Nauk. Tow. im. Szewczenka* t. 2 (1899). — P. Kuzmiczewskij (M. Dragomanow): Stariejszija russkija dramaticzeskija sceni. *Kijewskaja starina* 1885; przedr.: *Zbirnyk*..., jw. — S. Barącz: Gawath Jakub. *Warta* 1889 nr 803-807 i odb. Poz. 1890. — P. O. Morozow: Istorija russkogo tieatra do połowiny XVII stoletija. T. 4. Petersb. 1889 s. 63--65. — I. Franko: Charakterystyka literatury ruskiej XVI-XVIII w. *Kwart. Hist.* 1892 s. 710. — M. Pawłyk: Jakub Gawatowycz (Gawat), awtor perszych ruśkych intermedyj z 1619 r. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1900 t. 35/36. —

S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) s. 127 i odb. Kr. 1902. — A. Brückner: Pieśni polsko-ruskie. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 190-191. — M. Woznjak: Poczatky ukrainśkoj komediji. (1619-1919). Lw. 1919 *Wseswitnja biblioteka* nr 19; wyd. 2 Nowy Jork 1955. — J. Horodynśkyj: Z ukrainśkoj dramatycznoj literatury XVII-XVIII st. Lw. 1930 *Pamjatki Ukrainśkoj Mowy i Literatury.* Wyd. *Archeograficzna Komisja Nauk. Tow. im. Szewczenka* t. 8. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 578. — L. Simon: Dykcjonarz teatrów polskich. W-wa 1935 s. 24. — H. Wyczawski: Gawath (Gawat, Gawatowic) Jakub. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949). — L. L. Humecka: Narysy z istoriji ukrainśkoj mowy. 2. Iz sposterežeń nad mowoju najdawniszych ukrainśkych dramatycznych scen (intermedij Ja. Gawatowycza 1619 r.). *Mowoznawstwo* 1952. — P. Zwoliński: Rozwój języka ukraińskiego od XIV do XVIII wieku. *Sesja Nauk. w trzechsetną rocznicę zjednoczenia Ukrainy z Rosją 1654-1954.* Materiały. W-wa 1956 s. 363-364. — N. K. Gudzij: Dwa najstarsze intermedia ukraińskie. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4.

Zob. też t. 1: Dramatyczne utwory.

GAWIŃSKI JAN (XVII w.)

Wierszopis, tłumacz.

Ur. między 1622 a 1626 w nieznanej rodzinie, może mieszczańskiej; prawdopodobnie pochodził z Wielomowic (Wilamowic), zapewne w dawnym księstwie oświęcimskim. Kształcił się w Białej Podlaskiej, kolonii Akademii Krakowskiej, w 1642 był uczniem retoryki i, może po jej ukończeniu, w 1646-1648 uczniem Kolegium Nowodworskich, równocześnie z przyjacielem Wespazjanem Kochowskim (zob.), z którym konkurował w poezji. Przypuszczalnie studiował także na Akademii Krakowskiej. Znał dobrze literaturę grecką, łacińską i polską. Prawdopodobnie zaraz po skończeniu nauk został dworzaninem – sekretarzem królewicza Karola Ferdynanda Wazy, biskupa wrocławskiego i płockiego. Możliwe, że brał udział w wojnie z Kozakami w 1648, pod Piławcami jednak nie był. Ożenił się z mieszczką Małgorzatą Lajtnerówną. Przed 1650 osiadł w Krakowie, przebywał tu stale od 1657; od 1650 pełnił funkcję alumna grodu, potem, dwukrotnie wybierany w 1654 i 1658, obowiązki zastępcy i (od 1658) subdelegata podwojewodziego krakowskiego. Od 1658 (jeszcze w 1667) piastował także urząd poborcy podatkowego i pisarza skarbu koronnego, które to godności powierzano tylko szlachcicom. W tym czasie występował już jako ,,nobilis'' (1654) i ,,generosus'' (1658). Cieszył się zaufaniem mieszczan: w 1665 wybrano go rzecznikiem ich wobec króla w sprawie zniesienia opłat na wojsko. W 1671 został superintendentem warzelni solnej wielickiej i bocheńskiej. 27 lipca 1683 ożenił się powtórnie, z Magdaleną Kośmińską. Zmarł prawdopodobnie w 1684.

TWÓRCZOŚĆ

1. Planctus. Rkps w zeszycie szkolnym J. Gawińskiego z 1642 (zob. Materiały). Ogł. L. M. Dziama: J. Gawiński. Kr. 1905 Dod. Podobiznę strony początkowej rkpsu podał H. Barycz: Historia szkół Nowodworskich. T. 1: Od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939/1947 s. 171.

Wiersz łac. na zgon ks. Wilskiego, fundatora szkoły bialskiej.

2. Sielanki i różne nagrobki z przydatkiem innych autorów. Kr. 1650, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: w zbiorze: Sielanki polskie. W-wa 1770, Druk. Mitzlerowska; toż W-wa 1778. Fragm. Sielanki XI przedr. S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

3. Treny żałobne na śmierć... Stanisława Księskiego. Kr. 1650, dr. Ł. Kupisz.

4. Dworzanki albo epigramata polskie. Kr. 1664, dr. B. Śmieszkowic. (Tu także drobne przekłady). Wyd. nast. Lipsk 1837 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* t. 28 (wraz z Sielankami S. Szymonowicza). Ekscerpta niektóre z Dworzanek wyd. A. Brückner w: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 1. Lw. 1910; fragm. przedr.: K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. Petersb. 1897 s. 227-243; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni, jw. poz. 2. (Zob. poz. 5).

5. Sielanki... nowo napisane. B. m. 1668. Wyd. nast.: w zbiorze: Sielanki polskie. W-wa 1770, Druk. Mitzlerowska; W-wa 1778; Lipsk, dr. J. G. I. Breitkopff (przedr. zbioru); wyd. T. Mostowski. W-wa 1805 *Wybór Pisarzów Pol.* (wraz z sielankami in. autorów); trzy sielanki przedr. A. Brückner: Sielanka polska XVII wieku. Kr. 1922 *BN* I, 48; sielankę pt. Żywot ziemiański i dworski przedr. S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. (G. Korbut wspomina także wyd.: Sielanki 1769).

6. Venus polska albo na akt weselny... epitalamium. Gdańsk 1673.

7. Fortuna albo szczęście... wierszem polerowniejszym z starego udarowana. Kr. 1690, Druk. Akademicka. Wyd. nast. Kr. 1744.

Wg Estr. i A. Brücknera utwór jest parafrazą S. Bączalskiego: Fortuna albo szczęście, wg L. M. Dziamy przeróbką obcego wzoru. (Zob.: Bączalski Seweryn).

8. Wiersze, poematy pozostałe w rękopisie. Zob. Wyd. zbior.

Przekłady

1. Przekłady z Anakreonta, Teokryta, Alciata, Mureta włączone do Dworzanek, por. Twórczość poz. 4.
2. Przekłady z M. Sarbiewskiego (zob.) i inne włączone do Wydania zbiorowego poz. 1-2.

Wydania zbiorowe

1. Poezje Jana z Wielomowic Gawińskiego. Wyd. Ż. Pauli. Lw. 1843.

2. Helikon. Wyd.: Niektóre pieśni z Helikonu... *Czasopism Nauk. Zakł. Nar. im. Ossol.* 1832; wyd. W. Seredyński: J. z Wielomowic Gawińskiego pisma pozostałe. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 2 (1882) i odb. Kr. 1879 (z pominięciem utworów drukowanych uprzednio). Fragm. przedr.: K. Bartoszewicz: Księgi humoru..., jw. Twórczość poz. 4; J. Tuwim: Cztery wieki..., jw. Twórczość poz. 4.

Zbiór wierszy i poematów częściowo pozostałych w rkpsie ułożony przez J. Gawińskiego w 1682-1683.

Listy i materiały

1. Do Jacka Bianchi, dat. z Krakowa 25 września 1661. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

2. Do księcia Karola Ferdynanda, syna Zygmunta III, bez daty. Ogł. W. Seredyński: J. z Wielomowic Gawińskiego pisma pozostałe..., jw. Wyd. zbior. poz. 2, s. 156-157.

3. Zeszyt szkolny J. Gawińskiego z 1642. Rkps b. Bibl. Baworowskich nr 709. Wiad. i podobiznę jednej strony podał H. Barycz: Historia szkół Nowodworskich. T. 1: Od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939/1947 s. 168-171.

4. Trzy pokwitowania pieniężne z 1665-1667. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 1.

Rkpsy w Bibl. Uniw. Warsz., Bibl. Baworowskich i Ossol. Wiad. podał M. Piszczkowski: Gawiński Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949/1958).

OPRACOWANIA

Monografia: L. M. Dziama: Jan Gawiński. Studium literackie. Kr. 1905. [Rec.: A. Brückner. *Przegl. Pol.* 1905 t. 158; A. Brückner. *Książka* 1905 nr 12; A. Siedlecki. *Nowa Reforma* 1905 nr 267; K. Jarecki. *Pam. Lit.* R. 5 (1906)].

K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 165-177. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — Ż. Pauli: Wiadomość o życiu i pismach Jana z Wielomowic Gawińskiego. Wstęp do wyd.: Poezje. Lw. 1843. — A. Grabowski: Mozaika. *Bibl. Warsz.* 1855 t. 4 s. 78. — A. Rzążewski: Stosunki i wzajemna korespondencja Wespazjana Kochowskiego z J. Gawińskim z współczesnych rękopisów zebrana. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 4. — W. Seredyński: Wstęp do wyd.: Pisma pozostałe. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 2 (1882) i odb. Kr. 1879. [Rec.: H. Biegeleisen: Nie drukowane poezje Gawińskiego. *Bibl. Warsz.* 1882 t. 4]. — P. Chm. (Chmielowski): Gawiński Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 23 (1899). — J. Czubek: Wespazjan z Kochowa Kochowski. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) i odb. Kr. 1900 s. 71 nn., 153. — L. M. Dziama: Dwie „Fortuny". *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — K. Jarecki: Polskie tłumaczenia i przeróbki Anakreonta. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — J. Latosiński: Monografia miasteczka Wilamowice. Kr. 1910 s. 376-379. —
K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. — M. Bergman: Polsko-łacińskie epitalamium. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — R. Ganszyniec: Polonolatina. XI. Owen w Polsce. Tamże. — H. Staszewski: Czy Jan Gawiński był szlachcicem? *Pam.*

Lit. R. 26 (1929). — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły*. B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 250. — L. Simon: Z dziejów teatru polskiego w Gdańsku. Garść notatek. *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933. — A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935) s. 173. — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego*. Kr. 1936. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 19. — H. Barycz: Historia szkół Nowodworskich. T. 1: Od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939/1947. — M. Piszczkowski: Gawiński Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 7 z. 4 (1949).

GAWŁOWICKI SZYMON (zm. po 1686)

Wierszopis religijny.

Był księdzem; w 1678 występował jako kanonik pułtuski, w 1686 jako kanonik płocki i pułtuski. Zabiegał o względy zwierzchników duchownych, prawdopodobnie jednak pozostawał na wymienionych godnościach. Zmarł po 1686. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Jezus Nazareński, Syn Ojca Przedwiecznego wcielony, albo Jeruzalem niebieska przezeń wyzwolona. W-wa 1686, dr. K. F. Schreiber.

Fragm. przedr. K. Dąbrowski: Antyfony „O". *Mysterium Christi* 1931/1932 nr 1.

Poemat w 20 pieśniach, naśladownictwo Tassa.

Utwór o autorstwie niepewnym

Zob. t. 1: Obleżenie Jasnej Góry Częstochowskiej.

OPRACOWANIA

K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 243-248. — A. Brückner: Messjady polskie XVII w. Dod. do: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 27 (1898) s. 352-353 i odb. — J. Matuszewski: Diabeł w poezji. Wyd. 2 W-wa 1899 s. 229-230. — A. Brückner: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. I. Kr. 1918 s. 241; wyd. 2 Kr. 1935 s. 249. — A. Brückner: Tasso polski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 93. — K. Dąbrowski: Antyfony „O". *Mysterium Christi* 1931/1932 nr 1. — A. Fei: Ze studiów nad „Obleżeniem Jasnej Góry". *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 139. — T. Mikulski: Gawłowicki Szymon. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964.

GDACIUS ADAM (1609-1610—1688)

Kaznodzieja protestancki, postyllograf.

Ur. w 1609 lub 1610 w Kluczborku na Śląsku. Gdzie uczęszczał do szkół, dokładnie nie wiadomo — być może, w Brzegu i Wrocławiu. W 1633 zapisał się do gimnazjum toruńskiego. Już w 1634 pracował jako kantor i nauczyciel w Podhradie na Spiszu. W 1637 uczył w gimnazjum elbląskim, skąd udał się do Wilna, gdzie został kantorem w szkole ewangelickiej, a następnie jej rektorem. Powróciwszy stamtąd, był od 1641 diakonem w Kluczborku, a w 1646 został pastorem. W 1642 ożenił się z Marianną, córką Tomasza Scopiusa, pastora w Nagodowicach. Zmarł 7 kwietnia 1688 w Kluczborku (wg A. Rombowskiego).

TWÓRCZOŚĆ

1. Ardens irae Divinae ignis, to jest kilka kazań pokutnych. Tor. 1644-1647, dr. M. Karnat. (Sześć kazań wyd. oddzielnie).

2. Postilla popularis, to jest kazania na Ewangelie święte. Leszno 1651 (Estr. podaje 1650).

3. Appendix, tj. Przydatek do dyszkursu o pańskim i szlacheckim albo rycerskim stanie. Brzeg 1680. Fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII w. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955.

OPRACOWANIA

H. KOELLING: Presbyterologie... des Kirchenkreises Creuzburg. Wr. 1867. — A. BRÜCKNER: Przyczynki do słownictwa polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 38 (1904) s. 372 nn. i odb. Kr. 1903. — T. GRABOWSKI: Literatura luterska w Polsce wieku XVI. Poz. 1920 s. 175-176. — K. KOLBUSZEWSKI: Postyllografia polska XVI i XVII w. Kr. 1921. — K. BADECKI: Literatura mieszczańska w Polsce XVI wieku. Lw. 1925. — S. KOT: Zaniedbania polskie wobec kulturalnej przeszłości Śląska. *Zaranie Śląskie* 1929 s. 220. — P. MUSIOŁ: Rzut oka na literaturę śląsko-polską. *Pam. Warsz.* 1930 z. 6 s. 62 i in. — P. MUSIOŁ: Literatura śląsko-polska XVII wieku. *Zaranie Śląskie* 1930. [Rec.: S. SZCZOTKA. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 416]. — T. MIKULSKI: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — K. L. KONIŃSKI: Kartki z dziejów polskości Górnego Śląska. *Przegl. Współcz.* 1935 t. 53 s. 245-246. — T. GRABOWSKI: Mapa polskich zborów na Śląsku. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 372. — K. KOLBUSZEWSKI: Dzieło A. Gdacjusza. *Wiad. Lit.* 1936 nr 48. — T. WOTSCHKE: Schlesier auf dem Thorner Gymnasium im 17 Jahrhundert. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* t. 73 (1939). — W. OGRODZIŃSKI: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — J. WANTUŁA: Jadam Gdacjusz, farasz z Kluczborka. *Kalendarz Ewangelicki 1947*. Cieszyn 1946; przedr. w książce: Książki i ludzie. Kr. 1956. — S. ROSPOND: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — Z. HIEROWSKI, S. ROSPOND: Język i piśmiennictwo na Śląsku. *Śląsk, ziemia i ludzie*. Kat. 1948 i odb. — T. MIKULSKI: Gdacius Adam. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949); przedr. w książce: Rzeczy staropolskie. Wr. 1964. — S. ROSPOND: Kultura językowa na Śląsku. *Roczniki Hist.* t. 18 (1949). — A. ROMBOWSKI: Zabytki śląskiej literatury mieszczańskiej ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. [Rec.: T. MIKULSKI. *Zeszyty Wr.* 1952 nr 2]. — J. GIEROWSKI: Mieszczaństwo polskie na Śląsku i jego walka o język i kulturę polską w XVI i XVII w. *Szkice z dziejów Śląska*. W-wa 1953. — J. LESZCZYŃSKI: Autor śląskiego ,,dyszkursu" o szlachcie i chłopach. *Sprawy i Ludzie* 1955 nr 2 (dod. do: *Gaz. Robot.*). — J. LESZCZYŃSKI: Najwybitniejszy pisarz śląski XVII wieku. *Głosy znad Odry* 1955 nr 9. — H. BOREK: Stan badań nad językiem A. Gdacjusza. *Instytut Śląski* S. 8 *Komunikat* nr 15 (1958). — H. BOREK: Wypowiedzi A. Gdacjusza o języku. *Kwart. Opolski* 1958 nr 3. — H. BOREK: Frazeologia A. Gdacjusza. *Rozpr. Komisji Język. Wr. Tow. Nauk.* t. 2 (1959). — S. ROSPOND: Dzieje polszczyzny śląskiej. Kat. 1959.

GĘBICKI JAKUB (1569—1633)

Inne formy nazwiska: GEMBICKI; GEMBICIUS.
Wierszopis religijny.

Ur. w 1569 w Radziejowie kujawskim. Nauki początkowe odbył w szkole tamtejszej pod kierunkiem Waleriana Kuriona, następnie kształcił się na uniwersytetach niemieckich; zdobył dużą erudycję. Po powrocie do kraju został ministrem wyznania helweckiego przy zborze dębnickim, a w 1607 konseniorem kościołów helweckich na Kujawach. W 1627 połączył się z braćmi czeskimi na synodzie ostrogskim. Zmarł w Dębnicy 13 maja 1633.

TWÓRCZOŚĆ

Hymny Starego i Nowego Testamentu... na melodie psalmów przełożone. Wyd. przy: Psalmy Dawidowe z Hymnami... Gdańsk 1619 (wraz z nutami). Fragm. przedr.: H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 95; M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 525.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. ŁUKASZEWICZ: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 282-283. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 525-526. — Gembicki (Jakub). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — T. GRABOWSKI: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — B. CHLEBOWSKI: Najdawniejsze kancjonały protestanckie z połowy XVI w. *Pam. Lit.* R. 4 (1905); przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1912 s. 23. — T. GRABOWSKI: Gębicki Jakub. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949/1958).

GĘBICKI ŁUKASZ (zm. 1670)

Wierszopis.

W 1633 był studentem wydziału prawnego Akademii Krakowskiej. Najprawdopodobniej identyczny z prawnikiem ur. ok. 1610 w Poznaniu. Co do tegoż wiadomo, że był synem Wawrzyna, piwowara; szkoły ukończył w Poznaniu, a studia prawnicze w Krakowie. Następnie po osiedleniu w Poznaniu od 1635 jako syndyk i obrońca prawny (*causarum Civitatis ferendarius*) uczestniczył w sejmach i trybunale piotrkowskim. W czasie wojny szwedzkiej w 1657 został obrany burmistrzem miasta. W 1645 nabył dom w rynku; był starszym cechów. Żonaty dwukrotnie, pozostawił dwóch synów: Mikołaja kupca, Andrzeja jezuitę, oraz trzy córki. Zmarł w 1670.

TWÓRCZOŚĆ

Threny żałosne Jej M. Paniej P. Annie Krzeszowej, matce ukochanego syna, Jana Krzesza. Kr. 1633. (Treny i epitafium).

Egz. był w Bibl. Ossol.

Materiały

Wiad. o materiałach archiwalnych podaje M. J. Mika: Gębicki Łukasz. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949/1958).

OPRACOWANIA

J. Łukaszewicz: Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania. T. 1. Poz. 1838 s. 147. — B. Czernik: Notatki bibliograficzne. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — W. Kamiński: Muzyka do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 254. — M. J. Mika: Gębicki Łukasz. *Pol. słownik biogr.* t. 7 (1949/1958).

z GIELNIOWA ŁADYSŁAW (zm. 1505)

Właściwe imię: Jan.

Kaznodzieja, wierszopis.

Data urodzenia nieznana. Był synem mieszczanina Piotra, pochodził z Gielniowa w Opolskiem. Studiował w Akademii Krakowskiej. W 1462 wstąpił do zakonu bernardynów w Warszawie pod imieniem Włodzisława. W 1487 był gwardianem w Krakowie, w 1487-1490 prowincjałem zakonu. Uczestniczył w kapitułach generalnych: w 1490 w Urbino, w 1498 w Mediolanie. Usilnie pracował nad organizacją i podniesieniem zakonu; w 1498 założył konwenty w Skępem i Połocku. Zasłynął jako kaznodzieja. W 1504 został gwardianem w Warszawie; tam zmarł 5 maja 1505.

TWÓRCZOŚĆ

1. Serve Dei Simon. Powst. po 1482.

Łac. panegiryk na cześć bł. Szymona z Lipnicy.

2. Żołtarz Jezusów, czyli piętnaście rozmyślań o Bożym umęczeniu. (Pieśń o schemacie budowy zwrotki: 13a 13a 13b 13b. Inc.: Jezusa Judasz przedał... Pierwotnie liczyła zapewne 15, wg J. Łosia 17 — zwrotek, później dokomponowano dalsze). Powst. w 1488. Wyd. pt. Pieśń o Bożem umęczeniu... Kr. 1558, dr. M. Siebeneicher (dwie ed. nieco odmienne). — Tekst Siebeneichera w uzupełnieniu do red. W. Chomętowskiego (zob. niżej) przedr.: M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t 19 (1893) s. 83-96. — W zbiorze: J. Seklucjan: Pieśni chrześcijańskie. Królewiec 1559. — W zbiorze: Pieśni postne starożytne. B. m. r. (1558-1584); toż wyd. nast. Kr. 1617. — W zbiorze: P. Artomiusz: Cantional, to jest pieśni chrześcijańskie. Tor. 1578, dr. A. Coteniusz, i wyd. nast. Zob. Estr. XXIV, 254.

Wg zapisu z w. XV ze zbiorów K. Świdzińskiego (były w Bibl. Krasińskich) 16 zwrotek ogł.: W. Chomętowski. *Spr. Komisji Język. AU* t. 1 (1880) s. 144-146. — A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925. — A. Brückner: Średniowieczna pieśń religijna polska. Kr. 1923 *BN* I, 65 (w pisowni zmodernizowanej).

Wg odpisu z pocz. XVI w. (był w Bibl. Tarnowskich w Dzikowie) 17 zwrotek ogł.: W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 15 (1893) s. 537-539. — S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930;

toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963.

Wg odpisu w aktach beatyfikacyjnych z 1631-1633 wersję o 27 zwrotkach ogł. W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 297-301 (w pisowni zmodernizowanej).

Odpis nie wydany: Bibl. Raczyńskich w Poz., Teki B. Erzepkiego.

3. Taxatae provinciae metricae, excerptae et compilatae... quae respiciunt quoscumque penitentes. (144 heksametry). Rkps Pawła z Wągrowca; był w Bibl. Petersb., dawne Załuscianum, sygn. Lat. O. I. 30, s. 26-28.

4. O Jezu Nazareński, o krolu żydowski... (Czterowiersz w trzynastozgłoskowcach). Powst. w 1498-1499 w związku z napadem Tatarów na Polskę. Ogł. jako zwrotka 26 Żołtarza Jezusów w wyd. M. Siebeneichera, jw. poz. 2; w wyd. M. Bobowskiego, jw. poz. 2; A. Brücknera, jw. poz. 2. Tekst łac. ogł. W. Morawski: Lucerna perfectionis. W-wa 1633 s. 70.

5. Łac. wiersz o własnym wstąpieniu do zakonu. Cztery dystychy elegijne, inc.: Anno Cristi milleno quadrin sexin secundo... Zapisał Jan z Komorowa: Memoriale ordinis Fratrum Minorum. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888) s. 292 i odb. Lw. 1886.

6. Kazania. Nie są znane.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. List z 1496. Ogł. w: J. Ossoliński: Autobiografia. Lw. 1876 *Bibl. Ossol. Zbiór Materiałów do Historii Polski* z. 3 Dod. s. 179.

2. Materiały procesu beatyfikacyjnego, zob. Estr. XVII, 137.

U t w o r y o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

1. Godzinki o św. Annie. Powst. ok. 1475 (?). Zachowały się w odpisie Wacława z Brodni. Zob. t. 1: GODZINKI STAROPOLSKIE.

2. Zdrowaś, Krolewno wyborna. Zob. t. 1: PIEŚNI RELIGIJNE ŚREDNIOWIECZNE POLSKIE (poz. 27).

3. O ciało Boga żywego. (Pieśni ze zbioru tzw. łysogórskiego). Zob.: PIEŚNI RELIGIJNE..., jw. (poz. 13).

4. O nova lux Poloniae. Powst. w (lub wkrótce po) 1488. Ogł. S. Radimensis: Fasciculus litaniarum. Kr. 1602, k. 88 v.

Panegiryk na cześć bł. Szymona z Lipnicy. Autorstwo przypuszczalne przypisał K. Kantak.

5. Słuchaj tego, wszelika głowo. (Rymowany dekalog z pocz. XVI w.). Ogł.: W. Wisłocki: Pieśń bernardyńska o należytym przestrzeganiu dziesięciorga przykazań Bożych. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 10 (1883) i odb.; M. Bobowski, jw. Twórczość poz. 2, s. 171-172; A. Brückner, jw. Twórczość poz. 2.

6. Ku piętnastu świętym pomocnikom. (Pieśń w 8 zwrotkach sześciowersowych ośmiozgłoskowcem. Inc.: Świata wszego stworzycielu...). Ogł. J. Hanusz: O książce do nabożeństwa króla Zygmunta I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886) s. 75-76 i odb. Kr. 1884; M. Bobowski, jw. Twórczość poz. 2, s. 130-132.

7. Kto chce Marii służyć... Wyd. w zbiorze: Pieśni postne starożytne. B. m. (1558-1584) s. 37; wyd. nast. Kr. 1617. Przedr. M. Bobowski, jw. Twórczość poz. 2, s. 390-393.

Autorstwo wg aktów procesu beatyfikacyjnego z 1631-1633.

OPRACOWANIA

JAN Z KOMOROWA: Memoriale ordinis Fratrum Minorum. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888) i odb. Lw. 1886. — W. MORAWSKI: Opisanie żywota i cudów B. ojca Ładysława z Gelnowa... Kr. 1612; por. W. MORAWSKI: Vita b. Ladislai Gielnovii... *Acta Sanctorum Bollandiana* t. 1 s. 560-616; por.: Wybór z życia i cudów bł. Władysława z Gielniowa... na polski przełożone przez M. M. Rosznerskiego. W-wa 1746; toż W-wa 1754. — W. NEHRING: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 184-185. — A. BRÜCKNER: Drobne zabytki języka polskiego XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 231 i odb. Kr. 1896. — S. DOBRZYCKI: Z dziejów średniowiecznego piśmiennictwa polskiego. I. Pieśń postna, przypisywana błog. Władysławowi z Gielniowa. *Prace Filol.* t. 5 (1899). [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1900 s. 653]. —

S. DOBRZYCKI: Studia nad średniowiecznym piśmiennictwem polskim. I. O źródłach kilku polskich wierszy średniowiecznych. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1901) s. 106 i odb. — A. BRÜCKNER: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 1. W-wa 1902 s. 186. — K. GRABOWSKI: Żywot Władysława z Gielniowa, patrona miasta Warszawy. Płock 1905. — W. KOROTYŃSKI: Błogosławiony Ładysław z Gielniowa. *Kur. Warsz.* 1905 nr 125. — W. TROJANOWSKI: Ładysław z Gielniowa, patron Warszawy. (W 400 rocznicę śmierci). *Gaz. Pol.* 1905 nr 110. — S. WIERYCZ: Bł. Ładysław z Gielniowa. (Szkic biograficzny). *Gaz. Świąteczna* 1905 nr 1290. — Ładysław z Gielniowa

Wielka enc. powsz. ilustr. T. 43/44 (1910). — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 (zmienione) pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej (w zarysie). W-wa 1920; wyd. 2 pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym. Kr. (1948) s. 26. — J. M. Chudek: Orędownicy polskiej ziemicy przed tronem Pana nad pany. 25 września. Bł. Ładysław z Gielniowa. Kościan 1927. — K. Kantak: Les Données historiques sur les P. Bernardins (Observants) polonais du XV s. *Arch. Franc. Hist.* 1929, Quaracchi 443. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 584; wyd. 3 W-wa 1958. — K. Kantak: Z poezji bernardyńskiej w. XV i XVI. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — K. Kosiński: Z dziejów średniowiecznej hymnologii polskiej. *Jednota* i odb. W-wa 1932. — K. Kantak: Bernardyni polscy (1453-1572). T. 1. Lw. 1933. — K. Kantak: Z przeszłości bernardynów bydgoskich. (Życie umysłowe w dobie jagiellońskiej). *Przegl. Bydgoski* 1933 z. 2 s. 7. — Błogosławiony Ładysław z Gielniowa. W-wa 1936 *Kłosy z Bożej Roli. Krótkie żywoty ilustr.* nr 36. — J. Birkenmajer: Bł. Ładysław z Gielniowa. *Sól Polskiej Ziemi.* W-wa 1937. — C. Nis: Pierwszy znany z imienia poeta polski. Pieśń Bł. Ładysława z Gielniowa. *Pro Christo* 1937 s. 281, 285. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947; przedr. autorskiej części: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — R. Gustaw: Relikwie bł. Ładysława uniknęły profanacji. *Tyg. Powsz.* 1948 nr 42. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce”*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 158-159; *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — W. Cyran: Oznaczenie tylnej nosówki przez „u” w niektórych zabytkach języka polskiego XV i XVI wieku. *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I. Rozpr. Komisji Język.* t. 3 (1955). — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 227 nn. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do Renesansu włącznie. Red.: J. M. Chomiński, Z. Lissa. Kr. 1957. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

GILOWSKI PAWEŁ (zm. 1595)

Teolog i polemista kalwiński.

Ur. (wg F. M. Sobieszczańskiego) w 1534 w Krakowie. Tu następnie studiował teologię. W 1556 wystąpił na zebraniu ministrów w Iwanowicach jako minister zboru u kasztelana wojnickiego, Myszkowskiego. Z kolei pełnił urząd ministra u Piotra Zborowskiego; przez pewien czas przebywał przy zborze w Łańcucie. Brał czynny udział w synodach oraz miał wpływ na zawarcie zgody sandomierskiej. Posiadał godność seniora zatorskiego i oświęcimskiego. Polemizował z Marcinem Czechowicem. Zmarł 8 kwietnia 1595.

A. Brückner sądził, że nazwisko Gilowski należy czytać: Iłowski.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wykład katechizmu kościoła krześcijańskiego. Kr. 1579 (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Żejmy wzgl. Wil. 1605, dr. J. Markowicz).

2. Odprawa przeciwko jadowitym potwarzom Marcina Czechowica, które wypuścił na wykład katechizmu K. Pawła Gilowskiego. B. m. r. (wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Żejmy wzgl. Wil. 1605, dr. J. Markowicz).
Unikat Bibl. Jagiel.

3. Traktat albo krótkie okazanie o wierze prawdziwej krześcijańskiej. B. m. r. (przypuszczalnie dr. między 1580 a 1587).
Unikat Bibl. Czart.

Zob. też: z Żarnowca Grzegorz, Utwory o autorstwie niepewnym. poz. 1.

OPRACOWANIA

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 78-85, 129 134, 148. — W. A. Ma-

ciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poz. 1853 s. 377. — F. M. S. (Sobieszczański): Gilowski (Paweł). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — Ks. A. K. D. (Diehl): Gilowski Paweł. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce. (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) s. 401-402, 448-450 i odb. s. 152-153, 199-201. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908 s. 201-202 i in. — K. Kolbuszewski: Postyllografia polska XVI i XVII wieku. Kr. 1921. — K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce XVI w. *Spr. PAU* 1936 nr 1. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — W. Urban: Reformacja wśród chłopów w Oświęcimskiem. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957) s. 174.

GLABER ANDRZEJ (ur. ok. 1502)

Inne formy nazwiska: Jędrzej Glaber z Kobylina; Glaber Jędrzej Cobylinus; prawdopodobnie zwał się Łysiak, Łysy lub Łysek (?).

Tłumacz, wydawca, popularyzator wiedzy.

Ur. ok. 1502 w Kobylinie, w Wielkopolsce, w rodzinie mieszczańskiej niemieckiego pochodzenia; był synem Pawła. Latem 1518 rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej. W 1520 został bakałarzem, w 1531 magistrem. Oprócz łaciny znał język grecki i niemiecki. Od 1531 — z przerwami — do 1542 wykładał jako profesor w Akademii Krakowskiej. Był prepozytem wieluńskim, w 1541 kanonikiem przy kolegiacie Św. Anny w Krakowie. Zmarł wg Estr. w 1548, wg W. Wąsika w 1542; wg H. Barycza żył jeszcze ok. 1572.

TWÓRCZOŚĆ

1. Problemata Aristotelis. Gadki... o składności człowieczych członków. Kr. 1535, dr. F. Ungler. Wyd. nast.: Kr. 1620 (zmienione głównie co do układu i podpisane przez Kaliksta Sakowicza, bez wymienienia nazwiska A. Glabera). Przedr. J. Rostafiński: Andrzeja Glabera z Kobylina Gadki o składności człowieczych członków. Kr. 1893 *BPP* nr 28. Fragm. przedr.: I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 s. 221; S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963; W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146; J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu. 1510-1550. W-wa 1954.

Wg H. Barycza przeróbka dziełka niemieckiego pt. Ain Büchlin das durch die natürlichen Mayster Aristotelem, Avicennam, Galienum, Albertum u. andern natürlichen Maystern von mancherley seltsamen wunderlichen Fragen beschriben ist u. hayszt Problemmata Aristotelis. Ulm 1500, toż wyd. nast.: Augsburg 1512, Strasburg 1515-1520. — Przedmowa zawiera po raz pierwszy w Polsce poruszone zagadnienie emancypacji kobiet — pod wpływem zapewne K. Agryppy: De nobilitate... feminei sexus. Antwerpia 1529.

2. Rozprawa — przedmowa do: M. Konáč: Żywoty filozofów — w przekł. pol. M. Bielskiego. Kr. 1535, dr. F. Ungler.

3. Traktat, to jest nauka o puszczaniu krwie. Wyd. anonimowo w: S. Falimirz: O ziołach i o mocy ich. Kr. 1534, dr. F. Ungler; H. Spiczyński: O ziołach tutecznych. Kr. 1542; M. Siennik: Herbarz. Kr. 1568.

4. Compendiosa totius logicae... encicIopedia. Kr. 1539, dr. F. Ungler.

Podręcznik szkolny dla studentów trivium. Kompilacja.

Przekłady

Maciej z Miechowa: Polskie wypisanie dwojej krainy świata. Kr. 1535, dr. F. Ungler. Wyd. nast.: Kr. 1541; Kr. 1545; fragm. przedr.: S. Vrtel-Wierczyński, jw. Twórczość poz. 1; J. Krzyżanowski, jw. Twórczość poz. 1.

Unikat ed. 1535: Ossol. nr 10101.

Prace edytorskie

Zołtarz Dawidów przez mistrza W. Wróbla z Poznania na rzecz polską wyłożony. Kr. 1539, dr. F. Ungler.

Przygotował językowo do druku, podał wiadomości biograficzne o autorze.

Fragm. dedykacji przedr. W. Taszycki, jw. Twórczość poz. 1.

Utwór o autorstwie niepewnym

Senatulus, to jest sjem niewieści, który niegdy w Rzymie dzierżan był od trzech stanów ich, od małżonek, wdów i panien. (Kr. 1543, dr. wdowa po F. Unglerze).

Prozaiczny zbiór zaleceń natury obyczajowej dla kobiet różnych stanów. Autorstwo A. Glaberowi przypisywał K. Badecki.

Zachowane fragmenty unikatu ze zbiorów Z. Wolskiego przedr. K. Badecki: Z badań nad literaturą mieszczańsko-ludową XVI-XVII wieku. (Część druga). 1. „Senatulus, to jest sjem niewieści" z r. 1543 we fragmencie Bibl. Publ. w Warszawie. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 3/4 i odb.; przedr. J. Krzyżanowski, jw. Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 89. — A. T. Chłędowski: Spis dzieł opuszczonych albo źle oznaczonych w Bentkowskiego Historii literatury polskiej. Lw. 1818. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 52; t. 3. Kr. 1841 s. 87; t. 7. Kr. 1845 s. 423, 528-529. — Rzadkie dzieła polskie. *Przyj. Ludu* 1842 nr 10 s. 75, 77. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. Kr. 1852 s. 332-333, 353-355. — F. M. S. (Sobieszczański): Glaber (Andrzej z Kobylina). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — J. Łukaszewicz: Krótki historyczno-statystyczny opis miast i wsi w powiecie krotoszyńskim. Poz. 1869 s. 228 nn. — F. M. Sobieszczański: Opisanie książki wydanej w r. 1535 przez A. Glabra z Kobylina pod tytułem: „Problemata Aristotelis" i sprostowanie zdań o tym dziele. *Bibl. Warsz.* 1869 t. 2. — P. Chmielowski: Dziesięć lat z dziejów wychowania w Polsce w XVI w. *Bluszcz* 1877 nr 9-15. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — J. Rostafiński: Wstęp i wyd.: Gadki... Kr. 1893 *BPP* nr 28. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1894 s. 487]. — W. Wisłocki: (Rozpr. o A. z Kobylina, rkps; tu także nie znany dotychczas utwór Glabera. Nie wyd. Wiad. podał J. Rostafiński: Wstęp do wyd.: Gadki..., jw.). — W. Czermak: Polski wykład fizjologii i higieny z r. 1535. *Tyg. Ilustr.* 1896 nr 14-16. — J. Peszke: Glaber Jędrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — W. Hahn: Jędrzej Glaber z Kobylina. *Enc. wychowawcza.* T. 6 (1901). — A. Brückner: Na zaraniu literatury. *Bibl. Warsz.* 1902 t. 2. — A. Brückner: Psałterze polskie do połowy XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911 s. 166-167. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 328-330; wyd. 2 (zmienione) pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — W. Wąsik: A. Glaber z Kobylina, problematysta polski. *Przegl. Filoz.* t. 19 (1916). — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 55 (1917) s. 238-240. — W. Wąsik: Sebastian Petrycy z Pilzna i epoka. W-wa 1923 s. 199-227. — J. Feldhorn: Literatura polska wieku XVI a Żydzi. Szkic bibliograficzny. *Spr. Żydowskiego Gimn. Koedukacyjnego w Kr.* Kr. 1929 i odb. [Rec.: K. Czachowski. *Czas* 1930 nr 127]. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 539; wyd. 2 W-wa 1939. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933.— H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — J. U.: Prof. Groddeck o wielkopolskich humanistach. *Kur. Poz.* 1938 nr 350. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939). —

K. Badecki: Z badań nad literaturą mieszczańsko-ludową XVI-XVII wieku. (Część druga). *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 250]. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 110 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957. — E. Lipiński: Myśl ekonomiczna polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 183. — S. Szczotka: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 603 i in. — S. Urbańczyk: Rola wielkich pisarzy złotego wieku na tle innych czynników kształtujących normy języka literackiego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. — A. Wrzosek: Pierwsza książka polska zawierająca wiadomości z fizjologii, higieny i antropologii. *Przegl. Antropol.* t. 19 (1953). — L. Zembrzuski: Lekarz XVI wieku, Andrzej z Kobylina, i jego „Gadki". *Wiad. Lekarskie* 1953 nr 5. — S. Smolka: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — S. Kot: Nationum proprietates. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). — E. Lipiński: Elementy merkantylizmu w literaturze ekonomicznej XVII wieku. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956 s. 215-216. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — H. Barycz: Glaber Andrzej. *Pol. słownik biogr.* t. 8 (1959).

GLICZNER ERAZM (zm. 1603)

Inne formy nazwiska: GLICNER; GLITZNER; GLITZNERUS; GLICZNER ZNENENSIS (ZNANIUS).
Mylna forma nazwiska: SKRZETUSKI.

Teolog-polemista, pedagog, tłumacz.

Data urodzin niepewna (wg H. Barycza 1535; wg G. Korbuta, R. Ottmana i Z. Lasockiego ok. 1535; wg Estr. 1541). Pochodził ze Żnina w Wielkopolsce. Był synem Jakuba, mieszczanina, i Doroty Ninińskiej. Nauki początkowe odebrał w miasteczku rodzinnym, następnie uczył się w Złotoryi na Śląsku pod kierunkiem W. Trotzendorfa. Po krótkim pobycie w charakterze wychowawcy na dworze książąt słuckich udał się do Królewca i tam pod koniec 1554 rozpoczął studia na uniwersytecie. Pozostawał pod opieką księcia Albrechta. W letnim półroczu 1558 wpisał się na Akademię Krakowską; zdaje się jednak, że studiów nie odbywał. W czerwcu 1559 przyjął luteranizm. W następnych latach kolejno był ministrem zboru w Chmielniku i Bobowej, w 1562 ministrem w Ceradziu w Wielkopolsce. W 1565 wybrany został przez synod w Gostyniu superintendentem kościołów wielkopolskich. Dążył do zjednoczenia wyznań różnowierczych. Brał czynny udział w licznych synodach. Od 1567 pełnił urząd kaznodziei polskiego przy kościele Panny Marii w Toruniu. Po dwóch latach powrócił do Wielkopolski i znalazł opiekuna w księciu Ostrorogu. Do 1589 przebywał w Grodzisku, gdzie stworzył poważny ośrodek ruchu luterskiego. Po przejściu Jana Ostroroga na katolicyzm, wezwany przez Zofię z Zamoyskich Działyńską, przeniósł się w 1591 do Brodnicy w Prusach Królewskich. Żonaty był najpierw z Anną Lekszycką, następnie od 1585 z bliżej nie znaną. Zmarł w Brodnicy 21 stycznia 1603. Synowie jego przyjęli nazwisko Skrzetuski i przypisali się do stanu szlacheckiego.

TWÓRCZOŚĆ

1. Nauka i praktyka. Kr. 1558, dr. Łazarz Andrysowic.

Dziełko z zakresu gospodarstwa wiejskiego i rolnictwa.

2. Książki o wychowaniu dzieci barzo dobre, pożyteczne i potrzebne, z których rodzicy ku wychowaniu dzieci swych naukę dołożną wyczerpnąć mogą. Kr. 1558, dr. M. Siebeneicher. Fragm. przedr.: W. A. Maciejowski: Jak to u nas w XVI wieku syna prowadzili od jego urodzenia aż do ożenienia. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 4. Całość przedr. W. Wisłocki. Kr. 1876 *Bibl. Przedruków* 2; fragm.: S. Kot: Źródła do historii wychowania. (Wybór). Cz. 1: Od starożytnej Grecji do końca w. XVII. Kr. 1929 s. 213-221; pt. Co lepiej rodzicom jest: jeśli gdyby syna na nauki do szkoły dali czyli gdyby w rzemięsło. Przedr. W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4; fragm. wg ed. W. Wisłockiego. przedr J. Skoczek: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157.

Unikat: Ossol.

3. Taniec i rozmowa o nim, w której się to zamyka, skąd poszedł taniec, co są za owoce jego. A jeśliż się godzi człowiekowi krześciańskiemu z białemi głowami tańcować. Grodzisk 1563, dr. J. Gliczner. (Wg Estr. domniemana ed. Królewiec 1598 — zapewne nie istnieje). Przedr. T. Grabowski. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915).

4. Libellus brevis ac dilucidus contra novos circumcisores Ecclesiae coenaries. Frankfurt n. O. 1564.

5. Breve colloquium. Frankfurt n. O. 1565.

6. De Sacrosanctissima Trinitate... observationes. Frankfurt n. O. 1565.

7. Societas et symbola doctrinae et morum. B. m. 1565.

8. Assertiones aliquot breves ac dilucidae pro baptismo infantium. Tor. 1569, dr. S. Worffschauffel.

Przeciw Grzegorzowi Pawłowi.

9. Agenda szafunku Wieczerzy Pańskiej. Tor. 1573.

Unikat w Tor.

10. Odpór na odpowiedź questii niektórych podanych o kościele powszechnym. Grodzisk 1579, dr. M. Nering.

11. Kronika żywota, nauki i spraw Jezusa Chrystusa. Grodzisk 1579 (dr. M. Nering?). Wyd. K. Miaskowski. *Zapiski*

Tow. Nauk. w Tor. t. 7 (1929); odb. Tor. 1928.

Unikat: Książnica Miejska w Tor.

12. Consensus. (Tor.) 1586. Wyd. nast.: Tor. 1592; wyd. razem z: Acta et conclusiones Synodi generalis Torunensis. Sprawy i uchwały Synodu generalnego toruńskiego Anno D. 1595. Tor. 1596; przedr. D. E. Jabłoński: Historia Consensus Sendomiriensis. Berlin 1731 s. 182-195.

13. Appellatia, którą się popiera i znowu wywodzi. Obrona dołożna confederatiej Królestwa Polskiego. Królewiec 1598, dr. J. Osterberger.

Na ten utwór odpisał ks. Wojciech Emporyn: Excepcia przeciw jadowity appellaciej Erasmusa Glicznera. Poz. 1600.

14. Chronicon regum Poloniae. Tor. 1597, dr. A. Cotenius.

Druk zawiera tylko część pierwszą, traktującą o dziejach bajecznych do Ziemomysła; cz. 2-4, doprowadzone do Zygmunta III, pozostały w rkpsie.

Przekł. pol. (?) w rkpsie Bibl. Nar. sygn. Lat. Pol. Q IV, 33, zaginął.

Por. J. A. Załuski: Programma literarium ad bibliophilos... (W-wa) 1732 s. 25.

15. Wiersze pol. przy: R. Lorichiusz: Księgi o wychowaniu i o czwiczeniu każdego przełożonego. Kr. 1558, dr. dziedzice M. Szarffenberga; J. Rybiński: Gęśli różnorymych księga. Tor. 1593.

P r z e k ł a d y

1. Isocrates: Oracia o sprawowaniu państwa na polskie przełożona. Wyd. przy: R. Lorichiusz: Księgi..., jw. Twórczość poz. 12. (Wg Estr. wyszła zapewne wcześniej jako druk osobny).

2. Euthropius Flavius: Kronika Eutropiusza... z łacińskiego na polski przełożona. Grodzisk 1581, dr. M. Nering.

3. Confessia wiary, którą augustańską albo auspurską zową. Gdańsk 1594.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. List do Szymona Bogumiła Turnowskiego, dat. z Gorki 2 lutego 1591. Ogł. (wraz z podobizną fot. rkpsu) J. Bidlo: Jednota bratrská v prvním vyhnanství. Cz. 4 (1587-1595). Praga 1932 Dod. s. 214-215.

2. List b. m. d. i nadawcy (zapewne od ministra zboru Św. Jerzego w Toruniu-Mokre) do E. Glicznera. Ogł. H. Barycz: Erazm Gliczner. (W trzechsetlecie zgonu). *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 248-249.

3. Materiały dot. działalności różnowierczej, udziału w synodach z lat 1570-1595. Wyd. G. Smend: Die Synoden der Kirche Augsburgischer Konfession in Grosspolen im 16, 17 und 18 Jahrhundert. Poz. 1930 *Jahrbuch d. Theologischen Seminars d. Unierten Evangelischen Kirche in Polen* t. 2.

4. Trzy dedykacje autorskie: Walentemu Kuczborskiemu (1565), Andrzejowi Żernickiemu (1595), Marcinowi Gratianowi (1599). Ogł. K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI wieku. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929).

OPRACOWANIA

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: Wiadomość historyczna o dysydentach w mieście Poznaniu w XVI i XVII wieku porządkiem lat zebrana. Poz. 1832. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 174 nn. — X. K.: Wiadomość o pisarzach i ich dziełach pedagogicznych polskich od roku 1500 do 1853 włącznie. *Szkoła Pol.* 1853 z. 5/6 s. 213-215. — F. M. S. (Sobieszczański): Gliczner (Erazm). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — W. Wisłocki: Przedm. i wyd.: Książki o wychowaniu dzieci. Kr. 1876 *Bibl. Przedruków* 2. [Rec.: S. S. *Przegl. Kryt.* 1876 nr 6]. — P. Chmielowski: Dziesięć lat z dziejów wychowania w Polsce XVI w. *Bluszcz* 1877 nr 915. — R. Ottmann: Erazm Gliczner-Skrzetuski, pisarz z XVI w. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886 i odb. [Rec.: K. Rawer. *Kwart. Hist.* 1887]. — P. Chmielowski: Gliczner-Skrzetuski. *Enc. wychowawcza.* T. 4 (1890). — H. Kleinwächter: Zum Lebensgang und zur Charakteristik Erasmus Glicznets. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 13 (1898). — P. Chm. (Chmielowski): Gliczner-Skrzetuski Erazm. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — J. Bidlo: Jednota bratrská v prvním vyhnanství. Cz. 2-4. Praga 1903-1933. — A. Brückner: Z teki bibliograficznej. 1. Polskie indeksy ksiąg zakazanych. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 61. — A. Rondthaler: Erazm Gliczner-Skrzetuski. *Zwiastun Ewangeliczny* 1903. — A. Brückner: Przyczynki do słownictwa polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 38 (1904) s. 50-52 i odb. Kr. 1903. — A. Danysz: Uwagi o pedagogice Pseudo-Plutarcha. *Eos* 1908. — F. J. Śliwiński: Plutarch w Polsce. *Eos* 1910. — Z. Bujakowski: O pierwszej pedagogicznej książce polskiej E. Glicnera-Skrzetuskie-

go. *Wychowanie* 1912 i odb. [Rec.: S. Kot. *Pam. Lit.* R. 11 (1912)]. — A. Danysz: Erazm Gliczner jako pedagog. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 38 (1912) i odb.; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921]. — T. Grabowski: Taniec i rozmowa o nim. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915). — O. Halecki: Zgoda sandomierska 1570 r. Jej geneza i znaczenie w dziejach reformacji polskiej za Zygmunta Augusta. W-wa 1915.— T. Wotschke: Erasmus Glitzner. *Aus Posens Kirchlicher Vergangenheit* 1918 i odb. [Rec.: H. Barycz. *Ref. w Pol.* 1924]. —

T. Grabowski: Literatura luterska wieku XVI. Poz. 1920. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1921]. — S. Truchim: Żnin za czasów królów elekcyjnych. *Historia powiatu żnińskiego*. Poz. 1928. — J. Królińska: Poglądy pedagogiczne w literaturze polskiej XVII w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 51. — K. Miaskowski: Erazma Glicznera ,,Kronika żywota, nauki i spraw Jezusa Chrystusa". (Grodzisk 1579). *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1929) i odb. Tor. 1928. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 497; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 311]. — K. Miaskowski: Ciekawe perypetie grodziskich tłoczni. *Kur. Poz.* 1929 nr 167; toż pt. Grodzisk, jego wydawnictwa i drukarnie w XVI w. *Dzien. Poz.* 1929 nr 92; toż *Przegl. Księgarski* 1929 nr 18. — W. Bickerich: Zur Geschichte der Auflösung des Sendomirer Vergleichs. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* t. 49 (Neue Folge t. 12) (1930). — G. Smend: Geschichtlicher Überblick. 1. Der lutherische Kirchenverband in Grosspolen und seine Synoden. 2. Die Synodalakten des lutherischen Kirchenverbandes. Wstęp do wyd.: Die Synoden der Kirche Augsburgischer Konfession in Grosspolen im 16, 17 und 18 Jahrhundert. Poz. 1930 *Jahrbuch d. Theologischen Seminars d. Unierten Evangelischen Kirche in Polen* t. 2. — M. Mituła: Poglądy E. Glicznera na wychowanie. *Przeszłość* 1931 nr 1. — Z. Mocarski: Książka w Toruniu do roku 1793. Zarys dziejów. *Dzieje Torunia*. Tor. 1933 i osob. Tor. 1934. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu 16 i 17 na tle dziejów Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934). — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata*. W-wa 1934 s. 233 i odb. — A. Wojtkowski: Rękopisy Szymona Teofila Turnowskiego. *Ref. w Pol.* 1934. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — M. Perkinówna: Synod toruński w r. 1595. *Przegl. Ewangelicki* 1936 nr 6. — Z. Lasocki: Erazm Gliczner ,,Skrzetuski". *Mies. Heraldyczny* 1937 nr 3 i odb. — Z. Lasocki: Skrzetuscy. Tamże. — J. Lehmann: Konfesja sandomierska na tle innych konfesji w Polsce XVI w. W-wa 1937 s. 54 i in. — K. E. Jørdt-Jørgensen: Ökumenische Bestrebungen unter den polnischen Protestanten bis zum Jahre 1645. Kopenhaga 1942. —

R. Grus: Polonez. *Wiedza i Życie* 1948 nr 6/7. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 110 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957. — K. Górski: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 130-131 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. ,,Odrodzenie w Polsce"*; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów*. W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI w. Wr. 1953; rozdz. IV przedr. pt. Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów w XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — H. Barycz: Erazm Gliczner (W trzechsetlecie zgonu). *Ref. w Pol.*, jw. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4. — J. Skoczek: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. LXVI-LXVIII. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania*. T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 20, 21, 30. — Przed 400 laty. *Życie Szkoły* 1958 nr 3. — H. Barycz: Gliczner Erazm. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

z GŁOGOWA JAN (1445–1507)

Inne formy nazwiska: Głogar; Gloger; Glogoviensis; Głogowczyk; Głogowita.

Filozof-tomista.

Ur. w 1445 na Śląsku (w Głogowie lub pobliżu). Pochodził z rodziny Schellingów. Immatrykulował się w 1462 w Krakowie, bakalaureat uzyskał w 1465, a magisterium nauk wyzwolonych w 1468. Następnie od 1470 wykładał na wydziale filozoficznym, zajmując się wszystkimi dziedzinami *artium* oraz astronomią i nowymi odkryciami geograficznymi. W 1478 i 1489 pełnił urząd dziekana wydziału. W 1491-1492 z polecenia Kazimierza Jagiellończyka wychowywał księcia Jana Gasztołda. Z pochodzenia Niemiec, opiekował się studentami rodakami, dla których w 1487 zbudował Bursę Niemiecką. W 1497-1498 udał się do Wiednia, gdzie rozpoczął wykłady na uniwersytecie z zakresu arytmetyki. Zrażony trudnościami stawianymi mu podczas starań o inkorporację, powrócił do Krakowa. Zmarł 11 lutego 1507 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. De verificatione. In scientiam mortalium hominum introductiorum quae cuilibet homini ex celesti praesignatur circulo... anno... 1495 feliciter recollectum.

Rkps Bibl. Marciana w Wenecji, sygn. L VIII 89 k. 261a-290b.

2. Liber posteriorum analeticorum. Lipsk 1499, dr. W. de Monaco.

3. Exercitium nove logice. B. m. (Kr.?) 1499. Inne wyd.: Lipsk 1499, dr. W. de Monaco (wg J. D. A. Janockiego); wyd. nast. Kr. 1511.

4. Exercitium super omnes tractatus parvorum logicalium Petri Hispani. Lipsk 1500, dr. W. Steckel Monacensis. Wyd. nast.: Kr. 1504; Strasburg 1517.

5. (Exercitium veteris artis). Argumentum in librum Porfirii peripatetici isagogicum in kathegorias Aristotelis. Kr. 1504, dr. J. Haller. Wyd. nast.: Kr. 1516; Strasburg 1517.

6. Questiones librorum de anima. Metz 1501, dr. K. Hochfeder. Wyd. nast.: Kr. 1514; fragm. przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 268-271.

7. Phisionomia hinc inde ex illustribus scriptoribus... recollecta. Kr. 1518, dr. H. Wietor. (Wyd. R. Agricola mł.—zob.).

Zob. też rkpsy Bibl. Jagiel. nr 1839, 1840, 1963, 2089, 2173, 2453, 2491, 2493, 2494, 2703, 2855.

Materiały

Materiały do działalności uniwersyteckiej zob.: Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

Podobizna rkpsu w: *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956, między s. 336-337v.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 189-198, 263-271 i in. — J. Majer: Obraz postępu nauki lekarskiej. Kr. 1843 s. 399-403. — I. Kopernicki: O dziełach Jana z Głogowa, mających styczność z antropologią. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 18 (1870) i odb. — C. Prantl: Geschichte der Logik im Abendland. T. 4. Lipsk 1870; wyd. 2 Lipsk 1926. — J. T. Lubomirski: Rękopism Jana Głogowczyka. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 1. — J. P. (Peszke): Głogowczyk Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900 s. 155-159, 316 i in.—W. Hahn: Jan z Głogowa. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1900/1901). — F. Bujak: Dwa przyczynki do historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. 1. Wykład geografii Jana z Głogowy w r. 1494. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 33 (1901) i odb.; przedr. w książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925; por. *Spr. AU* 1901 nr 7. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. —

S. Kot: Michał Twaróg z Bystrzykowa i Jan Schilling, pośrednicy między ruchem filozoficznym paryskim a Krakowem na przełomie XV i XVI wieku. *Arch. Komisji do Badania Historii Filoz. w Pol.* t. 2 (1921) cz. 1. — L. A. Birkenmajer: Stromata Copernicana. Kr. 1924. — W. Gizbert-Studnicki: Biblioteka wileńskiego synodu ewangelicko-reformowanego. *Ateneum Wil.* 1929 s. 212. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 41, 53, 85, 89. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr.

1935. — H. Barycz: Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV-XVIII w. Kat. 1935 s. 15. — A. Birkenmajer: Astronomowie i astrologowie śląscy w wiekach średnich. Kat. 1937. — A. Yarmolinsky: Early Polish Americana. A bibliographical study. Nowy Jork 1937; por.: A. Yarmolinsky: The Earliest Reference to the New World in Polish Literature. *The Bulletin of the New York Public Library* 1933 sierpień; America is Discovered! *The Polish Review* 1942 nr 25. — H. Werner: Beiträge zur Krakauer Universitätsgeschichte. I. Johannes von Glogau, ein berühmter schlesischer Gelehrter an der Krakauer Universität in der Zeit der Renaissance. *Deutsche Forschung im Osten* 1941 z. 8. — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej. Wr. 1946 s. 38; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946 s. 29-30, 165. — A. Usowicz: Traktaty Jana z Głogowa jako wyraz kultury średniowiecznej. *Nasza Przeszłość* 1948 t. 4. — H. Barycz: Studia polskie w Wiedniu w epoce humanizmu, reformacji i kontrreformacji katolickiej. *Spr. PAU* 1950 nr 1. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 116 i in. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 725-726. — A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako międzynarodowy ośrodek studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI stulecia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 366-367 i in.; przedr.: *Życie Szkoły Wyższej* 1954; por. A. Birkenmajer: Uniwersytet Krakowski jako ośrodek międzynarodowy studiów astronomicznych na przełomie XV i XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw.; przekł. franc. A. Kosko pt. L'Université de Cracovie — centre international d'études astronomiques à la fin du XV-e et au début du XVI-e siècle. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (=*Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 103 i in. [Dyskusja: H. Barycz: Niektóre uzupełnienia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 374; A. Birkenmajer: Podsumowanie dyskusji. Tamże, s. 375-376]. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 166-167 i in.; por. R. Gansiniec: Wkład... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 338, 339-340; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw.— R. Gansiniec: Modi significandi. *Myśl Filoz.* 1956 nr 6 s. 101 nn. [Rec.: B. Kürbisówna. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)]. — L. Matusik: Z dziejów rozwoju nauk ścisłych na Śląsku. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — S. Wędkiewicz: „L'uomo universale". *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (=*Bulletin de l'Académie des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 223. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — R. Gansiniec: Metrificale Marka z Opatowca i traktaty gramatyczne XIV i XV wieku. Wr. 1960 *Studia Staropol.* t. 6.

GŁOSKOWSKI MACIEJ (ok. 1590—ok. 1658)

Matematyk, kartograf, wierszopis.

Ur. ok. 1590, przypuszczalnie w Sowinie, w rodzinie osiadłej w Wielkopolsce, we wsiach: Głoski (obecnie Głuski), Sowina i Kotarby (obecnie powiat pleszewski); był synem Bartłomieja i Florentyny z Tymienieckich. Należał do braci czeskich. W maju 1623 został opiekunem małoletnich dzieci Jana Szlichtynga, sędziego wschowskiego. Odziedziczywszy Sowinę ożenił się ok. 1634 z Urszulą Szczaniecką. Był domownikiem Leszczyńskich: Rafała, wojewody bełskiego, i Bogusława, jego syna, co ułatwiło

mu nawiązanie kontaktu ze szkołą braci czeskich w Lesznie. W 1636-1641 kształcił się, może na koszt Leszczyńskich, w Holandii, przypuszczalnie w Lejdzie; w poczet studentów tamtejszego uniwersytetu nie został zapisany, możliwe zatem, że uczęszczał do szkoły inżynierii wojskowej, gdzie wykładał m. in. geometra F. Schooten. Przebywał na dworze księcia Fryderyka Henryka Orańskiego i był powiernikiem i nauczycielem geometrii jego następcy, Wilhelma II. Powróciwszy do kraju, został przed 1643 komornikiem granicznym województwa kaliskiego. W kwietniu 1644 wybrali go bracia czescy delegatem na synod kalwinów małopolskich w Chmielniku, przewidziany na lipiec tego roku. Jako deputat swoich współwierców wziął udział w *colloquium charitativum* w Toruniu 28 sierpnia 1645. Później przebywał zapewne na wsi lub w Lesznie, a po pożarze miasta schronił się w 1657 we Wrocławiu. Utrzymywał kontakty naukowe z J. Heweliuszem (zob.), korespondował z J. A. Komeńskim i J. Ursynem (zob.). Pracował głównie w dziedzinie geometrii praktycznej z zastosowaniem jej przy fortyfikacjach, miernictwie i kartografii (przygotowywał mapę Wielkopolski). Domagał się założenia szkoły rycerskiej. Zmarł ok. 1658.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz łac. na śmierć Jana Cyrillusa. W zbiorze: Lachrymae super insperato ex hac mortalitate obitu. Leszno 1632. Egz. nieznane. Fragm. (12 heksametrów) przedr. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820.

2. Sława potomna... Rafała hrabie z Leszna, wojewody bełskiego, starosty hrubieszowskiego. (W-wa 1636).

3. Wiersz łac. w: Honori... nuptiali... Johannis Jonstoni... cum Christina Hortensia... votiva amicorum acclamatio. Leszno 1637, dr. W. Funckius.

4. Griselida... napisana R. P. 1641. B. m. r. Fragm. przedr. A. E. Koźmian: Rękopism historyczny polski. Wr. 1845 s. 165-166.

Historia wierszem oparta na red. F. Petrarki noweli o Gryzeldzie z „Dekameronu" G. Boccaccia.

5. Geometria peregrinans. Powst. ok. 1643, dr. prawdopodobnie w Lubczu (wg A. Birkenmajera: w Lesznie) między 1643 a 1648. (Wyd. bezimiennie, nazwisko autora ukryto w anagramie. W starszej literaturze naukowej dzieło występowało pod błędnym tyt.: Geometra peregrinans, Geometra peregrinus, Geometria peregrinus). Fragm. przeł. T. Witczak w: *Wybór tekstów do dziejów kultury Wielkopolski*. Poz. 1962.

Postawionymi tu 21 zadaniami z dziedziny pomiarów zainteresował się geometra holenderski F. Schooten, który w dziele pt. Exercitationes geometricae libri quinque, Lejda 1656 (w dod. do ks. 2) i w własnym przekł. tegoż na jęz. holenderski przedrukował i podał rozwiązanie pierwszych 16 zadań M. Głoskowskiego.

6. Wiersz na cześć Władysława IV w 23 oktawach — przy przekł. pol.: D. Uffan: Archelia albo Artilleria, to jest nauka i informacja o strzelbie. B. m. 1643.

7. Zegarek abo pamiątka gorzkiej męki i śmierci Zbawiciela... na XXIV godzin rozdzielona. Przydane są rozmyślania i modlitewki. B. m. r. (wg A. Birkenmajera 1643-1648). Wyd. nast.: Lubcz nad Niemnem 1653; Królewiec 1714 (bez przydatku); b. m. 1740 (wg A. Birkenmajera: Gdańsk (?); bez podania autora i bez przydatku). Fragm. podaje A. E. Koźmian: Rękopism..., jw. poz. 4.

8. Wiersz łac. dedykowany A. Grodzieckiemu, kasztelanowi międzyrzeckiemu. Z rkpsu Bibl. Raczyńskich nr 149 k. 136 ogł. J. Łukaszewicz: Dawna literatura polska. Maciej Głoskowski z Sowiny. *Kwart. Nauk.* 1835 t. 1 s. 174-175.

Listy

1. Do J. Heweliusza. Rkpsy z korespondencją Heweliusza w Bibliothèque Nationale w Paryżu, sygn. MS. latin. nr 10347. (Tu m. in. (I. 1 s. 199) odpis listu — z autografu Bibl. Obserwatorium Astronomicznego w Paryżu, sygn. C. 1, 1 s. 145 — dat. 26 marca 1648 w Leśnej).

Por: Heweliusz Jan, Listy i materiały poz. 2.

2. Jonasz Szlichtyng: Epistola ad Matthiam Gloskovium... in materia de satisfactione et merito Christi... 1645. Nie wyd.

Przeciwko M. Głoskowskiemu (wg A. Birkenmajera skierowany raczej przeciwko protestantom wyznania augsburskiego) w obronie arianizmu; zob. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857 s. 138.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim

i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 348-349. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Ł. (Łukaszewicz): Dawna literatura polska. Maciej Głoskowski z Sowiny. *Kwart. Nauk.* 1835 t. 1. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 209, 211. — A. E. Koźmian: Rękopism historyczny polski... Wr. 1845. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 782--783. — F. M. S. (Sobieszczański): Głoskowski (Maciej). *Enc. powsz.* Orgelbranda t. 10 (1862). — T. Żebrawski: Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki... Kr. 1873. — S. Wegner: Nieznani poeci polscy XVII w. II. M. Głoskowski z Sowiny. *Ruch Lit.* (Lw.) 1876; por. *Kur. Poz.* 1877 nr 7. — J. N. Franke, A. Jakubowski: Maciej Głoskowski, matematyk polski XVII w. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 5 (1878) i odb. — S. D. (Dickstein): Głoskowski Maciej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — F. Kucharzewski: O początkach piśmiennictwa technicznego w Polsce. W-wa 1900 s. 33-34. — F. Kucharzewski: Nasz technik poeta XVII w. (Głoskowski Maciej). *Tyg. Ilustr.* 1923 nr 10. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Prace Komisji Filol. Tow. Przyj. Nauk w Lubl.* nr 5. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 123 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — Ł. Kurdybacha: Działalność Jana Amosa Komeńskiego w Polsce. W-wa 1957. — A. Birkenmajer: Głoskowski Maciej. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959). — T. Przypkowski: Astronomia w Kaliszu. *Osiemnaście wieków Kalisza.* T. 1. Kalisz 1960 s. 191-193.

GŁUCHOWSKI JAN (zm. przed 1604)

Wierszopis, pisarz polityczny.

Ur. ok. połowy XVI w., prawdopodobnie w rodzinie szlacheckiej. Wg J. Januszowskiego był proboszczem płockim; wg J. Czubka miał probostwo w Małym Płocku pod Kolnem; zaginioną dziś *Strena fraterna* dedykował kapitule płockiej. W czasie bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta głosował za Piastem. Możliwe, że przez trzy lata przebywał w Czechach. Zmarł krótko przed 1604. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Interregnum... do wszystkich stanów Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego 1572 po śmierci... Zygmunta Augusta. Powst., może też wyd., 1573. Wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906.

Broszura polityczna, zapewne bezimienna, liczy 499 trzynastozgłoskowców.

2. Ikones książąt i królów polskich... Do tego są przyłożone wiersze łacińskie Jana Janicjusza poety. Wyd. J. Januszowski. Kr. 1605 (wg L. Ćwiklińskiego 1606), Druk. Łazarzowa. (Wg dedykacji wydawcy dzieła powst. ok. 1575. Utwór ozdobiono rycinami, użytymi już poprzednio w Kronice J. Bielskiego. Parafrazę J. Głuchowskiego utworu Klemensa Janickiego „Vitae...", dawniej uważaną za przekład, przepleciono tekstem oryginału łac. Edycja zawiera także wiersze łacińskie A. Loeaechiusa).

3. Strena fraterna. (Egz. dziś nie znane).

Wiad. podał H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 101.

Utwór o autorstwie niepewnym

Zob. t. 1: Tymatas skotopas.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — I. Polkowski: Zapiski bibliograficzne o manuskryptach, inkunabułach i dawnych drukach polskich przejrzanych w bibliotece miasta Gdańska. *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Pol. Rok 1869.* Kr. 1870 s. 6. —

J. Czubek: Wstęp do wyd.: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906. — J. Kutarski: Interregnum ks. Jana Głuchowskiego — poemat z czasów pierwszego bezkrólewia, 1572 r. wydany. Szkic literacko-historyczny. Jarosław 1912 (na okładce: 1913). — H. Gaertner: Z literatury politycznej XVI wieku. *Rok Pol.* t. 3 (1918). — J. Janów: Z dziejów polskiej pieśni historycznej. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 s. 169. — T. Witczak: Głuchowski Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959).

GNIŃSKI JAN (ok. 1625—1685)

Pamiętnikarz, mowca.

Ur. ok. 1625; syn Stanisława na Gninie i Cieleckiej. W młodości przebywał prawdopodobnie na dworze Stanisława Lubomirskiego. W 1645 należał do poselstwa wyprawionego do Paryża po Marię Ludwikę. W 1647 otrzymał starostwo gnieźnieńskie. W listopadzie i grudniu 1657 posłował do Danii w celu przygotowania współpracy wojskowej przeciw Szwedom. Wielokrotnie (1646, 1647, 1650, 1652, 1653-1654, 1658, 1659, 1662, 1664) był posłem na sejm, kilka razy marszałkiem sejmu, a w 1658, 1662 i 1673 — trybunału. W 1659, nominowany już na podkomorstwo pomorskie, został wybrany komisarzem do układów pokojowych w Oliwie. W 1660 otrzymał starostwo nakielskie. Jako gorący zwolennik polityki Marii Ludwiki, regent kancelarii (1661 — mniejszej, 1664 — wielkiej) i pierwszy sekretarz królewski, odgrywał wybitną rolę na dworze królewskim. Po sejmie 1664/1665, na którym z ramienia stronnictwa dworskiego forsował akcję przeciw Jerzemu Lubomirskiemu, został podskarbim nadwornym. W 1667 ponownie posłował do Szwecji, Danii i książąt niemieckich w sprawie pomocy dla Polski do walki z Turkami. W 1668 otrzymał województwo chełmińskie. Na sejmie elekcyjnym 1670 wyznaczony został na posła i pierwszego komisarza do rokowań z Moskwą, dokąd udał się w r. następnym. Brał udział w walkach pod Chocimiem 1673, a po elekcji Jana III pełnił przez pewien czas funkcje kanclerskie. Z odbytych poselstw najsłynniejsze było w 1677-1678 do Turcji celem ratyfikacji traktatów żurawińskich, w którym towarzyszył mu m. in. Samuel Proski (zob.). Po śmierci żony, Doroty z Jaskólskich, w 1679 przywdział suknię duchowną. W 1681 został podkanclerzem koronnym. Towarzyszył Janowi III pod Wiedniem i Parkanami. Zmarł w 1685.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa podczas wręczania dyplomu elekcji Michałowi Korybutowi Wiśniowieckiemu 7 lipca 1669. Wersję łac. ogł. A. C. Załuski: Epistolarum historico-familiarum tomus primus. Braniewo 1709 s. 132-134. Wersja pol. rkps Bibl. Ossol. nr 244/II k. 21-24.

2. Relacja legacji tureckiej... do Machmet sołtana... w roku Pańskim 1677, wygłoszona na sejmie grodzieńskim 9 i 10 lutego 1679. Wyd. F. Pułaski pt. Źródła do poselstwa Jana Gnińskiego... do Turcji w latach 1677-1678. W-wa 1907 *Bibl. Ordynacji Krasińskich, Muz. K. Świdzińskiego* t. 20/22. (Tu także reprodukcje — jedna wielobarwna — współczesnych obrazów przedstawiających sceny z poselstwa). Fragm. przedr. A. Przyboś, R. Żelewski: Dyplomaci w dawnych czasach. Relacje staropolskie z XVI-XVIII stulecia. Kr. 1959.

Rkps (oryginał) był w Bibl. Krasińskich nr 708 (vel 3606).

Zob. też: Proski Samuel, poz. 2.

3. Mowa na sejmie w Grodnie 8 lutego 1679. Wyd. F. Pułaski, jw. poz. 2.

Listy i materiały

1. Do Michała Kazimierza Radziwiłła, dat. w Kadzyniu 8 października 1669, 3 listopada 1669; w Bobrze 11 października 1671. Ogł. M. Malinowski: Zrzódła do dziejów polskich. T. 2. Wil. 1844.

2. Listy od papieskiego Sekretariatu Stanu z 1674. Wiad. podał P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae Partem Archivi Secretariatus Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII s. 139.

3. Korespondencja z 1677-1679 (listy i pisma urzędowe, m. in. do i od Jana III Sobieskiego, S. Jabłonowskiego, Mirona Kostyna, A. Modrzejowskiego, K. Paca, J. Potockiego, S. Proskiego,

A. Trzebickiego, D. Wiśniowieckiego, S. Wydżgi, M. Zamoyskiego). Wyd. F. Pułaski, jw. Twórczość poz. 2.

4. Pro informatione, in qualibus functionibus Rpcae Polonae... Joannes Gniński... existebat. (Biografia łacińska, obejmująca okres 1644-1677). Ogł. F. Pułaski, jw. Twórczość poz. 2 s. 473-475.

5. Akta rozmaite (pisma dyplomatyczne, instrukcje, rachunki itp.) związane z poselstwem do Turcji 1677-1678. Wyd. F. Pułaski, jw. Twórczość poz. 2.

Zob. też Estr. XVII, 199.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Musarum Sarmaticarum specimina nova. T. 1. Wr. 1771 s. 112. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 81-83. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — J. Purgstall-Hammer: Geschichte des Osmanischen Reiches. T. 6. Peszt 1830. — L. H. (Hubert): Gniński (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — Akta do dziejów króla Jana III... Wyd. F. Kluczycki. T. 6. Kr. 1884 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 6. — T. Korzon: Dola i niedola Jana Sobieskiego. T. 3. Kr. 1898. — T. K. (Korzon): Gniński Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — F. Pułaski: Wstęp do wyd. Źródła do poselstwa... W-wa 1907 *Bibl. Ordynacji Krasińskich, Muz. K. Świdzińskiego* t. 20/22. — T. Korzon: Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. T. 2. Kr. 1912. — K. Konarski: Polska przed odsieczą wiedeńską r. 1683. W-wa 1914. — L. Kubala: Wojny duńskie i pokój oliwski 1657-1660. Lw. 1922. — W. Czapliński: Opozycja wielkopolska po krwawym potopie. Kr. 1930. — P. Panaitescu: Călători poloni in ţările române. Bukareszt 1930 *Academia Română Studii şi Cercetări* XVII. — A. Przyboś: Konfederacja gołąbska. Tarnopol 1936. — A. Sajkowski: Krzysztofa Opalińskiego „droga francuska". *Studia i Mat. do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* 1956 z. 1. — J. Bielecka: Kancelaria grodzka wielkopolska w XVI-XVIII wieku. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957) s. 121. — A. Przyboś, R. Żelewski: Dyplomaci w dawnych czasach. Relacje staropolskie z XVI-XVIII stulecia. Kr. 1959. — A. Przyboś: Gniński Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GOLAŃSKI STANISŁAW (XVIII w.)

W i e r s z o p i s.

Żył w pierwszej połowie XVIII w. Pochodził z Golanki. W 1720-1735 odbył podróż do Rzymu i Osjaku. Był kanonikiem łuckim, oficjałem bieckim i proboszczem brzosteckim. Jako przyjaciel domu Wiśniowieckich, dedykował swój poemat o Bolesławie II Januszowi Wiśniowieckiemu. Bliższe szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Spolia ex certamine erudito collecta ac inter VIII.VV.DD. primae laureae candidatos divisa; ac dum in Alma Universitate Cracoviensi per clarissimum et admodum reverendum dominum D. M. Mathiam Fedorowic... composita. Anno spolia de morte reportantes Salvatoris 1720. Die 19 mensis 8bris. Kr. 1720. (Panegiryki).

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Boleslaus II Rex Poloniarum, S. Stanislai episcopi et martyris Cracoviensis occisor, sua exemplari poenitentia, quam Ossiaci in Carinthia egit, in Poloniam praevia applicatione M. S. de Golanka Golanski... praepositi, redux. Kr. 1735. (Poemat w 6 księgach).

Autorstwo sporne: Korbut przypisuje je S. Golańskiemu, Estr. — V. Gleissenbergowi.

OPRACOWANIA

J. A. Jabłonowski: Musaeum Polonum. T. 1. Lw. 1752. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — A. E. Balicki: Zapomniana epopeja. W książce: Bolesław Śmiały i św. Stanisław Szczepanowski w poezji polskiej. Kr. 1905 s. 38-61.

GOLIAN CHRZYSZTOF (XVI w.)

T ł u m a c z, m o r a l i s t a.

Znał język łaciński lub może niemiecki; miał bardzo mierne wykształcenie. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

E. S. Piccolomini: Historia piękna o miłości Euriala z Lukrecją... Przełożona z łacińskiego na polskie wierszem. B. m. r. (ok. 1570, druk. krakowska). Przedr. (niestarannie) S. Adalberg. Kr. 1896 *BPP* nr 32.

Golian dokonał przekładu z prozaicznego oryginału łac. ed. pełnej błędów lub z tłum. niemieckiego Nicolasa v. Wyle, 1473.

OPRACOWANIA

S. Ptaszycki: Wstęp do wyd.: M. Rej: Wizerunk... Petersb. 1881-1888 s. III przyp. 1. — Kronika. *Przew. Bibliogr.* 1890 nr 2 s. 34. — S. Adalberg: Wstęp i wyd.: Historia piękna... Kr. 1896 *BPP* nr 32. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1897]. — S. Ptaszycki: Powieść u nas przed trzystu laty. (Notatka bibliograficzna). *Upominek. Książka zbior. na cześć E. Orzeszkowej.* Petersb. 1893. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5; wyd. 2 W-wa 1962.

GOLLIUSZ JAN (1634–1694)

Inna forma nazwiska: Golius (prawdopodobnie zlatynizowane Goły lub Golec).

Pamiętnikarz, wierszopis.

Ur. w 1634 w Bełzie, w kalwińskiej rodzinie mieszczańskiej; syn Andrzeja i Katarzyny z Bergmanów. Od 1648 studiował w Akademii Zamojskiej. W 1650-1652 kształcił się na uniwersytecie w Lipsku. Po powrocie bakałarzował przez pewien czas w Zamościu, głównie u rodzin kalwińskich. Czerwiec i lipiec 1653 spędził we Lwowie. Po wojnach szwedzkich udał się na Żmudź, gdzie w czerwcu 1666 ożenił się z Katarzyną Budrewiczówną, właścicielką Miłoszun koło Kiejdan. Brał czynny udział w życiu zborów litewskich. W 1682 został seniorem zboru w Wilnie, a w 1692 szafarzem generalnym. Od 1677 tytułował się sekretarzem królewskim. Zmarł w Wilnie 13 stycznia 1694.

TWÓRCZOŚĆ

Pamiętniki z 1650-1653. Spisane w 1654. Wyd. J. Kallenbach. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) i odb. Kr. 1891. (Obejmują także kilka wierszy, List na wesele prosząc, kilka wypisów z jego silva rerum).

Rkps British Museum Bibl. Sloan. 1361.

Listy

Pięć listów z lat 1681-1692. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych w W-wie, Arch. Radziwiłłów Dz. V t. 96 nr 4418.

OPRACOWANIA

J. Kallenbach: Wstęp i wyd.: Pamiętnik. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) i odb. Kr. 1891. [Rec.: W. Czermak. *Gaz. Lw.* 1891 nr 171, 173; A. Dobrowolski. *Kur. Pol.* 1891 nr 6; T. T. Jeż. *Głos* 1891 nr 13; A. Karbowiak. *Przegl. Powsz.* 1891 t. 2; K. *Myśl* 1891 nr 7; a. r. *Niwa* 1891 nr 10; *Bibl. Warsz.* 1891 t. 2 s. 209-210; W. Czermak. *Kwart. Hist.* 1892]. — S. Górzyński: Karta z dziejów patrycjatu polskiego. *Dzien. Poz.* 1929 nr 153. — S. Górzyński: Jan Golliusz, mieszczanin zamojski XVII wieku. W-wa 1931. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — S. Kot: Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 129. — S. Konarski: Szlachta kalwińska w Polsce. W-wa 1936. — A. Sajkowski: O pamiętnikach J. Michałowskiego i S. Niezabitowskiego. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1956. — A. Sajkowski: Golliusz (Golius) Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959).

GOŁEMBIOWSKI JAN CHRYZOSTOM (1654–1700)

Inna forma nazwiska: Gołębiowski.

Kaznodzieja.

Ur. w 1654, prawdopodobnie w okolicach Nowego Miasta Korczyna; syn Macieja, herbu Prawdzic, i Reginy z Koźmińskich. W 1671 wstąpił do zakonu augus-

tianów w Krakowie; profesję złożył w 1674. Studiował filozofię w Krakowie, następnie w Warszawie, gdzie po dyspucie otrzymał w 1677 tytuł lektora filozofii i przez pewien czas był wykładowcą tego przedmiotu. Następnie udał się na studia wyższe do Paryża, po czym na uniwersytecie w Walencji uzyskał w 1678 doktorat teologii. Na kapitule generalnej w Rzymie 1679 reprezentował prowincję polską. Po powrocie do Warszawy został profesorem i regensem studiów augustiańskich przy kościele Św. Marcina oraz kaznodzieją, potem definitorem, a niebawem przeorem i wizytatorem zakonu. Jako trzykrotny prowincjał (1688-1691, 1694, 1697) poważnie przyczynił się do wzmocnienia karności zakonnej i podwyższenia poziomu naukowego. Od 1688 pełnił funkcję nadwornego kaznodziei Jana Sobieskiego. Zmarł 16 kwietnia 1700 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Niedołężna śmierć przeciwko prześwietnemu Dołędze... herbownemu klejnotowi na pogrzebie... Adama Lasockiego, kasztelana wyszogrodzkiego. W-wa 1681.

2. Mowa na synodzie w Brześciu Lit. 1684. Wyd. w: Synodus Luceoriensis et Brestensis per... Stanislaum in Magna Witwica Witwicki... Eppum Luceoriensem et Brestensem. W-wa 1684.

3. Pojedynek śmierci z życiem na pogrzebie... Krzysztofa Zygmunta Paca. W-wa 1685. Przedr. J. Ostrowski Daneykowicz: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745.

4. Głos wołającego na puszczy augustiańskiej... to jest kazania na wszystkie niedziele całego roku, podczas sejmów tudzież na różnych miejscach przed Majestatem J. K. Mci miane. Lw. 1757, Druk. Bractwa Św. Trójcy.

L i s t y i m a t e r i a ł y

Kopie listów do Jana Sobieskiego. Rkpsy Bibl. Czart. nr 182, 184.

Podobiznę pisma podał J. Caputa, zob. niżej.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: J. Caputa: Chryzostom Gołębiowski, nadworny kaznodzieja króla Jana III. Studium historyczno-literackie. Kr. 1901. [Rec.: T. Grabowski. *Przegl. Pol.* 1900 t. 140; E. Łuniński. *Nowa Reforma* 1901 nr 90].

G. Uth: Szkic historyczno-biograficzny zakonu augustiańskiego w Polsce. Kr. 1930. — A. Schletz: Gołębiowski Chryzostom. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

z GONIĄDZA PIOTR (ok. 1530—ok. 1572)

Inne formy nazwiska: Giezek; Giszka; Gonaesius; Gonedzius; Gonetzius; Goniądz; Petrus Gonesius; Petrus de Goniącz; Piotr Giezka z Goniądza; Piotr z GonięDza; wyjątkowo: Coniza; Conyza; Koniński; Lithuanus.

P o l e m i s t a r e l i g i j n y.

Ur. ok. 1530 w Goniądzu nad Biebrzą, w dawnej ziemi bielskiej. Był pochodzenia nieszlacheckiego. Brak bliższych danych o jego rodzicach i miejscu początkowych nauk. Pierwszą wzmianką jest fakt przeciwstawienia się, wspólnie z innymi studentami Akademii Krakowskiej, wystąpieniom przeciw wierze katolickiej F. Stankara, ówczesnego profesora hebrajszczyzny. Ok. 1551 został wysłany na dalsze studia do Padwy na koszt najprawdopodobniej biskupa wileńskiego Pawła Holszańskiego, u którego miał być przez pewien czas dworzaninem. W Padwie otrzymał doktorat i wykładał prawdopodobnie sofistykę Arystotelesa. Pod osobistym wpływem M. Gribaldiego, profesora prawa w tamtejszym uniwersytecie, oraz lektury pism M. Serveta powrócił do kraju jako zdeklarowany zwolennik antytrynitaryzmu, któremu pozostał wierny do końca życia. Do Polski przybył w połowie 1555; zatrzymał się po drodze u anabaptystów morawskich. Od Mikołaja Radziwiłła Czarnego, który nie zwracał uwagi na jego antytrynitarskie poglądy, otrzymał urząd ministra kalwińskiego i został wysłany w styczniu 1556 na synod kalwinów małopolskich do Secemina, gdzie od-

czytał swą antytrynitarską konfesję. Uchwałą synodu, który do jego wystąpienia ustosunkował się negatywnie, został wysłany do F. Melanchtona dla odbycia dysputy. Pobyt w Wittenberdze, dokąd przybył w połowie lutego 1556, trwał bardzo krótko; Melanchton odrzucił przedłożony mu traktat. Po równie krótkim pobycie we Frankfurcie n. Odrą wrócił do kraju. Zatrzymawszy się niedługo w Poznaniu udał się do Małopolski. Wydanie w marcu lub w kwietniu 1556 nie znanej dzisiaj książki *De filio Dei homine Christo Jesu* spowodowało wykluczenie go z kościoła kalwińskiego. Po udaremnieniu przez księcia Albrechta druku następnego dzieła u Maleckiego udał się na Podlasie i ok. 1558 osiedlił się na stałe w Węgrowie jako minister tamtejszego zboru. Do 1560 rezultaty jego działalności były nikłe. Na synodzie w Brześciu w grudniu 1558 wystąpił po raz pierwszy przeciwko chrztowi niemowląt. W grudniu 1561 uczestniczył w synodzie krakowskim, na którym J. Blandrata publicznie omawiał sprawę bóstwa Chrystusa. W październiku 1568 przybył na synod do Pielesznicy, gdzie dysputował w gronie dyteistów o przedwieczności Chrystusa i wystąpił przeciwko Grzegorzowi Pawłowi z Brzezin i Jerzemu Schomannowi. Pozostając do śmierci na stanowisku ministra węgrowskiego, odsunięty został po 1565 od życia zborowego z powodu dzielących go różnic: z dyteistami S. Farnowskiego co do programu społecznego, a z unitarianami w poglądzie na preegzystencję. Ostatnia wzmianka o pełnionej przez niego funkcji ministra węgrowskiego pochodzi z 1571, który to rok wg H. Merczynga, M. Wajsbluma i J. Jasnowskiego jest też datą jego śmierci; wg A. Brücknera zmarł ok. 13 września 1573.

TWÓRCZOŚĆ

1. De communicatione, nec dialectica, nec physica, ideoque prorsus nulla. Powst. prawdopodobnie w czasie pobytu we Włoszech, przedłożone F. Melanchtonowi w Wittenberdze w 1556. (Znane dziś tylko z tytułu).

2. De filio Dei homine Christo Jesu. Kr. 1556. (Dzisiaj nie znane).

Autorstwo ustalił J. Jasnowski.

3. Libellum contra paedobaptismum. Traktat przedstawiony 15 grudnia 1558 na synodzie w Brześciu. (Druk. nieznany).

4. Scriptum ad Laurentium Criscovium contra paedobaptismum. Wg S. Lubienieckiego powst. 1562. (Druk nieznany).

5. De primatu. Powst. ok. 1563. (Druk zaginiony).

Ułamkowy tytuł podał S. Budny.

6. Doctrina pura et clara de praecipuis Christianae religionis capitibus. Węgrów 1570.

Unikat w Bibliothèque Nationale w Paryżu.

7. O Synu Bożym iże był przed stworzeniem świata, a iż jest przezeń wszytko uczyniono przeciw fałesznym wykrętom ebiońskim. Węgrów 1570. Wyd. kryt. oprac. H. Górska, K. Górski, Z. Zawadzki. W-wa 1961 *Bibl. Pisarzy Ref.* nr 3 (B) (= Piotr z Goniądza: Dzieła polskie, t. 2).

Unikat Bibl. Kórn. sygn. Cim. O. 254.

8. O Trzech, to jest o Bogu, o Synu jego i o Duchu ś. przeciwko Trójcy sabelliańskiej. Węgrów 1570. Fragm. przedr. L. Szczucki, J. Tazbir: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959.

Unikat Bibl. Czart.

9. O ponurzaniu chrystiańskim, przeciwko chrztu nowochrzczeńców niedawnym. Węgrów 1570. Fragm. przedr. L. Szczucki, J. Tazbir, jw. poz. 8.

Egz. Bibl. Czart., Bibl. Kórn.

W y d a n i e z b i o r o w e

Dzieła polskie. T. 1 nie wyd. T. 2 jw. poz. 7. T. 3: O ponurzaniu chrystyjańskim. Oprac. H. Górska, K. Górski, K. Wilczewska. W-wa 1960 *PAN Inst. Filoz. i Socjologii Bibl. Pisarzy Ref.* nr 3 (C).

M a t e r i a ł y

1. Edykt Zygmunta Augusta przeciwko Piotrowi z Goniądza, b. daty. Powst. 1556. Ogł. J. Jasnowski: Dwa edykty Zygmunta Augusta: przeciwko Piotrowi z Goniądza i Janowi Łaskiemu. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 442-443.

2. Akta synodu secemińskiego 23 kwietnia do 1 maja 1556. Ogł. H. Dalton: Lasciana nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens 1555-1561. Berlin 1898 *Beiträge z. Geschichte d. Evangelischen Kirche in Russland* 3 s. 403.

3. Akta synodu pińczowskiego 5 do 9 maja 1560. Ogł. H. Dalton, jw. poz. 2 s. 504.

4. List J. Łasickiego do T. Bezy, dat. w Krakowie 30 maja 1566. Ogł. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908) s. 271.

5. List K. Trecego do J. Wolfa, dat. w Krakowie 1 września 1571. Ogł. T. Wotschke, jw. poz. 4.

6. S. Budny: Przedmowa do: O urzędzie miecza używającem. (Łosk) 1583. Przedr. S. Kot. W-wa 1932 *Zabytki Literatury z Doby Reformacji* nr 1.

OPRACOWANIA

S. Lubieniecki: Historia reformationis Polonicae, in qua tum Reformatorum tum Antitrinitariorum origo et progressus in Polonia et finitimis provinciis narrantur. Freistadt 1685 s. 145. — S. F. Lauterbach: Ariano-Socinismus olim in Polonia. Frankfurt 1725. — F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum, maxime Socinianismi et Socinianorum... T. 1. Królewiec 1774 s. 108. — C. G. Friese: Beiträge zur Reformationsgeschichte in Polen und Lithauen. T. 2 cz. 2. Wr. 1786 s. 418. — L. Osiński: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816 s. 212; wyd. 2 Kr. 1851. — J. M. Ossoliński: Piotr Goniec. *Rozmaitości Nauk.* 1824 nr 2; przedr. w książce: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852. — E. Słowacki: Dzieła. T. 2. Wil. 1826 s. 192. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857 s. 33-35. — F. M. S. (Sobieszczański): Goniądz (Piotr z Goniądza). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — W. Makowski: Dwójbożcy. Wrażenia i studia. Wil. 1913. —

E. M. Wilbur: Our Unitarian Heritage. An Introduction to the History of the Unitarian Movement. Boston 1925. [Rec.: F. Bursche: O unitaryzmie w ogóle i o polskim w szczególności. *Ref. w Pol.* 1928 nr 20]. — M. Wajsblum: Dyteiści małopolscy. *Ref. w Pol.* 1928 nr 17/18 s. 42 nn. — H. Gollub: Die beiden Buchdrucker und Erzpriester Maletius. *Königsberger Beiträge* 1929 s. 159-180. [Rec.: W. Weintraub. *Ref. w Pol.* 1934 s. 212]. — K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy 1560-1570. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 (1929) z. 3 s. 18 i in. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 230]. — S. Kot: Odnošaji Matije Flacija Ilirika prema reformaciji u Poljskoj. *Zbornik naučnih radova Ferdi Šišiću povodom šezdesetgodišnjice života 1869-1929*... Zagrzeb 1929. — S. Estreicher: Pacyfizm w Polsce XVI stulecia. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1931 i odb. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — J. Jasnowski: Piotr z Goniądza. Życie, działalność i pisma. Studium z dziejów ruchu religijnego w Polsce w drugiej połowie XVI stulecia. *Przegl. Hist.* t. 33 (1935) i odb.; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II Nauk Hist.* (1935) z. 1-2. — R. Kesselring: Bracia polscy ze stanowiska ich znaczenia w dziejach polskiej umysłowości. *Ewangelia w nauce i życiu. Księga pam. ... J. Burschego.* W-wa 1935 s. 71, 79. — L. Chmaj: Ślązacy wśród braci polskich. Kat. 1936 s. 13, 18. — L. Kolankowski: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — J. Płokarz: Polscy szermierze pokoju w XVI wieku. *Droga* 1937 nr 4. — J. Jasnowski: Dwa edykty Zygmunta Augusta: przeciwko Piotrowi z Goniądza i Janowi Łaskiemu. *Ref. w Pol.* 1937/39. —

E. M. Wilbur: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 154]. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1946. — K. Górski: Studia nad dziejami polskiej literatury antytrynitarskiej XVI w. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 68 (1949) nr 2; por. *Spr. PAU* 1946 nr 10. [Rec.: L. Hajdukiewicz, jw.]. — S. Kot: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire,* IV. Bruksela 1953 (=*Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12) i odb. Bruksela 1953 s. 27-28 i in. — K. Górski: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk PAN*... T. 3 cz. 2. W-wa 1962. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2; rozdz. 4 przedr. pt. Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów w XVI

wieku. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — Z. OGONOWSKI: Filozoficzna i społeczna ideologia braci polskich. *Myśl Filoz.* 1955 nr 1 s. 74-75 i in. — S. KOT: (Art. w:) *The Proceedings of the Unitarian Historical Society* t. 11 (1956); przedr. jako Wstęp do przekł. ang. pracy: Ideologia polityczna..., jw., W-wa 1932 — pt. Socinianism in Poland..., jw., s. XI nn. — S. KOT: Szymon Budny. Der grösste Häretiker Litauens im 16 Jahrhundert. *Studien zur älteren Geschichte Osteuropas.* I. Teil: *Festschrift f. Heinrich Felix Schmid.* Graz 1956 (= *Wiener Archiv f. Geschichte d. Slawentums u. Osteuropas* t. 2). — L. SZCZUCKI: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. — L. SZCZUCKI: Z problemów eschatologii ariańskiej w Polsce XVI wieku. (Z okazji wydania dzieła Grzegorza Pawła „O prawdziwej śmierci"). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 4 (1956). — Ł. KURDYBACHA: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 4: Pisma 1560-1562. W-wa 1957. — L. SZCZUCKI, J. TAZBIR: Wstęp i wyd.: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. [Rec.: W. URBAN. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960)]. — Ł. KURDYBACHA: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. Przekł. pol.: L. Joachimowicz. W-wa 1959. — G. H. WILLIAMS: Anabaptism and Spiritualism in the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania: An Obscure Phase of the Pre-history of Socinianism. *Studia nad arianizmem.* Pod red. L. Chmaja. W-wa 1959.

GORCZYN JAN ALEKSANDER (ok. 1618—po 1695)

Inna forma nazwiska: GORCZYŃSKI.

P i s a r z d e w o c y j n o - r e l i g i j n y, m a t e m a t y k, h e r a l d y k, w y d a w c a, r y t o w n i k, m u z y k.

Ur. ok. 1618 w Krakowie; syn Urszuli i Piotra (zob.), mieszczanina ze wsi Gorczyn pod Poznaniem, noszącego pierwotnie nazwisko Ulanowski. W 1634 rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej; stopnia naukowego nie uzyskał. W Krakowie posiadał własny dom, prowadził księgarnię i prawdopodobnie był właścicielem jednej z drukarń. Zajmował się również sztycharstwem. W 1661 wydawał z polecenia Jana Kazimierza a przy współudziale marszałka Łukasza Opalińskiego i sekretarza królewskiego Hieronima Pinocciego, najpierw w Krakowie, potem w Warszawie, pierwsze czasopismo polskie „Merkuriusz Polski". Kilkakrotnie stawał przed sądem krakowskim jako powód i pozwany, głównie w sprawach edytorskich; od lutego 1683 do kwietnia 1684 przebywał za długi w więzieniu. Od 1647 żonaty był z Dorotą, przypuszczalnie córką Jakuba Celesty. Zmarł po 1695.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tabulatura muzyki abo zaprawa muzykalna. Kr. 1647, dr. W. Piątkowski.

2. Nowy sposób arytmetyki. Kr. 1647, dr. K. Schedel.

3. Kwiatki liliowe albo modlitwy nabożne. Kr. (1647), Druk. Akademicka. Wyd. nast.: Gdańsk 1671; Gdańsk 1702; Kalisz 1704; b. m. r. (XVIII w.).

4. Pamięć o cnotach, szczęściu, dzielności... Władysława IV. Kr. 1648, dr. S. Bertutowic.

5. Herby Królestwa Polskiego. Kr. 1653. Odezwy do czytelnika przedr. *Gaz. Lit.* 1822 t. 1.

P r a c e e d y t o r s k i e

Merkuriusz Polski dzieje wszytkie świata w sobie zamykający dla informacjej pospolitej... Wyd. w Kr. (nr 1-27 od stycznia do 4 maja 1661) i w W-wie (nr 28-41 od 14 maja do 22 lipca 1661). (Wg Estr. egz. Bibl. Zamoyskich — obecnie zaginiony — posiadał numery do końca 1661). Fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; całość wyd. kryt. A. Przyboś. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 3.

Tygodnik redagowany w głównej mierze przez H. Pinocciego; Gorczyn był redaktorem technicznym i korektorem.

Egz. kompletniejsze: Bibl. Gdańska PAN sygn. 7 i n. N. L. 7820 (nr 1-10, 12-35, 37, 38, 40, 41); Bibl. Jagiel. sygn. Starodruki 311299 (nr 1-38); Bibl. Publiczna w W-wie sygn. Starodruki 506/II (nr 1-41; nr 28 w fotokopii); Bibl. Uniw. we Lw. sygn. 207610, I (nr 1-39). Mikro-

film całości: Bibl. Nar. w W-wie, Stacja Mikrofilmowa. Podobizny kilku stronic podaje A. Przyboś, przy wyd., jw.

Materiały

1. Liczne dokumenty (m. in. przywilej królewski, dat. w W-wie 12 stycznia 1647 na drukowanie ,,Kwiatków liliowych"; oświadczenie z października 1648 w związku z kupnem domu) w rkpsach Arch. Państwowego m. Kr. i wojew. kr. Wiad. oraz fragm. niektórych tekstów podaje J. Lankau: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513-1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 1.

2. Tekst oświadczenia przed sądem miejskim kr. z 2 lutego 1683 o cesji Jerzemu Romualdowi Schedlowi praw wydawniczych ,,Herbarza polskiego" — ogł. J. Lankau, jw. poz. 1, s. 160.

Egz.: Bibl. Miejska w Gdańsku; Bibl. Jagiel.

OPRACOWANIA

J. S. Bandtkie: Wiadomość krótka o gazetach polskich. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 4 (1819). — P. Zaorski: Wiadomości o pracach J. A. Gorczyna. *Gaz. Lit.* 1822 nr 42. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 256. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 249-255. — F. M. S. (Sobieszczański): Rytowanie na drzewie. Drzeworyty (Holzschnitt). *Bibl. Warsz.* 1844 t. 3 s. 669. — A. Grabowski: Nazwiska księgarzy krakowskich od początku XVI do połowy XVII wieku. *Bibl. Warsz.* 1849 t. 3 s. 395-396. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — A. Grabowski: Mozaika złożona z wiadomości starożytnych, dziejów sztuki, ułomków biograficznych. *Bibl. Warsz.* 1855 t. 4 s. 68-70. — A. Grabowski: Początek ikonografii naszej. *Bibl. Warsz.* 1857 t. 3 s. 769-770. — A. Grabowski: Zbieranka... *Bibl. Warsz.* 1859 t. 2 s. 192. — C. B. (Biernacki): Gorczyn (Jan Aleksander). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — T. Żebrawski: Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki. Kr. 1873. — L. Kubala: Poselstwo Puszkina w Polsce. *Przew. Nauk. i Lit.* 1877 s. 30 nn. — W. Korotyński: ,,Merkuriusz polski". *Tyg. Ilustr.* 1886 nr 180. — S. J. Czarnowski: Dziennikarstwo słowiańskie i polskie. Cz. 1. Kr. 1895. — S. J. Czarnowski: Literatura periodyczna i jej rozwój. Cz. 2. Kr. 1895. — W. D. Czajewski: Pierwsza gazeta polska. *Kur. Codz.* 1897 nr 24. — A. Pol. (Poliński): Gorczyn Jan Aleksander. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — S. Gorski: Dziennikarstwo polskie. W-wa 1905. — K. Bąkowski: Dziennikarstwo krakowskie aż do 1848 r. *Roczn. Kr.* t. 8 (1906). — G. Smólski: O polskim czasopiśmiennictwie najstarszej doby. (Od jego zaczątku do okresu stanisławowskiego, tj. do r. 1764). *Bibl. Warsz.* 1910 t. 1. — W. Gomulicki: Pierwszy polski dziennik i pierwszy polski dziennikarz. *Tyg. Ilustr.* 1911 nr 2. — S. Gorski: Pierwsze pismo i pierwszy redaktor w Polsce. *Dzień* 1911 nr 1. — J. Grabowski: J. A. Gorczyna ,,Nowy sposób arytmetyki" z r. 1647. *Nowe Tory* i odb. W-wa 1914. — M. N.: Dzieje pierwszego dziennikarza polskiego. *Dzien. Poz.* 1922 nr 203. — Z dziejów pierwszego dziennika polskiego. *Nowa Reforma* 1922 nr 206. — S. Jarkowski: La Presse de Pologne 1661-1926. W-wa 1926. — S. Jarkowski: ,,Merkuriusz Polski" z r. 1661. *Merkuriusz Pol.* 1936 nr 1. — E. Stamm: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936). — S. Jarkowski: Die Zeitungswissenschaft und die polnische Presse von gestern und heute. *Zeitungswissenschaft* 1937 nr 8. — Z. Jachimecki: Muzykologia i piśmiennictwo muzyczne w Polsce. Kr. 1938. — K. R. T.: Jak w Polsce zrodziła się gazeta? *Kur. Poz.* 1938 nr 430. — L. Zieleniewski: Zachowane egzemplarze najstarszych czasopism polskich. *Prasa* 1938 nr 12. —

S. Jarkowski: Pierwsza gazeta w Polsce ukazała się 3 stycznia 1661 roku. *Kur. Codz.* 1946 nr 3; por. S. Jarkowski: 285 lat temu w dniu 3 stycznia 1661 roku zaczęła wychodzić pierwsza gazeta w Polsce. *Robotnik* 1946 nr 5; S. Jarkowski: W 285 rocznicę pierwszej gazety w Polsce. 3 stycznia 1661 r. ukazał się ,,Merkuriusz Polski". *Życie W-wy* 1946 nr 4. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 283; wyd. 2 W-wa 1951. — Z. Jachimecki: Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. (1948). — tm (T. Multański): Z historii prasy polskiej: Jan Aleksander Gorczyn, pierwszy dziennikarz polski. *Ilustr. Kur. Pol.* 1948 nr 288. — em: ,,Merkuriusz Polski" J. A. Gorczyna. *Świat* 1949 nr 41. — J. Lankau: Kilka nowych szczegółów o Merkuriuszu Polskim. *Prasa Pol.* 1949 nr 4. — J. Lankau: Z historii dziennikarstwa. Merkuriusz — pierwszy tygodnik polski. *Świat i Życie* 1950 nr 4 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — Zb. Len. (Z. Lenartowicz):

Pierwsze novum w prasie polskiej. *Słowo Pol.* 1951 nr 109. — Z. Brocki: Towarzystwa naukowe dawnego Gdańska. *Problemy* 1952 nr 7. — L. Zbigniewski: Fałsze i prawda o „Merkuriuszu" Gorczyna. *Prasa Pol.* 1952 nr 8; por. Z. Brocki: Początki czasopiśmiennictwa na ziemiach polskich. *Problemy* 1953 nr 10. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 246; *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — Z. Libiszowska: Pierwsza gazeta polska — „Merkuriusz Polski" — i jej rola w walce o reformę ustroju w połowie XVII w. *Prace Polon.* S. XII (1955). — J. Adamczyk: Początki polskiej produkcji czasopiśmienniczej. (Gazety ulotne i „Merkuriusz Polski"). *Prasoznawstwo* nr 2 *Zeszyty Nauk. Uniw. Warsz.* 1956. [Rec.: J. Łojek: Na marginesie pracy J. Adamczyka... *Kwart. Prasoznawczy* 1957 nr 1]. — Z. Młynarski: Zarys historii prasy polskiej. Cz. 1: do 1864 r. W-wa 1956. — 295 lat temu ukazała się pierwsza gazeta w Polsce „Merkuriusz Polski". (Koleje pisma). *Słowo Powsz.* 1956 nr 3. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — B. Golka, M. Kafel, Z. Kłos: Z dziejów drukarstwa polskiego. W-wa 1957. — C. Lechicki: Prasa galicyjska u progu walki o autonomię. (Wstęp do monografii dziennika krakowskiego „Kraj"). *Biuletyn Prasoznawczy* 1957 nr 1 s. 27. (Maszynopis powiel.). — F. Jakubowski: Merkuriusz Polski z r. 1661 — najstarsze drukowane czasopismo polskie. *Prasa Pol.* 1958 nr 6. [Rec.: J. Adamczyk. *Kwart. Prasoznawczy* 1958 nr 3]. — J. Lankau: Rola Pinocciego i Gorczyna przy redagowaniu „Merkuryusza Polskiego". *Prasa Współcz. i Dawna* 1958 nr 1. — R. Majewska-Grzegorczykowa: „Merkuriusz Polski" z 1661 roku i początki periodycznego piśmiennictwa polskiego. *Przegl. Nauk. Hist. i Społ.* t. 7 (1958). [Rec.: J. Łojek. *Kwart. Prasoznawczy* 1958 nr 1/2]. — S. Orsini Rosenberg: Dwa „Merkuryusze" w wieku XVII: francuski i polski. *Kwart. Prasoznawczy* 1958 nr 1. — J. Lankau: Gorczyn Jan Aleksander. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960). — J. Lankau: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513-1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 1. [Rec.: J. Łojek. *Roczn. Historii Czasopiśmiennictwa Pol.* t. 1 (1962)]. — A. Przyboś: Wstęp i wyd.: Merkuriusz Polski. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 3. (Tu także lit. przedmiotu).

GORCZYN PIOTR (zm. po 1618)

Wierszopis.

Syn Walentego. Pochodził ze wsi Gorczyn pod Poznaniem. Był mieszczaninem noszącym pierwotnie nazwisko Ulanowski. W 1606 wpisał się na Akademię Krakowską. Pozostawał w bliższych stosunkach z domem Koreckich. Żywo reagował na aktualną współcześnie sprawę najazdów tatarskich. W pracy literackiej (wg W. A. Maciejowskiego i H. Łopacińskiego) dopuszczał się jaskrawych plagiatów. Możliwe, iż pracował jako drukarz i księgarz. Ożenił się z nieznaną z nazwiska Urszulą. Zmarł po 1618. Synem jego był J. A. Gorczyn (zob.). Inne szczegóły nieznane.

Uwaga: Nie utożsamiać z Piotrem Gorczyńskim vel Piotrem z Gorczyna, przyjacielem uniwersyteckim Kaspra Cichockiego, doktorem obojga praw, kanonikiem krakowskim, wielokrotnym rektorem Akademii Krakowskiej, zm. 1616.

TWÓRCZOŚĆ

1. Poean, to jest wdzięczne pienie Kamoen Sarmackich na szczęśliwe zwrócenie J. O. Pana JMP. Samuela książęcia na Korcu Koreckiego. B. m. 1618. Fragm. przedr.: K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 3 s. 425-429; Z. Andrzejewski: Wojenna pieśń polska. T. 1. W-wa 1939.

2. Żałosnego a mężnego z światem pożegnania... Katarzyny księżnej Koreckiej... wizerunk. Kr. 1618, dr. B. Skalski. Fragm. przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 277-279.

Utwór udramatyzowany, występują postaci i chóry; zawiera także treny. Wg J. Lewańskiego w ponad 200 wierszach jest, być może, plagiatem tragedii „Admetus rex" (zob. t. 1) krążącej w rkpsach; kopiuje też „Rozmowę Panienki ze Śmiercią" K. Miaskowskiego (zob.).

3. Zelus Korony Polskiej na złe dzisiejsze obyczaje. B. m. 1618. Fragm. przedr.:

K. W. Wójcicki, jw. poz. 1 s. 430-432; M. Wiszniewski, jw. poz. 2 s. 166; pt. Ze staropolskiej poezji mieszczańskiej. *Myśl Nar.* 1935 nr 12 s. 191.

Przygana na stosunki wobec ciągłych najazdów tatarskich; wypowiedzi przeciwko Żydom.

4. Łzy świeżo smutne Podola utrapionego. B. m. (1618).

Wiersz napisany pod wrażeniem najazdu Tatarów na Podole.

5. Tren abo lament żałosny więźniów koronnych do hord tatarskich w... 1618 zabranych. B. m. r.

Materiały

Zeznanie przed urzędem miejskim kr. z 1617. Ogł. A. Grabowski: Początek ikonografii naszej. *Bibl. Warsz.* 1857 t. 3 s. 770 przypis.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 388. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 255-258. — H. Łopaciński: Przyczynek do historii plagiatów w piśmiennictwie polskim. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 22-25. — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — J. Lankau: Prasa staropolska na tle rozwoju prasy w Europie 1513-1729. Kr. 1960 *Bibl. Wiedzy o Prasie* t. 1.

GORECKI LEONARD (ok. 1530—po 1582)

Historyk, mowca.

Ur. ok. 1530 w średniozamożnej rodzinie szlacheckiej herbu Sokala, osiadłej w Wielkopolsce w powiecie gnieźnieńskim (m. in. Kociałkowskiej vel Kociełkowskiej Górce, skąd przy nazwisku rodowym przydomek Kociełek); był synem Jana. Otrzymał staranne wykształcenie, zapewne w którymś z zagranicznych ośrodków różnowierczych. W czasie pobytu w Anglii w 1554 był świadkiem uroczystości zaślubin Marii Tudor z Filipem hiszpańskim. W mowie napisanej z tej okazji zamieścił ostry atak przeciwko różnowierstwu i kościołowi anglikańskiemu, mimo iż sam był protestantem. Wróciwszy do kraju przeszedł z pozycji katolickich z powrotem do obozu reformacyjnego. W 1557 w oktawę Bożego Ciała usiłował dopuścić się świętokradztwa w kościele Św. Marii Magdaleny w Poznaniu i wskutek tego zmuszony był do opuszczenia miasta. Osiadł na jakiś czas w odziedziczonych działach Sannik i Górki, po czym ponownie zjawił się w Poznaniu i w październiku 1564 uczestniczył w manifestacji przeciwko edyktom parczowskim. Również na terenie tego miasta zwalczał działalność jezuitów, a szereg wystąpień (przemówienie agitacyjne w 1575 w kolegium, obelżywy, dziś bliżej nie znany pamflet, napaść na kapłana jezuickiego przed 1579) zakończył się oddaniem w ręce urzędu grodzkiego. Od 1573 poświęcił się dziejopisarstwu, lecz ostateczne wykończenie i opublikowanie dzieł udaremniła śmierć (po 1582). Pozostawał pod mecenasowską opieką Andrzeja Górki, kasztelana międzyrzeckiego. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oratio... de matrimonio... Regis ac Reginae Angliae, Hispaniae... Londyn 1554, dr. W. Powell.

2. Oratio... de morte... Jacobi Ostrorogi. Frankfurt n. O. 1568. (Zawiera również elegię).

3. Oratio... qua Gedanenses admonentur. Poz. 1577, dr. M. Nering (dwie ed.).

4. Oratio Gedanensis secunda. Poz. 1578, dr. M. Nering.

5. Descriptio belli Ivoniae Voivodae Valachiae. Frankfurt 1578, dr. A. Wecheliusz (razem z dziełem J. Łasickiego: Historia de ingressu Polonorum in Valachiam). Wyd. nast. w: J. Pistoriusz: Corpus historiae Polonicae. T. 3. Bazylea 1582 s. 75-95; A. Gwagnin: Rerum Polonicarum tomi tres. T. 3. Frankfurt 1584 s. 448-515.

Przekł. pol.: W. Syrokomla (L. Kondratowicz) pt. Opisanie wojny Iwana hospodara wołoskiego z Selimem II. Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 8.

Przekł. niem.: N. Höniger pt. Walachischen Kriegs oder Geschichten warhaffte Beschreibung. Bazylea 1578.

Opis nawiązywał do B. Paprockiego: Krótki a prawdziwy opis wjechania do Wołoch Iwana wojewody. Kr. 1578, i stanowił fragm. wielkiej 20-tomowej historii Polski (zwanej także „Decades"), doprowadzonej do zgonu Zygmunta Augusta, która się nie dochowała; jest jakby dalszym ciągiem dzieła J. Łasickiego (zob.).

6. Kronika z czasów króla Stefana Batorego 1575-1582. (Łac.). Wyd. H. Barycz. Kr. 1939 *Arch. Komisji Hist. PAU* t. 15.

Jest to prawdopodobnie część dzieła, które przedstawia dalszy ciąg dziejów narodu polskiego doprowadzonych do panowania Zygmunta Augusta.

Rkps Bibl. Kórn. nr 278 k. 1-77.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium... Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 218. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 114-116. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 55; t. 7. Kr. 1845 s. 497; t. 8. Kr. 1851 s. 64-65, 70-71. — W. Syrokomla (L. Kondratowicz): Wstęp i przekł. pt. Opisanie wojny... Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 8. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Gorecki (Leonard). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — P. Chm. (Chmielowski): Gorecki Leonard. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — S. Kot: Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 65. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — H. Barycz: Wstęp i wyd.: Kronika z czasów króla Stefana Batorego 1575-1582. Kr. 1939 *Arch. Komisji Hist. PAU* t. 15. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 270; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — H. Barycz: Gorecki Leonard. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GORYŃSKI JAN (XVI w.)

Pamiętnikarz.

Ur. w pierwszej połowie XVI w.; syn Piotra, wojewody mazowieckiego, i Katarzyny Boglewskiej. Po śmierci ojca w 1542 majątek jego przeszedł pod opiekę stryja, Tomasza Sobockiego. Podczas studiów na uniwersytetach niemieckich (w 1556 w Wittenberdze i Frankfurcie nad Odrą) prawdopodobnie przyjął protestantyzm. Ok. 1560, a w każdym razie przed 1570, odbył pielgrzymkę do Ziemi Świętej. Inne szczegóły życia nieznane. Przypuszczalnie zmarł młodo.

TWÓRCZOŚĆ

Peregrynacja do Ziemi Świętej. Powst. przed 1570. Wyd. W.T. Baranowski: Dwie peregrynacje z XVI wieku. *Prace Komisji do Badań nad Hist. Lit. i Oświaty Tow. Nauk. Warsz.* t. 1 (1914).

Kopia z XVII w. Bibl. Zamoyskich nr 1202 s. 249-273.

OPRACOWANIA

W. T. Baranowski: Wstęp i wyd.: Peregrynacja do Ziemi Świętej. *Prace Komisji do Badań nad Hist. Lit. i Oświaty Tow. Nauk. Warsz.* t. 1 (1914). — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930 s. 21-27. — M. Wojciechowska: „Stanęły nogi nasze w bramach Twoich..." *Kur. Poz.* 1930 nr 50. — K. Hartleb: Voyages de Polonais en Orient au XVI-e siècle. *La Pologne au VII-e Congrès International des Sciences Historiques.* T. 3. W-wa 1933 s. 221-228 i odb. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. —

B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 350; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Sajkowski: O właściwe miejsce prozy pamiętnikarskiej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 322. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958 s. 130-131 i in. — B. Baranowski: Goryński Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GOSTOMSKI ANZELM (ok. 1508—1588)

Ekonomista.

Ur. ok. 1508, prawdopodobnie w Leżenicach na Mazowszu; syn Dobrogosta. Za młodu służył wojskowo. Był dworzaninem królewskim. Dzięki przywilejom nadawanym od 1552 przez Zygmunta Augusta dorobił się znacznej fortuny. W 1562 otrzymał kasztelanię wyszogrodzką, w dwa lata później płocką, a w 1565 starostwo rawskie, które odstąpił w 1572 najstarszemu synowi, Stanisławowi, gdy sam został wojewodą rawskim. Na sejmie lubelskim w 1569 podpisał akt unii Litwy z Koroną. W czasie pierwszego bezkrólewia był zwolennikiem Henryka Walezego, podczas drugiego — stronnikiem cesarza. Wyznawał kalwinizm i częstokroć występował w obronie innowierców polskich, m. in. na sejmie 1585. U współczesnych zasłynął przede wszystkim jako wzorowy gospodarz swych licznych majątków położonych w województwach: rawskim, mazowieckim, sandomierskim i płockim. Żonaty był czterokrotnie: 1) z Narzymską, kasztelanką płocką, 2) Małgorzatą Bartnicką, 3) Zofią Tarłówną, 4) Zofią Szczawińską, kasztelanką sochaczewską. Zmarł w 1588.

TWÓRCZOŚĆ

Gospodarstwo. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast.: Kr. 1606; Kr. 1619; pt. Oekonomija abo gospodarstwo ziemiańskie. Kr. 1644; przedr. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 3. W-wa 1843; toż wyd. 2 W-wa 1854; wyd. J. Radwański pt. Notaty gospodarskie. Kr. 1856; wyd. S. Inglot. Wr. 1951 *BN* I, 139.

Zob. też: Ponętowski Jan, Twórczość poz. 3.

Utwór o autorstwie niepewnym

Gospodarstwo jezdeckie, strzelcze i myśliwcze. Wyd. Poz. 1690. Przedr. J. Rostafiński w książce: O myślistwie, koniach i psach łowczych. Kr. 1914 *BPP* nr 64.

Możliwość autorstwa Gostomskiego wysunął J. Rostafiński. Wg A. Brücknera aforyzmy gospodarcze, moralne w „Gospodarstwie" pisał chyba J. Żabczyc (zob.).

Materiały

Kwit na odbiór pensji, dat. w Poznaniu 12 listopada 1563. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 118.

OPRACOWANIA

E. Raczyński: Wspomnienia Wielkopolski. T. 1. Poz. 1842. — A. K. (Kłodziński): O rzadkim dziełku A. Gostomskiego: Gospodarstwo. *Czasopism Bibl. Ossol.* t. 10 (1844). — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. Radwański: Wstęp i wyd.: Notaty gospodarskie. Kr. 1856. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. Wodzicki: O sokolnictwie i ptakach myśliwskich. W-wa 1858. — C. B. (Biernacki): Gostomski (Anzelm). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 2. Kr. 1886 s. 66-67. — A. Rembowski: Oeconomia Jana Seklucjana (1546) w zestawieniu z Gospodarstwem Gostomskiego (1588). *Niwa* 1891 nr 2-3; przedr.: Pisma. T. 1. Kr. 1901. — Gostomski Anzelm. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — Z. Gloger: Budownictwo drzewne i wyroby z drzewa w dawnej Polsce. W-wa 1907-1909. — J. Rostafiński: Wstęp do: O myślistwie, koniach i psach łowczych. Kr. 1914 *BPP* nr 64. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — E. Strasburger: Poglądy ekonomiczne w Polsce w XV i XVI wieku. *Ekonomista* 1918 i odb. [Rec.: *Tyg. Ilustr.* 1919 nr 17]. —

I. T. Baranowski: Gospodarstwo Gostomskiego. *Wieś i Folwark* 1919 s. 88-89; por. I. T. Baranowski: Z dziejów agrarnych Polski. *Bibl. Warsz.* 1908 t. 3. — J. Rutkowski: Zarys gospodarczych dziejów Polski w czasach przedrozbiorowych. Poz. 1923; wyd. 2 zmienione pt. Historia gospodarcza Polski. T. 1. Poz. 1946; wyd. 3 Poz. 1947. — J. Bergerówna: Z dziejów książki gospodarczej w Polsce XVI w. Studium o A. Gostomskim. Lw. 1933 *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dział II t. 14 z. 1. —

B. Grekow: Prawidłowości w dziejach chłopów w Europie. *Kwart. Hist.* 1948 s. 297. — S. Inglot: Wstęp i wyd.: Gospodarstwo. Wr. 1951 *BN* I, 139. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 678; przedr. *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; J. Mitkowski. *Roczniki Dziejów*

Spol. i Gosp. t. 14 (1952); R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 1/2; odpowiedź wydawcy, tamże 1952 z. 3/4; replika rec. tamże; A. S. Mágr. *Slavia* t. 21 (1953) z. 2/3 s. 422; J. Mitkowski. *Lud* t. 41 (1954) cz. 1]. — M. Piwocka: Polscy teoretycy architektury XVI--XVIII w. W-wa 1952 *Ministerstwo Budownictwa Miast i Osiedli. Instytut Urbanistyki i Architektury Seria Prac Własnych* z. 3. (Maszynopis powiel.). — J. J. Szczepkowski: Literatura łowiecka. *Łowiec Pol.* 1952 nr 3 s. 20-23, 36. — J. Topolski: O literaturze i praktyce rolniczej w Polsce na przełomie XVI i XVII wieku. *Roczniki Dziejów Społ. i Gosp.* t. 14 (1952). —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 107 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — J. Górski: W sprawie oświetlenia poglądów społeczno-ekonomicznych okresu Odrodzenia w „Zarysie historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 z. 2. — W. Krassowski: Chałupa polska na przełomie XVI i XVII wieku. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. — J. Pazdur: Postęp techniczny w Polsce doby Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 401--402 i in.; toż osob. (wersja skrócona) W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; por. toż W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2. — J. Topolski: W sprawie poglądów ekonomicznych okresu panowania folwarku pańszczyźnianego. *Ekonomista* 1953 z. 1. —

S. Czernik: Chłopskie pisarstwo samorodne. W-wa 1954 s. 31 i in. — H. Samsonowicz: Rzemiosło wiejskie w Polsce XIV-XVI w. W-wa 1954 *Badania z Dziejów Rzemiosła i Handlu w Epoce Feudalizmu* 2 s. 16-17 i in. — W. A. Drapella: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — W. A. Drapella: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku*..., jw. z. 5. — F. Matějek: Gostomski a soudobé hospodářské instrukce v českých zemích. *Slovanské historické studia.* I. Praga 1955. [Rec.: S. D. *Slezský sborník* 1956 z. 3 s. 430; A. Wyczański: O porównywaniu czeskich i polskich dóbr ziemskich w drugiej połowie XVI wieku. *Kwart. Hist. Kultury Materialnej* 1957 nr 3/4]. — S. Śreniowski: Kwestia chłopska w Polsce w XVII wieku. Szkice. W-wa 1955 s. 58 nn. — Z. B. (Brocki): Wyraz „statek" w Gospodarstwie Gostomskiego. *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej* (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1956 nr 12. (Maszynopis powiel.). — E. Lipiński: Polska myśl ekonomiczna okresu Odrodzenia. Rozdz. 7: Anzelm Gostomski — ideolog wilczego głodu produktu dodatkowego. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — W. Tomkiewicz: Stosunek pisarzy polskich doby humanizmu do sztuki. *Studia renesansowe.* T. 1. Wr. 1956 s. 43 i in. — Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski: Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795. W-wa 1957 *Historia państwa i prawa Polski do r. 1795* cz. 2.— C. E. Iwanowa: (Art. w:) *Wiestnik Leningradskogo Uniwiersitieta* 1958. — A. Podraza: Gostomski Anzelm. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960). — A. Podraza: Jakub Kazimierz Haur, pisarz rolniczy XVII wieku. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu.* W-wa 1960 s. 507 nn.

z GOSTYNINA JAKUB starszy (zm. 1506)

Inne formy nazwiska: Jakub z Gostynia; Jakob Gostynius; Jacobus de Gosthynin.

Filozof, teolog.

Kształcił się w Akademii Krakowskiej. W 1473 uzyskał bakalaureat, w 1477 mistrzostwo nauk wyzwolonych. W 1487-1493 wykładał na tym wydziale gramatykę, retorykę i poetykę, opierając się na traktacie Bazylego Wielkiego, który komentował w 1488. W 1488 i 1492 objaśniał Arystotelesa, Horacego, Staciusza i Wergiliusza; sam władał

poprawną łaciną. Jako filozof był tomistą. Przypuszczalnie w 1499 został profesorem teologii. W 1490 i 1496 był dziekanem wydziału nauk wyzwolonych, dwukrotnie (w półroczu 1503/1504 i 1504) — rektorem uczelni. Od początku 1504 piastował wicekanclerstwo Akademii. Zmarł 16 lutego 1506.

TWÓRCZOŚĆ

1. Compendium metaphysicae intitulatum: Auctor causarum comment. Jacobi de Gosthynin. Kr. 1503, dr. K. Hochfeder.

Komentarz do neoplatońskiego traktatu filozoficznego Żyda Davida „De causis libellus...".

2. Theoreumata seu propositiones Auctoris causarum David Judei cum annotationibus... Jacobi de Gosthynin. Kr. 1507, dr. J. Haller.

Komentarz, jw. poz. 1.

Materiały

Materiały do działalności uniwersyteckiej — zob.: Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

OPRACOWANIA

J. E. Jankowski: Krótki rys logiki. Kr. 1822 s. 177. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 207-211. — F. M. S. (Sobieszczański): Gostynina (Jakub z). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — Z Gostynina Jakub. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — L. Sternbach: Orazio nella letteratura Polacca. *Orazio nella letteratura mondiale.* Rzym 1936. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958.

GOŚCIECKI FRANCISZEK (1668—1729)

Wierszopis.

Ur. w 1668 w Wielkopolsce. W 1684 wstąpił do jezuitów. Przez kilka lat był profesorem poetyki i retoryki w szkołach tego zakonu, następnie ok. 1700 przeniesiony został do Sambora, gdzie przebywał z krótkimi przerwami aż do śmierci. Trzykrotnie pełnił tu funkcję przełożonego (1710-1712, 1714-1716, 1722-1728). Związał się bliżej z Marcinem Chomętowskim, dobroczyńcą jezuitów samborskich, i z synem jego Stanisławem, wojewodą mazowieckim, któremu w 1708 towarzyszył przy spotkaniu stronników Augusta II Sasa z carem Piotrem w Żółkwi oraz jako kapelan w poselstwie do Turcji w 1712-1714. Również z Chomętowskim odbył dziękczynną pielgrzymkę do Rzymu, a w latach 1719-1720 z okazji jego misji — podróż do Petersburga. Zmarł 1 maja 1729 w Samborze.

TWÓRCZOŚĆ

Poselstwo wielkie J. W. Stanisława Chomentowskiego, wojewody mazowieckiego, od Najjaśniejszego Augusta II, króla polskiego, ks. saskiego elektora, i Rzeczypospolitej do Achmeta IV, sołtana tureckiego wielkiego, z pełną mocą posła, z szczęśliwym skutkiem przez lata 1712, 1713, 1714 odprawione. Potomnych czasów pamięci i wdzięczności podane w rzetelnym tegoż opisaniu. Lw. 1732. Fragm. przedr. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820.

Notatka na egz. Dykcjonarza..., będącym niegdyś w posiadaniu Juszyńskiego, wymienia jako autora utworu S. Chomętowskiego.

Zob. też t. 1: Krótkie opisanie miasta Petersburga.

OPRACOWANIA

J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32; toż wyd. osob. Poz. 1862. — W. Ch. (Chomętowski): Gościecki Franciszek. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 6 (1875). — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3 cz. 2. Lw. 1902.— A. Kuczera: Samborszczyzna. Sambor 1935. — J. Poplatek: Gościecki Franciszek. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).— R. Pollak: Wśród mroków literatury czasów saskich. (Poemat F. Gościeckiego). *Księga pam. ku czci S. Pigonia...* Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1; por. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1961 z. 3 i nadb.

GOŚLICKI WAWRZYNIEC (ok. 1530—1607)

Inne formy nazwiska: Goslicius; Laurentius Grimalius; Grimaldius.

Pisarz polityczny, mowca.

Ur. ok. 1530 w Płockiem, w rodzinie szlacheckiej herbu Grzymała. Do Akademii Krakowskiej zapisał się w półroczu zimowym 1556/57; przeszedł cały kurs filozoficzny, a magisterium sztuk wyzwolonych uzyskał w 1562. Kształcił się później we Włoszech: w Bolonii i w 1567 w Padwie. Po powrocie do kraju sprawował różne misje dyplomatyczne jako sekretarz Zygmunta Augusta. W 1570 wchodził wraz z P. Roizjuszem w skład powtórnej komisji Karnkowskiego wysyłanej do Gdańska. Następnego roku jeździł na Węgry w sprawie spadku po Janie Zygmuncie, królewiczu węgierskim; w 1572 — do Brunszwiku dla uzyskania majątku po księżnie Zofii Jagiellonce. W czasie drugiego bezkrólewia należał do stronników cesarskich. Po wyborze Batorego przeszedł na jego stronę i utrzymał nadal godność sekretarza królewskiego; przy boku króla uczestniczył w wyprawie przeciw gdańszczanom. W czerwcu 1577 przedkładał księciu Augustowi saskiemu i Jerzemu brandenburskiemu prośbę o pomoc w sprawach moskiewskich. Wiosną 1584 przewodniczył komisji polskiej na obradach we Frankfurcie nad Odrą w sprawie spadku po Zofii Jagiellonce. Na sejmie warszawskim 1585 wygłosił w imieniu duchowieństwa mowę przedstawiającą zadania Kościoła w dziedzinie praw i przywilejów. W hierarchii kościelnej i państwowej postępował powoli. Piastował godność dziekana kieleckiego, kanonika kujawskiego, krakowskiego, sandomierskiego oraz kantora płockiego. Dzięki staraniom J. Zamoyskiego otrzymał od Stefana Batorego w 1586 biskupstwo kamienieckie i opactwo mogilskie. Mimo dwukrotnych prób (1578, 1585) nie uzyskał stanowiska podkanclerzego, głównie z powodu braku poparcia ze strony episkopatu. Jako jedyny spośród duchowieństwa podpisał na sejmie konwokacyjnym 1587 potwierdzenie konfederacji warszawskiej. Podczas następnego bezkrólewia przyłączył się do Zamoyskiego i opowiadał się za kandydaturą Zygmunta III; należał do komisji, która z posłami szwedzkimi układała pakta konwenta. W grudniu 1587 witał mową wjeżdżającego do Krakowa króla, następnie uczestniczył w koronacji. Na sejmie warszawskim w kwietniu 1589 powołany został na przewodniczącego komisji do poprawy prawa ziemskiego koronnego. Nie cieszył się zbyt dobrą opinią w Stolicy Apostolskiej i dlatego otrzymane tuż po koronacji biskupstwo chełmskie nadane mu zostało dopiero w 1590. W 1589 na synodzie prowincjalnym piotrkowskim, rozstrzygającym sprawę przywileju obejmowania katedr w Akademii Krakowskiej przez jezuitów, przeciwstawiał się planom projezuickim. Praw tej uczelni bronił również w korespondencji z papieżem Sykstusem V. W 1591 mianowany został biskupem przemyskim; w styczniu 1594 przewodniczył synodowi diecezjalnemu w Przemyślu. Podczas pertraktacji komisji, wyznaczonej na sejmie 1596, z posłem cesarskim i legatem papieskim w sprawie wyprawy antytureckiej opowiedział się stanowczo za utrzymaniem przez Polskę pokoju z Turcją. Po daremnych zabiegach o uzyskanie biskupstwa krakowskiego i kujawskiego otrzymał biskupstwo poznańskie; katedrę objął w lipcu 1601. Nadal zajmował się żywo sprawami polityki; dążył m. in. do złagodzenia narastającego konfliktu między królem a szlachtą i potępiał plan popierania Dymitra Samozwańca. Zmarł 31 października 1607 w Ciążynie; pochowany w katedrze poznańskiej. Bibliotekę swą przekazał dominikanom płockim.

TWÓRCZOŚĆ

1. De victoria Sigismundi Augusti. Padwa 1564.

Wiersz na zwycięstwo nad Moskwą w 1560.

2. De optimo senatore libri duo. Wenecja 1568, dr. J. Zilettus. Wyd. nast.: Bazylea 1593.

Przekł. ang. pt. The Counsellor Exactly Portraited in two books. Wyd. Londyn 1598 (skonfiskowane z rozkazu królowej Elżbiety); wyd. nast. pt. A Common Wealth of Good Counsaile·

1607 (skonfiskowane); pt. The Accomplished Senator in two books written. Londyn 1773 (wg G. Korbuta 1768).

Mimo dwukrotnej konfiskaty dzieło to znane było w Anglii, na co wskazują cytaty w broszurach i ulotkach politycznych sprzed 1649. Znał je również W. Shakespeare.

3. Mowa duchowieństwa koronnego na sejmie warszawskim do Króla JM. B. m. r. Wyd. nast. w zbiorze M. Stephanidesa: Opuscula tam ecclesiastici quam equestris ordinis. Kr. 1632 i odb.

Unikat pierwodr. Bibl. Uniw. Warsz.

4. Witanie Rad i Stanów Koronnych polskich do króla Je° Mści Zygmunta III... uczynione. Dnia 9 grudnia roku 1587. Kr. 1587, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: z odmianą w tyt.: ... dnia 10 grudnia roku 1587; przedr. K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 503-507; A. Małecki: Wybór mów staropolskich. Kr. 1860 s. 107-114.

Listy i materiały

1. Do C. Distelmejera, dat. w Krakowie: 1 października 1584, 18 lutego 1588. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 251, 279-280.

2. Do J. Zamoyskiego, dat. 10 listopada 1586. Wyd.: Archiwum Jana Zamoyskiego. T. 4. Wyd. K. Lepszy. Kr. 1948.

3. Do H. Rozdrażewskiego z 1589. Rkps Bibl. Jagiel. nr 2363 s. 884-885.

4. Do papieża Sykstusa V, dat. w Warszawie 15 marca 1589. W: Severinus Cracoviensis (S. Lubomlczyk): De vita, miraculis et actis canonizationis Sancti Hyacinthi. Rzym 1594 s. 280; toż przekł. franc.: F. Estienne le Clor: Histoire de la vie, miracles et canonisation de S. Hiacinthe. Arras 1602.

5. Do S. Reszki, dat. w Mogile 15 czerwca 1589; 23 lutego 1590. Wyd. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 90-97; t. 2. Kr. 1840 s. 435-436.

6. Listy do papieża i Sekretariatu Stanu.

Wiad. podał P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII s. 106.

Przekł. pol. listu do Sykstusa V, dat. w Mogile 17 lutego 1590, wyd. J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczne do dziejów literatury polskiej. T. 2. Kr. 1819 s. 84-86.

7. Do J. Zamoyskiego, dat. w Książu 26 sierpnia 1590. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 1, s. 294-295.

8. Do S. Żółkiewskiego, dat. w Przemyślu 2 stycznia 1599. Wyd. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 210-212.

9. Od Kaspra Rohes z Fogacs, dat. 8 kwietnia 1572. Rkps Arch. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Pradze, sygn. MS Pol. I nr 41.

Wiad. podała M. Bogucka: Polonica z XVI i XVII wieku w archiwach czeskich. *Przegl. Hist.* 1957 z. 1 s. 82.

10. Od Krzysztofa Podoskiego, dat. 3 czerwca 1573. Rkps jw. poz. 9, nr 52.

11. Od Marii Glińskiej, b. d. Rkps jw., poz. 9, sygn. MS Pol. III nr 5.

12. Od Maksymiliana II, dat. w Pradze 29 lipca 1575. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 1, s. 202.

13. Od Piotra Zborowskiego, dat. 9 listopada 1577. Rkps jw. poz. 9, sygn. MS Pol. III nr 17.

14. Od Bartłomieja Smaczewskiego, dat. 16 czerwca 1586. Rkps jw. poz. 9, sygn. MS Pol. IV nr 5.

15. Od S. Reszki, dat. w Neapolu, 9 Kal. Maius 1594. W: S. Reszka: Epistolarum liber unus. Neapol 1594.

16. Kwity i dokumenty z lat 1571-1593 (kwit z 5 maja 1571 w podobiźnie). Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 1.

17. Różne papiery (rachunki i listy z 1572--1573). Rkps jw., poz. 9 nr 50.

18. Akta dot. synodu w Przemyślu 1594. Wyd. J. Sawicki. *Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne.* VIII. *Synody diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego i ich statuty.* Wr. 1955 s. 72-73, 171-174.

19. Raport wizytacyjny z 1603 kościoła w Raszynie. Rkps Arch. Diecezjalne w Poz. Wiad. podaje: W. Fijałkowski: Kościół parafialny w Raszynie. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 3 s. 339.

20. Protestacja przeciw instrukcji danej posłom sejmowym z sejmiku w Środzie (16 grudnia 1604), dat. w Ciążynie 21 grudnia 1604; list na sejmik w Środzie, dat. w Ciążynie 2 czerwca 1606. Ogł. W. Dworzaczek. *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego.* T. 1 (1572-1632) cz. 1 (1572-1616). Poz. 1957 *Poz. Tow. Przyj. Nauk. Wyd. Źródłowe Komisji Hist.* t. 12 poz. 89, 97.

21. Testament, dat. w Ciążynie 26 kwietnia 1607. Wyd. R. Weimann: Testamenta episcoporum et canonicorum Posnaniensium. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 37 (1911) s. 8-16.

OPRACOWANIA

S. STAROWOLSKI: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — F. RZEPNICKI: Vitae praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum 1760. T. 2. Poz. 1762 s. 142-145. — J. M. OSSOLIŃSKI: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 2. Kr. 1819. — H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — W. J. MÜNNICH: M. Tullii Ciceronis Libri de Republica. Getynga 1825. — E. SŁOWACKI: Rozbiory pisarzów. Pisarze polscy dawni i późniejsi. W: Dzieła. T. 3. Wil. 1826 s. 106-109. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — F. J. ZACHARYASIEWICZ: Vitae episcoporum Premisliensium ritus latini. Wiedeń 1844 s. 96-99. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — L. ŁĘTOWSKI: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1853. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 500-503, 507--509. — T. ŚWIĘCKI: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 76-77. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. —

Jul. B. (J. BARTOSZEWICZ): Goślicki (Wawrzyniec). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — K. HOSZOWSKI: Obraz życia i zasług opatów mogilskich. Kr. 1867 s. 59. — F. PAWŁOWSKI: Premislia sacra sive series et gesta episcoporum r. l. Premisliensium. Kr. 1869 s. 330. — R. ŁOPIŃSKI: Laurentius Goslicius, eiusque opus De optimo senatore. Halle 1872. [Rec.: W. NEHRING. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 3]. — Goślicki Wawrzyniec. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 6 (1875).— S. TARNOWSKI: Pisarze polityczni XVI w. Kr. 1886. — S. WINDAKIEWICZ: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. — Goślicki Wawrzyniec. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — T. (A. TAUER): Goślicki Wawrzyniec. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 13/14 (1907). — I. GOLLANCZ: Bits of Timber. *A Book of Homage to Shakespeare.* Londyn 1916. (Por. W. CHWALEWIK: Polska w „Hamlecie". Wr. 1956). —

K. LEPSZY: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929. — M. LORET: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930) s. 142. — E. JARRA: W. Goślicki jako filozof prawa. *Themis Pol.* 1931 i odb. — T. FILIPOWICZ: The Accomplished Senator. *Proceedings of the American Society of International Law* 1932 i odb.; por. T. FILIPOWICZ: Goślickiego „De optimo senatore" a myśl polityczna w krajach anglosaskich. *Przegl. Współcz.* 1934 t. 48. — E. JARRA: Le Bodinisme en Pologne au XVII-e siècle. *Archives de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique* 1933 nr 1-2 s. 123-124; odb. Paryż 1933. — K. CHODYNICKI: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — Ł. KURDYBACHA: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kulturalne* t. 4. — U. SZUMSKA: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — K. LEPSZY: Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego (1589-1592). Kr. 1939. — W. J. STANKIEWICZ: The Accomplished Senator of Laurentius Goslicius. Londyn 1946. —

J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 287, 288; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — R. PRZEZDZIECKI: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. — W. CHWALEWIK: Polska w „Hamlecie". Wr. 1956 s. 107-111. — P. RYBICKI: Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S.: *Hist. Nauk Społ.* z. 1 (1957) s. 20-21. — T. BIEŃKOWSKI: Na marginesie lektury Goślickiego. *Meander* 1959 nr 3. — D. MANIEWSKA: Goślicki Wawrzyniec. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959). — J. NOWACKI: Dzieje archidiecezji poznańskiej. T. 1: Kościół katedralny w Poznaniu. Studium historyczne. Poz. 1959.

GOŚNIEWSKI CHRYZOSTOM (XVI/XVII w.)

Estr. mylnie: Golniewski.

Wierszopis.

Szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Pieśń nowa Calliopy Sarmackiej o szczęśliwym porażeniu książąt Karola Sudermańskiego i Fryderyka Lunenburskiego przez dzielne męstwo JWP. JMP. Jana Karola Chodkiewicza... pod Rygą u Kircholmu roku 1605 septembr. 27, napisana. (Wil. 1605). (Zawiera dwie pieśni na pamiątkę zwycięstwa). Pieśń druga (z drobnymi zmianami) wyd. osob. pt. Pieśń o szczęśliwym zwojowaniu Karła Sudermana przez dzielne męstwo JMP. Karola Chodkiewicza... pod Rygą. (Wil. 1605) (ed. nie znana Estr.). Obie pieśni przedr. wg wyd. pierwszego K. W. Wójcicki: Kircholm. Pieśni historyczne z 1605 roku. *Bibl. Warsz.* 1879 t. 2 s. 423-428.

OPRACOWANIA

K. W. Wójcicki: Kircholm. Pieśni historyczne z 1605 roku. *Bibl. Warsz.* 1879 t. 2 s. 416. — A. Brückner: Volumina miscellanea. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 83.

GÓRNICKI ŁUKASZ (1527—1603)

Tłumacz, historyk, pisarz polityczny, wierszopis.

Ur. w 1527 w Oświęcimiu; syn ubogich mieszczan — Marcina Góry i Anny z Gąsiorków. Karierę życiową zawdzięczał w poważnym stopniu opiece i poparciu wuja Stanisława, zwanego Kleryką (zob.). W 1538 przybył na naukę do Krakowa, jednak do Akademii prawdopodobnie nie uczęszczał. Ok. 1545 wszedł na służbę podkanclerzego Samuela Maciejowskiego w charakterze pisarza kancelaryjnego. W tym też okresie (przed 1550) wyjechał do Włoch na studia; przebieg ich nie jest znany. W 1548 towarzyszył orszakowi poselskiemu Filipa Padniewskiego w podróży do Siedmiogrodu. W 1550 został dworzaninem biskupa Andrzeja Zebrzydowskiego, następnie w 1552 rozpoczął pracę w kancelarii królewskiej. Wraz z dworem Zygmunta Augusta odbył w 1552 podróż do Gdańska i Królewca, w 1553 do Wiednia. Przyjąwszy niższe święcenia, otrzymał w 1554 odstąpione mu przez wuja probostwo wielickie. Z końcem 1557 udał się ponownie do Włoch i studiował prawdopodobnie prawo i humaniora w Padwie. Po powrocie w 1559 został zaufanym sekretarzem królewskim i przełożonym gromadzonej w Wilnie biblioteki króla. Przyjaźnił się m. in. z Andrzejem Patrycym Nideckim i Janem Kochanowskim. W 1561 uzyskał nobilitację, a w następnym roku otrzymał jako beneficjum kanonię w Kruszwicy. W 1565 przeniósł się wraz z biblioteką do Tykocina, gdzie w 1571 lub 1572 objął też urząd starosty. Za panowania Stefana Batorego, który w 1576 nadał mu starostwo wasilkowskie, sporadycznie tylko udzielał się w życiu politycznym; z ramienia króla uczestniczył w 1579 na sejmiku w Drohiczynie i w 1581 — w Briańsku, poza tym pochłonięty był zajęciami starościńskimi i gospodarką. Dorobił się dużego majątku; odznaczał się bezwzględnością wobec poddanych chłopów. Ok. 1575 ożenił się z Barbarą Broniewską, z którą miał ośmioro dzieci. U schyłku życia oddał się ponownie pracy pisarskiej. Zmarł 22 lipca 1603 w Lipnikach pod Tykocinem.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dworzanin polski. Kr. 1566, dr. M. Wirzbięta. Wyd. nast.: Kr. 1639; W-wa 1761-1762; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 127-130; oprac. Z. Paulisz. Brody 1905 *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* t. 26-27; oprac. S. Łempicki. W-wa (1926) *Wielka Bibl.* nr 94; wyd. kryt. R. Pollak. Kr. 1928 *BN* I, 109; toż wyd. 2 W-wa 1954; oprac. M. Wieliczko. W-wa 1935 *Bibl. Klejnotów Lit. Pol.* R. 1 nr 4; oprac. R. Pollak. W-wa 1950 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 50; fragm. (dedykację i rozmowę o języku

z księgi pierwszej) przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; fragm. (jw.) przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146; dedykację (wg ed. 1566, 1639) przedr. S. Furmanik: O interpunkcji w drukach staropolskich. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3/4 s. 455-457; 10 anegdot przedr. S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958; fragm. ks. 1, 2: B. Suchodolski: Rozwój myśli o wychowaniu fizycznym w dobie Odrodzenia. Wr. 1959 *Źródła do Dziejów Kultury Fizycznej* 2; fragm.: J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI-XVII w.). W-wa 1960.

Przekł. franc. fragm.: A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2.

Przekł. niem. pt. Der polnische Demokrit als Hofman oder die schwankhaften Unterhaltungen der lustigen Cavaliere am polnischen Königshofe unter Sigismund August. (Drugi tyt.: Der polnische Hofcavalier). Stuttgart 1856 *Fröhliche Sommertage u. Winternächte vom Ausland gebracht* t. 2.

2. Tren na śmierć żony. Powst. 1587. Wyd.: *Pam. Warsz.* 1802 t. 8 s. 374-375; W. Trębicki: Zbiór wiadomości o życiu i pismach Ł. Górnickiego. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 3 s. 80-81; I. Smoleński: Życiorys Ł. Górnickiego. *Przegl. Nauk.* 1848 t. 1; B. Czarnik: Żywot Ł. Górnickiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882 i odb.; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

3. Rozmowa Polaka z Włochem o wolnościach i prawach polskich. Powst. (wg I. Kozielewskiego) 1588-1598. Wyd. tzw. Suskiego: b. m. r. Wyd. nast.: pt. Rozmowy o elekcjej, o wolności, o prawie i obyczajach polskich. Kr. 1616; W-wa 1750; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1855; fragm. przedr. M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 1. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951.

Przekł. franc. fragm.: A. Bronarski, jw. poz. 1.

Przekł. niem.: C. J. F. (Friese) pt. Unterredung von der Wahl, Freyheit, Gesetzen und Sitten der Pohlen. Wr. 1753; toż wyd. 2 Wr. 1762.

4. Droga do zupełnej wolności... Powst. (wg I. Kozielewskiego) 1588-1598. Wyd. Elbląg 1650, dr. A. Korelle. Wyd. nast. wyd. A. T. Działyński. Berlin 1852.

5. Demon Socratis albo Rozmowa złodzieja z czartem. Powst. (wg I. Kozielewskiego) 1593-1603. B. m. 1624. Wyd. nast. b. m. (1626).

6. Rzecz o pisowni. Wyd. J. Januszowski w dziełku zbiorowym pt. Nowy karakter polski. Kr. 1594, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. homogr. R. Loewenfeld. Kr. 1882.

7. Raczył... Kr. 1598, Druk. Łazarzowa. Podobiznę wyd. A. T. Działyński. Paryż 1859.

8. Dzieje w Koronie Polskiej... od roku 1538 aż do roku 1572. Powst. (wg H. Barycza) 1597-1603. Kr. 1637, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: wyd. J. Załuski. W-wa 1750; W-wa 1754; W-wa 1805; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1855 *Bibl. Pol.* z. 2-3; wyd. kryt. H. Barycz. Kr. 1939 *BN* I, 124 (nakład zniszcz.); toż wyd. 2 Wr. 1950.

9. Ty się boisz, nie wiem kogo... (Wiersz). Wyd. A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty w Polsce. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 4.

Przekłady

1. Seneka: Troas. Kr. 1589, Druk. Łazarzowa. Dedykację przedr. W. Taszycki: Obrońcy... jw. Twórczość poz. 1.

2. Seneka. Rzecz o dobrodziejstwach. Kr. 1593, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. Wil. 1772.

Wydania zbiorowe

1. Pisma. (Dworzanin; Rozmowa o elekcji; Dzieje w Koronie Polskiej). W-wa 1828 *Zbiór Pisarzów Pol.* t. 1-4.

2. Pisma prozaiczne. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 32-35.

Zawartość: przekł. utworu Seneki: O dobrodziejstwach; Droga do zupełnej wolności.

3. Dzieła wszystkie. Wyd. R. Loewenfeld i P. Chmielowski. W-wa 1886 *Bibl. Najcelniejszych Utworów Lit. Europejskiej.*

Zawartość: Dworzanin polski; Tren na śmierć żony; Rozmowa o elekcjej; Droga do zupełnej wolności; Dzieje w Koronie Polskiej; Demon Socratis; Raczył...; Rzecz o pisowni; Listy; przekłady z Seneki.

4. Dworzanin, Rozmowa o elekcji, Dzieje w Koronie Polskiej. (Wybór). Oprac. K. Drzewiecki. W-wa 1914 *Bibl. Klasyków Pol.* Wendego.

5. Pisma. Oprac. R. Pollak. T. 1-2. W-wa 1961 *Bibl. Poezji i Prozy.*

Zawartość: T. 1: Dworzanin; Troas; t. 2: Rzecz o dobrodziejstwach; Raczył...; Tren; Rozmowa Polaka z Włochem; Droga do zupełnej wolności; Demon Socratis; Dzieje w Koronie Polskiej.

Listy i materiały

1. Do księcia pruskiego Alberta, dat. w Tykocinie 16 stycznia 1565; do księcia Albrechta Fryderyka, dat. 24 lipca 1572;

do M. Kromera, dat. 27 czerwca 1576; do Stefana Batorego, dat. w Lipnikach 4 listopada 1579. Wyd. A. M. Kurpiel: Cztery listy Ł. Górnickiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 12 (1910) i odb. Kr. 1906. List pierwszy i trzeci przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów..., jw. Twórczość poz. 1.

2. Do Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, dat. w Lipnikach 29 lutego 1579, 21 października 1594, 30 grudnia 1594, 27 stycznia 1595 (część), w Żuchowicach 9 października 1594. Wyd. A. M. Kurpiel: Pięć listów Ł. Górnickiego do M. K. Radziwiłła. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 10 (1904).

3. Do Jana Zamoyskiego, dat. w Lipnikach 29 sierpnia 1589, 16 grudnia 1593, 19 stycznia 1594; do Oprzałka, dat. w Lipnikach 16 lutego 1591; fragm. b. d. Wyd. R. Loewenfeld: Przyczynek do życiorysu Ł. Górnickiego. *Ateneum* 1883 t. 3.

4. Do M. K. Radziwiłła, dat. w Lipnikach 2 marca 1594, 17 października 1594, 25 stycznia 1597 (inna część listu wyd. przez A. M. Kurpiela, zob. poz. 2), 28 października 1601, w Tykocinie 30 maja 1594. Wyd. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 159-169. Poprawki do trzech pierwszych listów wg autografu Bibl. Kórn. sygn. 289. II. 163 ogł. S. Bodniak: Kartka z bibliotekarskich i starościńskich zajęć Górnickiego 1566-1601. *Silva Rerum* 1928.

5. Do Zygmunta Augusta, dat. z Lipnik 3 czerwca 1601. Z autografu Bibl. Kórn. sygn. 1400. IX. 48 nr 30 ogł. S. Bodniak, jw. poz. 4.

6. Od Zygmunta Augusta, dat. w W-wie: 13 listopada 1568, 23 lipca 1570, 31 maja 1572. Ogł. z rkpsu Bibl. Kórn. sygn. 250. II. 124 S. Bodniak, jw. poz. 4.

7. Lustracja albo rewidowanie i spisanie pożytków starostwa tykocińskiego... za rok 1576 w tymże roku in mense Decembri sprawiona i spisana. (Tu m. in.: Skarga chłopów, list królewski i Odpowiedanie pana starosty tykocińskiego). Wyd. w: Lustracje dóbr królewskich XVI-XVIII wieku. Podlasie. Lustracje województwa podlaskiego 1570 i 1576. Wyd. J. Topolski, J. Wiśniewski. Wr. 1959.

8. Pismo urzędowe starościńskie Górnickiego, dat. w Knyszynie 13 czerwca 1577. Wyd. R. Loewenfeld, jw. poz. 3.

9. Dokument urzędowy Górnickiego, dat. w Wasilkowie 1 listopada 1602. Wyd. W. Trębicki: Zbiór wiadomości o życiu i pismach Ł. Górnickiego. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 3.

10. Różne dokumenty i pisma do biografii i działalności Górnickiego z 1554-1603. Wyd. B. Czarnik, jw. Twórczość poz. 2 odb. Dod. s. 83-97.

11. Pisma Zygmunta Augusta w sprawie pensji i pokwitowania Górnickiego z lat 1561-1570. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 (z podobizną autografu).

12. Pisma Zygmunta Augusta do S. Zachariasiewicza Włoszka w sprawie Ł. Górnickiego, dat. w Lubl. 15 września 15.. oraz in. pisma królewskie dotyczące Ł. Górnickiego z 1570-1572. Ogł. z rkpsu Bibl. Kórn. sygn. 250. II. 124 S. Bodniak, jw. poz. 4.

13. Dwa pisma Anny Jagiellonki do Ł. Górnickiego, dat. 1585 i Warszawa 15 czerwca 1590, oraz inne dokumenty. Wyd. A. Przezdziecki: Kilka nowych szczegółów dotyczących Ł. Górnickiego. *Bibl. Warsz.* 1862 t. 2.

Podobizny autografu podają m. in.: *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 m. s. 304-305 recto; J. Krzyżanowski: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 m. s. 164-165.

Utwór o autorstwie niepewnym

Tzw. Pieśń o pruskiej porażce. (Inc.: We wtorków dzień apostolski...).

Tekst zachował się w dwóch nieco różnych redakcjach: w rkpsie tzw. Rzyszczewskiego z w. XVI i Jana Ostroroga z 1610. Wyd. L. Rzyszczewski. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 3 s. 370-374; przedr. K. W. Wójcicki: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1845 s. 78-84; toż wyd. 2 W-wa 1859 s. 457-463; L. Kondratowicz: Dzieje lit. w Polsce. T. 1. Wil. 1850 s. 200-203 (obszerne fragm.); toż wyd. 2 W-wa 1875 s. 256-260; w transkrypcji: M. Dzieduszycki: Zbigniew Oleśnicki. T. 1. Kr. 1853 s. 179-183; S. Łempicki: Nieznane wydawnictwo grunwaldzkie. *Pam. Lit.* R. 34 (1937) s. 62-68; Z. Andrzejowski: Wojenna pieśń polska. T. 1. W-wa 1939. Red. z 1610 ogł. S. Łempicki, jw. s. 69-75; S. Łempicki: Słowo o Grunwaldzie. (W-wa) 1945; fragm. J. Sokołowska: Poeci renesansu..., jw. Twórczość poz. 2.

Utwór o bitwie grunwaldzkiej, oparty na kronice Jana Długosza. Liczy 48, względnie 49 zwrotek

czterowersowych o schemacie budowy 8a8a8b8b. Czas powst. niepewny: w rękopisie tzw. Rzyszczewskiego — 1510; wg H. Barycza — 1540; wg S. Windakiewicza — 1570; wg W. Nehringa z poł. XVI w.; wg A. Brücknera z drugiej poł. XVI w. Zdaniem Brücknera i W. Taszyckiego w języku „Pieśni" brak cech średniowiecznych, istnieją wg M. Dłuskiej w wersyfikacji. Autorem Ł. Górnicki wg Windakiewicza, Brücknera, J. Łosia i in.; J. Krzyżanowski i Barycz oraz w 1937 S. Łempicki wskazywali na wierszopisa Stanisława Gąsiorka zwanego Kleryką (zob.).

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: R. LOEWENFELD: Łukasz Górnicki. Sein Leben und seine Werke. Wr. 1884; przekł. pol. W-wa 1884. [Rec.: L. TATOMIR. *Tyg. Ilustr.* 1884 nr 79-81; L. TATOMIR. *Przew. Nauk. i Lit.* 1884; *Kur. Poz.* 1884 nr 2 w rubryce: Wiad. lit. i artyst.; A. BRÜCKNER. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 8 (1885)].

D. BRAUN: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723 s. 104-105, 116; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — C. J. F. (FRIESE): Wstęp do wyd. przekł. niem. pt. Unterredung von der Wahl... Wr. 1753; toż wyd. 2 Wr. 1762. — Ł. GOŁĘBIOWSKI: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — K. S.: Jakby teraz należało przedrukować „Dworzanina" Górnickiego? *Bibl. Pol.* 1826. — E. SŁOWACKI: Dzieła. T. 3. Wil. 1826. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. I. KRASZEWSKI: Rys dziejów języka polskiego. W książce: Nowe studia literackie. W-wa 1843. Por. S. ŚWIERZEWSKI: Kraszewski w obronie języka polskiego. *Poradnik Język.* 1954 z. 2. — W. TRĘBICKI: Zbiór wiadomości o życiu i pismach Ł. Górnickiego. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 3. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 543-544; t. 7. Kr. 1845 s. 82-83, 311, 419-420; t. 8. Kr. 1851 s. 111. — L. BOROWSKI: Wykłady hist. lit. pol. *Album Literackie* K. W. Wójcickiego. W-wa 1848. — W. A. MACIEJOWSKI: Łukasz Górnicki. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 3. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 1-3. W-wa 1851-1852. — [Droga do zupełnej wolności. Wyd. Berlin 1852. Rec.]. *Przegl. Poz.* 1852 t. 15 s. 357-363. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 473-483. — A. PRZEZDZIECKI: Kilka nowych szczegółów dotyczących Ł. Górnickiego. *Bibl. Warsz.* 1862 t. 2. — K. Wł. W. (WÓJCICKI): Górnicki (Łukasz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). —

S. TARNOWSKI: Pisarze polityczni XVI w. *Przegl. Pol.* 1869 t. 4; wyd. osob. Kr. 1886. — S. TARNOWSKI: „Dworzanin" Górnickiego. *Przegl. Pol.* 1871 t. 4; toż w książce: Studia do historii literatury polskiej. T. 3. Kr. 1897. — B. KALICKI: O pomysłach emancypacji kobiet w XVI i XVII st. *Przegl. Pol.* 1873. — A. WEJNERT: Kilka szczegółów nieznanych z życia Ł. Górnickiego. *Bibl. Warsz.* 1875 t. 1. — A. WEJNERT: Łukasz Górnicki. *Bibl. Warsz.* 1875 t. 4. — K. CHŁĘDOWSKI: Pierwowzór „Dworzanina". *Gaz. Lw.* 1875 nr 230-235; przedr. w książce: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935. — Z. GLOGER: (Listy do redakcji). *Bibl. Warsz.* 1875 t. 3, 1877 t. 1. — B. CZARNIK: Żywot Ł. Górnickiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882 i odb. — R. LOEWENFELD: Przyczynek do życiorysu Ł. Górnickiego. *Ateneum* 1883 t. 3. — S. PTASZYCKI: Ł. Górnicki. Kilka nieznanych szczegółów z życia dzierżawcy tykocińskiego i wasilkowskiego. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 2 i odb. [Rec.: B. CZARNIK. *Kwart. Hist.* 1887]. — P. CHMIELOWSKI: Wstęp i wyd.: Ł. Górnickiego dzieła wszystkie. W-wa 1886 *Bibl. Najcelniejszych Utworów Lit. Europejskiej.* [Rec.: W. A. BRUCHNALSKI. *Kwart. Hist.* 1887]. — S. WINDAKIEWICZ: Kilka słów o Ł. Górnickim i jego rodzinie. *Bibl. Warsz.* 1887 t. 3. [Rec.: B. CZARNIK. *Kwart. Hist.* 1888]. — B. ULANOWSKI: Wstęp do: J. Suski: Korrektura prawa i procesu polskiego z r. 1610. Kr. 1888. — Z. GLOGER: Dworzec Ł. Górnickiego w Lipnikach pod Tykocinem. *Bibl. Warsz.* 1889 t. 1 s. 435-439. — P. CHMIELOWSKI: Łukasz Górnicki. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1893). — A. BRÜCKNER: Źródła do dziejów literatury i oświaty w Polsce. VI. Wiersze zbieranej drużyny. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 4. — A. SZYCÓWNA: Świat dziecięcy w literaturze polskiej. Poglądy pedagogiczne Górnickiego. *Tyg. Pol.* 1899 nr 9.— A. BRÜCKNER: Ł. Górnickiego Rozmowa Polaka z Włochem. Notatka bibliograficzna. *Kwart. Hist.* 1899. — P. Chm. (CHMIELOWSKI): Górnicki Łukasz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). —

S. WĘCKOWSKI: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901. — H. ŁOPACIŃSKI: Przyczynek do historii plagiatów w piśmiennictwie polskim. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — P. CHMIELOWSKI: Zapomniana rocznica. (300-letnia rocznica zgonu Ł. Górnickiego). *Nowa Reforma* 1903. — Z. GLOGER: Grób Ł. Górnickiego. *Tyg. Ilustr.* 1903

nr 48. — P. M.: Łukasz Górnicki. *Kur. Codz.* 1903 nr 201. — A. L. Szymański: Łukasz Górnicki. (W trzechsetną rocznicę śmierci). *Ziarno* 1903 nr 29. — A. M. Kurpiel: Pięć listów Ł. Górnickiego do M. K. Radziwiłła. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 10 (1904) i odb. [Rec.: *Czas* 1903 nr 27]. — S. Windakiewicz: Pieśni i dumy rycerskie XVI w. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — L. Léger: Le Cortegiano de Castiglione et le Courtisan polonais de Lucas Gornicki. *Journal des Savants* 1904. — S. Dobrzycki: Humor i dowcip w Polsce XVI w. *Lud* t. 11 (1905); przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1905 s. 25-28. — Z. Paulisz: Wstęp do wyd.: Dworzanin polski. Brody 1905. — A. Dynowska: Łukasz Górnicki. *Wieczory Rodz.* 1906. — W. Hahn: Grunwald w poezji polskiej. Kr. 1910. — A. M. Kurpiel: Cztery listy Ł. Górnickiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 12 (1910) i odb. Kr. 1906. [Rec.: W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 5 (1906)].— K. Völker: Der Protestantismus in Polen auf Grund der einheimischen Geschichtsschreibung. Lipsk 1910. — Kozicki: Nieznane pismo Ł. Górnickiego o szlachcie wolnej i niewolnej. *Mies. Heraldyczny* 1911. — T. Eustachiewicz: Seneki ,,Dobrodziejstwa'' w przeróbce Górnickiego. *Eos* 1914. —

K. Kosiński: Szermierze propagandy Rzeczypospolitej. W-wa 1920. — W. Hahn: Γυναικῶν ἀρεταί Plutarcha w literaturze polskiej. *Charisteria C. de Morawski... oblata.* Kr. 1922. — R. Pollak: Cicero w ,,Dworzaninie'' Górnickiego. *Prace polon. ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12). — R. Pollak: Uwagi nad ,,Dworzaninem'' Górnickiego. *Spr. PAU* 1927 nr 10. — R. Pollak: Uwagi o języku polskim w ,,Dworzaninie'' Górnickiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — S. Bodniak: Kartka z bibliotekarskich i starościńskich zajęć Górnickiego 1566-1601. *Silva Rerum* 1928. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. [Rec.: R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — R. Pollak: Wstęp i wyd.: Dworzanin polski. Kr. 1928 *BN* I, 109. [Rec.: K. Czachowski. *Czas* 1928 nr 92; S. Dobrzycki. *Dzien. Poz.* 1928 nr 7, Dod.; S. Grabiński. *Głos Lit.* 1928 nr 19; T. Grabowski. *Kur. Poz.* 1928 nr 179; Wśród książek. *Wiad. Lit.* 1928 nr 21; S. *Gaz. Warsz. Por.* 1928 nr 123; *Prager Presse* 1928, 25 kwietnia; M. Brahmer. *Pam. Lit.* R. 26 (1929); *Giornale Storico della Letteratura Italiana* (Turyn) 1929 v. 93]. — F. Fidziński: Górnicki o wychowaniu fizycznym w Polsce XVI w. *Wychowanie Fizyczne* 1928. — T. Makowiecki: ,,Promethidion'' Norwida a ,,Dworzanin'' Górnickiego. *Ruch Lit.* 1928. — S. Dobrzycki: Rozkwit piśmiennictwa renesansowego. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 17. (Przedr. karty tyt. ,,Dworzanina'' i autograf). — K. Hartleb: Biblioteka i bibliotekarze króla Zygmunta Augusta. *Gaz. Lw.* 1928 nr 7-10. — K. Hartleb: Biblioteka Zygmunta Augusta. Lw. 1928 s. 98-101. — I. Kozielewski: Łukasz Górnicki. Studium historycznoliterackie. Lw. 1929 *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dział I t. 2; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 1 (1921). [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 9 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.*)]. — K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929 s. 200. — M. Wojciechowska: Czemu nasza szlachta nie stworzyła sztuki? *Kur. Poz.* 1929 nr 193. —

M. Mituła: Życie Górnickiego w świetle dotychczasowych badań. *Przeszłość* 1930 nr 6-7. — M. Mituła: Momenty pedagogiczne w ,,Dworzaninie polskim'' Ł. Górnickiego. *Przyj. Szkoły* 1931 t. 10 s. 44-52, 88-96. — R. Pollak: Elementy platońskie w ,,Dworzaninie'' Górnickiego. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození. Praga 1931. — J. Ujda: Wyższy stopień humanizmu polskiego (Górnicki a Platon). *Przeszłość* 1931 nr 11. — J. Krzyżanowski: Dwa żarty Gonelli w ,,Dworzaninie polskim''. O Szydłowieckim — uczniu Twardowskiego. *Ruch Lit.* 1932; przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935 *Bibl. Pam. Lit.* nr 4; por.: Zwei Gonella-Schwänke in Górnicki's Übersetzung des ,,Cortegiano''. *Germano-Slavica* 2 (1932/33) s. 180-195. [Rec.: T. Gr. *Kur. Poz.* 1937 nr 3]. — R. Pollak: Najdawniejszy polski traktat o języku. *Spr. PAU* 1932 nr 2. — R. Pollak: Dokoła pierwszej polskiej ,,Nauki o języku''. *Pam. Lit.* R. 22 (1932). — T. Mikulski: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — R. Pollak: Bandello-Sowizdrzał i anegdoty Górnickiego. *Ruch Lit.* 1933; por. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1932. — E. L. G. (Lo Gatto): L'Università di Padova e la Polonia. *Europa Orientale* t. 14 (1934) s. 88, 95. — E. Damiani: Echi di letteratura italiana nella letteratura polacca. *Polonia-Italia* 1936 nr 2. — B. Nadolski: Epoka stanisławowska wobec polskiego Renesansu. *Pam.*

Lit. R. 33 (1936) s. 451. — M. Brahmer: Literatura włoska w Polsce. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 62 s. 25; przedr. w książce: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* nr 5. — S. Łempicki: Nieznane wydawnictwo grunwaldzkie. *Pam. Lit.* R. 34 (1937). — A. Brückner: W sprawie „Pieśni o pruskiej porażce". *Pam. Lit.* R. 35 (1938). — J. Chróściechowski: Poglądy filozoficzno-prawne Ł. Górnickiego. W-wa 1938. — Ł. Kurdybacha: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kult.* t. 4. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569--1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — S. Lisowski: O los ksiąg Zygmuntowych. *Wilno* 1939 nr 2. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. —

A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — S. Łempicki: Słowo o Grunwaldzie. Kr. 1945. — S. Kot: Venezia vista dai Polacchi nel corso dei secoli. Wenecja 1947 s. 20-21. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 108; przedr. autorskiej części książki: T. Lehr--Spławiński: Związki kulturalne polsko--czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947 s. 242, 255; wyd. 2 W-wa 1951. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948. — R. Pisarski: Ideał szlachcica u Reja, Górnickiego i Kochanowskiego. W książce: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1948). — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Poz. 1948 s. 55-57. — L. Ehrlich, J. S. Langrod: Zarys historii nauki i prawa narodów politycznego i administracyjnego w Polsce. Kr. 1949 s. 45. — H. Barycz: Wstęp i wyd.: Dzieje w Koronie Polskiej. Wr. 1950 *BN* I, 124. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 677-678; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 43 (1952)]. — R. Pollak: Wstęp i wyd.: Dworzanin. W-wa 1950 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 50. [Rec.: C. Hernas, jw.; A. S. Mágr. *Slavia* (1952) z. 2/3]. — R. Picchio: Le „Courtisan" selon Górnicki. *La Revue de Culture Européenne* 2 (1952/3). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 286]. —

S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — A. Kuziorowa: XVI-wieczny przełom w znaczeniu i używaniu spójnika „gdyż". *Język Pol.* 1953 z. 4. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 288-290; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 161 i in.; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Senkowski: Periodyzacja okresu demokracji szlacheckiej. Zagadnienie skarbu. Położenie prawne chłopów. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 539. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 153-154 i in.; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 8. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ*, **źŕ*, **žŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16.— W. Taszycki: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962. — S. Żurawicki: Uwagi do „Zarysu historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 nr 2. — W. Taszycki: Wstęp do: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146 s. XL-XLII i in. —

R. Pollak: Łukasz Górnicki. ***Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.*** W-wa 1954. — R. Pollak: Wstęp i wyd.: Dworzanin polski. Wr. 1954 *BN* I, 109. [Rec.: J. Pelc. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3]. — W. Taszycki: O formach celownikowych typu „koniewi", „żołnierzewi" w „Dworzaninie" Ł. Górnickiego. *Poradnik Język.* 1954 z. 5. — S. Furmanik: O interpunkcji w drukach staropolskich. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3/4 s. 455-458. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4; por. W. Tomkiewicz: Stosunek pisarzy polskich doby humanizmu

do sztuki. *Studia renesansowe*. T. 1. Wr. 1956 s. 30 i in. — J. Krzyżanowski: Wstęp do: M. Rej: Żywot człowieka poczciwego. Wr. 1956 *BN* I, 152, s. XXI nn. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 143--149.— S. Westfal: Rzecz o polszczyźnie. Gawęda o języku polskim. Londyn (1956). — P. Zwoliński: Rozwój języka ukraińskiego od XIV do XVIII w. *Sesja nauk. w trzechsetną rocznicę zjednoczenia Ukrainy z Rosją 1654-1954. Materiały*. W-wa 1956 s. 362-363. — J. Zaleski: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filologia* nr 4 (1958). — R. Pollak: Górnicki Łukasz. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960). — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* z. 3 (1959) s. 13. — A. Przybycin: Zdanie podrzędne czasowe w ,,Dworzaninie'' Górnickiego a w ,,Żywocie człowieka poczciwego'' Reja. *Zeszyty Nauk. Wyższa Szkoła Pedag. w Kat. Sekcja Językoznawstwa* 1959. — R. Pollak: Wstęp do wyd.: Pisma. T. 1. W-wa 1961 *Bibl. Poezji i Prozy*.

GÓRSKI JAKUB (ok. 1525–1585)

Inne formy nazwiska: Jacobus Gorscius; Górski Jakub Sztemberg Szeliga.

P i s a r z t e o l o g i c z n y, p o l e m i s t a, s t y l i s t a, w y d a w c a, t ł u m a c z.

Ur. ok. 1525 w ziemi liwskiej na Mazowszu; syn Jana herbu Szeliga i Anny herbu Prus. W półroczu letnim 1542 wstąpił na Akademię Krakowską, został bakałarzem, następnie, w 1550 lub 1551, magistrem. Okres 1551-1554 spędził poza Krakowem, prawdopodobnie jako nauczyciel w jakiejś szkole parafialnej. Od półrocza zimowego 1554/55 rozpoczął wykłady na wydziale *artium* i jednocześnie, zapewne dzięki poparciu S. Górskiego (zob.), objął rektorat szkoły katedralnej na Wawelu, który sprawował do początku 1556. W półroczu zimowym 1555/56 otrzymał katedrę w Kolegium Mniejszym; od 1560 przeszedł do Kolegium Większego. Ogłaszane przezeń w latach 1558-60, 1563 podręczniki z zakresu teorii retoryki oraz dialektyki wywołały słynny, zapoczątkowany przez B. Herbesta (zob.), spór na temat definicji okresu retorycznego. Jednocześnie od 1561 brał udział w polemikach religijnych; początkowo wspierał wystąpienia S. Orzechowskiego (zob.) przeciw F. Stankarowi i A. Fryczowi Modrzewskiemu (zob.), następnie zwalczał antytrynitarskie koncepcje Grzegorza Pawła (zob.). Uzyskawszy w 1563 trzyletni urlop z uniwersytetu udał się na studia do Włoch; pod koniec lutego 1563 zatrzymał się w Padwie, gdzie uczęszczał na wykłady prawa i teologii; pod koniec roku przeniósł się do Rzymu na studia zakończone 15 czerwca 1566 doktoratem obojga praw. Podczas pobytu we Włoszech nawiązał kontakt z K. Sigoniuszem i P. Manucjuszem. W maju 1567 jako towarzysz Piotra Barzego udał się do Neapolu, gdzie za jego namową oraz agenta polskiego P. Stempowskiego dokonał przekładu dzieła F. F. Cerioli ,,Rada Pańska''. Był również w Hiszpanii. Głównie poprzez kontakty z ważnymi ośrodkami ruchu kontrreformacyjnego stał się żarliwym apologetą katolickim. Z końcem 1567 powrócił do kraju, a nieprzyznanie przez biskupa S. Karnkowskiego (zob.) kanonii kujawskiej, na którą posiadał już prowizję papieską, zmusiło go do ponownego podjęcia w półroczu zimowym 1568/69 wykładów na Wydziale Filozoficznym. W 1571 przeszedł na Wydział Prawniczy. Dzięki przychylności biskupa P. Myszkowskiego otrzymał szereg godności kościelnych: kanonię katedralną w Płocku, 1578 archidiakonat gnieźnieński, 1582 kanonię krakowską, 1583 archiprezbiteriat kościoła Mariackiego w Krakowie. W tym też czasie wystąpił z szeregiem polemik i prac o charakterze religijno-politycznym; na tym polu współpracował z S. Orzechowskim, S. Hozjuszem (zob.), J. A. Caligarim, A. Bolognettim, A. Possewinem, S. Warszewickim (zob.). Jednocześnie jako podkanclerzy (1573), a następnie ośmiokrotny rektor (1574/75-1582/83) wywierał poważniejszy wpływ na Akademię, przejawiający się w utwierdzaniu ducha nietolerancji i popieraniu planów projezuickich. Zmarł 17 czerwca 1585 w Krakowie; pochowany w katedrze wawelskiej.

TWÓRCZOŚĆ

1. De periodis atque numeris oratoriis libri duo. Kr. 1558, dr. M. Siebeneicher. Wyd. nast. Kr. 1575.

Praca oparta głównie na analogicznej pracy filologa sztrasburskiego J. Sturma.

2. De generibus dicendi. Kr. 1559, dr. M. Siebeneicher.

3. De figuris tum grammaticis, tum rhetoricis libri V. Powst. w Tyńcu 1559. Wyd. Kr. 1560, dr. M. Siebeneicher.

4. Disputationis de periodis contra se a Benedicto Herbesto si Diis placet Neapolitano editae refutatio. (Kr.) 1562.

Odpowiedź na polemiczną pracę B. Herbesta pt. Periodica disputatio. Kr. 1562.

5. Commentariorum artis dialecticae libri decem. Lipsk 1563, Druk. Voegeliana.

6. Ad... Stanislaum Miskovski... Mercurius sive de Trinitate contra Gregorium Bresinensem. B. m. (1563).
Unikat Bibl. Kórn. sygn. O. 230.

7. Index errorum aliquot... Thalmudici operis. Kr. 1569, dr. Łazarz Andrysowic. (Z tłum. pol.).

8. Oratio gratulatoria. (Do Henryka Walezego). Rkps Bibl. Pol. w Paryżu nr 12.

9. Ad D. Henricum... Paraenesis sive de ortu, mutationibus et interitu regnorum. Rkps Bibl. Czart. sygn. 2219.

Atak na konfederację warszawską.

10. Apologia... pro Academia Cracoviensi. Kr. 1581, Druk. Łazarzowa.

11. Praelectionum Piocensium liber primus. Kolonia 1572, dr. M. Cholinus. Toż... liber secundus. Kolonia 1580, dr. M. Cholinus. Toż... liber tertius. Kr. 1580, Druk. Łazarzowa. Toż... liber quartus. Kolonia 1582, dr. M. Cholinus. Toż... liber quintus. Kolonia 1583, dr. M. Cholinus.

Prelekcje poświęcone aktualnym zagadnieniom teologicznym.

12. Orationes gratulatoriae apud... Stephanum Batoreum... habitae. Kr. 1582, Druk. Łazarzowa (wg G. Korbuta 1583?).

13. Przedmowa do: F. Kallimach: In synodo episcoporum de contributione cleri oratio. Kr. 1584, Druk. Łazarzowa.

14. Pro tremenda et veneranda Trinitate. Kolonia 1585, dr. M. Cholinus. Część wyd. pt. Praemunitio adversus insanum dogma Christiani Francken. Kr. 1584, Druk. Łazarzowa.

15. Animadversio sive Crusius. Kolonia 1586, dr. M. Cholinus.

16. Przedmowa do: Listy S. Orzechowskiego... w których, który jest prawdziwy Kościół... dowodzi. (Kr. 1561). Zob. Listy i materiały, poz. 1.

17. Przedmowa do: S. Orzechowski: Chimaera sive de Stancari... secta. Kr. 1562.

18. Przedmowa do: S. Orzechowski: Fricius sive de maiestate sedis Apostolicae. B. m. r.

19. Przedmowa do: S. Orzechowski: Fidelis subditus. Kr. 1584, Druk. Łazarzowa.

Przekłady

F. Furius Ceriola: Rada pańska. Kr. 1597. Wyd. kryt. W. Czermak. Kr. 1892 *BPP* nr 21. (Przekł. rozszerzony dzieła łac. dokonany z przekładu włoskiego w 1571-1572).

Prace edytorskie

Zob. Twórczość poz. 13, 16-19.

Listy i materiały

1. Do S. Orzechowskiego, dat. w Krakowie 20 kwietnia 1561, 1 maja 1561 (wyd. przy: Listy S. Orzechowskiego..., jw. Twórczość poz. 16). Wyd. J. Korzeniowski: Orichoviana. T. 1. Kr. 1891 *BPP* nr 19 s. 516-519.

2. Fragm. listów (po pol.) do S. Hozjusza, dat. w Padwie 4 marca 1564; 1567. Wyd. K. Morawski: J. Górskiego życie i pisma. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) s. 262, 263 i odb.; przedr. pt. J. Górski, humanista i apologeta. W książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa 1922 s. 129, 130.

3. Do S. Hozjusza, dat. w Krakowie 16 listopada 1568. Wyd. J. Fijałek: Szczegół z życia J. Górskiego. *Kwart. Hist.* 1895 s. 247.

4. Korespondencja z P. Manucjuszem. Wyd. w: Epistolarum P. Manucii libri XII. T. 9. Wenecja 1580.

5. Do J. A. Caligariego, dat. 23 października 1581, 24 lutego 1582, 2 października 1582. Wyd. L. Boratyński w: I. A. Caligarii... epistolae et acta. *Monumenta Poloniae Vaticana* t. 4 (1915).

6. Korespondencja z J. Camerariusem. Wyd. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908).

7. Od K. Sygoniusza, dat. w Bolonii 5 grudnia 1565. Wyd. J. P. Krebs: Carl Sigonius... T. 2. Frankfurt 1840 s. 28.

8. Wyrok sądu magdeburskiego dot. sprawy między Trzecieskimi a Górskimi, dat. 8 października 1540. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 79--80.

9. Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 300-326. — O rękopiśmie x. J. Górskiego i o niektórych pismach jego drukowanych mniej znanych. *Pam. Warsz.* 1819 t. 14. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852 s. 1--15. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 636-639; wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Górski (Jakub). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych. T. 2. Gniezno 1883 s. 97-101. —

W. Czermak: J. Górski i jego Rada pańska. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 4. — W. Czermak: Wstęp i wyd.: Rada pańska. Kr. 1892 *BPP* nr 21. [Rec.: A. Rembowski. *Niwa* 1892 nr 11; *Bibl. Warsz.* 1892 t. 4; *Kraj* 1892 nr 3; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1893]. — A. Rembowski: O Radzie pańskiej. *Niwa* 1892; przedr.: Pisma. T. 1. Kr. 1901. — K. Morawski: J. Górskiego życie i pisma. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) i odb.; przedr. pt. J. Górski, humanista i apologeta. W książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. Kr. 1922. [Rec.: r. a. *Niwa* 1892 nr 22; *Kraj* 1892; J. Kallenbach. *Kwart. Hist.* 1893; K. Wotke. *Zeitschrift f. d. Österreichischen Gymnasien* 1893; S. Łempicki: K. Morawski jako badacz Odrodzenia w Polsce. *Kwart. Hist.* 1926 s. 11-14]. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Wyd. 2 rozszerzone. Kr. 1894. — J. Fijałek: Szczegół z życia J. Górskiego. *Kwart. Hist.* 1895. — P. Chm. (Chmielowski): Górski Jakub. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — K. Morawski: Górski Jakub. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1901). — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 37-40. — A. Brückner: Przyczynki do słownictwa polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 38 (1904) s. 72 i odb. Kr. 1903. — T. (A. Tauer): Górski Jakub. *Podręczna enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 13/14 (1907). — M. Bałaban: Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304-1868). T. 1 (1304-1655). Kr. 1912; wyd. 2 rozszerzone pt. Historia Żydów... T. 1. Kr. 1931. — H. Merczyng: Domniemanie pierwsza w Polsce książka spalona przez kata. *Przegl. Hist.* 1913 t. 16. —

S. Łempicki: Manucjusze weneccy a Polska. (Karta z dziejów humanizmu w Polsce). *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926) i odb. s. 166 nn.; przedr. pt. Polskie koneksje dynastii Manucjuszów. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952 s. 67 nn. — K. Mazurkiewicz: Benedykt Herbest, pedagog-organizator szkoły polskiej XVI wieku, kaznodzieja--misjonarz doby reformacji. Poz. 1925 rozdz. pt. Zatarg literacki z Górskim. — H. Cichowski: Ks. Stanisław Sokołowski a kościół wschodni. Studium z dziejów teologii w Polsce w w. XVI. Lw. 1929. [Rec.: E. Bursche. *Ref. w Pol.* 1935/1936]. — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* t. 11 (1929) s. 142. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* 1929 s. 179. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930) s. 130-133. — J. Morawska: Na marginesie ,,Rady pańskiej" J. Górskiego. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 5 (1931). — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 44-51. — H. Barycz: Pierwsza polemika religijna J. Górskiego. *Ref. w Pol.* 1934. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 111 nn. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — P. Czaplewski: Hieronim Rozrażewski a książka. *Silva Rerum* 1938 z. 1/2. — J. Freylichówna: Ideał wychowawczy szlachty polskiej w XVI i początku XVII w. W-wa 1938. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w w. XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 i odb. W-wa 1939. —

S. Łempicki: Turnieje literackie w epoce renesansu. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952 s. 23-31. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 81-82, 93-94 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — H. Greniewski: Logika formalna w Polsce w dobie Odrodzenia. *Problemy* 1953 nr 10 s. 663-664. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 293, 310; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 183-184; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — S. Ziemski: Z zagadnień logiki polskiej doby Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 59-62. — S. Ziemski: Zagadnienie metody naukowej uczonych Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 369. — L. Hajdukiewicz: Krakowska szkoła naukowa 1510-1801. *Studia do Dziejów Wawelu* t. 1 (1955) s. 292. — S. Ziemski, A. Spirało: Logika Mikołaja Mościckiego. (Z badań nad logiką polską doby Odrodzenia). *Arch. Historii Filoz. i Myśli Społ.* t. 1 (1957). — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — H. Barycz: Górski Jakub. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GÓRSKI STANISŁAW (ok. 1497—1572)

Historyk-zbieracz.

Ur. 8 września (rok niepewny: 1489, 1497 lub 1499) w Górze Kościelnej koło Płocka, z ojca Stanisława, w ubogiej rodzinie szlacheckiej herbu Bogoria. 23 października 1518 zapisał się na Akademię Krakowską. Podobno miał studiować również we Włoszech; tytułu naukowego jednak nie miał. Wraz z dwoma braćmi przebywał na dworze biskupa P. Tomickiego (zob.). Od 1521 pracował jako notariusz w jego kancelarii; w 1530 występował jako „notarius publicus" i „scriba aulae regis". Dzięki poparciu Tomickiego otrzymał szereg beneficjów kościelnych: 1521 probostwo w Kunowie w powiecie opatowskim, między 1530 a 1535 probostwo w Czeladzi w księstwie siewierskim, 1533 probostwo w Małym Płocku koło Kolna, wreszcie w 1534 kanonię płocką. W 1535 przyjął święcenia kapłańskie. Od tegoż roku — po śmierci Tomickiego — aż do 1548 pełnił funkcję sekretarza królowej Bony. Za sprawą królowej otrzymał w 1539 kanonię krakowską, w 1546 parafię w Wiskitkach na Mazowszu i przed 1550 probostwo w Modlnicy pod Krakowem. Głównie przebywał jednak w Krakowie, gdzie na terenie kapituły rozwinął ożywioną działalność, m. in. przygotował na synody szereg instrukcji, zawierających ostrą krytykę episkopatu i domagających się przyjęcia uchwał trydenckich. Z czasem stał się gorliwym szermierzem kontrreformacji; na tym polu współpracował z W. Kuczborskim (zob.) i J. Górskim (zob.). Od ok. 1535 rozpoczął zbieranie materiałów historycznych, które złożyły się na tzw. *Acta Tomiciana*; pomocą materialną służył mu Zygmunt August. Zajmował się również projektem reformy szkolnictwa, zwłaszcza Akademii Krakowskiej. Od 1568 był opiekunem bursy filozofów. Zmarł 12 marca 1572 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tzw. Acta Tomiciana. Zbiór aktów, dokumentów i listów kancelarii Zygmunta I i częściowo Zygmunta Augusta z 1507-1548, dokonany przez Górskiego w kilku redakcjach, w dużej mierze na podstawie akt zebranych przez P. Tomickiego (zob.). Pierwsza red. w 19 t. — rkps Bibl. Jagiel.; druga red., tzw. zwód sapieżyński, powst. po 1556 w 17 t. — rkps był do 1939 w Bibl. Raczyńskich w Rogalinie; trzecia red. powst. ok. 1560 w 27 t. (wg S. Starowolskiego i S. Karnkowskiego w 30 t.). Wiad. o rkpsach zob. W. Pociecha: Wstęp do wyd.: *Acta Tomiciana* t. 14 (1952) s. XIV i in.; por. W. Pociecha: W sprawie wydawnictwa Aktów Tomicjanów. *Pam. Bibl. Kórn.* 1939/1946 z. 3 i odb. Wyd.: t. 1-8 wyd. A. T. Dzia-

łyński, L. Koenig. Poz. 1852-1860; t. 9. Poz. 1876; t. 10. Poz. 1899; t. 11. Poz. 1901; t. 12. Poz. 1906; t. 13. Poz. 1915 (t. 9-13 wyd. Z. Celichowski); t. 14 wyd. W. Pociecha. Poz. 1952; t. 15 wyd. W. Pociecha. Wr. 1957; t. 16 cz. 1-2 wyd. W. Pociecha. Wr. 1960-61. Wyd. nie ukończone, doprowadzone do 1534 włącznie.

Spis osób i miejscowości wymienionych w t. 1-8 oprac. W. Dworzaczek, H. Chłopocka, B. Kürbisówna pt. *Acta Tomiciana*. Index personarum et locorum. Poz. 1951.

Oprócz aktów i listów Acta Tomiciana zawierają zebrane pisma F. Kallimacha, S. Orzechowskiego, S. Krzyckiego, komentarze Górskiego oraz jego własne pisma, np.:

a) Commentarius rerum gestarum a Sigismundo primo. Powst. 1506-1507;

b) Historia sejmu z 1536 r. Wyd. w przekł. pol. pt. Sejm walny Królestwa Polskiego w Krakowie. *Pam. Warsz.* 1818 t. 11;

c) Vita Andreae Cricii. Wyd. K. Morawski przy Andreae Cricii Carmina. Kr. 1888 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 3;

d) Vita Petri Kmitae. Powst. 1566-1567. Wyd. w: S. Orzechowski: Annales Polonici ab excessu Divi Sigismundi primi. Dobromil 1611; in. wyd. zob. ORZECHOWSKI S., Twórczość poz. 16.

Autorstwo S. Górskiego uznają J. Korzeniowski, F. Bostel, W. Urban; W. Kętrzyński uważa za autora F. Padniewskiego (zob.).

2. Tzw. Teki Górskiego. Luźny zbiór aktów, dokumentów oryginalnych i odpisów, korespondencji urzędowej i prywatnej kancelarii królewskiej Zygmunta I w 29 tekach — ok. 7000 dokumentów. Z tych materiałów korzystał Górski głównie przy układaniu Actów Tomicianów; odkrył je i wykorzystał Z. Celichowski. Stosunek ich do Acta Tomiciana nie jest jeszcze dokładnie zbadany.

Rkps był w Bibl. Zamoyskich w W-wie.

Listy i materiały

1. Korespondencja z J. Dantyszkiem, S. Hozjuszem, K. Janickim i in. W: *Acta Tomiciana*, wyd. i rkpsy zob. Twórczość poz. 1.

2. Do senatorów polskich, dat. w Krakowie 8 września 1567. Wyd. *Acta Tomiciana* t. 1 (1852) s. 1-3.

3. Do K. Janickiego, dat. w Krakowie 10 czerwca 1538; fragm. listu do tegoż, dat. w Krakowie w listopadzie lub grudniu 1538. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów literatury polskiej. T. 1. W-wa 1900 s. 69-73, 75-76; fragm. przedr. L. Ćwikliński przy: C. Janicii Carmina. Kr. 1930 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 6. Przekł. pol. fragm.: *Pam. Warsz.* 1818 t. 12 s. 241-265, 393-416; M. Jezienicki przy: K. Janicki: Utwory łacińskie. Lw. 1933 (fragm. listu pierwszego).

4. Fragm. listów do J. Dantyszka z 1544-1547. Wyd. w przekł. pol. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840.

5. Do J. Dantyszka, dat. w Krakowie 13 czerwca 1545; do anonima (Dantyszka?) z 1545 (?). Wyd. W. Zakrzewski: S. Górski i jego prace historyczne. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 52 (1909) s. 308-311. Fragm. listu z 13 czerwca wyd. w przekł. pol. A. Grabowski, jw. poz. 4, s. 76-77.

6. Do J. Dantyszka z 1544-1547. Wyd. w całości i fragm. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 4. Puławy 1830; wyd. 2 Lipsk 1839.

7. Fragm. listu do J. Dantyszka (jeden w przekł. pol., drugi w oryg. łac.), dat. Kr. 12 sierpnia 1545, ogł. W. Pociecha: Poselstwo Andrzeja Jakubowskiego do Francji w roku 1547 i pierwsza misja Jana Monluca w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960) s. 75, 76.

Rkps (autograf) Bibl. Uniw. w Uppsali, rkps H. 154 f. 105.

8. List bezimienny, prawdopodobnie S. Górskiego, do jakiegoś świeckiego senatora z 1542. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 83-84.

9. Dokumenty urzędowe, dat. Kr. 16 kwietnia 1535, 5 maja 1546. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 328, 386.

Utwór mylnie przypisywany

Conciones... Acta Tomiciana, jw. Twórczość poz. 1. Wyd. J. Herburt jako utwór S. Orzechowskiego — zob. ORZECHOWSKI S., Twórczość poz. 1.

Autorstwo S. Orzechowskiego stwierdził F. Bostel. *Kwart. Hist.* 1887.

OPRACOWANIA

F. BENTKOWSKI: O rękopismach ks. S. Górskiego. *Pam. Warsz.* 1818 t. 11. — J. D. A. JANOCKI: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 138-153. — J. M. OSSOLIŃSKI: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1821 t. 1 s. 13-27. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 33-35 i in. — L. ŁĘTOWSKI: Katalog biskupów i kanoników krakowskich. T. 3.

Kr. 1852 s. 15-18. — [*Acta Tomiciana* t. 1 i nn. Rec.]: *Dzien. Lit.* 1852; *Gaz. Warsz.* 1854 nr 39; X. L. (LISKE). *Sybel's Historische Zeitschrift* t. 18, 21; S. LUKAS. *Przew. Nauk. i Lit.* 1876; *Przegl. Kryt.* 1876. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 367-371. — C. B. (BIERNACKI): Górski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). —

W. KĘTRZYŃSKI: O S. Górskim, kanoniku płockim i krakowskim, i jego dziełach. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 6 (1871) i odb.; streszcz. w jęz. niem. pt. S. Górski, Canonicus von Plock und Krakau, und seine Werke. *Altpreussische Monatsschrift* t. 8 (1871) i odb.; por. W. KĘTRZYŃSKI: Przypiski do rozprawy o S. Górskim. *Tyg. Wielkopol.* 1871. — K. LISKE: Przyczynek do krytyki Tomicjanów. *Przegl. Lw.* 1873 t. 3. — W. K. (KNAPIŃSKI): Górski Stanisław. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 6 (1875). — W. KĘTRZYŃSKI: Wstęp do wyd.: Conciones. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 4 (1878) i odb. Kr. 1877. [Rec.: W. ZAKRZEWSKI. *Przegl. Kryt.* 1877]. — *Pam. Pierwszego Zjazdu Hist. Pol. im. J. Długosza. Scriptores Rerum Polonicarum* t. 6 (1881) s. 65-67, 76-78. (Streszcz. referatu W. Zakrzewskiego; wypowiedź dyskusyjna K. Liskego). — F. BOSTEL: Orzechowski czy Górski? *Kwart. Hist.* 1887. — J. KORZENIOWSKI: O autorach żywotu Piotra Kmity i opisu wojny kokoszej. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 6 (1887) i odb. [Rec.: L. FINKEL. *Kwart. Hist.* 1888]. — W. KĘTRZYŃSKI: Stanisław Górski. *Przegl. Powsz.* 1890 t. 3. — J. K. K. (KOCHANOWSKI): Górski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25-26 (1900). — A. PROCHASKA: Rokosz lwowski z r. 1537. Rozdz. 3. Kwestia autorstwa ,,Conciones" i rozbiór tego dyjariusza. *Kwart. Hist.* 1902. — P. KARGE: Die handschriftlichen Quellen der kaiserlichen öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg zur Geschichte Polens im 16 u. 17 Jahrhundert. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 22 (1907). — C. S. (SOKOŁOWSKI): Górski Stanisław. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 13/14 (1907). — W. ZAKRZEWSKI: S. Górski i jego prace historyczne. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 52 (1909) i odb. — J. KORZENIOWSKI: Zapiski z rękopisów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu i innych bibliotek petersburskich. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 11 (1910). —

S. KUTRZEBA: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 61. — K. HARTLEB: Biblioteka Zygmunta Augusta. Lw. 1928 s. 118-120. — SENEX: Zapomniany dziejopis. *Tęcza* 1928 nr 37. — L. KOLANKOWSKI: Z Archiwum Królewieckiego. Polscy korespondenci ks. Albrechta 1525-1568. *Archeion* t. 6/7 (1930) s. 102-108. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. BRZEZIŃSKI: Współcześni i potomni o Piotrze Tomickim. *Przegl. Powsz.* 1935 t. 206-207 i odb. — K. HARTLEB: Piotr Gamrat w świetle nieznanego życiorysu. Lw. 1938 *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dz. II t. XXI z. 2. — B. NADOLSKI: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — A. BASTRZYKOWSKI: Monografia historyczna Kunowa nad Kamienną i jego okolicy. Kr. 1939 s. 33, 119-200, 466. —

S. BODNIAK: Stan prac nad wydawnictwem ,,Acta Tomiciana". *Spr. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 13 (1945/1946) z. 1. — H. BARYCZ: Wstęp do wyd.: Ł. Górnicki: Dzieje w Koronie Polskiej. Wr. 1950 *BN* I, 124, s. XIX-XXII. — W. POCIECHA: Wstęp i wyd.: *Acta Tomiciana* t. 14 (1952); por. W. POCIECHA: W sprawie wydawnictwa Aktów Tomicjanów. *Pam. Bibl. Kórn.* 1939/1946 z. 3 i odb. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publicationes des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 357-358 i nadb.; W. SOBOCIŃSKI. *Czasop. Prawno-Hist.* 1954 z. 2]. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 105 i in. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. HERBST: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 376; por. S. HERBST: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: A. WYCZAŃSKI: Działalność S. Górskiego i jej znaczenie. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 390-391]. — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 271, 273; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958

s. 146 i in.; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — H. Kowalska: Walka o dziesięciny na sejmach egzekucyjnych w latach 1562-1565. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 89-90. — S. Weymann: Pierwsze ustawy pogłównego generalnego w Polsce (rok 1498, 1520) na tle ówczesnego systemu podatkowego. *Roczniki Dziejów Społ. i Gosp.* t. 18 (1956). — K. Lepszy: Wstęp do wyd. *Acta Tomiciana* t. 15 (1957). — W. Pociecha: Przedmowa do wyd.: *Acta Tomiciana*, jw. [Rec. całości wyd.: A. Wyczański. *Kwart. Hist.* 1959]. — W. Sobociński: Memoriał Jana Ostroroga a początki reformacji w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959) s. 69-70. — W. Urban: Górski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

z GÓRY HENRYK (XV w.)

Inne formy nazwiska: Henryk Bąk; Henricus Sbignei de Gora; Henryk Rospierski.

P i s a r z p o l i t y c z n y.

Pochodził z Krakowskiego; syn Zbigniewa z Góry, kasztelana rospierskiego, zmarłego w 1433 lub 1434. W półroczu letnim 1454 zapisał się do Akademii Krakowskiej, gdzie był uczniem Jana Dąbrówki. Tytułu naukowego nie uzyskał. Miał pewne oczytanie w dziełach patrystycznych i w literaturze rzymskiej. Przypuszczalnie na przełomie 1455-1456, może inspirowany przez mistrzów Akademii, napisał broszurę przeciw Krzyżakom, w której popierał program wojny z Zakonem i zwalczał zarazem politykę Kazimierza, godzącą w przywileje duchowieństwa. W 1464 i 1465 procesował się wraz z braćmi, Zbigniewem i Jakubem, z siostrą swą Zbigniewą, żoną Mikołaja Wieruskiego. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Tractatulus contra Cruciferos, Regni Poloniae invasores. Wyd. O. Balzer. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb. Lw. 1883.

Rkpsy wymienia: O. Balzer, jw.; O. Balzer: Nieznany rękopis Traktatu Henryka z Góry. *Kwart. Hist.* 1893.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 46; t. 4. Kr. 1842 s. 3. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; toż po pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 227. — O. Balzer: Wstęp i wyd.: Tractatulus... *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb. Lw. 1883. [Rec.: I. Polkowski. *Przegl. Powsz.* 1885 t. 1 s. 439-440; por.: Z. Wojciechowski: Oswald Balzer. *Kwart. Hist.* 1933 s. 333-335]. — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 1. Kr. 1886. — O. Balzer: Henryk z Góry i jego traktat przeciw Krzyżakom. W książce: Studia nad prawem polskim. Poz. 1889; por. *Kwart. Hist.* 1889 s. 614-615. [Rec.: W. Margasz. *Kwart. Hist.* 1890]. — O. Balzer: Nieznany rękopis Traktatu Henryka z Góry. *Kwart. Hist.* 1893. — K. Górski: Pisma polskie w obronie Związku Pruskiego a geneza „złotej wolności". *Roczniki Hist.* t. 18 (1949) s. 98-100. — A. Vetulani: Rokowania krakowskie z r. 1454 i zjednoczenie ziem pruskich z Polską. *Przegl. Hist.* t. 45 (1954) s. 210, 212-213. — Z. Wojciechowski: Przełom i przebieg Odrodzenia w Polsce, oglądane oczyma historyka ustroju. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 471; przedr. w książce: Studia historyczne. W-wa 1955. — W. Knoppek: Zmiany w układzie sił politycznych w Polsce w drugiej połowie XV w. i ich związek z genezą dwuizbowego sejmu. *Czasop. Prawno-Hist.* 1955 z. 2 s. 94.

GRABOWIECKI SEBASTIAN (ok. 1540–1607)

P o e t a, t ł u m a c z, p o l e m i s t a.

Ur. ok. 1540 w Mszczyczynie lub Gajewie pod Gostyniem; syn szlachcica Stanisława herbu Grzymała i Zofii z Daleszyńskich. Wg B. Paprockiego kształcił się za granicą, na co wskazuje też dobra znajomość humaniorów, teologii oraz języka niemieckiego i włoskiego. Zapewne dzięki protekcji swego stryja Gabriela, starosty mławskiego,

a od 1565 ochmistrza królowej Katarzyny, dostał się na dwór królewski. Jako dworzanin Zygmunta Augusta ożenił się z Katarzyną Czermińską, dworką Anny Jagiellonki. W 1576 pisał listy do cesarza Maksymiliana, w których informował go o stosunkach w Polsce i prywatnie namawiał do przyjaźni. Był przeciwnikiem Stefana Batorego, w czerwcu 1581 otrzymał jednak od niego urząd sekretarza królewskiego. Pełnił różne misje dyplomatyczne. W 1585 był w Innsbruku u Ferdynanda rakuskiego, z którym korespondował od tego czasu i po śmierci Batorego polecał mu listownie swe usługi w wypadku starań o tron polski, a także w sprawach tureckich i moskiewskich. Po śmierci żony ok. 1585 przywdział suknię duchowną. Był z tytułu proboszczem lemzalskim (Lemsal, miasteczko w powiecie wolmarskim w Inflantach). W 1592 został opatem klasztoru cystersów w Bledzewie. Zmarł 19 października 1607.

TWÓRCZOŚĆ

1. Martinus Lauter eiusque levitas. Kr. 1585, Druk. Łazarzowa.

Dzieło polemiczne w jęz. pol. i łac.

2. Setnik rymów duchownych. Kr. 1590 dr. A. Piotrkowczyk. Ed. nast. wyd.: J. Korzeniowski pt. Rymy duchowne. Kr. 1893 *BPP* nr 26; fragm. przedr.: W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Lw. 1930; toż wyd. 2 zmienione i rozszerzone. Londyn 1954; toż W-wa 1958; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

Dwuczęściowy zbiór obejmujący ponad dwieście utworów przekładanych i pisanych wg rozmaitych wzorów, m. in. G. Fiammy, Bernarda Tasso, Psałterza, Księgi Joba, kantyku Ezechiasza, F. Petrarki, Tomasza z Akwinu, Augustyna, Ambrożego. Część druga posiada osobny tyt.: Setnik rymów duchownych wtóry.

Unikat całości Bibl. Czart.; egz. silnie zdefektowany Bibl. Jagiel.

Listy i materiały

1. Do cesarza Maksymiliana II, dat. 5 i 30 września 1576; do arcyksięcia Ferdynanda rakuskiego, dat. w Warszawie 12 marca, w Nakle 21 kwietnia, w Poznaniu 26 czerwca 1587. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 211-221, 273-275.

2. List do Andrzeja Opalińskiego, marsz. w. kor., dat. z Grodna 8 lipca 1586 (z opisem buntu w Rydze, gdzie autor przebywał w okresie 19 kwietnia-25 czerwca). Zob. kopiariusz A. Opalińskiego, Bibl. Kórn., sygn. 1708. Wiad. podaje K. Schuster: O kopiariuszach Andrzeja Opalińskiego... *Pam. Bibl. Kórn.* t. 7 (1959) s. 68-69.

3. Dokumenty różne (m. in. pokwitowania pieniężne, jedno z podobizną podpisu) z 1571-1596 oraz potwierdzenie Zygmunta III wyboru na opata bledzewskiego, dat. 28 września 1592. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 1, s. 162, 263-264, 300, 302-303, 309-310.

OPRACOWANIA

B. Paprocki: Gniazdo cnoty. Kr. 1578 s. 1050. — B. Paprocki: Herby rycerstwa polskiego. Kr. 1584; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 1-26, s. 617, 960. — A. Osiński: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816 s. 215; wyd. 2 Kr. 1851. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 453. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — Jabczyński: Wiadomość historyczno-chronologiczna o fundacji klasztorów w Nowym Doberlugu, w Zemsku i w Bledzewie, xx. cystersów. *Arch. Teolog.* 1836 t. 1 s. 494-495. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1851. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — Grabowiecki (Sebastian). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1826). — Grabowski (Sebastian). Tamże. — W. Syrokomla (L. Kondratowicz): Dzieje literatury w Polsce. T. 2. Wil. 1852; wyd. 2 t. 2. W-wa 1875 s. 215; t. 3. W-wa 1875 s. 241. — J. Korzeniowski: Wstęp i wyd.: Rymy duchowne. Kr. 1893 *BPP* nr 26. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1894].— E. Porębowicz: S. Grabowiecki i jego wzory. *Ateneum* 1894 t. 2; przedr. w książce: Studia literackie. Kr. 1951 *Bibl. Nauk.* nr 15. — P. Chm. (Chmielowski): Grabowiecki Sebastian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur bis zum Ausgange des XVII Jahrhunderts. Poz. 1901 s. 25-31. — A. C. (Ciepliński): Grabowiecki Sebastian. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 13/14 (1907). — S. Dobrzycki: S. Grabowiecki i jego „Rymy duchowne". *Ateneum Kapłańskie* 1910.— T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. Kr. 1913. — M. Szyjkowski:

Zarys rozwoju piśmiennictwa polskiego. Poz. 1918 s. 31. — J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. Kr. (1920). — W. Folkierski: Wstęp do wyd.: Sonet polski. Wybór tekstów. Kr. 1925 *BN* I, 82. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI w. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. — M. Hartleb: Początki poezji barokowej w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera*. Kr. 1928 s. 498. — T. Sinko: Wstęp do wyd.: M. Sęp Szarzyński: Rytmy. Kr. 1928 *BN* I, 118. — E. Mrozowska: Grabowiecki Sebastian. Praca doktorska. Uniw. Poz. Wydz. Hum. Poz. 1928/1929. (Maszynopis). — T. Wotschke: Polnische Studenten in Frankfurt. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1929. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 169]. — C. Lechicki: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932 s. 238. — A. Szyperski: Geografia talentów wielkopolskich. *Wici Wielkopol.* i osob. (Września) 1934 *Bibl. Wici Wielkopol.* t. 14 s. 34. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — S. Ciesielska Borkowska: Mistycyzm hiszpański na gruncie polskim. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 66 (1939). — J. Pietrusiewiczowa: „Setnik rymów duchownych" S. Grabowieckiego w zestawieniu z „Rime spirituali" di Gabriele Fiamma. *Prace Polonistyczne* S. III (1939) i odb. —
F. Śmieja: New Sources of Sebastian Grabowiecki's Poetry. *The Slavonic Review* 1953 t. 32 nr 78 i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 286-287]. — J. Ziomek: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 125, 136; por. J. Ziomek (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). (Zob. też: J. Ziomek: Podsumowanie dyskusji. *Odrodzenie w Polsce...*, jw., s. 254). — T. Witczak: Grabowiecki Sebastian. *Pol. słownik biogr.* t. 8 (1959/1960).

GRABOWSKI PIOTR (zm. 1625)

Pisarz polityczny i ekonomiczny.

Ur. w drugiej połowie XVI w. Był proboszczem w Parnawie w Inflantach, gdzie też posiadał majętność ziemską. Wg K. Niesieckiego pochodził z rodziny szlacheckiej herbu Dołęga i tytułował się proboszczem poznańskim. Wiadomo, iż zwiedzał obce kraje. Inne szczegóły życia nieznane. Zmarł w 1625.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zdanie syna koronnego o piąciu rzeczach Rzeczypospolitej Polskiej należących. B. m. 1595. (Składa się z pięciu rozpraw o osob. kartach tyt.). Fragm. przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857 s. 346-360; całość wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* S. III z. 12; cz. drugą przedr.: J. Górski, E. Lipiński: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Społ.-Ekonomicznej.*

2. Polska niżna albo osada polska. B. m. 1596. Przedr. K. J. Turowski. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* S. IV z. 3 (wraz z: Zwierciadło..., zob. niżej). Fragm. przedr. J. Górski, E. Lipiński, jw. poz. 1.

3. Akta konfederacjej wojska stołecznego in anno 1612. Rkps Bibl. Jagiel.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Zwierciadło Rzeczypospolitej Polskiej na początku r. 1598 wystawione. Wyd. K. J. Turowski, jw. Twórczość poz. 2.

Autorstwo przypisał S. Tarnowski.

2. O Żydach. (Utwór zaginiony).

Autorstwo przypisał T. Czacki.

3. O armatach. 1595. (Utwór zaginiony; niektórzy podają tyt. „O annatach" vel „O annałach").

Autorstwo przypisał T. Czacki.

OPRACOWANIA

K. Niesiecki: Korona polska. T. 2. Lw. 1738; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. Wyd. J. N. Bobrowicz. T. 4. Lipsk 1839 s. 264. — T. Czacki: O Żydach. W: Dzieła. T. 3. Poz. 1845 s. 189. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Grabowski (Piotr). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — K. B. Hoffman: Historia reform politycznych w dawnej Polsce. Lipsk 1867 s. 109-112. — Grabowski Piotr. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 6 (1875). — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 2.

Kr. 1886; por. S. TARNOWSKI: Ksiądz Piotr Grabowski. *Przegl. Pol.* 1869 t. 3. — P. Chm. (CHMIELOWSKI): Grabowski Piotr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — Grabowski Piotr. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 13/14 (1907).— E. STRASBURGER: Poglądy ekonomiczne w Polsce w XV i XVI wieku. *Ekonomista* 1918 i odb. [Rec.: *Tyg. Ilustr.* 1919 nr 17]. —

Ł. KURDYBACHA: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kulturalne* t. 4. — B. BARANOWSKI: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódz 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — S. CZERNIK: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — B. SUCHODOLSKI: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk.* „*Odrodzenie w Polsce*"; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. GÓRSKI. Bulionizm szlachecki — ideologia ekonomiczna polskiej szlachty w XVII wieku. *Ekonomista* 1956 nr 6. — J. SKOCZEK: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. CVIII-CIX. — E. TAYLOR: Historia rozwoju ekonomiki. T. 1. Poz. 1957 *Pol. Tow. Ekonomiczne Oddz. w Poz. Rozprawy i Monografie* 1. — J. GÓRSKI: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — E. LIPIŃSKI: Wstęp do: J. Górski, E. Lipiński: Merkantylistyczna myśl ekonomiczna w Polsce XVI i XVII wieku. Wybór pism. W-wa 1958 *Hist. Pol. Myśli Społ.-Ekonomicznej.* — D. MANIEWSKA: Grabowski Piotr. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GRĄDZKI SAMUEL (zm. ok. 1672)

Inne formy nazwiska: GRENDY; GRENDZEY; DE GRONDI; GRONDSKI; GRONDZCIUS; GRONDZKIUS.

Historyk.

Ur. w Grądach w Sanockiem; syn Wojciecha, dzierżawcy, i Zofii z Dydyńskich. W 1638 prawdopodobnie był już pełnoletni. Znał biegle łacinę oraz języki: szwedzki, węgierski i ruski. Za młodu jako palestrant przebywał przypuszczalnie w Lublinie, potem służył w wojsku kwarcianym na Ukrainie. Dzierżawił w parafii dynowskiej w Sanockiem jakiś majątek i był właścicielem części Falejówki. Brał udział w wojnach kozackich za Jana Kazimierza. W 1655 towarzyszył Stanisławowi Lubowidzkiemu, stolnikowi ciechanowskiemu, w poselstwie do Bohdana Chmielnickiego pod Przeworsk. Później przystał do Szwedów, wreszcie do Rakoczego i uczestniczył w jego wyprawie na Polskę (1657). Został sekretarzem Rakoczego, następnie Michała Apafiego, wojewody siedmiogrodzkiego. Przed lutym 1655 ożenił się z Zofią Mostowską. Zmarł ok. 1672 (wg J. Bartoszewicza w 1678 w Siedmiogrodzie). Do końca życia był arianinem.

TWÓRCZOŚĆ

1. Historia belli cosacco-polonici. Powst. ok. 1672. Wyd. K. Koppi. Peszt 1789, dr. F. A. Patzko.

Fragm. przekł. pol. wyd. E. Świeżawski w książce: *Złota przędza.* T. 4. W-wa 1887 s. 546-549.

2. Epitome praecipuarum rerum ab infelici clade Mohácsiana seu ab anno 1526-1663 circa Hungariam et Transylvaniam gestarum. Nie wyd. Fragm. przedm. ogł. A. Prochaska: Nie wydane dzieło S. Grądzkiego. *Przegl. Hist.* 1913 t. 17 s. 124.

Rkps Bibl. Muzeum Węg. w Budapeszcie nr 1110 Fol. Lat.; wiad. o odpisach podaje A. Przyboś: Samuel Grądzki... *Małopol. Studia Hist.* 1959 z. 1, s. 21-22.

Historia Siedmiogrodu, spisana w dużej mierze na podstawie kroniki siedmiogrodzkiej Wolfganga Bethlena.

OPRACOWANIA

J. D. A. JANOCKI: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 108. — K. KOPPI: Wstęp

do wyd.: Historia belli... Peszt 1789. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 145. — F. M. S. (Sobieszczański): Grądzki (Samuel). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — F. von Krones: Handbuch der Geschichte Oesterreichs. T. 1. Berlin 1880 s. 25. — E. Świeżawski: Samuel na Grądach Grądzki. W: *Złota przędza.* T. 4. W-wa 1887 s. 546. — Grądzki Samuel. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 26 (1900). — A. Prochaska: Nieco o S. Grądzkim, autorze Historia belli cosacco-polonici. *Kwart. Hist.* 1906. — A. Prochaska: Nie wydane dzieło S. Grądzkiego. *Przegl. Hist.* 1913 t. 17. — F. Babinger: Conrad Jacob Hiltebrandt's Dreifache Schwedische Gesandtschaftsreise nach Siebenbürgen, der Ukraine und Constantinopel (1656-1658). Lejda 1937. [Rec.: S. Kot: *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 524]. — A. Przyboś: Samuel Grądzki, ariański dziejopis wojny polsko-siedmiogrodzkiej 1657 r. *Małopol. Studia Hist.* 1959 z. 1. — A. Przyboś: Grądzki (Grondski) z Grąd Samuel. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GROCHOWSKI STANISŁAW (ok. 1542—1612)

Wierszopis, tłumacz.

Ur. ok. 1542 na Mazowszu, z ojca Piotra, w ubogiej rodzinie szlacheckiej Wierzbowskich, którzy od wsi Grochy na Podlasiu przezwali się Grochowskimi i pieczętowali herbem Lubicz. Kształcił się u jezuitów w Pułtusku na koszt prymasa J. Uchańskiego. W 1571 słuchał tu wykładów teologicznych Jakuba Wujka. Zapewne dla kariery obrał sobie stan duchowny. Ok. 1573 został księdzem, w 1577 kanonikiem uniejowskim, następnie kaliskim i łowickim. W 1584 występował jako sekretarz królewski. W 1595 był proboszczem czerskim. W 1600 wytoczono mu proces z powodu wiersza *Babie koło.* Ok. 1601 został kustoszem kruszwickim. W 1600-1607 przebywał w Krakowie pod opieką biskupa Bernarda Maciejowskiego. W 1609 przeniósł się do wioski Małe Piecki, należącej do kustodii kruszwickiej; następnie do Krakowa, gdzie uzyskał altarię w kaplicy kolegium prawniczego. W twórczości naśladował J. Kochanowskiego; w życiu cechowała go skłonność do ubiegania się o łaskę możnych i silna zależność od jezuitów. Zmarł 30 stycznia 1612 w Krakowie (wg Marylskiego 2 stycznia 1615).

TWÓRCZOŚĆ

1. Do tego, co czytać będzie. Wyd. przy: J. Wujek: Postilla catholica... Kr. 1573. Wyd. nast. zob. Wujek Jakub, Twórczość poz. 3.

2. Wiersz nowo uczyniony do Rzeczypospolitej Polskiej na szczęśliwy przyjazd J. K. Mości. (Na końcu dodany wiersz:) Echo po koronowaniu. B. m. (1574). Przedr. A. Przezdziecki: Jagiellonki polskie. T. 4. Kr. 1868. Echo... przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906.

3. Kalliopea słowieńska Zygmuntowi III, na stolicę polską wstępującemu. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast. Kr. 1608.

4. Pieśni Kalliopy słowieńskiej na teraźniejsze pod Byczyną zwycięstwo. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher. Pieśń szóstą przedr. Z. Andrzejewski: Wojenna pieśń polska. T. 1. W-wa 1939. Wybór przedr. J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

Zbiór sześciu pieśni: czterech dla Zygmunta III, dwóch dla hetmana Zamoyskiego.

5. Hołubek do żołnierzów. Kr. 1588, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast. pt. Hołubek abo dzieła rycerskie. Kr. 1607. Przedr.: Z. Andrzejewski, jw. poz. 4; J. Sokołowska, jw. poz. 4.

Pieśń historyczna przeznaczona do śpiewu.

6. Skarga Snu nocnego przed J. K. Mością. W-wa 1598 (dwie ed.).

7. Pogrzebowe plankty... na żałosną pamiątkę skwapliwego ześcia... Anny, arcyksiężnej z Austriej. B. m. 1599. Wyd. nast.: pt. Trenopis na żałosny pogrzeb... B. m. 1599; pt. Żal pogrzebowy. B. m. 1608.

8. Włoskie miasta co przedniejsze. Kr. 1599. Wyd. nast. przy: Rzym nowy... — zob. poz. 21.

9. Babie koło. (Tyt. właściwy: O nominacie krakowskim po śmierci ks. Radziwiłła kardynała na sejmie warszawskim

w r. 1600. Pasquin albo Koło babie). Powst. 1600. Ogł. z rkpsu Tow. Przyj. Nauk Warsz. (Bibl. Petersb.) W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 171-176.

O rkpsie zob. U. Bretholz: Über unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter des XVII Jahrhunderts. Wr. 1897 s. 52 i in.

10. August wzbudzony. Kr. 1603, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast. pt. August Jagiełło wzbudzony, przeciwko parallelom łacińskim, osoby tego śp. Pana dotkliwym. Kr. 1608.

Największy poemat S. Grochowskiego, składający się z 346 zwrotek 4-wersowych. Stanowił obronę króla przeciw zarzutom K. Warszewickiego, zawartym w jego dziele: Caesarum, regum et principum... vitarum parallelarum libri duo. Kr. 1603.

11. Stanisława św. krakowskiego biskupa i męczennika żywot. Kr. 1604, dr. B. Skalski. Wyd. nast.: Kr. 1607; przy: Niebieskie... zabawy. Kr. 1611, zob. Przekłady poz. 10.

12. Święta Cecilia, Rzymianka, panna i męczenniczka. Wyd. przy: Hymny, prozy i cantica kościelne. Kr. 1599; wyd. osob. Kr. 1605, dr. S. Kempini

Poemat oparty na znanej i wielokrotnie przerabianej legendzie. Parafraza wierszem z: P. Skarga: Żywoty świętych. Wil. 1579.

13. Żałosna Kamoena na powódź gwałtowną w r. p. 1605. Kr. 1605, dr. S. Kempini. Przedr. J. Lemański: Satyra polska. Antologia. T. 1. W-wa 1914.

14. Łzy smutne... po ześciu... Jana Zamoyskiego. Kr. 1605, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: b. m. (1605); Kr. 1605.

15. Pamiątka nagrobna Samuela Głowy. B. m. r. (ok. 1605; wg Estr. 1608).

16. Pieśni na fest ucieszny... przemożnego monarchy Dymitra Iwanowica cara... i... Mniszkówny wojewodzanki sędomirskiej. Kr. 1606, dr. wdowa po J. Siebeneicherze. (16 pieśni). Inne wyd. Kr. 1606, dr. J. Szeliga (ed. obszerniejsza; zawiera 23 pieśni, nadto wiersze: Obraz Dymitra; Maryna; Na herb Dymitrów (2); Na konterfekty osób w pieśniach pomienionych; pieśń: Na nowe tryumfy i szczęśliwe zwycięstwa teraźniejsze, a wygrane bitwy... przez... Dymitra moskiewskiego cara. Pieśń Na nowe tryumfy... wyd. osob. b. m. r. Oba wyd. przedr. T. Wierzbowski: Matieriały k istorii Moskowskogo gosudarstwa. T. 3: Smutnoje wriemia w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. W-wa 1900.

17. Krakowska Polaków z Moskwą biesiada. B. m. 1606.

18. Cień królewiców Jana Kazimierza. (Kr. 1608. Nadb. z: Wiersze i insze pisma. Kr. 1608, zob. Wyd. zbior. poz. 1).

19. Gorzkie łzy i serdeczne żale na żałosny pogrzeb... ks. M. Dobrocieskiego. Kr. 1608, dr. B. Skalski. Wyd. nast. b. m. r.

20. Treny na żałosne z świata zeście i pogrzeb ks. Bernata Maciejowskiego. Kr. 1608, dr. M. Lob (wg G. Korbuta dwie ed.).

21. Rzym nowy szczęśliwszy nad stary... (Na pierwszej karcie nadpis: Starego Rzymu pogańskiego z nowym chrześcijańskim stosowanie i różnica). Kr. 1610.

22. Duchowna pociecha pannom. Kr. 1610. Wyd. nast. (Kr.) 1611.

23. Toruńskie nocy. Kr. 1610, dr. B. Skalski. (M. in. wiersze: Do Macieja Rosentretera... prześladowce prawdy katolickiej; Na cenzurę albo na wiersze polskie Kaspra Danowskiego). Wiersz: Na cenzurę... przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII w. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955. Fragm. przedr. J. Przybyłowa: Toruń w opisach poetyckich. Głosy wieków. Tor. 1958 s. 26.

P r z e k ł a d y

1. Hymny kościelne. Kr. 1598, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast. rozszerzone pt.: Hymny, prozy i cantica kościelne. Kr. 1599; (Kr. 1611). Wybór przedr.: T. Jodełka: Polska poezja maryjna. Antologia. Niepokalanów 1949; J. Sokołowska, jw. Twórczość poz. 4.

Przekł. 163 hymnów z brewiarza.

2. F. Androcy: Ścieżka pobożnego chrześcianina. Kr. 1600, dr. J. Siebeneicher. Wyd. nast.: Kr. 1601; Kr. 1608; Poz. 1647; Poz. 1648.

3. Sposób krótki rozmyślania przenajdroższej męki i śmierci Zbawiciela. Kr. 1606, dr. M. Lob. (Przekł. prozą z łac.).

4. J. Pontanus: Wirydarz abo Kwiatki rymów duchownych o dziecięciu P. Jezusie. Wyd. zob.: Wyd. zbior. poz. 1.

5. Hierozolimska procesyja... wzięta z ksiąg Hierozolimskiej peregrynacyjej... Mikołaja Chrzysztopha Radziwiłła. Kr. 1607, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. b. m. r. (Nadb. z: Wiersze i insze pisma. Kr. 1608, zob. Wyd. zbior. poz. 1).

6. J. Pontanus: Codzienne ćwiczenia chrześciańskiej dusze. Kr. 1608. (Nadb., jw. poz. 5). Wyd. nast. Kr. 1615.

7. Jan Dawid: Pięćdziesiąt punktów rozmyślaniu męki P. Jezusowej służących. Kr. 1608, dr. M. Lob. (Nadb., jw. poz. 5). Wyd. nast. Kr. 1611, dr. B. Skalski.

Zbiór 50 epigramatów.

8. Cudowne wiersze z indyjskiego języka na łacińskie przez Franciszka Bencjusza, a teraz z łacińskiego na polski przełożone. Kr. 1611, dr. B. Skalski. Wiad. o rkpsach i fragm. przedr. U. Bretholz, jw. Twórczość poz. 9, s. 22 nn.

9. Hymny o męce Pańskiej do obrzędów Kalwariej Zebrzydowskiej... należące. Kr. 1611, dr. B. Skalski.

10. Tomasz à Kempis: Niebieskie na ziemi zabawy albo bogomyślne rymy. Kr. 1611, dr. B. Skalski. (Dwie odmienne ed.).

Przekł. wierszem oparty częściowo na tłum. prozą jezuity Jana Wielewickiego. Kr. 1608.

Wydania zbiorowe

1. Wiersze i insze pisma co przebrańsze. Kr. 1607, dr. S. Kempini. Wyd. nast.: Kr. 1608, dr. M. Lob; Kr. 1609, dr. J. Szeliga. (Wszystkie te trzy wyd. uzupełniają się).

2. Poezje. Wyd. K. J. Turowski (wg oprac. Ż. Paulego). T. 1-2. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* z. 35, 52-55.

Bibliografię zob. J. Droździewicz przy wyd. zbior.: Poezje. Kr. 1859; uzupełnienia z notat Ż. Paulego. Tamże.

OPRACOWANIA

Monografia: A. Bełcikowski: Ks. Stanisława Grochowskiego żywot i pisma. *Przew. Nauk. i Lit.* 1891 i odb. Lw. 1892. [Rec.: P. Chmielowski. *Ateneum* 1892 t. 2; P. Chmielowski. *Wędrowiec* 1892 nr 26; K. J. Nittmann. *Nowa Reforma* 1892 nr 264; J. Kallenbach. *Przegl. Powsz.* 1893 t. 3; K. Krotoski. *Przegl. Powsz.* 1893 t. 1; S. Windakiewicz. *Przegl. Pol.* 1893 t. 108; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1893].

L. Sobolewski: Katalog dzieł do historii literatury polskiej należących. *Dzien. Wil.* 1819 t. 2 s. 542-549. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 46-51. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Ks. St. Grochowski. *Przegl. Warsz.* 1841 t. 2 nr 8; por. *Athenaeum* 1844 t. 4. — W. Wężyk: Wyjątek z rozbioru celniejszych pisarzów polskich. Stanisław Grochowski... *Pielgrzym* 1843 t. 1. — Zygmunt III i Grochowski. *Przyj. Ludu* 1846 nr 7. — G. Czernicki: Kilka słów o życiu i pismach ks. S. Grochowskiego. W książce: J. Łepkowski: Starożytności i pomniki Krakowa. Kr. 1847-1849. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 624-645. — *Gaz. Warsz.* 1859 nr 303. — J. Droździewicz: O życiu i pismach ks. S. Grochowskiego. Przy wyd.: Poezje. T. 2. Kr. 1859. — F. M. S. (Sobieszczański): Grochowski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — J. Łukaszewicz: Krótki opis... kościołów... diecezji poznańskiej. T. 3. Poz. 1863. — J. Łukaszewicz: Babie koło. Chwila z życia S. Grochowskiego, znakomitego poety naszego z czasów Zygmuntowskich. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 245. —

Felicyan (F. Faleński): Treny J. Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1; odb. W-wa 1867. — N.: Grochowski Stanisław. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 6 (1875). — J. Wasilkowski: O życiu i pismach ks. S. Grochowskiego. *Spr. Gimn. IV we Lw.* Lw. 1880 i osob. Lw. 1880. — S. Windakiewicz: Ks. S. Grochowski. Studium biograficzno-literackie. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 18 (1891) i odb. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1893]. — M. Grochowski: Kilka szczegółów o pochodzeniu i stosunkach rodzinnych ks. S. Grochowskiego. *Muzeum* 1893. — P. Chm. (Chmielowski): Grochowski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 26 (1900). — S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904); odb. Kr. 1902. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. Kr. 1913 s. 485-495. —

Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej (w zarysie). W-wa 1920; wyd. 2 pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. (1948). — R. Pollak: „Gofred" Tassa-Kochanowskiego. Poz. 1922 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 1 z. 2, s. 30 i in. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły.* B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 245. — T. Sinko: Z historii studiów nazjanzeńskich w Polsce. *Polonia Nova Sacra* 1928 s. 321. — C. Lechicki: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932 s. 256. — T. Sinko: Poezja dziecięctwa. *Czas* 1935 nr 353. — A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow.*

Nauk we Lw. t. 15 (1935) s. 170. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — M. Sus: Studia uniwersyteckie Poznańczyków w XV i XVI wieku. *Kronika Miasta Poz.* 1950 nr 2 s. 132. — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — Z. M. Szweykowski: Kultura wokalna XVI-wiecznej Polski. W-wa 1957 *Bibl. Słuchacza Koncertowego S. Wokalna* t. 1 s. 41 i in. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — J. Lewański: Grochowski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GRODZICKI FAUSTYN (1709 – po 1773)

Teoretyk wymowy, matematyk.

Ur. 15 lutego 1709 na Litwie. W 1726 wstąpił do zakonu jezuitów w Krakowie; studia retoryki odbył w Jarosławiu, filozoficzne w Kaliszu (1729-32), matematyczne w Krasnymstawie (1732-34) i wreszcie teologiczne w Lublinie (1734-38). Następnie nauczał retoryki: 1739-40 w Brześciu, 1740-41 w Krośnie, 1741-43 we Lwowie, gdzie też spisywał współczesne dzieje kolegium. Jako przedstawiciel zepsutej wymowy, usunięty przez prowincjała od wykładania tego przedmiotu zorganizował studium matematyczne na wydziale filozoficznym kolegium akademickiego we Lwowie i został jego dyrektorem oraz wykładowcą. Od 1749 nauczał filozofii i matematyki w kolegiach jarosławskim i lwowskim. Przez okres 1753-58 sprawował funkcję przełożonego w Łaszczowie koło Krasnegostawu, następnie do 1762 rektora w Kamieńcu. Przez rok był dyrektorem kolegium w Sandomierzu, następnie dyrektorem biblioteki Sierakowskich w Przemyślu, w Jarosławiu dyrektorem studiów i prokuratorem. Od 1767 przebywał jako misjonarz w Porycku, a po kasacie zakonu w 1773 sekularyzował się. Był przeciwnikiem reform szkolnictwa wprowadzanych przez S. Konarskiego. Do grona jego uczniów zalicza się Tadeusz Czacki. Inne szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Theatrum eloquentiae illustrium personarum apparatu ex antiquissimis et probatissimis rhetoribus, oratoribus, et archirhetorib. instructum, seu dissertatio de magna arte rhetoricae per dialogismum proposita. Lw. 1745.

2. I. Bogatko: Scientia artium militarium architecturam, pyrotechnicam, tacticam, polemicam, perspectivam complectens, sive lectiones mathematicae in celsissimi principis J. Sanguszko Lubartowicz ensiferi Magni Ducatus Lithuaniae, ordinati Ostrogiensis, comitis in Wisznic, Tarnow et Jarosław, obsequium: nobilitatis Polonae eruditionem cura Perillustris Magnifici ac Generosi Domini Ignatii Bogatko ensiferidae Bracłaviensis pro corona cursus mathematici Leopoli auditi sub R. P. F. Grodzicki S. J. matheseos professore editae. Lw. 1747.

F. Grodzicki wydał to dzieło pod nazwiskiem ucznia I. Bogatki.

OPRACOWANIA

J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32; wyd. osob. Poz. 1862. — Grodzicki (Faustyn). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — (M. Nowodworski): Grodzicki Faustyn. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 6 (1875). — Grodzicki Faustyn. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — M. Janik: Z dziejów wymowy w wieku XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — S. Bednarski: Dzieje kulturalne jezuickiego kolegium we Lwowie w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 33 (1936). — R. Skulski: Z dziejów polonistyki lwowskiej. Tamże. — J. Poplatek: Grodzicki Faustyn. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GRODZICKI STANISŁAW (1541–1613)

Inna forma nazwiska: Grodziecki.

Kaznodzieja, pisarz apologetyczny.

Ur. w 1541 w Poznaniu. Pochodził ze szlachecko-mieszczańskiej rodziny; był synem Jana, kupca i urzędnika miejskiego (w 1539 burmistrza poznańskiego), i Dorotv

Pierwsze nauki pobierał w miejskiej szkole parafialnej przy kościele Św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Następnie uczęszczał do Akademii Lubrańskiego. Od 1553 studiowa sztuki wyzwolone we Frankfurcie n. Odrą, następnie odbył szereg podróży po Niemczech, docierając m. in. do Wittenbergi, gdzie uczęszczał na wykłady F. Melanchtona. Po powrocie do kraju w 1557 zapisał się na Akademię Krakowską i tu studiował nauki filozoficzne i wymowę, m. in. pod kierunkiem Jakuba Górskiego; w 1561 zdobył bakalaureat z tychże nauk. Z kolei pracował siedem lat jako kupiec, wyręczając chorego ojca. Z namowy S. Hozjusza udał się w 1567 w orszaku S. Warszewickiego do Rzymu. Tu przez pięć lat studiował w kolegium jezuickim — najpierw filozofię, potem teologię. 31 marca 1571 wstąpił do tego zakonu. Studia rzymskie zakończył w 1575 doktoratem z teologii. 24 czerwca tegoż roku wrócił do Poznania. Przez następne siedem lat był rektorem kolegium w Pułtusku. W 1582 przeniósł się do Krakowa i został mianowany pierwszym superiorem rezydencji krakowskiej. Następnie był rektorem kolegium w Jarosławiu. W lipcu 1586 objął katedrę teologii dogmatycznej w Akademii Wileńskiej; w 1590 został kanclerzem jezuickim tej uczelni. Brał udział w komisji wileńskiej, która pracowała nad projektem ujednolicenia nauki w szkołach jezuickich. W 1593 wraz z J. Wujkiem i prowincjałem Masellim udał się na kongregację generalną do Rzymu, a po powrocie stanął na czele kolegium poznańskiego. W 1598-1604 był kaznodzieją katedralnym we Lwowie, a od 1604 objął ponownie rządy w domu Św. Barbary w Krakowie. Zwolniony na własną prośbę, przeniósł się z początkiem sierpnia 1607 do Poznania i tu zmarł 4 marca 1613.

TWÓRCZOŚĆ

1. O poprawie kalendarza. Kazanie dwoje. Wil. 1587. Wyd. nast.: Wil. 1587; Wil. 1589.

2. O jednej osobie w używaniu Sakramentu Ciała Pańskiego w Kościele Bożym zwyczajnej. Kazań sześć. Wil. 1589.

3. Ewangelik albo rozmowy ewangelika z ministrem. Wil. 1592, Druk. Akademii T. J. (Jest to, jak się wydaje, już ed. druga; pierwsza wyd. pt. Ewanielik. Wil. b. r.). Wyd. nast. pt. Ewanielik. Kr. 1602.

4. Prawidło wiary haeretyckiej... A przy tym pierwsza centuria albo sto jawnych fałszerstw w wierze. Wil. 1592, Druk. Akademii T. J. Fragm. o Biblii brzeskiej przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 574-580.

Polemika z Grzegorzem z Żarnowca.

5. O czyśćcu pierwsze kazanie. Na pogrzebie... księżnej... Katarzyny z Tenczyna Radziwiłłowej, wojewodziny wileńskiej..., a przy tym Trutina Psychotopii przeciw temu kazaniu przez ministra nadwornego wydanej. Wil. 1593, Druk. Akademii T. J.

6. O czyśćcu kazanie wtóre. Wil. 1593, Druk. Akademii T. J.

7. Quadripartitae conciones. (T. 1). Kr. 1605, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Kr. 1606; pt. Quadripartitae conciones. T. 1-7. Ingolstadt 1610-1614. (Ostatni tom uzupełnił i wydał po śmierci autora członek kolegium poznańskiego Baltazar Volborius).

OPRACOWANIA

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania. T. 2. Poz. 1838 s. 194-196. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 307-317; toż pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — Grodzicki (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1899/1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 1. Kr. 1900. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI (1536-1612). Kr. 1913. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 179. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — K. Drzymała: Ks. S. Grodzicki T. J. jako teolog i kaznodzieja. *Polonia Sacra* 1948 z. 3-4. — K. Drzymała: Wpływ ks. S. Gro-

dzickiego na tłumaczenie Biblii ks. J. Wujka. *Polonia Sacra* 1950 z. 1-4. — J. Warszawski: Polonica z rzymskiego Kodeksu Nowicjuszy Towarzystwa Jezusowego (1565-1586). Rzym 1955. [Rec.: T. Glemma. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 6]. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 roku. *Dziesięć wieków Poznania*. T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 25, 26. — Red.: Grodzicki Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GRODZIECKI ADAM (zm. 1647)

Pseud.: Maciej Dargodzki.

Krypt.: A. G. C. M.; A. G. D. W. C. M. (= Adam Grodziecki de Wyszyna kasztelan międzyrzecki).

Polemista religijny, pisarz polityczny, mowca.

Data urodzenia nieznana. Był szlachcicem herbu Dryja; pisał się z Wyszyny. Jako dworzanin, przebywał na dworze królewskim. Z ramienia województw wielkopolskich posłował na sejmy 1615, 1618, 1625, 1626, 1628, działał w rozmaitych komisjach; przez sejm 1626 deputowany został na trybunał koronny. W 1627 otrzymał godność kasztelana nakielskiego, następnie w 1631 kasztelana międzyrzeckiego. Na sejmie 1634 ostro wystąpił przeciwko przyjęciu przez Ossolińskiego tytułu cudzoziemskiego. Marszałkował na trybunale koronnym w 1637 i czterokrotnie potem. Sejm z 1641 wyznaczył go na komisarza do rozsądzenia szkód i rozgraniczenia województw wielkopolskich od Śląska, Brandenburgii i Pomorza. W 1615 ożenił się z Anną Rydzyńską. Zmarł w lipcu lub sierpniu 1647 w Wyszynie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Przemówienie wygłoszone na sejmiku w Środzie 8 marca 1616. Ogł. W. Dworzaczek: Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. T. 1 (1572-1632) cz. 1 (1572-1616). Poz. 1957 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wyd. Źródłowe Komisji Hist.* t. 12 nr 188.

2. Przestroga o tytułach i dygnitarstwach cudzoziemskich w Polskim Królestwie i państwach do niego należących. B. m. 1634. Wyd. nast.: b. m. 1637 (dwie ed.). Wersję z rkpsu Bibl. Król. w Berlinie pt. Przestroga Stanom koronnym o tytułach i dygnitarstwach cudzoziemskich wolnościom polskim i prawu przeciwnych — ogł. F. K. Nowakowski: Źródła do dziejów Polski. T. 1. Berlin 1841.

3. Odpis albo Replika przeciw dialogowi ewangelickiemu o różności quasi w wierze i nauce teraznich katolików od dawnego Kościoła rzymskiego. (Drugi tytuł: Discurs Katolika z Studentem ewangelickim o prawdziwym kościele i nauce katolickiej). B. m. 1645.

4. Mowa weselna. Wyd. J. S. Pisarski: Mowca polski albo suplement do tomu pierwszego mów sejmowych. Kalisz 1676 s. 210-216.

5. Trzy wiersze na anagram własnego nazwiska „Gromadka dzieci". Podał A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 297; toż wyd. 2 W-wa 1908; toż wyd. 3 W-wa 1924.

6. Utwory drobne. Rkps Bibl. Kórn. 987. Pojedyncze anegdoty prozą i wiersze ogł. A. Sajkowski: Nekrologi staropolskie. *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata*. Poz. 1959 i nadb.

Listy i materiały

1. List od Szczęsnego Kryskiego, kanclerza koronnego, dat. 19 marca 1616. Ogł. W. Dworzaczek, jw. Twórczość poz. 1, nr 191.

2. List od Władysława IV, dat. w Warszawie 20 marca 1616. Ogł. W. Dworzaczek, jw. Twórczość poz. 1, nr 190.

3. Instrukcja dana A. Grodzieckiemu, posłowi królewskiemu, na sejmik w Środzie, dat. w W-wie 20 stycznia 1616. Ogł. W. Dworzaczek, jw. Twórczość poz. 1, nr 185.

4. Legacja dana K. Zebrzydowskiemu i A. Grodzieckiemu, posłom do króla z sejmiku w Środzie we wrześniu 1614, oraz odpowiedź króla. Ogł. W. Dworzaczek, jw. Twórczość poz. 1, nr 179, 180.

5. List Anny Grodzieckiej do Stanisława Lubomirskiego, dat. 24 sierpnia 1646. Kopia w rkpsie Bibl. Czart. nr 1651 s. 259.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus

et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 143. — K. NIESIECKI: Korona Polska. T. 2. Lw. 1738 s. 311-312; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. Wyd. J. N. Bobrowicz. T. 4. Lipsk 1839 s. 287. — J. S. BANDTKIE: Historia drukarń w Koronie Polskiej i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 3. Kr. 1826 s. 78. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. ŚWIĘCKI: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — Grodziecki (Adam). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860. — Grodziecki Adam. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 26 (1900). — A. BRÜCKNER: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 258; wyd. 2 Kr. 1935 s. 269. — A. BRÜCKNER: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 596-597; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż (1955); wyd. 4 W-wa 1958. — A. SAJKOWSKI: Nekrologi staropolskie. *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata.* Poz. 1959 i nadb. — W. DWORZACZEK: Grodziecki Adam. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GROICKI BARTŁOMIEJ (ok. 1519 lub ok. 1534 — ok. 1605)

Inna forma nazwiska: GRODZICKI.

Prawnik, wierszopis.

Ur. ok. 1519 lub ok. 1534; syn Piotra, mieszczanina z Rzeszowa. Od 1550 studiował prawo w Akademii Krakowskiej, gdzie zetknął się zapewne z P. Roizjuszem (zob.). Ok. 1559 był nauczycielem dzieci senatora krakowskiego Erazma Bancka. W 1559 z powodu szalejącej w Krakowie zarazy uszedł do Osieku, majętności Jana Bonera. W tymże roku został pisarzem najwyższego sądu miejskiego w Krakowie, następnie w 1563-1573 pisarzem urzędu celnego. Potem powrócił do sądu najwyższego, z którego wystąpił ok. 1589. W lutym 1598 przyjął w Krakowie prawo miejskie. Przyjaźnił się m. in. z M. Rejem (zob.) i A. Trzecieskim (zob.). Żonaty był trzykrotnie; pozostawił czterech synów i cztery córki. Zmarł najprawdopodobniej w 1605.

TWÓRCZOŚĆ

1. Abrogatio et moderatio abusuum. Kr. 1547, dr. wdowa po F. Unglerze. Wyd. nast. przy wyd.: Porządek sądów... (zob. poz. 5). Kr. 1616; Kr. 1619; Kr. 1629; Kr. 1630; Przemyśl 1760.

2. Artykuły prawa majdeburskiego, które zową Speculum Saxonum. Kr. 1558, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: Kr. 1559; Brześć 1560; Kr. 1560; Kr. 1562 (wg S. Kutrzeby); Kr. 1565 (z tą datą cztery ed., trzy z nich faktycznie późniejsze); Kr. 1615; Kr. 1616; Kr. 1618; Kr. 1529; Przemyśl 1629; Przemyśl 1760; wyd. kryt. pod red. K. Koranyiego. W-wa 1954 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy-Prawników* t. 2 wg ed. Kr. 1629 (razem z poz. 3, 6).

3. Ustawa płacej u sądów w prawie majdeburskim. Kr. 1558, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: Kr. 1559; Kr. 1562 (z tą datą cztery ed., z tych trzy faktycznie późniejsze); Kr. 1565; Kr. 1568; wyd. kryt. pod red. K. Koranyiego, jw. poz. 2.

4. Pieśni duchowne człowieka k temu wiodące, aby w troskach swoich samemu Panu Bogu zawżdy mocnie ufał. B. m. (1559). (Tu także pieśni M. Reja, A. Trzecieskiego, Jakuba Lubelczyka i L. J. Decjusza).

5. Porządek sądów i spraw miejskich prawa majdeburskiego. Kr. 1559, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: Kr. 1562 (z tą datą cztery ed., z tych trzy faktycznie późniejsze); Kr. 1565 (wg S. Kutrzeby); Kr. 1566 (dwie ed.); Kr. 1573 (wg S. Kutrzeby); Kr. 1616; Kr. 1619; Kr. 1629; Kr. 1630; Przemyśl 1760; wyd. kryt. pod red. K. Koranyiego. W-wa 1953 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy-Prawników* t. 1 (wg ed. 1630. Przedmowa do czytelnika i Epistola dedicatoria z ed. 1559). Fragm. dedykacji z ed. 1559 przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

6. Postępek... w ... sądziech a sprawach około karania na gardle. Kr. 1559, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: Brześć 1560; Kr. 1562; Kr. 1565 (z tą datą dwie ed., z nich jedna faktycznie 1567); Kr. 1582 (z tą datą dwie ed., z nich jedna faktycznie późniejsza). Wyd. kryt. pod red. K. Koranyiego, jw. poz. 2.

7. Rejestr do Porządku i do Artykułów prawa majdeburskiego i cesarskiego. Kr. 1567, dr. Łazarz Andrysowic (z tą datą trzy ed., z tych dwie faktycznie późniejsze).

8. Tytuły prawa majdeburskiego. Kr. 1567, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: Kr. 1573 (w rzeczywistości 1575); Kr. 1575 (w rzeczywistości po 1587); Kr. 1616; Kr. 1619; Kr. 1629; Przemyśl 1760. Wyd. kryt. pod red. K. Koranyiego. W-wa 1954 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy-Prawników* t. 3 (wg ed. 1629).

9. Obrona sierot i wdów. Kr. 1605, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. kryt. pod red. K. Koranyiego. W-wa 1958 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy-Prawników* t. 4.

Wydanie zbiorowe

Artykuły prawa majdeburskiego... Porządek sądów... Postępek... w sądziech... Ustawa płacej... Brześć 1560, dr. S. Murmelius.

Bibliografię podają: S. Kutrzeba: Historia źródeł prawa. T. 2. Lw. 1926; K. Piekarski: Studia bibliograficzne. Cz. 4: Bibliografia wydań w. XVI podręczników prawa miejskiego B. Groickiego. *Spr. PAU* 1939; K. Budzyk: Bibliografia dzieł prawniczych B. Groickiego — wiek XVI. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951; toż przedr. w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 1. Wr. 1956.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 99-101. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 491; t. 9. Kr. 1857. — Groicki (Bartłomiej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). —

L. Dargun: O źródłach prawa miast polskich w wieku szesnastym. I: O źródłach przepisów karnych w dziełach Groickiego. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 22 (1888) i odb. Kr. 1887; toż II: O źródłach Porządku sądowego spraw miejskich prawa magdeburskiego. *Rozpr. AU*, jw. t. 25 (1891) i odb. Kr. 1890; por. *Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie* 1889 nr 6. [Rec.: O. Balzer. *Kwart. Hist.* 1889, 1891]. — L. Dargun: Die Recepzion der peinlichen Halsgerichtsordnung Kaisers Karl V in Polen. *Zeitschrift d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung* t. 10 (1889). — A. Halban-Blumenstock: Zur Geschichte des deutschen Rechts in Podolien, Wolhynien und Ukraine. Berlin 1896 s. 71. — T. W. Taranowski: Obzor pamiatnikow magdieburskogo prawa zapadno-russkich gorodow litowskoj epochi. Istorikojuridiczeskoje izsliedowanije. *Warszawskije Uniwiersitietskije Izwiestija* 1897 z. 7-9. [Rec.: W. Rolny. *Kwart. Hist.* 1898]. — A. Halban-Blumenstock: Zur Geschichte des deutschen Rechtes in den Gebieten von Tschernigov und Poltawa. *Zeitschrift d. Savigny--Stiftung f. Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung* t. 19 (1898). — Groicki Bartłomiej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25 (1900). — A. Brückner: Mikołaj Rej. Kr. 1905 s. 90-91 i in. — B. Chlebowski: Śpiewnik B. Groickiego. *Z wieku Mikołaja Reja. Księga jubileuszowa 1505-1905.* W-wa 1905. — A. Kraushar: Pierwsza książka prawnicza polska z wieku XVI. Tamże. —

S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 2. Lw. 1925 s. 278 nn. — K. Koranyi: Wpływ prawa flandryjskiego na polskie w XVI wieku. Damhouder-Groicki. *Pam. Hist.-Prawny* t. 4 z. 4 (1927). — K. Koranyi: Z dziejów polskiej literatury prawniczej w XVI wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 9 (1929). — N. Wasylenko: Materiały do istorii ukraińskoho prawa. Kijów 1929. — A. Szyperski: Geografia talentów wielkopolskich. *Wici Wielkopol.* i osob. (Września) 1934 *Bibl. Wici Wielkopol.* t. 14, s. 14. — A. Jakowliw: Das deutsche Recht in der Ukraine. Lipsk 1942. —

K. Budzyk: Bibliografia dzieł prawniczych B. Groickiego — wiek XVI. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951; przedr. w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 1. Wr. 1956. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 15 (1953) s. 236 i nadb.]. — K. Koranyi: O postępowych tradycjach w polskim piśmiennictwie karnym XVI i XVII wieku. *Państwo i Prawo* 1952 nr 4. — K. Koranyi: Wstęp i wyd.: Porządek sądów i spraw miejskich... W-wa 1953 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy-Prawników* t. 1. [Rec.: M. Patkaniowski: Na marginesie nowego wydania dzieł B. Groickiego. *Państwo i Prawo* 1956 z. 1]. — K. Koranyi: Zagadnienia systematyki prawa, suwerenności króla polskiego, roli prawa rzymskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956

s. 270-271. — P. Zwoliński: Uwagi o języku Marcina Bielskiego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. P. Zwoliński: Uwagi o języku Marcina Bielskiego. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* s. 31-32, 53. (Maszynopis powiel.). — W. Taszycki: Udział mieszczan krakowskich w walce o język polski w czasach Odrodzenia. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954 s. 69-70. — K. Koranyi: Wstęp i wyd.: Artykuły prawa majdeburskiego... W-wa 1954 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy*..., jw. t. 2. [Rec.: M. Patkaniowski, jw.]. — K. Koranyi: Wstęp i wyd.: Tytuły prawa majdeburskiego... W-wa 1954 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy*..., jw. t. 3. [Rec.: M. Patkaniowski, jw.]. — B. Baranowski: Sprawy obyczajowe w sądownictwie wiejskim w Polsce wieku XVII i XVIII. Łódź 1955 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* s. 19-22, 100. [Rec.: M. Staszków. *Czasop. Prawno-Hist.* 1955 z. 2]. — K. Koranyi: Wstęp i wyd.: Obrona sierot i wdów. W-wa 1958 *Bibl. Dawnych Pol. Pisarzy*..., jw. t. 4. — L. Pauli: Jan Cerasinus Kirstein, reprezentant myśli prawniczej polskiego Renesansu. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* z. 3 (1959) s. 78-79. — K. Koranyi, M. Patkaniowski: Groicki (Grodzicki) Bartłomiej. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959/1960).

GROTKOWSKI JAN (zm. 1652)

Wierszopis, tłumacz(?).

Pochodził z mazowieckiego rodu szlacheckiego herbu Ogończyk. Był pisarzem pokojowym Władysława IV, ok. 1642 administrował salinami wielickimi, później został sekretarzem Jana Kazimierza. Zaprzyjaźnił się z Janem Andrzejem Morsztynem, który dedykował mu kilka swoich wierszy. W 1651 posłował do elektora Fryderyka Wilhelma, a od lipca 1652 przebywał w Neapolu jako internuncjusz w sprawie tzw. sum neapolitańskich. Tam zmarł 11 listopada 1652.

TWÓRCZOŚĆ

Utwory o autorstwie niepewnym

Przekłady

1. J. B. Marino: Adone.

Rkps pieśni 1-6 w Krakowie (?); fragm. rkps Bibl. Petersburska (dawne Załuscianum). Wiad. podał A. Brückner: Bericht über... Reise 1889/1890. *Sitzungsberichte d. Königlichen Preussischen Akademie d. Wissenschaften zu Berlin* 1890 t. 2 s. 1338 i odb.

Autorstwo przypuszczalne wg A. Brücknera.

2. Dafnis przemieniona w drzewo bobkowe. Apolog abo baśń Owidiuszowa, która była reprezentowana muzyką na kształt komediej... w Warszawie po sejmie R. P. 1635. W-wa 1635, dr. J. Trelpiński.

Scenariusz polski opery „Dafnis" W. Puccitellego.
Autorstwo przypuszczalne wg L. Kamykowskiego.

Zob. też: Naborowski Daniel, Utwory o autorstwie niepewnym.

OPRACOWANIA

L. Nabielak: Poeci polscy XVII wieku. *Bibl. Ossol.* 1864 t. 4. — Jana Grotkowskiego przekłady obcych poetów. *Bibl. Ossol.* 1866 t. 8. — Jan Grotkowski, nieznany poeta polski z XVII wieku. *Tyg. Ilustr.* 1867 nr 385. — A. Brückner: Bericht über... Reise 1889/1890, jw. Przekłady poz. 1. — A. Brückner: Geschichte der polnischen Literatur. Lipsk 1901 s. 142. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 302; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa 1924. — K. Jarecki: Kto jest autorem tłumaczeń z Petrarki i Bartasa, przypisywanych Grotkowskiemu? *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — A. Brückner: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* T. 1. Kr. 1918 s. 237; wyd. 2 Kr. 1935. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. — W. Weintraub: Naborowskiego przekłady z Petrarki i Du Bartasa. *Spr. PAU* 1933 nr 5. — L. Kamykowski: Kilka uwag o „Dafnis" Twardowskiego. *Spr. PAU* 1937 nr 1. — J. Lewański Grotkowski Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960).

GRZEPSKI STANISŁAW (1524–1570)

Inne formy nazwiska: GILEPSKI; GREMBSKI; GREPSCIUS; GRZEBSKI; GRZĘBSKI.

H e l l e n i s t a, t ł u m a c z, m a t e m a t y k.

Ur. w 1524 w Grzebsku, pow. mławski, w rodzinie szlacheckiej; syn Mikołaja. Na wydział filozofii Akademii Krakowskiej wpisał się w półroczu zimowym 1537/1538. Zaburzenia wśród młodzieży w 1549 skłoniły go do opuszczenia Krakowa. W tymże roku był we Wrocławiu, gdzie studiował z wybitnym humanistą Andrzejem Winklerem. Następnie, po krótkim pobycie w Grzebsku jako nauczyciel prywatny, udał się pod koniec sierpnia 1551 na uniwersytet w Królewcu; tu nawiązał przyjaźń z J. Kochanowskim, który uczcił jego pamięć wierszem. Przejściowo był zwolennikiem reformacji. Od ok. 1553 do 1556 sprawował rektorstwo w szkole różnowierczej w Koźminku pod Kaliszem, gdzie prawdopodobnie poznał F. Stankara. Po powrocie do Krakowa uzyskał w połowie 1556 bakalaureat, a magisterium — z powodu przerwy w studiach — dopiero w 1563, po czym rozpoczął nauczanie w uniwersytecie. Objaśniał Arystotelesa, Demostenesa, Sofoklesa, Lukana, Herodota. Do końca pozostawał niedoceniony przez władzę i starszyznę uniwersytecką, za to cieszył się łaskami S. Hozjusza, M. Kromera, S. Karnkowskiego. W tym okresie zwracał się ku katolicyzmowi. W jesieni 1567 przeszedł do Kolegium Większego. Był znawcą i miłośnikiem literatury greckiej, interesował się matematyką i archeologią. Część swej cennej biblioteki ofiarował kolegium jezuickiemu w Braniewie, gdzie schronił się podczas zarazy jesienią 1564; część — po jego śmierci — przeszła do biblioteki Kolegium Większego. Zmarł 1 grudnia 1570 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Geometria, to jest miernicka nauka... napisana z graeckich i łacińskich ksiąg. Kr. 1566, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: odmienne: Kr. 1566, dr. Łazarz Andrysowic; wyd. homogr. ed. 1 wyd. J. Bayer. W-wa 1861; toż wyd. W. Krzyszkowski. W-wa 1929; dedykację i fragm. utworu przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; całość wyd. kryt.: Transkrypcja i objaśnienia: A. Siudut. Słownik: K. Sawicki, A. Siudut. Wstęp: H. Barycz, K. Sawicki. Wr. 1957 *PAN Komitet Historii Nauki. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* t. 1.

Najdawniejszy podręcznik geometrii-miernictwa w jęz. pol.; pierwsza polska książka techniczna. Dod. oprac. J. Brożek: Przydatek pierwszy do geometriej polskiej... B. m. r. (po 1629) — zob. BROŻEK Jan, Twórczość poz. 3.

2. De multiplici siclo et talento hebraico. Powst. ok. 1565. Wyd. Antwerpia 1568, dr. K. Plantinus. Wyd. nast.: w zbiorze: T. Cruse (Crenius): Opusculorum quae ad historiam ac philologiam sacram spectant. T. 2. Rotterdam 1693 s. 302-458.

Dzieło numizmatyczne.

3. Prognosticon. 1570. (Utwór zaginiony).

P r z e k ł a d y

Grzegorz z Nazjanzu: Duo poemata... alterum de virtute hominis, alterum de vitae itineribus... scholiis explicata. Kr. 1565, dr. Łazarz Andrysowic. (Przekł. z greckiego na łac.).

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do S. Hozjusza, dat. w Krakowie 26 lipca 1564. Wyd.: K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Wyd. 2 rozszerzone i uzup. Kr. 1892 Dod. s. 387-388; fragm.: J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość bibliograficzna i patrystyczna. Cz. 2. *Polonia Sacra* nr 3 (1919) s. 161-162 przyp.

2. Do S. Hozjusza, dat. 6 sierpnia, 7 października 1565. Wyd. J. Fijałek, jw. poz. 1, s. 172 przyp., 174-175 przyp.

3. Do M. Kromera, dat. 26 lipca 1569. Rkps Arch. Diecezjalne w Olsztynie, sygn. D. 28 k. 100.

4. Do M. Kromera, dat. 28 marca 1570. Nie wyd. Wiad. podaje H. Barycz: Grzepski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960) s. 102.

5. Do M. Kromera, dat. 22 maja 1570. Rkps Statsbibliotek w Linköping (Szwecja) Bretvexl. 17 t. 1 nr 13.

6. Do M. Kromera, dat. w Krakowie 16 lipca 1570. Fragm. wyd. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 390 przyp.

Rkps Arch. Diecezjalne w Olsztynie, sygn. D 29 k. 102 b.

7. Od M. Kromera, dat. 18 sierpnia 1569. Przytoczony przez J. Brożka w: Żywot Stanisława Grzepskiego, zob. Brożek Jan, Twórczość poz. 6 oraz Wyd. zbior. Wyd. J. Fijałek, jw. poz. 1, s. 180-181 przyp.

Przekł. pol. (niedokładny) ogł. A. Grabowski: S. Grzebski. Żywot z rękopismu wieku XVII przez niewiadomego autora. W książce: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 467-468.

8. Trzy zapiski (powiastki) S. Grzepskiego z lat 1557-1562. Ogł. (wraz z przekł. pol. fragm. łac.) H. Barycz: Stanisław Grzepski — człowiek i twórca. Wstęp do wyd.: Geometria..., jw. Twórczość poz. 1, s. 27-29.

9. Fragm. dot. S. Grzepskiego z dziennika osobistego J. Brożka ogł. H. Barycz: Stanisław Grzepski — człowiek i twórca. Wstęp do: Geometria..., jw. Twórczość poz. 1, s. 49-50.

10. Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

11. Inwentarz darowizny książek pt. Libri a M. Stanislao Grzepsio ad Bibliothecam Collegii Maioris legati. Rkps Bibl. Jagiel. nr 242 k. 157a-159a.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627 nr LXIII; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. Brożek: Żywot Stanisława Grzepskiego. Powst. 1637-1643. Wyd. zob. Brożek Jan, Twórczość poz. 6 oraz Wyd. zbior. — A. Regenvolscius (A. Węgierski): Systema historico-chronologicum ecclesiarum slavonicarum. Utrecht 1652 s. 117; wyd. 2 rozszerzone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — S. Potocki: Pochwała Józefa Szymanowskiego. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Warsz.* t. 1 (1802) i odb. W-wa 1801 s. 40. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 285-295. — J. S. Bandtkie: Historia Bibl. Uniw. Jagiel. w Krakowie. Kr. 1821 s. 56-58. — F. Wręczycki: Rys historii jeometrii wraz z ocenieniem zasług znakomitych jeometrów polskich. *Popis publiczny uczniów konwiktu warszawskiego ks. pijarów na Żoliborzu.* W-wa 1829. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Poz. 1849 s. 378. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Grzepski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — J. N. Franke: Jan Brożek, akademik krakowski, jego życie i dzieła. Kr. 1884. — J. Kallenbach: Książka ofiarowana Grzepskiemu przez Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73. — F. Kucharzewski: O początkach piśmiennictwa technicznego w Polsce. *Przegl. Techniczny* 1889 i odb.; toż osob. W-wa 1900. — S. Dickstein: Geometria. *Enc. wychowawcza.* T. 4 (1890) s. 514-515 i odb. W-wa 1889. — K. Morawski: Przyczynek do biografii S. Grzebskiego. W książce: Andrzej Patrycy Nidecki. Wyd. 2 rozszerzone i uzup. Kr. 1892 s. 385-388. — F. Kucharzewski: Nasza najdawniejsza książka o miernictwie. *Przegl. Techniczny* 1895 i odb.; przedr. *Przegl. Mierniczy* 1926 nr 7, 10, 12. [Rec.: *Przew. Nauk. i Lit.* 1896]. — S. D. (Dickstein): Grzepski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 25/26 (1900). — S. Dickstein: Grzepski Stanisław. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1901). — F. Kucharzewski: Piśmiennictwo techniczne polskie. W-wa 1911; por. F. Kucharzewski: Piśmiennictwo miernicze polskie. *Przegl. Mierniczy* 1926 nr 1. —

J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość bibliograficzna i patrystyczna. Cz. 2. *Polonia Sacra* nr 3 (1919); por. J. Fijałek: Mistrz S. Grzepski, humanista Uniwersytetu Krakowskiego w XVI wieku. *Spr. PAU* 1919 nr 5. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1921 s. 76-77; H. Barycz: Przegląd badań nad dziejami Uniw. Jagiel. w ostatnim piętnastoleciu 1917-1931. *Roczn. Kr.* t. 24 (1933) s. 260]. — T. Sinko: Z historii studiów nazjanzeńskich w Polsce. *Polonia Nova Sacra* 1928 s. 313. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 16. — A. M. Rusiecki: [W. Krzyszkowski, wyd. homogr. Geometrii. W-wa 1929. Rec.]. *Parametr* t. 1 (1930) z. 3. — H. Barycz: Pierwszy historyk nauki kultury w Polsce. *Księga pam. ku czci W. Sobieskiego.* T. 1. Kr. 1932. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — E. Stamm: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936). —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 70 i in. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Sawicka, K. Sawicki: O humaniście S. Grzepskim, miłośniku geometrii. *Przegl. Geodezyjny* 1953 nr 9. — K. Sawicki: S. Grzepski, autor pierwszego podręcznika technicznego po polsku pisanego. *Problemy* 1953 nr 12. — A. Wachułka, J. Dianni: Kłos — Wojewódka — Grzepski. Pierwsi autorzy literatury matematycznej w języku polskim. Tamże. — K. Sawicki: Pierwsza katedra geodezji w Polsce. *Geodezja i Kartografia* t. 3 (1954) s. 201. — K. Sawicki: „Miernicka nauka" S. Grzepskiego. Tamże. — H. Barycz: Uwagi wstępne do wyd.: Myśli o nauce. Urywki z dziejów nauki. W książce: J. Brożek: Wybór pism. T. 1. W-wa 1956 s. 143-145. — H. Barycz: Stanisław Grzepski — człowiek i twórca. Wstęp do wyd.: Geometria, to jest miernicka nauka. Wr. 1957 *PAN Komitet Historii Nauki. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* t. 1. — K. Sawicki: O treści technicznej „Miernickiej nauki". Wstęp do wyd.: Geometria..., jw. [Rec. całości wyd.: É. Décaux. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 332; W. Kołodziejski: U źródeł nauki i techniki. *Przegl. Geodezyjny* 1958 nr 2; M. Sawicki: A jednak nie tędy była droga... Tamże; W. Voisé. *Archives Internationales d'Histoire des Sciences* t. 11 (1958)]. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — K. Sawicki: Rozprawka Jana Brożka o deklinacji igły magnesowej. *Geodezja i Kartografia* 1957 z. 3. — H. Barycz: Grzepski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960). — T. Nowak: Cztery wieki polskiej książki technicznej 1450-1850. W-wa 1961.

GRZYMUŁTOWSKI KRZYSZTOF (po 1620—1687)

Pisarz polityczny, mowca.

Ur. po 1620 w Wielkopolsce; syn Stanisława, starosty średzkiego, i Katarzyny z Leszczyńskich, córki Wacława. Do szkół uczęszczał w Poznaniu, a w 1635 studiował w kolegium jezuickim w Dôle we Francji. W 1648 po raz pierwszy, od 1652 stale posłował na sejmy; w 1654 był marszałkiem sejmu; często uczestniczył w pracach rozmaitych komisji. W 1650 występował jako podkomorzy kaliski. W czasie najazdu szwedzkiego pozostał po stronie Jana Kazimierza. W 1656 otrzymał kasztelanię poznańską. Przez dłuższy czas zwolennik dworu, zawiedziony w nadziejach na dalsze awanse przeszedł do opozycji i ostatecznie wziął udział w rokoszu J. Lubomirskiego; następnie związał się znowu ze stronnictwem profrancuskim, utrzymywał też bliski kontakt z elektorem brandenburskim. Za intrygi przeciwko Michałowi Wiśniowieckiemu został w 1670 pociągnięty przed sąd sejmowy. Z kolei stronnik Sobieskiego, w 1679 otrzymał godność wojewody poznańskiego. W latach następnych przewodniczył opozycji wielkopolskiej o orientacji prohabsburskiej przeciw polityce dworskiej. W 1686 z ramienia Rzeczypospolitej zawarł pokój z Moskwą, zwany odtąd pokojem Grzymułtowskiego. Żonaty był najpierw z Barbarą Ossowską, następnie od 1660 z Aleksandrą Cecylią Leszczyńską. Zmarł prawdopodobnie w maju 1687.

TWÓRCZOŚĆ

1. Echo virtutum... Andreae Szołdrski... episcopi posnaniensis. Poz. 1636, dr. W. Regulus.

2. Disputatio tertia de ente mobili ad ubi. Poz. 1638, dr. W. Regulus.

3. Mowy sejmowe, senackie, sejmikowe, okolicznościowe z 1662-1686. Wyd. A. Jabłonowski. W-wa 1876 *Źródła Dziejowe* t. 1.

4. Mowy na sejmach miane. (1685). (Egz. nieznane).

Wiad. podał K. Niesiecki: Korona polska. T. 2. Lw. 1738 s. 338.

5. Zdanie sprawy przed Janem III z poselstwa do Moskwy, zaczętego w roku 1685, a skończonego dnia trzeciego maja 1686. Ogł. M. Malinowski i A. Przezdziecki: Źrzódła do dziejów polskich. T. 2. Wil. 1844.

6. Mowa... przy powitaniu carów mo-

skiewskich na stolicy r. 1686, lutego 21 dnia. Ogł. M. Malinowski i A. Przezdziecki, jw. poz. 5.

L i s t y

1. Listy z 1657-1686 (m. in. do i od Fryderyka Wilhelma brandenburskiego, Jana III Sobieskiego, Jana Leszczyńskiego, Wacława Leszczyńskiego, Andrzeja Olszowskiego, Jana Opalińskiego). Wyd. A. Jabłonowski, jw. Twórczość poz. 3.

2. Dziewięć listów z 1682-1684 (do Jana Albrechta Dönhofa, Benedykta Sapiehy, Jana III Sobieskiego). Wyd. M. Malinowski i A. Przezdziecki, jw. Twórczość poz. 5.

3. Dwadzieścia cztery listy z 1683-1684 (do Melchiora Gurowskiego, Stanisława H. Lubomirskiego, Marcjana Ogińskiego, Benedykta Sapiehy, Jana Wielopolskiego, Andrzeja Załuskiego). Wyd. M. Malinowski i A. Przezdziecki, jw. Twórczość poz. 5.

4. Listy z 1683-1684 do M. Gurowskiego, S. H. Lubomirskiego, J. Wielopolskiego, A. Załuskiego. Wyd. A. C. Załuski: Epistolarum historico-familiarum tomi primi pars secunda. Braniewo 1710 s. 822-827, 869. Streszcz. pol. ogł. G. B. U. i W. Skrzydylka: Listy z czasów Jana III i Augusta II. Kr. 1870.

5. Do B. Sapiehy z 1683-1684. Wyd. G. B. U. i W. Skrzydylka, jw. poz. 4.

OPRACOWANIA

K. Niesiecki: Korona Polska. T. 2. Lw. 1738 s. 338; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. Wyd. J. N. Bobrowicz. T. 4. Lipsk 1839. — J. Łukaszewicz: Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania w dawniejszych czasach. T. 2. Poz. 1838 s. 40. — M. Malinowski: Wiadomość o K. Grzymułtowskim. W zbiorze: Źrzódła do dziejów polskich. T. 2. Wil. 1844. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 85, 410. — A. Jabłonowski: Krzysztof Grzymułtowski, wojewoda poznański. Szkic historyczny. *Ateneum* 1876 t. 1. — A. Jabłonowski: Wstęp do wyd.: Mowy i listy. W-wa 1876 *Źródła Dziejowe* t. 1. — K. Piwarski: Między Francją a Austrią. Z dziejów polityki Jana III Sobieskiego w latach 1687-1690. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 69 (1933) i odb. — W. Czapliński: Dwa sejmy w roku 1652. Studium z dziejów rozkładu Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII wieku. Wr. 1955. — Red.: Grzymułtowski Krzysztof. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960).

GULIŃSKI JAN (pierwsza połowa XVII w.)

Inne formy nazwiska: Joannes a Guliny; Jan Śniatowski (?).

K a z n o d z i e j a, w i e r s z o p i s, t e o l o g, t ł u m a c z.

Pisał się z Gulin; późniejsze źródła nazywają go Śniatowskim. Z pochodzenia był prawdopodobnie plebejuszem. Gdzie kształcił się, nie wiadomo; posiadał znaczne oczytanie w literaturze kościelnej i klasycznej. W 1633 jako („młody"?) teolog ewangelicki został lektorem języka polskiego w Gimnazjum Akademickim w Gdańsku, gdzie rozwinął żywą działalność pedagogiczną i literacką. Uczył publicznie i prywatnie polskiej wymowy, ortografii i epistolografii oraz historii Polski. W kościele Św. Anny miewał polskie kazania. W 1644 (po 16 czerwca) opuścił Gdańsk, przypuszczalnie z powodu niedostatku. Wg A. Jochera zmarł w 1644, co nie sprawdzone. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania o narodzeniu Syna Bożego i unii personalny (!). B. m. (niewątpliwie Gdańsk) 1634.
Unikat Bibl. Czart.

2. Compendium theologicum Victoria per natum, mortuum et resuscitatum Christum. Gdańsk 1635. (Egz. nieznany).

3. I. H. D. T. O. M. Dzięków czynienie Panu Bogu W. za pokój otrzymany i uczyniony w Prusiech przez... Władysława Czwartego... Gdańsk 1635, dr. J. Rhetius. (Kazanie poprzedzone wierszem).
Egz. Bibl. PAN w Gdańsku zaginął 1944-1945.

4. Triticum et palea huius seculi fidelibus Christianis orthodoxae fidei catholicae oblatum. Gdańsk 1637, dr. J. Rhetius.
Egz. Bibl. PAN w Gdańsku.

5. In Praecepta Catonis moralia rithmus polonicus. Gdańsk 1638, dr. J. Rhetius.

Swobodna przeróbka dystychów Pseudo-Catona.

Egz.: Bibl. PAN w Gdańsku; Książnica im. M. Kopernika w Toruniu.

6. Lex et lux Christiana seu Decalogus methodice propositus. Gdańsk 1638, dr. J. Rhetius.
Egz.: Bibl. PAN w Gdańsku; Bibl. Jagiel.

7. Wiersz na zgon Jana Ernesta Schröera. Gdańsk 1639. (Egz. nieznany).

8. Discursus theologicus de purgatorii labyrintho ex authoritatibus doctorum pro et contra certantium elaboratus... Gdańsk 1643. (Egz. nieznany).

9. Fundamentum seu Principium ad politico-polonicum usum recte formandum, exprimendum et loquendum. Gdańsk 1643. (Egz. nieznany).

10. Sermo in solennem ac festivum diem annuae electionis panegyricus, ex verbis Symbolis Apostolici desumptus et oblatus 1643 ad diem 19 Martii... Regio Burggravio, consulibus, senatoribus et scabinis... Reipub. Dantiscanae... Gdańsk 1643, dr. J. Rhetius.
Egz. Bibl. PAN w Gdańsku.

11. Summula collectaneorum declarans ex partibus hominem... Gdańsk 1643. (Egz. nieznany).

12. Epicediolum in obitum... Ursulae Ehleris... (Gdańsk) 1644. (Wiersz polski).
Egz.: Bibl. PAN w Gdańsku; Bibl. Czart.

13. Panegyris in Psal. CXXVII sub publicam et solennem inaugurationem novi magistratus... Reipubl. Dantiscanae... (Gdańsk) b. r.
Egz. Bibl. PAN w Gdańsku.

P r z e k ł a d y

Jakub Apostoł: Pisorym na list powszechny Jakuba S. Apostoła do nabożnych a wiernowiernych chrześcian pisany a przełożony na rytm polski. Gdańsk b. r.
Egz. Bibl. PAN w Gdańsku.

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Tragedia ucieszna albo Komedia dworska o pijanicy, co królem był. Gdańsk 1638. (Egz. nieznany).

Na prawdopodobne autorstwo Jana Gulińskiego wskazywał Z. Mocarski. Lit. przedmiotu, uwagi o brzmieniu kryptonimu autora oraz tytułu — zob. T. Witczak: Teatr i dramat staropolski w Gdańsku. Gdańsk 1959.

Zob. też t.1: Dramatyczne utwory poz. 16.

OPRACOWANIA

E. Praetorius: Dantziger-Lehrer Gedächtniss... Gdańsk 1704; wyd. 2 Gdańsk 1713; wyd. 3 Gdańsk 1733; wyd. 4 Berlin 1760. — E. Praetorius: Athenae Gedanenses. Lipsk 1713. — C. G. Jöcher: Allgemeines Gelehrten Lexicon. Cz. 4. Lipsk 1751 szp. 650. — A. Schott: Analecta ad Athenas Gedanenses. Gdańsk 1758. — J. N. Bobrowicz: Dodatek do: K. Niesiecki: Herbarz polski. T. 10. Lipsk 1845 s. 155. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Poz. 1849 s. 424. — P. Chm. (Chmielowski): Guliński Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — Z. Mocarski: [K. Badecki: Literatura mieszczańska... Lw. 1925. Rec.]. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1926/28). — J. Faber: Die polnische Sprache im Danziger Schul- und Kirchenwesen von der Reformation bis zum Weltkrieg. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichtsvereins* z. 30 (1930) s. 97. — Z. Rynduch: Kilka słów o zapomnianej przeróbce polskiej ,,Dystychów'' Katona. *Mestwin* (*Dod. nauk.-lit. Słowa Pomorskiego*) 1930 nr 15. — L. Simon: Z dziejów teatru polskiego w Gdańsku. Garść notatek. *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdańskie* II. — T. Witczak: Gdańska ,,Tragedia o bogaczu i Łazarzu'' w rękopisie z r. 1643. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — T. Witczak: Teatr i dramat staropolski w Gdańsku. (Przegląd historyczno-materiałowy). Gdańsk 1959 *Bibl. Gdańska S. Monografii* nr 8. — T. Witczak: Guliński (a Guliny, vel Śniatowski?) Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960).

GWAGNIN ALEKSANDER (1534—1614)

Inne formy nazwiska: Guagnino; Guagninus.

D z i e j o p i s.

Ur. w 1534 w Weronie; syn Ambrożego i Bartolomei. W 1561 wstąpił do wojska polskiego. Brał udział w wyprawach wołoskiej i moskiewskich za Zygmunta Augusta i Stefana Batorego. Pod nim służył Maciej Stryjkowski. 17 lipca 1571 uzyskał nobi-

litację, w 1574 otrzymał starostwo filipowskie. Przez osiemnaście lat dowodził jako rotmistrz załogą Witebska. Walczył w Inflantach pod dowództwem J. K. Chodkiewicza. Pod koniec życia mieszkał w Krakowie. Zmarł w 1614.

TWÓRCZOŚĆ

Sarmatiae Europeae descriptio. Kr. 1578, dr. M. Wirzbięta. Wyd. nast.: Spira 1581 i odb.; przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. Bazylea 1582; w zbiorze: Rerum Polonicarum tomi tres. T. 2. Frankfurt 1584; w zbiorze: Respublica sive status Regni Poloniae, Lithuaniae, Prussiae, Livoniae etc. diversorum authorum. Lejda 1626 (skrócone); toż Lejda 1627 (dwie ed.); toż Lejda 1642; w zbiorze: Scriptores rerum Polonicarum. W-wa 1761. Fragm. (także przekł. pol. — zob. niżej) przedr. J. Fijałek: Teksty opisowe Wilna. *Ateneum Wil.* t. 1 (1923) s. 521-525.

Fragm. pt. Gesta praecipua tyranniaque ingens Monarchae Moscoviae Joannis Basiliadis nuper perpetrata. Wyd. osob. Spira 1581 (wg G. Korbuta: 1587?) — przesłał Stefan Batory Iwanowi Groźnemu.

Przekł. pol. M. Paszkowskiego (zob.) na zlecenie autora pt. Kronika Sarmacjej europejskiej. Kr. 1611, dr. M. Lob (dwa odbicia); przedr. F. Bohomolec: Zbiór dziejopisów polskich. T. 4. W-wa 1768; fragm. przedr. J. Popliński: Nowe wypisy polskie. Część druga. Leszno 1838 s. 250-255; częściowo przedr. K. J. Turowski. Kr. 1860 *Bibl. Pol.* S. IV z. 18-22; fragm. przedr. J. Fijałek: Teksty opisowe Wilna. *Ateneum Wil.* t. 1 (1923).

Przekł. czeski: M. Hosia pt. Kronyka Mozkewská... (Praga) 1590. Wyd. nast.: Praga 1602; Praga 1786.

Przekł. niem.: (częściowy) pt. Etliche Historien... Spira 1582.

Przekł. ros.: Wiad. podaje W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 564.

Przekł. włoski: Diona de Fano w zbiorze: G. B. Ramusio: Navigatione e viaggio. T. 2. Wenecja 1583: toż Wenecja 1606.

Dzieło jest prawdopodobnie plagiatem — przeróbką z M. Stryjkowskiego: Sarmatiae Europeae descriptio. Kr. 1578 (zob.) — i kompilacją z dzieła Z. Herbersteina (1486-1566), dyplomaty austriackiego, pt. Rerum moscoviticarum commentarii. Wiedeń 1549.

Listy i materiały

1. List z 1591 do księcia Mantui. Rkps Archivio di Stato w Mantui.

Wiad. podaje E. Czapski: Documents polonais dans les archives des Gonzagues à Mantoue. *Antemurale* (Rzym) t. 3 (1956).

2. Des documents concernant un triptique vendu par Alexandre Guagnin. (Tu 6 pism różnych osób, m. in. kard. J. Radziwiłła, M. K. Radziwiłła). Rkps Archivio di Stato w Mantui.

Wiad. jw. poz. 1.

3. Akt nobilitacji, dat. 16 lipca 1571. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 157-158.

4. Dokumenty dot. spraw majątkowych, dat. w Toruniu 23 listopada 1576, 1 grudnia 1576, w Warszawie 3 marca 1578. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, t. 2. W-wa 1904 s. 19-21.

5. Dokument dot. sporu z M. Lobem z 1612. Wyd. H. Barycz: Miscellanea z dziejów piśmiennictwa polskiego XVI-XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 543-544 i odb.

6. Dokumenty dot. spraw majątkowych w rkpsach Arch. w Wenecji — zob. K. Cipolla: Un Italiano nella Polonia... *Miscellanea di Storia Italiana* t. 24 i odb. Turyn 1887 s. 643-656.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone. Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 37. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. Popliński: Nowe wypisy polskie. Część druga. Leszno 1838 s. 249-250. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 267-271. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 497, 533 nn. — M. Malinowski: Wstęp do wyd.: M. Stryjkowski: Kronika polska, litewska... T. 1. W-wa 1846 s. 21-25. — A. Werner: Guagnin (Alexander). *Allgemeine Encyclopädie d. Wissenschaften u. Künste* v. J. Ersch u. J.

Gruber I Section t. 95 (1875). — F. M. S. (Sobieszczański): Gwagnin (Aleksander). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862). — J. Bühring: Venedig, Gustav Adolf und Rohan. Ein Beitrag zur allgemeinen politischen Geschichte des 30-jaehrigen Krieges. Halle 1885. — K. Cipolla: Un Italiano nella Polonia e nella Svezia tra il XVI e il XVII secolo. Notizie biografiche. *Miscellanea di Storia Italiana* t. 24 i odb. Turyn 1887. [Rec.: S. Brandowski. *Warta* 1888 nr 713; R. Hassenkamp. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 3 (1888); J. Korzeniowski. *Kwart. Hist.* 1888; *Bibl. Warsz.* 1888 t. 2 s. 517]. — L. K. (Kurtzman): Aleksander Gwagnin. *Warta* 1887 nr 678. — R. Hassenkamp: Neue Urkunden über den Aufenthalt des Alessandro Guagnini und seiner Familie in Polen. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 4 (1889). — *(A. Pietkiewicz): Gwagnin Aleksander. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — H. Łopaciński: Przyczynek do historii plagiatów w piśmiennictwie polskim. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — L. Dobrzyńska-Rybicka: Z dziejów starych ksiąg. *Zapiski Muzealne* 1917 z. 2-3. — P. P. Panaitescu: Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin. Bukareszt 1925 *Academia Română Memoriile Secţiunii Istorice* S. III Tomul IV Mem. 4 s. 26 nn. — J. Horák: Tradice slovanského východu. W książce: Z dějin literatur slovanských. Praga 1948. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — H. Barycz: Miscellanea z dziejów piśmiennictwa polskiego XVI-XVII wieku. 2. Kilka kart z historii sporów autorskich z drukarzami (1610-1615). *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — S. Zajączkowski: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953). — P. Orest Kupraneć: Toponomastika Gwaninusa z 1611 r. Winnipeg-Mundare 1954 *Ukraińska Wilna Akademija Nauk*, S. *Nazwoznawstwo* 8. [Rec.: B. O. Unbegaun. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 207; E. Borschak. Tamże s. 212]. — E. Karwot: Gwagnin odkrywa Sarmację. *Poznaj świat* 1957 nr 10. — A. Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia. Bilancio storico-bibliografico di un millennio. Padwa 1958 *Istituto di Studi Adriatici Venezia.* — W. Budka: Gwagnin Aleksander. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 2 (1961).

H

HARTKNOCH KRZYSZTOF (1644–1687)

Historyk, wydawca.

Ur. w 1644 we wsi Jabłonce pod Szczytnem; syn Stefana, ślusarza. 5 lipca 1662 immatrykulował się na uniwersytet w Królewcu, gdzie studiował humaniora i teologię. Przerwawszy z powodu ubóstwa studia wyjechał na Litwę i w 1665 przyjął obowiązki nauczyciela domowego u burgrabiego kowieńskiego, następnie został rektorem szkoły ewangelickiej w Wilnie. W 1667-1678 przebywał częściowo w Gdańsku (wyjeżdżał jedynie na pół roku do Słucka jako kaznodzieja), częściowo w Królewcu, gdzie w kwietniu 1672 uzyskał magisterium filozofii. W tym czasie oddawał się gorliwie studiom historycznym. W 1677 powołany został na stanowisko profesora gimnazjum toruńskiego. Zmarł 3 stycznia 1687 w Toruniu

TWÓRCZOŚĆ

1. Dissertatio de forma imperii polonici. Królewiec 1675, dr. P. Mensenius.

2. Respublica polonica duobus libris illustrata. Jena 1678, dr. J. Nisius. Wyd. nast.: pt. De Republica polonica libri duo. Frankfurt 1687; Lipsk 1698.

3. Selectae dissertationes historicae de variis rebus prussicis. B. m. 1679. Toż przy wyd.: P. Dusburg: Chronicon Prussiae (zob. Prace edytorskie).

4. Alt und Neues Preussen. Frankfurt 1684, dr. J. Andrea.

5. Preussische Kirchen Historie... Frankfurt 1686. Wyd. nast. Lipsk 1688.

Prace edytorskie

P. Dusburg: Chronicon Prussiae. Frankfurt 1679.

OPRACOWANIA

H. Witte: Diarium biographicum... Gdańsk 1688. — M. Lilienthal, J. P. Schultz: Das Gelahrte Preussen. Cz. 1. Toruń 1712. — J. H. Zernecke: Summarischer Entwurf des geehrten und gelehrten Thorns. Toruń 1712 s. 36. — E. Praetorius: Athenae Gedanenses. Lipsk 1713. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. H. Zernecke: Thornische Chronica. Berlin 1727. — J. B. Dragheim: Vita Jacobi Henrici Zernecki. Frankfurt 1733 s. 15-18. — G. J. Sahme: Leben und Schrifften Christoph Hartknochs, eines berühmten preussischen Geschichtsschreibers. Wyd. M. Lilienthal: Erleutertes Preussen. T. 5. Królewiec 1742. — F. K. Gadebusch: Abhandlung von livländischen Geschichtsschreibern. Ryga 1772. — F. K. Gadebusch: Livländische Bibliothek. T. 2. Ryga 1777. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — F. M. S. (Sobieszczański): Krzysztof Hartknoch. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 73. — F. M. S. (Sobieszczański): Hartknoch (Krzysztof). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862). — Hartknoch Krzysztof. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 7 (1875). — K. Lohmeyer: Hartknoch Christoph. *Allgemeine Deutsche Biographie* t. 10 (1879). — S. (S. Krzemiński): Hartknoch Krzysztof. *Wielka enc. powsz. ilustr.* t. 27 (1901). —

S. Tync: Dzieje Gimnazjum Toruńskiego (1568-1793). T. 1. *Roczniki Tow. Nauk. w Tor.* t. 34 (1927) i odb.; t. 2. *Roczniki...*, jw. t. 53 z. 1 (1948). Tor. 1949. — T. Schieder: Deutscher Geist und ständische Freiheit im Weichsellande. Politische Ideen und politisches Schrifttum in Westpreussen von der Lubliner Union bis zu den polnischen Teilungen (1569-1772/93). Królewiec 1940 *Einzelschriften d. Historischen Kommission f. Ost- u. Westpreussische Landesforschung* 8. —

S. Zajączkowski: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953). — S. Tync: Korespondencja rektora toruńskiego Piotra Jaenichena w sprawie różnowierstwa polskiego (z lat 1719-1729). *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 283-284. — J. Waluszewska: Materiały do dziejów reformacji w Archiwum Toruńskim. *Zapiski Hist.* t. 21 (1955) z. 3/4. — K. Piwarski: Hartknoch Krzysztof. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HAUR JAKUB KAZIMIERZ (1632–1709)

Ekonomista, wierszopis.

Ur. w 1632; syn Jakuba, ławnika warszawskiego, i Anny Marii z domu Petardówny, pochodzącej z Grazu. Kształcił się w Akademii Krakowskiej. W 1656 pozostawał na służbie u lwowskiej rodziny Morykonich, w 1658 u Dzianottich. Następnie odbywał podróże zagraniczne (przypuszczalnie do Włoch, Niemiec, Holandii i Anglii). Znał języki: niemiecki, włoski i francuski. Zapewne między 1658 a 1668 uzyskał nobilitację. Od 1670 pełnił funkcję pisarza i superintendenta u kasztelana wojnickiego Stanisława Skarszowskiego. Ok. 1679 zarządzał przez krótki okres dobrami podskarbiego koronnego Jana Andrzeja Morsztyna, a po jego wyjeździe do Francji dzierżawił Chorowice pod Krakowem. Jednocześnie sprawował urząd komisarza do rachunków skarbowych. Posiadał tytuł sekretarza królewskiego i barona. Od ok. 1683 zamieszkał na stałe w Krakowie. Żonaty był najpierw z Agnieszką Furmankiewiczówną, następnie od 1705 z Izabelą Konstancją Bielską. Zmarł w 1709.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oekonomika ziemiańska generalna. Kr. 1675, Druk. dziedziców K. Schedla. Wyd. nast. poszerzone: pt. Ziemiańska generalna oekonomika. Kr. 1679; pt. Skład abo skarbiec znakomitych sekretów oekonomiej ziemiańskiej. Kr. 1689 (wg A. Podrazy stanowi całkowicie odrębne dzieło); Kr. 1693; ed. skrócone pt. Wybór oekonomij... W-wa 1730; toż Kr. 1744; pt. Oekonomika... Kr. 1744; toż przedr. W-wa 1744; W-wa 1756; W-wa 1757; Berdyczów 1788; Berdyczów 1790; Berdyczów 1793; fragm. przedr. J. Filipowicz. *Lud i czas* Wil. 1845 s. 167-181; fragm. pt.

„Życie świadome" w Polsce w w. XVII. *Wiad. Lit.* 1935 nr 36; fragm. wyd. T. Seweryn i S. Obtułowicz: „Czym się człek doma zabawiać ma i rekreować". Rzecz z traktatu XIII znakomitych sekretów... braciom bibliofilom dla przypomnienia podana. Kr. 1948 *Bibl. Dwóch* nr 1; inne fragm. wyd.: B. Ślaski: Wisła i morze. Zbiór fragmentów literacko-językowych, krajoznawczych i historycznych. Kępno 1939 s. 12-14; M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 1. Kr. 1948; *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951; B. Baranowski, W. Lewandowski: Nietolerancja i zabobon w Polsce w wieku XVII i XVIII. W-wa 1950; B. Baranowski, W. Lewandowski: Upadek kultury w Polsce w dobie reakcji katolickiej XVII-XVIII w. W-wa 1950; B. Baranowski, J. Bartyś, J. Michalski: Historia Polski 1648-1674. Wybór tekstów. W-wa 1956 *Materiały Źródłowe do Hist. Polski Epoki Feudalnej* 5.

2. Mercurius polski z dobremi nowinami, wesołemi awizami wierszem opisany. Anno Domini 1702. II. Ephemeris albo dziennik pamiętny dwunastu obrazów. Kr. 1697. Fragm. (z rkpsu) wyd. R. Pollak: J. K. Haura wierszydła o górach. *Ziemia* 1938 nr 4.

Autograf z 1697-1702 Bibl. Uniw. w W-wie sygn. 5. 4. 9.

Tu także autobiografia.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 2. W-wa 1814 s. 427. — A. T. Chłędowski: Spis dzieł polskich opuszczonych lub źle oznaczonych w Bentkowskiego Historii literatury polskiej. Lw. 1818. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 2. Poz. 1853. — F. M. S. (Sobieszczański): Haur (Jakub Kazimierz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862). — K. W. Wójcicki: Haur Jakub Kazimierz. *Enc. rolnictwa.* T. 3 (1876). — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888.— Z. Gargas: Poglądy ekonomiczne w Polsce w XVII w. *Przegl. Prawa i Administracji* 1897 i odb.; wyd. 2 Lw. 1907. — St. Rew. (Rewieński): Haur Jakub Kazimierz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27 (1901). —

W. Ładniewska-Blankenheimowa: Valentina Baltazara Illuminerbuch jako źródło Traktatu o malarskich kunsztach J. K. Haura. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 10 (1930) s. 57. — A. Perenc: Historia lecznictwa zwierząt w Polsce. Tor. 1936. — R. Pollak: Ze staropolskiej literatury hutniczej. J. K. Haura relacja o kuźnicach żelaza. *Hutnik* 1936 nr 5 i odb. — R. Pollak: J. K. Haura wierszydła o górach. *Ziemia* 1938 nr 4. —

T. Mańkowski: Malarstwo na dworze Jana III. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1950 nr 1/4 s. 209-212, 240. — M. Piwocka: Polscy teoretycy architektury XVI-XVII w. W-wa 1952 *Instytut Urbanistyki i Architektury. S. Prac Własnych* z. 3, s. 10-11 i in. (Maszynopis powiel.). — S. Śreniowski: W kwestii płonów w ustroju folwarczno-pańszczyźnianym Polski XVI-XVIII w. *Roczniki Dziejów Społ. i Gosp.* t. 14 (1952). — T. Seweryn: Ludowa grafika staropolska. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. [Rec.: K. Piwocki. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1 s. 191]. — Z. Szulc: Wstęp do: Słownik lutników polskich. Poz. 1953 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Społ. Prace Komisji Hist. Sztuki* t. 3 s. 23. — M. Chmielińska: Polska bibliografia zielarstwa za okres od początku XVI wieku do roku 1940. W-wa 1954. — S. Inglot: Gospodarstwo folwarczno-pańszczyźniane od XVI do XVIII wieku na podstawie dawnej literatury rolniczej. Przy wyd.: K. Kluk: O rolnictwie. Wr. 1954. — A. Miłobędzki: Polski traktat architektoniczny XVII w. *Materiały do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Hist. Sztuki, Krytyki Artyst. oraz Badań nad Sztuką* 1955 nr 1-2 s. 139. — B. Baranowski: Sprawy obyczajowe w sądownictwie wiejskim w Polsce wieku XVII i XVIII. Łódź 1955 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 16 s. 44, 54-55, 84-85. — S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — W. A. Drapella: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — W. A. Drapella: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku*..., jw., z. 5. — S. Śreniowski: Kwestia chłopska w Polsce w XVII wieku. Szkice. W-wa 1955 s. 96 nn. — W. Ochmański: Gospodarowanie na roli na polskich ziemiach w rozwoju dziejowym. W-wa 1959. — A. Podraza: Jakub Kazimierz Haur, pisarz rolniczy XVII wieku. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu.* W-wa 1960. (Tu także lit. przedmiotu). — A. Podraza: Gospodarka hodowlana w świetle dzieł rolni-

czych J. K. Haura. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Prace Hist.* z. 6 (1961). — A. Podraza: Jakub Kazimierz Haur. Pisarz rolniczy z XVII wieku. Studium z dziejów polskiej literatury rolniczej. Wr. 1961 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Nauk Hist.* nr 6. — A. Podraza: Haur Jakub Kazimierz. *Pol. słownik biogr.* t. 9 z. 2 (1961).

HEGENDORFIN KRZYSZTOF (1500–1540)

Inne formy nazwiska: Hegendorf; Hegendorfer; Hegendorphinus.

P e d a g o g, h u m a n i s t a.

Ur. w 1500 w Lipsku; syn Jana, ubogiego tkacza. Początkowo uczęszczał do szkoły miejskiej, następnie mając lat trzynaście wpisał się na uniwersytet. Bakalaureat nauk wyzwolonych zdobył w 1515. Był obecny na dyspucie lipskiej między J. Eckiem, A. Karlstadtem i M. Lutrem. Od tego czasu coraz bardziej skłaniał się ku protestantyzmowi. Studiował w Wittenberdze pod kierownictwem F. Melanchtona. Wrócił jednak do Lipska, gdzie w 1521 został magistrem, po czym rozpoczął wykłady. Znał język grecki. W 1523 wybrano go rektorem. W 1524-1529 był słuchaczem prawa u profesora L. Fachsa. Jesienią 1529 przybył do Poznania i na polecenie biskupa J. Latalskiego objął katedrę humaniorów w Gimnazjum Lubrańskiego. Dokonał szeregu reform w tej szkole, zwanej odtąd Akademią. Pozostawał tu do 1535. Z Poznania wyjeżdżał dwukrotnie, w 1530 i 1535. Zbliżył się do rodziny Górków. Za szerzenie nowinek religijnych popadł w zatarg z rektorem szkoły, Grzegorzem z Szamotuł. Podejrzany o herezję, wyrokiem kapituły poznańskiej z 19 lipca 1535 wydalony został ze szkoły i miasta. Z Poznania wyjechał jesienią tego roku przenosząc się do Frankfurtu nad Odrą; tu w 1536 uzyskał doktorat praw. W 1537 został powołany na syndyka miejskiego w Lüneburgu, a w 1540 na superintendenta. Zmarł tamże 8 sierpnia 1540.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dialogi pueriles. Wyd. przy: P. Mosellanus: Paedologia... in puerorum usum conscripta. B. m. r. Wyd. nast.: Kr. b. r.; Kr. 1527; 1534; 1538.

2. Dragmata in Dialecticam Petri Hispani. Bazylea 1520, dr. A. Cartandrus.

3. Ludi... De duobus adolescentibus et de sene amatore. Tertio recogniti. Kr. 1525, dr. H. Wietor.

Przekł. pol. De duobus adolescentibus J. Kosińska. Wyd. w: Dramaty staropolskie. Antologia. Oprac. J. Lewański. T. 1. W-wa 1959.

Egz. m. in. Bibl. Miejska im. Raczyńskich w Poz., sygn. III Np 21 (z rękopiśmiennymi uwagami Wilhelma Gnaphaeusa).

4. De instituenda vita et moribus corrigendis iuventutis. Hagenau 1529, dr. J. Secerius.

5. De recta studendi et vivendi ratione. Kr. 1530, dr. H. Wietor.

6. Declamatio gratulatoria in coronationem Serenissimi Iunioris Poloniae Regis in Gymnasio Posnaniensi habita. Kr. 1530, dr. H. Wietor.

7. Encomium terrae Poloniae. Kr. 1530, dr. H. Wietor.

8. Compendiaria conscribendarum epistolarum ratio. Lipsk 1531, dr. M. Plum. Wyd. nast.: Kr. 1533; Kr. 1537; Kr. 1538.

9. Leges et instituta novae Academiae Posnaniensis. Kr. 1532, dr. H. Wietor.

10. De educandis erudiendisque pueris nobilibus libellus. Kr. 1533, dr. H. Wietor.

11. Stichologia seu ratio scribendorum versuum... Item: Ratio quaedam compendiaria recte instituendi studia. Item: Encomium Philosophiae ex erotico Demosthenis latinum factum. Wittenberga 1534, dr. J. Rhau. Wyd. nast. w: F. Melanchton: Contenta in hoc libello. Argentinae 1535; Kr. 1549; Stichologia... Wyd. osob. Kr. 1544.

12. Adagiorum selectorum centuriae V. Kr. 1535, dr. H. Wietor.

13. Ad rever. Latalski Joannem episcop. crac. epistola. B. m. 1536. (Wiersz).

P r z e k ł a d y

Aristotelis insignis Philosophi, libelli duo, unus de longitudine et brevitate vitae, alter de divinatione per somnum... in latinum versi. Bazylea 1536, dr. B. Vesthemerus, M. Brylingerus.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 109-114. — H. W. Rotermund: Erneuertes Andenken der Männer die für und gegen die Reformation Lutheri gearbeitet haben. T. 1. Brema 1818 s. 484 nn. — H. W. Rotermund: Hegendorf (Christoph). *Allgemeine Encyclopädie d. Wissenschaften u. Künste* v. J. Ersch u. J. Gruber II Section t. 3/4 (1828). — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 133, 334, 343. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Poz. 1849 s. 261 i in.; t. 3. Poz. 1851 s. 484-485; toż wyd. osob. pt. Zakłady naukowe... Poz. 1851. — F. M. S. (Sobieszczański): Hegendorfinus (Krzysztof). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862). — A. Henschel: Christoph Hegendorfer. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 7 (1892). — P. Chm. (Chmielowski): Hegendorfinus. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — R. Plenkiewicz: Hegendorfinus v. Hegendorfimus Krzysztof. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1901). — S. Kossowski: Krzysztof Hegendorfin w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu (1530-1535). Monografia z dziejów Odrodzenia i reformacji w Polsce. *Przew. Nauk. i Lit.* 1905 i odb.; por. S. Kossowski: C. Hegendorphinus in der bischöflichen Akademie zu Posen. *Jahresbericht d. Obergymnasiums in Lemberg* 1903. [Rec.: A. Brückner. *Przew. Nauk. i Lit.* 1906; K. Miaskowski. *Przegl. Kościelny* (Poz.) 1906; T. Sinko. *Kwart. Hist.* 1906]. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI w. Lw. 1906. — K. Miaskowski: Z teki bibliograficznej. *Pam. Lit.* R. 5 (1906) s. 434-436. — S. Kot: Andrzej Frycz z Modrzewa o wychowaniu i szkole. Lw. 1910 s. 7-9. — K. Mazurkiewicz: Początki Akademii Lubrańskiego. Poz. 1921. — H. Knudsen: Über Christof Hegendorfer. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* t. 14 (1913). — A. Steuer: Christof Hegendorfer, Humanist an der Lubranskischen Akademie in Posen, 1500-1540. *Posener Tageblatt* 1923 nr 286. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 22. [Rec.: A. Wojtkowski. *Kronika Miasta Poz.* 1930]. — K. Miaskowski: Słów kilka o Stanisławie Myszkowskim. *Ref. w Pol.* 1934 s. 163. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 228, 231 i odb. — E. Hauptmann: Z przeszłości polskiego zboru ewangelicko-augsburskiego w Poznaniu. *Przegl. Ewangelicki* 1935 nr 6. — J. Balázs: Zur Frage des Erwachens des Osteuropäischen Nationalsprachen. Die Berührungen zwischen den Universitäten Krakau, Wittenberg und Ungarn im 16 Jahrhundert auf dem Gebiete der grammatischen und orthographischen Literatur. *Deutsch-slawische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten. Gesammelte Aufsätze.* Berlin 1956 *Deutsche Akademie d. Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen d. Instituts f. Slawistik* Herausgegeben v. H. H. Bielefeldt nr 9 s. 61 nn. — W. Kamiński: Muzyka do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 253. — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — J. Skoczek: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. LV-LVIII. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2, jw., s. 18 i in. — J. Czerniakowicz: Początki grecystyki i walka o język grecki w Polsce doby Odrodzenia. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* 1959. — I. Zarębski: Hegendorfer (Hegendorfinus, Hegendorf) Krzysztof. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HEIDENSTEIN REINHOLD (1553—1620)

Inne formy nazwiska: Heidenstein Reinhold Borussus; Heydenstein Reinhold Solescius.

Historyk.

Ur. w 1553, prawdopodobnie w Królewcu, z ojca Bernarda z rodziny frankońskiej i matki Anny Krokówny. 11 czerwca 1566 immatrykulował się wraz z braćmi Janem i Konradem na uniwersytet w Królewcu. 16 maja 1571 zapisał się na uniwersytet w Wittenberdze. Na dalsze studia wyjechał do Padwy, 22 października 1573 wpisał się do niemieckiej nacji legistów. W tym czasie uważał się za Niemca. W 1577 lub w początku 1578 udał się w podróż po Włoszech, do Bolonii, Sieny, może i do Rzymu.

W Sienie wpisał się 28 marca 1578 na krótko na uniwersytet i znów wrócił do Padwy. Pod koniec 1579 wyjechał do Francji, gdzie przebywał około roku i zaprzyjaźnił się z poetą J. J. Boissardem. Najpierw był przypuszczalnie sekretarzem księcia pruskiego Albrechta Fryderyka, a od 1582 Stefana Batorego. W 1582 wysłany został w misjach dyplomatycznych do Kurlandii i Prus, w 1586 do Gdańska, Elbląga i Prus. Po śmierci Batorego, który go na sejmie 1585 nobilitował, został sekretarzem Zygmunta III. W 1597 ułożył tzw. *Korrekturę prawa pruskiego*. Pozostawał w bardzo bliskich kontaktach z Janem Zamoyskim i podzielał jego zapatrywania polityczne. Znał Jana Kochanowskiego, cieszył się uznaniem wśród humanistów zagranicznych, m. in. nawiązał stosunki z historykiem francuskim Jakubem Thuanusem. Ożeniony był z Teresą Konarską. W młodości był luteraninem, w 1591 przyjął wyznanie rzymskokatolickie, prawdopodobnie pod wpływem Zamoyskiego. W 1612 złożył urząd i osiadł w Suleczynie na Pomorzu. Zmarł tamże 24 grudnia 1620; pochowany w Oliwie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Annales Patavini. (Kronika nacji niemieckiej w Padwie). Powst. 1576-1579. Wyd. w: Brugi: Atti della nazione Germanica dei legisti nello studio di Padova. T. 1 s. 199 nn.

2. De nuptiis illustrium Joannis de Zamoscio... ac Griseldis Bathoreae... epistola. Kr. 1583, Druk. Łazarzowa. Przedr. A. T. Działyński: Collectanea... J. Zamoyscii. Poz. 1861 s. 169-186.

3. De bello Moscovitico commentariorum libri sex. Kr. 1584, Druk. Łazarzowa (wg B. Kocowskiego: 1585). Wyd. nast.: Bazylea 1588; przy M. Kromer: Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Kolonia 1589; w zbiorze: Rerum Moscoviticarum auctores varii unum in corpus congesti. Frankfurt 1600; przedr. Jan Heidenstein przy Rerum Polonicarum libri XII. Frankfurt n. M. 1672; ks. 3-6 zob. niżej poz. 7.

Przekł. pol.: J. Czubek (z opuszczeniem przedmowy i kilku ustępów) pt. Pamiętniki o wojnie moskiewskiej w 6 księgach. Lw. 1894 *Bibl. dla Młodzieży* S. II t. 11.

Przekł. niem.: H. Rätel pt. Warhafte, gründliche und eigentliche Beschreibung des Krieges welchen... Stephan Batori... geführet. Görlicz 1590.

Przekł. ros.: Zapiski o moskowskoj wojnie. Petersb. 1889.

4. Ius terrestre nobilitatis Prussiae correctum... Tor. 1599 (wg B. Kocowskiego: 1598). Wyd. nast. (w jęz. łac., niem. i pol.): Gdańsk 1625; 1647; 1685.

Przedr. późniejsze zob. Estr. XVIII, 687-688. (Tzw. Korrektura prawa pruskiego).

5. De vita Joannis Zamoscii. Powst. 1606. Wyd. A. T. Działyński w: Collectanea vitam resque gestas Joannis Zamoyscii... illustrantia. Poz. 1861.

W przeróbce pol. pod swoim imieniem wyd. F. Bohomolec pt. Życie Jana Zamoyskiego. W-wa 1775. Wyd. nast.: wyd. T. Mostowski: Życia sławnych Polaków. T. 2. W-wa 1805; w: Żywoty sławnych Polaków. T. 3. Radom 1830; wyd. F. S. Dmochowski: Żywoty sławnych Polaków. W-wa 1830; wyd. J. N. Bobrowicz: Życia sławnych Polaków. T. 3. Lipsk 1837; Kr. 1860.

Przeróbka niem. pt. Leben und Thaten Johann Zamoscii. Wyd. W. Mitzler de Kolof. *Warschauer Bibliothek*. Cz. 2 (1754).

6. Cancellarius sive de dignitate et officio cancellarii Regni Poloniae. Braniewo 1610. Wyd. nast.: Gdańsk 1742 (wg J. Trypućki; Estr. mylnie 1712). Wyd. kryt. A. Kempfi. W-wa 1960 *Bibl. Latina Medii et Recentioris Aevi* 1.

7. Rerum Polonicarum ab excessu Sigismundi Augusti libri XII. Frankfurt n. M. 1672. (Wyd. syn, Jan Heidenstein Solescius, kasztelan gdański, który doprowadził dzieje do 1603. Wg S. Łempickiego nad dziełem tym współpracował również J. Zamoyski).

Przekł. pol.: M. Gliszczyński pt. Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do r. 1594. T. 1-2. Petersb. 1857 *Dziejopisowie Krajowi* t. 6-7.

Listy i materiały

1. Trzydzieści sześć listów z lat 1584-1612 (m. in. do M. Kromera, J. Zamoyskiego, S. Rudnickiego biskupa warmińskiego, Zygmunta III, Rady Księstwa Pruskiego). Ogł. B. Kocowski: Trzej padewczycy. Wpływ Batorego i Zamoyskiego na działalność R. Heidensteina. Lw. 1939 s. 270-311.

2. Od senatu m. Gdańska, dat. 28 września 1589, 3 października 1600, 26 kwietnia 1603; od S. Rudnickiego, b. d. m. (kwiecień-maj 1608?). Ogł. B. Kocowski, jw. poz. 1, s. 277-278, 293, 294, 299.

3. Korespondencja z Uliksesem Aldrovandim. Rkpsy Bibl. Uniw. w Bolonii nr 136 t. 9 k. 19b-20b, 5a i in. (zbiory Aldrovandiego).

4. Kopiariusz listów w sprawie nacji niemieckiej. Rkps Bibl. Uniw. w Padwie nr 1655 t. 1.

5. Dokumenty dot. spraw majątkowych i dzierżawy dóbr królewskich z lat 1588-1591. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 114-121. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — S. Gołębiowski: Zasługi literackie Jana Zamoyskiego. *Gaz. Warsz.* 1853 nr 276.— A. Batowski: Reinhold Heidenstein i Franciszek Bohomolec, pisarze żywota J. Zamoyskiego. *Dzien. Lit.* 1853; odb. Lw. 1854. [Rec.: J. Bartoszewicz. *Bibl. Warsz.* 1855 t. 3]. — R. Roepell: O Heidensteinie. *Dzien. Lit.* 1854 nr 1. — W. Nehring: De polonicarum rerum saeculi XVI scriptoribus. Pars 1. De Reinholdi Heidensteini scriptis historicis. Wr. 1857; przekł. pol. poszerzony pt. O życiu i pismach R. Heidensteina. O historykach polskich XVI wieku. Część 1. Poz. 1862. — W. Spasowicz: Wstęp do wyd. przekł. M. Gliszczyńskiego pt. Dzieje Polski... T. 1. Petersb. 1857 *Dziejopisowie Krajowi* t. 6; przedr.: Pisma. T. 1. Petersb. 1892. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — A. Sozański: Dzieła Heidensteina. Pisma niektóre. Lipsk 1861. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Heidenstein (Reinhold). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862). —

W. Grochowski: R. Heidenstein, historiograf Stefana Batorego. *Tyg. Ilustr.* 1871. — W. Zakrzewski: Jak należałoby badać dzieje Stefana Batorego. *Przegl. Pol.* 1886 t. 82. — Kś. Fr. (Fankidejski): Suleczyn. *Słownik geogr. Królestwa Polskiego* t. 11 (1890). — J. Czubek: Wstęp i przekł.: Pamiętniki o wojnie moskiewskiej. Lw. 1894. [Rec.: I. Sanojca. *Muzeum* 1895]. — Sb. (W. Sobieski): Heidenstein Reinhold. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — W. Sobieski: Czy Heidenstein był różnowiercą? *Studia historyczne ku czci W. Zakrzewskiego.* Kr. 1908; przedr. w książce: Studia historyczne. Lw. 1912. — S. Łempicki: Hetman Jan Zamoyski współpracownikiem Heidensteina. *Pam. Lit.* R. 15 (1917) i osob. pt. Śladem komentarzy Cezara. (Hetman J. Zamoyski współpracownikiem Heidensteina). Zamość 1920 *Książnica Zamojska* z. 16; przedr. pt. Heidenstein czy Zamoyski? W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. [Rec.: J. Pietrusiewiczowa. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) z. 3/4]. — P. P. Panaitescu: Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin. Bukareszt 1925 *Academia Română Memoriile Secţiunii Istorice* Seria III Tomul IV Mem. 4 s. 93 i in. — H. Barycz: Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach włoskich do stosunków intelektualnych między Polską i Włochami w epoce Odrodzenia. *Minerwa Pol.* 1927 s. 388. — H. Barycz: Jak Heidenstein został historykiem. (Na marginesie lat szkolnych R. Heidensteina). *Pam. Lit.* R. 26 (1929). [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1931 s. 326]. — S. Łempicki: Medyceusz polski XVI wieku. (Rzecz o mecenacie Jana Zamoyskiego). Zamość 1929; przedr. pt. Polski Medyceusz XVI wieku. W książce: Renesans i humanizm w Polsce, jw. s. 327-328. — C. Lechicki: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932 s. 268. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — K. P. (Piekarski): Z marginesów książek. *Szpargały* 1934 z. 1. — A. Karniejew: Czy „Śladami Pamiętników Caesara"? *Przegl. Klas.* 1936 nr 5. — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — B. Kocowski: Heidensteinowie. *Prace historyczne. W 30-lecie działalności profesorskiej S. Zakrzewskiego.* Lw. 1939. — B. Kocowski: Trzej padewczycy. Wpływ Batorego i Zamoyskiego na działalność R. Heidensteina. Lw. 1939. (Tu lit. przedmiotu). [Rec.: H. Barycz. *Przegl. Hist.* 1946 s. 140]. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 221-222 i odb. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia

nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 104 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — S. Herbst: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 379; por. S. Herbst: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 271-272, 273, 288; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 144 i in.; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — Z. Lisowski: O prawie rzymskim w korekturze pruskiej uwagi krytyczne. *Czasop. Prawno-Hist.* 1954 z. 2. — W. Voisé: Die Werke polnischen Gelehrten in Basler Druckereien in der Epoche der Renaissance. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960) s. 117. — B. Kocowski: Heidenstein Reinhold. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HERBEST BENEDYKT (ok. 1531—1593)

Nazwisko pierwotne: Herbst.

Inne formy nazwiska: Benedictus Herbestus; Herbestus Neapolitanus; (wg K. Mazurkiewicza:) Zieliński, Zieleniewicz lub Zielewicz.

Pisarz pedagogiczny, teologiczny, polemista, retor.

Ur. ok. 1531 w Nowym Mieście (Neapolis) koło Przemyśla, z ojca Stanisława i matki Zofii, w rodzinie mieszczańskiej; wg A. Brücknera pochodzenia niemieckiego. Na wydział filozoficzny Akademii Krakowskiej zapisał się w 1548; w 1550 został bakałarzem. W 1555-1558 był rektorem szkoły miejskiej we Lwowie, następnie jako rektor przeprowadził reformę w duchu humanistycznym w szkole Panny Marii w Krakowie. W 1559 uzyskał tytuł magistra filozofii, potem doktorat i otrzymał katedrę w Akademii. W 1559/1560 był rektorem i organizatorem prywatnej szkoły biskupa J. Przerembskiego w Skierniewicach. W 1561/1562 objaśniał w Akademii Krakowskiej listy Cycerona, w 1562/1563 *Georgiki* Wergiliusza. W tym czasie prowadził z J. Górskim spór naukowy o definicję periodu, co wywołało najpierw dysputy publiczne w Akademii w 1561, a potem polemikę piśmienną. Do sporu wmieszali się: S. Orzechowski, A. Patrycy Nidecki, P. Skarga i J. Kochanowski. W 1563 wyjechał z Grzegorzem z Sambora do Poznania, gdzie został nauczycielem w kolegium Lubrańskiego i kanonikiem katedralnym. W 1571 złożył kanonikat i wstąpił w Rzymie do zakonu jezuitów, skąd wrócił w roku następnym. Uczył w kolegiach w Pułtusku, Malborgu, na Wołyniu i w Jarosławiu. Zmarł 4 marca 1593 w Jarosławiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Cracoviensis scholae apud S. Mariae templum institutio. Kr. 1559, dr. M. Siebeneicher.

Pierwszy w Polsce systematyczny program dla szkół.

2. Orationis Ciceronianae... explicatio. Frankfurt 1560, dr. dziedzice K. Egenolta.

3. M. T. Ciceronis vita e scriptis et verbis eiusdem descripta. Kr. 1561, dr. M. Siebeneicher. Wyd. nast.: Frankfurt n. Menem 1566; Frankfurt n. Menem 1568; Kr. 1585.

4. Arithmetica linearis. B. m. 1561. Wyd. nast.: b. m. 1564; Kr. 1566; Kr. 1569; Kr. 1574; Kr. 1577.

5. Explicatio eclogae cum allegoria et poetica observatione. Kr. 1561, dr. M. Siebeneicher.

Komentarz do eklogi Grzegorza z Sambora na cześć Pawła Tarły z 1561. Pierwszy przejaw krytyki literackiej w Polsce.

6. Computus. B. m. r. (1561).

7. Periodica disputatio. Kr. 1562, dr. M. Siebeneicher.

Utwór polemiczny, wywołał odpowiedź J. Górskiego pt. Disputationis de periodis... refutatio. Kr. 1562.

8. Aequus iudex. Kr. 1562, dr. dziedzice M. Szarffenberga.

Odpowiedź J. Górskiemu.

9. Synodica... oratio. Nysa 1564, dr. J. Cruciger.

10. Nauka prawego chrześcijanina. Kr. 1566, dr. M. Siebeneicher.

Jeden z najdawniejszych katechizmów.

11. Periodicae responsionis libri V. Lipsk 1566, dr. E. Voegelin.

Odpowiedź i zebranie polemiki z J. Górskim; tu autobiografia.

12. Chrześcijańska porządna odpowiedź. Kr. 1567, dr. M. Siebeneicher. (Zawiera w dod. m. in. „Wypisanie drogi", czyli Opis podróży w 1566 z Poznania na Ruś, w formie listu do S. Herburta, kasztelana krakowskiego). Przedr.: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 569-581; poprawnie C. Studziński w książce: Pamiatky połemicznoho pyśmenstwa kincia XVI i pocz. XVII w. T. 1. Lw. 1906 s. 1-12; fragm. przedr.: J. Tretiak: Piotr Skarga w dziejach i literaturze unii brzeskiej. Kr. 1912 s. 54 nn.; K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV--XVIII w. W-wa 1914 s. 18-19.

Skierowana przeciwko braciom czeskim, wywołała polemikę z Jakubem Niemojewskim (zob.).

13. Wiary Kościoła rzymskiego wywody i greckiego niewolstwa historia. Kr. 1586, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Lw. 1586; pt. Za wiarę Kościoła rzymskiego dowody przeciw Grekom i Ormianom. Lw. 1728; Lw. 1738; W-wa 1761.

Listy i materiały

1. Do S. Hozjusza dat. w Poznaniu 1565. Ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857 s. 29-32.

2. Do nuncjusza Caligariego, dat. 12 września 1580; fragm. listu do nieznanego, prawdopodobnie z września 1583. Ogł. N. Lubowicz: K istorii jezuitow w litowsko-russkich ziemljach w XVI w. *Izwiestija Warszawskogo Uniwiersitieta* 1888 i odb.

3. List S. Warszewickiego do J. Wujka z 1571. Rkps Arch. Tow. Jezusowego w Rzymie nr Germ. 152 k. 43. (Tu wiadomości o B. Herbeście).

Listy w rkpsach Bibl. Czart. Wiad. podaje Estr. XVIII, 124.

Bibliografię podaje J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862.

OPRACOWANIA

Monografia: K. Mazurkiewicz: Benedykt Herbest, pedagog-organizator szkoły polskiej XVI wieku, kaznodzieja--misjonarz doby reformacji. Poz. 1925. [Rec.: L. Ręgorowicz: Rzecz o B. Herbeście. *Kur. Poz.* 1925 nr 344; A. Zand. *Nowiny Nauk.* 1925 nr 5; A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1926; N. Cieszyński. *Przegl. Homiletyczny* t. 4 (1926); J. Krypiakiewycz. *Zapysky Czyna sw. Wasilija Welikoho* t. 2 (1926) z. 1-2; C. Lechicki. *Minerwa Pol.* 1927 nr 2; M. Węglewicz. *Ateneum Kapłańskie* 1927].

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 50, 327, 339.—F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. I. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — (J. Łukaszewicz): O życiu i pismach B. Herbesta, kanonika poznańskiego, później członka zakonu jezuickiego. *Arch. Teolog.* (Poz.) t. 2 (1836). — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6-9. Kr. 1844--1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 65-67, 639-640; wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Herbst (Benedykt). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 11 (1862). — Herbest Benedykt. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 7 (1875). — P. Chmielowski: Dziesięć lat z dziejów wychowania w Polsce XVI w. *Bluszcz* 1877 nr 9-15. — M. A. Baraniecki: Wstęp do: Arytmetyka, kurs teoretyczny. W-wa 1884 *Bibl. Mat.-Fiz.* S. III t. 1 i fragm. w nadb. pt. Krótki rys rozwoju arytmetyki i o jej nauczaniu w Polsce. W-wa 1883. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Wyd. 2 poszerzone. Kr. 1892 s. 110-114. — K. Morawski: Jakuba Górskiego życie i pisma. *Rozpr.*

AU Wydz. Filol. t. 17 (1893) i odb. — K. Morawski: Górski Jakub. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1900-1901). — P. Chm. (Chmielowski): Herbst Benedykt. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 37-40. — A. Suszko: Predtecza Unii. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1903 t. 53, 55. — J. Fijałek: Moderniści katoliccy kościoła lwowskiego w XVI w. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — J. Tretiak: Piotr Skarga w dziejach i literaturze unii brzeskiej. Kr. 1912 s. 54 nn. — J. Grabowski: B. Herbesta „Arithmetica linearis", Cracoviae 1577. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 13 (1913) i odb.; por. *Spr. AU* 1913 nr 1. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. Kr. 1913 s. 106-119 i in. — K. Mazurkiewicz: Z młodych lat księdza B. Herbesta. *Przegl. Teolog.* 1924 z. 1. — M. Czapska: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 nr 19 s. 41 nn. — M. Wojciechowska: Dzieje dwóch szkół kresowych. *Kur. Poz.* 1929 nr 496. — J. Skoczek: Dzieje lwowskiej szkoły katedralnej. Lw. 1929 rozdz. 6. [Rec.: A. Knot. *Kwart. Hist.* 1929; odpowiedź autora. *Kwart. Hist.* 1930 s. 120; replika A. Knota. Tamże s. 122--123; A. Wojtkowski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 27. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. Bodniak: Prof. Jarosława Bidla dzieje braci czeskich w Polsce. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 396. — J. Lehmann: Konfesja sandomierska na tle innych konfesji w Polsce XVI w. W-wa 1937 s. 73 nn. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569--1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série *Droits et Lettres* nr 20. — B. Waczyński: Idea unijna w Polsce w XVI wieku. *Oriens* 1938 nr 5 s. 134. —

H. Barycz: Historia szkół Nowodworskich. T. 1: Od założenia do reformy H. Kołłątaja. (1588-1777). Kr. 1947. — S. Łempicki: Turnieje literackie w epoce Renesansu. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952 s. 23-31. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 310; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 183-184; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 155-156 i in.; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce".* — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Studia Staropol.* t. 2; rozdz. IV przedr. pt. Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów w XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — J. Warszawski: Polonica z rzymskiego Kodeksu Nowicjuszy Towarzystwa Jezusowego (1565--1586). Rzym 1955. [Rec.: T. Glemma. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 6]. — I. Zarębski: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. — J. Skoczek: Wstęp do: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. XV nn. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 20, 23, 25. — L. Piechnik: Początki seminariów nauczycielskich w Polsce w w. XVI. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 10. — I. Zarębski: Herbest Benedykt. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HERBURT JAN (1508–1577)

Inne formy nazwiska: Herbort; Joannes Herburtus de Fulstin.

Prawnik, historyk.

Ur. 1508 (wg R. Żelewskiego po 1524) w Fulsztynie; syn Jana i Jadwigi Chwałówny. Wg S. Starowolskiego kształcił się w Lowanium. W 1551 studiował w Bolonii. Był

sekretarzem królewskim Zygmunta Augusta, potem podkomorzym przemyskim, wreszcie kasztelanem sanockim. Wielokrotnie posłował na sejmy; czynnie działał w różnych komisjach. W 1563 sejm powołał go do kodyfikacji ustaw. W 1573 należał do poselstwa udającego się do Francji po Henryka Walezego. Za Batorego posłował do Szwecji (1576). Z małżeństwa z Katarzyną Drohojowską (1553) miał syna Jana Szczęsnego (zob.). Zmarł w 1577, najprawdopodobniej 16 listopada.

TWÓRCZOŚĆ

1. Statuta Regni Poloniae. Kr. 1563, dr. Łazarz Andrysowic. (Wg G. Korbuta jest to wyd. 2 — jednakże o istnieniu ed. wcześniejszej: Zamość 1557 — Estr. powątpiewa). Wyd. nast.: Kr. 1567; Zamość 1597; Gdańsk-W-wa 1613; Gdańsk-Frankfurt 1620; Gdańsk-W-wa 1693; Lubl. 1756.

Przekł. pol. pt. Statuta i przywileje koronne. Kr. 1570, dr. M. Szarffenberg. Fragm. dedykacji przekł. pol. przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Dzieło było używane w sądach przez dwa wieki, aż do wydania „Volumina legum" przez S. Konarskiego.

2. Locorum de fide communium latino-polonorum liber I... Głównych o wierze artykułów po polsku i po łacinie pisanych księgi I. Kr. 1569, dr. M. Siebeneicher. (Tekst pol. i łac. Więcej ksiąg tego dzieła nie wyszło).

3. Chronica sive Historiae Polonicae compendiosa... descriptio. Bazylea (1571), Druk. Oporiniana. In. wyd. Bazylea 1571, Druk. Oporiniana. Wyd. nast.: pt. Chronicon s. Historiae Polonicae compendiosa descriptio. Bazylea 1584 (egz. tego wyd. nieznane); Gdańsk 1609; Bazylea 1615; Gdańsk 1647; Królewiec 1658.

Jest to skrót pracy M. Kromera: De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Bazylea 1555 (zob.).

Przekł. franc.: F. Balduin pt. Histoire de Roys et Princes de Poloigne. Paryż 1573, dr. Olivier de Pierre l'Huillier. Przeróbka franc.: B. Vigenère pt. Les Chroniques et annales de Poloigne. Paryż 1573. (Najprawdopodobniej na podstawie pracy J. Herburta, a nie bezpośrednio M. Kromera).

Listy i materiały

1. Do Mikołaja Mieleckiego, wojewody podolskiego, dat. w Warszawie 21 czerwca 1576. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 208-209.

2. List Jana i Stanisława Herburtów do Jana Ruebera, dat. w Gródku 26 lutego 1576. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz 1, s. 207.

3. Dokument i kwit z 1566 dot. pensji. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 1, s. 129; t. 2. W-wa 1904 s. 16.

4. Rewers z sierpnia 1575. Wyd. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 1. W-wa 1843 s. 343-345; toż wyd. 2 W-wa 1854.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1799 s. 9-12. — T. Czacki: O litewskich i polskich prawach. T. 1. W-wa 1800 s. 39-40; przedr.: Dzieła. T. 1. Poz. 1843; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* z. 48-54. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 98. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — Ż. Pauli: Starożytności galicyjskie. Lw. 1838-1840 s. 19-22; por. *Przyj. Ludu* 1840 nr 32. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 274-278. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 484-486. — F. M. S. (Sobieszczański): Jan Herburt z Fulsztyna. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 266. — K. Dzieduszycki: Jan Herburt, kasztelan sanocki. Rys biograficzny. Lw. 1879. [Rec.: R. *Bibl. Warsz.* 1879 t. 2]. — E. Schirmer: Ueber J. Herburt, Castellan von Sanok, und seine Chronik. *Jahresbericht d. zweiten Obergymnasiums in Lemberg* i odb. 1889. [Rec.: F. Bostel. *Kwart. Hist.* 1889]. — Herburtowie polscy. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — J. Watulewicz: Herburtowie fulsztyńscy. Przemyśl 1904. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej XVI w. Kr. 1913. —

S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 257.— K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929 s. 24 i in. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. —

H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — T. Gostyński: Franciszek Krasiński, polityk złotego wieku. W-wa 1938 *Studia Historico-Ecclesiastica* 4, s. 112. — O. Łaszczyńska: Ród Herburtów w wiekach średnich. Poz. 1948 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Hist.* t. 14 z. 4. — Z. Bocheński: Portret J. Herburta (1508-1577). *Muzeum Nar. w Kr. Spr. i Rozpr. Rok 1951.* Kr. 1952. — F. Bielak: Działalność naukowa Szymona Starowolskiego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S.: *Hist. Nauk Społ.* z. 1 (1957) s. 246. — E. Triller: Dyskusja (po referacie: H. Szwejkowska: Problemy starych druków w polskich bibliotekach naukowych). *Druga Konferencja Naukowa Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa. Wr. Tow. Nauk. Wr. 3-5 XI 1954.* Wr. 1957 s. 115. — S. Wiliński: U źródeł portretu staropolskiego. W-wa 1958 s. 30-31. — R. Żelewski: Herburt Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HERBURT JAN SZCZĘSNY (1567—1616)

Inne formy nazwiska: Dobrowolski; Herbort; Herbułt.

Pseud.: Andrzej Maczuski; Piotr Grzegorzkowic (?); Lew Herburt (?).

P i s a r z p o l i t y c z n y, w i e r s z o p i s, w y d a w c a.

Ur. w 1567; syn Jana, kasztelana sanockiego, i Katarzyny z Drohojowskich. W 1579 zapisał się na Akademię Krakowską. Wcześnie osierocony (w 1577), pozostawał pod opieką Jana Zamoyskiego; za jego staraniem prawdopodobnie już w 1583 udał się na studia za granicę. W Ingolstadcie kształcił się pod kierunkiem filologa Roberta Turnera; studiował również w Lejdzie. Na ten okres przypadają jego pierwsze prace literackie. Zdobył niepospolitą wiedzę, władał językiem włoskim i francuskim. Po powrocie do Polski w 1587 posłował do Szwecji, następnie do Anglii. W 1589 udał się do Rzymu, gdzie zawarł znajomość z S. Reszką i T. Treterem. W 1590 z polecenia Zygmunta III udał się jako sekretarz królewski z misją dyplomatyczną do Pragi. Z czasem coraz silniej wiązał się z kanclerzem Zamoyskim. Od 1592 dzierżawił starostwo wiśnieńskie i mościckie, które mu w kilka lat potem (1598) nadał Zygmunt III. Kilkakrotnie był posłem na sejmy. W 1595 wziął udział w wyprawie Zamoyskiego na Wołoszczyznę, a w następnych udał się do Rzymu w sprawach ligi antytureckiej. W 1598 i 1599 posłował do Turcji. W 1600 uczestniczył pod dowództwem Zamoyskiego w wyprawie na Multany. Po śmierci Stanisława Herburta w 1603 zajął siłą zamek w Dobromilu i osiadł tam na stałe. W tym czasie związki z Janem Zamoyskim uległy osłabieniu. Zajęty wojnami z sąsiadami, do rokoszu Zebrzydowskiego przystąpił dopiero w 1607. Po pogromie guzowskim dostał się do niewoli i blisko dwa lata przesiedział w więzieniu. Uwolniony pod ciężkimi warunkami w maju 1609, rozpoczął ożywioną działalność wydawniczą. W 1611 sprowadził do Dobromila drukarza Jana Szeligę. Był zaciętym przeciwnikiem jezuitów oraz zwolenników unii i tym naraził się kołom dworskim i szlacheckim, dlatego też wydawanie *Kroniki* Długosza zmuszony był przerwać na księdze szóstej. Również koła duchowne sprzeciwiły się jego wyborowi na posła sejmu 1616. Żonaty był od 1601 z księżniczką Elżbietą Zasławską. Zmarł 31 grudnia 1616 w Dobromilu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Panegiricus... Joanni Zario Zamoiscio. Ingolstadt 1585, dr. W. Eiler. (Wyd. wraz z pismami innych autorów na cześć Zamoyskiego).

2. Przemowa Imci P. J. Szczęsnego Herburta... na sejmiku wyszyńskim na ten czas, gdy się wrócił z poselstwa tureckiego 1589 a. Rkps Bibl. Czart. nr 1577.

3. Epigramaty (jeden pt. Potrójny o sobie). Wyd. przy: P. Ciekliński: Potrójny. Zamość 1597, dr. M. Łęski (i wyd. nast.; zob. Ciekliński Piotr). Dwa epigramaty przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937 s. 85; toż wyd. 2 W-wa 1957.

4. Jezuita. Powst. 1606-1607.

Satyra przeciw P. Skardze. Wiad. zob. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 245.

5. Praktyka rakuska. (Wiersz). Fragm. ogł.: H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820; M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 126.

6. Przyczyny wypowiedzenia posłuszeństwa Zygmuntowi, królewicowi szwedzkiemu. Powst. 24 czerwca 1607. Wyd.: H. Schmitt: Rokosz Zebrzydowskiego. *Dzien. Lit.* 1857 nr 23-44 i odb. Lw. 1858 s. 497-502; J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 3. Kr. 1918.

7. Herkules. (Tyt. pierwotny: Gadka Hrycia z Fortuną. Poemat prozą i wierszem). Powst. w 1607. Wyd. wraz z Herkulesem słowieńskim K. Miaskowskiego przy: Piotr Grzegorzkowic: Wizerunek utrapionej Rzeczypospolitej. (Nazwisko P. Grzegorzkowic być może pseudonimem J. S. Herburta — zob. niżej: Utwory o autorstwie niepewnym poz. 16). Wyd. Dobromil 1612. Wyd. nast. Dobromil 1616. Fragm. przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 117-125.

8. Strzała... którą Korona Polska... do dziatek swych stanu rycerskiego wypuściła. Powst. w 1608 (wg W. Dobrowolskiej). Wyd. J. Czubek: Pisma..., jw. poz. 6, t. 2. Kr. 1918.

9. Punkta podane od jegomości pana Szczęsnego Herburta. Kr. 1608. Przedr. J. Czubek: Pisma..., jw. poz. 6. (Punktów jest osiem, podczas gdy identyczny z tym utworem „Skript Herburta z więzienia"—w rkpsie niegdyś bibl. w Petersb. nr 46 ze zbiorów J. A. Załuskiego, Silva rerum XVII w.—zawierał punktów dziewięć). Fragm. red. pt. Pismo... za którym chciał być z więzienia wolny, ogł. H. Malewska: Listy staropolskie z epoki Wazów. W-wa 1959.

10. Victoriae Kozakorum Nisoviorum de Tartaris Tauricanis in a. 1608. Narratio Herburthi. Rkps Bibl. Czart. nr 1577.

11. Tenże Herburt przysięga na zamku krakowskim przed grobem św. Stanisława 20 marca 1609. Rkps, jw. poz. 10.

12. Jan Szczęsny Herburt z więzienia wolny na sejmie warszawskim a. 1609. Rkps, jw. poz. 10.

13. Pan Szczęsny Herburt przeprasza króla Imci po rokoszu w Lublinie do Moskwy idącego 1609. Rkps, jw. poz. 10.

14. Rada potrzebna dnia 8 maja od Imp. Herburta roku 1610 wydana na sejmik wiśnieński. Rkps, jw. poz. 10.

15. Sposób obwarowania się i obrony od Tatar... podany. Rkps, jw. poz. 10.

16. Discurs... ex vinculis Cracoviae. Rkps, jw. poz. 10.

17. Przepraszanie po rokoszu JKMci uczynione od Pana Szczesnego Herburta z Dobromiela 1613 na konfederackim sejmie, co go ino 3 niedziele były. Wyd.: W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 283-285; K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 575-577.

18. Zdanie o narodzie ruskim spisane podczas konfederacji moskiewskiej od Pana Szczęsnego Herburta, dobromilskiego, wiśnieńskiego, mościckiego starosty. Powst. 1613 (wg L. Szczerbickiej ok. 1611). Wyd.: *Dokumienty objasniajuszczije istoriju zapadno-russkogo kraja*. Petersb. 1865 s. 214-228; przedr. W. Lipiński: Echa przeszłości. IV. Jan Szczęsny Herburt w obronie Rusi. *Z dziejów Ukrainy. Księga pam. ku czci W. Antonowicza, P. Święcickiego i T. Rylskiego*. Kijów 1912 s. 92-96. Fragm. ogł. W. Sobieski: Dymitr Samozwaniec a Polska. W książce: Studia historyczne. Król a car. Lw. 1912 s. 129-130.

Rkps Bibl. Czart., Teki Naruszewicza t. 107.

Przekłady

O przyjaźni i przyjaciołach. Dobromil b. r. (wg Estr. w 1611-1616). Ed. nast. wyd. S. F. Żukowski. Wil. 1817.

Kompilacja przekł. z dzieł Cycerona, Platona, Plutarcha. Wyd. pod nazwiskiem Andrzeja Maczuskiego, które wg S. Bodniaka jest pseudonimem J. S. Herburta.

Prace edytorskie

1. S. Orzechowski: Annales... Adiunximus vitam Petri Kmitae. Dobromil 1611, dr. J. Szeliga.

2. W. Kadłubek: Historia Polonica. Dobromil 1612, dr. J. Szeliga.

3. W. Kicki: Dialog w obronie Ukrainy. Dobromil 1615.

4. J. Długosz: Historia Polonica. (Ks. 1-4). Dobromil 1614, dr. J. Szeliga; wyd. nast. (Ks. 1-6). Dobromil 1615.

Edycja przerwana zakazem Zygmunta III.

Listy i materiały

1. Korespondencja z J. Zamoyskim z 1591-1605. Rkpsy Bibl. Zamoyskich, obecnie w Arch. Głównym Akt Dawnych w W-wie. Fragm. ogł. A. Sokołowski: Jan Szczęsny Herburt, pierwszy wydawca Kroniki Długoszowej. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 2-3.

2. Do Mikołaja Herburta, dat. z Jaworowa 26 maja 1604. Rkps Bibl. Czart.

nr 439. Fragm. ogł. W. Łoziński: Prawem i lewem. T. 2. Wyd. 2 Lw. 1904 s. 173--174; wyd. 4 Lw. 1931; wyd. 5 Kr. 1957.

3. Do Zygmunta III, dat. 7 lipca 1606. Rkps Bibl. Nar. nr 3083. Fragm. ogł. L. Szczerbicka: Jan Szczęsny Herburt — zarys monografii. *Ze studiów nad literaturą staropolską*. Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5.

4. Do M. Szyszkowskiego, dat. 1606. Rkps Bibl. Czart., Teki Naruszewicza t. 101 s. 5; toż rkps Bibl. Czart. nr 1577.

5. Listy: do Marcina z Klecka, dat. zapewne 1608; papieża Pawła V, dat. 1616; Tomasza Tretera; Jerzego Zbaraskiego. Rkpsy: Bibl. Czart. nr 1577 s. 189-191; Bibl. Ossol. nr 231 (zaginął 1939-1945); Bibl. Czart., Teki Naruszewicza t. 103 s. 928-933. Fragm. ogł.: W. Lipiński, jw. Twórczość poz. 18 s. 85-86; W. Dobrowolska: Młodość Jerzego i Krzysztofa Zbaraskich. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 7 (1926/1927) i odb. Przemyśl 1926 s. 179-181.

6. Listy do „królowej szwedzkiej" i do królowej Konstancji, dat. 1608. Rkps Bibl. Czart., Teki Naruszewicza t. 104 nr 122 s. 581-582, nr 124 s. 585.

7. Listy od i do biskupa przemyskiego S. Siecińskiego (m. in. w obronie drukarni dobromilskiej). Rkpsy (kopia z archiwum heilsberskiego) Muzeum Czart. nr 439 s. 1527-1528; Ossol. nr 231 k. 143 (zaginął 1939-1945). Fragm. ogł.: W. Łoziński, jw. poz. 2, s. 201; W. Lipiński, jw. Twórczość poz. 18 s. 89-90, 92.

8. Do W. Gembickiego. Wiad. zob. E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji. Kr. 1914 s. 193.

9. Od Jerzego Zbaraskiego, b. d. (1609). Wyd. A. Sokołowski: Listy księcia Jerzego Zbaraskiego, kasztelana krakowskiego. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 5 (1880) s. 159-160.

Rkpsy: Bibl. Czart. nr 1577 s. 189-191; Bibl. Ossol. nr 231 k. 280-282 (zaginął 1939-1945); Bibl. Czart., Teki Naruszewicza t. 103 s. 928-933. Fragm. ogł. W. Łoziński, jw. poz. 2, s. 191-192.

10. Od papieża Pawła V. Rkps był w bibl. w Petersb. Bibl. Czart. nr 1577. (Odpowiedź zob. poz. 5, rkps).

11. List polecający Anny Jagiellonki do palatyna reńskiego, dat. 1583. Wyd. A. Kraushar: J. S. Herburt z Fulsztyna, pierwszy wydawca dziejopisarzy średniowiecznych. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I, II* 1916.

12. List króla Imci do pana wojewody krakowskiego i innych panów senatorów o praktykach pana Szczęsnego Herburta z Gabrielem Batorym. Rkps Bibl. Czart. nr 1577.

13. List przyczynny do Króla JMci od synodu za P. J. Herburtem, dat. w Piotrkowie 15 sierpnia 1607. Rkps Bibl. Czart., Teki Naruszewicza t. 103 nr 159 s. 665 nn.

14. Od S. Żółkiewskiego, dat. z Tarnawy 17 listopada 1593. Wyd. T. Xże L. (T. Lubomirski) w: S. Żółkiewski: Listy. Kr. 1868.

15. Akt nadania przez J. Szczęsnego Herburta prawa wzniesienia cerkwi w Mościskach, dat. w Mościskach 12 stycznia 1604. Ogł. A. Wybranowski: Ongi w dworach i dworkach szlacheckich. Kr. 1898 s. 39-40.

16. Akty ugody między drukarzem Janem Szeligą oraz księgarzem Janem Policiusem w sprawie wydania Kroniki J. Długosza, zatwierdzone przez J. S. Herburta w Dobromilu 18 listopada 1615. Ogł. W. Łoziński: Spór drukarza z księgarzem w roku 1616. *Kwart. Hist.* 1889.

17. Cedula wystawiona J. Szelidze w Dobromilu 31 stycznia 1616. Ogł. W. Łoziński, jw. poz. 16.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Votum katolika jednego o jezuitach. Powst. 1606. Wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 2. Kr. 1918.

Zob. niżej poz. 9. Autorstwo wg A. Brücknera.

2. Rewersał listu szlachcica jednego do drugiego pisany, w którym się obmawia, że nie przybył na sejmik w Opatowie pro 16 Martii 1606 złożony, o którym zdanie swe i dyskursy różne przydawa. Wyd.: *Athenaeum* 1841 t. 2 s. 8; J. Czubek, jw. poz. 1.

Autorstwo J. S. Herburta wg A. Brücknera; przeczą J. Krupiński, L. Szczerbicka.

3. Skrypt o słuszności zjazdu stężyckiego. Powst. wiosną 1606. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1.

Autorstwo J. S. Herburta wg A. Brücknera; przeczy L. Szczerbicka; J. Czubek upatrywał autora w Mikołaju Zebrzydowskim lub Macieju Smoguleckim.

4. Przemowa do panów senatorów. (Wiersz). Powst. we wrześniu 1606. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 1. Kr. 1916.

Autorstwo wątpliwe wg W. Dobrowolskiej; nie J. S. Herburta wg L. Szczerbickiej.

5. Rozmowa o rokoszu. Powst. 1606. Wyd. H. Schmitt: Rokosz Zebrzydowskie-

go. Lw. 1858 Dod. s. 53; J. Czubek, jw. poz. 1. Fragm. (wypis) współczesny Rozmowie pt. Jezuitom i inszym duchownym respons... — wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 3. Kr. 1918.

Autorstwo wg A. Brücknera; przeczą J. Krupiński, L. Szczerbicka.

6. Reskrypt ślachcica jednego na ów skrypt, który przeciwko Zebrzydowskiemu... jakiś gregoryanek wydał: „Otóż tobie rokosz". Powst. 1606. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1.

Odpowiedź na pisemko P. Skargi: Otóż tobie rokosz. Autorstwo wg A. Brücknera.

7. Na pismo potwarzające ludzie cnotliwe pod tytułem „Otóż tobie rokosz", wydane na ohydę rycerstwa na rokoszu będącego, prawdziwa i krótka odpowiedź. Powst. 1606. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1.

Autorstwo wg A. Brücknera.

8. Echo o rokoszu. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 1. Kr. 1916.

Autorstwo wg A. Brücknera; wątpliwe wg W. Dobrowolskiej.

9. Consilium de recuperanda pace et in posterum stabilienda pace Regni Poloniae. Wyd. M. Ziemecki. B. m. 1607 (wyd. prawdopodobnie jednocześnie w 3 druk.).

Jest to rozszerzenie pisemka pt. Votum katolika... zob. poz. 1.

Wyd. nast.: b. m. 1609; b. m. 1610; w: P. Wangen: Paraleipomena. Lyon 1611; b. m. 1725; b. m. 1742; b. m. r. (Estr. notuje cztery odmienne ed. z 1607, z tego dwie wyd.: Uppsala, dr. J. Olai Nielsenius. Wg A. Brücknera wyd. w Uppsali nie było; tylko wyd. w 1609). Przedr. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 3. Kr. 1918.

Niektóre z dawniejszych źródeł wskazywały na autorstwo Szymona Steniusa. Wg S. Załęskiego, J. Czubka, T. Grabowskiego, L. Szczerbickiej autorem może być Jerzy Zbaraski, starosta piński; wg A. Brücknera — J. S. Herburt. W. Dobrowolska popiera tezę J. Czubka, lecz nie wyłącza możliwości współpracy Herburta.

10. Trąba na pospolite ruszenie przeciw jezuitom. Powst. 1607. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 3. Kr. 1918.

Autorstwo wg A. Brücknera; przeczy J. Krupiński.

11. Listy o kontrybucyjej pp. duchownych. Powst. 1607. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 3. Kr. 1918.

Autorstwo wg A. Brücknera; przeczą J. Krupiński, L. Szczerbicka.

12. Krótkie uważenie konstytucyjej nowotniej o jezuitach. Powst. 1607. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 3. Kr. 1918.

Autorstwo wg A. Brücknera.

13. Cenzura konstytucyj sejmowych przez posła jednego. Powst. 1607. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 3. Kr. 1918.

Autorstwo, jw.

14. Wojna czupryny z pontą. (Wiersz). Powst. 1607. Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 1. Kr. 1916.

Autorstwo, jw.

15. Sumnienie mówi. (Wiersz). Wyd. J. Czubek, jw. poz. 1. T. 1. Kr. 1916.

Autorstwo przypuszczalne, jw.

16. Wizerunek utrapionej Rzeczypospolitej... przy tym Herkules słowieński Kaspra Miaskowskiego. Dobromil 1612, dr. J. Szeliga. Wyd. nast.: Dobromil 1613; Dobromil 1616; pt. Obraz utrapionej Rzeczypospolitej. Kr. 1628 (ed. wątpliwa); pt. Utrapionej Rzeczypospolitej wizerunk. B. m. 1629.

Przeróbka J. D. Solikowskiego „Apocalipsis" (zob.) — powst. ok. 1588. Piotr Grzegorzkowic, pod którego imieniem zostało wyd., jest wg A. Brücknera pseud. J. S. Herburta. L. Szczerbicka wysuwa hipotezę autorstwa Piotra Cieklińskiego (zob.).

17. Artes Dobromilenses. Nauka dobromilska. Dobromil 1613, dr. J. Szeliga. Wyd. nast. Dobromil 1615 lub 1616.

Wyd. pod imieniem Jana Lwa, syna Szczęsnego. A. Sokołowski, W. Łoziński i S. Cynarski przypisują ten utwór J. Szczęsnemu.

OPRACOWANIA

Zarys monograficzny: L. Szczerbicka: Jan Szczęsny Herburt — zarys monografii. *Ze studiów nad literaturą staropolską*. Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5.

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — K. W. Wójcicki: Tatarzy. W książce: Obrazy starodawne. T. 2. W-wa 1843 s. 106 nn. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 112-114, 117-127. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2-3. W-wa 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 574-577. — H. Schmitt: Rokosz Zebrzydowskiego. *Dzien. Lit.* 1857 nr 23-44 i odb. Lw. 1858. — H. Schmitt: Kilka uwag w sprawie rokoszu Zebrzydowskiego. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 3 (1865) i odb. — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. X-XV. — A. Sokołowski: Jan Szczęsny Herburt, pierwszy wydawca Kroniki Długoszowej. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 2-3. — W. Łoziński: Spór drukarza z księgarzem w roku

1616. *Kwart. Hist.* 1889. — A. Rembowski: Rokosz Zebrzydowskiego. W-wa 1893 *Muzeum K. Świdzińskiego. Bibl. Ordynacji Krasińskich* t. 9/12 s. 450. — W. Łuszczkiewicz: Reszty zamku Herburta pod Dobromilem. Studium architektoniczne. *Spr. Komisji do Badania Hist. Sztuki w Pol.* t. 5 (1896) i odb. Kr. 1893. — W. Łoziński: Prawem i lewem. T. 2. Wyd. 2 Lw. 1904 s. 163-205; wyd. 4 Lw. 1931; wyd. 5 Kr. 1957. — A. Prochaska: Województwo ruskie wobec rokoszu Zebrzydowskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1908 t. 2 s. 980-981 i in. — W. Sobieski: Dymitr Samozwaniec a Polska. W książce: Studia historyczne. Król a car. Lw. 1912 s. 129-130. — A. Kraushar: J. S. Herburt z Fulsztyna, pierwszy wydawca dziejopisarzy średniowiecznych. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I, II* 1916. — A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. 1. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) i odb. Kr. 1917 s. 12-36. — T. Grabowski: Literatura luterska w Polsce wieku XVI (1530-1630). Poz. 1920. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1921]. — A. Brückner: Z starych książek. *Ref. w Pol.* 1921. — A. Brückner: [J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1-3. Kr. 1916-1918. Rec.]. *Kwart. Hist.* 1921. — W. Dobrowolska: Młodość Jerzego i Krzysztofa Zbaraskich. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 7 (1926/1927) i odb. Przemyśl 1926. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1928 nr 5 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 30); S. Bodniak. *Kwart. Hist.* 1929]. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 521 przypis; wyd. 2 W-wa 1939. — J. Krupiński: W sprawie pięciu pamfletów przypisywanych J. S. Herburtowi. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — C. Lechicki: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932. — S. Bodniak: Andrzej Maczuski i Jan Szczęsny Herburt. *Pam. Lit.* R. 31 (1934). — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 14 (1934) s. 139. — A. Strzelecki: Udział i rola różnowierstwa w rokoszu Zebrzydowskiego. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 124. — O. Borowiecki: J. S. Herburta „Zdanie o narodzie ruskim". *Biuletyn Pol.-Ukraiński* 1936. — J. Królińska: Rola ziemi przemyskiej w kulturze polskiej XVI i XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 303. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — K. Lepszy: Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego. Kr. 1939. — O. Łaszczyńska: Ród Herburtów w wiekach średnich. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz., Prace Komisji Hist.* t. 14 (1948) z. 4. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 2. Kr. 1950 s. 127-131. — A. Kawecka-Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVII wieku. Z. 6: Małopolska — ziemie ruskie. Wr. 1960 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10. — J. Maciszewski: Wojna domowa w Polsce (1606-1609). Studium z dziejów walki przeciw kontrreformacji. Cz. 1: Od Stężycy do Janowca. Wr. 1960. — S. Cynarski: Herburt Jan Szczęsny. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HESSE BENEDYKT (zm. 1456)

T e o l o g.

Ur. w Krakowie z ojca Jana. W 1407 zapisał się na wszechnicę krakowską, z końcem 1411 został bakałarzem, a na początku 1415 magistrem *artium*. Dwukrotnie piastował urząd dziekana wydziału filozoficznego. Z początkiem lutego 1425 uzyskał bakalaureat teologii, której profesorem (magistrem) został w 1431. Do 1456 sześciokrotnie był rektorem wszechnicy (po raz pierwszy w 1427/1428), a także, jako senior teologów, w 1448 i 1449 wicekanclerzem uniwersytetu. Oprócz wiedzy teologicznej posiadał wykształcenie w prawie kanonicznym, którego przypuszczalnie był lektorem. W sporze o prymat władzy w kościele stał na stanowisku koncyliarnym. Zmarł w 1456, przed 12 listopada.

TWÓRCZOŚĆ

1. Questiones. Powst. w czasie profesury. Nie wyd. Rkpsy Bibl. Jagiel. nr 1369 i in.

Traktaty treści filozoficznej — m. in. wykład dzieł Arystotelesa; teologicznej — m. in. o duszy, o odpustach, egzegeza św. Mateusza, traktat antyhusycki i in.; moralno-prawne i in.

2. Positio magistri Benedicti: Utrum sacrosanctae Basiliensi sinodo... et Felici papae quinto... a quodlibet salvari volenti obediendum sit necessario? Powst. najprawdopodobniej w pierwszej połowie 1440. Streszcz. podał Jan z Segovii: Historia gestorum gener. synod. Basileensis. Wyd.

E. Birk i R. Beer. *Monum. cons. gener. saec. XV. Conc. Basileense.* Scriptorum t. 3 cz. 2. Wiedeń 1886; J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1. Kr. 1900.
Rkps Bibl. Jagiel. nr 1217.
Traktat o soborze bazylejskim.

3. Lectura in sanctum Mathaeum.
Kopia rkps Bibl. Jagiel. nr 1364-1368.
Komentarz teologiczny do Ewangelii wg św. Mateusza w duchu koncyliarnym. Przypisywany Janowi Kantemu, jest dziełem B. Hessego.

Materiały

Materiały do dziejów działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Traktat o nauce prawa kanonicznego. Powst. ok. 1449. Ważniejsze fragm. ogł. J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego... w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898.
Rkps Bibl. Jagiel. nr 1369.

2. List do Zbigniewa Oleśnickiego z pierwszej połowy 1449. Wyd. A. Lewicki. *Codex Epistolaris Saeculi XV* t. 3 (1894) nr 17.
Autorstwo przypisał J. Fijałek: Studia..., jw. poz. 1 s. 150.

OPRACOWANIA

J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1. Kr. 1900. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — K. Michalski: Prądy filozoficzno-teologiczne na Uniw. Jagiel. w pierwszej dobie jego istnienia. *Nasza Myśl Teolog.* 1935 s. 33. — M. Hornowska i H. Zdzitowiecka-Jasieńska: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947 s. 152-155. — A. Klawek: Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XXXIII. — M. Rechowicz: St. Jean Kanty a-t-il été l'auteur du commentaire conciliariste sur l'Évangile de St. Matthieu? *Collectanea Theologica* 1955. [Rec.: A. Klawek. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1956 nr 1/3; R. Mols. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* t. 52 (1957) nr 1 s. 373]. — M. Rechowicz: Wpływ korektoriów paryskich na teksty skrypturystyczne w warsztacie naukowym mistrza B. Hesse. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1956 nr 4/6. — M. Rechowicz: Św. Jan Kanty i Benedykt Hesse w świetle krakowskiej kompilacji teologicznej z XV w. Lubl. 1958. [Rec.: P. Czartoryski. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1960 nr 2]. — M. Rechowicz: Hesse Benedykt. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 3 (1961).

HEWELIUSZ JAN (1611—1687)

Inne formy nazwiska: Hevelius; Hewel; Hewelke; Höfelcke; Hövellius; Höwelcke.

Matematyk, astronom.

Ur. 28 stycznia 1611 w Gdańsku; syn Abrahama, piwowara, i Korduli Hecker. Nauki początkowe pobierał w Grudziądzu, potem w Gdańsku, gdzie Piotr Krüger zachęcił go do badań astronomicznych. W 1630 wyjechał na studia prawnicze do Lejdy. Po roku opuścił uniwersytet i zwiedził Anglię, Francję, Włochy i Niemcy, nawiązując stosunki z wybitnymi uczonymi w zakresie nauk ścisłych. Powróciwszy do Gdańska w 1634 ożenił się z Katarzyną Rebeszken, zajął się warzeniem piwa i równocześnie prowadził badania astronomiczne. W 1641 ukończył budowę własnego obserwatorium. Został ławnikiem, a potem rajcą miejskim. Owdowiawszy w 1662 ożenił się rok później z Elżbietą Koopmann, która wydatnie pomagała mu w pracy. Działalność jego naukowa wzbudziła zainteresowanie wielu wybitnych uczonych i monarchów; w 1664 przyjęto go na członka Królewskiego Towarzystwa Naukowego w Londynie. Cieszył się poparciem Władysława IV i Jana Kazimierza, a później szczególnie Jana Sobieskiego, dzięki któremu od 1677 otrzymywał stałą roczną pensję. W 1679 pożar zniszczył mu obserwatorium, ale już w końcu roku następnego podjął pracę na nowo dzięki subwencji od Jana Sobieskiego, a także z zagranicy. Zmarł 28 stycznia 1687 w Gdańsku.

TWÓRCZOŚĆ

1. Selenographia sive lunae descriptio. Gdańsk 1647, dr. A. Hünefeld.

2. Mercurius in sole visus Gedani, anno christiano 1661. Gdańsk 1662, dr. S. Reiniger.

3. Cometographia. Gdańsk 1668, dr. S. Reiniger.

4. Machinae coelestis pars prior. Gdańsk 1673, dr. S. Reiniger; Machinae coelestis pars posterior. Gdańsk 1679, dr. S. Reiniger.

5. Prodromus astronomiae cum catalogo fixarum et firmamentum Sobiescianum. Gdańsk 1690, dr. J. Z. Stollius.

Listy i materiały

1. Korespondencja. Wyd. J. E. Olhoffius: Excerpta ex literis illustrissimorum et clarissimorum virorum... ad J. Hevelium conscriptis. Gdańsk 1683.

2. Korespondencja z różnymi osobami z 1645-1661, m. in. z M. Głoskowskim. Rkps w Bibliothèque Nationale w Paryżu sygn. MS. latin. 10347-10349.

Por.: J. N. Franke, A. Jakubowski: Maciej Głoskowski, matematyk polski XVII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 5 (1878) s. 140 i in. i odb.; F. Schwarz: Hevelius-Briefe. *Mitteilungen d. Westpreussischen Geschichtsvereins* t. 24 (1925).

3. Korespondencja z E. Halleyem. W: E. F. Mac Pike: Hevelius, Flamsteed and Halley. Three Contemporary Astronomers and their Mutual Relations. Londyn 1937.

4. Korespondencja z S. Lubienieckim młodszym. W: S. Lubieniecki: Theatrum cometicum. Cz. 1. Amsterdam 1668.

5. List do H. Oldenburga, dat. 5 lipca 1670. Wyd. w: *Philosophical Transactions* (Londyn) Abridg. 1809 t. 1 s. 514.

6. Od J. A. Komenskiego, dat. 25 lipca 1647. Wyd. J. Kváčala: Analecta Comeniana. Jurievi 1909.

7. Od J. Falcka Polonusa, dat. w Hamburgu 10/20 grudnia 1658. Wyd. J. C. Block: Jeremias Falck, sein Leben und seine Werke. Gdańsk 1890 s. 10-11.

Por. M. Mrozińska: [E. Iwanoyko: Jeremiasz Falck Polonus..., Poz. 1952. Rec.]. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1 s. 184 przyp. 41.

8. Listy w rkpsach bibl. w Anglii (Obserwatorium Greenwich, Royal Astronomical Society, Royal Society) oraz w Stanach Zjednoczonych. Wiad. podaje: T. Olczak: J. Heweliusz i magnetyzm ziemski. *Postępy Astronomii* 1955 z. 2.

9. Dokument królewski, dat. w Gdańsku 21 października 1677, dot. stałej rocznej pensji. Wyd. D. Wierzbicki: Żywot i działalność J. Heweliusza... *Pam. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1889) s. 30 przyp. i odb. Kr. 1888.

Podobiznę autografu podał H. Biegeleisen: Ilustrowane dzieje literatury polskiej. T. 4. Wiedeń (1906) s. 304.

Wiad. o in. listach i materiałach oraz pełną bibliografię zob. D. Wierzbicki: Żywot i działalność J. Heweliusza, jw. poz. 9.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — M. Lilienthal: Erläutertes Preussen. T. 2. Królewiec 1725 s. 235-268; t. 3. Królewiec 1726 s. 872. — K. B. Lengnich: Hevelius oder Anekdoten und Nachrichten zur Geschichte dieses grossen Mannes. In Briefen mit erläuternden Zusätzen und Beilagen. Gdańsk 1780. — J. F. Montucla: Histoire des mathématiques. T. 2. Paryż 1802. — J. H. Westphal: Leben, Studien und Schriften des Astronomen J. Hevelius. Królewiec 1820; por. *Beiträge z. Kunde Preussens* t. 3 (1820). — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — G. Löschin: Genealogische Nachrichten, J. Hevelius betreffend. W książce: Beiträge zur Geschichte Danzigs und seiner Umgebungen. T. 1. Gdańsk 1837 s. 52-59. — H. Skimborowicz: Żywot i prace J. Heweliusza, Gdańszczanina, żyjącego pod panowaniem 4 królów polskich. *Kalendarz Astronomiczno-Gospodarski* 1860 i odb. — F. A. Brandstäter: Johannes Hevelius, der berühmte Danziger Astronom. Sein Leben und seine Bedeutsamkeit. Gdańsk 1861. — H. Sk. (Skimborowicz): Heweliusz (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda t. 11 (1862). — G. A. Seidemann: Johannes Hevelius. Ein Beitrag zur Geschichte des 17 Jahrhunderts. *Programm d. Realschule in Zittau.* Zittau 1864. — R. Bergau: Das Hevelius-Kästchen. *Altpreussische Monatsschrift* t. 4 (1867). —

M. C. Béziat: La Vie et les travaux de Jean Hévélius. *Bulletino di Bibliografia e di Storia delle Scienze Matematiche e Fisiche.* T. 8. Wyd. B. Boncompagni. Rzym 1875. — J. N. Franke, A. Jakubowski: Maciej Głoskowski, matematyk polski XVII wieku. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 5 (1878) i odb. — D. Wierzbicki: Jan Heweliusz,

astronom polski. *Tyg. Ilustr.* 1888 nr 302-303. — D. Wierzbicki: Żywot i działalność J. Heweliusza, astronoma polskiego. *Pam. AU Wydz. Filol.* t. 7 (1889) i odb. Kr. 1888. — R. Prümers: J. Hewelke über die preussische und polnische Meile im Jahre 1681. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 5 (1890). — M. Bersohn: Kilka słów o J. Heweliuszu, astronomie gdańskim z wieku XVII, oraz o jego korespondencji. W-wa 1898. [Rec.: S. Srokowski. *Przegl. Pol.* 1899 t. 1; X. *Tyg. Ilustr.* 1899 nr 26]. — S. K. (Kramsztyk): Heweliusz Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 27/28 (1901). — L. Günther: Johannes Hevelius. *Himmel u. Erde* t. 15 (1903). — A. Brunn: J. Hevelius' wissenschaftliche Tätigkeit. *Schriften d. Naturforschenden Gesellschaft in Danzig* t. 13 (1911). — F. Schwarz: Johannes Hevelius, der Astronom 1611-1687. *Himmel u. Erde* t. 23 (1911). — W. Domansky: Johann Hewelcke. W książce: Alte Danziger. Gdańsk 1923. — F. Schwarz: Hevelius-Briefe. *Mitteilungen d. Westpreussischen Geschichtsvereins* t. 24 (1925). — J. Hevelke: Gert Havelke und seine Nachfahren. Geschichte der Familie Hevelke-Hewelcke und des Astronomen J. Hevelius 1434-1927. Gdańsk 1927. — T. Grabowski: Literatura gdańska i o Gdańsku. *Gdańsk. Przeszłość i teraźniejszość.* Lw. 1928. — T. Myszke: Zwycięzca spod Wiednia, król Jan III Sobieski, w literaturze polskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1933 nr 37 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 252). — J. P.: Chluba polskiej astronomii. *Kur. Poz.* 1937 nr 49. — E. F. Mac Pike: Hevelius, Flamsteed and Halley. Three Contemporary Astronomers and their Mutual Relations. Londyn 1937. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938 s. 155, 186. — J. Gadomski: Tarcza Sobieskiego nad Gdańskiem. *Wiad. Lit.* 1939 nr 31/32. —

J. Skoszkiewicz: O Janie Heweliuszu. *Wiedza i Życie* 1948 nr 6-7; por. J. Skoszkiewicz: O Janie Heweliuszu — gdańskim astronomie. *Tyg. Wybrzeża* 1948 nr 40. — Z. Brocki: J. Heweliusz i jego Tarcza Sobieskiego. *Problemy* 1951 nr 12. — A. Zajączkowski: Uług-Beg, wielki astronom z Samarkandy (1394-1449). *Przegl. Orientalistyczny* 1953. — J. Gadomski: Jan Heweliusz. *Urania* 1954 nr 5. — T. Olczak: J. Heweliusz i magnetyzm ziemski. *Postępy Astronomii* 1955 z. 2. — T. Olczak: Secular Variations of the Magnetic Declination at Gdańsk. *Acta Geophysica Polonica* t. 3 (1955) nr 1. — T. Przypkowski: Postęp techniczny między przyrządami astronomicznymi Kopernika, Brahego i Heweliusza. *Postępy Astronomii* 1955 z. 1. — L. Chmaj: Kartezjanizm w Polsce w XVII i XVIII w. *Myśl Filoz.* 1956 nr 5 s. 72-73. — E. Zinner: Deutsche und niederländische astronomische Instrumente des 11-18 Jahrhunderts. Monachium 1956. [Rec.: T. Przypkowski. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1960 nr 3/4]. — T. Przypkowski: Barbarzyńskie zniszczenie najcenniejszego zabytku Gdańska. *Problemy* 1957 nr 4. [Polemika: *Problemy* 1958 nr 5 s. 302-305]. — K. Kubik: Rola Gimnazjum Akademickiego w rozwoju nauk ścisłych w Gdańsku. *Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Księga pam. dla uczczenia czterechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum Gdańskiego.* Gdynia 1958. — J. Ułanowicz: Listy J. Heweliusza. *Urania* 1958 nr 7. — S. Wędkiewicz: Copernic et la Pologne. I. La fortune de Copernic en Pologne. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 11-12. — S. Wędkiewicz: „Ille sarmaticus astronomus". Tamże s. 235-236. — W sprawie domów Heweliusza. *Urania* 1958 nr 4. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — T. Przypkowski: Astronomia w Kaliszu. *Osiemnaście wieków Kalisza.* T. 1. Kalisz 1960. — E. Rybka: Heweliusz (Hevelius) Jan. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 4 (1961).

HOZJUSZ STANISŁAW (1504–1579)

Inne formy nazwiska: Hos; Hosius; Hosz; Hozyusz; Osius; Stanislaus Cracoviensis; Stanislaus Cracovianus; Stanislaus de Cracovia.

Humanista, teolog-polemista.

Ur. 5 maja 1504 w Krakowie z ojca Ulryka, mieszczanina, rodem z Marchii Badeńskiej, późniejszego przełożonego mennicy królewskiej, a następnie horodniczego w Wilnie, i matki Anny Schlacker. Po początkowych naukach odbytych w Wilnie wpisał się w sierpniu 1519 na Akademię Krakowską. Stopień bakałarza otrzymał w grudniu 1520.

W 1529 udał się na dalszą naukę do Włoch. Studiował prawo i literaturę klasyczną w Padwie, potem w Bolonii, gdzie 24 lipca 1534 uzyskał tytuł doktora obojga praw. Doskonale znał język niemiecki, łaciński i grecki. Po powrocie do kraju był zrazu sekretarzem P. Tomickiego, następnie został w 1537 kanonikiem warmińskim, w 1538 sekretarzem królewskim, a w 1543—kierownikiem kancelarii koronnej; prowadził sprawy pruskie. Przez dłuższy czas sympatyk reformy kościoła i człowiek świecki (choć od 1527 posiadacz kilku dochodowych stanowisk kościelnych), w 1540 otrzymał kanonikat krakowski, w 1542 sandomierski, a w 1543 przyjął święcenia kapłańskie i wkrótce rozpoczął zdecydowaną działalność kontrreformacyjną. W 1549 mianowany został biskupem chełmińskim i odbył dłuższą (do marca 1550) podróż dyplomatyczną do Pragi, Niderlandów i Wiednia. W 1551 otrzymał biskupstwo warmińskie. W 1558-1561 przebywał w Rzymie, skąd w 1560 jako poseł papieża Piusa IV udał się do Wiednia do cesarza Ferdynanda. Na sekretarza swego przyjął S. Reszkę. W 1561 został kardynałem, a w roku następnym uzyskał od Zygmunta Augusta nobilitację. W 1562-1563 był jednym z przewodniczących soboru trydenckiego. W 1565 założył kolegium jezuickie w Braniewie. W 1567 pełnił funkcję legata „*a latere*". Celem dopilnowania sprawy spadku po Bonie wyjechał w 1569 w poselstwie do Rzymu. W 1573 został mianowany przez papieża Grzegorza XII wielkim penitencjarzem. Zmarł 5 sierpnia 1579 w Capranica pod Rzymem.

TWÓRCZOŚĆ

1. Latina carmina. Kr. 1525, dr. H. Wietor. Przedr. (wraz z innymi młodzieńczymi wierszami z 1522-1536) F. Hipler, W. Zakrzewski pt. Carmina iuvenilia. W: Stanislai Hosii... epistolae. T. 1. Kr. 1879 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 4.

2. Confessio fidei catholicae christiana. Kr. 1553, dr. dziedzice M. Szarffenberga. (Tylko cz. 1). Całość wyd.: Moguncja 1557, dr. F. Behem. Wyd. nast. zob. Estr. XVIII, 278-281; wyd. 22 Kolonia 1573.

Przekł. franc.: J. Lavardin pt. Confession catholique de la foy chrestiène. Paryż 1566. Wyd. nast. Paryż 1579.
Przekł. niem.: Johann von Wege pt. Confession, das ist ein christliches Bekantnuss des catholischen Glaubens. Ingolstadt 1560; J. B. Fickler pt. Confession das ist Bekantnuss des allgemeinen... Glaubens. Dilinga 1572.

3. Dialogus de eo, num calicem laicis, et uxores sacerdotibus permitti, ac divina officia vulgari lingua peragi fas sit. Dilinga 1558, dr. S. Mayer. Wyd. nast.: Dilinga 1559; 1560.

Przekł. pol. pt. Rozmowa o tym, godzi li się laikom kielicha, księżej żon dopuścić i służbę Bożą językiem przyrodzonym odprawować. Kr. 1553. (Estr. nie notuje).

Przekł. niem. pt. Drei christliche Gespräch. Dilinga 1559. Wyd. nast.: b. m. 1560; pt. Kelchbüchlein. Ein christliches Gespräch. Dilinga b. r.

4. De expresso Dei verbo... libellus. Dilinga 1558, dr. S. Mayer. Wyd. nast. zob. Estr. XVIII, 284-286; wyd. nie znane Estr.: Dilinga 1560 (wiad. podaje J. Trypućko: Polonica vetera Upsaliensia. Uppsala 1958 poz. 1120); wyd. ostatnie: Antwerpia 1565.

Przekł. pol. (wg K. Mecherzyńskiego prawdopodobnie S. Reszki) pt. Księgi o jasnym a szczyrym Słowie Bożym. Kr. 1562.

Przekł. ang. pt. Of the Expresse Worde of God... a... Treatyse. Lowanium 1567.
Przekł. czeski: B. Hostannski pt. O zřetedlném Slovu Božijm. Litomyśl 1590.
Przekł. franc.: Lancelot de Carle pt. De l'expresse parole de Dieu. Paryż 1560.
Przekł. niem.: J. Haller pt. Von dem... Wort Gottes... ein... Schrift. Ingolstadt 1559.

5. Altera excussio confederationis Varsoviensis.

Przekł. pol.: S. Reszka pt. Konfederacjej w Warszawie r. 1573... rozbieranie. Wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. 565-578.

Wydania zbiorowe

1. Opera... Paryż 1562, dr. A. Gorbinus.

Wyd. zbior. najwcześniejsze. Tu m. in. poz. 2, 3, 4.

2. Opera omnia. Wyd. S. Reszka. T. 1-2. Kolonia 1584, dr. M. Cholinus.

Tu m. in. poz. 2-4. Wydanie najpełniejsze.

W XVI w. wydań zbiorowych było 12 — zob. Estr. XVIII, 288 nn.

Listy i materiały (wyd. ważniejsze)

1. Listy i materiały z 1525-1558. Z druków i rkpsów wyd. F. Hipler, W. Zakrzewski: S. Hosii... epistolae tum etiam eius orationes legationes. T. 1-2. Kr. 1879-1888 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 4, 9. (Wyd. obejmuje m. in.: korespondencję S. Hozjusza, m. in. z Albrechtem księciem pruskim, Ł. Bonamikiem, J. Dantyszkiem, S. Karnkowskim, M. Kromerem, S. Marycjusem, J. Tarnowskim, A. Zebrzydowskim, Zygmuntem Augustem; Divi Joannis Chrysostomi libellus elegans; Vita Petri Tomicki). (Tu zestawienie poprzednich wydań listów i materiałów. Zob. Wstęp t. 1, jw., s. XIII-XV).

2. Korespondencja z Jakubem Uchańskim z 1554-1573. Wyd. T. Wierzbowski: Uchańsciana, czyli zbiór dokumentów wyjaśniających życie i działalność Jakuba Uchańskiego. T. 3. W-wa 1890.

3. Korespondencja z księciem pruskim Albrechtem z 1560-1562 oraz list do księżnej Anny i odpowiedź. Wyd. E. M. Wermter: Kardinal Stanislaus Hosius, Bischof von Ermland und Herzog von Preussen. Ihr Briefwechsel über das Konzil von Trient (1560-62). Münster 1957 *Reformationsgeschichtliche Studien u. Texte* z. 82.

4. Korespondencja z Hieronimem Osorio z lat 1565-1578. Wyd. L. Bourdon: Jerónimo Osorio et Stanislas Hosius d'après leur correspondance (1565-1578). *Boletim da Biblioteca do Universidade de Coimbra* t. 23 (1956).

5. Przeszło sto listów z 1571-1579 (m. in. do Anny Jagiellonki, Katarzyny Jagiellonki, J. Zamoyskiego; od M. Kromera, Ł. Lędzkiego). Wyd. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840.

6. Do Anny Jagiellonki, dat. w Rzymie 24 marca 1576; do M. Kłodzińskiego, dat. tamże 15 maja 1576; do podchorążego Maciejowskiego, dat. tamże 10 listopada 1576. Wyd. I. Polkowski: Sprawy wojenne króla Stefana Batorego. Dyjaryjusze, relacyje, listy i akta z lat 1576-1586. Kr. 1887 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 11.

7. Listy do J. Łaskiego. Wyd. F. Hipler: Reliquiae Hosianae. *Pastoralblatt f. d. Dioecese Ermland* 1893.

8. Siedem listów od Piotra Kostki z lat 1557-1568. Ogł. T. Glemma: Piotr Kostka. Lata młodzieńcze i działalność polityczna. 1532-1595. Tor. 1959 *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 61 (1956) z. 2.

9. Testament z 1569. Wyd. S. Reszka w: S. Hozjusz: Opera omnia. T. 2. Kolonia 1584 s. 483. In. wyd.: Kolonia 1639. Zob. też Wyd. zbior.

Przekł. pol.: S. Smoczyński. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1936 i odb.

Podobiznę rkpsu podał H. Biegeleisen: Ilustrowane dzieje literatury pol. T. 3. Wiedeń (1901) s. 228.

10. List S. Reszki, dat. w Rzymie 16 sierpnia 1579, do Jana Hozjusza, brata Stanisława, dot. okoliczności śmierci kardynała. Wyd. S. Reszka pt. Epistola de transitu S. Hosii 1579. W: S. Hozjusz: Opera omnia, jw. poz. 9 s. 485-491.

Przekł. pol.: A. S. pt. Zgon Stanisława Hozjusza. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1936.

Zob. też dział: Listy i materiały, pod hasłami: Dantyszek Jan, poz. 10; Górski Jakub, poz. 2, 3; Grzepski Stanisław, poz. 1, 2; Herbest Benedykt, poz. 1; Karnkowski Stanisław, poz. 4 oraz Prace edytorskie poz. 1; Mączyński Jan, poz. 4; Rotundus Augustyn, poz. 1-4; Solikowski Jan Dymitr, poz. 8. Wiad. o wizerunkach Hozjusza za granicą i w Polsce zebrał J. Umiński: Zagadnienia hozjańskie. *Przegl. Teolog.* 1930.

Pełniejszą bibliografię utworów oraz wiadomości o listach i materiałach podają m. in.: A. Eichhorn: Der ermländische Bischof und Cardinal. T. 1. Moguncja 1854 s. 15-19; F. Hipler: Hosius als Schriftsteller. *Pastoralblatt f. d. Dioecese Ermland* t. 25 (1893), t. 28 (1896); J. Umiński: Korespondencja Hozjusza z lat 1558-1579. *Pam. V Zjazdu Historyków Pol. w W-wie.* T. 1. W-wa 1930 s. 311 i odb.; T. Glemma: O archiwach warmińskich we Fromborku. *Archeion* 1931 s. 22 nn; J. Smoczyński: Bibliografia Hosiana. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1937 s. 972-973 i odb.; P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII s. 104; A. Liedtke: Dokoła zagadnień hozjańskich. *Nasza Przeszłość* 1948 t. 4 i odb.; H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 749 i in.; R. Żelewski: (Głos w dyskusji). *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Naukowej Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954; H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 221 nn.

OPRACOWANIA

Monografia (przestarzała): A. Eichhorn: Der ermländische Bischof und Cardinal S. Hosius. T. 1-2. Moguncja 1854-1855. Zob. też: D. Korioth: Namenregister zu Eichhorns Stanislaus Hosius. *Zeitschrift f. d. Geschichte Ermlands* t. 11 (1897).

S. Reszka: Stanislai Hosii... vita. Rzym 1587. (Inne wyd. zob. Reszka Stanisław, Twórczość, poz. 5); wyd. J. Smoczyński. Pelplin 1938. [Rec.: K. Drzymała. *Przegl. Powsz.* 1938 t. 220; Bieszk. *Mies. Die-*

cezji Chełmińskiej 1938]. Przekł. niem.: J. Fickler pt. Gründliche und ausführliche Beschreibung der Geschichten gantzen Lebens und Sterbens... S. Hosii. Ingolstadt 1591. — T. Treter: Theatrum virtutum... S. Hosii. Rzym 1588. (In. wyd. zob. Treter Tomasz, Twórczość, poz. 5). — P. Pallavicini Sforza: Istoria del Concilio di Trento. T. 1-2. Rzym 1656-1657; przekł. niem.: T. F. Klitsche pt. Geschichte des tridentinischen Conciliums. T. 1-8. Augsburg 1836. — J. Thévenot: Histoire des plus illustres et sçavans hommes. Paryż 1695. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723 s. 280; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. —

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 120, 567, 598. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Lw. 1822 s. 426, 495; t. 4. Lw. 1852. — J. Szarkiewicz: O S. Hozyuszu, kardynale i biskupie warmińskim. *Posiedzenie Publiczne Królewskiego Uniw. ... odbyte dnia 17 września 1828 roku.* W-wa 1828. — K. Wunster: Polens ausgezeichnete Männer biographisch dargestellt. T. 1. Głogów 1829. [Rec.: K. S. *Czasopism Zakładu Nauk. im. Ossol.* 1832 t. 1]. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — E. K.: S. Hozjusz, kardynał, biskup warmiński. *Przyj. Ludu* 1837 nr 34, 36. — J. Voigt: Der Herzog Albrecht von Preussen und der Cardinal S. Hosius, Bischof von Ermland, als Repräsentanten der protestantischen und katolischen Kirchen in Preussen. *Neue Preussische Provinzialblätter* t. 8 (1849). — J. Łepkowski: Tajne listy króla polskiego Zygmunta Augusta do S. Hozjusza. Wiedeń 1850. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poz. 1853 s. 44-66. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 465-471; t. 2. Kr. 1858 s. 57-59, 593-597; wyd. 2 tomu 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 90-91. — Chełmecki: Hozjusz w walce z reformą. *Czas* 1857 nr 236 nn. — Spielmann: S. Hosius des berühmten Bischofs Leben. (*Program Gimnazjum w Akwizgranie*). Akwizgran 1857. — J. B. (J. Bartoszewicz): Hozjusz (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — E. Reimann: Ueber die Relatio Hosii. *Forschungen z. Deutschen Geschichte* t. 8 (1868). — W. Zakrzewski: Powstanie i wzrost reformacji w Polsce. Lipsk 1870 s. 186-187. — Zum Hosiusjubiläum. *Pastoralblatt f. d. Dioecese Ermland* t. 11 (1879). —

F. Hipler. W. Zakrzewski: Wstęp i wyd.: S. Hosii... epistolae. Kr. 1879-1888 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 4, 9. [Rec.: X. Liske. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1881 t. 45; F. Bostel. *Kwart. Hist.* 1889; Dittrich. *Historisches Jahrbuch* 1889 t. 10; Druffel. *Deutsche Literaturzeitung* 1890 nr 32]. — F. Hipler: Die Biographen des S. Hosius. *Zeitschrift f. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 7 (1880) i odb. Braniewo 1879. — A. Reusch: Stanislaus Hosius. *Zeitschrift d. Westpreussischen Geschichts-Vereins* t. 2 (1880). — L. Sowiński: Stanisław Hozjusz. *Kłosy* 1880. — J. Mycielski: Kandydatura Hozjusza na biskupstwo warmińskie w roku 1548 i 1549. *Przegl. Pol.* 1881 t. 59 i odb. [Rec.: *Prawda* 1881; K. Jarochowski. *Kraj* 1886 nr 321]. — P. Żukowicz: Kardinał Gozij i polskaja cerkow jego wriemieni. Petersb. 1882. — K. Hoszowski: Fundacja kardynała Zbigniewa Oleśnickiego... z dodaniem żywota kard. S. Hozjusza. Lw. 1884. — F. Hipler: Die deutschen Predigten und Katechesen der ermländischen Bischöfe Hosius und Kromer. Kolonia 1885. [Rec. X. L. (Liske). *Kwart. Hist.* 1887]. — P. Żukowicz: Christijanskoje izpowiedanije wiery, izdannoje ot imieni pietrokowskogo sinoda 1551 r. *Christijanskoje cztienije* 1885 nr 5-10. — F. Hipler: Stanislaus Hosius. *Kirchenlexikon*. T. 6. Fryburg 1889. — F. Koneczny: Szkoła Hozjusza w Prusiech. *Przegl. Powsz.* 1891 t. 4. — H. Ehrenberg: Wstęp do wyd.: Urkunden und Aktenstücke zur Geschichte der... polnischen Landesteile. Lipsk 1892. — F. Koneczny: Zatarg szkolny chełmiński, 1554-1557. *Przegl. Powsz.* 1892. — F. Hipler: Reliquiae Hosianae. *Pastoralblatt f. d. Dioecese Ermland* t. 25 (1893). — F. Hipler: Hosius als Schriftsteller. *Pastoralblatt f. d. Dioecese Ermland* t. 25 (1893); t. 28 (1896). — J. Fijałek: Nieznany wiersz Hozjusza. *Przegl. Pol.* 1894 t. 2 i odb. Kr. 1895. — F. Hipler: Der fünfzigste Psalm Miserere in der poetischen Umschreibung des S. Hosius. *Pastoralblatt f. d. Dioecese Ermland* t. 26 (1894). — F. W. E. Roth: Ein Brief des S. Hosius, Bischof von Ermland. *Centralblatt f. Bibliotheck-Wesen* t. 11 (1894). — P. Simson: Stanislaus Hosius. *Preussische*

Jahrbücher 1897. — S. Steinherz: Wstęp i wyd.: Nuntiaturberichte aus Deutschland. 1560-1572. Cz. 2 t. 1: Die Nuntien Hosius und Delfino (1560-1561). Wiedeń 1897. [Rec.: Ehses. *Historisches Jahrbuch* 1898 t. 19]. — R. Sickel: Römische Berichte V. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften in Wien Philos.-Hist. Classe* t. 144 (1901). —

A. Brückner: Druki protestantów polskich w Prusiech. *Pam. Lit.* R. 2 (1903).— B. Czarnik: Nieznany wiersz Hozjusza. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — A. Deboli: Kardynałowie Polacy. *Kwart. Teolog.* 1904 z. 1-2. — K. Miaskowski: Z młodych lat S. Hozjusza. *Przegl. Kościelny* 1904 i odb. — A. Syski: Kardynał Hozjusz. *Przew. Katolicki* 1904. — Na uczczenie czterechsetnej rocznicy urodzin Hozjusza. *Kur. Poz.* 1904 nr 111. — Kölnische Zeitung o Hozjuszu. *Przew. Katolicki* 1904. — J. Šusta: Die römische Curie und das Concil von Trient unter Pius IV. T. 1-4. Wiedeń 1904-1911. — Rocznica Hozjusza. *Głos Narodu* 1905 nr 106. — W. Michalski: Hozjusz i reformacja w Polsce w latach 1551-1558 na podstawie jego własnej korespondencji dotąd opublikowanej. *Przegl. Kościelny* 1906-1907. — B. Elsner: Der ermländische Bischof S. Hosius als Polemiker. Królewiec 1911. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce XVI w. Kr. 1913. — E. Buchholz: S. Hosius, Fürstbischof von Ermland und Kardinal. Ein Bekennerbild aus dem Reformationsalter. Beilage zur „Warmia". Heilsberg 1914. — J. Kolberg: Ein Brief des Hosius vom Jahre 1538. *Zeitschrift f. d. Geschichte Ermlands* t. 19 (1916). — K. Miaskowski: Jugend und Studienjahre des ermländischen Bischofs und Kardinals S. Hosius. Tamże i odb. [Rec.: S. Kot. *Kwart. Hist.* 1918].— J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość bibliograficzna i patrystyczna. *Polonia Sacra* 1918 nr 1; 1919 nr 3. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1921 s. 75]. — W. Płotnikow: Andriej Fricz Modrzewskij i Stanisław Gozij. Oczerk iz istorii polskoj rieformacii XVI w. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1918. —

A. Brachvogel: Die Bildnisse der ermländischen Bischöfe. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* 1919 t. 20. — S. Kot: Andrzej Frycz Modrzewski. Studium z dziejów kultury polskiej w. XVI. Kr. 1919; wyd. 2 Kr. 1923. [Rec.: O. Halecki. *Ref. w Pol.* 1921]. — S. Janicki: Polski kościół i dom Św. Stanisława w Rzymie. Rzym 1925. — J. Umiński: W związku z projektem starań o beatyfikację kardynała Hozjusza. *Ateneum Kapłańskie* 1925. — M. Gumowski: Ulryk Hozjusz, ojciec kardynała, horodniczy wileński. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 171. Przekł. niem.: E. Buchholz pt. Ulrich Hosius, der Vater des Fürstbischofs von Ermland. *Unsere Ermländische Heimat* 1927 nr 4-5. — B. Horodyński: Do genealogii kardynała Hozjusza. *Ateneum Kapłańskie* 1926 s. 405. — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927 s. 202-203. —

W. Patykiewicz: Prymat Stolicy Apostolskiej w świetle pism X. S. Hozjusza, kardynała i biskupa warmińskiego. *Przedświt* 1927. — J. Umiński: Sprawozdanie z poszukiwań rzymskich do monografii o kardynale S. Hozjuszu. *Ateneum Kapłańskie* 1927. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 315]. — J. Bielowski: Z działalności publicznej S. Hozjusza (1534--1549). *Ateneum Kapłańskie* 1928. [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur..., jw.]. — H. Cichowski: Nieznane dzieło polemiczne jezuickie z XVII wieku. *Przegl. Powsz.* 1928 t. 179. [Rec.: O. Forst--Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928]. — H. Cichowski: O polemice kardynała Hozjusza z reformatorem Janem Łaskim. *Przegl. Teolog.* 1928. [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930); K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 315; E. Bursche. *Ref. w Pol.* 1934]. — M. Czapska: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 s. 41, 43-44, 50. — T. Glemma: Stany pruskie i biskup chełmiński Piotr Kostka wobec drugiego bezkrólewia (1574-1576). *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 42 (1928). — A. Kossowski: Hozjusz i Orzechowski w ostatnim roku soboru trydenckiego. *Przegl. Powsz.* 1928 t. 177 i nadb. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 154]. — Langkau: Zum Gedächtnis der ermländischen Bischöfe Hosius und Kromer. *Unsere Ermländische Heimat* 1928. — M. Morawski: S. Hozjusz w świetle świadectw współczesnych. *Przegl. Katolicki* 1928. — M. Morawski: Hozjusz a Polska. *Gaz. Kościelna* 1928 z. 20 i odb. — J. Umiński: Stanisław Hozjusz. Płock 1928 *Żywoty Polaków i Polek dobrze zasłużonych ojczyźnie* nr 1; wyd. 2 pt. Kardynał S. Hozjusz, biskup warmijski, 1504-1579. Opole 1948 *Świetlane Polski Postacie* nr 3. [Rec.: M. Morawski. *Ateneum Kapłańskie* 1928; *Wiad. Urzęd.*

Admin. Apost. Śląska Opolskiego 1948 nr 22 s. 43-44; J. Kruszyński. *Ateneum Kapłańskie* 1949]. — Sprawa przyszłego procesu beatyfikacyjnego kardynała S. Hozjusza. *Mies. Kościelny dla Archidiecezji Gnieźnieńskiej i Poz.* 1928 nr 6. — Anonymus: Stanisław Hozjusz. 350-lecie śmierci wielkiego kardynała i biskupa chełmińskiego. *Krzyż* (Pelplin) 1929 nr 51-52; 1930 nr 1-2. — S. Bednarski: Geneza Akademii Wileńskiej. Wil. 1929.— M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od 16-18 w. *Nauka Pol.* t. 11 (1929) s. 146. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* 1929 t. 3 s. 180. — Stanisław Hozjusz. *Kur. Lit.-Nauk.* 1929 nr 41 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* 1929 nr 281). — S. Bodniak: Jan Patruus i Melchior Nering. Przyczynek do dziejów książki w Poznaniu XVI w. *Kronika Miasta Poz.* 1930 s. 370-371. — T. Glemma: Starania biskupa Piotra Kostki (1574-95) o nawrócenie mieszczan chełmińskich i toruńskich. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1930 z. 4 s. 298. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930) s. 5 nn. [Rec.: J. Woroniecki. *Przegl. Katolicki* (Amerykański) 1930 nr 7]. — J. Umiński: Zagadnienie wpływu św. Augustyna na S. Hozjusza. *Przegl. Teolog.* 1930 i odb. Lw. 1932. — J. Umiński: Zagadnienia hozjańskie. Tamże. Por. *Nasza Myśl Teolog.* 1930. — J. Umiński: Korespondencja Hozjusza z lat 1558-1579. *Pam. V Zjazdu Historyków Pol. w W-wie.* T. 1. W-wa 1930 i odb. [Rec.: A. Kossowski: W sprawie korespondencji Hozjusza. *Ateneum Kapłańskie* 1931 t. 27 i odb.].— F. Ossowski: Ze stosunków S. Hozjusza z prałatami i kanonikami kapituły płockiej w w. XVI. *Mies. Pasterski Płocki* 1930-1931. — J. Berger: Księga o kościele Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Cieszyn 1931. [Rec.: S. Kot. *Ref. w. Pol.* 1934].—T. Glemma: O archiwach warmińskich we Fromborku. *Archeion* 1931 s. 22 nn.—T. Grabowski: Z dziejów humanizmu w Królewcu (1550-1556). *Spr. PAU* 1931 nr 4. — S. Gronowski: Kult Matki Boskiej w życiu i dziełach S. Hozjusza. (Z powodu projektu beatyfikacji w 350-lecie zgonu). *Ateneum Kapłańskie* 1931. — J. Lortz: Kardinal S. Hosius. Beiträge zur Erkenntnis der Persönlichkeit und des Werkes. Gedenkschrift zum 350 Todestag. Braniewo 1931 *Abhandlungen d. Staatlichen Akademie Braunsberg.* [Rec.: S. Bednarski. *Przegl. Powsz.* 1932 t. 195; Keyser. *Mitteilungen d. Westpreussischen Geschichtsvereins* 1932; B. Maschker. *Historische Zeitschrift* 1932 t. 146; F. Sawicki. *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift* 1932; J. Smoczyński. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1932; T. Spačil. *Orientalia Christiana* 1932; K. Völker. *Deutsche Literaturzeitung* 1932; J. Umiński. *Collectanea Theologica* 1932; J. Umiński. *Kwart. Hist.* 1932; J. Hollnsteiner. *Historische Zeitschrift* 1933 t. 148; K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 74; P. Polman. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* 1933; W. J. *Ateneum Kapłańskie* 1934]. — J. Umiński: Kandydatura Hozjusza na Stolicę Apostolską. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 191 i odb. [Rec.: K. Völker: Die Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1935 s. 153]. —

P. Polman: L'Élément historique dans la controverse religieuse du XVI-e siècle. Gembloux 1932. [Rec.: H. Jedin. *Th. Rv.* 8, 1933 s. 305-311]. — J. Umiński: Zapomniany rysownik i rytownik Polski XVI w. X. Tomasz Treter i jego Theatrum Virtutum D. Stanislai Hosii. *Collectanea Theologica* (= *Przegl. Teolog.*) t. 13 (1932) i odb.; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 11 (1931). [Rec.: Z. Obertyński. *Ruch Lit.* 1932; Ant. Kn. *Kwart. Hist.* 1932; Bog. *Prąd* 1932]. — J. Umiński: Opinie o cnotach, świątobliwości i zasługach S. Hozjusza. Lw. 1932. [Rec.: S. Bednarski. *Przegl. Powsz.* 1932 t. 195; K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); M. M. (Morawski). *Ateneum Kapłańskie* 1932; J. Smoczyński. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1932; K. Völker: Neue Forschungen zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1933 s. 75]. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — K. Brandi: Die deutsche Reformation und Polen. *Deutschland und Polen.* Monachium 1933 s. 81-95. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 38. — J. Smoczyński: Ogólny ustrój Kościoła i prymat jurysdykcyjny u Hozjusza. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1933. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — S. Frankl: Nauka Hozjusza o prawdziwym Kościele. *Gaz. Kościelna* 1934. — S. Frankl: Stanowisko kardynała Hozjusza na tle kontrowersji eklezjologicznej w. XVI. *Gaz. Kościelna* 1934. — S. Frankl: Doctrina Hosii de notis Ecclesiae in luce saeculi XVI considerata. Rzym 1934. [Rec.: I. Dziedziak. *Ateneum Kapłańskie* 1934; W. Lohn. *Przegl. Teolog.* 1934; J. Smoczyński. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1934;

J. Stepa. *Przegl. Teolog.* 1934]. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 40 i in. — K. Piekarski: Hozjusz Modrzewskiemu. *Ref. w Pol.* 1934. —

H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Do genezy Akademii Wileńskiej. *Ateneum Wil.* 1935 s. 169. — S. Bodniak: Prusy Królewskie wobec unii z Koroną. *Pam. VI Powsz. Zjazdu Historyków Pol. w Wilnie.* T. 1. Lw. 1935 s. 57 nn. — S. Frankl: Doctrina Hosii de sacrificio Missae cum decreto Tridentino comparata. *Przegl. Teolog.* (= *Collectanea Theologica*) 1935. — S. Kot: Anglo-Polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 63. — J. Smoczyński: Uwagi o studiach i pracy teologicznej Hozjusza. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1935 i odb. — J. Bochenek: S. Hozjusza nauka o eucharystii. *Warsz. Studia Teolog.* 1936 nr 13. [Rec.: J. Smoczyński. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1936; S. Frankl. *Przegl. Teolog.* 1936; W. Zajączkowski. *Przegl. Powsz.* 1937 t. 213].— T. Glemma: Zapiski nuncjusza polskiego Wincentego dal Portico z r. 1568. *Przegl. Teolog.* 1936. — J. Smoczyński: Kardynał Hozjusz o autorytecie magisterskim soborów i papieży. *Księga pam. ku uczczeniu... W. Okoniewskiego.* Pelplin 1936.— L. Bernacki: La Doctrine de l'Église chez le cardinal Hosius. Paryż 1936. [Rec.: *Kultura* 1937 nr 10; J. Pastuszka. *Przegl. Powsz.* 1938 t. 217; B. K. *Ateneum Kapłańskie* 1938]. —

P. Czaplewski: Hieronima Rozrażewskiego młodsze lata w świetle jego korespondencji. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1937. — S. Janasik: La Chiesa ed Ospizio di S. Stanislao V. M. in Roma. *Przegl. Teolog.* 1937. — Z. Skowroński: S. Hozjusza nauka o usprawiedliwieniu. *Warsz. Studia Teolog.* 1937 nr 15 i odb. [Rec.: L. Bernacki. *Ateneum Kapłańskie* 1938]. — J. Smoczyński: Eklezjologia S. Hozjusza. Pelplin 1937 *Wyd. Teolog. Diecezji Chełmińskiej* 1. [Rec.: J. Pastuszka. *Przegl. Powsz.* 1938 t. 217; A. Liedtke. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1937]. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440--1600). Kr. 1938. — W. Borowy: Prześladowani katolicy angielscy i szkoccy w Polsce XVI wieku. *Przegl. Powsz.* 1938 t. 219; toż w skrócie w jęz. angielskim pt. English and Scottish Reformation Exiles in Poland. *Warsaw Weekly* 1938 nr 9. — K. Drzymała: [J. Smoczyński: Bibliographia Hosiana. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1937 i odb. Rec.]. *Przegl. Powsz.* 1938 t. 220. — T. Gostyński: Franciszek Krasiński, polityk złotego wieku. W-wa 1938 *Studia Historico-Ecclesiastica* 4. — T. Gr. (Grabowski): Przed kanonizacją Hozjusza. *Kur. Poz.* 1938 nr 182. — J. Smoczyński: Świątobliwy sługa Boży S. Hozjusz. 1564-1579. Pelplin 1938. [Rec.: *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1938].— U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — J. Umiński: Le Cardinal Stanislas Hosius et le Concile de Trente. *Bulletin of International Committee of Historical Sciences* t. 10 (1938). — J. Umiński: Polityczna rola S. Hozjusza. W-wa 1938. — B. Waczyński: Idea unijna w Polsce w XVI wieku. *Oriens* 1938 nr 5 s. 134. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. — E. Łopaciński: Horodnictwo wileńskie w latach 1470-1794. *Wilno* 1939 nr 2 s. 84. —

T. Glemma: Caritas w kościelnych dziejach Polski. *Caritas* 1945 nr 3. — G. M. Grabka: Cardinalis Hosii Doctrina de Corpore Christi Mystico. Waszyngton 1945. — H. Barycz: Historia szkół Nowodworskich. T. 1: Od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1947. — W. Pociecha: Arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Dzierzgowski, prymas Polski (ok. 1490-1559). Zarys biograficzny. *Nasza Przeszłość* 1947 t. 2 s. 48 i in. — A. Klawek: Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XXXIII. — A. Liedtke: Dokoła zagadnień hozjańskich. *Nasza Przeszłość* 1948 i odb. — K. Górski: Polityczna rola Warmii w Rzeczypospolitej 1466-1772. *Przegl. Zach.* 1949 nr 7/8 s. 9 nn. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 211--212 i odb. — M. Biskup: Elbląg w czasach Rzeczypospolitej. (Z problematyki historiograficznej miasta). *Przegl. Zach.* 1952 nr 5/6 s. 19 nn. —

H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 749 i in. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. W-wa 1953 s. 25 i in. — K. Lepszy: Andrzej Frycz Modrzewski. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 99, 100 i in.; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*. — B. Leśnodorski:

Warmia. Historia. *Warmia i Mazury*. Cz. 2. Poz. 1953 *Ziemie Staropolskie* t. 4 s. 44 i in. — S. Kot: Un gesuita boemo patricinatore delle lingue nazionali slave et la sua attività in Polonia e Lituania (1563-1572). *Ricerche Slavistiche* nr 3 (1954) i odb. Rzym 1954. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 2: Mowy. W-wa 1954 s. 9 i in. — H. Barycz: Wstęp do: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — J. Lecler: Histoire de la tolérence au siècle de la Réforme. T. 1. Paryż 1955 *Théologie. Études Publiées sous la Direction de la Faculté de Théologie S. J. de Lyon-Fourvière 31*. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Studia Staropol.* t. 2; rozdz. 4 pt. Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. II. Nowe szczegóły do działalności J. Mączyńskiego. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 221 nn. — L. Bourdon: Jerónimo Osorio et Stanislas Hosius d'après leur correspondance (1565-1578). *Boletim da Biblioteca do Universidade de Coimbra* t. 23 (1956). — A. Lam: Andrzej Frycz Modrzewski. *Wielcy Polacy Odrodzenia*. W-wa 1956 s. 82-85 i in. — A. Rogalski: Kościół katolicki na Warmii i Mazurach. W-wa 1956 s. 116-118, 143-146, 193-194. — W. Voisé: Frycza Modrzewskiego nauka o państwie i prawie. W-wa 1956 *PAN Komitet Nauk Prawnych. Studia nad Historią Państwa i Prawa* S. 2 t. 3; por. W. Voisé: Księga „O prawach" Andrzeja Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956. —

M. Kosacka: Kanonik warmiński Tomasz Treter. *Kalendarz dla Warmii i Mazur na r. 1958*. W-wa 1957. — Ł. Kurdybacha: Wstęp i wyd.: A. F. Modrzewski: Dzieła... T. 3: O kościele księga 2. W-wa 1957 s. 13 i in. — A. Walawender: Obrona przed zarazami w Polsce na przełomie wieków średnich. *Arch. Hist. Medycyny* 1957 nr 1-2 s. 25 i in. — J. Waluszewska: Bracia czescy. *Szkice Toruńskie (XIII-XVIII w.)*. W-wa 1957 s. 180. — E. M. Wermter: Kardinal Stanislaus Hosius, Bischof von Ermland, und Herzog Albrecht von Preussen. Ihr Briefwechsel über das Konzil von Trient (1560-62). Münster 1957 *Reformationsgeschichtliche Studien u. Texte* z. 82. [Rec.: R. Stupperich. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1958 z. 2; H. Zins. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1960 nr 1]. — T. Glemma: Początki rządów biskupa Piotra Kostki i jego kapituła. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. — J. Krzyżanowski: Błazen starego króla. Stańczyk w dziejach kultury polskiej. W książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 335 nn. — S. Piechnik: Gimnazjum w Braniewie w XVI w. Studium o początkach szkolnictwa jezuickiego w Polsce. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7. — J. Tatarczak: Stanisława Hozjusza nauka o tradycji. Fragm. *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 5 (1958). — T. Glemma: Piotr Kostka. Lata młodzieńcze i działalność polityczna. 1532-1595. Tor. 1959 *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 61 (1956) z. 2. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. Przekł. pol. L. Joachimowicz. W-wa 1959. — L. Szczucki, J. Tazbir: Wstęp do wyd.: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. — W. Urban: Hozjusz... Stanisław. *Pol. słownik biogr.* t. 10 z. 1 (1962).

Zob. też zestawienie opracowań: J. Smoczyński: Bibliographia Hosiana. *Mies. Diecezji Chełmińskiej* 1937 s. 974-981 i odb. — A. Liedtke: Dokoła zagadnień hozjańskich. *Nasza Przeszłość* 1948 i odb.

HUSSOWSKI MIKOŁAJ (1475-1485—po 1533)

Inne formy nazwiska: Husowczyk; Hussovianus; Hussoviensis; Hussovitanus; Hussovius; Ussovius.

Poeta.

Ur. między 1475 a 1485, prawdopodobnie w Hussowie, w powiecie łańcuckim, lub też gdzieś na Białej Rusi, z ubogich rodziców pochodzenia nieszlacheckiego. Nie wiadomo, gdzie i kiedy się kształcił, lecz umiejętnościami zwrócił na siebie uwagę Erazma Ciołka, biskupa płockiego, i został jego dworzaninem. Rok 1521-1522 spędził przy boku Ciołka w Rzymie. Po śmierci protektora w 1522 wrócił do Polski i osiadł zapewne w Krakowie, cierpiąc niedostatek. Po roku 1525 poświęcił się prawdopodobnie stanowi duchownemu. Żył jeszcze w 1533.

TWÓRCZOŚĆ

1. Carmen... de statura, feritate ac venatione bisontis. Powst. w Rzymie 1521-1522. Wyd. Kr. 1523, dr. H. Wietor. (Druk obejmuje także osiem mniejszych utworów). Wyd. nast.: Petersb. 1855. Dedykację przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Przekł. pol.: J. Kasprowicz: Pieśń o żubrze. Całość nie wyd. (ed. przygotowało Tow. Miłośników Książki we Lwowie ok. 1930); fragm. ogł.: J. Kasprowicz: M. Hussowskiego „Pieśń o żubrze" i „Pan Tadeusz". *Słowo Pol.* 1913 nr 350-356; toż *Kur. Warsz.* 1913 nr 313-316; przedr. w: Dzieła. T. 20. W-wa 1931; Dedykacja. *Myśl Nar.* 1933 nr 10; fragm. (240 w.) *Przegl. Klas.* 1935 nr 3; fragm. (301 w.) M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141; fragm. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956; fragm. dedykacji przeł. W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). T. 2. Poz. 1949 s. 131-132; dod. do wyd. Carmen...: Epitaphium Reverendissimo D. Plocensi Romae inscriptum (nagrobek E. Ciołka) przeł. K. Hartleb: Działalność kulturalna biskupa-dyplomaty Erazma Ciołka. Lw. 1929 s. 111.

2. Nova et miranda de Turcis victoria. Kr. 1524, dr. H. Wietor.

Przekł. pol. K. Jeżewska, wyd. A. Jelicz, jw. poz. 1.

Panegiryk na cześć zwycięstwa Mikołaja Firleja pod Trembowlą w 1524.

3. De vita et gestis divi Hiacinthi opusculum. Kr. 1525, dr. H. Wietor.

4. Dwa wiersze wyd. przy: Aurelius Brandolinus Lippus: Oratio de passione Domini. Poltoviae 1533; Rubricella quotidiana pro dioecesi Cracoviensi ad a. 1534. Kr. 1533, dr. F. Ungler.

Wydanie zbiorowe

Carmina. Wyd. J. Pelczar. Kr. 1894 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 6.

Listy

Do Jana Karnkowskiego, biskupa przemyskiego, dat. w Pułtusku 11 lutego 1531. Ogł.: L. Ćwikliński: Nieznany list M. Hussovianusa (Hussowskiego). *Eos* 1898/9; T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 (z lekcjami odmiennymi).

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 125-126; t. 3. W-wa 1819 s. XXXV. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 229-230; t. 8. Kr. 1851 s. 176. — F. M. S. (Sobieszczański): Hussowski (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — J. Pelczar: Wstęp i wyd.: Nicolai Hussoviani Carmina. Kr. 1894; por. *Spr. AU Wydz. Filol. 1892.* Kr. 1893 s. 11-13. [Rec.: Z. Dembitzer. *Muzeum* 1895; Z. Dembitzer. *Wochenschrift f. Klassische Philologie* t. 12 (1895) nr 30-31; M. Jezienicki. *Eos* 1895; M. Jezienicki. *Kwart. Hist.* 1895 i nadb.; W. Rejowicz. *Przegl. Powsz.* 1895 t. 1; K. W. *Literarisches Zentralblatt* 1895 nr 26; K. Wotke. *Berliner Philologische Wochenschrift* 1895 s. 886-888]. — Z. Dembitzer: Ad N. Hussoviani epistulas notulae criticae duae. *Eos* 1895. — Z. Dembitzer: Hussovianea. *Eos* 1896. — G. E. Saenger: Kriticzeskija zamietki k niekotorym miestam w łatinskich stichotworieniach... polskich pisatielej XVI i XVII wiekow. *Commentationes philologicae.* Petersb. 1897. — L. Ćwikliński: Nieznany list M. Hussovianusa (Hussowskiego). *Eos* 1898/9. — J. Pelczar: M. Hussowski, jego życie i pisma. Ustęp z dziejów humanizmu w Polsce. *Spr. Gimn. Św. Jacka w Kr.* Kr. 1900 i odb.; por. *Spr. AU Wydz. Filol. 1890.* Kr. 1891 s. 33-35. [Rec.: M. Jezienicki. *Kwart. Hist.* 1900; S. Zdziarski. *Ateneum* 1901 t. 2 s. 1022-23]. — P. Chm. (Chmielowski): Hussovianus Mikołaj. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 30 (1902). — J. Kasprowicz: M. Hussowskiego „Pieśń o żubrze" i „Pan Tadeusz". *Słowo Pol.* 1913 nr 350-356; toż *Kur. Warsz.* 1913 nr 313-316; przedr. w: Dzieła. T. 20. W-wa 1931. —

J. Kallenbach: O żywiole rodzimym w poezji M. Hussowskiego. *Charisteria C. Morawski... oblata.* Kr. 1922. — J. Birkenmajer: Zapomniany czy zgubiony? *Kur. Poz.* 1926 nr 484. (O zaginionym przekł. „Pieśni o żubrze" sprzed 1914 r.). — J. Birkenmajer: Pieśń o żubrze. *Kur. Poz.* 1927 nr 56. — K. Hartleb: Działalność kulturalna biskupa-dyplomaty Erazma Ciołka. Lw. 1929. — D. K.: Żubr w sztuce i literaturze naszej. *Kur. Poz.* 1934 nr 147. — S. Łempicki: Udział ziem południowo-wschodnich Rzeczypospolitej w piśmiennictwie polskim. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 391. — J. Stanisławski: M. Hussowian, piewca żubra. *Łowiec Pol.* 1936 i odb. — J. Stanisławski: Czy Mickiewicz znał „Pieśń o żubrze"

Hussowczyka? *Łowiec* i odb. Lw. 1937; toż *Myśl Nar.* 1937 nr 12-13. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 34 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 226)]. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944) s. 277. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494--1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949 s. 131-132. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko--łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. — K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 42, 43; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 44-45. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 178--179 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: K. Górski: Miejsce Hussowczyka i Szymonowica w poezji polsko-łacińskiej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.]. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — K. Budzyk: Poezja polsko-łacińska pierwszej połowy XVI wieku. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — A. Jelicz: Wstęp do wyd.: Antologia poezji polsko--łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956 s. 27-31 i in. — J. Krókowski: Il „Carmen de bisonte" di Niccolò Hussovianus, Cracoviae 1523, e le sue ispirazioni italiani e antiche. *Il mondo antico nel Rinascimento. Atti del V Convegno Internazionale di Studi sul Rinascimento Firenze 2-6 settembre 1956.* Florencja 1958. — J. Krókowski: Mikołaja Hussowskiego „Carmen de bisonte". Wr. 1959 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 65; por. *Spr. Wydz. Nauk Społ. PAN* 1957 z. 2. — S. Skimina: Hussowski... Mikołaj. *Pol. słownik biogr.* T. 10 z. 1 (1962).

HYLZEN JAN AUGUST (pocz. XVIII w. –1767)

Publicysta, historyk.

Ur. na pocz. XVIII w. w Inflantach; syn Konstantego, starosty marienhauskiego i szambelana Augusta II, i Anny Schimmelpfenig. We wczesnej młodości podróżował po Europie, zwłaszcza dokładnie zwiedził Niemcy. Żonaty najpierw z Sołtanówną, po jej zgonie poślubił Konstancję Platerówne, wojewodziankę inflancką. Posiadał dosyć gruntowne studia i był znany jako mowca sejmikowy. Po śmierci ojca odziedziczył starostwo marienhauskie. W 1735 jako stronnik Augusta III posłował z Inflant na sejm pacyfikacyjny. Od 1738 był regentem kancelarii w. lit. oraz starostą bracławskim (1739). W 1744 został kasztelanem inflanckim, a w 1754 wojewodą mińskim. W 1749-1750 był marszałkiem trybunału litewskiego. W swym rozległym latyfundium rozwijał żywą działalność charytatywną i oświatową. Pod koniec życia przeniósł się do Warszawy. Zmarł 14 lutego 1767 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowy sejmikowe z 1728-1740. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745.

2. Inflanty w dawnych swych i wielorakich aż do wieku naszego dziejach i rewolucjach, z wywodem godności i starożytności szlachty tamecznej tudzież praw i wolności z dawna i teraz jej służących, zebrane i polskiemu światu do wiadomości w ojczystym języku podane. Wil. 1750.

3. Encomium Bibliothecae Zaluscianae. W-wa 1754.

4. Mowa... miana na senatus consilium w Warszawie 1762. B. m. r. (Wg Estr. 3 wyd.).

5. Mowa... miana na Radzie Wielkiej Warszawskiej dnia 9 marca r. 1763. B. m. r.

Listy

1. Do J. F. Sapiehy z 1744 i b. r. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

Oddawanie J. W. J. Panny Platerowny... W. Jm. Panu Hylzenowi. W książce: J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745 s. 19. — J. BARTOSZEWICZ: Jan August Hylzen. W książce: Znakomici mężowie polscy w XVIII wieku. T. 2. Petersb. 1856 s. 199 nn. — Jul. B. (J. BARTOSZEWICZ): Hylzen Jan August. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — G. M. (MANTEUFFEL): Hylzen Jan August. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 29/30 (1902). — E. ROSTWOROWSKI: Hylzen Jan August. *Pol. słownik biogr.* T. 10 z. 1 (1962).

I

IŁOWSKI STANISŁAW (zm. 1589)

Inna forma nazwiska: ILOVIUS.

Historyk, tłumacz, wierszopis.

Ur. prawdopodobnie na Mazowszu, z ojca Aleksandra, szlachcica herbu Prawdzic, i Anny Niszczyckiej. Ok. 1545 podobno studiował w Padwie prawo i literaturę starożytną. Na Akademię Krakowską wpisał się w lecie 1550. Większość życia spędził za granicą. W 1555 studiował w Bazylei na wydziale *artium* pod kierunkiem C. Curiona. W 1556 był w Paryżu, gdzie zetknął się z Robertem Etienne. W Padwie w 1562-1564 był uczniem F. Robortella. Następnie przebywał w Bolonii, gdzie w 1565 uzyskał tytuł doktora obojga praw. Powróciwszy w lipcu 1565 do Bazylei pogłębiał tu studia historyczne. Po powrocie do kraju jesienią 1566 przyjął święcenia duchowne i został kanonikiem gnieźnieńskim, a w 1569 — płockim. W 1570 przeniósł się do Poznania. Przyjaźnił się z W. Goślickim. Zmarł w 1589, między 2 stycznia a 15 kwietnia.

TWÓRCZOŚĆ

1. De historica facultate libellus. Wyd. przy: Demetrius Phalereus: De elocutione liber. Bazylea 1557. (Zob. Przekłady poz. 3).

Pierwsza polska próba metodologii historii.

2. De laudibus iurisprudentiae oratio. Bolonia 1565, dr. J. Rossius.

Przekłady

1. Dionisius Halicarnasseus: Responsio ad Gnei Pompei epistolam. Paryż 1554. (Przekł. z greckiego na łac.).

2. Dionisius Halicarnasseus: Nonnulla opuscula. B. m. 1556, dr. R. S. Lutet. (Przekł. z greckiego na łac.).

3. Demetrius Phalereus: De elocutione liber. Bazylea 1557, dr. J. Oporinus. (Przekł. z greckiego na łac.).

4. Synesius Cyrenaeus: De regno bene administrando. Wenecja 1563, dr. J. B. Somascus. (Przekł. z greckiego na łac.).

5. Basilius Sanctus (Bazyli Wielki): De moribus orationes XXIV. Wenecja 1564, dr. J. Ziletus. Wyd. nast.: Frankfurt 1598; pt. Ethica sive sermones XXIV de civili sapientia. Frankfurt 1611; in. wyd. zob. Estr. XII, 401. (Przekł. z greckiego na łac.).

Threni in obitum... Nicolai Szymanowski. Wil. 1596, Druk. Akademii T. J., są wg J. Czerniatowicz i B. Nadolskiego utworem innego S. Iłowskiego, naówczas ucznia Akademii Wileńskiej.

OPRACOWANIA

F. R. GOEZIUS: Otium Varsaviense in selectis ex Historia litteraria Poloniae argumentis explicandis insumptum. Wr. 1755. — J. W. BANDTKIE: Dopełnienie wiadomości o S. Iłowskim i F. Masłowskim. *Dzien. Warsz.* 1826. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 197-199, 211; t. 7. Kr. 1845 s. 359. — Z. WĘCLEWSKI: Studia w Polsce nad literaturą grecką w czterech przeszłych wiekach i przekłady tragików na język polski.

Bibl. Warsz. 1861 t. 4 s. 178 nn. — F. M. S. (Sobieszczański): Iłowski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — S. Windakiewicz: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. s. 58. — P. Chm. (Chmielowski): Iłowski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 29/30 (1902). — T. Grabowski: Pierwsza polska ars historica z r. 1557. *Spr. AU* 1916 nr 10.— T. Grabowski: Krytyka literacka w Polsce w epoce pseudoklasycyzmu. Kr. 1918 s. 68-71. — M. Handelsman: Zagadnienia teoretyczne historii. W-wa 1919 s. 3-7 i in. — S. Kot: Polacy w Bazylei za czasów Zygmunta Augusta. *Ref. w Pol.* 1921 s. 114, 126-127, 130. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — L. Winniczuk: Demetriusza z Faleronu „De elocutione" w przekładach łacińskich Fr. Masłowskiego i St. Iłowskiego. *Eos* 1951 z. 2 (wyd. 1953). — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 267-269. — W. Voisé: Die Werke polnischer Gelehrten in Basler Druckereien in der Epoche der Renaissance. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960) s. 108 nn. — J. Czerniatowicz, B. Nadolski: Iłowski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 10 z. 1-2 (1962/1963).

INES ALBERT (1620—1658)

Wierszopis.

Ur. w 1620 w Małopolsce, w mieszczańskiej rodzinie kupieckiej, osiadłej w Krakowie. W 1637 wstąpił do zakonu jezuitów. Kilka lat uczył wymowy i był kaznodzieją. Pisał epigramaty i wiersze religijne. Był naśladowcą M. K. Sarbiewskiego. Zmarł 5 lipca 1658 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Acroamatum epigrammaticorum centuriae septem. Kr. 1653. Wyd. nast.: (powiększone) Kr. 1655; pt. Acroamata epigrammatica latino-polonica centuriae sex. Gdańsk 1655; Amsterdam 1679; Wr. 1686; Kolonia 1733.

2. Lechias ducum, principum ac regum Poloniae. Kr. 1655, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: 1665 (wg G. Korbuta; Estr. uważa to za datę mylną); Frankfurt n/O 1680; Frankfurt n/O 1713; Poz. 1733.

3. Lyricorum centuria prima. Gdańsk 1655, dr. J. Förster (prawdopodobnie dwie ed.; jedna z nich mylnie znaczona: 1645). Wyd. nast.: Wr. 1686; Kolonia 1723.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 167. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — C. B. (Biernacki): Ines (Wojciech). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — R. Loewenfeld: Johan Kochanowski (Iohannes Cochanovius) und seine lateinische Dichtungen. Poz. 1877 s. 78. — S. Rzepiński: Kilka słów o życiu i pismach A. Inesa tudzież rozbiór i ocena jego panegiryku pt. „Wanda". *Spr. Gimn. w Wadowicach za r. 1894/1895* i odb. Wadowice 1895. [Rec.: K. J. Heck. *Kwart. Hist.* 1897]. — P. Chm. (Chmielowski): Ines Albert. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 29/30 (1902). — W. Hahn: Grunwald w poezji polskiej. Kr. 1910 s. 20. — T. Sinko: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 161 nn. i nadb.; przedr. pt. Poezja nowołacińska w Polsce. Tamże. Wyd. 2. Cz. 1. Kr. 1935 s. 121-123, 271. — T. Sinko: Legenda o założeniu Gdańska. *Czas* 1919 nr 62.

J

JABŁONOWSKI JAN STANISŁAW (1669–1731)

Pseud.: Jeden, który teyże Opatrzności w szczęściu y nieszczęściu doznał; Pewien penitent opłakujący rozkoszy y marności światowe; Pewien Polak temisz grzechami grzeszny, ale żałujący; Pewien szlachcic polski, Wielki Kliens swój.

Wierszopis, pamiętnikarz, mowca, pisarz dewocyjny.

Ur. w 1669 (Estr. 1670); syn Stanisława Jana, hetmana w. koronnego, i Marii Kazanowskiej, wojewodzianki bracławskiej. Kształcił się u jezuitów we Lwowie i w Pradze, potem przebywał na dworze Ludwika XIV. W 1694 ożenił się z Joanną, markizą de Béthune, siostrzenicą Marii Kazimiery. W 1687 został chorążym w. koronnym, 1692 wojewodą wołyńskim, a w 1697 ruskim. W 1702 otrzymał starostwo czehryńskie. Popierał najpierw Augusta II, następnie swego siostrzeńca Stanisława Leszczyńskiego, za co w 1706 został kanclerzem w. koronnym. Po ucieczce Leszczyńskiego przeszedł znowu do obozu Augusta II. Za spiski przeciw królowi dostał się w 1713 do więzienia w Koenigsteinie, gdzie przebywał do 1717. Od tej pory wycofał się z życia politycznego. Zmarł 28 kwietnia 1731 we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dziennik. Cz. 1. (1694-1695). Z rkpsu wyd. W. Chomentowski. *Gaz. Pol.* 1865 i odb. W-wa 1865.

2. Oratio... ad Regem Poloniae Augustum II novissime electum habita die 13 Julii. Kr. 1697. Wyd. nast.: wyd. S. Krzysztanowicz: Curieuse Beschreibung des Königreichs Polen. Kr. 1697, (w jęz. łac. i niem.); wyd. J. C. Lünig: Orationes procerum Europae. T. 3. Lipsk 1713 s. 327; wyd. F. Pułaski: Krótka annotacja sejmów. Lubl. 1740; wyd. J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745.

3. Mowa na pogrzebie... Krystyny z Lubomirskich Potockiej... 1699 die 9 novembris. Zamość b. r.

4. Zabawa chrześcijańska. Lw. 1700.

5. J. W. X. Konstantemu Zielińskiemu Arcybisk. lwowskiemu przy solennym ingressie swoim... imieniem wdztwa affektu oświadczenie, anno 1701 die 20 februarii. B. m. r.

6. Mowa sejmowa z r. 1702. Z rkpsu Ossol. wyd. A. Bielowski: Pamiętnik, zob. poz. 17.

7. Myśli i refleksje pewnego penitenta. W-wa 1714.

8. Dziękowanie za JW. Jeymć Pannę Łaszczównę, wojewodziankę bełską, od JW. Imci Pana Potockiego we Lwowie 9 Julii 1719. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. poz. 2.

9. Oddawanie J. O. Księżniczki Jej Mci Anny Korybutowej Wiśniowieckiej Panu Ogińskiemu... w Pińsku 1722. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. poz. 2.

10. Historia obrazu N. P. Marii... w kościele W.W.O.O. bernardynów w Sokalu. Lw. 1724.

11. Historia Telemaka. Sandomierz 1726.

Przeróbka: F. Fénelon: Télémaque.

12. Skrupuł bez skrupułu w Polszcze albo oświecenie grzechów narodowi naszemu polskiemu zwyczajniejszych, a za grzechy nie mianych... przez pewnego Polaka temiż grzechami grzesznego, ale żałującego, na poprawę swoję i ludzką podany. Lw. 1730 (dwa wyd.). Wyd. nast.: wyd. 3 b. m. 1741; Supraśl 1750; Lw. 1776; wyd. 5 b. m. 1779; toż wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.*

13. Kondolencja imieniem JKMci na pogrzebie Rzewuskiego, wojewody bełskiego, hetm. w. kor. ... Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. poz. 2.

14. Mowa JW Imci Pana... witając imieniem województwa JW Imci Księdza Skarbka, Arcybiskupa lwowskiego. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. poz. 2.

15. Ezop nowy polski... sto i oko bajek. Lipsk 1731. Wyd. nast.: wyd. 2 (Supraśl) 1750; wyd. 3 Lipsk 1767; wybrane bajki wyd. w książce: I. Krasicki: Bajki i przypowieści. W-wa 1821.

16. Diariusz prawdziwy... Wyd. L. Rogalski: Dzieje Jana III Sobieskiego. W-wa 1847.

Autorstwo ustalił T. Sternal.

17. Pamiętnik. Z autografu wyd. A. Bielowski. *Bibl. Ossol.* 1862 t. 1 i osob. Lw. 1862. (Współwyd. z rkpsów Ossol.: mowa na sejmie 1702, list do papieża Klemensa XI po obiorze Leszczyńskiego w oryg. łac. i przekładzie polskim oraz Epitaphium Reinholdi Patkul).
Autograf Ossol. sygn. 437/II.

18. Origo adagiorum.
Autorstwo przypisał mu J. A. Jabłonowski: Musaeum polonum. Lw. 1752.

19. Varii curiosi discursus.
Autorstwo, jw. poz. 18.

20. Dissertatio lingua vernacula.
Autorstwo, jw. poz. 18.

Ponadto wydawał mowy okolicznościowe i utwory treści dewocyjnej. Kilka mów wydał J. Daneykowicz Ostrowski, jw. poz. 2. K. Niesiecki przypisuje mu autorstwo żywotów błogosławionych Jacka i Czesława Odrowążów.

Przekłady

1. Polityka włoska i polska albo przysłowia włoskie po włosku zebrane i na polski język przetłumaczone, polskimi... przysłowiami przyczynione... W Königsteinie anno 1715. Przedmowę i wyciągi wyd. K. W. Wójcicki: Przysłowia narodowe. W-wa 1830.
Rkps był w Bibl. Uniw. Warsz.

2. Antyst Justynian Wincenty: Traktat o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Panny Marii skomponowany po hiszpańsku przez... Przełożony na koniec po polsku z franc. ... w Königsteinie roku 1716; Braniewo 1722.

3. A. M. Amelot: Tacyt polski albo raczej Moralia Tacyta nad pochlebstwem. Lw. 1744.
Estr. wymienia ten przekład również pod hasłem Stanisław Wincenty Jabłonowski.

Listy

1. Do J. Sapiehy, starosty brzeskiego. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski, jw. Twórczość poz. 2.

2. Do papieża Klemensa XI. Ogł. A. Bielowski w przypisach do wyd.: Pamiętnik, zob. Twórczość poz. 17.

Bibliografię twórczości podają: Estr. XVIII, 341-346; II, 179; A. Bielowski w przedmowie do wyd.: Pamiętnik, jw.

OPRACOWANIA

J. A. Jabłonowski: Musaeum polonum. Lw. 1752. — J. Bartoszewicz: J. S. Jabłonowski, wojewoda ruski, i jego dziełko: ,,Skrupuł bez skrupułu''. *Księga Świata* 1859, II; przedr. w: Dzieła. T. 10. Kr. 1881. — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Pamiętnik. *Bibl. Ossol.* 1862 t. 1 s. 155; toż wyd. osob. Lw. 1862. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Jabłonowski (Jan Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — K. Jarochowski: J. S. Jabłonowski, wojewoda ruski, i zatarg jego z królem Augustem II. W książce: Opowiadania i studia historyczne. W-wa 1877 s. 52. — A. Wołyński: Książęta Jabłonowscy w literaturze. *Tyg. Ilustr.* 1880 nr 241-246, 249. — A. Brückner: Przysłowia. *Ateneum* 1895 t. 3. — Estr. XVIII (1901), 346. — A. Brückner: Ezopy polskie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) s. 163-235. — S. (S. Krzemiński): Jabłonowski Jan Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 31/32 (1902-1903). — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904 s. 28. —
M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930). — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'a la Grande Révolution. Paryż 1933. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938 s. 228-229. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. Monitor z roku 1763 na tle swoich czasów. Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-lit.* t. 20. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953. — J. Gierowski: Jabłonowski Jan Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 10 z. 2 (1962).

JAGODOWICZ MATEUSZ (XVII w.)

Dramatopisarz.

Był synem Stanisława. 24 kwietnia 1636 wpisał się do *Album studiosorum* Akademii Krakowskiej jako kanonik poznański i warszawski oraz notariusz ,,actorum curiae'' biskupa wrocławskiego Karola Ferdynanda. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Summa comicotragediej na historyją żywota św. Stanisława, męczennika Chrystusowego, biskupa krakowskiego i patrona Korony Polskiej... IMp. Stanisławowi Baryczce wójtowi starej Warszawy przypisanej... w Warszawie na Nowem

Mieście wystawionej 8 maja 1633. (W-wa, dr. Rossowski; Estr. nie notuje).

Dialog sceniczny w trzech aktach z chórami i z trzema intermediami.

OPRACOWANIA

A. Brückner: [S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. Kr. 1902. Rec.]. *Przegl. Pol.* 1902 t. 145 s. 150. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1. W-wa 1903 s. 245--246; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa 1924 s. 242-243. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 roku. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 35. — J. Zieniukowa: Przymiotniki niezłożone u dwu pisarzy czasów saskich. *Język Pol.* 1962 z. 2.

JAGODYŃSKI STANISŁAW SERAFIN (koniec XVI w. — pierwsza połowa XVII w.)

Krypt.: S. S. J.

T ł u m a c z, p o e t a, s a t y r y k.

Ur. z końcem XVI w.; syn Kaspra, ubogiego szlachcica herbu Korwin ze Żmudzi. Od 1613 był uczniem Akademii Wileńskiej. Dzięki poparciu swych mecenasów Chaleckich wyprawił się na dalsze studia do Krakowa i latem 1619 wpisał się na wydział prawa. Panegirykami w języku polskim i łacińskim zdobywał sobie względy i nawiązał stosunki z drukarzami: F. Cezarym i S. Giermańskim, u których wydawał swoje zbiorki. W 1621 wpisał się na wydział prawny uniwersytetu w Padwie. Uczestniczył jako dworzanin w podróży królewicza Władysława do Niemiec, Belgii i Włoch w 1624-1625. Po powrocie do kraju przebywał w 1627-1628 na dworze biskupa M. Szyszkowskiego. 1 kwietnia 1642 poślubił w Dobromilu Katarzynę Gardecką. Data śmierci nieznana.

TWÓRCZOŚĆ

1. Epitimia JW. Pana Jarosza Wołłowicza... od najuniżeńszego sługi a błahego poety... za szczodry wieczór ofiarowana. Wil. 1613, dr. J. Karcan.

2. Syzygia praenobilium... coniugium... Christophori Chalecki et Mariae... Stuoebichin... decantata. Wil. b. r. (1613? 1618?).

Unikat Bibl. Czart.

3. Nymfice (na wesele) Aleksandra Chaleczkiego z Anną Magdaleną Woynianką. Wil. 1617, dr. J. Karcan.

4. Grosz. B. m. r. (1618?). Wyd. nast.: Kr. 1620; W-wa 1692; Kr. 1705 (dwie ed.). (Zbiór epigramatów). Przysłowia przedr. S. Adalberg: Księga przysłów polskich. W-wa 1894.

5. Dworzanki. Kr. 1621. (Zbiór epigramatów).

6. Maszkary mięsopustne i powszechne, przy tym kłoda popielcowa... białymgłowom ku obronie i ozdobie, męskim rozumom ku... zabawie wybrana i wydana. (Kr. ok. 1622). (Zbiór epigramatów). Przysłowia przedr. S. Adalberg, jw. poz. 4. Zob. też: K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925 s. 191-193.

Unikat Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 462a. Pojedyncze fraszki z powyższych zbiorów wyd.: K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. Petersb. 1897 s. 131-137. — A. R.: Humor staropolski w poezji XVI i XVII wieku. W-wa 1903 s. 41. — J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937 (dwanaście fraszek); toż wyd. 2 W-wa 1957; por. *Wiad. Lit.* 1936 nr 45; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

P r z e k ł a d y

F. Saracinelli: Wybawienie Ruggiera z wyspy Alcyny. Kr. 1628, dr. F. Cezary. Przedr. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 3. W-wa 1843; toż wyd. 2 W-wa 1853.

Przekł. włoskiego libretta melodramatu wystawionego dla królewicza Władysława w czasie jego pobytu we Florencji.

W y d a n i e z b i o r o w e

Poezje. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1860 *Bibl. Pol.* z. 29.

Tu: Wybawienie Ruggiera; Grosz; Nymfice.

L i s t y

1. Do Jana Gembickiego, kanonika gnieźnieńskiego, dat. w Padwie 26 czerwca 1623. Rkps w Arch. Królewskim w Sztokholmie.

Por. E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań (w Szwecji...) Kr. 1914 s. 240.

2. Cztery listy z lat 1627-1628 do Jana Stanisława Sapiehy, marszałka W. Ks. Lit. Rkpsy były w Bibl. Publ. w Petersburgu sygn. 43. Pol. F. IV, 218.

Por. J. Korzeniowski: Zapiski z rękopisów biblioteki publicznej w Petersburgu i innych bibliotek petersburskich. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 11 (1910) s. 242.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Pieśni katholickie. Kr. b. r. (przed 1639), dr. F. Cezary. Wyd. nast.: b. m. r.; Kr. 1695; b. m. r. (egz. zdefektowany). (Teksty pol. i łac.; oryginalne i w przekł.).

2. Kalligraphia abo cancellaria... Ma w sobie discurs, epigrammata, reguły do dobrego pisania. Kr. 1695, dr. F. Cezary.

Pierwszy polski podręcznik kaligrafii.

Przypuszczano, że poz. 1, 2 są utworami jakiegoś innego Jagodyńskiego, podpisującego się również krypt. S. S. J. Autorstwo poz. 1 rozstrzygnął na korzyść autora „Dworzanek" S. Dobrzycki, poz. 2 — z pewnymi zastrzeżeniami — J. Czernecki. Za utwory tego pisarza uznaje je m. in. S. Rachwał.

Zob. też: Grotkowski Jan; Naborowski Daniel.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 5. Poz. 1873 s. 21-22. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 2. W-wa 1841 s. 37-50, 343-348. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 187, 343. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2-3. W-wa 1852. — K. J. Turowski: Wstęp i wyd.: Poezje. Kr. 1860 *Bibl. Pol.* z. 29. — F. M. S. (Sobieszczański): Jagodyński (Stanisław Serafin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — A. Bełcikowski: Okruchy literackie. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2 i nadb.; przedr. w książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — S. Windakiewicz: Teatr Władysława IV. 1633-1648. *Przegl. Pol.* 1893 t. 109 i odb. — M. Bersohn: Studenci Polacy w uniwersytecie bolońskim w XVI i XVII w. Cz. 2. Kr. 1894 s. 45. — P. Chm. (Chmielowski): Jagodyński Stanisław Serafin. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 31 (1903). — J. Czernecki: S. S. Jagodyńskiego: Calligrafia abo Cancellaria z r. 1695. *Muzeum* 1903 i odb. — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 8. W-wa 1905 s. 149. — K. Jarecki: Kto jest autorem tłumaczeń z Petrarki i Bartasa, przypisywanych Grotkowskiemu? *Pam. Lit.* R. 4 (1905). — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. 1907 *Nauka i Sztuka* t. 7 s. 126, 135. — F. Krček: Zagadki w życiu i w działalności literackiej S. S. Jagodyńskiego. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — Z. Jachimecki: Pierwsze libretto operowe w języku polskim. (Wybawienie Ruggiera). W książce: Wpływy włoskie w muzyce polskiej. Cz. 1: 1540-1640. Kr. 1911 *Studia do Historii Muzyki w Polsce* s. 269-280. — A. Brückner: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 249 i in.; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 251 i in. —

Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej w zarysie. W-wa 1920; wyd. zmienione pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1: Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Cz. 1. Kr. (1948) s. 188-190. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły.* B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 248. — F. Folkierski: Przy wyd.: Sonet polski. Wybór tekstów. Kr. 1925 *BN* I, 82, s. 28-29. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. — S. Dobrzycki: Kilka uwag o „Pieśniach katolickich" Jagodyńskiego. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — S. Rachwał: S. S. Jagodyński, prawnik, heraldyk i literat XVII wieku. *Księga pam. ku czci W. Abrahama.* T. 2. Lw. 1931. — Z. Jachimecki: Pierwsze w języku polskim libretto operowe. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 37 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 251). — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 2. Kr. 1936 s. 322-323. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 245. — M. Adamczyk: „Wybawienie Ruggiera z wyspy Alcyny" w przekładzie St. S. Jagodyńskiego. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1960 nr 5. Poz. 1962. — M. Adamczyk: S. S. Jagodyńskiego przekład libretta Saracinellego. *Muzyka* 1962 nr 4.

JAKUBOWSKI JAN WALENTY (ok. 1550 – zm. 1582)

Tłumacz.

Ur. ok. 1550; syn Andrzeja, szlachcica herbu Topór, poborcy sandomierskiego. Wychował się na dworze Radziwiłłów. Miał brata Krzysztofa. Był pisarzem grodzkim krakowskim i sekretarzem królewskim. Znał język grecki. B. Paprocki nazywa go historykiem. Zmarł w 1582 w wieku lat trzydziestu. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Musaeus: Leander i Hera. Kr. 1572, dr. M. Szarffenberger.
2. Sofokles: Antigone, tebańska dziewica, wierszem ułożona. Kr. 1574, dr. M. Siebeneicher.

OPRACOWANIA

B. Paprocki: Herby rycerstwa polskiego. Kr. 1584; toż wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 1-26 s. 102. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 534; t. 7. Kr. 1845 s. 311. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852 s. 163. — F. M. S. (Sobieszczański): Jakubowski (Jan Walenty). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863).

JANICKI KLEMENS (1516–1542/1543)

Inne formy nazwiska: Janeczko; Janicius (Janitius); Janicjusz; Janicz; Janik; Januscovius; Januszkowski.

Poeta.

Ur. 17 listopada 1516 we wsi Januszkowo pod Żninem; syn chłopa. Nauki początkowe pobierał w szkółce w Żninie, potem w Poznaniu w Akademii Lubrańskiego, gdzie był uczniem Tomasza Bedermanna i Krzysztofa Hegendorfina. Poznał język łaciński i grecki, możliwe, że i hebrajski, rozmiłował się w autorach starożytnych — szczególnie Owidiuszu i Horacym. Jako uczeń zwracał uwagę swymi zdolnościami. Polecony przez kanonika gnieźnieńskiego Stanisława Kiłowskiego A. Krzyckiemu, w maju 1536 wszedł w grono domowników arcybiskupa, zapewne w charakterze bibliotekarza. Wraz z biskupem przebywał w Łowiczu, w Skierniewicach i w Krakowie. Po śmierci Krzyckiego (1537) znalazł mecenasa w osobie wojewody krakowskiego i marszałka koronnego Piotra Kmity, u którego pełnił, jak się zdaje, funkcję sekretarza. Przebywał wraz z nim w Krakowie, Bachowie, Wiśniczu i Lwowie. W marcu lub w początkach kwietnia 1538 wyjechał do Padwy na studia, uprosiwszy środki na ten cel od Kmity. Studiował tam na wydziale *artium* pod przyjazną opieką Łazarza Bonamico i cieszył się względami kardynała Piotra Bembo. W 1540 otrzymał z rąk M. Antonia Cantarena dyplom doktora filozofii i tytuł poety uwieńczonego. Cofnięcie pomocy finansowej przez mecenasa (podobno na skutek intryg Stanisława Orzechowskiego) i choroba zmusiły go do powrotu do kraju. Przez Alpy, Wiedeń, Morawy przybył w jesieni 1540 do Krakowa. Opuściwszy dwór Kmity, żył wraz z matką na probostwie w Gołaczowie pod Olkuszem, które otrzymał jako kleryk niższych święceń. Chory od czasów padewskich na puchlinę wodną, zmarł pod koniec 1542 lub z początkiem 1543 (przed 12 lutego).

TWÓRCZOŚĆ

1. Vitae archiepiscoporum gnesnensium. (Dystychy). Powst. 1536/37. Wyd. Andrzej Trzecieski. Kr. 1574, dr. S. Szarffenberger.

Przekł. pol. zob. Wyd. zbior.

2. Querela Reipublicae Regni Poloniae anno 1538 conscripta. B. m. r.
3. Tristium liber I. Variarum elegiarum liber I. Epigrammatum liber I. Kr. 1542, dr. wdowa po F. Unglerze. Wyd. nast.: Kr. (1547-1550); elegię „O sobie samym do potomności” przedr. I. Chrza-

nowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 s. 171-175.

Przekł. pol.: pojedyncze elegie tłum. F. Zagórski. *Pam. Warsz.* 1801 t. 2 s. 197-200; J. Sygiert. *Almanach Lubelski* 1815; W. Syrokomla, zob. Wyd. zbior.; Z. Węclewski: Wiadomość o życiu... K. Janickiego. *Bibl. Warsz.* 1868 t. 4 i odb. W-wa 1869; M. Jezienicki. (Tristium X). *Kwart. Klas.* 1931 nr 2; (całość) M. Jezienicki: K. Janickiego Księga żalów. *Przegl. Hum.* 1931; J. Birkenmajer. *Ziemia* 1936 nr 9; J. Birkenmajer. *Wici Wielkopol.* 1937 nr 2/3; por. *Wybór tekstów do dziejów kultury Wielkopolski.* Poz. 1962; A. Kowalkowski. *Pomorze* 1955 nr 3; E. Jędrkiewicz, wyd. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956.

Przekł. franc. elegii VII ogł. A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2.

4. Epithalamii Serenissimo Regi Poloniae Domino Sigismundo Augusto... editio posthuma. Kr. 1543, dr. wdowa po F. Unglerze.

Przekł. pol.: (Anonim): (Epit. I). *Pam. Nauk.* 1819 t. 2; L. Kondratowicz. *Athenaeum* 1847 t. 3; zob. Wyd. zbior.

5. Vitae Regum Polonorum elegiaco carmino descriptae. Antwerpia 1563, dr. W. Silvius. Wyd. nast.: Kr. 1565; Kr. 1566; Kr. 1568; Kr. 1573; Kr. 1574; Kr. 1575 (dwie ed.); Kr. 1605; Kr. 1621; Kr. 1631; Kr. 1634; Kr. 1670 i kilka wydań zagranicznych.

Przekł. pol. i przeróbki: S. F. Klonowic: Królów i książąt polskich zawarcie i opis. B. m. (Kr.) 1576. — J. Achacy Kmita: Żywoty królów polskich. Kr. 1591, dr. M. Szarffenberger. — Przeróbkę z końca XVI w. z unikatu bez karty tyt. wyd. Z. Gloger pt. Nieznany śpiewnik historyczny polski z końca XVI w. W-wa 1905. (Wg A. Brücknera (*Książka* 1906 nr 2) napisany na podstawie „Vitae" może przez B. Paprockiego. Być może jest to wspomniany przez H. Juszyńskiego (Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 427; por. Estr. XIX, 170-171) Katalog królów i książąt polskich... rytmem polskim dla snadniejszej pamięci uczyniony). — Jan Głuchowski: Ikones książąt i królów polskich... Do tego są przyłożone wiersze łacińskie Jana Janicjusza poety. Wyd. J. Januszowski. Kr. 1605 (wg L. Ćwiklińskiego 1606), Druk. Łazarzowa. — Marcin Paszkowski przy przekł. A. Gwagnina: Kronika Sarmacjej europejskiej. Kr. 1611. — Jan Bielski: Widok Królestwa Polskiego. T. 1. Poz. 1763.

6. In Polonici vestitus varietatem et inconstantiam dialogus. (Satyra). Powst. w końcu 1541 lub z pocz. 1542. Wyd. przy: Vitae Regum Polonorum... Antwerpia 1563 i przy ed. nast. (nie przy wszystkich).

7. Psalmus „In Te Domine speravi" paraphrastice oraz trzy epigramaty. Ogł. A. Turyn: Anegdoton Janicianum. *Munera philologica L. Ćwikliński... oblata.* Poz. 1936 i odb.

Wydania zbiorowe

1. Poemata in unum librum collecta. Wyd. J. E. Boehmius. Lipsk 1755. (Tu: Tristia, Vitae Polonorum principum, Vitae archiepiscoporum, Epithalamion).

2. Poemata Klemensa Janickiego. Przekł. W. Syrokomli. Wil. 1848; wyd. 2 w: Przekłady poetów pol.-łac. T. 1. Wil. 1851. (Tu: Tristia, Epitalamium Zygmunta Augusta); fragm. przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141.

3. Celniejsze utwory łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego. Cz. 1-3. Wyd. M. Jezienicki. *Spr. Gimn. V we Lw.* 1898-1900 i odb. Lw. 1900.

4. Carmina selecta Janicii, Cochanovii, Sarbievii. In usum scholarum ed. C. Jędraszko. W-wa 1924.

5. Poezje łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego do użytku w gimnazjach wybrał i oprac. J. Starowicz. W-wa 1927.

6. Carmina. Wyd. L. Ćwikliński. Kr. 1930 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 6.

7. Utwory łacińskie. Przeł. i wstępem opatrzył M. Jezienicki. Lw. 1933. Wybór przekł. M. Jezienickiego przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957.

Listy i materiały

1. Do Stanisława Kilowskiego, dat. w Krakowie 28 czerwca 1537, w Krakowie 23 listopada 1537, w Padwie 30 grudnia 1539. Wyd.: T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900; przedr. L. Ćwikliński przy: C. Janicii Carmina, jw. Wyd. zbior. poz. 6.

Przeł. M. Jezienicki przy: K. Janicki: Utwory łacińskie, jw. Wyd. zbior. poz. 7.

2. Do Bartłomieja Gądkowskiego, kanonika krakowskiego i poznańskiego, dat.

„na wsi" 20 września 1541. Wyd. jako przedmowa polecająca do: Franciszek Nicontius: De filio nato ex uxore absente marito. Kr. 1541, dr. H. Wietor. Przedr. L. Ćwikliński, jw. Wyd. zbior. poz. 6.

Przeł. M. Jezienicki, jw. Wyd. zbior. poz. 7.

3. Do K. Janickiego od Stanisława Górskiego, dat. w Krakowie 10 czerwca 1538, oraz fragm. dat. w Krakowie w listopadzie lub grudniu 1538. Wyd.: T. Wierzbowski, jw. poz. 1 s. 69-73, 75-76; przedr. L. Ćwikliński, jw. Wyd. zbior. poz. 6 (fragm.).

Przekł. pol.: *Pam. Warsz.* 1818 t. 12 s. 241-265 (fragm.), 393-416; M. Jezienicki, jw. Wyd. zbior. poz. 7 (fragm. listu pierwszego).

4. Dyplom doktorski K. Janickiego z 1540. Wyd.: K. Miaskowski: Dyplom promocji doktorskiej K. Janickiego na doktora filozofii i poetę uwieńczonego. *Pam. Lit.* R. 6 (1907); L. Ćwikliński, jw. Wyd. zbior. poz. 6.

Przekł. pol. L. Müllera ogł. M. Jezienicki, jw. Wyd. zbior. poz. 7.

5. Siedem dokumentów z 1540-1543, dotyczących spraw majątkowych i spuścizny po K. Janickim. Wyd. S. Windakiewicz. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) i odb. Kr. 1890; przedr. L. Ćwikliński, jw. Wyd. zbior. poz. 6.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: L. Ćwikliński: K. Janicki, poeta uwieńczony. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) i odb.; por. *Anzeiger d. Akademie d. Wissenschaften in Krakau* 1891 s. 8-17. [Rec.: P. Chmielowski. *Ateneum* 1893 t. 4; M. Jezienicki. *Muzeum* 1893; K. Kaszewski: Poeta uwieńczony według nowej książki. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 4 s. 345; M. Jezienicki. *Literarisches Centralblatt* 1894 nr 18; K. Wotke. *Berliner Philologische Wochenschrift* 1894 nr 77; X. X. *Przegl. Pol.* 1894 t. 111].

J. D. A. Janocki: Nachricht von denen in der Hochgräflich-Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern. Drezno 1747 s. 44-53. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 132-142, 203; t. 2. W-wa 1779 s. 120-122. — O Klemensie Janickim. *Pam. Warsz.* 1801 t. 2. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 123-125. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. Cz. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 126-127, 251-260; t. 7. Kr. 1845 s. 495; t. 8. Kr. 1851 s. 158.— S. Lisowski: [Poemata K. Janickiego. Przekł. W. Syrokomli. Wil. 1848. Rec.]. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 1. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852 s. 339. — W. Masłowski: De vita et poesi C. Janicii. Wr. 1857. [Rec.: *Przegl. Poz.* 1858 t. 25 s. 481--483]. — F. M. S. (Sobieszczański): Janicki (Klemens). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — Z. Węclewski: Disputatio de C. Janicii scriptis et editionibus. *Index lectionum in univ. litter. Varsov. per a. 1864/5.* — Z. Węclewski: Wiadomość o życiu, pismach, wydaniach i przekładach poezji K. Janickiego. *Bibl. Warsz.* 1868 t. 4 i odb. W-wa 1869. [Rec.: J. Przyborowski. *Tyg. Ilustr.* 1869]. — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasi i metropolici polscy od r. 1000 do r. 1821. T. 3. Poz. 1888. — S. Windakiewicz: Siedm dokumentów do życia Janickiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) s. 72-80 i odb. Kr. 1890. [Rec.: F. Krček. *Kwart. Hist.* 1894]. — M. Sas: Przyczynek do poezji polsko-łacińskiej XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893) i odb. — M. Jezienicki: Wstęp do wyd.: Celniejsze utwory łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego. Cz. 1-3. *Spr. Gimn. V we Lw. 1898-1900* i odb. Lw. 1900. — L. Ćwikliński: Dwa drobne wiersze K. Janickiego. *Eos* 1900. — I. Chrzanowski: Przyczynki do krytyki tekstów autorów nowo-łacińskich. Tamże. — A. B.: Klemens Janicki (1516-1543). *Przew. Nauk. i Lit.* 1901 (dod do: *Gaz. Tor.*). — P. Chm. (Chmielowski): Janicki (Janicius, Janitius). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 32 (1902). — K. Miaskowski: Dyplom promocji K. Janickiego na doktora filozofii i poetę uwieńczonego. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — M. Kasterska: Les Poètes latins-polonais (jusqu'à 1584). Paryż 1918. —

L. Ćwikliński: O wawrzynie doktorskim i poetyckim K. Janickiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 58 (1919); por. *Spr. PAU* 1919 nr 5. — L. Ćwikliński: K. Janicki w Padwie. *Dzien. Poz.* 1919 nr 102-104; toż po włosku: *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione*. Kr. 1922. — L. Ćwikliński: W sprawie pomnika dla K. Janickiego. *Dzien. Poz.* 1919 nr 245.— L. Ćwikliński: Padwa i Polska. Poz. 1922. — L. Ćwikliński: Adam Schroeter. *Dzien. Poz.* 1922, grudzień. — L. Ćwi-

kliński: O wydaniu spuścizny K. Janickiego (Janiciusa). *Spr. PAU* 1927 nr 5. — J. Starowicz: Wstęp do wyd.: Poezje łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego do użytku w gimnazjach. W-wa 1927. — L. Ćwikliński: Ianiciana. Przyczynki do biografii i oceny utworów K. Janickiego. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 (1928) i odb. [Rec.: S. *Czas* 1928 nr 154]. — S. Dobrzycki: Na przełomie dwu światów. *Polska, jej dzieje i kultura*. T. 1. W-wa 1928 rozdz. 15. — S. Truchim: Żnin za czasów królów elekcyjnych. *Historia powiatu żnińskiego*. Poz. 1928 i odb. — J. Janów: Z dziejów polskiej pieśni historycznej. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 147. — J. Dziech: De locis communibus apud antiquissimos poetas Poloniae latinos. *Acta Congressus Philologorum Terrarum Slavicarum Posnaniae... 1929*. Lw. 1930 *Eus Supplementa* vol. 16. —

L. Ćwikliński: Wstęp i wyd.: Carmina. Kr. 1930. [Rec.: S. Łempicki. *Gaz. Lw.* 1930 nr 228; J. Sajdak. *Kur. Poz.* 1930 nr 392; T. Sinko. *Czas* 1930 nr 185; S. Windakiewicz. *Przegl. Współcz.* 1930 t. 35 s. 489; W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 174; K. Jarecki. *Journal des Débats* 1931, 20 listopada; M. Jezienicki. *Kwart. Klas.* 1931 s. 279-290; A. Brückner. *Deutsche Literaturzeitung* 1931 nr 31; K. Miaskowski. *Ruch Lit.* 1931; J. Parandowski. *Wiad. Lit.* 1931 nr 25; por. St. P. (Pilch): Pomnikowe wydanie poezyj Janickiego. *Kwart. Klas.* 1932 s. 233-235]. — M. Loret: Stosunki Polski z Włochami w ciągu wieków. *Myśl Nar.* 1930 nr 44-46. — A. Wojtkowski: K. Janicki, wielkopolski poeta-humanista. *Dzien. Poz.* 1931 nr 8. — Z. Dembitzer: Przyczynki do krytyki tekstu i interpretacji łacińskich poematów K. Janickiego. *Kwart. Klas.* 1931 nr 3-4. — M. Jezienicki: Wstęp do wyd.: Utwory łacińskie. Lw. 1933. — Z. Leśnodorski: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 43. — L. Ćwikliński: Przyczynki do historii poezji polsko-łacińskiej w XVI w. I. Pamflety Stanisława z Ciechanowa i Klemensa z Januszkowa Janiciusa. II. Klemens Janicius i Andrzej Lubelczyk. III. Wiązanka drobnych wierszy łacińskich z pierwszej połowy wieku XVI. *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 6 (1934). — E. Lo Gatto: L'Università di Padova e la Polonia. *Europa Orientale* t. 14 (1934) s. 88, 91, 94. — J. Birkenmajer: Pierwszy polski poeta laureatus. *Ziemia* 1936 nr 9. — A. Turyn: Anecdoton Janicianum. *Munera philologica L. Ćwikliński... oblata*. Poz. 1936. — L. Ćwikliński: Nowe Janiciana. *Eos* 1937 i odb. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938 s. 26-28. — P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944) s. 261 i in. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2 s. 47-50. —

S. Czernik: Polski ojciec zadżumionych i syn poeta. (O K. Janickim). *Mies. Lud.* 1947 nr 6-7. — (ff) (F. Fenikowski): Pierwszy poeta ludowy. *Rejsy* 1948 nr 52. — H. Malek: O pierwszym poecie z ludu. W 405 rocznicę śmierci K. Janickiego. *Ilustr. Kur. Pol.* 1948 nr 106. — R. Pisarski: Elegia „O sobie samym do potomności"... jako utwór pisarza humanisty. W książce: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1948). — F. L. Schoell: Une Discipline négligée: la littérature latine de la Renaissance. *Lettres d'Humanité* t. 7 (1948) s. 154. — H. Barycz: Studia włoskie S. Orzechowskiego. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949 s. 221 i in. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 381-382 i odb. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 s. LXXXIII nn. —

K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 43-44 i in.; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*, s. 45 i in. — A. Czermiński: K. Janicki — chłop z Januszkowa. *Słowo Tygodnia* 1953 nr 11. — A. Czermiński: Laury i cierpienia chłopa z Januszkowa. *Głos Tyg.* 1953 nr 11. — A. Hutnikiewicz: „Za żnińskim bagnem jest wieś przejezdna". *Dziś i Jutro* 1953 nr 48. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 185-188 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia*. (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: J. Ziomek: O miejsce Janickiego w rozwoju poezji polsko-łacińskiej... *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 232; B. Na-

DOLSKI: Podsumowanie dyskusji. Tamże, s. 256, 257]. — *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muz. Nar. w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 40-41 i in. — K. BUDZYK: Poezja polsko-łacińska pierwszej połowy XVI wieku. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — B. CZERNIK: Opowieść o K. Janickim. W-wa 1954. [Rec.: J. SKÓRNICKI. *Życie Lit.* 1954 nr 45; S. PODHORSKA-OKOŁÓW. *Nowa Kultura* 1955 nr 13]. — J. KOTT, K. WYKA: Książka J. Krzyżanowskiego ,,Historia literatury polskiej". *Nowe Drogi* 1954 nr 2 s. 140. — J. KRZYŻANOWSKI: Mikołaja Reja ,,Krótka rozprawa" na tle swoich czasów. W-wa 1954 s. 180-183; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 301-302. — M. RĘKAS: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — A. KOWALKOWSKI: Poezja K. Janickiego. *Pomorze* 1955 nr 3. — W. STRZELECKI: Wstęp do: Rzymska elegia miłosna. (Wybór). Oprac. G. Przychocki, W. Strzelecki. Wr. 1955 *BN* II, 90 s. LXXXIII-LXXXIV. — A. JELICZ: Wstęp do: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956 s. 43-50 i in. — J. KRÓKOWSKI: Wstęp do: Katullus: Poezje. Wr. 1956 *BN* II, 105 s. LXV-LXXI. — W. MARKOWSKA: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 94-98. — Z. SKORUPSKA: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 15, 25, 34, 38. — J. WALDAPFEL: Epicedium Joachima Bielskiego na śmierć Jana Balassiego. Z szesnastowiecznej hungariki w Polsce. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 2. — J. MOSDORF: ,,Królewska droga". (Panegiryk z XVIII w. ku czci K. Janickiego). *Meander* 1957 nr 2. — J. KRZYŻANOWSKI: Błazen starego króla. Stańczyk w dziejach kultury polskiej. W książce: W wieku Reja i Stańczyka..., jw., s. 347 nn. — A. KOWALKOWSKI: Klemens Janicki — chłop-humanista. *Pomorze* 1958 nr 11. — J. UJDA: Klemens Janicki. Uwieńczony poeta polsko-łaciński. *Filomata* 1959 l. 215. — J. MOSDORF: Uwagi o łacińskich źródłach twórczości A. Trzecieskiego. *Pam. Lit.* R. 52 (1961). — W. STEFFEN: Janicki czy Januszkowski? *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962 i nadb.

JANUSZOWSKI JAN (ok. 1551—1613 lub 1623)

Nazwisko właściwe: ŁAZARZOWIC.

Inne formy nazwiska: IANUSSOWIC; IANUSSOWSKI.

Pseud.: JAN PODWORZEWSKI.

Tłumacz, moralista, wydawca.

Ur. ok. 1551; syn Łazarza Andrysowica i Barbary, wdowy po Hieronimie Wietorze. Za młodych lat przebywał na dworze cesarza Maksymiliana i Zygmunta Augusta. W 1575 zapisał się na uniwersytet w Padwie. Po powrocie do Polski w 1576 był pisarzem pokojowym Stefana Batorego. W 1577 po śmierci ojca opuścił dwór, by objąć drukarnię. Przybrał nazwisko Januszowski. W 1588 uzyskał nobilitację, a w 1591 tytuł architypografa królewskiego i kościelnego. W 1594-1597 i później pomagał w urządzaniu drukarni Akademii Zamojskiej. Po śmierci żony Elżbiety w 1601 został księdzem. W 1604 był archidiakonem sandeckim i proboszczem w Solcu. Działał jako edytor i tłumacz. Protektorami jego byli m. in. J. Zamoyski i M. Firlej. Zmarł wg E. Marylskiego 30 listopada 1613; wg Estr. i W. Czermaka w 1623.

Uwaga: Współcześnie żyło prawdopodobnie dwóch Janów Januszowskich; stąd daty biograficzne lat młodzieńczych pisarza są różnie podawane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kwiat rajski albo rożanka. Kr. 1580.

2. Sion pochylony. Kr. 1587, Druk. Łazarzowa.

3. Zwierciadło królewskie. Powst. ok. 1588 (choć ma datę 1606). Wyd. kryt. B. Ulanowski: Sześć broszur politycznych z XVI i początku XVII stulecia. Kr. 1921 *BPP* nr 76.

Przeróbka utworu Mikołaja Kossobudzkiego pt. De administranda Republica... commentarius. 1583-1585.

4. Wróżki. Kr. 1589, Druk. Łazarzowa.

5. Nowy karakter polski. (Kr.) 1594, Druk. Łazarzowa. (Tu również rozprawki J. Kochanowskiego i Ł. Górnickiego o ortografii). Wyd. nast.: 1597; przedr. homogr. R. Löwenfeld. Poz. 1882; fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów sta-

ropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; fragm. wstępu przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

6. Statuta, prawa i konstytucje. Kr. 1600, Druk. Łazarzowa.

7. Wywód... i obmowa z strony statutów koronnych. Kr. 1602, Druk. Łazarzowa. Wyd. kryt. B. Ulanowski. Kr. 1920 *BPP* nr 75.

8. Nauka umierania chrześcijańskiego. Kr. 1604, Druk. Łazarzowa, dr. B. Skalski. Wyd. nast.: Kr. 1608; Kr. 1612; Kr. 1615 (mylnie dat.: 1515); Kr. 1619; Kr. 1675; Wil. 1695.

9. Cenzor obyczajów niektórych potocznych. Kr. 1607, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. w przeróbce (przypisywanej S. Starowolskiemu — zob.) pt. Poprawa niektórych obyczajów polskich potocznych. Kr. 1625 (2 odb.). Wyd. nast.: Kr. 1628.

Por. niżej: Utwory o autorstwie niepewnym.

10. Wzór rzeczypospolitej rządnej do ciała człowieczego przystosowany. Kr. 1613, dr. M. Lob. Fragm. przedr. A. Rembowski. *Niwa* 1876; toż: Pisma. T. 1. W-wa 1901.

P r z e k ł a d y

1. S. Sokołowski: Szafarz abo o pohamowaniu utrat niepotrzebnych dialog. Kr. 1589, Druk. Łazarzowa. (Przekł. z łac.).

2. S. Sokołowski: Poseł wielki o wcieleniu Syna Bożego. Kr. 1590, Druk. Łazarzowa. (Przekł. z łac.).

3. S. Orzechowski: Oksza... na Turka. (Tzw. Turcyki). Kr. 1590, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: wyd. K. J. Turowski pt. Mowy S. Orzechowskiego. Sanok 1855 ***Bibl. Pol.*** z. 1-2; fragm. przedr. K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 421 nn. (Przekł. z łac.).

4. Germanik Malaspina: O lidze oracja. Kr. 1596, Druk. Łazarzowa. (Przekł. z łac.). Dedykację przedr. W. Taszycki, jw. Twórczość poz. 5.

5. J. Bessarion: Rzecz o pochodzeniu Ducha św. Kr. 1605, Druk. Łazarzowa. (Tekst pol. i łac.). Przedmowę do czytelnika przedr. W. Taszycki, jw. Twórczość poz. 5.

6. S. Orzechowski: Fidelis subditus albo o stanie królewskim. (Przekł. powst. w 1606 najprawdopodobniej na podstawie tekstu łac. pośredniego między red. z 1543 a 1548 — zob. Orzechowski Stanisław, Twórczość poz. 4). Wyd. B. Ulanowski, jw. Twórczość poz. 3.

7. Plutarch: Theseus atheniański i Numa rzymski, dwaj królowie wielcy. Kr. 1613, dr. M. Lob. (Ustęp z „Żywotów").

P r a c e e d y t o r s k i e

1. Jan Kochanowski. (Wyd. zbior. pism J. Kochanowskiego). Kr. 1585-1586, Druk. Łazarzowa.

Tu dedykacja i przedmowa J. Januszowskiego. Przedr. przy: J. Kochanowski: Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884; W. Taszycki: Wybór tekstów..., jw. Twórczość poz. 5.

2. J. Kochanowski: Wróżki. Kr. 1587, Druk. Łazarzowa. (Z przedmową).

3. J. Kochanowski: O Czechu i Lechu historia naganiona. Kr. 1589, Druk. Łazarzowa.

Przedmowę wydawcy przedr. J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego. Poz. 1857 s. 146-148.

4. J. Kochanowski: Fragmenta albo pozostałe pisma. Kr. 1590, Druk. Łazarzowa. (Z przedmową).

5. J. Górski: Rada Pańska. Kr. 1597.

Przekł. utworu F. F. Cerioli. Fragm. dedykacji przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka..., jw. Twórczość poz. 5.

6. J. Głuchowski: Ikones książąt i królów polskich... Do tego są przyłożone wiersze łacińskie Jana Janicjusza poety. Kr. 1605 (wg L. Ćwiklińskiego 1606), Druk. Łazarzowa. Fragm. przedmowy wydawcy przytacza Estr. XVII, 192-193.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do J. Zamoyskiego, dat. w Krakowie 1 września 1598; w Chmielniku 23 stycznia 1602. Wyd. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 217-219; list z 1598 wyd. również T. Wierzbowski z podobizną autografu: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 318; J. Ptaśnik: Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum. Lw. 1922 *Monumenta Poloniae Typographica* t. 1 s. 397.

2. Dokument dot. studiów w Padwie w 1575. Wyd. S. Windakiewicz: Materiały do historii Polaków w Padwie. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1892) s. 176 i odb. Kr. 1891.

3. Dokumenty różne z 1576-1593 (m. in. kwity pieniężne i zastawne, przywileje, kontrakty). Wyd. J. Ptaśnik, jw. poz. 1.

4. Trzy dokumenty (przywilej królewski na druk dzieł, dat. we Lwowie 28 lipca 1578; kwit pieniężny, dat. w Krakowie 9 września 1586; akt nobilitacji, dat. w Krakowie 24 stycznia 1588). Wyd.:

T. Wierzbowski, jw. poz. 1. T. 1-2. W-wa 1900-1904; J. Ptaśnik, jw. poz. 1.

5. Przywilej Stefana Batorego na druk ksiąg kościelnych, dat. w Krakowie 29 maja 1583. Wyd.: A. Pawiński: Akta metryki Koronnej... z czasów Stefana Batorego 1576-1586. *Źródła Dziejowe* t. 11 (1882) s. 258; T. Wierzbowski, jw. poz. 1, s. 248-249; J. Ptaśnik, jw. poz. 1, s. 361.

6. Przywilej Zygmunta III na drukowanie ksiąg kościelnych, dat. w Warszawie 18 kwietnia 1590. Wyd. B. Łuszczyński: Dokumenta z archiwum aktów grodzkich i ziemskich b. województwa krakowskiego. *Dod. Mies. do Gaz. Lw.* 1872 t. 2 s. 123-124.

Utwory o autorstwie niepewnym

Paradoxa Koronne publice i privatim potrzebne szlachcicowi polskiemu. Powst. 1603. Wyd. A. Bielowski. Kr. 1853.

Broszura polityczna. Wg Estr. XXIX, 201 jest prawdopodobnie dziełem J. Januszowskiego wydanym później pt. Cenzor obyczajów (zob. Twórczość — poz. 9). G. Korbut podawał za przypuszczalnego autora Adama Czarnkowskiego, generała wielkopolskiego, zm. 1628; A. Brückner — Januszowskiego.

Zob. też: Kochanowski Jan, Opracowania (dział: Współcześni o Kochanowskim, poz. Vita Joannis Cochanovii... Kr. 1612).

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627 s. 127; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — H. Ghilini: Teatro d'huomini letterati. T. 1. Wenecja 1647 s. 126. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Cathalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. A. Załuski: Programma litterarium. W-wa 1732; toż przekł. łac. Gdańsk 1743. — K. Niesiecki: Korona polska. T. 2. Lw. 1738; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 4. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1839. — F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1814 s. 206; t. 2. W-wa 1814 s. 146-151. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń krakowskich. Kr. 1815 s. 382-392. — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 182; przedr. anastatyczny W-wa 1927. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 19-20, 172-174, 185. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 77; t. 6. Kr. 1844 s. 402, 548; t. 8. Kr. 1851 s. 58, 108. — A. Grabowski: Dawne zabytki miasta Krakowa. Kr. 1850 s. 189. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 217-219. — F. M. Sobieszczański: Wycieczka archeologiczna. W-wa 1852 s. 21-22. — F. M. S. (Sobieszczański): Januszowski (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — W. Wisłocki: Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim. *Spr. ... Gimn. im. Franciszka Józefa we Lwowie, r. szk. 1868* i odb. Lw. 1868. — A. Rembowski: Wzór rzptej rządnej. *Niwa* 1876; przedr. w: Pisma. T. 1. W-wa 1901. —

E. Kałużniacki: Historische Übersicht der Graphik und der Ortographie der Polen. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Akademie d. Wissenschaften in Wien* t. 99 (1882) i odb. — R. Löwenfeld: Przedmowa do wyd. homogr.: Nowy karakter. Poz. 1882. [Rec.: P. Chmielowski. *Ateneum* 1882 t. 4]. — Wstęp do wyd.: J. Kochanowski: Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884. — R. Plenkiewicz: Jan Kochanowski, jego ród, żywot i dzieła. W: J. Kochanowski: Dzieła..., jw. T. 4. W-wa 1884 (1897) s. 147-148. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Kr. 1884 s. 59; wyd. 2 Kr. 1892. — S. Windakiewicz: Pobyt Kochanowskiego za granicą. Szkic biograficzny. *Roczn. Filarecki* 1886 s. 499-500 i odb. s. 27-28. — S. Windakiewicz: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. s. 22, 62. — W. Czermak: Wstęp do wyd.: J. Górski: Rada Pańska 1597. Kr. 1892 *BPP* nr 21. — B. Ulanowski: Ks. J. Januszowskiego, archidiakona sandeckiego, prace kodyfikacyjne. *Spr. AU 1893.* Kr. 1894. — W. Hahn: Januszowski Jan Łazarzowicz. *Enc. wychowawcza.* T. 5 (1900/1901). — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 31-33. — J. Czernecki: J. Januszowski. Nowy karakter polski z r. 1594. *Szkoła* Dod. i odb. Lw. 1902. — F. J. Śliwiński: Plutarch w Polsce XVI w. *Eos* 1910. — S. Kot: Szkolnictwo parafialne w Małopolsce. Lw. 1911. —

S. Kutrzeba: Wstęp do wyd.: Sześć broszur politycznych z XVI i początku XVII stulecia. Wyd. B. Ulanowski. Kr. 1921 *BPP* nr 76. [Rec.: K. N. (Nitsch). *Język Pol.* 1921 z. 4; A. Brückner. *Książka* 1922 nr 4; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1922]. — J. Ptaśnik: Wstęp do wyd:

Cracovia impressorum XV et XVI saeculorum. Lw. 1922 *Monumenta Poloniae Typographica* t. 1. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 260. — W. Budka: Architypograf Zygmunta III. *Silva Rerum* 1927. — S. Bodniak: W oficynie „architypografa" — rzecz o kłopotach Januszowskiego. *Silva Rerum* 1930. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — Ł. Kurdybacha: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kulturalne* t. 4. — S. Bodniak: Autorstwo „Zwierciadła królewskiego", traktatu z końca XVI stulecia. *Pam. Bibl. Kórn.* 1946. — J. Krzyżanowski: Nota przy wyd.: J. Kochanowski: Dzieła polskie. T. 2. W-wa 1952 s. 426 nn. — B. Nadolski: Dokoła prac przekładowych w XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 485-487 i odb. — P. Zwoliński: Wypowiedzi gramatyków XVI i XVII wieku o dialektyzmach w ówczesnej polszczyźnie. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 378 i odb. — K. Grzybowski: Systematyka prawa w Polsce Odrodzenia, jej rola i podłoże klasowe. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 203, 205-206; por. K. Grzybowski: Systematyka prawa w Polsce XVI wieku, jej rola i podłoże klasowe. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Kawecka-Gryczowa: Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 488-490 i in.; osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; por. A. Kawecka-Gryczowa: Drukarstwo polskie w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — S. Rospond: Język Jana Kochanowskiego. Cz. 1. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw., passim. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16.— W. Taszycki: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. W. Taszycki: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. s. 15 i in. — W. Taszycki: Wstęp i wyd.: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.—K. Gierdziejewski: Zarys dziejów odlewnictwa polskiego. Stalinogród 1954. — A. Gryczowa: Drukarstwo polskie w dobie Odrodzenia. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954 i odb. — W. Szolginiowa: Książka na Wystawie Odrodzenia. *Bibliotekarz* 1954 nr 1 s. 14.— B. Golka, M. Kafel, Z. Kłos: Z dziejów drukarstwa polskiego. W-wa 1957.

JAROSZEWICZ FLORIAN (ok. 1694—1771)

Pseud.: Jeden Stary Kapłan Katolickiego Zakonu S.O.F.R.

Hagiograf, teolog.

Ur. ok. 1694 w okolicach Sokala. Dzieciństwo spędził na dworze Krystyny z Lubomirskich Potockiej. W 1710 wstąpił do zakonu reformatów. Po dziesięciu latach otrzymał święcenia kapłańskie i został najpierw gwardianem, potem lektorem retoryki, filozofii i teologii w seminarium. W 1741 został sekretarzem prowincji małopolskiej, a w 1743-1756 był jej kustoszem. Od 1756 był generalnym archiwistą klasztorów prowincji małopolskiej; od 1766 przebywał w Rawie. W 1768 przeniesiony został do Chełma. Zmarł 11 lutego 1771 w Chełmie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Principia theologiae asceticae ad usum et captum tyrocinii religiosi potissimum Seraphici Ordinis Minorum S. P. N. Francisci Strict. Observantiae Reformatorum ex probatis authoribus collecta, disposita et elucidata. Lw. 1752.

2. Matka Świętych Polska albo żywoty świętych, błogosławionych, wielebnych, świątobliwych, pobożnych Polaków i Polek. Wszelkiego stanu i kondycji każdego wieku od zakrzewionej w Polszcze chrześcijańskiej wiary osobliwą życia doskonałością słynących. Z różnych autorów i pism tak polskich jako i cudzoziemskich zebrane i spisane... Dla zbudowania żyjących i potomnych, dla pociechy duchownej swoich krewnych. Kr. 1767. Wyd. nast.: wyd. 2: T. 1-4. Niemieckie Piekary 1850; wyd. 3 Poz. 1893-1896.

Fragm. pt. Żywot błogosławionego Szymona z Lipnicy, zakonu św. O. Franciszka, wyjęty z dzieła „Matka Świętych Polska" przez wydawcę. Bochnia 1848; Życie pobożnych Mieczysława, księcia pol-

skiego, i Bolesława Chrobrego, pierwszego króla polskiego, wyjęte z „Matki Świętych polskiej". Poz. (między 1850 a 1880).

3. Stare błędy światowej mądrości przeciw powściągliwości panieńskiej, wdowiej, kapłańskiej i zakonnej, przez wolnowierców odnowione, a przez... prawowiernym katolikom z fałszem swoim oczywiste pokazane. Lw. 1771; toż pt. Stary argument światowej mądrości. Lw. 1771.

4. Monumenta Provinciae Reformatae Minoris Poloniae. Nie wyd. Rkps był w bibl. klasztornej w Rawie Ruskiej.

OPRACOWANIA

F. M. S. (Sobieszczański): Jaroszewicz (Florian). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — Jaroszewicz Florian. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 8 (1876). — L. Siemieński: Ks. Florian Jaroszewicz, niestara gawęda. W: Dzieła. T. 8. W-wa 1882 s. 51-65. — (M. Maryański): Wstęp do wyd.: Matka Świętych Polska. Poz. 1893 i odb. pt. Krótka wiadomość o życiu O. Floriana Jaroszewicza reformata. (1694-1771). Poz. 1893. — M. D. (Dubiecki): Jaroszewicz Florian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 31/32 (1902/1903). — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. Monitor z roku 1763 na tle swoich czasów. Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL Studia Historycznolit.* t. 20.

JARZĘBSKI ADAM (przed 1590—1648 lub 1649)

Inne formy nazwiska: Jarzembski; Warka(?).

Wierszopis, kompozytor.

Ur. przed 1590 w Warce nad Pilicą; syn mieszczanina Stanisława i Katarzyny. Po ukończeniu szkół początkowych udał się prawdopodobnie na studia muzyczne za granicę. Najpierw, być może, był w Pradze. W 1612 został skrzypkiem elektora brandenburskiego Jana Zygmunta w Berlinie. W maju 1615 wyjechał do Włoch. Prawdopodobnie w 1619 przybył do Warszawy i przed styczniem 1621 został członkiem kapeli królewskiej; funkcję tę sprawował do końca życia. Od 1635 jako architekt budował pałac ujazdowski. Żonaty był z Elżbietą Cybulską, z domu Siennicką. Zmarł w końcu 1648 lub raczej na początku 1649.

TWÓRCZOŚĆ

1. Gościniec abo krótkie opisanie Warszawy z okolicznościami jej, dla kompaniej dworskiej... wydany. (W-wa) 1643. Wyd. nast.: wyd. I. Chrzanowski, W. Korotyński. W-wa 1909; fragm. przedr.: *Ziemia* 1939 nr 11; J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 2. W-wa 1948; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 1. (W-wa) 1954.

Przeróbkę prozaiczną pt. Opisanie Warszawy, jaką była w roku 1643 — wyd. J. U. Niemcewicz w książce: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 3. W-wa 1822; toż wyd. 2 Lipsk 1839.

Egz. (obecnie prawdopodobnie unikat): Bibl. Kórn. sygn. 23580; egz. Bibl. Krasińskich w W-wie zniszcz. 1944.

2. More veterum. (Kanon dwugłosowy). Wyd. M. Scacchi w książce: Cribrum musicum. Wenecja 1643.

3. Canzoni e concerti... anno 1627. (28 — w rzeczywistości 27 — koncertów i kanzon). Całość nie wyd.; pojedyncze utwory ogł. M. Szczepańska, K. Sikorski:

a) Tamburitta a tre voci: violino, due viole e basso continuo (violino, viola, violoncello e cembalo). W-wa (1932) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 11; toż wyd. 2. Oprac. M. Szczepańska, K. Sikorski, T. Ochlewski. Kr. 1960; toż w: *Music of the Polish Renaissance. A Selection of Works from the XVIth and the Beginning of the XVIIth Century.* Kr. 1955 s. 168-175;

b) Nowa casa. Concerto a 3. 3 violini e basso continuo (cembalo). Wyd. M. Szczepańska, K. Sikorski. W-wa (1936) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 15; toż w: *Music of the Polish Renaissance...*, jw. poz. a, s. 160-167;

c) Chromatica. Concerto a 3. 2 violini, violoncello e basso continuo (cembalo). Wyd. M. Szczepańska, K. Sikorski. (Kr. 1950) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 21;

d) Bentrovata. Concerto a 3. 2 violini, violoncello e basso continuo (cembalo). Wyd. M. Szczepańska. (Kr. 1955) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 27;

e) Sentinella. Concerto a 3 (soprani e basso). 3 violini e basso continuo (cembalo). Wyd. M. Szczepańska, K. Sikorski. (Kr. 1956) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 32;

f) Canzoni a quattro voci con basso continuo. Wyd. M. Szczepańska, K. Sikorski, T. Ochlewski. (Kr. 1958) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 39. (Zawiera 5 kanzon; głosy instrumentów smyczkowych oprac. T. Ochlewski).

Rkps Bibl. Miejska we Wr. nr 111.

Materiały

Testament, dat. w Warszawie 26 grudnia 1648. Wyd. W. Korotyński: Wstęp do wyd.: A. Jarzębski: Gościniec. W-wa 1909 s. XI, XIX-XX (z podobizną podpisu).

Zob. też: Z. M. Szweykowski: Wykaz ważniejszych kompozytorów i ich dzieł. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska Kr. 1958 Aneksy.

OPRACOWANIA

J. U. Niemcewicz: Przy wyd.: Opisanie Warszawy, jaką była w roku 1643. W książce: Zbiór pamiętników o dawnej Polszcze. T. 3. W-wa 1822; wyd. 2 Lipsk 1839. — S. Potocki: Pochwała Tadeusza Czackiego. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Warsz.* t. 12 (1817) i odb. s. 53-54. — S. L. Jaszowski: Dzieje krótkie teatrów polskich. *Czasopism Nauk. Księgozbioru im. Ossol.* 1830 z. 2 s. 116-117. — J. A. Załuski: Biblioteka historyków, prawników, polityków. (Powst. 1767-1773). Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1832 s. 5. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 538. — Doniesienia literackie. *Bibl. Warsz.* 1856 t. 3 s. 640. — A. Sowiński: Les Musiciens polonais et slaves anciens et modernes. Paryż 1857; por. A. Sowiński: Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych. Paryż 1874. — F. M. S. (Sobieszczański): Jarzembski (Adam). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — K. W. Wójcicki: Okolice Warszawy. *Bibl. Warsz.* 1876 t. 4. — E. Bohn: Die musikalischen Handschriften des XVI und XVII Jahrhunderts in der Stadtbibliothek zu Breslau. Wr. 1890. — Z. Celichowski: Gościniec abo opisanie Warszawy przez Jarzembskiego w r. 1643. *Upominek. Księga zbior. na cześć E. Orzeszkowej.* Kr. 1893. — W. Gomulicki: Z dziejów Warszawy. *Tyg. Ilustr.* 1899 nr 32 nn. — Kadees: Z przeszłości Warszawy. *Wędrowiec* 1899 nr 22. — A. Kraushar: Z dziejów Warszawy. *Kraj* 1899 nr 6. — W. Przyborowski: Z przeszłości Warszawy. W-wa 1899. — R. Eitner: Biographisch-Bibliographisches Quellenlexikon der Musiker. T. 5. Lipsk 1901. — Wł. K. (Korotyński): Jarzembski Adam. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 31/32 (1903). — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. (1907) s. 129-130. — W. Korotyński: Wstęp do wyd.: Gościniec. W-wa 1909. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1909 s. 237-238]. — A. Kraushar: Przedmowa do wyd.: Gościniec. W-wa 1909. — B. Chlebowski: Warszawa za Władysława IV. *Bibl. Warsz.* 1909 t. 2; przedr.: Pisma. T. 4. W-wa 1912. — B. Chlebowski: Z przeszłości Warszawy. *Kur. Warsz.* 1909 nr 120. — C. Sachs: Musik und Oper am kurbrandenburgischen Hof. Berlin 1910. — Z. Jachimecki: Wpływy włoskie w muzyce polskiej. Cz. 1. 1540-1640. Kr. 1911 *Studia do Historii Muzyki w Pol.*; por. *Spr. AU* 1909 nr 9. [Rec.: J. Reiss. *Przegl. Muzyczny* 1911 nr 24; S. Tomkowicz. *Przegl. Pol.* 1911/1912 t. 2; H. Opieński. *Kwart. Muzyczny* 1912 z. 3; J. Reiss. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 1]. — H. Opieński: Dzieje muzyki powszechnej w zarysie. W-wa (1912) s. 91-92. — H. Opieński: La Musique polonaise. Paryż 1918; wyd. 2 Paryż 1929. —

Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej w zarysie. W-wa 1920; wyd. zmienione pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1. Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Cz. 1. Kr. (1948) s. 182-188, 195-196. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły.* B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 249. — Z. Jachimecki: Muzyka polska od roku 1572 do roku 1795. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 15. — H. Feicht: Przyczynki do dziejów kapeli królewskiej w Warszawie za rządów kapelmistrzowskich Marka Scacchiego. *Kwart. Muzyczny* 1928 s. 133. — A. Gruchalski: Ze studiów nad Trylogią Sienkiewicza. (Trylogia a Gościniec A. Jarzębskiego). *Pam. Lit.* R. 27 (1930) i odb. — Z. Jachimecki: Uwagi z powodu wydania kompozycji „Tamburitta" A. Jarzębskiego w zesz. XI Wydawnictwa Dawnej Muzyki Polskiej. Kr. 1932. — E. H. Meyer: Die mehrstimmige Spielmusik des 17 Jahrhunderts in Nord- und Mitteleuropa. Kassel 1934. — Z. Jachimecki: Jakie to usługi oddawał królowi Władysławowi IV Imć Pan A. Jarzębski, sławny muzyk warszawski. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 4 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.*). — J. J. Dunicz: A. Jarzębski i jego „Canzoni e concerti" (1627). Lw. 1938 *Lw. Rozpr. Muzykologiczne* S. 1 t. 1. [Rec.: J. Pulikowski. *Muzyka Pol.* 1938 z. 11]. —

J. Reiss: Najpiękniejsza ze wszystkich jest muzyka polska. Kr. 1946 s. 73. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948/49. — J. Chomiński, Z. Lissa: Muzyka polskiego Odrodzenia. Wstęp do wyd.: *Muzyka polskiego Odrodzenia. Wybór utworów z XVI i początku XVII wieku.* Kr. 1953 s. 35; toż ang. C. G. Dąbrowska pt. Music of the Polish Renaissance. *Music of the Polish Renaissance. A Selection of Works from the XVIth and the Beginning of the XVIIth Century.* Kr. 1955. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 236--238, 244; *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — Z. Szulc: Słownik lutników polskich. Poz. 1953 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Społ. Prace Komisji Hist. Sztuki* t. 3 s. 111. — I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — B. Tyszkiewicz: Gościniec albo krótkie opisanie Warszawy... *Stolica* 1954 nr 12. — Z. Rewski: Pałac kanclerza Jerzego Ossolińskiego w Warszawie. *Kwart. Architektury i Urbanistyki. Teoria i Hist.* 1956 z. 1. — M. Szczepańska: Wstęp do wyd.: Sentinella. Concerto a 3. (Kr. 1956) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 32; por. M. Szczepańska: Wstęp do wyd.: Canzoni... (Kr. 1958) *Wyd. Dawnej Muzyki Pol.* z. 39. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do renesansu włącznie. Kr. 1957. — H. Feicht: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958.

JEMIOŁOWSKI MIKOŁAJ (zm. ok. 1693)

Pamiętnikarz.

Był współwłaścicielem wsi Sworyczowa w województwie bełskim. Służył jako towarzysz lekkiej chorągwi Krzysztofa Tyszkiewicza, wojewody czernihowskiego, a potem (ok. 1660) w chorągwi Jana Myszkowskiego, podkomorzego bełskiego. Brał udział w bitwach pod Beresteczkiem, Cudnowem i innych. W następnych latach gospodarował w dzierżawionych majątkach: w 1675 — w Kotlicach, w 1687 — w Konotopach pod Sokalem. W 1669 został poborcą podatkowym ziemi bełskiej, a w 1683 rewizorem powiatu grabowieckiego. Był żonaty z Katarzyną Iłowiecką. Zmarł ok. 1693 (wg S. Uruskiego w 1692).

TWÓRCZOŚĆ

Pamiętnik. (Obejmuje okres 1648-1679). Powst. (wg W. Czermaka) w 1683-1693. Wyd. A. Bielowski. Lw. 1850.

OPRACOWANIA

A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Pamiętnik. Lw. 1850. – J. Bartoszewicz: Mikołaj Jemiołowski jako historyk. *Dzien. Warsz.* 1853 nr 256; przedr. w: Dzieła. T. 8. Kr. 1880. — C. B. (Biernacki): Jemiołowski (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — W. Czermak: Kilka słów o pamiętnikach polskich XVII w. *Ateneum* 1896 t. 4; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. — Jemiołowski Mikołaj. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 32 (1902). — S. Uruski: Rodzina. T. 6. W-wa 1909 s. 64. — Z. Kuchowicz: Literatura szlachecka wobec elekcji Michała Wiśniowieckiego. *Prace Polon.* S. XII (1955). — S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — O. Górka: Legenda a rzeczywistość obrony Częstochowy w roku 1655. W-wa 1957 s. 50 i in.

JERLICZ JOACHIM (1598–w lub po 1673)

Pamiętnikarz.

Ur. 19 maja 1598 we wsi Kolenka pod Ostrogiem; syn Olizara i Katarzyny z Sośnickich. W 1617 rozpoczął służbę żołnierską pod komendą Stanisława Żółkiewskiego. Przez pewien czas (1620) pracował w kancelarii podkanclerzego koronnego Andrzeja Lipskiego. Ranny pod Chocimiem, porzucił na pewien okres służbę żołnierską i gospodarował na Ukrainie. Po śmierci nieznanej z nazwiska pierwszej żony ożenił się w 1635

z Marią Roguską. W czasie powstania Bohdana Chmielnickiego uciekł ze wsi Koczerowa do Kijowa, gdzie przebywał w monasterze pieczerskim. Mimo podeszłego wieku wziął udział w kampanii Stefana Czarnieckiego w 1660. Żył jeszcze w kwietniu 1673.

TWÓRCZOŚĆ

Latopisiec albo kroniczka różnych spraw i dziejów. (Obejmuje okres 1620-1673). Powst. (wg W. Czermaka) od 1648. Wyd. K. W. Wójcicki. T. 1-2. W-wa 1853. Fragm. przedr. B. Baranowski, J. Bartyś, J. Michalski: Historia Polski 1648-1764. Wybór tekstów. W-wa 1956 *Materiały Źródłowe do Hist. Polski Epoki Feudalnej* 5.

OPRACOWANIA

K. W. Wójcicki: Joachim Jerlicz i Latopisiec albo kroniczka jego od r. 1620 do 1673. *Bibl. Warsz.* 1852 t. 2. — K. W. Wójcicki: Wstęp i wyd.: Latopisiec... T. 1-2. W-wa 1853. [Rec.: *Czas* 1852 nr 113; W. Wieczorkowski. *Bibl. Warsz.* 1853 t. 3; *Przegl. Poz.* 1853 t. 17]. — K. Wł. W. (Wójcicki): Jerlicz (Joachim). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — W. Czermak: Kilka słów o pamiętnikach polskich XVII w. *Ateneum* 1896 t. 4; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. — J. K. K. (Kochanowski): Jerlicz Joachim. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 32 (1902). — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — Z. Kuchowicz: Echa konfliktów szlachecko-magnackich w literaturze drugiej połowy XVII w. *Prace Polon.* S. X (1952) s. 48-50. — Z. Kuchowicz: Literatura szlachecka wobec elekcji Michała Wiśniowieckiego. *Prace Polon.* S. XII (1955).

JONSTON JAN (1603—1675)

Historyk, filozof, pisarz medyczny i przyrodniczy.

Ur. 3 września 1603 w Szamotułach; syn Szymona, emigranta ze Szkocji, i Anny Becker, córki miejscowego mieszczanina. Od 1611 kształcił się w szkole braci czeskich w Ostrorogu, od 1614 w Bytomiu nad Odrą, potem w gimnazjum toruńskim. 23 stycznia 1623 immatrykulował się w Akademii St. Andrews w Szkocji, gdzie do 1625, popierany m. in. przez prymasa Jana Spotswooda, studiował filozofię, teologię i język hebrajski. Po powrocie do kraju objął stanowisko nauczyciela młodych Korczbok-Zawadzkich w Lesznie. W 1628 wyjechał ponownie za granicę, zatrzymując się m. in. we Frankfurcie, Wittenberdze i Lipsku; od 5 października 1629 studiował we Franekerze, 13 lutego 1630 zapisał się na uniwersytet w Lejdzie. W 1631 był w Anglii, skąd powrócił do kraju wezwany na stanowisko wychowawcy i nauczyciela Bogusława Leszczyńskiego, wojewodzica bełskiego. Trzeci pobyt za granicą, podczas którego towarzyszył swemu wychowankowi, przypadł na lata 1632-1636; jednocześnie kończąc własne studia i będąc prawdopodobnie już wtedy doktorem filozofii uzyskał 15 kwietnia 1634 w Lejdzie doktorat medycyny. Stamtąd udał się do Anglii, następnie przez Francję do Włoch, gdzie zwiedził ważniejsze miasta. W 1636 osiadł w Lesznie jako lekarz Leszczyńskich oraz medyk miejski. Brał udział w colloquium charitativum 1645. Wielokrotnie odrzucał propozycje objęcia katedry, wysuwane przez uczelnie zagraniczne. Korespondował i utrzymywał stosunki osobiste z wieloma powagami naukowymi. W 1656 przeniósł się do swej posiadłości na Śląsku w Składowicach (Ziebendorf). Był żonaty najpierw z Krystyną Chortensius (1637), następnie z Anną Wechner (1638). Zmarł 8 czerwca 1675 w Składowicach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Enchiridion historiae naturalis. Powst. 1625-1628. Wyd. pt. Thautomatographia naturalis, in decem classes distincta. Amsterdam 1632, dr. G. Blaev. Wyd. nast.: ed. poszerzona: Amsterdam 1633; Amsterdam 1641; Amsterdam 1661; Amsterdam 1665.

Przekł. ang. (prawdopodobnie J. Rowlanda) pt. An History of the Wonderfull Things of Nature. Londyn 1657.

2. Naturae constantia. Amsterdam 1632, dr. G. Blaev. Wyd. nast. Amsterdam 1634.

Przekł. pol. M. Stokowska pt. O stałości natury. W-wa 1960 *PAN Bibl. Klasyków Filozofii.*

P r z e k ł. a n g. J. Rowlanda pt. An History of the Constancy of Nature... 1657.

3. Sceleton historiae universalis civilis et ecclesiasticae. Lejda 1633, dr. J. Marcus. Wyd. nast. b. m. r. (dwie ed.).

P r z e k ł. n i e m.: F. Kleinkirche pt. Sceleton das ist eine kurze Entwerffung aller weltlichen und Kirchengeschichte. Hamburg 1636.

4. Idea universae medicinae practicae. Amsterdam 1644, dr. L. Elzevirius. Wyd. nast.: Wenecja 1647; Amsterdam 1648; Amsterdam 1652; Lejda 1655; Frankfurt 1664; Amsterdam 1664; pt. Syntagma universae medicinae practicae libri XIV. Jena 1673; Jena 1674; Frankfurt b. r.; Lipsk 1722.

P r z e k ł. a n g. Londyn 1652 (?). Wyd. nast. 1665; 1684.

5. Theatrum universale historiae naturalis. Wyd. częściami:

Historiae naturalis de avibus libri VI. Frankfurt nad Menem 1650, dr. M. Merian (dwie ed.). Wyd. nast.: Amsterdam 1657; Heilbrunn 1756.

P r z e k ł. f r a n c. pt. Histoire naturelle et raisonnée des différents oiseaux qui habitent le globe. Paryż 1773.

Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV. Frankfurt nad Menem 1650, dr. M. Merian (dwie ed.). Wyd. nast.: Amsterdam 1655; Amsterdam 1665; Heilbrunn 1677.

Historiae naturalis de piscibus et cetis libri V. Frankfurt nad Menem 1650, dr. M. Merian. Wyd. nast.: Frankfurt nad Menem 1651; Amsterdam 1657; Heilbrunn 1677.

Theatrum universale omnium animalium quadripedum libri IV. Frankfurt 1652. Wyd. nast. Heilbrunn 1755.

Historiae naturalis de insectis libri III. Frankfurt (nad Menem) 1653, dr. M. Merian. Wyd. nast.: (łącznie z:)... De serpentibus et draconibus libri II. Frankfurt nad Menem 1657; Amsterdam 1657; Heilbrunn 1757.

Historiae naturalis de serpentibus libri II. Frankfurt nad Menem 1653, dr. dziedzice M. Meriana. Wyd. nast.: Amsterdam 1657; Amsterdam 1665; Heilbrunn 1757.

Całość Theatrum universale... wyd.: Amsterdam 1718, t. 1-4. Frankfurt 1755-1757; toż t. 1-6. Rouen 1768.

6. Idea hygieines recensita. Libri II. Jena 1661, nakł. W. J. Trescher, dr. J. Nisius. Wyd. nast.: Frankfurt nad Menem 1664; Jena 1674.

7. Polyhistor, seu rerum ab exortu universi ad nostra usque tempora... series. Jena 1660, nakł. W. J. Trescher, dr. J. Nisius. Wyd. nast. Amsterdam 1665.

8. Notitia regni mineralis. Lipsk 1661, nakł. W. J. Trescher, druk. dziedziców „Collerianorum".

9. Dendrographias sive historiae naturalis de arboribus et fructibus tam nostri, quam peregrini orbis libri decem figuris aeneis adornati. Frankfurt 1662, nakł. dziedziców M. Meriana, dr. H. Potihius.

10. Polymathiae filologicae, seu totius rerum universitatis ad suos ordines revocatae adumbratio horis subsecivis... concinnata. Frankfurt 1666, nakł. E. Fellgibelus. Wyd. nast. Frankfurt 1667.

11. Historia naturalis de herbis et plantis. (Dzieło ukończone w 1666, zaginęło oddane do druku w Frankfurcie nad Menem).

12. Polyhistor continuatus, seu rerum toto orbe a Carolo M. ad Albertum II Austriacum... gestarum... series. Jena 1667, nakł. W. J. Trescher, dr. J. Nisius. Toż... pars quinta seu rerum a Rudolpho Habsburgico ad Albertum II Austriacum gestarum series. (B. m. r.?). (Dedykacja dat. 1668).

L i s t y

1. Do W. Schicharda, dat. 5 kwietnia 1634. Ogł. J. Kvačala: Korespondenze J. A. Komenského. T. 2. Praga 1902 s. 7-8.

2. Do Andrzeja Senftlebena, dat. z Leszna 19 listopada 1641, 24 kwietnia 1642. Ogł. T. Bilikiewicz: Jan Jonston (1603-1675). Żywot i działalność lekarska. W-wa 1931 s. 98-99 przyp., 59 przyp.

Wiad. o innych listach w różnych bibl. europejskich zob. T. Bilikiewicz, jw., passim.

OPRACOWANIA

E. Thomae: Lampas Perenni Lucae oder... Ehren-Licht, welches... Johanni Jonstono... beerdiget wurde. Brzeg 1675. — J. Arnold: Wiadomość o życiu i dziełach J. Jonstona. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Warsz.* t. 7 (1811) i odb. — E. Raczyński: Wspomnienia Wielkopolski. T. 1. Poz. 1842 s. 179-182. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 2. Poz.

1853. — L. Siemieński: Jan Jonston. *Tyg. Ilustr.* 1860 nr 38. — F. M. S. (Sobieszczański): Jonston (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — J. W. Carus: Geschichte der Zoologie... *Geschichte d. Wissenschaften in Deutschland. Neuere Zeit* (Monachium) 1872 t. 12 s. 297-305. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888 s. 201--203. — W. Loewe: Dr Johann Johnston, ein Polyhistor des 17 Jahrhunderts. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* 1908 t. 23. — J. Myślicki (Halpern): Johnston et de Spinoza. *Chronicon Spinozanum* (Haga) 1921 t. 1; wyciąg pol. pt. Jonston i De Spinoza. W-wa 1922. — J. H. Rembowska: Jan z Szamotuł Jonston, przyrodnik XVII wieku. *Kosmos* t. 50 (1925). — B. Namysłowski: Nieznane listy Jonstona z Szamotuł, wielkiego przyrodnika XVII w. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 8 (1928). — A. Bednarski: Historia okulistyki w Polsce w wieku XIII-XVIII. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 8 (1928) s. 20. — A. Kraushar: Jan Jonston. (Przyczynek do historii medycyny polskiej). *Pol. Gaz. Lekarska* 1930 nr 32. — T. Bilikiewicz: Jan Jonston (1603-1675). Żywot i działalność lekarska. W-wa 1931; por.: Johann Jonston und seine Tätigkeit als Arzt. *Sudhoffs Archiv f Geschichte d. Medizin* 1930, 23, 357-381.[Rec.: M. Sipayłłówna. *Ref. w Pol.* 1934].—K.&P.: Jonston Johannes. *Biographisches Lexicon d. hervorragenden Ärzte aller Zeiten u. Völker* t. 3 (1931). —T. Bilikiewicz: Henryk Martini i Jan Jonston. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* 13 (1933) i odb. — B. Świderski: Dr Jan Jonston, wybitny uczony dawnego Leszna. Leszno 1935. — J. Moreau-Reibel: Sto lat podróży różnowierców polskich do Francji. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 17. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce XVII w. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) i odb. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — R.: Coup d'oeil sur l'histoire des recherches zoologiques en Pologne. *Bulletin du Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 5 (1950) s. 1. — Z. Stopa-Rybianka: Zarys historii zielarstwa polskiego. *Przegl. Zielarski* 1950 nr 1/3. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 61-62, 135--136 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: S. Małkowski: Uwagi dotyczące postulatów z zakresu historii nauki o ziemi. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 211]. — J. Jankowski: Postępowe tradycje medycyny w Poznaniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 9/10 s. 197; toż w odb. zbior. pt. *Studia Poznańskie.* Cz. 2. Poz. 1954. — J. Schwann: Jan Jonston — wielki lekarz XVII wieku. *Życie i Kultura* 1954 nr 41. — J. i S. Schwann: Polnische Dermatologen im Zeitalter der Renaissance. *Wissenschaftliche Zeitschrift d. Ernst Moritz Arndt-Universität Greiswald... Matematisch-naturwissenschaftliche Reihe* t. 6 (1956/57) nr 1/2. [Rec.: S. Szpilczyński. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1958 nr 1]. — J. Hryniewiecki: Jan Jonston — pierwszy polski dendrolog (1603-1675). *Roczn. Sekcji Dendrologicznej Pol. Tow. Botanicznego* t. 11 (1956). — L. Zembrzuski: Scoto-Polonus. *Służba Zdrowia* 1956 nr 27. — Ł. Kurdybacha: Działalność Jana Amosa Komeńskiego w Polsce. W-wa 1957. — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. — S. Ziemski: Wstęp do wyd. przekł.: O stałości natury. W-wa 1960 *PAN Bibl. Klasyków Filozofii.*

JUNIEWICZ KAROL MIKOŁAJ (pierwsza poł. XVIII w.)

Pseud.: Doctor S. Theologii Z.O.S. Pawła P. Pustelnika.

W i e r s z o p i s.

Żył w pierwszej połowie XVIII w. Był sekretarzem prowincji polskiej zgromadzenia paulinów. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Augurium sortis beatae ab architaumaturga augustissimae caelorum imperatricis Poloniarum reginae, Virginis Mariae, Claromontana ara, in universum Poloniae regnum promanantis penes confraternitatem seu congregationem, ejusdem beatissimae Virginis Mariae Claromontanae Czestochoviensis et Inventiones sanctae Crucis a sanc-

tissimo Domino nostro, domino Clemente XI, institutam, erectam, copiosis gratiis comulatam et per celsissimum principem illustrissimum ac excellentissimum dominum D. Casimirum à Łubna Łubieński episcopum Cracoviensem, ducem Severiae ad Marianam basilicam PP. Ordinis S. Pauli primi eremitae solenniter introductam, assumptum. Częstochowa (1713).

2. Refleksje duchowne na mądry króla Salomona o doczesności światowej sentyment oraz na krótkość życia ludzkiego, śmierć, sąd straszny, wieczność szczęśliwą i nieszczęśliwą. Krótkim polskiego rytmu stylem chrześcijańskiemu oku spod umbry zakonnej na widok wydane. Częstochowa (1731) (dwa wyd.). Wyd. nast. Wil. 1753.

3. Dziewosłąb na ślub Zofii Sieniawskiej i książęcia Augusta i Aleksandra Czartoryskiego. Częstochowa 1731.

4. Uwagi pobożne i polityczne. Wil. 1753.

5. Akta prowincji polskiej księży paulinów. Rkps był w Bibl. Jasnogórskiej.

OPRACOWANIA

Juniewicz Mikołaj. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — Juniewicz Mikołaj. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 9 (1876). — Juniewicz Mikołaj. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33/34 (1903). — I. Chrzanowski: Gracjan Piotrowski i jego Satyr. Przedr. uzup. w książce: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909.

JURGIEWICZ ANDRZEJ (zm. 1640)

Inna forma nazwiska: Jurgievicius.

Polemista, teolog.

Data urodzin nieznana. Ojciec pochodził ze Żmudzi i trudnił się kupiectwem. On sam był wychowankiem jezuitów wileńskich. Miał tytuł magistra nauk wyzwolonych i filozofii, a w 1586 uzyskał doktorat teologii, występując publicznie wobec zgromadzenia teologów Akademii Wileńskiej po raz pierwszy z tezami przeciw A. Wolanowi. Przed 1586 udał się do Rzymu w orszaku kardynała Jerzego Radziwiłła, którego był ulubieńcem. Był kanonikiem przy katedrze w Wilnie. Zmarł w 1640.

TWÓRCZOŚĆ

1. De pio et in sancta Ecclesia iam inde ab apostolis receptissimo sacrarum imaginum usu. (Wil.) 1586.

2. Responsio... ad famosum Andreae Volani contra summum pontificem libellum. Powst. 1587. Wyd. Wil. 1590.

3. Mendatia et convitia evangelica Andreae Volani. Wil. 1588.

4. Quaestiones de haeresibus nostri temporis Andreae Volano... Wil. 1590; toż po pol. pt. Questii kilkadziesiąt albo pytania katolickie. Kr. 1590, Druk. Łazarzowa.

5. Anatomia libelli famosi et scurilis Andreae Volani. Wil. 1591.

6. Ad quinquaginta duas quaestiones Gregorii Żarnovitae, ministri Calviniani de Ecclesia, eiusq. notis ac duratione responsio. Braniewo 1592, dr. J. Saxo.

7. Bellum quinti evangelii. Wil. 1594, dr. K. Wolbromczyk. Wyd. nast.: Kolonia 1595; pt. Quod Evangelici falso de sua admirabili harmonia et consensu gloriantur. B. m. r.

8. Quinti evangelii professores antiquissimi et celeberrimi Nullus et Nemo. Wil. 1599, dr. Daniel z Łęczycy. Wyd. nast.: Monastyr 1602; Monastyr 1603.

Przekł. franc. pt. Nullus et Nemo... Paryż 1608.

Przekł. niem.: J. Stampius pt. Reformirter weitbehandter Niemandt, welcher zur erkennen giebt, wo die rechte oder unrechte Kirche gewest, und jetziger Zeit zu finden seye. Verdeutscht durch... Moguncja 1603.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1928. — M. Baliński: Andrzej Wolan i jego życie uczone i publiczne. W: Pisma historyczne. T. 3. W-wa 1843 s. 82-95, 107-112. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Jurgiewicz (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1731). T. 3. Kr. 1899/1900. — T. Grabowski: P. Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce XVI wieku. 1536-1612. Kr. 1913.

JURKOWSKI JAN (ok. 1580 – ok. 1635)

Satyryk, panegirysta.

Ur. ok. 1580; syn Marcina, mieszczanina pilzneńskiego. W 1596 wstąpił do Akademii Krakowskiej. W 1598 otrzymał bakalaureat nauk wyzwolonych. Przez pewien czas uczestniczył w ćwiczeniach dla magistrantów, zdaje się jednak, że mistrzostwa nauk wyzwolonych w tej uczelni nie uzyskał. Zapewne bakałarzował po domach bogatych mieszczan, znał też dwory magnatów, jak Tęczyńskich i Mniszchów. Z przekonań był regalistą i pochwalał politykę Zygmunta III w okresie rokoszu Zebrzydowskiego. Wg niezupełnie pewnych wiadomości oddał się studiom medycznym w stosunkowo późnym wieku i w Padwie 27 września 1621 uzyskał dyplom doktorski. Po powrocie do kraju praktykował prawdopodobnie w rodzinnym mieście. Zmarł przypuszczalnie w Pilźnie ok. 1635.

TWÓRCZOŚĆ

1. Hymenaeusz Jego Mci Pana Jana Baptysty Cekiego. Kr. 1604.

Egz. Bibl. Uniw. Warsz.

2. Muzy na wesele Imci Pana Aleksandra Morskiego z Morska. Kr. 1604.

3. Pieśni muz sarmackich przy szczęśliwym objęciu kardynalstwa... Bernata Maciejowskiego. Kr. 1604.

Unikat Bibl. Uniw. Warsz.

4. Tragedia o polskim Scilurusie i trzech synach koronnych ojczyzny polskiej. Kr. 1604, dr. M. Szarffenberger. Fragm. przedr.: K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 5. Poz. 1873; K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 1. W-wa 1841 s. 243 nn.; M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 280-284; całość wyd. kryt. S. Pigoń. Kr. 1949 *BPP* nr 90. Fragm. intermedium o Orczykowskim przedr. M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*

Unikat Bibl. Czart.

Zob. też: Wydanie zbiorowe.

5. Hymenaeusz Najaśniejszego Monarchy Dymitra Iwanowicza. Kr. 1605. Przedr. T. Wierzbowski: Matieriały k istorii moskowskogo gosudarstwa w XVI i XVII stoletijach. T. 3. W-wa 1900.

Egz. Bibl. Kórn.; Bibl. Uniw. Warsz.

6. Lutnia na wesele Najaśniejszego... Zygmunta III. Kr. 1605.

Unikat Bibl. Kórn.

Wg M. Piszczkowskiego i Estr. (XXXIV, 14) wiersz pt. Lutnia Ojczyzny Polskiej, przypisywany dawniej błędnie (W. A. Maciejowski, M. Wiszniewski, Estr. VIII, 135, G. Korbut) J. Żabczycowi, jest utworem J. Jurkowskiego.

7. Poselstwo z Dzikich Pól. B. m. 1606. Fragm. podał A. Brückner: Powieści ludowe. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 4 s. 240-243; całość wyd. kryt. K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91.

Najlepszy egz. pierwodr. Bibl. Jagiel.

8. Lech wzbudzony i lament jego żałosny. Kr. 1606. Wyd. nast. b. m. 1649. Wyd. kryt. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego 1606-1608. T. 1. Kr. 1916 s. 47-60.

Egz. pierwodr. m. in. Ossol.

9. Chorągiew Wandalinowa. Kr. 1607.

Egz.: Bibl. Kórn. (zdefektowany); Bibl. Uniw. Warsz.

Wydanie zbiorowe

Dzieła wszystkie. T. 1: Tragedia o polskim Scylurusie. Wyd. J. Krzyżanowski, S. Rospond. Wr. 1958 *BPP* S. B nr 11.

Materiały

Wyciąg z akt uniwersyteckich, dotyczących promocji doktorskiej, dat. w Padwie 2-27 września 1621. Ogł. A. Sajkowski: Uwagi nad J. Jurkowskim. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 564 i odb.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 5. Poz. 1873 s. 9-14. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 1-2. W-wa 1841. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 280-284. — J. Muczkowski: Statuta nec non liber promotionum. Kr. 1849. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo pol-

skie. T. 3. W-wa 1852. — J. I. Kraszewski: Gawędy o literaturze i sztuce. Lw. 1875 s. 164-169. — A. Brückner: Polnisch-russische Intermedien des XVII Jahrhunderts. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 13 (1891) s. 412-414. — P. Chmielowski: Nasza literatura dramatyczna. T. 1. Petersb. 1898 s. 87-91. — W. Nehring: Beiträge zur Geschichte des Theaters in Polen. *Zeitschrift f. Vergleichende Literaturgeschichte* Neue Folge 1898. — A. Brückner: Powieści ludowe. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 4. — S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902. — P. Chm. (Chmielowski): Jurkowski Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33 (1903). — A. Brückner: Volumina miscellanea. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 81-82. — A. Brückner: Studia nad literaturą w. XVII. Cz. 1. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) s. 65-76; odb. Kr. 1917. —

A. E. Balicki: Tragedia o polskim Scylurusie i trzech synach koronnych ojczyzny polskiej. (Kr. 1928). (O inscenizacji Scylurusa w teatrze „Bagatela" w Kr.). — M. Hartleb: Początki poezji barokowej w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928.— M. Szukiewicz: Z teatru. (O inscenizacji Scylurusa w teatrze „Bagatela" w Kr.). *Głos Nar.* 1928 nr 87. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 259 i odb. — W. Hahn: Motywy klasyczne w „Tragedii o polskim Scilurusie" J. Jurkowskiego. *Munera philologica L. Ćwikliński... oblata.* Poz. 1936 i nadb. — Zapomniany moralitet na scenie krakowskiego teatru. *Światowid* 1936 nr 25. — M. Piszczkowski: Pisma Jana Żabczyca. Lw. 1937 *Arch. Tow. Nauk. Lw.* Dział 1 t. 5 z. 3. —

M. Dąbrowska: Teatr w starodawnej Polsce. *Warszawa* 1946 nr 5. — S. Pigoń: Jan Jurkowski i jego „Tragedia o Scylurusie". *Spr. PAU* 1949 nr 7. — S. Pigoń: Wstęp i wyd.: Tragedia o polskim Scilurusie. Kr. 1949 *BPP* nr 90. [Rec.: T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); J. Gawałkiewicz. *Zeszyty Wr.* 1950 nr 1/2; K. Budzyk. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3 s. 386-388; C. Hernas: „Stare i nowe" prace o literaturze staropolskiej po wojnie (1945-1952). *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 686-691; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — K. Badecki: Nota przy wyd.: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91. — K. Kumaniecki: Uwagi do tekstu „Tragedii o polskim Scylurusie" J. Jurkowskiego. *Meander* 1950 nr 5. — S. Pigoń: Kilka rysów osobowości J. Jurkowskiego. *Spr. PAU* 1950 nr 6; przedr. w książce: Z ogniw życia i literatury. Rozprawy. Wr. 1961. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1952) s. 253]. — Z. Stieber: Przyczynki do historii polskich rymów. *Język Pol.* 1950 z. 3. — K. Budzyk: Komedia sowizrzalska. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 848-849, 855-857; por. K. Budzyk: Komedia sowizrzalska w Polsce. Na scenie sowizrzalskiej. W książce: Z dziejów Renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1; przedr. w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. Wr. 1956. — J. Krzyżanowski: Dramaturgia Polski renesansowej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4 s. 19-24; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. — A. Sajkowski: Uwagi nad J. Jurkowskim. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis, jw.]. — C. Hernas: Tropami Jana z Kijan. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) s. 140-141. — J. Lewański: Popularny dramat i teatr polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1954. — J. Krzyżanowski: Mikołaja Reja „Krótka rozprawa" na tle swoich czasów. W-wa 1954 s. 195-196. — C. Backvis: Some Characteristics of Polish Baroque Poetry. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). — J. Krzyżanowski: Kłopoty tekstologa, czyli o języku artystycznym „Tragedii o polskim Scilurusie" Jurkowskiego. *Poradnik Język.* 1955 z. 5-6, 9. — M. Hernasowa: Jan Jurkowski. Zarys twórczości (1604--1607). *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. B. Bieruta* S. A nr 2. — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — J. Krzyżanowski, S. Rospond: Wstęp i wyd.: J. Jurkowski: Dzieła wszystkie. T. 1: Tragedia o polskim Scylurusie. Wr. 1958 *BPP* S. B nr 11. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* 1959 s. 286]. — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959.

K

tzw. KADŁUBEK WINCENTY (ok. 1150–1223)

Inne formy nazwiska: VINCENCIUS CADLUBONIS (KADLUBONIS); VINCENCIUS CADLUBKONIS (KADLUBKONIS).

Kronikarz.

Ur. ok. 1150 w Kargowie pod Stobnicą; syn człowieka o przezwiskowym mianie Kadłub i niepewnej przynależności stanowej (przypuszczalnie z drobnego rycerstwa). Podane przez J. Długosza wiadomości o rodzicach (Bogusław i Benigna) oraz o pochodzeniu z rodu Różyców są bardzo wątpliwe. Studiował w Paryżu, gdzie przed 1189 uzyskał tytuł magistra. Posiadał znaczną erudycję, m. in. nieobcy był mu język grecki. Zapewne do 1196 przebywał w Krakowie, prawdopodobnie jako kapelan Kazimierza Sprawiedliwego i od 1194 pracownik kancelarii królewskiej, po czym przeniósł się do Sandomierza. Tu przypuszczalnie uczył prawa w szkole katedralnej. W 1206 był prepozytem kolegiaty sandomierskiej, a w 1208 został biskupem krakowskim. Wraz z Henrykiem Kietliczem w 1215 brał udział w soborze lateraneńskim. W 1218 złożył biskupstwo i osiadł jako cysters w Jędrzejowie, gdzie zmarł w 1223.

TWÓRCZOŚĆ

Chronica Polonorum. Czas powst. definitywnie nie jest ustalony: wg H. Hofman-Dadeyowej powst. w 1218-1223; wg R. Grodeckiego trzy pierwsze księgi na dworze Kazimierza Sprawiedliwego, czwarta w 1218-1223; wg M. Plezi na przełomie XII-XIII w.

Dzieło w czterech księgach, trzy pierwsze w formie dialogu. W tekst prozaiczny włączony szereg wierszy, m. in. alegoryczny dialog na śmierć Kazimierza Sprawiedliwego. Obejmuje dzieje Polski od czasów legendarnych do 1202. Pisane z polecenia Kazimierza Sprawiedliwego. Pracę przerwała śmierć autora.

Wyd.: Historia polonica... Wyd. J. Szczęsny Herburt. Dobromil 1612, dr. J. Szeliga. (Wyd. wraz z komentarzem Jana Dąbrówki z XV w.); przedr. pt. Historia Polonica cum commentario anonymi... przy: J. Długosz: Historiae polonicae liber XIII. Lipsk 1712; pt. Vincentius Kadłubko et Martinus Gallus, scriptores historiae polonae vetustissimi, cum duobus anonymis ex ms. bibliothecae episcopalis hejlsbergensis, editi. Wyd. G. Lengnich. Gdańsk 1749 (z rkpsu z 1426); pt. Res gestae principum et regum Poloniae. Wyd. H. Kownacki. W-wa 1824; fragm. (dialog o Kazimierzu Sprawiedliwym) przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 404-409; całość pt. Chronica Polonorum, sive originale regum et principum Poloniae. Wyd. A. Przezdziecki. Kr. 1862 (z najstarszego rkpsu z w. XIII Bibl. Cesarskiej w Wiedniu); pt. De origine et rebus gestis Polonorum libri quatuor. Wyd. A. Mułkowski. Kr. 1864; pt. Chronicon Polonorum. Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) i odb.

Przekł. pol.: F. Czajkowski pt. Wincentego Kadłubka, biskupa krakowskiego, historia skrócona. Łowicz 1803; A. Józefczyk i M. Studziński, przy wyd. Kr. 1862, jw.; fragm. przedr. G. Labuda: Słowiańszczyzna pierwotna. Wybór tekstów. W-wa 1954 *Materiały Źródłowe do Hist. Polski Epoki Feudalnej* t. 1; fragm.: (dialog o Kazimierzu Sprawiedliwym) przeł. E. Świeżawski. *Złota przędza*. T. 4. W-wa 1887; A. Gieysztor: Śląsk i Pomorze w dziejopisarstwie polskim wieków średnich. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 26; J. Gamska-Łempicka, wyd. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141.

Wiad. o rkpsach podają: J. Muczkowski: De codicibus Vincentii Kadlubkonis. *Index Lectionum Univ. Jagiel.* 1837/38; A. Bielowski przy wyd.: Chronicon, jw.; H. Hofman-Dadeyowa: Studia nad rękopisami Kroniki mistrza Wincentego. *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dział 2 t. 2 cz. 4 (1924); por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 1 (1921).

Podobizny (fot.) rkpsów podają: A. Przezdziecki: Rękopis Eugeniuszowski Kroniki Kadłubka. *Bibl. Warsz.* 1852 t. 1; A. Przezdziecki przy wyd.: Chronica..., jw.; A. Bielowski przy wyd.: Chronicon..., jw.; H. Hofman-Dadeyowa, jw.

OPRACOWANIA

S. STAROWOLSKI: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655. — Żywot błogosławionego Wincentego Kadłubka... B. m. r.

(XVIII w.). — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. Lelewel: Uwagi nad Mateuszem herbu Cholewa. W-wa 1811. — J. Lelewel: We względzie dziejów narodowych spostrzeżenia. W-wa 1811. — A. Prażmowski: Wiadomość o najdawniejszych dziejopisach polskich. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816). — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 2. Kr. 1820. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — J. N. Janowski: Investigentur omnes sententiae et loci iuris Romani quotquot in Cadlubcone occurrunt et indicentur fontes eorum. W-wa 1827. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 363; t. 2. Kr. 1840 s. 60--94, 455. — W. H. Gawarecki: Wincenty Kadłubek. Wspomnienie historyczne. *Pam. Religijno-Moralny* 1846 t. 10. — J. Lelewel: Polska wieków średnich. T. 1. Poz. 1846. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 1. Kr. 1851. — A. Gutschmied: Über die Fragmente des Pompeius Trogus und die Glaubwürdigkeit ihrer Gewährsmänner. *Jahrbücher f. Klassische Philologie* (Lipsk) 2 Supplementband 1857. — A. Gutschmied: Kritik der Urgeschichte des Vincentius Kadlubek. *Archiv f. Österreichische Geschichtsquellen* t. 17 (1857) i odb.; przedr. w książce: Kleine Schriften. T. 5. Lipsk 1894. —

J. Bartoszewicz: Wincenty Kadłubek. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 117. — A. Przezdziecki: Wstęp i wyd.: Chronica... Kr. 1862. [Rec.: Jüng. *Wiener Zeitung* 1862 nr 27; W. Nehring. *Tyg. Poz.* 1862 nr 34--35; *Przegl. Poz.* 1862 t. 34 s. 89-92; X. L. (Liske). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1867 t. 18]. — Jul. B. (J. Bartoszewicz): Kadłubek (Wincenty). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — A. Bielowski: Mistrz Wincenty i jego kronika. *Bibl. Ossol.* 1863 t. 2. — A. Mułkowski: Wstęp i wyd.: De origine... Kr. 1864. [Rec.: A. Bielowski. *Bibl. Ossol.* 1865 t. 6]. — A. Tyszyński: Kronika Wincentego Kadłubka. *Bibl. Warsz.* 1867 t. 2; toż pt. W. Kadłubek jako pisarz. W książce: Wizerunki polskie. W-wa 1875. — A. Brandowski: Rozbiór treści ortograficznej Kroniki mistrza Wincentego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* 1869 t. 17 i odb. [Rec.: X. Liske. *Dzien. Lit.* 1869, 304]. — H. Zeissberg: Vincentius Kadłubek, Bischof von Krakau, und seine Chronik Polens. *Archiv f. Österreichische Geschichte* 1870 t. 42 i odb. Wiedeń 1869. [Rec.: X. Liske. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1871 t. 25]. — A. Bielowski: Wyniki badań najnowszych o mistrzu Wincentym i jego kronice. *Na dziś*. Kr. 1872 s. 242--288. — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Chronicon... *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) i odb. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; toż w jęz. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877. — S. Łaguna: Dwie elekcje. *Ateneum* 1878 t. 3; przedr. w: Pisma. W-wa 1916. —

T. Wojciechowski: O rocznikach polskich X-XV w. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 4 (1880) i odb. — F. Świstuń: Uwagi co do pierwszej księgi kroniki W. Kadłubka. *Spr. Dyr. Gimn. w Rzeszowie za r. szk. 1887*. Rzeszów 1887. [Rec.: A. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1888]. — J. Szujski: Dzieje oświaty w Polsce przed Kazimierzem Wielkim. W: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888. — K. Krotoski: Św. Stanisław w świetle historiografii nowożytnej. Tor. 1902. — S. Kętrzyński: Ze studiów nad Gerwazym z Tilbury. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 46 (1903) i odb.; por. *Spr. AU* 1902 nr 9. — S. Kętrzyński: Kadłubek Wincenty. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33 (1903). — E. Świeżawski: Dialog pogrzebowy w tzw. Kadłubku na cześć Kazimierza Sprawiedliwego. *Lud* t. 9 (1903). — Urbanowski: Kadłubek Wincenty. *Enc. wychowawcza.* T. 6 (1903). — Ch.: W przededniu kanonizacji. „Mistrz Wincenty". *Tyg. Pol.* 1904 nr 26. — K. Krotoski: O łacińskim panegiryku na cześć Bolesława Śmiałego z pierwszej połowy XII wieku. *Pam. księga 1866-1906. Prace byłych uczniów S. hr. Tarnowskiego*... T. 1. Kr. 1904. — A. Małecki: W kwestii fałszerstwa dokumentów. *Kwart. Hist.* 1904. — T. Wojciechowski: Szkice historyczne jedynastego wieku. Kr. 1904; wyd. 2 W-wa 1925; wyd. 3 (W-wa) 1951. — E. Sulimczyk-Świeżawski: Odblaski Ziemi Świętej w literaturze łacińsko-polskiej XII i XIII w. *Wisła* t. 19 (1905). — A. Małecki: Lechici w świetle historycznej krytyki. Lw. 1907. — Z. Bujakowski: Gallus i Kadłubek. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 4 i odb. W-wa 1913. — T. Tyc: Róża Morymundu. *Zdrój* 1917 nr 4. —

K. Tymieniecki: Pierwsze wskrzeszenie państwa polskiego, a ideologia średniowieczna. *Książka zbior. ku uczczeniu pierwszej rocznicy istnienia Uniwersytetu Poznańskiego*. Poz. 1920. — R. Grodecki: Mistrz Wincenty Kadłubek,

biskup krakowski. (Zarys biograficzny). *Roczn. Kr.* t. 19 (1923). [Rec.: K. Dobrowolski. *Kwart. Hist.* 1923]. — R. Grodecki: W siedmsetlecie pierwszego dziejopisarza-Polaka. *Przegl. Współcz.* 1923 t. 4. — Wincenty Kadłubek... W siedemsetletnią rocznicę śmierci. *Praca* 1923 nr 37. — O. Balzer: Magisteriat w Polsce do połowy XIII w. i kwestia magisteriatu Kadłubka. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 4 (1924). — H. Hofman-Dadeyowa: Studia nad rękopisami Kroniki Mistrza Wincentego. *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dział 2 t. 2 cz. 4 (1924); por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 1 (1921). — K. Kumaniecki: Podanie o Wandzie w świetle źródeł starożytnych. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26). — S. Witkowski: Podstęp Leszka z kolcami u Kadłubka i jego źródła. *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 2. Lw. 1925; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 4 (1924). — J. M. Chudek: Orędownicy polskiej ziemicy przed tronem Pana nad pany: 8 marca. Bł. Wincenty Kadłubek. Kościan 1928. — M. Handelsman: Historyka. Wyd. 2 W-wa 1928. — O. Balzer: Ślady znajomości języka greckiego u Kadłubka. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 9 (1929). — O. Balzer: Do jakich wpływów odnieść znajomość języka greckiego u Kadłubka? Tamże. — O. Balzer: Linguae graecae quam notitiam Vincentius Kadlubconis prodat. *Eos* 1929 i odb. — P. David: Étudiants polonais dans les Universités françaises du Moyen-Âge (XIIIe-XVe siècles). Grenobla 1929 s. 5. — J. Dąbrowski, K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 75. — R. Grodecki: Początki immunitetu w Polsce. Lw. 1930. — M. Loret: Stosunki Polski z Włochami w ciągu wieków. *Myśl Nar.* 1930 nr 44. —

A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 278-280; wyd. 3 W-wa 1957. — K. Maleczyński: Wpływy obce na dokument polski w XII wieku. *Kwart. Hist.* 1932. — O. Balzer: Pisma pośmiertne. T. 1: Studium o Kadłubku. Lw. 1934 (antedat. 1933); t. 2: toż. Lw. 1935 *Prace Nauk. Wyd. Tow. Nauk. we Lw.* Dział I t. 10. (Dzieło nie ukończone). [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1934 s. 253; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1934 nr 35 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 237); Z. Wojciechowski. *Roczniki Hist.* t. 11 (1935) i odb.; J. Adamski. *Kwart. Hist.* 1935; R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 10 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 70); *Kur. Poz.* 1935 nr 145; K. Kantak. *Przegl. Teolog.* 1936]. — T. Mikulski: Ród Zoilów. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 222 i odb. — S. Zajączkowski: Historiografia polska wieków średnich. Skrypt wykładów. Wil. 1934. — R. Grodecki: Polska świadomość narodowa. *Tyg. Ilustr.* 1935 nr 7. — S. Kutrzeba: Il diritto romano in Polonia fino alla fine del secolo decimottavo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 s. 62-63. — S. Górzyński: Pisma pośmiertne Oswalda Balzera. *Czas* 1937 nr 208, 210. — Kadłubek Wincenty bł. (1161-1223). W-wa 1937 *Kłosy z Bożej Roli* nr 47. — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. — J. Lachs: Ze starych kronik. *Spr. PAU* 1938 nr 2. — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — A. Siuda: Testament Krzywoustego 1138-1938. *Życie Mazowsza* 1938 z. 11/12; 1939 z. 1-3. — K. Wilk, C. Wilczyński: Gwiazdy katolickiej Polski. T. 1. Mikołów 1938. — I. Chrzanowski: Charakter encyklopedyczny Kroniki Kadłubka. W książce: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* nr 51; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1910 z. 1. — J. Lachs: Wiadomości lekarskie w Kronice Kadłubka. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). — J. Hammer: Remarks on the Sources and Textual History of Geoffrey of Monmouth's „Historia regum Britanniae" — with an Excursus on the „Cronica Polonorum" of Wincenty Kadłubek (Magister Vincentius). *Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences of America* t. 2 (1943/1944) nr 2 i odb. —

M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 71. — R. Grodecki: Powstanie polskiej świadomości narodowej. Kat. 1946. — M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947 s. 43-44. — M. Plezia: Genealogia Galla i Kadłubka. *Meander* 1947 nr 9-10. — K. Tymieniecki: Kielce w wieku XIII jako ośrodek patriotyzmu polskiego. *Pam. Kielecki* 1947 i nadb. — P. Jasienica: Grób literata. *Tyg. Powsz.* 1948 nr 12. — J. J.: O Mistrzu Wincentym słów kilka. *Trybuna Dolnośląska* 1948 nr 260. — M. Plezia: Powstanie środowiska umysłowego w Krakowie. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 42. — M. Plezia: Z zagadnień pierwotnego prawa małżeńskiego w Polsce. (Interpretacja kroniki Kadłubka II, 20). *Archeologia* t. 3 (1949); przedr. w książce: Od Arystotelesa do „Złotej legendy". W-wa 1958. — D. Borawska: Z dziejów jednej legendy. W spra-

wie genezy kultu św. Stanisława biskupa. W-wa 1950 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* 4. [Rec.: M. Plezia. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 38; B. Kürbisówna. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 18 (1952). Tor. 1953 i nadb.; W. J. Rose. *The Slavonic Review* 1952 nr 75; G. Labuda. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — J. Adamus: O pryncypacie polskim w wieku XII. *Spr. Łódzkiego Tow. Nauk.* 1950 nr 1. Łódź 1951. — W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kr. 1951 s. 391-397. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 s. XXXI-XXXIV. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 195-197 i odb. — K. Maleczyński: Wstęp do: Anonima tzw. Galla Kronika... Kr. 1952 *Pomniki Dziejowe Pol.* S. II t. 2. — S. Skimina: Persjusz w Polsce. Tor. 1952 *Prace Wydz. Filol.-Filoz. Tow. Nauk. w Tor.* t. 4 z. 1. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — B. Kürbisówna: Kształtowanie się pojęć geograficznych o Słowiańszczyźnie w polskich kronikach przed-Długoszowych. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). — J. Lisowski: Kanonizacja św. Stanisława w świetle procedury kanonizacyjnej dzisiaj i dawniej. Rzym 1953. [Rec.: W. Sawicki: Na marginesie kanonizacji średniowiecznych XIII wieku. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 10]. — S. Urbańczyk: Miecław (Masław), książę mazowiecki. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953). — J. Baszkiewicz: Powstanie zjednoczonego państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku. W-wa 1954 *PAN Komitet Nauk Prawnych. Studia nad Hist. Państwa i Prawa* S. II t. 1 s. 436-438 i in. — C. Baudouin de Courtenay Jędrzejewiczowa: Legenda o Krakusie mistrza Wincentego i pogromca smoka św. Jerzy w „Legenda aurea" Jakuba de Voragine. *V Rocznik Pol. Tow. Nauk. na Obczyźnie* (Londyn) 1954/55. — Błogosławiony Wincenty Kadłubek. *Katolicki Kalendarz dla Warmii i Mazur na r. 1956.* W-wa 1956 s. 14-15. — W. Meysztowicz: Koronacje pierwszych Piastów. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 3. Rzym 1956. — K. Tymieniecki: Zagadnienia śląskie doby dawniejszej w historii i historiografii. *Roczniki Hist.* t. 21 (1956) s. 76 nn. — H. Barycz: The Development of University Education in Poland. W-wa 1957 s. 3-4. (Przekł. ang. — z nie wyd. oryginału pol. — F. X. Pusłowski, K. Dąbrowska). — Z. Budkowa: Księgozbiór polskiego uczonego z XII/XIII wieku. *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957). — M. Plezia: Nazwa osobowa „Kadłubek". *Onomastica* t. 3 (1957) z. 5; przedr. pt. Kadłubek — dzieje imienia. W książce: Od Arystotelesa do „Złotej legendy". W-wa 1958. [Rec.: A. G. (Gieysztor). *Studia Źródłoznawcze* 5 (1960)]. — J. Adamus: Testament Bolesława Krzywoustego. *Łódzkie Tow. Nauk. Spr. z Czynności i Posiedzeń 1951 II — 1954.* Łódź 1956. — L. Kotyński: Rytmika „Kroniki" W. Kadłubka. *Eos* 1957/58 z. 2. — A. Gieysztor: Nad statutem łęczyckim 1180 r. Odnaleziony oryginał bulli Aleksandra III z 1181 r. *Księga pam. 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.* W-wa 1958. — M. Plezia: Podstawy do nowego wydania Kroniki Kadłubka. W książce: Od Arystotelesa do „Złotej legendy". W-wa 1958. — G. Labuda: Testament Bolesława Krzywoustego. *Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata.* Poz. 1959. — M. Plezia: Początki literatury łacińskiej w Polsce. *Meander* 1960 z. 4 s. 209-210. — M. Plezia: Dialog w Kronice Kadłubka. *Pam. Lit.* R. 51 (1960). — M. Brożek: Przyczynki do łacińskiego żywotopisarstwa w Polsce. 1. Z rozwoju tradycji o św. Stanisławie, biskupie krakowskim. *Księga pam. ku czci S. Pigonia...* Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1.

Zob. też L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. Cz. 1. Lw. 1891 poz. 6276-6292; Dod. I. Lw. 1904 poz. 30432-30437, 34055; wyd. 2 t. 1. Oprac. K. Maleczyński. Lw. 1937 poz. 9603--9623; wyd. fotoofsetowe całości. W-wa 1956.

z KALISZA WOJCIECH (zm. ok. 1601)

Inne formy nazwiska: Albertus Calissius; Kaliski; Wojciech Kaliszczanin.

P e d a g o g.

Data urodzenia nieznana. Pochodził przypuszczalnie z Kalisza, z rodziny mieszczańskiej. Kształcił się prawdopodobnie w Akademii Krakowskiej. W 1581 jako mentor podkomorzyców Jakuba i Bartłomieja Zieleńskich oraz Piotra Czernego udał się do Niemiec, gdzie studiował w Akademii Sturma w Strasburgu, w Tybindze (1583) i w Heidelbergu (1585). Po powrocie był nauczycielem w szkole kalwińskiej w Turobinie, a następnie rektorem szkoły w Chmielniku. Początkowo wyznawca Kalwina, przeszedł

w 1586 na arianizm. W dwa lata później zorganizował szkołę w Lubartowie (dawniej Lewartów) w Lubelskiem, w której pełnił urząd rektora do 1597. W 1600 objął rektorat szkoły ariańskiej w Lusławicach. Żonaty był z nie znaną bliżej Ulianną (?). Zmarł ok. 1601.

TWÓRCZOŚĆ

1. Speculum Iesuitarum, hoc est ornamenta et flores primae orationis in primam actionem equitis poloni pro Iesuitis editae. B. m. 1590.

2. Schola Levartoviana restituta. (Raków) 1593, dr. A. Rodecki. (Egz. pierwszego wydania prawdopodobnie z 1588 nieznany). Wyd. kryt. S. Kot. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). Unikat wyd. 2 w Ossol.

Utwory o autorstwie niepewnym

Krótkie a prawdziwe opisanie dysputacyjej. B. m. 1592, dr. S. Sternacki.

Autorstwo Wojciechowi z Kalisza przypisują C. C. Sandius oraz L. Szczucki i J. Tazbir. D. Clementinus (Antilogiae et absurda, Kr. 1623 fol. Kk₃), F. S. Bock (Historia antitrinitariorum, t. 1 cz. 1, Królewiec 1764 s. 91) i Estr. (XXIII, 124) jako autora podają Jana Niemojewskiego (zob.).

Zob. też t. 1: EQUITIS POLONI IN IESUITAS ACTIO...

OPRACOWANIA

C. C. SANDIUS: Bibliotheca antitrinitariorum. Freistadt 1684 s. 94. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — S. ZDZIARSKI: Klonowicz i pamflet przeciw jezuitom. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 2; przedr. w książce: Szkice literackie. W-wa 1903. — P. Chm. (CHMIELOWSKI): z Kalisza (Kaliski) Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33 (1903). — A. BRÜCKNER: Klonowic spółautorem „Akcji” (przeciw jezuitom). *Pam. Lit.* R. 3 (1904); por. Dzieje lit. pol. T. 1. W-wa 1903 s. 132; wyd. 3 W-wa (1924) s. 134. — T. GRABOWSKI: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — S. KOT: Szkoła Lewartowska. *Muzeum* (Lw.) 1910 i odb. — S. KOT: Wojciecha z Kalisza Szkoła Lewartowska. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). [Rec.: *Archiv d. Gesellschaft f. d. Geschichte d. Protestantismus in Österreich* t. 37 (1916) s. 131-132]. — J. BIDLO: Jednota bratrská v prvním vyhnanství. Cz. 4. Praga 1932. — A. KOSSOWSKI: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII w. Lubl. 1933 *Prace Komisji Hist. Tow. Przyj. Nauk w Lubl.* nr 2. — H. BARYCZ: Geneza i autorstwo „Equitis Poloni in Iesuitas actio prima”. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* nr 46. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Ref. w Pol.* 1935/36]. —

J. DÜRR-DURSKI: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — B. SUCHODOLSKI: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 172; wyd. osob.: W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce”*. — I. ZARĘBSKI: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. — J. SKOCZEK: Wstęp do: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157, s. XC-XCV. — Ł. KURDYBACHA: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. — L. SZCZUCKI, J. TAZBIR: Nota biograficzna. W: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. (W-wa) 1959. [Rec.: W. URBAN. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960) s. 235].

KALLIMACH FILIP (1437–1496)

Nazwisko właściwe: BUONACCORSI.

Pseud.: CALLIMACHO ROMANO; CALLIMACHUS ETRUSCUS; CALLIMACHUS (KALLIMACHUS) EXPERIENS; DAMIANUS TUSCUS; KALLIMACHUS PHILIPPUS; PH. CALLIMACUS DE THEDALDIS.

Humanista, poeta, teoretyk literatury, historyk.

Ur. 2 maja 1437 w San Gimignano w Toskanii; syn wenecjanina Piotra d'Angelo. Po krótkim (przypuszczalnym) pobycie we Florencji, a potem w Wenecji udał się do Rzymu, gdzie prawdopodobnie znalazł się już w marcu 1462. Tu był domownikiem kardynała Roverelli i należał do Akademii Pomponiusza Leta. W 1468 uciekł z Rzymu oskarżony o udział w spisku na papiestwo. Ścigany przez agentów Kurii, podążył przez południowe Włochy na wyspy Archipelagu. W 1469, mszcząc się za tę nagonkę, przy-

czynił się do podjęcia przez Turcję próby zajęcia wyspy Chios. Wskutek niepowodzenia tej imprezy, przypuszczalnie zimą 1469, uszedł z Turcji na północ, do Polski, dokąd dotarł z końcem tego roku lub na początku 1470. Protegowany przez swego ziomka A. Thedaldiego, dostał się ze Lwowa na dwór arcybiskupa Grzegorza z Sanoka w Dunajowie. Stąd w 1470-1471 bronił się przeciw papieskim żądaniom wydania zbiega. W kwietniu 1472 zapisał się do Akademii Krakowskiej. Ok. 1474 pracował już jako sekretarz w kancelarii królewskiej.

Odznaczał się dużą ruchliwością i giętkością dyplomatyczną. Wielokrotnie odprawiał poselstwa i podróże dyplomatyczne: do Włoch (1476-1477, 1486), na Węgry (ok. 1483), do cesarza Fryderyka III (1483-1484), do Czech (1485), do Turcji (1487). Będąc przeciwnikiem Kurii, długi czas dążył do zrealizowania przymierza polsko-tureckiego, potem — po 1484 — wyznając poglądy prohabsburskie wpływał na rozwój polityki antytureckiej. Usiłował też pozyskać Gdańsk dla polityki polskiej w Prusach. W 1490 odegrał dużą rolę na Węgrzech u boku Jana Olbrachta obranego królem węgierskim. Niepowodzenie Jana Olbrachta i niechęć magnatów, przeciwników Kallimacha, spowodowały jego ucieczkę z Polski po śmierci Kazimierza Jagiellończyka (1492) do Wiednia na dwór Maksymiliana. Wrócił do Polski w 1493 i stał się cichym doradcą politycznym Jana Olbrachta.

Długotrwały pobyt Kallimacha w Polsce poważnie wpłynął na rozwój zarówno dyplomacji, jak humanizmu polskiego. Sam Kallimach zetknął się z wybitnymi humanistami włoskimi, z Marsilio Ficinem na czele, najpierw przypuszczalnie w Akademii Florenckiej, gdzie kwitł kult platonizmu, następnie w Akademii Pomponiusza Leta w Rzymie, gdzie obcował m. in. z Platiną i udzielał się jako poeta i skąd wyniósł długotrwałe sympatie do humanistycznego poganizmu. Stosunki z humanistami włoskimi odnawiał podczas podróży dyplomatycznych i listownie: ok. 1482 nawiązał korespondencję z Ficinem, korespondował z Wawrzyńcem Medyceuszem Wspaniałym, Angelo Polizianem i in. W Polsce posiadał bogaty zbiór rękopisów dzieł klasycznych i humanistycznych, który uległ zniszczeniu w 1487. Przez pewien czas (prawdopodobnie w 1474-1475) uczył królewiczów, Kazimierza i Jana Olbrachta, humanistycznej wymowy, o której w 1476 napisał dzieło, wzorując się w nim głównie na Cyceronie, Kwintylianie i Jerzym z Trapezuntu. Korzystał przy tym — jako pierwszy w Polsce — z Tacyta. Sam słynął z piękna poezji łacińskich i wykwintności mowy. Od początku pobytu w Polsce zajmował się pracą literacką, zwłaszcza w 1488-1490 podczas pobytu w Wolborzu. Utrzymywał bliskie stosunki z Grzegorzem z Sanoka, Dersławem z Rytwian, Piotrem z Bnina, Zbigniewem Oleśnickim (młodszym), Janem Długoszem, Mikołajem Wodką z Kwidzyna i in. Znał się z Konradem Celtesem i był związany z *Sodalitas Vistulana*. Do grona jego wybitnych uczniów należał Maciej Drzewicki; przez pewien czas przebywał na jego dworze Biernat z Lublina. Kallimach zmarł 1 listopada 1496 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Utwory pomniejsze:

a) 11 epigramatów. (Ad Papiensem; Ad Caesarem; Ad Glaucum; Ad Asclepiadem; In Cinnam; De Perilla; In equum a Phidia celatum; De se ipso; Ad lectores; Ad Faustinum; Ad Fabium). Powst. ok. 1468. Wyd. S. Windakiewicz: Epigramata rzymskie Kallimacha. *Spr. AU* 1918 nr 10.

b) In hortum Bessarionis. (Wiersz). Powstał ok. 1468. Ogł. J. Fijałek: Kallimach i Bessarion. *Eos* 1897.

c) 6 drobnych utworów pisanych w Polsce. (Ad Gregorium Sanoceum I, II, IV, V; Ad Cupidinem VI; Ad Musas VII). Ogł. A. Miodoński: Philippi Callimachi et Gregorii Sanocei carminum corollarium. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb.

d) Tzw. Fannietum. (32 elegie miłosne i 28 epigramatów do Fanni, tj. wg J. Zatheya prawdopodobnie Anny Ligęziny, córki Jana Feliksa Tarnowskiego). Powst. w 1470-1471. — Utwory: Ad Sodales; De passere Fanniae; Ad Fanniam Suen-

tocham — ogł. L. Piotrowicz: Philippi Callimachi carminum ineditorum particula. *Stromata in honorem C. Morawski*. Kr. 1908. Uzupełnienia do krytyki tekstu ogł. A. Miodoński: Ad Philippum Callimachum. *Eos* 1912. Utwory: De corona tradita per Fanniam Suentocham; Ad somnum — ogł. A. Miodoński: Inedita carmina Philippi Callimachi. *Stromata*..., jw. Ad Fanniam Swentocham carmen — wyd. J. Domański. *Eos* 1952/53 z. 1.

Przekł. pol. dwóch utworów: Do Fanni Swentochy. Tłum. K. Jeżewska, wyd. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956.

e) Magnifico et insigni Domino Derslao de Ritwani palatino sandomiriensi. (Wiersz na cześć Dersława z Rytwian). Ogł. F. Bostel: Nieznany wiersz Kallimacha. *Przew. Nauk. i Lit.* 1887.

f) Ad Joannem Longinem seniorem. (Wiersz na cześć J. Długosza). Z prozaicznym przekł. pol. oraz kilkoma wierszami do J. Długosza młodszego ogł. T. Wierzbowski: Kallimacha i nieznanego poety wiersze na cześć Jana Długosza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 8 (1880) i odb.

g) 6 epigramatów. (Ad Petrum Garasdam Hungarum; Pro regina Beatrice ad Mathiam Hungariae regem; De adamante Mathiae regis et aquila cesarea; De eisdem; De corvo Mathiae regis et aquila cesarea; De adamante corvo et anulo Mathiae regis). (Powst. przypuszczalnie w czasie pobytu na Węgrzech). Ogł. J. Huszti: Callimachus experiens... Budapeszt 1927.

h) Carmen sapphicum in vitam gloriosissimi martyris sancti Stanislai, episcopi cracoviensis, Polonorum gentis patroni. Kr. b. r., dr. J. Haller.

i) Praefatio in somniarum Leonis Tusci phylosophi. (Wstęp do traktatu o snach Leona Toskańczyka z w. XII). Ogł. H. Zeissberg: Kleinere Geschichtsquellen Polens im Mittelalter. *Archiv f. Österreichische Geschichte* t. 55 (1877) i odb. Początek wstępu przedr. L. Birkenmajer: Mikołaj Wodka z Kwidzyna... Tor. 1926.

j) Ad... Ioannem Mirandule comitem Concordie virum doctissimum... questio de peccato. (Pisemko filozoficzne). Fragm. ogł.: H. Zeissberg: Kleinere Geschichtsquellen..., jw. poz. i; V. Zabughin: Gulio Pomponio Leto. Rzym 1909-1912.

k) Ad Marsilium Ficinum philosophum omnium aetatum excellentissimum... questio. (Pisemko filozoficzne). Ogł. H. Zeissberg, jw. poz. i.

157 epigramatów z okresu tworzenia w Italii wyd. kryt. K. F. Kumaniecki pt. Epigrammatum libri duo. Wr. 1963 *Bibl. Latina Medii et Recentioris Aevi* t. 11.

Urywki różnych epigramatów podaje K. F. Kumaniecki: De Philippi Callimachi epigrammatum codicibus duobus. *Charisteria T. Sinko... oblata*. W-wa 1951.

Zob. też: Listy i materiały poz. 1.

Przekł. pol. pojedynczych wierszy: J. Pietrzycki: Na lwowską gospodę. *Słowo Pol.* 1911 nr 246; przedr. w książce: O Erosie i winie. Lw. 1911. (Tu także: Na rajcę; Na Amora; Na dziewczynę); J. Pietrzycki: Fragmenty. Wybór liryków. Lw. 1914; G. Chilkiewicz: (Do swojej nadziei). *Meander* 1954 nr 3; K. Jeżewska, wyd. A. Jelicz, jw. poz. 1 d (13 utworów).

2. Rhetorica. Powst. przypuszczalnie w 1476. Fragm. ogł. K. F. Kumaniecki: O odnalezionej Retoryce. W-wa 1948; całość wyd. kryt. K. F. Kumaniecki. W-wa 1950 *Auctarium Meandreum* t. 1 (z 14 fot. rkpsu).

Rkps (autograf lub odpis L. Thedaldiego) Bibl. Kórn.

3. De vita et moribus Gregorii Sanocensis, archiepiscopi leopoliensis. Powst. w końcu 1476. Wyd.: M. Wiszniewski: Pomniki historii i literatury polskiej. T. 4. Kr. 1835. Wyd. kryt.: L. Finkel pt. Vita et mores Gregorii Sanocei. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) i odb. Lw. 1891; A. S. Miodoński pt. Vita et mores Gregorii Sanocei, archiepiscopi leopoliensis. Kr. 1900; przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927; wyd. kryt. I. Lichońska pt. Vita et mores Gregorii Sanocei. Wr. 1963 *Bibl. Latina*..., jw. poz. 1 t. 12.

Przekł. pol.: fragm. *Gaz. Kr.* 1802 nr 57. — I. Jagiełło. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1841. — L. E. Januszowski. *Gaz. Kr.* 1842; J. K. Bogusławski, fragm. podał P. Chmielowski. *Złota przędza.* T. 4. W-wa 1887. — Przekł. zbiorowy (wg wyd. A. S. Miodońskiego) pt. Życie i obyczaje Grzegorza z Sanoka, arcybiskupa lwowskiego. Lw. 1909; poprawki do przekł. podał L. Dembitzer. *Eos* 1912. — I. Lichońska, przy wyd. jw. Wr. 1963.

4. Vita et mores Sbignei cardinalis. Powst. przypuszczalnie w 1480. Wyd.: L. Finkel. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893); wyd. kryt. I. Lichońska. W-wa 1962 *Bibl. Latina*..., jw. poz. 1 t. 7.

Przekł. pol.: I. Lichońska, przy wyd. jw. W-wa 1962.

5. Historia de his, quae a Venetis tentata sunt, Persis ac Tartaris contra Turcos movendis. Powst. po 1483. Wyd. Haganoae 1533 (razem z De bello Turcis... zob. poz. 7); wyd. kryt. A. Kempfi, T. Kowalewski. W-wa 1962 *Bibliotheca Latina*..., jw. poz. 1 t. 5.

Przekł. pol.: M. Cytowska. W-wa 1962, przy wyd. jw.

6. Historia de rege Vladislao, seu clade Varnensi. Powst. przypuszczalnie w 1487. Wyd. Augsburg 1518, dr. Z. Grim Medici. Przedr.: Bazylea 1556; Frankfurt 1578, 1584. Wyd. nast. pt. De rebus gestis a Vladislao Polonorum atque Hungarorum rege libri tres. Kr. 1582, Druk. Łazarzowa; wyd. J. Bongarsius: Rerum Hungaricarum scriptores varii. Frankfurt 1600; wyd. J. G. Schwandtner. *Scriptores Rerum Hungaricarum*; wyd. kryt.: S. Kwiatkowski: Historia rerum gestarum in Hungaria et contra Turcos per Vladislaum... regem. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893); I. Lichońska, T. Kowalewski. W-wa 1961 *Bibl. Latina*..., jw. poz. 1 t. 3.

Przekł. pol.: Fragm. pt. Śmierć Władysława Warneńczyka. Przeł. K. T. *Pielgrzym* 1846; M. Gliszczyński całość pt. Kallimacha Geminiańczyka O królu Władysławie, czyli o klęsce warneńskiej. *Bibl. Warsz.* 1851 t. 4-1852 t. 1 i osob. W-wa 1854; A. Komornicka. W-wa 1961, przy wyd. jw.

7. Ad Innocentium Octavum... de bello inferendo Turcis oratio. Kr. 1524, dr. J. Haller. Wyd. nast.: Haganoae 1533; Solebii 1603.

8. Attila seu de gestis Attilae. (Tarvisii ok. 1489). Wyd. nast. (ze zmianami w tyt.): Haganoae 1513, dr. J. Secarius; Haganoae 1531; Frankfurt 1581; wyd. kryt. T. Kardos. Lipsk 1932 *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum*; wyd. kryt. T. Kowalewski. W-wa 1962 *Bibl. Latina*..., jw. poz. 1 t. 10.

Przekł. pol.: C. Bazylik pt. Historia spraw Atyle krola węgierskiego. Kr. 1574, dr. M. Wirzbięta; T. Kowalewski, przy wyd. jw.

Listy i materiały

1. Dwadzieścia dwa listy. (1-4: Ad Baptistam Pacterium; 5: Ad T. Portinarum; 6-8: Ad M. Ficinum; 9-19: Ad L. Thedaldum, w tym 10-13 i 17-18 po włosku; 20-21: Ad episc. vratislaviensem; 22: Ad dominum vicecancellarium). Ogł. H. Zeissberg: Kleinere Geschichtsquellen..., jw. Twórczość poz. 1 i (wraz z kilkoma drobnymi wierszami).

2. List do A. Thedaldiego. Ogł. A. Zeno: Dissertazioni Vossiane. T. 2. Wenecja 1753 s. 326.

3. Derslao de Rithuani, palatino sandomiriensi... (Memoriał obronny z 1470). Wyd. (z datą 1471) w: *Acta Tomiciana* t. 1 (1852) Appendix.

4. Consilium non ineunde societatis cum Italis in bello contra Turcos suscipiendo. (Memoriał polityczny z 1478). Wyd. jw., poz. 3.

5. Pisma do Zbigniewa Oleśnickiego młodszego. Wyd. jw., poz. 3.

6. Notaty polityczne i dyspozycje listów z 1490. Ogł. J. Garbacik: Ze studiów nad polską polityką zagraniczną na przełomie XV i XVI w. w świetle nowo odkrytych źródeł w Zagrzebiu. *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Pedag. w Kr. 1946-1956*. Kr. 1957.

7. Dwa listy od Jana Ursinusa, dat. 19 sierpnia 1492, 13 grudnia 1493 w Kr. Wyd. w: J. Ursinus: Modus epistolandi. Norymberga 1495 lub 1496, dr. K. Hochfeder; toż wyd. 2 Kr. 1522; toż wyd. kryt. wg ed. 1 L. Winniczuk. Wr. 1957 *BPP* S. B nr 7.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Consilia Callimachi. (Tzw. Rady Kallimachowe. Wskazówki polityczne dla rządzących). Wyd. kryt. z kilkunastu wersji rękopiśmiennych R. Wšetečka. *Pam. Słuchaczy Uniw. Jagiel.* Kr. 1887; przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Przekł. pol.: A. Grabowski. *Pszczółka Kr.* 1821 t. 2. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841. — W. S. Broel-Plater: Zbiór pamiętników do dziejów polskich. T. 1. W-wa 1858 s. 30-31. — R. Wšetečka, przy wyd. jw.

Co do autorstwa, zob. S. Estreicher: Rady Kallimacha. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949 s. 174 przyp. 2. Nadto: M. Wiszniewski uważał Rady za falsyfikat; za częściowo autentyczne — F. Bostel i Lukas; za autentyczne, napisane w Wiedniu — K. Kumaniecki oraz A. Nowicki i J. Sobociński; w autorstwo Kallimacha wątpi J. Krzyżanowski.

2. In synodo episcoporum de contributione cleri oratio. Kr. 1584, Druk. Łazarzowa. (Z przedmową J. Górskiego — zob.).

Za autorstwem F. Kallimacha wypowiadał się A. Prochaska, przeciwko H. Zeissberg.

3. Ioannis Dlugosch canonici crac. et rerum Poloniae historiographi vita.

Powst. 1468-78, raczej tuż przed 1478. Wyd. w: J. Długosz: Opera omnia. T. 1. Wyd. I. Polkowski i Ż. Pauli. Kr. 1887.

Autorstwo przypuszczalne wg A. Strzeleckiej, pewne wg M. Brożka.

OPRACOWANIA

S. Ciampi: Bibliografia critica... Florencja 1834 s. 26-37. — M. Wiszniewski: Pomniki historii i literatury polskiej. Kr. 1835. — L. Borowski: O F. Kallimachu Buonacorsim. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1841 t. 21; por. J. J. (Jerzmanowski): F. Kallimach Buonaccorsi, jego życie, pobyt w Polsce i pisma. *Przyj. Ludu* 1844 nr 10-11, 13. — M. Gliszczyński: Wstęp do przekł.: O królu Władysławie... W-wa 1854. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. cl. W-wa 1858. — M. Gliszczyński: F. Kallimach Buonacorsi. *Rozmaitości Nauk. i Lit.* 1861. — W. Grochowski: Kallimach. *Tyg. Ilustr.* 1866 nr 348. — K. B. Hoffman: Historia reform politycznych w dawnej Polsce. Lipsk 1867 s. 42-60; wyd. 2 Poz. 1869. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 2. W-wa 1877; fragm. o Kallimachu przedr. *Bibl. Warsz.* 1875 t. 3. — H. Zeissberg: Kleinere Geschichtsquellen Polens in Mittelalter. *Archiv f. Österreichische Geschichte* t. 55 (1877). — T. Wierzbowski: F. Kallimacha i nieznanego poety wiersze na cześć Jana Długosza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 8 (1880) i odb. — J. Szujski: Odrodzenie i reformacja w Polsce. *Niwa* 1880 i odb.; toż *Przegl. Pol.* 1880 i odb. pt.... Pięć prelekcyj publicznych mianych r. 1880 w Krakowie. Kr. 1881; przedr.: Dzieła. S. II t. 8. Kr. 1888 s. 15-18, 119-122. — R. Wšetečka: Rady Kallimachowe. *Pam. Słuchaczy Uniw. Jagiel.* Kr. 1887. [Rec.: F. Bostel. *Kwart. Hist.* 1888]. — S. Windakiewicz: O rękopisach poezji Kallimacha. *Kwart. Hist.* 1891 i odb.; por. *Spr. AU Wydz. Filol.* 1890 s. 53-54. — L. Finkel: Wstęp i wyd.: Vita Gregorii Sanocei. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) i odb. Lw. 1891. [Rec.: F. Bostel. *Muzeum* 1891; K. Morawski. *Kwart. Hist.* 1893]. — L. Fournier: Les Florentins en Pologne. Lyon 1893. — S. Kwiatkowski: Wstęp i wyd.: Historia rerum gestarum in Hungaria. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) i odb. Lw. 1891. [Rec. F. Papée. *Kwart. Hist.* 1893]. — J. Fijałek: Kallimach i Bessarion. *Eos* 1897. — G. Uzielli: Filippo Buonaccorsi „Callimaco Esperiente" di San Giminiano. *Miscellanea Storica della Valdelsa* 1898, 1899. —

F. Magiera: „Fannietum" Kallimacha. *Księga pam. uczniów Uniw. Jagiel.* Kr. 1900. [Rec.: S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1901 t. 141]. — F. Bujak: Kallimach i znajomość państwa tureckiego w Polsce około początku XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 40 (1901) i odb. Kr. 1900; przedr. w książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925; por. *Spr. AU* 1900 nr 1. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — Z. Dembitzer: Ad Callimachi libellum de vita et moribus Gregorii Sanocei adnotatiunculae. *Księga pam.... L. Ćwiklińskiego.* Lw. 1902. — A. Miodoński: In vitam Gregorii Sanocei a Callimacho enarratam observationes selectae. *Spr. AU* 1903 nr 7. — A. Prochaska: Rady Kallimachowe. *Przew. Nauk. i Lit.* 1907. — A. Miodoński: Inedita carmina Ph. Callimachi. *Stromata in honorem C. Morawski.* Kr. 1908. — L. Piotrowicz: Phil. Callimachi carminum ineditorum particula. Tamże. — F. Jaworski: Humanista nad Pełtwią. (Kallimach). *Kur. Lw.* 1909 nr 545. — V. Zabughin: Giulio Pomponio Leto. T. 1-2. Rzym 1909-1912. — Z. Dembitzer: Ad Callimachi libellum de vita et moribus Gregorii Sanocei notulae criticae. *Eos* 1911. — A. Miodoński: Ad Philippum Callimachum. *Eos* 1912. — G. Dalla Santa: Di Callimaco Esperiente in Polonia e di una sua proposta alla Repubblica di Venezia nel 1495. *Nuovo Archivio Veneto* 1913. — I. Chrzanowski: Uwagi krytyczne nad Vita et mores Gregorii Sanocei Kallimacha. *Spr. AU* 1913 nr 2. — S. Windakiewicz: Epigramata rzymskie Kallimacha. *Spr. AU* 1918 nr 10. —

L. Calvelli: Un umanista italiano in Polonia. Saggio biografico critico. Castelfiorentino 1919. — M. A. Kulczycka: Filippo Buonacorsi Callimaco, humanista włoski na dworze królów polskich. *Spr. PAU* 1921 nr 7. — J. Ptaśnik: Z działalności politycznej Kallimacha. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 1 (1921). — J. Ptaśnik: Kallimach jako dyplomata i polityk. W książce: Kultura włoska wieków średnich w Polsce. W-wa 1922. — W. Folkierski: Polonica w Muzeum Paola Giovo. *Exlibris* 1924 s. 81. — H. Barycz: Kulturalna działalność Piotra Kmity. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 6 (1925) i odb. — L. Lepszy: Pomnik Kallimacha. *Roczn. Kr.* t. 20 (1926); por. L. Lepszy: Kallimacha stosunek do sztuki i jego pomnik

spiżowy. *Spr. PAU* 1925 nr 7. — J. Huszti: Callimachus experiens költeményei Mátyás királyhoz. Budapeszt 1927. — W. Pociecha: Drugi egzemplarz exlibrisu Macieja Drzewickiego z 1516 r. *Silva Rerum* 1927 s. 168. — K. Kaczmarczyk: Włosi w Poznaniu na przełomie XV na XVI wiek. *Kronika Miasta Poz.* 1928 nr 1 s. 32-35 i odb. — R. Pollak: Kallimachiana. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — J. Dąbrowski i K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 75. — J. Skoczek: Dzieje lwowskiej szkoły katedralnej. Lw. 1929. [Rec.: A. Wojtkowski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — G. Agosti: Un politico italiano alla Corte Polacca nel secolo XV. Il Consilium Callimachi. *Memorie dell'Istituto Giuridico della R. Università di Torino* 1930. — T. Kardos: Callimachus. Tanculmány Mátyás király államrezonjáról. Budapeszt 1931. — N. Nucci: Un umanista senese in Polonia. *La Diana* (Siena) 1931 nr 4. — M. Wicherkiewiczowa: Wspomnienie o Kallimachu w Poznaniu. *Dzien. Poz.* 1931 nr 276. — J. Skoczek: Ideał króla w średniowiecznej i renesansowej Polsce. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 12 (1932). — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 66. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 568. — K. Kantak: Nowe szczegóły biograficzne o Biernacie z Lublina. *Ref. w Pol.* 1934. — T. Kardos: Mátyás udvara és a krakkói platonisták. *Apollo* 1934 i odb. s. 12 nn. — B. Kieszkowski: Filippo Buonacorsi detto Callimaco e le correnti filosofiche del Rinascimento. *Giornale Critico della Filosofia Italiana* 1934. — T. Kardos: Magyar reneszánszirók. Budapeszt 1934; por.: T. Csorba: Przegląd wydawnictw węgierskich z zakresu dziejów Polski wieku XVI. *Przegl. Hist.* 1946 t. 36. — T. Sinko: Pod murem ogrodu Epikura. *Przegl. Współcz.* 1935 t. 53 s. 256. — J. Dąbrowski: I rapporti fra l'Italia e la Polonia durante il Medio Evo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall'età romana ai tempi nostri*. Rzym 1936 s. 52-53 i in. — B. Kieszkowski: Kallimach w filozofii Renesansu. *Spr. PAU* 1936 nr 2 i odb. — L. Kolankowski: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — Ł. Kurdybacha: Ród Bardinellich we Lwowie. *Ziemia Czerwieńska* 1936 z. 1 i odb. — W. Kochański: Spod Florencji do Krakowa (w pięćsetną rocznicę urodzin Kallimacha). *Kur. Poz.* 1937 nr 199. — J. Skoczek: Stosunki kulturalne Polski z Zachodem w XV w. Lw. 1938. — E. M. Caciotti, C. T. Frasesi: Un umanista italiano, duce della Polonia nel secolo XV. *Rivista Firenze* 7 (1938). — E. Mattone-Vezzi: Di Filippo Callimaco Buonaccorsi, statista della Polonia. Castelfiorentino 1938. — J. Ptaśnik: Un precursore de Machiavelli in Polonia: Filippo Buonaccorsi detto Callimaco. *L'Europa Orientale* 1938. — J. Skoczek: Kallimach na Ziemi Czerwieńskiej. *Ziemia Czerwieńska* 1938 z. 1. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — J. Skoczek: Legenda Kallimacha w Polsce. Lw. 1939; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 18 (1938). [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 352 i nadb.]. — J. Skoczek: Philippus Callimachus. *Filomata* 1939 l. CX. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 190. — Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — J. Garbacik: Filip Kallimach Buonacorsi. W 450 rocznicę śmierci. *Odrodzenie* 1947 nr 4. — K. Kumaniecki: O odnalezionej Retoryce F. Kallimacha. W-wa 1948 *Bibl. Meandra* 7; por. K. Kumaniecki: Retoryka Kallimacha. *Spr. Wydz. I Tow. Nauk. Warsz.* 1948 s. 78-79. [Rec.: M. Plezia: Habent sua fata libelli. *Tyg. Powsz.* 1949 nr 17]. — J. Garbacik: Kallimach jako dyplomata i polityk. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 46 nr 4 (1948); por. *Spr. PAU* 1947 nr 2. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Blick nach Osten* 1948 z. 3/4 s. 42 (toż wersja ang. i franc.); J. Skoczek, J. Dąbrowski. *Kwart. Hist.* 1949; J. Zathey. *Przegl. Hist.* 1950 t. 41; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1952); S. Kot: L'Humanisme ..., jw. s. 352-353]. — S. Estreicher: Rady Kallimacha. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — W. Pociecha: Z dziejów stosunków kulturalnych polsko-włoskich. Tamże. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — J. E. Dutkiewicz: Wit Stwosz. *Przegl. Artyst.* 1950 nr 5-6 s. 11. — K. F. Kumaniecki: Prolegomena i wyd.: Philippi Callimachi Rhetorica. W-wa 1950. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme..., jw. s. 353-354; A. Grilli. *Paideia. Rivista di Informazione Bibliografica* (Genewa) t. 9 (1954) nr 1; J. Zathey. *Przegl. Hist.* 1950 t. 41]. — B. Sollimena: I Consilia di Callimaco (Filippo Buonaccorsi). *Miscellanea Storica della Valdelsa* t. 56 (1950). — T.

Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — K. F. Kumaniecki: De Philippi Callimachi epigrammatum codicibus duobus. *Charisteria T. Sinko... oblata.* W-wa 1951 i odb.—L. Winniczuk: Po 500 latach dzieło doczekało się wydania. *Problemy* 1950 nr 3. — K. Kumaniecki: Drobiazgi polsko-łacińskie. Kallimach – Dantyszek – – Mickiewicz. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 s. LI-LIII. — J. Domański: Philippi Callimachi Ad Fanniam Sventocham Carmen. *Eos* 1952/3 z. 1. —

H. Barycz: Mikołaj Kopernik, wielki uczony Odrodzenia. W-wa 1953; fragm. w przekł. franc.: A. Kosko pt. Le Néo-platonisme de Copernic. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l' Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 109-111. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 43-44 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 257-258 przyp. 61 i in.; por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — T. Kruszyński: O pomniku Kallimacha w Krakowie. *Tyg. Powsz.* 1953 nr 32 (438). — K. Kumaniecki: Twórczość poetycka F. Kallimacha. W-wa 1953. [Rec.: J. Domański. *Życie i Myśl* 1954 nr 1; A. Schmidtová. *Listy filologické* t. 77 (1954) nr 2; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 267]. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 161-164 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. [Dyskusja: A. Jelicz: W sprawie klasowego oblicza wczesnej poezji renesansowej w Polsce. *Odrodzenie w Polsce...,* jw.; K. Kumaniecki: Średniowieczna a humanistyczna poezja polsko-łacińska. Konieczność różnicowania jej znaczenia i metod badawczych. Tamże, s. 249; B. Nadolski: Podsumowanie dyskusji. Tamże, s. 257]. — A. Nowicki: Grzegorz z Sanoka — pionier polskiego Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 47-48 i in. — A. Nowicki: Kościół przeciw Kopernikowi. *Myśl Filoz.* 1953 nr 1 s. 215. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 338; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — W. Sobociński: Kallimach o ideologii państwowo-prawnej polskiego Odrodzenia. *Państwo i Prawo* 1953 nr 12. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 120-121 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. w książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* t. 8; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. —

J. Dąbrowski: Związki początków i rozwoju Odrodzenia w Krakowie z Odrodzeniem na Węgrzech. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Hist. i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954 s. 146-147 i in.— J. Garbacik: Działalność Kallimacha w Polsce. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — J. Garbacik: Działalność polityczna Kallimacha w Polsce. *Życie Nauki* 1954 nr 6. — J. Garbacik: Kallimach. *Echo Tyg.* 1954 nr 8 (236). — J. Kott, K. Wyka: Książka J. Krzyżanowskiego „Historia literatury polskiej". *Nowe Drogi* 1954 nr 2 s. 140. — E. Rudzka: Znakomity humanista — Kallimach. *Od A do Z* 1954 nr 1. — J. Rużyło-Pawłowska: Sesja Kallimacha na Uniwersytecie Jagiellońskim. *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — J. Rużyło-Pawłowska: Sesja Kallimachowska w Krakowie. *Życie Lit.* 1954 nr 10. — Sesja Kallimachowska. *Spr. PAN* 1954 nr 3. — W. Sobociński: Kallimach — humanista polski i włoski. *Od A do Z* 1954 nr 9. — W. Sobociński: Problematyka polityczno-prawna w twórczości Kallimacha. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 2 (1954). —

H. Barycz: Wstęp do wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — T. Kardos: A magyarországi humanizmus kora. Budapeszt 1955. — W. Knoppek: Zmiany

w układzie sił politycznych w Polsce w drugiej połowie XV w. i ich związek z genezą dwuizbowego sejmu. *Czasop. Prawno-Hist.* 1955 z. 2 s. 91-92. — B. Leśnodorski: Kopernik — humanista. *Sesja Kopernikowska 15-16 IX 1953.* W-wa 1955 s. 134-135. — W. Strzelecki: Wstęp do: Rzymska elegia miłosna. (Wybór). Oprac. G. Przychocki, W. Strzelecki. Wr. 1955 *BN* II, 90 s. LXXX-LXXXI. — K. Bochnak: Pomnik Kallimacha. *Studia renesansowe.* T. 1. Wr. 1956. — L. Hajdukiewicz: Sesja Kallimachowska. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956). — A. Jelicz: Wstęp do: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956. — A. Nowicki: Grzegorz z Sanoka i Filip Kallimach. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 1. W-wa (1956). — A. Nowicki: Wykłady z historii filozofii i myśli społecznej Odrodzenia. W-wa 1956 s. 49. — W. Voisé: Frycza Modrzewskiego nauka o państwie i prawie. W-wa 1956 *PAN Komitet Nauk Prawnych. Studia nad Hist. Państwa i Prawa* S. II t. 3; por. W. Voisé: Księga „O prawach" Andrzeja Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956. [Rec.: J. Pelc. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2]. — J. Malarczyk: Elementy naukowe twórczości Biernata z Lublina. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* z. 4 (1956). — J. Garbacik: Ze studiów nad polską polityką zagraniczną na przełomie XV i XVI w. w świetle nowo odkrytych źródeł w Zagrzebiu. *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Pedag. w Kr. 1946-1956.* Kr. 1957. — Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski: Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795. W-wa 1957 *Historia państwa i prawa Polski do r. 1795* cz. 2. — J. Maurin-Białostocka: W sprawie wpływów włoskich w płycie Kallimacha. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1957 nr 2 i nadb. — I. Zarębski: Problemy wczesnego Odrodzenia w Polsce. Grzegorz z Sanoka—Boccaccio—Długosz. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 2 (1957) s. 8 nn. [Rec.: Z. Budkowa. *Studia Źródłoznawcze* 4 (1959)]. — A. Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia. Bilancio storico-bibliografico di un millennio. Padwa 1958 *Istituto di Studi Adriatici Venezia.* — J. Zathey: W sprawie badań nad Kallimachem. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958). — M. Brożek: Czy Filip Kallimach jest autorem „Żywotu Długosza"? *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel.* 21 *Prace Historycznolit.* z. 3. *Filologia* z. 5 (1959). — S. Dettloff: [P. Skubiszewski: Rzeźba nagrobna Wita Stwosza. W-wa 1957. Rec.]. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1959 nr 1 s. 109. — B. Strzelecka: Ze studiów nad geografią i kartografią XV w. *Czasop. Geogr.* 1959 z. 3 i nadb. [Rec.: A. Birkenmajer. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1960 nr 3/4]. — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społecznych* z. 3 (1959) s. 7-8. — K. Głombiowski: Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Kat. 1960. — L. Hajdukiewicz: Biblioteka Macieja z Miechowa. Wr. 1960 *PAN Komitet Historii Nauki. Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* XVI. — J. Domański: Ze studiów nad Kallimachem. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 6 (1961). — I. Lichońska, T. Kowalewski: Prolegomena i wyd.: Historia de rege Vladislao. W-wa 1961 *Bibliotheca Latina Medii et Recentioris Aevi* t. 3. (Tu także przekł. pol. utworu: A. Komornicka). — A. Kempfi, T. Kowalewski: Prolegomena i wyd.: De his, quae a Venetis tentata sunt... W-wa 1962 *Bibliotheca Latina...*, jw. t. 5. (Tu także przekł. pol. utworu: M. Cytowska). — I. Lichońska: Prolegomena, wyd. i przekł. pol.: Vita et mores Sbignei cardinalis. W-wa 1962 *Bibliotheca Latina...*, jw. t. 7. — T. Kowalewski: Prolegomena, wyd. i przekł. pol.: Attila. W-wa 1962 *Bibl. Latina...*, jw. t. 10. — K. F. Kumaniecki: Prolegomena do wyd.: Epigrammatum libri duo. Wr. 1963 *Bibl. Latina...*, jw. t. 11. — I. Lichońska: Prolegomena, wyd. i przekł. pol.: Vita et mores Gregorii Sanocei. Wr. 1963 *Bibl. Latina...*, jw. t. 12. — J. Nowak-Dłużewski: Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Średniowiecze. W-wa 1963. — I. Zarębski: Uwagi o Vita Gregorii Sanocei. W związku z artykułem J. Domańskiego... *Studia Źródłoznawcze* 8 (1963).

KAŁAJ DANIEL (wiek XVII)

W i e r s z o p i s, p i s a r z r e f o r m a c y j n y.

Ur. w Krakowie w pierwszej połowie XVII w. w spolszczonej rodzinie węgierskiej: syn dzierżawcy wsi Horowice i Kozy pod Krakowem. Od 29 września 1645 uczęszczał do gimnazjum w Bremie. Jesienią 1646 zapisał się na uniwersytet we Frane-

kerze we Fryzji (dzisiejsza Holandia). Wiosną 1648 wrócił do kraju. W 1648-1652 pracował jako diakon przy zborze w Wielkiejnocy pod Krakowem. W sierpniu 1653 został wysłany przez synod kalwiński na stanowisko ministra do Szczepanowic. W 1659--1671 był konseniorem krakowskim. Jesienią 1670 musiał uciekać ze Szczepanowic do Gdańska przed wyrokiem sądowym skazującym go na śmierć za rzekome znieważenie Sakramentu. W Gdańsku był polskim kaznodzieją przy kościele Św. Piotra i Pawła. W 1677 prawdopodobnie opuścił Gdańsk i osiadł w Kiejdanach, gdzie zmarł po 1677.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rozmowa przyjacielska ministra ewangelickiego z księdzem katolickim. B. m. 1671. Fragm. podał M. Wajsblum: Ex regestro arianismi. *Ref. w Pol.* 1939.

Odpowiedź na broszurę pt. Bluźnierstwa i fałsze... herezjarchy i kacermistrza D. Kałajego. Kr. 1670.

2. Klimakteryk heroiczny, to jest... przesławna wiktorya chocimska. Gdańsk 1673. Przedr. J. Miśkowiak. *Roczn. Gdański* t. 11 (1937). Gdańsk 1938; fragm. podał M. Wajsblum: Ex regestro..., jw. poz. 1.

3. Idea regis, to jest na szczęśliwą elekcją... Jana III. Gdańsk 1674.

OPRACOWANIA

Bibliografia dawna polska. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk*. 1836 t. 3 s. 170--171. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w dawnej Małej Polsce. Poz. 1853 s. 414. — F. M. S. (Sobieszczański): Kałay (Daniel). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — I. Polkowski: Zapiski bibliograficzne o manuskryptach i dawnych drukach polskich przejrzanych w bibliotece miasta Gdańska. *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów. Rok 1869*. Kr. 1870 s. 13. — A. K. D. (Diehl): Kałaj Daniel. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33 (1903). — M. Wajsblum: Chrząstowski Piotr z Brzezia. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — J. Miśkowiak: Wstęp do wyd.: Klimakteryk... *Roczn. Gdański* t. 11 (1937). Gdańsk 1938. — M. Wajsblum: Ex regestro arianismi. *Ref. w Pol.* 1939.

KARMANOWSKI OLBRYCHT (koniec XVI — pierwsza połowa XVII w.)

Poeta, tłumacz.

Ur. z końcem XVI w. Pochodził z rodziny ziemiańskiej, prawdopodobnie z Karmanowic w Lubelskiem, używał herbu Prus I. Był arianinem; w 1617 wpisał się do albumu ministra Stanisława Lubienieckiego. Możliwe, że uczęszczał do gimnazjum ariańskiego w Lubartowie. Po skończeniu szkoły dysydenckiej w Rakowie być może kształcił się dalej za granicą (poza Niemcami). Należał w 1607 do rokoszan Zebrzydowskiego. Był dworzaninem Krzysztofa Radziwiłła, wojewody wileńskiego i hetmana wielkiego koronnego, współcześnie z Salomonem Rysińskim, Danielem Naborowskim, Jerzym Szlichtyngiem, Krzysztofem Arciszewskim. Sprawował funkcję lustratora dóbr Radziwiłłowskich. Z polecenia księcia jeździł do trybunału lubelskiego. W 1626 prowadził w obozie wojennym dziennik wydarzeń dla księcia, pełniąc zarazem funkcję płatnika; już 17 sierpnia tego roku znajdował się na dawnym stanowisku lustratora. Inne szczegóły nieznane.

Uwaga: Wg A. Walickiego było dwóch Olbrychtów Karmanowskich na dworze Radziwiłłów; drugi, nie poeta, może jego synowiec lub wnuk, był dworzaninem Bogusława Radziwiłła.

TWÓRCZOŚĆ

1. Piotrowi Kochanowskiemu, autorowi przełożenia Godfreda. Powst. 1618-1620. Wyd.: T. Ujazdowski. *Pam. Sandomierski* 1830 t. 2; J. K. Plebański: O. Karmanowskiego, poety wieku XVII, wiersze różne. *Bibl. Warsz.* 1890 t. 2 i odb.; T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904. Przedr. R. Pollak: „Gofred" Tassa-Kochanowskiego. Poz. 1922 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 1 z. 2 s. 241; J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948.

2. List do Lisowczyków (vel List do Lisowczyka). Powst. zapewne 1625. Wyd.: T. Ujazdowski, jw. poz. 1; M. Dzieduszycki: Krótki rys dziejów i spraw Li-

sowczyków. T. 1. Lw. 1843 s. 321; J. Dürr-Durski, jw. poz. 1; M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 1. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951 (tu fragm. listu — jako utworu Zbigniewa Morsztyna).

3. Pieśni pokutne — cykl. Powst. wg K. Borzęckiego ok. 1627, wg J. Dürra-Durskiego 1638 lub później. Wyd.: J. K. Plebański, jw. poz. 1; A. Brückner w: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 2. Lw. 1911; wybór J. Dürr-Durski, jw. poz. 1.

4. Utwory pomniejsze (m. in.: Wesele towarzyskie). Wyd.: J. K. Plebański, jw. poz. 1; M. Wołowski: Encyklopedia humoru. Z. 3. W-wa 1889 (jedna fraszka); A. Brückner w: J. T. Trembecki: Wirydarz..., jw. poz. 3. T. 1-2. Lw. 1910-1911; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937 (dwie fraszki); toż wyd. 2 W-wa 1957; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958 (dwie fraszki).

Znane utwory O. Karmanowskiego są zapewne tylko fragmentem całej twórczości zaginionej lub pozostającej w rękopisach.

Przekłady

1. O. Melander: (Wiersz. Inc.: Trzydzieści sztuk mieć winna każda białogłowa...). Wyd.: F. Nowakowski: Jocoseria. Berlin 1840; toż wyd. 2 Berlin 1849 s. 201 (tu jako utwór anonimowy pt. O gładkiej białej głowie); J. K. Plebański, jw. Twórczość poz. 1 s. 4-5; R. Ganszyniec: Criciana. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25) s. 203-204; A. Brückner w: J. T. Trembecki: Wirydarz..., jw. Twórczość poz. 4 t. 1 s. 72-73.

2. Anakreon: Potęga białychgłów. Wyd. A. Brückner, jw. Twórczość poz. 4 t. 1 s. 128.

3. Klaudian: O śnie. Zob. J. T. Trembecki: Wirydarz..., jw. Twórczość poz. 4 t. 1 s. 118.

Listy i materiały

1. Piętnaście listów do księcia Krzysztofa Radziwiłła i jeden do szwagra, starosty dokudowskiego Stanisława Wilczka, z 1625-1630. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych, Oddz. Wilanów.

Zob. K. Borzęcki: O O. Karmanowskim, poecie-arianinie. *Ref. w Pol.* 1928.

2. Kilka listów lustratorskich. Rkpsy w zbiorach nieświeskich.

Wiad. podał A. Walicki: Karmanowscy. Kwerenda archiwalna. *Tyg. Ilustr.* 1893 nr 159-160.

3. Wpis do albumu S. Lubienieckiego (starszego) z 1617. Rkps Bibl. Czart. nr 1403. Ogł. K. Borzęcki, jw. poz. 1 s. 99.

Aforyzmy wpisu są parafrazą odnośnych wierszy z Owidiusza „Amores".

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Paidonomia albo sposób życia w towarzystwie. (Parafraza Teognisa). Wyd.: T. Ujazdowski, jw. Twórczość poz. 1; J. K. Plebański, jw. Twórczość poz. 1; J. Dürr-Durski, jw. Twórczość poz. 1. Rkps tzw. Penu historico-politicum Stanisława Różyckiego dawn. Bibl. Zamoyskich, obecnie Bibl. Nar. nr 1162.

Wg K. Borzęckiego brak dowodów autorstwa O. Karmanowskiego.

2. O Lisowskich i konfederackich żołnierzach. Wiersz w: W. Trepka: Liber generationis plebeanorum („Liber chamorum"). Wyd. W. Dworzaczek, J. Bartyś, Z. Kuchowicz. Cz. 1. Wr. 1963 *BPP* S. B nr 13 s. 22-23.

Wg A. Brücknera autorstwo hipotetyczne.

OPRACOWANIA

J. K. Plebański: O. Karmanowskiego, poety wieku XVII, wiersze różne. *Bibl. Warsz.* 1890 t. 2 i odb. [Rec.: W. S. P. *Przegl. Powsz.* 1890 t. 4; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1891; *Ateneum* 1891 t. 3 s. 182-183]. — J. K. Plebański: Przyczynek do wiadomości o wierszach O. Karmanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1890 t. 2 i nadb. — A. Walicki: Karmanowscy. Kwerenda archiwalna. *Tyg. Ilustr.* 1893 nr 159-160. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — H. Windakiewiczowa: Wiersze O. Karmanowskiego, Jerzego Szlichtinga i inne z „Wirydarza poetyckiego", zachowane w tradycji ustnej. *Lud* t. 13 (1907). — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — A. Brückner: Wstęp do wyd.: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 2. Lw. 1911 s. XXIX-XXX. — E. Trzaska: Kasper Twardowski autorem „Lekcji Kupidynowych" przypisywanych Jerzemu Szlichtingowi. *Pam. Lit.* R. 14 (1916) s. 232-233, 238. — K. Borzęcki: O O. Karmanowskim, poecie-arianinie. *Ref. w Pol.* 1928. — Z. Hajkowski: Staropolski przekład Tyrteusza i Kallinosa. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 446. — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 s. 169. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — Z. Ogonowski: Arianie polscy. W-wa 1952. [Rec.: C. Hernas: Problemy arianizmu. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 345].

KARNKOWSKI STANISŁAW (1520—1603)

Pisarz polityczny i religijny, mowca.

Ur. 10 maja 1520 z ojca Mikołaja, herbu Junosza, i matki z domu Olszewskiej. W latach 1539-1545 uczęszczał do Akademii Krakowskiej; był uczniem P. Roizjusza. Następnie studiował prawo kanoniczne w Padwie i tam prawdopodobnie otrzymał stopień doktora obojga praw. Po powrocie do kraju został sekretarzem królewskim. W 1564 otrzymał wyższe święcenia kapłańskie. Doszedł do najwyższych godności kościelnych: w 1567 został biskupem kujawskim, w 1582 arcybiskupem gnieźnieńskim. Odbywał liczne poselstwa: w 1567 do Wiednia, w 1568 do Joachima II margrabiego brandenburskiego, w 1569 do Elbląga i Gdańska. Był rzecznikiem panowania Polski nad Bałtykiem. W czasie pierwszego bezkrólewia popierał kandydaturę Henryka Walezego, później oświadczył się za Stefanem Batorym. Za jego głównie inicjatywą doszedł do skutku synod duchowieństwa polskiego w Piotrkowie w 1577, na którym przyjęto uchwały soboru trydenckiego. Po śmierci Batorego jako *interrex* popierał kandydaturę Zygmunta III, a później jego politykę austriacką, rywalizując w tym z J. Zamoyskim. Wspierał pisarzy, zwłaszcza apologetów katolickich. Zmarł 8 czerwca 1603 w Łowiczu; pochowany w Kaliszu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Napominania potrzebne i zbawienne, których wszyscy plebani... używać mają. Kr. 1569 (wg G. Korbuta: 1568), dr. M. Szarffenberger. Wyd. nast.: Kr. 1570; Kr. 1577.

2. Oratio... in Comitis Varsaviensibus anno 1570 in senatu habita. B. m. r.

3. Modus et ordo electionis novi Regis. Kr. 1573, dr. M. Szarffenberger. In. wyd.: wyd. S. Reszka przy: De rebus in electione... Henrici Regis Poloniae... gestis. Rzym 1574; przy M. Kromer: Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Kolonia 1589; pt. De modo et ordine electionis novi Regis. B. m. r.

Treść stanowi list S. Karnkowskiego, dat. w Inowrocławiu 21 września 1573 — do M. Kromera, dot. wyboru Henryka Walezego.

4. Ad Henricum Valesium... panegyricus. Paryż 1574, dr. M. Morelli. (Kilka ed.).

Przekł. franc. pt. Harengue publique... au Roy Henry de Valois. Paryż 1574. (Kilka ed.).

5. Ad... Principem Henricum... de tuenda unitate fidei oratio. Kr. 1574.

Przekł. pol. pt. Mowa... do Henryka Walezyusza... i senatorów imieniem Katolików w obronie jedności wiary. Wyd. A. Chmielowski: Życiorys księdza S. Karnkowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego. W-wa 1885.

6. Dwie mowy sejmowe z 1587, tzw. Propozycje. Wyd. A. Sokołowski. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 11 (1887) s. 238-246.

7. Articuli politici. Napis. dla Montalta w 1588 lub 1589. Rkps Teki Rzymskie 46.

8. Sententia albo zdanie... o odjeździe Króla J. M. do Szwecjej... na Sejmie Warszawskim... 1593. B. m. r. (wg G. Korbuta i L. Finkla: Poz. 1593). Przedr.: T. Ujazdowski. *Pam. Sandomierski* t. 2 (1829) i odb. W-wa 1830; fragm. przedr.: K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 546-552; całość wyd. K. J. Turowski: Pisma Stanisława Karnkowskiego. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* z. 50.

9. Exorbitancje i naprawa koła poselskiego. (Poz.) 1596 (dwie ed.). Przedr. K. J. Turowski, jw. poz. 8.

10. Kazanie... o dwojakim kościele chrześcijańskim. Kr. 1596, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast.: Kr. 1597 (razem z poz. 11); Poz. 1847 (razem z poz. 11); fragm. przedr. K. Mecherzyński, jw. poz. 8, t. 2. Kr. 1858 s. 116-118; toż wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864; całość wyd. W-wa 1884.

11. Messjasz albo kazania o upadku i naprawie rodzaju ludzkiego. Poz. 1597 (razem z poz. 10). Wyd. nast. Poz. 1847 (razem z poz. 10).

12. Mowa sejmowa z 1597. Wyd. przy broszurze: Recepta na to, abyśmy się długo w ojczystej ziemi osiedzieli. A. 1682. B. m. r. Przedr. zob. t. 1: RECEPTA...

13. Eucharistia... Kazań czterdzieści. Kr. 1602, dr. A. Piotrkowczyk.

14. Rerum gestarum... Sigismundi I... compendium. Rkps Ossol. nr 3511/III.

15. Historia interregni post discessum Henrici. (Dzieło nie wyd.; bliżej nie znane).

Prace edytorskie

1. Epistolae illustrium virorum in tres libros digestae. Kr. 1578. Wyd. nast. przy: J. Długosz: Historiae polonicae libri XII. T. 2. Lipsk 1712.
Przekł. pol.: A. F. Sobalski pt. Listy znakomitych mężów wieku XVI w roku 1578 zebrane w trzy księgi. *Kwart. Teolog.* 1903-1907.
Zawiera listy Polaków i o Polsce; m. in. J. F. Commendonego, M. Kromera, F. Padniewskiego, S. Reszki, H. Rozrażewskiego, P. Skargi, Zygmunta Augusta; korespondencję S. Karnkowskiego z S. Hozjuszem.

2. Constitutiones synodorum metropolitanae ecclesiae Gnesnensis. Kr. 1579, dr. A. Piotrkowczyk.

3. Constitutiones et decreta condita in provinciali synodo Gnesnensi quam... Petricoviae habuit a. 1589. Praga 1590.

Listy i materiały

Ważniejsze wyd. i rkpsy:

1. Korespondencja (przeważnie z S. Hozjuszem) zob. Prace edytorskie poz. 1.

2. Korespondencja z S. Hozjuszem z 1555-1557. Wyd. F. Hipler, W. Zakrzewski: Stanislai Hosii... epistolae. T. 2 cz. 2 (1551-1558). Kr. 1888 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 9.

3. List do J. F. Commendonego, dat. w Piotrkowie 21 lipca 1567. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 133.

4. Dziewiętnaście listów w przekł. pol., dat. m. in. 1567, 1568, 1582, do i od: Klaudiusza Akwawiwy, Ptolomeusza Galliusza, Grzegorza XIII, S. Hozjusza, burgrabiego gdańskiego Jerzego Klefelda, M. Kromera, Piusa V, Zygmunta Augusta. Wyd. A. Chmielowski: Życiorys księdza S. Karnkowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego. W-wa 1885.

5. Korespondencja z 1568-1576 z J. Uchańskim oraz pojedyncze listy do różnych osób, m. in. do J. F. Commendonego, Piusa V. Wyd. T. Wierzbowski: Uchańsciana, czyli Zbiór dokumentów wyjaśniających życie i działalność Jakuba Uchańskiego. T. 1-2. W-wa 1884-1885. (Tu również wiad. o wcześniejszych przedrukach niektórych listów).

6. Dwa listy do podkanclerzego F. Krasińskiego, dat. 20 listopada 1571, 12 czerwca 1572. Rkps Arch. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Pradze, sygn. MS Pol. I nr 36.
Wiad. podaje M. Bogucka: Polonica z XVI i XVII wieku w archiwach czeskich. *Przegl. Hist.* 1957 z. 1 s. 81.

7. Listy do kardynała Commendonego, nuncjusza (Possewina?), papieża i Sekretariatu Stanu z 1572-1588.
Wiad. podaje P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII s. 104-106, 118-121.

8. Do wojewody krakowskiego, dat. w W-wie 26 czerwca 1576. Wyd. I. Polkowski: Sprawy wojenne króla Stefana Batorego. Dyjaryjusze, relacyje, listy i akta z lat 1576-1586. Kr. 1887 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 11.

9. Do M. Kromera, dat. w Krakowie 24 maja 1578. Rkps Bibl. Czart. nr 308 s. 327; odpis Arch. Diecezjalne w Olsztynie nr D. 121 s. 94.

10. Do królowej angielskiej Elżbiety, dat. w Krakowie 10 października 1581.
Wiad. podaje R. Przezdziecki: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953.

11. Listy z 1581-1584 do Stefana Batorego, A. Bolognettiego, kard. Boromeusza, I. A. Caligariego, kard. Comensis, kard. Farnese, Grzegorza XIII, kard. Guastavillano, A. Possewina, S. Reszki. Wyd.: L. Boratyński. *Monumenta Poloniae Vaticana* t. 4 (1915); E. Kuntze i C. Nanke. *Monumenta*..., jw., t. 5 (1923/1933); E. Kuntze. *Monumenta*..., jw., t. 6 (1938) — t. 7 (1939/48-1950).

12. Do M. Kromera, dat. w Łowiczu 4 stycznia 1584. Rkps Bibl. Czart. nr 308 s. 339; odpis Arch. Diecezjalne w Olsztynie nr D. 121 s. 97.

13. Do Stefana Batorego, dat. w Łowiczu 11 września 1584. W: Calendar of State Papers. Foreign Series 1584.
Wiad. podaje R. Przezdziecki, jw. poz. 10.

14. Do nuncjusza Malaspiny, dat. w Łowiczu 28 listopada 1592. Rkps Bibl. Czart. nr 2254 s. 36.

15. Do J. D. Solikowskiego, dat. w Łowiczu 8 listopada 1599. Wyd. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 220-221.

16. Do Zygmunta III, dat. w Łowiczu 11 maja 1600. Rkps Bibl. Czart. nr 350 s. 262-263.
Wiad. podaje: H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 85 przyp.; wyd. osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957.

17. Do Zygmunta III, dat. w Łowiczu 13 kwietnia 1602. Ogł. H. Malewska: Listy staropolskie z epoki Wazów. W-wa 1959.

18. List S. Karnkowskiego i Piotra Zborowskiego do M. Kromera, dat. w Krakowie 10 marca 1576. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 207.

19. Od J. Lubodzieskiego, dat. 21 kwietnia, 19 czerwca 1554. Rkps był w Bibl. Seminarium Duchownego w Pelplinie nr 292 (kopiariusz S. Maryckiego).

20. Od bezimiennego, dat. 13 kwietnia 1570. Rkps Arch. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Pradze, sygn. MS Pol. I nr 22.

Wiad. podaje M. Bogucka, jw. poz. 6.

21. Listy i pisma kościelne z 1581-1585 od A. Bolognettiego, kard. Commendonego, Grzegorza XIII, A. Possewina. Wyd. jw. poz. 11.

22. Od S. Reszki, dat. w Rzymie: pridie Kalend. Januarii 1581, 15 lipca 1581, 22 lipca 1589; w Neapolu 6 Kal. Sept. 1593. W: S. Reszka: Epistolarum liber unus. Neapol 1594.

23. Dokumenty różne (kwity pieniężne, nominacje) z lat 1558-1567. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 3.

24. List Zygmunta Augusta do Piusa V, dat. w Warszawie 23 czerwca 1567, polecający S. Karnkowskiego na biskupstwo kujawskie. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 3.

25. Materiały do dziejów działalności politycznej (sejmikowej) zob.: *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*. T. 1 (1572-1632) cz. 1 (1572-1616). Wyd. W. Dworzaczek. Poz. 1957 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydawnictwa Źródłowe Komisji Hist.* t. 12.

Listy w rkpsach: Bibl. Czart., Bibl. Jagiel., Bibl. Kapitulna w Gnieźnie, Arch. Watykańskie.

Utwór o autorstwie niepewnym

Deliberacja o społku i związku Korony polskiej z pany chrześcijańskiemi przeciwko Turkowi. B. m. 1595 (dwie ed.). Wyd. nast.: b. m. 1596; b. m. 1646; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 30.

Autorstwo S. Karnkowskiemu przypisał M. Siwak, *Gaz. Lw.* 1902 nr 36. Utwór przypisywano również J. Ponętowskiemu (zob.); wg Estr. autorstwo tego ostatniego jest bardzo wątpliwe.

Zob. też: Kleryka Stanisław, Utwory o autorstwie niepewnym, Przekłady.

OPRACOWANIA

J. Bielski: Żywot S. Karnkowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego. (Powst. XVIII w.). Wiad. podaje J. D. A. Janocki: Polonia litterata. Cz. 1. Wr. 1750 s. 8. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 21. — F. Rzepnicki: Vitae Praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum 1760. T. 1. Poz. 1761 s. 136-139. — K. J. Bogusławski: Życia sławnych Polaków krótko zebrane. W-wa 1788. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 70, 136. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — J. K. S. (Szelewski): Rys historyczny wymowy duchownej w ogólności, a szczególniej w Polsce. *Pam. Religijno-Moralny* t. 6 (1844) s. 309-319. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 4. Poz. 1851 s. 282, 300; toż pt. Zakłady naukowe... Poz. 1851. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 542-553; t. 2. Kr. 1858 s. 104-119; wyd. 2 tomu 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. W-wa 1864. — J. Bartoszewicz: Arcybiskupi gnieźnieńscy i prymasi. W-wa 1858. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Pomnik grobowy arcybiskupa S. Karnkowskiego w Kaliszu. *Tyg. Ilustr.* 1863 nr 171. — K. Wł. W. (Wójcicki): Karnkowski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — S. Ch. (Chodyński): Karnkowski Stanisław. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 10 (1877). — W. Zakrzewski: Po ucieczce Henryka. Kr. 1878 s. 35-36. — A. Sokołowski: Przed rokoszem. Studium historyczne z czasów Zygmunta III. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 15 (1882) i odb. —

A. Chmielowski: Życiorys księdza S. Karnkowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego. W-wa 1885. (Tu zestawienie starszej lit. przedmiotu). — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 2. Kr. 1886 s. 69. — W. Zakrzewski: Jak należy badać dzieje Stefana Batorego. *Przegl.*

Pol. 1887 t. 83. — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy. T. 3. Poz. 1889. — N. Lubowicz: Naczało katoliczeskoj rieakcii w Polsze. W-wa 1889. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Wyd. 2 rozszerzone. Kr. 1892 s. 248. — T. Wierzbowski: Jakub Uchański, arcybiskup gnieźnieński (1502-1581). Monografia historyczna. W-wa 1895 *Uchańsciana* t. 5. — M. Siwak: Karnkowskiego Exorbitancje i naprawa koła poselskiego z r. 1596. *Spr. Gimn. w Kołomyi za r. szk. 1900.* Kołomyja 1900. — Ch. St.: Niektóre szczegóły o prymasie S. Karnkowskim. *Przegl. Katolicki* 1902 nr 14-15. — I. Chrzanowski: O Kazaniach sejmowych Skargi. Wstęp do wyd.: P. Skarga: Kazania sejmowe. W-wa 1903 *Bibl. Dzieł Chrześcijańskich* z. 36; wyd. 2 uzupełnione. W-wa 1912. — Z. Komarnicki: O S. Karnkowskim jako mężu stanu i pisarzu katolickim, a zarazem o jego zbiorze listów. Wstęp do wyd. przekł. A. F. Sobalskiego pt. Listy znakomitych mężów wieku XVI w roku 1578 zebrane w trzy księgi przez S. Karnkowskiego. *Kwart. Teolog.* 1903. — St. Z. (Zakrzewski): Karnkowski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33/34 (1903). — S. Kętrzyński: Karnkowski Stanisław. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 17/18 (1909). — W. Zakrzewski: Stanisław Górski i jego prace historyczne. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 52 (1909). — A. Kakowski: Biskupa S. Karnkowskiego ,,Zbiór konstytucji synodalnych''. Przyczynek do historii ustawodawstwa kościelnego w Polsce. *Ateneum Kapłańskie* 1912 t. 7 i odb.

S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 2. Lw. 1925 s. 116. — M. Wojciechowska: Z dziejów książki w Poznaniu w XV wieku. Poz. 1927. — R. Szymańska: Przyczynki do dziejów budowy kościoła pojezuickiego w Poznaniu. *Kronika Miasta Poz.* 1928 s. 330. — K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 180. — Z. Lasocki: Szkice z życia szlachty zawkrzeńskiej w XV i XVI w. *Mies. Heraldyczny* 1931-1932 i odb. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — J. Bidlo: Jednota bratrská v prvním vyhnanství. Cz. 4. Praga 1932. — J. Pajewski: Węgierska polityka Polski w połowie XVI wieku. (1540-1571). Kr. 1932 s. 200 nn. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 63 i in. — K. Piekarski: Hozjusz Modrzewskiemu. *Ref. w Pol.* 1934. — K. P. (Piekarski): Z marginesów książek. *Szpargały* 1934 z. 1. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — P. Czaplewski: Hieronim Rozrażewski a książka. *Silva Rerum* 1938 z. 1/2. — T. Gostyński: Franciszek Krasiński, polityk złotego wieku. W-wa 1938 *Studia Historico-Ecclesiastica* 4 s. 145 i in. — P. Kałwa: Rys historyczny prowincjonalnego ustawodawstwa synodalnego w Polsce przedrozbiorowej. *Księga pam. ku czci... M. L. Fulmana.* Cz. 1. Lubl. 1939. — K. Lepszy: Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego. Kr. 1939. —

S. Bodniak: Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona. *Pam. Bibl. Kórn.* 1946 s. 108 i in. — F. Bracha: Nauka Stanisława Sokołowskiego o znamionach prawdziwego Kościoła. *Nasza Przeszłość* 1947 t. 2. — J. Sawicki: Ze studiów nad zbiorem Karnkowskiego. *Przegl. Hist.* 1948. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 220-221 i odb. — J. Dürr-Durski: O rozszerzenie bazy materiałowej w badaniach nad poezją renesansową. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 238. — R. Przezdziecki: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. — J. Śliziński: Śladami braci czeskich w Wielkopolsce, Warmii i na Mazurach. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) s. 561. — H. Barycz: Wstęp do: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki Pisarze Pol.* — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. III. Dookoła usiłowań założenia akademii różnowierczej w r. 1578. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 226-227. — R. Maciejewska: Kapitanat portu w systemie administracji morskiej. (Krótki rys historyczny). *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej* (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1956 nr 2 s. 159. (Maszynopis powiel.). — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. Dziesięć wieków Poznania. T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 33, 37. — W. Tatarkiewicz: Nagrobki z figurami klęczącymi. *Studia Renesansowe*

t. 1 (1956) s. 293-295 i in. — H. Feicht: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — E. Kręglewska-Foksowicz, E. Linette, J. Powidzki, A. Sławska: Sztuka baroku w Wielkopolsce. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1958 nr 1 s. 56-57. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do wyd.: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 5: Sylwy. Przekł. pol.: L. Joachimowicz. W-wa 1959 s. 30-31. — K. Lepszy: Walka sejmowa o konfederację warszawską w roku 1587. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959) s. 124 nn.

z KĘT MATEUSZ (zm. 1542)

Tłumacz.

Był bakałarzem przemyskim. Zmarł w 1542. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

C. C. Graphaeus (Scribonius vel Scryver): Ex P. Terentii comoediis latinissimae colloquiorum formulae... una cum eiusdem poëtae insignioribus sententiis idiomate polonico donatae. (Po dedykacji tyt. pol.: Z Terencjuszowych komediej prawie łacińskie... wyroki w polską rzecz wyłożone, więcej niż przed tym kiedy pomnożone). Wyd. Walenty z Kęt. Kr. 1545, dr. M. Szarffenberg. (I. Zarębski przypuszcza istnienie ed. wcześniejszej). Wyd. nast.: Kr. 1549; Kr. 1550 (Estr. nie zna. Unikat Bibl. w Uppsali nr 2621; tu również zdefekt. egz. innego wyd. nr 2622); Kr. 1586 (edycja znacznie rozszerzona i poprawiona przez nieznanego współtłumacza).

Unikat wyd. 1545 Bibl. Jagiel., sygn. Cim. 0.197.

Zbiór sentencji wybranych z komedii P. Terencjusza na użytek szkolny.

Zob.: z Kęt Walenty.

OPRACOWANIA

Zob.: z Kęt Walenty.

z KĘT WALENTY (XVI w.)

Inne formy nazwiska: Walentinus Cantius; Walenty z Kąt.

Wierszopis, wydawca.

Był magistrem Akademii Krakowskiej i bakałarzem przemyskim. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dialog polski o Męce Pańskiej, wierszem. Rkps zaginął. Fragm. ogł. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 168.

2. Dwie ody, dedyk. dziedzicom Żywca: Janowi Komorowskiemu, kasztelanowi oświęcimskiemu, i Wawrzyńcowi Komorowskiemu, sekretarzowi królewskiemu. Rkps zaginął. Zob. H. Juszyński, jw. poz. 1.

Prace edytorskie

C. C. Graphaeus (Scribonius vel Scryver): Ex P. Terentii comoediis latinissimae colloquiorum formulae... polonico donatae. Kr. 1545, dr. M. Szarffenberg. (Walenty z Kęt oprac., uzupełnił i wyd. przekł. Mateusza z Kęt).

Zob.: z Kęt Mateusz, Przekłady.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 241-242. — A. Brückner: Przyczynki do słownictwa polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 38 (1904) i odb. Kr. 1903. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. Danysz: Studia z dziejów wychowania. Kr. 1921. — L. Winniczuk: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 297 i odb. — W. Hahn: Rozwój poezji dramatycznej w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 2. Kr. 1918. — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. Tamże. Wyd. 2 Kr. 1936. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 285. — I. Zarębski: Mieszczańskie tendencje do uwzględnienia języka polskiego w nauczaniu szkolnym. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 277-278. — I. Za-

RĘBSKI: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. — J. KRZYŻANOWSKI: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4 s. 268. — C. PILICHOWSKI: Nieznane polonica w bibliotekach szwedzkich. Gdańsk 1962.

KICKI WOJCIECH (koniec XVI – początek XVII w.)

Wierszopis, wydawca.

Żył za czasów Zygmunta III. Pochodził z południowo-wschodnich ziem Rzeczypospolitej. Brał udział w wojnie szwedzkiej i wołoskiej. Był rotmistrzem lekkiej jazdy i uczestniczył w walkach z Tatarami. Ok. 1615 mieszkał w Gródku Rędzichowym. Zapewne żył jeszcze w 1630. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Dyalog o obronie Ukrainy i pobudka z przestrogą dla zabieżenia incursyjom tatarskim. Dobromil 1615.

Prace edytorskie

T. Rogalius: Zwierciadło Ichmość Panom tak duchownym jako i świeckim... z strony kalendarza. Kr. 1630, dr. F. Cezary.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 374. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Kicki (Wojciech). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — W. GOMULICKI: Dialog Wielkopostny z r. 1724. (Z rękopisu). *Wędrowiec* 1901 nr 12. — P. Chm. (CHMIELOWSKI): Kicki Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35 (1903).

z KLECKA MARCIN (druga połowa XVI – pierwsza połowa XVII w.)

Polemista, pisarz medyczny.

Studiował w Padwie, później tytułował się doktorem medycyny. Pod koniec XVI w. został proboszczem farnym w Klecku koło Nieświeża, następnie tę samą funkcję pełnił w Miejskiej Górce. Występował przeciw różnowiercom. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Obrona przeciwko morowemu powietrzu doświadczona. Poz. 1605. Wyd. nast. pt. Preservativa przeciwko morowemu powietrzu doświadczona. Poz. 1624 (dwie ed.).

2. Proca na ministry i na wszystkie heretyki. Kr. 1607, dr. wdowa po J. Siebeneicherze.

3. Zwierciadło saskie albo magdeborgskie, w którym każdy ogląda ministry pruskie, litewskie, mazowieckie, ruskie, szlązkie i też polskie etc. Poz. 1610, dr. J. Wolrab.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — L. GĄSIOROWSKI: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839 s. 317-319, 343-344. — W. A. MACIEJOWSKI: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 282-284. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Klecka (Marcin z). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — Marcin z Klecka. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 13 (1880). — S. KOŚMIŃSKI: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888 s. 214. — Dr J. P. (PESZKE): z Klecka Marcin. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904).— A. BRÜCKNER: [T. Grabowski: Piotr Skarga... Kr. 1913. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 12 (1913) s. 104.

KLERYKA STANISŁAW (przed 1504 – 1562)

Inne formy nazwiska: Anserinus; Stanisław z Bochni.

Krypt.: S. K. (?)

Nazwisko właściwe: Gąsiorek.

Wierszopis.

Ur. przed 1504 w Bochni, w środowisku mieszczańskim. Miał siostrę Annę. 1 stycznia 1519 immatrykulował się w Akademii Krakowskiej. Stopnia naukowego nie uzyskał. Przed 1529 związał się z dworem Zygmunta I, uzyskując kapelanię kaplicy królewskiej na Wawelu; wg H. Barycza równocześnie piastował stanowisko dyrygenta kapeli nadwornej, co wątpliwe. Miano „Kleryki" przyjął za własne w miejsce rodowego nazwiska Gąsiorek. Długi czas pozostawał na niskim stopniu w hierarchii kościelnej. Przed 1538 otrzymał probostwo w Małogoszczy w diecezji gnieźnieńskiej, a następnie z nadania Zygmunta I znaczniejsze beneficja: po 1 sierpnia 1543 probostwo wielickie (które w 1554 odstąpił Ł. Górnickiemu), 18 maja 1546 probostwo przy kościele Św. Szczepana w Krakowie i prepozyturę kolegiaty wiślickiej po 1546. Szczególną opieką otaczał swego siostrzeńca — Łukasza Górnickiego (zob.), którego kształcił w Krakowie, a w testamencie uczynił głównym spadkobiercą. Zmarł z początkiem 1562 (przed 4 lutego).

TWÓRCZOŚĆ

1. O powyższeniu Zygmunta Augusta krolewicza na Księstwo Wielkie Litewskie. 1529. Item: O powyższeniu tegoż Zygmunta Augusta krolewicza na Kralewstwo Polské. 1530. Kr. (po 20 lutego 1530), dr. M. Szarffenberg. Przedr. E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji dokonanych z ramienia Akademii Umiejętności. Kr. 1914 s. 301-303.

Unikat defekt. w Bibl. w Uppsali.

2. Na wesele krolewny Izabelle. O tejże krolowej Izabelli. Kr. 1539, dr. H. Wietor. Wyd. przerysowe W. Bartynowskiego. Kr. 1884. Przedr.: I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy*.

3. Fortuna. Powst. 1539. (Obszerny zbiór 4-wersowych przepowiedni z rzutów kostkami).

Wiad. podaje J. Woronczak: Elementy średniowieczne... *Z polskich studiów slawistycznych*... T. 2. W-wa 1958 s. 257.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Cantiones due de electione incliti Regis Polonie Sigismundi secundi Augusti primi polonicum (!). Kr. (na przełomie 1529/1530, przed 20 lutego 1530), dr. F. Ungler. Przedr.: „pienie" drugie przedr. K. Piekarski. *Silva Rerum* 1925 lipiec-wrzesień kol. 965; całość zachowanego tekstu i podobizny K. Piekarski: Miscellanea bibliograficzne. II. *Przegl. Bibl.* 1930 i odb.

Egz. defekt. w Bibl. Jagiel.

Autorstwo wg H. Barycza i J. Krzyżanowskiego.

2. Tzw. Cantio de Hungaria occupata. Wyd.: pt. Pieśń o posiędzeniu i zniewoleniu żałosnem ziemie węgierskiej... B. m. r. (wg Estr. po 1550, co mylne; wg B. Chlebowskiego i H. Barycza 1541). Fragm. przedr. I. Chrzanowski: Marcin Bielski. W-wa 1906 s. 200-201; toż wyd. 2 Lw. 1926 s. 162. — Red. odmienne w rkpsach: fragm. z rkpsu Bibl. Załuskich ogł. J. Korzeniowski: Zapiski z rękopisów... *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 9 (1910) s. 136; całość z rkpsu Bibl. Czart. nr 282 ogł. A. M. Kurpiel. *Pam. Lit.* R. 11 (1912) s. 300-304; fragm. (z nutami): *Muzyka polskiego Odrodzenia. Wybór utworów z XVI i początku XVII wieku*. W-wa 1953; *Music of the Polish Renaissance. A Selection of Works from the XVIth and the Beginning of the XVIIth Century*. Kr. 1955 (z nutami); wersja nie wydana rkps Ossol. nr 179/II k. 183.

Zestawienie wariantów rękopiśmiennych z drukiem podaje H. Kapełuś: „Cantio de Hungaria occupata". *Pam. Lit.* R. 51 (1960) s. 412-416.

Unikat Bibl. Nar. sygn. B. N. XVI. O. 261 (Zam. 347).

Przekł. ang. fragm.: P. Mroczkowski w: *Music of the Polish Renaissance*..., jw.

Autorstwo wg H. Barycza i H. Kapełuś.

Zob. też: Górnicki Łukasz, Utwór o autorstwie niepewnym; Rej Mikołaj, Utwory o autorstwie niepewnym poz. 5.

Przekłady

Psalm Dawidów LXX. (Inc.: In te Domine speravi...). Przekł. pol. pt. W Tobie, Panie, nadzieję mam... Kr. 1556, dr. Łazarz Andrysowic. (Z melodią Cypriana Bazylika). Wyd. nast.: Kr. (1558), dr. M. Siebeneicher; w: Pieśni postne... B. m. r. (1558-1584) s. 42; przedr. wg ed. 1: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 480-481; M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893) s. 334-346.

Tekst podpisany krypt. S. K.; wg M. Bobowskiego autor przypuszczalnie Stanisław Karnkowski (zob.), wg J. Dürr-Durskiego — Stanisław Kleryka.

Materiały

1. Testament, dat. 1554. Rkps Bibl. Czart. nr 1288 s. 143-147.

2. Zatwierdzenie królewskie cesji probostwa wielickiego na rzecz Ł. Górnickiego, dat. w Wilnie 6 grudnia 1544. Ogł. B. Czarnik: Żywot Łukasza Górnickiego. Lw. 1883 s. 83-84.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 311. — Korespondencja Joachima Lelewela z Karolem Sienkiewiczem. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu* 1870/1872 s. 495. — B. Czarnik: Łukasz Górnicki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882 s. 748-749 i odb. poszerzona pt. Żywot Łukasza Górnickiego. Lw. 1883 s. 20. — S. Windakiewicz: Kilka słów o Łukaszu Górnickim i jego rodzinie. *Bibl. Warsz.* 1887 t. 3 s. 372-373. [Rec.: B. Czarnik. *Kwart. Hist.* 1888]. — A. Brückner: [E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji... Kr. 1914. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915) s. 384. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915 s. 488-490; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa (1920). — K. Piekarski: Wiersz na koronację Zygmunta Augusta z nutami. *Silva Rerum* 1925 szp. 96-97. — K. Piekarski: Miscellanea bibliograficzne II. *Przegl. Bibl.* 1930 i odb. s. 16-24. — J. Krzyżanowski: Poezja polska wieku XVI. *Dzieje literatury pięknej w Polsce.* Cz. 1. Kr. 1935; przedr. zmieniony w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. — B. Nadolski: Łaciński renesans za Zygmunta Starego i jego znaczenie dla literatury polskiej. *Przegl. Klas.* 1936 s. 21. — S. Łempicki: Nieznane wydawnictwo grunwaldzkie i „Staroświecka pieśń o bitwie pruskiej". *Pam. Lit.* R. 34 (1937) s. 55. — J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. W-wa 1939 s. 91-93; wyd. 2 W-wa 1953. —

J. Krzyżanowski: Mikołaj Rej i rodzima kultura literacka jego czasów. W-wa 1947 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Pol. Pisarze Polit. i Społ.* z. 7 s. 20-21. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 32 nn. — H. Barycz: Gąsiorek (Anserinus) Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1949). — S. Rospond: Studia nad językiem polskim XVI wieku. Wr. 1949 s. 451. — Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3; *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. — J. Ziomek: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 112; por. J. Ziomek (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: J. Dürr-Durski: O rozszerzenie bazy materiałowej w badaniach nad poezją renesansową. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; J. Krzyżanowski: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny. Tamże s. 227-228; por. J. Krzyżanowski. Tamże s. 82; J. Ziomek: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 254]. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 253 nn. — *Sylabizm.* Praca zbior. pod red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1956 *Poetyka. Zarys Encyklopedyczny.* Dział 3 *Wersyfikacja* t. 3 s. 39, 41, 125, 264-265, 354, 382. — J. Waldapfel: Epicedium Joachima Bielskiego na śmierć Jana Balassiego. Z szesnastowiecznej hungariki w Polsce. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 2 s. 469. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — J. Woronczak: Elementy średniowieczne w wersyfikacji polskiej XVI wieku i ich przemiany. *Z polskich studiów slawistycznych. Prace językoznawcze i etnogenetyczne na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie 1958.* T. 2. W-wa 1958 s. 257 i n.

KLONOWIC SEBASTIAN FABIAN (ok. 1545–1602)

Inne formy nazwiska: ACERN; ACERNUS; SEBASTIANUS FAB. ACERNUS SULIMIRCENUS; SEBASTIANUS SULMIRCENSIS ACERNUS; SEBASTYAN FABIAN KLONOWIC Z SULIMIERZYC.

Poeta.

Ur. ok. 1545 w miasteczku Sulimierzycach (obecnie Sulmierzyce, powiat odolański, województwo poznańskie) w rodzinie mieszczańskiej; syn Jana Klona, dzierżawcy folwarku i młyna, i Anny Pietrzałkówny (vel Pietrzakówny). Nazwisko poety jest formą patronimiczną miana ojca. Początkowe nauki pobierał prawdopodobnie w Sulmierzycach. Miejsce i czas dalszych studiów nie są znane. Przeciwko przypuszczalnym studiom w Akademii Krakowskiej świadczy brak jego nazwiska w metrykach. W *Worku Judaszów* wspomina o swoim pobycie w podówczas węgierskim mieście Pezinku (dziś Pezinok w Czechosłowacji) i w Czeskim Kromołowie (dziś Český Krumlov w Czechosłowacji). W okresie po skończeniu nauk a przed osiedleniem się w Lublinie przebywał prawdopodobnie we Lwowie. Od 1574 do końca 1582 był pisarzem sądu rady miejskiej Lublina. W tym czasie przyjął obywatelstwo miasta, w 1580 ożenił się z Agnieszką Wiślicką, córką mieszczanina lubelskiego. W 1583 wybrany został ławnikiem. Od Józefa Wereszczyńskiego, biskupa kijowskiego i opata benedyktynów w Sieciechowie, otrzymał wójtostwo w Psarach i wioskę klasztorną Wólkę Józefowską. W 1589 wezwany został przez Jana Zamoyskiego na superintendenta i nauczyciela Akademii Zamojskiej. Z początkiem 1592 został wójtem Lublina, w dwa lata później burmistrzem, a po upływie rocznej kadencji burmistrzowskiej, w 1595, wybrany dożywotnio rajcą. W okresie lubelskim sympatyzował z ruchem innowierczym i utrzymywał stosunki z arianami lubelskimi oraz nauczycielstwem ariańskiej szkoły w Lewartowie (Lubartów). Posądzony był o autorstwo paszkwilu na jezuitów, co stało się jednym z powodów zatargu z zakonem jezuickim. Zmarł 29 sierpnia 1602 w Lublinie. (A. Marylski mylnie podał datę śmierci 28 grudnia 1608).

TWÓRCZOŚĆ

1. Królów i książąt polskich... zawarcie i opis. (Kr.) 1576. Wyd. nast. pt. Pamiętnik książąt i królów polskich. B. m. r. (ok. 1590); b. m. r.; b. m. 1639; (?) 1673; (?) 1697; pt. Historia książąt i królów polskich. B. m. r.; Kr. 1787; Lw. 1849.

Przeróbka poematu K. Janickiego: Vitae Regum Polonorum. W wyd. „Vitae..." z 1575 i ok. 1586 dodano dwa wiersze o Henryku Walezym i Stefanie Batorym, z podpisem: Sebastian Acernus.

2. Philtron. Kr. 1582, dr. A. Piotrkowczyk.

Przekł. pol. S. Moroniewicza pt. Filtron. *Spr. Szkoły Realnej za r. szk. 1908.* Krosno 1908.

Egz. Ossol.

3. Roxolania. Kr. 1584, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: W. Syrokomla: Przekłady poetów polsko-łacińskich. T. 6. Wil. 1852; A. Mierzyński: De vita, moribus scriptisque latinis S. F. Acerni. Berlin 1857.

Przekł. pol. W. Syrokomli: Przekłady..., jw. T. 3. Wil. 1851; wyd. 2 pt. Ziemie Czerwonej Rusi. Złoczów (1905) *Bibl. Powsz.*

4. Żale nagrobne na ślachetnie urodzonego i znacznie uczonego męża, nieboszczyka pana Jana Kochanowskiego. Kr. 1585. Fragm. przedr.: pt. Grobowiec Jana Kochanowskiego, W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4, s. 195-197; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

5. Gorais. Powst. przypuszczalnie między 1587 a 1592. Wyd. W. Okęcki pt. Gorais, poemat S. F. Klonowicza. W-wa 1875.

Poemat panegiryczny na cześć rodu Gorajskich.

Rkps był w Bibl. Zamoyskich.

6. Victoria deorum. In qua continetur veri herois educatio. B. m. r. (wg J. Przyborowskiego prawdopodobnie 1587, dr. Rodecki; wg A. Mierzyńskiego i Garlickiego 1595; H. Juszyński przypuszcza, że 1600; wg M. Wiszniewskiego i A. Brücknera: Raków ok. 1600, dr. S. Sternacki; wg K. Budzyka, H. Budzykowej, J. Lewańskiego: po 9 czerwca 1595, prawdopodobnie w Kr., dr. S. Sternacki; wg M. Cytowskiej: część (do s. 97): Kr

1587, dr. A. Rodecki; cz. 2: Raków ok. 1600, dr. S. Sternacki). Wg A. Kaweckiej-Gryczowej w pocz. XIX w. Chomętowski dodrukował do remanentu pierwodruku kartę tyt. i wstęp.

Fragm. autografu Bibl. Nar. Cim. 203.

Przekł. pol.: J. Przybylski, nie wyd.

Fragm. przekł. pol. M. Cytowskiej wyd. K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 1. W-wa 1954.

7. Flis, to jest spuszczanie statków Wisłą i inszymi rzekami do niej przypadającymi. (Kr. 1595), dr. S. Sternacki. Wyd. nast.: (Kr. 1598), dr. S. Sternacki; pt. Flis albo spuszczenie statków do Gdańska i nauka żeglarska. W-wa 1643, dr. J. Trelpiński (odmienne od pierwodruku, dodano 23 strofki); Gdańsk 1829; W-wa 1830; wyd. S. Węclewski. Chełmno 1862; fragm.: W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI - XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; B. Ślaski: Wisła i morze. Zbiór fragmentów literacko-językowych, krajoznawczych i historycznych. Kępno 1939 s. 3-11; całość wyd. S. Hrabec. Wr. 1951 *BN* I, 137; fragm.: K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 6; fragm.: W. Tomkiewicz, jw. poz. 4, s. 197; J. Sokołowska, jw. poz. 4.

Przekł. ang.: M. M. Coleman pt. The Boatman. Cambridge. (USA) 1958.

8. Wiersz łac. na urodziny Władysława IV z 1595. Z rkpsu Bibl. Zamoyskich (obecnie Bibl. Nar. nr 1162), Penu historico-politicum Stanisława Różyckiego, fol. 444, ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 308.

9. Pożar. Upominanie do gaszenia i wróżka o upadku mocy tureckiej. B. m. 1597.

Przekł. fragmentu „Victoria deorum", zob. poz. 6.

10. Worek Judaszów. Kr. 1600 (dr. S. Sternacki). Wyd. nast.: Kr. 1600 (w rzeczywistości po 1600 a przed 1603, dr. S. Sternacki; wg K. Budzyka dwie ed.; wg A. Kaweckiej-Gryczowej jedna z nich najpóźniej w końcu 1602). Kr. 1603, dr. S. Sternacki; Kr. 1607, dr. S. Sternacki; b. m. (Kr.? po 1607), dr. S. Sternacki; Kr. 1633; Kr. 1674. Ed. wątpliwe zob. Estr. XIX, 307; wg K. Budzyka i A. Obrębskiej-Jabłońskiej ed. 1588, 1598 nie istnieją. Fragm. przedr.: K. Budzyk, H. Budzykowa: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62; K. Budzyk, H. Budzykowa, J. Lewański, jw. poz. 6; M. Hernasowa: Polska literatura mieszczańska XVII wieku. Wybór tekstów. Wr. 1956 *Nasza Bibl.*; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958; całość wyd. kryt. K. Budzyk, A. Obrębska-Jabłońska. Komentarz prawniczy oprac. Z. Zdrójkowski. Wr. 1960 *BPP* S. B nr 10. (Wyd. synoptyczne: transkrypcja i podobizna fotooffset.).

11. Honos paternus Illustrissimo Principi... Domino D. Joanni Demetrio Solikowski. Kr. 1602.

Przekłady

1. Catonis disticha moralia castigatissima Polonicis versibus elucidata. Katonowe wiersze podwójne... B. m. r. (wg Estr. i R. Pilata 1588, dr. S. Sternacki). Wyd. nast.: Kr. 1598; Kr. 1633; Kr. 1661; Kr. 1674; Kr. 1695; pt. Katonowe wiersze (Catonis Disticha) w przekładach polskich w. XVI F. Mymerusa (Mymera) i S. Klonowicza. Oprac. J. Bystroń. *Spr. Gimn. III w Kr. za r. szk. 1894.* Kr. 1894 i odb. (z opuszczeniem przestrogi Klonowica „do dziecinnych uczycielów" z wyd. 1633).

2. Reguła błogosławionego i Bogu upodobanego ojca Benedykta S. Kr. 1597, dr. A. Piotrkowczyk. (Przekł. z łac.). Fragm. wstępu dedykacyjnego przedr. K. J. Turowski przy wyd.: J. Wereszczyński: Pisma polityczne. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* S. III z. 6 Nota I.

3. J. Wereszczyński: (Dwie mowy z czasów bezkrólewia po śmierci Batorego. Przekł. łac. pt.:) 1. Adhortatio... ad Regni Poloniae proceres et ordines omnes. Kr. 1587, dr. A. Piotrkowczyk; 2. Suffragium... ad nobilitatem Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae... de eligendo novo rege. Kr. 1587, dr. A. Piotrkowczyk.

4. J. Wereszczyński: Reguła, to jest nauka albo postępek dobrego życia króla chrześcijańskiego. Kr. 1587, dr. A. Piotrkowczyk.

Przekł. łac. pt. Regula id est institutio seu cursus vitae cuiusque regis christiani. Kr. 1588. Przedr. K. J. Turowski, jw. poz. 2, *Bibl. Pol.* S. III z. 4-6.

Wg A. Brücknera Klonowic drukował zwykle swe książki w ariańskich drukarniach w Rakowie, wg Estr. w Krakowie.

Wydania zbiorowe

1. Dzieła. T. 1-2. Kr. 1829; wyd. 2 Lipsk 1836 *Bibl. Klasyków Pol.* z. 22, 23.

Zawartość: Flis; Żale nagrobne...; Pamiętnik książąt i królów polskich; Worek Judaszów; Pożar.

2. Pisma poetyczne polskie. Oprac. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 25-27.
Zawartość, jw. poz. 1.

3. Flis, Worek Judaszów i inne pisma polskie w wyborze. Oprac. A. Baumfeld. W-wa 1914 *Bibl. Klasyków Pol.* Wendego nr 3; toż wyd. 2 W-wa 1920.

Listy i materiały

1. Dedykacja łac. — autograf — z egz. „Victoria deorum" Bibl. Zamoyskich. Ogł. w podobiźnie T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 309.

2. Kontrakt, dat. w Zamościu 9 czerwca 1589, i dwa listy od Jana Zamoyskiego z 1589. *Wiek* 1877 nr 213, 252.

Utwory mylnie przypisywane Klonowicowi

1. Carmen macaronicum — zob. Kochanowski Jan, Twórczość poz. 40.
Autorstwo Klonowicowi przypisał mylnie B. Erzepki; zaprzeczyli A. Brückner, H. Gaertner i J. Birkenmajer.

2. Equitis Poloni in Iesuitas actio prima. B. m. 1590 (dwie ed.).
Przekł. pol. pt. Konterfekt jezuitów z Equesa łacińskiego. 1593 (?).
Wg A. Brücknera Klonowic był tylko inicjatorem i współtwórcą, dostarczył podniety, materiałów i myśli, rzeczywistym autorem był Wojciech z Kalisza; wg H. Barycza autorem mógł być M. Dobrocieski. Możliwe jednak, że istniały dwa różne utwory pod tym samym tytułem.

3. Votum szlachcica polskiego... napisane... roku 1589. Kr. 1596.
Autorstwo Klonowicowi przypisał mylnie J. K. Ehrenberg; por. S. Tarnowski: Studia do historii literatury polskiej. Pisarze polityczni XVI w. T. 2. Kr. 1886 s. 80. Autorem tego dzieła jest prawdopodobnie J. D. Solikowski (zob.).

4. Fortuna, czyli odmiana szczęścia przez losy, wierszem wypadająca. W-wa b. r.
Autorstwo Klonowica mylnie podał H. Juszyński; utwór przypisywano początkowo Stanisławowi z Bochni, potem S. Bączalskiemu (zob.).

5. H. Schotten: Vita honesta. Wyd. ok. 1530. Przekł. pol. pt. O cnocie abo żywocie człowiekowi przystojnym. B. m. r. (koniec XVI w. ?); wyd. kryt. S. Ptaszycki. Kr. 1891 *BPP* nr 16.
Domysł A. Jochera, że tłumaczem był Klonowic — bezpodstawny.

OPRACOWANIA

J. Wielewicki: Historici diarii domus professae Societatis Jesu Cracoviensis. Powts. w XVII w. Wyd. J. Szujski, W. Chotkowski. T. 1-2. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 7, 10 (1881-1886). — S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 55-56. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: S. F. Klonowicz i jego dzieła. *Tyg. Lit.* (Poz.) 1840 nr 10-11. — J. Muczkowski: Rękopisma Marcina Radymińskiego. Kr. 1840. — J. I. Kraszewski: O życiu i pismach S. F. Klonowicza. W książce: Nowe studia literackie. T. 1. W-wa 1843; przedr. przy: S. F. Klonowicz: Pisma poetyczne polskie. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 25-27; por. J. I. Kraszewski: Sebastian Fabian Klonowicz. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1839 t. 8. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6-9. Kr. 1844-1857. — Siwicki: Klonowicz. *Przyj. Ludu* 1845 nr 1. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 522-556. — J. Moliński: Kurzgefasste Darstellung der Geschichte der poln.-lateinischen Poesie bis Klonowicz. Trzemeszno 1853. — A. Mierzyński: De vita, moribus scriptisque latinis S. F. Acerni. Berlin 1857. [Rec. *Przegl. Poz.* 1858 t. 25 s. 483-484]. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — J. Gacki: Poeta Klonowicz udarowany od klasztoru sieciechowskiego wójtostwem psarskim. *Pam. Religijno-Moralny* 1861 t. 8. — K. Mecherzyński: O poezjach satyrycznych Klonowicza. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 28 (1861). — S. Węclewski: Wstęp i wyd.: Flis. Chełmno 1862. [Rec.: K. W. W. (Wójcicki). *Bibl. Warsz.* 1864 t. 2]. — J. Zachariasiewicz: Sebastian Klonowicz. Chełmno 1862. — Pomnik Sebastiana Klonowicza w Sulmierzycach. *Gaz. Pol.* 1862 nr 121 Dod. — F. M. S. (Sobieszczański): Klonowicz (Sebastian Fabian). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — F. Faleński: S. Klonowicz. *Tyg. Ilustr.* 1865. — Felicyan (F. Faleński): Treny Jana Kochanowskiego, studiami i przypisami objaśnione. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867. —

J. Gacki: Benedyktyński klasztor w Sieciechowie według pism i podań miejscowych. Radom 1872 s. 274-293. — A. Kantecki: Kilka uwag nad Goraidą Klonowicza. Poz. 1875. — A. Kantecki: S. Klo-

nowicz i jego poemat o Rusi. *Przew. Nauk. i Lit.* 1875. — J. Przyborowski: Rok śmierci S. F. Klonowicza. *Ateneum* 1878 t. 1 i odb.; por. (Z): Rok śmierci... *Lech* 1878 nr 8. — M. Sękowski: Satyra i satyrycy okresu Zygmuntowskiego. *Spr. Gimn. Wyższego w Nowym Sączu za r. 1880.* — A. W. Storożenko: Polsko-łatinskij poet wtoroj połowiny XVI st. S. F. Klonowicz. *Uniw. Izwiestija* (Kijów) 1881 nr 8, 9. — J. Detmerski: Nowe szczegóły do życiorysu Klonowicza. *Ateneum* 1882 t. 1. — Sebastian Klonowicz. *Gwiazda* 1882 nr 48. — T. Garlicki: Uwagi nad S. F. Klonowicza poematem ,,Victoria deorum''. *Spr. Gimn. w Brzeżanach* 1884. [Rec. *Ateneum* 1885 t. 4]. — A. Uhma: O życiu i pismach S. F. Klonowicza. *Spr. Gimn. IV we Lw.* 1884. — W. Nehring: F. S. Klonowicz. *Allgemeine Encyklopaedie* von Ersch u. Gruber t. 37 (1885). — J. M. Pawlikowski: Epiteta złożone u S. F. Klonowicza pod względem gramatycznym. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 11 (1886); por. *Spr. Komisji Język. AU* t. 4 (1891). — T. Mandybur: Ślady wpływu satyryków rzymskich na polskich. *Spr. Gimn. w Jarosławiu* 1888 i odb. — J. K. Ehrenberg: Sebastian Fabian Klonowicz. Jego stanowisko w literaturze XVI w. *Bibl. Warsz.* 1889 t. 4 i odb. [Rec.: Ad. Chm. *Przegl. Akademicki* 1890 s. 38-39]. — K. W. (Wzdulski): Antysemita z XVI w. *Rola* 1889 nr 27-29. — H. Łopaciński: Opis pożaru przez S. Klonowicza. Kartka z dziejów Lublina. *Gaz. Lubelska* 1890 nr 279. —

A. Mierzyński: Nieznany przekład niemiecki Klonowicza: Equitis Poloni in Jesuitas actio prima. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 3. — J. Bystroń: Katonowe wiersze (Catonis Disticha) w przekładach polskich w. XVI F. Mymerusa i S. Klonowicza. *Spr. Gimn. III w Kr.* Kr. 1894. [Rec.: Z. Dembitzer. *Muzeum* 1894; A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1895]. — S. Basiński: Roxolania Klonowicza w stosunku do poezji łacińskiej i greckiej. Cz. 1. *Spr. Gimn. w Sanoku* 1895; cz. 2. *Spr....*, jw. 1896. [Rec.: L. M. Dziama. *Przegl. Powsz.* 1895 t. 4; J. Nogaj. *Eos* 1897]. — A. Storożenko: Dwa wyjątki z dzieł S. F. Klonowicza. *Wisła* 1896. — I. Chrzanowski: Przyczynki do krytyki tekstu autorów nowołacińskich. *Eos* 1900. — S. Zdziarski: Klonowicz i pamflet przeciwko jezuitom. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 2; przedr. w książce: Szkice literackie. W-wa 1903. — A. Brückner: Ezopy polskie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. — I. Chrzanowski: W trzechsetną rocznicę zgonu. *Tyg. Ilustr.* 1902 nr 304. — Demokrata polski sprzed trzystu laty (S. F. Klonowicz). *Kur. Poz.* 1902 nr 215. — H. Galle: Sebastian Klonowicz (1545-1602). *Wędrowiec* 1902 nr 37. — W. Jankowski: Podania we ,,Flisie'' Klonowicza. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — O. Lech: Sebastian F. Klonowicz. *Kur. Warsz.* 1902 nr 238. — M. S.: Sebastian F. Klonowicz. *Biesiada Lit.* 1902 nr 36. — A. Brückner: Klonowic współautorem ,,Akcji''. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — P. Chm. (Chmielowski): Klonowicz Sebastian Fabian (Acernus). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35/36 (1904). — T. Sinko: Szymonowicz i Kallimach. *Eos* 1904. — H. Łopaciński: Źródła niektórych utworów Klonowicza. Bajka we ,,Flisie'' o nietoperzu, nurku i krzu jeżynowym. *Wisła* 1905. — Z. Gargas: Volkswirtschaftliche Ansichten in Polen im XVII Jahrhundert. Innsbruk 1906. [Rec. *Słowo Pol.* 1906 nr 269]. — H. Wierciński: Pamięci Klonowicza. *Glos Radomski* 1906 nr 66. — A. Kleczkowski: Bocian — księdzem Wojciechem. *Poradnik Język.* 1907 s. 79-80. — A. Kleczkowski: Wyjaśnienia do ,,Flisa'' S. Klonowicza. Tamże s. 102-103. — Sebastian Klonowicz. *Praca* 1908 nr 17. — T. Grabowski: Kwestia autorstwa broszury ,,Actio in Iesuitas prima''. *Spr. AU* 1908 nr 2. — K. Lewicki: S. F. Klonowicza ,,Victoria deorum'' na tle literatury renesansowej. *Spr. Gimn. I w Stanisławowie* 1911. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 11 (1912); A. Rappaport. *Eos* 1912].— L. S. Jasek: S. F. Klonowicz. *Przew. Nauk. i Lit.* 1913. — L. Poradowski: Źródła ,,Worka Judaszowego'' S. F. Klonowicza. *Spr. Gimn. V we Lw.* 1913 i odb. [Rec.: Z. Gerstmann. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915); A. Rappaport. *Eos* 1914/1915]. — J. Nartowski: Stan włościański w utworach poetyckich pisarzy polskich doby renesansowej. *Lud* t. 19 (1913) — t. 20 (1914/1918) i odb. Lw. 1917. — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 16-18. — A. Baumfeld: Wstęp i wyd.: Flis, Worek Judaszów i inne pisma polskie w wyborze. W-wa 1914 *Bibl. Klasyków Pol.* Wendego nr 3; wyd. 2 W-wa 1920. [Rec.: W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915)]. — B. Pompecki: Ein Danzig in Galizien. *Danziger Neueste Nachrichten* 1915. —

A. Wyleżyńska: Natrętna książka. *Gaz. Lw.* 1919 nr 92. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły.* B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932. — S. Łempicki: Działalność J. Zamoyskiego na polu szkolnictwa 1573-1605. Kr.

1922. — T. Sinko: S. Klonowica „Żale nagrobne". W książce: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17. — W. Hahn: W sprawie tablicy pamiątkowej Klonowicza w Lublinie. *Przegl. Lubelsko-Kresowy* 1925 nr 13. — S. Janicki: Klonowicz o Żydach. *Myśl Nar.* 1925 nr 23. — J. S.: Pogadanki o literaturze polskiej (F. S. Klonowicz). *Polska Zach.* 1927 nr 96. — M. Małecki: Czas powstania Roksolanii. *Prace Filol.* t. 12 (1927). — B. Erzepki: Kto jest autorem „Carmen macaronicum de eligendo vitae genere"? Kochanowski czy Klonowicz? *Księga pam. ku uczczeniu S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928 i odb. — J. Janów: Z dziejów polskiej pieśni historycznej. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — Ż. Kormanowa: Bracia polscy 1560-1570. *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 (1929) z. 3 s. 41 nn. — B. Nadolski: Geneza Roksolanii S. Klonowicza. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929. [Rec.: R. Skulski. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 731]. — K. Piekarski: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* 1929 s. 181. —

J. Krzyżanowski: Klonowicowa facecja o Rusinie i niedźwiedziu. *Ruch Lit.* 1931; przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935 *Bibl. Pam. Lit.* nr 4; wyd. 2 W-wa 1962. — B. Olszewicz: Poland and the Discovery of America. Poz. 1931 s. 24. — S. Pigoń: Jan Kochanowski w sądach romantyków. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930.* Kr. 1931. — J. Birkenmajer: O autorstwie „Carmen macaronicum". *Przegl. Hum.* 1932 s. 401. — A. Fei: O charakterystykę poezji polskiej XVI wieku. *Ruch Lit.* 1932. — J. Krzyżanowski: Poezja polska w wieku XVI. *Kultura staropolska.* Kr. 1932; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. — R. Ganszyniec: De S. Acerni lectione Hesiodea. *Eos* 1932/1933. — M. Rudnicki: Wpływ morza na duszę polską. *Tydzień o Pomorzu* i odb. Poz. 1933 s. 106-108. — H. Barycz: Geneza i autorstwo „Equitis Poloni in Iesuitas actio prima". (Studiów nad polemiką antyjezuicką w Polsce część I). Kr. 1934 s. 13 i in. — A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935) s. 170. — J. Krzyżanowski: Średniowiecze i renesans w poezji polskiej w. XVI. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i nadb.; przedr. w: Od średniowiecza do baroku, jw. — K. Z-cz: Wzmianki o ludzie w poezji staropolskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1936 nr 49-50 (dod. do: *Il. Kur. Codz.* nr 340, 347). — T. Mikulski: U grobu polskiego Owidiusza. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 s. 183-184. — M. Sydow: Flisacy na postoju w Toruniu. *Teka Pomorska* 1936 z. 1 s. 7. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 10-13. — B. Ślaski: Wisła i morze. Zbiór fragmentów literacko-językowych, krajoznawczych i historycznych. Kępno 1939 s. 19-20 i in. — A. Żechowski: Nurt protestu społecznego w dawnej literaturze polskiej. *Przemiany* 1945 nr 3. —

F. L. Schoell: Une Discipline négligée: la littérature latine de la Renaissance. *Lettres d'Humanité* t. 7 (1948) s. 159-161. — S. Hrabec: Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w. *Prace Wydz. Fil. ol.-Filoz. Tow. Nauk. w Tor.* t. 3 (1949); por.: *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* 1948; *Spr. Tow. Nauk. w Tor. 1948.* Tor. 1950. [Rec.: M. R. Mayenowa. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 706-709; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952]. — K. Budzyk, H. Budzykowa: Wstęp do wyd.: Dwa nurty literatury mieszczańskiej XVII w. w Polsce. W-wa 1951 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 62, s. VIII-XI. — S. Hrabec: Wstęp i wyd.: Flis. Kr. 1951 *BN* I, 137. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 688-689; przedr.: *Z badań...*, jw.; A. S. Mágr. *Slavia* t. 21 (1952) z. 2/3; J. Mitkowski. *Lud* t. 41 (1954) cz. 1; N. K. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 4]. — Ł. Kurdybacha: Oblicze społeczne literatury XVII wieku i czasów saskich. W-wa 1951 *Wiedza Powsz.* s. 19-26. — M. Cytowska: Victoria deorum, zapomniany utwór S. F. Klonowica. *Eos* 1952/1953 z. 2. — Z. Stieber: Czerwony jak Łęczyca. (Z dziejów frazeologii regionalnej). *Prace Polon.* S. X (1952) i nadb. —

K. Budzyk: Oryginalne wydania „Worka Judaszowego" S. F. Klonowicza. W książce: Z dziejów renesansu w Polsce. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 1; przedr. w książce: Studia z zakresu nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 1. Wr. 1956. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII - XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — J. Górski: O właściwą ocenę poglądów społeczno-ekonomicznych polskiego Odrodzenia. *Ekonomista* 1953 nr 3. — C. Hernas: Tropami Jana z Kijan. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 1. — A. Kuziorowa: XVI-wieczny przełom w znaczeniu i używaniu spójnika „gdyż". *Język Pol.* 1953 z.

4. — E. LIPIŃSKI: Myśl ekonomiczna polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 179-180. — B. NADOLSKI: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 211-215 i in.; por. B. NADOLSKI (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: J. KRÓKOWSKI: W sprawie periodyzacji poezji polsko-łacińskiej i oceny etapów jej rozwoju. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 251; J. KRZYŻANOWSKI: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny. Tamże, s. 231]. — Sebastian Fabian Klonowicz — burmistrz lubelski i poeta. *Kultura i Życie* 1953 nr 27 (dod. do: *Sztandar Ludu*, Lubl.). — S. SZCZOTKA: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 598. — J. ZIOMEK: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 138-141 i in.; por. J. ZIOMEK (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — S. ŻURAWICKI: Uwagi do „Zarysu historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 nr 2. —

H. BUDZYKOWA: Sebastian Fabian Klonowic. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — K. BUDZYK, H. BUDZYKOWA, J. LEWAŃSKI: Wstęp i oprac.: Literatura mieszczańska w Polsce od końca XVI do końca XVII wieku. T. 1. W-wa 1954. — J. GÓRSKI: Poglądy społeczno-ekonomiczne F. S. Klonowicza. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 2 (1954). [Rec.: R. WOŁOSZYŃSKI. *Przegl. Hist.* 1955 z. 4]. — E. LIPIŃSKI: Sebastian Klonowicz. *Ekonomista* 1954. — L. PRESSÓWNA: Jego losy wzruszyły malarza. *Świat* 1954 nr 10. — M. RĘKAS: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — (rz): Acernus — poeta plebejski poszukujący sprawiedliwości społecznej. *Kultura i Życie* 1954 nr 14. — W. A. DRAPELLA: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV - XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. [Rec.: W. D. (DOROSZEWSKI). *Poradnik Język.* 1955 z. 5]. — W. A. DRAPELLA: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XV - XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku*..., jw., z. 5. —

W. TOMKIEWICZ: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4; por. W. TOMKIEWICZ: Stosunek pisarzy polskich doby humanizmu do sztuki. *Studia Renesansowe* t. 1 (1956) s. 39-40. — Z. BROCKI: Żeglarek (Argonauta argo L.) we Flisie Klonowicza. *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej* (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1956 nr 3. (Maszynopis powiel.). — Z. BROCKI: Wyrazy „okręt" i „statek" we frazeologii niektórych pisarzy staropolskich. *Materiały*..., jw. 1956 nr 12 s. 284 (1130)-285 (1131). — E. LIPIŃSKI: Polska myśl ekonomiczna okresu Odrodzenia. Rozdz. 12: Sebastian Klonowicz. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — W. MARKOWSKA: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 223-228. — J. SKOCZEK: Wstęp do: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. CXXXVII - CXL. — K. BUDZYK: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — R. W. WOŁOSZYŃSKI: Poglądy społeczne i polityczne Sebastiana Petrycego. *Sebastian Petrycy, uczony doby Odrodzenia.* Wr. 1957 *PAN Komitet Hist. Nauki, Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 3, passim. — J. GÓRSKI: Poglądy merkantylistyczne w polskiej myśli ekonomicznej XVI i XVII wieku. Wr. 1958 *PAN Komitet Hist. Nauki, Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 6. — J. ZALEWSKI: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społecznych Filologia* nr 4 (1958). — M. PISZCZKOWSKI: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959. [Rec.: G. MAVER. *Ricerche Slavistiche* t. 8 (1960) i odb. Rzym 1961]. — K. BUDZYK, A. OBRĘBSKA-JABŁOŃSKA: Wstęp i wyd.: Worek Judaszów. Wr. 1960 *BPP* S. B nr 10. — J. KRZYŻANOWSKI: Mądrej głowie dość dwie słowie. T. 2: Dwie nowe centurie przysłów polskich. W-wa 1960. — J. MOSDORF: Z dziejów „Heroid" w Polsce w XVI wieku. *Meander* 1960 z. 7. — M. PEŁCZYŃSKI: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1. — A. P. CHONIK: „Roksolanija" łatinskaja poema o Rusi XVI w. S. F. Klonowica. *Uczonyje Zapiski. Gosudarstwiennyj Piedagogiczeskij*

Institut (Kiemierowo) *Sbornik Trudow Kafiedr Russkogo Jazyka, Litieratury i Piedagogiki* z. 5 (1962). — A. Obrębska-Jabłońska: Staropolskie „uganąć". *Studia linguistica in honorem T. Lehr-Spławiński*. W-wa 1963.

KŁOS TOMASZ (XVI w.)

Inna forma nazwiska: Klos.

Matematyk.

Był księdzem. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Algoritmus, to jest nauka liczby. Kr. 1538, dr. F. Ungler. Wyd. kryt. M. A. Baraniecki. Kr. 1889 *BPP* nr 6.

Pierwsza polska książka matematyczna.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Kłos (Tomasz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — T. Żebrawski: Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki. Kr. 1873. — M. A. Baraniecki: Wstęp do: Arytmetyka, kurs teoretyczny. W-wa 1884 *Bibl. Mat.-Fiz.* S. III t. 1 i fragm. w nadb. pt. Krótki rys rozwoju arytmetyki i o jej nauczaniu w Polsce. W-wa 1883; wyd. 2 W-wa 1894. — P. Dziwiński: O algorytmie ks. T. Kłosa. *Muzeum* 1888. — M. A. Baraniecki: Wstęp i wyd.: Algoritmus. Kr. 1889 *BPP* nr 6. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1891]. — S. D. (Dickstein): Kłos Tomasz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904). —

K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 78 i odb.— E. Stamm: Z historii matematyki XVII w. w Polsce. *Wiad. Mat.* t. 40 (1936). — A. Wachułka, J. Dianni: Kłos — Wojewódka — Grzepski. Pierwsi autorzy literatury matematycznej w języku polskim. *Problemy* 1953 nr 12. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — S. Dobrzycki: Algorytm Bernarda Wojewódki (1553). *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1957 nr 3.

KMITA JAN ACHACY (zm. ok. 1628)

Inna forma nazwiska: Giovanni Achacio Cmitha.

Wierszopis.

Pochodził ze wsi Żreńczyce w okolicy Bochni; matka była z domu Dymitrowska. Wcześnie został żołnierzem; brał udział w wyprawach do Inflant za panowania Stefana Batorego. Pełnił urząd pisarza żup, a następnie przez lat kilkanaście był podżupnikiem w Bochni. Znany był z poglądów antysemickich. Zmarł ok. 1628 w Bochni (wg Estr. i A. Brücknera: 27 sierpnia 1624). Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Łów Dyanny. Kr. 1588, dr. M. Szarffenberger.

Wg M. Cytowskiej przekład-parafraza – głównie w dwu pierwszych częściach – utworu Adriana da Corneto: Ad Ascanium cardinalem S. Viti Venatio.

Unikat: Ossol. sygn. XVI. 9046.

2. Spitamegeranomachia. Kr. 1595, dr. W. Kobyliński. Wyd. nast.: wyd. S. Adalberg: J. Stoka, M. Pudłowskiego i J. A. Kmity powieści wierszowane. Kr. 1897 *BPP* nr 33.

3. Phoenix. Kr. 1609, dr. W. Kobyliński.

4. Penelopea. Kr. 1610. Wyd. nast.: wyd. S. Adalberg, jw. poz. 2.

5. Monogamia Jego Mci Pana Mikołaja Stradomskiego i Jej M. Panny Katarzyny Pszonkowny, Jego Mości Pana Jakuba Pszonki z Babina córki. Kr. 1617 (F. Siarczyński mylnie podał: 1647). Do dzieła dod.: Morocosmea babińskie. Przedr.: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 619-623; S. Windakiewicz: Akta Rzeczypospolitej Babińskiej. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 8 (1895) s. 141-150 i odb. Kr. 1894; K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 1. Petersb. 1897; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

6. Osculum mortis..., D. Christophori de Bogoria Podłęski. Kr. 1621, dr. A. Wosiński.

7. Kruk w złotej klatce abo Żydzi w swiebodnej wolności Korony Polskiej. B. m. 1648.

Przekłady

1. Wergiliusz: Pasterskie Publiusza Vergiliusza Marona rozmowy. Kr. 1588.

2. Mafeo Vegio: O Aeneaszu trojańskim księgi trzynaste. Kr. 1591. Wyd. nast.: wyd. S. Adalberg, jw. Twórczość poz. 2.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd.: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 112-113. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Kmita Jan Achacy. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — S. Adalberg: Wstęp i wyd.: Powieści wierszowane. Kr. 1897 *BPP* nr 33. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1897]. — L. Ćwikliński: Klemens Janicki, poeta uwieńczony. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) s. 418 i odb. s. 136. — M. Kawczyński: Apulejusza „Metamorfozy"... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 31 (1900) s. 165. — A. Brückner: Kmita Jan Achacy. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35/36 (1904). — A. Brückner: Drobiazgi krytyczne. *Prace Filol.* t. 6 (1907) s. 155-160. — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 60-73. — M. Hartleb: Początki poezji barokowej w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — S. Bodniak: Z dziejów plagiatu w literaturze polskiej XVII wieku. *Ruch Lit.* 1928. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5. — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — K. Rouppert: Kopernik a Krzyżacy (1509-1510). *Roczn. Pol. Tow. Nauk. na Obczyźnie* (Londyn) 1952/1953. — M. Cytowska: U źródeł „Łowu Dyanny" J. A. Kmity. *Meander* 1962 z. 4.

Zob. też t. 1: Rzeczpospolita Babińska.

KNAPSKI GRZEGORZ (1564–1639)

Inne formy nazwiska: Cnapius; Knap.

Leksykograf, paremiograf, dramatopisarz.

Ur. w 1564 w Grodzisku na Mazowszu. Był synem sukiennika Knapa. Uczył się u jezuitów w Pułtusku, następnie w Wilnie, gdzie w lipcu 1583 wstąpił do zakonu. Nowicjat odbywał przez dwa lata w Braniewie, po czym studiował w kolegiach jezuickich (w 1585 retorykę w Pułtusku, przez trzy lata filozofię w Poznaniu, potem do 1597 teologię w Wilnie). Jednocześnie nauczał w tymże zakonie: dwa lata gramatyki i syntaksy w Kaliszu, następnie w Pułtusku greki. W 1598 wyświęcony został w Poznaniu i tutaj przez okres jednego roku pełnił funkcję prefekta. Po pobycie w 1611 w kolegium lubelskim osiadł od 1614 w Krakowie przy kościele Św. Barbary, a od 1619 u Św. Szczepana. W tym czasie poświęcił się pracy słownikarskiej. Zmarł w Krakowie 12 listopada 1639.

TWÓRCZOŚĆ

1. Philopater. (Dramat). Powst. 1596. Rkps w Bibl. Uniw. Uppsala sygn. R. 380.

2. Felicitas. (Dramat). Powst. 1597. Rkps, jw. poz. 1.

3. Eutropius. (Dramat). Powst. 1604. Rkps, jw. poz. 1.

4. Thesaurus polono-latino-graecus. Kr. 1621, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: pomnożone Kr. 1643; Kr. 1668. Wyd. skrócone pt. Synonyma seu Dictionarium polono-latinum, ex Thesauro... collectum. Kr. 1643, dr. F. Cezary. (Ogółem do 1793 r. 35 wyd.). Popularna przeróbka pt. Słownik polsko-łaciński ze skarbu ks. Knapiusza wybrany... Oprac. Benedykt Woronowski. T. 1-2. Kalisz 1769; toż wyd. nast. T. 1-3. Kalisz 1787. — Fragm. wstępu do ed. 1621 przełożony na pol. przez M. Brożka wyd. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV - XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146. —

Thesauri... tomus secundus latino-polonicus. Kr. 1626, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: Kr. 1644; Kr. 1652; Kr. 1668 (do 1780 r. 15 wyd.).

Thesauri... tomus tertius, continens Adagia polonica selecta et sententias morales ac dicteria faceta, honesta... Kr. 1632. Wyd. nast. skrócone pt. Idiotismi polonici... B. m. r. (wg Estr. do 1766 r. 19 wyd.).

OPRACOWANIA

J. F. Nolte: Lexicon latinae linguae antibarbarum. Lipsk 1744. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 39--43. — F. Siarczyński: Wiadomości o życiu i pismach G. Knapskiego. *Czasopism Nauk. Bibl. Ossol.* 1828 t. 3. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — T. Kurhanowicz: O słownikach języka polskiego. *Przegl. Warsz. Lit.* 1840. — F. M. S. (Sobieszczański): Knapski Grzegorz. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 94; por. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32 i odb. Poz. 1862. — K. Appel i A. Kryński: Przegląd bibliograficzny prac naukowych o języku polskim. *Prace Filol.* t. 1 (1885) s. 686 i odb. W-wa 1886. — W. Nehring: Knapski Grzegorz. *Enc.* Erscha i Grubera (1885). — J. Bolte: Jesuitenkomödien in Posen ums Jahr 1600. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 3 (1888) s. 230. — A. Brückner: Język Wacława Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 31 (1900) i odb. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 2. Lw. 1901. — J. K.: Knapski Grzegorz. *Enc. wychowawcza.* T. 6 (1903). — A. Kryński: Knapski Grzegorz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904). — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906. —

H. Oesterreicher: Nieco o dziale polskim w jedenastojęzycznym słowniku Kalepina z r. 1590. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12). — A. Stender-Petersen: Tragoediae sacrae. Materialien und Beiträge zur Geschichte der polnisch-lateinischen Jesuitendramatik der Frühzeit. Dorpat 1931. — M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození. Praga 1931. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — L. Sternbach: Paremiografia polska XVII w. Cz. 2. *Spr. PAU* 1933 nr 3. — H. Oesterreicher: Z zasobów gwarowych w dawnych słownikach. *Slavia Occidentalis* t. 13 (1934). — F. Opioła: Ks. Grzegorz Cnapius T. J. *Filomata* 1938 l. CV. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdańskie* II. — T. Sinko: Klasyczne przysłowia w polszczyźnie. Lw. (1939) s. 33-36 i in. —

S. Wierczyński: Stosunki kulturalne polsko-czeskie. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Historyków Pol.* T. 1. W-wa 1948 s. 266. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — S. Urbańczyk: Z zagadnień staropolskich. *Język Pol.* 1952 z. 3. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 92 i in. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — Z. Stieber: O typach regionalnej polszczyzny w XVII wieku. *Prace Polon.* S. XI (1953). — Z. Szmydtowa: Zagadnienie ludowości przysłów renesansowych. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956. (Zob. też: K. Budzyk: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 100). — W. Taszycki: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. W. Taszycki: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. s. 29.— W. Taszycki: Wstęp do: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146 s. LXIII-LXIV. — S. Urbańczyk: Rola wielkich pisarzy złotego wieku na tle innych czynników kształtujących normy języka literackiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. S. Urbańczyk: Rola wielkich pisarzy Odrodzenia na tle innych czynników kształtujących język literacki. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. s. 15. (Maszynopis powiel.). —

W. A. Drapella: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — W. A. Drapella: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI--XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska...*, jw. z. 5. — J. Puzynina: Neologizmy G. Knapskiego. *Poradnik Język.* 1955 z. 2. —

Z. Brocki: Wyrazy ,,okręt'' i ,,statek'' we frazeologii niektórych pisarzy staropolskich. *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej* (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1956 nr 12 s. 286 (1132). (Maszynopis powiel.). — J. Krzyżanowski: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4 s. 268-269; por. J. Krzyżanowski: Czy istnieje paremiologia porównawcza? *Problemy* 1956 nr 10. — J. Puzynina: O metodzie leksykograficznej w ,,Thesaurusie'' Knapskiego. *Poradnik Język.* 1956 z. 4-6. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 roku. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 27, 35, 37. — J. Poplatek: Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce. Wr. 1957 s. 186-187 i in. — J. Puzynina: Dwa wydania ,,Thesaurusa'' G. Knapskiego (1621 i 1643). *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. — J. Puzynina: O korektach autorskich w pierwszym wydaniu Knapiuszowego ,,Thesaurusa''. *Poradnik Język.* 1958 z. 10. — J. Puzynina: Semantyka w ,,Thesaurusie'' G. Knapskiego. *Biuletyn Pol. Tow. Językoznawczego* z. 17 (1958). — J. Krzyżanowski: Mądrej głowie dość dwie słowie. T. 2: Dwie nowe centurie przysłów polskich. W-wa 1960. — J. Puzynina: ,,Thesaurus'' G. Knapiusza. Siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim. Wr. 1961 *Komitet Językoznawstwa PAN Prace Językoznawcze* 29. (Tu zestawienie i omówienie lit. przedmiotu).

KOBIERNICKI MARCJAN (druga połowa XVI w.)

Wierszopis.

Pochodził prawdopodobnie z rodziny osiadłej w województwie płockim. Przebywał na Litwie. Był, jak się zdaje, dworzaninem Sapiehów i Tyszkiewiczów. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Historia o czterech młodzieńcach starających się o królewnę perską i obierających sobie, co jest pożyteczniejszego na świecie. Kr. 1589.

2. Threny... Panu Jakubowi Strussowi... od rąk tatarskich dla ojczyzny zginionemu, z żałością napisane. Kr. 1589, dr. A. Piotrkowczyk.

Wydanie zbiorowe

Marcjana Kobiernickiego, nieznanego pisarza z XVI wieku, Historia o czterech młodzieńcach i Treny P. Jakubowi Strusiowi od rąk tatarskich zginionemu. Wyd. J. K. Gieysztor. W-wa 1886.

OPRACOWANIA

J. K. Gieysztor: Wstęp do wyd.: ... Historia... i Treny... W-wa 1886. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5. — J. Krzyżanowski: Nieco o ,,Szachach'' Jana Kochanowskiego... 6. Kobiernickiego ,,Historia o czterech młodzieńcach''. *Pam. Lubelski* 1930 i odb.; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 176-182.

KOBIERZYCKI STANISŁAW (zm. 1665)

Historyk.

Data ur. nieznana. Pochodził z Kaliskiego. Był synem Bartłomieja i Jadwigi z Żerońskich. Studiował w Lowanium. Piastował szereg godności: w 1627 został cześnikiem poznańskim, w 1636 podczaszym kaliskim, w roku następnym sekretarzem królewskim. Będąc starostą brodnickim objął w 1647 kasztelanię gdańską, następnie w 1656 województwo pomorskie i starostwo skarszewskie. W 1661 został podskarbim ziem pruskich. Posłował do Belgii. Żonaty był z Zofią Parzniewską. Zmarł z początkiem 1665.

TWÓRCZOŚĆ

1. De luxu Romanorum commentarius. Lowanium 1628. Wyd. nast. Lowanium 1655.

2. Historia Vladislai, Poloniae et Sueciae principis... usque ad excessum Sigismundi III. Gdańsk 1655. Przedr. C. T. L. Sorniz: Scriptores Rerum Polonicarum. T. 2. Amsterdam 1698.

Przekł. pol.: W. Kalinka, w rkpsie. Zob. Estr. II, 392.

Przekł. ros. fragm.: J. Boryczewski. *Syn otieczestwa* 1842 nr 3-5.

3. Obsidio Clari Montis Częstochoviensis... ab exercitu Suecorum duce Burchardo Mellero. Gdańsk 1659. Przedr. C. T. L. Sorniz, jw. poz. 2, t. 3. Amsterdam 1698.

OPRACOWANIA

K. Niesiecki: Korona polska. T. 2. Lw. 1738; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 5. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1840 s. 135. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Kobierzycki (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — A. Chod...: Stanisław Kobierzycki, historyk. *Kaliszanin* 1885 nr 91-94. — Kobierzycki Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 10. W-wa 1907 s. 228. — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927 s. 214-215. — A. Mahler: Zapomniany historyk polski w. XVII. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 45 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 256). — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 99. — O. Górka: Legenda a rzeczywistość obrony Częstochowy w roku 1655. W-wa 1957 s. 15-16. — A. Kersten: Pierwszy opis obrony Jasnej Góry w 1655 r. Studia nad Nową Gigantomachią ks. Augustyna Kordeckiego. W-wa 1959.

KOCHANOWSKI ANDRZEJ I (XVI w.)

Tłumacz.

Data i miejsce urodzenia nieznane. Był młodszym bratem poety Jana (zob.), czwartym synem Piotra, sędziego sandomierskiego, i Anny z Białaczowskich, a stryjem Piotra Kochanowskiego, tłumacza *Gofreda* (zob.). W 1554 wstąpił na uniwersytet w Królewcu. Przy podziale ziem przez ojca w 1559 otrzymał posiadłość Barycz w północnej Małopolsce. Ożeniony z Zofią Sobieską pozostawił synów: Jana i Samuela. W 1574 z namowy Jana Zamoyskiego rozpoczął tłumaczenie *Eneidy*. Zamierzał również przełożyć Liwiusza. Zmarł między 1591 a 1603.

Uwaga: Mylnie utożsamiano go z Andrzejem z Gródka, synem Dobiesława, zmarłym w 1596. Nie był również posłem na sejmy.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

Wergiliusz: Aeneida. To jest o Aeneaszu Trojańskim ksiąg dwanaście. Kr. 1590, Druk. Łazarzowa (z datą 1590 istnieją trzy edycje, z których — jak wykazał K. Piekarski — tylko jedna jest oryginalna, pozostałe dwie są jej ,,poddrukami'' z XVII w.). Wyd. nast.: Kr. 1640; pt. Publiusza Wirgiliusza Marona Księgi wszystkie, to jest: Ksiąg dwanaście o Eneaszu Trojańskim. Wyd. J. Załuski. W-wa 1754.

Listy

Do Jana Zamoyskiego, dat. z Baryczy 1591. Ogł. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 212-213.

OPRACOWANIA

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — F. Siarczyński: Opis powiatu radomskiego. Wyd. T. Lipiński. W-wa 1847. [Rec.: F. Bentkowski. *Bibl. Warsz.* 1846 t. 4 s. 637]. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852 s. 162; t. 3 Dod. W-wa 1852 s. 212-213. — J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach Jana Kochanowskiego. Poz. 1857 s. 7 nn. — K. Wł. W. (Wójcicki): Kochanowski (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — J. Gacki: O rodzinie Jana Kochanowskiego. W-wa 1869. — W. Małcużyński: Posiadłość rodziny Kochanowskich w ziemi radomskiej. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2 s. 167. — S. Windakiewicz: Nieznane szczegóły o rodzinie Kochanowskich. *Prace Filol.* t. 1 (1885) i odb. s. 18. — K. E. (Ehrenberg): Próba przekładu Eneidy. O polskich przekładach Eneidy. *Ateneum* 1888 t. 4. — A. Br. (Brückner): Kochanowski Andrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904). —

R. Pollak: ,,Gofred'' Tassa-Kochanowskiego. Poz. 1922 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 1 z. 2. — S. Kot: Jana Kochanowskiego podróże i studia zagraniczne. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 s.

7. — K. PIEKARSKI: Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego. Wiek XVI i XVII. Wyd. 2 rozszerzone. Kr. 1934 s. IX, XVI-XVII. — K. P. (PIEKARSKI): Z marginesów książek. *Szpargały* 1934 z. 1. — T. SINKO: Wstęp do: Wergiliusz: Eneida. Wr. 1950 *BN* II, 29, s. XLVIII. — W. A. DRAPELLA: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku, Komisja Morska, Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. [Rec.: W. D. (DOROSZEWSKI). *Poradnik Język.* 1955 z. 3]. — W. A. DRAPELLA: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku*..., jw., z. 5. — H. BOREK: Język A. Kochanowskiego na podstawie pierwodruku „Eneidy" z roku 1590. *Zeszyty Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* nr 4: *Językoznawstwo* z. 1 (1957). — L. KUKULSKI: Zbylitoviana. *Pam. Lit.* R. 50 (1959).

KOCHANOWSKI ANDRZEJ II (1618—1667)

Inna forma nazwiska (w zakonie): ALEXANDER A (PUERO) JESU.

Kaznodzieja.

Ur. w 1618 w Sandomierskiem; syn Marcina, podstarościego radomskiego, i Anny z Święcickich. W 1634 wstąpił do zakonu karmelitów bosych w Krakowie. W 1651 był przeorem konwiktu we Lwowie, w 1657 — klasztoru krakowskiego. Kazał w Lublinie, Przemyślu i gdzie indziej. Zmarł jako definitor prowincji 15 października 1667 w Lublinie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Gniazdo dwojakiej wyniosłości... Katarzyny z Sztemberku Sieniawskiej... przy pogrzebnym akcie pokazane. Kr. 1648, dr. K. Schedel.

2. Rzeka do swego się początku wracająca, to jest cnota... Stanisława... Lubomirskiego, wojewody krakowskiego... przy pogrzebnym akcie opisana. Kr. 1649, dr. wdowa i dziedzice A. Piotrkowczyka.

3. Plastr miodu... to jest kazanie na pogrzebie... Barbary Lanckorońskiej. (Kr. 1649).

4. Niebieskie planety... przy pogrzebie Jana Mikołaja z Żurowa Daniłowicza, podskarbiego wielkiego koronnego. Kr. 1650, dr. Ł. Kupisz.

5. Mężna śmierć... w ... Mikołaju z Olexowa Gniewoszu, staroście radomskim... pogrzebnym kazaniem opisana. Kr. 1650, dr. Ł. Kupisz.

6. Jednorożec zacny i starodawny. Kr. 1652, dr. Ł. Kupisz.

Trzy kazania żałobne z 1646 i 1649 przy pogrzebach dwu Fredrów.

7. Topor na podcięcie wyniosłych cedrów... przy pogrzebie... Mikołaja z Pilce Koricińskiego, kasztelana bieckiego. Kr. 1653, dr. Ł. Kupisz.

8. Wizerunek pasterza dobrego w... Pietrze Gembickim... biskupie krakowskim. Kr. 1658, dr. wdowa i dziedzice K. Schedla.

Kazanie żałobne z 1657.

9. Expedicja do wieczności... Stanisława... Lubomirskiego, w. koron. marszałka woysk Rczpltej, hetmana polnego... przy pogrzebowym akcie... ogłoszona. Zamość 1667, Druk. Akademicka.

10. Stanisław... Potocki, wojewoda krakowski, hetman wielki koronny... kazaniem wystawiony. Kr. 1667, dr. wdowa i dziedzice K. Schedla.

11. Metaphysica iuxta genuinam D. Thomae Aquinatis, doctoris angelici, mentem. Kr. 1679.

Trzy traktaty filozoficzne: De obiecto; De ente; De ente increato.

Fragm. kazań przedr.: A. Grabowski i H. Juszyński: Przypowieści krótkie dawnych Polaków. Kr. 1819; K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 273-284.

OPRACOWANIA

A. Gr. (GRABOWSKI): X. Aleksander a Jesu, karmelita, kaznodzieja wieku XVII. (Andrzej Kochanowski). *Przyj. Ludu* 1837 nr 38; przedr. poszerzony w książce: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — Alexander a Jesu. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 1 (1859). — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 273-285. — Red.: Kochanowski Jędrzej Aleksander a Jesu. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904).

KOCHANOWSKI JAN (1530–1584)

Inne formy nazwiska: Jan z Czarnolasu; Joannes Cochanovius; Joannes Cochanowski.

Poeta.

Ur. w 1530 we wsi Sycynie w Radomskiem. Ojciec jego, Piotr, był komornikiem radomskim, później sędzią sandomierskim, właścicielem Sycyny, Baryczy, Konar, Policzny i połowy Czarnolasu. Matkę, Annę z Białaczowskich, wspomina Ł. Górnicki w *Dworzaninie*. Dane z życia poety są fragmentaryczne. Miejsce początkowych nauk nie jest wiadome. W letnim półroczu 1544 został wpisany do Akademii Krakowskiej, jednakże szczegóły studiów i pobytu w Krakowie nie są znane, jak również nie wiadomo, kiedy powrócił w strony rodzinne. 10 listopada 1547 był w Lublinie; w tym samym miesiącu znajdował się w Krakowie. Jak przypuszcza S. Kot, w 1547-1550 mógł studiować na jednym z uniwersytetów niemieckich, względnie przebywał na dworze któregoś z magnatów (Tarnowskich lub Tęczyńskich). 27 stycznia 1550 stawał wraz z matką i starszym bratem, Kasprem, przed sądem w Radomiu w sprawach majątkowych. Przypuszczalnie w drugiej połowie 1551 udał się do Królewca, gdzie przebywał jeszcze w kwietniu następnego roku.

Jego pierwsza podróż do Włoch, której celem było studium padewskie, trwała prawdopodobnie od połowy 1552 do pierwszej połowy 1555 i zakończyła się zwiedzeniem Rzymu i Neapolu, być może w towarzystwie Jana Krzysztofa Tarnowskiego, syna hetmana, i Mikołaja Mieleckiego. Paroletnie studia na uniwersytecie padewskim odbył m. in. pod kierunkiem słynnego humanisty Robortella. Poznał dobrze język grecki i łaciński, a także włoski. W tym okresie w Padwie toczył się spór z udziałem Sperone Speroniego w sprawie używania języka narodowego w literaturze. W czasie studiów poeta przyjaźnił się z Andrzejem Patrycym Nideckim, Pawłem Stempowskim, Andrzejem Dudyczem i in. W lipcu 1554 sprawował urząd konsyliarza nacji polskiej. W pierwszej połowie 1555 powrócił do Polski. Okres od połowy 1555 do kwietnia roku następnego spędził w Królewcu, gdzie zapisał się na tamtejszy uniwersytet, równocześnie przebywając na dworze księcia Albrechta. Z powodu choroby oczu powrócił do kraju, po czym ponownie udał się do Padwy, skąd na wiadomość o śmierci matki przyjechał do Polski. Jeszcze w 1556 lub na początku roku następnego wyjechał w trzecią podróż do Włoch, do Padwy, gdzie spotkał Piotra Przerembskiego oraz Stanisława Fogelwedera, późniejszego kanonika krakowskiego i sekretarza królewskiego. Przebywał tutaj jeszcze Nidecki. W powrotną drogę wyruszył poeta z końcem 1558 lub początkiem 1559 morzem i przez Francję; przez pewien czas przebywał w Paryżu. Tu nawiązał stosunki z dworem młodego Jana Baptysty Tęczyńskiego. Wspomina także, że „widział Ronsarda".

Prawdopodobnie w maju 1559 znalazł się w Polsce; w lipcu tego roku otrzymał w spadku połowę Czarnolasu i rozpoczął służbę dworską. W 1563 był dworzaninem Jana Firleja, wojewody lubelskiego i wielkiego marszałka koronnego. Wg S. Kota początkowo zwolennik reformacji, przeszedł później na stronę katolicyzmu. Dzięki protekcji Piotra Myszkowskiego otrzymał beneficja: w lutym 1564 probostwo poznańskie, w dwa lata później plebanię w Zwoleniu. Podkanclerstwo Myszkowskiego i dochody z beneficjów ułatwiły mu pobyt na dworze królewskim; przypuszczalnie w 1564 otrzymał tytuł sekretarza królewskiego. W 1568 prawdopodobnie znajdował się przy boku królewskim podczas przeglądu wojsk polskich pod Radoszkowicami. W 1569 lub na początku 1570 odsunął się od służby dworskiej i osiadł na stałe w Czarnolesiu. Możliwe, że w czasie uroczystego wjazdu Henryka Walezego był w Krakowie, a z pewnością przebywał tam w kwietniu 1574.

W pierwszej połowie 1575 ożenił się z Dorotą Podlodowską. W maju 1575 wziął udział w zjeździe stężyckim, a następnie uczestniczył w sejmie elekcyjnym pod Warszawą, przemawiając za kandydaturą cesarzewicza lub syna cara Iwana. Po obiorze królem Stefana Batorego zbliżył się prawdopodobnie w 1576 do dworu, do samego króla oraz kanclerza Jana Zamoyskiego, z którym niebawem nawiązał bliższe stosunki. Większą część czasu spędzał w Czarnolesiu, otoczony opieką żony, dziećmi oraz gronem częstych gości. Przyjaźnił się m. in. z Łukaszem Górnickim, Piotrem Myszkowskim, Olbrychtem Łaskim i Janem Januszowskim. Prawdopodobnie w 1579 przeżywał śmierć córki Urszuli, a między 1580 a 1583 starszej córki, Hanny. Zmarł 22 sierpnia 1584 w Lublinie; pochowany w Zwoleniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Epitaphium Cretcovii. Powst. 1558 jako napis umieszczony na płycie nagrobnej Erazma Kretkowskiego w bazylice w Padwie. Wyd.: B. Scardeone: De antiquitate urbis Patavii et claris civibus Patavinis libri tres. Bazylea 1560; w: Elegiarum libri IV, zob. niżej poz. 22; S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 805-806. Podobiznę fot. płyty oraz stronicy z wyd. Scardeona podał T. Ulewicz: „Epitaphium Cretcovii", czyli najstarszy dziś wiersz drukowany J. Kochanowskiego. *Księga pam. ku czci S. Pigonia*... Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1.

2. O śmierci Jana Tarnowskiego, kasztelana krakowskiego, do syna jego, Jana Krisztofa... Kr. 1561, dr. Łazarz Andrysowic. Unikat bez k. tyt. i ostatniej, niegdyś w posiadaniu J. Przyborowskiego, zaginął. (Tytuł wg opisu Estr. XIX, 366). Utwór został dołączony do Pieśni (por. niżej poz. 34) i wraz z nimi wszedł do zbioru „Jan Kochanowski", red. C. (Zob. Wyd. zbior.).

3. Zuzanna. (Kr. ok. 1562, dr. M. Wirzbięta). Wyd. nast.: (Kr. ok. 1585).

Unikat pierwodr. Ossol. Podobiznę wyd. W. Bartynowski. Kr. 1884.

Do powyższego utworu dołączona jest „Pieśń. Czego chcesz od nas, Panie", która w nast. przedr. włączona została do zbioru Pieśni (zob. niżej poz. 34) i wraz z nimi przeszła do wyd. „Jan Kochanowski", red. C (zob. Wyd. zbior.).

Wg Herburta, który w 1612 podał świadectwo Jana Zamoyskiego, utwór ten miał być pierwszym w jęz. pol. wierszem poety, napisanym w okresie paryskim. Należy raczej przyjąć termin późniejszy.

4. Szachy. Powst. podczas pobytu za granicą, wzgl. na dworze królewskim. Wskazywano na: ok. 1555, 1556, 1559, 1562-1566. Wyd. (Kr. między 1562 a 1566, dr. M. Wirzbięta). Wyd. nast.: (Kr. przed 1585? fragm.); Kr. 1585; włączono do wyd. zbior. „Jan Kochanowski" (zob.); Szachy... Lw. 1877 *Bibl. Mrówki* nr 43 (wraz z: A. Mickiewicz: Warcaby); Szachy. Oprac. H. Galle. W-wa 1918 *Biblioteczka Nar.* nr 57; Szachy. Oprac. K. Nitsch. Lubl. 1923 *Książeczki Staropolskie* nr 2. Czterowiersz: Na Leliwę Tarnowskich — przedr. J. Pelc przy wyd.: Fraszki. Wr. 1957, jn. poz. 24.

Unikat pierwodr. w Bibl. Kórn. Podobiznę wyd. 1585 wykonał W. Bartynowski. Kr. 1884.

Przekł. franc. prozą: F. Alliey pt. Poème polonais sur le jeu des échecs. Wyd. w: Poèmes sur le jeu des échecs. Paryż 1851.

Przekł. niem.: fragm. wyd. w: Nachrichten von dem im Jahre 1584 verstorbenen polnischen Dichter Kochanowski. *Polnische Bibliothek* (W-wa) 1787 z. 2.

5. Zgoda. Powst. 1562. Wyd. Kr. 1564 (dr. Łazarz Andrysowic). Wyd. nast.: Kr. 1565; Kr. (ok. 1564-1565); przedr. S. Starowolski: Prawy rycerz. B. m. 1648; wyd. H. Galle. W-wa 1917 *Biblioteczka Nar.* nr 55 (z poz. 6).

Zob. też niżej: Autografy..., poz. II 1.

6. Satyr albo dziki mąż. Powst. 1562 lub 1563. Wyd. (Kr. ok. 1564, dr. dziedzice M. Szarffenberga. Estr. przypuszcza powst. druku między 12 lutym 1562 a 4 grudniem 1563). Wyd. nast.: (Kr. ok. 1564, dr. M. Siebeneicher); fragm. przedr. S. Starowolski: Prawy rycerz, jw. poz. 5; wyd. H. Galle, jw. poz. 5.

Unikat pierwszego wyd. znajdował się w Bibl. Zamoyskich w W-wie. Podobiznę wyd. Ossol. Lw. 1930.

Przekł. franc.: fragm. prozą: A. Mickiewicz: Les Slaves... T. 2. Paryż 1849 s. 179-182.

7. Pamiątka wszytkimi cnotami hojnie obdarzonemu Janowi Baptiście hrabi na Tęczynie, bełskiemu wojewodzie i lubelskiemu staroście. Powst. 1562 lub 1563. Wyd. b. m. r. (wyd. również bez nazwiska autora; Estr. za K. Niesieckim podał rok wyd. 1563, to samo przypuszcza K. Badecki upatrujący drukarza w M. Siebeneicherze, wzgl. M. Wirzbięcie. K. Piekarski rozpoznał wydanie jako druk C. Ba-

zylika. Brześć ok. 1570). W nast. przedr. dołączono utwór do Pieśni (zob. niżej poz. 34) i wraz z nimi do wyd. „Jan Kochanowski", red. C (zob. Wyd. zbior.).

Pierwodruki: Bibl. Miejska w Gdańsku i Bibl. Jagiel. Z egz. gdańskiego wyd. kryt. K. Badecki: Pierwsze wydanie „Pamiątki..." *Pam. Lit.* R. 6 (1907) i odb.; podobizna fot. Lw. 1907.

8. Pieśń o potopie. (Jako czas powst. utworu wskazywano okres przed wyjazdem za granicę ok. 1550, wzgl. okres padewsko-paryski, może też ok. połowy 1557 podczas pobytu w kraju). Wyd. (Kr. ok. 1570?, dr. S. Szarffenberger? Wg Estr. dopiero po 1582 Kr. u Szarffenbergera). Inne wyd. (Kr. ok. 1570?, dr. S. Szarffenberger?); wyd. nast. w zbiorze Pieśni jako pieśń 1 ks. 2 (zob. niżej poz. 34). Zob. też niżej Autografy..., poz. II 6.

Egz. obu wydań zaginęły. Podobizny ich wyd. J. Przyborowski. B. m. r.; W-wa 1882.

9. Odprawa posłów greckich... Podana na theatrum przed Królem Jego Mścią i Królową Jej Mścią w Jazdowie nad Warszawą dnia dwunastego stycznia Roku Pańskiego 1578 na feście u Jego Mści Pana Podkanclerzego Koronnego. W-wa 1578 (dr. M. Szarffenberger; jest to pierwszy datowany druk warszawski). Nast. przedr. w wyd. „Jan Kochanowski" (zob. Wyd. zbior.). Wyd. osob.: H. Zathey. Kr. 1877; Lw. 1884; K. Zimmermann. Brody 1902 *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* t. 13; oprac. B. Chlebowski. W-wa 1907 *Wybór Pisarzów Pol. dla Domu i Szkoły* nr 3; toż W-wa 1917; toż wyd. 3 W-wa (po 1917); Zakopane 1916 *Bibl. Ludowa* 9; oprac. J. Pietrowskij. Kazań 1917; oprac. T. Sinko. Kr. 1919 *BN* I, 3; toż Kr. (1921); toż Kr. (1923); toż Kr. (1924); toż (1926); toż Kr. (1928); toż Kr. (1929); toż Lw. (1937); toż wyd. 9 z dod. źródłowym Wr. 1949; Poz. (1921) *Bibl. Arcydzieł Lit.* nr 8; oprac. A. Brückner. W-wa (1923) *Wielka Bibl.* nr 44; Poz. (1924) *Biblioteczka Piśmiennictwa Pol.* nr 10; Łódź 1928 *Bibl. Klasyków Pol.* nr 5; oprac. S. Adamczewski. W-wa 1929 *Wielka Bibl.* nr 44; oprac. L. Bochenek. (Poz. 1933) *Bibl. T. C. L.* nr 2 (z poz. 18); W-wa 1933 *Biblioteczka Uniw. Ludowych* nr 251; toż W-wa 1951; oprac. W. Weintraub. Jerozolima 1943 *Szkolna Biblioteczka na Wschodzie* t. 4; oprac. T. Sinko. Chicago 1945; oprac. S. Adamczewski. Łódź 1946; Kr. 1947 *Bibl. Arcydzieł Lit. Pol.*; oprac. S. Łempicki. Kr. 1947 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 19; toż wyd. 2 Kr. 1948; toż wyd. 3 Kr. 1949; toż wyd. 4 Kr. 1950; oprac. K. Górski. Wr. 1947 *Klasycy Lit.* t. 2; toż Wr. 1949; oprac. S. Papée. Kr. 1948; W-wa 1953; oprac. Z. Szczakowski. Wr. 1953 *Nasza Bibl.*; toż wyd. 2 zmienione. Wr. 1956. Wstęp: A. Cieński. Przypisy: H. Kiernicka; toż wyd. 3 Wr. 1957; toż wyd. 4 Wr. 1959; toż wyd. 5 Wr. 1963; wyd. kryt. T. Ulewicz. Wr. (1962) *BN* I, 3 (wyd. 10, zupełnie zmienione).

Egz. pierwodr.: Bibl. Nar. sygn. XVI Qu 569 adl. (dawn. Bibl. w Dzikowie); inne (wg stanu z 1934) znajdowały się: Bibl. Czart., Ossol. Podobiznę pierwodr. wyd.: Ossol. Lw. 1930; Wiedeń 1930.

Przekł. ang. pt. The Dimissal of the Grecian Envoys... Translated from the Polish by G. Rapall Noyes, and done into English verse by R. Earl Merril. *University of California Chronicle* 1918 January i odb. Berkeley 1918.

Przekł. czeski: fragm.: F. Vymazal: Slovanskâ poesie. T. 2. Brno 1878.

Przekł. franc.: całość prozą: J. Bryk-czyński pt. Le Congé des ambassadeurs grecs. Paryż 1823 *Chefs-d'oeuvre des Théâtres Étrangers* z. 23; fragm. prozą A. Mickiewicz: Les Slaves..., jw. poz. 6, s. 186-191; fragm.: E. H. V. Noailles: La Poésie polonaise. *Le Correspondant* 1865 i odb. Paryż 1866; całość A. Mary: Choix de poèmes suivi du Renvoi des ambassadeurs grecs. Paryż 1931.

Przekł. niem.: A. Stylo pt. Die Abfertigung der griechischen Gesandten. *Spr. Gimn. Nowodworskiego... w Kr. za r. szk. 1901.* Kr. 1901 i odb.; S. Wukadinović pt. Die Abfertigung... Mit zwei Anhängen. Poz. (1929); toż w: Jan Kochanowski. Eine Auslese aus seinem Werk. Wr. (1937); A. Rhode pt. Die Abfertigung... Berlin 1931.

Przekł. ros.: prozą: A. L. Pogodin w książce: Lekcii po istorii polskoj litieratury. Charków 1915; D. Szestakow: Stariejszij pamiatnik polskoj poezii. Władywostok 1927 *Trudy Dalniewostocznogo Gosudarstwiennogo Uniwiersitieta* S. 19 nr 3 s. 10-26.

Przekł. rumuński: T. Gostyński i A. Dumitrescu pt. Respingerea solilor greci. Bukareszt 1941 *Colectia de Capodopere Literare.*

Przekł. włoski: T. Lenartowicz (fragm.) w książce: Sul carattere della poesia polono-slava. Florencja 1886 s. 77-81.

10. Orpheus Sarmaticus. Powst. 1577. Odśpiewany przez muzyka przy wtórze lutni po wystawieniu „Odprawy posłów greckich" 12 stycznia 1578. Wyd. na końcu „Odprawy" 1578. Wyd. nast.: w zbiorze: „Jan Kochanowski" red. A i red. B (zob. Wyd. zbior.); dołączony do: Lyricorum libellus. Kr. 1612 (por. niżej poz. 16).

Przekł. pol.: W. Syrokomla: Przekłady poetów polsko-łacińskich. T. 2. Wil. 1851 s. 165 nn.; przedr. T. Ulewicz w: Odprawa posłów greckich. Wr. (1962) *BN* I, 3 (por. poz. 9).

11. Dryas Zamchana polonice et latine. Pan Zamchanus latine. Lw. 1578 (dr. M. Szarffenberger). Wyd. nast. w zbiorze „Jan Kochanowski", red. A i red. B (zob. Wyd. zbior.); Dryas Zamechska przedr. w wyd. nast. „Jana Kochanowskiego"; tekst łac. w: Lyricorum libellus. Kr. 1612.

Egz. Bibl. Nar. sygn. XVI Qu 568 adl. (dawn. Bibl. w Dzikowie); Bibl. Krasińskich w W-wie. Podobizny wyd.: W. Bartynowski. Kr. 1883; staraniem i ze słowem wstępnym F. Biesiadeckiego. Lw. 1928.

Zob. też niżej: Autografy..., poz. I 3.

12. M. T. Ciceronis Aratus ad Graecum exemplar expensus & locis mancis restitutus... Powst. prawdopodobnie w okresie padewskim, wzgl. podczas pobytu na dworze. Wyd. Kr. 1579 (dr. A. Piotrkowczyk). Wyd. nast.: Kr. 1612.

Jest to częściowo uzupełniona przeróbka poematu dydaktycznego Ara ta pt. Fainomena i Diosemeia, zachowanego w łac. przekł. Cycerona.

Pierwodr. wg stanu z 1934 znajdowały się: Bibl. PAU, Bibl. Jagiel., Bibl. w Leningradzie.

13. Psałterz Dawidów przekładania... Kr. 1579, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Kr. 1583; Kr. 1585 (rok wyd. fałszywy, w rzeczywistości między 1590 a 1593); Kr. 1585/86; Kr. 1586 (jw., między 1590 a 1598); Kr. 1586 (jw., ok. 1598); Kr. 1586 (jw., między 1594 a 1600); Kr. 1586 (jw., ok. 1604); Kr. 1586/87 (jw., wyd. po 1590); Kr. 1587; (druk nie znany K. Piekarskiemu z autopsji. W opisie oparł się na wiad. Przyborowskiego, którego unikatowy egzemplarz nie miał karty tyt., a w kolofonie — jak to się okazuje na podstawie kompletnego egz. Bibl. Głównej Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz. — przestawioną datę: 1578. Egz. ten posiada kartę tyt. z datą: 1587. — Wiad. podał J. Cybertowicz); Kr. 1587 (?, raczej po 1590); Kr. 1587 (jw., po 1590); Kr. 1601; Kr. 1606; Kr. 1606 (jw., znacznie po 1606, nie jest to druk Łazarzowy); Kr. 1606 (jw., wyd. znacznie późniejsze); Kr. 1606 (jw.); Kr. 1606 (jw.); Kr. 1606 (jw.); Kr. 1606 (jw.); Kr. 1610/11; Kr. 1612/14; Kr. 1617; Kr. 1629; Kr. 1641; pt. Psałterz Dawida... Przemyśl 1857; Psałterz... z dod. odpowiednich melodii ewangelicko-pol. kościoła przez Altmanna. Pisz 1859; Psałterz Dawidów... Ostrów 1866; Psałterz Dawidowy przekładania... Paryż 1866 *Bibl. Ludowa Pol.* z. 5-6; Psałterz Dawidowy... Z ogłoszonych za życia autora i późniejszych przedruków wyd. i obj. L. Rzepecki. Poz. 1867; Psałterz Dawidowy... z przedmową B. Chlebowskiego. W-wa 1897 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 12; Psałterz Dawidowy. W-wa (1924) *Wielka Bibl.* nr 67. Psalmy 45, 47, 108, 137 wyd. (wraz z nutami M. Gomółki, por. niżej) w: *Muzyka polskiego Odrodzenia. Wybór utworów z XVI i początku XVII wieku.* Kr. 1953; toż w: *Music of the Polish Renaissance. A Selection of Works from the XVIth and the Beginning of the XVIIth Century.* Kr. 1955; całość pt. Psałterz Dawidów. Wyd. J. Ziomek. Wr. 1960 *BN* I, 174.

Unikat wyd. 1579 Bibl. Czart.

Nuty do tekstów Kochanowskiego oprac. Mikołaj Gomółka: Melodiae na psałterz polski... Kr. 1580, Druk. Łazarzowa. Wyd. kryt. J. Reiss: Melodie na psałterz polski z r. 1580. Kr. 1923 (1927); M. Gomółka: 10 psalmów na trzygłosowy chór dziewczęcy lub chłopięcy. Oprac. F. Nowowiejski. Op. 44. Poz. 1933; M. Gomółka: Dwa psalmy: 1. Psalm XLVb; 2. Psalm CXXV. Chór mieszany a cappella. Poz. 1946 Z *Wydawnictw im. K. T. Barwickiego w Poz.* nr 114; do Ps. 45, 47, 108, 137 w: *Muzyka polskiego Odrodzenia* ..., jw.; toż w: *Music of the Polish Renaissance*..., jw.; do Ps. 137 wyd. osob.: M. Gomółka: „Siedząc po niskich brzegach"— na chór mieszany a cappella. Słowa: Jan Kochanowski. Kr. 1955 *Pol. Lit. Chóralna* 209; Melodie na psałterz polski: Psalmi 4 vocibus continenti. Tekst J. Kochanowski. Wyd. M. Perz, S. Wiechowicz. Kr. 1963 *Wydawnictwo Dawnej Muzyki Pol.* z. 47.

Przekł. ang.: P. Mroczkowski (Psalmy 45, 47, 108, 137) w: *Music of the Polish Renaissance*..., jw.

Przekł. czeski: J. Nečas, J. Soukup, V. Šťastný: (Psalmy 90, 91, 133). Wyd. F. Vymazal: Slovanská poesie..., jw. poz. 9, s. 35-36.

Przekł. litewski: S. Jawgiłła Telega (58 psalmów — przekł. poprawił S. Tomaszewski) pt. Psolmay Dowida Szwenta. W: Kniga nobażnistes kriśćioniszkos ant garbos Diewu Traycey Szwentoy Wienatijam. Ant wartoima baźnicioms dides kunigistes Lietuwos iszduota. Wyd. 1 nieznane; wyd. 2 Kiejdany 1653; wyd. 3 pt. Kancyonalas Taicasti. Knigas Psalmu ir Giesmiu dwasiszka. Królewiec 1781; wyd. 4 Mitawa 1843; wyd. 5 Mitawa 1877.

Przekł. niem.: G. Werner: Der CXXVIII Psalm Davids, auss Johan Kochanowsken.. Mit Fünf Stimmen übersetzt durch Johannem Stobaeum-Johann Reussnern. (Królewiec) 1642; przedr. (z tekstem pol.): M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca. Wybór z dzieł pisarzy śląsko-niemieckich XVII wieku w tekstach oryginalnych i polskich przekładach. W-wa 1957; H. Nitschmann: (8 psalmów). W książce: Dreissig slavische Melodien aus dem 16. und 17. Jahrhundert. Lipsk 1868; H. Nitschmann: (Psalmy 5, 22, 121). W książce: Der polnische Parnass. Wyd. 3 Gdańsk 1862; toż wyd. 4 Lipsk 1875.

Przeróbka na jęz. rumuński: Dosofteiŭ pt. Psaltirea în versurĭ. Powst. 1671-1673. Wyd.: Uniewo 1673; przedr. I. Bianu. Bukareszt 1887.
Naśladownictwo w jęz. cerkiewnoruskim: Szymon Emelianowicz Petrowski-Sitnianowicz (zwany Połockim) pt. Psałtyr'... Moskwa 1680.

14. Siedem psalmów pokutnych. (Ps. 6, 32, 38, 51, 102, 130, 143). Kr. 1579, Druk. Łazarzowa.
Unikat Bibl. Kórn.

15. De expugnatione Polottei ode. Powst. w drugiej poł. 1579. Wyd. W-wa 1580 (dr. M. Szarffenberger). W tymże roku włączono do: Lyricorum libellus, zob. poz. 16.

16. Lyricorum libellus. Kr. 1580, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. (poszerzone o utwory: Ad Stephanum Bathorrheum... epinicion; In nuptias... Joan. de Zamoscio ac Griseldis Bathorrheae... epithalamion; Andreae Patricio; Epitaphium Doralices; Gallo crocitanti A'MOIBH; Dryas Zamchana; Pan Zamchanus; Orpheus). Kr. 1612.
Egz. pierwodr.: Bibl. Jagiel., Bibl. Zamoyskich.
Przekł. niem.: fragm.: R. Loewenfeld: Johann Kochanowski... und seine lateinischen Dichtungen... Poz. 1877.

17. Pieśni trzy... O wzięciu Połocka. O statecznym słudze R. P. O uczciwej małżonce. Powst. 1579. Wyd. W-wa 1580 (dr. M. Szarffenberger). W nast. wyd. utwory te weszły do zbioru Pieśni (zob. niżej poz. 34).
Egz. pierwodr. znajdowały się w Dzikowie i Bibl. Jagiel. Podobizny podali: W. Bartynowski. Kr. 1883; S. Welanyk. Kr. 1926.

18. Treny. Kr. 1580, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Kr. 1583; Kr. 1585; Lw. 1874 *Bibl. Mrówki* t. 34; Lw. 1880; Kr. 1881 *Bibl. Kieszonkowa*; oprac. P. Parylak. Lw. 1885 *Arcydzieła Poetów Pol.* 3; oprac. B. Chlebowski. W-wa 1907 *Wybór Pisarzów Pol. dla Domu i Szkoły* nr 1; toż W-wa (1910); oprac. Z. Paulisz. Brody 1909 *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* t. 7; Lw. (ok. 1910) *Biblioteczka Szkolna* nr 3; Zakopane (1917) *Bibl. Ludowa* 10; oprac. T. Sinko. Kr. (1919) *BN* I, 1; toż wyd. 3 Kr. (1922); toż Kr. (1924); toż Kr. (1925); ponownie oprac. Kr. (1927); toż Kr. (1928); toż Kr. (1930); wyd. 9 z dod. źródłowym Lw. 1934; toż Hanower 1946; toż wyd. 10 Wr. (1949); toż wyd. 11 Wr. (1949); Poz. (1920) *Bibl. Arcydzieł Lit.* nr 1; toż wyd. 2 Poz. (1922); oprac. B. Janusz. Lw. (ok. 1921) *Bibl. Arcydzieł Lit.* t. 2; W-wa (1922) *Biblioteczka Uniw. Ludowych i Młodzieży Szkolnej* nr 192; toż W-wa 1930; toż W-wa 1940; toż wyd. 4 W-wa 1951; oprac. A. Brückner. W-wa (1923) *Wielka Bibl.* nr 8; Poz. (1924) *Biblioteczka Piśmiennictwa Pol.* nr 9; oprac. A. Werpachowski. Łódź (1928) *Bibl. Klasyków Pol.* nr 1; oprac. S. Adamczewski. W-wa (1928) *Wielka Bibl.* nr 8; oprac. H. Gaertner i S. Łempicki, ilustr. Z. Stryjeńska. Lw. 1930; oprac. L. Bochenek. (Poz. 1933) *Bibl. T. C. L.* nr 2 (z poz. 9); oprac. W. Weintraub. Jerozolima 1943 *Szkolna Biblioteczka na Wschodzie* t. 2; oprac. T. Sinko. Pittsburg 1945; Kr. 1946; Kr. 1947 *Bibl. Arcydzieł Lit. Pol.*; oprac. T. Ulewicz. Kr. 1947 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 18; toż wyd. 2 Kr. 1948; toż wyd. 3 Kr. 1949; toż wyd. 4 Kr. 1950; oprac. S. Papée. Kr. (1947); oprac. K. Górski. Wr. 1947 *Klasycy Lit.* t. 3; toż wyd. 2 Wr. 1948; toż wyd. 3 Wr. 1949.
Egz. pierwodr. znajdowały się w Suchej i w Bibl. Zamoyskich w W-wie. Podobiznę wyd. W. Bartynowski. Kr. 1884.

Przekł. ang.: J. Bowring: (Tr. 1, 7, 9, 10). W książce: Specimens of the Polish Poets. Londyn 1827; P. Sobolewski: (Tr. 1, 7, 9, 10, 13). W: Poets and Poetry of Poland. Chicago 1881; D. Prall: (Tr. 3, 5, 7, 10) pt. Laments. *University of California Chronicle* 1920 i odb. Berkeley 1920; przedr. *The Slavonic Review* 1925/26 s. 317-319.

Przekł. czeskie: J. K. Chmelenský: (Tr. 7, 8, 10). *Česká Včela* 1837; J. Soukup (Tr. 5-8, 10, 12, 13). Wyd. F. Vymazal: Slovánska poesie..., jw. poz. 9; E. Chalupný: (Tr. 2, 3, 5-12, 16) pt. Z trén... Nad dceruškou Voršilkou. *Besedy času* 1903-1904; J. Karník (J. Svítil): Z Trénů Jana Kochanowského. *Vlast* 1916/17 (Tr. 1-4, 6-8, 10, 13, 14); tamże 1917/18 (Tr. 5, 11, 12, 19); (Wszystkie): J. Karník (J. Svítil): Trény a Frašky. Praga 1928 *Sborník Světové Poesie* z. 156; (Wszystkie): E. Chalupný pt. Trény. Praga 1928.

Przekł. franc.: A. Mickiewicz: (Tłum. prozą tr. 2, 4, 7, 8, 19): Les Slaves..., jw. poz. 6, s. 176-179; E. H. V. Noailles: (Tr. 1, 6-9, 11, 17, 19): La Poésie polonaise. *Le Correspondant* 1865 i odb. Paryż 1866; W. Gasztowtt. (Tr. 3, 6, 8, 13). *Conférences. Association des Anciens Élèves de l'École Polonaise* (Paryż) R. 17 *Bulletin* nr 13 (1881); (Wszystkie): W. Gasztowtt pt. Thrènes. *Bulletin Polonais Littéraire et Scientifique de l'Association des Anciens Élèves de l'École Polonaise* (Paryż) 1884 nr 22 i odb.; (Wszystkie): L. Roquigny: Thrènes.... Paryż 1919.

Przekł. hebrajski: C. Rozenzweig. *Spr. Dyrekcji Gimn. Żeńskiego Tow. Żydowskiego Szkół Średnich w Łodzi za r. 1929/30*. Łódź 1929.

Przekł. niem.: A. v. D. (Drake): (Tr. 8, 10) pt. Aus J. Kochanowski's Klagen um Urselchen. *Polnische Miscellen*. W-wa 1826 z. 1; Kosmeli: (Tr. 8) pt. An das todte Kind. *Schlesische Provinzialblätter* 1835 s. 150; H. Nitschmann: (Tr. 10, 12, 13). W książce: Der polnische Parnass..., jw. poz. 13; J. Szujski: (Tr. 7, 9). W książce: Die Polen und Ruthenen. Wiedeń 1882. (Tu także przedr. tr. 10 w przekł. H. Nitschmanna); T. Stahlberger: (Tr. 3, 4-8, 10-13): Zur

Säcularfeier des polnischen Dichterfürsten... Ein Übersetzungsversuch aus dessen Klageliedern... *Spr. Dyrekcji Gimn. Św. Jacka w Kr.* Kr. 1884 i odb.; S. Wukadinović: (Tr. 3-6, 8, 10, 13). Wyd. w: Die Abfertigung..., jw. poz. 9; S. Wukadinović: (Wszystkie). W: Jan Kochanowski. Threnodien und andere Gedichte. Mikołów (ok. 1932); toż przedr. w: Jan Kochanowski. Eine Auslese..., jw. poz. 9.

Przekł. ros.: Pisjemskij: (6 Trenów) pt. Trieny na smiert' malen'koj doczeri. *Majak. Żurnał Sowriemiennogo Proswieszczenia, Iskusstwa i Obrazowannosti* (Petersb.) 1842 t. 3; B. Guriewicz pt. Trieny. *Otieczestwo. Sbornik nacjonalnoj litieratury Rosii.* T. 1. Petersb. 1916.

Przekł. rumuński: R. Ciocan, T. Gostyński pt. Trenii. Bukareszt 1941 *Colectia de Capodopere Literare.*

Przekł. szwedzki: A. Jensen: (Tr. 5) pt. Sorgekväde över dottern Urszula. W: *Polackerna...* Sztokholm 1918 *Nationerna Bibliotek* 2.

Przekł. włoskie: T. Lenartowicz: (Tr. 11 i fragm. 2, 4, 19), jw. poz. 9, s. 83-87. L. Orsini: (Tr. 8 i fragm. tr. 19) — przekł. białym wierszem). W zbiorze: Poeti stranieri lirici, epici, drammatici scelti nelle versioni italiane da L. Morandi e D. Ciampoli. Lipsk 1904; E. Damiani: Lamenti, introduzione e traduzione... Rzym 1926; toż *Rivista di Letterature Slave* 1930; toż wyd. nowe, Rzym 1930; toż Mediolan 1947.

19. Ad Stephanum Bathorrheum, regem Poloniae inclytum Moscho debellato et Livonia recuperata, epinicion. Powst. po ukończeniu wojny moskiewskiej i odzyskaniu Inflant w 1582. Wg współczesnej tradycji miał być śpiewany w czasie uroczystości weselnej Jana Zamoyskiego z Gryzeldą Batorówną 13 czerwca 1583 przez nadwornego muzyka, Krzysztofa Klabona, z towarzyszeniem lutni. Wyd. Kr. 1583, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Lyricorum libellus. Kr. 1612.

Zachowane egz. pierwodr. wymienia K. Piekarski: Bibliografia dzieł J. Kochanowskiego. Wiek XVI i XVII. Wyd. 2 rozszerzone. Kr. 1934.

20. Jezda do Moskwy i posługi z młodych lat aż i przez wszystek czas przeszłej wojny z Moskiewskim, ojczyźnie swej i panom swym czynione, Jego Książęcej M. i Pana, P. Krisztofa Radziwiłła... prawdziwie opisane. Powst. 1582. Wyd. Kr. 1583, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. pt. Wtargnienie do Moskwy Krzysztofa Radziwiłła, polnego hetmana W. X. Litewskiego, roku 1581. Bez karty tyt. (Kr. 1611, dr. A. Piotrkowczyk). (Jest to tyt. nagłówkowy skróconego wyd., które — jak utrzymuje K. Piekarski — stanowi uzupełnienie do wyd. zbior. „Jan Kochanowski" z 1611). Począwszy od 1617 „Jezda" w red. krótszej z 1611 wchodzi do zbioru „Jan Kochanowski".

Podobiznę pierwodr. wykonał W. Bartynowski. Kr. 1883.

Zachowane egz. obu wyd. podaje K. Piekarski, jw, poz. 19.

21. In nuptias illustrium Joan. de Zamoscio, R. P. cancellarii et exercituum praefecti, ac Griseldis Bathorrheae Christophori Transilvaniae principis et serenis. Stephani Poloniae regis fratris, filiae, epithalamion. (Napisane na wesele Zamoyskiego z Batorówną w 1583 i na tejże uroczystości odśpiewane przez nadwornego muzyka, Krzysztofa Klabona). Wyd. Kr. 1583, Druk Łazarzowa. Wyd. nast.: Lyricorum libellus. Kr. 1612.

Zachowane pierwodr. wymienia K. Piekarski, jw. poz. 19.

22. Elegiarum libri IV, eiusdem Foricoenia sive epigrammatum libellus. (Elegie i epigramaty powstawały w różnych okresach twórczości począwszy od padewsko-paryskiego — zob. wyżej poz. 1). Kr. 1584, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast. Kr. 1612.

Przekł. pol.: K. Brodziński: Elegie... W-wa 1829 (niekompletne); toż przedr. w: Dzieła. T. 2. Wil. 1842; toż pt. Łacińskie elegie... Wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* z. 96; toż przedr. w książce: Pisma. T. 2. Poz. 1872. — L. Kondratowicz: Przekłady poetów łac.-pol. epoki Zygmuntowskiej. T. 2. Wil. 1851-1852 (niekompletne); wyd. nast. pt. Rymy łacińskie... przekładania K. Brodzińskiego i L. Kondratowicza. Kr. 1882. — T. Krasnosielski: (Dosłowny przekł. prozą). W wyd.: Jana Kochanowskiego Dzieła wszystkie. Wyd. pomnikowe. T. 3, zob. Wyd. zbior. poz. 14. — J. Ejsmond, zob. Wyd. zbior. poz. 21. — J. Pietrzycki: Z elegij łacińskich J. Kochanowskiego (Do Lidii; Do Radziwiłła). ***Polonia*** 1930 nr 2036; toż *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 24 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 152). — L. Staff: Elegie. (Wybór). W-wa 1953. (Tu także tekst łac. elegij); L. Staff: (Elegia III, 14). *Nowa Kultura* 1954 nr 7; całość L. Staff pt. Elegii ksiąg czworo. W-wa 1955; Elegia I, VI, XV przedr. w: Rzymska elegia miłosna. (Wybór). Oprac. G. Przychocki, W. Strzelecki. Wr. 1955 *BN* II, 90. — L. Lewin: (Elegia III, 14). *Nowa Kultura* 1954 nr 7.

Foricoenia — przekł. pol. całości: L. Staff pt. Foricoenia, czyli Fraszki łacińskie. W-wa 1956; por. ***Przekrój*** 1954 nr 498.

Zob. też: Daniecki Jan, Twórczość poz. 6 oraz Przekłady poz. 1.

Przekł. franc.: R. Lavollée: La Poésie latine en Pologne. *Contemporain* 1873 i odb. (Fragm.).

Przekł. niem.: Hoffmann: Auswahl aus J. Kochanowski's lateinischen Gedichten. *Jahresbericht über d. Schuljahr vom 1840/41... d.*

Königl. Marien Gymnasium. Poz. 1841. (Fragm.); R. Loewenfeld. W: Johann Kochanowski..., jw. poz. 16. (Obszerne fragm. prozą).

23. Epithalamium na wesele... Krzysztofa Radziwiłła książęcia... i ... księżny Katarzyny Ostrogskiej, wojewodzianki kijowskiej. Powst. 1578. Wyd. Kr. 1584, Druk. Łazarzowa.

Egz. wg stanu z 1934 znajdowały się w Dzikowie, Ossol., Bibl. im. Łopacińskiego w Lubl., Bibl. w Stuttgarcie. Podobiznę wyd. W. Bartynowski. Kr. 1884.

24. Fraszki. Pisane były w różnych okresach życia. Główna ich część powstała w okresie dworskim przed 1566, reszta — w okresie czarnoleskim.

K. Piekarski wyróżnił w wyd. XVI i XVII w. trzy odmienne redakcje „Fraszek": red. *A* — zawiera pełny tekst w układzie samego Kochanowskiego; red. *B* — została opracowana przez Januszowskiego, przy czym z tekstu red. *A* wyłączono dziewięć fraszek, z których jedną (O księdzu) odrzucono zupełnie, a z pozostałych utworzono znany dod. pt. Dobrym towarzyszom gwoli; red. *C* — nie obejmuje powyższego dod., nie wprowadza również zawartych w nim fraszek z powrotem do tekstu.

Fraszki (Red. *A*). Kr. 1584, Druk. Łazarzowa; (Red. *B*). Kr. 1584 (rok wyd. fałszywy; w rzeczywistości ok. 1598); (Red. *B*). Kr. 1584 (jw. ok. 1600); (Red. *B* lub *C*). Kr. 1590; (Red. *B*). Kr. 1590 (jw., między 1590 a 1598); (Red. *B*). Kr. 1590 (jw., między 1590 a 1598); (Red. *B*). Kr. 1604; (Red. *B*). 1608 (fałszywie podano miejsce dr.: Druk. Łazarzowa); (Red. *B*). Kr. 1612; (Red. *B*). Kr. 1612 (jw., po 1617); (Red. *B*). Kr. 1617; (Red. *C*). Kr. 1629; (Red. *C*). Kr. 1639; pt. Fraszki dobrym towarzyszom gwoli. Lipsk 1882; Fraszki. Kr. 1883; Wybór fraszek. Oprac. S. Zathey. Brody 1904 *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* t. 28; Wybór fraszek wesołych a sprośnych kilkoro. Poz. 1928; Fraszki. Oprac. S. Łempicki. Lw. 1928; kilka fraszek przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; Fraszki. Wyd. fotooffsetowe ed. 1584 wyd. W. Floryan. Wr. 1953; Fraszki. Wybór. Wyd. A. Jelicz. Ilustr. M. Berezowska. W-wa 1956; Fraszki. Oprac. J. Pelc. Wr. 1957 *BN* I, 163. (Tu także: fraszka „Na Słownik Mączyńskiego" oraz trzy fraszki po traktacie „Iż pijaństwo jest rzecz sprosna..." — por. niżej Wyd. zbior. poz. 1 red. B; zob. też Twórczość poz. 4, 42); 60 fraszek przedr. S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

Unikat pierwodr. (red. *A*) znajdował się w bibl. w Berlinie.

Przekł. czeski: B. Paprocki. W: Nová kratochvíle... na 3 díly rozdělená a nyní v nově wydaná. Cz. 2. Praga 1598. (Zawiera tłum. 95 fraszek); F. Vymazal: Slovanská poesie..., jw. poz. 9. (Wybór); K. Karník (J. Svítil): Z Frašek Jana Kochanowského. *Vlast* 1916/17. (Wybór); J. Karník: Trény a Frašky. Praga 1928 *Sborník Světové Poesie* z. 156. (Wybór).

Przekł. niem.: W. Scherffer von Scherffenstein: Jan Kochanowskes des Weiland Führnehmen Polnischen Poetens „Lust- und Schertzreime" ins Deutsche übersetz. W książce: Geist- und Weltlicher Gedichte Erster Theil in sich begreifend Eilf Bücher, 6. Brzeg 1652 (138 fraszek i dedykacja); toż wybór (10 fraszek) przedr. S. Wukadinović w: Die Abfertigung... jw. poz. 9; toż dedykację i wybór fraszek — wraz z tekstem pol. — przedr. M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca... jw. poz. 13; H. Nitschmann: (fragm.). W książce: Der polnische Parnass..., jw. poz. 13.

25. Omen. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski" (red. B), zob. Wyd. zbior.

26. Broda. Powst. w okresie dworskim. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior.

27. Dziewosłąb. Powst. prawdopodobnie 1569-1570 wzgl. wcześniej, w okresie dworskim. Ogł. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior.

28. Epithalamium... Ogł. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior.

Dosłowny, nieco skrócony, przekład „Carmen nuptialis" Katulla.

29. Marszałek. Powst. 1572-1574. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior.

30. Monomachia Parysowa z Menelausem. Powst. prawdopodobnie ok. 1577 wzgl. już w okresie padewskim. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior. Wyd. (z współczesnego odpisu) W. Budka. Kr. 1926.

Przekład fragm. ks. 3 „Iliady" Homera.

31. Muza. Powst. prawdopodobnie ok. 1567, w okresie dworskim, przed 1570. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior. (Tyt. brzmiał może „Muzy"; nadany został dopiero przez Januszowskiego).

Przekł. czeski: fragm.: B. Paprocki. W: Nová kratochvíle..., jw. poz. 24; przedr. F. Vymazal: Slovanská poesie..., jw. poz. 9.

32. Phaenomena. Powst. w okresie pobytu w Padwie wzgl. na dworze przed 1563. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior.

33. Wzór pań mężnych. Wyd. w zbiorze „Jan Kochanowski", zob. Wyd. zbior.

Przeróbka z Plutarcha.

34. Pieśni... Księgi dwoje. Kr. 1586, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Kr. 1586/89

(rok wyd. fałszywy; w rzeczywistości 1589 lub 1590); Pieśni. Kr. 1711 (ed. nie jest znana, Estr. notuje wg kat. księgarskiego z XVIII w.); Pieśni. Cz. 1--2. W-wa 1818 (egz. w Kórniku, nie znany Estr.); Pieśni ksiąg czworo. Lw. 1869 *Bibl. Mrówki* t. 14; toż (t. 14-15) Lw. 1881; Pieśni ksiąg czworo. Lw. (1906) *Bibl. Powsz.* nr 559-560; Pieśni. Tekst oprac. wg wyd. z 1585 r. A. Brückner. W-wa (1924) *Wielka Bibl.* nr 42; Pieśni i wybór innych wierszy. Oprac. T. Sinko. Kr. 1927 *BN* I, 100; toż Chicago 1945; toż wyd. 2 przejrzane Wr. 1948; Pieśni... księgi dwoje. Wyd. fotooffsetowe ed. 1586 wyd. W. Floryan. Wr. 1953.

Do wyd. dołączono: Pieśń świętojańską o Sobótce; pieśń: Czego chcesz od nas, Panie; O śmierci Jana Tarnowskiego; Pamiątkę Janowi Baptiście na Tęczynie (por. poz. 2, 3, 7). Całość weszła do zbioru „Jan Kochanowski" (red. C).

Pieśń świętojańska o Sobótce. Powst. prawdopodobnie w okresie czarnoleskim. (Wskazywano na 1567 lub 1568 oraz 1570 do 1579). Wyd. osob.: Wedle wyd. Andrzeja Piotrkowczyka R. P. 1617 objaśniona i oceniona przez J. Rymarkiewicza. Wyd. jubileuszowe. Poz. 1884. Zob. też niżej Autografy..., poz. II 2.

Egz. pierwodr. znajdowały się w Dreźnie i Stuttgarcie.

Przekł. ang.: J. Bowring: (fragm. „Sobótki" i pieśń XIII). W książce: Specimens of the Polish Poets..., jw. poz. 18; P. Sobolewski: (fragm. „Sobótki" oraz pieśń „Czego chcesz..."). W: Poets and Poetry of Poland... jw. poz. 18; St. Johns Eve... Translated from the Polish by G. Rapall Noyes and versified by M. B. Peacock. *The Slavonic Review* 1927 nr 17; W. Weintraub: (pieśń „Czego chcesz..." — przekł. prozą). W art.: Kochanowski's Renaissance Manifesto. *The Slavonic Review* 1951 nr 75 s. 412.

Przekł. czeskie: J. Komenský: (pieśń „Czego chcesz..."). W: Kancional, to jest kniha žalmů a písní duchovních. Amsterdam 1659; przedr. J. Třanovský (Tranoscius): Cithra sanctorum. 1696; przedr. J. Horák: Jan Kochanowski w literaturze czeskiej. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930.* Kr. 1931 s. 345-346; toz w przekł. czeskim artykułu, wyd. w: J. Horák: Z dějin literatur slovanských. Stati a rozpravy. Praga 1948 (tu także wiad. o in. przedrukach i przekładach); anonimowy (pieśń „Czego chcesz..."). Wyd. F. Bartoš w zbiorze: Národní písně moravské v nově nasbírané. Praga 1905 s. 1113-1114; J. Nečas, M. Procházka, V. Sťastný: (Wybór pieśni, pieśń „Czego chcesz...", fragm. „Sobótki"). Wyd. F. Vymazal: Slovanská poesie..., jw. poz. 9.

Przekł. franc.: J. Langlade pt. Chants. Paryż 1932.

Przekł. łac.: Ch. Kaldenbach (pieśń 23 z ks. 2) w: Lyricorum libri III. Braniewo 1651 s. 187; przedr. (wraz z tekstem pol.) M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca..., jw. poz. 13.

Przekł. niem.: M. Henrici: (pieśń 25 z ks. 2 „Czego chcesz...") w: Gesangbuch zum Gebrauch der Reformierten Gemeine in Lissa und der übrigen deutschen Gemeinen der Unität. Leszno 1639; Amsterdam 1661; Leszno 1694; Berlin 1731; Leszno 1760 s. 456; przedr. (wraz z tekstem pol.): M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca..., jw. poz. 13; Ch. Kaldenbach: (pieśń 9 z ks. 2) w: Deutsche Sappho. Królewiec 1651; przedr.: A. Simonówna: Pieśń Kochanowskiego „Nadziei nie trzeba tracić" w tłumaczeniu niemieckim z XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca..., jw., poz. 13 (wraz z tekstem pol.); A. Wedecki (pieśni). W: Sechzig Lieder aus dem Polnischen. Królewiec 1694; H. Nitschmann (pieśń 10 z ks. 1; pieśń 9 z ks. 2 oraz „Czego chcesz..."). W książce: Der polnische Parnass..., jw. poz. 13; H. Nitschmann (pieśń „Czego chcesz..."). W książce: Dreissig slavische Melodien..., jw., poz. 13.

Przekł. ros.: W. Martow: Iz Kochanowskogo. *Wiestnik Jewropy* 1854, styczeń, s. 205-206; W. Bieniediktow: Nie tieraj nadieżdy. W książce: N. Gierbiel: Poezija Sławian. Petersb. 1871 s. 412 (pieśń 9 z ks. 2).

Przekł. szwedzki: A. Jensen (pieśń „Czego chcesz...") pt. Lovsång. W: *Polackerna...*, jw. poz. 18 s. 175-176.

Przekł. włoski: T. Lenartowicz: (pieśni 10, 13 z ks. 2). W książce: Sul carattere della poesia polono-slava..., jw. poz. 9.

35. Proporzec albo hołd pruski. Powst. 1569. Kr. 1587, Druk. Łazarzowa. (Domniemane wyd. z 1569 dotąd nie zostało odszukane).

Egz. wyd. 1587: Ossol., Bibl. Poturzycka we Lw.

Przekł. franc.: fragm. prozą: A. Mickiewicz: Les Slaves..., jw. poz. 6, s. 180-182.

Przekł. niem.: fragm. wyd. w: Nachrichten..., jw. poz. 4, z. 2.

36. Wróżki. Jako datę powst. utworu wskazywano: okres trwania sejmu 1564, 1567, 1569, wreszcie 1570-1572. Wyd. Kr. 1587, Druk. Łazarzowa.

Pierwodr.: Bibl. Kórn., Bibl. w Dreźnie.

37. O Czechu i Lechu historyja naganiona. K temu o cnocie i o sprosności pijaństwa. Kr. 1589. Druk. Łazarzowa.

Egz.: Ossol., Bibl. Kórn.

38. Alcestis męża od śmierci zastąpiła. Wyd.: Fragmenta albo pozostałe pisma, zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Fragm. obejmujący prolog i pierwsze wiersze parodosu wg Eurypidesa.

39. Apophtegmata. Wyd.: Fragmenta..., jw. poz. 38; wybór (23 anegdoty) przedr.: S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego..., jw. poz. 24; fragm. przedr.: J. Krzyżanowski, K. Żukowska-Billip: Dawna facecja polska (XVI--XVIII w.). W-wa 1960.

40. Carmen macaronicum de eligendo vitae genere. Powst. w okresie dworskim, wzgl. już podczas pobytu we Włoszech (wskazywano na: 1558, ok. 1568 i 1579). Wyd.: Fragmenta..., jw. poz. 38. (O nieznanej ed. z 1600 zob. K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925 s. 42-43); przedr. M. Pełczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1.

B. Erzepki zakwestionował autorstwo Kochanowskiego w art.: Kto jest autorem Carmen ...? Kochanowski czy Klonowicz? *Księga pam. ku uczczeniu S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928; spotkało się to ze zdecydowanym sprzeciwem A. Brücknera, H. Gaertnera i J. Birkenmajera.

41. Fragment bitwy z Amuratem u Warny. Wyd.: Fragmenta..., jw. poz. 38.

42. Fragmenta albo pozostałe pisma. Kr. 1590. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Osiem fraszek przedr. J. Pelc przy wyd.: Fraszki, jw. poz. 24.

Przekł. niem.: W. Scherffer von Scherffenstein: (Kolęda, 14) w: Geist- und Weltlicher Gedichte..., jw. poz. 24; przedr. (wraz z tekstem pol.) M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca..., jw. poz. 13.

43. Przy pogrzebie rzecz. Wyd.: Fragmenta..., jw. poz. 38; B. Nadolski: Jan Kochanowski. Życie — twórczość — epoka. Materiały. W-wa 1960 *Bibl. „Polonistyki"*; toż wyd. 2 W-wa 1962.

Mowa wygł. przy pogrzebie Kaspra Kochanowskiego, najstarszego brata poety.

44. Ortographia polska. Wyd. J. Ursinus: Methodicae grammaticae libri quatuor. Lw. 1592; inny tekst wyd. J. Januszowski w książce: Nowy karakter polski z Drukarnie Łazarzowej i ortographia polska Jana Kochanowskiego... Łukasza Górnickiego & Jana Januszowskiego. B. m. 1594 (Kr., Druk Łazarzowa). Podobizny ogł.: W. Wisłocki: Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim. *Spr. Gimn. im. Franc. Józefa we Lw.* za *r. szk. 1868* i odb. Lw. 1868 s. 26-27; wyd. homogr. Poz. 1882.

45. Gallo crocitanti A'MOIBH. Powst. po zjeździe stężyckim, najwcześniej w 1576. Wyd. w zbiorze: Lyricorum libellus. Kr. 1612.

Przekł. pol.: W. Krasnosielski w: Jana Kochanowskiego Dzieła wszystkie. T. 3. W-wa 1884; J. Ejsmond: Polska w pieśniach cudzoziemskich. W-wa 1915; toż w książce: Przekład łacińskich utworów... W-wa 1919; toż w książce: Pod lipą czarnoleską. Poz. 1930; przedr. S. Kot, jn.

Przekł. franc.: fragm. prozą: R. Lavollée: La Poésie latine en Pologne, jw. poz. 22; przekł. niepełny: W. Gasztowtt pt. Au coq Gaulois croassant réponse. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73 s. 238-241; przedr. S. Kot: Adieu à la Pologne. *Silva Rerum* 1930 i odb.

Utwór jest odpowiedzią na paszkwil F. Desportes'a pt. Adieu à la Pologne.

Przekłady

Zob. wyżej poz. 11, 12, 13, 28, 30, 33, 38.

Wydania zbiorowe

Jan Januszowski, syn drukarza krakowskiego Łazarza Andrysowica, przyjaciel Kochanowskiego, przygotował i wydał, idąc po myśli poety, zbiorową edycję jego dzieł. Wchodzą do niej utwory już poprzednio drukowane oraz nie ogłoszone za życia. Jest to zbiór „Jan Kochanowski" i jego uzupełnienie pt. Fragmenta albo pozostałe pisma.

Wydania ułożone są chronologicznie wg dat znajdujących się na kartach tyt. Wyjątkowo na pierwszym miejscu położono wyd. z 1585/86, chronologicznie czwarte, ponieważ jest ono w rzeczywistości wydaniem pierwszym. Wydania XVI i XVII w. zbioru „Jan Kochanowski" zmieniały swą zawartość. K. Piekarski ustalił sześć różnych, następujących redakcji:

Red. *A* — najwcześniejsza, zawiera: Przedmowę do Myszkowskiego i nast. utwory: Phaenomena, Muza, Satyr, Monomachia, Odprawa posłów, Szachy, Dziewosłąb, Epithalamium J. Kochanowskiego, Treny, Wzór pań mężnych, Zuzanna, Broda, Marszałek, Zgoda, Dryas Zamechska, Dryas Zamchana, Pan Zamchanus, Orpheus.

Red. *B* jest powtórzeniem red. *A* z dod.: Epithalamium Radziwiłła, Proporzec, Wróżki, O Czechu, Wykład cnoty, O pijaństwie, Omen.

Red. *C* w stosunku do *A* i *B* jest pomniejszona o: Dryas Zamchana, Pan Zamchanus, Orpheus, natomiast do układu red. *B* dodano: Pieśni, Pieśń świętojańska, Czego chcesz od nas Panie, O śmierci Tarnowskiego, Pamiątka.

Red. *D* zawiera wszystkie utwory jak red. *C*, natomiast w miejsce „Przedmowy do Myszkowskiego" umieszczono „Przedmowę do Zebrzydowskiego".

Red. *E* posiada tylko wyd. z 1611, jest identyczna z red. *C* bez tablicy do „Fenomenów".

Red. *F* obejmuje układ *E* z dod.: Wtargnienie, wiersz Pod obrazy, Rotuły Mikołaja Kochanowskiego.

1. Jan Kochanowski. Red. *A*. Kr. 1585/86, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Red. *B*. Kr. 1585 (K. Piekarski oznaczył to wyd. jako wydr. w rzeczywistości 1589 lub 1590); Red. *C*. Kr. 1595 (również data fałszywa, naprawdę po czerwcu 1590, a przed 1595); Red. *C*. Kr. 1585 (jw. po

1593, przed 1598); Red. *D.* Kr. 1598; Red. *D.* Kr. 1600; Red. *D.* Kr. 1604; Red. *E.* Kr. 1611; Red. *F.* Kr. 1617; Red. *F.* Kr. 1617 (w rzeczywistości kilka lat później); Red. *F.* Kr. 1629; Red. *F.* Kr. 1639.

2. Fragmenta albo pozostałe pisma. Kr. 1590, Druk. Łazarzowa. Wyd. nast.: Kr. 1590 (data fałszywa, w rzeczywistości między 1590 a 1593); Kr. 1590 (jw., między 1590 a 1593); Kr. 1590 (jw., ok. 1598); Kr. 1590 (jw., ok. 1600); Kr. 1604; Kr. 1608; Kr. 1612; Kr. 1612 (jw., po 1617); Kr. 1617; Kr. 1629; Kr. 1639.

3. Rymy wszystkie w jedno zebrane, prócz tych, które wolniejszymi żartami uczciwych czytelników odrażały. Wyd. F. Bohomolec. W-wa 1767; toż W-wa 1768.

4. Dzieła polskie. T. 1-2. Wyd. T. Mostowski. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.* 6.

5. Wybór przedniejszych rymów dla użytku i wygody młodzi. Cz. 1-2. Połock 1816.

6. Dzieła... wierszem i prozą. T. 1-2. Wr. 1825 (przedr. z ed. Mostowskiego).

7. Dzieła. T. 1-3. Lipsk 1835 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* t. 14-16.

8. Wszystkie dzieła polskie. T. 1-2. Wyd. K. J. Turowski. Przemyśl 1857.

9. Poezje wybrane. W-wa 1862.

10. Dzieła. W-wa 1864 *Bibl. Klasyków Pol.*

11. Treny, Satyr i Wróżki. Z przedmową A. Mickiewicza. Paryż b. r. (1867) *Bibl. Ludowa Pol.* z. 12.

12. Wszystkie dzieła polskie. T. 1-2. Lw. 1882 *Bibl. Klasyków Pol.* t. 1, 2 (z bibliogr. utworów J. Kochanowskiego chronologicznie ułożoną przez W. Bełzę).

13. Dzieła. T. 1-4. Kr. 1882-83 *Wydawnictwa K. Bartoszewicza* t. 6-9; toż wyd. niezmienione W-wa b. r.

14. Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 1-4. W-wa 1884 (-1897) i osob. t. 3. W-wa 1886.

T. 1-2 obejmują twórczość pol., t. 3 zawiera utwory łac. wraz z dosłownym przekł. pol. T. Krasnosielskiego, t. 4 (wyd. 1897) monografię R. Plenkiewicza pt. J. Kochanowski, jego ród, żywot i dzieła, oraz nie włączone do poprzednich wyd. utwory łacińskie z rkpsu Osmólskiego. Nie obejmuje: fraszki pt. O księdzu, ogł. z rkpsu A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 8 (1885); łac. wiersza dedykacyjnego S. Grzepskiemu, zob. art. J. Kallenbacha. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; Ortografii pol.; listu do Fogelwedera z 1571; listu do Zamoyskiego przy wyd. Trzech pieśni z 1580. Nie uwzględnia również odmianek: z tekstu Trzech pieśni z 1580; z tekstu odpisu „Zgody" z 1562-63; z tekstu „Zgody" wyd. 1565; z „Pamiątki Janowi z Tęczyna" z 1563 wg K. Badeckiego; zob. art. tegoż, *Pam. Lit.* R. 6 (1907); elegii łac. z rkpsu Osmólskiego; z odpisu współczesnego „Sobótki..."; z odpisu współczesnego „Monomachii".

15. Celniejsze utwory łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego. Cz. 1--3. Wyd. M. Jezienicki. *Spr. Gimn. V we Lw.* 1898-1900 i odb. Lw. 1900.

16. Dzieła. T. 1-2. W-wa 1903 *Zbiór Pisarzy Pol.* wyd. pod kierunkiem J. Kallenbacha *Bibl. Dzieł Wyborowych* nr 281, 296.

17. Dzieła. Berlin 1906 *Bibl. Poetów Pol.*

18. Pisma polskie wybrane. Oprac. K. Drzewiecki. W-wa 1914 *Bibl. Klasyków Pol.* Wendego nr 1.

19. Muza. Proporzec. Marszałek. Oprac. H. Galle. W-wa 1918 *Biblioteczka Nar.* nr 67a.

20. Dzieła polskie. Wyd. kompletne oprac. J. Lorentowicz. T. 1-3. W-wa 1919 *Bibl. Lit.-Artyst. Muzy.*

21. Przekład łacińskich utworów. W-wa 1919 (przeł. J. Ejsmond); toż wyd. skrócone pt. Pod lipą czarnoleską. Poz. 1930; toż wyd. pełne pt. Utwory łacińskie. W-wa 1953.

22. Wybór z pism. Wydany ściśle wg pierwszych druków i objaśniony przez K. Nitscha. Kr. 1920 *Biblioteczka Tow. Miłośników Języka Pol.* nr 2; toż wyd. 2 popr. Kr. 1948.

23. Pisma zbiorowe. T. 1-2. Wyd. A. Brückner. W-wa 1924.

24. Poematy. Satyr. Zgoda. Szachy. Proporzec. Muzy. Wyd. A. Brückner. W-wa 1924 *Wielka Bibl.* nr 47.

25. Satyr. Zgoda. Muza. Tekst oprac. wg wyd. z 1585 A. Brückner. W-wa (1926) *Wielka Bibl.* Dział 2 nr 23.

26. Poezje łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego. Do użytku w gimnazjach wybrał i oprac. J. Starowicz. W-wa 1927.

27. Wybór poezyj. Oprac. S. Adamczewski. W-wa 1929 *Wielka Bibl.* nr 134.

28. Wybór poezyj. Oprac. K. Giebułtowski. Lw. 1938.

29. Wybór poezji. Oprac. S. Adamczewski. Łódź 1946.

30. Wybór poezyj. Oprac. K. Górski. Wr. 1947 *Klasycy Lit.* t. 1; toż wyd. 2 Wr. 1949.

31. Wybór poezji. Oprac. T. Ulewicz. Kr. 1950 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 53.

32. Wybór poezji. Oprac. F. Przyłubski. Wstęp: J. Pietrusiewiczowa. W-wa 1952 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 55.

33. Dzieła polskie. Wybrał, wstępem i przypisami opatrzył J. Krzyżanowski. T. 1-2. (W-wa) 1952; wyd. 2 zupełne. T. 1-3. W-wa 1953; toż wyd. 3 W-wa 1955; toż wyd. 4 W-wa 1960 *Bibl. Poezji i Prozy.*

34. Poezje wybrane. Wybór i wstęp: M. Jastrun. Przypisy: J. Krzyżanowski. W-wa 1954.

35. Wiersze. Oprac. I. Korsak. Wstęp Z. Libera. W-wa 1954.

36. Wybór poezji. Oprac. R. Sobol. Wr. 1954 *Nasza Bibl.*; toż wyd. 2 uzup. Wr. 1956.

37. Lyrica. Wybór. Przekł. pol.: L. Staff. W-wa 1956.

38. Poezje. W-wa 1957 *Bibl. Poetów.*

Pojedyncze drobne utwory i fragm. przedr. m. in.: W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Lw. 1930; toż wyd. 2 zmienione i rozszerzone oprac. Z. Niesiołowska-Rothertowa. Londyn 1954; toż wyd. 3 W-wa 1958; J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 1-2. W-wa 1948; W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4; J. Krókowski przy wyd.: Katullus: Poezje. Wr. 1956 *BN* II, 105; R. Wasita: Kocha, lubi, szanuje... Wybór polskich wierszy miłosnych. W-wa 1956; M. Szyrocki, Z. Żygulski: Silesiaca. Wybór z dzieł pisarzy śląsko-niemieckich XVII wieku w tekstach oryginalnych i polskich przekładach. W-wa 1957 (por. Twórczość poz. 13, 24, 34, 42, Przekł. na jęz. niem.).

Wydania zbiorowe przekładów na języki obce:

Ang.: Poems. Berkeley 1928 *University of California Syllabus* Series 214. Przekł.: D. P. Radin, M. B. Peacock, R. E. Merrill, H. H. Havermale, G. R. Noyes.

Ros.: Izbrannyje proizwiedienija. Moskwa 1960 *Akadiemija Nauk SSSR Litieraturnyje pamiatniki.* Wyd. przygotował S. S. Sowietow. Przekł. dokonali: T. Dmitriewskij, W. Rożdiestwienskij, W. B. Obolewicz, S. Swiackij, S. S. Sowietow.

Zob. też: „Polskaja poezija". Sost. M. Żiwow i B. Stachiejew. T. 1. Moskwa 1963.

Przekłady pojedynczych drobnych utworów:

Franc.: Choix de poèmes suivi du Renvoi des ambassadeurs grecs. Version française d'A. Mary. Paryż 1931.

Niem.: S. Wukadinović: Jan Kochanowski. Threnodien und andere Gedichte. Mikołów (ok. 1932); S. Wukadinović: Jan Kochanowski. Eine Auslese aus seinem Werk. Wr. (1937).

Zob. też: A. Bar: Jan Kochanowski w obcych językach. Próba bibliografii. *Silva Rerum* 1930 z. 4/7 i odb.

Listy i materiały

1. Do księcia Albrechta, dat. w Królewcu 6 kwietnia 1556. Ogł. T. Wotschke: Erasmus Glitzner. *Aus Posens Kirchlicher Vergangenheit. Jahrbücher d. Evang. Vereins f. d. Kirchengeschichte d. Provinz Posen* 1917/1918; wyd. popraw. z przekł. pol. i podobizną autografu S. Kot: J. Kochanowskiego podróże i studia zagraniczne. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 i odb.; przekł. pol. przedr. B. Nadolski: Jan Kochanowski..., jw. Twórczość poz. 43.

2. List do Stanisława Fogelwedera, dat. w Czarnolesiu 6 października 1571. Wyd. z podobizną autografu W. S. Broel-Plater: Zbiór pamiętników do dziejów pol. T. 1. W-wa 1858 s. 230-231; tekst przedr. R. Loewenfeld; podobiznę zakończenia podał R. Plenkiewicz w monografii: Jan Kochanowski (zob.); toż *Filomata* 1930 l. XX; tekst i podobiznę autogr. przedr. F. Przyłubski, jw. Wyd. zbior. poz. 32; toż przedr. B. Nadolski: Jan Kochanowski..., jw. Twórczość poz. 43.

3. List do J. Zamoyskiego z 22 grudnia 1577. Ogł. jako przedmowa do Odprawy posłów greckich (zob. Twórczość poz. 9); przedr. B. Nadolski: Jan Kochanowski..., jw. Twórczość poz. 43.

4. List do J. Zamoyskiego z 14 stycznia 1580, umieszczony we wstępie do Trzech pieśni. Kr. 1580. Fragm. przedr. P. Chmielowski: Ostatnie lata życia J. Kochanowskiego. *Kłosy* 1885; przedr. w książce: Studia i szkice z dziejów lit. pol. S. 1. Kr. 1886; całość przedr. B. Nadolski: Jan Kochanowski..., jw. Twórczość poz. 43.

5. List ks. Albrechta do Kochanowskiego, dat. w Ragnecie 15 kwietnia 1556. Ogł. T. Wotschke, jw. poz. 1; wyd. z przekł. pol. S. Kot, jw. poz. 1; przekł. pol. przedr. B. Nadolski: Jan Kochanowski..., jw. Twórczość poz. 43.

6. Wzmianki o J. Kochanowskim w roli rozjemcy oraz egzekutora testamentu Piotra Tynickiego (krewnego poety) z l. 1577 i 1578. Ogł. T. Kruszewska: Jan Kochanowski w papierach rodziny Tynickich. *Pam. Lit.* R. 51 (1960).

7. Przywilej królewski na druk Psałterza, dat. w Wilnie 8 października 1579; nadanie urzędu wojskiego sandomierskiego, dat. 9 października 1579. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 26-27.

8. List Pawła Schedego (vel Melissusa) do Jana Macieja Wackera, dat. w Norymberdze 23 lutego 1584. Ogł. (wraz z przekł. pol.): M. Szyrocki: Nieznany list o Kochanowskim z roku 1584. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. B. Bieruta* S. A nr 2.

Zob. też: R. Plenkiewicz: Akta sądowe z wieku XVI użyte jako materiały do życiorysu J. Kochanowskiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 10 (1904) i odb.

Autografy i współczesne odpisy

I. Autografy

1. Dedykacja w jęz. łac. S. Grzepskiemu, dat. w Królewcu 9 kwietnia 1552. Podobiznę podał S. Kot, zob. Listy... poz. 1.

2. List do Fogelwedera z 1571, zob. Listy... poz. 2.

3. Dryas Zamchana. Podobizna całości (z rkpsu Bibl. Ordynacji Zamoyskiej) zob. Wyd. zbior. poz. 14 t. 3; fragm. początku wyd. J. Przyborowski. *Kłosy* 1885 nr 1026; toż B. Nadolski: Jan Kochanowski..., jw. Twórczość poz. 43; całość wyd. W. Ziembicki. Lw. 1928.

4. List do księcia Albrechta z 1556, zob. Listy... poz. 1.

II. Odpisy

1. Odpis „Zgody". Pochodzi z 1562-1563. Bibl. kapituły katedralnej kr. Tekst ogł. I. Polkowski. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73.

2. Odpis „Sobótki" znajdował się w Bibl. Zamoyskich. (Wg A. Brücknera może o 10 lat wcześniejszy od pierwodr.).

3. Odpis „Monomachii Parysowej z Menelausem" z 2 połowy XVI w. Wyd. W. Budka. Kr. 1926. (Tekst rkpsu odmienny i poprawniejszy niż w pierwodr.).

4. Tzw. rękopis Osmólskiego. Pochodzi z ok. 1564. Był własnością Jana Osmólskiego z Pobiednik, akatolika z Lubelskiego, przyjaciela A. Trzecieskiego i M. Reja. Zawiera: a) dwie pierwsze księgi elegii łac. w pierwotnej, wcześniejszej redakcji, w tym trzy elegie nie drukowane w 1584; b) Ode ad Venerem, conversa ex Graeca Sapphus, tłum. rzeczywiste, a nie późniejsza przeróbka, jaką znamy z druku; c) Pieśń — wg A. Brücknera pieśń trzecia z Fragmentów z pewnymi nieznacznymi zmianami; d) Czego chcesz od nas, Panie, tekst pol. z tyt. łac. Gratiarum actio pro victu, później odrzuconym. Rkps opisał A. Brückner: Nowe przyczynki do dzieł J. Kochanowskiego. *Ateneum* 1891 t. 2, wykazując w ogólności różnice w tekście i podając polski przekład kilku znanych elegii wg redakcji pierwotnej oraz utwory nieznane. Tekst łac. utworów nieznanych podał R. Plenkiewicz: J. K. Dzieła wszystkie. Wyd. pomnikowe. T. 4 (zob.); poprawniej G. E. Senger: Dwie pietierburgskija rukopisi łatinskich stichotworienij J. Kochanowskogo. *Zapiski Impieratorskoj Akadiemii Nauk, Istoriko-Fiłoł. Otdielenija* S. 8 t. 7 nr 1 i odb. Petersb. 1905.

5. Pieśń 17 księgi I. a) Odpis z XVI w. zniekształcony podał J. Łoś: Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji. Kr. 1914 s. 84; b) Odpis z XVI w. poprawniejszy, znaleziony przez K. Piekarskiego w książce Joannis Baptistae Egnatii Veneti de Caesaribus libri III etc., Wenecja 1517, znajdującej się w Ossol. sygn. 170235, ogł. K. Piekarski: Kochanowskiego pieśń 17 księgi I w tekście rękopiśmiennym XVI wieku. *Silva Rerum* 1930 (podobizna i zmodernizowany tekst).

6. Pieśń o potopie. Tekst niepełny pt. Piosnka o potopie, odnaleziony przez K. Piekarskiego na odwrocie ostatniej karty egz. św. Bernarda: Isagoge in musicam. Lipsk 1517, który znajdował się w Bibl. Krasińskich, ogł. K. Piekarski: J. Kochanowskiego pieśń pierwsza księgi wtórej w tekście rękopiśmiennym XVI wieku. *Szpargały* 1935 nr 5 (10).

7. Odpis wiersza „De electione, coronatione ac fuga Galli" znalazł A. Brückner w rkpsie bibl. petersburskiej i podał o nim wiadomość w art. jw. poz. 4; wyd. kryt. G. E. Senger, jw. poz 4.

Utwory przypisywane Kochanowskiemu

1. Cantio per modum praecationis contra Moscos.

Okolicznościowy wiersz polski, wyd. razem ze „Zgodą" w 1564 i przedr. przez K. J. Turowskiego, nie jest utworem Kochanowskiego, jak tego dowiódł A. Bełcikowski.

2. O zburzeniu Sodomy. Zob. B. Chlebowski: Pieśń „O zburzeniu Sodomy", nieznany utwór J. Kochanowskiego. *Z wieku Mikołaja Reja. Księga jubileuszowa 1505-1905.* Cz. 2. W-wa 1905.

Autorstwu Kochanowskiego zaprzeczyli J. Przyborowski i A. Brückner.

3. Wiersze łac. ogł. przez M. Sasa. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893).

4. Wiersz nagrobkowy Pisarskiej.

Wg M. Hartleba nie jest utworem Kochanowskiego.

Bibliografię podają: J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego. Poz. 1857. — Estr. II, 395; VI, 367; XIX, 359-369; S. IV, II, 284-286. — K. Piekarski: Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego. Wiek XVI-XVII. Kr. 1930; wyd. 2 rozszerzone Kr. 1934.

INDEKS TYTUŁÓW

(T — Twórczość, N — Utwory przypisywane Kochanowskiemu, Z — Wydania zbiorowe)

OPRACOWANIA

Monografie i szkice monograficzne

S. Tarnowski: Studia do historii literatury polskiej. Wiek XVI. Jan Kochanowski. Kr. 1888; por. Trzy odczyty o J. Kochanowskim. *Niwa* 1880 czerwiec-lipiec. [Rec.: B. Chlebowski: Jan Kochanowski w książce prof. Tarnowskiego. *Życie* 1888; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912 s. 355-374; P. Chmielowski: Dzieło o Janie z Czarnolasu. *Ateneum* 1888 t. 4; J. K. Plebański. *Bibl. Warsz.* 1888 t. 4; A. Bądźkiewicz. *Rola* 1889 nr 33-38; A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 12 (1889); S. Matusiak. *Przegląd* (Lw.) 1889 nr 86/87; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1889].

R. Plenkiewicz: Jan Kochanowski, jego ród, żywot i dzieła. W książce: J. Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 4 cz. 1. W-wa 1884 (1897); por.: J. Kochanowski wedle najnowszych opracowań. *Ateneum* 1878 t. 4. [Rec.: A. Mazanowski. *Przegl. Powsz.* 1898 t. 58; F. Hoesick. *Ateneum* 1898 t. 1; S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1898 t. 1; A. Brückner. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 21 (1899); A. Brückner. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 640-664 i odb. W-wa 1898].

A. Mazanowski: Jan Kochanowski. Złoczów 1899 *Bibl. Powsz.*; toż uzup. przez M. Mazanowskiego. Złoczów 1931.

W. Nehring: Jan Kochanowski. Życie i dzieła. Zarys biograficzny. Petersb. 1900 *Życiorysy Sławnych Polaków* nr 12.

F. Hoesick: Jan Kochanowski w świetle dotychczasowych wyników krytyki historyczno-literackiej. Kr. 1908.

A. Brückner: Wstęp do wyd.: Pisma zbiorowe. W-wa 1924.

T. Sinko: Wstęp do wyd.: Pieśni i wybór innych wierszy. Kr. 1927 *BN* I, 100; toż wyd. 2 przejrzane Wr. 1948. [Rec.: M. Hartleb. *Pam. Lit.* R. 24 (1927); J. Kallenbach. *Ruch Lit.* 1927;

J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21; W. Borowy. *Tyg. Ilustr.* 1928 nr 15].

W. Bruchnalski: Jan Kochanowski. 1530-1584. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930).

I. Chrzanowski: Kto to był J. Kochanowski? Szkic popularny. Lw. 1930.

S. Windakiewicz: Jan Kochanowski. Kr. 1930 *Z Hist. i Lit.* nr 37; wyd. 2 W-wa 1947. [Rec.: I. Chrzanowski: W przededniu jubileuszu Kochanowskiego. *Gaz. Warsz.* 1929 nr 372; W. Folkierski: Nowa książka o Kochanowskim. *Gaz. Warsz.* 1929 nr 372; R. Bergel: Nowa książka o Kochanowskim. *Myśl Nar.* 1930 nr 23; F. Bielak: Monografia o Kochanowskim. *Głos Narodu* 1930 nr 104; A. Brückner: W czterechsetną rocznicę urodzin J. Kochanowskiego wiązka szczegółów. *Ruch Lit.* 1930; Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1930 t. 185; K. Czachowski. *Czas* 1930 nr 101; Z. Dębicki. *Kur. Warsz.* 1930 nr 55; M. Dunajówna. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930); por. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 191; J. A. Gałuszka: Hołd Kochanowskiemu. *Polonia* 1930 nr 1884; T. Grabowski: Czterechsetlecie urodzin Kochanowskiego. Na marginesie książki prof. Windakiewicza. *Tęcza* 1930 z. 19; T. Grabowski: Windakiewicz o Kochanowskim. *Kur. Poz.* 1930 nr 20; M. Hartleb: W roku jubileuszowym J. Kochanowskiego. Z powodu książki S. Windakiewicza. *Ruch Lit.* 1930; G. Maver: Una recente monografia su Jan Kochanowski e il rapporto fra il poeta polacco e la letteratura italiana. *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3; W. Weintraub. *Pam. Lit.* R. 27 (1930); S. Zabierowski: Monografia Windakiewicza. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23; A. Łempicka. *Twórczość* 1948 z. 4; H. Markiewicz: Książka o Kochanowskim. *Nowiny Lit.* 1948 nr 20; J. E. Płomieński: Monografia o Kochanowskim. *Wiedza i Życie* 1948 nr 1-2; C. Zgorzelski: Z historii literatury. *Tyg. Powsz.* 1948 nr 18].

K. Kosiński: Jan Kochanowski. W-wa 1931.

J. Langlade: Jean Kochanowski, l'homme, le penseur, le poète lyrique. Paryż 1932. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); T. Sinko. *Czas* 1932 nr 161].

Biografie i przyczynki do życiorysu

J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego. Poz. 1857. [Rec.: K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1857 t. 2]. Por. W. Górski: Przyczynek bibliograficzny do dzieła p. Przyborowskiego o J. Kochanowskim. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 4. — J. Bartoszewicz: Kasztelania połaniecka Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1858 t. 3. — J. Przyborowski: Probostwo poznańskie J. Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 1. — J. Gacki: O rodzinie J. Kochanowskiego i jej majętnościach i fundacjach. W-wa 1869. — R. Löwenfeld: Johann Kochanowski (Joannes Cochanovius) und seine lateinischen Dichtungen. Ein Beitrag zur Literaturgeschichte der Slaven. 1. Das Leben Jan Kochanowski's. Poz. 1877. — R. Plenkiewicz: J. Kochanowski wedle najnowszych opracowań. *Ateneum* 1878 t. 4. — J. Rymarkiewicz: Kolebka, dom i grób J. Kochanowskiego, czyli Sycyna, Czarnolas i Zwoleń. *Warta* 1879 nr 279 i odb. Poz. 1880. —

A. Małecki: J. Kochanowskiego młodość. Rzecz czytana na publicznym posiedzeniu Akademii Umiejętności w Krakowie, d. 28 maja 1884. *Roczn. Zarządu AU* 1883/84; przedr. zmieniony *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; przedr. w książce: Z dziejów literatury, pisma pomniejsze. Lw. 1896. — K. Morawski: Wiadomość o towarzyszach Kochanowskiego w uniwersytecie krakowskim. *Przegl. Pol.* 1884 t. 72; por. S. Łempicki: Kazimierz Morawski jako badacz Odrodzenia w Polsce. *Kwart. Hist.* 1926. — B. Chlebowski: Pobyt Kochanowskiego na dworze panów małopolskich pomiędzy Wisłą a Sanem i słówko o wpływie Ariosta na polskiego poetę. *Tyg. Ilustr.* 1884; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — W. Gasztowtt: Jean Sobieski et Jean Kochanowski. *Bulletin Polonais, Littéraire, Scientifique et Artistique* (Paryż) 1884. — J. Kallenbach: J. Kochanowski w uniwersytecie krakowskim. *Ateneum* 1884 t. 3. — W. Małcurzyński: Posiadłości rodziny Kochanowskich w ziemi radomskiej. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2 i odb. — K. Promyk (K. Prószyński): O J. Kochanowskim z Czarnolasu, jego pieśniach i pamiątkach po nim, w 300 lat po śmierci tego pieśniarza. W-wa 1884. — Życie J. Kochanowskiego. (Rzecz czytana w 300-letnią rocznicę śmierci J. Kochanowskiego na wiecu w Ostrowie dnia 24 sierpnia 1884 r.). *Kur. Poz.* 1884 nr 200, 201, 203. — M. Bobrzyński: Stanowisko polityczne J. Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; przedr.: *W trzechsetną rocznicę Jana Kochanowskiego 1584-1888.* Kr. 1884; przedr. w książce: Szkice i studia historyczne. T. 2. Kr. 1922. — P. Chmielowski: Ostatnie lata życia J. Kochanowskiego. *Kłosy* 1885; przedr. w książce:

Studia i szkice z dziejów literatury polskiej. S. I. Kr. 1886. — S. Windakiewicz: Nieznane szczegóły o rodzinie Kochanowskich. *Prace Filol.* t. 1 (1885) i odb. — S. Windakiewicz: Życie dworskie J. Kochanowskiego. Przyczynek do biografii poety. *Przegl. Pol.* 1885 t. 78 i odb. Kr. 1886. — S. Windakiewicz: Pobyt Kochanowskiego za granicą. Szkic biograficzny. *Roczn. Filarecki* t. 1 (1886). [Rec.: W. Bruchnalski. *Kwart. Hist.* 1887 s. 256]. — W. Wisłocki: Z przeszłości uniwersytetu krakowskiego. *Przegl. Powsz.* 1889 t. 23. — H. Łopaciński: Słówko o pamiątkach po J. Kochanowskim. (Wrażenie z wycieczki do Czarnolasu i Zwolenia). *Kur. Codz.* 1897 nr 177-178. —

M. Synoradzki: J. Kochanowski jako scholar krakowski. *Niwa Pol.* 1901 nr 38, 39, 42. — R. Plenkiewicz: Akta sądowe z wieku XVI użyte jako materiał do życiorysu J. Kochanowskiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 10 (1904) i odb. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); H. Galle. *Książka* 1904 nr 8]. — J. Marcinkowska: J. Kochanowski poza Czarnolasem. W-wa 1904. — F. Hoesick: Nowe hipotezy o najmniej znanych latach w życiu Kochanowskiego. *Spr. AU* 1907 nr 3. — F. Hoesick: J. Kochanowski w świetle dotychczasowych wyników krytyki historyczno-literackiej. Kr. 1908. — F. Hoesick: Ze studiów nad Kochanowskim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 44 (1908) i odb. —

J. Fijałek: Mistrz Stanisław Grzebski, humanista uniwersytetu krakowskiego w wieku XVI. *Spr. PAU* 1919 nr 5. — S. Windakiewicz: Il soggiorno di Giovanni Kochanowski a Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione.* Kr. 1922. — S. Windakiewicz: Kraków Kochanowskiego. *Charisteria C. de Morawski... oblata.* Kr. 1922. — S. Windakiewicz: Kochanowski we Francji. *Ilustr. Kur. Codz.* 1924 nr 351. — J. Langlade: Kochanowski i Ronsard. Przyczynek historyczny. *Kur. Poz.* 1925 nr 80, 86. — N. Nucci: Zamoyski — Copernico — Kochanowski ed altri studenti polacchi a Padova. Padwa 1925. — S. Kot: Pobyt J. Kochanowskiego w Królewcu (na tle studiów zagranicznych poety). *Spr. PAU* 1927 nr 4. — J. Talko-Hryncewicz, A. Wrzosek: Czaszka J. Kochanowskiego w Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie. *Przegl. Antropol.* t. 2 (1927). — S. Kot: J. Kochanowskiego podróże i studia zagraniczne. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. [Rec.: W. Borowy. *Tyg. Ilustr.* 1928 nr 15; K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928); Z. C. (Ciechanowska). *Przegl. Powsz.* 1928 t. 179]. — Z. Hajkowski: Akrostychy J. Kochanowskiego. Przyczynek do życiorysu i twórczości poety. *Ruch Lit.* 1929. — J. Birkenmajer: Jeszcze o akrostychach Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1929. —

J. Bulanda: J. Kochanowski w czasie elekcji Stefana Batorego. *Spr. Dyr. Gimn. i Sem. Naucz. w Ropczycach za r. szk. 1929/30.* — J. Bulanda: J. Kochanowski w czasie elekcji Henryka Walezego. B. m. r. — M. Asanka-Japołł: J. Kochanowski w plastyce polskiej. *Dzien. Poz.* 1930 nr 166. — M. Fredro-Boniecka: Podobizny J. Kochanowskiego w krakowskich zbiorach graficznych. *Silva Rerum* 1930, kwiecień-lipiec i odb. — M. Hartleb: Magister barbatus Joannis Cochanovii. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) i odb. — J. Lachs: Lekarze—przyjaciele J. Kochanowskiego. *Przegl. Współcz.* 1930 t. 33-34 i odb. — E. Majkowski: J. Kochanowski, proboszcz kapituły katedralnej poznańskiej. 1564-1574. Wraz z reprodukcjami dokumentów. *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — Z. Mroczek: J. Kochanowski opatem benedyktyńskiego klasztoru w Sieciechowie. *Słowo* (Radomskie) 1930 nr 168-172. — T. Gr. (Grabowski): Czaszka Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1930 nr 282. — S. Windakiewicz: Mikołaj Firlej. *Czas* 1930 nr 130. — J. Wroczyński-Sokolicz: Czarnolas. *Tyg. Ilustr.* 1930 nr 22. — C. Zgorzelski: Sycyna, Czarnolas i Zwoleń w opisach wędrówek po kraju. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930). — T. Grabowski: Z dziejów humanizmu w Królewcu (1550-56). *Spr. PAU* 1931. — W. Hahn: Ziemia lubelska w życiu i twórczości J. Kochanowskiego. Lubl. 1931. — J. Langlade: Les Élégies de Kochanowski considérées comme source biographique. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930 r.* Kr. 1931. [Rec.: A. Brückner: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 511]. — A. Grychowski: Lubelskie w życiu i twórczości J. Kochanowskiego. *Kur. Lubelski* 1932 nr 49-59. —

K. Miaskowski: Z dziejów rodziny Łaskich. II. *Roczniki Hist.* t. 9 (1933). [Rec.: A. Wojtkowski. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — A. Wrzosek: W sprawie autentyczności czaszki J. Kochanowskiego w Muzeum XX. Czartoryskich w Krakowie. *Przegl. Antropol.* t. 7 (1933). — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — L. Białkowski:

Najstarsze wzmianki o Kochanowskim w księgach miejskich lubelskich. *Pam. Lubelski za lata 1931-34*. T. 2. Lubl. 1935. — J. K. KOCHANOWSKI: U kolebki polskich „Korwinów". *Mies. Heraldyczny* 1937 nr 2. — Z. LASOCKI: Do genezy „Korwina". *Mies. Heraldyczny* 1937 nr 3. — J. K. KOCHANOWSKI: W sprawie genezy „Korwina". *Mies. Heraldyczny* 1937 nr 4. — M. RAWITA WITANOWSKI: Czy Kochanowscy byli tylko Korwini? *Mies. Heraldyczny* 1937 nr 5. — J. K. KOCHANOWSKI: Jeszcze o Korwinach. *Mies. Heraldyczny* 1937 nr 6. — H. BARYCZ: Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 i odb. W-wa 1939. — H. BARYCZ: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — M. BRAHMER: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* t. 5. — A. GRYCHOWSKI: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 8-10. — A. BRONARSKI: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. —

J. HARTWIG: Ta sama wciąż ziemia... *Nowa Kultura* 1952 nr 26. (Reportaż o Czarnolesie). — S. PODHORSKA-OKOŁÓW: Od Sycyny do Zwolenia. Wędrówki J. Kochanowskiego. (Miasta i wsie, podróże faktyczne i imaginacyjne, folklor, kultura i obyczaje). *Problemy* 1953 nr 9. — K. BUDZYK: Jan Kochanowski. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. W-wa 1954. — A. LAM: Jan Kochanowski. *Wielcy Polacy Odrodzenia*. W-wa 1956. [Rec.: J. SKÓRNICKI. *Książka dla Ciebie* 1956 nr 19]. — I. P.: Jan Kochanowski w Czarnolesie. *Słowo Tyg.* 1956 nr 8 (dod. do: *Słowo Ludu*, Kielce). — H. BARYCZ: Stanisław Grzepski — człowiek i twórca. Wstęp do: S. Grzepski: Geometria... Wr. 1957 *PAN Komitet Historii Nauki, Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* t. 1. — Z. NIESIOŁOWSKA-ROTHERTOWA: Wizerunek J. Kochanowskiego. *Turysta* 1958 nr 13. — M. BRANDYS: Wyprawa po głowę J. Kochanowskiego. *Świat* 1959 nr 33. — W. MAŁEK: Czarnolas nadal nie ma opiekuna. *Orka* 1959 nr 1. — L. ŻYCKI: Gdyby Kochanowski wiedział. *Orka* 1959 nr 43. — E. KACZMARCZYK: Tajemnica grobu Kochanowskiego. *Tyg. Demokrat.* 1960 nr 7. — T. KRUSZEWSKA: Jan Kochanowski w papierach rodziny Tynickich. *Pam. Lit.* R. 51 (1960). — T. ULEWICZ: Na śladach Lidii padewskiej. (Nowa możliwość i próba rozwiązania zagadki). *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka*. Poz. 1962.

Obok biografii naukowych na uwzględnienie zasługuje: M. JASTRUN: Poeta i dworzanin. W-wa 1954; wyd. 2 W-wa 1955. Fragm.: pt. Pieśni. *Nowa Kultura* 1953 nr 38, 39; pt. Na dworze wawelskim. *Życie Lit.* 1953 nr 36. [Rec.: A. LAM. *Twórczość* 1954 z. 12; J. SUSUŁ: Dziwna „Rzecz o Janie Kochanowskim". *Tyg. Powsz.* 1954 nr 48; J. ZIOMEK. *Nowa Kultura* 1954 nr 50; *Polonistyka* 1954 nr 6; J. KOŁŁĄTAJ: Na dworach i u siebie. (O Kochanowskim z książki Jastruna). *Dziś i Jutro* 1955 nr 5; J. KRZYŻANOWSKI. *Głosy znad Odry* 1955 nr 5 (dod. do: *Trybuna Opolska*); J. KRZYŻANOWSKI: Poeta o poecie. *Życie Lit.* 1955 nr 6; J. WIECZERSKA. *Sprawy i Ludzie* 1955 nr 31 (dod. do: *Gaz. Robot.*)].

Współcześni o Kochanowskim

M. REJ: Zwierzyniec. B. m. (Kr.) 1562. — Proteus abo Odmieniec. B. m. 1564 (Zamknienie do poetów polskich; Cyprian Bazylik do tegoż). — Ł. GÓRNICKI: Dworzanin polski. Kr. 1566. — B. PAPROCKI: Gniazdo cnoty. Kr. 1578. — S. NIEGOSZEWSKI: Epigrammata Joanni Cochanovio. Kr. 1584. — S. KLONOWIC: Żale nagrobne na ślachetnie urodzonego i znacznie uczonego męża, nieboszczyka pana Jana Kochanowskiego. Kr. 1585. — A. TRZECIESKI: Threnodia in funere... Joannis Cochanovii. Wydr. przy S. Klonowica: Żale nagrobne... Kr. 1585; por.: R. LOEWENFELD: Andrzeja Trzycieskiego wiersz na śmierć J. Kochanowskiego. *Ateneum* 1883 t. 1. — J. JANUSZOWSKI: Przedmowa do: Jan Kochanowski. Kr. 1585/86; przedr.: J. Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884. — J. BIELSKI: Kronika polska Marcina Bielskiego, nowo przez... syna jego wydana. Kr. 1597. — S. ORZELSKI: Interregni Poloniae libri VIII. Wyd. E. Kuntze. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 22 (1917); przekł. pol.: W. Spasowicz: Bezkrólewia ksiąg ośmioro. T. 1-4. Petersb. 1856-1858. — K. MIASKOWSKI: Lutnia J. Kochanowskiego...; por. J. RYMARKIEWICZ: Lutnia J. Kochanowskiego po zgonie tego wieszcza. Poz. 1857. — S. HERBURT: Przedmowa do: K. Miaskowski: Herkules słowiański. Dobromil 1612; przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 112-114. — Vita Joannis Cochanovii. Przy wyd.: M. T. Ciceronis Aratus. Kr. 1612; przedr. S. STAROWOLSKI: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Wenecja 1627; przedr. J.

Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego. Poz. 1857; przedr. w wyd.: J. Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 3. W-wa 1884; przekł. pol. F. Bohomolca w wyd.: J. Kochanowskiego rymy wszystkie. W-wa 1768; toż przedr. T. Mostowski w wyd.: J. Kochanowskiego dzieła polskie. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.* 6. (Autor nie jest znany. W. Nehring przypuszczał, że był nim J. Januszowski, wg J. Przyborowskiego i K. Piekarskiego — S. Starowolski). — R. Heidenstein: De vita Joannis Zamoscii. Powst. 1606. Wyd. A. T. Działyński. Poz. 1861; przekł. pol.: F. Bohomolec: Życie Jana Zamoyskiego. W-wa 1775 i wyd. nast. — M. K. Sarbiewski: De perfecta poesi, sive Vergilius et Homerus. Powst. 1620-1630. Wyd. S. Skimina. Wr. 1954 *BPP* S. B nr 4. (Przekł. pol.: M. Plezia); por. T. Sinko: Poetyka Sarbiewskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 58 (1918) i odb. — M. K. Sarbiewski: Wykłady poetyki. (Praecepta poetica). Wyd. tekst łac. i przekł. pol. S. Skimina. Wr. 1958 *BPP* S. B nr 5. — W. Kochowski: Apologia za J. Kochanowskim. W książce: Niepróżnujące próżnowanie. Kr. 1674.

Zob. też: Poeci polscy o Kochanowskim. *Pam. Świętokrzyski* 1930 i odb. Kielce 1931; B. Nadolski: Jan Kochanowski. Życie — twórczość — epoka. Materiały. W-wa 1960 *Bibl. „Polonistyki"* rozdz. pt. Kochanowski w oczach poetów i pisarzy; toż W-wa 1962; J. Pelc: O recepcji J. Kochanowskiego w staropolszczyźnie. (W druku).

Rozprawy, studia i przyczynki o charakterze ogólnym

J. U. Niemcewicz: Mowa na pochwałę J. Kochanowskiego. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Warsz.* 1808. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872. — S. Rzewuski: De la poésie lyrique et en particulier de Jean Kochanowski, lyrique polonais. Paryż 1824. — K. Brodziński: Przedmowa do: Elegie J. Kochanowskiego z łacińskiego przełożone. W-wa 1829. — Jan Kochanowski. *Przyj. Ludu* 1835 nr 23. — W. A. (Wolniewicz): O poezji gminnej. *Przyj. Ludu* 1836 nr 37. — H. C. (Cegielski): O J. Kochanowskim jako poecie lirycznym i jego stosunku do w. XVI. *Przyj. Ludu* 1837 nr 2-4, 6-7. — W. Bugiel: Wstęp do wyd.: Les grands poètes polonais. Paryż 1838. — W. A. Maciejowski: O pismach J. Kochanowskiego. *Muzeum Domowe* 1839 t. 1. — A. Mickiewicz: Kurs literatury słowiańskiej. Przekł. F. Wrotnowskiego. Lekcja 35, 36. Paryż 1842-1845. — J. I. Kraszewski: Nowe studia literackie. T. 2. W-wa 1843, rozdz. pt. Jan Kochanowski; toż przedr. w książce: Wybór pism. Oddział X: Studia i szkice literackie. W-wa 1894. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6-7. Kr. 1844-1845. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851. — Felicyan (F. Faleński): J. Kochanowski jako poeta liryczny. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 256-257. — E. H. V. Noailles: La Poésie polonaise. *Le Correspondant* 1865 i odb. Paryż 1866. —

S. Tarnowski: Trzy odczyty o J. Kochanowskim. *Niwa* 1880, czerwiec-lipiec. — A. Bełcikowski: Jan Kochanowski. Wizerunek piórem skreślony. *Tyg. Ilustr.* 1884; przedr. w książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — H. B. (Biegeleisen): J. Kochanowski, książę poetów polskich. *Warta* 1884 nr 519 nn. i odb. — B. Chlebowski: J. Kochanowski w świetle własnych utworów. Wizerunek literacki. W-wa 1884; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — W. Gasztowtt: Poezja europejska XVI w. w stosunku do J. Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; przedr.: *W trzechsetną rocznicę J. Kochanowskiego 1584-1884.* Kr. 1884. — J. Kallenbach: Książka ofiarowana Grzepskiemu przez Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; przedr. jw. — S. Tomkowicz: Kochanowski i poeci niemieccy XVII w. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; przedr. jw. — T. Ziemba: Piotr Ronsard. Studium z literatury XVI w. *Przegl. Pol.* 1886 t. 80-81 i odb. Kr. 1886. — T. Lenartowicz: Sul carattere della poesia polono-slava. Florencja 1886. — K. Bronikowski: Słowo o stosunku Kochanowskiego do Ronsarda. *Przegl. Powsz.* 1887 t. 14 i odb. — J. Kallenbach: Filozofia J. Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1888 t. 87. — S. Windakiewicz: Ideały Kochanowskiego. *Świat* 1890. — A. Brückner: Nowe przyczynki do dzieł J. Kochanowskiego. *Ateneum* 1891 t. 2. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1892]. — A. Brückner: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. 6: Wiersze zbieranej drużyny. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 4. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1894]. — B. Chlebowski: Artyzm Kochanowskiego, jego czynniki i znamiona. *Ateneum* 1897 t. 4; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — H. Glokke: Jan Kochanowskij i jego znaczenije w istorii polskoj obrazowannosti XVI w. *Kijewskija Uniwiersitietskija Izwiestija* 1897 i odb. Kijów 1898. [Rec.: K. X. *Istoriczeskij Wiestnik* 1897 t. 73]. — J. F. Kozin: Kriticzeskije etiudy o

niekotorych liriczeskich proizwiedienijach Jana Kochanowskogo. *Kijewskija Uniwiersitietskija Izwiestija* 1898 t. 38. [Rec.: R. Plenkiewicz. *Kwart. Hist.* 1898]. — B. Chlebowski: Indywidualizm jako czynnik rozwoju artyzmu polskiego w XVI wieku. *Prawda. Książka zbior. ... dla uczczenia A. Świętochowskiego.* W-wa 1899; przedr.: Pisma. T. 1. W-wa 1912. — R. Koppens: Anecdota Sarbieviana. *Spr. Gimn. ... w Bąkowicach* 1900. —

K. Bronikowski: Ślady wpływów francuskich humanistów w epigramach J. Kochanowskiego. *Almae Matri Jagellonicae*... Lw. 1901. — S. Windakiewicz: Erotyk Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — S. Dobrzycki: Kochanowski w „Roksolankach". *Pam. Lit.* R. 5 (1906). — S. Dobrzycki: Pieśni Kochanowskiego na obczyźnie. *Pam. Lit.*, jw. — S. Dobrzycki: Przyroda w literaturze polskiej XVI w. *Pam. Lit.*, jw.; przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — A. Mansuy: Un Ronsardisant oublié — Jean Kochanowski. *Revue Bleue* 1906 nr 16-17; przedr. w książce: Le Monde slave et les classiques français aux XVI--XVII siècles. Paryż 1912. [Rec.: K. Jarecki. *Pam. Lit.* R. 5 (1906)]. — F. Hoesick: Ze studiów nad Kochanowskim. 1. Wpływy francuskie na twórczość poety. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 44 (1908). — J. Hempel: Filozofia J. Kochanowskiego. *Myśl Niepodległa* 1908-1909. — S. Szarski: Mitologia klasyczna w poezji Kochanowskiego. Kr. 1913 *Prace Hist.-Lit.* nr 3. [Rec.: S. Vrtel. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915)]. — E. Orzeszkowa: O pierwszym polskim pisarzu-artyście. *Kur. Lw.* 1915 nr 283. — A. Jensen: Polens främste renässansskald. *Edda* 1915 t. 4. — J. Svítil (J. Karník): Jan Kochanowski. Studia literárno-historická. *Vlast* 1915/16; przedr. zmieniony: *Česká Revue* 1922; toż w książce: Pod peruti Bílého Orla. Ołomuniec 1926. — I. Pietrowskij: Kochanowskij Jan (1530-1584). Wstęp do wyd.: Odprawa posłów greckich. Kazań 1917. —

S. Zetowski: Drobiazgi humanistyczne. 3. Pieśń filarecka A. Mickiewicza. Brzesko 1919. — P. Kleczkowski: Kochanowski et Ronsard. *La Pologne* 1921. — P. de Nolhac: Ronsard et la Pologne. *Revue de la Semaine* 1921, 27 V. [Rec.: W. Folkierski: Głos francuski o Kochanowskim. *Rzeczpospolita* 1921 nr 178]. — S. Windakiewicz: Program literacki Kochanowskiego. *Przegl. Warsz.* 1921 nr 2. — M. Hartleb: Estetyka J. Kochanowskiego. Cz. 1. Stosunek poety do sztuki plastycznej. *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dz. I t. 1 z. 3 (1923). [Rec.: F. *Świat* 1923 nr 39; A. Brückner. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 32; Wh. (W. Horzyca). *Wiad. Lit.* 1924 nr 22; P. Rybicki. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25)]. — K. Morawski: Walka o język polski w czasach Odrodzenia. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 18.— T. Sinko: Pindar w Polsce. *Spr. PAU* 1923 nr 3. — W. Folkierski: Ronsard et la Pologne. *Revue de Littérature Comparée* 1924, III. — W. Folkierski: Sonet polski XVI w. a francuska Plejada. *Przegl. Warsz.* 1924 t. 2. — W. Borowy: Echa czarnoleskie. *Warszawianka* 1925 nr 237; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932. — J. Langlade: Kochanowski i Ronsard. Przyczynek historyczny. *Kur. Poz.* 1925 nr 80, 86. — S. Łempicki: Pijane piosenki Jana z Czarnolasu. *Gaz. Lw.* 1925, 25 grudnia; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — T. Sinko: Pokłosie czarnoleskie. *Spr. PAU* 1926 nr 8. [Rec.: W. Borowy. *Tyg. Ilustr.* 1928 nr 15]. — M. Smolarski: Klasycy przeciw Kochanowskiemu. *Głos Narodu* 1926 nr 14. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI w. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21 s. 511-513; R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — J. Krzyżanowski: O nowych studiach nad twórczością Kochanowskiego. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21. — M. Smolarski: Nasi klasycy przeciw Kochanowskiemu. *Głos Narodu* 1927 nr 10. — S. Dobrzycki: Data rękopisu Osmólskiego. *Ruch Lit.* 1928. — S. Dobrzycki: Jan Kochanowski. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 18. — M. Hartleb: Program wydania dzieł Kochanowskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* t. 21 (1928) i odb. — S. Łempicki: Kochanowski piewcą Boga w przyrodzie. *Słowo Pol.* (Lw.) 1928 nr 8. — G. R. Noyes: Wstęp do wyd. przekł.: Poems. Translated from the Polish by D. P. Radin, M. B. Peacock, R. E. Merrill, H.H. Havermale, G. R. Noyes. Berkeley 1928 *University of California Syllabus Series* 214. [Rec.: R. Dyboski: Kochanowski po angielsku i po niemiecku. *Czas* 1929 nr 296; J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1929; M. Szyjkowski. *Slavia* 1931]. — T. Sinko: Ronsardum vidi... *Przegl. Współcz.* 1928 t. 24. — S. Adamczewski: Wstęp do wyd.: Wybór poezyj. W-wa 1929 *Wielka Bibl.* nr 134. — M. Asanka--Japołł: Polski petrarkista — Jan Kochanowski. *Dzien. Poz.* 1929 nr 272. — S. Dobrzycki: Ze studiów nad Kochanowskim. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 (1929) i odb. [Rec.: W. Weintraub. *Pam. Lit.* R. 26 (1929)

s. 480; K. Czachowski. *Czas* 1929 nr 239; M. Hartleb. *Ruch Lit.* 1929]. — Z. Hajkowski: Akrostychy J. Kochanowskiego. Przyczynek do życiorysu i twórczości poety. *Ruch Lit.* 1929; por. J. Birkenmajer: Jeszcze o akrostychach Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1929; J. Birkenmajer: Uzupełnienie do akrostychów Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1930. — W. Steffen: Kilka uwag o wpływie Vergiliusa na łacińskie utwory Kochanowskiego. *Streszcz. referatów sekcji nauk. i dydaktyczno-pedag. Zjazdu klasyków filol. krajów słowiańskich w Poz. 1929.* Poz. 1929. — S. Wukadinović: Adam Mickiewicz über Kochanowski. Przy wyd. przekł. niem.: Die Abfertigung der griechischen Gesandten. Poz. (1929). [Rec.: zob. niżej: Odprawa...]. —

M. Asanka-Japołł: Francesco Petrarka i J. Kochanowski. *Głos Lit.* 1930 nr 4. — M. Asanka-Japołł: Humanizm petrarkisty polskiego J. Kochanowskiego. *Przegl. Hum.* 1930. — M. Asanka-Japołł: Jan Kochanowski. *Mies. Pedag.* 1930. — M. Asanka-Japołł: J. Kochanowski a ówczesna poezja włoska. (Z powodu czterechsetlecia Jana z Czarnolasu). *Polonia* 1930 nr 1955. — M. Asanka-Japołł: J. Kochanowski w plastyce polskiej. *Dzien. Poz.* 1930 nr 166. — G. Basser: J. Kochanowski jako myśliciel. *Echo Tyg.* 1930 nr 12. — J. Birkenmajer: J. Kochanowski w „cudzoziemskim ubiorze". *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — W. Blankenheimowa: O pierwszych wydaniach arcydzieł J. Kochanowskiego. *Filomata* 1930 l. XX s. 172. — W. Bruchnalski: J. Kochanowski, the Poet of the Polish Renaissance. *The Slavonic Review* 1930. — W. Bruchnalski: Poetyka J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — W. B. Cholewa: Jan z Czarnego Lasu. *Polska Zachodnia* 1930 nr 156. — I. Chrzanowski: Jan Kochanowski l'homme. *Revue des Études Slaves* t. 1-2 (1930). — I. Chrzanowski: Jan Kochanowski. (W czterechsetną rocznicę urodzin). *Przegl. Powsz.* 1930 t. 186. — I. Chrzanowski: W czterechsetną rocznicę urodzin Kochanowskiego. *Tyg. Ilustr.* 1930 nr 22. — S. Cywiński: Centrum polszczyzny. *Myśl Nar.* 1930 nr 23. — K. Czachowski: Artyzm Kochanowskiego. *Czas* 1930 nr 130. — J. Dąbrowski: Duch rycerski J. Kochanowskiego. *Czas*, jw. — W. Doda: Gazda czarnoleski. Z powodu czterechsetnej rocznicy urodzin J. Kochanowskiego 1530-1930. Sylwetka literacka. Tarnów 1930. — R. Dyboski: Kochanowski w językach obcych. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — R. Dyboski: Rocznica Kochanowskiego a odrodzenie jego sławy. *Czas* 1930 nr 130. — J. Ejsmond: Przyroda jako źródło „dobrej myśli" Jana z Czarnolasu. *Myśl Nar.* 1930 nr 23. — J. Ejsmond: Radość życia w wierszach Kochanowskiego. *Tyg. Ilustr.* 1930 nr 22. — J. Ejsmond: Uśmiech Jana z Czarnolasu. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — S. Estreicher: Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie. *Czas* 1930 nr 130 i odb. — M. Fredro-Boniecka: Podobizny J. Kochanowskiego w krakowskich zbiorach graficznych. *Silva Rerum* 1930, kwiecień-lipiec i odb. — T. Grabowski: Jan Kochanowski. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — T. Grabowski: Jan Kochanowski. W czterechsetletnią rocznicę urodzin (1530-1930). *Tęcza* 1930 z. 20.— T. Grabowski: Kochanowski a ziemie zachodnie. *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — B. Gubrynowicz: Zagranica w hołdzie Kochanowskiemu. L'Hommage des savants étrangers à Kochanowski. *Ruch Lit.* 1930 (wypowiedzi: F. R. Arnold; J. Baillou: Connaissance de Kochanowski en France; F. Baldensperger; W. Czernobajew; E. Damiani; A. Farinelli: Un giudizio sul poeta Giovanni Kochanowski; A. Mazon; G. Maver; W. J. Rose: Kochanowski — a New World Tribute; B. Vydrá: J. Kochanowski a Czesi). — M. Hartleb: Zwierciadło albo kształt, w którym poeta snadnie się może swym sprawom przypatrzeć. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — G. Korbut: „Cała teka" nieznanych cochanovianów. *Ruch Lit.* 1930. — J. Królińska: Elegie J. Kochanowskiego a J. T. Trembeckiego „Philomachia". *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — E. Kucharski: Jan Kochanowski. *Słowo Pol.* 1930 nr 155. — S. Kułakowski: Jan Kochanowskij. Berlin 1930 (w jęz. ros.). — B. W. Lewicki: Czy duch wagantów? *Słowo Pol.* 1930 nr 155. — M. Loret: Stosunki Polski z Włochami w ciągu wieków. *Myśl Nar.* 1930 nr 43. — Z. Lubertowicz: Poeta mocarstwowej Polski. *Polska Zach.* 1930 nr 39, 46. — S. Łempicki: Czasy J. Kochanowskiego. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 24 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.*); przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — S. Łempicki: Pamiątki po J. Kochanowskim. *Gaz. Lw.* 1930 nr 121. — S. Łempicki: Życie i śmierć klasyków. *Czas* 1930 nr 130. —

G. Maver: Jan Kochanowski. *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3. — J. N. Miller: Kochanowski — sprawcą. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — B. Nadolski: Pokłosie lektury poezji J. Kochanowskiego u Adama Mickiewicza. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — H. Opieński: J. Kochanowski w muzyce. *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — M. M. Pieszko: J. Kochanowski i Jan Zamoyski. Za-

mość 1930. — S. PODHORSKA-OKOŁÓW: Kobieta i kobiecość w poezji Kochanowskiego. *Bluszcz* 1930 nr 25. — R. POLLAK: Nawrót do Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — R. POLLAK: Uroda morza w polskim słowie. *Dzieje miast Rzeczypospolitej Polskiej*. T. 2. Poz. 1930; wyd. osob. Poz. 1947 s. 16. — T. REMER: Morał J. Kochanowskiego. *Słowo Pol.* 1930. — R. RYBICKI: Etyka J. Kochanowskiego. W-wa 1930. [Rec.: Z. CIECHANOWSKA. *Przegl. Powsz.* 1930 t. 188 s. 230; Z. CIECHANOWSKA. *Ruch Lit.* 1931; L. SIENKIEWICZ. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930)]. — T. SINKO: Kochanie wieku tego. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — J. SKOCZEK: „Immortalitas" w pojęciu J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) i odb. — E. STARCZEWSKI: Kochanowski w muzyce i pieśni. *Muzyka* 1930 nr 11-12. — Z. STAROWIEYSKA-MORSTINOWA: Kochanowski, poeta wsi. *Czas* 1930 nr 130. — M. STEĆKOW: W 400 rocznicę urodzin J. Kochanowskiego. *Filomata* 1930 l. XX. — C. STOIŃSKA: Kochanowski wczoraj i dziś. *Przegl. Powsz.* 1930 t. 186. — K. STROMENGER: J. Kochanowski w muzyce. *Tyg. Ilustr.* 1930 nr 22. — S. STROŃSKI: Czy grzech Kochanowskiego? *Kur. Warsz.* 1930 nr 155. — M. SZYJKOWSKI: Kochanowskiego czeskie poza grobem zwycięstwo. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — M. SZYJKOWSKI: Słowiańszczyzna przed świętem Kochanowskiego. *Ilustr. Kur. Codz.* 1930 nr 1292. — B. VYDRÁ: J. Kochanowski a Czesi. *Ruch Lit.* 1930 nr 5. — S. WINDAKIEWICZ: Jan Kochanowski. *Przegl. Współcz.* 1930 t. 33. — S. WINDAKIEWICZ: Poezja Kochanowskiego. *Myśl Nar.* 1930 nr 23.— S. WINDAKIEWICZ: Program czarnoleski. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — W. T. WISŁOCKI: Przyczynki do bibliografii Kochanowskiego w literaturach słowiańskich. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — S. ZABIEROWSKI: Kochanowski w wersji niemieckiej. *Ruch Lit.* 1930. — J. ŻYCKI: Kochanowski jako pisarz polityczny. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23.— H. ŻYCZYŃSKI: Jan Kochanowski. *Mies. Pedag.* 1930. —

Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Krakowie 8 i 9 czerwca 1930 r. Kr. 1931 (tu m. in.: S. BODNIAK: Kochanowski wobec zagadnień politycznych swej epoki; I. CHRZANOWSKI: Na szczytach kultury staropolskiej; W. FALLEK: Świat biblijny w twórczości Kochanowskiego; T. GRABOWSKI: Kochanowski wobec reformacji; W. HAHN: Wpływ Kochanowskiego na późniejszych poetów polskich; M. HARTLEB: J. Kochanowski i włoskie Cinquecento; J. HORÁK: J. Kochanowski w literaturze czeskiej (przekł. czeski tekstu zmienionego: J. Dolanský w: J. Horák: Z dějin literatur slovanských. Statí a rozpravy. Praga 1948); J. LANGLADE: Kochanowski vu par un Français; G. MAVER: Oryginalność Kochanowskiego; S. PIGOŃ: J. Kochanowski w sądach romantyków; przedr.: w książce: Na wyżynach romantyzmu. Kr. 1936; w: Studia literackie. Kr. 1951 *Lit. — Sztuka — Krytyka. Bibl. Nauk.* nr 16. [Rec.: A. BRÜCKNER: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932)]. — W. HAHN: Ziemia lubelska w życiu i twórczości J. Kochanowskiego. Lubl. 1931. — L. KAMYKOWSKI: J. Kochanowski nauczycielem pierwszego polskiego poety-mesjanisty. *Głos Lubelski* 1931 nr 275 i odb. — M. KASTERSKA: L'Oeuvre de Kochanowski. *La Revue Mondiale* 1931, 15 I. — M. J. LINDNER: Religijność J. Kochanowskiego. *Juventus Christiana* (W-wa) 1931. — J. SKOCZEK: „Vir bonus" w pojęciu J. Kochanowskiego. *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dział 1 t. 5 (1931); por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 10 (1930). [Rec.: T. M. *Myśl Nar.* 1932 nr 18]. — Z. SZMYDTOWA: Kochanowski jako artysta. *Pam. II Ogólnopol. Zjazdu Polonistów w Krakowie 6 i 7 czerwca 1930 r.* W-wa 1931; por. *Myśl Nar.* 1930 nr 25. — M. SZYJKOWSKI. Polská účast v českém národním obrození. T. 1. Praga 1931. — S. TATARÓWNA: Kochanowski jako człowiek i obywatel. *Pam. II... Zjazdu...*, jw. — S. WINDAKIEWICZ: J. Kochanowski w Czarnolesie. W czterechsetną rocznicę. *Pam. Świętokrzyski* 1931 i odb. Kielce 1931. —

W. BOROWY: Kamienne rękawiczki i inne studia i szkice literackie. W-wa 1932 (poszczególne studia druk. uprzednio m. in.: *Monografia Wisły*. B. m. 1922; *Warszawianka* 1925 nr 237; *Ziemia* 1930 nr 13, 14; *Przegl. Współcz.* 1930 t. 34; *Wiad. Lit.* 1930 nr 23); niektóre art. przedr. w książce: Studia i rozprawy. T. 1. Wr. 1952. — S. ŁUKASIK: La France et la Pologne à travers les siècles. 1. Paryż 1933. [Rec.: M. BRAHMER. *Przegl. Współcz.* 1933 t. 1 s. 130]. — T. MIKULSKI: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 30 (1933)]. — M. PISZCZKOWSKI: Moraliści staropolscy. T. 1. Lw. 1933. [Rec.: A. FEI. *Ruch Lit.* 1935; Odpowiedź M. Piszczkowskiego. Tamże]. — K. KOSIŃSKI: Jan Kochanowski. *Jednota* 1934 i odb. w książce: Syntezy literackie. W-wa 1934. — M. Z. MROCZEK: W hołdzie J. Kochanowskiemu w 350-lecie śmierci i I zbiorowego wyd. dzieł jego 1584-5. (Kr.) 1934. — S. A. SCHMIDT: Jan Kocha-

nowski. Lw. 1934 *Bibl. Szkoły Powsz.* nr 98. Z cyklu: *Pisarze Pol.* — H. Sobczakówna: Kochanowski jako tłumacz. Poz. 1934 *Prace Polon. Studentów Uniw. Poz.* nr 6. [Rec.: A. Fei. *Pam. Lit.* R. 32 (1935); P. Grebiennikow. *Ruch Lit.* 1935; A. Kowalkowski. Tamże; J. Kulczycka. *Polonista* 1935 s. 227; C. Zgorzelski. *Przegl. Powsz.* 1935 t. 206]. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 257 i odb. —

A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935). — S. Pigoń: J. Kochanowski w aureoli wieszcza narodowego. *Kur. Poz.* 1935 nr 1; przedr. w książce: Na wyżynach romantyzmu. Studia historycznoliterackie. Kr. 1936; w: Studia literackie. Kr. 1951 *Lit. — Sztuka — Krytyka. Bibl. Nauk.* nr 16. — W. Bruchnalski: Piękna kobieta w poezji Kochanowskiego. *Munera philologica L. Ćwikliński... oblata.* Poz. 1936 i odb. — B. Nadolski: Epoka stanisławowska wobec polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 449. — B. Nadolski: Łaciński renesans za Zygmunta Starego i jego znaczenie dla literatury polskiej. *Przegl. Klasyczny* 1936. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej".* W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — C. W. Steckel: J. Kochanowski und das Judentum. Ein Beitrag zur polnischen Literaturgeschichte. Wr. 1937. [Rec.: W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 35 (1938)]. — S. Wukadinović: Jan Kochanowski. Sein Leben und Werk. W: Jan Kochanowski. Eine Auslese aus seinem Werk. Wr. (1937). [Rec.: zob. niżej: O d p r a w a...]. — L. Zembrzuski: Medycyna i lekarz w twórczości M. Reja i J. Kochanowskiego. *Lekarz Pol.* 1937 i odb. — H. Krzemiński: Religijność Kochanowskiego, Mickiewicza i Kasprowicza. W-wa 1938. — J. Krzyżanowski: Poezja polska w wieku XVI. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 75-86. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938 s. 52-78. — S. Windakiewicz: Trzy sławne panegiryki na cześć Zamoyskiego. *Teka Zamojska* 1938 nr 1. — G. R. Noyes: Jan Kochanowski. *Great Men and Women of Poland.* Nowy Jork 1941. — C. W. Steckel: Wpływ Kochanowskiego na Relkovicia. Budapeszt 1943 (powielane). — F. L. Schoell: Patrimoine polonais. Rozdz. 1: Un grand poète de la Renaissance: Jan Kochanowski. Lozanna 1944. —

J. A. Król: O poezji chłopskiej. *Wieś* 1945 nr 13. — Z. Starowieyska-Morstinowa: Rozważania czarnoleskie. *Tyg. Powsz.* 1945 nr 40. — S. Adamczewski: Wstęp i wyd.: J. Kochanowski: Wybór poezji. Łódź 1946. [Rec.: W. Hahn: O nawrót do Kochanowskiego. *Tyg. Warsz.* 1947 nr 1]. — K. Czachowski: Artyzm Kochanowskiego. *Robotnik* 1946 nr 353. — M. Dąbrowska: Obrona Kochanowskiego. *Warszawa* 1946 nr 7. — A. Kawecka-Gryczowa: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich. W-wa 1946 s. 34-35. — K. Zawodziński: Czterdzieści lat z Kochanowskim, czyli metamorfozy pojęcia poezji. *Twórczość* 1946 z. 5. — K. Górski: Wstęp i wyd.: J. Kochanowski. Wybór poezyj. Wr. 1947 *Klasycy Lit.* t. 1. — F. Ilešić: Ze studiów nad literaturą polską w Jugosławii. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) s. 227-228. — J. Krzyżanowski: Kochanowski i humanizm w Polsce. W-wa 1947 *Wiedza Powsz.* Z cyklu: *Literatura Dawnej Polski* z. 4. [Rec.: *Książka i Kultura* 1947 nr 12; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951) s. 271]. — T. Ulewicz: J. Kochanowski mówi o Niemcach. *Nauka i Sztuka* 1947. — T. Ulewicz: Jeszcze o Kochanowskim i Niemcach. Tamże. — R. Pisarski: Ideał szlachcica u Reja, Górnickiego i Kochanowskiego. W książce: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1948). — R. Pisarski: J. Kochanowski, piewca polskiej wsi. Tamże. — J. Reychman: Kochanowski a Relković. *Odrodzenie* 1948 nr 6. — M. K. Stanek: Bóg w twórczości Kochanowskiego. *Niedziela* 1948 nr 37. —

T. Ulewicz: Świadomość słowiańska J. Kochanowskiego. Z zagadnień psychiki polskiego Renesansu. Kr. 1948 *Prace z Hist. Lit. Pol.* nr 8. [Rec.: H. Markiewicz: Kochanowski — protoplasta polskiej slawistyki. *Nowiny Lit.* 1948 nr 35; R. Pollak: „Kompleks słowiański" J. Kochanowskiego. *Przegl. Zach.* 1948 nr 10; C. Z. (Zgorzelski). *Tyg. Powsz.* 1948 nr 37; J. Skoczek. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951); T. S. Grabowski: Świadomość słowiańska J. Kochanowskiego. *Dziś i Jutro* 1951 nr 10; Z. Pędziński. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 234]. — S. Windakiewicz: J. Kochanowski, człowiek i artysta. W-wa 1948 Wiedza Powsz. Z cyklu: *Portrety Lit.* z. 2. — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Średniowiecze — Renesans — Barok. Dwanaście odczytów radiowych. Poz. 1948. — T. Ulewicz: Wstęp do wyd.: Jan Kochanow-

ski. Wybór poezji. Kr. 1950 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 53. — H. Markiewicz: „Kochanie wieku swego". *Dzien. Lit.* 1950 nr 15. — H. Markiewicz: Kochanowski żywy. *Przekrój* 1951 nr 314. — W. Weintraub: Kochanowski's Renaissance Manifesto. *The Slavonic Review* 1951 nr 75. — M. Cieśla: Der berühmteste polnische Renaissancedichter Jan Kochanowski. *Blick nach Polen* 1952 z. 8. — S. R. Dobrowolski: Rzecz czarnoleska. *Nowa Kultura* 1952 nr 25. — M. Jastrun: W Czarnolesie. Tamże. — J. Krzyżanowski: Wstęp i wyd.: Dzieła polskie. T. 1-2. (W-wa) 1952; wyd. 2 zupełne. T. 1-3. W-wa 1953; wyd. 3 W-wa 1955. [Rec.: Z. Hierowski: Dzieła polskie J. Kochanowskiego. *Świat i Życie* 1953 nr 38 (dod. do: *Dzien. Zach.*); A. W. Piotrowski: W stronę wielkiej poezji. *Przegl. Kult.* 1953 nr 7; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 284; L. B. *Życie Szkoły* 1954 nr 3; J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit. 1955* s. 346-347]. — A. Lam: Na szczytach polskiej poezji renesansowej. *Życie Lit.* 1952 nr 14. — J. Pietrusiewiczowa: Nad wierszami Jana z Czarnolasu. *Wieś* 1952 nr 26. — A. Sandauer: Jan Kochanowski. *Świat* 1952 nr 27. — A. Wróbel: Kochanowski a literatura niemiecka. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. —

K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 54-66 i in.; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: R. Pollak: O miejsce przekładów z literatur obcych w badaniach nad rozwojem polskiej literatury renesansowej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 96]. — K. Budzyk: O literaturze polskiej w dobie Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 5. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 119 nn. — A. Czermiński: Najpierwszy z poetów polskiego Odrodzenia. *Widnokrąg* 1953 nr 25 (dod. do: *Gaz. Poz.*; toż pod różnymi tyt. w kilkunastu pismach prowincjonalnych). —

S. R. Dobrowolski: Dzieło mistrza z Czarnolasu. *Trybuna Wolności* 1953 nr 41. — M. Grad: Jan Kochanowski, twórca poezji polskiej. *Poznajemy świat* 1953 nr 3 (dod. do: *Zielony Sztandar*). — K. Harmacińska: Postępowy i patriotyczny charakter twórczości J. Kochanowskiego. *Głos Tyg.* 1953 nr 22 (dod. do: *Głos Koszaliński*). — J. Z. Jakubowski: Tradycje J. Kochanowskiego w polskiej literaturze. *Polonistyka* 1953 nr 5. — A. Hutnikiewicz: Glosy o Kochanowskim. *Dziś i Jutro* 1953 nr 39. — M. Jastrun: O Janie z Czarnolasu. *Rocznice i obchody kulturalne.* T. 1: Epoka Odrodzenia. W-wa 1953. — J. Krzyżanowski: Poeta żywy. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 i osob. pt. Poeta żywy. Rzecz o Janie Kochanowskim. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych*..., jw. [Dyskusja: J. Ziomek: O miejsce Janickiego w rozwoju poezji polsko-łacińskiej oraz właściwą interpretację „Zgody", „Satyra" i „Trenów". *Odrodzenie w Polsce*..., jw. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 285]. — J. Krzyżanowski: Poeta żywy. *Życie Lit.* 1953 nr 42. [Rec.: Rok polskiego Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 6]. — J. Krzyżanowski: Ludowość w poezji Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) i odb. Wr. 1954; por. J. Krzyżanowski: Ludowość..., jw. *Pol. Sztuka Lud.* 1953 nr 4/5. [Rec.: C. Backvis, jw. s. 286]. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 passim; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: W. Chwalewik: Proza traktatów naukowych i przekład Biblii Wujka jako ważne zjawiska okresu prozy renesansowej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.]. —

A. Lisiecka: Kochanowski żywy dla wsi. *Wieś* 1953 nr 51/52. — Mała kronika życia i twórczości J. Kochanowskiego. Przy wyd.: Odprawa posłów greckich. W-wa 1953. — J. Mikke: Jan Kochanowski — poeta prawdy i walki polskiego Odrodzenia. *Rocznice i obchody kulturalne*..., jw. — Jan Kochanowski. Wieczór literacki. *Rocznice i obchody kulturalne*..., jw. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 rozdz. pt. Zdobycze łacińskiej poezji Kochanowskiego; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: J. Krókowski: W sprawię periodyzacji poezji polsko-łacińskiej i oceny etapów jej rozwoju. Tamże s. 250-251; K. Kumaniecki: Średniowieczna a humanistyczna poezja polsko-łacińska. Konieczność różnicowania jej znaczenia i metod badawczych. Tamże s. 249]. — W. Tomkiewicz: Organizacja twórczości polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Pol-*

sce..., jw. T.5: Historia sztuki. W-wa 1958; por. W. Tomkiewicz: Organizacja... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. s. 34. — J. Ziomek: Jan Kochanowski. Rekonesans. W-wa 1953. (Zob. też: J. Krzyżanowski: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 229-230; J. Ziomek. Tamże s. 232--233). — J. Ziomek: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 119-137 i in; por. J. Ziomek (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: J. Krzyżanowski: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej..., jw., s. 229-230; J. Ziomek: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 254-255]. — J. Ziomek: Uwagi o liryce Kochanowskiego. *Życie Lit.* 1953 nr 26. — *Odrodzenie w Polsce. Przewodnik po Wystawie w Muzeum Narodowym w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 75 nn. —

R. Brtáň: Drobiazgi o J. Kochanowskim i Słowakach. *Zwrot* 1954 nr 9. — K. Budzyk: O metodzie artystycznej polskiej literatury okresu Odrodzenia. *Pam. Lit.* 45 (1954) z. 1. — A. Czermiński: Poeta żywy. *Echo Tyg.* 1954 nr 30 (dod. do: *Gaz. Kr.*); toż *Głosy znad Odry* 1954 nr 31 (dod. do: *Trybuna Opolska*); *Słowo Tyg.* 1954 nr 31 (dod. do: *Słowo Ludu*). — M. Jastrun: Wstęp do wyd.: Poezje wybrane. W-wa 1954. (Przypisy: J. Krzyżanowski). — J. Kott, K. Wyka: Książka J. Krzyżanowskiego „Historia literatury polskiej". *Nowe Drogi* 1954 nr 2. — J. Krzyżanowski: Mikołaja Reja „Krótka rozprawa" na tle swoich czasów. W-wa 1954 s. 153, 187-192. — Z. Libera: Wstęp do wyd.: Wiersze. Oprac. I. Korsak. W-wa 1954. — A. Nowicki: Kochanowski a Kopernik. *Wiedza i Życie* 1954 nr 7. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — S. Skwarczyńska: Wstęp do nauki o literaturze. T. 1. W-wa 1954 s. 197, 272, 307, 338; t. 2. W-wa 1954 s. 191, 209, 450-453, 457-458, 460-462, 464-465, 474--479. — R. Sobol: Wstęp i wyd.: Wybór poezji. Wr. 1954 *Nasza Bibl.*; toż wyd. 2 uzup. Wr. 1956. — Z. Szmydtowa: Przysłowia i zwroty przysłowiowe w utworach Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 1. — Z. Żabicki: Poeta wiecznie żywy. *Iskry* 1954 nr 31. —

J. Bečka: Polské písemnictví ve světle českých překladů. *Česko-polský sborník vědeckých prací.* T. 2. Praga 1955. — S. Furmanik: O interpunkcji w drukach staropolskich. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3/4. — T. Kardos: A magyarországi humanizmus kora. Budapeszt 1955. [Rec.: T. Csorba: Doba humanizmu na Węgrzech. *Kultura i Społeczeństwo* 1957 nr 1 s. 208, 210]. — J. Krzyżanowski: Jan Kochanowski, poeta humanista. W-wa 1955 *Mała Bibl. Tow. Wiedzy Powsz.* S. 7: *Lit.-Artyst.*; por. J. Krzyżanowski: Jan Kochanowski..., jw. W-wa 1954. (Maszynopis powiel.). — W. Strzelecki: Wstęp do: Rzymska elegia miłosna. (Wybór). Oprac. G. Przychocki, W. Strzelecki. Wr. 1955 *BN* II, 90 s. LXXXIV--LXXXV. — M. Szyrocki: Niemieckie echa twórczości Kochanowskiego, Szymonowica i Modrzewskiego. *Sobótka* t. 10 (1955). — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1956. — T. Kruszewska: Funeralna poezja J. Kochanowskiego na tle poetyki renesansowej. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. B. Bieruta* S. A nr 2. — E. Lipiński: Polska myśl ekonomiczna okresu Odrodzenia. W książce: Studia nad historią polskiej myśli ekonomicznej. W-wa 1956. — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 149-169. — D. Piskorz: Adam Władysławiusz. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. ...*, jw. — W. Tomkiewicz: Stosunek pisarzy polskich doby humanizmu do sztuki. *Studia renesansowe* t. 1 (1956) s. 37-40 i in. — Jan Kochanowski. *Album pisarzy polskich.* W-wa 1956. — O. S. Popiołek: Teksty Kochanowskiego w starym śpiewniku śląskim. W książce: Sprawy i wydarzenia opolskie. Kat. 1957. — P. Rybicki: Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S.: *Hist. Nauk Społ.* z. 1 (1957) s. 22. — M. Szyrocki, Z. Żygulski: Wstęp: Silesiaca. Wybór z dzieł pisarzy śląsko-niemieckich XVII wieku w tekstach oryginalnych i polskich przekładach. W-wa 1957. — Z. Szmydtowa: Erazm z Rotterdamu a Kochanowski. *Przegl. Hum.* 1958 nr 2. — S. Wędkiewicz: La Connaissance du XVI-e siècle polonais en France. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957)) s. 166-167 i in. — J. Krzyżanowski: Mądrej głowie dość dwie słowie. T. 2: Dwie nowe centurie przysłów polskich. W-wa 1960. — B. Na-

DOLSKI: Drogi życia i twórczości J. Kochanowskiego. Wstęp do: Jan Kochanowski. Życie — twórczość — epoka. Materiały... W-wa 1960 *Bibl. „Polonistyki"*. (Tu także przedruki fragm. opracowań dot. J. Kochanowskiego i epoki); wyd. 2 W-wa 1962. — W. OBOLEWICZ: Jan Kochanowskij i jego litieraturnaja diejatielnost'. W: Jan Kochanowskij: Izbrannyje proizwiedienija. Izdanije podgotowił S. S. Sowietow. Moskwa 1960 *Akadiemija Nauk SSSR Litieraturnyje pamiatniki*. — J. ZAREMBA: Juliusz Słowacki o poezji J. Kochanowskiego. *Roczn. Nauk.-Dydaktyczny* Z. nauk. 11: *Filologia Pol. Prace Historycznolit.* Kr. 1961. — T. ULEWICZ: Jana Kochanowskiego miejsce i znaczenie w literaturze europejskiej. *Ruch Lit.* 1962. — R. POLLAK: Szczytowe osiągnięcia literatury staropolskiej. *Pam. Lit.* R. 53 (1962). — A. MILSKA: Pisarze polscy. Wybór sylwetek. W-wa 1963. — S. NIEZNANOWSKI: Początki baroku w poezji polskiej. *Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej.* W-wa 1963. — J. PELC: Przemiany monologu lirycznego w poezji polskiej schyłku XVI i XVII wieku. Tamże.

Zjazdy naukowe

W trzechsetną rocznicę Jana Kochanowskiego 1584-1884. Kr. 1884. — B-x: Na uroczystość jubileuszu J. Kochanowskiego. *Dwutyg. dla Kobiet* 1884 nr 20. — Jubileusz J. Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1884 nr 131. — Wystawa zabytków z czasów J. Kochanowskiego w Krakowie. *Kur. Poz.* 1884 nr 136, 138. — W trzechsetną rocznicę zgonu J. Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1884 nr 143. — Poświęcenie kamienia węgielnego pod pomnik J. Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1884 nr 144. — Dokument złożony pod kamieniem węgielnym pomnika J. Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1884 nr 145. — L. ĆWIKLIŃSKI: Zjazd historyczno-literacki im. Kochanowskiego odbyty w Krakowie w dn. 28-30 maja 1884 r. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73. — *Pamiętnik Zjazdu historyczno-literackiego imienia Jana Kochanowskiego. Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 5 (1886). — Program Zjazdu historyczno-literackiego imienia Jana Kochanowskiego w 1884 r. Tamże. —

A. PRĘDSKI: Czterechsetlecie Kochanowskiego. Przypomnienie. *Wiad. Lit.* 1929 nr 12. — T. PIETRZYKOWSKI: Echa obchodu poznańskiego r. 1884 w aktach policji pruskiej. *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — A. WOJTKOWSKI: Uroczystości ku czci Kochanowskiego w Poznaniu r. 1884 i 1889. *Kur. Poz.*, jw. — Zjazd naukowy im. Kochanowskiego. *Tyg. Ilustr.* 1930 nr 13. — Jak nauka polska uczci czterechsetlecie Kochanowskiego? *Polonia* 1930 nr 2036. — Program uroczystości Zjazdu naukowego im. J. Kochanowskiego w Krakowie. Komunikat Komitetu Zjazdu. *Polska Zach.* 1930 nr 151. — Zjazd naukowy im. Kochanowskiego w Krakowie. *Tęcza* 1930 z. 20. — S. KUTRZEBA: Zjazd naukowy im. Kochanowskiego w Krakowie. *Czas* 1930 nr 67. — *Pamiętnik Zjazdu Naukowego im. Jana Kochanowskiego w Krakowie 8 i 9 czerwca 1930.* Kr. 1931. [Rec.: A. BRÜCKNER: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); H. BARYCZ. *Kwart. Hist.* 1934]. — M. JAROSŁAWIECKA: Zjazd naukowy im. Jana Kochanowskiego. Wystawa zabytków sztuki i kultury z epoki polskiego Renesansu. Kr. 1930. — *Kultura staropolska.* Kr. 1932. [Rec.: K. CZACHOWSKI: Kultura Złotego Wieku. *Tyg. Ilustr.* 1932 nr 47; R. POLLAK. *Pam. Lit.* R. 29 (1932); T. SINKO: Pełnia życia Polski renesansowej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1932 nr 2 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 11); J. FELDMAN. *Wiad. Lit.* 1933 nr 13]. — L. DOBRZYŃSKA-RYBICKA, B. SZULC-GOLSKA: Katalog wystawy regionalnej ku czci J. Kochanowskiego urządzonej przez Poznańsko-Pomorskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich w Poznaniu w dniach 1-5 czerwca 1930. Poz. 1930. — Z. CIECHANOWSKA: Kochanowski-Tage in Krakau. *Slavische Rundschau* 1930. — K. ESTREICHER: Sztuka czasów Kochanowskiego. *Czas* 1930 nr 130. — W. MIEMIEC: Zjazd naukowy im. J. Kochanowskiego. *Ateneum Kapłańskie* 1930. — J. PARANDOWSKI: Rocznica Kochanowskiego. *Pam. Warsz.* 1930 z. 4/5 s. 3. — S. PIGOŃ: Po zjeździe naukowym im. J. Kochanowskiego. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930). — H. OESTERREICHER: Pokłosie językoznawcze Zjazdu naukowego im. J. Kochanowskiego. *Język Pol.* 1930 nr 4. — R. POLLAK: Po Zjeździe im. J. Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1930 nr 266. — Z. WASILEWSKI: Refleksje jubileuszowe. *Kur. Poz.* 1930 nr 274. — Ze Zjazdu im. Kochanowskiego. *Myśl Nar.* 1930 nr 25. — J. DROBNIK: W słońcu poezji Kochanowskiego. *Tęcza* 1930 z. 27. — j. k. (J. KISIELEWSKI): Rocznica Kochanowskiego w prasie. Tamże. — Kochanowski w roku jubileuszowym. *Przegl. Hum.* 1932 s. 104, 313. — T. SINKO. *Przegl. Współcz.* 1932 t. 41 s. 357. — K. CZACHOWSKI. *Czas* 1932 nr 126. — F. B.: Dni J. Kochanowskiego w Czarnolesie i Zwoleniu. *Ruch Lit.* 1961.

Por. także numery specjalne czasopism. Z ważniejszych: *Przegl. Pol.* 1884 t. 73: Zeszyt pamiątkowy na uczczenie 300-letniej rocznicy J. Kochanowskiego; *Kłosy* 1885: Numer jubileuszowy Kochanowskiego 1026; *Pam. Lit.* R. 27 (1930); *Ruch Lit.* 1930 nr 5; *Wiad. Lit.* 1930 nr 23; *Silva Rerum* 1930 z. 4/7: Janowi Kochanowskiemu 1530-1930; *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930); *Język Pol.* 1930 nr 5/6; *Kur. Poz.* 1930 nr 261; *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3: Numero speciale dedicato al quarto centenario della nascità del poeta polacco Jan Kochanowski.

Rozprawy, studia i przyczynki o poszczególnych utworach

Fraszki: J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego. 3: Fraszki Kochanowskiego pod względem oryginalności. Poz. 1857. — P. Chmielowski: Dwa sonety J. Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 4. — Felicyan (F. Faleński): Pogadanka o „Fraszkach" J. Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1881 t. 2. — F. Faleński: O sposobie czytania fraszki Kochanowskiego „Raki". *Bibl. Warsz.* 1881 t. 3. — A. G. Bem: Śmielsze błyski humoru satyrycznego w literaturze staropolskiej. Szkicowe studium. *Ognisko.* W-wa 1882; przedr. w książce: Studia i szkice. W-wa 1904; Pisma krytyczne. Oprac. Z. Żabicki. W-wa 1963 *Bibl. Studiów Lit.* — J. Bystroń: Geneza fraszki Kochanowskiego „Do Anny". *Przegl. Pol.* 1884/85 t. 1; przedr. *W trzechsetną rocznicę J. Kochanowskiego 1584-1884.* Kr. 1884. — K. Morawski: Z życia towarzyskiego w epoce Zygmunta Augusta. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; przedr. jw. oraz w książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa 1922. — L. Mizerski: Anakreon i jego pieśni. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 21 (1895) s. 27-104. — S. Zathey: O fraszce J. Kochanowskiego „Sen". *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — S. Zathey: „Fraszki" J. Kochanowskiego. Studium literackie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. Kr. 1903. — S. Windakiewicz: Erotyk Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — A. Brückner: Drobiazgi krytyczne. 2: Fraszka „O Łazarzowych księgach". *Prace Filol.* t. 6 (1907). — K. Kaszewski: Wstęp do wyd.: Anakreon, jego dzieło i przekłady polskie. W-wa 1907. — E. Korol: Wpływ greckiej literatury na „Fraszki" J. Kochanowskiego. *Spr. Gimn. w Przemyślu* 1907. — K. Jarecki: Pierwsze polskie tłumaczenie Anakreonta. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — K. Kapałka: Niemieckie tłumaczenie „Fraszek" Kochanowskiego i „Kolędy" z r. 1652. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). — K. Morawski: Walka o język polski w czasach Odrodzenia. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 18. — W. Folkierski: Sonet polski XVI w. a francuska Plejada. *Przegl. Warsz.* 1924 t. 2. — W. Folkierski: Wstęp do antologii: Sonet polski. Kr. 1925 *BN* I, 82. — S. Łempicki: „Pijane piosenki" Jana z Czarnolasu. *Gaz. Lw.* 1925, 25 XII; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — S. Łempicki: Wstęp i wyd.: Fraszki. Lw. 1928. — S. Adamczewski: Wstęp i wyd.: J. Kochanowski: Wybór poezji. W-wa 1929 *Wielka Bibl.* nr 134. — F. Ilešić: Miklošićev prevod „Lipe" Jana Kochanovskego. *Časopis za Zgodovino in Narodopisje* (Maribor) 1929, I i odb. — S. Kot: Zaniedbania polskie wobec przeszłości kulturalnej Śląska. *Zaranie Śląskie* 1929 s. 219. — J. Birkenmajer: O sonetach Jana z Czarnolasu. *Myśl Nar.* 1930 nr 23. — W. Budka: Przyczynki chronologiczne do niektórych poezji J. Kochanowskiego. *Silva Rerum* 1930 s. 4/7 i odb. — S. Łempicki: Cochanoviana: 1. „Foricoenia". *Pam. Lit.* R. 27 (1930); przedr. pt. Fraszki łacińskie Jana z Czarnolasu. 3. „Foricoenia" a „Fraszki". W książce: Renesans..., jw.; por.: Uwagi o „Foricoeniach" J. Kochanowskiego. *Spr. PAU* 1929 nr 3. — B. Nadolski: Cochanoviana. 2: Interpretacja kilku fraszek. *Ruch Lit.* 1931. — A. Brückner: Księga miłości J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). — M. Wrześniewska: Uwagi o Gulistanie i fraszce polskiej. *Lwów Lit.* 1937 nr 3. —

R. Wroczyński: Najwdzięczniejsze fraszki staropolskie. *Rzeczy Ciekawe* 1946 nr 9. — R. Pollak: Wstęp do: Adam Korczyński: Fraszki. Wr. 1950 *BN* I, 134. — W. Floryan: Posłowie do wyd. fotooffsetowego: Fraszki. Wr. 1953. [Rec.: W. Brodzki: Śladami pierwodruków. *Sprawy i Ludzie* 1954 nr 2 (dod. do: *Gaz. Robot.*)]. — A. Jelicz: Wstęp i wyd.: Fraszki. Wybór. W-wa 1956. — L. Winniczuk: Twórczość poetek greckich. W-wa 1956 *Bibl. Meandra* 22 s. 139-140, 143-144. — L. Szczerbicka: Ze studiów nad chronologią „Fraszek" J. Kochanowskiego. *Prace literackie* 1 (1956) *Zeszyty Nauk. Uniw. Wr. B. Bieruta* S. A nr 2. — P. Zwoliński: Przyczynek do chronologii „Fraszek" J. Kochanowskiego. *Poradnik Język.* 1956 z. 10. — J. Pelc: Chronologia „Fraszek" J. Kochanowskiego. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — J. Pelc: Wstęp i wyd.: Fraszki. Wr. 1957 *BN* I, 163. [Rec.:

S. Grzeszczuk. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4].

Odprawa posłów greckich: L. Osiński: O pierwiastkowej drammatyce w Polszcze. *Sybilla Nadwiślańska* 1821 s. 51-53, 141-145. — K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 1. W-wa 1841 s. 118-126. — K. Mecherzyński: Rozbiór dramatu „Odprawa posłów greckich" J. Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1849 t. 3. — P. Chmielowski: Szkice z dziejów dramatu polskiego. *Echo Muzyczne i Teatr.* 1884 nr 47/49. — L. H. Siemieński: Znaczenie Odprawy posłów greckich J. Kochanowskiego. W książce: Kilka rysów z literatury i społeczeństwa. T. 2. W-wa 1859. — J. Kallenbach: Odprawa posłów greckich J. Kochanowskiego, jej wzory i geneza. *Rozpr. AU Wydz. Filol* t. 10 (1884) i odb. Kr. 1883. [Rec.: M. (Morawski). *Przegl. Pol.* 1884 t. 72 s. 182; *Ateneum* 1884 t. 3 s. 197]. — W. Nehring: Odprawa posłów greckich J. Kochanowskiego. W: J. Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884; przedr. w książce: Studia literackie. Poz. 1884. — R. Plenkiewicz: Geneza i rozbiór „Odprawy posłów greckich". *Bibl. Warsz.* 1896 t. 3; przedr. w monografii: Jan Kochanowski, jego ród, żywot i dzieła. J. Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 4. W-wa (1897). [Rec.: A. Mazanowski: Przegląd najnowszych badań z historii literatury polskiej 1893-1896. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 53 s. 406-411]. — H. Biegeleisen: Geneza „Odprawy posłów greckich". *Muzeum* 1897; por. *Głos Narodu* 1897 nr 104. [Rec.: W. Hahn: Nowości naukowe i literackie. *Ateneum* 1900 t. 4 s. 188--189]. — P. Chmielowski: Nasza literatura dramatyczna. T. 1. Petersb. 1898. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI w. Lw. 1906 s. 107-113. [Rec.: S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* 1907 t. 95 s. 226, 230]. — B. Chlebowski: Wstęp do wyd.: Odprawa... W-wa 1907 *Wybór Pisarzów Pol. dla Domu i Szkoły* nr 3; toż W-wa 1917; przedr. pt. Odprawa posłów greckich. W: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — W. Ogrodziński: Przyczynki do znajomości autorów klasycznych w Polsce XVI i XVII w. *Stromata in honorem C. Morawski.* Kr. 1908 s. 135-138. — W. Bruchnalski: Nowe źródła twórczości J. Kochanowskiego. 1. Odprawa posłów greckich. *Spr. AU* 1909 nr 7. — T. Dobrowolski: O Kochanowskiego „Odprawie..." słów kilka. (Ze studiów nad Renesansem). *Spr. Dyrekcji c. k. Gimn. VIII za r. szk. 1913.* Lw. 1913. [Rec.: Z. Gerstmann. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915) s. 403]. — T. Sinko: Jeszcze jedno źródło „Odprawy" Kochanowskiego. *Eos* 1916. —

T. Sinko: Przyczynki do „Odprawy posłów greckich" J. Kochanowskiego. *Spr. PAU* 1919 nr 8. — T. Sinko: Wstęp i wyd.: Odprawa posłów greckich. Kr. 1919 *BN* I, 3; wyd. nast. zob. Twórczość poz. 9. [Rec.: S. Lam. *Dzien. Powsz.* 1919 nr 307; K. M. (Morawski). *Czas* 1919 nr 294; J. Sajdak. *Kur. Poz.* 1919 nr 288; *Nowa Reforma* 1919 nr 413; J. Kallenbach. *Nasz Kraj* 1920 nr 82; K. Nitsch: O nowych wydaniach Kochanowskiego. *Język Pol.* 1921 z. 1; E. Kucharski. *Kur. Lw.* 1922 nr 101; J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21; C. Agosti Garosci: Edizioni Kochanowskiane nella „Biblioteka Narodowa". *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3]. — S. Hammer: O wpływie tragedii Eurypidesa „Hippolitos" na poezję hellenistyczną. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 1 (1921) z. 1. — S. Windakiewicz: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921. — T. Sinko: Święto renesansowe na Wawelu. *Czas* 1923, 20 VI. — Przedstawienie teatralne na Wawelu. *Dzien. Poz.* 1923 nr 141. — J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce wieku XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25. — S. Adamczewski: Wstęp i wyd.: Odprawa posłów greckich. W-wa 1929 *Wielka Bibl.* nr 44. — K. Krajewski: „Odprawa posłów greckich" jako tragedia renesansowa. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — S. Wukadinović: Przy wyd. przekł. niem.: Die Abfertigung der griechischen Gesandten... Poz. (1929). [Rec.: R. Dyboski: Kochanowski po angielsku i po niemiecku. *Czas* 1929 nr 296; J. A. Gałuszka: Cieniom Kochanowskiego. *Polonia* 1930 nr 2016; L. Tomanek. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 13 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 78); Jag. (J. A. Gałuszka). *Gaz. Lit.* 1931/32]. —

J. Kleiner: Oryginalność Odprawy posłów greckich. *Filomata* 1930 l. XX. — S. Nowiński: Pierwsza „Odprawa posłów greckich" na Wawelu. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 24 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* 152). — Z. Wasilewski: Na widowni. Kochanowski dotarł do Ujazdowa. *Myśl Nar.* 1930 nr 25. — S. Windakiewicz: Le Renvoi des ambassadeurs grecs. *Pologne Littéraire* 1930 nr 43/45. — T. Zieliński: Odprawa posłów greckich w starożytności. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — B. Nadolski: Cochanoviana. W sprawie genezy „Odprawy posłów greckich". *Ruch Lit.*

1931. — S. Łobaczewska: O muzyce Henryka Jareckiego do „Odprawy posłów greckich". *Przegl. Hum.* 1932 s. 31. — K. Czachowski: Morze w dawnej poezji polskiej. *Gaz. Pol.* 1933 nr 177; *Rzeczpospolita* 1945 nr 265. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — T. Sokołowski: Zygmuntowskie tradycje renesansowe w „Odprawie posłów greckich". *Pam. Lubelski za lata 1931-34.* T. 2. Lubl. 1935. — S. Rakowiecki: Odprawa posłów greckich J. Kochanowskiego. Studium literacko-krytyczne. W-wa 1937. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 30 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 198]. — S. Wukadinović: Przy wyd.: Jan Kochanowski. Eine Auslese aus seinem Werk. Wr. (1937). [Rec.: K. Bittner. *Slavische Rundschau* (1937); Kochanowski w przekładzie niemieckim. *Kultura* 1937 nr 6; por.: O Kochanowskim w piśmie niemieckim. *Kultura* 1937 nr 41]. — W. Horzyca: Na miarę „Dziadów". *Pion* 1939 nr 12. — Z. Żygulski: Tragedie Seneki a dramat nowożytny do końca XVIII wieku. Cz. 1. *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dz. 1 t. 8 z. 3 (1939) s. 158-162. —

K. Górski: Wstęp do wyd.: Odprawa posłów greckich. Wr. 1947 *Klasycy Literatury* t. 2; toż Wr. 1949. — S. Łempicki: Nota wydawcy do wyd.: Odprawa... Kr. 1947 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 19; wyd. nast. zob. twórczość poz. 9. — Z. Szmydtowa: „Odprawa posłów greckich". Studium morfologiczne. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) i odb. W-wa 1948; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I Językoznawstwa i Historii Lit.* 1947. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 689; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; H. Secomska. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3]. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948. — A. Górski: Lęk kasandryczny. *Tyg. Warsz.* 1948 nr 19. — W. Strzelecki: Jeszcze jedno źródło „Odprawy" Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951). [Rec.: C. Hernas, jw.]. — C. Backvis: Le Renvoi des Ambassadeurs Grecs, tragédie classique et drame polonais. *Mélanges Henri Grégoire.* Bruksela 1951 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 11) i odb. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 365 i nadb. —

W. Natanson: Dlaczego zapomniano o „Odprawie"? *Przegl. Kult.* 1953 nr 34.— W. Natanson: Najświetniejsza tragedia polskiego Renesansu. *Świat i Życie* 1953 nr 25 (dod. do: *Dzien. Zach.*). — Z. Raszewski: Stan badań nad inscenizacją teatru staropolskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956. — Z. Szczakowski: Wstęp do wyd.: Odprawa posłów greckich. Wr. 1953 *Nasza Bibl.* — W. Tomkiewicz: O powiązaniu badań nad elementami wizualnymi teatru renesansowego i sztukami plastycznymi tego okresu. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. — A. Cieński: Wstęp do wyd.: Odprawa posłów greckich. Wr. 1956 *Nasza Bibl.* (Przypisy: H. Kiernicka); toż: Wr. 1957; Wr. 1959. — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — C. Backvis: Teatr Wyspiańskiego jako urzeczywistnienie polskiej koncepcji dramatu. *Pam. Teatr.* 1957 nr 3/4. — H. Kindermann: Theatergeschichte Europas. T. 2. Salzburg 1959 s. 400-403. — Z. R. (Raszewski): Kochanowski Jan. *Enciclopedia dello Spettacolo* (Rzym) t. 6 (1959). — W. Strzelecki: Przyczynki do wpływu tragedii Seneki na Jana Kochanowskiego. *Eos* 1959/60. — T. Ulewicz: Geneza i chronologia „Odprawy posłów greckich". *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 57 (1961). — T. Ulewicz: Wstęp i wyd.: Odprawa posłów greckich. Wr. (1962) *BN* I, 3. — J. Kułtuniakowa: „Odprawa posłów greckich" J. Kochanowskiego wobec tragedii renesansowej. Poz. 1963 *Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz. Prace Wydz. Filol. S. Filologia Pol.* nr 4. — Z. Szmydtowa: Refleksje nad oryginalnością „Odprawy posłów greckich". *Przegl. Hum.* 1963.

Pieśni: H. C. (Cegielski): O J. Kochanowskim jako poecie lirycznym i jego stosunku do w. XVI. *Przyj. Ludu* 1837 nr 2-4, 6-7. — Felicyan (F. Faleński): J. Kochanowski jako poeta liryczny. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 256-257. — P. Chmielowski: Sobótka. Zestawienie dwu wieków i dwu indywidualności. *Tyg. Ilustr.* 1875; przedr. w książce: Studia i szkice z dziejów literatury polskiej. S. 1. Kr. 1886. — J. Przyborowski: J. Kochanowskiego „Pieśń o potopie". *Ateneum* 1876 t. 1. — J. Rymarkiewicz: J. Kochanowskiego „Pieśń świętojańska o Sobótce". *Ateneum* 1876 t. 4; przedr. uzup. pt. Pieśń świętojańska o Sobótce wedle wydania Andrzeja Piotrkowczyka R. P. 1617. Poz. 1884; por.: Appendix lingwistyczny do wiadomości o Sobótce. (Z listów Kaliny do Jana Rymarkiewicza). *Warta* 1884 nr 541 nn. [Rec.: A. Kalina. *Przegl. Powsz.* 1885 t. 1 i odb. pt. Pieśń

świętojańska o Sobótce. Rozbiór krytyczny. Kr. 1885; S. Matusiak. *Przegl. Powsz.* 1885 t. 1 Dod. s. 258-259; W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 8 (1885)]. — M. Sękowski: Kilka słów o pieśniach J. Kochanowskiego. *Spr. Gimn. w Nowym Sączu* 1876. — P. Parylak: O pieśniach J. Kochanowskiego z uwzględnieniem poetów klasycznych. *Spr. Gimn. w Stanisławowie* 1879 i odb. — A. Bełcikowski: O nowej jakoby pieśni J. Kochanowskiego słów kilka. *Nowa Reforma* 1883 nr 215 i odb.; przedr. *Tyg. Ilustr.* 1883 nr 42. — P. Chmielowski: Pieśń ,,O potopie". ,,*Na pomoc*". *Wydawnictwo na dochód ofiar powodzi Wisły.* W-wa 1884. — M. Bobowski: Polskie pieśni katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 19 (1893). — L. Mizerski: Anakreon i jego pieśni. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 21 (1895). — J. F. Kozin: Kriticzeskija etiudy o niekotorych liriczeskich proizwiedienijach J. Kochanowskogo. *Kijewskija Uniwiersitietskija Izwiestija* cz. 2 (1898) nr 1. [Rec.: R. Plenkiewicz. *Kwart. Hist.* 1898]. — R. Koppens: Anecdota Sarbieviana. *Spr. Gimn. ... w Bąkowicach* 1900. —

S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901. — S. Dobrzycki: Geneza pieśni Kochanowskiego ,,Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary". *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — T. Wierzbowski: Ze studiów nad Kochanowskim. 1. Pieśń ,,Czego chcesz od nas, Panie". *Pam. Lit.*, jw. — S. Windakiewicz: Erotyk Kochanowskiego. *Pam. Lit.*, jw. — A. Brückner: Ze studiów nad Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — S. Windakiewicz: Pieśni i dumy rycerskie XVI w. *Pam. Lit.*, jw. — B. Chlebowski: Pieśń ,,O zburzeniu Sodomy". Nieznany utwór J. Kochanowskiego. *Z wieku Mikołaja Reja.* W-wa 1905; przedr.: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — S. Dobrzycki: Pieśń Kochanowskiego na obczyźnie. *Pam. Lit.* R. 5 (1906). — S. Dobrzycki: Pieśni Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb.; fragm. pt. Ludowość w ,,Sobótce" Kochanowskiego. *Lud* t. 9 (1905). — B. Chlebowski: W kwestii autorstwa pieśni ,,O zburzeniu Sodomy". *Pam. Lit.* R. 5 (1906); przedr. w: Pisma. T. 2. W-wa 1912. — K. Kaszewski: Wstęp do przekł. Anakreonta: Anakreon, jego dzieło i przekłady polskie. W-wa 1907. — S. Matusiak: Sobótka. Szkic etnograficzny. *Lud* t. 13 (1907) i odb. — A. Bednarowski: Horatii lyricorum apud Cochanovium vestigia. *Spr. Gimn. w Brodach* 1908 i odb. — K. Jarecki: Pierwsze polskie tłumaczenie Anakreonta. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — A. Simonówna: Pieśń Kochanowskiego ,,Nadziei nie trzeba tracić" w tłumaczeniu niemieckim z XVII w. *Pam. Lit.*, jw. — T. Sinko: ,,Sobie śpiewam a Muzom". *Eos* 1909; przedr. w książce: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17. —

S. Windakiewicz: Program literacki Kochanowskiego. *Przegl. Warsz.* 1921 nr 2 i odb. [Rec.: Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 170 s. 231]. — S. Łempicki: ,,Pijane piosenki" Jana z Czarnolasu. *Gaz. Lw.* 1925, 25 XII; przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — A. Brückner: Pierwotny erotyk polski. *Przegl. Współcz.* 1926 t. 17. — T. Sinko: Pokłosie czarnoleskie. 4. Nowe źródła ,,Pieśni". *Spr. PAU* 1926 nr 8. — Z. Tołwiński: ,,Pieśń świętojańska o Sobótce". Jednolitość treści i układu. *Ignacemu Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy. 1910-1925.* Lubl. 1926. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI w. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21; R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 25 (1928)]. — J. Krzyżanowski: O ,,»spuszczaniu« bydła" w ,,Pieśni o Sobótce" Kochanowskiego. *Język Pol.* 1927 z. 3. — T. Sinko: Wstęp i wyd.: Pieśni. Kr. 1927 *BN* I, 100; wyd. 2 Wr. 1948. [Rec.: M. Hartleb. *Pam. Lit.* R. 24 (1927); J. Kallenbach. *Ruch Lit.* 1927; J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21; S. Łempicki. *Czas* 1927 nr 55; B. Pochmarski. *Nowa Reforma* 1927 nr 31; P. Rybicki. *Pam. Lit.* R. 24 (1927); W. Borowy. *Tyg. Ilustr.* 1928 nr 15; C. Agosti Garosci: Edizioni Kochanowskiane nella ,,Biblioteka Narodowa". *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3; K. W. Z. (Zawodziński): Wznowiona działalność ,,Ossolineum". *Arkona* 1948 nr 7/9 (33/35)]. — S. Dobrzycki: Data rękopisu Osmólskiego. *Ruch Lit.* 1928. — S. Dobrzycki: Do genezy dwóch pieśni Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — M. Doerman: Charakter i ornamentyka liryki miłosnej Kochanowskiego. *Księga pam. ku uczczeniu... S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928. — J. Langlade: Quelques observations sur la mythologie dans les ,,Pieśni" de Kochanowski. *Księga pam. ku uczczeniu... S. Dobrzyckiego*, jw. — J. Langlade: Horacy a ,,Pieśni" Konowskiego. Cz. 1-2. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1928. — (n): Nieznane tajemnice Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1929 nr 137. —

S. W. Balicki: Słowiańska uroczystość Sobótek. *Ilustr. Kur. Codz.* 1930 nr 152.

— M. Bykowska: Sielanki Vergiliusa a Pieśń Świętojańska o Sobótce J. Kochanowskiego. *Filomata* 1930 l. XXII. — Z. Hajkowski: O jednej pieśni J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — M. Hartleb: O narodzinach „Sobótki", pierwszej sielanki polskiej. *Silva Rerum* 1930 z. 4/7 i odb. — K. Piekarski: Kochanowskiego pieśń 17 księgi I w tekście rękopiśmiennym XVI w. *Silva Rerum*, jw. i odb. — Z. Schulbaumówna: Pieśni Kochanowskiego a ody Horacego. *Filomata* 1930 l. XX. — T. Sinko: Kochanowski o kocie. *Czas* 1930 nr 130. — K. Zawistowska: J. Kochanowskiego Pieśń świętojańska o Sobótce a obrzędy świętojańskie. *Ziemia* 1930 nr 11-12. — W. Fallek: Świat biblijny w twórczości Kochanowskiego. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930 r.* Kr. 1931. — G. Maver: Oryginalność Kochanowskiego. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego...*, jw. — T. Sinko: Sumienie artystyczne Kochanowskiego. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego...*, jw. — T. J. Kurkiewicz: Kochanowskiego pieśń Panny 12 a epoda II Horacego. *Filomata* 1931 l. XXXIV. — J. Langlade: Wstęp do tłum.: Chants... Paryż 1932. [Rec.: A. Brückner: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 514]. — A. Brückner: Księga miłości J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). — T. Kornecki: „Czego chcesz od nas, Panie". O źródłach pieśni J. Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1933. — W. Floryan: Sobótka J. Kochanowskiego wobec „villanelli" romańskiej i renesansowej poezji pastoralnej. *II Międzynarodowy Zjazd Slawistów. Księga referatów. Sekcja 2 Hist. Lit.* W-wa 1934. — H. Życzyński: Uwagi o Sobótce. *Pam. Lit.* R. 31 (1934). — K. Piekarski: Wiersze na marginesach książek. J. Kochanowskiego pieśń pierwsza księgi wtórej w tekście rękopiśmiennym XVI wieku. *Szpargały* 1935 z. 5 (10). — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — J. Durović: Dva překlady pol'skej písňe Co žádáš od nás Paně. (K poměru Komenského kancionálu a Tranovského Cithary). *Český Časopis Hist.* 1937 z. 3/4. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — T. Sinko: Czy tylko „Polak mądry po szkodzie"? *Filomata* 1938 l. C. — K. Hławiczka: Znaczenie polskich pieśni ewangelickich w historii kultury polskiej. *Przegl. Ewangelicki* 1939 nr 9. — S. Czernik: O liryce J. Kochanowskiego. *Mies. Ludowy* 1947 nr 8-10. — K. Krejčí: Polská píseň lidová. *Slavia* 1947 s. 189 i in. — W. Floryan: Forma poetycka „Pieśni" J. Kochanowskiego wobec kierunków liryki renesansowej. Wr. 1948 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 18; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 16 (1936); *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1948. [Rec.: A. Hutnikiewicz: Liryka Kochanowskiego na tle Renesansu. *Dziś i Jutro* 1949 nr 38; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 681-682; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 364-365 i nadb.; Z. Pędziński. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 234]. — W. Weintraub: Kochanowski's Renaissance Manifesto. *The Slavonic Review* t. 30 (1951) nr 75; przekł. pol. pt. Manifest renesansowy Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 51 (1960). [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la renaissance..., jw.]. — W. Floryan: Posłowie do wyd. fotooffsetowego: Pieśni... księgi dwoje. Wr. 1953. [Rec.: W. Brodzki: Śladami pierwodruków. *Sprawy i Ludzie* 1954 nr 2 (dod. do: *Gaz. Robot.*)]. — S. Czernik: Chłopskie pisarstwo samorodne. W-wa 1954 s. 15-20 i in. — Z. Szmydtowa: Owidiuszowe nuty w „Sobótce" Kochanowskiego. *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962 i nadb. — S. Czernik: O pieśniach sobótkowych. W książce: Stare złoto. O polskiej pieśni ludowej. W-wa 1962 (zob. też s. 199-200).

P s a ł t e r z: A. A. Kryński: Wstęp do wyd. Psałterza w: J. Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 1. W-wa 1884. — I. Bianu: Wstęp do wyd. przekł. rumuńskiego: Dosofteiŭ: Psaltirea în versurĭ. Bukareszt 1887. — A. Siennicki: Stosunek Psałterza przekładania J. Kochanowskiego do „Paraphrasis Psalmorum" Jerzego Buchanana. *Spr. Gimn. w Samborze* 1893. [Rec.: K. J. Gorzycki. *Muzeum* 1893; W. Hahn. *Kwart. Hist.* 1894]. — H. Glokke: Rifmotwornaja psałtyr' Simeona Połockogo i jeja otnoszenije k polskoj Psałtyri J. Kochanowskogo. *Kijewskija Uniwiersitietskija Izwiestija* 1896 t. 36 i odb. — B. Chlebowski: Przedmowa do wyd.: Psałterz... W-wa 1897 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 12. — T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 26. — S. Dobrzycki: „Psałterz" Kochanowskiego w stosunku do innych jego pism. *Pam. Lit.*

R. 4 (1905). — Z. Jachimecki: Mikołaj Gomółka i jego stosunek do współczesnych kompozytorów psalmów. *Spr. AU* 1907 nr 4. — P. Kwoczyński: „Psałterz" Karpińskiego i jego stosunek do psałterza Kochanowskiego. Lubl. 1907. [Rec.: R. Koppens. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 377]. — S. Dobrzycki: „Psałterz" Kochanowskiego: jego powstanie, źródła i wzory. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 48 (1910) i odb. — J. Reiss: Melodie psalmowe Mikołaja Gomółki 1580. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 51 (1913) i odb. — J. Reiss: Wstęp do wyd. M. Gomółki: Melodie na psałterz polski z r. 1580. Kr. 1923 (w rzeczywistości: 1927). [Rec.: A. Chybiński. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — T. Sinko: Wstęp do wyd.: Mikołaj Sęp Szarzyński: Rytmy oraz anonimowe pieśni i listy miłosne z wieku XVI. Kr. (1928) *BN* I, 118. — S. Dobrzycki: Ze studiów nad Kochanowskim. 2. Rzekome drugie wydanie psałterza. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 (1930) i odb. Poz. 1929. — H. Opieński: J. Kochanowski w muzyce. *Kur. Poz.* 1930 nr 261. — K. Stromenger: J. Kochanowski w muzyce. *Tyg. Ilustr.* 1930 nr 22. — L. Kamykowski: J. Kochanowski nauczycielem pierwszego polskiego poety-mesjanisty. Lubl. 1931. — J. Chudek: Dobre przypisy Krasickiego. *Pam. Lit.* R. 34 (1937). — J. Reiss: Sprawa Mikołaja Gomółki. *Odrodzenie* 1945 nr 41. — A. Klawek: O nowym psałterzu. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 25. — E. Ostrowska: Walka o piękne słowo psałterzowe. (Psałterz Kochanowskiego i Psałterz brzeski). *Język Pol.* 1953 z. 4. — G. Maver: Considerazioni sulla poesia di Mikołaj Sęp Szarzyński. *Ricerche Slavistiche* t. 3 (1954); przekł. pol. pt. Rozważania nad poezją M. Sępa Szarzyńskiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2. — J. Puzynina: Ze słownictwa „Psałterza Dawidowa przekładania J. Kochanowskiego". *Poradnik Język.* 1955 z. 6. — C. Nieściorówna: Inkunabuły i cimelia w zbiorach Biblioteki. *Hieronim Łopaciński i biblioteka jego imienia w Lublinie 1907-1957.* Lubl. 1957 s. 190-191. — K. Waliczek: Szkic historyczny przekładów psałterza do wieku XIX. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1957 s. 186-187. — J. Abramowska-Kułtuniakowa: „Psalmy" Szarzyńskiego wobec psalmistyki renesansowej. *Zeszyty Nauk. Uniw. im. A. Mickiewicza. Filologia* nr 2 (1958). — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — J. Ziomek: „Psałterz" Kochanowskiego — problemy przekładu. *PAN Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ.* 1958 z. 6. — L. Gáldi: Un grand disciple roumain de J. Kochanowski: le métropolite Dosithée. Contribution à l'histoire de l'ancien vers roumain. *Studia Slavica* t. 6 i odb. Budapeszt 1960. — J. Ziomek: Wstęp i wyd.: Psałterz Dawidów. Wr. 1960 *BN* I, 174. — J. Pelc: W sprawie szesnastowiecznych wydań „Psałterza" J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 53 (1962).

Treny: Felicyan (F. Faleński): Treny J. Kochanowskiego studiami i przypisami objaśnione. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867. — J. Szujski: Treny na śmierć córki J. Kochanowskiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 16 (1866) i odb. — M. Dzieduszycki: Ludzie i rzeczy z czasów Odrodzenia. *Kronika Rodz.* 1879. — W. Nehring: Treny J. Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1881 t. 3; przedr. w książce: Studia literackie. Poz. 1884. — P. Parylak: Wstęp i wyd.: Treny. Lw. 1885 *Arcydzieła Poetów Pol.* 3. — J. Kallenbach: Filozofia J. Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1887/88 t. 3. — A. Mazanowski: „Ojciec zadżumionych" J. Słowackiego i „Treny" J. Kochanowskiego. Estetyczno-krytyczne zestawienie. *Spr. Gimn. IV we Lw.* 1892. [Rec.: T. Sternal. *Kwart. Hist.* 1893]. — K. Wojciechowski: Wpływ Psałterza Dawidowego na „Treny" J. Kochanowskiego. *Eos* 1900. — W. Kubik: Geneza „Trenów" J. Kochanowskiego. *Spr. Gimn. w Tarnopolu* 1903 i osob. Tarnopol 1903. [Rec.: S. Schneider. *Muzeum* 1904 s. 370-372; M. Mazanowski. *Książka* 1904 s. 15-16; S. Kossowski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 92]. — S. Schneider: Lukrecjusz i Horacy a „Treny" Kochanowskiego. *Eos* 1904. [Rec.: S. Kossowski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 101]. — B. Chlebowski: Wstęp do wyd.: Treny. W-wa 1907 *Wybór Pisarzów Pol. dla Domu i Szkoły* nr 1; toż wyd. 2 W-wa 1910. — I. Richter: Boecjusz a Kochanowski. *Przew. Nauk. i Lit.* 1912 s. 1142-1158. — S. Pigoń: Echa „Trenów" w „Judycie" Karpińskiego. Przyczynek do wpływu Kochanowskiego na w. XVIII. *Pam. Lit.* R. 12 (1913); przedr. w książce: Z epoki Mickiewicza. Studia i szkice. Lw. 1922. — T. Sinko: Wzory Trenów Kochanowskiego. *Eos* 1917 i odb. Kr. 1918. — H. Szucki: Jeszcze jedno źródło klasyczne „Trenów" Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 15 (1917). — A. Van Bever: Wstęp do wyd. przekł.: Thrènes. Przekł. L. Roquigny. Paryż 1919. —

T. Sinko: Wstęp i wyd.: Treny. Kr. (1919) *BN* I, 1; wyd. nast. zob. Twórczość poz. 18. [Rec.: J. Sajdak. *Kur. Poz.* 1919

nr 298; T. Karyłowski. *Przegl. Powsz.* 1927 t. 176 s. 244-245; C. Agosti Garosci: Edizioni Kochanowskiane nella ,,Biblioteka Narodowa". *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3]. — G. R. Noyes: Wstęp do wyd. przekł.: Laments. Przekł. D. Prall. *University of California Chronicle* 1920 i odb. Berkeley 1920. — E. Damiani: Wstęp i przekł.: Lamenti. Rzym 1926; toż *Rivista di Letterature Slave* 1930; toż wyd. nowe Rzym 1930; toż Mediolan 1947. [Rec.: M. Hartleb. *Ruch Lit.* 1927; R. Pollak. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21 s. 156-166]. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI w. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21 s. 511-513; R. Pollak. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 162--168]. — M. Hartleb: Nagrobek Urszulki. Studium o genezie i budowie Trenów J. Kochanowskiego. Kr. 1927 *Z Hist. i Lit.* nr 31. [Rec.: E. Czekalski: Krach krytyki literackiej. *Świat* 1927 nr 47; J. Krzyżanowski. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21 s. 513-516; T. Sinko. *Ruch Lit.* 1927; W. Borowy. *Warszawianka* 1928 nr 98; W. Borowy. *Tyg. Ilustr.* 1928 nr 15; kcz. (K. Czachowski). *Wiad. Lit.* 1928 nr 27; S. Windakiewicz. *Pam. Lit.* R. 30 (1933)]. — S. Adamczewski: Wstęp i wyd.: Treny. W-wa 1928 *Wielka Bibl.* nr 8. — M. Szyjkowski: Dwa przekłady ,,Trenów" Jana Kochanowskiego. *Slavia* 1928/29 s. 959--961. [Rec. czeskich przekładów Trenów przez J. Karníka i E. Chalupnego]. — A. F.: [Rec. jw.]. *Slovanský Přehled* 1929 s. 147. — B. Vydrá: [Rec. jw.]. *Ruch Lit.* 1930 s. 155-156. — Dr S. W. (S. Wierczyński): ,,Treny" po czesku. *Kur. Poz.* 1930 nr 270. — Z. Hajkowski: Do genezy Trenów J. Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1929. — S. Łempicki: O ,,Trenach" J. Kochanowskiego. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 9 (1929) i odb. —

M. Bersano Begey: ,,Treni" e ,,Tumuli". *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3. — E. Damiani: Note sui ,,Treny" di Kochanowski. *Rivista*..., jw. — E. Damiani: Sulle traduzioni dei ,,Treny". *Rivista*..., jw. — J. Dickstein-Wieleżyńska: Na marginesie ,,Trenów". *Słowo Pol.* 1930 nr 155. — H. Gaertner, S. Łempicki: Wstęp do wyd.: Treny. Lw. 1930; wyd. osob. skrócone: S. Łempicki: Rzecz o ,,Trenach". W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. [Rec.: J. Birkenmajer: ,,Treny" w nowej szacie. *Gaz. Warsz.* 1930 nr 160; M. Hartleb. *Pam. Lit.* R. 27 (1930); W. Kozicki: Stryjeńska jako ilustratorka ,,Trenów" Kochanowskiego. *Słowo Pol.* 1930 nr 155; A. Schröder: ,,Treny" Kochanowskiego w ilustracji Zofii Stryjeńskiej. *Czas* 1930 nr 130; S. Wasylewski: Antyk ożywiony i antyk odmłodzony. *Kur. Poz.* 1930 nr 255]. — M. Hartleb: Okruchy trenologiczne. *Ruch Lit.* 1930 nr 5. — K. Irzykowski: Nurt uczucia w ,,Trenach". *Wiad. Lit.* 1930 nr 23; przedr. w książce: Słoń wśród porcelany. W-wa 1934. — M. Janik: Treny. Komentarz psychologiczny. *Silva Rerum* 1930 z. 4/7 i odb. — I. Kotowa: Legenda o Orszulce. *Czas* 1930 nr 130. — R. Pollak: Dokoła ,,Trenów" Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — R. Pollak: Na marginesie drugiego z ,,Trenów". *Pam. Lit.*, jw. — R. Pollak: Zbiór utworów Domizio da Padova i ,,Treny" J. Kochanowskiego. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1930 nr 1--2. — P. Rybicki: Etyka J. Kochanowskiego. W-wa 1930. — R. Pollak: Sonety Brocarda i Treny Kochanowskiego. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930 r.* Kr. 1931. [Rec.: A. Brückner: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 525-526]. —

B. Nadolski: Sprawa motywów i kompozycji w Trenach. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) i odb. — A. Fei: Nieporozumienia trenologiczne. *Ruch Lit.* 1934. — A. Fei: Nieporozumień trenologicznych ciąg dalszy. *Ruch Lit.*, jw. — B. Nadolski: Nieporozumienie czy — porozumienie trenologiczne. *Ruch Lit.*, jw. — S. Wukadinović: Przy wyd.: Jan Kochanowski. Eine Auslese aus seinem Werk. Wr. (1937). [Rec.: zob. wyżej: Odprawa ...]. — S. Łempicki: Dziecko w literaturze staropolskiej. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 2, 4 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 10, 24). — W. Weintraub: Wstęp do wyd.: Treny. Jerozolima 1943 *Szkolna Biblioteczka na Wschodzie* t. 2. —

K. Górski: Wstęp do wyd.: Treny. Wr. 1947 *Klasycy Lit.* t. 3; wyd. nast. zob. Twórczość poz. 18. — T. Ulewicz: Nota wydawcy do: Treny. Kr. 1947 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 18; wyd. nast. zob. Twórczość poz. 18. — J. Krzyżanowski: Olympia — Perła — Urszula (nieznane źródło czy paralela do ostatniego trenu Kochanowskiego). *Spr. PAU* 1949 nr 7. — H. Grappin: O staropolskim i gwarowym ,,wrzeczy". *Język Pol.* 1953 z. 1. (Z adnotacją M. Karasia). [Autorec.: H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 246]. — J. Pietrkiewicz: The Mediaeval Dream-Formula in Kochanowski's ,,Treny". *The Slavonic Review* 1953 nr 77. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954)

s. 286-287]. — T. Ulewicz: Jak wydawać poetów doby Renesansu. Kilka uwag nad tekstami Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954). — J. Mersereau: Jan Kochanowski's „Laments". A Definition of the Emotion of Grief. *Studies in Russian and Polish Literature. In Honor of W. Lednicki.* Haga 1962.

Inne utwory polskie: J. S. Bandtkie: O „Szachach" J. Kochanowskiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 9 (1826). — M. Dzieduszycki: Szachy w Polsce. *Czas, Dod. mies.* 1856. — W. Wisłocki: Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim. *Spr. Gimn. im. Franciszka Józefa we Lw. za r. szk. 1868* i odb. — J. Przyborowski: J. Kochanowskiego „Pieśń o potopie". *Ateneum* 1876 t. 1. — P. Chmielowski: Próby nowego przekładu Iliady. *Ateneum* 1877 t. 2. — B. Ćwikliński: Homer i homerycy. *Przew. Nauk. i Lit.* 1881. — A. G. Bem: Śmielsze błyski humoru satyrycznego w literaturze staropolskiej. *Ognisko. Książka zbior. ... dla uczczenia... T. T. Jeża.* W-wa 1882; przedr. w książce: Studia i szkice. W-wa 1904; Pisma krytyczne. Oprac. Z. Żabicki. W-wa 1963 *Bibl. Studiów Lit.* — K. Morawski: Kilka słów o „Satyrze" Kochanowskiego. *Ateneum* 1882 t. 4; por. S. Łempicki: Kazimierz Morawski jako badacz Odrodzenia w Polsce. *Kwart. Hist.* 1926. — J. Krystyniacki: M. T. Cycerona tłumaczenia Arata przez J. Kochanowskiego uzupełnione i poprawione. *Spr. Gimn. IV we Lw.* 1883. — J. Przyborowski: Wiadomość o pierwszym i drugim wyd. „Jezdy" J. Kochanowskiego. *Wiad. Bibliogr.* 1883. — Wstępy do wyd. poszczególnych utworów w: Jana Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884: A. Bądzkiewicz: Proporzec albo hołd pruski; B. Bieńkowski: Monomachia Parysowa z Menelausem; B. Grabowski: O Czechu i Lechu historia naganiona; J. Karłowicz: Pamiątka Janowi Tęczyńskiemu; A. A. Kryński: Epithalamium na wesele J. M. pana Krzysztofa Radziwiłła; F. Łagowski: Fragmenta; F. Łagowski: Zuzanna; K. Morawski: Satyr; W. Niedźwiedzki: Broda; W. Niedźwiedzki: Szachy. (Objaśnienia gry szachowej napis. W. Korotyński); W. Niedźwiedzki: Marszałek; W. Nowca: Zgoda; S. Okołów: Phaenomena; A. Pawiński: Jezda do Moskwy; R. Plenkiewicz: Muza; J. Przyborowski: Wzór pań mężnych; S. Smolikowski: Dziewosłąb; S. Smolikowski: Epithalamium; J. A. Święcicki: Dryas Zamechska; S. T. Włoszek: O pijaństwie, iż jest rzeczą sprośną a nieprzystojną człowiekowi; S. T. Włoszek: Wykład cnoty. — A. Pawiński: Jan Kochanowski. Przyczynek do bibliografii r. 1583. *Tyg. Ilustr.* 1884 nr 57. — I. Polkowski: O rękopisie nieznanym poematu „Zgoda" Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73. —

K. Łepkowski: Napisy na nagrobkach J. Kochanowskiego. *Kłosy* 1886. — K. Łepkowski: Poezja polska na nagrobkach z XVI w. *Roczn. Filarecki* 1886. — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 1. Kr. 1886. — H. Kopia: Trzy epigramata Kochanowskiego. *Ateneum* 1888 t. 4. — F. Krček: Epigramata Kochanowskiego. Dodatek do artykułu H. Kopii: Trzy epigramata Kochanowskiego. *Ateneum* 1890 t. 3. — E. Deiches: Z czasów ucieczki Walezego. *Bibl. Warsz.* 1892 t. 2. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki, jego życie i dzieła. Dodatki. 2. Kilka uwag o Aratusie J. Kochanowskiego i stosunku jego do Arateów Cycerona. Kr. 1892. — S. Witkowski: Stosunek „Szachów" Kochanowskiego do poematu Vidy „Scacchia ludus". *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893). [Rec.: B. Chlebowski. *Ateneum* 1893 t. 4; *Kraj* 1893 nr 15; F. Krček. *Kwart. Hist.* 1894; K. Bronikowski. *Eos* 1895]. — P. Chmielowski: Ostatni z poetów polsko-łacińskich. *Eos* 1903. — F. Krček: Słów kilka o wydaniu „Zgody" J. Kochanowskiego z r. 1565. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — A. Brückner: Ze studiów nad Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — T. Wierzbowski: Ze studiów nad Kochanowskim. 2. Szachy. *Pam. Lit.*, jw. — S. Dobrzycki: Humor i dowcip w Polsce XVI w. *Lud* t. 11 (1905); przedr. w książce: Z dziejów literatury polskiej. Kr. 1907. — K. Badecki: Pierwsze wydanie „Pamiątki Janowi z Tęczyna" J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — A. Brückner: Drobiazgi krytyczne. *Prace Filol.* t. 6 (1907). — T. Sinko: „Sobie śpiewam a Muzom". *Eos* 1909; przedr. w książce: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17. — T. Matić: Neue Beiträge über M. A. Relković. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 33 (1911) rozdz. 4 pt. Kochanowski's Satyr. —

H. Gaertner: Ziemianin. Bezimienny dialog XVI w. na tle współczesnej publicystyki. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 60 (1922) i odb. — W. Hahn: Γυναικῶν ἀρεταί Plutarcha w literaturze polskiej. *Charisteria C. de Morawski .. oblata.* Kr. 1922. — S. Windakiewicz: Kraków Kochanowskiego. *Charisteria C. de Mo-*

rawski..., jw. — K. Morawski: Satyr albo dziki mąż J. Kochanowskiego Zygmuntowi Augustowi królowi polskiemu przypisany. W książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa 1922. — R. Pollak: „Gofred" Tassa-Kochanowskiego. Poz. 1922 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 1 z. 2. — M. Hartleb: Estetyka J. Kochanowskiego. 7. Idealne dzieło sztuki — Proporzec. *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dz. I t. 1 (1923) z. 8. — T. Sinko: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17. — S. Zetowski: Kilka słów o kompozycji „Satyra" Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 20 (1923). — W. Folkierski: Sonet polski XVI w. a francuska Plejada. *Przegl. Warsz.* 1924 nr 33. — W. Budka: Wstęp do wyd.: Monomachia Parisowa z Menelausem. Kr. 1926. — G. Przychocki: Plautus. Kr. 1926 *Z Hist. i Lit.* nr 26. — T. Sinko: Pokłosie czarnoleskie. 3. Kochanowski i Myszkowski. *Spr. PAU* 1926 nr 8. — M. Hartleb: Nagrobek Urszulki. Kr. 1927. — F. Biesiadecki: Wstęp do wyd.: Dryas Zamchana. Lw. 1928. — B. Erzepki: Kto jest autorem Carmen macaronicum — Kochanowski czy Klonowicz? *Księga pam. ... ku uczczeniu S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928. — I. Esih: Poljski i hrvatski „Satir ili divlji čovjek". Paralela izmedziu djela J. Kochanowskogo i Matije Antuna Reljkovića. *Hrvatsko Kolo* (Zagrzeb) t. 9 (1928). — S. Dobrzycki: Ze studiów nad Kochanowskim. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 (1930) i odb. Poz. 1929. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 20-21. — Z. Hajkowski: Akrostychy J. Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1929. — J. Birkenmajer: Jeszcze o akrostychach Kochanowskiego. *Ruch Lit.*, jw. — J. Birkenmajer: Uzupełnienie do akrostychów Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1930. — J. Czech: Kochanowski jako szachista. *Ilustr. Kur. Codz.* 1930 nr 152. — A. Fei: Kilka uwag o wartości artystycznej „Szachów" Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — W. Folkierski: Epizod z dziejów zbliżenia francusko-polskiego (1574). *Myśl Nar.* 1930 nr 23. — J. Krzyżanowski: Nieco o „Szachach" J. Kochanowskiego. *Pam. Lubelski* 1930 i odb.; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. [Rec.: B. Gubrynowicz. *Pam. Lit.* R. 27 (1930)]. — J. Krzyżanowski: Romans Jana z Tęczyna w wersji J. Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1930; przedr. jw. — S. Łempicki: Cochanoviana: 2. „Marszałek" i „Muzy" J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930); przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — S. Wasylewski: Biała karta w badaniach nad Renesansem polskim. *Wiad. Lit.* 1930 nr 23. — B. Gubrynowicz: Do genezy „Jana z Tęczyna" J. U. Niemcewicza. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 623. — B. Nadolski: Cochanoviana. 1. Wyznanie w akrostychu. *Ruch Lit.* 1931. — J. Birkenmajer: O autorstwie Carmen macaronicum. *Przegl. Hum.* 1932 i odb. — B. Nadolski: Echa lektury Orzechowskiego u Kochanowskiego. *Ruch Lit.* 1932. — B. Nadolski: Ślady poczytności „Wróżek" Kochanowskiego. *Ruch Lit.*, jw. — K. Czachowski: Morze w dawnej poezji polskiej. *Gaz. Pol.* 1933 nr 177; przedr. *Rzeczpospolita* 1945 nr 265. — E. P.: Ze sporów o autorstwo. *Myśl Nar.* 1933 nr 22. — L. Kamykowski: Polski poemat satyrowy. *Spr. PAU* 1937 nr 5. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. — Z. Łakociński: Cecilia Vasa och Jan Tenczyński. *Svio-Polonica* z. 3 (1941). —

M. Des Loges: Pierwszy polski marynista. *Wiatr od Morza* 1946 nr 5. — S. Łempicki: O Kochanowskim. 1. Dwie „Jezdy do Moskwy". 2. Uwagi o próbach epickich J. Kochanowskiego. *Spr. PAU* 1947 nr 3 i odb.; Uwagi... przedr. w książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952. — J. Pogonowski: O „Szachach" Jana z Czarnolasu. *Spr. z Czynności Wyd. i Posiedzeń Nauk. oraz Kronika Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego* nr 7: 1 IX 1953/31 XII 1956. — J. Ziomek: O „Zuzannie" J. Kochanowskiego. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — C. Backvis: Autour du „Satyr" de Jean Kochanowski. *Zagadnienia rodzajów lit.* t. 1 (1958) *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I.* — U. E. Paoli: Il latino maccheronico. Florencja 1959 s. 54-57 (O „Carmen macaronicum"). — M. Pełczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1. (O „Carmen..." jw.). — J. Pelc: Dwa warianty siedemnastowiecznego wydania „Zgody" i fragmentu „Satyra" J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 52 (1961). — J. Nowak-Dłużewski: Poemat satyrowy w literaturze polskiej w. XVI-XVII. Z dziejów inicjatywy artystycznej J. Kochanowskiego. (W-wa) 1962 *Prace Wydz. Filol. Uniw. Warsz.* IV *Z Prac Katedry Hist. Lit. Pol.* — J. Pelc: Potomstwo „Satyra" J. Kochanowskiego w poezji

polskiej od XVI do połowy XVIII wieku. *Pam. Lit.* R. 54 (1963).

Utwory łacińskie: M. ULKOWSKI: De J. Cochanovii elegiis latinis. *Schrimmer Gymnasiums Programm* 1863.— R. LAVOLLÉE: De poetis latino-polonis. Paryż 1869. — R. LOEWENFELD: Johann Kochanowski und seine lateinischen Dichtungen. Ein Beitrag zur Literaturgeschichte der Slaven. Poz. 1877. [Rec.: F. JEZIERSKI. *Bibl. Warsz.* 1878 t. 1 s. 337-343; K. KANTECKI. *Gaz. Lw.* 1878 nr 1/3; *Wiek* 1878 nr 10/11]. — P. PARYLAK: O elegiach i odach łacińskich J. Kochanowskiego z uwzględnieniem poetów klasycznych. *Spr. Gimn. w Stanisławowie* 1880 i odb. — J. KALLENBACH. Kilka słów o elegiach łacińskich J. Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol* t. 10 (1884) i odb. [Rec.: *Ateneum* 1883 t. 2 s. 391]. — R. LOEWENFELD: Wstęp do wyd.: Carmen macaronicum. Jana Kochanowskiego dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884. — J. PAWLIKOWSKI: Kilka słów o stosunku Kochanowskiego do Tybulla w elegiach łacińskich. *Przegl. Pol.* 1884/85 t. 1; toż: *W trzechsetną rocznicę Jana Kochanowskiego 1584-1884.* Kr. 1884. — J. PAWLIKOWSKI: Elegie łacińskie Kochanowskiego w stosunku do rzymskich wzorów. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 12 (1887). [Rec.: W. BRUCHNALSKI. *Kwart. Hist.* 1888]. — K. BRONIKOWSKI: O Foricoeniach J. Kochanowskiego. *Spr. Gimn. III w Kr.* 1888 i odb. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1889]. — S. MATWIJ: Kilka słów o łacińskich elegiach J. Kochanowskiego. *Spr. Dyrekcji c. k. Wyższego Gimn. Realnego im. Franciszka Józefa za r. szk. 1889.* Gródek 1889. — A. BRÜCKNER: Nowe przyczynki do dzieł J. Kochanowskiego. *Ateneum* 1891 t. 2. — A. BRÜCKNER: Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. VI. Wiersze zbieranej drużyny. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 4. [Rec.: W. NEHRING. *Kwart. Hist.* 1894]. — M. SAS: O miarach poematów łacińskich J. Kochanowskiego i o ich wzorach. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893) i odb. [Rec.: F. KRČEK. *Kwart. Hist.* 1895]. — M. SAS: Przyczynek do poezji polsko-łacińskiej XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893) i odb. — M. JEZIENICKI: Wstęp do wyd.: Celniejsze utwory łacińskie Janickiego, Kochanowskiego i Sarbiewskiego. Cz. 1-3. *Spr. Gimn. V we Lw. 1898-1900* i odb. Lw. 1900. — K. BRONIKOWSKI: Ślady wpływów francuskich humanistów w epigramach J. Kochanowskiego. *Almae Matri Jagellonicae*... Lw. 1900. — R. KOPPENS: Anecdota Sarbieviana. *Spr. Gimn. ... w Bąkowicach* 1900. — G. E. SENGER: K łatinskim stichotworienijam J. Kochanowskogo. Kijów 1904. — G. E. SENGER: Dwie pietierburgskija rukopisi łatinskich stichotworienij J. Kochanowskogo. *Zapiski Impieratorskoj Akadiemii Nauk Istoriko-Fiłoł. Otdielenija* S. 8 t. 7 nr 1 i odb. Petersb. 1905; por.: A. BRÜCKNER: Uwagi krytyczne senatora Grzegorza E. Sengera do tekstów łacińsko-polskich prozaicznych i poetyckich. *Kwart. Hist.* 1906. — A. BEDNAROWSKI: Horatii Lyricorum apud Cochanovium vestigia. *Spr. ... Gimn. w Brodach za r. 1907/1908.* Brody 1908 i odb. — T. SINKO: Polski Anti-Lukrecjusz. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 49 (1911) s. 290-293; por. *Spr. AU* 1910 nr 1. — A. MANSUY: Le Monde slave et les classiques français aux XVI-e - -XVII-e siècles. Paryż 1912 s. 63-93. — S. SZARSKI: Mitologia klasyczna w poezji Kochanowskiego. Kr. 1913 *Prace Hist.-Lit.* nr 3. —

Przekład łacińskich utworów J. Kochanowskiego z Czarnolasu. Tłum. J. Ejsmond. W-wa 1919; Poz. 1930; toż W-wa 1953. [Rec.: Z. DĘBICKI. *Kur. Warsz.* 1919 nr 167; J. KLEINER. *Świat* 1919 nr 35; S. LAM. *Dzien. Powsz.* 1919 nr 195; T. SINKO. *Czas* 1919 nr 234; *Tyg. Ilustr.* 1919 nr 31; K. NITSCH. *Język Pol.* 1920 z. 2; przedr. w książce: Wybór pism polonistycznych. T. 2. Wr. 1955; J. WITTLIN. *Kur. Lw.* 1922 nr 13, 19; J. BIRKENMAJER. *Myśl Nar.* 1930 nr 29; K. CZACHOWSKI. *Czas* 1930 nr 101; J. W. P. *Słowo* (Wil.) 1930 nr 2; J. WITTLIN. *Wiad. Lit.* 1930 nr 45; *Gaz. Warsz.* 1930 nr 110; J. BIRKENMAJER. *Ruch Lit.* 1930; Z. CIECHANOWSKA. *Przegl. Powsz.* 1932 t. 193; C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 284]. — S. ZETOWSKI: Geneza „Mazepy" Słowackiego. *Minerwa* 1922. — K. MORAWSKI: Walka o język polski w czasach Odrodzenia. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 18. — T. SINKO: Pindar w Polsce. *Spr. PAU* 1923 nr 3. — T. SINKO: Echa klasyczne w literaturze polskiej. Kr. 1923 *Z Hist. i Lit.* nr 17. — M. BRAHMER: Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. [Rec.: J. KRZYŻANOWSKI. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21 s. 511-513; R. POLLAK. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 162-168]. — S. DOBRZYCKI: Data rękopisu Osmólskiego. *Ruch Lit.* 1928. — W. ZIEMBICKI: Wstęp do wyd.: Dryas Zamchana. Lw. 1928; toż rozszerzone: *Pam. III Zjazdu Bibliofilów Pol.* Lw. 1929; por.: Dryas Zamchana. *Słowo Pol.* (Lw.) 1930 nr 155. [Rec.: K. CZACHOWSKI. *Czas* 1928 nr 143; J. FRITZ. *Pam. Lit.* R. 26 (1929)]. —

T. SINKO: „Pindarus Polonus". *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929. — T. SINKO: Wstęp do wyd.: Poezje Horacjusza z dodatkiem horacjanistów polsko--łacińskich. Wyd. 3 Lw. 1929. — W. STEFFEN: Kilka uwag o wpływie Vergiliusa na łacińskie utwory Kochanowskiego. *Streszczenia referatów sekcyj nauk. i dydakt.--pedag. Zjazdu Klasyków Filol. Krajów Słowiańskich w Poz. 1929.* Poz. 1929. — W BUDKA: Przyczynki chronologiczne do niektórych poezji J. Kochanowskiego. *Silva Rerum* 1930 z. 4/7 i odb. — J. DZIECH: De locis communibus apud antiquissimos poetas Poloniae latinos. *Acta Congressus Philologorum Terrarum Slavicarum Posnaniae... 1929.* Lw. 1930 *Eus Supplementa* vol. 16. — V. GIUSTI: L'„Addio alla Polonia" del Desportes e la risposta del Kochanowski. *Rivista di Letterature Slave* 1930 z. 3. — M. HARTLEB: Magister barbatus J. Cochanovii. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) i odb. — S. KOT: Adieu à la Pologne. *Silva Rerum* 1930 z. 4/7 i odb. [Rec.: R. *Kur. Lit.--Nauk.* 1930 nr 33 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 214)]. — J. KRÓLIŃSKA: Elegie J. Kochanowskiego a J. T. Trembeckiego „Philomachia". *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — S. ŁEMPICKI: Cochanoviana: 1. Foricoenia. Tamże; przedr. pt. Fraszki łacińskie Jana z Czarnolasu. W książce: Renesans i humanizm w Polsce. W-wa 1952; por.: Uwagi o „Foricoeniach" J. Kochanowskiego. *Spr. PAU* 1929 nr 3. — S. ŁEMPICKI: Spowiedź wielkanocna J. Kochanowskiego. *Gaz. Lw.* 1930 nr 93; przedr. jw. — J. LANGLADE: Les Élégies de Kochanowski considérées comme source biographique. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930 r.* Kr. 1931. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 511]. — J. RYBICKI: Program nowego wydania dzieł łacińskich J. Kochanowskiego. *Acta secundi Congressus Philologorum Classicorum Slavorum.* Praga 1931. [Rec.: Z. HAJKOWSKI. *Ruch Lit.* 1933]. — A. BRÜCKNER: Księga miłości J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 30 (1933). — L. SIMON: J. Danieckiego Vanda (1599). *Roczn. Gdański* t. 6 (1932) i odb. Gdańsk 1933. [Rec.: J. KRZYŻANOWSKI. *Ruch Lit.* 1935 i odb.]. — W. Z. MROCZEK: J. Kochanowski na tle własnej twórczości. Cz. 1. Elegia III libri IV. Kr. 1938. [Rec.: S. ŁEMPICKI. *Nowa Książka* 1938 s. 82]. —

J. KRZYŻANOWSKI: Od Kochanowskiego do Staffa. Wstęp do wyd.: Elegie. Wybór. Przekł. pol.: L. Staff. W-wa 1953. [Rec.: Z. HIEROWSKI: Od Kochanowskiego do Staffa. *Trybuna Tyg.* 1953 nr 84 (dod. do: *Trybuna Robot.*); C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 284; T. GALINOWSKA: Nad przekładem „Elegii". *Tyg. Powsz.* 1954 nr 13; W. NATANSON. *Twórczość* 1954 z. 3; A. WÓJCIK. *Eos* t. 50 (1959/60)]. — J. KRZYŻANOWSKI: Mysz w gwiazdy policzona, czyli nieporozumienie filologiczno-astronomiczne. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 2. — J. KRÓKOWSKI: Wstęp do: Katullus: Poezje. Wr. 1956 *BN* II, 105 s. LXXIII-LXXVIII. — W. STRZELECKI: Przyczynki do wpływu tragedii Seneki na J. Kochanowskiego. *Eos* t. 50 (1959/60). (O „Elegiach"). — T. ULEWICZ: „Epitaphium Cretcovii", czyli najstarszy dziś wiersz drukowany J. Kochanowskiego. *Księga pam. ku czci S. Pigonia...* Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1. — L. WITKOWSKI: Wpływy antyczne w polskiej zagadce literackiej. *Eos* 1962.

Język i forma utworów: J. I. KRASZEWSKI: Jan Kochanowski. W książce: Nowe studia literackie. T. 2. W-wa 1843; przedr. w: Wybór pism. Oddział X: Studia i szkice literackie. W-wa 1894. Por. S. ŚWIERZEWSKI: Kraszewski o języku Kochanowskiego, Sępa--Szarzyńskiego i Naruszewicza. *Poradnik Język.* 1956 z. 3. — J. PRZYBOROWSKI: Wiadomość o życiu i pismach J. Kochanowskiego. 4. Kilka słów o języku J. Kochanowskiego. Poz. 1857. — P. PARYLAK: O pieśniach J. Kochanowskiego z uwzględnieniem poetów klasycznych. *Spr. Gimn. w Stanisławowie.* Lw. 1879. — A. SCHUMACHER: Słowniczek do „Trenów" i „Odprawy posłów greckich". *Spr. Gimn. w Tarnopolu* 1880. — G. B. BLATT: Archaizmy w języku Kochanowskiego. *Spr. Komisji Język. AU* t. 3 (1884) i odb. — G. B. BLATT: Spostrzeżenia nad językiem J. Kochanowskiego. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; toż: *W trzechsetną rocznicę Jana Kochanowskiego 1584-1884.* Kr. 1884. — W. BRUCHNALSKI: O budowie zwrotek w poezji polskiej do J. Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 13 (1889) i odb. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887); W. NEHRING. *Kwart. Hist.* 1890]. — K. NITSCH: Z historii polskich rymów. W-wa 1912 *Prace Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* nr 1; przedr. w książce: Wybór pism polonistycznych. T. 1. Wr. 1954. —

J. ŁOŚ: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. 3. Od J. Kochanowskiego do początku w. XVII. W-wa (1920). — K. NITSCH: Wstęp do wyd.: J. Kochanowski. Wybór z pism. Kr. 1920 *Biblioteczka Tow. Miłośników Języka Pol.* nr 2; wyd. 2 Kr. 1948. [Rec.: MOISY PIERRY. *Revue des Études Slaves* t. 25 (1949)

s. 209-210]. — A. A. Kryński: O języku J. Kochanowskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* t. 11/18 (1918/25). — A. A. Kryński: Postacie staropolskie słów w dziełach Kochanowskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.*, jw. — J. Krzyżanowski: O „»spuszczaniu« bydła" w „Pieśni o Sobótce". *Język Pol.* 1927 z. 3. — K. Nitsch: Dordzały — dojrzały. *Język Pol.* 1928 z. 3. — H. Willman-Grabowska: Miejscownik w języku „Trenów". *Prace Filol.* t. 13 (1928). — W. Bruchnalski: Poetyka J. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — Chmielowiec: Urszula czy Orszula? *Poradnik Język.* 1930 z. 8. — H. Gaertner: Artyzm językowy J. Kochanowskiego. *Filomata* 1930 l. XX. — H. Gaertner: O języku „Trenów". Przy wyd.: Treny. Lw. 1930. — S. Jodłowski: O formach „w oddziale, w zwierciadle" i „w oddziele, w zwierciedle". *Język Pol.* 1930 z. 5. — J. Lange: Kto się w opiekę poda Panu swemu. Tamże, z. 6. — H. Oesterreicher: Pokłosie językoznawcze Zjazdu naukowego im. J. Kochanowskiego. Tamże, z. 4. — M. Rybarski: U kolebki naszego stylu poetyckiego. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — W. Weintraub: Jakiego Kochanowskiego znamy? *Język Pol.* 1930 z. 3. — T. Sinko: Sumienie artystyczne Kochanowskiego. *Pam. Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Kr. 8 i 9 czerwca 1930 r.* Kr. 1931. [Rec.: A. Brückner: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 521]. — W. Weintraub: Styl J. Kochanowskiego. Kr. 1932 *Prace Hist.-Lit.* nr 39. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1932; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 511; K. Czachowski. *Czas* 1933 nr 176]. — A. Fei: J. Kochanowskiego zwroty pospolite i wytworne. *Slavia Occidentalis* t. 12 (1933) i odb. — W. Weintraub: Gęba. Przyczynek do dziejów staropolskiego języka literackiego. Tamże. —

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951; przekł. ros. Moskwa 1954. [Rec.: S. S. Sowietow, J. W. Maciuszowic. *Woprosy Jazykoznanija* 1954 nr 6; przekł. pol. recenzji: *Ziemie Odzyskane w dziesięciolecie Polski Ludowej*. Cz. 2. Poz. 1954 s. 713 (=*Przegl. Zach.* 1954 nr 11/12). — K. W. Zawodziński: Staropolski ośmiozgłoskowiec równodzielny. *Życie Lit.* 1947 z. 3-4; przedr. w książce: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954. — W. Floryan: Forma poetycka „Pieśni" J. Kochanowskiego wobec kierunków liryki renesansowej. Wr. 1948 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 18; por. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 16 (1936); *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1948. [Rec.: A. Hutnikiewicz: Liryka Kochanowskiego na tle Renesansu. *Dziś i Jutro* 1949 nr 38; T. Ulewicz. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951) s. 269; C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 681-682; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty*. Wr. 1952; S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 364-365 i nadb.; Z. Pędziński. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 234]. — S. Słoński: O języku J. Kochanowskiego. W-wa 1949; por. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1946 z. 1. [Rec.: J. S. *Jazykovedný sborník Slovenskej Akadémie Ved a Umení* t. 4 (1950); W. R. *Polonia Sacra* 1950 t. 230 s. 358; M. R. Mayenowa. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 709-711; przedr.: *Z badań* ..., jw.]. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1-2. Kr. 1948-1950. [Rec.: K. W. Zawodziński: Metryka a intonacja. *Pam. Lit.* R. 40 (wyd. 1952); toż przedr. w książce: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954; W. Borowy: Polski wiersz trzynastozgłoskowy a badania M. Dłuskiej. *Spr. Komisji Język. Tow. Nauk. Warsz.* t. 4 i nadb. W-wa 1952; przedr.: Studia i rozprawy. T. 2. Wr. 1952]. — A. Ważyk: Mickiewicz i wersyfikacja narodowa. (W-wa) 1951. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 679; przedr., jw.; S. Żółkiewski. *Nowa Kultura* 1952 nr 5]. — E. Ostrowska: „Odziać" i jego synonimy. 1. Kochanowskiego „odziane lasy". *Język Pol.* 1952 z. 1.—

S. Hrabec: O języku Biernata z Lublina. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. [Dyskusja: J. Woronczak; Podsumowanie dyskusji: S. Hrabec. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.]. Por. S. Hrabec: Język Biernata z Lublina. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — Z. Klemensiewicz: Czynniki sprawcze w rozwoju polszczyzny doby Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw.; por. Z. Klemensiewicz: Czynniki sprawcze..., jw. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"* s. 39-41; por. Z. Klemensiewicz: Czynniki sprawcze..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — M. R. Mayenowa: W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. M. R. Mayenowa: Problematyka stylistyczna staropolszczyzny. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw., s. 15-16

i in. — S. ROSPOND: Język J. Kochanowskiego. Cz. 1-2. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — S. ROSPOND: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; por. S. ROSPOND: Język średniowieczny a renesansowy w polskiej literaturze psałterzowo-biblijnej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw., passim. — S. ROSPOND: Artyzm językowy Kochanowskiego. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 40/41 (dod. do: *Gaz. Robot.*). — W. TASZYCKI: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; por. W. TASZYCKI: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw., s. 15 i in. — S. URBAŃCZYK: Rola wielkich pisarzy złotego wieku na tle innych czynników kształtujących normy języka literackiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. [Dyskusja: W. DOROSZEWSKI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.]. Por. S. URBAŃCZYK: Rola wielkich pisarzy Odrodzenia na tle innych czynników kształtujących język literacki. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw., s. 6-7 i in. — S. URBAŃCZYK: Jaką polszczyzną mówił J. Kochanowski i jego rówieśnicy. *Język Pol.* 1953 z. 4. — K. W. ZAWODZIŃSKI: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954. — Z. Bro. (BRODZKI): Ze staropolskiego słownictwa wodnego („pław", „pławaczka"). *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki i Terminologii Morskiej* (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1955 nr 6 s. 13/75. (Maszynopis powiel.). — W. A. DRAPELLA: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. [Rec.: W. D. (DOROSZEWSKI). *Poradnik Język.* 1955 z. 5]. — W. A. DRAPELLA. Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XV--XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku...*, jw., z. 5. — S. SKWARCZYŃSKA: Początek i rozwój typu klasycznego sylabotonika na gruncie polskim. *Prace Polon.* S. XII (1955). — J. TRZYNADLOWSKI: Rymotwórcza funkcja akcentu w wierszu staropolskim. *Prace Polon.* ..., jw. —

K. BUDZYK: Jan Kochanowski — twórca wersyfikacji narodowej. W książce: Studia z nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. Wr. 1956; przekł. ros.: S. Swiackij pt. Jan Kochanowskij tworiec polskogo sticha. W: J. Kochanowskij: Izbrannyje proizwiedienija. Moskwa 1960 *Akadiemija Nauk SSSR Litieraturnyje pamiatniki.* — S. FURMANIK: Jan Kochanowski. Metryka — rym — strofika. W książce: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956. — H. GRAPPIN: Histoire de la flexion du nom en polonais. Wr. 1956 *PAN Komitet Językoznawczy. Prace Językoznawcze.* — *Sylabizm.* Praca zbior. pod red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1956 *Poetyka. Zarys Enc.* Dział III: *Wersyfikacja* t. 3. — K. BUDZYK: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — S. FURMANIK: Wstęp do: K. Niemirycz: Bajki Ezopowe. Wr. 1957 *BN*, I 146 s. XXXIX-XL. — M. GIERGIELEWICZ: Rym i wiersz. Londyn 1957. [Rec.: Z. SIATKOWSKI. *Język Pol.* 1960 z. 1]. — *Sylabotonizm.* Pod red. Z. Kopczyńskiej i M. R. Mayenowej. Wr. 1957 *Poetyka. Zarys Enc.* Dział III: *Wersyfikacja* t. 4. — J. WORONCZAK: Elementy średniowieczne w wersyfikacji polskiej XVI wieku i ich przemiany. *Z polskich studiów slawistycznych. Prace językoznawcze i etnogenetyczne na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie 1958.* T. 2. W-wa 1958. — J. ZALESKI: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społ. Filologia* nr 4 (1958). — W. LUBAŚ: Oboczność rzeczownikowej końcówki miejscownika l. mn. -ach||-ąch w historii i dialektach języka polskiego. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. Prace Językoznawcze* z. 3 *Filologia* z. 6 (1960) s. 163-164. — S. ROSPOND: Język i artyzm językowy J. Kochanowskiego. Wr. 1960. — E. OSTROWSKA: O właściwym rozumieniu Kochanowskiego. 1. „Piórko" do pisania. 2. „Iściec" 'świadek'. 3. „Na każdy rok". *Język Pol.* 1961. — E. OSTROWSKA: Osobliwość znaczeniowa Kochanowskiego „Greckim chórom przygania". *Studia linguistica in honorem T. Lehr-Spławiński.* W-wa 1963.

Omówienie literatury o Kochanowskim

S. TARNOWSKI: Co u nas o Kochanowskim pisano. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73; toż: *W trzechsetną rocznicę Jana Kochanowskiego 1584-1884.* Kr. 1884; przedr. uzupełniony w książce: Studia do historii literatury polskiej. Wiek XIX. Rozprawy i sprawozdania. T. 4. Kr. 1898. — W. NEHRING: Jan Kochanowski. Życie i dzieła. Zarys biograficzny. Petersb. 1900 *Życiorysy Sławnych Polaków* nr 12. — J. KRZYŻANOWSKI: O nowych studiach nad twórczością Kochanowskiego. *Przegl. Współcz.* 1927 t. 21. — A. BRÜCKNER: Z literatury krytycznej o J. Kochanowskim. *Pam. Lit.* R. 29 (1932).

Zob. też: A. Bar: Jan Kochanowski w obcych językach. Próba bibliografii. *Silva Rerum* 1930 z. 4-7 i odb.

KOCHANOWSKI KRZYSZTOF (druga połowa XVI w.)

Wierszopis.

Był synowcem Jana Kochanowskiego. Szczegóły życia niepewne; nie wiadomo, czy należy go utożsamiać z Krzysztofem, synem Kacpra, wg A. Bonieckiego małoletnim w 1577, a żyjącym jeszcze w 1631, czy też raczej z Krzysztofem, synem Piotra z Konar, w 1593 dworzaninem i paziem królewskim, następnie chorążym sandomierskim (1599), posłem do Turcji (1601), starostą małogoskim i burgrabią krakowskim (1604) oraz podróżnikiem do Włoch (1608), zmarłym w 1646, który wg J. Przyborowskiego już w 1585 miał się opiekować spuścizną poetycką stryja.

TWÓRCZOŚĆ

Wierszowana przedmowa do wyd.: Jan Kochanowski: Proporzec albo hołd pruski. Kr. 1587. (Skierowana do Stanisława Mińskiego z Mińska). Wyd. nast. w wyd. zbior.: Jan Kochanowski. Zob.: J. Kochanowski: Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 2. W-wa 1884 s. 240-241.

Rkpsy wierszy Krzysztofa Kochanowskiego prawdopodobnie były w Ossol.

Listy i materiały (dotyczące Krzysztofa, syna Piotra)

1. List do Zygmunta III, dat. z Konstantynopola 1601. Rkps Bibl. Czart. nr 940.
2. Mowa do sułtana 16 października 1601 w Konstantynopolu. Rkps Bibl. Czart. nr 1659 s. 440-444.
3. Wyznaczenie pensji przez króla Zygmunta III, dat. w Krakowie 30 maja 1595. Ogł. B. Łuczyński: Dokumenta z archiwum aktów grodzkich i ziemskich b. województwa krakowskiego. *Dod. Gaz Lw.* 1872 t. 2 s. 198.
4. Instrukcja poselska, dat. w Warszawie 1601. Ogł. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 5. Lipsk 1840.
5. Przywilej królewski na druk dzieł Jana Kochanowskiego, dat. w Warszawie 22 grudnia 1611, wystawiony m. in. na nazwisko Krzysztofa Kochanowskiego, chorążego sandomierskiego. Ogł. J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach Jana Kochanowskiego. Poz. 1857 s. 53.

OPRACOWANIA

J. Przyborowski: Wiadomość o życiu i pismach Jana Kochanowskiego. Poz. 1857 s. 10-11, 78. — K. W. W. (Wójcicki): Kochanowski (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 10. W-wa 1907 s. 278, 279.

Zob. też: Kochanowski Jan.

KOCHANOWSKI MIKOŁAJ (ok. 1533—1582)

Wierszopis, tłumacz.

Ur. ok. 1533. Był bratem Jana Kochanowskiego. Podobnie jak on odwiedził w młodych latach Królewiec, rychło jednakże osiadł na roli dziedzicząc północną część Sycyny. W 1564 ożenił się z Katarzyną z Jasieńca Tymińską; miał z nią syna Piotra (zob.). Bliskie stosunki łączyły go z najstarszym bratem, Kacprem, po którym w 1569 objął urząd podstarościego radomskiego. Z inspiracji Jana Zamoyskiego tłumaczył *Moralia* Plutarcha. Zmarł w 1582. T. Grabowski zalicza go do arian.

TWÓRCZOŚĆ

Rotuły Mikołaja Kochanowskiego do synów swych, które małżonka jego, Katarzyna z Jasieńca Kochanowska, po śmierci wydała, roku Pańskiego 1584. Kr. 1585, Druk. Łazarzowa. (Jak stwierdził K. Piekarski, po 1600 ukazało się podrobione wyd. z datą pierwodruku). Wyd. nast. Kr. 1611. Nadto w zbiorze: Jan Kochanowski (red. F). Kr. 1617; toż: Kr. 1617 (w rzeczywistości o kilka lat później); Kr. 1629; Kr. 1639; pt Jana Kochanowskiego Rymy wszystkie... W-wa 1767; toż W-wa 1768.

Przekłady

Plutarchus, autor grecki, przełożony na język polski przez M. Kochanowskiego. (Moralia). Rkps, liczący ok. 500 stron, nie został (mimo starań S. Szymonowica) wydany drukiem.

Rkps Bibl. Nar. sygn. BOZ 1339.

Materiały

List A. Piotrkowczyka, profesora zamojskiego (później krakowskiego), dat. 6 listopada 1615, do S. Szymonowica oraz odpowiedź tegoż, dat. 14 listopada 1615 — w sprawie wyd. przekł. Moraliów. Wyd.: A. Bielowski: Szymon Szymonowicz. *Pam. AU* t. 2 (1875) i odb.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. Gacki: O rodzinie Jana Kochanowskiego. W-wa 1869 s. 88-91. — W. Hahn: Szymon Szymonowicz jako filolog. *Przew. Nauk. i Lit.* 1897 i odb. s. 37 nn. — K. Heck: Korespondencja Andrzeja Piotrkowczyka z Szymonowiczem. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) i odb. s. 87 nn. — J. Czubek: Wstęp do: Ludowika Aryosta Orland Szalony. Przekładania Piotra Kochanowskiego. Kr. 1905 *BPP* nr 50 s. XIX-XXIII. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — F. J. Śliwiński: Plutarch w Polsce XVI w. *Eos* 1910. — S. Zetowski: O tłumaczeniu Moralia Plutarcha z XVI w. przez M. Kochanowskiego. *Minerwa* t. 1 (1923) z. 2. — K. Piekarski: Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego. Wiek XVI i XVII. Wyd. 2 rozszerzone. Kr. 1934. — S. Łempicki: Dziecko w literaturze staropolskiej. *Kur. Lit. - Nauk.* 1938 nr 2 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 10). — F. Bielak: Mikołaj Kochanowski i jego „Rotuły". *Spr. PAU* 1950 nr 6. — T. Sinko: Literatura grecka. T. 1 cz. 1. Kr. 1951 s. 252. — T. Bieńkowski: Szesnastowieczny rękopis przekładu Moraliów Plutarcha w zbiorach Biblioteki Narodowej. *Meander* 1956 nr 12; por. T. B. (Bieńkowski): Przekład „Moraliów" Plutarcha. *Wiedza i Życie* 1956 nr 10 s. 718. — H. Barycz: Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957.

KOCHANOWSKI PIOTR (1566–1620)

Poeta-tłumacz.

Ur. w 1566 w Sycynie, w Sandomierskiem. Był synem szlachcica-ziemianina Mikołaja (zob.), autora *Rotuł*, i Katarzyny z Tymińskich, bratankiem poety Jana i tłumacza *Eneidy* Andrzeja. Przebieg jego życia nie jest dokładnie znany. W młodości przez szereg lat służył przypuszczalnie na dworach magnackich. W 1583 wraz z braćmi, Janem i Przemysławem, zapisał się na uniwersytet w Królewcu. Kilkakrotnie przebywał we Włoszech; po raz pierwszy może w 1588 w Padwie (na studiach), w czerwcu 1595 prawdopodobnie znajdował się w Neapolu, w 1599 w Padwie jako towarzysz, być może, Jana Tęczyńskiego. Z początkiem 1600 był w Polsce. Od 1602 był sekretarzem królewskim i wykonywał różne misje na terenie kraju. W 1610 wziął w dzierżawę od starosty lubelskiego Jana Firleja dobra pod Krakowem i udał się po raz trzeci do Włoch — na kurację. Po powrocie w 1611 osiedlił się na stałe w Krakowie. W 1613 wyjechał do uzdrowiska Abano pod Padwą i przebywał we Włoszech prawdopodobnie dłuższy czas. W 1616 był w Krakowie, gdzie oddawał się intensywnej pracy literackiej; korzystał przy tym z pomocy swego przyjaciela i mecenasa, Jana Tęczyńskiego (zm. 1638), podczaszego królowej, późniejszego wojewody krakowskiego. Zmarł 2 sierpnia (?) 1620 w Krakowie i pochowany został w kościele franciszkańskim, gdzie zachował się jego nagrobek.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. T. Tasso: Goffred abo Jeruzalem wyzwolona. Kr. 1618, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: Kr. 1651; Kr. 1687 (w w. XVII nie wyłączone poddruki); W-wa 1772; fragm. przedr. *Co Tydzień* 1799 nr 13 s. 92-98; pt. Goffred... Poema epiczne. Połock 1819 (wyd. jezuici wg ed. 1772, dziesięć pieśni ze zmianami w tekście); wyd. P. Czajkowski. Wr. 1820 (przedr. pierwodruku); scenariusz pt. Armida, ustęp z Jerozolimy wyzwolonej Tassa przekładania... w siedmiu obrazach... przedstawiony przez amatorów... w Wilnie 1825. Wil. 1825; wyd. M. Malinowski. Wil. 1826; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* z. 41-47; wyd. L. Rydel. T. 1-2. Kr. 1902 *BPP* nr 41,

46; Gofred... w skróceniu oprac. R. Pollak. Kr. 1921 *BN* II, 4; toż wyd. 2 (rozszerzone i uzupełnione) Kr. 1923; fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVII w. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; całość wyd. kryt. R. Pollak. Wr. 1951 *BN* II, 4.

Podane przez Estr. IV, 486 wyd. I. Priebatscha, Ostrów 1860, jest identyczne z wyd. Sanok 1856.

Rękopiśmienna przeróbka z XVII w. dla użytku młodocianych była w Bibl. Baworowskich we Lw., kod. nr 738. Zob. R. Pollak: ,,Gofred" ad usum Delphini. *Księga pam. ku uczczeniu S. Dobrzyckiego*. Poz. 1928 i odb.

2. L. Ariosto: Orland szalony... w pieśniach XLVI. Wyd.: J. Przybylski. T. 1-2. Kr. 1799 (pierwsze 25 pieśni); J. Wondráček: Krótka wiadomość o polskim rękopiśmie Orlanda szalonego w Szersznikowskim księgozbiorze w mieście Cieszynie się znajdującym. *Programm d. K. K. Katholischen Gymnasiums in Teschen f. d. Schuljahr 1865*. Cieszyn 1865 (pieśń 34); całość pt. Orland szalony. T. 1-3. Wyd. J. Czubek. Kr. 1905 *BPP* nr 50-52; fragm. przedr. W. Taszycki, jw. poz. 1. Fragm. pt. Orland szalony. (Wybór). Wyd. R. Pollak. Wr. 1965 *BN* II.

Rkpsy wylicza i opisuje J. Czubek: Wstęp do wyd., jw., s. LVI-LXV; ważniejsze odmianki tekstu różnych rękopisów podaje J. Czubek, jw., s. LXVI-XCII.

Materiały

1. Pismo od Zygmunta III, w Krakowie, b. d. Ogł. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840.

2. Pokwitowanie pieniężne, dat. w Krakowie 19 maja 1603. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 43.

3. Pokwitowanie pieniężne, dat. w Krakowie 26 grudnia 1604. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, s. 45.

4. Zeznanie z odbioru zarządu starostwa łomżyńskiego, dat. w Łomży 30 marca 1605. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, s. 45.

5. Polecenie królewskie wypłacenia zasług P. Kochanowskiemu, dat. w Krakowie 9 listopada 1604. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, s. 44.

6. Pokwitowanie Jana Izdbickiego, wystawione P. Kochanowskiemu w Lubionce 2 lutego 1607. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2, s. 47.

OPRACOWANIA

Monografia przekładu ,,Gofreda": R. Pollak: ,,Gofred" Tassa-Kochanowskiego. Poz. 1922 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 1 z. 2. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1922 nr 8/12; I. Chrzanowski. *Rzeczpospolita* 1922 nr 261; S. Papée: Nowe studia literackie. *Dzien. Poz.* 1922 nr 142; A. Brückner. *Przegl. Warsz.* 1923 nr 16; J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 20 (1923); Z. Ciechanowska. *Przegl. Powsz.* 1926 t. 170 s. 243].

A. K. Czartoryski: Myśli o pismach polskich. Wil. 1801 s. 220-224, 229. — E. Słowacki: Sztuka dobrego pisania w języku polskim. (Powst. 1811). W: Dzieła. T. 2. Wil. 1825 s. 213-217. — P. Czajkowski: Wstęp do wyd.: Goffred. Wr. 1820; por. W. Litwiński: Głos... *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 6 (1821) s. 5. — E. Słowacki: O przekładaniu z obcych języków na ojczysty. *Dzien. Wil.* 1820; przedr.: Dzieła. T. 3. Wil. 1826. — M. Malinowski: Wstęp do wyd.: Goffred. Wil. 1826. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — Piotr Kochanowski (,,Jerozolima wyzwolona" wydana w Krakowie w r. 1618). *Przyj. Ludu* 1835 nr 24. — L. Borowski: Historia literatury polskiej. (Powst. 1838). *Album lit.* K. W. Wójcickiego. W-wa 1848 s. 249-259. — W. Wężyk: O P. Kochanowskim i geniuszu Tassa. *Przyj. Ludu* 1842 nr 1-2. — A. Krasicki: Parę słów o Kochanowskich. *Bibl. Nauk. Zakładu im. Ossol.* 1843 t. 6. — J. Wondráček: Krótka wiadomość o polskim rękopiśmie Orlanda..., jw. Przekłady poz. 2 — J. Gacki: O rodzinie Jana Kochanowskiego. W-wa 1869. — B. Szomek: Instrumentalis pluralis deklinacji rzeczownikowej w pismach P. Kochanowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 8 (1880) i odb. — B. Chlebowski: ,,Grażyna" i jej stosunek do ,,Jerozolimy wyzwolonej" w przekładzie P. Kochanowskiego. *Ateneum* 1885 t. 3; przedr.: Pisma. T. 1. W-wa 1911. — B. Chlebowski: Przekład ,,Jerozolimy" Tassa przez P. Kochanowskiego w stosunku do współczesnego stanu polskiej poezji i jej dalszego rozwoju. *Ateneum* 1890 t. 2; przedr.: Pisma. T. 3. W-wa 1912. [Rec.: E. Porębowicz. *Kwart. Hist.* 1893; Odpowiedź B. Chlebowskiego. *Kwart. Hist.* 1894; Replika E. Porębowicza. Tamże]. —

L. Rydel: O przekładzie Ariostowego ,,Orlanda szalonego" przez P. Kochanow-

skiego. *Spr. AU Wydz. Filol.* 1895. — S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901. — L. Rydel: Wstęp i wyd.: Gofred. T. 1-2. Kr. 1902 *BPP* nr 41, 46. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902); I. Chrzanowski. *Bibl. Warsz.* 1902 t. 3; A. A. Kryński. *Książka* 1902 nr 6]. — A. Br. (Brückner): Kochanowski Piotr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35 (1904). — J. Czubek: Wstęp i wyd.: Orland szalony. Kr. 1905 *BPP* nr 50, 51, 52. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1905 nr 9; J. Lorentowicz. *Gaz. Pol.* 1905 nr 205; J. L. *Przew. Nauk. i Lit.* 1905 (dod. do: *Gaz. Tor.*) s. 59; *Nowa Reforma* 1905 nr 178; *Przew. Bibliogr.* 1905 nr 7 s. 154; *Tyg. Ilustr.* 1905 nr 30]. — R. Pollak: „Wojna chocimska" Potockiego a „Goffred" Tassa w przekładzie Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1910 t. 3. — S. Windakiewicz: Badania źródłowe nad twórczością Słowackiego. Kr. 1910. — J. Krzyżanowski: Wpływ Tassa na twórczość Słowackiego. *Bibl. Warsz.* 1914 t. 2. — J. Czubek: (Przypisek do: Diarium... St. Reszki). *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 15 cz. 1 (1915) s. 223. — J. Krzyżanowski: Na marginesie „Goffreda" Tassa przekładania P. Kochanowskiego. *Pam. Lit.* R. 14 (1916). — R. Pollak: Ze studiów nad „Goffredem" Tassa-Kochanowskiego. Przebudowa przekładu. *Pam. Lit.*, jw. — R. Pollak: Ze studiów nad „Goffredem" Tassa-Kochanowskiego. Spolszczenia. *Pam. Lit.* R. 15 (1917).— R. Pollak: Ze studiów nad „Goffredem" Tassa-Kochanowskiego. Uwagi nad formą poetycką przekładu. Część wstępna. *Pam. Lit.* R. 16 (1918). — S. Windakiewicz: Prolegomena do „Pana Tadeusza". Kr. 1918 s. 203-209. —

R. Pollak: Ze studiów nad „Goffredem" Tassa-Kochanowskiego. Uwagi nad formą poetycką przekładu. (Część batalistyczna). *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 59 (1920) i odb.; por. *Spr. AU* 1919 nr 3. — R. Pollak: Wstęp i wyd. (skrócone): Gofred... Kr. 1921 *BN* II, 4; wyd. 2 Kr. 1923. [Rec.: S. Papée. *Dzien. Poz.* 1921 nr 56; S. *Gaz. Warsz.* 1921 nr 101; T. S. *Czas* 1921 nr 76]. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły.* B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 247. — M. Brahmer: „Monachomachia" a „Orland szalony". *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — Z. Brochocka: Ideał rycerza chrześcijańskiego w „Trylogii". *Koło b. wychowanek Szkoły im. C. Plater-Zyberkówny.* W-wa 1928 s. 27--39. — R. Pollak: „Gofred" ad usum Delphini. *Księga pam. ku uczczeniu... S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928 i odb. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 327]. — A. Brückner: Tasso polski. *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — R. Pollak: Gofrediana. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb. — J. Czubek: O rękopisie „Orlanda szalonego" w bibliotece im. Szersznika w Cieszynie. *Zaranie Śląskie* 1936 z. 1. — M. Brahmer: Literatura włoska w Polsce. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 62; przedr. w książce: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* t. 5. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — R. Pollak: La fortuna del Tasso in Polonia. *Giornale Storico della Letteratura Italiana* t. 113 (1939). —

R. Pollak: Ze studiów nad przekładem „Orlanda szalonego" przez P. Kochanowskiego. *Spr. PAU* 1946 nr 8; 1948 nr 6. — R. Pollak: O harmonii głoskowej u P. Kochanowskiego. *Język Pol.* 1947 z. 1. — R. Pollak: Polskie życie literackie przed rozbiorami. Średniowiecze — Renesans — Barok. Poz. 1948 s. 81-83. — R. Pollak: Wstęp i wyd.: „Gofred". Wr. 1951 *BN* II, 4. [Rec.: M. Brahmer. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); N. K. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 4 s. 299; J. Starnawski. *Tyg. Powsz.* 1952 nr 6]. — R. Pollak: Mickiewicz i „Orland szalony" Ariosta. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. — R. Pollak: Nad palimpsestem tekstu „Gofreda". *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — R. Pollak: Ze studiów nad staropolskim przekładem „Orlanda szalonego". Tamże i odb. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *żŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16.— W. Taszycki: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. W. Taszycki: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* s. 27. (Maszynopis powiel.). — W. A. Drapella: Ster. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Wiek XV-XX. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 3. — W. A. Drapella: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku...*, jw., z. 5. — Z. Bro. (Brodzki): Ze staropolskiego słownictwa wodnego („pław", „pławaczka"). *Materiały z Zakresu Historii, Techniki, Gospodarki*

i Terminologii Morskiej (dod. do: *Biuletyn Instytutu Morskiego*) 1955 nr 6 s. 13 (75) -14 (76). (Maszynopis powiel.). — R. Pollak: Tasso w Polsce. *Kwart. Neofilol.* 1955 z. 1/4 i odb.; por. R. Pollak: Il Tasso in Polonia. *Torquato Tasso*. Mediolan 1957 i odb. — M. Brahmer: Torkwato Tasso. W książce: W galerii renesansowej. Szkice literackie. W-wa 1957 s. 263-264 i in. — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — R. Pollak: Staropolski przekład „Orlanda szalonego" w edycji J. Czubka. *Miscellanea staropolskie*. Wr. 1962 *Arch. Lit.* t. 6.—R. Pollak: O wątkach romansowych w staropolskim przekładzie „Orlanda szalonego". *Pam. Lit.* R. 55 (1964). — R. Pollak: Wstęp do wyd.: Orland szalony. (Wybór). Wr. 1965 *BN* II.

KOCHAŃSKI ADAM ADAMANDUS (1631—1700)

Matematyk.

Ur. 5 sierpnia 1631 w Dobrzyniu nad Wisłą. 24 sierpnia 1652 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Wilnie; w Akademii słuchał teologii, a później wykładał tam równocześnie matematykę. W 1655 uszedł przed Moskalami z Wilna i przez Węgry, Austrię dotarł do Würzburga. Następnie udał się do Moguncji, gdzie w 1657-1660 wykładał matematykę, a w 1661-1664 kontynuował studia teologiczne. W 1665 został wykładowcą matematyki w kolegium jezuickim we Florencji. W 1673-1676 uczył w Pradze i Ołomuńcu, potem przez pewien czas przebywał we Wrocławiu. W 1678 na życzenie Jana Sobieskiego przybył do Warszawy i tu uczył królewicza Jakuba (z kolei także Aleksandra i Konstantego) oraz został matematykiem nadwornym i bibliotekarzem królewskim. Od 1698 przebywał na kuracji w Czechach. Zmarł 16 maja 1700 w Cieplicach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Analecta mathematica. Wyd. przy: K. Schott: Cursus mathematicus. Würzburg 1661. Wyd. nast.: Frankfurt 1674; Bamberg 1677.

2. Mirabilia chronometrica. Wyd. jako IX księga dzieła K. Schotta: Technica curiosa sive Mirabilia artis. Moguncja 1687.

3. Rozprawy matematyczno-fizyczne i astronomiczne (Solutio theorematum...; Consideratio speciminis Libri de momentis gravium authore J. F. V. Lucensi; Considerationes et observationes physico-mathematicae circa diurnam telluris vertiginem...; Grammicae rationes cyclometricae ad usus mechanicos; Novum genus perpendiculi pro horologii rotatis...; Considerationes quaedam circa quadrata et cubos magicos, nec non aliquos problemata...; Mensurae universales magnitudinum ac temporum; Mercurii in sole anno 1690... visi observationes). Wyd.: *Acta Eruditorum*. Lipsk 1681-1696.

Listy

1. Trzydzieści sześć listów łac. do i od G. W. Leibniza z 1670-1698. Ogł. S. Dickstein: Korespondencja Kochańskiego i Leibniza. *Prace Mat.-Fiz.* t. 12 (1901) — t. 13 (1902). List do G. W. Leibniza, dat. w Warszawie 9 listopada 1691, i od G. W. Leibniza, dat. w Hanowerze w grudniu 1691, ogł. uprzednio wraz z przekł. pol. S. Dickstein: Wyjątek z korespondencji... *Przegl. Filoz.* 1897 t. 1. List od G. W. Leibniza, dat. 26 marca 1696, ogł. uprzednio L. Stein: Leibniz und Spinoza. Ein Beitrag zur Entwickelungsgeschichte der Leibnizischen Philosophie. Lipsk 1890.

2. Dwa listy do J. J. Volkhammera, dat. w Gdańsku 1686. Wiad. podał L. Birkenmajer: Wiadomość o postępie prac... *Wiad. Mat.* t. 1 (1897) s. 182.

3. Od Jana III Sobieskiego, dat. w Jaworowie 4 września 1682. Ogł. M. Baliński: Król Jan III Sobieski jako geograf. *Wieniec, pismo zbiorowe ofiarowane S. Jachowiczowi...* T. 2. W-wa 1858.

4. List generała zakonu Jana Pawła Oliwy, z końca lipca 1678, dot. A. A. Kochańskiego (jako odpowiedź na list Jana Sobieskiego, dat. we Lw. 25 czerwca 1678) — kopia w rkpsie Bibl. Czart. nr 42. Przekł. pol. ogł. S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3 cz. 1. Lw. 1902 s. 209.

OPRACOWANIA

F. K. Kurowski: Wiadomość historyczna o kościele, kollegium i innych gmachach... jezuitów warszawskich. W-wa 1836 s. 29-31. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezu-

sowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 s. 331-332 i osob. Poz. 1862. — T. Żebrawski: Wiadomość o A. Kochańskim i pismach jego matematycznych. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 30 (1862) i odb. — F. M. S. (Sobieszczański): Kochański (Adam Adamandy). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — T. Żebrawski: Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki oraz ich zastosowań. Kr. 1873. — T. Żebrawski: Dodatki do Bibliografii... Kr. 1886. — S. Dickstein: Wiadomość o korespondencji Kochańskiego z Leibnizem. *Rozpr. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 23 (1896) i odb. — S. Dickstein: Wyjątek z korespondencji Kochańskiego z Leibnizem. *Przegl. Filoz.* 1897 t. 1. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899/1900. — F. Kucharzewski: O początkach piśmiennictwa technicznego w Polsce. W-wa 1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3 cz. 1. Lw. 1902. — S. Dickstein: Kochański Adam Adamandy. *Enc. wychowawcza.* T. 6 (1903).— S. D. (Dickstein): Kochański Adam Adamandy. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904). — F. Kucharzewski: Statyka Kochańskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1910. — F. Kucharzewski: Zegarmistrzostwo Kochańskiego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1911. —

F. Kucharzewski: Mechanika w swym rozwoju historycznym. W-wa 1924. — A. Birkenmajer, S. Dickstein: Coup d'oeil sur l'histoire des sciences exactes en Pologne. *Histoire sommaire des sciences en Pologne.* Kr. 1933 s. 15-16 i odb. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do wieku XVIII. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — J. Eckhardt: [W. Tomkiewicz: Z dziejów polskiego mecenatu artystycznego w wieku XVII. Wr. 1952. Rec.]. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1953 nr 3/4 s. 127. — E. Elter: Adam Kochański T. J., najwybitniejszy przedstawiciel Polski na europejskim terenie naukowym u schyłku XVII w. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 1. Rzym 1954. [Rec.: B. Natoński. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 7]. — S. Kowal, W. Podwapiński: Adam Adamandy Kochański. *Horyzonty Techniki* 1954 nr 1. — H. Barycz: Nowe i stare elementy w wychowaniu rodziny Sobieskich. *Studia Pedag.* t. 3 (1956) s. 102-104. — J. Dianni: Zagadnienie kwadratury koła w polskiej literaturze matematycznej. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1956 nr 4. — L. Chmaj: Kartezjanizm w Polsce w XVII i XVIII w. *Myśl Filoz.* 1956 nr 5 s. 73. — J. Dianni, A. Wachułka: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957. — S. Wędkiewicz: Le Père Adam Kochański S. J. et le système héliocentrique. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (=*Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957). — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — T. Nowak: Cztery wieki polskiej książki technicznej 1450-1850. W-wa 1961.

KOCHOWSKI ALEKSANDER (ok. 1607—1673)

W i e r s z o p i s.

Ur. ok. 1607 w Sandomierskiem, w rodzinie szlacheckiej. Był stryjem Wespazjana (zob.). Gdzie kształcił się, nie wiadomo. Po podziale majątku ojcowskiego przeniósł się do Krakowa. Trudnił się częściowo adwokaturą i lichwą. Niejednokrotnie, już od 1660, toczył procesy ze swymi dłużnikami. W 1655 pożyczył kahałowi kazimierskiemu znaczną sumę, o której zwrot procesował się bezskutecznie do 1672. W pospolitym ruszeniu 1672 nie wziął udziału rzekomo z powodu choroby. Zmarł w Krakowie w początkach 1673.

TWÓRCZOŚĆ

1. Trzynaście epigramów łacińskich, m. in.: Epigramma in Rosarium B. Virginis Mariae i oda Impulsus domesticus. Wyd. przy: W. Kochowski: Hypomnema Reginarum Poloniae. Kr. (1672), dr. dziedzice K. Schedla.

2. Hussarz od stryja synowcowi zaciągającemu się posłany. Wyd. w: W. Kochowski: Lyrika polskie. Kr. 1674, dr. W. Gorecki. Toż w: W. Kochowski: Pisma wierszem i prozą. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* s. 51-52.

Inne utwory polskie i łacińskie, nie drukowane, zaginęły.

OPRACOWANIA

A. Rzążewski: Studia nad literaturą polską XVII i XVIII w. ... 1. Hieronim Wespazjan Nieczuja z Kochowa Kochowski. Dod. VI. W-wa 1871. —

J. Czubek: Wespazjan z Kochowa Kochowski. Studium biograficzne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) i odb. Kr. 1900 s. 110-115. — A. B. (Brückner): Kochowski Aleksander. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904).

KOCHOWSKI WESPAZJAN (1633–1700)

Poeta, historyk.

Ur. na początku 1633 w Gaju, wsi dziedzicznej w Sandomierskiem, w rodzinie herbu Nieczuja piszącej się z Kochowa, choć już w początkach XVII wieku wieś ta do niej nie należała; syn Jana, sekretarza Jana Kazimierza, podsędka sandomierskiego, i Zofii z Janowskich. W 1646-1648 uczęszczał do szkoły Nowodworskich w Krakowie. W Akademii Krakowskiej nie studiował. W 1651 brał udział w bitwie pod Beresteczkiem i odtąd całe dziesięciolecie spędził w obozie i na koniu. W czasie wojen szwedzkich służył w oddziale Stefana Czarnieckiego aż do 1656, kiedy dostał się pod dowództwo hetmana polnego Jerzego Lubomirskiego. W czasie wyprawy na Węgry utracił brata Seweryna, któremu poświęcił *Pamiątkę trenami wyrażoną*. Przez 1657-1658 przebywał we wsi rodzinnej i dokupionych przez ojca Goleniowych. W 1658 ożenił się z Marianną Misiowską. Po pokoju oliwskim (1660) porzucił służbę wojskową i osiadł w Gaju. W wyniku działu majątkowego otrzymał wieś Goleniowy w Krakowskiem, dokąd przeniósł się w maju 1663. W czasie rokoszu Lubomirskiego stanął po stronie marszałka i brał udział w bitwie pod Mątwami w 1666. Po abdykacji Jana Kazimierza należał w czasie elekcji do zwolenników Piasta i głosował za Michałem Korybutem Wiśniowieckim. W 1670 pracował w kancelarii koronnej pod zwierzchnictwem podkanclerzego biskupa Andrzeja Olszowskiego. W 1671-1673 był podżupkiem wielickim. W 1673 został wybrany sędzią skarbowym z powiatu lelowskiego. W 1680 ożenił się powtórnie z wdową po Stanisławie Różańce, Magdaleną z Frezerów. W 1682 został generalnym poborcą podymnego i piastował ten urząd z małymi przerwami do 1692. Zaliczony przez Jana III w poczet dworzan i obdarzony tytułem *historiographus privilegiatus*, wziął udział w wyprawie wiedeńskiej. W 1695-1698 był wojskim krakowskim. Przyjaźnił się z Janem Gawińskim (zob.). Zmarł 6 czerwca 1700 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kamień świadectwa wielkiego w Koronie Polskiej senatora niewinności. B. m. 1668. Przedr. J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953.

2. Różaniec Najświętszej Panny Maryjej. Kr. 1668, dr. S. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Częstochowa 1695.

3. Munus civile regi suo, Serenissimo Monarchae Michaeli. Kr. (1669). (Panegiryk prozą).

4. Praeliminare magnae hospiti Serenissimae Reginae Eleonorae. Kr. 1669. (Panegiryk prozą).

5. Hypomnema Reginarum Poloniae. Kr. 1672, dr. K. Schedel.

6. Niepróżnujące próżnowanie ojczystym rymem na liryka i epigramata polskie rozdzielone i wydane. Kr. 1674, dr. W. Gorecki. (Wg W. Nehringa pt.: Niepróżnujące próżnowanie albo Lyricorum polskich ksiąg V, tudzież Epigrammata i wiersze wesołe. Składa się z dwóch części osobno paginowanych: Liryka polskie w niepróżnującym próżnowaniu pisane i Epigramata polskie, po naszemu fraszki. G. Korbut podaje hipotetycznie istnienie osobnego wyd. fraszek: Kr. 1678). Wyd. nast. Kr. 1681 (wg Estr. nie istnieje).

Wybór i pojedyncze wiersze przedr.: J. Lemański: Satyra polska. Antologia. T. 1. W-wa 1914. — W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955. — W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Lw. 1930; toż wyd. 2 Londyn 1954; toż wyd. 3 W-wa 1958. — J. Tuwim: Polski słownik pijacki i antologia bachiczna. W-wa 1935. — J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej”*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. (Tu wiersze: Budynek i Prawdziwa szczęśliwość). — M. Grydzewski: Wiersze polskie wybrane. Antologia poezji od

Bogurodzicy do chwili obecnej. Londyn 1947. — B. Baranowski, W. Lewandowski, J. H. Piątkowski: Upadek kultury w Polsce w dobie reakcji katolickiej XVII-XVIII w. Wypisy źródłowe. W-wa 1950. (Tu: Bando na ariany). — J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953. — R. Wasita: Kocha, lubi, szanuje... Wybór polskich wierszy miłosnych. W-wa 1956.— S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958. — Matka Boska w poezji polskiej. T. 2. Antologia. Lubl. 1959.

7. Ogród panieński pod sznur Pisma Świętego, doktorów kościelnych, kaznodziejów prawowiernych wymierzony, a kwiatami tytułów Matki Boskiej wysadzony, przez jednego najbliższego tej Matki i Panny niewolnika. Powst. 1676. Wyd. Kr. 1681, dr. K. Schedel. Fragm. przedr. T. Jodełka: Polska poezja maryjna. Antologia. Niepokalanów 1949.

Autograf był w Bibl. Baworowskich we Lw.

8. Chrystus cierpiący, według tekstu Ewangieliej Świętej wierszem polskim wystawiony. Powst. 1676. Wyd. Kr. 1681, dr. K. Schedel.

9. Epitaphium. (W formie pożegnania ze światem skazanej na śmierć i straconej w Lublinie w 1681 Agnieszki z Kolbuszowej).

10. Annalium Poloniae ab obitu Vladislai IV Climacter primus. Kr. 1683, dr. M. Schedel; Climacter secundus. Kr. 1688; Climacter tertius. Kr. 1698, dr. F. Cezary; Climacter quartus (obejmujący panowanie Michała Wiśniowieckiego). Nie wyd.; oryginał był w Bibl. Uniw. Warsz.

Przekł. pol. w skróceniu Zabiełły (XVIII w.) wyd. E. Raczyński pt. Historia panowania Jana Kazimierza. T. 1-2. Poz. 1840; toż pt. Historia... teraz podług oryginału poprawiona i powtórnie wydrukowana. T. 1-3. Poz. 1859; przekł. J. D. i A. Mosbach pt. Roczników Polski Klimakter IV. Lipsk 1853.

11. Commentarius belli adversus Turcas ad Viennam et in Hungaria. Kr. 1684, dr. W. Gorecki.

12. Dzieło Boskie albo pieśni Wiednia wybawionego i inszych transakcjej wojny tureckiej w r. 1683 szczęśliwie rozpoczętej. Kr. 1684, dr. W. Gorecki. Fragm. przedr. w książce: Wybór różnych gatunków poezji z rymotwórców polskich. Część 2. Wyd. 2 W-wa 1812.

13. Rubus incombustus. Kr. 1693. (Wiersz).

Egz. ofiarowany paulinom wraz z listem autora, dat. 22 października 1693, w bibl. klasztoru w Częstochowie.

14. Trybut należyty wdzięczności wszystkiego dobrego Dawcy, Panu i Bogu, albo Psalmodia polska, za dobrodziejstwa Boskie dziękująca. Przez jedną najliższą kreaturę R. P. 1693 napisana, a do druku podana R. P. 1695. Częstochowa 1695. Wyd. kryt. J. Krzyżanowski. Kr. 1926 *BN* I, 92. Fragm. przedr. W. Taszycki, jw. poz. 6.

Wydania zbiorowe

1. Pisma wierszem i prozą. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* z. 14-18, 28-31, 40-44.

2. Liryka polska i Fraszki, Pieśni Wiednia wybawionego, Psalmodia polska, w wyborze. Oprac. A. Boleski. W-wa 1921 *Bibl. Klasyków Pol.* Wendego.

3. Psalmodia polska oraz wybór liryków i fraszek. Wyd. J. Krzyżanowski. Kr. 1926 *BN* I, 92.

Listy i materiały

1. Dedykacja. Zob. Rubus incombustus, jw. Twórczość poz. 13.

2. Akt umowy z Katarzyną Oraczewską, dat. w Chęcinach 17 grudnia 1658. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

3. Akt naznaczenia przez Aleksandra Kochowskiego opiekunem bratanków, dat. w Sandomierzu 26 maja 1672. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2.

4. Inwentarz dworu i poddanych wsi Moskorzew i Perzyny, spisany na żądanie W. Kochowskiego i P. Siemońskiego w Moskorzewie 10 marca 1684. Wyd. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańków: Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700. W-wa 1956 *Źródła Hist.* t. 1 poz. 61.

5. Dwa pokwitowania pieniężne z 1696-1697. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2.

Utwór o autorstwie niepewnym

Zob. t. 1: Oblężenie Jasnej Góry...

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — A. Grabowski: Wespazjan z Kochowa Kochowski. *Przyj. Ludu*

1840 nr 27; przedr. w książce: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840. — A. E. Koźmian: Wyciągi piotrowickie. Wr. 1842 s. 57-88. — M. Baliński: Pielgrzymka do Jasnej Góry w Częstochowie. W-wa 1846. — J. Bartoszewicz: Wespazjan Kochowski. *Dzien. Warsz.* 1853 nr 326. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 107, 332-334. — A. Wieniarski: Wespazjan Kochowski. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 92. — F. M. S. (Sobieszczański): Kochowski (Wespazjan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — L. Siemieński: Wespazjan Kochowski (1633-1699). W książce: Portrety literackie. T. 1. Poz. 1865; przedr.: Dzieła. T. 3. W-wa 1881. — Felicyan (F. Faleński): Treny Jana Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867. —

A. Rzążewski: Hieronim Wespazjan Nieczuja z Kochowa Kochowski. W-wa 1871. [Rec.: X. L. (Liske). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1873 t. 29]. — W. Wisłocki: W. Kochowskiego ,,Rubus incombustus". *Spr. z czynności Zakł. Nar. im. Ossol. za lata 1870-1872.* Lw. 1873 i odb. Lw. 1872. [Rec.: C. Walewski. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 2; *Wiek* 1873 nr 8; X. Liske. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1874 t. 31]. — A. Rzążewski: Stosunki i wzajemna korespondencja Kochowskiego z Janem Gawińskim. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 4. — S. Tarnowski: Wespazjan Kochowski. *Kronika Rodz.* 1877 nr 1-3. — W. Przyborowski: Niewieście ideały poetów polskich. W-wa 1881. — S. Kaczkowski: O Klimakterach W. Kochowskiego. W: Dzieła. T. 3. Kr. 1883. — W. Nehring: W. Kochowski i jego liryki. W książce: Studia literackie. Poz. 1884. — W. Nehring: Kochowski (Wespazjan). *Allgemeine Encyklopädie* J. S. Ersch u. J. G. Gruber S. 2 t. 38 (1885). — A. G. Bem: Echa mesjanistyczne w literaturze polskiej. *Prawda* 1888; przedr. w książce: Studia i szkice literackie. W-wa 1904. — L. M. Dziama: Zapatrywanie religijne W. Kochowskiego. (Charakterystyka). *Przegl. Powsz.* 1894 t. 42 i odb. [Rec.: Niedziama. *Gaz. Przem.* 1894 nr 39]. — L. M. Dziama: W. Kochowskiego ,,Psalmodya polska". *Spr. Dyrektora Gimn. Św. Jacka w Kr. za r. szk. 1896.* Kr. 1896 i odb. [Rec.: A. Mazanowski. *Przegl. Pol.* 1896 t. 4; K. Wróblewski. *Muzeum* 1896; W. Prokesz. *Ateneum* 1897 t. 3; R. Zawiliński. *Przegl. Lit.* 1897 nr 5]. — F. Rybarski: Przyczynek do życiorysu W. Kochowskiego i jego rodziny. *Ateneum* 1897 t. 4. [Rec.: W. Hahn. *Kwart. Hist.* 1897]. —

J. Czubek: Wespazjan z Kochowa Kochowski. Studium biograficzne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) i odb. Kr. 1900. [Rec.: L. M. Dziama. *Przegl. Powsz.* 1901 t. 3; H. Galle. *Książka* 1901 nr 10; S. Zdziarski. *Ateneum* 1901 t. 2; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902); A. Brückner: Najnowsze studia krytyczne i biograficzne nad polskimi autorami wieku XVI i XVII. *Przegl. Pol.* 1902 t. 144 s. 257-258]. — M. Szydłowski: Stosunek ,,Liryków" W. Kochowskiego do Ód Horacego. *Spr. Dyr. c. k. Gimn. w Bochni za r. szkolny 1900.* Kr. 1900. — Z. Leitgeber: Ueber die poetischen Schriften von W. Kochowski. Poz. 1904. [Rec.: S. Turowski. *Pam. Lit.* R. 3 (1904); L. M. Dziama. *Przegl. Powsz.* 1905 t. 85]. — S. Turowski: Psalmodia polska W. Kochowskiego. *Bibl. Warsz.* 1907 t. 4. — S. Turowski: W. Kochowski na tle współczesnym jako poeta. *Przew. Nauk. i Lit.* 1907 i odb. Lw. 1908. [Rec.: A. Brückner. *Książka* 1908 nr 11; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); T. Grabowski. *Przegl. Pol.* 1908 t. 170; *Czas* 1908 nr 56; *Dzien. Poz.* 1908 nr 74]. — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. Kr. 1913. — R. Mienicki: Poglądy polityczne w dziejopisarstwie polskim XVII w. *Przegl. Hist.* 1913 t. 16. — R. Pollak: Poezje Kochowskiego a ,,Goffred" Tassa-Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1913 t. 2. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Pam. Lit.* R. 12 (1913)].— J. Krzyżanowski: Kto jest autorem ,,Oblężenia Jasnej Góry Częstochowskiej"? *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915). —

R. Pollak: ,,Gofred" Tassa-Kochanowskiego. Poz.1922 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Prace Komisji Filol.* t. 1 z 2. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły.* B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932. — J. Krzyżanowski: Wstęp i wyd.: Psalmodia polska. Kr. 1926 *BN* I, 92. [Rec.: S. Papée. *Przegl. Por.* 1926 nr 294; A. Szczerbowski. *Ruch Lit.* 1926; *Wiad. Lit.* 1926 nr 44]. — F. Bielak: ,,Mesjanizm" Kochowskiego w świetle poglądów pisarzy XVII w. *Prace polon. ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (=*Prace Filol.* t. 12). — J. S.: Pogadanki o literaturze polskiej (Wespazjan Kochowski). *Polska Zach.* 1927 nr 135. — S. Dobrzycki: Trzy okresy literatury barokowej. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 11. — W. Fallek: Szkice i studia o wpływie Biblii na literaturę polską. *Roczn. I Gimn. Męskiego Tow. Żydowskich Szkół Średnich w Łodzi 1929/30* i odb. W-wa 1931. — G. Baum-

FELD: Wojsko a społeczeństwo w dawnej Polsce. Poz. 1930 cz. 1 s. 15-16 nn. — R. GANSZYNIEC: Echa pieśni goliardowej w Polsce. *Przegl. Hum.* 1930 i odb. — I. LEKOW: Lingwistyczna analiza rymów W. Kochowskiego (1668-1684). *Prace Filol.* t. 15 (1931) i odb. W-wa 1930. — J. UJEJSKI: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. [Rec.: I. CHRZANOWSKI. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 38 s. 39]. — A. GRABARA: Kanony poetyckie W. Kochowskiego. *Spr. Dyr. Państw. Gimn. im. Gen. Józefa Wybickiego w Śremie za r. szk. 1932/33.* Śrem 1933. — H. BARYCZ: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — S. ŁUKASIK: La France et la Pologne à travers les siècles. T. 1. Paryż 1933. [Rec.: M. BRAHMER. *Przegl. Współcz.* 1933 t. 44 s. 131]. — T. MIKULSKI: Ród Zoilów. Rzecz z dziejów staropolskiej krytyki literackiej. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 42. —

J. REMBIELIŃSKI: Na widowni. Rocznica Kochowskiego. *Myśl Nar.* 1933 nr 40.— H. SIELISZCZAŃSKI: Poeta i rycerz spod Wiednia. W 300-lecie urodzin W. Kochowskiego. *Kur. Warsz.* 1933 nr 353.— A. JACHYMCZYK: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935) s. 173. — W. OGRODZIŃSKI: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Kr. 1935 i odb. s. 39-40. — A. MARYŃSKA: Czarniecki w literaturze pięknej. *Czasop. Lit.* 1936 nr 2-3 s. 15. — T. MIKULSKI: U grobu polskiego Owidiusza. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — B. NADOLSKI: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — S. WINDAKIEWICZ: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — A. GRYCHOWSKI: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939. — S. WINDAKIEWICZ: Epika polska. Kr. 1939. — H. BARYCZ: Historia szkół Nowodworskich. T. 1. Od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1947 s. 164 nn. — J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: Wespazjan Kochowski jako pierwszy regionalny poeta kielecki. *Pam. Kielecki* 1947. — Z. KUCHOWICZ: Echa konfliktów szlachecko-magnackich w literaturze drugiej połowy XVII w. *Prace Polon.* S. X (1952) s. 52-54 i nadb. — S. CZERNIK: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — Z. KUCHOWICZ: Literatura szlachecka wobec elekcji Michała Wiśniowieckiego. *Prace Polon.* S. XII (1955). — O. GÓRKA: Legenda a rzeczywistość obrony Częstochowy w roku 1655. W-wa 1957 s. 17-18 i in. — Z. LIBISZOWSKA: Antyszwedzka literatura propagandowa z czasów „potopu". *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 2. W-wa 1957.

KOJAŁOWICZ WIJUK WOJCIECH (1609—1677)

Historyk, polemista religijny.

Ur. 1609 w Kownie. W 1627 wstąpił do zakonu jezuitów. Uczył następnie w Wilnie i Braniewie. W 1645 uzyskał doktorat teologii. Był podkanclerzym Akademii Wileńskiej w 1650 i rektorem w 1654/1655. W lipcu 1655 wybrany został prokuratorem prowincji. Ostatnie lata spędził na rektorstwie domu profesów w Wilnie. Zmarł tamże 6 października 1677.

TWÓRCZOŚĆ

1. Colloquia theologi cum ministro de dissidiis in rebus fidei. Wil. 1635 (data wątpliwa). Toż po pol. pt. O niektórych różnicach wiary, które między katolikami i ewangelikami zachodzą. Teologa z ministrem rozmowy. Wil. 1653.

2. Colloquia theologi cum politico de electione prudenti unius verae christianae religionis. Wil. 1640, Druk. Akademicka T. J. Toż po pol. pt. O uważnym a rozsądnym obraniu jednej prawdziwej chrześcijańskiej wiary teologa z politykiem rozmowy. Wil. 1648, Druk. Akademicka T. J.

3. Colloquia theologi cum dissidente de religione ac de sincero et non adulterato usu S. Scripturae ad probandos fidei articulos. Wil. 1667. Toż po pol. pt. O szczerym a niewykrętnym w dowodzeniu artykułów wiary Pisma świętego używaniu. Rozmowy teologa z dysydentem krótkie, proste, przyjacielskie. Kalisz 1667, Druk. Kolegium T. J.

4. Oculus ratione correctus. Wil. 1648, Druk. Akademicka T. J.

5. Historiae Lithuanae pars prior. Gdańsk 1650, dr. J. Förster. Toż (Pars II). Antwerpia 1669, dr. J. Meursius.

Przeróbka „Kroniki" M. Stryjkowskiego.

Przekł. niem.: A. L. Schlözer pt. Geschichte von Littauen, Kurland und Liefland. *Fortsetzung der allgemeinen Welthistorie durch eine Gesellschaft von Gelehrten in Teutschland und England ausgefertiget.* Cz. 1. Halle 1785 i osob. Halle 1785.

6. Miscellanea rerum ad statum ecclesiasticum in Magno Lithuaniae Ducatu pertinentia. Wil. 1650, Druk. Akademicka T. J.

7. De rebus anno 1648 et 1649 contra Zaporovios cosacos gestis. Wil. 1651, Druk. Akademicka T. J.

8. Fasti Radiviliani. Wil. 1653, Druk. Akademicka T. J. Toż w jęz. pol. Wil. 1654.

9. Fasti Chodkieviciani. Rkps zaginął w 1655. Wyciąg w: Nomenclator familiarum..., zob. poz. 10.

10. Herbarz szlachty litewskiej. Powst. w 1648-1658. Dochował się w rkpsach w dwóch red.:
a) obszerniejszej łac. pt. Nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Lithuaniae et provinciarum ad eum pertinentium. (Druk rozpoczęty w 1656 został przerwany po dziesięciu arkuszach).
b) krótszej pol. pt. Compendium. Wyd. F. Piekarski pt. Herbarz rycerstwa W. Ks. Litewskiego, tzw. Compendium. Kr. 1897.

Przekł. pol. fragm. red. pierwszej (do nazwiska: Komar) ogł. F. Piekosiński pt. Herbarz szlachty W. Ks. Litewskiego zw. Nomenclator. Kr. 1905.

11. De Radivilorum atque Chodkieviciorum aemulationibus liber singularis. Nie wyd. Rkps zniszczony przez władze zakonne.

12. Fastorum Sapiehanorum fragmentum. Nie wyd. Rkps był w XIX w. w bibl. Sapieżyńskiej w Wilnie.

Wydania zbiorowe

O rzeczach do wiary należących rozmowy teologa z różnymi wiary prawdziwej przeciwnikami. Cz. 1-3. Kr. 1671, dr. S. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Lw. 1780.

Zawiera poz. 1, 2, 3, w wersji pol.

OPRACOWANIA

H. Witte: Diarium biographicum. Gdańsk 1688. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723 s. 169-173; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. D. A. Janocki: Nachricht von denen in der Hochgräflich-Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern. Cz. 1. Drezno 1747 s. 27; cz. 2. Wr. 1749 s. 85-89. — F. K. Gadebusch: Livländische Bibliothek. T. 2. Ryga 1777 s. 129-134. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 126-131. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 75-76; t. 7. Kr. 1845 s. 493-494, 524-526; t. 8. Kr. 1851 s. 202, 230, 275-276. — M. Malinowski: Wiadomość o życiu i pismach Stryjkowskiego. Przy wyd.: Kronika. T. 1. W-wa 1846 s. 25-26. — M. Malinowski: Rys historyczno-krytyczny piśmiennictwa heraldycznego polskiego. *Bibl. Warsz.* 1847 t. 3 s. 491-492. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 501-507. — M. B. (Baliński) i F. M. S. (Sobieszczański): Kojałowicz (Wijuk Albert, czyli Wojciech). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — X. W. K.: Kojałowicz Wijuk Wojciech. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 10 (1877). — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899/1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 2. Lw. 1901. — Dr J. B. (Bieliński), D. (S. Dziadulewicz): Kojałowicz Wijuk Wojciech. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 36 (1904). — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — S. Zajączkowski: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953).

z KOKORZYNA ANDRZEJ (zm. ok. 1435)

Inna forma nazwiska: Andreas de Cokorzino.

Teolog.

Był synem Wisława z Kokorzyna pod Kościanem w Wielkopolsce. Przez pewien czas studiował nauki wyzwolone w Pradze; uzyskał tam w 1399 bakalaureat, a następnie magisterium. Z Pragi przybył do Krakowa, gdzie wykładał na wydziale *artium*, którego dziekanem był w półroczu 1406/1407. Dalsze studia — teologiczne — zakończył bakalaureatem z początkiem 1425, następnie przed latem 1426 objął profesurę.

Jako teolog był scholastykiem-dialektykiem tomistą. Występował przeciw husytyzmowi: w 1431 uczestniczył w dyspucie z poselstwem husyckim na Wawelu. Kilkakrotnie (w 1408/1409, 1426, 1429) piastował godność rektora Akademii. W 1410 zbliżył się do Elżbiety Granowskiej, a po jej wyniesieniu na królową przebywał przypuszczalnie w jej otoczeniu. W 1417 udał się na sobór do Konstancji z misją od Władysława Jagiełły. W 1424 był kanclerzem królowej Zofii. Wyświęcony na księdza przed półroczem 1408/1409, doszedł w końcu 1428 lub w pierwszej połowie 1429 w godnościach duchownych do archidiakonatu krakowskiego przy Zbigniewie Oleśnickim. Zmarł ok. 1435.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sermo ad clerum. Nie wyd. Rkps Bibl. Jagiel. nr 2372.

2. Tractatus de communione sub utraque specie. Nie wyd. Rkpsy: Bibl. Jagiel. nr 425; Bibl. Watykańska.

Antyhusycki traktat o komunii pod dwiema postaciami.

3. Speculum sacerdotum (vel: Tractatus super officium missae). Powst. 1425. Zachowała się część pierwsza pt. Interpretatio canonis. Fragm. wstępu ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 14-15; wstęp z tekstów Bibl. Jagiel. ogł. B. Ulanowski. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 13 (1889) s. 218; z tekstu Ossol. wyd. J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898.

Fragm. wstępu w przekł. pol.: R. Heck i E. Maleczyńska: Ruch husycki w Polsce. Wybór tekstów źródłowych (do r. 1454). Wr. 1953.

Kopie: rkps Bibl. Jagiel. nr 2600, 2213; Ossol. nr 380/II.

Podręcznik — nie dokończony — dla duchowieństwa parafialnego o odprawianiu mszy św. i szafowaniu sakramentami.

4. Historia ecclesiastica sui temporis.

Dzieło wspomniane przez J. D. A. Janockiego: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 182. Zaginęło. J. Fijałek przeczy wiadomości Janockiego.

OPRACOWANIA

J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — K. Kolbuszewski: Ruchy husyckie w Polsce i wpływ ich na piśmiennictwo. *Ref. w Pol.* 1921. — W. Kłapkowski: Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca. W-wa 1932. — H. Barycz: Andrzej z Kokorzyna. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — K. Michalski: Prądy filozoficzno-teologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej dobie jego istnienia. *Nasza Myśl Teolog.* 1935 s. 44. — A. Szyperski: Wielkopolanie w dawnym Krakowie. *Dzien. Poz.* 1936 nr 74. — M. Hornowska, H. Zdzitowiecka-Jasieńska: Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej. W-wa 1947 s. 110-112. — H. Barycz: Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze. *Przegl. Zach.* 1948 nr 3-4.

KOŁAKOWSKI STANISŁAW (druga połowa XVI w.)

Inne formy nazwiska: Jaćwiezjusz; Kułakowski.

Wierszopis.

Szczegóły życia nieznane. Być może pochodził z Litwy, gdzie na pewno przebywał. Przypuszczalnie był protestantem (kalwinem?).

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiek ludzki albo krótkie opisanie wieku człowieczego. B. m. 1584.

2. Wóz niebieski albo elegie o trzech cnotach teologicznych i czterech kardynalnych. Wil. 1586.

3. O prawdziwej szczęśliwości i błogosławieństwie. Wil. 1593, dr. J. Markowicz.

4. Cathemerinon. Wil. 1593, Druk. Mamoniczów.

5. Zegar Achasów. Kr. 1612.

6. Wieża Dawidowa ze wszelaką armaturą ku przyzbrojeniu wojownikowi chrześciańskiemu. Xiążka z Pisma Świętego wybrana i na wojnę teraźniejszą turecką nowo wydana. B. m. r. (Wiersz).

Przekłady

Theognides Megarensis: Wybranych zdań księga. Wil. 1592, dr. Daniel z Łęczycy. (Zaginione). Fragm. podał H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 197.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościoła wyznania helweckiego w Litwie. T. 2. 1843 s. 187-188. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 130-131. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Kołakowski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — Hr. (E. Hirszowski): Kołakowski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 37 (1905). — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce. (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) s. 356-357 i odb.

KOŁUDZKI AUGUSTYN (zm. 1720)

Wierszopis, historyk.

Urodził się prawdopodobnie w drugiej połowie XVII w. Pochodził z kujawskiej rodziny szlacheckiej herbu Pomian. Był początkowo sędzią grodzkim, następnie sędzią ziemskim inowrocławskim. Brał udział w wojnach za panowania Jana III. Zmarł w 1720.

TWÓRCZOŚĆ

1. Promptuarium legum et constitutionum Regni Poloniae ac Magni Ducatus Lithuaniae, ad faciliorem indagationem publicamque utilitatem speciosum, in ordinem reductum, concinatum. Poz. 1695. Wyd. nast.: wyd. tyt. b. m. 1697 (razem z poz. 2). (Tekst w jęz. pol.).

2. Primus status Magni Ducatus Lithuaniae. B. m. 1697 (razem z poz. 1). Wyd. nast.: tyt. wyd. pt. Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego. Poz. 1698.

3. Tron ojczysty abo pałac wieczności w krótkim zebraniu monarchów, książąt i królów polskich z różnych aprobowanych autorów, od pierwszego Lecha aż do teraźniejszych czasów, zupełną w sobie życia i dzieł nieśmiertelnych zamykający historią... potomnym na wzór wystawiony czasom. Poz. 1707. Wyd. nast.: Supraśl 1727; wyd. powiększone i zmienione: Poz. 1727.

Przekł. szwedzki pt. Polska Kongars Saga. Sztokholm 1736.

OPRACOWANIA

F. M. S. (Sobieszczański): Kołudzki (Augustyn). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — M. Han. (Handelsman): Kołudzki Augustyn. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 37/38 (1905).

z KOMOROWA JAN (ok. 1465–1536)

Inna forma nazwiska: Jan Komorowski.

Historyk, prawnik.

Ur. ok. 1465 w rodzinie szlacheckiej herbu Korczak. W 1493 był sekretarzem i dworzaninem wielmoży Pileckiego lub Mikołaja z Kurozwęk. Miał duże wykształcenie; słynął z wymowy. 8 września 1494 zgłosił się w Kościanie do zakonu bernardynów. W 1498 przebywał jako ksiądz w Samborze. W 1509 występował jako kaznodzieja na jubileuszu zakonnym. Wielokrotnie uczestniczył w kapitułach. Od 8 września 1511 do 1513 był gwardianem w Wilnie, następnie w Warszawie, Poznaniu, od 1515 ponownie w Warszawie. Jako delegat zakonu brał udział w kapitule generalnej w Rzymie 1517 i w Lyonie 1518. Trzykrotnie pełnił urząd prowincjała zakonu: w 1517, 1520-1523, 1529-1532. Ostatnie cztery lata życia spędził na pracy nad swą kroniką. Najpewniej przebywał w tym czasie w Krakowie, gdzie zmarł 3 listopada 1536.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sermones de regula et conditionibus ordinis fratrum minorum. Powst. w 1503-1506. Dzieło nie zachowane.

Rkps był w Bibl. Załuskich.

2. Tractatus cronice fratrum minorum. (Krótsza redakcja kroniki zakonu minorytów obserwantów-bernardynów). Powst. 1512. Wyd. H. Zeissberg. *Archiv f. Österreichische Geschichte* t. 49 (1872).

Rkps Bibl. Krasińskich zniszcz. 1944.

3. Breve memoriale ordinis fratrum minorum. (Obszerniejsza redakcja kroniki, uwzględniająca także dzieje zakonu poza granicami Polski). Ukończona we wrześ-

niu 1535. Wyd. K. Liske i A. Lorkiewicz. *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888) i odb. Kr. 1886.

Rkpsy: Bibl. Czart. nr 3792; Bibl. Jagiel. nr 3539; Bibl. Przeździeckich w Warszawie nr 109.

Uwaga: Introductio in doctrinam doctoris subtilis. Kr. 1508, dr. J. Haller, mylnie przypisywana Janowi z Komorowa, jest utworem Jana ze Stobnicy.

OPRACOWANIA

H. Zeissberg: Oprac. wyd.: Tractatus... *Archiv f. Österreichische Geschichte* t. 49 (1872). [Rec.: E. K. *Przew. Nauk. i Lit.* 1874; G. Voigt. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1874 t. 31]. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877. — X. W. K.: Jan z Komorowa. (Przyczynek do literatury historycznej kościelnej). *Przegl. Katolicki* 1874 nr 9. — X. W. K.: Komorowski v. z Komorowa Jan. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 10 (1877). — K. Liske i A. Lorkiewicz: Wstęp i wyd.: Memoriale..., jw. Twórczość poz. 3. [Rec.: F. Bostel. *Kwart. Hist.* 1887; F. Bostel. *Ateneum* 1887 t. 1; F. Bostel. *Przegl. Powsz.* 1889 t. 4 s. 262-269]. — X. Liske: Erklärung zur Ausgabe des Memoriale Joan de Komorowo. *Historisches Jahrbuch* t. 10 (1889). — Red.: Komorowski Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 37 (1905). — K. Kantak: Bernardyni polscy 1453-1572. T. 1. Lw. 1933 s. 217. — K. Kantak: Egzemplarz poznański kroniki Komorowskiego. *Kronika Miasta Poznania* 1935.

KONARSKI JAN (1447–1525)

Mowca, humanista-mecenas.

Ur. w 1447 w Wielkopolsce; syn Przybysława i Małgorzaty z Brzostowa. Uczył się początkowo w Poznaniu, następnie studiował w Akademii Krakowskiej. Jakiś czas przebywał na dworze Stanisława Szydłowieckiego, potem u kardynała Fryderyka Jagiellończyka. Wstąpiwszy do stanu duchownego został kanonikiem krakowskim, później administratorem kapituły, a w czerwcu 1503 biskupem. Jako kanclerz Akademii Krakowskiej odznaczył się działalnością mecenasowską. W porozumieniu z biskupami Piotrem Tomickim, Maciejem Drzewickim i Janem Lubrańskim prowadził walkę o reformę Akademii. W lutym 1512 rzucił klątwę na uczelnię wskutek jej oporu przeciw uiszczeniu kontrybucji na rzecz skarbu państwa. Popierał uczonych polskich i obcych, wśród nich M. Miechowitę i R. Agricolę. W 1523 z powodu podeszłego wieku zrzekł się biskupstwa na rzecz Piotra Tomickiego. Zmarł 3 kwietnia 1525 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

Mowa polska powitalna na wjazd żony Zygmunta Starego Barbary Zapolskiej do Krakowa w 1510. (Inc.: Najaśniejsza królowa pani a pani namiłościwsza...). Wyd.: A. Grabowski: Dawne zabytki miasta Krakowa. W-wa 1850 s. 175. — *Acta Tomiciana* t. 3 (1853) s. 330. — A. Przezdziecki: Jagiellonki polskie w XVI wieku. T. 1. Kr. 1868 s. 12-13. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. Dod. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 391. Przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Wyd. trzecie, rozszerzone i uzupełnione. W-wa 1963.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 263; t. 5. Kr. 1843 s. 35. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — K. Wł. W. (Wójcicki): Konarski (ród herbu Abdank). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — S. Łempicki: Biskupi polskiego Renesansu jako opiekunowie kultury. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200; por. S. Łempicki: Biskupi polskiego Renesansu. Lw. 1938. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — Postanowienia biskupa Jana Konarskiego dla wikariuszy kolegiaty kieleckiej z 1523 r. *Radostowa* 1939 nr 1-2 s. 9. —

J. Sawicki: Wstęp i wyd.: Statuty synodalne krakowskie biskupa Jana Konarskiego z 1509 roku. Kr. 1945 *Studia i Materiały do Historii Ustawodawstwa*

Synodalnego w Polsce nr 8. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). T. 1. Poz. 1949. — M. Goetel-Kopffowa: Michał Lancz z Kitzingen a krakowska grafika książkowa. *Rozpr. i Spr. Muzeum Nar. w Kr.* T. 4 za lata 1954 i 1955. Kr. 1956 s. 56 i in. — P. Bober: Z dziejów synodów dawnej diecezji krakowskiej w XIV, XV i XVI w. *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 3 (1956). — L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Hist. Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorysy* nr 1.

KOPERNIK MIKOŁAJ (1473–1543)

Inne formy nazwiska: Coppernicus; Coppernic; Koppernik.

Astronom, humanista.

Ur. 19 lutego 1473 w Toruniu; syn kupca Mikołaja i Barbary z domu Waczenrode. Po rychłej śmierci ojca pozostawał pod opieką swego wuja Łukasza Waczenrode, późniejszego biskupa warmińskiego. Uczył się początkowo w szkole Św. Jana w Toruniu, potem przypuszczalnie w Chełmnie. W 1491-1494 studiował w Akademii Krakowskiej humaniora oraz przedmioty matematyczne; tu zetknął się m. in. z Wojciechem z Brudzewa, Marcinem z Olkusza i Wawrzyńcem Korwinem. Wyższych święceń duchownych nie miał. W następnych latach zdobywał wielostronną, gruntowną wiedzę na studiach we Włoszech. W 1497-1500 zgłębiał prawo w Bolonii, wtedy też poznał astronoma Domenico Maria Novara i współpracował z nim oraz studiował grekę. W 1501 powrócił na krótki czas do kraju, po czym ponownie wyjechał do Włoch. W 1501-1503 studiował prawo i medycynę w Padwie, a w 1503 uzyskał doktorat prawa w Ferrarze. W 1504 powrócił do kraju. Po kilku latach spędzonych przypuszczalnie w Krakowie od 1507 przebywał głównie w Lidzbarku jako lekarz przyboczny swego wuja, towarzysząc mu w jego podróżach po kraju; podczas jednej z nich poznał we Włocławku Mikołaja Wodkę z Kwidzyna. Po śmierci biskupa Waczenrode osiadł w 1512 we Fromborku, gdzie od 1497 posiadał kanonię i gdzie urządził sobie obserwatorium astronomiczne. W 1517-1521 mieszkał w Olsztynku jako administrator dóbr kapituły; w 1523 administrował diecezją warmińską. Ok. 1535 ukończył zasadniczo długoletnie opracowywanie systemu heliocentrycznego; zajmował się poza tym problemami politycznymi, ekonomicznymi, lecznictwem i pracą literacką. Od 1539 przez dwa lata gościł u siebie Joachima Retyka. W 1541 odbył podróż na dwór książęcy do Królewca, wezwany tam jako medyk. Zmarł 24 maja 1543 we Fromborku.

TWÓRCZOŚĆ

1. De hypothesibus motuum coelestium a se constitutis commentariolus. Powst. przed 1512 (wg L. A. Birkenmajera). Wyd.: M. Curtze: Inedita Copernicana. Lipsk 1878 *Mitteilungen d. Coppernicus Vereins f. Wissenschaft u. Kunst zu Thorn* z. 1; A. Lindhagen. Sztokholm 1881; wyd. F. Rossmann. Monachium 1948.
Przekł. pol. zob. Wyd. zbior.

Jest to zarys głównego dzieła „De revolutionibus" (zob. poz. 5). Tytuł nadany przez późniejszego kopistę.

Wiad. o rkpsie w Bibl. Nar. w Wiedniu podali J. Dąbrowski, K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 75.

Przekł. ang.: E. Rosen pt. Three Copernican Treatises. The Commentariolus of Copernicus. Nowy Jork 1939.

Przekł. niem.: P. A. Müller: De hypothesibus... *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 12 (1899); F. Rossmann, przy wyd. jw.

2. De lateribus et triangulorum... libellus. (Dzieło o trygonometrii, stanowiące część księgi pierwszej dzieła De revolutionibus). Powst. przed 1512. Wyd. Wittenberga 1542, dr. J. Lufft.

Przekł. niem.: C. L. Menzzer: Die Trigonometrie von Copernicus. *Jahresbericht d. Höheren Bürgerschule zu Halberstadt* 1857.

3. Monetae cudendae ratio. Powst. 1526. Wyd.: F. Bentkowski: M. Kopernika rozprawa o monecie. *Pam. Warsz.* 1816 t. 5 i odb.; L. Wołowski: Traité de la première invention des monnoies de Nicole Oresme, et Traité de la monnoie de Copernic. Paryż 1864; wyd. kryt. J. Dmochowski: M. Kopernika rozprawa

o monecie i inne pisma ekonomiczne. W-wa 1924.

Przekł. pol.: F. Bentkowski, jw.; J. Dmochowski, jw.

Dwa odmienne szkice rozprawy o monecie powst. w 1519. Wyd.: 1: L. A. Birkenmajer: Stromata Copernicana. Kr. 1924 s. 260; 2 pt. De estimatione monetae. *Acta Tomiciana* t. 5 (1855) s. 167--169.

Przekł. franc.: L. Wołowski, jw.; W. Żółtowski w: Discours sur la frappe des monnaies. Wyd. w: *Écrits notables sur la monnaie, XVIe siècle, de Copernic à Davanzati...* T. 1. Paryż 1934.

4. De octava sphaera, contra Wernerum. Reverendo Domino Bernhardo Wapowski... (Traktat astronomiczny w formie listu). Dat. z Warmii 3 czerwca 1524. Wyd.: przy: De revolutionibus... W-wa 1854; poprawnie M. Curtze, jw. poz. 1. Odmianki tekstu kilku starych kopii traktatu podał L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik. Cz. 1. Kr. 1900 rozdz. 22. Przekł pol. zob. Wyd. zbior.

Przekł. ang.: E. Rosen pt. Three Copernican Treatises. (2). The Letter Against Werner. Nowy Jork 1939.

5. De revolutionibus orbium coelestium libri VI. Norymberga 1543, dr. J. Petreius. Wyd. nast.: Bazylea 1566; pt. Astronomia instaurata libris sex comprehensa, qui de revolutionibus orbium coelestium inscribuntur. Amsterdam 1617; W-wa 1854; Tor. 1873. Przedr. fototypiczne ed. 1543: Paryż 1906; Paryż 1927; Amsterdam (właściwie: Turyn) 1943. Księgę 1 wyd. kryt. R. Gansiniec (oprac. tekstu), A. Birkenmajer (komentarz). W-wa 1953. Przedmowę Kopernika wg ed. Tor. 1873 przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Przekł. pol.: J. Baranowski, przy wyd. W-wa 1854; M. Brożek: przekł. ks. 1 przy wyd. W-wa 1953.

Rkps Bibl. Nar. w Wiedniu. Por. poz. 1.

Przekł. ang.: fragm.: H. Shapley-Howarth: A Source Book in Astronomy. Nowy Jork 1929; przedmowa i ks. 1: J. F. Dobson. *Occasional Notes Royal Astronomic Society* nr 10 (1947); toż wyd. osob. Londyn (1955).

Przekł. franc.: A. Koyré 12 pierwszych rozdz. księgi 1 pt. Des Révolutions des orbes célestes. Paryż 1934.

Przekł. niem.: C. L. Menzzer pt. Über die Kreisbewegungen der Weltkörper. Tor. 1879; przedr. nie zmieniony Lipsk 1939.

Przekł. ros. pt. N. Kopiernika Torunskogo Ob obraszczenijach niebiesnych sfier szest' knig. Tłum. F. A. Pietrowskij. *Nikołaj Kopiernik. Sbornik statiej k czetyriechsotletiju so dnia smierti.* Moskwa-Leningrad 1947.

Przekłady

1. Simocatta Theophylactus Scholasticus: Epistolae morales, rurales et amatoriae. Kr. 1509, dr. J. Haller.

Przekł. z jęz. greckiego na łac.

Przekł. pol.: przy wyd. De revolutionibus... W-wa 1854; fragm.: Z „Listów obyczajowych, sielskich i erotycznych" Teofilakta Scholastyka Symokaty. *Gaz. Lw.* 1923 nr 40. Wyd. nast.: facsimile tłum. M. Kopernika, tekst grecki i łac. oprac. R. Gansiniec, przekł. pol. J. Parandowski. W-wa 1953.

2. Lysis: (Przekł. z jęz. greckiego na łac.) Hipparcho salutem. Wyd.: przy De revolutionibus... Tor. 1873 s. 35-36; F. Hipler: Die Biographen des Nicolaus Kopernicus. *Altpreussische Monatsschrift* 1873 s. 213-214 i odb.; L. A. Birkenmajer, jw. Twórczość poz. 4, s. 132-134.

Przekł. niem.: C. L. Menzzer: Über die Kreisbewegungen... Tor. 1879 Anmerkungen s. 11-12.

Wydania zbiorowe

1. De revolutionibus... W-wa 1854.

Zawiera także: De lateribus; Septem sidera; Monetae cudendae ratio; Epistolae.

2. M. Curtze: Inedita Copernicana. Aus den Handschriften zu Berlin, Frauenburg, Upsala und Wien. Lipsk 1878.

Zawartość: m. in.: De hypothesibus... commentariolus; De octava sphaera pt. Epistola... contra Wernerum.

3. Monumenta Copernicana. Festgabe zum 19 Februar 1873. Berlin 1873.

Zawartość: Dedykacja i wstęp do: De revolutionibus; pisma pomniejsze bez „Septem sidera".

4. I. Polkowski: Kopernikijana, czyli Materiały do pism i życia M. Kopernika. T. 1. Gniezno 1873.

Zawartość: w przekł. pol. m. in.: Listy Teofilakta Simokatty; Rozprawa o monecie; Siedem gwiazd; Przedmowa do dzieła „O obrotach"; List o ósmej sferze; listy.

5. L. Prowe: Nicolaus Coppernicus. T. 2: Urkunden. Berlin 1884.

Zawartość: fragm. De revolutionibus; Monetae cudendae ratio; Epistolae T. Simokatty; Lysisa Hipparcho salutem; listy; De octava sphaera; De hypothesibus; Septem sidera oraz in.

6. Über die Umdrehungen der Himmelskörper. Aus seinen Schriften und Briefen. Herausgegeben von H. Kauschning. Poz. 1923.

Zawartość: fragm. przekł. niem. „De revolutionibus"; fragm. in. dzieł; wybór listów.

7. Wybór pism. Oprac. L. A. Birkenmajer. Kr. 1920 *BN* I, 15; toż wyd. 2 Kr. 1926.

Zawartość: fragm. dzieła „O obrotach"; Listy Teofilakta Simokatty; Sposób urządzenia monety; Siedem gwiazd; wybrane listy.

8. Auszüge aus den Werken von Kopernikus. In neuer deutschen Übersetzung von K. Zeller. W zbiorze: *Nicolaus Copernicus*... Monachium 1943 s. 27-60.

Zawartość: wyciągi z przekł. „De revolutionibus"; Monetae...

9. Gesamtausgabe. Im Auftrage der Deutschen Forschungsgemeinschaft herausgegeb. von Fritz Kubach. T. 1: Opus de revolutionibus coelestibus. Manu propia. Faksimile-Wiedergabe; t. 2: De revolutionibus orbium coelestium. Textkrit. Ausgabe. Monachium 1944-1949.

Wydawnictwo zakrojone na 9 tomów. Zob. F. Kubach: Die Kopernikus Gesamtausgabe. W zbiorze: *Nikolaus Kopernikus*. Monachium 1943 s. 305-311.

Listy i materiały

1. Do Zygmunta Starego, dat. 22 lipca 1516. Ogł. L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik a Zakon Krzyżacki. *Lamus* 1910 i odb. (facsimile rkpsu i przekł. pol.); por. *Dzien. Poz.* 1923 nr 39 s. 2-3; *Kur. Poz.* 1923 nr 39 s. 21; *Wiek Nowy* 1923 nr 6500 s. 2-3.

2. Osiemnaście listów z lat 1524-1543 do różnych osobistości (m. in. do Jana Dantyszka, ks. Albrechta brandenburskiego, Joachima Retyka) oraz listy do Kopernika i o nim. Ogł. przy wyd.: De revolutionibus... W-wa 1854.

3. Dwa listy do biskupa chełmińskiego, dat. we Fromborku 8 czerwca 1536 i 9 sierpnia 1537. Ogł. J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 4. W-wa 1822 s. 64-66; toż wyd. 2 Lipsk 1839.

4. Do Jana Dantyszka, dat. we Fromborku 28 września 1537. Ogł. A. Przezdziecki: Dwa niedawno odkryte i nie znane dotychczas listy własnoręczne dwóch znakomitych ludzi. 1. *Bibl. Warsz.* 1869 t. 3. (Tekst łac. i przekł. pol.).

5. Dwa listy do Jana Dantyszka, dat. we Fromborku 3 marca 1539, 28 września 1541. Ogł. D. Szulc: Nowe listy Kopernika. *Bibl. Warsz.* 1857 t. 4.

6. Siedemnaście listów do różnych osób (m. in. do papieża Pawła III). Ogł. (w przekł. pol.) I. Polkowski: Kopernikijana. T. 1. Gniezno 1873.

7. Inne wyd. listów: F. Hipler: Spicilegium Copernicanum. Braniewo 1873; L. Prowe: Monumenta Copernicana. Berlin 1873; L. Prowe: Nicolaus Coppernicus. T. 2. Berlin 1884; J. Wasiutyński: Kopernik. Twórca nowego nieba. W-wa 1938 (w przekł. pol.).

8. Do M. Kopernika od Tidemana Gizego, biskupa chełmińskiego, dat. w Lubawie 15 lipca 1540. Ogł. L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik. Kr. 1900.

9. Dwa pisma uwierzytelniające dwóch członków kapituły wrocławskiej jako pełnomocników w sprawie scholasterii wrocławskiej Kopernika, dat. w Padwie 10 stycznia 1503. Ogł. E. Rigoni: Un autografo di Niccolo Copernico. *Archivio Veneto* 1952 (z fot.). Toż wyd. H. Schmauch: Des Kopernikus Beziehungen zu Schlesien. *Archiv f. Schlesische Kirchengeschichte* t. 13 (1955).

10. Pisma i dokumenty różne, dotyczące M. Kopernika z 1503-1508. (M. in. zezwolenie papieża Juliusza II na posiadanie kilku beneficjów, dat. w Rzymie 29 listopada 1508). Wyd. H. Schmauch, jw. poz. 9.

11. Trzy dokumenty dot. rodziny Kopernika z 1396, 1473, 1476. Ogł. B. Krzyżanowski: Odpowiedź na zarzut Dr Prowe. *Gaz. Warsz.* 1853 nr 317.

12. I. Polkowski: Kopernikijana, czyli Materiały do pism i życia M. Kopernika. T. 1-3. Gniezno 1873. (Tu oprócz pomniejszych utworów i listów oraz in. materiałów przedruki prac ogł. przez Polaków do 1873).

13. Trzy dokumenty dot. testamentu Kopernika. Ogł. R. Boeszoermeny: Drei auf Kopernikus bezügliche Documente. *Altpreussische Monatsschrift* 1876.

14. Dokument z 1540 z prośbą Kopernika do papieża o wyznaczenie koadiutora. Ogł. T. Wierzbowski: Nowy przyczynek do biografii M. Kopernika. *Przegl. Bibliogr.-Archeol.* 1882 t. 3.

15. Materiały dotyczące biografii i prac naukowych. Oprac. i zebrał L. A. Birkenmajer, jw. poz. 8.

16. Protokół wręczenia Kopernikowi dyplomu doktorskiego i oznak obywatela Ferrary w dniu 31 maja 1503. Wiadomość o odnalezieniu w archiwum Ferrary podał (oz): Pamiątka po Koperniku. *Kur. Poz.* 1930 nr 219.

Utwór o autorstwie niepewnym

Septem sidera. (Poemat religijny). Wyd. J. Brożek. (Kr. 1629), dr. F. Cezary. Przedr.: m. in. przy wyd.: De revolutionibus... W-wa 1854; N. Bętkowski: Siedem gwiazd. Lw. 1858; w publikacji okolicznościowej pt. Natalem Nicolai

Copernici... pie celebrandum indicit Rector... Kr. 1873.

Przekł. pol.: L. Badeni, przy wyd. De revolutionibus... W-wa 1854; przedr.: całość: N. Bętkowski, jw.; w „Natalem...", jw.; fragm. (Gwiazda 1) przeł. J. Łęgowski. *Słowo Pomorskie* 1923 nr 39; fragm. (Gwiazda 1) *Gaz. Lw.* 1923 nr 40; całość J. Kasprowicz. W książce zbior.: *Mikołaj Kopernik*. Lw. 1924.

Autorstwo Kopernika podał Jan Brożek w 1629. Za autorstwem opowiedzieli się F. Hipler, T. Sinko, L. Birkenmajer, W. Bruchnalski i in. Wg J. Krókowskiego twórcą poematu jest bliżej nie znany jezuita z Braniewa ze schyłku XVI w.

Do fragm. czterech pierwszych utworów w przekł. J. Kasprowicza muzykę dorobił T. Z. Kassern: Cztery motety kopernikowskie. Na chór mieszany a cappella. Poz. 1937.

Przekł. niem.: m. in. G. Sieveking: Das Siebengestiern (Septem sidera). Angeblich von N. Coppernicus. *Atlantis* 1943 nr 5.

OPRACOWANIA

Monografie (najważniejsze): L. Prowe: Nicolaus Coppernicus. T. 1-2. Berlin 1883-1884. — A. Müller: Nicolaus Copernicus der Altmeister der neueren Astronomie. Fryburg w Bryzgowii 1898. [Rec.: L. A. Birkenmajer. *Kwart. Hist.* 1901]. — M. Curtze: Nicolaus Copernicus. Berlin 1899. — L. A. Birkenmajer: Mikołaj Kopernik. Cz. 1. Studia nad pracami Kopernika oraz materiały biograficzne. Kr. 1900. [Rec.: S. Dickstein. *Ateneum* 1901 t. 1].

Zarysy monograficzne: H. Merczyng: Mikołaj Kopernik. Życie i działalność naukowa. Petersb. 1898 *Życiorysy Sławnych Polaków* 1. [Rec.: L. A. Birkenmajer. *Kwart. Hist.* 1898]. — L. A. Birkenmajer: Wstęp i wyd.: Wybór pism. Kr. 1920 *BN* I, 15; wyd. 2 Kr. 1926. [Rec.: F. Hoesick. *Nowa Reforma* 1920, 170-171; T. Sinko. *Czas* 1920 nr 153; T. Wierzbowski. *Gaz. Warsz.* 1921 nr 87; F. Kępiński. *Bibliografia Pedag.* 1921 z. 1; m. w. *Kur. Poz.* 1926 nr 597; P. Rybicki. *Pam. Lit.* R. 24 (1927)]. — J. Krassowski: Mikołaj Kopernik 1473-1923. W-wa (1923). — J. Wasiutyński: Kopernik. Twórca nowego nieba. Z 125 ilustr. i mapą. W-wa 1938 (antydat. 1937). [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1937 nr 53 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 356); A. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1938 z. 3; A. Birkenmajer. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 11 (dod. jw., nr 73); odpowiedź J. Wasiutyńskiego. *Wiad. Lit.* 1938 nr 15; replika A. Birkenmajera. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 17 (dod. jw., nr 113); A. Brückner. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 15 (1938) s. 169; K. Hartleb. *Wiad. Hist.-Dydaktyczne* 1938 z. 3; J. Krzyżanowski: Książka o Koperniku. *Gaz. Pol.* 1938 nr 101; M. Magdański: Uwagi o Koperniku. *Roczniki Hist.* t. 14 (1938) i odb.; toż przedr. skrócony: *Prosto z mostu* 1938 nr 27; J. Parandowski: Monografie Kopernika. *Wiad. Lit.* 1938 nr 11; G. Timofiejew: Kopernik Wasiutyńskiego. *Pion* 1938 nr 6; W. J. Rose. *The Slavonic Review* 1938/39 nr 50 s. 481-484; E. O. Kossmann. *Jahrbuch f. Geschichte Osteuropas* 1939 s. 211]. — H. Barycz: M. Kopernik, wielki uczony Odrodzenia. W-wa 1953. — T. Przypkowski: O M. Koperniku. W-wa 1953.

Ważniejsze opracowania uwzględnione przez bibliografie specjalne

J. Śniadecki: O Koperniku. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Warsz.* 1802 t. 2 i osob. W-wa 1802; przedr. m. in.: I. Polkowski: Kopernikijana... T. 2. Gniezno 1873; W-wa 1953; oprac. M. Chamcówna. Wr. 1955 *BN* I, 159. — J. Czyński: Kopernik et ses travaux. Paryż 1847 (1846). — F. Hipler: Spicilegium Copernicanum. Braniewo 1873. [Rec.: A. M. *Altpreussische Monatsschrift* t. 9 (1872)]. — I. Polkowski: Żywot M. Kopernika. Gniezno 1873 (2 wyd.). — I. Polkowski: Kopernikijana. T. 1-3. Gniezno 1873-1875 (tu s. 335-356 bibliografia do r. 1873, niezupełna). — A. Wołyński: Kopernik w Italii, czyli Dokumenta italskie do monografii Kopernika. Poz. 1873. — L. A. Birkenmajer: Filozoficzne podłoże odkrycia Kopernika. *Arch. Komisji do Badań Historii Filoz. w Pol.* t. 1 (1917). —

L. A. Birkenmajer: M. Kopernik jako uczony, twórca i obywatel. Kr. 1923. — L. A. Birkenmajer: Stromata Copernicana. Kr. 1924; przekł. niem. Berlin 1941. [Rec.: F. Hortyński. *Przegl. Powsz.* 1924 t. 162 s. 257-259; J. Krassowski: Copernicana. *Przegl. Warsz.* 1924 t. 2]. — *Mikołaj Kopernik. Księga zbiorowa*. Lw. 1924. [Rec.: J. Krassowski: Copernicana. *Przegl. Warsz.* 1924 t. 4]. — J. Dmochowski: Kopernik jako teoretyk monetarny. Kopernik jako działacz gospodarczy. Przy wyd.: M. Kopernik: Rozprawa o monecie. W-wa 1924. [Rec.: A. *Przegl. Powsz.* 1924 t. 162 s. 271-272; Z. Daszyńska-Golińska. *Przegl. Warsz.* 1924 t. 2; J. S. Lewiński. *Ekonomista* 1924 t. 1]. — J. Krókowski: De „Septem sideribus" quae Nicolao Copernico vulgo tribuuntur. Kr. 1926 *Arch. Filol. PAU* nr 5; por. *Spr. PAU* 1926 nr 4. — G. Righini: La aurea di Copernico allo studio di Ferrara. Ferrara 1932. [Rec.:

R. POLLAK. *Przegl. Współcz.* 1934 t. 51 s. 469; W. DĘBSKI. *Ruch Lit.* 1935 s. 160]. — K. BAJEW: Kopiernik. Moskwa 1935 *Żizń zamieczatielnych ludiej.* S. biogr. t. 7 (55). —

Kopernicusforschungen. Herausgegeben von J. Papritz und Hans Schmauch. Lipsk 1943 *Deutschland u. d. Osten* t. 22. [Rec.: H. QUEDNAU. *Altpreussische Forschungen* 1943]. — E. ZINNER: Entstehung und Ausbreitung der Copernicanischen Lehre. Erlangen 1943 *Sitzungsberichte d. Phisikal.-Medizinischen Soz. zu Erlangen* 74. — H. KESTEN: Copernicus und seine Welt. Biographie. Amsterdam 1948; toż Frankfurt nad Menem 1953; Wiedeń 1953; tłum. ang. E. B. Ashton i N. Gutermann. Londyn 1945; toż Nowy Jork 1945; wyd. 2 Londyn 1946; tłum. franc. E. Bestaux. Wyd. 4 Paryż 1951.

Bibliografie (najważniejsze): W. BRUCHNALSKI: Bibliografia Kopernikowska 1508-1923. *Mikołaj Kopernik.* Księga zbior. Lw. 1924. (Ponad 600 pozycji. Układ rzeczowy). — L. BROŻEK. Bibliografia Kopernikowska 1923-1948. *Przegl. Zach.* 1949 Dod. do nru 7/8. (308 pozycji, z uzupełnieniami do Bibliografii... W. Bruchnalskiego. Układ rzeczowy). — F. KUBACH: Kleine Kopernikus-Bibliographie. *Nicolaus Kopernicus.* Monachium 1943 s. 86-304, 374-475. (222 pozycje wyłącznie niemieckie). — H. BARANOWSKI: Bibliografia Kopernikowska 1509-1955. W-wa 1958. (3750 pozycji. Układ rzeczowy).

Zob. też: H. BARANOWSKI: Bibliografia Kopernikowska 1509-1953. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 z. 1/4 (1953). Tor. 1956; por. H. BARANOWSKI: W sprawie bibliografii Kopernikowskiej. *Spr. Pol. Tow. Astronomicznego* 1953 z. 4. — H. BARANOWSKI: Mikołaj Kopernik — ekonomista. Bibliografia. *Ekonomista* 1953 nr 4 i odb.— H. GOŚCICKA: Rok Kopernikowski i Rok Odrodzenia polskiego w polskiej prasie. (Przegląd najważniejszych artykułów i rozpraw zamieszczonych w naszej prasie za okres od maja do sierpnia). *Polonista* 1953 nr 5. — M. POZNAŃSKI: Bibliografie Kopernikowskie. *Bibliotekarz* 1953 nr 3. — M. WOŹNOWSKI: Literatura kopernikowska za lata 1945-1953. *Wszechświat* 1953 z. 8 (1831) - 9/10 (1833). — Z. MAJEWSKI: Rocznica Kopernikańska w naukowej prasie radzieckiej. *Myśl Filoz.* 1954 nr 1. — *Prasa i Książka. Mikołaj Kopernik na tle epoki Odrodzenia.* W-wa (1954); toż w jęz. ang., franc. i niem. (Informator o wyd. w 1953 najważniejszych pracach dot. Kopernika).

H. ZINS: Kapituła fromborska w czasach M. Kopernika. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1959 nr 4. [Rec.: M. BOGUCKA. *Kwart. Hist.* 1960]. — E. ROSEN: Copernicus was not a priest. *Proceedings of the American Philosophical Society* (Filadelfia) t. 104 (1960) nr 6. [Rec.: H. ZINS: Czy Kopernik miał święcenia kapłańskie? *Kwart. Hist.* 1960]. — S. ROSPOND: Nazwiska Ślązaków. Opole 1960. Por. E. MOŚKO: O nazwie miejscowej Kopernik i nazwisku Toruńczyka. *Poradnik Język.* 1962 z. 4. — H. BARYCZ: Czy M. Kopernik był doktorem filozofii Uniwersytetu Padewskiego? *Przegl. Hum.* 1964 nr 1.

KORCZEWSKI WIT (XVI w.)

Inna forma nazwiska: VITUS CORCEPHICIUS (KORCEWSKI?).

Polemista katolicki.

Żył w połowie XVI w.; wg W. Taszyckiego pochodził ze wsi Korczew pod Sieradzem. W dziełku swym zwalczał hasła reformacyjne. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Rozmowy polskie, łacińskim językiem przeplatane, rytmy ośmiorzecznemi złożone. Pierwsza o niektórych pospolitszych ceremoniach kościelnych... Wtóra... o klątwie i dziesięcinie. Kr. 1553. (Wg Estr. druk. H. Wietor lub Łazarz). Wyd. J. Karłowicz. Kr. 1889 *BPP* nr 2.

Unikat Bibl. Czart.

OPRACOWANIA

A. T. CHŁĘDOWSKI: Spis dzieł polskich opuszczonych lub źle oznaczonych w Bentkowskiego Historii lit. pol. Lw. 1818 s. 141-142. — K. W. WÓJCICKI: Teatr starożytny w Polsce. T. 1. W-wa 1841 s. 115-118. — W. A. MACIEJOWSKI: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 284 nn. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 248-255. — J. KARŁOWICZ: Słowo wstępne i wyd.: Rozmowy... Kr. 1889 *BPP* nr 2. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Kwart. Hist.* 1889; S. T. *Przegl. Pol.* 1889 t. 92 s. 406-407]. — W. GOMU-

LICKI: Dyalog wielkopostny z r. 1724. (Z rękopisu). *Wędrowiec* 1901 nr 12. — A. B. (BRÜCKNER): Korczewski Wit. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 38 (1905). — W. HAHN: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906 s. 30, 63-66. — M. CZAPSKA: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 s. 41 nn. —

M. DĄBROWSKA: Teatr w starodawnej Polsce. *Warszawa* 1946 nr 5. — B. BARANOWSKI: Szesnastowieczna wieś polska w „Rozmowach" W. Korczewskiego. *Prace Polon.* S. X (1952) i nadb. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 265]. — S. CZERNIK: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — P. ZWOLIŃSKI: Uwagi o języku Marcina Bielskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. P. ZWOLIŃSKI: Uwagi... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* s. 10. (Maszynopis powiel.). — É. DÉCAUX: Altpoln. „abych byli", „iżbym uzdrowili". *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 22 (1954).— J. KRZYŻANOWSKI: Mikołaja Reja „Krótka rozprawa" na tle swoich czasów. W-wa 1954 s. 193-194; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 308-309. — M. RĘKAS: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954 s. 139-141.

KORCZYŃSKI ADAM (koniec XVII w.)

Poeta.

Żył pod koniec XVII, może także w początkach XVIII w. Pochodził prawdopodobnie z Korczyna w pobliżu Sambora, w ziemi przemyskiej, ze szlachty zaściankowej. Znał Sambor, możliwe, że przebywał tu przez czas dłuższy. Wykazał pewne obeznanie z procedurą sądową. Nie wyłączone, że był — może i studiował — we Włoszech. Znał język łaciński i ruski. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wizerunk złocistej przyjaźnią zdrady. Powst. w końcu XVII w. Wyd. kryt. R. Pollak przy współudziale S. Saskiego pt. Złocista przyjaźnią zdrada. Kr. 1949 *BPP* nr 89.

Rkps Bibl. Nar. sygn. Pol. Q. XIV, 17 zniszcz. 1944. Odpis w posiadaniu R. Pollaka.

2. Fraszki. (159. Zamieszczone po każdej części Złocistej przyjaźnią zdrady). Wyd.: A. Brückner: Język Wacława Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 31 (1900) i odb. s. 334 (70), 382 (118) (dwanaście fraszek); wyd. kryt. R. Pollak. Wr. (1950) *BN* I, 134 (sto czterdzieści fraszek); wyd. R. Pollak: Notatki na marginesie utworów A. Korczyńskiego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. (dziesięć fraszek).

Rkps, jw. poz. 1.

Utwór o autorstwie niepewnym

Pochwała piersi. Poemat z wplecioną grupą fraszek, powst. po 1696. Cz. 1 (z pewnymi zmianami) ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 15 cz. 1 s. 204-208. Wyd. kryt. (jako przypuszczalne dzieło A. Korczyńskiego) C. Hernas: Wśród rękopisów saskich początków. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4 s. 248.

Rkps Ossol. sygn. 1053/II.

OPRACOWANIA

J. A. ZAŁUSKI: Bibliotheca poetarum Polonorum. W-wa 1754 s. 53. — A. BRÜCKNER: Język Wacława Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 31 (1900) i odb. s. 382 (118). — A. B. (BRÜCKNER): Korczyński Adam. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 38 (1905). — A. BRÜCKNER: Pieśni polsko-ruskie. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 195. — J. KRZYŻANOWSKI: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. —

R. POLLAK: Z motywów morskich w literaturze staropolskiej. *Arkona* 1946 nr 13-14. — R. POLLAK: A. Korczyńskiego „Wizerunk złocistej przyjaźnią zdrady", romania z końca XVII w. *Spr. PAU* 1946 nr 8. — R. POLLAK: Ze staropolskich stylistycznych osobliwości. *Język Pol.* 1947 z. 6 s. 185. — R. POLLAK: Wstęp i wyd.: Złocista przyjaźnią zdrada. Kr. 1949 *BPP* nr 89. [Rec.: T. ULEWICZ. *Pam. Lit.* R. 39 (wyd. 1951) s. 260; T. MIKULSKI. *Zeszyty Wr.* 1950 nr 3/4; C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 698-699; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952].— R. POLLAK: „Fraszki" A. Korczyńskiego na tle fraszkopisarstwa staropolskiego. *Spr. PAU* 1949 nr 6. — R. POLLAK Wstęp i wyd.: Fraszki. Wr. 1950 *BN* I, 134. [Rec.: T. MIKULSKI. *Zeszyty Wr.* 1950 nr 3/4]. — Z. STIEBER: Przyczynk

do historii polskich rymów. I. Rymy sandomierskie XVI i XVII wieku. *Język Pol.* 1950 z. 3. — R. Pollak: Notatki na marginesie utworów A. Korczyńskiego. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. — C. Hernas: Wśród rękopisów saskich początków. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4. — R. Pollak: Barok w „Złocistej przyjaźnią zdradzie". *Pam. Lit.* R. 50 (1959). — J. Krzyżanowski: Mądrej głowie dość dwie słowie. T. 2: Dwie nowe centurie przysłów polskich. W-wa 1960. — W. Weintraub: Uwagi o artyzmie „Złocistej przyjaźnią zdrady". *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962. — R. Pollak: Ze studiów nad powieścią staropolską. (Obserwacje psychologiczne w „Złocistej przyjaźnią zdradzie" A. Korczyńskiego). *Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej.* W-wa 1963.

KORDECKI AUGUSTYN (1603—1673)

Pamiętnikarz.

Ur. 16 listopada 1603 w Iwanowicach pod Kaliszem; syn mieszczan Marcina i Doroty. Uczęszczał przypuszczalnie do szkół jezuickich w Kaliszu. Po odbytym nowicjacie u paulinów na Jasnej Górze przyjęty został do zakonu 25 marca 1634, zmieniając imię świeckie Klemens na zakonne — Augustyn. Święcenia kapłańskie otrzymał w Wieluniu, gdzie początkowo pełnił funkcję podprzeora, a od 1638 przeora. Wykładał tu retorykę. W latach następnych sprawował przeorat w Wielgomłynach, w Beszowej, w Oporowie i Pińczowie. Obierany był przeorem Jasnej Góry (1650, 1655, 1663, 1666, 1669). Wsławił się zorganizowaniem obrony klasztoru w czasie najazdu szwedzkiego w 1655. Był kilkakrotnie prowincjałem zakonu. Zmarł 20 marca 1673 w Wieruszowie.

TWÓRCZOŚĆ

Nova Gigantomachia, contra Sacram Imaginem Deiparae Virginis. Kr. b. r. (prawdopodobnie 1657), dr. dziedzice F. Cezarego. Wyd. nast.: Częstochowa 1694; Częstochowa 1717; Częstochowa b. r.

Wg A. Kerstena powst. w 2 red.: pierwsza od drugiej połowy 1656 do lipca-września 1657 (odpis wysłany został do Rzymu, rkps był w Bibl. Watykańskiej); druga red. (wydana drukiem najprawdopodobniej w 1658) powst. w 2 wersjach, ded. papieżowi Aleksandrowi VII oraz Janowi Kazimierzowi. Współautorem był przypuszczalnie paulin Piotr Lassota.

Przekł. pol.: J. Łepkowski pt. Pamiętnik oblężenia Częstochowy roku 1655. W-wa 1858; toż przedr.: W. Mickiewicz. T. 1-2. Paryż 1867 *Bibl. Ludowa Pol.* z. 14-15; toż W-wa 1900 *Bibl. Dzieł Wyborowych* nr 160; toż przedr. J. Tokarski. Londyn 1956. Przekł. E. M. Galli (XIX w.) pt. Nowa wojna olbrzymów. Rkps Ossol. nr 5457/II.

Wg G. Korbuta wyszedł podobno przekł. pt. Wojna nowożytnych olbrzymów. Paryż 1844.

Listy

1. Do gen. Burcharda Millera, dat. z Jasnej Góry 21 listopada 1655, 26 grudnia 1655. Ogł.: A. Kordecki: Nowa Gigantomachia, jw. Twórczość. Przekł. pol. ogł. L. Frąś: Obrona Jasnej Góry w r. 1655. Częstochowa 1935 s. 83.

2. Do gen. Burcharda Millera, dat. z Jasnej Góry 24 listopada 1655. Ogł. T. Westrin: Om Częstochowa klosters belägring af Karl X Gustafs trupper 1655. *Hist. Tidskrift* t. 24 (1904) i odb. zmieniona Sztokholm 1905; przedr. w art.: Oblężenie Częstochowy. *Przew. Bibliogr.* 1905 nr 4; por. tamże nr 5 s. 103, nr 10 s. 170-173; L. Kubala: Wojna szwedzka w r. 1655 i 1656. Lw. 1913; L. Frąś, jw. poz. 1 s. 229-231. — Tekst odmienny ogł.: A. Kordecki: Nowa Gigantomachia, jw. Twórczość; przedr. *Przew. Bibliogr.* 1905 nr 4; L. Frąś, jw. poz. 1, s. 229-231. Autentyk i fragm. wg Nowej Gigantomachii wyd. K. Marcinkowski: Dwa listy przeora A. Kordeckiego, rok 1655. Scranton (USA) 1956.

Przekł. pol. oryginału: E. Chwalewik. *Ludzkość* 1905 nr 147; J. Marchlewski: Z przeszłości częstochowskich mnichów-paulinów. *Wolna Trybuna* 1911 nr 1; L. Kubala, jw.; L. Frąś, jw. poz. 1, s. 79-80.

3. Do Jana Wejcharda Wrzesowica, dat. z Jasnej Góry 24 grudnia 1655, 26 grudnia 1655. Ogł.: A. Kordecki: Nowa Gigantomachia, jw. Twórczość.

Listy pol. treści pedagogicznej, przechowywane niegdyś na Jasnej Górze, zaginęły.

Wiad. o in. listach i materiałach podaje A. Kersten: Pierwszy opis obrony Jasnej Góry w 1655 r. Studia nad Nową Gigantomachią ks. Augustyna Kordeckiego. W-wa 1959. (Tu także obszerne cytaty

niektórych dokumentów i listów oraz ich podobizny fot.).

Podobizny pisma podają: J. K. K. (Kochanowski): Kordecki 1603-1903. *Tyg. Ilustr.* 1903 nr 46; L. Frąś, jw. poz. 1, przy s. 96; A. Kersten, jw.

Zob. też: K. Króliński: Autograf ks. A. Kordeckiego. *Nasz Kraj* 1907 t. 4.

OPRACOWANIA

A. Mickiewicz: Kurs literatury słowiańskiej. Kurs drugoletni (1841-1842). Przeł. F. Wrotnowski. Paryż 1842 lekcje 4-5.— M. Baliński: Pielgrzymka do Jasnej Góry w Częstochowie. Historia Jasnej Góry i opis obrony. W-wa 1846 s. 301--303 i in. — J. I. Kraszewski: Oblężenie Częstochowy przez Szwedów. *Athenaeum* 1847 z. 1; przedr. w książce: Okruszyny. T. 3. W-wa 1856. — Augustyn Kordecki. *Przyj. Ludu* 1847 nr 22. — Ksiądz Augustyn Kordecki. *Sobótka* 1871. — Kordecki (...Klemens) Augustyn. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878).— P.: Ksiądz Augustyn Kordecki. *Kłosy* 1879. — A. Chodyński: Maleńki przyczynek do wiadomości o ks. A. Kordeckim. *Kaliszanin* 1882 nr 1-3. — A. Chodyński: Przyczynki o ks. A. Kordeckim. *Kaliszanin* 1882 nr 12. — W. Rajnold (W. Korotyński): Ks. Kordecki w świetle własnego pamiętnika i na tle epoki. *Dzien. dla Wszystkich* 1884. — Przeor paulinów, obrońca klasztoru częstochowskiego. Chicago 1888. — O dacie urodzin Kordeckiego ustalonej przez A. Chodyńskiego. *Kur. Warsz.* 1900 nr 26. —

W. Gomulicki: Miejsce Kordeckiego w historii. *Życie i Sztuka* (dod. do: *Kraj* (Petersb.) 1903 nr 43). — K.: Augustyn Kordecki. *Tydzień. Dod. lit.-nauk. Kur. Lw.* 1903 s. 361-362. — K. Hoffman: U grobu i kolebki Kordeckiego. *Kur. Warsz.* 1903 nr 1. — J. K. K. (Kochanowski): Kordecki 1603-1903. Wspomnienie. *Tyg. Ilustr.* 1903 nr 46. — W. Korotyński: Kordecki. *Tyg. Ilustr.*, jw. — W. Korotyński: Kordecki w historii. *Kur. Warsz.* 1903 nr 316. — H. Sienkiewicz: Kordecki. *Kur. Warsz.*, jw.; przedr. w książce: Dwie łąki. Kr. 1908. — Pamiątki po Kordeckim. *Tydzień* 1903 s. 362-363. — E. Rejman: Z Jasnej Góry. Na trzechsetną rocznicę urodzin ks. A. Kordeckiego. Częstochowa 1903. — H. Skimborowicz: Ks. Augustyn Kordecki, obrońca Częstochowy. W trzechsetną rocznicę jego urodzin. W-wa 1903.— S. Wieniawa: O. A. Kordecki. *Wiek* 1903 Dod. z 16 listopada. — X.: Do kolebki i miejsca zgonu ks. A. Kordeckiego. *Biesiada Lit.* 1903 nr 1. — J. Zdzierska: Nowa Gigantomachia: Pamiętnik oblężenia Częstochowy ks. A. Kordeckiego, komentowany przez Z. *Gaz. Radomska* 1903. — S. Gruchalski: Ostatnie chwile Kordeckiego. Kr. 1904. — L. Jungowski: O. A. Kordecki. Według rękopismu nie wydanego, na Jasnej Górze przechowywanego. W-wa 1904; por. *Kur. Warsz.* 1903 nr 314. — A. Jensen: Svenska bilder i polska vitterheten. Sztokholm 1904 s. 80-88 i in.; por. W. Benzelstjern--Engeström, referat pt. A. Jensen: Obrazy szwedzkie w literaturze polskiej. Poz. 1907 s. 47-55. — M. Rawita-Witanowski: Ks. Augustyn Kordecki. Zarys biograficzno-historyczny. Piotrków 1904. — J. B. (Bojasiński): Kordecki Augustyn. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 38 (1905). — T. Westrin: Om Częstochowa klosters belägring af Karl X Gustafs trupper 1655. *Hist. Tidskrift* t. 24 (1904) i odb. zmieniona Sztokholm 1905. [Rec.: J. Korzeniowski. *Kwart. Hist.* 1905; W. Nowodworski. *Przegl. Hist.* 1905 t. 1; E. Chwalewik. *Ludzkość* 1906 nr 147; zob. też *Przew. Bibliogr.* 1905 nr 4/5 s. 103, nr 10 s. 170-173]. — S. Poraj: Obrońca Jasnej Góry. Lubl. 1906. —

L. Frąś: Oblężenie Jasnej Góry przez Szwedów w r. 1655. *Przegl. Powsz.* 1935 t. 207. — L. Frąś: Obrona Jasnej Góry w r. 1655. Częstochowa 1935. [Rec.: S. Pomykaj. *Roczniki Hist.* t. 11 (1935); W. Tomkiewicz. *Przegl. Hist.-Wojskowy* t. 8 (1935); W. Czapliński. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 209; A. L. (Lattermann). *Deutsche Wissenschaftliche Zeitschrift f. Polen* z. 31 (1936); K. Piwarski. *Nowa Książka* 1936 s. 133-134; T. Nowak. *Przegl. Hist.-Wojskowy* t. 10 (1938)]. — A. Jędrzejewski: O. Augustyn Kordecki 1635-1935. 300-letnie wspomnienie profesji zakonnej. New Britain (1935). — L. Frąś: Gen. Burchard Müller von der Lühne, dowódca wojsk szwedzkich pod Jasną Górą w 1655 r. *Ateneum Kapłańskie* 1936 t. 38 i odb. — L. Frąś: Ks. Augustyn Kordecki. *Ateneum Kapłańskie* 1938 t. 41-42 i odb. [Rec.: W. Czapliński. *Kwart. Hist.* 1938; L. M.: Życie prywatne ks. Kordeckiego. *Kur. Poz.* 1938 nr 374].— J. Kilarski: W rodzinnej ziemi księdza Kordeckiego. *Dzien. Poz.* 1938 nr 244. — Ks. Augustyn Kordecki. Z okazji uroczystości ku jego czci. *Polonia* 1938 nr 5042.—

J. Bardach: W 300 rocznicę wojny z najazdem szwedzkim. *Nowe Drogi* 1955 nr 12. — K. Marcinkowski: Dwa listy przeora A. Kordeckiego, rok 1655. Scranton (USA) 1956. [Rec.: A. Gieysztor. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 354]. — A. Przyboś: W latach potopu. Walka narodu polskiego z najazdem

szwedzkim w latach 1655/1660. W-wa 1956 s. 74 nn. — J. Tokarski: Wstęp do wyd.: Pamiętnik oblężenia Częstochowy 1655 r. Londyn 1956. [Rec.: A. Kersten. *Kwart. Hist.* 1957 nr 3]. — O. Górka: Legenda a rzeczywistość obrony Częstochowy w roku 1655. W-wa 1957. [Rec.: W. Czapliński: Obrona Jasnej Góry. *Tyg. Powsz.* 1957 nr 28; C. L. *Zdarzenia* 1957 nr 4; T. Nowak: Wokół obrony Jasnej Góry. *Kierunki* 1957 nr 26; M. Pirożyński: Górka contra Jasna Góra. *Homo Dei* 1957 nr 4; T. Nowak: Spór o rolę dziejową obrony Jasnej Góry w 1655 r. *Przegl. Hist.* 1958 z. 1; A. Tatomir. *Nowe Książki* 1957 nr 8; A. Przyboś. *Kwart. Hist.* 1958 nr 1]. — T. Nowak: Obrona klasztoru jasnogórskiego w roku 1655. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 2. W-wa 1957. — A. Kersten: Chłopi polscy w walce z najazdem szwedzkim 1655-1656. W-wa 1958 s. 128. — A. Kersten: Pierwszy opis obrony Jasnej Góry w 1655 r. Studia nad Nową Gigantomachią ks. Augustyna Kordeckiego. W-wa 1959. — W. Majewski: W sprawie obrony Jasnej Góry w roku 1655 z punktu widzenia historyczno-wojskowego. *Małopol. Studia Hist.* 1959 z. 2/3.

KOREYWA JAN ALEKSANDER (pierwsza połowa XVII w.)

Wierszopis-panegirysta.

Ur. w pierwszych latach XVII w. na Wileńszczyźnie, w rodzie szlacheckim herbu Dębno; syn Wojciecha. W semestrze zimowym 1630 zapisał się na studia w Akademii Krakowskiej. W 1657 był starostą grodzkim oszmiańskim. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Threnodia abo łzy żalu na śmierć Królestwa Ich Mości... Kr. 1632, dr. M. Filipowski.

Treny na zgon Zygmunta III i rocznicę śmierci królowej Konstancji.

2. Io tryumfalne na... koronacją... Władysława Zygmunta IV. Kr. 1633. (Tu także: Pieśń nowa o Władysławie IV).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Korejwa (Jan Aleksander). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — Felicyan (F. Faleński): Treny Jana Kochanowskiego. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867 s. 37-38. — A. B. (Brückner): Korejwa Jan Aleksander. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 38 (1905).

KORONA MAREK (ok. 1590—po 1645)

Filozof, teolog, kaznodzieja.

Ur. przypuszczalnie ok. 1590 na Kujawach w rodzinie chłopskiej. Mając lat 17 wstąpił do zakonu franciszkanów. W 1614 przebywał w Rzymie, potem w Mediolanie. Powróciwszy do kraju był w 1618 i 1620 regensem kolegium krakowskiego. We wrześniu 1620 przeniósł się do Wilna. W 1623 był gwardianem krakowskim, a w 1625 objął znów wikariat wileński. W tym też czasie wyjeżdżał na obrady kapituły generalnej w Rzymie. Po wyodrębnieniu prowincji ruskiej zapisał się do niej. Od października 1636 do października 1639 występował jako prowincjał. W 1645 przebywał jako gwardian w Korcu. Zmarł zapewne wkrótce po tej dacie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Directorium albo raczej wprawowanie do pojęcia terminów elementów logicznych i filozoficznych. Lw. 1639, dr. M. Słoska. Wyd. nast. Kr. 1644.

Próba polskiej terminologii filozoficznej.

2. Rozmowa theologa katholickiego z rabinem żydowskim przy arianinie. Lw. 1645, dr. S. Nowogorski.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S.

(Sobieszczański): Korona (Marek). *Enc. powsz.* Orgelbranda T. 15 (1864). — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911 s. 188-190. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 423. — K. Kantak: Franciszkanie polscy (1517-1795). T. 2. Kr. 1938 s. 255 nn.

KORWIN WAWRZYNIEC (zm. 1527)

Właściwe nazwisko: Rabe (Raabe) Wawrzyniec.

Inne formy nazwiska: Wawrzyniec Korwin z Nowego Targu; Wawrzyniec z Nowego Targu; Laurentius Bartholomei De Novo Foro; Laurentius Corvinus Novoforensis.

Humanista, poeta.

Ur. w Nowym Targu na Śląsku. Był synem miejskiego patrycjusza Bartłomieja z niemieckiej rodziny Rabe. W 1484 rozpoczął studia na wydziale nauk wyzwolonych Akademii Krakowskiej, w 1486 został bakałarzem, w 1489 magistrem. Do 1494 wykładał jako *extraneus* literaturę klasyczną, filozofię, astronomię i geografię. W pracy naukowej i literackiej pozostawał pod silnym, trwałym wpływem Konrada Celtesa; należał do *Sodalitas Vistulana*. Opracowywał podręczniki humanistycznej poetyki i retoryki, sam uprawiał z zamiłowaniem twórczość poetycką. W 1490 objaśniał *Bukoliki* Wergilego; komentował traktaty filozoficzne Arystotelesa i Boecjusza. W latach późniejszych przejął się głęboko filozofią neoplatońską. Znał w małym zakresie język grecki. W dziedzinie geografii pracował nad opisem świata oraz osobno Śląska. W 1494 przeniósł się do Świdnicy na Śląsku, gdzie objął rektorat szkoły parafialnej, a w 1495 został pisarzem miejskim. Jednocześnie pracował nad podręcznikiem wersyfikacji łacińskiej. Prawdopodobnie w 1496 został rektorem szkoły parafialnej przy kościele Św. Elżbiety we Wrocławiu, gdzie szerzył humanizm; m. in. zorganizował wystawienie dwóch komedii starorzymskich (1500, 1502). W 1503 ożenił się z Anną Münsterberg i rozpoczął pracę jako pisarz miasta. W 1506-1508 przebywał na tym samym stanowisku w Toruniu, gdzie poznał Mikołaja Kopernika i zarys jego systemu. Następnie powrócił do Wrocławia. Zajmował się sprawami publicznymi i politycznymi oraz kulturalnymi. W 1518 był z delegacją miasta w Krakowie na uroczystościach zaślubin Bony i Zygmunta I i wystąpił w turnieju poetyckim. Od 1522 stał po stronie reformacji i gorliwie ją propagował. Zmarł 21 lipca 1527.

TWÓRCZOŚĆ

1. Cosmographia dans manuductionem in tabulas Ptholomei. Wyd. H. Bebel. Bazylea, nie przed 1496, dr. N. Kessler. (Tu m. in.: a) Ode sapphica endecasyllaba dicolos tetrastrophos peonice de Polonia et Cracovia — z opisem salin wielickich. Toż: przy wyd. Hortulus elegantiarum..., zob. poz. 5; toż wyd. osob. Lipsk 1507, dr. B. Wolfgang; toż zob. J. Pistorius: Polonicae historiae corpus. T. 1. Bazylea 1582 s. 167-168; b) Silesiae descriptio compendiosa. Przekł. pol. Ode sapphica: E. Jędrkiewicz, wyd. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956).

2. Carminum structura. Kr. 1496 (wg R. Gansińca); inne wyd.: Lipsk, nie przed 20 sierpnia 1496, dr. M. Landsberg; pt. Compendiosa et facilis diversorum carminum structura. Lipsk 1504, dr. J. Thanner. Wyd. nast.: Lipsk 1505; Kolonia 1508.

Podręcznik wersyfikacji łacińskiej.

Przeróbka: Henryk Bebel: Ars versificandi et carminum condendorum. Kolonia 1507; toż Tybinga 1513.

3. Latinum idioma. Lipsk ok. 1498-1500, dr. K. Kachelofen. Do 1537 roku 36 wyd.; ed. wcześniejsze: b. m. ok. 1500, dr. Speyer; Wr. 1503 (wg H. Barycza); Kolonia 1505; b. m. 1506.

Zbiór rozmówek do nauki jęz. łac.

4. Carmen... de Nympharum conquestione. Lipsk 1500, dr. J. Thanner. Toż pt. Carmen de Nympharum conquestione super hiemis redigitatem. Z rkpsu Bibl. Uniw. Wr. wyd. kryt. J. Krókowski: Laurentii Corvini poetae Silesii carmina duo. *Charisteria T. Sinko... oblata.* W-wa 1951.

5. Hortulus elegantiarum. Kr. 1502, dr. J. Haller. Do 1520 roku 25 wyd.; ed. wcześniejsze: Wr. 1503; Lipsk 1503; Lipsk 1505; Lipsk 1507 (dwie ed.).

Zbiór przykładów poprawnego pisania.

6. Carmen elegiacum... de Apolline et novem Musis. Wr. 1503, dr. K. Baumgarthen. Wyd. nast. Norymberga 1509. Toż (?) pt. Carmen... de novem Musis elegantissime congestum. Ogł. z rkpsu J. Krókowski, jw. poz. 4.

7. Epicedium... in principem Alexandrum... demortuum... elegiaco carmine. Kr. 1506, dr. J. Haller.

8. Carmen... quo valedicit Prutenos... (Wiersz m. in. z pochwałą M. Kopernika). Wyd. przy: Simocatta Theophylactus Scholasticus: Epistolae morales, rurales et amatoriae. Przekł. z języka greckiego na łac.: M. Kopernik. Kr. 1509, dr. J. Haller. Wyd. nast.: facsimile wyd. R. Gansiniec. W-wa 1953.

Przekł. pol.: przy wyd.: M. Kopernik: De revolutionibus orbium coelestium. W-wa 1854; L. H. Morstin, przy wyd. facsimile, jw.

9. Dialogus carmine et soluta oratione conflatus: de mentis saluberrima persuasione. Lipsk 1516, dr. W. Schumann.

Dzieło filozoficzne pod znakiem neoplatonizmu.

10. Epigram de feste urbis Vratislaviensis insignibus. (Sześć wierszy). Wyd. w: Prognosticon Vratislaviensis (!). Kr. 1516; zob. F. Nielander. *Zeitschrift d. Vereins f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Schlesiens* t. 17 (1883) s. 147.

11. Epithalamium... in nuptiis sacrae Regiae Maiestatis Poloniae. Kr. 1518, dr. H. Wietor. Toż w: *Acta Tomiciana* t. 4 (1885) s. 292-295 (tamże s. 295--296: Ad Famam).

12. Cursus sancti Bonaventurae de passione Domini cum invitatorio himnis et canticis. Wr. 1521, dr. A. Dyonis.

13. Carmina de Joannis Alberti, regis Poloniae, electione et coronatione. Ogł. M. Jezienicki. *Księga pam.... L. Ćwiklińskiego*. Lw. 1902.

14. Oratio ad B. Mariam Virginem. (Trzy strofy saficzne). Ogł. G. Bauch: Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformation. Wr. 1909 *Codex Diplomaticus Silesiae* t. 25 s. 234.

15. Utwory poetyckie w rkpsie Bibl. Uniw. Wr. sygn. IV. F. 36. Początkowe wiersze 6 utworów ogł. M. Jezienicki: O rękopisie Biblioteki królewskiej i uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 9 (1897) s. 287-288 i odb. — Por. poz. 4, 6.

Listy

1. Do Konrada Celtesa, dat. z Wrocławia 26 czerwca 1499, 31 czerwca 1500, 26 października 1502, 20 stycznia 1503. Wyd. H. Rupprich: Der Briefwechsel des Conrad Celtis. Monachium 1934 *Veröffentlichungen d. Komission z. Erforsch. Gesch. d. Reformation u. Gegenreformation. Humanistenbriefe* t. 3.

2. Do K. Celtesa, dat. 31 marca 1500 z Wrocławia. Ogł. M. Jezienicki: Laurentii Corvini Silesii epistula ad Conradum Celtem nunc primum edita. *Eos* 1896.

Ten oraz trzy inne listy do K. Celtesa z 1501-1503 były w kod. Bibl. Nadwornej w Wiedniu, sygn. 3448.

OPRACOWANIA

K. Mecherzyński: Wawrzyniec Korwin z Nowego Targu, poeta szląski z końca XVI wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 6 (1878) i odb. — G. Bauch: Laurentius Corvinus, der Breslauer Stadtschreiber und Humanist. *Zeitschrift d. Vereins f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Schlesiens* t. 17 (1883). — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki, jego życie i dzieła. Wyd. 2 Kr. 1892 s. 5. — M. Jezienicki: Laurentii Corvini Silesii epistula ad Conradum Celtem... *Eos* 1896. — G. Bauch: Aktenstücke zur Geschichte der Breslauer Schulwesens im XVI Jahrhundert. Wr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — F. Bujak: Geografia na Uniwersytecie Jagiellońskim do połowy XVI w. *Księga pam. uczniów Uniw. Jagiel.* Kr. 1900; przedr. w książce: Studia geograficzno--historyczne. Kr. 1925. — G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460 bis 1520. *78 Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Cultur* 1900 i odb. Wr. 1901. — M. Jezienicki: Laurentii Corvini, poetae Silesiaci, carmina de Joannis Alberti, regis Poloniae, electione et coronatione. *Księga pam. ... L. Ćwiklińskiego*. Lw. 1902. — G. Bauch: Geschichte des Breslauer Schulwesens vor der Reformation. Wr. 1909 *Codex Diplomaticus Silesiae* t. 25. — G. Bauch: Geschichte des Breslauer Schulwesens in der Zeit der Reformation. Wr. 1911 *Codex Diplomaticus Silesiae* t. 26. —

W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły*. B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 238. — L. A. Birkenmajer:

Stromata Copernicana. Kr. 1924 s. 69--71. — H. Heckel: Geschichte der deutschen Literatur in Schlesien. T. 1. Wr. 1929. — S. Kot: Zaniedbania polskie wobec kulturalnej przeszłości Śląska. *Zaranie Śląskie* 1929 s. 217. — K. Kumaniecki: De studiis Vergilianis in Universitate Jagellonica florentibus. *Commentationes Vergilianae*. Kr. 1930. — O. Schwarz: De Laurentii Corvini studiis Platonicis. *Eos* 1932/1933. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata*. W-wa 1934 s. 224 i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV-XVIII w. Kat. 1935 s. 16. — T. Grabowski: Czy Śląsk posiadał własną literaturę? *Przegl. Powsz.* 1935 t. 208 s. 20, 198. — T. Grabowski: Mapa polskich zborów na Śląsku. *Ref. w Pol.* 1935/1936 s. 371. — B. Olszewicz: Najdawniejsze opisy geograficzne Śląska. Kat. 1936. — H. Werner: Laurentius Corvinus, der bewusste Schlesier und Deutsche. *Der Oberschlesier* 1936 s. 483. — K. Pieradzka: Kraków w relacjach cudzoziemców X-XVII w. *Roczn. Kr.* t. 28 (1937) s. 189. — A. Yarmolinsky: Early Polish Americana. A bibliographical study. Nowy Jork 1937; por. A. Yarmolinsky: The Earliest Reference to the New World in Polish Literature. *The Bulletin of the New York Public Library* 1933, sierpień. — H. Werner: Das deutsch-polnische Grenzlandproblem in der schlesischen Literatur im Zeitalter des Humanismus und Barok. Wr. 1938. — H. Barycz: Corvinus Wawrzyniec. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). —

H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej. Wr. 1946 s. 44; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — A. Czekalski: Humanista polski ze Środy Śląskiej. *Polska Zach.* 1948 nr 2. — E. Iwańczak: Wrocław w opisach humanistycznych. *Zeszyty Wr.* 1948 nr 4 s. 52-61. — J. Krókowski: Laurentii Corvini poetae Silesii carmina duo e codice Vratislaviensi edita. *Charisteria T. Sinko... oblata.* W-wa 1951. — H. Barycz: Mikołaj Kopernik — wielki uczony Odrodzenia. W-wa 1953. — H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 543-545 i in. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 113, 124; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz. Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 728 i in. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 163-166 i in. (rozdz. IV pt. Laurentius Corvinus i jego krąg); por. R. Gansiniec: Wkład..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: L. Hajdukiewicz: Stosunki kulturalne Śląska z całością ziem polskich. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 203-204; E. Maleczyńska: Wkład ziemi śląskiej w rozwój nauki polskiego Odrodzenia. Tamże s. 197-198; B. Olszewicz: W sprawie rozwoju geografii polskiej. Tamże s. 209]. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 172-173 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — A. Nowicki: Z dziejów wczesnego polskiego Odrodzenia. *Po prostu* 1953 nr 28. — B. Olszewicz: Geografia polska w okresie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 338, 339; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — L. Wierzejski: Wawrzyniec Corvinus, wrocławski przyjaciel Kopernika. *Sprawy i Ludzie* 1953 nr 9 (dod. do: *Gaz. Robot.*). — L. Matusik: Z dziejów nauk ścisłych na Śląsku. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — A. Skowrońska: Z dziejów polemiki o polskość Śląska w dobie Odrodzenia. Tamże. — S. Gawęda: Najstarsze relacje cudzoziemców o kopalni w Wieliczce. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. D: *Hist. Techniki i Nauk Technicznych* z. 1 (1958) s. 230. — K. Maleczyński: Dzieje Wrocławia od czasów najdawniejszych do roku 1618. *Dzieje Wrocławia do roku 1807.* W-wa 1958 s. 322-323. — W. Voisé: Die Werke der polnischen Gelehrten in Basler Druckereien in der Epoche der Renaissance. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (=*Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960) s. 104-105.

KOSSOBUDZKI MIKOŁAJ (zm. 1586)

Pisarz polityczny.

Ur. przypuszczalnie 1530-1540; syn Pawła, kasztelana liwskiego, i Anny z Kanigowskich. Pochodził z okolic leżących za Wkrą na Mazowszu, być może ze wsi Zenbog. Ok. 1556 studiował prawo na uniwersytecie w Padwie. W 1567 był pisarzem ziemskim zawkrzeńskim, w 1569 płockim. Przy końcu panowania Zygmunta Augusta został sekretarzem królewskim, za Stefana Batorego uzyskał kasztelanię ciechanowską. W 1565-1572 kilkakrotnie piastował mandat poselski. Należał do stronnictwa egzekucyjnego. Był zwolennikiem kandydatury francuskiej, współpracując ze Stanisławem Karnkowskim, swoim krewnym; w 1573 podążył do Francji do nowo obranego Henryka Walezego. Żonaty był z Zofią, córką wojewody chełmińskiego Jana Działyńskiego. Znał się z Anzelmem Gostomskim (zob.). Zmarł w 1586.

TWÓRCZOŚĆ

1. Psalmi sexagesimi octavi explanatio. Kolonia 1575. Wyd. nast. zob.: Karnkowski S., Prace edytorskie poz. 1.

2. De administranda Republica commentarius. Powst. 1582-1585. Fragm. ogł. S. Bodniak: Autorstwo „Zwierciadła królewskiego", traktatu z końca XVI stulecia. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 3 (1939/1946).

Przekł. pol. J. Januszowski pt. Zwierciadło królewskie. Wyd. kryt. (z rkpsu przygotowanego do druku w 1606) B. Ulanowski: Sześć broszur politycznych z XVI i początku XVII stulecia. Kr. 1921 *BPP* nr 76.

Rkps w Bibl. Czart. nr 352 s. 383-419.

3. Mowa do Gdańszczan z 1576. Ogł. R. Heidenstein: Rerum Polonicarum ab excessu Sigismundi Augusti libri XII. Frankfurt 1672 s. 252-257.

Przekł. pol. M. Gliszczyńskiego w wyd. tłum. pt. Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do r. 1594. T. 1-2. Petersb. 1857 *Dziejopisowie Krajowi* t. 6-7.

4. Mowa na zjeździe stanów pruskich w Chełmnie, 20 czerwca 1576. Tekst niem. ogł. T. Glemma: Stany pruskie... *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 67 (1928) s. 288-290 i odb.

Prace edytorskie

S. Karnkowski: Modus et ordo electionis novi regis apud Varsoviam habitae 1573. Kr. 1573, dr. M. Szarffenberger.

Listy i materiały

1. Zob. Karnkowski S., Prace edytorskie poz. 1.

2. Pokwitowanie urzędowe poboru soli, dat. w Płocku 20 lipca 1582. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 244.

OPRACOWANIA

Zrzódłopisma do dziejów unii Korony Polskiej i W. X. Litewskiego. Cz. 3. Diariusz Lubelskiego Sejmu Unii. Rok 1569. Wyd. T. Działyński. Poz. 1856. — J. Krasiński: Polska, czyli opisanie topograficzno-polityczne Polski w wieku XVI. W-wa 1852 s. 141-142. — W. Smoleński: Udział szlachty mazowieckiej w elekcjach królów. *Przegl. Hist.* 1905 t. 1; przedr. w książce: Szkice z dziejów szlachty mazowieckiej. Kr. 1908. — W. Sobieski: Polska a hugonoci po nocy św. Bartłomieja. Kr. 1910 s. 15. — S. Kutrzeba: Wstęp do: Sześć broszur politycznych z XVI i początku XVII stulecia. Wyd. B. Ulanowski. Kr. 1921 *BPP* nr 76, s. XIV-XVI. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1922]. — S. Kot: Andrzej Frycz Modrzewski. Kr. 1919 s. 293; wyd. 2 Kr. 1923 s. 297. — T. Glemma: Stany pruskie i biskup chełmiński Piotr Kostka wobec drugiego bezkrólewia (1574-1576). *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 67 (1928) i odb. — L. Kolankowski: Posłowie sejmów Zygmunta Augusta. *Ref. w Pol.* 1928. — Z. Lasocki: Szkice z życia szlachty zawkrzeńskiej w XV i XVI wieku. *Mies. Heraldyczny* t. 11 (1932) s. 57, 79-87. — S. Bodniak: Autorstwo „Zwierciadła królewskiego", traktatu z końca XVI stulecia. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 3 (1939/1946). [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 15 (1953) s. 234 i nadb.].

KOSSÓW SYLWESTER (zm. 1657)

Inna forma nazwiska: Kosów.

T e o l o g.

Ur. w województwie witebskim w białoruskiej rodzinie szlacheckiej wyznania grecko-ruskiego. Data urodzenia nieznana. Uczęszczał początkowo do szkół miejscowych. Studia odbywał w akademii w Zamościu. Następnie przebywał we Lwowie, skąd wezwany przez Piotra Mohiłę na stanowisko profesora kolegium kijowskiego rozpoczął wykłady retoryki, a następnie filozofii. W 1632-1634 był archimandrytą monasteru pieczerskiego; w 1635 otrzymał godność biskupa mścisławskiego, orszańskiego i mohylewskiego. W 1647 (1649?) objął rządy jako metropolita kijowski. Zmarł 13 kwietnia 1657.

TWÓRCZOŚĆ

1. Exegesis, to jest danie sprawy o szkołach kijowskich i winnickich. Kijów 1635, Druk. S. Ławry Pieczerskiej. Podobiznę jednej strony podał A. Jabłonowski: Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kr. 1899/1900.

2. Paterikon abo żywoty ss. Ojców Pieczerskich obszyrnie słowieńskim językiem przez świętego Nestora... przedtem napisany. Teraz zaś z graeckich, łacińskich, słowiańskich i polskich pisarzów objaśniony i krocej podany. Kijów 1635, Druk. S. Ławry Pieczerskiej.

Wg D. Czyżewskiego przeróbka, nie tłumaczenie.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 269-270 i in. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Kossów (Sylwester). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — A. Jabłonowski: Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kr. 1899/1900 s. 118-119 i in. — J. Kr. (Kreczmar): Kossów Sylwester. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39 (1905). — T. Grabowski: Z dziejów literatury unicko-prawosławnej w Polsce. 1630-1700. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 1 (1922). — D. Czyżewśkyj: [H. Bendel: Magister Johannes Herbinius. Bern 1924. Rec.]. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 5 z. 3/4 (1929) s. 491. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — Metropolita Sylwester Kosów. Grodno 1939. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20.

KOSTYN MIRON (1633—1691 lub 1692)

Właściwa forma nazwiska: Costin.

H i s t o r y k, w i e r s z o p i s r u m u ń s k i (inicjator poezji w języku narodowym) p o l s k i.

Ur. w październiku 1633; syn Aleksandra, potomek starej rumuńskiej rodziny bojarskiej. Ojciec, uchodząc przed prześladowaniem księcia mołdawskiego Wasyla Lupula, wyemigrował ok. 1641 do Polski. Tu Miron uczył się u jezuitów w Barze na Podolu. Otrzymał staranne wykształcenie: znał literaturę polską, szczególnie dzieła historyków. Wróciwszy z ojcem do Mołdawii pod koniec panowania Lupula został wysłany w 1653 z misją dyplomatyczną po pomoc do Piotra Potockiego, starosty kamienieckiego; załatwił ją pozytywnie. W następnych latach piastował różne niższe i wyższe urzędy mieszkając częściowo w Chocimiu jako pyrkałab, częściowo w Jassach; dwukrotnie, za hospodarów Ruseta i Duki, był logofetem wielkim (kanclerzem). Podróżował w celach dyplomatycznych do Bukaresztu. Prowadząc gorliwie interesy majątkowe stał się jednym z najbogatszych bojarów Mołdawii. Od ok. 1672, kiedy za hospodara Petriczejki posłował do wezyra, odgrywał ponownie dużą rolę w polityce. W tym też czasie sprzeciwił się połączeniu z Polską przeciw Turkom, czym częściowo spowodował detronizację Petriczejki. Przed 1675 pertraktował z Polską. Przyczynił się spiskami do usunięcia hospodara A. Ruseta i wybrania na to miejsce księcia Multan, Duki.

Wskutek tego przygotowywany zamach na Mirona nie doszedł do skutku. W 1683 towarzyszył początkowo armii tureckiej, a po bitwie wiedeńskiej udał się wraz z zdetronizowanym poprzednio Petriczejką do Polski. Przebywał jeszcze w jesieni 1685 w wiosce Daszawie. Pozostawał w stosunkach z A. S. Szczuką, sekretarzem i regentem kancelarii Jana III. Wrócił do kraju za hospodara Konstantego Kantemira, oczyścił — wraz z bratem — kraj z band, został starostą w Putnie. Stopniowo tracił urzędy i zapewne bezpodstawnie obwiniony o udział w stronnictwie przeciwnym Kantemirowi, został ścięty w grudniu 1691 lub z początkiem 1692 w Roman, m. in. za politykę propolską.

TWÓRCZOŚĆ

1. Opisanie ziemie mołdawskiej i multańskiej. Powst. w 1684 w wiosce Daszawie. Wyd. J. Dunin-Borkowski w książce: Pisma. T. 1. Lw. 1856 s. 239 nn.; przedr. L. Rogalski: Dzieje księstw naddunajskich. W-wa 1861 s. 758-784; wyd. z rkpsu (wraz z prozaicznym przekładem dzieła przez B. P. Haszdeu na jęz. rumuński) — zob. Wyd. zbior. poz. 1, t. 2. Fragm. przedr. W. Wiecki: Miron Costin... *Przegl. Powsz.* 1897 t. 1 s. 367 nn.

Rkps, przypuszczalnie autograf, Bibl. Czart. nr 1348.

Poemat w jęz. pol. ofiarowany Janowi III. Jest prawdopodobnie przeróbką dokonaną na zlecenie Jana Sobieskiego z „Kroniki ziem mołdawskich", zob. poz. 2; u S. Łukasika występuje pt. Historia polskimi rytmami o wołoskiej ziemi i moltańskiej. Dołączony dodatek prozą pt. Porządek senatorskich i ziemskich urzędów ziem mołdawskiej i multańskiej jest opisem wewnętrznych urządzeń Mołdawii i Multan.

2. In eum modum salutati sunt magnifici Kostini Illustrissimum Principem Moldaviae, eidemque obtulerunt labyrinthum in laudem nominis eius adscriptum. A. D. 1676. (Trzy mowy w jęz. pol.). Fragm. ogł. W. Wiecki, jw. poz. 1.

Rkps w bibliotece seminarium schizmatyckiego w Jassach nr 36, cap. XX.

3. De Neamul Moldovenilor... (1687-1690). Wydania: wyd. M. Kogălniceanu pt. Cronicele României seu letopisețele Moldaviei și Valachiei; wyd. C. Giurescu. Bukareszt 1914.

Wg S. Łukasika materiały do tego dzieła opracował w 1677 po pol. pt. Kronika ziem mołdawskich. Przekł. łac. z rkpsu Muz. Czart. wyd. E. Barwiński pt. Mironis Costini Chronicon Terrae Moldavicae ab Aarone Principe. (1595-1661). Bukareszt 1912.

Wydania zbiorowe

1. Opere complete. Wyd. V. A. Ureche· T. 1-3. Bukareszt 1886-1889.

Zbiór pism w jęz. mołdawskim i polskim.

2. Cronicele României seu letopisețele Moldaviei și Valachiei. Wyd. M. Kogălniceanu. T. 1-2. Wyd. 2 1872.

Pisma mołdawskie.

3. I. Bogdan: Cronice inedite atingătoare de istoria Românilor. Bukareszt 1895 s. 139-204.

Dzieła w jęz. polskim z przekładem na rumuński.

4. P. P. Panaitescu: M. Costin: Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Româneasca. Bukareszt 1929 *Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice* X, Mem. 7.

Dzieła w jęz. pol.

Listy

1. Dwa listy do A. S. Szczuki, jeden prawdopodobnie z 1684, drugi dat. w Daszawie 6 października 1685. Ogł. z rkpsów Arch. Akt Dawnych w W-wie (Arch. Szczuki, dawniej w Krzeszowicach, vol. 10 list 145, vol. 15 list 240) E. Lintz: Miron Kostin. *Roczn. Przemyski* t. 9 z. 1 (1958) s. 208-209.

2. Do Marka Matczyńskiego, podskarbiego w. k., dat. „z Bukowiny" 20 października 1691. Wyd. w: K. Sarnecki: Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego. Wyd. J. Woliński. Wr. 1958.

OPRACOWANIA

S. Duchińska: Miron Costin. *Kłosy* 1889 nr 1266. — P. Chm. (Chmielowski): Costin Miron. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 13 (1894). — W. Wiecki: Miron Costin, przyczynek do historii literatury polskiej XVII w. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 1. — W. Wiecki: Przyczynek do artykułu o M. Costinie. *Przegl. Powsz.* 1897 t. 2. — N. I. Apostolescu: L'Ancienne versification roumaine. Paryż 1909. — R. Ortiz: Per la storia di cultura italiana in Rumania. Bukareszt 1916 s. 167. — G. Pascu: Miron Costin. Jassy 1921. — N. Iorga: Ist. lit. romane. T. 1. Bukareszt 1925 s. 315-341. — P. P. Panaitescu: Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin. Bukareszt 1925 *Analele Acade-*

mia Română Memoriile Secțiunii Istorice Seria III Tomul IV Mem. 4. — R. Ortiz: Fortuna labilis. Bukareszt 1927 s. 145--148. — P. P. Panaitescu: Influence de la littérature polonaise sur les Roumains aux XVI et XVII siècles. *Pamiętnik Zjazdu Nauk. im. J. Kochanowskiego w Krakowie 8 i 9 czerwca 1930*. Kr. 1931. — C. Chowaniec: Miron Costin en Pologne (1684-5). *Inchinare lui Iorga*. Kluž 1931. — N. Ca. (Cartojan): Costin Miron. *Enc. Italiana*. T. 11 (1931). — S. Łukasik: Polska w kulturze rumuńskiej. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 61 s. 83 nn. — S. Łukasik: Pologne et Roumanie. Aux confins des peuples et deux langues. Paryż 1938. — I. Nistor: Miron Costin — viața și opera (Cuvantâre festivă rostită în ședința comemorativă din 19 Decembrie 1941, la împlinirea unui sfert de mileniu dela moartea lui Miron Costin). Bukareszt 1942. — E. Zdrojewski: Miron Costin. Bukareszt 1943. — T. Gostyński: Wyrazy polskie w języku rumuńskim. *Poradnik Język.* 1954 z. 3. — E. Lintz: Miron Kostin. *Roczn. Przemyski* t. 9 z. 1 (1958). [Rec.: F. Kiryk. *Małopol. Studia Hist.* 1960 z. 1/2].

KOSZUTSKI STANISŁAW (zm. 1559)

Inna forma nazwiska: Koszucki; Koszutzki.

Tłumacz.

Pochodził z Pierzchna w Wielkopolsce, z rodziny szlacheckiej herbu Leszczyc. Był dworzaninem i sekretarzem Mikołaja Radziwiłła Rudego, a od 1548 sekretarzem do listów polskich Barbary Radziwiłłówny. Po jej śmierci przeszedł na dwór Zygmunta Augusta w charakterze bibliotekarza i sekretarza. Zmarł 4 kwietnia 1559.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. R. Lorichius: Księgi o wychowaniu i o ćwiczeniu każdego przełożonego. Kr. 1558, dr. dziedzice M. Szarffenbergera. (Wraz z przekł. E. Glicznera: Oracia Isokratesa o sprawowaniu państwa). Ed. wątpliwe zob. Estr. XXI, 410. Fragm. przedr. J. Popliński: Nowe wypisy polskie. Cz. druga. Leszno 1838 s. 177-179. Dedykację przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

2. M. T. Cicero: O powinnościach wszech stanów ludzi księgi troje. Łosk 1575 (lub 1576). Wyd. nast.: Wil. 1583; Wil. 1593; (z przekł. S. Budnego: Księgi o starości): Wil. 1606; Wil. 1766. Fragm. przedr. J. Popliński, jw, poz. 1, s. 179.

Listy

1. Dwa listy do M. Radziwiłła, dat. w Krakowie 4 marca 1551. Wyd. *Dzien. Warsz.* 1826 t. 6 s. 66-69.

2. Jedenaście listów, w większości do M. Radziwiłła. Wyd. M. Baliński: Pamiętniki o królowej Barbarze, żonie Zygmunta Augusta. Cz. 1-2. W-wa 1837; przedr.: Pisma historyczne. T. 1-2. W-wa 1843.

OPRACOWANIA

M. T. Narbutt: Dzieje starożytne narodu litewskiego. T. 9. Wil. 1841 s. 237. — J. I. Kraszewski: Wilno od początków jego do r. 1750. T. 4. Wil. 1842 s. 116, 122, 135, 152. Por. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1842 t. 23 s. 216 nn. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 543; t. 8. Kr. 1851 s. 155. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 379-380. — J. Przyborowski. *Gaz. Poz.* 1856. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Koszutski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — A. B. (Brückner): Koszutski Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39/40 (1905). — K. Hartleb: Biblioteka Zygmunta Augusta. Lw. 1928 s. 92-98. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953* r. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 129-130; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Krzyżanowski: Wstęp do: M. Rej: Żywot człowieka poczciwego. Wr. 1956 *BN* I, 152, s. IX, XVIII. — F. Pepłowski: O cytatach w „Słowniku" Lindego. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

z KOSZYCZEK JAN (pierwsza połowa XVI w.)

Inne formy nazwiska: KOSSYCZEK; JOANNES DE COSZYCZE.
Tłumacz.

W 1503 wpisał się na Akademię Krakowską jako syn Mikołaja, w 1513 został bakałarzem. Daty te, podane przez L. Bernackiego, nie są pewne. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Rozmowy, które miał król Salomon mądry z Marchołtem grubym a sprosnym. Kr. 1521, dr. H. Wietor. Wyd. nast.: Kr. 1526; Kr. 1529; Kr. ok. 1535; Kr. ok. 1540; Kr. ok. 1553. (Żaden starodruk nie zachował się w całości. Tekst zachowany uzupełniają wyjątki z „Marchołta", znajdujące się w „Wokabularzu rozmaitych sentencji". Kr. 1539, Królewiec 1558). Fragm. zachowane przedr.: M. Poliński. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* t. 15 (1840) (z egz. Bibl. Załuskich). — Z. Celichowski: Marchołt. Poz. 1876 (wyd. homograficzne fragm. ed. z 1535 wg egz. J. Przyborowskiego). — Wyd. kryt. L. Bernacki: Rozmowy... Haarlem 1913 (z egz. ed. 1521, 1526, 1535, ze zbiorów Muzeum Nauk i Sztuki w Wilnie, Bibl. Jagiel., nie istniejącej już Antykwarni Warszawskiej. Wyd. opatrzone 23 podobiznami, 18 tablicami światłodrukowymi, wstępem i bibliografią). — K. Piekarski: Fragmenty czterech nieznanych wydań Marchołta. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb. (siedem fragm. odnalezionych w oprawach ksiąg, wraz z podobiznami). Fragm. przedr.: A. A. Kryński i M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; toż wyd. 2 W-wa 1925; S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963. Rekonstrukcję całości (cz. wg podobizn w ed. L. Bernackiego, fragm. wg znalezisk K. Piekarskiego, urywki zaginione w przekł. własnym) ogł. J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu 1510-1550. W-wa 1954.

Dedykację H. Wietora przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN*, I, 146.

Przekład łacińskiego utworu: Collationes quas dicuntur fecisse mutuo rex Salomon sapientissimus et Marcolphus facie deformis et turpissimus, tamen, ut fertur, eloquentissimus, sequitur cum figuris. Wg K. Piekarskiego tłumacz posłużył się najprawdopodobniej edycją J. Weyssenburgera, wyd. w Landshut w Bawarii 1514; wg K. Budzyka przekł. powst. w oparciu o dwa wzory łac. — względnie na podstawie wersji rękopiśmiennej, podczas gdy szatę graficzną ed. pol. wzorował drukarz na ed. bawarskiej.

2. Historia o św. Annie. Ok. 1522 (wyd. nieznane). Wyd. nast.: pt. Żywot świętej Anny, naczystszej panny Mariej matki bożej i pana Jezu Crysta, starej matki jego. Kr. ok. 1522, dr. H. Wietor; Kr. ok. 1532. Fragm. przedr.: L. Bernacki: Nieznana praca Jana z Koszyczek. *Pam. Lit.* R. 6 (1907); S. Vrtel-Wierczyński, jw. poz. 1.

Unikat wyd. 1522 Bibl. Jagiel. sygn. Cim. O. 147.

3. Poncjan, który ma w sobie rozmaite powieści miłe barzo ku czcieniu, wzięte z rzymskich dziejów. Kr. ok. 1530 (egz. nieznane; tyt. przypuszczalny). Wyd. nast.: Kr. 1540, dr. F. Ungler; pt. Historya piękna z przykłady nadobnemi o Poncyanie, cesarzu rzymskim. Kr. 1566, dr. M. Szarffenberger; b. m. r. (Kr. koniec XVII — pocz. XVIII w.); b. m. r. (1719?); b. m. r.; b. m. 1761; w XIX w. przedr. zmodernizowane; wyd. kryt. J. Krzyżanowski pt. Poncjan (Historia o siedmiu mędrcach). Kr. 1927 *BPP* nr 79 (wg ed. 1540); przedr. popularny pt. Niezwykła opowieść o siedmiu mędrcach. W-wa 1931 *Księgarnia Popularna* nr 66. Fragm. ogł.: A. Brückner: Dawne powieści ludowe. *Prace Filol.* t. 6 (1907) (szczątki ed. zapewne ok. 1530); K. Piekarski: Poncjan Wietorów. *Przegl. Bibl.* 1930 i w odb. pt. Miscellanea bibliograficzne. Kr. 1930 (podobizny fragm. innego wyd. z ok. 1540); S. Vrtel-Wierczyński, jw. poz. 1; J. Krzyżanowski, jw. poz. 1.

Unikat ed. 1540 w bibliotece w Monachium; jeden arkusz Bibl. Jagiel. Egz. ed. 1566 Bibl. Jagiel. (zdefektowany).

Przekład łacińskiej wersji romansu „Pontianus aut facta septem sapientum".

Przekł. ruski powst. w XVII w. zachowany w 40 odpisach.

Przekł. ormiański Jakuba Tokata. Zamość 1614.

OPRACOWANIA

J. S. BANDTKIE: Historia drukarń krakowskich. Kr. 1815 s. 496. — J. LELEWEL: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wil. 1826 s. 188. — M. POLIŃSKI: O najpierwszej w polskim języku drukowanej książce. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* t. 15 (1840). [Rec.: *Tyg. Lit.* 1841 nr 2-3]. — B. P. PODCZASZYŃSKI: Marchołt i polskie wydania jego rozmów z królem Salomonem. *Pam. Sztuk Pięknych.* T. 1 cz. III. W-wa 1854. — Z. CELICHOWSKI: Wstęp i wyd.: Marchołt. Przedr. homogr. Poz. 1876. [Rec.: W. WISŁOCKI. *Przegl.*

Kryt. 1876 s. 398; W. Nehring. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 2 (1877); *Bibl. Warsz.* 1877 t. 1 s. 301; A. Brückner. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 4]. — M. Murko: Die Geschichte von den Sieben Weisen bei den Slaven. *Sitzungsberichte d. Kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften in Wien. Philos.-Hist. Classe* t. 122 (1890) i odb. — S. Ptaszycki: Sriedniewiekowyja zapadnojewropiejskija powiesti w russkoj i sławjanskich litieraturach. Petersb. 1897. —

L. Bernacki: Nieznana praca Jana z Koszyczek. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — A. Brückner: Dawne powieści ludowe. *Prace Filol.* t. 6 (1907). — Č. Zibrt: Marholt a Nevím v literatuře staročeské. Sbírka pramenů ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. T. 1. Praga 1909 s. 16-20: Marholt polský. — L. Bernacki: Wstęp i wyd. Rozmowy... Haarlem 1913. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/1915)].— J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. Kryński, M. Kryński: Zabytki języka staropolskiego. W-wa 1918; wyd. 2 W-wa 1925. —

J. Krzyżanowski: Klocek powieściowy z XVI w. *Exlibris* t. 6 (1924) s. 32. — N. Peretc: Issliedowanija i matieriały po istorii starinnoj ukrainskoj litieratury. *Sbornik Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiestnosti* C I nr 2. Leningrad 1926 s. 128-132. — J. Krzyżanowski: Powieść o Marchołcie. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/ /1926) i odb. Lw. 1926. — A. Brückner: „Poncjan" z r. 1540 i „Historie rzymskie" z r. 1543. *Ruch Lit.* 1926. — A. Brückner: Zwei polnische Unicate der Bayerischen Staatsbibliothek. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 41 (1927). — J. Janów: O stosunku dwu wydań „Żywota P. Jezu Krysta" z r. 1522 i wynikających stąd wnioskach o redaktorze druku Ossolińskiego nr 60862 oraz zaginionym wydaniu Historii o św. Annie (ok. 1522). *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 8 (1928) s. 43-51. — J. Krzyżanowski: Z dziejów romansu moralistycznego w Polsce XVI w. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — J. Krzyżanowski: Wstęp i wyd.: Poncjan. Kr. 1927 *BPP* nr 79. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 161]. — S. Wasylewski: O literaturze groszowej sprzed lat czterystu. *Polonia* 1929 nr 1638. — K. Piekarski: „Poncjan" Wietorów. *Przegl. Bibl.* 1930 s. 418. — J. Krzyżanowski: „Wyzłacana szubienica" pieśni góralskich. Zaginione podanie o Napierskim i „Marchołt". *Ruch Lit.* 1931, przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935. — K. Kosiński: Z dziejów średniowiecznej hymnologii polskiej. *Jednota* 1932 i odb. W-wa 1932 s. 78. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5. — J. Horzelski: Marchołt odnaleziony. *Tyg. Ilustr.* 1935 nr 27 s. 521. — K. Piekarski: Fragmenty czterech nieznanych wydań Marchołta. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1936 nr 11 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 76)]. — S. Bernatt: Staropolskie romanse błazeńskie. *Tęcza* 1936 nr 12. —

M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 29. — K. Badecki: Polska satyra mieszczańska. Kr. 1950 *BPP* nr 91, s. 11, 17. — T. Sinko: Trzy przemiany Ezopa (Marchołt-Sowizdrzał-Szwejk). *Meander* 1952 nr 1. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 passim; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 152 i in.; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — A. Kuziorowa: XVI-wieczny przełom w znaczeniu i używaniu spójnika „gdyż". *Język Pol.* 1953 z. 4. — S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 246 nn. — K. Budzyk: „Marchołt" Jana z Koszyczek. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — J. Krzyżanowski: Anegdotyczne źródła przysłów. (Z „Okruchów przysłowioznawczych"). *Lit. Lud.* 1957 nr 2 s. 31 nn. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

KOŚCIELSKI GAWEŁ (druga połowa XVI w.)

Krypt.: G. K.

P i s a r z r e f o r m a c y j n y.

Ur. w rodzinie szlacheckiej herbu Ogończyk. Był podsędkiem ziemskim brzesko-kujawskim. Kontaktował się ze Stanisławem Karnkowskim, gdy ten jeszcze był biskupem kujawskim. W 1595 podpisał zborzyszcze toruńskie (wg K. Niesieckiego). Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Przestroga, to jest czasu tej niezgody teraźniejszej w kościele krześcijańskim te rzeczy krótko spisane ku przestrodze obaczywać trzeba wiernym Bożym. B. m. (Tor.?) 1589.

Unikat był w Bibl. Gimn. w Tor.

OPRACOWANIA

K. Niesiecki: Korona polska .T. 2. Lw. 1738; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 5. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1840 s. 280. — A. Brückner: Z teki bibliograficznej. I. Polskie indeksy książek zakazanych. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 66-67. — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 11. W-wa 1907 s. 253.

KOTWIC MIKOŁAJ (ok. 1440–1507)

Inne formy nazwiska: Cothwycz; Kottwicz.

Prawnik, wierszopis.

Ur. ok. 1440 w Żninie; syn Jana. Uczył się w szkole katedralnej w Poznaniu. Prawdopodobnie studiował prawo we Włoszech, zapewne w Bolonii. Długi czas pozostawał altarystą przy kolegiacie łowickiej. W 1466 był plebanem bydgoskim i altarystą kościoła Św. Marii Magdaleny w Poznaniu. W 1485 został subdiakonem oraz notariuszem arcybiskupa gnieźnieńskiego Zbigniewa Oleśnickiego, w którego imieniu w 1485 spisał ustawy synodalne. Był kanonikiem gnieźnieńskim, oficjałem (od 20 listopada 1499) i archidiakonem poznańskim. Posiadał mistrzostwo dekretów (wg M. Wiszniewskiego był doktorem prawa kanonicznego i cywilnego). Żył w bliskich stosunkach z Janem Łaskim, kanclerzem koronnym, a potem prymasem. Pełnił funkcję notariusza królewskiego; w 1503 przebywał wraz z królem Aleksandrem w Wilnie. Uczestniczył w synodach prowincjonalnych i uroczystościach kościelnych jako delegat kapituły. W 1505 zrezygnował z kanonii. Zmarł w 1507 (wg R. Gansińca przypuszczalnie w r. 1505).

TWÓRCZOŚĆ

1. Statuta synodalia vetera et nova pro tota provintia Gnesnensi, in sacra synodo provinciali Petricoviae... XXII Januarii 1485... approbata et publicata. Fragm. pt. Decisio de interdictu et excommunicatione — ogł. J. Łaski: Commune inclyti Regni Polonie privilegium. Kr. 1506 k. 59-74; fragm. pt. Decisio de statuto provinciali contra raptores — wyd. w: Statuta provinciae Gnesnensis... Statuta nova. Kr. 1527, dr. M. Szarffenberg; Leges, statuta, constitutiones, privilegia... Regni Poloniae. T. 1. W-wa 1732; toż wyd. 2 Petersb. 1859 s. 144-148.

2. Elogi supra sarcophagum... (Epitafium Zbigniewa Oleśnickiego, zm. 1493, w 6 klasycznych dystychach elegiackich). Ogł. S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 559. Przedr. R. Gansiniec: „Sbigneis" M. Kotwicza. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1.

Przekł. pol.: R. Gansiniec, jw.

Materiały

Materiały dot. godności kościelnych, zob. J. Nowacki: Zapiski historyczne z lat 1410-1530. *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958) nr 68, 69.

Utwór o autorstwie niepewnym

„Sbigneis". Powst. między sierpniem 1490 a lipcem 1492. Wyd.: W. Kętrzyński: O nieznanej epopei z XV w. *Spr. z Czynności Zakładu Nar. im. Ossol.* 1887 i odb.; R. Gansiniec, jw. Twórczość poz. 2.

Przekł. pol.: W. Kętrzyński, przy wyd., jw.; R. Gansiniec, przy wyd., jw.

Rkps (z końca XV w.) Bibl. Raczyńskich w Poz. sygn. II. H. d. 16 s. 255v-256.

Poemat o zatargach Zbigniewa Oleśnickiego (młodszego) z Kośmidrem (Mikołajem Gruszczyńskim) o Koźmin w 1481-1490.

Utwór liczy 72 heksametry, brak zakończenia. Są w nim pewne ślady wpływu poezji renesansowej. Autorstwo przypisują M. Kotwicowi wydawcy, anonimowość stwierdzają W. Bruchnalski, T. Sinko.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 133-134; t. 3. W-wa 1819 s. 230-231. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 73, 81, 123. — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 3. Wil. 1857

s. 373. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Kottwicz (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — Kottwicz Mikołaj. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878). — J. KORYTKOWSKI: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 2. Gniezno 1883. — W. KĘTRZYŃSKI: O nieznanej epopei z XV w. *Spr. z Czynności Zakładu Nar. im. Ossol.* 1887 i odb. — O. B. (BALZER): Z powodu nieznanego poematu XV w. *Ateneum* 1888 t. 2. — J. KORYTKOWSKI: Arcybiskupi gnieźnieńscy. T. 2. Poz. 1888 s. 459, 466, 467, 733. — M. KAWCZYŃSKI: O początkach poezji polskiej. *Kwart. Hist.* 1889. — A. BRÜCKNER: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 306 i odb. — W. BRUCHNALSKI: Polska poezja średniowieczna. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 72-73; wyd. 2 Kr. 1935 s. 13-14, 19. — T. SINKO: Historia poezji łacińskiej humanistycznej w Polsce. Tamże. Wyd. 1 s. 124-125. — R. GANSINIEC: Redaktor Syntagmatów. *Czasop. Prawno-Hist.* 1956 z. 1. [Rec.: B. K. (Kürbisówna). *Studia Źródłoznawcze* 3 (1958)]. — R. GANSINIEC: „Sbigneis" M. Kotwicza. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1. — J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Średniowiecze. W-wa 1963.

KOWALICKI FRANCISZEK (1668–1730)

K a z n o d z i e j a.

Ur. w 1668. Żył w Sandomierzu, należał do zakonu jezuitów. W swej praktyce kapłańskiej zyskał sławę głośnego kaznodziei, później ośmieszony został przez Gorczyczewskiego. Zmarł 26 grudnia 1730.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazanie na pogrzebie Mariana Chełmskiego. Kr. 1691.

2. Post stary polski dziewięć niedzielny, od Ś. Wojciecha nabożnie zaczęty, przez lat około 300 od Polaków świątobliwie chowany, od Jakuba archidiakona leodyjskiego, nuncjusza do Polski apostolskiego, na synodzie (pisze Długosz) wrocławskim roku 1246 na siedm niedzielny zamieniony, mowami niedzielnymi i o Męce Pańskiej z swoją Wielkonocą wspomniony, do dalszej pamięci podany. Cz. 1-3. Sandomierz 1718. Niektóre kazania tego zbioru przedr. w wyd.: Katedra kaznodzieje niedzielnego, zob. poz. 5.

3. Post święty, profesor świętych i kaznodziei albo część trzecia postu starego polskiego zamykająca doroczne o świętych mowy. Odtworzona r. pańskiego 1721. Sandomierz 1721.

4. Kaznodzieja odświętny abo kazania doroczne na dni świętych bożych uroczyste, Królowy wszystkich świętych poświęcone. Sandomierz 1721. Wyd. nast. Sandomierz 1725. Fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI--XVIII w. Lw. 1928 s. 212; toż wyd. 2 W-wa 1955.

5. Katedra kaznodzieje niedzielnego na rok cały krzyżem... Teresy Stradomskiej... podwyższona, światłem księżycowym oświecona, z siebie ciemna, roku, którego na krzyżowej katedrze przy słońcu zaćmionym Chrystus jaśnie się pokazał Synem Boskim i Nauczycielem świata. Sandomierz 1725. (Tu przedr. niektórych kazań z wyd.: Post stary..., zob. poz. 2).

6. Socjusz kaznodziei odświętnego przed twarzą Chrystusową i świętych jego idący abo mowy odświętne drugie. Sandomierz 1728.

7. Pustynia w raj delicji duchownych zamieniona, fruktem doskonałości zakonnej obfitująca. Pracą... r. p. 1730 zaszczepiona, a na pospolity pożytek po śmierci auktora hojną życzliwej mu osoby ręką otworzona. Sandomierz 1732.

Jedno z kazań F. Kowalickiego przedr. J. Feldman: Czasy saskie. Wybór źródeł. Kr. 1928 *BN* I, 110.

OPRACOWANIA

J. BROWN: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Kowalicki (Franciszek). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864).

KOZŁOWSKI MIKOŁAJ (zm. 1444)

K a z n o d z i e j a, m o w c a.

Pochodził z rodu szlacheckiego herbu Lis w Krakowskiem. Studiował w Pradze, gdzie w 1398 uzyskał bakalaureat, w 1402 mistrzostwo nauk wyzwolonych. Po powrocie do

kraju związał się na stałe z Akademią Krakowską; w 1410 był jej rektorem. Długi czas wykładał teologię, której bakałarzem pozostawał jeszcze w październiku 1422, a następnie zdobył jej doktorat. W 1431 brał udział w dyspucie mistrzów krakowskich z husytami na Wawelu. Będąc już kanonikiem przy kościele Św. Floriana, objął w 1432 kanonię krakowską (w 1439 z niej zrezygnował); zarazem dzierżył probostwo w Zagościu pod Wiślicą. Od października 1433 z ramienia Zbigniewa Oleśnickiego przebywał na soborze w Bazylei; w połowie lutego 1437 znajdował się w Nowym Sączu. Zebrał duży księgozbiór, który w 1439 zapisał na rzecz Akademii. Zmarł w połowie października 1444.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania i mowy. Nie wydane. Rkpsy: Bibl. Jagiel. nr 173 (tu kazania na synodach w Łęczycy i Piotrkowie 1440-1444), nr 1614 (tu m. in. mowa na śmierć Witolda), nr 2216 (tu mowy uniwersyteckie), nr 2245, 2335, 2346, 2369, 2372; Ossol. nr 3297/II.

2. Kazanie na śmierć Władysława Jagiełły, wygłoszone między 4-11 lipca 1434 w Bazylei. Fragm. ogł. T. Mayer: Notizenblatt. *Beilage z. Archiv f. Kunde Österreichischen Geschichtsquellen* t. 9 (1859). Całość wyd. A. Lewicki. *Codex epistolaris saeculi XV* t. 2 (1891) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 12.

Materiały

1. Wykłady uniwersyteckie (m. in. komentarze do dzieł Arystotelesa). Rkpsy Bibl. Jagiel. nr 738, 1907.

2. Akt z zakresu funkcji kościelnych, dat. w Nowym Sączu 15 lutego 1437. Wyd. w: *Akta grodzkie i ziemskie* t. 7 (1878) s. 81-82.

3. Akt umowy o dożywocie na rzecz Mikołaja Kozłowskiego z bratem Piotrem, dat. w Proszowicach 14 marca 1414. Wyd. A. Z. Helcel. *Starodawne Prawa Pol. Pomniki* t. 2 (1870) s. 196.

Zob. też: z Zatora Paweł, Materiały.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 179-181. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 56. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 194. — I. Hołowiński: Homiletyka. Kr. 1859 s. 356-357. — F. M. S. (Sobieszczański): Kozłowski (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — L. Grossé: Stosunki Polski z soborem bazylejskim. W-wa 1885. — J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. II. Średniowieczne słownictwo polskie. *Prace Filol.* t. 5 (1899). — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie soboru bazylejskiego. T. 1. Kr. 1900. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — A. Karbowiak: Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich. T. 2. Petersb. 1903.— M. G-y (Goyski): Kozłowski (z Kozłowa) Mikołaj. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39 (1905). — T. Zegarski: Polen und das Basler Konzil. Poz. 1910. — H. Barycz: Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze. *Przegl. Zach.* 1948 nr 3-4 i odb.

z KOŹLA MIKOŁAJ (XIV–XV w.)

Kaznodzieja, wierszopis.

Żył na przełomie XIV i XV w. Pochodził z Koźla na Śląsku. Dłuższy czas przebywał jako franciszkanin na Morawach i w Czechach, od 1414 był spowiednikiem i kaznodzieją klarysek w klasztorze w Czasławiu, następnie w Ołomuńcu, a od 1421 był zakrystianem w Karniowie. W 1417 brał udział w kapitule w Opolu. Kazał po czesku, zwalczał husytyzm. Pisał po czesku, po polsku i łacinie. Zmarł po 1423. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Tzw. Cantilena inhonesta. (Inc.: Chcy ja na pannu żałować...). Powstała zapewne wśród żaków, może w w. XIV. W red. Mikołaja z Koźla została zapisana w 1416-1417. (Zapis cechuje pomieszanie

form językowych polskich z czeskimi). Wyd.: W. Nehring: Die čechischen Eintragungen in einer Breslauer Handschrift. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 18 (1893). — R. Jakobson: Slezsko-polská Cantilena inhonesta ze začátku XV století. *Narodopisný věstník československý* t. 26-28 i odb. Praga 1934. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948 s. 84 (w pisowni oryginalnej i zmodernizowanej).

Tekst w notatniku autora z rozmaitymi wierszami łac., czeskimi i niem. rkps Bibl. Uniw. Wr., sygn. I. Q. 466.

OPRACOWANIA

Nicolaus vom Cosel, ein böhmischer u. deutscher Dichter vom Jahre 1417. *Monatsschrift von u. für Schlesien* 1892 s. 738-742. — W. Nehring: Die čechischen Eintragungen in einer Breslauer Handschrift. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 18 (1893). — Z. Nejedlý: Dějiny předhusitského zpěvu v Čechach. Praga 1904 s. 230; por. Z. Nejedlý: Dějiny husitského zpěvu. Praga 1955. [Rec.: is. *Slezský sborník* 1956 z. 1]. — J. Klapper: Kirchliches Leben in Oberschlesien vor 500 Jahren. *Aus Schlesiens Vergangenheit u. Gegenwart* 1922. — R. Jakobson: Slezsko-polská Cantilena inhonesta ze začátku XV století. *Narodopisný věstník československý* t. 26-28 i odb. Praga 1934. [Rec.: J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1935; J. B. *Zaranie Śląskie* 1935 z. 1; J. Vilikovský. *Časopis Matice Moravské* 1937]. — T. Grabowski: Literatura śląsko-polska wieków średnich. *Spr. PAU* 1935 nr 5. — A. Brückner: Wydawnictwa śląskie. *Kwart. Hist.* 1937 s. 158-159 i odb. — K. Kantak: Franciszkanie polscy. T. 1. Kr. 1937 s. 329-331. — J. Klapper: Nicolaus von Cosel. Oberschlesische Kultur am Beginn des XV Jahrhundert. Wr. 1937. [Rec.: K. Kantak. *Kwart. Hist.* 1937; J. Gottschalk. *Archiv f. Schlesische Kulturgeschichte* t. 4 (1939)]. — J. Krzyżanowski: Najdawniejszy erotyk żakowski. *Wiad. Lit.* 1937 nr 14; przedr. w książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — V. Černý: Staročeská milostná lyrika. Praga 1948 s. 172-173 przyp. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — M. Walter: Śląskie polonica rękopiśmienne w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Cz. 1. *Sobótka* 1948 i odb. uzupełniona. Wr. 1949. — J. Lewański: Studia nad dramatem polskiego Odrodzenia. Wr. 1956 *Studia Staropol.* t. 4. — S. Czernik: Stare złoto. O polskiej pieśni ludowej. W-wa 1962 s. 181-182.

z KOŹMINA BENEDYKT (1497—1559)

Inne formy nazwiska: Benedictus Cosminensis; Czarny; Koźmińczyk.

W i e r s z o p i s, k a z n o d z i e j a.

Ur. w 1497 w Koźminie Wielkim w Wielkopolsce, w rodzinie mieszczańskiej. W półroczu letnim 1520 zapisał się na Akademię Krakowską. Po uzyskaniu w 1525 mistrzostwa sztuk wyzwolonych wykładał jako docent od półrocza letniego 1525 do półrocza zimowego 1533/1534, komentując autorów starożytnych; równocześnie od 17 września 1525 do 11 lutego 1534 kierował w charakterze seniora bursą Jerozolimską. W półroczu letnim 1534 został powołany do Kolegium Mniejszego, rok później do Kolegium Większego. W 1541 przeszedł z wydziału filozoficznego, którego w półroczu zimowym 1535/1536 był dziekanem, na wydział teologiczny. 4 lutego 1553 uzyskał doktorat teologii w obecności Zygmunta Augusta. W 1551 występował jako doradca teologiczny kapituły krakowskiej na synodzie w Piotrkowie. Od 1550 był kaznodzieją katedry wawelskiej. W 1552 został archidiakonem sandomierskim. Piastował stanowisko wicekanclerza uniwersytetu i godność kustosza kapituły Św. Floriana. W testamencie wyznaczył stały fundusz ze swego majątku na zakup ważniejszych nowości wydawniczych w języku greckim, hebrajskim i łacińskim dla biblioteki Kolegium Większego. Zmarł 28 listopada 1559.

TWÓRCZOŚĆ

1. Epithalamion... Joachimi marchionis Brandenburgensis. Kr. 1535, dr. M. Szarffenberg.

2. Observationes latini sermonis.

Nieznane. Wiad. podał S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Wyd. 2 Wenecja 1627.

3. Sermones sacrae.
Nieznane. Wiad. jw. poz. 2.

4. De vetere religione.
Nieznane. Wiad. jw. poz. 2.

5. Wiersz łac. ,,Ad lectorem". Przy: M. Szadek: Judicium astrologicum. Kr. 1529, dr. H. Wietor.

6. Wiersz łac. ,,Ad lectorem". Przy: M. Szadek: Judicium astrologicum. Kr. 1531, dr. M. Szarffenberg.

7. Wiersz łac. ,,Ad lectorem". Przy: M. Szadek: Judicium et significatio cometae. Kr. 1531, dr. F. Ungler.

8. Wiersz łac. na cześć hetmana Jana Tarnowskiego. Przy: S. Sacharinus: Descriptio duorum certaminum. B. m. 1531; toż wyd. Kr. 1531, dr. H. Wietor.

Wydanie zbiorowe

Benedicti a Cosmin quae supersunt Carmina. Wyd. J. Pawlikowski. *Spr. c. k. Gimn. Nowodworskiego, czyli Św. Anny w Kr. za r. szk. 1894.* Kr. 1894.

Prace edytorskie

1. M. T. Cicero: Pro rege Deiotaro. Kr. 1531, dr. M. Szarffenberg. (Tu wiersz łac. wydawcy).

2. M. Lucanus: Pharsalia. Kr. 1533, dr. M. Szarffenberg.

3. C. Nepos: Vita G. Pomponii Attici. Kr. 1533, dr. F. Ungler.

4. Plinius Secundus Caecilius: Panegiricus Traiano Augusto dictus. Kr. 1536, dr. H. Wietor.

Listy

1. Ekscerpt z listu do S. Hozjusza, dat. 19 lutego 1555. Wyd. w: S. Hozjusz: Epistolae. T. 2 cz. 1. Kr. 1886 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 9 s. 515.

2. M. Gallinius Prossoviensis: Ad... M. Benedictum Cosminium epistola. Kr. 1535, dr. H. Wietor.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Wyd. 2 Wenecja 1627 s. 4; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w książce: Tractatus tres... Wr. 1734. — S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 132-133. — M. Radymiński: Annalium Almae Academiae Cracoviensis centuria. Rkps Bibl. Jagiel. nr 226. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej... Kr. 1810 s. 138. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń krakowskich. Kr. 1815 s. 40-41. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 38-39. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819 s. 203. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. J...ski: Benedykt z Koźmina. *Przyj. Ludu* 1843 nr 38-39, 41. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 317. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1856 s. 40-41; toż pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — E. Kierski: Benedykt z Koźmina. *Tyg. Ilustr.* 1864 nr 257. — J. Pawlikowski: Benedicti... Carmina. *Spr. c. k. Gimn. Nowodworskiego, czyli Św. Anny w Kr. za r. szk. 1894.* Kr. 1894. [Rec.: K. Heck. *Eos* 1894]. — T. Troskolański: Andrzej Zebrzydowski... *Przew. Nauk. i Lit.* 1897-1907 i odb. — J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego... *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — M. G-y (Goyski): Z Koźmina Benedykt. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39 (1905). — S. Łukomski: Koźmin Wielki i Nowy. Poz. 1914. — H. Barycz: Działalność kulturalna Piotra Kmity. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 6 (1925) i odb. Przemyśl 1924. — M. Bergman: Polsko-łacińskie epitalamium. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 202-203. — H. Barycz: Benedykt z Koźmina. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935.

KRAIŃSKI KRZYSZTOF (1556—1618)

Pisarz teologiczny, kaznodzieja kalwiński.

Ur. w 1556 prawdopodobnie w Leszczowatem, pow. Lisko, z ojca Andrzeja, dziedzica tejże posiadłości, i matki z domu Młodkowskiej. Nieznany jest przebieg jego studiów; zdobył szeroką erudycję, zwłaszcza — teologiczną. Swą działalność rozpoczął jako kaznodzieja zboru kalwińskiego w Lublinie, powołany zapewne na ten urząd w 1584. Uczestniczył w zjazdach i synodach zboru małopolskiego; po raz pierwszy

dowodnie na synodzie lubelskim 14 lipca 1594. Wybrany tam delegatem na synod generalny do Torunia, brał w nim udział 21-27 sierpnia 1595. 17 czerwca 1596 uczestniczył w synodzie lubelskim. Uchwałą synodu bełżyckiego z 15 października tegoż roku został przeniesiony do Opola, gdzie osiadł dopiero po synodzie lubelskim w 1598. Na synodzie w Ożarowie we wrześniu 1598 wybrano go superintendentem Małopolski do 1600 włącznie. W 1600-1602 piastował godność konseniora. Z kolei przesiedlił się do Łaszczowa w powiecie tomaszowskim, położonego bliżej swej posiadłości Hermanowice w powiecie przemyskim, powiększonej w 1604 przez przyłączenie wsi Małkowice. 31 maja 1603 na synodzie lubelskim złożył rezygnację z urzędu konseniora, motywując ją chęcią poświęcenia się pracy pisarskiej. Jednak już w roku następnym wybrano go seniorem dystryktów: bełskiego, wołyńskiego i kijowskiego. Uczestniczył m. in. w konwokacji generalnej w Bełżycach w 1613, przewodniczył synodowi generalnemu w tejże miejscowości we wrześniu 1616, był obecny na synodzie prowincjonalnym w roku następnym. Zmarł 21 stycznia 1618 w Łaszczowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Katechizm z pieśniami Kościoła powszechnego apostolskiego... Kr. 1596. Wyd. nast.: pod zmienionym tyt. Kr. 1599 (wg Estr. 1598); wyd. nowo opracowane pt. Kancjonał abo pieśni duchowne, z naukami i z modlitwami... Kr. 1603; Kr. 1609; Kr. 1622; Kr. 1624.
2. Porządek nabożeństwa Kościoła powszechnego apostolskiego słowem Bożym zbudowanego na Jezusie Chrystusie... Tor. (w rzeczywistości: Raków) 1599, (dr. S. Sternacki). Wyd. nast. b. m. 1602.
3. Dziennik, to jest modlitwy o krześciańskie potrzeby... Wil. 1605. (Książka do nabożeństwa).
4. Postylla Kościoła powszechnego apostolskiego... Cz. 1-8. Łaszczów 1608; cz. 9-11. Łaszczów 1611; cz. 12-13. Łaszczów 1617 (wg Estr.: cz. 1-3. b. m. 1611; cz. 4-5. Łaszczów 1617).
5. Dawid jezuicki z Belzebuba harfą. B. m. 1615.

Dziełko polemizujące z „Harfą duchowną" Marcina Laterny.

OPRACOWANIA

E. Oloff: Polnische Liedergeschichte... Gdańsk 1744 s. 261. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wil. 1826 s. 223. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 521; t. 9. Kr. 1857. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 505-506; toż pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Kraiński (Krzysztof). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 5 (1906)]. —

K. Kolbuszewski: Postyllografia polska XVI i XVII wieku. Kr. 1921. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948/49. — K. Szkadłubowicz: Kilka szczegółów z życia K. Kraińskiego. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 171]. — A. Kawecka-Gryczowa: Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 493; osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce".* — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4.

KRAJEWSKI JAN (XVI/XVII w.)

Wierszopis.

Żył na przełomie XVI i XVII w. Był komornikiem Zygmunta III i rajcą miasta Poznania. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Chimera albo historia o jej zwalczeniu. Poz. 1604, dr. M. Wolrab.

Powieść o Bellerofoncie i Stenobei oparta na motywie z mitologii greckiej.

2. Nenia na zbiegłą zgodę z Polski utrapionej. Kr. 1607. Przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego 1606-1608. T. 1. Kr. 1916.

3. Obrona Rzeczypospolitej. Kr. 1608, dr. A. Piotrkowczyk.

4. Zgoda i pokój. Kr. 1608, dr. A. Piotrkowczyk. Przedr. J. Czubek, jw. poz. 2, s. 349-356.

Utwór z okazji pojednania się M. Zebrzydowskiego z królem.

5. Pożar wileński. Wil. 1610. Przedr. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 447-452.

6. Szturm smoleński sobotni, który się odprawował 21 Augusta roku pańskiego 1610. B. m. (1611).

7. Tryumf poznański na radosną wiktorią K. J. M. po wzięciu Smoleńska. Poz. 1611, dr. J. Wolrab. Fragm. przedr.: J. Łukaszewicz. *Mrówka Poz.* 1822; toż w książce: Obraz historyczno-statystyczny miasta Poznania w dawniejszych czasach. T. 2. Poz. 1838 s. 310-312; A. Bederski: Tryumf poznański. *Kronika Miasta Poz.* 1924 nr 5/6-7/8.

Obchód w Poznaniu pamiątki zwycięstwa pod Smoleńskiem.

8. Chronologia wojny moskiewskiej. Kr. (1615), dr. B. Skalski. Wyd. nast. b. m. 1615.

L. Zalewski we wstępie do wyd. J. Bielskiego: Genethliacon, 1928, podaje opis bibliograficzny dzieła J. Krajewskiego pt. Wojna moskiewska... Kr. 1610, dr. B. Skalski. Możliwe, że jest to pierwsze wyd. „Chronologii wojny moskiewskiej".

9. Pamiątka towarzystwa, czyli epigramata żartobliwe. (Wg Estr. wyd. Lw. 1616, wg G. Korbuta: b. m. 1615). Jedną fraszkę przedr. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852 s. 522; przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957.

Dzieło dziś zaginione.

10. Ucisk koronny... i wtargnięcie tatarskie do Podola. Roku Pańskiego 1615. B. m. r. (Niektóre egz. wskazują, że drukował Bazyli Skalski w Krakowie).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 140; t. 8. Kr. 1851 s. 100. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 447-452. — F. M. S. (Sobieszczański): Krajewski (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — A. Brückner: Z teki bibliograficznej. VII. Volumina miscellanea. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). —

A. Brückner: Studia nad literaturą wieku XVII. Cz. 1. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) i odb. Kr. 1917 s. 89-91. — A. Bederski: Tryumf poznański. *Kronika Miasta Poz.* 1924 nr 5/6-7/8. — A. Wojtkowski: „Tryumf poznański". *Kronika Miasta Poz.* 1926 nr 3. — L. Zalewski: Wstęp do wyd.: J. Bielski: Genethliacon. Lubl. 1928 *Biblioteczka Lubelskiego Tow. Miłośników Książki* nr 1. — Z. Hajkowski: Staropolski przekład Tyrteusza i Kallinosa. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 445.

z KRAKOWA MATEUSZ (ok. 1330—1410)

Inna forma nazwiska: Matthaeus de Cracovia. (Wg A. Brücknera: Stadtschreiber = „Dictus Notarii").

T e o l o g.

Ur. ok. 1330 w Krakowie. Pochodził z zamożnej rodziny mieszczańskiej, przypuszczalnie niemieckiego pochodzenia, był synem pisarza miejskiego. Nauki początkowe pobierał w Krakowie, prawdopodobnie w szkole mariackiej. W 1347 zapisał się na wydział nauk wyzwolonych uniwersytetu w Pradze, w 1355 został tam bakałarzem, w 1367 magistrem i rozpoczął wykłady, po czym studiował teologię: w 1380 uzyskał licencjaturę, rok później magisterium, w 1387 doktorat i profesurę teologii. Ok. 1390 z powodu zatargów nacyj o beneficja opuścił Pragę; w 1395 objął katedrę teologii na uniwersytecie w Heidelbergu, gdzie w roku następnym był rektorem. Słynął jako teolog i kanonista. Był koncyliarystą, zwolennikiem reformy Kościoła. W 1397-1400 współorganizował

akademię w Krakowie, gdzie przebywał już poprzednio w 1390-1391. Jako duchowny był zrazu kaznodzieją miejskim w Pradze, następnie kanonikiem wrocławskim; w Heidelbergu został spowiednikiem i doradcą palatyna (późniejszego króla rzymskiego) Ruprechta, w którego imieniu składał obediencję w Rzymie. W 1405 został biskupem Wormacji pozostając nadal profesorem w Heidelbergu. W 1408 nie przyjął godności kardynalskiej nadanej mu przez papieża Grzegorza XII. Uczestniczył w soborze w Pizie, a w 1409 został legatem papieskim na Niemcy. Zmarł 5 marca 1410 w Heidelbergu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tractatus rationis et conscientie. B. m. r. (Bechtermunze 1467?, Moguncja, dr. J. Gutenberg?). (Traktat teologiczny o sakramencie Ołtarza). Wyd. nast. ze zmianami w tyt.: Kolonia (ok. 1470? 1488?), dr. U. Zell; b. m. r. (ok. 1475? 1478?, dr. M. Reyser?); Memmingen 1491, dr. A. Kunn; Paryż 1497, dr. Gaillard; b. m. r. (ok. 1500); Lugdun 1651, dr. G. Barbier; b. m. r. (dwie ed.).

Traktat przełożono na jęz. czeski i niemiecki już w XIV w.

2. Rationale operum divinorum. (Theodicea). (Zbiór traktatów teologicznych na temat zła). Powst. w 1391-1394. Na podstawie rkpsu gdańskiego z szczegółowym podaniem odmianek tekstu wg innych rkpsów wyd. W. Rubczyński. *Arch. Komisji do Badań Hist. Filozofii w Pol.* t. 3 (1930).

3. De praxi curiae Romanae. (Inne tyt.: De simonia praelatorum; De squaloribus curiae Romanae; Moyses sanctus. — Traktat o zepsuciu w kościele). Przedłożony papieżowi Innocentemu VII w 1404. Wyd. 1551 i szereg ed. (wg G. Korbuta, Estr. nie notuje). Wyd. ostatnie Walch. *Monumenta Medii Aevi* t. 1 (1757).

4. Collationes cum Papa nomine Imperatoris Ruperti. Ogł. R. Duellius: Miscellanea. Ks. 1. Augsburg 1722.

Liczne dzieła (kazania i in.) w rkpsach Bibl. Jagiel., Wr. i w bibl. obcych, zwłaszcza niemieckich i czeskich. Zob.: K. Piotrowicz: Polonica w Niemczech. *Nauka Pol.* t. 18 (1934).

Listy

Notificatio de Johanne de Falcemberg..., dat. z Heidelbergu 1405. (Przeciw Janowi Falkenbergowi z powodu zarzutu herezji). Odpisy Bibl. Jagiel. Fragm. ogł. (niedokładnie) M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 134-135 przypis.

Dzieło mylnie przypisywane

Ars moriendi. B. m. r. (ok. 1450). Druk ksylograficzny, unikat British Museum; egz. in. wydania w Bibl. Kórn. — Szereg ed., zob. Gesamtkatalog der Wiegendrucke. T. 2. Lipsk 1926 szp. 707 nn. Tekst wg egz. kórnickiego podał Z. Celichowski: Ars moriendi. Rozprawa bibliograficzna. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) i odb. Kr. 1892.

Wg A. Brücknera „Ars moriendi" jest przeróbką ustępu z analogicznego dziełka kardynała D. Capraniki, przypisywanego także Albertowi Wielkiemu, dokonaną przez nieznanego scholara.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 43-45. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1840 s. 287--290; t. 3. Kr. 1841 s. 383-384; t. 5. Kr. 1843 s. 18, 60. — W. W. Tomek: Geschichte der Prager Universität. Praga 1849 s. 39. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 164--165. — F. M. S. (Sobieszczański): Krakowa (Mateusz z). *Enc. powsz.* Orgelbranda t. 15 (1864). — K. Ullmann: Reformatoren vor der Reformation. T. 2. Wyd. 2 Hamburg 1866. — Z. Celichowski: Ars moriendi, druk ksylograficzny. Opis egzemplarza Bibl. Kórn. Tor. 1874. — F. J. Scheuffgen: Beiträge zu der Geschichte des grossen Schismas. Fryburg w Bryzgowii 1889. [Rec.: J. Loserta. *Sybel's Historische Zeitschrift* 1890 t. 64]. — T. Sommerlad: Matthaeus von Krakau. Inauguraldissertation. Halle 1891. [Rec.: A. Rembowski. *Niwa* 1892 nr 1; W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1893]. — Z. Celichowski: Ars moriendi. Rozprawa bibliograficzna. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 17 (1893) i odb. Kr. 1892. [Rec.: W. Nehring. *Kwart. Hist.* 1893]. — K. Burdach: Vom Mittelalter zur Reformation. Halle 1893. — L. Schmitz: Zu Matthäus von Krakau. *Römische Quartschrift f. Christliche Alterthumskunde u. f. Kirchengeschichte* (Rzym) 1894. [Rec.: J. Fijałek. *Kwart. Hist.* 1896]. — A. Brückner: Mateusz z Krakowa. *Ateneum* 1900 t. 2. — J. Fijałek: Nasza nauka krakowska o Niepokalanym Poczęciu N. P. Marii w wiekach średnich. *Przegl. Pol.* 1900 t. 136 s. 435-442. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1-2. Kr. 1900. — G. Sommerfeldt: Zu Matthäus de Cracovias kanzelred-

nerischen Schriften. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* t. 22 (1901) z. 3; t. 23 (1902) z. 4. — G. Sommerfeldt: Ueber den Verfasser und die Entstehungszeit der Traktate „De squaloribus curiae Romanae" und „Speculum aureum de titulis beneficiorum". *Zeitschrift f. d. Geschichte d. Oberrheins* N. F. t. 18 (1903). — M. G-y (Goyski): z Krakowa Mateusz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* t. 39/40 (1907). — W. Rubczyński: Mateusza z Krakowa „Rationale operum divinorum (teodycea)". *Spr. AU* 1910 nr 3. — W. Rubczyński: Sprawa wydania pism Mateusza z Krakowa. *Spr. PAU* 1921 nr 3. — W. Rubczyński: W kwestii autorstwa dialogu: „Speculum aureum de titulis beneficiorum". *Charisteria C. de Morawski...* Kr. 1922. — W. Rubczyński: Metody i wyniki badań nad filiacją rękopisów Teodycei Mateusza z Krakowa. *Spr. PAU* 1926 nr 3. — T. Gr. (Grabowski): Nieznane dzieło Mateusza z Krakowa. *Kur. Poz.* 1930 nr 255. — W. Rubczyński: Wstęp do wyd.: Mathei de Cracovia rationale operum divinorum (Theodicea). *Arch. Komisji do Badania Hist. Filozofii w Pol.* t. 3 (1930). — K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 63, 76. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 550; wyd. 3 pt. Tysiąc lat kultury polskiej. Paryż (1955); wyd. 4 (W-wa) 1958. — G. Ritter: Zur Geschichte des deutschen Universitätswesens. *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1938 z. 1/2. — T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947 s. 72-73. — H. Barycz: Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze. *Przegl. Zach.* 1948 z. 3/4. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958.

Zob. też: Włodkowic Paweł.

z KRAKOWA STANISŁAW (ok. 1300—1365)

Hagiograf.

Pochodził z Krakowa. Ur. się około 1300; syn księdza. W 1352 był lektorem. Należał do zakonu dominikanów. Nie wiadomo, czy jest identyczny ze Stanisławem z Krakowa, prowincjałem dominikanów polskich w połowie XIV w., magistrem teologii. Zmarł ok. 1365.

TWÓRCZOŚĆ

De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hyacinthi) ordinis fratrum praedicatorum, auctore Stanislao lectore cracoviensi eiusdem ordinis. Powst. przypuszczalnie wkrótce po 1352. Wyd. (wg kopii rkpsu Bibl. Chigi) L. Ćwikliński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb.

Rkpsy (najdawniejsze): jeden z połowy XIV w. był w Bibl. Uniw. w Münster, sygn. 542; inny z XIV w. Bibl. Chigi w Rzymie, sygn. F. IV 90.

Zob.: Bzowski Abraham.

OPRACOWANIA

S. Barącz: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861 s. 259-260. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 121-123. — L. Ćwikliński: Stanisław z Krakowa, autor XIV w., i jego traktat o życiu i cudach św. Jacka. *Przew. Nauk. i Lit.* 1884. — L. Ćwikliński: Wstęp do wyd.: De vita et miraculis... *Monumenta Poloniae Historica* t. 4 (1884) i odb. — W. Kętrzyński: Dodatek... *Monumenta Poloniae Historica* t. 5 (1888) s. 1017-1026. — W. Abraham: Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi. T. 1. Lw. 1904. — B. Altaner: Die Dominikanermissionen des XIII Jhrt. Bystrzyca Kłodzka 1924. — B. Altaner: Untersuchungen zum Leben des hl. Hyacinth. *Oberschles. Jahrb. f. Heimskunde* 1926. — Z. Kozłowska: Założenie klasztoru oo. dominikanów w Krakowie. *Rocznik Kr.* t. 20 (1926). — K. Dobrowolski: Żywot św. Jacka. Ze studiów nad polską hagiografią średniowieczną. Tamże. — B. Altaner: Zur Frage der Persönlichkeit des Verfassers der Hyacinth-Legende. *Archivum Fratrum Praedicatorum* 1931. — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934 s. 66. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — J. Woroniecki: Święty Jacek. *Sól polskiej ziemi.* W-wa 1937. — S. Kolbuszewski: Z hagiografii Śląska. *Zaranie Śląskie* 1946 z. 3-4. — J. Woroniecki: Św. Jacek Odrowąż i wprowadzenie zakonu kaznodziejskiego do Polski. Kat. 1947. [Rec.: K. Górski. *Przegl. Powsz.* 1948 t. 226].

KRASIŃSKI GABRIEL (zm. 1674)

Krypt.: G.K.K.P.S.N.K. (Gabriel Krasiński kasztelan płocki starosta nowomiejski korczyński).

W i e r s z o p i s.

Był synem Stanisława, wojewody płockiego, i Rawiczanki Michowskiej, a bratem późniejszego podskarbiego koronnego, Jana Kazimierza Krasińskiego. Po bracie otrzymał kasztelanię płocką, sprawował także urząd starosty nowomiejskiego (korczyńskiego). Mieszkał w Sandomierskiem. Brał niejednokrotnie udział w walkach z wrogiem. Zmarł 7 sierpnia 1674.

TWÓRCZOŚĆ

Taniec Rzeczypospolitej Polskiej albo raczej rozmowa dwojga ludzi, Terrigeny z Peregrinem, o wojnie szwedzkiej i potym nastąpionej od Węgrów, Kozaków, Multanów i Wołoszy. A przy tym o Moskiewskiej, dotychczas trwającej, jako też i o inszym zamieszaniu podczas tych wojen w ojczyźnie między wojskiem będącym. Z przydatkiem różnych wieści i nowin. Rkps był w Bibl. Dzikowskiej. Fragm. i podobizny kart tytułowych wyd., całość skomentował A. Brückner: Taniec Rzeczypospolitej Polskiej. Szkic historyczny. *Przegl. Pol.* 1899 t. 133 i odb.

Rodzaj pamiętnika w formie kroniki wierszowanej z 1655-1669, zawierającej akta publiczne, manifesty, listy, teksty literackie itp.; rejestr podpisano kryptonimem.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Taniec Rzeczypospolitej Polskiej. Szkic historyczny. *Przegl. Pol.* 1899 t. 133 i odb. [Rec.: S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* 1902 t. 1]. — A. B. (Brückner): Krasiński Gabriel. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39/40 (1907). — A. Brückner: Poezja polska w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935 s. 242.

KRASIŃSKI JAN (1550—1612)

Inna forma nazwiska: Crassinius.

H i s t o r y k.

Ur. 14 sierpnia 1550 we wsi Szczuki na Mazowszu, z ojca Andrzeja, sędziego ziemskiego ciechanowskiego, i Katarzyny Czernickiej. Uczył się w kraju oraz za granicą. W kolegium jezuickim w Wiedniu przeszedł kurs gramatyczno-retoryczny. Studia filozoficzne odbył w Rzymie pod kierunkiem Hiszpana F. Ribery i w uniwersytecie bolońskim. Od maja do października 1570 przebywał we Włoszech pod osobistą opieką S. Hozjusza. Do kraju wrócił w 1571, lecz już w 1572 udał się powtórnie do Bolonii, gdzie pod okiem K. Sygoniusza przygotował w 1574 znany opis Polski. We Włoszech wstąpił do stanu duchownego. Po powrocie do kraju został sekretarzem Stefana Batorego. Od 1595 był kanonikiem gnieźnieńskim, łuckim, następnie krakowskim. Odbywał liczne poselstwa z polecenia królewskiego. Zmarł 13 kwietnia 1612 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oratio... de electione Henrici Valesii... ad Senatum et Equites Polonos. Bononia 1573, dr. Peregrinus Bonardus.

2. Polonia. Bononia 1574, dr. Peregrinus Bonardus. Przedr. W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et... Lithuaniae scriptorum collectio. T. 1. W-wa 1761 s. 387-429; fragm. przedr. J. Fijałek: Teksty opisowe Wilna. *Ateneum Wil.* t. 1 (1923) s. 514-516.

Przekł. pol.: S. Budziński pt. Polska, czyli opisanie topograficzno-polityczne Polski w wieku XVI. W-wa 1852.

Dzieło mylnie przypisywane przez J. A. Thuana i innych K. Sygoniuszowi.

3. Elegia łac. na śmierć Zygmunta Augusta. Wyd. w zbiorze: Fama posthuma... Sigismundi Augusti regis. B. m. r. (Neapol 1572?).

4. Commentarii belli livonici atque ducis Moschoviae contra Livones. Rkps zaginął.

5. Vitae archiepiscoporum Gnesnensium. Autograf był w Bibl. Załuskich, zaginął.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 26. — J. D. A. Janocki:

Nachricht von denen in der Hochgräflich--Zaluskischen Bibliothek sich befindenden raren polnischen Büchern. Cz. 2. Wr. 1749. — J. C. Arnold: De monumentis historiae naturalis polonae literariis. W-wa 1818 s. 73-74. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. H. Gawarecki: Pamiętnik historyczny płocki. T. 2. W-wa 1830 s. 152. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 64; t. 7. Kr. 1845 s. 530-532; t. 8. Kr. 1851 s. 158. — S. Budziński: Wstęp i wyd. przekł.: Polska. W-wa 1852. [Rec.: J. Bartoszewicz. *Bibl. Warsz.* 1853 t. 1]. — L. Łętowski. Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Krasiński (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — Krasiński Jan. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878). — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1883. — M. G-y (Goyski): Krasiński Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39/40 (1905). —

S. Kot: Z dziejów propagandy polskiej w w. XVI. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* Kr. 1927 (=*Prace Filol.* t. 12) i odb. s. 21. — S. Wasylewski: Zbytek i moda w epoce Kochanowskiego. *Kur. Poz.* 1930 nr 278. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933.— H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — T. Gostyński: Franciszek Krasiński, polityk złotego wieku. W-wa 1938 *Studia Historico--Ecclesiastica* t. 4. —

H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 748. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. W-wa 1953. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 275; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Starnawski: Humanista francuski Ludwik Le Roy autorem dzieła o Polsce. *Księga pam. ku czci S. Pigonia*... Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1.

KROMER MARCIN (ok. 1512—1589)

Inna forma nazwiska: Cromerus.

H i s t o r y k, h u m a n i s t a.

Ur. ok. 1512 w Bieczu w Krakowskiem, w spolszczonej niemieckiej rodzinie mieszczańskiej; syn Grzegorza i szlachcianki Agnieszki Czerwińskiej (vel Czermińskiej). W 1528 wpisał się na Akademię Krakowską; w 1530 uzyskał bakalaureat. W Krakowie przebywał jeszcze prawdopodobnie do 1533 w celu zdobycia magisteriatu. Od 1533 pracował w kancelarii królewskiej. Ok. 1537 udał się do Padwy, następnie do Bolonii, gdzie odbywał studia prawnicze — zakończone doktoratem prawdopodobnie w 1539 — pod kierunkiem A. Alciata, a humanistyczne pod kierunkiem Romulusa Amasaeusa. Znał język grecki. Mieszkał w Bolonii z S. Orzechowskim. W styczniu 1540 udał się do Rzymu i w tymże roku powrócił do kraju. Przyjąwszy święcenia kapłańskie był w 1542 proboszczem w Bieczu. Został sekretarzem biskupa krakowskiego Piotra Gamrata, następnie przed 1548 sekretarzem Zygmunta Augusta, u którego od 1549 objął resort spraw pruskich. Posłował wielokrotnie do różnych dworów. W 1552 otrzymał nobilitację od Zygmunta Augusta, potem od cesarza Ferdynanda. Był kanonikiem warmińskim, od 1569 koadiutorem, a po śmierci kardynała S. Hozjusza w 1579 został biskupem warmińskim. Ostatnie lata życia spędził w Lidzbarku. Zmarł 23 marca 1589.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze humanistyczne, rozprawy z zakresu teorii śpiewu, przekłady pojedynczych utworów klasycznych, np. Arystotelesa, Cicerona. Powst. 1532-1536. Wyd. pt. Cromers M. unbekannte Jugendgedichte. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 12 (1899).

2. Sermo de tuenda dignitate sacerdotii. Kr. 1542, dr. H. Wietor. In. wyd.

Kr. 1542, dr. H. Wietor; Kr. 1542, dr. F. Ungler; Kr. 1543; przy: Sermones tres Synodici. Kolonia 1566.

3. Oratio in funere... Sigismundi... regis. Kr. 1548, dr. wdowa po H. Wietorze. Wyd. nast. w: De Sigismundo Primo Rege Poloniae... duo panegyrici funebres. Moguncja 1550 s. 96-166; przy: De origine et rebus gestis Polonorum. Bazylea 1555 s. 676 nn. (zob. poz. 6); toż Bazylea 1558; toż Bazylea 1568; przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 3. Bazylea 1582; w A. Gwagnin: Rerum polonicarum tomi tres. T. 3. Frankfurt 1584; w: H. Kirchner: Superioris aevi, imperatorum, regum... curricula... T. 1. Marpurgi (1619) s. 110-159.

Fragm. przekł. pol. Z. A. Włyńskiego wyd. pt. Mowa M. Kromera na pogrzebie Zygmunta I. *Pam. Kr.* 1830 t. 2; fragm. wyd. K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 552-560; toż wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864.

4. Pisma dot. spraw pruskich z 1549--1550 pt. Acta Prussica; De feudo Prussiae... explicatio; Homagii ratio. Wyd. S. Bodniak: M. Kromer o lennie i hołdach pruskich. *Roczn. Gdański* t. 9/10 (1935/1936).

5. O wierze nauce luterskiej. Rozmowa dworzanina z mnichem. Cz. 1-3. Kr. 1551-1553, dr. Łazarz Andrysowic. Wyd. nast. poszerzone (zawierają rozmowy: pierwszą, wtórą, trzecią, czwartą i ostateczną): Kr. 1554; Kr. b. r.; wyd. kryt. J. Łoś pt. Rozmowy dworzanina z mnichem (1551-1554). Kr. 1915 *BPP* nr 70. Przedmowę do ed. 1551 przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Przekł. łac. samego autora pt. De falsa nostri temporis et vera Christi religione. Cz. 1-2. Dillingen 1559, dr. S. Mayer; pt. De falsa Lutheranorum sive Evangelicorum... et vera Christi religione libri duo. Paryż 1560; cz. 3. Dillingen 1561, dr. S. Mayer; toż Dillingen 1569; całość w 4 częściach pt. Monachus sive colloquiorum de religione libri tres. Kolonia 1568. (Z dod.: Colloquiorum de religione liber quartus qui est de doctrina Ecclesiae); pt. Monachus, sive Colloquiorum de religione libri quatuor. Kolonia 1568.

Przekł. niem.: J. B. Fickler pt. Von baiden der Falschen vermainten auch warhafften Religion Christi... zwey... Gespräch. Dillingen 1560, dr. K. Schick.

6. De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Bazylea 1555, dr. J. Oporinus (wraz z poz. 3). Wyd. nast.: Bazylea 1558 (z poz. 3); Bazylea 1568 (zmienione — z poz. 3); przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 2. Bazylea 1582.

Przekł. pol.: M. Błażewski pt. O sprawach, dziejach i wszystkich inszych potocznościach koronnych polskich ksiąg XXX. Kr. 1611, dr. M. Lob. Wyd. nast. zob. Błażewski Marcin, Twórczość poz. 3.

Historia Polski do 1506, za którą publicznie dziękował autorowi sejm w 1580.

Przekł. niem.: H. Pantaleon pt. Mitnächtischer Völckeren Historien. Bazylea 1562.

Przekł. ros.: C. Kondratowicza — w rkpsie. (Wiad. podaje Estr. II, 494).

7. Ad Regem, proceres, equitesque polonos in comitiis Varsaviensibus congregatos epistola. B. m. 1556. Wyd. nast.: b. m. 1557 (wraz z: Carmen mire eruditum ad eundem Regem Poloniae); pt. Epistola ad Regem, proceres, equitesque Polonos. Paryż 1564; pt. Epistolae duae insignes, altera Hosii, altera Martini Cromeri ad Regem, proceres, equitesque polonos... Kolonia 1564; przedr. wraz z przekł. pol. Z. A. Włyńskiego pt. M. Kromera... do króla, panów i rycerstwa polskiego na sejmie warszawskim zgromadzonych list. B. m. 1768; przedr. przekł. pol. w: S. Orzechowski: Dzieła w niektórych przedmiotach pisane. Tłum. Z. A. Włyński. T. 2. Wr. 1826.

Przekł. niem.: S. Agricola pt. Christliche getrewe Ermanung. Dillingen 1560, dr. S. Mayer.

8. Orechovius sive de conjugio et coelibatu sacerdotum commentatio. Ad Stanislaum Orechovium. Kolonia 1564, dr. M. Cholinus.

9. Catecheses sive Institutiones duodecim de septem Sacramentis et sacrificio Missae et de funebribus exequiis. Kr. (1570), dr. M. Szarffenberger (tekst łac., przekł. pol. i niem. pt. Zwelff Christliche Unterrichtunge oder Unterweysung). Wyd. nast.: Kolonia 1571; przy: Agenda seu ritus sacramentorum ecclesiasticorum. Kr. 1596.

Przekł. pol. wyd. osob. pt. Catecheses, to jest napominania i nauki... barzo potrzebne. Kr. 1570, dr. M. Szarffenberger.

10. Historia prawdziwa o przygodzie żałosnej książęcia finlandzkiego Jana i królewny Katarzyny. Kr. 1570, dr. M. Szarffenberger. Wyd. nast.: Kr. 1571; fragm. *Pam. Sandomierski* 1830; fragm.: pt. Wiadomości o zamęściu i przygodach Katarzyny, królowej szwedzkiej. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1830 t. 3 s. 30-52; całość: (z rkpsu Marchockiego) wyd. A. Przezdziecki: Jagiellonki polskie. T. 3. Kr. 1868 s. 54-94; (z egz. Bibl. Zamoyskich) wyd. A. Kraushar. Kr. 1892 *BPP* nr 20.

Autorstwo Kromera udowodnił S. Bodniak

11. Suma relatiey... M. Kromera... i... Jana Dimitra Solikowskiego J. K. Mości na jednanie króla duńskiego i szwedzkiego do Szczecina posłanych komisarzów; przed J. K. Mością w Warszawie dwunastego stycznia sprawowanej (1571). Wyd. K. Liske: M. Kromera relacja o kongresie szczecińskim. *Kwart. Hist.* 1889.

Przekł. szwedzki wyd. K. Liske. *Historisk Bibliotek* t. 2 s. 372-386 i odb. pt. Öfversigt af den polska litteraturen med särskild afsende på den svenska historien. Sztokholm 1879 s. 53-68.

12. Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica regni Polonici libri duo. Kolonia 1577, dr. M. Cholinus. Równoczesne wyd. (wg W. Czermaka) Bazylea 1577, dr. J. Oporinus. (Wyd. pt. Poloniae gentisque et Reipublicae descriptionis libri duo — przy A. Krantz: Wandalia. Frankfurt n/M. 1575, dr. A. Wecheliusz — druk. bez wiedzy autora, pełne błędów). Wyd. nast.: Kolonia 1578; przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 1. Bazylea 1582 s. 74-120; b. m. 1594 (wg W. Czermaka; Estr. nie zna); w zbiorze: Respublica sive status Regni Poloniae, Lithuaniae, Prussiae, Livoniae etc. diversorum authorum. Lejda 1626; toż Lejda 1627 (dwie ed.); toż Lejda 1642; b. m. 1643 (wg W. Czermaka; wg Estr. data wątpliwa); przedr. W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et... Lithuaniae scriptorum collectio. T. 1. W-wa 1761 s. 115-176; wyd. kryt. (wg ed.: Kolonia 1578) W. Czermak. Kr. 1901 *BPP* nr 40.

Przekł. pol.: L. Kondratowicz pt. Polska, czyli o położeniu, obyczajach, urzędach Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego. Wil. 1853. Fragm. przedr. K. Hartleb: Kultura Polski od zarania dziejów po dni ostatnie. Wypisy źródłowe. Lw. 1938. Fragm. przekł. pol.: M. Brożek, wyd. W. Taszycki, jw. poz. 5.

Dzieło ofiarowane Henrykowi Walezemu.

Przekł. hiszpański: M. Secovio pt. Una breve i sumaria description del Reyno de Polonia. Madryt 1588, dr. F. Scanchez.

Przekł. niem.: A. Schott pt. Beschreibung des Königreichs Polen. Lipsk 1741, dr. J. Schuster. Wyd. nast. Gdańsk 1741.

Wydania zbiorowe

1. Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Kolonia 1589, Druk. Birckmannica.

Zawiera: De rebus Polonorum; Oratio in funere Sigismundi I; De situ Poloniae; Ad regem, proceres... epistola. Z mapą sporządzoną przez M. Strubicza (zob.).

2. Różne mowy, kazania i wiersze. Wyd. m. in.: F. Hipler: Die deutschen Predigten und Katechesen der ermländischen Bischöfe Hosius und Kromer. Kolonia 1885. — F. Hipler: Monumenta Cromeriana. Gedichte, Synodalreden und Hirtenbriefe. Braniewo 1892; por. M. Kromers Gedichte, Synodalreden und Pastoralschreiben. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 10 (1894).

Listy i materiały

Wyd. ważniejsze:

1. Osiem listów do Romulusa Amasaeusa z 1537-1550. Wyd. J. Korzeniowski: M. Cromeri ad Romulum Amasaeum epistulae. *Eos* 1897 i odb.

2. Korespondencja z S. Hozjuszem z lat 1537-1557. Wyd. F. Hipler, W. Zakrzewski: S. Hosii... epistolae. T. 1. Kr. 1879; t. 2 cz. 1. Kr. 1886; cz. 2. Kr. 1888 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 4, 9. — Por. poz. 9.

3. Do J. Dantyszka, dat. w Bolonii 1539; od S. Grzebskiego, dat. w Krakowie 16 lipca 1570. Wyd. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 386-387, 390 przypis.

4. Memoriał do A. Farnese, dat. w Rzymie w kwietniu lub maju 1544; list do J. Tyczyńskiego, dat. w Dobrzykowie 2 października 1566; od Zygmunta Augusta, dat. w Wilnie 3 sierpnia 1561; od J. Uchańskiego z 1564-1580. Wyd. T. Wierzbowski: Uchańsciana, czyli zbiór dokumentów wyjaśniających życie i działalność Jakuba Uchańskiego. T. 1-2. W-wa 1884-1885.

5. Do S. Orzechowskiego, dat. w Krakowie 5 lutego 1545, 1 kwietnia 1547; b. m. d. (z 1547); w Krakowie 15 czerwca 1556; od S. Orzechowskiego, dat. w Przemyślu 24 sierpnia 1556, w Żurowicach 28 sierpnia 1557, 29 sierpnia 1557; w Przemyślu 14 marca 1563. Wyd. J. Korzeniowski: Orichoviana. Opera inedita et epistulae S. Orzechowski. T. 1. Kr. 1891 *BPP* nr 19.

6. Korespondencja z 1548-1588 (m. in. listy do i od: J. Czermińskiego, H. Dąbrowskiego, J. Działyńskiego, P. Górnickiego, J. Kostki, J. Niemojewskiego, T. Płazy). Wyd. *Dzien. Wil.* 1815-1817.

7. Do F. Stankara z 1550 lub 1551. Wyd. J. Karłowicz: Notatka o rękopisie lejdejskim, zawierającym list M. Kromera do F. Stankara z r. 1550 lub 1551. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 15 (1887).

8. Korespondencja z Szymonem Marycjusem z lat 1551-1555. Wyd. S. Kot: Szymona Mariciusa z Pilzna korespon-

dencja z lat 1551-1555. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 16 nr 2 (1929).

9. Fragm. korespondencji z S. Hozjuszem z 1553-1566; 16 listów od T. Płazy z 1563-1578; listy od: J. Tęczyńskiego, dat. 27 lipca 1563; M. Porębskiego, dat. 27 kwietnia 1571; J. Czermińskiego, dat. 13 marca 1574. Wyd. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 2. Kr. 1840.

10. Do J. Oporina, dat. w Bazylei 6 października 1561; do J. Grodeckiego, dat. 2 czerwca 1568. Wyd. K. Buczek. *Pol. Przegl. Kartograficzny* 1934 z. 43.

11. List do S. Grzepskiego, dat. 18 sierpnia 1569. Wyd. J. Fijałek: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. Wiadomość bibliograficzna i patrystyczna. Cz. 2. *Polonia Sacra* nr 3 (1919) s. 180-181 przypis.

Przekł. pol. (niedokładny) ogł. A. Grabowski: S. Grzebski. Żywot z rękopismu wieku XVII, przez niewiadomego autora. W książce: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 467-468. In. wyd. zob. Brożek Jan, Twórczość poz. 6 oraz Wyd. zbior.

12. Od Zygmunta I z 1537; od senatorów miasta Krakowa: S. Karnkowskiego i P. Zborowskiego, dat. w Krakowie 10 marca 1576; od P. Skargi, dat. w Rydze 21 maja 1582; od J. Zamoyskiego, dat. w Zamościu 4 listopada 1584. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

13. Od A. Lippomana, dat. w Krakowie 14 lipca 1574. Wyd. L. Finkel: M. Kromer, historyk polski XVI wieku. Rozbiór krytyczny. Dod. I. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 16 (1883) i odb.

14. Piętnaście listów od Fabianusa Quadrantinusa z lat 1582-1588. Wyd. T. F. Czernay: Fünfzehn Briefe des Fabianus Quadrantinus an den Bischof von Ermland Martin Cromer aus den Jahren 1582 bis 1588. *Sitzungsberichte d. Altertumsforschenden Gesellschaft zu Pernau 1899 - Juli 1901* (Parnawa) 1901.

15. Od J. Patruusa, drukarza poznańskiego, dat. 29 czerwca 1575, 29 czerwca 1577. Wyd. S. Bodniak: Jan Patruus i Melchior Nering. Przyczynek do dziejów książki w Poznaniu XVI w. Dod. *Kronika Miasta Poz.* 1930 s. 377-379.

16. Akt nobilitacji z 14 marca 1552. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 12, s. 92-93.

17. Dokumenty różne (listy polecające, kwity itp.) z 1552-1569. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 12. T. 1. W-wa 1900; t. 2. W-wa 1904.

18. Dokumenty i mowy dotyczące poselstwa do Rzymu w 1548. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 4. T. 3. W-wa 1890 s. 257-273.

19. Komunikat o testamencie — zob. E. Brachvogel. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 23 (1929) s. 843.

20. Przedmowa do wyd.: Breviarium Varmiense, magna cura ac diligentia castigatum, Kolonia 1581, dr. M. Cholinus. Przedr. J. Wojtkowski: Przedmowa M. Kromera do trzeciego wydania „Brewiarza warmińskiego" w Kolonii roku 1581. *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 4 (1957), wyd. 1958.

Wiadomości o listach podają m. in.: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 394 nn. — A. Eichhorn: Der ermländische Bischof M. Kromer. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 4 (1869) i odb. Braniewo 1868. — C. Walewski: Marcin Kromer. *Bibl. Warsz.* t. 1-2 i odb. W-wa 1874. — L. Finkel: M. Kromer, historyk polski XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 16 (1883) i odb. — F. Hipler: Analecta Warmiensia. Braniewo 1872. — A. Hirschberg: Kilka nieznanych szczegółów do biografii Kromera. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — A. Kurpiel: Sprawozdanie ze studiów w archiwach frauenburskim, gdańskim i królewieckim. *Spr. AU* 1906 nr 2 s. 11. — S. Bodniak: Jan Patruus..., jw. poz. 15, s. 369 nn. — T. Glemma: O archiwach warmińskich we Fromborku. *Archeion* 1931 s. 22 nn. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII, s. 120. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 216 i in. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* Cz. 1. W-wa 1956 s. 105 przyp.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. III. Dookoła usiłowań założenia akademii różnowierczej w r. 1578. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 226 przyp. 16. — H. Barycz: Grzepski Stanisław. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960). — Estr. XX, 286; II, 494.

Zob. też: Listy i materiały: DANTYSZEK Jan, poz. 18; GRZEPSKI Stanisław, poz. 3-7; KARNKOWSKI Stanisław, Prace edytorskie poz. 1, Listy i materiały poz. 4, 9, 12; KUCZBORSKI Walenty, poz. 3; RESZKA Stanisław, poz. 1, 4.

Bibliografię podaje: C. Walewski: Marcin Kromer. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 1-2 i odb. W-wa 1874.

OPRACOWANIA

Monografie: A. EICHHORN: Der ermländische Bischof Martin Kromer als Schriftsteller, Staatsmann und Kirchenfürst. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Altertumskunde Ermlands* t. 4 (1869) i odb. Braniewo 1868. Obszerne streszcz. podał L. Powidaj. *Przegl. Pol.* 1869 t. 1-3. [Rec.: X. LISKE: M. Kromer, biskup warmiński, dziejopis wieku XVI. *Dzien. Poz.* 1869 nr 3-24; *Dzien. Lit.* 1869; X. L. (LISKE). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1870 t. 23].

C. WALEWSKI: Marcin Kromer. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 1-2 i odb. W-wa 1874. [Rec.: A. P. *Przew. Nauk. i Lit.* 1874; W. Zk. *Przegl. Kryt.* 1874 nr 1; X. L. (LISKE). *Sybel's Historische Zeitschrift* 1876 t. 36].

L. FINKEL: Marcin Kromer, historyk polski XVI w. Rozbiór krytyczny. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 16 (1883) i odb. [Rec.: An.... Be. ...: W obronie Pana Ludwika Finkla i jego pracy... *Warta* 1883 s. 4566-4568; Dr H. B. *Tyg. Ilustr.* 1883 nr 29; *Przew. Nauk. i Lit.* 1883 s. 669-671; *Kur. Poz.* 1883 nr 195; A. MAZANOWSKI. *Ateneum* 1884 t. 1].

S. BODNIAK: Marcin Kromer. Monografia. (Rozprawa doktorska. Powst. 1923-1926). Rkps w posiadaniu M. Bodniakowej w Kórniku.

S. STAROWOLSKI: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — D. BRAUN: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis, catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 31. — F. RZEPNICKI: Vitae Praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum 1760. T. 2. Poz. 1762 s. 339-341. — H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — Ł. GOŁĘBIOWSKI: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 96. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. MACIEJOWSKI: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1, 3. W-wa 1842. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6-9. Kr. 1844-1857. — L. ŁĘTOWSKI: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. —

A. BATOWSKI: Sprawa z poselstwa M. Kromera do Ferdynanda cesarza w latach 1558-63. *Dzien. Lit.* 1853 i odb. — J. BARTOSZEWICZ: Kromera Polska, przekład Kondratowicza. *Bibl. Warsz.* 1855 t. 1. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 471-473. — L. SIEMIEŃSKI: Marcin Kromer. *Tyg. Ilustr.* 1862 nr 126; przedr. w książce: Portrety literackie. T. 1. Poz. 1865; przedr.: Dzieła. T. 3. W-wa 1881. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Kromer (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — F. HIPLER: Spicilegium Copernicanum oder Quellenschriften zur Literaturgeschichte des Bisthums Ermland im Zeitalter des Nikolaus Kopernikus. Braniewo 1873 rozdz. pt. M. Kromer über Ermland. — W. K. (KNAPIŃSKI): Kromer Marcin. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878). — W. KĘTRZYŃSKI: M. Kromer o indygienacie pruskim, przyczynek do narodowości M. Kopernika. *Przew. Nauk. i Lit.* 1880; toż w jęz. niem. pt. M. Cromers Rede über das preussische Indigenat. Ein Beitrag zur Copernicus Frage. *Altpreussische Monatsschrift* t. 17 (1880). — J. MYCIELSKI: Kandydatura Hozjusza na biskupstwo warmijskie. Kr. 1881. — F. HIPLER: Die deutschen Predigten und Katechesen der ermländischen Bischöfe Hosius und Kromer. Kolonia 1885. [Rec.: X. L. (LISKE). *Kwart. Hist.* 1887]. — Martin Kromer als Schriftsteller. *Pastoralblatt f. Ermland* t. 19 (1887). — J. KORZENIOWSKI: Wstęp do wyd.: Polonici regni... descriptio. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 15 (1894) i odb. Kr. 1891. [Rec.: F. BOSTEL. *Kwart. Hist.* 1891]. — F. HIPLER: Wyd.: Monumenta Cromeriana. Gedichte, Synodalreden und Hirtenbriefe. Braniewo 1892; por. M. Kromers Gedichte, Synodalreden und Pastoralschreiben. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 10 (1894). [Rec.: L. FINKEL. *Kwart. Hist.* 1893]. —

T. WIERZBOWSKI: Jakub Uchański, arcybiskup gnieźnieński (1502-1581). Monografia historyczna. W-wa 1895 *Uchańsciana* t. 5. — J. KORZENIOWSKI: Wstęp i wyd.: M. Cromeri ad Romulum Amasaeum epistulae 1537-1550. *Eos* 1897 i odb. [Rec.: L. FINKEL. *Kwart. Hist.* 1898]. — W. CZERMAK: Wstęp i wyd.:

Polonia. Kr. 1901 *BPP* nr 40. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — A. Hirschberg: Kilka nieznanych szczegółów do biografii Kromera. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — A. Brückner: Przyczynki do słownictwa polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 38 (1904) i odb. Kr. 1903. — P. Anhuth: Die Genealogie der Familie von Kromer. *Zeitschrift f. d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 15 (1906) s. 773-775. — J. Fijałek: Moderniści katoliccy Kościoła lwowskiego w wieku XVI. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — M. G-y (Goyski): Kromer Marcin. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908-1909). — A. Chybiński: Teoria mensuralna w polskiej literaturze muzycznej pierwszej połowy XVI wieku. Kr. 1911; por. *Spr. AU* 1910 nr 1. [Rec.: J. W. Reiss. *Przegl. Muzyczny* 1910 nr 10; H. Opieński. *Książka* 1911 nr 11; H. Opieński. *Kwart. Muzyczny* 1911 z. 2; *Zeitschrift d. Internationalen Musik-Gesellschaft* 1911/1912; Z. Jachimecki. *Przegl. Pol.* 1911/1912 t. 3; J. W. Reiss. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 1]. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce XVI w. Kr. 1913 rozdz. 3 pt. Kromer i Hozjusz, ich wartość i znaczenie. — J. Łoś: M. Kromera „Rozmowy dworzanina z mnichem". Przyczynek do historii stylu polskiego. *Język Pol.* 1914 z. 8-10. — J. Łoś: Wstęp i wyd.: Rozmowy dworzanina z mnichem (1551-1554). Kr. 1915 *BPP* nr 70. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 14 (1916)]. — L. Dobrzyńska-Rybicka: Z dziejów starych ksiąg. *Zapiski Muzealne* t. 1 (1917). — L. Dobrzyńska-Rybicka: Dwie wielkopolskie biblioteki klasztorne. *Zapiski...*, jw. —

T. Sinko: Legenda o założeniu Gdańska. *Czas* 1919 nr 62. — S. Kot: Polacy w Bazylei za czasów Zygmunta Augusta. *Ref. w Pol.* 1921 s. 118. — S. Bodniak: M. Kromer w obronie Kościoła (1542-1556). *Ref. w Pol.* 1924. — S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 2. Lw. 1925 s. 365. — J. Krzyżanowski: Romans pseudohistoryczny w Polsce w. XVI. Kr. 1926 *Prace Hist.-Lit.* nr 25. — Dr A. B.: Pogadanka o literaturze polskiej. (Bielski-Kromer). *Polska Zach.* 1927 nr 67 s. 4. — M. Czapska: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 s. 41, 43-44, 46. — K. Hartleb: Biblioteka Zygmunta Augusta. Lw. 1928. — K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929 s. 36, 63. — J. Reiss: M. Kromera Musicae elementa. *Lw. Wiad. Muzyczne i Lit.* 1929 nr 7/8. — (mw): Skarb muzyczny z Kórnika. *Kur. Poz.* 1929 nr 305. — W. Bobek: Bogusława Balbina związki z Polską. *Ruch Słowiański* 1930 nr 10. [Rec.: Z. H. *Český časopis historický* 1931 z. 1 s. 173-174]. — S. Bodniak: Jan Patruus i Melchior Nering. Przyczynek do dziejów książki w Poznaniu XVI w. *Kronika Miasta Poz.* 1930. —

S. Bodniak: Autorstwo „Historii prawdziwej o przygodzie żałosnej książęcia finlandzkiego Jana i królewny Katarzyny". *Pam. Lit.* R. 28 (1931). — T. Glemma: O archiwach warmińskich we Fromborku. *Archeion* 1931 s. 22 nn. — M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Praga 1931. — J. Pajewski: Węgierska polityka Polski w połowie XVI wieku (1540-1571). Kr. 1932 s. 120. — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 95. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — Z. Leśnodorski: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 43. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5. — V. A. Nordman: Die Wandalia des Albert Krantz. Eine Untersuchung. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae* t. 29 (1934). [Rec.: J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1935 s. 211]. — J. Reiss: Książki o muzyce od XV do XVII w. w Bibliotece Jagiellońskiej. Cz. 2. Kr. 1934 s. 8-12. — J. Siemieński: Archiwum Koronne przed Kromerem. *Spr. PAU* 1934 nr 2. — F. Ruffini: Francesco Stancaro. Contributo alla storia della riforma in Italia. Rzym 1935. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1934]. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. Bodniak: Marcin Kromer o lennie i hołdach pruskich. *Rocz. Gdański* t. 9/10 (1935/1936). — K. Pieradzka: Kraków w relacjach cudzoziemców X-XVII w. *Roczn. Kr.* t. 28 (1937) s. 194. — S. Kot: Kancjonał brzeski Jana Zaręby z 1558 r. *Ref. w Pol.* 1937/1939 s. 444. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — P. Czaplewski: Hieronim Rozrażewski a książka. *Silva Rerum* 1938 z. 1/2. — B. Nadolski: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — W. Fusek: Pierwszy wszechpolak. W 350 rocznicę śmierci M. Kromera. *Myśl Nar.* 1939 nr 15 s. 211. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939). —

S. Bodniak: Polska a Bałtyk za ostatniego Jagiellona. *Pam. Bibl. Kórn.* 1946 s. 230. — K. Tymieniecki: Zarys dziejów

historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIXa. — H. Barycz: Studia włoskie S. Orzechowskiego. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949 s. 222 i in. — J. Ehrlich, J. S. Langrod: Zarys historii nauki prawa narodów politycznego i administracyjnego w Polsce. Kr. 1949 s. 26. — K. Górski: Polityczna rola Warmii w Rzeczypospolitej 1466-1772. *Przegl. Zach.* 1949 t. 2 s. 12. — T. Ulewicz: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — H. Barycz: Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. Losy „Historii" Jana Długosza i M. Kromera w XVI i pierwszej połowie XVII wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 251]. — C. Backvis: Histoire véridique de la piteuse aventure du Duc Jean de Finlande et de la Princesse Catherine. *Revue des Études Slaves* 1952 t. 29 i odb. — J. Tazbir: Echa walk klasowych XVI wieku w polskiej opinii szlacheckiej. *Przegl. Hist.* 1952 z. 2. —

H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 745-746. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 passim; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 passim; por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — K. Górski: Zagadnienia słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. K. Górski: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw.— A. Kawecka-Gryczowa: Rola drukarstwa polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 507 przyp. 51; osob. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*. — S. Herbst: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 376, 381-382 i in.; por. S. Herbst: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. [Dyskusja: H. Barycz: Przemówienie... w dyskusji nad referatem prof. Herbsta. Tamże s. 394; J. Karwasińska: Poprzednicy inwentaryzatorów Archiwum Koronnego. *Odrodzenie w Polsce*..., jw., s. 391, 392; S. Herbst: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 395]. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 268 i in.; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 140 i in.; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — K. Lepszy: Andrzej Frycz Modrzewski. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 70, 72 i in. i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk.* ..., jw. — B. Leśnodorski: Warmia. Historia. *Warmia i Mazury*. Cz. 2. Poz. 1953 *Ziemie Staropolskie* t. 4 s. 44-45 i in. — T. Mikulski: Rękopisy fromborskie ocalone. *Życie Lit.* 1953 nr 32. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 176 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 348-349, 354; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne*..., jw. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2. — S. Zajączkowski: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 19 (1953). —

O. Bartel: Jan Łaski. Część I: 1499-1556. W-wa 1955 s. 125. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. IV. Historia zburzenia zboru krakowskiego w roku 1587. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 231 nn. — H. Barycz: Wstęp do wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — J. Dihm: Prawdziwa historia „Jana z Tęczyna". *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 1 i odb. — W. A. Drapella: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XV-XVIII. Gdańsk 1955

Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego z. 5. — O. Králík: Vliv Kromerův na českou historiografii XVII a XVIII století. Příspěvek k dějinám slovanské myšlenky. *Česko-polský sborník vědeckých prací*. T. 1. Praga 1955. [Rec.: Z. Konečný. *Slavia* 1957 z. 2]. — A. Rogalski: Kościół katolicki na Warmii i Mazurach. W-wa 1956 s. 118-119, 146-147, 194-196, 207. — A. Skowrońska: Z dziejów polemiki o polskość Śląska w dobie Odrodzenia. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI*. W-wa 1956; por. A. Skowrońska: Z szesnastowiecznych polemik o polskość Śląska. *Sobótka* 1955 nr 3. — F. Bielak: Działalność naukowa Szymona Starowolskiego. *Studia i Mat. z Dziejów Nauki Pol.* t. 5 S.: *Hist. Nauk Spol.* z. 1 (1957) s. 297 i in. i nadb. — P. Rybicki: Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia. *Studia i Mat.* ..., jw., s. 21-22. — T. Glemma: Początki rządów biskupa Piotra Kostki i jego kapituła. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. — J. Krzyżanowski: Błazen starego króla. Stańczyk w dziejach kultury polskiej. W książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 335 nn.— J. Wojtkowski: Przedmowa M. Kromera do trzeciego wydania „Brewiarza warmińskiego" w Kolonii roku 1581. *Roczniki Teolog.-Kanoniczne* t. 4 (1957), wyd. 1958. — W. Voisé: Die Werke polnischer Gelehrten in Basler Druckereien in der Epoche der Renaissance. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960) s. 108 i in. — J. Starnawski: Humanista francuski Ludwik Le Roy autorem dzieła o Polsce. *Księga pam. ku czci S. Pigonia*... Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1.

z KROSNA PAWEŁ (zm. 1517)

Nazwisko właściwe: Procler vel Proceler.

Inne formy nazwiska: Paulus Crosnensis Ruthenus; Paulus Joannes De Crosno; Paulus Proczler Crosnensis Premisliensis.

Humanista, wierszopis.

Ur. ok. 1470-1474; syn Jana Proclera, burmistrza Krosna, niemieckiego pochodzenia. W 1491 immatrykulował się na Akademii Krakowskiej. Kontynuował studia na uniwersytecie w Gryfii na Pomorzu, gdzie zapisał się w 1499, a 29 stycznia 1500 uzyskał stopień bakałarza. W tymże roku powrócił do Akademii w Krakowie, w 1506 otrzymał tytuł magistra sztuk wyzwolonych. Od 1507 objaśniał w Akademii pisarzy rzymskich, głównie Wergilego i Owidiusza; jednym z jego uczniów był Jan z Wiślicy (zob.). Z końcem 1508 uszedł przed zarazą z Krakowa na Węgry, gdzie spędził kilka lat w otoczeniu prepozyta warażdyńskiego Stanisława Thurzona oraz na dworze wielmoży Gabriela Perenyi w Szölös. W 1509 odbył podróż do Wiednia i tu wydał pierwszy zbiór swoich poezji; od 1511 przebywał ponownie w Krakowie. Na Węgrzech był jeszcze raz w 1514/1515. Zmarł prawdopodobnie w 1517 w Sączu, dokąd schronił się przed zarazą, ponownie szerzącą się w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Panegyrici ad divum Ladislaum... et sanctum Stanislaum... et pleraque alia connexa carmina. Wiedeń 1509, dr. Hieronim de Libenthal. Wyd. osob.: Panegyricus ad divum Stanislaum... Kr. 1522, dr. F. Ungler w oficynie J. Hallera.

Przekł. pol.: J. Smereka: fragm. w art.: Najstarsi polscy poeci łacińscy w dobie humanizmu. *Przegl. Hum.* 1931; J. Smereka: Ad divum Stanislaum i Ad libellum. Wyd. przy: J. Krukierek: Paweł z Krosna na tle swej epoki. Krosno 1935; fragm. przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141; J. Harhala: In natalem Christianum. *Przegl. Klas.* 1938 z. 10.

2. Epithalamion... Sigismundi regis Poloniae nobilissimaeque Barbarae. Kr. 1512, dr. F. Ungler.

3. Sapphicon de inferorum vastatione et triumpho Christi. B. m. r. (wg Estr. Kr. ok. 1513; B. Kruczkiewicz, M. Jezienicki i G. Korbut pierwszą ed. datują Kr. 1512), dr. F. Ungler. Wyd. nast. wraz z utworami innych poetów w zbiorze: Poenitentiarius de confessione... Kr. 1514, dr. F. Ungler. (Tu także Pawła z Krosna: Hymnus in diem Paschalem; Oratio

dominica — in carmen translata; Ave Maria; Salve Regina).

Przekł.: Oratio dominica — tłum.: I. Kardasz, wyd. przy: J. Krukierek: Paweł z Krosna..., jw. poz. 1; J. H. *Niedziela* 1949 nr 24.

W rkpsie Bibl. Uniw. Wr. sygn. IV. F. 36 U. 98v.-101v. tekst odmienny pt. Hymnus, sive carmen sapphicum in diem paschalem de inferorum vastatione. Różnice zestawił M. Jezienicki: Uwagi krytyczne... *Muzeum* 1888 i odb.; M. Jezienicki: O rękopisie... *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 9 (1897) i odb. Kr. 1896.

4. In reditum... Sigismundi regis Poloniae. Kr. 1514, dr. F. Ungler.

Utwór nieznany, wzmiankowany przez J. D. A. Janockiego.

5. Carmina... de felicissimo reditu ex Vienna austriaca... Sigismundi regis Poloniae. Kr. 1515, dr. F. Ungler. (Tu: In reditum; Exhortatio ad laetitiam et plausum; Salutatorium ad eundem regem; Epigramma in insignia Schitlowicia). Przedr. A. Gryczowa: Wokół kongresu wiedeńskiego. Nieznany utwór Pawła z Krosna. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb.

Przekł. pol.: J. Łanowski przy przedr. A. Gryczowej, jw.; In reditum tłum. E. Jędrkiewicz, wyd. A. Jelicz: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956.

Unikat Bibl. Miejska w Gdańsku.

6. Elegiacum... ad divam Virginem Mariam. Wyd. razem z poematem Macariusa Mutiusa: Heroicum... de triumpho Christi. Kr. 1515, dr. F. Ungler.

7. Elegia... ad Joannem Vislicensem. Wyd. przy Jana z Wiślicy: Bellum Prutenum. Kr. 1516, dr. J. Haller.

Przekł.: J. Smereka: Jana z Wiślicy Wojna pruska. Lw. 1932 *Zbiór Pisarzy Pol.-łac.* t. 1; przedr. M. Plezia, jw. poz. 1 (z poprawkami); I. Kardasz, wyd. przy: J. Krukierek, jw. poz. 1.

8. De nuptiis Sigismundi regis Poloniae et Bonae... carmen. Kr. 1518, dr. J. Haller.

Ze względu na datę śmierci 1517 autorstwo Pawła z Krosna niekiedy kwestionowano.

9. Siedem traktatów prozą i dwadzieścia dwa utwory poetyckie, przeważnie nie wyd. Rkps Bibl. Uniw. Wr. sygn. IV. F. 36. Zawartość podał M. Jezienicki: O rękopisie..., jw. poz. 3.

Przekł. pol. pojedynczych utworów: J. Sękowski. *Meander* 1954 nr 9/10; E. Jędrkiewicz, wyd. A. Jelicz, jw. poz. 5.

Zob. też: Prace edytorskie poz. 1, 3.

W y d a n i a   z b i o r o w e

1. Pauli Crosnensis Rutheni atque Joannis Vislicensis Carmina. Wyd. B. Kruczkiewicz. Kr. 1887 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 2.

2. Carmina. Wyd. M. Cytowska. W-wa 1962 *Bibl. Latina Medii et Recentioris Aevi* t. 8.

P r a c e   e d y t o r s k i e

1. F. Persjusz: Satyrici opusculum. Kr. 1508, dr. J. Haller. (Tu dołączone dwa wiersze wydawcy. Wiersz pt. Ad pubem Cracoviensem... carmen phalecium endecasyllabum — wyd. z rkpsu wrocławskiego S. Skimina: Persjusz w Polsce. Tor. 1952 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol.-Filoz.* t. 4 z. 1).

2. Joannis Pannonii episcopi Quinque ecclesiarum, poetae et oratoris clarissimi, Panegyricus in laudem Baptistae Guarini Veronensis. Wiedeń 1512, dr. H. Wietor i J. Sigrenius.

3. L. Seneca: Tragoedia... Troas. Wiedeń 1513, dr. H. Wietor i J. Sigrenius (z dołączonym wierszem wydawcy. Przekł. pol. tegoż wiersza: E. Jędrkiewicz, wyd. A. Jelicz, jw. Twórczość poz. 5).

4. L. Seneca: Tragoedia... Thyestes. Wiedeń 1513, dr. H. Wietor i J. Sigrenius.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 49-53. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 220, 225-227, 342. — F. M. S. (Sobieszczański): Krośnianin (Paweł). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — B. Kruczkiewicz: O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 12 (1887) i odb. Kr. 1885. [Rec.: J. Kallenbach. *Kwart. Hist.* 1888]. — B. Kruczkiewicz: O Pawle z Krosna i Janie z Wiślicy. *Warta* 1886 nr 611. — B. Kruczkiewicz: Wstęp i wyd.: Pauli Crosnensis... Carmina. Kr. 1887. [Rec.: K. Hartfelder. *Berliner Philologische Wochenschrift* 1888 kol. 1381-1385; J. Kallenbach. *Kwart. Hist.* 1888]. — M. Jezienicki: Uwagi krytyczne nad utworami łacińskimi Pawła z Krosna i Jana z Wiślicy. *Muzeum* 1888 i odb. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. Cz. 2. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 22 (1895) s. 22 i odb. Kr. 1893. — M. Jezienicki: O rękopisie Bibl. król. i uniw. we Wrocławiu z r. 1515... tudzież o pismach w nim zawartych. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty*

w Pol. t. 9 (1897) i odb. Kr. 1896. [Rec.: J. Leciejewski. *Przegl. Lit.* 1897 nr 8]. — G. E. Saenger: Kriticzeskija zamietki k niekotorym miestam w łatinskich stichotworienijach... polskich pisatielej XVI i XVII wiekow. *Commentationes philologicae.* Petersb. 1897. — W. Sarna: Opis powiatu krośnieńskiego. Przemyśl 1898. — A. Brückner: Z rękopisów petersburskich. III. Powieści. *Prace Filol.* t. 5 (1899) s. 387. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — B. Kruczkiewicz: Pauli Crosnensis vitae appendix. *Eos* 1907. — A. Br. (Brückner): Krośnieńczyk Paweł. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908/1909). — S. Witkowski: Pochodzenie poety Pawła z Krosna. *Eos* 1916. — M. Kasterska: Les Poètes latins-polonais (jusqu'à 1584). Paryż 1918 s. 32-46, 161-162. —

J. Krókowski: De „Septem sideribus", quae Nicolao Copernico vulgo tribuuntur. Kr. 1926 *Arch. Filol. PAU* nr 5. — M. Bergman: Polsko-łacińskie epitalamium. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — K. Kumaniecki: De studiis Vergilianis in Universitate Jagellonica florentibus. *Commentationes Vergilianae.* Kr. 1930. — Z. Dembitzer: Losy wydawnictwa poetów polsko-łacińskich. *Przegl. Hum.* 1931. — J. Smereka: Najstarsi polscy poeci łacińscy w dobie humanizmu. *Przegl. Hum.* 1931.— L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 231 i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — J. Krukierek: Paweł z Krosna na tle epoki. Szkic monografii popularnonaukowej. Krosno 1935. [Rec.: J. K. (Krzyżanowski). *Ziemia* 1936 nr 10/11].— L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — J. Ernuszt'owa: Adrianus Wolphardus. Budapeszt 1939. — A. Ostafil: Paweł z Krosna. *Młoda Rzeczpospolita* 1947 nr 22. — S. Skimina: Neolatina. Przyczynki do studiów nad polskimi poetami nowołacińskimi. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) i odb. W-wa 1948; por. *Spr. PAU* 1946 nr 5. — A. Gryczowa: Wokół kongresu wiedeńskiego. Nieznany utwór Pawła z Krosna. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) i odb. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141. — S. Skimina: Persjusz w Polsce. Tor. 1952 *Prace Wydz. Filol.-Filoz. Tow. Nauk. w Tor.* t. 4 z. 1. —

H. Barycz: Wiedeń a Polska w epoce Renesansu i reformacji. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 730-731. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN,* s. 42-43. — A. Mazurkiewicz: Paweł z Krosna. *Nowiny Tyg.* 1953 nr 33 (dod. do: *Nowiny Rzeszowskie*). — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 173-174 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: J. Krzyżanowski: O różnych poziomach kulturowych poezji renesansowej i o potrzebie większego zróżnicowania jej oceny. *Odrodzenie w Polsce...,* jw., s. 231; B. Nadolski: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 257]. — K. Budzyk: Poezja polsko-łacińska pierwszej połowy XVI wieku. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — J. Dąbrowski: Związki początków i rozwoju Odrodzenia w Krakowie z Odrodzeniem na Węgrzech. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Hist. i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954 s. 153. — T. Kardos: A magyarországi humanizmus kora. Budapeszt 1955. — A. Jelicz: Wstęp do: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956 s. 22-25 i in. — M. Krukierek: Paweł z Krosna, pierwszy humanista polski. *Nowiny Tyg.* 1956 nr 15 (dod. do: *Nowiny Rzeszowskie*). — M. Cytowska: Nowe uwagi o humanistycznym epitalamium. *Meander* 1960 z. 10.

KROWICKI MARCIN (ok. 1501–1573)

Inne formy nazwiska: Crovicki; Crovitius.

P o l e m i s t a - t e o l o g.

Ur. ok. 1501 prawdopodobnie w Lubawie w diecezji chełmińskiej; syn Piotra. Był, jak się zdaje, szlachcicem. W półroczu zimowym 1515 wpisał się do Akademii Krakowskiej. Z kolei został sekretarzem, następnie rządcą dóbr wojewody krakowskiego Piotra Kmity. Na jego dworze zaprzyjaźnił się z Jakubem Przyłuskim i Stanisławem Orzechowskim. Nieznana jest data otrzymania święceń kapłańskich. Wg H. Barycza

ok. 1537 otrzymał od Kmity probostwo i przypuszczalnie zarząd starostwa w Sądowej Wiszni koło Lwowa. Za namową Orzechowskiego pojął w 1550 za żonę Magdalenę Pobiedzińską, co spowodowało wydanie nań zaocznego wyroku ekskomunikującego, pozbawienie beneficjów, godności duchownych, dzierżaw i wydalenie z diecezji. W pierwszej połowie 1551 przybył do Pińczowa i objął po Stankarze urząd kaznodziei w zborze kalwińskim. Prześladowany wydanym w maju 1553 listem pasterskim biskupa krakowskiego Zebrzydowskiego, ratował się ucieczką w jesieni tegoż roku do Wittenbergi. Później pełnił urząd ministra we Włodzisławiu, Brzezinach, Goślicach i Książu. W 1561 osiadł w Wojciechowie, w Lubelskiem. Rok potem wybrany został superintendentem podlaskim i przeniósł się do Węgrowa. Po złożeniu urzędu wraz z innymi arianami powrócił ok. 1570 w Lubelskie i osiadł jako kaznodzieja w Piaskach, gdzie zmarł w połowie listopada 1573.

TWÓRCZOŚĆ

1. Chrześciańskie a żałobliwe napominanie do Najaśniejszego Jego Krolewskiej Miłości Majestatu i do wszystkich panów wielkich, małych, bogatych i ubogich. Magdeburg 1554.

2. Napominanie ks. biskupa krakowskiego. Pińczów ok. 1555, dr. Daniel z Łęczycy. (Utwór dziś nie znany). Fragm. podał H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820 s. 437-438.

3. Obrona nauki prawdziwej i wiary starodawnej krześciańskiej. Pińczów 1560, dr. Daniel z Łęczycy. Wyd. nast.: pt. Apologia więtsza, to jest obrona nauki. Wil. 1584; Wil. 1604. Fragm. ed. 1584 przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955.

Przekł. niem. pt. Apologia, das ist Verantwortung und Verteidigung der wahrhaftigen Lehre. Wil. 1602.

4. Obraz a kontrefet własny Antykrystow. B. m. 1561, dr. M. Wirzbięta.

Unikat zdefektowany (bez wierszowanej autobiografii Krowickiego) Bibl. Kórn.

5. Słudzy wierni Pana Jezu Chrysta ukrzyżowanego Stanisławowi Orzechowskiemu, księdzu żonatemu papieskiemu, nawrócenia życzą. Wyd. z rkpsu T. Wierzbowski przy: S. Orzechowski: Opowiadanie upadku przyszłego polskiego z r. 1560. W-wa 1901 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 16.

Listy

1. Do J. Przyłuskiego, dat. 1550. Ogł. W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 198; toż wyd. J. Korzeniowski w wyd.: Orichoviana. T. 1. Kr. 1891 *BPP* nr 19.

2. Listy do P. Kmity, S. Orzechowskiego, J. Przyłuskiego z 1550-1551. Wyd. J. Korzeniowski, jw. poz. 1.

3. List do „brata" Stanisława Budzyńskiego, dat. z Piasków 28 października 1573 („o urzędzie, jeśli ji może Chrystyjan trzymać, w którem też niektóre Rakowskie zabobony i śmiałości spomina"). Ogł. S. Budny w książce: O urzędzie miecza używającem. (Łosk) 1583; toż wyd. kryt. S. Kot. W-wa 1932 *Zabytki Lit. z Doby Ref.* nr 1 s. 173-179.

4. Do J. Łaskiego. Wyd. w: S. Gabbema: Epistolarum ab illustribus et claris viris scriptarum centuriae tres. Harlingae Frisiorum (Haarlem) 1664.

5. Od J. Przyłuskiego, dat. 1550; od S. Orzechowskiego, dat. z Żurowic 12 maja 1551. Wyd. J. Korzeniowski, jw. poz. 1.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 2. Poz. 1843 s. 95-106. — A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. Marcin Krowicki. *Ateneum* 1899 t. 4; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce. (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — H. Barycz: Marcin Krowicki. *Ref. w Pol.* 1924. — H. Barycz: Kulturalna działalność Piotra Kmity. Przemyśl 1925. — M. Czapska: Polemika religijna pierwszego okresu reformacji w Polsce. *Ref. w Pol.* 1928 nr 19 s. 6 nn. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy. 1560-1570. W-wa 1929 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 z. 3 s. 15. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. — A. Kossowski:

Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII w. Lubl. 1933 *Prace Komisji Hist. Tow. Przyj. Nauk w Lubl.* nr 2. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934]. — J. Krzyżanowski: Powieść o Joannie Papieżycy. *Ref. w Pol.* 1934; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 322. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 305-306, 311; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka..., jw., s. 179; por. J. Krzyżanowski: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2. — H. Barycz: U kolebki małopolskiego ruchu reformacyjnego. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 24 i in. — L. Szczucki: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1.

KRUSIŃSKI TADEUSZ (1675—1756)

Inna forma nazwiska: Krusieński.
Orientalista.

Ur. w 1675 w Małopolsce. W 1693 wstąpił do zakonu jezuitów w Krakowie. Poświęciwszy się pracy misyjnej wyjechał w 1704 na Wschód do Konstantynopola. Lata 1720-1724 spędził w Persji; był prokuratorem generalnym misji oraz sekretarzem i tłumaczem biskupa Ispahanu, Barnaby z Mediolanu. Jako świadek wielkiej rewolucji z 1722, spisał jej wydarzenia. W 1725 udał się do Rzymu, gdzie przez pięć lat uczył języków wschodnich w Kolegium Propagandy. W 1729 przybył do Kamieńca. Do 1731 przebywał w Jarosławiu, a w 1736-1739 był prokuratorem kolegiów we Lwowie i Ostrogu. W 1740-1741 odbył ponowną podróż do Persji. Po powrocie do kraju przebywał w Brześciu i Warszawie. Zmarł 22 maja 1756 w Kamieńcu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Relatio de mutationibus Regni Persarum. Rzym 1727.

Przekł. turecki autora pt. Historia revolutionis monarchiae Persicae Constantinopoli pro M. Vezyrio conscripta et eiusdem iussu typis mandata. B. m. (ok. 1729). W egzemplarzu Bibl. Jagiel. tytuł dopisany ręką autora.

Przekł. ang. Londyn 1728.

Przekł. franc.: J. A. du Cerceau. Haga 1728; Paryż 1729.

Istniały ponadto przekł. holenderski i niem.

2. Prodromus ad historiam revolutionis Persicae. Seu legationis Fulgidae Portae ad Persarum rem Szah Sofi Hussein anno d. 1720. Expeditae relatio Quam redux e perside legatus Durri Effendi turcarum Sultano Achmet III in scripto consignavit. Ex turcico latine facta. Lw. 1733. Wyd. nast. pt. Prodromus ad tragicam vertentis belli persici historiam. Lw. 1734; Lw. 1740 (razem z poz. 3).

3. Tragica vertentis belli Persici historia per repetitas clades ab anno 1711 ad annum 1728-vum continuata post Gallicos, Hollandicos, Germanicos ac demum Turcicos authoris typos auctior...; accessit ad eandem historiam Prodromus iteratis typis subiectus. Lw. 1740 (razem z poz. 2).

4. Analecta ad tragicam belli Persici historiam. Lw. (ok. 1755).

5. Pragmatographia de legitimo usu ambrozji tureckiej, to jest opisanie sposobu należytego zużywania kawy tureckiej... Rzecz z rękopismu jego wybrana i do druku podana. (Wyd. J. E. Minasowicz). W-wa 1769.

OPRACOWANIA

F. Zieliński: Ksiądz Krusiński. *Bibl. Warsz.* 1841 t. 4. — A. Muchliński: Materiały do dziejów kościoła polskiego z języków wschodnich. *Pam. Religijno-Moralny* 1861 t. 8. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33; wyd. osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Krusiński (Tadeusz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — Krusiński Tadeusz. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878). — S. Załęski: Misje w Persji w XVII i XVIII w. Kr. 1882. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3 cz. 1. Lw. 1902. — s. (S. Krzemiński): Krusiński Tadeusz Juda. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908/1909). — X. J. N. (Niedzielski): Krusiński Tadeusz. *Podr. enc. kościelna* Chełmickiego. T. 23/24 (1911). — J. Reychman: Znajomość i nauczanie języków orientalnych w Polsce XVIII w. Wr. 1950.

KRYSKI SZCZĘSNY (1562—1618)

Mowca, pisarz polityczny.

Ur. w 1562, prawdopodobnie w Drobninie na Mazowszu; syn Stanisława, wojewody mazowieckiego. Naukę pobierał najpierw przypuszczalnie w szkole jezuickiej w Pułtusku, potem w akademii jezuickiej w Dillingen. Wraz ze starszym bratem Wojciechem wyprawił się z końcem 1584 pod opieką Macieja Rywockiego (zob.) na studia do Padwy, a potem w podróż po Włoszech, skąd wrócił wiosną 1587. Był referendarzem koronnym. Marszałkował na sejmach w 1603 i 1607. Jeździł na dwór cesarski celem sprowadzenia do Polski królowej Konstancji. W czasie rokoszu Zebrzydowskiego jako regalista zwalczał w broszurach wojewodę krakowskiego. W 1613 został kanclerzem wielkim koronnym. Zmarł w Warszawie 10 lutego 1618.

TWÓRCZOŚĆ

1. Na pogrzebie X. Tarnowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego. 1606. Wyd. J. Pisarski: Mowca polski... T. 1. Kalisz 1668 s. 62-66; toż wyd. 2 Kalisz 1683 (dwie ed.); wyd. 3 Kalisz 1689 (dwie ed.).

2. Dziękowanie od Króla J. Mci panu Chodkiewiczowi hetmanowi. (Wil. 1609). Przedr. K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 606--608; toż wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Philopolites, to jest Miłośnik ojczyzny, albo o powinności dobrego obywatela, ojczyźnie dobrze chcącego i onę miłującego, krótki traktat. Kr. 1588.

Autorstwo przypisał M. Wiszniewski. Wg C. Walewskiego, K. Mecherzyńskiego i T. Pasierbińskiego autorem jest H. Moskorzewski (zob.); zaprzeczył tej hipotezie A. Brückner; M. Wajsblum uważa spór za nie rozstrzygnięty.

2. Pasja pana naszego Zygmunta Trzeciego... podług jego sługi i wiernego poddanego. Powst. 1606. Wyd. (i autorstwo przypisał) J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego 1606--1608. T. 2. Kr. 1918 s. 51-56.

3. Deklaracja pisma pana wojewody krakowskiego w Stężycy między ludzie podanego. Powst. 1606. Wyd. (i autorstwo przypisał) J. Czubek, jw. poz. 2, s. 313--328.

4. Dyskurs o zawziętych teraźniejszych zaciągach. Powst. 1606. Wyd. (i autorstwo przypisał) J. Czubek, jw. poz. 2, s. 357-393.

5. Respons przeciwko niejakiemu cenzorowi, który konstytucje sejmowe anni 1607 oblique interpretował. Wyd. (i autorstwo przypisał) J. Czubek, jw. poz. 2, t. 3. Kr. 1918 s. 319-334.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: De claris oratoribus Sarmatiae. Florencja 1628 s. 51; wyd. 2 W-wa 1758. — S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 259. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 562-563. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Kryski (Feliks). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — Red.: Kryski Feliks (Szczęsny). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908-1909). — J. Czubek: Wstęp do: M. Rywocki: Księgi peregrynackie. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 12 (1910). — J. Czubek: Wstęp do: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego 1606--1608. T. 2. Kr. 1918 s. XI-XII. — T. Pasierbiński: Hieronim z Moskorzowa Moskorzowski. Kr. 1931 *Prace Hist.--Lit.* nr 38. [Rec.: M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934 s. 271].

KRZYCKI ANDRZEJ (1482—1537)

Inna forma nazwiska: Andreas Cricius.

Humanista, poeta-dworak.

Ur. 7 lipca 1482 w Krzycku, w ziemi wschowskiej w Wielkopolsce; syn Mikołaja, szlachcica, i matki z domu Tomickiej, siostry biskupa Piotra Tomickiego. Wyższe studia odbył dzięki pomocy wuja w Bolonii, gdzie zdobył tytuł doktora praw. Po powrocie

do kraju wstąpił do stanu duchownego. W 1504 został sekretarzem Jana Lubrańskiego, kanonikiem poznańskim, a w 1507 kanclerzem katedralnym w Poznaniu. W 1512 mianowano go sekretarzem królowej Barbary, żony Zygmunta I, oraz kanonikiem krakowskim. Po śmierci królowej został w 1516 sekretarzem Zygmunta I, a później także sekretarzem królowej Bony. Od tej chwili datuje się jego kariera polityczna, którą zdobywał, przy poparciu Tomickiego, własnymi zdolnościami, a także intrygami. Z polecenia królewskiego jeździł w 1524 do Węgier, w 1525 do księcia Albrechta pruskiego, w 1526 do Gdańska i ponownie do Węgier. W 1522 uzyskał biskupstwo przemyskie, w 1527 płockie, w 1535 został arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem. Niewątpliwy talent literacki zmarnował na dorywczą twórczość okolicznościową. Pisał przeważnie panegiryki lub paszkwile, które były dlań orężem w intrygach i zabiegach o karierę. Jako humanista mecenasował młodym talentom, utrzymywał kontakty z wybitnymi ludźmi swej epoki, m. in. z F. Melanchtonem, którego usiłował sprowadzić do Polski, L. Coxem i biskupem londyńskim Fondellem. Zmarł 10 maja 1537 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. In Augustissimum Sigismundi regis Poloniae et reginae Barbarae connubium... carmen. Kr. 1512, dr. J. Haller. Przedr.: *Acta Tomiciana* t. 2 (1852) s. 21-27.

Przeł. W. Syrokomla: Przekłady poetów polsko-łacińskich. Wil. 1851; przedr.: Poezje L. Kondratowicza. T. 9. W-wa 1872.

2. Encomium Divi Sigismundi, regis Poloniae, post victoriam de Tartaris partam. Kr. 1512, dr. J. Haller.

3. Ad Divum Sigismundum Poloniae regem... post partam de Moskis victoriam carmen. Kr. 1515, dr. J. Haller. Przedr.: Carmina... de clade Moscorum. Rzym 1515; toż przy: Ph. Callimachi... de bello inferendo Turcis oratio. Kr. 1524, dr. J. Haller; toż: *Acta Tomiciana* t. 3 (1853) s. 191-195.

Przekł. pol.: W. Syrokomla, jw. poz. 1; przedr. M. Plezia: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141.

4. Deploratio immaturae mortis Barbarae, uxoris Sigismundi primi, regis Poloniae. Kr. 1515, dr. J. Haller; toż: *Acta Tomiciana* t. 3 (1853) s. 424-425.

Przekł. pol.: W. Syrokomla, jw. poz. 1.

5. Epithalamium Divi Sigismundi primi regis et inclytae Bonae, reginae Poloniae. Kr. 1518, dr. J. Haller. Inne wyd. pt. Epithalamion cum aliis lectu non iniocundis. Kr. 1518, dr. J. Haller. Fragm. przedr. B. Nadolski: Z teki humanistycznej... *Pam. Lit.* R. 31 (1934) s. 388.

Podobizna karty tyt.: P. Chmielowski: Hist. lit. pol. Wyd. S. Kossowski. Lw. (1914).

6. Satyra in exercitum auxiliarem a principibus Germaniae missum Alberto marchioni brandenburgensi, magistro cruciferorum in Prussia, contra Sigismundum regem Poloniae. B. m. 1520; przedr.: *Acta Tomiciana* t. 3 (1853).

7. Religionis et Reipublicae quaerimonia. Kr. 1522, dr. H. Wietor. (Wg Estr. ed. 1522 wątpliwa). Wyd. nast. Poz. 1606; fragm. przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Przekł. pol.: J. Harhala. *Przegl. Klas.* 1936 nr 4; przedr. M. Plezia, jw. poz. 3.

8. Encomia Luteri. Kr. 1524, dr. H. Wietor. Wyd. nast. zmienione (Kolonia) 1524. (Zawiera epigramaty Krzyckiego i innych). Część prozaiczna wyd. też pt. Epistola Andreae Cricii et edictum regis Poloniae in Martinum Luterum. Rzym 1524. Fragm. przedr. I. Chrzanowski, S. Kot, jw. poz. 7.

9. Ad Joannem Antonium Pulleonem... nuntium apostolicum in Ungaria, de negotio prutenico epistola. Kr. 1525, dr. H. Wietor. Fragm. przedr. I. Chrzanowski, S. Kot, jw. poz. 7.

10. Cantica sacra. Kr. 1525, dr. F. Ungler.

11. De afflictione ecclesiae, commentarius in psalmum XXI. B. m. r. (wyd. poprzedzone listem Jerzego Sauromana do St. Thursona, dat. z Rzymu 1 kwietnia 1527). Wyd. nast. Kr. 1527, dr. H. Wietor.

12. Threnodia Valachiae. Kr. 1531, dr. H. Wietor.

13. In vulgatam nuper quandam asianam diaetam Diogenis Dalmatae dialogus. B. m. 1536. Wyd. z rkpsu K. Morawski wraz z „Dialogus de asiana diaeta vel potius de Piotrcoviensibus comitiis 1535 in mense decembri habitis" S. Łaskiego i S. Odrowąża, zob. Wyd. zbior.

Przekł. pol. ogł. M. Malinowski we wstępie do: S. Łaskiego prace naukowe i dyplomatyczne. Wil. 1864.

Oba dialogi w redakcji pełniejszej znajdowały się w rkpsach bibl. w Romanowie na Wołyniu. Zob. T. Wierzbowski: Jana Ostroroga Pamiętnik. W-wa 1891 s. 24.

Ponadto ogłosił drukiem kilka mów i pism kościelnych.

Poszczególne wiersze tłum.: J. K. Rzesiński: Na Kozienice, miejsce urodzenia Zygmunta I. *Pszczółka Kr.* 1821 t. 2; W. Syrokomla, jw., poz. 1; J. Pietrzycki w książce: O Erosie i winie. Lw. 1911; J. Pietrzycki w książce: Fragmenty. Wybór liryków. Lwów. 1914; J. Pietrzycki. *Goniec Kr.* 1919 nr 245; A. Lubik. *Filomata* 1931 l. XXXIV; J. M. Harhala. *Filomata* 1936 l. LXXVII, LXXIX, LXXXIII, XCV; J. M. Harhala. *Przegl. Klas.* 1936 nr 4; 1937 nr 1/4; M. Plezia, jw. poz. 3; J. Sękowski. *Meander* 1955 nr 3; *Meander* 1957 nr 2.

Poezje. Przeł. E. Jędrkiewicz. Oprac. A. Jelicz. (W-wa 1962).

Wydanie zbiorowe

Carmina. Wyd. K. Morawski. Kr. 1888 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 3. (Na podstawie kodeksów rękopiśmiennych zebranych przez S. Górskiego w *Acta Tomiciana*). Emendacje merytoryczne do wyd. podał R. Gansiniec: Rękopisy poezyj A. Krzyckiego. *Spr. PAU* 1948 nr 8.

Prace edytorskie

Philippi Callimachi Experientis ad Innocentium octavum pontificem maximum, Ienua ortum, de bello inferendo Turcis oratio. Kr. 1524, dr. J. Haller. (Zawiera również wiersze Krzyckiego).

Dedykowane P. Tomickiemu.

Listy i materiały

1. Listy i pisma urzędowe z lat 1524-1534 (m. in. do Albrechta pruskiego, Bony, Jana Dantyszka, Klemensa VII, Piotra Tomickiego, Zygmunta Starego). Wyd. *Acta Tomiciana* t. 1 (1852) — 16 (1961) passim.

Przekł. pol. listu do Erazma z Rotterdamu, dat. w Kr. 20 grudnia 1525 (wyd. *Acta Tomiciana* t. 7 s. 345), ogł. M. Cytowska: Zaproszenie do Polski Erazma z Rotterdamu. *Meander* 1954 nr 2.

2. De victoria a Tartaris circa Castellum Visnioviec... 1512... reportata... ad Christophorum de Szydlovice... epistola. Ogł. A. C. Załuski: Epistolarum historico-familiarium tomus primus. Braniewo 1709 s. 17-23; toż *Acta Tomiciana* t. 2 (1852) s. 73-79.

Przekł. pol.: M. Wiszniewski: Pomniki historii i literatury polskiej. T. 4. Kr. 1835; fragm. pt. Bitwa z Tatarami pod Łopusznem 28 kwietnia 1512. — Z. Spieralski: Polska sztuka wojenna w latach 1454-1562. W-wa 1958 *Wypisy Źródłowe do Hist. Polskiej Sztuki Wojennej* z. 4. *Prace Komisji Wojskowo-Hist. MON* Seria Popularna s. 127-134.

3. Do P. Tomickiego, dat. w Płocku 20 września 1533. Wyd.: K. Morawski: Beiträge zur Geschichte des Humanismus in Polen. 2. Die Berufung Melanchton's nach Polen. *Sitzungsberichte d. Akademie d. Wissenschaften in Wien Phil.-Hist. Classe* t. 118 (1887) i odb. Wiedeń 1889 s. 26; *Acta Tomiciana* t. 15 (1957) s. 637-638 nr 463.

4. Listy do Andrzeja Krzyckiego. Wyd. jw. poz. 1.

5. Od Filipa Melanchtona do A. Krzyckiego, dat. 27 października 1532. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

6. Fragm. listu do Bony, dat. z Pułtuska 3 listopada 1535; list do Zygmunta I, b. d. m. (1537?). Ogł. K. Hartleb: Piotr Gamrat w świetle nieznanego życiorysu. Lw. 1939 *Arch. Tow. Nauk. we Lw.* Dz. II t. 21 z. 2 s. 143 przypis, 30-31 przypis.

7. Od J. Łaskiego, reformatora, dat. w Kr. 10 września 1533. Wyd.: H. Dalton: Lasciana nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens 1555-1561. Berlin 1898 s. 156-158 nr 31; *Acta Tomiciana*..., jw. poz. 3, s. 616-617 nr 449.

8. Trzy pisma w sprawach godności kościelnych A. Krzyckiego z 1501-1511. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 5.

9. Testament A. Krzyckiego. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 5, s. 62-63 (w tekście potwierdzenia królewskiego, Kr. 11 maja 1537); toż i dekrety Jana Chojeńskiego w sprawie testamentu wyd. S. Brzeziński: Proces o testament prymasa A. Krzyckiego. *Księga ku czci O. Haleckiego.* W-wa 1935 i odb.

10. Zatwierdzenie biskupie dokumentu H. Ramszowej, dat. w Przemyślu w listopadzie 1525. Rkps Ossol. dok. nr 70.

11. Kontrakt między A. Krzyckim i Bernardem de Giantis o budowę katedry płockiej, dat. 16 września 1631. Ogł.

M. Sokołowski: Stosunek A. Krzyckiego do sztuki. *Spr. Komisji Hist. Sztuki* t. 6 (1900) i odb. Kr. 1896.

12. Dokument sporządzony przez A. Krzyckiego i J. Latalskiego, zawiadamiający proboszcza kościoła N. P. Marii w Krakowie o przeniesieniu kazań niemieckich do kościoła Św. Barbary, dat. w Kr. 23 grudnia 1536. Wyd. F. Piekosiński: Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej Św. Wacława. II. *Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 8 (1883) s. 187-189.

Przekł. pol.: M. Brożek. Wyd. W. Taszycki: Udział mieszczan krakowskich w walce o język polski w czasach Odrodzenia. Dod. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Hist. i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954 s. 73-74.

Bibliografię zob. K. Morawski: A. Cricii carmina, jw. Wyd. zbior.

OPRACOWANIA

S. Górski: Vita Andreae Cricii. Powst. w XVI w. Wyd. K. Morawski przy: Carmina, jw. s. XXXVII-XLII. (Inne życiorysy z w. XVI, XVII i XVIII zob. tamże: „Praefatio", rozdz. pt. Biographorum Cricii conspectus). — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. M. Ossoliński: Poselstwa ważniejsze za Zygmunta I. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1830 z. 2. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843; t. 6. Kr. 1844; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Kr. 1852 s. 137--211. — J. Bartoszewicz: Arcybiskupi gnieźnieńscy. W-wa 1864. — M. Malinowski: S. Łaskiego prace naukowe i dyplomatyczne. Wil. 1864 s. XLVI--LVII. — F. M. S. (Sobieszczański): Krzycki (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). —

I. Polkowski: Katedra gnieźnieńska. Gniezno 1874. — Z. Węclewski: O poezjach A. Krzyckiego. *Pam. AU Wydz. Hist.-Filoz.* z. 1 (1874) i odb. — A. Kantecki: Przyczynek do biografii Jędrzeja Krzyckiego. *Warta* 1874-1875. — L. Droba: A. Krzycki jako pisarz i polityk. *Przegl. Pol.* 1879-1880. — K. Chłędowski: Paszkwil polski. *Przew. Nauk. i Lit.* 1879; wyd. osob. Lw. 1935. — J. Szujski: Odrodzenie i reformacja w Polsce. *Niwa* 1880 i odb.; toż *Przegl. Pol.* 1880 i odb. pt.... Pięć prelekcyj publicznych mianych r. 1880 w Krakowie. Wyd. objaśnione przypisami. Kr. 1881; przedr.: Dzieła. S. 2 t. 8. Kr. 1888 s. 54-56, 139-140. — J. Bukowski: Dzieje reformacji w Polsce. T. 1. Kr. 1883. — K. Morawski: Z dworu Zygmunta Starego. *Przegl. Pol.* 1887 t. 84; przedr. w książce: Czasy Zygmuntowskie. W-wa 1922. — K. Morawski: Przedmowa („Praefatio") do wyd.: Carmina, jw. Kr. 1888. [Rec.: M. Jezienicki. *Kwart. Hist.* 1889; S. Ptaszycki: Poezje Krzyckiego. *Ateneum* 1889 t. 2; M. Sas. *Bibl. Warsz.* 1889 t. 2]. — S-cki (S. Ptaszycki): A. Krzycki, poeta wieku XVI. *Przegl. Lit. „Kraju"* 1889. — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy. T. 3. Poz. 1889. — M. Sas: Przyczynek do krytyki tekstu A. Krzyckiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 7 (1891) i odb. — M. Sas: Przyczynek do poezji polsko-łac. XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 18 (1893). [Rec.: B. Kruczkiewicz. *Kwart. Hist.* 1892]. — M. Sokołowski: Stosunek A. Krzyckiego do sztuki: Katedra płocka — pieczęć arcybiskupia — nagrobek. *Spr. Komisji Hist. Sztuki* t. 6 (1900) i odb. Kr. 1896. [Rec.: J. Kohte. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 11 (1896); J. Mycielski. *Przegl. Pol.* 1896 t. 122; L. Lepszy. *Kwart. Hist.* 1897]. — G. E. Saenger: Kriticzeskija zamietki k niekotorym miestam w łatinskich stichotworienijach, wnow' izdannych polskich pisatielej XVI i XVII wiekow. *Commentationes philologicae.* Petersb. 1897. [Rec.: A. Brückner: Uwagi krytyczne senatora G. E. Saengera do tekstów łacińsko-polskich prozaicznych i poetyckich. *Kwart. Hist.* 1906]. — Z. Dembitzer: De tribus Cricii locis. *Eos* 1900. — Z. Dembitzer: De ratione quam A. Cricius in actione mutua exprimenda secutus sit. *Spr. Gimn. w Kołomyi* 1900. — J. Fijałek: Krzycki przeciw Lutrowi w Rzymie. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — J. Fijałek: Wydawcy rzymscy dziełka Krzyckiego „O ucisku Kościoła" i jego znaczenie. *Pam. Lit.*, jw. — X. V.: Rodzina A. Krzyckiego. *Przegl. Kościelny* t. 7 (1905). — A. Br. (Brückner): Krzycki Andrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41 (1908). — A. Syruczek: Ustalenie daty urodzin A. Krzyckiego. *Pam. Lit.* R. 11 (1912). —

R. Ganszyniec: Składniki średniowieczne w poezji A. Krzyckiego. *Pam. Lit.* R. 20 (1923). — R. Ganszyniec: Criciana. *Pam. Lit.* R. 20 (1923), R. 21 (1924); *Eos* 1925. — R. Ganszyniec: Pseudo--Criciana. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926),

R. 25 (1928). — E. Majkowski: Znak książkowy A. Krzyckiego. Kr. 1926. — M. Bergman: Polsko-łacińskie epitalamium. *Pam. Lit.* R. 20 (1928). — S. Dobrzycki: Na przełomie dwu światów. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928. — M. Smolarski: Opieka nad literatami w Polsce. *Tęcza* 1929 z. 23. — R. Ganszyniec: Echa pieśni goliardowej w Polsce. *Przegl. Hum.* 1930 i odb. — B. Nadolski: Z teki humanistycznej. 1. Poetycka wymiana myśli A. Krzyckiego z Neapolitańczykiem Colmuniusem. *Pam. Lit.* R. 31 (1934). — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. Brzeziński: Proces o testament prymasa A. Krzyckiego. *Księga ku czci O. Haleckiego.* W-wa 1935 i odb. — B. Nadolski: Łaciński renesans za Zygmunta Starego i jego znaczenie dla literatury polskiej. *Przegl. Klas.* 1936 s. 15. — R. G. (Ganszyniec): Criciana. *Przegl. Klas.* 1937 nr 211. — (espe): W 400-lecie śmierci A. Krzyckiego. *Młoda Awangarda* 1937 nr 5-6. — W. Pociecha: Rzym wobec starań o sprowadzenie Melanchtona do Polski. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 418. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. —

P. Van Tieghem: La Littérature latine de la Renaissance. Étude d'histoire littéraire européenne. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 4 (1944) s. 277. — A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — W. Pociecha: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 1-4. Poz. 1946-1958 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk Społ.* — C. Backvis: Un Poète latin de la Pologne humaniste André Krzycki — Andreas Cricius (1482-1537). *Latomus. Revue d'Études Latines* (Bruksela) 1947 t. 1. [Rec.: S. Kot: L'Humanisme et la renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 356 i nadb.]. — S. Skimina: Neolatina. Przyczynki do studiów nad polskimi poetami nowołacińskimi. *Pam. Lit.* R. 37 (1947) i odb. W-wa 1948; por. *Spr. PAU* 1946 nr 5. — W. Pociecha: O zjeździe w Poznaniu w roku 1530. *Pam. Bibl. Kórn.* 1947 s. 21, 30, 61, 65. — T. Grabowski: Paszkwil staropolski w epoce Renesansu (1525-1625). *Spr. PAU* 1948 nr 5. — B. Krzan: A. Krzycki, liturgista polski XVI wieku. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1948 nr 4. — J. Ujda: A. Krzycki, prymas-poeta. *Głos Katolicki* 1949 nr 23.— R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 380-381 i odb. — J. Tazbir: Echa walk klasowych XVI wieku w polskiej opinii szlacheckiej. *Przegl. Hist.* 1952 z. 2 s. 308-309. —

K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 42-43, 71; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN* s. 43-44 i in. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 179-182 i in.; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja ..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. (Zob. też: B. Nadolski: Podsumowanie dyskusji. *Odrodzenie w Polsce...*, jw., s. 257). — R. Przezdziecki: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. — K. Budzyk: Poezja polsko-łacińska pierwszej połowy XVI wieku. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — M. Walicki: Epitafium Jana Sakrana. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1 s. 44 i in. — E. Chwalewik: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — J. Sawicki: Concilia Poloniae. Źródła i studia krytyczne. VIII. Synody diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego i ich statuty. Wr. 1955. — A. Jelicz: Wstęp i wyd.: Antologia poezji polsko-łacińskiej 1470-1543. W-wa 1956 s. 32-38 i in. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 14-15, 34, 38. — J. Mosdorf: Poezje Krzyckiego w przekładzie Zygmunta Węclewskiego. *Meander* 1959 z. 1. — M. Cytowska: Nowe uwagi o humanistycznym epitalamium. *Meander* 1960 z. 10. — L. Hajdukiewicz: Im Bücherkreis des Erasmus von Rotterdam. Aus der Geschichte der Bibliophilen Beziehungen zwischen Polen und Basel im 16. Jahrhundert. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* Sonderheft 2 (1960) (=*Kwart. Historii Nauki i Techniki*) s. 92 nn. — J. Mosdorf: Uwagi o łacińskich źródłach twórczości A. Trzecieskiego. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

KRZYSZTANOWIC STANISŁAW (ok. 1577–1617)

Inne formy nazwiska: Cristanowic; Krzistanowic; Krzistanowitz.

P r a w n i k, p o l e m i s t a.

Ur. ok. 1577; syn Wojciecha, gospodarza ze wsi Zubrzy pod Lwowem. Szkoły niższe kończył we Lwowie. Na Akademię Krakowską wpisał się w 1589. Był potem prorektorem gimnazjum we Lwowie. W 1596 bawił w Gdańsku, a w 1598 wyjechał z Janem Bełżeckim do Ingolstadtu. W 1599-1601 studiował prawo w Würzburgu. Po zdobyciu stopni uniwersyteckich wrócił prawdopodobnie do Krakowa, skąd w 1603 wyruszył znów za granicę z Adamem Żółkiewskim, synowcem hetmana. 4 lipca 1603 wpisał się na uniwersytet we Fryburgu. Z kolei w 1604-1605 bawił w Lowanium, gdzie zawarł znajomość z Justem Lipsjuszem. Przebywał następnie w Moguncji, Londynie, Oksfordzie, w 1605-1609 w Paryżu i w Padwie. Po powrocie do kraju ożenił się i osiadł w Krakowie (wg S. Starowolskiego). Umarł tamże w 1617.

TWÓRCZOŚĆ

1. Disputatio canonica de sponsalibus et matrimoniis. Würzburg 1600, dr. J. Fleichsmann.

2. Disputatio iuridica de testamentis. Würzburg 1601, dr. J. Fleichsmann.

3. Polonia seu brevis descriptio statuum Regni Poloniae. Moguncja 1606, dr. J. Albinus. Przedr. w zbiorze: Respublica... Lejda 1627 (dwie ed.); toż Lejda 1642.

P r z e k ł. n i e m. pt. Curieuse Beschreibung des Königreichs Pohlen. Lipsk 1697. In. wyd.: Kr. 1697 (?).

4. Examen catholicum edicti anglicani. Paryż 1607, dr. F. Huby.

Broszura ta wywołała replikę F. Bacona, broniącego królowej Elżbiety.

5. Annotationes in libros quatuor Justiniani imperatoris institutionum. Powst. prawdopodobnie w Paryżu w 1607.
Rkps Bibl. Kórnicka sygn. 843 V 87.

L i s t y

Od J. Lipsjusza. Wyd. w: J. Lipsius: Epistolarum selectarum centuria quinta. Antwerpia 1605. Wyd. nast.: Antwerpia 1607; w: J. Lipsius: Opera... Lejda 1613; Antwerpia 1637; Antwerpia 1711.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: De claris oratoribus Sarmatiae. Florencja 1628 s. 92; wyd. 2 W-wa 1758. — F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 2. W-wa 1814 s. 222. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 129. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 640. — F. M. S. (Sobieszczański): Krzysztanowicz (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — M. Han. (Handelsman): Krzysztanowicz (Krzistanowitz, -nowic, Cristanowic) Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41 (1908). — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927 s. 205, 207. — M. Heitzman: S. Krzysztanowic i jego polemika z Baconem Werulamskim. *Ref. w Pol.* 1928 i odb. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 701; K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 316]. — U. Szumska: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938 s. 108 i in.

KUCZBORSKI WALENTY (1525–1572)

Inne formy nazwiska: Corsbocius; Valentinus Coczborski; Cuczborski; Kuczborcius; Kucborski.

T e o l o g, k a z n o d z i e j a, t ł u m a c z.

Ur. w 1525 w miasteczku Kuczborku w Płockiem; syn Zbigniewa. W 1545 wpisał się do Akademii Krakowskiej; po jej ukończeniu kształcił się dalej w kolegium w Rzymie, gdzie słuchał filozofii. W tym czasie wstąpił do stanu duchownego. Został następnie

sekretarzem kardynała S. Hozjusza i towarzyszył mu na sobór trydencki. Z kolei był archidiakonem pomorskim, kanonikiem warmińskim i kanonikiem katedralnym krakowskim. W końcu został sekretarzem króla Zygmunta Augusta. Przyjaźnił się m. in. z Marcinem Kromerem i Tomaszem Treterem. Zmarł 4 października 1572 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Concilium tridentinum sub Pio papa quarto, anno 1562 celebratum. Wg Estr.

Rkps w jęz. łac. zawierający historię soboru w Trydencie.

2. Przestroga przeciw konfederacji, którą pisał ksiądz Walenty Kuczborski, kanonik krakowski, do króla Augusta 1569. Wyd.: J. Muczkowski: Walenty Kuczborski. *Dwutyg. Lit.* 1844 i odb. w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 1. Kr. 1845; wyd. kryt. B. Ulanowski: Sześć broszur politycznych z XVI w. Kr. 1921 *BPP* nr 76.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 82.

3. Deliberatio episcopo Cracoviensi anno 1571 exhibita. Wyd. B. Ulanowski, jw. poz. 2.

Rkps w tzw. Libri archivi kapituły krakowskiej t. 7.

4. Na lament Jeremiasza proroka wykład bardzo osobliwy z naukami zbawiennymi. Wyd. J. K. Żupański pt. Wykład na lament Jeremiasza proroka. Poz. 1843.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 82.

Przekłady

Katechizm albo nauka wiary i pobożności krześcijańskiej. Kr. 1568, dr. M. Szarffenberger.

Oryginał w jęz. łac. powst. w 1562-1563 jako praca zbiorowa.

Przekład pol. Kuczborskiego został w nast. latach zastąpiony innym, dokonanym z polecenia prymasa S. Karnkowskiego, pt. Katechizm rzymski, to jest nauka chrześcijańska. Kalisz 1603.

Listy

1. Dwa listy łac. do S. Karnkowskiego. Ogł. w: S. Karnkowski: Epistolae illustrium virorum. Kr. 1578; in. wyd. zob. KARNKOWSKI S., Prace edytorskie poz. 1.

2. Dwadzieścia listów do S. Mariciusa i od niego z 1553-1555. Ogł. S. Kot: Szymona Mariciusa z Pilzna korespondencja z l. 1551-1555. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* S. II t. 1 nr 2 (1929).

3. List do M. Kromera, dat. 13 lipca 1570. Rkps Bibl. Jagiel. nr 28 II k. 61a.

4. List od J. Lubodzieskiego, dat. 18 lutego 1555. Rkps Bibl. Seminarium Duchownego w Pelplinie nr 292 (9).

OPRACOWANIA

I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. K. ŻUPAŃSKI: Wstęp do wyd.: Wykład na lament Jeremiasza proroka. Poz. 1843. — J. MUCZKOWSKI: Walenty Kuczborski. *Dwutyg. Lit.* 1844 i odb. w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Z. 1. Kr. 1845. — L. ŁĘTOWSKI: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 64-65; toż pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — A. SOZAŃSKI: Kuczborski i Skarga rozpatrywani pod względem języka. Wiedeń 1859. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Kuczborski (Walenty). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — Kuczborski Walenty. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878). — T. GRABOWSKI: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. 1536-1612. Kr. 1913. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 12 (1913) s. 103]. — B. ULANOWSKI: Walenty Kuczborski, kanonik krakowski (†1572). *Spr. AU* 1913 nr 6. — S. KOT: Wstęp i wyd.: Szymona Mariciusa z Pilzna korespondencja z lat 1551-1555. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* S. II t. 1 nr 2 (1929). — S. KUTRZEBA: Opis rękopisów i uwagi. Wstęp do wyd.: Sześć broszur politycznych z XVI i początku XVII stulecia. Kr. 1921 *BPP* nr 76. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. —

Ł. KURDYBACHA: Historia reformacji w Polsce. Stan badań i postulaty. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953) s. 28. — Z. KACZMARCZYK: Typ i forma państwa polskiego w okresie demokracji szlacheckiej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955 s. 51-52; por. Z. KACZMARCZYK: Typ i forma..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. KORANYI: Rys stosunków ustrojowych i prawnych w państwach europejskich i w Rzeczypospolitej Polskiej w XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955; por. K. KORANYI: Zarys stosunków ustrojowych i prawnych w Europie i Rzplitej Polskiej w XVI w. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — B. SUCHODOLSKI: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*,

jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 151-152 i osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce w XVI w. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2. [Rec.: W. Urban. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 246, 247].

KULIGOWSKI MATEUSZ IGNACY (druga połowa XVII w.)

Wierszopis, tłumacz.

Piastował urzędy: plebana brzozowskiego (już w 1675), dziekana wołkowyskiego (przynajmniej od 1688), proboszcza i plebana wołpińskiego (już w 1688 — jeszcze w 1699), wreszcie archidiakona bakowieńskiego i protonotariusza apostolskiego (1694). Służył Sapiehom. Możliwe, że był wykładowcą nauk wyzwolonych i filozofii. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dźwięk Marsa walecznego w walnej ekspedycji chocimskiej i otrzymanego w r. 1673 nad Turkami zwycięstwa. Wil. 1674, Druk. OO. Franciszkanów (wg Estr. 1675).

2. Demokryt śmieszny albo śmiech Demokryta chrześciańskiego z tego świata. Wil. 1699, Druk. Akademicka T. J. Fragm. przedr. J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957.

Zbiór anegdot, powiastek i wierszy herbowych.

Przekłady

1. Jan (mnich palestyńskiego klasztoru Św. Sabby z w. VII): Królewic indyjski w polski strój przybrany albo Historia o świętym Jozafacie królewicu indyjskim i o świętym Barlaamie pustelniku pustyniej Sennaar nazwanej. Kr. 1688, dr. M. A. Schedel. Podobiznę wstępu podał Z. Gloger: Encyklopedia staropolska. T. 4. W-wa 1903 s. 149.

Dosłowne tłumaczenie — z własnymi, wyodrębnionymi drukiem dodatkami — łac. przekładu Jakuba Billiusza Pruneusza Cenobiarchy (1593) z greckiego oryginału.

2. Piotr Besseusz (Besse): Heraklita chrześciańskiego albo grzesznika pokutującego lamenta. W-wa (1694), Druk. Kolegium Pijarów. (Wg Estr. pt. Heraklit chrześciański... to jest Lament grzesznika pokutującego).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — E. Słowacki: Dzieła. T. 3. Wil. 1826 s. 163-166. — A. Brückner: Kuligowski Mateusz Ignacy. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41 (1908). — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII wieku. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 183. — I. H. Rendel Harris: The Sources of Barlaam and Joasaph. *The Bulletin of the John Rylands Library* t. 9 (1925). — (ak.): O staropolskich rebusach słów kilkoro. *Polonia* 1929 nr 1643 Dod. pt. *Przyj. Rodziny*. — J. Krzyżanowski: Facecje, zagadki i bajki ks. M. I. Kuligowskiego. *Lud* t. 11 (1932) i odb. 1933. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — J. Krzyżanowski: Dziewica-trup. *Pam. Lubelski* t. 2 (1934) i odb.; przedr. w książce: Paralele. W-wa 1935 s. 217 i in. — J. Janów: Wstęp do wyd: S. Piskorski: Żywot Barlaama i Jozafata. Lw. 1935 *Zabytki Piśmiennictwa Pol.* t. 6.

KUNICKI WACŁAW (1580—po 1640)

Pisarz-moralista.

Ur. 1580 w Wielkich Kunicach (Opoczyńskie) w rodzinie szlacheckiej herbu Bończa; syn Wacława. Studiował w Akademii Zamojskiej. Był kanonikiem łowickim i proboszczem opoczyńskim. Zmarł po 1640.

TWÓRCZOŚĆ

Obraz szlachcica polskiego. Kr. 1615, dr. dziedzice J. Siebeneichera. Wyd. nast.: pt. Eques polonus, sive almae nobilitatis polonae... vera effigies. Kr. 1645 (z tekstem łac.); wyd. bezimiennie pt. Szlachcic polski. Kr. 1674.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — A. Br. (Brückner): Kunicki Wacław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908).

KURZELOWCZYK MALCHER (druga połowa XVI w.)

Inna forma nazwiska: Maycher z Kurzelowa (z Kurzylowa).

Tłumacz.

Pochodził z Kurzelowa pod Częstochową. Miał jakieś związki z Mikołajem Wolskim, starostą krzepickim. Inne szczegóły nieznane.

Uwaga: R. Kotula utożsamiał go z Malchrem Pudłowskim (zob.).

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

Ovidius albo przeciwko płomienistej miłości ksiąg dwoje... w polski język z łacińskiego przełożone. Kr. (1584), dr. M. Wirzbięta (przypuszczalnie dwie ed.). Przedr. R. Skulski. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/1926); fragm. trzeciego ark. znaleziony w jakiejś oprawie w Bibl. Baworowskich przedr. R. Kotula: Z dziejów tłumaczeń Owidiusza w Polsce. *Pam. Lit.* R. 24 (1927).

Unikat (silnie zdefektowany) Bibl. Krasińskich, zniszcz. 1944.

OPRACOWANIA

R. Skulski: Ovidius albo przeciwko płomienistej miłości ksiąg dwoje. *Pam: Lit.* R. 22/23 (1925/1926). — R. Kotula; Z dziejów tłumaczeń Owidiusza ..., jw.

z KWERFURTU BRUNO (ok. 974-978 – 1009)

Hagiograf.

Ur. ok. 974-978 w Kwerfurcie; syn grafa Brunona i Idy. Przypuszczalnie w 985-994 uczył się w Magdeburgu pod kierunkiem magistra Gedeona, razem z Wojciechem Sławnikowicem i Thietmarem; poznał teologię i literaturę starożytną. Zapewne w 995 został przyjęty na dwór cesarski. Wcześnie został kanonikiem magdeburskim, a w 997 sekretarzem cesarza Ottona III. Wstąpił prawdopodobnie do zakonu benedyktynów na początku 998 i przebywał w klasztorze ŚŚ. Bonifacego i Aleksego na Awentynie, następnie — od początku 1001 — w eremie Pereum pod Rawenną. W 1002 zgłosił się w Rzymie u papieża prosząc o licencję na pracę misyjną. Z początkiem 1003 był w Ratyzbonie u Henryka II, za którego zgodą uzyskał w lutym 1004 w Merseburgu sakrę biskupa misyjnego. W 1004 udał się na misję do Siedmiogrodu. Możliwe, że na przełomie 1005-1006 znalazł się po raz pierwszy w Polsce, skąd zapewne zimą 1006-1007 udał się ponownie na Węgry, a stąd na Ruś, gdzie przez kilka miesięcy 1008 szerzył chrześcijaństwo wśród Pieczyngów. Jesienią 1008 przybył do Polski i związał się z Bolesławem Chrobrym. Zginął śmiercią męczeńską jako misjonarz wśród Jadźwingów 9 marca 1009.

TWÓRCZOŚĆ

1. Vita quinque fratrum. Wg W. Meysztowicza powst. w 1005-1006, wg in. w 1008, w Polsce (przypuszczalnie w Międzyrzeczu). Wyd.: wg zapisu z pocz. XIII w. wyd. E. Kade. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 15 (1888); wyd. W. Kętrzyński. *Monumenta Poloniae Historica* t. 6 (1893) i odb. Lw. 1892; przedr. D. Bernardo Ignesti pt. S. Bruno di Querfurt, Vita de cinque fratelli. Edizioni Camaldolesi 1951.

Fragm. przekł. pol.: M. Sczaniecki, W. Korcz: Dzieje ziemi lubuskiej w wypisach. W-wa 1958.

Unikalny odpis rkps Staatsbibliothek w Berlinie sygn. Ms. Theol. lat. oct. 162. Wiad. o nieznanym fragm. Vita podał W. Semkowicz. *Kwart. Hist.* 1915 s. 481.

2. „Epistola... ad Henricum regem". Powst. na przełomie 1008-1009 w Polsce. Wyd. z błędnego odpisu A. Hilferding. *Russkaja biesieda* (Moskwa) 1856 nr 1;

przedr. w art.: O Bolesławie Chrobrym nowe świadectwo współczesne. *Bibl. Warsz.* 1856 t. 4. — Wyd. F. Miklosich. *Slavische Bibliothek.* T. 2. Wiedeń 1858. — Wyd. (z podobizną) A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864).

Przekł. pol.: J. Papłoński. *Gaz. Warsz.* 1856 nr 155, 158, 162; przedr. *Bibl. Warsz.*, jw.; fragm. przekł. pol. ogł. S. Zakrzewski: Bolesław Chrobry Wielki. Lw. 1925 s. 261-263.

Przekł. niem. dzieł Brunona ogł. H. G. Voigt: Brun von Querfurt. Stuttgart 1907.

Przekł. ros. ogł. A. Hilferding przy wyd., jw.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Passio sancti Adalberti episcopi et martyris. (Inc.: Nascitur purpureus flos...). Powst. w 1002-1006 w Rzymie i w Niemczech w dwóch red., obszerniejszej i skróconej. Chronologicznie wcześniejsza jest przypuszczalnie red. obszerniejsza.

Wydania: Red. obszerniejsza: wyd. L. Surius: De probatis sanctorum historiis. T. 2. Kolonia 1571 (szereg ed.). — Wyd. A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864) (z wariantami red. skróconej i podobizną). — Wyd. J. Emler. *Fontes Rerum Bohemicarum* t. 1 (1873). — Fragm. ogł. M. Toeppen: De passione sancti Adalberti narrationes III. 2. Aus der Vita s. Adalberti des Erzbischofs Brun. *Scriptores Rerum Prussicarum* t. 1 (1861).

Red. skrócona: wyd. z rkpsu praskiego z XIV w. G. Henschel. *Acta Sanctorum* (oo. bollandystów), Aprilis, t. 3 (1675). — Z rkpsu z XII w. wyd. G. H. Pertz. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 4 (1841). — Wersję odmienną, z rkpsu Bibl. Uniw. Praskiego, Cod. XIII. D. 20, z przekł. niem. wyd. A. Kolberg: Die Vita II S. Adalberti vom hl. Bruno nach der Prager Handschrift XIII. *Zeitschrift f. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 15 (1905).

Fragm. przekł. pol.: S. Lisiecki: Św. Wojciech w katedrze gnieźnieńskiej. Poz. 1915 s. 40-47.

Przekł. czeski: J. Vilikovský pt. Život a utrpení svatého Vojtěcha biskupa a mučedníka. Břevnov 1935.

Autorstwo Brunona wbrew opinii ogółu badaczy kwestionował W. Kętrzyński.

Zob. też: Bibliotheca hagiographica latina antiquae et mediae aetatis. Bruksela 1898/1899 s. 8.

2. „Liber de passione sancti Adalberti". Utwór zaginiony. Zawierał m. in. opis zjazdu gnieźnieńskiego w 1000. Wyciąg z niego podał Anonim tzw. Gall w rozdz. 6 księgi I swej Kroniki.

Wg S. Kętrzyńskiego korzystał z tego żywota również interpolator kroniki Ademara z Chabannes, piszący w XI w., co wg G. Labudy wątpliwe. Autorstwo Brunona przyjmowali m. in. W. Kętrzyński, H. G. Voigt, J. Fijałek, G. Labuda, M. Plezia.

Zob. też: M. Plezia: Najstarszy zabytek historiografii polskiej. (Zaginiony żywot św. Wojciecha). *Przegl. Hist.* 1952 z. 3/4.

OPRACOWANIA

Monografia: H. G. Voigt: Brun von Querfurt, Mönch, Eremit, Erzbischof der Heiden und Märtyrer. Stuttgart 1907. [Rec.: F. Hýbl. *Český časopis historický* 1907; K. Löffler *Historisches Jahrbuch* 1908; M. Wehrmann. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1908; K. Kauffungen. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* 1909; A. P. *Analecta Bollandiana* 1908; F. H. *Český časopis historický* 1909].

G. H. Pertz: Wstęp do wyd.: Passio... *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 4 (1841). — A. Bielowski: Wstęp do wyd.: Passio... *Monumenta Poloniae Historica* t. 1 (1864). — A. Bielowski: Wstęp do wyd. „Epistola...". Tamże. — E. Kade: Wstęp do wyd.: Vita quinque fratrum. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 15 (1888). — S. Karwowski: Św. Brunon z Kwerfurtu. Szkic historyczno-biograficzny. Poz. 1891. [Rec.: W. Abraham. *Kwart. Hist.* 1897]. — F. Hýbl: Brun Querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha. *Český časopis historický* 1892. — W. Abraham: Organizacja kościoła w Polsce do połowy XII wieku. Lw. 1893 s. 75-86. — W. Kętrzyński: Wstęp i wyd.: Vita quinque fratrum, jw. Twórczość poz. 1. [Rec.: A. Lewicki. *Kwart. Hist.* 1894]. — R. Kaindl: Canaparius und Brun. *Mitteilungen d. Vereins f. d. Geschichte d. Deutschen in Böhmen* t. 32 (1894). — W. Kętrzyński: Najdawniejsze żywoty św. Wojciecha i ich autorowie. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 37 (1899) i odb. Kr. 1898; por. *Spr. AU* 1898 nr 3. — W. Kętrzyński: Przyczynki do historii Piastowiczów i Polski Piastowskiej. *Rozpr.* ..., jw. t. 37 (1899) i odb. — H. G. Voigt: Bruno von Querfurt und seine Zeit. Halle nad Salą 1901. — S. Kętrzyński: O palliuszu biskupów polskich XI wieku. *Rozpr.* ..., jw. t. 43 (1902) s. 249-251 i odb. — S. Kętrzyński: O zaginionym żywocie świętego Wojciecha. Tamże i odb. — H. G. Voigt: Der Verfasser der römischen Vita des hl. Adalbert. Eine Untersuchung mit Anmerkungen über die

anderen ältesten Schriften über Adalbert, sowie einige strittige Punkte seiner Geschichte. Praga 1904 s. 38, 50. — T. Wojciechowski: Eremici reguły św. Romualda, czyli benedyktyni włoscy, w Polsce XI wieku. W: Szkice historyczne jedynastego wieku. Kr. 1904; wyd. 2 W-wa 1925; wyd. 3 W-wa 1951. [Rec.: W. Abraham. *Kwart. Hist.* 1904]. — A. Kolberg: Die Vita II S. Adalberti... *Zeitschrift f. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* t. 15 (1905). [Rec. F. Hýbl. *Český časopis historický* 1906; A. P. *Analecta Bollandiana* t. 25 (1906)]. — H. G. Voigt: Brun von Querfurt und seine Zeit. *Neujahrsblätter... d. Historischen Kommission f. Sachsen* t. 33 (1909).— R. Teuffel: Individuelle Persönlichkeitsschilderung in den deutschen Geschichtswerken des 10. und 11. Jahrhunderts. Berlin 1914. —

S. Zakrzewski: Bolesław Chrobry Wielki. Lw. (1925). [Rec.: E. Maschke. *Altpreussische Forschungen* 1933 s. 148-149]. — J. Fijałek: Żywoty, pasje i cuda św. Wojciecha. *Pam. IV Zjazdu Historyków Pol. w Poz.* Lw. 1925. — Z. Karwowska: Działalność św. Brunona z Kwerfurtu na gruncie polskim w związku z ideologiczną podstawą państwa Bolesława Chrobrego. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* t. 21 (1928). — L. Koczy: Misja św. Brunona wśród Swigiów. *Roczniki Misjologiczne* 1932/1933. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — L. Koczy: Misje polskie w Prusach i na Pomorzu za czasów Bolesławów. *Roczniki Misjologiczne* 1934. — R. Holinka: Wstęp do: Život a utrpení svatého Vojtěcha... Przeł. Jan Vilikovský. Břevnov 1935. [Rec.: Km. *Mysterium Christi* 1934/1935 nr 7/8 s. 208-209; Z. K. *Český časopis historický* 1935 z. 3/4]. — E. Kucharski: Tak zwana Passio sancti Adalperti a św. Bruno z Kwerfurtu. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 17 (1937). [Rec.: Šik. *Český časopis historický* 1938]. — F. Świątek: Z dziejów polskiego żywotopisarstwa świętych. Lubl. 1937. [Rec.: J. Birkenmajer. *Nowa Książka* 1937 s. 461]. — J. H. Retinger: Polska w cywilizacji świata do końca XIX wieku. W-wa 1937 s. 28-30. — J. Widajewicz: Bruno z Kwerfurtu. *Pol. słownik biogr.* t. 3 (1937). — A. Rhode: Ein Wegweiser der ältesten polnischen Ostpolitik: Bruno von Querfurt (970-1009). *Deutsche Gestalter und Ordner im Osten.* Lipsk 1942. —

G. Labuda: Studia nad początkami państwa polskiego. Poz. 1946. — S. Kętrzyński: O zaginionej metropolii z czasów Bolesława Chrobrego. W-wa 1947. [Rec.: F. Dvorník. *Teki Hist.* 1947 nr 2]. — J. Mitkowski: Św. Wojciech a jego bezpośredni następcy w męczeństwie. *Święty Wojciech 997-1947. Księga pam.* Gniezno 1947. — E. Kucharski: Pierwszy pisarz polsko-łaciński. Brunon z Kwerfurtu (*972 +21 VIII 1009) i początki piśmiennictwa w Polsce. *Spr. Tow. Nauk. w Tor. 1948.* Tor. 1950. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — Z. Wojciechowski: Z dziejów pośmiertnych Bolesława Chrobrego. Punkt wyjścia i pierwsze wieki legendy. *Życie i Myśl* 1951 nr 11/12 s. 482 nn. i nadb. — M. Plezia: Najstarszy zabytek historiografii polskiej. (Zaginiony żywot św. Wojciecha). *Przegl. Hist.* 1952; przedr. w książce: Od Arystotelesa do „Złotej legendy". W-wa 1958. [Rec.: H. D. (Dąbrowski). *Studia Źródłoznawcze* 1 (1957)]. — B. Barbatti: Der Heilige Adalbert von Prag und der Glaube an den Weltuntergang im Jahre 1000. *Archiv f. Kulturgeschichte* t. 35 (1953). [Rec.: R. Spunar. *Listy filologické* t. 78 (1953) s. 158]. — H.-D. Kahl: Die Bemerkungen über Brun von Querfurt. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1953. — H.-D. Kahl: Compellere intrare. Die Wendenpolitik Bruns von Querfurt im Lichte hochmittelalterlichen Missions- und Völkerrechts. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1955. — J. Karwasińska: Drzwi gnieźnieńskie a rozwój legendy o świętym Wojciechu. *Drzwi gnieźnieńskie.* T. 1. Wr. 1956 s. 30 nn. — W. Meysztowicz: Koronacje pierwszych Piastów. *Sacrum Poloniae Millennium.* T. 3. Rzym 1956. [Rec.: T. Grudziński. *Kwart. Hist.* 1960]. — R. Wenskus: Brun von Querfurt und die Stiftung des Erzbistums Gnesen. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1956 z. 4. — R. Wenskus: Studien zur historisch-politischen Gedankenwelt Bruns von Kwerfurt. Monachium 1956. [Rec.: E. Donnert. *Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft* t. 4 (1956); G. Rhode. *Zeitschrift f. Ostforschung* 1958 z. 2; W. Wójcik. *Prawo Kanoniczne* 1958 nr 1/2]. — W. Meysztowicz: Szkice o świętym Brunonie-Bonifacym. *Sacrum Poloniae Millennium* (Rzym) t. 5 (1958). [Rec.: T. Grudziński. *Kwart. Hist.* 1960]. — H. Kapiszewski: Eremita Świrad w Panonii. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 10.

KWIATKIEWICZ JAN (1630–1703)

Teoretyk wymowy, dziejopis, wierszopis.

Ur. w 1630 w Małopolsce. W 1645 wstąpił do zakonu jezuitów. Przez wiele lat uczył wymowy, gramatyki, filozofii i matematyki w kolegiach jezuickich w Kaliszu, Brześciu, Lublinie i Lwowie. W 1680 został powołany na rektora kolegium w Sandomierzu, następnie był prepozytem domu profesów, wreszcie rektorem w Jarosławiu. Zmarł 23 marca 1703 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Svada civilis. Lubl. 1672, Druk. Kolegium T. J. Wyd. nast.: Wr. 1679; Kalisz 1682; Kalisz 1689; Praga 1690; Kalisz 1697; Kolonia 1697; Praga 1708; Praga 1718; Kolonia 1720; Wr. b. r.
2. Phoenix rhetorum. Kr. 1672, Druk. Schedeliana. Wyd. nast.: Kalisz 1682; Praga 1690; Wr. b. r.
3. Laurus prodroma ad coronam, seu carmen triumphale Victori Orientis. B. m. 1674. (Poemat na cześć Jana Sobieskiego).
4. Eloquentia reconditior. Poz. 1689, Druk. Kolegium T. J. Wyd. nast. Praga 1692.
5. Roczne dzieje kościelne od roku Pańskiego 1198 aż do lat naszych. Kalisz 1695, Druk. Kolegium T. J.
6. Suplement Rocznych dziejów... B. m. r. (1706 ?).

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 89. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 383-390. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Kwiatkiewicz (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3 cz. 2. Lw. 1902. — M. Janik: Z dziejów wymowy w wieku XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 78-80. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933.

KWIATKOWSKI MARCIN (zm. ok. 1585)

Inne formy nazwiska: Quiatkovius; Martinus Qwiatkovius de Rozicze; Quiatkowski; Marcin Qwjatkowski z Rozycz; Płachta.

Teolog luterski, pedagog.

Pochodził z rodziny szlacheckiej. Był nieślubnym synem Wojciecha Lutomirskiego, brata głośnego innowiercy Stanisława. W 1553 zapisał się na uniwersytet w Królewcu, będąc równocześnie tłumaczem w kancelarii księcia pruskiego. Przyjaźnił się z O. Trepką i J. Seklucjanem. W 1556 miał powierzoną opiekę nad drukiem konfesji swego stryja Stanisława Lutomirskiego. Po krótkim pobycie w Lutomirsku powrócił w 1557 do Królewca; w 1560 udał się do Wittenbergi i w tym samym roku wstąpił na uniwersytet lipski. Tutaj, za namową F. Melanchtona, zabrał się do przekładu *Confessio*. Rozpoczęty druk dzieła został wstrzymany na skutek interwencji senatu uniwersyteckiego w Królewcu. Po ukończeniu druku w Lipsku, mimo ponownego protestu, książę pruski zezwolił na rozpowszechnienie dzieła. Przekład był polecany przez M. Reja i przedstawiony królowi na sejmie piotrkowskim w 1562/1563. Po powrocie do kraju Kwiatkowski przyjął początkowo służbę na dworze króla Zygmunta Augusta, następnie był nauczycielem języka polskiego przy młodym księciu pruskim Albrechcie Fryderyku i z kolei został jego dworzaninem. W 1565 był tłumaczem i sekretarzem dla spraw polskich u księcia pruskiego. W 1577 mieszkał we własnej wiosce Kwiatkowie. Zmarł prawdopodobnie w 1585.

Wg. F. M. Sobieszczańskiego—po powrocie do Polski przebywał na dworze Szafrańców i tu przeszedł na kalwinizm. Wg G. Korbuta—miał być pochodzenia nieszlacheckiego; urodzony w Różycach,

w Sieradzkiem; nazwisko jego było prawdopodobnie przybrane, gdyż jego synowie używali nazwiska czy też przydomka Płachta.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wszystkiej Lifflanckiej ziemie, jako przed tym sama w sobie była, krótkie a pożyteczne opisanie. Królewiec 1567, dr. J. Daubmann. Wyd. Z. Celichowski. Książeczki rozkoszne... o poczciwym wychowaniu... dziatek 1564 i Wszystkiej Lifflanckiej ziemi... opisanie 1567. Kr. 1889 *BPP* nr 3. Przedr. homogr. T. Działyński. Paryż b. r.

2. Libellus fere aureus latissimum usum et maximam utilitatem linguae slavonicae fideliter demonstrans. Królewiec 1569, dr. J. Daubmann.

3. Libellus sive praefatio in serenissimam... Jagellonissam nativam genealogiam. Królewiec 1577, dr. J. Osterberger.

4. Nadobna pieśń o błogosławionym a najjaśniejszym książęciu panie a panie Stefanie, pierwszym z łaski Bożej monarsze polskim, królu galickim i lodomirskim... Królewiec 1577.

Przekłady

1. Confessio Augustanae fidei. To jest wyznanie wiary krześciańskiej... z łacińskiego języka na polski... przełożone. (Królewiec-Lipsk) 1561.

2. P. P. Vergeriusz: Xiążeczki rozkoszne a wielmi użyteczne o poćciwym wychowaniu i w rozmaitych wyzwolonych naukach ćwiczeniu królewskich, xiążęcych, slacheckich i inszych stanów dziatek. Królewiec 1564, dr. J. Daubmann. Przedr. Z. Celichowski, jw. Twórczość poz. 1. Fragm. pt. O potrzebie wykształcenia artystycznego przedr. W. Tomkiewicz: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4.

OPRACOWANIA

E. Słowacki: Rozbiory pisarzów. Pisarze polscy dawni i poźniejsi. Dzieła. T. 3. Wil. 1826 s. 39-41. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — Rzadkie dzieła polskie. *Przyj. Ludu* 1842 nr 45. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — W. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Kwiatkowski (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — Z. Celichowski: Wstęp i wyd.: Książeczki rozkoszne... Kr. 1889 *BPP* nr 3. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1890]. — Z. Celichowski: Przyczynek do życiorysu M. Kwiatkowskiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 6 (1890) i odb. [Rec.: J. Sembrzycki. *Altpreussische Monatsschrift* 1890]. — N. N. Lubowicz: Albrecht giercog prusskij i rieformacija w Polsze. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija.* Cz. 240 otd. 2 nr 8 i odb. Petersb. 1885. — T. Sierzputowski: Kartki z dziejów stosunków polsko-pruskich w XVI stuleciu. W-wa 1902 s. 89-91. — P. Chmielowski: Kwiatkowski Marcin. *Enc. wychowawcza.* T. 6 (1903). — T. Wotschke: J. Radomski und M. Quiatkowski. *Altpreussische Monatsschrift* 1915. — J. Lehmann: Konfesja sandomierska na tle innych konfesji w Polsce 16 w. W-wa 1937 s. 44 nn. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 129 i osob.: W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. ,,Odrodzenie w Polsce''*; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — P. Zwoliński: Uwagi o języku Marcina Bielskiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. P. Zwoliński: Uwagi... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955. *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4.

KWIATKOWSKI PIOTR (1664—1747)

Wierszopis.

Ur. w 1664. Należał do zakonu jezuitów. Pod koniec życia był prefektem kościoła Św. Piotra w Krakowie. Zmarł 30 kwietnia 1747 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Theatrum życia ludzkiego, w historycznych ekshibicjach na widok publiczny... wystawione. Kr. 1736. (Istnienie tego wydania niepewne). Wyd. nast.: Kalisz 1740; Kalisz 1744. Fragmenty z powieści o Gryzeldzie przytacza L. Bernacki: Przyczynek do dziejów dawnej powieści polskiej. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 582--583.

2. Collectanea ascetica exercitiis spiritualibus S. Ignatii Fundatoris Societatis Jesu accommodata ex doctrina Sacrae Scripturae, SS. Patrum, aliorumque Divorum heroicis gestis ac selectioribus historiis desumpta, ad declinandum a malo vitiorum ad faciendum bonum virtutum tam theologicarum, quam moralium de quibus hic luculenter agitur, excitantia, concionatoribus quoque, exhortatoribus, piisque discursibus perutilia, publico usui proposita. Augsburg 1741. Wyd. nast. Kr. 1741.

P r z e k ł a d y

M. d'Agreda: Miasto święte niedościgłymi tajemnicami ubłogosławione, cud cudów, przepaść łask wszechmocności, mądrości, miłości Boskiej, życia przedziwnej Matki wcielonego Boga Marii, królowy naszej, na oświecenie świata, kościoła Bożego pociechę i całego narodu ludzkiego zbawienie, Wielebnej Marii de Jesu zakonu Franciszka S. de Observantia ksieni w mieście Agreda objawione, a teraz wyraźną krótkością do druku podane. Cz. 1-3. Kalisz 1731. Wyd. nast.: Lubl. (po 25 maja 1732); Kalisz 1750.

Przekł. z jęz. hiszpańskiego.

P r a c e e d y t o r s k i e

Historia Veteris et Novi Testamenti, quae stilo claro et solido conscripta, SS. Patrum textibus illustrata, aliorumque authorum floribus exornata, compendiose et dilucide collecta. Augsburg 1741.

OPRACOWANIA

AN. B. RADO (RADOSZKOWSKI): Kilka słów o ks. P. Kwiatkowskim. *Muz. Dom.* 1836 z. 22. — J. BROWN: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861 t. 32; wyd. osob. Poz. 1862. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Kwiatkowski (Piotr). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — Kwiatkowski Piotr. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 11 (1878). — L. BERNACKI: Przyczynek do dziejów dawnej powieści polskiej. *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — A. Br. (BRÜCKNER): Kwiatkowski Piotr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908-1909).

L

LASOCKI MIKOŁAJ (ok. 1380–1450)

M o w c a.

Ur. ok. 1380. Był synem Michała i Grzymisławy, krewnym i uczniem Pawła Włodkowica. Pochodził z drobnoszlacheckiego rodu Dołęgów, dziedziców wsi Lasotki pod Dobrzyniem nad Wisłą. Studia ukończył prawdopodobnie w Krakowie. Będąc już notariuszem publicznym występował w 1422 w procesie Polski z Zakonem Krzyżackim. W 1423 został sekretarzem królewskim w kancelarii Stanisława Ciołka.

Od 1424 nieprzerwanie pełnił odpowiedzialne funkcje dyplomatyczne. W 1425 i 1431 posłował do Rzymu; po raz trzeci był w Rzymie w 1434. W 1434-1438 przebywał jako poseł (przez pewien czas razem ze Stanisławem Ciołkiem i Janem Lutkiem z Brzezia) na soborze w Bazylei, gdzie 5 listopada 1434 złożył obediencję w imieniu państwa polskiego, a niebawem ostro wystąpił przeciw intrygom krzyżackim. Od 8 lipca do 29 października 1435 uczestniczył jako członek delegacji soboru na kongresie w Arras, godzącym Francję z Anglią i Burgundią. W Bazylei przebywał jeszcze w końcu kwietnia 1436. Był zdecydowanym i wybitnym koncyliarystą, co — mimo silnego poparcia królewskiego — spowodowało, że Eugeniusz IV odmówił w czerwcu zgody na objęcie przezeń biskupstwa poznańskiego. Lasocki, zajęty wraz z Grzegorzem z Sanoka u boku Władysława III na Węgrzech sprawami węgiersko-tureckimi, sam zarzucił wniesioną do soboru apelację. W 1441 był — oprócz panów węgierskich —

jednym z namiestników królewskich w Budzie. Następnie, pod wpływem legata Cezariniego, odszedł od koncyliaryzmu na rzecz inspirowanych przez papiestwo planów antytureckich. W 1443 posłował do cesarza Fryderyka w sprawie przymierza przeciw Turcji. Po klęsce warneńskiej pozostał na Węgrzech u Jana Hunyadego. W 1448 posłował od niego do Mikołaja V. W Rzymie i indziej przebywał dłuższy czas, pozyskując przyjaźń papieża-humanisty, który 17 lipca 1449 nadał mu wakujące biskupstwo kujawskie i zamierzał go powołać do kolegium kardynałów. Lasocki, będąc w 1424 kanonikiem, następnie dziekanem kapituły krakowskiej, odrzucił w 1449 ofiarowane przez Hunyadego arcybiskupstwo kołockie i bachieńskie oraz nie zgodził się na proponowaną mu godność prymasa.

Był niepospolitym prekursorem humanizmu w Polsce. Zasłynął zwłaszcza jako mowca. We Włoszech i w Bazylei nawiązał bliskie stosunki z wybitnymi humanistami Janem Aurispą i Eneaszem Sylwiuszem Piccolominim; przyjaźnił się z Poggio Bracciolinim, a zwłaszcza z Guarino Guarinim z Werony, poznanym wiosną 1437, któremu posyłał do Ferrary na naukę młodych Polaków (głównie swych krewnych) jako ich mecenas. Jego domownikiem i sekretarzem był humanista Andrzej Pallacio. W Rzymie skupiał wokół siebie polskich studentów. Uciekając stamtąd przed zarazą zmarł 9 września 1450 w Terni pod Camerino.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa w Arras 5 sierpnia 1435. Rkps Bibl. Nationale w Paryżu nr 1448. Fot. rkpsu oraz francuski przekł. ogł. Z. Lasocki: Un Diplomate polonais au congrès d'Arras en 1435. Paryż 1928 s. 67-72.

2. Mowa w Rzymie 9 grudnia 1448. Ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841 s. 390-396 (z błędami i mylną datą 1442). Wyd. nast.: wyd. J. Szujski. *Codex Epistolaris Saeculi Decimi Quinti* t. 2 cz. 2 (1876) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 2, s. 51-54.

Przekł. pol. *Athenaeum* 1845; przedr. *Złota przędza*. T. 4. W-wa 1887.

L i s t y

1. Do Zbigniewa Oleśnickiego, dat. z Rzymu 10 grudnia 1448. Wyd. J. Szujski. *Codex*..., jw. Twórczość poz. 2, s. 50.

Rkps Bibl. Jagiel. Cod. fol. nr 48.

2. Listy z 1437-1450 od Zbigniewa Oleśnickiego oraz Stefana de Catis, Jana Hunyadego i nieznanych; inne pisma dotyczące M. Lasockiego. Wyd. A. Sokołowski, J. Szujski, A. Lewicki. *Codex*..., jw. Twórczość poz. 2; t. 2 (1891) *Monumenta*..., jw. t. 12; t. 3 (1894) *Monumenta*..., jw. t. 14.

3. Od Guarina z Werony. Pełne wyd.: R. Sabbadini: Epistolario di Guarino Veronese. T. 1-3. Wenecja 1916 *Miscellanea di Storia Veneta* S. 3. Czternaście listów ogł. J. Brüstigerowa: Guarino a Polska. *Kwart. Hist.* 1925. Dwa listy przedr. I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Rkpsy Bibl. Jagiel. nr 62, 173, 1956.

Teksty z odmiankami (nieuwzględnione): kod. Bibl. Cystersów w Mogile nr 630 k. 24-27.

4. Od syna Guarina, dat. z Ferrary 1448 lub pocz. 1449. Ogł. J. Brüstigerowa, jw. poz. 3, s. 76-77.

Inne listy ogł. J. G. Schwandtner. *Scriptores Rerum Hungaricarum*. T. 2. Wiedeń 1747 s. 7 nn.; wyd. 2 Tyrnawa 1765; wyd. 3 Wiedeń 1766.

Zob. H. Zeissberg: Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 229.

OPRACOWANIA

J. Długosz: Vitae episcoporum Poloniae. Catalogus episcoporum Vladislaviensium. Wyd. w: Opera omnia. T. 1. Kr. 1887 s. 539-540. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 3. Kr. 1841. — K. Niesiecki: Korona polska. T. 3. Lw. 1740 s. 41--42; wyd. 2. Wyd. J. N. Bobrowicz. T. 6. Lipsk 1841 s. 20-22. — *Spicilegium Romanum X*. Rzym 1844. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 165. — I. Hołowiński: Homiletyka. Kr. 1859. — *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*. Wyd. A. Theiner. T. 2. Rzym 1861 s. 29. — H. Zeissberg: Die polnische Geschichtsschreibung des Mittelalters. Lipsk 1873; przekł. pol. pt. Dziejopisarstwo polskie wieków średnich. T. 1. W-wa 1877 s. 229-230. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 2. Gniezno 1883 s. 412--419. — S. Kwiatkowski: Urzędnicy kancelaryjni, koronni i dworscy z czasów Władysława III Warneńczyka. *Rozpr.*

AU Wydz. Hist.-Filoz. t. 17 (1884) s. 158-161 i odb. Kr. 1883. — L. Grossé: Stosunki Polski z soborem bazylejskim. W-wa 1885 s. 38-41, 51-53, 70, 139-147 i in. — M. M. Pachucki. *L'Annuaire de la Noblesse de Belgique* 1887. — R. Sabbadini: La scuola e gli studi di Guarino. Catania 1896. — J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1-2. Kr. 1900. — J. Fijałek: Polonia apud Italos scholastica. Kr. 1900 *Munera saecularia Universitatis Cracoviensis*. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — J. Fijałek: Ze studiów „Polonia apud Italos scholastica": Lasociana. I. *Spr. AU* 1901 nr 4. — A. Boniecki: Herbarz polski. Cz. 1. T. 13. W-wa 1909 s. 387. — T. Zegarski: Polen und das Basler Konzil. Poz. 1910 s. 31-33. [Rec.: L. Bąkowski. *Kwart. Hist.* 1912]. — R. Sabbadini: Epistolario di Guarino Veronese. Wenecja 1916 *Miscellanea di Storia Veneta* S. 3. —

W. Semkowicz: Pieczęć polska przy akcie traktatu pokojowego w Arras. *Roczn. Tow. Heraldycznego* 1920. — G. Bertoni: Guarino da Verona fra letterati e cortegiani a Ferrara. Genewa 1921. — J. Dąbrowski: Władysław I Jagiellończyk na Węgrzech (1440-1444). W-wa 1922. — J. Brüstigerowa: Guarino a Polska. *Kwart. Hist.* 1925. — Z. Lasocki: Un Diplomate polonais au congrès d'Arras en 1435. Paryż 1928. [Rec.: S. Zajączkowski. *Kwart. Hist.* 1929 s. 435-436; Replika autora. *Kwart. Hist.* 1930]. — B. Stachoń: Polityka Polski wobec Turcji i akcji antytureckiej do r. 1484. Lw. 1930. — O. Halecki: Początki stosunków politycznych między Polską a Francją. *Księga pam. ku czci... W. Sobieskiego*. T. 1. Kr. 1933. — M. Mastyńska: Biskup Andrzej z Bnina. *Roczniki Hist.* t. 9 (1933). — T. Kardos: Magyar reneszánszírók. *Magyar Irodalmi Ritkaságok*. Budapeszt 1934. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia. Kr. 1938. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 (1939). —

M. Friedberg: Kultura polska a niemiecka. T. 2. Poz. 1946 s. 187. — J. Dąbrowski: Związki początków i rozwoju Odrodzenia w Krakowie z Odrodzeniem na Węgrzech. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Hist. i Zabytków Krakowa z września 1953*. Kr. 1954 s. 143. [Dyskusja: A. Strzelecka. Tamże s. 176]. — T. Bieńkowski: Cicero cui omnes cedimus. Uwagi nad znajomością Cycerona w Polsce w XV wieku. *Meander* 1960 z. 5/6 s. 271.

LATERNA MARCIN (1552—1598)

Inna forma nazwiska: Latarnia.

Teolog, kaznodzieja.

Ur. w Drohobyczu w 1552 (1553?); syn zamożnych rodziców. Chodził do szkoły parafialnej w rodzinnym mieście, następnie uczył się w Kaliszu, gdzie jako uczeń witał łacińską mową kardynała S. Hozjusza. W maju 1571 wstąpił do zakonu jezuitów. Ukończywszy studia filozoficzne i teologiczne uzyskał w Wilnie doktorat teologii i wykładał retorykę w szkole klasztornej w Braniewie (w Wilnie?). W lipcu 1579 został kaznodzieją i spowiednikiem Stefana Batorego. Podczas wojny z Moskwą był kapelanem obozowym hetmana Mieleckiego i świadkiem walk pod Połockiem, Wielkimi Łukami i Pskowem. W 1586 udał się do Rzymu. W tymże roku po śmierci króla przybył do Drohobycza, następnie odbywając misje apostolskie przebywał w Braniewie, Krakowie, Wilnie, Grodnie i Lwowie. W 1590-1598 był superiorem domu jezuitów we Lwowie. Wezwany przez Zygmunta III na dwór, pracował jako kaznodzieja jednocześnie z Piotrem Skargą. Towarzyszył Zygmuntowi III w wyprawie do Szwecji. Z powodu choroby zamierzał powrócić do Polski. W czasie podróży morskiej zginął zamęczony przez żołnierzy z floty Karola Sudermańskiego 30 września 1598.

TWÓRCZOŚĆ

1. Harfa duchowna. B. m. 1585. Wyd. nast.: Kr. 1588; b. m. (między 1588 a 1592); Kr. 1592 (?); Lw. 1596; Kr. 1598; Lw. 1598 i in. (Do 1871 kilkadziesiąt wydań; Estr. zna 25 wydań z w. XVI i XVII. Mylnie wyliczają: J. Brown — 11 wydań, A. Brückner — 16, M. Dzieduszycki — 60 wydań. Ed. z 1563 podana przez J. Browna nie jest znana Estr., który widzi w tym wyraźną omyłkę J. Browna, polegającą na mylnym odczytaniu błędu drukarskiego w ed. z 1603. K. Kotula notuje, że wyd. 1 wyszło we

Lwowie 1583). Wyd. poszerzone wg ed. 1603 wyd. H. J. (Jackowski). Pelplin 1871 *Czytania Katolickie z Różnych Pisarzów Tow. Jezus.* S. I t. 9.

Pierwsza oryginalna książka do nabożeństwa w języku polskim. Ostro skrytykował ten utwór K. Kraiński: Dawid jezuicki z Belzebuba harfą. B. m. 1615.

2. Oratio in exequias funebres de... meritis Valeriani Protasiewicz, episcopi Vilnensis. Kr. 1588, dr. A. Piotrkowczyk.

3. Oratio in exequias funeris divi Stephani Primi... Kr. 1588, dr. A. Piotrkowczyk.

4. Concio... sub initium dioecesanae synodi Leopoliensis postridie dominicae Septuagesimae habita A. D. 1593. W: J. D. Solikowski: Acta et constitutiones synodi dioecesanae Leopoliensis anno Domini quingentesimo nonagesimo tertio... celebratae. Lw. 1593, dr. M. Bernath.

OPRACOWANIA

S. Niegoszewski (Niegosevinus): Laternae Poloniae, sive in mortem Martini Laternae Societatis Jesu summae, tum doctrinae, tum pietatis viri: et veri Christi martyris. Kr. 1599. — J. Wielewicki: Dziennik spraw domu zakonnego oo. jezuitów u Św. Barbary w Krakowie od r. 1579 do r. 1599 włącznie. Wyd. J. Szujski. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 7 (1881). — Appendix albo zawieszenie wyznania niektórych arianów... B. m. r. (ok. 1600). — M. Baronius: P. Martini Laternae Poloni Soc. Jesu vitae foelicisque mortis descriptio. W książce: Vita, gesta, miracula beati Stanislai Poloni... Cui in fine additus est Catalogus aliorum Polonorum eiusdem nominis sanctorum. Kr. 1609. — F. Alegambe: Bibliotheca scriptorum S. J. ... Accedit catalogus religiosorum Soc. Jesu, qui hactenus pro catholica fide et pietate in variis mundi plagis interempti sunt. Antwerpia 1643 s. 219. — A. Kanon: Martinus Laterna e Soc. Jesu sacerdos. W książce: Rosa hiberna. Kr. 1661. — (I. M. Tłuczyński? S. Warszewicki?): Żywot świątobliwej pamięci W. X. Marcina Laterny. Kr. 1673. — P. H. Pruszcz (S. Szczepanowski): Forteca monarchów i całego Królestwa Polskiego duchowna. Kr. 1737 s. 231. — A. Osiński: O życiu i pismach X. P. Skargi. Rozprawa czytana na zebraniu Gimnazjum Wołyńskiego i obywatelów przy rozpoczęciu rocznych popisów z nauk d. 13 lipca 1812 r. Krzemieniec 1812. — F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1814 s. 246. — L. Borowski: Porównanie życia Szurłowskiego i Baki na wzór Plutarcha. *Tyg. Wil.* 1820 t. 9 s. 35. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — C. Terlecki: Wiadomość o życiu i pismach X. Laterny Polaka. *Pam. Nauk.* (W-wa) 1829 t. 2 s. 129-139. — A. Batowski: Niektóre rękopisma księgozbioru Zakładu Naukowego im. Ossolińskich. Lw. 1844 s. 253. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 493; t. 9. Kr. 1857 s. 275. —

M. Dzieduszycki: Piotr Skarga i jego wiek. T. 1. Kr. 1850 s. 341; t. 2. Kr. 1851 s. 237-238; wyd. 2 przejrzane i znacznie powiększone. T. 1-2. Kr. 1868. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 301-307; toż pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862 s. 266-267. — F. M. S. (Sobieszczański): Laterna (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — A. Bełcikowski: Ks. St. Grochowskiego żywot i pisma. Kr. 1892 s. 98, 144. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1900. — A. Br. (Brückner): Laterna Marcin. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908-1909). — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI (1536-1612). Kr. 1913. — E. Nowak: Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce. W-wa 1932. — J. Janów: Trzy drobne teksty staropolskie. *Slavia Occidentalis* t. 12 (1934) i odb. — K. Kotula: Czcigodny sługa Boży ks. M. Laterna. *Rozkaz Wewnętrzny Biskupa Polowego Wojsk Polskich* 1938 Dod. nr 1. — B. Nadolski: O historyczne i genetyczne ujęcie rozwoju prozy renesansowej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 315.

z LEGNICY JERZY (1464—po 1546)

Inne formy nazwiska: Georgius Libanus Silesius; Legnicensis; Lignicensis; Jerzy Liban.

Hellenista, gramatyk, wydawca.

Ur. w 1464 w Legnicy na Śląsku; syn Jerzego (może Weyraucha?). Na Akademię Krakowską wpisał się prawdopodobnie w półroczu zimowym 1494/1495. W 1502

otrzymał stopień bakałarza, na wiosnę 1511 magisterium sztuk wyzwolonych. Od 1506 występował jako kantor szkoły parafialnej Panny Marii, której rektorem był następnie do 1522. Na uniwersytecie miał dorywczo wykłady w 1511 i 1513. Od końca 1519 objął altarię Św. Aleksego w katedrze krakowskiej, która stanowiła uposażenie katedry retoryki. Właściwą działalność profesora rozpoczął w półroczu letnim 1520 śmiałym wykładem gramatyki greckiej. Wystąpienie to wywołało oburzenie zacofanych kół naukowych i spowodowało usunięcie go od wykładów. Wskutek tego propagowanie nauki języka greckiego ograniczyć musiał do szkoły Panny Marii, lecz i tam dosięgły go intrygi przeciwników, głównie Grzegorza z Szamotuł. Wykłady z greki i szerszą działalność na uniwersytecie ponowił w 1528 przez protekcję i na wezwanie biskupa P. Tomickiego. Trudnił się także wydawaniem podręczników szkolnych. Był znawcą i miłośnikiem muzyki, pracował również w tej dziedzinie jako pedagog. Ostatnie lata przeżył z dala od zajęć pedagogicznych. Zmarł po 1546 jako altarysta kościoła Panny Marii.

TWÓRCZOŚĆ

1. Paraclesis id est adhortatio ad graecarum litterarum studiosos. Wyd. jako dod. do: Carmina Sibyllae Erythraeae. Kr. 1535. (Zob. Prace edytorskie poz. 4).

2. De philosophiae laudibus oratio. Kr. 1537, dr. M. Szarffenberg.

3. De accentu ecclesiasticorum exquisita ratione. Kr. ok. 1539, dr. M. Szarffenberg. (Z nutami).

4. De musicae laudibus oratio. Kr. 1540, dr. J. Haelicz.

Prace edytorskie

1. F. Kallimach: Carmen sapphicum in vitam... sancti Stanislai... Kr. b. r., dr J. Haller.

2. Plutarch: De liberis educandis. Kr. 1514. (Przekł. łac. Guarina z Werony). Wyd. nast.: zob. Estr. XXIV, 373. (Z przedmową Libana pt. Ad... Consules et Senatores... Cracoviae praefatio).

3. Cebes Tebańczyk: Tabula. Kr. 1522. (Przekł. łac. L. Odaxiusa Patavina).

4. Carmina Sibyllae Erythraeae. Kr. 1528. Wyd. nast.: Kr. 1535, dr. F. Ungler (z dod.: Paraclesis... — zob. Twórczość poz. 1); Kr. 1545.

5. Elementale introductorium in nominum et verborum declinationes graecas. Kr. 1535, dr. M. Szarffenberg. (Wyd. na podstawie ed.: Strasburg 1513, dr. M. Schuerer).

6. Arystoteles: Oeconomicorum libri graecis et latinis annotationibus suis locis illustrati. Kr. 1537, dr. M. Szarffenberg.

Zob. też: Z. M. Szweykowski: Wykaz ważniejszych kompozytorów i ich dzieł. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958 Aneksy.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 163-172. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — A. Mułkowski: De vita et scriptis Georgii Libani Lignicensis. Kr. 1836. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — Z. Węclewski: Studia w Polsce nad literaturą grecką w czterech przeszłych wiekach. *Bibl. Warsz.* 1861 t. 4. — F. M. S. (Sobieszczański): Liban (Jerzy z Lignicy). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — K. Morawski: Z dziejów Odrodzenia w Polsce (Studia i notaty). *Przegl. Pol.* 1884 t. 1 s. 84 nn. i odb.; przedr. pt. Mieszczaństwo krakowskie w epoce wczesnego Odrodzenia. W książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. Kr. 1922 s. 12 nn. — G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460 bis 1520. *Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Cultur* 1900 i odb. Wr. 1901 s. 76. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900 s. 254-255. — K. Miaskowski: Cztery nieznane druki krakowskie z lat 1523-1524. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 30 (1904). — J. Ptaśnik: Bonerowie (jako protektorzy nauk i poetów). *Roczn. Kr.* t. 7 (1905) s. 88 i in. — G. Bauch: Schlesien und die Univ. Krakau im XV und XVI Jh. *Zeitschrift d. Vereins f. Geschichte Schlesiens* 1907 t. 41. —

Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej w zarysie. W-wa 1920; wyd. zmienione pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym od czasów najdawniejszych do doby obecnej. T. 1: Od Bogurodzicy do Chopina włącznie. Cz. 1. Kr. (1948) s. 29-30. — J. Reiss: Georgius Libanus

Lignicensis als Musiker. *Zeitschrift f. Musikwissenschaft* 1922, październik, i odb. — J. Reiss: Jerzy Liban z Lignicy jako muzyk. Przyczynki do dziejów muzyki w Polsce. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 61 (1923). — Z. Jachimecki: Muzyka polska w epoce Piastów i Jagiellonów. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 1. W-wa 1928 rozdz. 19. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 14-15. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV do XVIII w. Kat. 1935. — H. Werner: Georg v. Liegnitz, genannt Libanus. *Deutsche Forschung in Osten* 1942 z. 1/2. —
H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej na tle polsko-śląskich związków duchowych w przeszłości. Wr. 1946; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948/1949. — J. Reychman: Śląska i pomorska orientalistyka XVI-XVIII w. *Przegl. Orientalistyczny* 1949 z. 2; przedr. poszerzony: Szkice z dziejów polskiej orientalistyki. W-wa 1957. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 174; por. R. Gansiniec: Wkład..., jw. (Szkic). W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: L. Hajdukiewicz: Stosunki kulturalne Śląska z całością ziem polskich. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. s. 202-203, 204].— Z. Lissa, J. M. Chomiński: Muzyka polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr.: *Studia Muzykologiczne* 1954 t. 3 s. 194-195, 246; *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958. [Dyskusja: W. Voisé: Przyczynki do historii kultury muzycznej. Tamże]. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce*..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 125; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych*..., jw.; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk.* ..., jw.; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — W. Voisé: Udział Ślązaków z Jeleniej Góry i jej okolic w życiu kulturalnym polskiego Odrodzenia. *Wiedza i Życie* 1954 nr 3. — J. Reychman: Z dziejów poliglotyzmu w Polsce. *Problemy* 1955 nr 6 s. 416. — L. Matusik: Z dziejów rozwoju nauk ścisłych na Śląsku. *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w. XIV-XVI.* W-wa 1956. — V. Gregor: Polská hudební theorie na olomouckých školách v 16. století. *Slezský sborník* 1957 z. 1. — *Historia muzyki powszechnej.* T. 1: Do Renesansu włącznie. Kr. 1957. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958.

LEMKA JERZY (koniec XVI – pierwsza połowa XVII w.)

Prawnik.

Żył w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku. Był ławnikiem lubelskim. Tytułował się doktorem praw i protonotariuszem apostolskim. Zajmował się astrologią i wydawnictwem kalendarzy. Szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Traktacik i dyskurs krótki o Rzeczypospolitej. Lubl. 1608, dr. P. Konrad. Wyd. nast. Lubl. 1632. Cz. 2 pt. O Rzeczypospolitej, jej różnych kształciech. Lubl. 1632.

Praca napisana na podstawie dzieł Platona, Cicerona i Arystotelesa.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 2. W-wa 1814 s. 75. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Lemka (Grzegorz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — S. Tarnowski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1900 s. 133-134; wyd. 2 Kr. 1903 s. 146-147. — Hr. (E. Hirszowski): Lemka Jerzy (Georgius). *Wielka enc. powsz. ilustr.* t. 43/44 (1910).

LEOPOLITA JAN (1523–1572)

Inne formy nazwiska: Jan Kasprowicz Leopolita; Jan Nicz; Nicius; Leopoliensis; Jan ze Lwowa.

Krypt.: J. K. L.

W y d a w c a.

Ur. w 1523 we Lwowie, z ojca Kaspra. Okres i miejsce początkowej nauki są nieznane. Jesienią 1538 wpisał się na Akademię Krakowską. Sześć lat później miał już tytuł magistra sztuk wyzwolonych, znał język grecki i hebrajski i prowadził wykłady na wydziale filozoficznym nacechowane humanizmem (wg H. Barycza). Jego uczniami m. in. byli: Benedykt Herbest, Stanisław Twardy Mareniusz, Jakub Wujek. W tym okresie przez pewien czas był kierownikiem szkoły parafialnej na Kazimierzu. W 1560 przyjął święcenia kapłańskie i rozpoczął studia teologii, którą wykładał w 1563 i latach następnych; w 1569 otrzymał doktorat. Brał czynny udział w sprawach Akademii. Równocześnie występował jako kaznodzieja, aż do zgonu 7 kwietnia 1572.

TWÓRCZOŚĆ

P r a c e e d y t o r s k i e

1. Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Zakonu. Kr. 1561, dr. dziedzice M. Szarffenberga. Wyd. nast.: Kr. 1575; Kr. 1577. Fragm. przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955. (Wg J. Muczkowskiego były tylko dwa wyd., gdyż trzecie z 1577 jest wyd. podrobionym z drugiego, posiadającym tylko nowy tytuł i zmienioną dedykację. Przekład ten znany jest również pod nazwą: Biblia Leopolity, Biblia Szarffenbergowska, względnie Biblia Szarffenbergera).

Jest to pierwsza wydana drukiem Biblia polska dla wyznania katolickiego. Jak się zdaje, Leopolita był tylko jej redaktorem i wydawcą, który opracował istniejący już przekład „Wulgaty" dostarczony mu przez Szarffenberga. Wg A. Brücknera przekład ten pochodził z XV w., co przeczy mniemaniu J. Muczkowskiego, że był to przekład dominikanina Leonarda, spowiednika i kaznodziei Zygmunta Augusta. W. Nehring i A. Brückner odrzucili przypuszczenie A. Małeckiego o powstaniu tego przekładu z „Biblii Królowej Zofii". U w a g a: Ostatnio (1959) R. Świętochowski dowodzi, że przekładu dokonał Leonard Niezabitowski.

2. S. Mikan: Dialecticae et rhetoricae praecepta. Kr. 1561, dr. Łazarz Andrysowic.

Kompendium początków dialektyki i retoryki dla studentów poprzedzone krótką przedmową zalecającą Leopolity.

OPRACOWANIA

J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 328. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844. — J. Muczkowski: O Janach Leopolitach w szesnastym wieku żyjących. *Dwutyg. Lit.* 1845 s. 2 i odb.; przedr. w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Kr. 1845. — J. Muczkowski: O bibliach Szarffenbergowskich. *Dwutyg. Lit.*, jw. i odb.; przedr. jw. — J. Muczkowski: Odpowiedź na uczynione mi zarzuty w „Orędowniku"... W książce: Rozmaitości..., jw. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 48-49; toż wyd. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Leopolita (Jan Nicz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864).—

A. Małecki: Biblia królowej Zofii. Lw. 1871. — W. K. (Knapiński): Leonard dominikanin. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — W. K. (Knapiński): Leopolita Jan. Tamże. — W. Nehring: Altpolnische Sprachdenkmäler. Berlin 1886 s. 117. — W. Wisłocki: O wydawnictwie „Liber diligentiarum" krakowskiego fakultetu filozoficznego z lat 1487-1563. *Pam. AU Wydz. Filol. i Hist.-Filoz.* t. 6 (1887) i odb. Kr. 1886. — A. Brückner: Über die älteren Texte des Polnischen. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 10 (1887). — T. Wierzbowski: Nieznany fragment Biblii królowej Zofii. *Prace Filol.* t. 4 (1892). — A. Brückner: Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. T. 2. W-wa 1903. — S. Zwolski: De Bibliis polonicis. Poz. 1904. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 3 (1904)]. —

H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. —

J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: O polskich przekładach Biblii. *Dziś i Jutro* 1950 nr 5. — J. JANÓW: Teksty biblijne z przełomu XV-XVI w. i znaczenie ich dla genezy Biblii Zofii i Leopolity. (Historia Zuzanny, Judyty oraz urywki z Exodus). *Spr. PAU* 1951 nr 10 (wyd. 1953). — W. KURASZKIEWICZ: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 92. — E. MRÓZ-OSTROWSKA: Rzeczowniki z przyrostkiem „-ość" w języku XVI w. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. E. MRÓZ-OSTROWSKA: Formacje z przyrostkiem na- „-ość" w strukturze językowej XVI wieku. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* passim. (Maszynopis powiel.). — E. OSTROWSKA: Walka o piękne słowo psałterzowe. *Język Pol.* 1953 z. 4. — S. ROSPOND: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; por. S. ROSPOND: Język średniowieczny a renesansowy w polskiej literaturze psałterzowo-biblijnej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — W. ŚMIECH: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych *śŕ, *źŕ, *žŕ. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16.— K. GÓRSKI: Biblia i sprawy biblijne w Postylli Reja. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — K. WALICZEK: Szkic historyczny przekładów psałterza do wieku XIX. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1957 s. 183-184. — R. ŚWIĘTOCHOWSKI: Leonard Niezabitowski tłumaczem Biblii Leopolity. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1959 nr 5. — K. GĄSIOROWSKI: Przekład Psałterza w Biblii Leopolity (w czterechsetlecie wydania Biblii). *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1961 nr 5. [Rec.: W. WYGOCKI. *Język Pol.* 1962 z. 2].

LESZCZYŃSKI ANDRZEJ (zm. 1651)

Mowca, wierszopis.

Ur. zapewne w pierwszych latach XVII w.; jeden ze starszych synów Rafała, wojewody bełskiego (zm. 1636, zob.), i Anny z Radzimińskich. Pochodził z możnej rodziny wielkopolskiej, posiadającej majątki w całym kraju. Wraz z bratem, także Rafałem, kształcił się w 1620-1630 w Elblągu i Toruniu (tu ok. 1624), potem we Frankfurcie nad Odrą, Bazylei (tu ok. 1628), Strasburgu, Genewie i Orleanie. Był także w 1635 w Paryżu i nawiązał stosunki z Hugonem Grotiusem. Jako dysydent roztaczał opiekę nad zborami w swoich posiadłościach, uczestniczył w synodach. W 1641 został wojewodą derpskim. Trzykrotnie wchodził w związki małżeńskie: z Anną Korecką w 1636, z Katarzyną Niemiryczówną w 1644 i z Krystyną Strusiówną. Zmarł w 1651.

Uwaga: Niemal współcześnie żyli także inni przedstawiciele tego imienia i nazwiska.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oratio gemina: prior, praestare nulla in religione aliqua esse loca munita; posterior multa ea esse, utilius Regno et reipublicae asserens... Tor. (1624), dr. F. Scheulboltz.

Mowy braci A. i Rafała, wygłoszone w gimnazjum toruńskim we wrześniu 1624.

2. Ad fusiorem arcanorum tam aristocraticorum quam democraticorum indagationem manuductio. Quam publici exerciti gratia... in... Rauracorum Universitatis Brabeuterio... suscipit defendendam. Bazylea 1628, dr. J. J. Genathius.

3. Wiersze. Wyd. A. Brückner w: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 1. Lw. 1910 s. 60; t. 2. Lw. 1911 Dod. s. 364. (Wiersze: Do Ossolińskiego; Do Gorajskiego; Na ogród Klimuntowski i in.; wiersz Na podkanclerzankę, mylnie zamieszczony także wśród utworów Andrzeja Morsztyna, w wyd. W-wa 1883).

4. Wiersze drobne. Nie wyd. Rkps Bibl. Jagiel. nr 116; Bibl. Czart. (Tu m. in. Lament, napisany po śmierci żony w 1643).

Utwór o autorstwie niepewnym

Wiersze drobne. Rkps Bibl. Czart. nr 1888.

Autorstwo przypisał A. Brückner.

OPRACOWANIA

A. BRÜCKNER: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — A. BRÜCKNER: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 307-308; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa (1924). — A. BRÜCKNER: Dodatki do: J. T. Trem-

becki: Wirydarz poetycki. T. 2. Lw. 1911 s. 364-366. — A. Brückner: Poezja polska w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU*. Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935 s. 269-270. — K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929 s. 49, 71, 103. — K. Chodynicki: Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. W-wa 1934. — M. Sipayłłówna: Działalność kulturalna rodu Leszczyńskich. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1935 i odb. Poz. 1936. — M. Sipayłło: Die Beziehungen der Familie Leszczyński zu der Universität in Basel. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (=*Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960).

LESZCZYŃSKI RAFAŁ I (ok. 1526–1592)

Mowca.

Ur. ok. 1526 z ojca Jana, kasztelana brzeskiego, i matki Marii de Marcelanges, wdowy po Jarosławie Sokołowskim. Był dziadem Rafała, tłumacza *Judyty* (zob.). W młodości uczył się pod kierunkiem Walentego Trotzendorfa w Złotoryi oraz Krzysztofa Hegendorfina. Ok. 1548 był już starostą radziejowskim i wojewodą brzesko-kujawskim; z ostatniej godności zrezygnował w 1550, a starostwa zrzekł się na rzecz syna Jana. W 1549 porzucił katolicyzm, przystąpił do braci czeskich i rozpoczął zdecydowaną walkę w ich obronie. Opiekował się szkolnictwem różnowierczym. W 1562 piastował urząd marszałka izby poselskiej. W 1570 jeździł do Moskwy w poselstwie do Iwana Groźnego. W 1578-1580 był przełożonym mennicy koronnej. W 1580 został kasztelanem śremskim, w 1581 ufundował zbór w Gołuchowie. Walczył w obronie szlachty przeciw możnowładcom. Należał do stronnictwa egzekucyjnego. Ożenił się z Barbarą z Podhajec Wolską, po jej śmierci z Anną Korzbokówną, córką Henryka, barona na Straburku i Miliczu. Zmarł w 1592; wg S. Karwowskiego pochowany został w Gołuchowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa na sejmie piotrkowskim w 1550. Wersję łac. podał S. Orzechowski: Annales. (Zob. Orzechowski S. poz. 16). Przekł. pol.: Z. A. Nałęcz-Włyński. Kr. 1767; toż wyd. nast.: wyd. T. Mostowski: Wybór pisarzów polskich. W-wa 1805; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* z. 85-87; toż wyd. 2 Ostrów 1866; fragm. przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857 s. 427.

2. Rzecz, którą uczynił do namocniejszego króla Zygmunta Augusta i do wszytkiej rady koronnej... imieniem wszytkiej slachty w Piotrkowie na walnym sejmie, dnia 30 listopada roku 1562. B. m. r. Przedr.: M. Wiszniewski, jw. poz. 1, s. 427-432; A. Małecki: Wybór mów staropolskich. Kr. 1860; I. Chrzanowski. S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Listy i materiały

1. Do F. Melanchtona, dat. z Gołuchowa 18 września 1557. Ogł. T. Wotschke: Zum Briefwechsel Melanchtons mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* t. 6 (1908/1909).

2. Od A. Zebrzydowskiego, dat. z Niesułkowa 23 października 1547. Wyd. w: A. Zebrzydowski: Korespondencja z lat 1546-1556. Wyd. W. Wisłocki. Kr. 1878 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 1.

3. Od Stefana Batorego, dat. ze Lwowa 17 czerwca 1578. Wyd. J. Janicki: Akta historyczne do panowania Stefana Batorego. W-wa 1881 *Bibl. Ordynacji Krasińskich Muzeum K. Świdzińskiego* t. 5/6.

4. Instrukcja królewska w sprawach gdańskich, dat. z W-wy 30 stycznia 1579. Wyd. J. Janicki, jw. poz. 3.

5. Przywilej na kościół kalwiński w Lesznie, dat. w Gołuchowie „w dniu św. Marcella" 1580. Ogł. *Przyj. Ludu* 1846 nr 26.

6. Przywilej na kościół braci czeskich w Gołuchowie, dat. 29 września 1581. Ogł. J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 285-286 przypis.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 689. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 491. —

M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — S. KARWOWSKI: Kronika miasta Leszna. Poz. 1877. — A. PAWIŃSKI: Skarbowość w Polsce i jej dzieje za Stefana Batorego. W-wa 1881 *Źródła Dziejowe* t. 8 s. 433 nn. — T. ŻYCHLIŃSKI: Złota księga szlachty polskiej. R. 15. Poz. 1893 s. 74-75; r. 28. Poz. 1906 s. 37. — T. WOTSCHKE: Das Lissaer Gymnasium. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 21 (1906). — T. WOTSCHKE: Herzog Albrecht und Graf Raphael von Lissa. *Altpreussische Monatsschrift* t. 46 (1909). [Rec.: M. BRAUNE. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* 1910].— W. W. W. (WITTYG): Leszczyński Rafał. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — S. KARWOWSKI: Leszczyńscy herbu Wieniawa. *Mies. Heraldyczny* 1914. — J. BIDLO: Jednota bratrská v prvním vyhnanství (1587-1595). T. 4. Praga 1932. — M. SIPAYŁŁÓWNA: Działalność kulturalna rodu Leszczyńskich. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1935 i odb. Poz. 1936. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Działdowo w dobie reformacji. *Przegl. Ewangeliczny* 1935 nr (19) 24. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Z przeszłości Działdowa 1525-1600. Działdowo 1936 s. 23-26. — T. GOSTYŃSKI, B. GUERQUIN: Zamek renesansowy w Baranowie. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1953 nr 3/4. — T. JAKIMOWICZÓWNA: Zamek Leszczyńskich w Gołuchowie. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1955 nr 1 s. 132-133.

LESZCZYŃSKI RAFAŁ II (1579—1636)

T ł u m a c z, m e c e n a s.

Ur. w październiku 1579 na Litwie; syn Andrzeja, wojewody brzeskokujawskiego, i Anny z Firlejów, wojewodzianki lubelskiej. Po ukończeniu nauk początkowych udał się na studia na Śląsk i do Niemiec, do Heidelbergu, Strasburga, potem do Bazylei (1595), Genewy i Paryża. Przebywał w Anglii, Szkocji, Niderlandach, wreszcie we Włoszech, gdzie w Padwie (1601) był uczniem Galileusza. Niepospolicie uzdolniony, odznaczał się wszechstronnym wykształceniem i znajomością wielu języków (łaciny, niemieckiego, francuskiego, włoskiego oraz po części greckiego i hiszpańskiego), co pozwalało mu na kontakty z wybitnymi uczonymi swej epoki. W 1603 wrócił na stałe do kraju i szybko postępował w godnościach: w 1611 (1608?) został kasztelanem wiślickim, w 1618 kasztelanem kaliskim, w 1619 wojewodą bełskim. Ponadto dzierżył starostwa: horodelskie (1606), wschowskie (1613), hrubieszowskie (1633) oraz dubińskie. W 1609 był marszałkiem trybunału koronnego. W 1620 brał udział w bitwie pod Chocimiem. W 1635 uczestniczył w pertraktacjach ze Szwedami w Sztumdorfie. Należał do braci czeskich, gorliwie opiekował się innowiercami. Popierał rozwój życia kulturalnego, zakładał szkoły, drukarnie i zbory. Zreformował szkołę w Lesznie (1626), protegował jej rektora Jana Amosa Komenskiego. W Baranowie zgromadził bogatą bibliotekę. Od ok. 1604 był żonaty z Anną Radzimińską, wojewodzianką podlaską, a po jej śmierci w 1635 pojął, wg A. Bonieckiego, Katarzynę Pociejównę. Przed śmiercią miał przejść na katolicyzm, czemu przeczy relacja Albrechta Radziwiłła. Zmarł 29 marca 1636 we Włodawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Disputatio ethica de beatitudine. Strasburg 1596, dr. A. Bertramus.

2. Quaestiones ex iure communi et historia desumptae. Strasburg 1598, dr. A. Bertramus.

3. De prudentia politica. Elbląg 1620.

4. Wiersze. Pozostały w rkpsach, m. in. rkpsy Bibl. Jagiel. nr 116, Ossol. nr 207/II. Wiersz na śmierć Zygmunta III ogł. A. Brückner: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903; wyd. 2 W-wa 1908 s. 290; wyd. 3 W-wa 1924 s. 283. — Hymn na Boże Narodzenie; O herbie rzymskim — wyd. M. Sipayłłówna przy wyd.: Judith, zob. Przekłady. Zob. też: A. Brückner: Dod. do wyd.: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 2. Lw. 1911 s. 367.

P r z e k ł a d y

Judith. Baranów 1620. Wyd. nast.: Baranów 1629, dr. A. Piotrkowczyk. Fragm. przedr. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. Całość

wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1841; wyd. kryt. M. Sipayłłówna. W-wa 1936 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. II z. 3.

Częściowo przekład, częściowo przeróbka z francuskiego poematu G. S. du Bartasa, jedna z pierwszych prób przyswojenia literatury francuskiej w Polsce.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Listy z lat 1611-1636 do różnych osób. Rkps Bibl. Czart. nr 367.
Inne listy zob. rkpsy Bibl. Jagiel., Ossol.

2. List do księcia Bogusława XIV, dat. w Lesznie 1 listopada 1633. Ogł. H. Lesiński przy wyd.: J. Lichtfuss: Relacja posła księcia Bogusława XIV z podróży do Wielkopolski w roku 1633. Szczecin 1959 *Szczecińskie Tow. Nauk. Wydz. Nauk Społ.* t. 1 z. 1.

3. Od J. A. Komenskiego, dat. w Lesznie 12 marca 1633. Ogł. A. Danysz: Nieznany list Jana Amosa Komeńskiego. *Muzeum* 1910.

4. Od Johna Durie, dat. z Amsterdamu 21 stycznia 1636. Wiad. zob. S. Kot: Anglo-polonica. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) s. 101.

5. Przywilej na szkołę kalwińską w Lesznie, dat. w Baranowie 28 września 1626. Ogł. *Przyj. Ludu* 1846 nr 26; toż A. Ziegler: Beiträge zur älteren Geschichte des königlichen Gymnasiums zu Lissa. *Zur Dreihundertjährigen Jubelfeier...* B. m. (1855).

6. Odezwa do kantonów szwajcarskich o pomoc dla braci czeskich w Polsce, dat. z Krakowa 16 lutego 1633, podpisana m. in. przez R. Leszczyńskiego i Jana Szlichtynga z Bukowca. Ogł. J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835 s. 196-198 przypis.

7. Kwit dłużny dla Jeremiasza Rubacha, kupca gdańskiego, dat. w W-wie 21 grudnia 1635. Ogł. (wg wypisu sądowego, Bibl. Kórn. nr 170) H. Malewska: Listy staropolskie z epoki Wazów. W-wa 1959.

OPRACOWANIA

J. A. Komenius: Spiegel guter Obrigkeit. Predigt gehalten zur Lissa in Gross-Polen beim Leichenbegängnüsse Raphaelis Leszczyński. Leszno 1636. Fragm. w przekł. pol. ogł. S. Karwowski: Kronika miasta Leszna. Poz. 1877 s. 90-96. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 33-34, 327. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1844. — J. Bartoszewicz: Krystyna Poniatowska. (Dodatek do dziejów braci czeskich w Polsce). W: Dzieła. T. 8. Kr. 1880. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 15. Poz. 1893 s. 88-90. — A. Danysz: Jan Amos Komeński w Polsce. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 25 (1899) i odb. Poz. 1898; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921. — J. Kvačala: Rafał hr. Leszczyński. *Kalendarz dla ewangelików na r. 1904.* — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. s. 108. — Ab. Kł. (Kłodziński): Leszczyński Rafał. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — A. Danysz: Nieznany list Jana Amosa Komeńskiego. *Muzeum* 1910. — A. Brückner: Dodatki do wyd.: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 2. Lw. 1911 s. 364, 367. — W. Bickerich: Raphael v. Leszczyński. Leszno b. r. *Aus Lissas Vergangenheit* z. 1. [Rec.: A. Kunkel. *Historische Monatsblätter f. d. Provinz Posen* t. 15 (1914) s. 185-187]. — S. Karwowski: Leszczyńscy herbu Wieniawa. *Mies. Heraldyczny* 1915. —

P. Panaitescu: Călători poloni in țările române. Bukareszt 1930 *Academia Română Studii și Cercetări* XVII. — S. Kot: Anglo-polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935). — E. Sukertowa-Biedrawina: Działdowo w dobie reformacji. *Przegl. Ewangeliczny* 1935 nr (19) 24. — M. Sipayłłówna: Działalność kulturalna rodu Leszczyńskich. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1935 i odb. Poz. 1936. — M. Skolimowski: Daniel Naborowski. Szkic biograficzny poety-dworzanina. *Ref. w Pol.* 1935/1936 s. 189. — M. Sipayłłówna: Wstęp i wyd.: Judith. W-wa 1936 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* S. II z. 3. [Rec.: T. Mikulski. *Pion* 1936 nr 4]. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce w XVII w. *Spr. PAU* 1937 nr 5. — S. Machnikowski: Dzieje gimnazjum leszczyńskiego (1555-1920). Leszno 1937. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce XVII w. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) i odb. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — J. Moreau-Reibel: Sto lat podróży różnowierców polskich do Francji.

Ref. w Pol. 1939 s. 16. — Ł. Kurdybacha: Działalność Jana Amosa Komeńskiego w Polsce. W-wa 1957. — S. Tync: Szkoła w Lesznie w okresie Renesansu (1555-1656). *Sesja Nauk. w Lesznie w czterechsetną rocznicę powstania Gimnazjum...* Wr. 1957. — H. Feicht: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958. — M. Sipayłło: Die Beziehungen der Familie Leszczyński zu der Universität in Basel. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960).

LESZCZYŃSKI RAFAŁ III (1650—1703)

Wierszopis, mowca.

Ur. w 1650; syn Bogusława, podkanclerzego koronnego, i Anny z Denhoffów, wnuk Rafała, wojewody bełskiego. W młodym wieku wiele podróżował. W 1671-1688 dzierżył starostwo wschowskie. W 1676 został podstolim, następnie kolejno stolnikiem w 1677, krajczym w 1678 i chorążym koronnym w 1683, w 1685 wojewodą kaliskim, 1687 — poznańskim, w 1692 — łęczyckim oraz generałem wielkopolskim. Jako młody jeszcze człowiek był marszałkiem dworu Marii Kazimiery. W 1702 został podskarbim wielkim koronnym. W 1683 piastował laskę marszałka sejmu; marszałkował również trybunałowi koronnemu. Brał udział w odsieczy wiedeńskiej. W 1699-1700 po pokoju karłowickim posłował do Porty Ottomańskiej. W 1676 ożenił się z Anną Jabłonowską i miał z nią syna Stanisława, przyszłego króla. Zmarł 31 stycznia 1703 podczas podróży do Oławy na Śląsku.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zwycięstwo niezwyciężonego narodu polskiego nad hardym Turczynem na polach chocimskich w r. 1673. B. m. r. (Poemat).

2. Mowy łac. i pol. polityczne i okolicznościowe. Ogł.: J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 2: Suada latina. Lubl. 1747; J. C. Lünig: Orationes procerum Europae. T. 3. Lipsk 1713.

3. Diariusz poselstwa do Turcji w r. 1699 odbytego. Był podobno w rkpsie Bibl. Uniw. Warsz. Fragmentaryczne relacje z tegoż poselstwa: Sławna światu legacyja... Pana Hrabi na Lesznie Leszczyńskiego, wojewody łęczyckiego, generała województw wielkopolskich... do Stambułu w roku 1699 szczęśliwie odprawiona, a teraz publicznie życzliwym piórem w roku 1709 wyrażona. Rkps Bibl. Kórn. nr 410 k. 96-110; pt. Relacja solennej audiencji u Cesarza Jego mości tureckiego... Z Stambułu die 21 Mai A. D. 1700. B. m. (1700); toż z współczesnego rkpsu ogł. *Przyj. Ludu* 1843 nr 44; pt. Relacja wjazdu do Stambułu i odprawionej audiencjej u wezyra wielkiego... B. m. (1700). Por. rkps Ossol. nr 295 (zaginiony lub we Lw.).

4. Wiersze (z tyt. nie od autora): Proroctwo... królowi Janowi będącemu w młodych latach; Wiersze, kiedy został królem król Jan; Wiersze złożone... kiedy go po zwycięstwie wiedeńskim płacząc z radości przyjmowano do miasta; Dyskurs o pewnym stryju kochającym się w swojej synowicy. Ogł. *Tyg. Wielkopol.* 1874 nr 29 s. 232.

Listy i materiały

1. Rkpsy listów (m. in. do i od Augusta II, S. Jabłonowskiego, J. Przebendowskiego, W. Przyjemskiego, J. Sobieskiego). Bibl. Kórn.; Ossol.

2. Do Augusta II, z jesieni 1702. Wyd. E. Raczyński: Archiwum tajne Augusta II. Wr. 1843 *Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku* t. 17.

3. Do królewicza Jakuba Sobieskiego, dat. z Rydzyny 15 lipca b. r. Wyd. E. Raczyński: Materiały do historii Stanisława Leszczyńskiego. Poz. 1841 *Obraz...*, jw. poz. 2, t. 13.

4. Od Augusta II, dat. z Połowej 6 września 1702. Wyd. E. Raczyński, jw. poz. 2.

OPRACOWANIA

K. Kwiatkowski: Dzieje narodu polskiego za panowania Władysława IV. W-wa 1823 s. 37, 48, 131. — J. Łukaszewicz: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835. — E. Raczyński: Wspomnienia Wielkopolski. T. 2. Poz. 1843 s. 31-32. — D. Mieczkowski: Rafał Leszczyński, podskarbi wielki koronny, ojciec króla Stanisława Leszczyńskiego. *Ruch Lit.* 1877 t. 2. —

J. Dunin Karwicki: Opisanie wjazdu do Stambułu R. Leszczyńskiego... i relacja solennej jego audiencji u cesarza tureckiego w 1700 roku. *Bibl. Warsz.* 1882 t. 3. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 28. Poz. 1906 s. 40-41. — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 69.— S. Karwowski: Leszczyńscy herbu Wieniawa. *Mies. Heraldyczny* 1915. — Wł. K. (Konopczyński): Leszczyński Rafał. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43 (1910). — S. Machnikowski: Rafał Wacław Leszczyński. *Ziemia Leszczyńska* 1933 z. 3. — K. Piwarski: Między Francją a Austrią. Z dziejów polityki Jana III Sobieskiego w latach 1687-1690. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 69 nr 1 (1933). — M. Sipayłłówna: Działalność kulturalna rodu Leszczyńskich. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1935 i odb. Poz. 1936. — E. Sukertowa-Biedrawina: Działdowo w dobie reformacji. *Przegl. Ewangeliczny* 1935 nr (19) 24. — W. Konopczyński: Polska a Turcja 1683-1796. W-wa 1936. — J. Reychman: Życie polskie w Stambule w XVIII wieku. W-wa 1959.

LESZCZYŃSKI SAMUEL (1637—1676)

Krypt.: S. L. O. K. Ł. K. S. (Samuel Leszczyński Oboźny Koronny Łucki Korsuński Starosta).

Panegirysta, wierszopis.

Ur. w 1637; jedyny syn Andrzeja, wojewody derpskiego, i Anny Koreckiej. Był oboźnym koronnym i starostą łuckim oraz korsuńskim, w życiu publicznym jednak prawie nie brał udziału. Uczestniczył w walkach z Moskwą i Kozakami w 1660 pod Cudnowem. Pod Chocimiem (1673) nie był z powodu słabego zdrowia. Przeszedł na katolicyzm z protestantyzmu. Ożenił się ks. Konstancją Wiśniowiecką. Był spadkobiercą olbrzymiej fortuny. Zmarł w 1676.

TWÓRCZOŚĆ

1. Potrzeba z Szeremetem, hetmanem moskiewskim, i z Kozakami w roku Pańskim 1660 od Polaków wygrana. Kr. 1661, dr. dziedzice S. Lenczewskiego Bertutowica. (Wyd. anonimowe).

Egz. Bibl. Nar. sygn. XVII. 3.15033.

2. Classicum nieśmiertelnej sławy po szczęśliwej i niesłychanej victoriej pod Hocimem dnia XI Novembra R. P. 1673 otrzymanej. Kr. 1674, dr. dziedzice K. Schedla. Fragm. przedr. K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 62-69.

Utwór wyd. pod krypt. S. L. O. K. Ł. K. S. przypisywano także, za J. A. Załuskim, Stanisławowi H. Lubomirskiemu.

3. Carmen ojczyste. (Na cześć Jana Sobieskiego). Rkps. Wiad. podaje M. Sipayłłówna: Działalność kulturalna rodu Leszczyńskich. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1935 i odb. Poz. 1936.

OPRACOWANIA

J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum polonorum. W-wa (1754). — W. Czermak: Szczęśliwy rok. Dzieje wojny moskiewsko-polskiej z r. 1660. Cz. III. Potrzeba Cudnowska. *Przegl. Pol.* 1893 t. 107. — A. Brückner: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Cz. 1. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 27 (1898) s. 323-325 i odb. — *** (A. Brückner): Dzieje literatury polskiej. Przegląd krytyczny za r. 1907. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 206. — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w., jw. — M. Sipayłłówna: Działalność kulturalna rodu Leszczyńskich, jw.

LIBICKI JAN (XVII w.)

Krypt.: J. L. S. I. K. M.; J. L. S. K. I. M. (Jan Libicki Sekretarz Jego Królewskiej Mości; ... Króla Jego Mości).

Wierszopis, tłumacz.

Ur. zapewne w ostatnim dziesiątku XVI w.; syn Sebastiana i Ostrowskiej. Rodzina jego w tym czasie pojawiła się w województwie krakowskim, z początkiem zaś XVII w.

osiadła w parafii bieckiej. Podpisywał się także Jan Jerzy. Przypuszczalnie był w Akademii Krakowskiej w półroczu zimowym 1607. W 1615 wystąpił imieniem ojca w sądzie wojskowym Krakowa. Zapewne od 1615 lub 1616 do 1627 sprawował funkcję sekretarza kancelarii królewskiej. Przez Zygmunta III obdarowany został 30 listopada 1625 udziałami w dożywociu ze wsi królewskiej Błonie, a 10 stycznia 1627 otrzymał wieś Skarżynę. Z kolei został dworzaninem Henryka Firleja, opata tynieckiego i biskupa przemyskiego. Za usługi wobec klasztoru i patrona obdarzono go 19 lutego 1633, w dożywocie pod pewnymi warunkami, sołectwem albo urzędem pomocnika prawnego we wsi Rybna (Rybno) na terenie opactwa. Krótko po 14 marca tegoż roku wykupił owo sołectwo od Adama, syna poprzedniego pomocnika prawnego w Rybnej, Gabriela Wiktora. Za Władysława IV był sekretarzem królewskim do lipca 1637. W tymże roku odwiedził z polecenia króla Lwów. Krótko potem ożenił się z Marianną Bychowską, dziedziczką wsi Bychawka w województwie lubelskim. Nabył tam także wsie Niebrzegów i Bronice, które oddał w dzierżawę, sam zaś pozostawał do 1659 w województwie krakowskim. Jesienią tego roku przeniósł się do województwa lubelskiego oddaliwszy siłą administratora dzierżawionych wsi. Zmarł zapewne przed 20 grudnia 1670.

TWÓRCZOŚĆ

1. Somnium prodigiosum de vino et aqua... Sen dziwny, w którym wino i woda o godnościach swych rozprawiają. (Kr.) 1647. (Wyd. pod krypt., w jęz. pol. i łac.). Wyd. nast. pt. Sen dziwny. B. m. (zapewne Kr.) 1684. (Tylko wersja pol., bez zaznaczenia autora). Fragm. wersji pol. z ed. 1647 przedr. J. Tuwim: Polski słownik pijacki i antologia bachiczna. W-wa 1935 s. 241-244.

2. Bachus Miraculosus Ich Mciom Panom mięsopustnikom, tanecznikom, maszkarnikom, pijanicom autor dobrego zdrowia życzy. B. m. r. (ok. 1655). (Wyd. pod krypt.). Fragm. wersji pol. przedr. J. Tuwim, jw. poz. 1, s. 245.

Ulotna broszurka sowizrzalska w jęz. pol. i łac. G. Korbut podaje tyt.: Bachus miraculus.

3. Votum do Najświętszej Panny Tuchowskiej, prosząc o pokój Ojczyźnie utrapionej. Wyd. (pod krypt.) przy drugiej ed. utworu M. Melaniusza pt. Wonność wdzięczna Róży Niebieskiej. Kr. 1655, dr. wdowa i dziedzice F. Cezarego. Fragm. przedr. W. Szołdrski: Historia kościoła i cudownego obrazu N. P. w Tuchowie. Cieszyn 1920 s. 49-55.

Przekłady

1. Horacy: Przekł. pol. ód pt. Horatius Flaccus. Kr. 1647, dr. F. Cezary. (Wg G. Przychockiego — 1648. Zawiera cztery księgi). Przekł. ody pt. Beatus ille... przedr. S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 s. 124-126 i odb. W-wa 1937.

2. J. Balde: Sen żywota ludzkiego. Kr. 1647, dr. F. Cezary. Wyd. nast. Kr. 1677. (Przekł. z łac.).

Mylnie przypisywano J. Libickiemu pol. przekł. poezji M. Sarbiewskiego, wyd. przy ed. dzieł M. Sarbiewskiego Kr. 1647 i przy ed. przekładu Horacego, jw. poz. 1.

Bibliografię zupełną podaje: W. Ogrodziński: De Joanne Libicki... *Eos* 1933.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — F. M. S. (Sobieszczański): Libicki (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — x-y: Libicki Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43 (1910). — A. Brückner: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 249; toż wyd. 2 Kr. 1935 s. 259. — K. Badecki: Literatura mieszczańska w Polsce XVII wieku. Lw. 1925. — R. Ganszyniec: Echa pieśni goliardowej w Polsce. *Przegl. Hum.* 1930 i odb. — W. Ogrodziński: De Joanne Libicki Horatii „Carminum" interprete Polono. *Eos* 1933. — A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk we Lw.* t. 15 (1935) s. 172. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — G. Przychocki: Literatura Augustowska w Polsce. *Przegl. Współcz.* 1937 t. 67 s. 34. — F. Pepłowski: O cytatach w „Słowniku" Lindego. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

LICINIUS JAN (XVI—XVII w.)

Inne formy nazwiska: JAN NAMYSLAVIENSIS; NAMYSŁOVIUS (NAMYSŁOWSKI).

Pseud.: PROSPERUS GRATIANUS (?).

Pisarz ariański, tłumacz.

Pochodził z Namysłowa na Śląsku. Posiadał znaczne wykształcenie, oprócz łaciny znał języki niemiecki i grecki. W 1585 objął rektorat ariańskiej szkoły w Iwiu w Oszmiańskiem. Po upływie kilku lat poświęcił się działalności religijnej. Był zwolennikiem i propagatorem porozumienia między obozami wyznaniowymi. W 1593 na synodzie w Iwiu został wyznaczony na ministra w Nowogródku; tegoż roku uczestniczył w synodzie generalnym w Lublinie. Z końcem stycznia 1594 odbył w Nowogródku parodniową dysputę z jezuitą Marcinem Śmigleckim. Pod wpływem Szymona Budnego skłaniał się ku nonadorantyzmowi, jednak w 1599 wskutek interwencji przedstawicieli Rakowa wyrzekł się tego kierunku na synodzie w Nowogródku. W 1601 wyznaczono go na ministra dla arian w Koloszwarze siedmiogrodzkim, przypuszczalnie jednak pozostał w kraju, gdyż w 1602 był obecny na synodzie w Rakowie. Z powodu gorszącego życia dwukrotnie, w 1615 i 1630, wyłączano go ze zboru. Przyjęty doń na powrót w 1633 nie otrzymał już urzędu ministra. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sententiae ad communem vitae usum... quae praecipue iuventuti scholasticae cum fructu proponi possunt... in latinos, polonicos et germanicos versus redactae. Łosk 1589, dr. F. Bolemowski.

2. Anatomia i oekonomia człowieka chrześciańskiego. Wil. 1592. (Egz. nieznany).

Estr. przypuszcza, że jest to może przeróbka dzieła J. Seklucjana: Oekonomia albo gospodarstwo. Królewiec 1546. Dzieło to miał przełożyć na język niemiecki Ludwik Wolzogen w 1636.

3. Ad fratres ministros evangelicos pro ineunda concordia brevis et simplex Παραινεσις. B. m. r. (Przytaczane: Nowogródek 1597).

Na to wezwanie odpowiedział Grzegorz z Żarnowca dziełem: Clypeus albo tarcz duchowna. Wil. 1598.

4. ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ, to jest skaza tarczej x. Grzegorza Żarnowskiego, duchowną niesłusznie nazwanej. B. m. r., dr. H. Wilant. („Zamknienie" dat. 10 września 1598).

Jest to replika na dzieło Grzegorza z Żarnowca, zob. poz. 3.

Przekłady

1. A. G. Busbequius: Oratora cesarza Ferdinanda drogi trzy... Przedtem od samego łacińskim językiem wydane... a teraz dopiero na polską rzecz przełożone. Wil. 1597, dr. J. Karcan.

Przekł. opisu poselstw do Turcji.

2. Nowy Testament — zob. Utwory o autorstwie niepewnym poz. 2.

Listy

Od A. Wolana, dat. 1 lutego 1590, 27 kwietnia 1591. Wyd. A. Wolan: Epistolae aliquot ad refellendum doctrinae Samosatenianae errorem. Wil. 1592.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Instrumentum doctrinarum Aristotelicum in usum Christianarum scholarum, exemplis theologicis illustratum. Łosk 1586.

Podpisane pseudonimem „Prosperus Gratianus", przy czym układ obu elementów pseudonimu u Estr. odmienny w poszczególnych zapisach. Wiadomości o autorstwie w dawnych przekazach są sprzeczne; obok Liciniusa wymieniany jest F. Socyn, który był wydawcą tego podręcznika; zob. Estr. XXI, 266; XXVIII, 389-390. L. Chmaj i W. Ogrodziński uważają „Instrumentum" za dzieło Liciniusa.

2. Nowy Testament. Raków 1606. Wyd. nast.: Raków 1620; Amsterdam 1686.

Niektórzy badacze, ostatnio L. Chmaj, H. Barycz, W. Ogrodziński, przypisują Liciniusowi autorstwo ariańskiego przekładu Nowego Testamentu dokonanego w latach 1602-1606 przy współpracy W. Smalciusa i H. Moskorzewskiego jako korektorów. Sprawa ta nie jest dostatecznie jasna, ponieważ szereg przekazów wskazuje na W. Smalciusa jako głównego tłumacza; Smalcius był też wydawcą dwu pierwszych edycji przekładu (zob.: SMALC Walenty). Niemniej udział Liciniusa w tej pracy jest niezaprzeczalny. — Por. Estr. XIII, 32, 33; XXI, 267; XXVIII, 292; XXXI, 115. Estr. wskazuje edycje, bez podania nazwiska tłumacza, ze Smalciusem jako wydawcą.

OPRACOWANIA

C. C. SANDIUS: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684 s. 94. — F. S.

Bock: Historia Anti-Trinitariorum. T. 1 cz. 1. Królewiec 1774 s. 431-436; t. 1 cz. 2. Królewiec 1776 s. 837. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Licinius (Jan Namysłowski). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — B. Erzepki: J. Liciniusa Namysłowskiego „Sententiae". Nieznany druk polski z r. 1589. *Dzien. Poz.* 1882 nr 194. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — A. Br. (Brückner): Licyniusz Jan (Namysłowski). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43 (1910). — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 186-187; wyd. 2 W-wa 1939. — L. Chmaj: Ślązacy wśród braci polskich. Karta z dziejów stosunków kulturalnych Śląska z Polską. Kat. 1936 *Pol. Śląsk* nr 19 s. 28-32; przedr. w książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. [Rec.: W. Sakowicz. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 517]. — H. Barycz: Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej. Wr. 1946 s. 56; przedr.: *Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk.* Wr. 1946 i nadb. Wr. 1948. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — S. Kot: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire,* IV. Bruksela 1952 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12) i odb. Bruksela 1953 s. 50. — B. Nadolski: Dokoła prac przekładowych w XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 484-485. — B. Nadolski: Mecenat literacki w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 5: Historia sztuki. W-wa 1958 s. 377.

LIFFTEL SEBASTIAN (XVI/XVII w.)

Inna forma nazwiska: Lifflad.

Wierszopis-pamiętnikarz.

Żył na przełomie XVI i XVII w. Był mieszczaninem krakowskim. Zapewne towarzyszył jako dworzanin Mikołajowi Oleśnickiemu, kasztelanowi małogoskiemu, w poselstwie od Zygmunta III do Moskwy w 1606. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Gody moskiewskie. Kr. 1607, dr. S. Kempini. (Opis m. in. wesela Maryny Mniszchówny, dat. z Moskwy 20 lutego 1606). Przedr. T. Wierzbowski: Matierijały k istorii moskowskogo gosudarstwa w XVI i XVII stoletijach. III. Smutnoje wriemia w sowriemiennoj jemu polskoj litieraturie. W-wa 1900.

OPRACOWANIA

W. Roussel(?): The Report of Bloudie and Terrible Massacre in Tho of Mosco with the Fearefull and Tragical End of Demetrius. Londyn 1607; przekł. pol. pt. Wiadomości o krwawej i strasznej rzezi w mieście Moskwie. Poz. 1858 s. 29-32. (Także w innych językach). — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — A. Brückner: Poezja polska w wieku siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918 s. 235; wyd. 2 Kr. 1935 s. 241.

LIGĘZA MIKOŁAJ SPYTEK (połowa XVI w.—1637)

Mowca.

Ur. w połowie XVI w.; syn Mikołaja, kasztelana czechowskiego, i Elżbiety Jordanówny. Pisał się z Bobrku na Rzeszowie. W 1590 został kasztelanem czechowskim, w 1613 żarnowskim, a w 1619 sandomierskim. Był starostą bieckim, ropczyckim, żydaczowskim. W dziedzicznej Dąbrowie w Tarnowskiem założył w 1618 drukarnię, w której wydawał niektóre własne broszury. W posiadłościach swych wprowadzał nowe ustawy organizacyjne, wznosił szereg cennych budynków, m. in. w Rzeszowie i Głowowie. Uczestniczył w sejmach za Zygmunta III i Władysława IV. Żonaty był dwukrotnie: najpierw z Elżbietą Kormanicką, potem z Zofią Krasińską. Zmarł w sierpniu 1637.

TWÓRCZOŚĆ

1. Votum... Mikołaja Spytka Ligęzy... które miał oretenus w senacie... roku 1633 dnia 14 lutego. Kr. 1633. Wyd. z rkpsu F. Nowakowski: Źródła do dziejów Polski. T. 1. Berlin 1841 s. 369-384.

Rkps był w Bibl. Królewskiej w Berlinie.

2. Votum na sejm walny warszawski pro ultima die Januarii w r. 1635 przypadający. Kr. b. r., dr. F. Cezary.

3. Votum na sejm walny warszawski pro 20 die Januarii w r. 1636 przypadający. Kr. 1637, dr. F. Cezary.

Wydanie zbiorowe

Pisma M. Ligęzy, kasztelana sandomierskiego. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* z. 50. (Zawartość: poz. 1-3).

Materiały

1. Trzy dokumenty, dat. ok. 1628, 24 grudnia 1633, 11 lutego 1635, dotyczące praw i przywilejów wsi Świlczy i Woliczki w Rzeszowskiem. Ogł. A. Kamiński, F. Kotula: Ustawa dla wsi Świlczy i Woliczki z roku ok. 1628. Rzeszów 1948 *Arch. Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Rzeszowie* nr 1 Dod.

2. Dokument z 1629 (pozwolenie na pobór myta w Sędziszowie). Ogł. *Gaz. Lw.* 1851 nr 49 Dod.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655 s. 660. — K. Niesiecki: Korona polska. T. 3. Lw. 1740; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 6. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1841 s. 96-97. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 580-581. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — K. J. Turowski: Wstęp i wyd.: Pisma M. Ligęzy. Kr. 1859 *Bibl. Pol.* z. 50. — F. M. S. (Sobieszczański): Ligęza (Mikołaj Spytek z Bobrku). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — W. Łoziński: Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi za panowania Zygmunta III. Lw. 1903; toż wyd. 2 pomnożone pt. Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku. T. 2: Wojny prywatne. Lw. 1904; toż wyd. 3 Lw. 1913; toż wyd. 4 Lw. 1931; toż wyd. 5 Kr. 1957. — F. Bujak: Wielka fundacja szpitalna z pierwszej połowy XVII w. *Krytyka Lekarska* 1904; toż przedr. w książce: Z odległej i bliskiej przeszłości. Studia historyczno-gospodarcze. Lw. 1924. — Ligęza Mikołaj Spytek z Bobrka. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 14. W-wa 1911 s. 256. — J. Pęckowski: Dzieje Rzeszowa do końca XVIII wieku. Rzeszów 1913. — A. Kamiński, F. Kotula: Wstęp i wyd.: Ustawa dla wsi Świlczy i Woliczki z roku ok. 1628. Rzeszów 1948 *Arch. Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Rzeszowie* nr 1. — F. Kotula: Głowów, renesansowe miasteczko. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1 s. 8 nn. — P. Krakowski, A. Fischinger: Kościół bernardynów w Rzeszowie — mauzoleum Ligęzów. Zob. streszcz.: B. Bieniewska: Sesja naukowa Stowarzyszenia Historyków Sztuki poświęcona zagadnieniom ochrony zabytków oraz zabytkom woj. rzeszowskiego i krakowskiego. Kraków, 25-26 IX 1956. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1957 nr 2 s. 101-102. — S. Grzeszczuk: Ideologia i źródło sejmowe „Rozmowy Plebana z Ziemianinem" Łukasza Opalińskiego. *Pam. Lit.* R. 51 (1960).

LIPSKI ANDRZEJ (1572—1631)

Prawnik, historyk.

Ur. w 1572 w Rzeplinie z ojca Jana herbu Grabie, wyznania ewangelickiego, i matki Reginy z Siemiakowskich. Po naukach odebranych w kraju udał się za granicę. Wyższe studia rozpoczął w różnowierczej Akademii w Strasburgu, gdzie w 1592 wystąpił z obroną pewnej tezy prawniczej. W połowie 1596 przy poparciu P. Tylickiego otrzymał stanowisko pisarza kancelarii królewskiej oraz asesora sądów królewskich. Jako sekretarz królewski był posłem na sejm Rzeszy w Ratyzbonie i pełnił różne funkcje dyplomatyczne. W 1602 wyjechał do Rzymu, gdzie 14 kwietnia 1605 otrzymał doktorat obojga praw i zapoczątkował swe prace dziejopisarskie. Tam również przeszedł na katolicyzm.

Po powrocie do kraju był kustoszem gnieźnieńskim i płockim, kanonikiem i scholastykiem krakowskim, w 1617 biskupem łuckim, w 1618 podkanclerzym, w 1620 po śmierci Stanisława Żółkiewskiego kanclerzem koronnym, w 1623 przeniesiony został na biskupstwo kujawskie, w 1630 otrzymał biskupstwo krakowskie. Zmarł 4 września 1631 w Krakowie (wg A. Bonieckiego w Warszawie).

TWÓRCZOŚĆ

1. Disputatio de defensione contra vim et iniuriam... sub praesidio Dionisii Gothofredi. Strasburg 1592, dr. J. Martinus.

2. Practicarum observationum ex iure civili et saxonico... centuria prima. Ryga 1602, dr. M. Molinus. Toż... centuria secunda. Kr. 1619, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: Kr. 1620 (tylko centuria prima); Poz. 1626; Praga 1627 (wg Estr. ed. wątpliwa); Gdańsk 1627 (dwie ed.); Gdańsk 1648.

3. De rebus gestis... Sigismundi III... brevis narratio. Rzym 1605, dr. A. Zannetti.

Przekł. pol.: I. Polkowski: Nieznane dzieło A. Lipskiego, biskupa krakowskiego, o pierwszych latach panowania Zygmunta III. *Dzien. Poz.* 1868 nr 253-254.

4. Decas quaestionum publicarum Regni. Kr. 1616, dr. F. Cezary. Wyd. nast.: Poz. 1626; Kr. 1632. (Włączone również do zbioru M. Stephanidesa: Opuscula tam ecclesiastici quam equestris ordinis). Gdańsk 1646; Gdańsk 1647.

5. Przemowa... do stanów koronnych... na Composicyą w Warszawie roku pańskiego 1607. Dodane do: Decas quaestionum..., wyd. zob. poz. 4.

Listy

Do kapituły łuckiej, dat. 16 lutego 1624 w Warszawie. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 54.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 128. — K. Niesiecki: Korona polska. T. 3. Lw. 1740; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 6. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1841 s. 108-111. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 143-149. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — R. Hube: O dawnych pisarzach prawa karnego w Polsce. *Posiedzenie Publ. Król.-Warsz. Uniw.* 1829 i osob. W-wa 1830; przedr.: Pisma. T. 1. W-wa 1905. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840; t. 7. Kr. 1845; t. 9. Kr. 1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1853 s. 77-185. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 1. Kr. 1856 s. 582. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański): Lipski (Jędrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — I. Polkowski: Nieznane dzieło A. Lipskiego ..., jw. Twórczość poz. 3. — I. Polkowski: Lipski Andrzej, kanclerz wielki koronny. Kr. 1870. — Lipski Jędrzej. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 2. Gniezno 1883. — H. P. (Piątkowski): Lipski Jędrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 14. W-wa 1911 s. 330-331. — S. Kutrzeba: Il diritto romano in Polonia fino alla fine del secolo decimottavo. *Le relazioni fra l'Italia e la Polonia dall' età romana ai tempi nostri.* Rzym 1936 s. 76. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440--1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — T. Cieślak: Gdańskie wydania dzieł A. Lipskiego. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 20 (1954). — L. Hajdukiewicz: Krakowska szkoła zamkowa 1510-1801. *Studia do Dziejów Wawelu* t. 1 (1955) s. 243-245 i in. — K. Włodarczykówna: Renesansowe tradycje w barokowej rzeźbie nagrobkowej Wawelu. Tamże. — W. Czapliński: Tragedia pisarza miejskiego. W książce: Dawne czasy. Opowiadania i szkice historyczne z XVII w. Wr. 1957.

LOEAECHIUS ANDRZEJ (zm. ok. 1637)

Inne formy nazwiska: LOECHIUS; ANDREAS LOEAECHEUS; LOËCHOWICZ; LECHOWICZ.
Przydomek: SCOTUS.

Krypt.: A. L.; A. L. S.; A. L. S. D. D.; A. L. S. F. D.

Wierszopis okolicznościowy.

Ur. zapewne w Polsce. Z pochodzenia był Szkotem i uważał się za cudzoziemca. W maju 1582 wpisał się do kolegium w Braniewie. Stamtąd został wysłany na dalsze studia do Wilna. Otrzymał w Polsce staranne wychowanie; opanował język polski. Utrzymywał stałe kontakty z Wilnem, z kołem Anglików i Szkotów skupionych wokół Chrystiana Teodora Schossera. Przez dłuższy czas mieszkał w Krakowie; tam zostały wydane prawie wszystkie jego utwory od 1594 do 1609. Obracał się w kole profesorów Akademii Krakowskiej. Należał, zdaje się, do grona osób otaczających kardynała Bernarda Maciejowskiego. Bliskie stosunki łączyły go ze Stanisławem Grochowskim i z Eustachym Wołłowiczem, późniejszym biskupem wileńskim, którego zwał swym opiekunem. Przyjacielem jego był Kasper Miaskowski. Wyjeżdżał z Polski dwukrotnie: w 1602 do Anglii — skąd wrócił w 1604, i ok. 1621 do Szkocji. Potem śladów jego bytności w Polsce brak. Zmarł ok. 1637.

TWÓRCZOŚĆ

1. Trophaeum pacis in reditum... Sigismundi III. Kr. 1594, Druk. Łazarzowa.

Estr. nie wymienia. Wiadomość podają: L. Finkel: Bibliografia historii polskiej. Cz. 1. Lw. 1891; Cz. Pilichowski: Nieznane polonica w bibliotekach szwedzkich. Gdańsk 1962.

2. Speculum seu prototypus veri monachi. Kr. 1607.

3. Muza gór wielickich. Kr. 1608. Fragm. przedr.: K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1842 t. 1 s. 456-459; M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; J. Sokołowska: Poeci renesansu. Antologia. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy.*

A. Lechowicza za autora uznali: U. Szumska i J. Krzyżanowski. Autorstwo Lechowicza kwestionował ostatnio R. Leszczyński.

4. Encomia nominis et negocii D. Roberti Sherlaeii Eq. Angli... regis Persarum nomine ad Sigismundum III Poloniae et Sueciae regem, aliosque Europae PP. Legati. Kr. 1609, dr. J. Szeliga. (Wyd. równocześnie w jęz. ang. pod nazwiskiem Th. Middletona).

Traktat panegiryczny na cześć sir R. Sherleya, opisujący przyjęcie go w Krakowie jako posła króla perskiego do Zygmunta III — jest w znacznej części przekładem z „Encomia". Zob. T. Middleton: Dzieła. Wyd. H. Bullen. T. 8.

5. Salvus periclitatae concordiae partus. B. m. 1609.

Z okazji uśmierzenia rokoszu Zebrzydowskiego.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 7. Kr. 1845. — A. GRABOWSKI: Starożytne wiadomości o Krakowie. Kr. 1852. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. RYMARKIEWICZ: Lutnia Jana Kochanowskiego. Poz. 1857. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Lechowicz (Andrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — W. BOROWY: The Scots in Old Poland. *Warsaw Weekly* 1938 nr 27. — U. SZUMSKA: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — J. KRZYŻANOWSKI: Rzekome Encomium Th. Middletona na cześć R. Sherleya, posła perskiego w Krakowie. *Spr. PAU* 1949 nr 8. — B. NADOLSKI: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 210, 224; por. B. NADOLSKI: (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — R. LESZCZYŃSKI: [Poeci renesansu. Antologia. Oprac. J. Sokołowska. W-wa 1959. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 52 (1961).

LOGUS JERZY (koniec XV w.—1553)

Inna forma nazwiska: Logau.

Poeta.

Ur. w końcu XV w. w Świdnicy czy też pod Świdnicą na Śląsku; syn Jerzego. Z pochodzenia był Niemcem. W półroczu letnim 1514 zapisał się do Akademii Krakowskiej, gdzie słuchał wykładów Walentego Ecka. Z polecenia swego mecenasa Jana Turzona przeniósł się w połowie 1516 do Wiednia, a stamtąd w 1519 udał się do Włoch i spędził szereg lat w Bolonii i Rzymie. Zimą 1525 opuścił Włochy. Został sekretarzem cesarza Ferdynanda i przy jego boku przebywał w Niemczech, na Węgrzech i Morawach. W 1527-1529 odwiedził Kraków. W 1530 na sejmie Rzeszy w Augsburgu poznał się z Janem Dantyszkiem. W 1531 wyjechał na dalsze studia do Italii. W Padwie uzyskał doktorat obojga praw. W 1536 wraz z Janem Bonerem oraz Anzelmem Eforynem i in. odbył podróż do Neapolu. W 1537 był we Wrocławiu, gdzie otrzymał kanonikat. Później przebywał na dworze cesarskim w Wiedniu. W 1540 jeszcze raz przybył do Krakowa. Należał do zdecydowanych przeciwników reformacji. Zmarł we Wrocławiu 11 kwietnia 1553.

TWÓRCZOŚĆ

1. Georgii Logi Niseni optime indolis adolescentis ad lectorem exhortatio. Wyd. z dziełem: W. Eck: De arte versificandi. Kr. 1515, dr. F. Ungler.
2. Ad inclytum Ferdinandum... regem... elegiae et epigrammata. Wiedeń 1529, dr. H. Wietor.
3. Epigrammata. Kr. 1540, dr. H. Wietor. Fragm. przedr. K. Miaskowski: Z teki bibliograficznej. *Pam. Lit.* R. 6 (1907).
4. Pontii Paulini... tres psalmi, primus secundus CXXXVI in versus mystica interpretatione adiecta luculentissime redacti. Eiusdem ad Deum precatio matutina. Precatio ad Deum patrem christianae religionis sanctiones quod Symbolum Apostolorum vocant. Authore... Item eiusdem Elegiae et epigramma aliquod. Wr. 1541. (Estr. nie zna).
5. De reginae Elisabethae Ferdinandi Romanorum Regis filia. Kr. 1543, dr. H. Wietor.
6. Utwór w zbiorze: Luctus Pannoniae. Kr. 1544, dr. H. Wietor.

Egz. Bibl. Ossol.

OPRACOWANIA

G. Bauch: Der humanistische Dichter Georg von Logau. Ein Beitrag zur Literaturgeschichte des schlesischen Humanismus. *73 Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Cultur* 1895 i odb. Wr. 1896. [Rec.: M. Jezienicki. *Kwart. Hist.* 1896]. — G. Bauch: Deutsche Scholaren in Krakau in der Zeit der Renaissance 1460 bis 1520. *Jahresbericht d. Schlesischen Gesellschaft f. Vaterländische Cultur* 1900 i odb. Wr. 1901 s. 73-75. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — J. Ptaśnik: Bonerowie. *Roczn. Kr.* t. 7 (1905) s. 93, 107. — K. Miaskowski: Z teki bibliograficznej. *Pam. Lit.* R. 6 (1907). — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV do XVIII w. Kat. 1935 s. 19-20. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w w. XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* 1938 t. 67 s. 32-33 i odb. W-wa 1939. — E. Iwańczak: Wrocław w opisach humanistycznych. *Zeszyty Wr.* 1948 nr 4.

LORENCOWICZ ALEKSANDER (1609—1675)

Kaznodzieja.

Ur. w styczniu 1609 we Lwowie; syn Jana Juliusza, mieszczanina i konsula lwowskiego, z pochodzenia Rusina. 24 sierpnia 1626 wstąpił do zakonu jezuitów; nowicjat odprawił w Krakowie pod kierunkiem Kaspra Drużbickiego, po czym kształcił się w Kaliszu, Lublinie i Poznaniu, gdzie w 1635 otrzymał święcenia. Rok następny spędził w Jarosławiu, później uczył retoryki i matematyki w kolegiach lubelskim i lwowskim. W 1640 rozpoczął długotrwałą działalność kaznodziejską, podczas której przebywał

kolejno w Krakowie, Lwowie, Ostrogu i Toruniu, potem ponownie we Lwowie. W 1654-1656 i 1659-1661 sprawował superiorat kolegium jarosławskiego, a w 1657--1659 i 1672 rektorat we Lwowie. Dwa lata następne pracował jako kaznodzieja kościoła Św. Piotra w Krakowie. W 1668-1671 był prowincjałem zakonu. W związku ze staraniem o kanonizację Stanisława Kostki jeździł do Rzymu. Zmarł 15 kwietnia 1675 we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania pogrzebne... Kalisz 1670, Druk. Kolegium T. J. (Zbiór wzorów kazań). Kazanie na obchodzie pogrzebu Najjaśniejszej Królowej przedr. w skróc. K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 269-272.

2. Kazania na niedziele całego roku. Kalisz 1671, Druk. Kolegium T. J.

OPRACOWANIA

I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczne do dziejów literatury polskiej. Aleksander Lorencowicz. *Dod. Tyg.* do *Gaz. Lw.* 1852 nr 22. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 267-272. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Lorencowicz (Aleksander). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — M. Sas: Aleksander Lorencowicz. *Przegl. Powsz.* 1893 t. 3. — Lorencowicz Aleksander. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910).

LUBELCZYK JAKUB (druga połowa XVI w.)

Inne formy nazwiska: Jakub z Lublina; Jacobus Lublinius; Lubelius.

Krypt.: J. L.; Ja. Lu.; Jak. Lub.; Jak. sLUżeBniczek; Jacob Rey.

Tłumacz i autor pieśni religijnych.

Był pochodzenia mieszczańskiego. Przyjaźnił się i współpracował z Mikołajem Rejem. Na synodzie włodzisławskim 27 czerwca 1559 uroczyście oświadczył przystąpienie do zboru małopolskiego, 13 stycznia 1560 w Pińczowie wymienione zostało jego nazwisko, 31 tego miesiąca i roku synod pińczowski poruczył mu wespół z Jerzym, bakałarzem żupnika wielickiego, Piotrem Statoriuszem i Janem Tenaldem sprawę przekładu Pisma św. na język polski, 15 września wymieniony został w spisie ministrów. Ż. Kormanowa wymienia go jako ministra ariańskiego. Wg M. Wajsbluma był stankarianinem. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dobrotliwość Pańska. Kr. b. r. (po 1550), dr. M. Siebeneicher. Przedr. homogr. wyd. U. Przyborowska. W-wa 1882.

2. Pieśń o zmartwychwstaniu Pańskim... Druga: Krystus Pan zmartwychwstał, zwycięstwo otrzymał. Kr. b. r. (ok. 1556), dr. M. Siebeneicher. (Pieśń pierwsza „z muzyką na cztery tony..."). Pieśń druga (z odmiankami) przedr. w: Śpiewnik Kościoła Ewangelicko-augsburskiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W-wa 1956 nr 127.

3. Drugie wirsze pod herb J. Kr. Mci. Wyd. w: M. Rej: Świętych słów a spraw Pańskich... kronika albo postylla. Kr. 1557, dr. M. Wirzbięta.

4. Pieśń z ewanieliej wyjęta u Łukasza świętego... o nawiedzeniu Panny Mariej. Kr. 1557, dr. M. Wirzbięta. (Z nutami C. Bazylika). Fragm. (2 zwrotki tekstu oraz szczątek nut) przedr. Z. M. Szweykowski, A. Wiechowicz w: C. Bazylik: Pieśni na 4-głosowy chór mieszany a cappella. Kr. 1958 *Wydawnictwo Dawnej Muzyki Pol.* z. 34.

5. Pieśń o niebezpieczeństwie żywota człowieczego. Kr. 1558, dr. M. Siebeneicher. (Z nutami C. Bazylika). Tekst osob. oraz tekst z nutami transkrybowanymi przedr. Z. M. Szweykowski, A. Wiechowicz, jw. poz. 4.

6. Pieśń nowa krześciańska. Jako mamy szukać łaski Pańskiej, gdy ją prze grzech utraciemy. Kr. b. r., dr. M. Siebeneicher. (Z nutami C. Bazylika). Przedr. homogr. wyd. U. Przyborowska. W-wa 1882. Tekst osob. oraz tekst z nutami transkrybowanymi przedr. Z. M. Szweykowski, A. Wiechowicz, jw. poz. 4.

7. Wirydarz krześcijański pięknie przyprawiony, a z Pisma świętego wdzięcznymi zioły zasadzony, ku pociesze wiernym ludziem za Krystusem krzyż noszącym, nowo uczyniony i uszczepiony... Przy tym wtóra część Apteka Ducha Świętego ku lekarstwu dusznemu potrzebna i pożyteczna. Kr. 1558.

Unikat zdefektowany: Bibl. Miejska Wr.

Zbiór pieśni religijnych.

8. Do Książąt Ich Miłości. (18 wersów pol.). Wyd. przy: J. Mączyński: Lexicon latino-polonicum. Królewiec 1564, dr. J. Daubmann.

Przekłady

1. Psałterz Dawida. Kr. 1558, dr. M. Wirzbięta. (Przekł. wierszem, z nutami). Fragm. przedr. S. Dobrzycki: Psałterz Kochanowskiego, jego powstanie, źródła, wzory. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 48 (1911) i odb. Kr. 1910.

2. Psalm XXXVI. Noli aemulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem etc... Po polsku uczyniony. (Kr. 1558, dr. Łazarz Andrysowic). (Z czterogłosowymi nutami C. Bazylika). Inne wyd.: b. m. r. (dr. M. Siebeneicher?). Przedr.: M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; tekst osob. oraz tekst z nutami transkrybowanymi przedr. Z. M. Szweykowski, A. Wiechowicz, jw. Twórczość poz. 4.

3. Psalm LXXIX. Deus, venerunt gentes in haereditatem tuam... Po polsku ku śpiewaniu przełożony. B. m. r. (ok. 1558), dr. Łazarz Andrysowic. (Wraz z nutami na cztery głosy C. Bazylika). Inne wyd. Kr. 1558 (dr. M. Siebeneicher?). Przedr.: M. Wiszniewski, jw. poz. 2; tekst osob. oraz tekst z nutami transkrybowanymi przedr. Z. M. Szweykowski, A. Wiechowicz, jw. Twórczość poz. 4.

4. Joba onego sprawiedliwego męża cierpliwość i wiara, nowo po polsku przełożona, z ksiąg Pisma Bożego wyjęta. Kr. 1559, dr. M. Wirzbięta.

5. A. Trzecieski: Modlitwa za Rzecz Pospolitą naszę i za króla. Ogł. J. Seklucjan: Pieśni chrześcijańskie. Królewiec 1559. Przedr. M. Wiszniewski, jw. poz. 2, s. 503; I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 s. 195.

6. Biblia święta, to jest Księgi Starego i Nowego Zakonu. Brześć Lit. 1563, dr. B. Wojewódka. (Lubelczyk należał do grona tłumaczy).

Utwory o autorstwie niepewnym

1. (Wiersze:) Na zacną osobę szlachetnie urodzonego P. M. R.; Na zacność Oxej herbu; Herby szlachcica polskiego; Drugie na tęż Oxą. Wyd. w: M. Rej: Świętych słów a spraw Pańskich... kronika albo postylla. Kr. 1557, dr. M. Wirzbięta.

Autorstwo wg A. Brücknera.

2. W. Theodor (v. Dietrichs): Kommentarz albo wykład na proroctwo Hozeasza proroka. Brześć 1559 (w rzeczywistości: Kr.), dr. M. Wirzbięta. Toż pt. Hozeasz prorok. Z wykładem zacnego męża a doktora w Piśmie świętym przedniego zebranym przez Wita Teodora Noriberczyka. Brześć (w rzeczywistości: Kr.) 1559, dr. M. Wirzbięta. Fragm. ogł. A. Brückner: Mikołaj Rej. Kr. 1905 Dod.

Wg A. Brücknera przeł. z łac. na jęz. pol. Lubelczyk wespół z M. Rejem.

3. Historia prawdziwa, która się stała w Landzie. B. m. 1568, dr. M. Wirzbięta. Zob.: Rej Mikołaj, Utwory o autorstwie niepewnym poz. 7.

OPRACOWANIA

E. Oloff: Polnische Liedergeschichte. Gdańsk 1744 s. 108, 220, 245-255. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 506-511 i in.— W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Lubelczyk (Jakub). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864).— A. A. Kryński: Wstęp do: Psałterz Dawidów. W: J. Kochanowski: Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe. T. 1. W-wa 1884. — A. Brückner: Mikołaj Rej. Studium krytyczne. Kr. 1905 Dod. s. 395-403. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — A. G. (Goldberg): z Lublina v. Lubelczyk Jakub. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — S. Dobrzycki: Psałterz Kochanowskiego, jego powstanie, źródła, wzory. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 48 (1911) s. 94-101, 141-144 i in. i odb. Kr. 1910. — Ż. Kormanowa: Bracia polscy (1560-1570). W-wa 1929 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 z. 3 s. 81. — J. Sykulski: Polskie katolickie przekłady Psałterza. *Przegl. Powsz.* 1931 t. 189 s. 92. — J. Krzyżanowski: Poezja polska wieku XVI. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 1. Kr. 1935 s. 202. — S. Kot:

Kancjonał brzeski Jana Zaręby z 1558 r. *Ref. w Pol.* 1937/39 s. 444 nn. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 7. — E. Ostrowska: Walka o piękne słowo psałterzowe. (Psałterz Kochanowskiego a Psałterz brzeski). *Język Pol.* 1953 z. 4. — Z. M. Szweykowski: Rozkwit wielogłosowości w XVI wieku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1: Kultura staropolska. Kr. 1958.

LUBIENIECKI ANDRZEJ starszy (ok. 1550–1623)

Pisarz ariański.

Ur. w 1550 — wg Estr., 1522 — wg J. Dürr-Durskiego; syn Stanisława. Był bratem Krzysztofa i Stanisława, stryjem Andrzeja młodszego. Studia odbywał w Paryżu. Był dworzaninem Zygmunta Augusta, Henryka Walezego, Stefana Batorego i Zygmunta III. Uczestniczył w sejmie lubelskim 1569 oraz brał udział w poselstwie do Paryża w czasie pierwszego bezkrólewia. Zostawszy arianinem, porzucił dwór i stanął na czele zboru w Śmiglu. W 1592 przeniósł się do dystryktu lubelskiego, następnie został ministrem zboru w Hoszczy na Wołyniu. Ożeniony był z siostrą Samuela Przypkowskiego, Krystyną. Wskutek niepokojów wojennych przeniósł się w 1620 z Rakowa do Wysokiego w Lubelskiem, stamtąd do zięcia Rupniowskiego, a 1621-1622 przebywał u S. Orzechowskiego w Krupem, skąd wyjechał do Siedlisk koło Lublina. Zmarł 6 lutego 1623 w Siedliskach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Poloneutychia abo Polskiego Królestwa szczęście a przy tym i W. Księstwa Litewskiego. A potem tegoż szczęścia szwankowanie w roku 1612 i 1613. Powst. zapewne w 1616. Fragm. ogł.: A. Batowski: Poloneutichia. Z rękopisu Zakładu Naukowego Ossolińskich. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1842 t. 1-4 i osob. Lw. 1843; I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927 s. 419-423.
Rkpsy: Bibl. Ossol., Bibl. Czart. nr 1370; Bibl. Kórn.

2. Tzw. Pamiętnik przyjaciół Andrzeja Lubienieckiego.
Rkps Bibl. Czart. nr 1403.

OPRACOWANIA

F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum. T. 1. Królewiec 1774 s. 438-439. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — A. Batowski: Wstęp do wyd.: Poloneutichia. Lw. 1843. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Lubieniecki (Jędrzej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — A. Br. (Brückner): Lubieniecki Jędrzej. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII w. Lubl. 1933 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Hist.* nr 2. — S. Szczotka: Synody arian polskich od założenia Rakowa do wygnania z kraju (1569-1662). *Ref. w Pol.* 1935/1936. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — S. Kot: (art. w:) *The Proceedings of the Unitarian Historical Society* t. 11 (1956); przedr. jako Wstęp do przekł. ang. pracy: Ideologia..., jw. s. XIV nn.

LUBIENIECKI ANDRZEJ młodszy (ur. 1590)

Autor sylwy.

Ur. w 1590. Był synem Krzysztofa, zwolennika socynianizmu, a synowcem Andrzeja Lubienieckiego starszego (zob.). Z początku poświęcił się zapewne służbie dworskiej, może u kurfirsta w Heidelbergu, gdzie był w 1603. 1 listopada 1605 wpisał się na uniwersytet w Lejdzie. Po powrocie przebywał przez jakiś czas w Lublinie, był bowiem

obecny na dysputacji w 1615, a w 1627 bił się w obronie zboru. Przeżył pięć żon. Piątą małżonką, z którą ożenił się w 1653, była Zuzanna Malinowska z Kalnicy (?). Na starość spędził kilka lat w owej Kalnicy. W czasie wojny szwedzkiej chronił się w Białymstoku, przebywając w maju i lipcu 1657 u swej siostry. W marcu 1660 był w Ropocicach pod Seceminem. Wygnanie arian zmusiło go do tułaczki. Przebywał w Prusach Książęcych. Data śmierci nieznana.

TWÓRCZOŚĆ

„Silva rerum". Rękopis w dwóch tomach. Tom pierwszy zaginął, rkps odnaleziony przez S. Kota jest tomem drugim. Wolumen ten obejmuje około 170 różnej treści utworów przepisanych oraz poszerzonych własnymi komentarzami przez Lubienieckiego.

Fragm. wyd. S. Kot: 1. Dysputacyj, które naszy miewali z różnemi, katalog ab anno MDLXXIX (1579) przez Andrzeja Lubienieckiego starego zebrany. *Ref. w Pol.* 1937/1939 s. 458-464; 2. Relacja krótka o Iwanie Tyszkowicu. Tamże s. 465-469.

Rkps Bibl. Miejskiej w Rotterdamie, sygn. 4° nr 527.

Mikrofilm w Ośrodku Bibliogr. i Dokumentacji Nauk. PAN.

Zob. też LUBIENIECKI Stanisław starszy, Utwory o autorstwie niepewnym poz. 3.

OPRACOWANIA

S. KOT: Dysputacyj braci polskich katalog z rękopisu Andrzeja Lubienieckiego młodszego. *Ref. w Pol.* 1937/1939. — S. KOT: Relacja o Iwanie Tyszkowicu. *Ref. w Pol.* 1937/1939. — J. DÜRR-DURSKI: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Bracia polscy na Ziemi Mazurskiej. (Przyczynek do dziejów arian). *Przegl. Zach.* 1949 z. 7/8. — S. KOT: Old International Insults and Praises. 1. The Medieval Period. *Harvard Slavic Studies* t. 2 (1954) i odb. s. 205 nn. — J. TAZBIR: Nietolerancja wyznaniowa i wygnanie arian. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 1. W-wa 1957.— S. KOT: „Descriptio gentium" di poeti polacchi del secolo XVII. *Ricerche Slavistiche* t. 6 (1958). — A. KOSSOWSKI: Materiały do dziejów Lubienieckich w Lubelskiem w latach 1648-1660. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960).

LUBIENIECKI STANISŁAW starszy (ok. 1560—1640)

Teolog ariański, polemista, wierszopis.

Ur. w 1557 — wg Estr., 1560 — wg J. Dürr-Durskiego; był synem Stanisława, a bratem Andrzeja. Był dworzaninem Stefana Batorego. Po opuszczeniu dworu został teologiem ariańskim. Był ministrem zboru w Tropieniu, następnie w Rakowie, a w końcu w Lusławicach. Ożenił się z Urszulą Otwinowską. Zmarł 1640 w Lusławicach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Odpowiedź na artykuły... B. m. r. (wg M. Wiszniewskiego: Raków 1596; wg A. Kaweckiej-Gryczowej: Kr., dr. A. Rodecki).

Odpowiedź na utwór rękopiśmienny Jana Petrycego.

2. Hejnał i Pieśni duchowne. Wyd. (wraz z pieśniami W. Smalciusa i S. Przypkowskiego) w książce: Psalmy niektóre króla Dawida, proroka Bożego, z Ewanielią Pana Chrystusową zgodne. Do których są przyłączone pieśni nabożne z Pisma św. wzięte. Raków 1610. Wyd. nast. Raków 1625. Wybór przedr. J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948.

3. Anatomia wieprza i człowieka: wieprza karmnego i człowieka łakomego. B. m. r. Toż pt. Comparatia łakomce z wieprzem karmnym — w: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. Wyd. A. Brückner. T. 1. Lw. 1910 *Zabytki Piśmiennictwa Pol.* 4, s. 15-21.

Utwory o autorstwie niepewnym

„Silva rerum" — rkps Biblioteki Nemzeti Muzeum w Budapeszcie, Polonica Biblioth. Szechényiano Regnicolaris in 8° nr 2. Zawiera również utwory przypisywane przez L. Szczuckiego i J. Tazbira S. Lubienieckiemu (możliwe, że jest identyczna z dziełem wymienionym przez C. C. Sandiusa i F. S. Bocka pt. Preservativae spirituales), m. in.:

1) Pamięć sposobu wizytacyjej, którą zaczęli ministrowie zborów podgórskich w domach wszytkich wiernych..., która się poczęła Anno 1612 in Ianuario;

2) Łacne nalezienie o przedwieczności Syna Bożego także i o bóstwie jego. (Traktat polemiczny powst. w 1613-1614 jako replika na utwór M. Śmigleckiego pt. Nova monstra novi arianismi... 1612);

3) Descriptio martiri Johannis Tyscovicii Civis Bilscensis. (Pokrywa się zasadniczo z utworem przypisywanym Andrzejowi Lubienieckiemu młodszemu (zob.) pt. Relacja krótka o Iwanie Tyszkowicu. Autorem jest raczej S. Lubieniecki).

4) Rozprawki teologiczne, dogmatyczne i polemiczne.

Fragm. m. in. poz. 1, 4 przedr. L. Szczucki, J. Tazbir: Księga wizytacji zborów podgórskich. Z rękopisu Biblioteki Nemzeti Muzeum w Budapeszcie. *Arch. Historii Filoz. i Myśli Społ.* t. 3 (1958).

OPRACOWANIA

C. C. Sandius: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684 s. 89. — F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum. T. 1. Królewiec 1774. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Lubieniecki (Stanisław starszy). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — A. Br. (Brückner): Lubieniecki Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — A. Brückner: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — L. Szczucki, J. Tazbir: Wstęp i wyd.: Księga wizytacji zborów podgórskich. Z rękopisu Biblioteki Nemzeti Muzeum w Budapeszcie. *Arch. Historii Filoz. i Myśli Społ.* t. 3 (1958).

LUBIENIECKI STANISŁAW młodszy (1623—1675)

Pseud.: Christianus Thimoteus; Brutus.

Historyk, astronom.

Ur. 23 sierpnia 1623 w Rakowie (wg H. Barycza w Lublinie); syn Krzysztofa (młodszego), ministra ariańskiego. Początkowo uczęszczał do gimnazjum rakowskiego, a po jego zamknięciu do szkoły w Kisielinie na Wołyniu, następnie w 1644-1646 kształcił się prywatnie w Toruniu. Objawiał zamiłowanie do języków klasycznych. Przy boku Marcina Ruara i Jonasza Szlichtynga był obecny na *colloquium charitativum* w Toruniu i sporządził diariusz obrad. W 1646-1650 odbył jako mentor Stefana Niemirycza podróż po Francji i Holandii. Studiował w Orleanie, Saumur i Angers. W 1648 osiadł w Paryżu. Przeniósłszy się w 1649 do Holandii studiował w Lejdzie u D. Heinsiusa, w Amsterdamie u G. Vossiusa. Tu też poznał R. Descartes'a. Po powrocie do kraju przed kwietniem 1650 przebywał ok. dwóch lat w Czernihowie na Ukrainie u Stefana Niemirycza. W 1652 ożenił się z Zofią Brzeską; w tymże roku objął najpierw stanowisko pomocnika ministra w Siedliskach, następnie w 1654 został ministrem zboru w Czarkowie nad Nidą, gdzie rozwinął żywą działalność teologiczno-pisarską i duszpasterską. W czasie rozruchów chłopskich przeciw różnowiercom wiosną 1656, po spłonięciu zboru w Czarkowie oraz stracie swej cennej biblioteki, skrył się, ratując życie, pod opiekę Szwedów w Krakowie. Stamtąd udał się do Szczecina. Przez dłuższy czas bawił przy królu szwedzkim w Wolgast i Stralsund. W czasie rokowań pokojowych w Elblągu, a potem Oliwie, starał się o uchylenie ustawy antyariańskiej z 1658. W 1660-1661 przebywał w Danii, gdzie został korespondentem politycznym Fryderyka III oraz otworzył gminę unitariańską w Altonie. W 1661 osiedlił się w Hamburgu. Tu zajął się organizowaniem opieki nad emigracją ariańską. Ukazanie się komet w 1664-1665 pobudziło go do badań astronomicznych. Obok tego opracowywał historię reformacji w Polsce. Prześladowany przez teologów luterskich i wydalony

przez senat hamburski przeniósł się do Altony (1667), skąd po paru latach wrócił do Hamburga. W 1675 otrzymał ponowny rozkaz opuszczenia miasta. Zmarł, otruty, 18 maja 1675 w przeddzień swego wyjazdu; pochowany został w Altonie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Diariusz drogi krakowskiej i legacjej krystiańskiej do króla JM Karola Gustawa Anno Domini 1655 Octobris... Ogł. J. Tazbir. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960).

Kopia: Arch. Główne Akt Dawnych W-wa, Arch. Radziwiłłowskie, d. II ks. 21 k. 319-337.

Opis podróży do Karola Gustawa do Krakowa, w delegacji od ariańskich zborów południowej Małopolski.

2. Vindiciae pro unitariorum in Polonia religionis libertate. Wyd. C. C. Sandius: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684 s. 267-296.

3. Polonia moriens suos et exteros alloquitur. B. m. 1665.

Przekł. holenderski pt. Het stervende Polen den zijnen ende den vremden aenspreeckende. Amsterdam 1667, dr. P. Alckmaer.

4. Theatrum cometicum... Cz. 1-3. Powst. w 1665. Wyd. F. Cuper. Amsterdam 1668, dr. D. Baccamunde. Wyd. nast. Lejda 1681.

5. Historia reformationis polonicae... Powst. po wrześniu 1664. Wyd. Freistadt 1685, dr. J. Aconius.

Przekł pol.: E. Bursche. Cz. 1. *Roczn. Teolog.* 1938 i odb.; cz. 2. Tamże 1939 i odb.; cz. 3 przygotowana do wyd., zniszcz. 1944.

Przekł. ang.: E. M. Wilbur. Nie wyd. Wiad. podaje L. Szczucki: Earl Morse Wilbur (1866--1956). *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 3 (1958) s. 317.

6. Exemplum epistolae, qua viro cuidam magno historiolam commentariorum et vitae ac mortis Jonae Slichtingii p. m. pertexit. Wyd. przy: J. Szlichtyng: Commentaria posthuma in plerosque Novi Testamenti libros. T. 1. Amsterdam (po 1656) *Bibliotheca Fratrum Polonorum* t. 7.

7. Stosowanie Francuzów z Hiszpany. Ogł. S. Kot: „Descriptio gentium" di poeti polacchi del secolo XVII. *Ricerche Slavistiche* t. 6 (1958) s. 170-175.

Autorstwo wskazał Andrzej Lubieniecki młodszy (zob.) w rkpsie „Silva rerum".

Dzieła w rękopisach wymienia F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum. T. 1 cz. 1. Królewiec 1774 s. 442-459.

Listy

1. Korespondencja z Placentinusem z 1665 oraz inne listy. Przy: Theatrum cometicum..., jw. Twórczość poz. 4.

2. Listy do Karola Gustawa. Rkpsy Riksarkivet w Sztokholmie.

Wiad. podaje A. Mączak: Wyniki poszukiwań źródłowych dotyczących wojny polsko-szwedzkiej 1655-1660, dokonanych w Szwecji w 1955. *Przegl. Hist.* 1956 z. 1. s. 133.

3. Dwa listy od A. Wiszowatego, dat.: z Mannheimu 25 września 1665, z Amsterdamu 16 października 1666. Ogł. przy: Theatrum cometicum. Cz. 2. Amsterdam 1668 s. 610-614, 618.

Przekł. pol: I. Lichońska, wyd. Z. Ogonowski: Dwa listy Wiszowatego do S. Lubienieckiego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956).

4. Listy od różnych osób. ogł. J. Brant: Clarorum virorum epistolae. Amsterdam 1702; J. Brant: Epistolae celeberrimorum virorum. Amsterdam 1715.

Materiały do biografii (wiad. o korespondencji i in.) ze źródeł arch. podaje J. Tazbir: Stanisław Lubieniecki, przywódca ariańskiej emigracji. W-wa 1961.

OPRACOWANIA

Monografia: J. Tazbir: Stanisław Lubieniecki, przywódca ariańskiej emigracji. W-wa 1961.

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 217. — C. C. Sandius: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684. — E. Oloff: Polnische Liedergeschichte. Gdańsk 1744 s. 110-112. — F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum. T. 1 cz. 1. Królewiec 1774. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — J. J. (Jerzmanowski): Stanisław Lubieniecki. *Przyj. Ludu* 1844 nr 39, 42. — F. M. S. (Sobieszczański): Lubieniecki (Stanisław młodszy). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — T. Żebrawski: Bibliografia piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki oraz ich zastosowań. Kr. 1873 s. 326-328. — A. Brückner: Arianie. *Ateneum* 1898 t. 1; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905 s. 131. — T. Grabowski: Litera-

tura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908 s. 467-472 i in. — A. Br. (Brückner): Lubieniecki Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — K. Völker: Der Protestantismus in Polen auf Grund der einheimischen Geschichtsschreibung. Lipsk 1910. — S. Kot: Kancjonał brzeski Jana Zaręby z 1558 r. *Ref. w Pol.* 1937/1939 s. 449. — H. Barycz: Stanisław Lubieniecki młodszy, historyk i astronom polski XVII w. *Spr. PAU* 1946 nr 3. [Rec.: L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 174-175]. — M. Sczaniecki: Z pobytu braci polskich w ziemi lubuskiej. *Ref. w Pol.* 1948/1952 (wyd. 1953) s. 62. — T. Przypkowski: Z dziejów heliocentryzmu w Polsce. *Myśl Filoz.* 1953 nr 1 s. 188. — J. Tazbir: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2; rozdz. 4 przedr. pt. Ze studiów nad stosunkiem polskich protestantów do chłopów w XVI wieku. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — J. Gadomski: „Theatrum cometicum” S. Rola Lubienieckiego. *Urania* 1954 nr 6. — L. Chmaj: Kartezjanizm w Polsce w XVII i XVIII w. *Myśl Filoz.* 1956 nr 5 s. 69 i in. — Z. Ogonowski: Dwa listy Wiszowatego do S. Lubienieckiego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956). — L. Chmaj: Jan Placentinus-Kołaczek. Nieznany kartezjanin XVII wieku. *Arch. Historii Filoz. i Myśli Spol.* t. 1 (1957) s. 78-79. — J. Tazbir: Nietolerancja wyznaniowa i wygnanie arian. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660.* T. 1. W-wa 1957. — S. Kot: „Descriptio gentium” di poeti polacchi del secolo XVII. *Ricerche Slavistiche* t. 6 (1958). — S. Wędkiewicz: Copernic et la Pologne. I. La fortune de Copernic en Pologne. *Études Coperniciennes.* T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 12. — J. Tazbir: Dwa memoriały ariańskie z archiwów szwedzkich. *Przegl. Hist.* 1958 z. 1. — A. Kossowski: Materiały do dziejów Lubienieckich w Lubelskiem w latach 1648-1660. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 5 (1960) s. 195 i in.

z LUBLINA BIERNAT (ok. 1465–ok. 1529)

Inne formy nazwiska: Lubelczyk; Bernardus Lublinensis; Bernardus Lublinius.

Poeta.

Ur. w Lublinie ok. 1465 w rodzinie plebejskiej. Gdzie się kształcił, nie wiadomo; po śmierci nazwano go „*vir doctissimus*”. Od osiemnastego roku życia przebywał na różnych dworach pańskich. Był na dworze starosty łukowskiego Jana Zieleńskiego, następnie na zamku starosty Gotarda Bystrama w Rogoźnie pod Grudziądzem, a po śmierci tegoż (1486 lub 1487) — u wdowy po nim, Marty. Następnie służył kolejno u Filipa Kallimacha, lubelskiego kupca Łazarza, wreszcie u Mikołaja Bystrama z Radlina (brata Gotarda). W 1492 znalazł się na dworze wojewody ruskiego Jana Pileckiego w Pilczy, a później u jego syna Jana i tu pracował jako „scriba” (może i lekarz?) oraz — mając nie wiadomo od kiedy święcenia kapłańskie — pełnił funkcje duchowne. W tym też czasie oddawał się gorliwie lekturze dzieł z biblioteki swego chlebodawcy. Jeszcze przed wystąpieniem Lutra głosił poglądy reformatorskie o wyraźnym piętnie demokratycznym i radykalnym. Być może, iż przez pewien czas przebywał za granicą. Prawdopodobnie żył jeszcze w 1529.

Uwaga: Czy jest identyczny z Biernatem z Lublina, synem Jakuba, który w półroczu letnim 1501 wpisał się w poczet uczniów Akademii Jagiellońskiej, nie wiadomo.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ezop. Powst. ok. 1510. Wyd. pt. Ezop, to jest opisanie żywota tego to mędrca obyczajnego, przydane są k temu przypowieści jego z przykładami osobliwemi niektórych filozofów dawnych. Kr. 1522, dr. H. Wietor (egz. nie dochował się). Wyd. nast.: pt. Żywot Ezopa Fryga mędrca obyczajnego z przypowieściami jego. Kr. 1578, dr. S. Szarffenberger; Kr. 1585; wyd. kryt. (wg ed. 1578) I. Chrzanowski: Biernata z Lublina Ezop. Kr. 1910 *BPP* nr 55. Fragm. przedmowy do wyd. 1522, dedykowanej Janowi Pileckiemu, cyt. S. Pudłowski, 1634. przedr.: J. Muczkowski: Bernard z Lublina. *Dwutyg. Lit.* 1844 nr 11; toż w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne

Kr. 1845; A. Brückner: Ezopy polskie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) s. 190 i odb.; I. Chrzanowski: Wstęp do wyd. jw., s. VI-VII. Wybór bajek oprac.: S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963; S. Vrtel-Wierczyński: Średniowieczna poezja polska świecka. Wyd. 2 uzupełnione. Wr. (1949) *BN* I, 60; toż wyd. 3 rozszerzone i zmienione. Wr. (1952); A. Jelicz: Żywot Ezopa Fryga. W-wa 1951 (1952).

Przeróbka wierszem ośmiozgłoskowym zbiorów bajek: Ezopa „Rimicius" i „Romulus", „Vita Esopi fabularis", Abstemiusa, oraz Jana z Kapui „Directorium humanae vitae alias parabolae".

2. Raj duszny. Kr. w końcu 1513, dr. F. Ungler. Do 1547 pięć wydań.

Dochowane fragm. wyd. 1 ogł.: W. Nehring: Ośm kartek z nieznanej starej książeczki do nabożeństwa. *Prace Filol.* t. 2 (1888); L. Bernacki: Pierwsza książka polska. Lw. 1918. Fragm. z wyd. 1513 i ok. 1530 przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów..., jw. poz. 1.

Egz. ed. z ok. 1530 we fragm. Bibl. Jagiel. Cim. O. 218.

Przeróbka modlitewnika „Hortulus animae" lub wg L. Bernackiego „Antidotarius animae" Mikołaja Saliceta.

3. Dialog Palinura z Charonem. Wg M. Dłuskiej i K. Budzyka powst. przed przeróbką Ezopa. Wyd. ok. 1536-1542. Fragm. dochowany ogł. F. Pułaski: Dialog Palinura z Charonem. Utwór Pseudo-Lukiana w tłum. Biernata z Lublina. W-wa 1909 *Collectanea Bibl. Ordynacji Krasińskich* nr 2.

Unikat zniszcz. 1944.

Przeróbka z Pseudo-Lukiana. Autorstwo Biernata z Lublina zakwestionował ostatnio S. Grzeszczuk.

W y d a n i e z b i o r o w e

Wybór pism. Wyd. J. Ziomek. Wr. 1954 *BN* I, 149.

Tu: poz. 1 pt: Opisanie krótkie żywota Ezopowego...; wybór bajek; zachowane fragm. poz. 3.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. List do księgarza krakowskiego Szymona, dat. 1515. Oryginał łac. ogł. M. Flaccius Illyricus: Catalogus testium veritatis. Bazylea 1556, dr. J. Oporinus; toż wyd. nast.: Argentinae 1562; 1608; Frankfurt 1666; przedr. J. Muczkowski: Bernard z Lublina, jw. Twórczość poz. 1; F. Pułaski. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1909 t. 2 s. 47-53; I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927.

Fragm. przeł. na pol. A. Brückner: Ezopy polskie, jw. Twórczość poz. 1, s. 192-194.

2. Notatka autobiograficzna. Wg K. Kantaka powst. częściami: w grudniu 1501 i po 1516. Ogł. K. Kantak: Nowe szczegóły biograficzne o Biernacie z Lublina. *Ref. w Pol.* 1934. Przedr. J. Ziomek, jw. Wyd. zbior., s. XX-XXI przyp.

Przekł. pol.: J. Ziomek, jw., s. XX.

3. Autograf na druku: K. Borommaeus: De Christiana religione, egz. bibl. klasztoru oo. bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej.

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Sprawa a lekarstwa końskie przez Conrada, królewskiego kowala, doświadczone. Kr. 1532, dr. F. Ungler. Wyd. kryt. A. Berezowski. Kr. 1905 *BPP* nr 53. Przedr.: G. Staśkiewicz. *Medycyna Weterynaryjna* 1948 nr 10; A. Perenc: Pierwsze druki weterynaryjne w Polsce. Lubl. 1955 *Annales Universitatis Mariae Curiae Skłodowska Lublin-Polonia* (1954) *Sectio DD* Supplementum.

„Sprawę..." uporządkował i nieco przerobił Marcin Siennik w kompilacji: Lekarstwa doświadczone... B. m. (Kr. ?) 1564, dr. Łazarz Andrysowic.

Przekł. z czeskiego. Nazwisko Conrada jest najprawdopodobniej fikcją, stosowaną z reguły w opracowaniach obcych na ten sam temat. Wykorzystane przez tłumacza teksty czeskie opierają się z kolei na niemieckich. Biernata z L. jako autora wskazywali A. Brückner i L. Bernacki, za nimi A. Perenc, przeczył temu I. Chrzanowski, kwestionował S. Estreicher, XXVIII, 51-52.

Zob. też: Twórczość poz. 3; t. 1: Księgi św. Augustyna.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: L. Bernacki: Pierwsza książka polska. Lw. 1918. [Rec.: J. Kleiner. *Kur. Warsz.* 1918 nr 213; J. Kleiner. *Polnische Blätter* 1918, t. 12; J. Korzeniowski. *Słowo Pol.* 1919 nr 163; J. Korzeniowski. *Rok Pol.* 1919 s. 271-272].

A. Węgierski: Systema historico-chronologicum... ecclesiarum Slavonicarum. Utrecht 1652; wyd. 2 pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — T. Czacki: O litewskich i polskich prawach. T. 2. W-wa 1801 s. 118. — S. Potocki: Pochwała Józefa Szymanowskiego. W-wa 1801 s. 42. — W. S. Krasiński: Historical Sketch of the Rise, Progress and Decline of the Reformation in Poland. T. 1. Londyn 1838; przekł. pol. pt. Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 1. W-wa

1903 s. 72. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 9. Kr. 1845. — J. Muczkowski: Bernard z Lublina. *Dwutyg. Lit.* 1844 nr 11; przedr. w książce: Rozmaitości historyczne i bibliograficzne. Kr. 1845. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — C. B. (Biernacki): Bernard z Lublina. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1863). — L. Kubala: S. Orzechowski i wpływ jego na rozwój i upadek reformacji w Polsce. Lw. 1870. — J.: Bernard z Lublina. *Kur. Lubelski* 1875 nr 23. — A. Brückner: Böhmische Studien. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 9 (1888) s. 81. — J. Rostafiński: Nasza literatura botaniczna XVI w. oraz jej autorowie lub tłumacze. Studium krytyczne. *Pam. AU Wydz. Mat.-Przyr.* t. 14 (1888) rozdz. 8 i odb. —

A. Truhlář: Jana Albina Ezopový fabule a Brantový Rozprávky. Praga 1901. — A. Brückner: Ezopy polskie. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 34 (1902) i odb. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1902 nr 11; F. Krček. *Pam. Lit.* R. 2 (1903); Č. Zibrt. *Časopis Musea Království Českého* t. 77 (1903)]. — A. Berezowski: Wstęp i wyd.: Sprawa a lekarstwa końskie... Kr. 1905 *BPP* nr 53. [Rec.: L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 5 (1906) s. 354-355]. — I. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 5 (1906) s. 500-501]. — T. Grabowski: Nieznany dialog polski z wieku XVI. *Spr. AU* 1908 nr 8. — F. Pułaski: Nieznany dialog z pierwszej połowy XVI w. (przypuszczalnie Biernata z Lublina). *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1908 s. 39-60; przedr. (rozszerzony i poprawiony) jako wstęp do wyd.: Dialog Palinura z Charonem. W-wa 1909 *Collectanea Bibl. Ord. hr. Krasińskich* nr 2. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910)]. — F. Pułaski: Nieznany druk polski z XVI w. wyd. między 1524 a 1527. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1909 s. 45-53. — I. Chrzanowski: Wstęp i wyd.: Biernata z Lublina Ezop. Kr. 1910 *BPP* nr 55. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); A. Fischer. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 542-549]. — F. Pułaski: Nowe szczegóły o Biernacie z Lublina. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1911 z. 4. — A. Brückner: Literatura polska w pierwszym dziesięcioleciu wieku nowego. *Przegl. Pol.* 1912 t. 186 s. 291-295. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. —

A. Brückner: Geschichte der älteren polnischen Schriftsprache. Lipsk 1922 s. 72. — L. Bernacki: Nieznany fragment „Hortulusa". *Przew. Bibliogr.* 1926 nr 6 s. 227. — S. Estreicher: Pacyfizm w Polsce XVI stulecia. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1931 t. 1 s. 4 i odb. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932 s. 10 i in. — A. Zajączkowski: Turecka wersja bajki ezopowej o żonie i śmierci. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 465-466. — A. Brückner: Biernat Lubelczyk a „lekarz Pileckich". *Pam. Lit.* R. 30 (1933). — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI i XVII w. Lubl. 1933 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Hist.* nr 2. — C. Lechicki: Z dziejów satyry politycznej XVI w. Lw. 1933 s. 17. — Z. Leśnodorski: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 43. — K. Kantak: Nowe szczegóły biograficzne o Biernacie z Lublina. *Ref. w Pol.* 1934. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — K. Piekarski: Fragmenty czterech nieznanych wydań Marchołta. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb. s. 26-27. — A. Brückner: Biernat z Lublina (Lublinius, Lubelczyk). *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — I. Hanus: Stosunki polsko-czeskie na przestrzeni wieków. Poz. 1936 s. 40. — A. Perenc: Historia lecznictwa zwierząt w Polsce. Tor. 1936 s. 21-36, 51-53, 85. — S. Godlewski: Czy Biernat pisał jambami? *Myśl Nar.* 1937 nr 4. — J. Płokarz: Polscy szermierze pokoju w XVI wieku. *Droga* 1937 nr 4 s. 278. — S. Vrtel-Wierczyński: Palinur und Charon polnisch und tschechisch (Biernat z Lublina — M. Konáč). *Slavische Rundschau* 1938; w jęz. pol. pt. Polski i czeski dialog Palinura z Charonem. Biernat z Lublina i Mikuláš Konáč. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 250]. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. I. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 6-7. — T. Sinko: Klasyczne przysłowia w polszczyźnie. Lw. 1939 s. 24-25. —

T. Lehr-Spławiński: Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój. W-wa 1947; wyd. 2 W-wa 1951. — J. Janiszewski: Uwagi wstępne do książki „Sprawa a lekarstwa końskie". *Medycyna Weterynaryjna* 1948 nr 5. — S. Wierczyński: Stosunki kulturalne polsko-czeskie. *Pam. VII Powsz. Zjazdu Historyków Pol.* T. 1. W-wa 1948 s. 262. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji

polskiej. T. 1. Kr. 1948 s. 105. — S. Hrabec: Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w. *Prace Wydz. Filol.-Filoz. Tow. Nauk. w Tor.* t. 3 (1949) z. 2; por. *Spr. Tow. Nauk. w Tor. 1948.* Tor. 1950. — Zbd.: Biernat z Lublina — pierwszy pisarz polski. *Wiedza i Życie* 1949 z. 4. — M. Stawarz: Szymon — venditor librorum. *Przegl. Księgarski* 1950 nr 1/2. — J. Ziomek: Plebejskie początki Renesansu polskiego, czyli o Biernacie z Lublina. *Zeszyty Wr.* 1951 nr 2. [Rec.: C. Hernas. *Pam. Lit.* R. 43 (1952); przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; L. Hajdukiewicz: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 163]. — A. Kawecka-Gryczowa: Fragmenta. 1. Z biblioteki Biernata. *Pam. Lit.* R. 43 (1952). [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 30 (1953) s. 250; H. Dziechcińska: Biernat z Lublina w publikacjach powojennych. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3/4]. — A. Jelicz: Wstęp i wyd.: Żywot Ezopa Fryga. W-wa 1951 (1952). [Rec.: M. K. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 5/6; A. Siudut. *Język Pol.* 1952 z. 4]. —

H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12. — K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 37 i in.; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). [Dyskusja: Z. Szmydtowa: Zagadnienie ludowości przysłów renesansowych. *Odrodzenie w Polsce...*, jw.; K. Budzyk: Podsumowanie dyskusji. Tamże s. 100]. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN.* [Rec.: H. Dziechcińska: Biernat z Lublina..., jw.]. — K. Budzyk: O literaturze polskiej w dobie Odrodzenia. *Polonistyka* 1953 nr 5 s. 10-11. — K. Budzyk: Przełom wersyfikacyjny w strofice Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4 i odb. Wr. 1954; przedr. pt. Przełom w rozwoju polskiego wiersza. Biernat z Lublina. W książce: Studia z nauk pomocniczych i historii literatury polskiej. T. 2. Wr. 1956. [Rec.: C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 31 (1954) s. 286]. — K. Budzyk: Sprawa realizmu w literaturze na przykładzie „Krótkiej rozprawy" Reja. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 2; przedr. pt. Znaczenie Reja dla rozwoju literatury polskiej okresu Odrodzenia. W książce: Studia..., jw. T. 2. Wr. 1956. — K. Budzyk: Sprawa Reja. *Życie Lit.* 1953 nr 42. — A. Czermiński: Protoplasta bajki polskiej. *Świat i Ludzie* 1953 nr 9. — R. Dunin: Humanista z Lublina. *Tyg. Demokratyczny* 1953 nr 18. —

S. Grzeszczuk: Biernat z Lublina, ojciec literatury polskiej. *Echo Tyg.* 1953 nr 34 (dod. do: *Gaz. Kr.*). — L. Halban: Biernat z Lublina. *Kultura i Życie* 1953 nr 23 (dod. do: *Sztandar Ludu*). — S. Hrabec: O języku Biernata z Lublina. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. [Dyskusja: S. Rospond; J. Woronczak; P. Zwoliński; S. Hrabec: Podsumowanie dyskusji. Tamże]; por. S. Hrabec: Język Biernata z Lublina. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. (Maszynopis powiel.). — J. Krzyżanowski: Biernat z Lublina. *Życie Warszawy* 1953 nr 178; por. J. Krzyżanowski: Biernat z Lublina. *Świat i Życie* 1953 nr 32 (dod. do: *Dzien. Zach.*). [Rec.: H. Gościkowska: Rok Kopernikowski i Rok Odrodzenia Polskiego w polskiej prasie. *Polonistyka* 1953 nr 5]. — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 283 i in.; por. toż osob.: W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. W-wa 1953 s. 13. — Z. Kwiecińska: Pierwszy, co w gąszczu łaciny polską ścieżkę wydeptał. *Trybuna Ludu* 1953 nr 272. — M. R. Mayenowa: W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. M. R. Mayenowa: Problematyka stylistyczna staropolszczyzny. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — *Odrodzenie w Polsce... Przewodnik po Wystawie w Muz. Nar. w Warszawie 1953-1954.* W-wa 1953 s. 41-42 i in. — A. Perenc: Biernat z Lublina — ojciec polskiego piśmiennictwa weterynaryjnego. *Medycyna Weterynaryjna* 1953 nr 12. — B. Suchodolski: Społeczne i filozoficzne problemy polskiego Odrodzenia. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 11 i in. — J. Ziomek: Poezja polska epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 108-112 i in.; por. J. Ziomek (przy współpracy J. Pietrusiewiczowej i A. Sajkowskiego): Poezja polska w okresie Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. [Dyskusja: J. Dürr-Durski: O rozszerzenie ba-

zy materiałowej w badaniach nad poezją renesansową. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 237-238; C. Hernas: O pełniejsze wyzyskanie wartości poznawczych poezji renesansowej i sprawa jej periodyzacji. *Odrodzenie w Polsce*, jw. s. 242, 244; J. Ziomek: Podsumowanie dyskusji. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. s. 255]. —

J. Malarczyk: Doktryna społeczno-polityczna Biernata z Lublina. Lubl. 1954 *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio G.* vol. 1 fasc. 6. [Rec.: A. Perenc. *Medycyna Weterynaryjna* 1954 nr 11; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 267-268; J. Bardach. *Kwart. Hist.* 1955 nr 1; K. Grzybowski. *Państwo i Prawo* 1955 z. 3; M. Patkaniowski. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 7 (1955) z. 1]. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — J. Ziomek: Biernat z Lublina. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — J. Ziomek: Wstęp i wyd.: Wybór pism. Wr. 1954 *BN* I, 149. [Rec.: H. Dziechcińska, jw.; S. Grzeszczuk. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3; J. Tazbir. *Przegl. Hist.* 1955 z. 3]. — K. Budzyk: Poglądy społeczne Biernata z Lublina. W książce: Szkice i materiały do dziejów literatury staropolskiej. W-wa 1955. [Rec.: H. Dziechcińska, jw.]. — A. Perenc: Pierwsze druki weterynaryjne w Polsce. Lubl. 1955 *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia* 1954 *Sectio DD* Supplementum I. — J. Trzynadlowski: Rymotwórcza funkcja akcentu w wierszu staropolskim. *Prace Polon.* S. XII (1955). —

S. Furmanik: Z zagadnień wersyfikacji polskiej. W-wa 1956 s. 203 nn. — J. Krzyżanowski: O najdawniejszych przysłowiach polskich. *Problemy* 1956 nr 4 s. 268. — J. Krzyżanowski: Okruchy przysłowioznawcze. *Poradnik Język.* 1956 z. 6. — K. Lepszy, A. Kamińska: Geneza i program społeczny radykalnego nurtu braci polskich. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 1 (1956) s. 45-46. — J. Malarczyk: Elementy naukowe twórczości Biernata z Lublina. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956). — W. Markowska: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 75-81. — W. Voisé: Frycza Modrzewskiego nauka o państwie i prawie. W-wa 1956 *PAN Komitet Nauk Prawnych. Studia nad Hist. Państwa i Prawa* S. II t. 3. [Rec.: J. Pelc. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2]. — S. Furmanik: Wstęp do: K. Niemirycz: Bajki Ezopowe. Wr. 1957 *BN* I, 146 s. XLVIII-L. — Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski: Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795. W-wa 1957 *Historia państwa i prawa Polski do r. 1795* cz. 2. — J. Pelc: Wstęp do wyd.: J. Kochanowski: Fraszki. Wr. 1957 *BN* I, 163. — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — J. Woronczak: Drobiazgi o Biernacie z Lublina. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 2. — J. Woronczak: Z badań nad wierszem Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3; por. *PAN. Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społecznych* 1958 z. 6. — J. Zaleski: Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI wieku. *Zeszyty Nauk. Uniw. Jagiel. S. Nauk Społecznych Filologia* nr 4 (1958). — S. Świrko: Biernat z Lublina, pierwszy paremiograf i bajkopisarz polski. *Literatura Lud.* 1959 nr 5/6. — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Spol.* z. 3 (1959) s. 8. — A. Grychowski: Na marginesie notatki autobiograficznej Biernata z Lublina. *Pam. Lit.* R. 52 (1961). — S. Grzeszczuk: Sporne i niesporne problemy bibliografii Biernata z Lublina. *Księga pam. ku czci S. Pigonia.* Kr. 1961 *Prace Komisji Historycznolit. Kr. Oddz. PAN* nr 1.

LUBOMIRSKI JERZY SEBASTIAN (1616—1667)

Pseud.: Senator Wielki; Ziemianin polski.

T ł u m a c z, p i s a r z p o l i t y c z n y, m o w c a.

Ur. 20 stycznia 1616 pod Krakowem (może w Wiśniczu); syn Stanisława, wojewody krakowskiego, i Zofii z książąt Ostrogskich. Nauki początkowe odbył w domu, w Wiśniczu. Następnie wraz ze starszym bratem pod opieką księdza Jakuba Piotrowickiego kształcił się za granicą, najpierw przez parę miesięcy — do początku stycznia 1632 — w Lowanium, potem zapewne przez rok w Kolonii, wreszcie krótko — do ok. połowy 1633 — w Lejdzie. W latach następnych przypuszczalnie z księdzem Piotrowickim odbył podróż po Holandii, Hiszpanii i Włoszech, możliwe, że był w Rzy-

mie i Padwie. Poznał język włoski, prawdopodobnie niemiecki i może hiszpański, zdobył wykształcenie militarne. Wróciwszy do kraju w 1636 zaczął karierę polityczną. Zostawał kolejno: marszałkiem sejmu w 1643, starostą krakowskim w 1646, marszałkiem nadwornym, a potem wielkim koronnym w 1650, hetmanem polnym koronnym w 1657 po wypędzeniu Rakoczego do Siedmiogrodu. W 1651 walczył pod Beresteczkiem. W czasie wojny szwedzkiej 1655-1660 był bardzo aktywny, walczył w Prusach oraz przeprowadził króla ze Śląska do Lwowa. W 1660 pokonał wojska moskiewskie pod Cudnowem i zmusił Jerzego Chmielnickiego do poddania się.

Wybijał się jako wódz, natomiast jako obywatel i polityk był warchołem; już w 1639 zerwał sejm. Miał spór z królem, załatwiony ugodowo, o szyb solny w Sierszy koło Wieliczki. Od 1661 stanął w opozycji przeciwko planom elekcyjnym Marii Ludwiki i dworu. Kiedy sprzeciwił się kandydaturze księcia d'Enghien postawionej *vivente rege*, został wyrokiem sądu sejmowego z 21 grudnia 1664 pod zarzutem zdrady stanu skazany na infamię i banicję. Uprzednie próby porozumienia z Marią Ludwiką i królem, kaptowanie sobie szlachty przez list okrężny i przekupstwo posłów pozostały bez rezultatu. 17 grudnia 1664 wyjechał na Śląsk pod protekcję cesarza niemieckiego Leopolda I (posiadał tytuł księcia Rzeszy) i osiadł w Nysie wraz z rodziną i dworem. Odtąd, przybierając rolę rzekomego obrońcy wolności szlacheckiej, działał w porozumieniu z cesarzem oraz elektorem brandenburskim Fryderykiem Wilhelmem, również przeciwnikami elekcji Francuza w Polsce. Intrygował nadto ze Sztokholmem, przymawiał się o zasiłki moskiewskie. Równocześnie rozwinął przez agitatorów działalność w kraju, w wojsku i na sejmikach. Z początkiem stycznia 1665 stanął we Wrocławiu, gdzie przebywał do 7 kwietnia tego roku. Stamtąd udał się przez Morawy do Polski; uprzednio, 24 marca 1665, podążyły na Spisz jego oddziały. W 1666 wszczął rokosz, nazwany potem jego imieniem; objął komendę nad zbuntowanymi chorągwiami, połączył się z konfederatami wielkopolskimi i 13 lipca 1666 odniósł zwycięstwo nad wojskami królewskimi pod Mątwami. Po amnestii dla rokoszan przeprosił króla pod Jaroszynem 8 sierpnia tego roku i udał się ponownie za granicę na Śląsk. Żoną jego była Konstancja z Ligęzów, kasztelanka sandomierska, jednym z synów Stanisław Herakliusz (zob.). Zmarł 31 stycznia lub (raczej) 7 lutego 1667 we Wrocławiu.

Postać J. Lubomirskiego była bardzo popularna w literaturze polskiej, zob. W. Kochowski, K. Szajnocha, E. Odyniec, J. Szujski.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa witając Króla Jmci. 1643. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1 cz. 1. Lubl. 1745 s. 21.

2. Oratio ad Joan. Casimirum, ut dilata reliquorum consiliarum executione, coeptam Soczavae obsidionem strenue prosequatur. 1653. Wyd. J. C. Lünig: Orationes procerum Europae. T. 2. Lipsk 1713.

3. Jerzy Lubomirski... oddawa pieczęć wielką po książęciu Radziwille, kanclerzu litewskim. Powst. 1656. Wyd. J. S. Pisarski: Mowca polski. T. 2. Kalisz 1676; toż wyd. nast.: Kalisz 1684 (dwie ed.); Kalisz 1689.

4. Oratio ad Joannem Casimirum residua militis Polonici stipendia efflagitans. 1660. Wyd. J. C. Lünig, jw. poz. 2.

5. Mowa „do króla Jego Mości względem opatrzenia zamku krakowskiego". Wyd. J. S. Pisarski, jw. poz. 3.

6. Mowa „do związku". Wyd. J. S. Pisarski, jw. poz. 3.

7. Jawnej niewinności manifest, Bogu, światu, ojczyźnie... podany z przydaniem Perspektiwy na Proces, Responsu na Informacią, Discursu Ziemianina i inszych rzeczy... Roku Pańskiego 1666. Perspectiva na objaśnienie niewinności... P. Lubomirskiego... przez Ziemianina polskiego. B. m. 1666. Wyd. nast. przypuszczalne: b. m. 1748. Toż w jęz. łac. (bez: Perspektiva...) pt. Publicae innocentiae Manifestum Deo, mundo, patriae... B. m. 1666 (wg Estr. tłum. może W. Kochowski). Wyd. nast. (pod nazwiskiem W. Kochowskiego) w dziele: Diarium Europaeum continuatum. Continuatio XII Appendix III. Frankfurt nad Menem 1666.

P r z e k ł a d y

B. J. Guarini: Pastor fido albo konterfekt wierny miłości... przez jednego Senatora Wielkiego. Tor. 1695 (wg Estr.). Wyd. nast.: Tor. 1722 (wg Estr.); były zapewne i inne wyd. (Ed. druga bez podania pseud. autora, zawiera nadto anonimowy przekł. z jęz. francuskiego powieści de Préchac pt. Kawaler polski...).

Autorstwo przekładu „Pasterza wiernego" przypisywano mylnie synowi Jerzego, S. H. Lubomirskiemu, wg J. A. Załuskiego, i Jerzemu Ossolińskiemu, wg A. Jabłonowskiego i M. Wiszniewskiego.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do S. Korycińskiego, kanclerza wielkiego koronnego, z ok. 1653. Wyd. w: J. Michałowski: Księga pamiętnicza. Kr. 1864.

2. Listy do Karola Gustawa. Rkpsy w Riksarkivet w Sztokholmie.

Wiad. podaje A. Mączak: Wyniki poszukiwań źródłowych dotyczących wojny polsko-szwedzkiej 1655-1660, dokonanych w Szwecji w 1955. *Przegl. Hist.* 1956 z. 1 s. 133.

3. Abschrift eines Schreibens, so Ihr Excellentz... an den Durchleuchtigen Fürsten in Siebenbürger-Land, et aussm Läger vor Crackaw, den 27 Januarii 1657 abgehen lassen. B. m. r. Toż w jęz. łac. pt. Copia literarum... ad... Georgium Rakocium... de dato ex castris ad Cracoviam, die 27 Januarii 1657. B. m. r. Tekst niem. i łac. wyd. razem: b. m. r.

4. Literae ad Gubernatorem... Paulum Wurtz, Gener. Major. datae; una cum responso praedicti Domini Gubernatoris (z 10 i 1 (11?) Febr. 1657). B. m. r. Toż w jęz. szwedzkim pt. Extract Uthur... til then Swenske Her... Wurtz Commendanten uthi Crakow... Daterat i thet Pohlniske Lägret för Crakow then 10 Februarii. (Sztokholm) 1657, dr. Keyser.

5. Do prowincjała jezuitów polskich, dat. 1663. (Przeciw Adrianowi Pikarskiemu). Ogł. z rkpsu Ossol. B. Kalicki: Ksiądz A. Pikarski i jego dziennik wyprawy przeciw Rakoczemu r. 1657. *Bibl. Ossol.* 1864 t. 4 s. 217.

6. List na sejmik (w celu skaptowania sobie szlachty), dat. z Dąbrowy 10 października 1664; list do króla dat. z Janowca 6 grudnia 1664. Kopie w rkpsie Bibl. Czart. nr 158 s. 463, 497-498.

7. Do cesarza Leopolda I, dat. z Nysy 24 grudnia 1664; z Wrocławia 20 marca 1665; 27 marca 1665, 3 kwietnia 1665; do ks. Porcji, dat. z Wrocławia 2 stycznia 1665; do elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma, dat. 1665 (po 28 kwietnia). Rkpsy w Arch. Państw. w Wiedniu, Polonica 1664, Urkunden u. Aktenstücke z. Gesch. Friedrich Wilhelm, XII, 244.

8. Do elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma, dat. z Wrocławia 10 stycznia 1665, 7 lutego 1665; do S. Niemierzyca (Niemirycza, przedstawiciela Lubomirskiego na dworze elektora brandenburskiego), dat. z Wrocławia 23 lutego 1665. Rkpsy w Arch. Państw. w Berlinie, Rep. 9. 16a.

9. Do A. Fredry, kasztelana lwowskiego, dat. 1665. Wyd. J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1 cz. 4. Lubl. 1745 s. 70.

10. Listy z 1666. Wyd. J. C. Lünig: Literae procerum Europae... T. 2. Lipsk 1712 s. 314.

11. Osiem listów Stanisława Lubomirskiego do synów: Aleksandra i Jerzego, kształcących się za granicą, z 1632-1635. Ogł. Ł. Kurdybacha: Wychowanie Aleksandra i Jerzego Lubomirskich w XVII w. *Minerwa Pol.* 1929 nr 1/4. Rkpsy tych listów oraz jednego nie ogłoszonego w Bibl. Wilanowskiej; odpisy S. Przyłęckiego w rkpsie Ossol. nr 1856/I s. 37-57.

12. Od S. Czarnieckiego, dat. z Niemirowa 20 czerwca 1652; od chana Islam Giereja, dat. spod Usiatyna 2 grudnia 1653; od H. Radziejowskiego, dat. ok. 20 lipca 1655. Wyd. w: J. Michałowski, jw. poz. 1.

13. Od Samuela Czaplickiego, J. N. C. Grotusa, Jana Hruszy, Władysława Łosia, Aleksandra L. Niezabitowskiego, Jana Magnusa von Osthap, Aleksandra Polanowskiego, Szczęsnego Potockiego, Andrzeja Trzebickiego i anonima z 1663-1666 (jeden list mylnie dat. 1668). Ogł. W. S. de Broel-Plater: Zbiór pamiętników do dziejów polskich. T. 4. W-wa 1859.

14. Od chana Machmet Giereja, dat. z Bakczysaraju 28 marca 1664, w Polach 22 czerwca 1665; od Pawła Tetery, dat. z Czehrynia 9 marca 1663, z Białej Cerkwi 13 czerwca 1664. Ogł. S. Nowoszycki: Pomniki historyczne z wieku XVII. *Athenaeum* 1841 t. 3.

15. List do szlachty na sejmik w Opatowie, dat. z Wr. 5 lutego 1665. Tekst w: [Jakub] Łoś: Pamiętniki... Wyd. Ż. Pauli. Kr. 1858. Przedr. B. Baranowski, J. Bartyś, J. Michalski: Historia Polski 1648-1764. Wybór tekstów. W-wa 1956 *Materiały Źródłowe do Hist. Polski Epoki Feudalnej* 5.

16. Uniwersał... do chłopów wydany. Powst. przypuszczalnie w czerwcu 1665. Z rkpsu Arch. Państwowego w Kr. ogł. S. Szczotka: Zabiegi o pozyskanie chłopów w okresie rokoszu Lubomirskiego. *Przegl. Hist.* 1952 z. 2 s. 328-329. Przedr. B. Baranowski, J. Bartyś, J. Michalski, jw. poz. 15.

17. Materiały do dziejów działalności politycznej (sejmikowej) — zob. *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*. T. 2 (1621-1660). Wyd. A. Przyboś. Kr. 1953.

Inne listy i materiały w rkpsach Bibl. Czart., Jagiel., Ossol., PAN w Krakowie, Archiwum Państwowego w Berlinie, Archiwum Państwowego w Wiedniu.

OPRACOWANIA

Memoriał pana Caillet o usposobieniu senatorów i szlachty w Polscze względem elekcji xcia d'Enghien. Roku 1662. Ogł. K. Sienkiewicz: Skarbiec historii polskiej. T. 1. Paryż 1839 s. 373-376. — Bellum polono-moschicum ad Czudnow. (Powst. 1665-1666). Wyd. W. Czermak. *Arch. Komisji Hist. AU* t. 7 (1894). — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723 s. 93-96; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819 s. 381-385. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 145, 348-350. — S. K. Kossakowski: Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich. T. 2. W-wa 1860. — J. Bartoszewicz: J. S. Lubomirski, marszałek w. koronny, hetman polny. *Tyg. Ilustr.* 1863 nr 206-208. — J. Bartoszewicz: Lubomirski Jerzy. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). —

W. Czermak: Sprawa Lubomirskiego w r. 1664. *Ateneum* 1885 t. 3 — 1886 t. 1 i odb. Kr. 1886. [Rec.: J. M. *Przegl. Pol.* 1886 t. 82; H. Sawczyński. *Kwart. Hist.* 1887]. — W. Czermak: Koniec J. Lubomirskiego (r. 1667). W książce: Z czasów Jana Kazimierza. Lw. 1893. — W. Czermak: Młodość J. Lubomirskiego (1616-1636). *Kwart. Hist.* 1894; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901.— A. Brückner: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 27 (1898) s. 366 i odb. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901. — S. Koprowicz: Rokosz J. Lubomirskiego w poezji. *Spr. Gimn. w Jaśle* 1902. [Rec.: W. Hahn. *Muzeum* 1902]. — A. Brückner: [W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 6 (1907) s. 261. — M. G-y (Goyski): Lubomirski Jerzy. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — S. Kot: Stosunki Polski z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927. — Ł. Kurdybacha: Wychowanie Aleksandra i Jerzego Lubomirskich w XVII w. *Minerwa Pol.* 1929 nr 1/4 s. 139. — W. Czapliński: Opozycja wielkopolska po krwawym potopie. Kr. 1930. — F. Pohorecki: Rokosz Lubomirskiego i trzy poznańskie armaty. *Kronika Miasta Poz.* 1931. — W. Dzięgiel: Utrata księstw Opolskiego i Raciborskiego przez Ludwikę Marię w r. 1666. Kr. 1936. — K. Marcinkowski: Stefan Czarniecki w dobie potopu szwedzkiego. (Kampania nad Wisłą i Sanem. R. 1655/56). Częstochowa 1935. — T. Nowak: Kampania wielkopolska Czarnieckiego i Lubomirskiego w roku 1656. Gdańsk 1938. [Rec.: Z. F. (Folejewski). *Svio-Polonica* z. 2(1940)]. —

W. Czapliński: Pierwszy pobyt J. Lubomirskiego na Śląsku (1664-1665). *Sobótka* 1946. — S. Szczotka: Zabiegi o pozyskanie chłopów w okresie rokoszu Lubomirskiego. *Przegl. Hist.* 1952 z. 2. — J. Nowak-Dłużewski: Wstęp i wyd.: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953. — W. Czapliński: Dwa sejmy w roku 1652. Studium z dziejów rozkładu Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII wieku. Wr. 1955. — A. Przyboś: W latach potopu. Walka narodu polskiego z najazdem szwedzkim w latach 1655-1660. W-wa 1956 s. 103 nn. — W. Czapliński: Rola magnatów i szlachty w pierwszych latach wojny szwedzkiej. *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660*. T. 1. W-wa 1957. — O. Górka: Legenda a rzeczywistość obrony Częstochowy w roku 1655. W-wa 1957 s. 160-161 i in. — A. Codello: Pacowie wobec Jerzego Lubomirskiego (1660-1667). *Przegl. Hist.* 1958 z. 1. — J. Gierowski: Dzieje Wrocławia w latach 1618-1741. *Dzieje Wrocławia do roku 1807*. W-wa 1958 s. 486. — A. Keckowa: Kunegunda — żupa solna Lubomirskich w Sierczy. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. D: *Hist. Techniki i Nauk Technicznych* z. 1 (1958) s. 78 nn. — A. Kersten: Chłopi polscy w walce z najazdem szwedzkim 1655-1656. W-wa 1958. — J. Tazbir: Głos ariański w polemice rokoszu Lubomirskiego. *Przegl. Hist.* 1959 z. 1. — W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961

LUBOMIRSKI STANISŁAW HERAKLIUSZ (1642—1702)

PSEUD.: STANISLAUS LYSIMACHUS EQUES POLONUS; MIROBULIUS TASSALINUS; S. L.; S. L. M. K.

Pisarz polityczny, poeta, tłumacz.

Ur. w 1642, prawdopodobnie w Rzeszowie; syn Jerzego i Katarzyny z Ligęzów. Osobistość ojca zaciążyła mocno na jego losach, kulturze umysłowej i poglądach. Uczył się najpierw prawdopodobnie pod kierunkiem usilnie przez rodzinę Lubomirskich popieranych pijarów, może w ufundowanym przez ojca w 1654 kolegium pijarskim w Rzeszowie. Studia odbywane rzekomo w uczelniach nadbałtyckich nie znajdują potwierdzenia w ogłoszonych spisach uczniów gimnazjów w Gdańsku i Braniewie. Ok. 1659 wyjechał na studia do Francji. W Paryżu kształcił się intensywnie u kilku preceptorów, poznał też świetny dwór Ludwika XIV, który starał się go pozyskać dla celów swej polityki w Polsce. Z Francji podążył do Hiszpanii, a potem do Włoch i Niemiec. Wróciwszy w 1662 do kraju, przy boku ojca zaczął brać czynny udział w życiu politycznym. Wobec coraz ostrzejszego konfliktu między dworem królewskim a ojcem starał się pośredniczyć u królowej i senatorów. Współdziałał w bardzo dla Rzeczypospolitej niebezpiecznych intrygach postronnych państw, zabiegał u cesarza o pieniężne sukursy dla ojca i uczestniczył w uroczystych przeprosinach króla przez ojca-rokoszanina, a gdy ten umarł, uzyskał na sejmie 1669 jego rehabilitację. W 1670 został wybrany posłem na sejm i marszałkiem sejmu, który pod jego laską doszedł do skutku. Pismami i listami protestował energicznie przeciw nadużyciom wojsk cesarskich na Spiszu i w osobnym traktacie 1671 bronił praw Polski do Spisza. Ok. 1674 nawiązał jakieś bliżej nie znane stosunki z Wacławem Potockim i razem z nim osobnym drukiem witał nowego króla. Do końca życia oscylował w polityce między Francją a cesarstwem. Zrazu gorący zwolennik Sobieskiego, mianowany przezeń 1676 marszałkiem wielkim koronnym, prowadził na własną rękę sekretną korespondencję dyplomatyczną i w niejednym królowi przeciwdziałał, zwłaszcza gdy ten skłaniał się ku Austrii. Podróże 1687 do Wiednia, Wenecji i Rzymu oraz tajemnicze zjazdy w jego ujazdowskim pałacu wobec spodziewanej śmierci króla graniczyły nieraz ze zdradą stanu. Po śmierci Jana III wziął czynny udział w rozgrywkach stronnictw, był marszałkiem sejmu konwokacyjnego. Zrazu zwolennik francuskiego kandydata do tronu — przeszedł potem na stronę Sasa.

Pierwszą jego żoną była Zofia Opalińska, córka Łukasza, drugą Elżbieta Denhoffówna. Umarł 17 stycznia 1702 w Ujazdowie, pochowany został na Czerniakowie w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Utwory młodzieńcze. Rkps Bibl. Kórn. nr 488. (Pod krypt. S. L. M. K.).

Zob. też: poz. 15; Utwory o autorstwie niepewnym, poz. 2.

2. Ermida albo Krolewna pasterska, to jest ten szczęśliwy, który się swym stanem kontentuje. (Komedia). Powst. 1664. Zachowana w kilku odpisach; m. in. rkps Bibl. Nar. IV. 4504. Wyd. kryt. J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 5. W-wa 1963. Fot. karty tyt. podał J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. W-wa 1953 s. 388.

Utwór przerobił plagiatorsko Wojciech Szafrański pt. Rodian tragedia... na publicznem teatrze w Dobrkowie... reprezentowana... Kr. 1755.

3. Orfeusz. (Parafraza z „Idilli favolosi" G. B. Mariniego). Pt. Historia Orfeusza i Eurydyce ogł. J. A. Załuski: Zebranie rytmów... T. 3. W-wa 1754 s. 344-360.

Rkpsy: Bibl. Jagiel. nr 5190; Bibl. Pawlikowskich (Ossol.) nr 79; Bibl. Kórn. nr 488; Bibl. Baworowskich (Lw.) sygn. 318 III E. 12; Ossol. nr 2032/I; Bibl. PAN Kr. nr 979.

4. Komedia o Don Alvarezie. Rkps Bibl. Baworowskich (obecnie Bibl. Ukraińskiej Akademii Nauk we Lw.) sygn. E. 12 nr inw. 318. Streszcz. ogł. A. Brückner: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Dod. *Rozpr. AU Wydz Filol.* t. 27 (1898) s. 359-361 i odb.; wyd. kryt. J. Lewański, jw. poz. 2.

5. Comedia o Lopesie. Rkps jw. poz. 4. Streszcz. ogł. A. Brückner, jw. poz. 4 s. 361-362; wyd. kryt. J. Lewański, jw. poz. 2.

6. Informacja... o prawie własnym i dziedzicznym, które ma Rzeczpospolita do Spisza i części ziemi węgierskiej, przeciwko pretensjom cesarza... Powst. 1674. Rkps Ossol. Fragm. ogł. i treść podał T. E. Modelski: S. H. Lubomirskiego „Wywód praw Polski do ziemi spiskiej". *Księga pam. ku czci W. Abrahama.* T. 2. Lw. 1931 i odb.

7. Rozmowy Artaxessa i Ewandra, w których polityczne, moralne i naturalne uwagi zawarte. Powst. 1676. Wyd. b. m. 1683. Wyd. nast.: W-wa 1694; Częstochowa 1708; Częstochowa 1718; Częstochowa 1734; Częstochowa 1745. Fragm. przedr.: *Rozrywki dla Dzieci* 1826 t. 5; J. Popliński: Nowe wypisy polskie. Leszno 1838 s. 288-293; W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Pierwsza red. autograf Bibl. Jagiel. nr 5190; kopia (wcześniejsza od pierwodruku) rkps Bibl. PAN Kr. nr 1295.

8. Theomusa sive doctrina fidei Christianae, primum Polono, ac dein Latino carmine descripta. B. m. r. Wyd. nast.: W-wa 1683 (dwie ed.); W-wa 1697; w książce pt. Repertorum opuscula latina sacra et moralia. W-wa 1701 (razem z poz. 10 i 12). W XVIII w. kilka wyd.

Wykład katechizmu w 74 epigramatach.

Przekł. turecki: Tłum. Stanisław Pichelstein w XVIII w. Rkps Bibl. Krasińskich zniszcz. 1944. Wiad. podaje J. Reychman: Znajomość i nauczanie języków orientalnych w Polsce XVIII w. Wr. 1950 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 35 s. 81 (bez identyfikacji pierwowzoru).

9. Tobiasz wyzwolony. W-wa 1683. Wyd. nast.: W-wa 1691; W-wa 1706; Tor. 1731. Fragm. przedr. T. Wierzbowski: Wypisy polskie. W-wa 1884.

10. Adverbiorum moralium sive de virtute et fortuna libellus. W-wa 1688, dr. K. F. Schreiber. Wyd. nast.: W-wa 1691; w książce: Repertorum opuscula latina sacra et moralia. W-wa 1701 (razem z poz. 8 i 12); Tor. 1716; b. m. 1716; b. m. 1718.

Przekł. pol.: A. Ch. Łapczyński pt. Adverbia moralne abo o cnocie i fortunie książeczka. W-wa 1714; toż wyd. nast.: W-wa b. r.; pt. Salomon polski... W-wa 1737; fragm. przedr. *Rozrywki dla Dzieci* 1825 t. 4 — 1826 t. 5.

Przekł. ruski z czasów Piotra I. Wiad. o rkpsach podaje A. Sobolewski. *Sbornik Otdielenija Russkogo Jazyka i Słowiesnosti Impieratorskoj Akadiemii Nauk* t. 84 (1908) z. 3 s. 26.

11. De vanitate consiliorum. W-wa b. r. (prawdopodobnie 1699). Wyd. nast.: W-wa (1700); W-wa b. r. (dwie ed.); W-wa 1700 (trzy ed.); W-wa 1701; W-wa 1702; W-wa 1703; W-wa 1712; W-wa 1718; W-wa 1726; Tyrnawa 1745; W-wa 1768; Wiedeń 1776.

Przekł. pol.: A. Mączyński pt. Próżność i prawda rady. Tor. 1705. Wyd. nast.: Poz. 1739; Lw. 1750; pt. O znikomości rad. Wyd. A. Marylski. W-wa 1916 *Pol. Pisarze Polityczni. Wiek XVIII.* S. I: *Czasy saskie* t. 1.

Przekł. niem. pt. Der politische Staats Rath... Kolonia 1746 (wg Estr. właściwie 1745).

12. De remediis animi humani. Wyd. w książce: Repertorum opuscula latina sacra et moralia. W-wa 1701 (razem z poz. 8 i 10).

Przekł. pol.: pt. Momenta ostatnie życia. W-wa 1707; M. Ślizień pt. Zbawiennych środków książeczka. Wil. 1728.

13. Ecclesiastes po hebrajsku nazwany Coheleth, z Pisma Świętego na wiersz polski przetłumaczony. Wyd. pod nazwiskiem S. Lubomirskiego. Tor. 1731. Wyd. jako dzieło G. K. Hadziewicza. Kr. 1702, dr. M. S. Schedel; pod krypt. S. L. W-wa 1706; fragm. przedr. T. Wierzbowski, jw. poz. 9.

14. Myśli o wieczności. Kr. 1757.

Unikat Ossol. zaginął 1944-1945. Odpis w posiadaniu Romana Pollaka.

15. Trafunek nieszczęśliwy. Wyd. R. P. (Pollak). Poz. 1935. Przedr. *Magazyn Pol.* 1958 nr 10.

Rkps Bibl. Kórn. nr 488 (utwór podpis. krypt. S. L. M. K.).

16. Genii veridici. Pars prima. (Łac. dialog polityczny). Rkps Bibl. Jagiel. nr 5190.

Przekł. pol.: W. Klimas, nie wyd.

17. De natura hominis. Wiad. zob. A. Brückner. Spuścizna..., jw. poz. 4 s. 367.

18. Cudnowskie dzieje. Zaginione.

19. Regnum planetarum. Zaginione.

20. De antiquis dialectis linguae polonicae. Zaginione.

21. Pamiętniki historii swojego czasu. (Za G. Korbutem).

Zob. też Morsztyn Jan Andrzej, Utwory mylnie przypisywane..., poz. 2.

Rkpsy utworów, mów, listów i in. S. H. Lubomirskiego były w bibl.: Kra-

sińskich, zniszcz. 1944, Uniw. Warsz. (Zakł.), PAU, Ossol., Zamoyskich, Pawlikowskich, Czart., Jagiel., Baworowskich. Część z nich omawia W. Roszkowska: Włoski rodowód komedii S. H. Lubomirskiego. Wr. 1960 *Studia Staropol.* t. 7.

Ponadto pisał mowy. Kilka mów z 1672 i 1682 ogł.: J. C. Lünig: Orationes procerum Europae. T. 2. Lipsk 1713 s. 380 (376), 504 (475). — J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska T. 1. Lubl. 1745. — A. Podgórski: Pomniki dziejów Polski wieku siedemnastego. T. 2. Wr. 1840.

Classicum nieśmiertelnej sławy... po szczęśliwej i niesłychanej victoriej pod Hocimem — zob. LESZCZYŃSKI Samuel.

Wydania zbiorowe

1. Księgi moralne, polityczne i pobożne z łacińskiego na polski język przełożone. Wyd. F. Bohomolec. W-wa 1771.

Tu: przekł. poz. 10, 11, 12.

2. Wiersze zebrane i przedrukowane. W-wa 1782.

Tu: poz. 8, 9, 13, 14; Aman.

3. Pisarze polscy. Wyd. Z. Dębicki. T. 2. B. m. 1920.

Krótki wybór pism.

4. Wybór pism. Wyd. R. Pollak. Wr. 1953 *BN* I, 145.

Tu: poz. 3, 9, 13, fragm. poz. 7, przekł. fragm. poz. 11; w Dod.: Instrukcja synom..., zob. Listy i materiały, poz. 10.

Listy i materiały

1. Do ojca, dat. 1662. Ogł. *Dzien. Warsz.* 1852 nr 214.

2. Do króla Ludwika XIV, dat. 22 maja 1674; 1 maja 1675; 6 marca 1676; 20 grudnia 1678. Rkpsy w Arch. Spraw Zagranicznych w Paryżu.

3. Do Ludwika XIV, dat. z W-wy 30 marca 1680, 1 stycznia 1683 (ekscerpt). Ogł. K. Waliszewski: Archiwum Spraw Zagranicznych francuskie. T. 2. Kr. 1881 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 5 s. 410-411; t. 3. Kr. 1884 *Acta*..., jw. t. 7 s. 384.

4. Do Jana III Sobieskiego, b. m. r., b. m. r.; do obojga królestwa i królewicza, dat. 30 listopada 1690. Ogł. F. Nowakowski: Źródła do dziejów Polski. T. 2. Berlin 1841.

5. Listy do nuncjusza i papieża z 1686, 1700.

Wiad. podaje P. Savio: De actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt. Watykan 1947 *Studia Teolog.* XIII s. 125, 135.

6. List w sprawie wydobycia miedzi, dat. 16 grudnia 1692. Rkps Państwowe Arch. Główne w Budapeszcie.

Wiad. podają K. Lepszy, J. Tazbir: Poszukiwania naukowe na Węgrzech. *Kwart. Hist.* 1957 nr 2 s. 278.

7. Od Jana III Sobieskiego, dat. 19 czerwca 1683. Wyd. F. Nowakowski, jw. poz. 4.

8. Od W. Kochowskiego, dat. w Warszawie 16 czerwca 1688. Ogł. A. Przezdziecki: Podole, Wołyń, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. T. 1. Wil. 1841 s. 28-29.

9. Listy od Ludwika XIV.

10. Instrukcja synom moim do cudzych krajów ode mnie wyprawionym, Teodorowi i Franciszkowi Lubomirskim, dat. w Ujazdowie 29 listopada 1699. Ogł. R. Pollak, zob. Wyd. zbior. poz. 4.

11. Testament, dat. 23 listopada 1701. Rkps Bibl. Czart., Teki Naruszewicza, rkps nr 196. Zob. też R. Pollak: Wstęp do wyd.: Wybór pism. Wr. 1953 *BN* I, 145, s. XXXI-XXXIII.

12. Materiały do dziejów działalności politycznej (sejmikowej) — zob. *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*. T. 2 (1621-1660). Wyd. A. Przyboś. Wr. 1955.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Satyrus rudis de eliberatione Cracoviae. Kr. 1658, dr. wdowa i dziedzice K. Schedla. Fragm. przedr. M. Pełczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1.

Autorstwo S. H. Lubomirskiemu przypisał H. Juszyński. J. Magiera wysuwał możliwość autorstwa W. Kochowskiego; K. Estreicher (XXVII, 158) — kogoś z kręgu S. Starowolskiego; M. Pełczyński — K. Schedla lub któregoś z jego spadkobierców.

Zob. też J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. W-wa 1819.

2. Piram i Tisbe. (Poemat mitologiczny). Z rkpsu Bibl. Kórn. nr 488 ogł. R. Pollak. Poz. 1929.

Autorstwu przeczył A. Brückner.

3. Comedia faceta. Rkps Bibl. Baworowskich (Lw.) nr I 13.

Autorstwu zaprzecza J. Krzyżanowski.

4. Muza polska na tryumfalny wjazd... Jana III po dwuletniej elekcjej na szczęśliwą koronatią. B. m. (1676).

5. Poezje postu świętego. Zawierają tekst wiersza pt. Sonet na całą Mękę Pańską. Dołączone do rkpsu poematu

W. S. Chrościńskiego pt. Józef... od braci przedany, obecnie Ossol. nr 5319 I. Fragm. ogł.: W. Gomulicki: Poezje postu świętego. *Kur. Warsz.* 1907 nr 88; przedr. w książce: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912 s. 265. — Sonet na całą Mękę Pańską jako wiersz S. H. Lubomirskiego wyd. W. Folkierski: Sonet polski. Wybór tekstów. Kr. 1925 *BN* I, 82.

W. Folkierski podaje wiadomość o innych wersjach drukowanych i rękopiśmiennych wydanego sonetu, T. Mikulski — *Ruch Lit.* 1929 — stwierdza to samo w odniesieniu do całego zbiorku wydawanego na początku XVIII w. pt. Dzieło zbawienne. Lw. 1700 (jako utwór G. K. Hadziewicza); toż Kr. 1702; pt. Melodia duchowna. Kr. 1703; pt. Ojczysty Apollo. Kr. 1703; toż Kr. 1705; pt. Jezus Nazarański... Tor. 1705; toż Tor. 1723; pt. Apollo duchowny... B. m. 1715; pt. Siren Sarmatica... Kr. 1725; toż Tor. 1731. Wg T. Mikulskiego najbardziej prawdopodobne autorstwo S. H. Lubomirskiego; „Poezje" mają być identyczne z „Melodią duchowną".

Por. Chrościński Wojciech Stanisław, Utwory o autorstwie niepewnym, poz. 4.

6. Aman od Asswerusa... wywyższony. B. m. 1745.

Poemat w 9 pieśniach oktawami. Zob.: Chrościński Wojciech Stanisław, Utwory..., jw. poz. 3.

7. Dialog na Wielki Piątek. Wyd. L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 7 (1908).

Autorstwo przypuszczalne przypisał wydawca.

8. Historia bardzo ucieszna. Zob. t. 1: Powieściowe utwory, poz. 17.

9. Mairet: Sylwia.

Autorstwo przekładu przypuszczalne przypisał L. Kamykowski, *Ruch Lit.* 1934.

10. Regina Poloniae extruxit templum et monasterium. 1667. Przedr.: S. F. Lauterbach: Polnische Chronicke... Frankfurt 1727 s. 651; J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953.

Paszkwil w stylu nakamiennym na królową Marię Ludwikę. Na autorstwo Lubomirskiego — bez imienia — wskazuje notatka przy jednej z rękopiśmiennych wersji paszkwilu.

Bibliografię pism S. H. Lubomirskiego wydanych drukiem podaje A. Marylski przy przedr.: O znikomości rad. (W-wa) 1916.

OPRACOWANIA

Epibatirion... in... D. Stanislai... Lubomirscii... Capitanei Scepusiensis etc. fortunatissimo reditu ab exoticis nationibus. W-wa 1662. — A. Załuski: Epistolarum historico-familiarum... T. 3. Braniewo 1711 ep. 22. Fragm. w przekł. pol. podał F. Bohomolec: Wstęp do wyd.: Księgi moralne... W-wa 1771. — K. Niesiecki: Korona polska. T. 3. Lw. 1740; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 6. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1841 s. 162-163. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1-2. Kr. 1820. — K. Brodziński: Listy o polskiej literaturze. *Pam. Warsz.* 1820 t. 16; przedr.: Pisma. T. 6. Poz. 1873 s. 269 nn. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 147-148. — K. z Tańskich Hoffmanowa. *Rozrywki dla Dzieci* 1825 t. 4. — E. Słowacki: Dzieła. T. 3. Wil. 1826. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 146, 350. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 200-203. — J. Bartoszewicz: Lubomirski (Stanisław Heraklit). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — M. Solarski: Pamiątka z odpustu na św. Bonifacego w Czerniakowie. W-wa 1869. —

J. Szujski: Die Polen und Ruthenen in Galizien. Wiedeń 1882 s. 208. — S. Tarnowski: Tajemnica roku 1688. *Roczn. Zarządu AU. Rok 1882.* Kr. 1883; toż: *Przegl. Pol.* 1883 t. 69; toż *Niwa* 1883. — A. Bełcikowski: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886 s. 289. — S. Tarnowski: Stan i charakter literatury politycznej polskiej w w. XVII. *Pam. II-go Zjazdu Historyków Pol. we Lw.* T. 1. Lw. 1890. — B. Chlebowski: Przekład „Jerozolimy" Tassa przez Piotra Kochanowskiego. *Ateneum* 1890 t. 2; przedr. w: Pisma. T. 3. W-wa 1912 s. 42. [Rec.: E. Porębowicz. *Kwart. Hist.* 1893]. — A. Brückner: Wiersze historyczne. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 3. — U. Bretholz: Ueber unbekannte und wenig bekannte polnische Dichter des XVII Jahrhunderts. Cz. 1. Wr. 1897. — Z. Gargas: Poglądy ekonomiczne w Polsce XVII w. *Przegl. Prawa i Administracji* 1897 i odb. poszerzona Lw. 1897; wyd. 2 Lw. 1903; toż przekł. niem. pt. Volkswirtschaftliche Ansichten in Polen in XVII Jahrhundert. Innsbruk 1905. — A. Brückner: S. H. Lubomirskiego dzieła wcześniejsze. Dod. do: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Część pierwsza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 27 (1898) s. 358-368 i odb. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. —

S. Morawiecki: S. H. Lubomirski. Kilka kart z lat młodych oligarchy 1661-1667. *Spr. Gimn. III w Kr.* Kr. 1901. [Rec.: J. Magiera. *Muzeum* 1901]. — S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901 s. 81-83. — P. Chmielow-

SKI: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 59-67. — A. BRÜCKNER: Salomon polski XVII wieku. (Zarys okolicznościowy). *Pogląd na Świat* 1902. — J. MAGIERA: S. H. Lubomirski jako pisarz i mówca. Cz. 1. *Spr. AU* 1902 nr 5; por. *Bibl. Warsz.* 1902 t. 3 s. 620-621. — J. MAGIERA: Salomon polski. *Gaz. Lw.* 1902 nr 78. — J. MAGIERA: „Satyrus rudis". *Pam. Lit.* R. 2 (1903). — S. MORAWIECKI: Poglądy polityczne S. H. Lubomirskiego. *Spr. Dyr. Gimn. w Tarnowie r. 1903.* [Rec.: M. MAZANOWSKI. *Książka* 1904 nr 2]. — J. MAGIERA: Muza Salomona polskiego. *Spr. Dyrekcji Gimn. Wyższego w Nowym Sączu za r. 1904.* — J. MAGIERA: Polityka Salomona polskiego. *Spr. Dyr. Gimn. Wyższego w Nowym Sączu 1905.* — B. W. KOROTYŃSKI: Kościół w Czerniakowie. *Kur. Warsz.* 1906, 20 maja. — K. KONARSKI: Polska przed odsieczą wiedeńską. W-wa 1914. — T. SINKO: Polski Anti-Lukrecjusz. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 49 (1911) s. 299-302. — A. MARYLSKI: Wstęp i wyd.: O znikomości rad. W-wa 1916 *Pol. Pisarze Polityczni. Wiek XVIII.* S. I: *Czasy saskie* t. 1. —

S. WINDAKIEWICZ: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921 *Z Hist. i Lit.* nr 8 s. 57-61. — W. FOLKIERSKI: Sprawa autorstwa wielkopostnych poezyj S. H. Lubomirskiego. *Silva Rerum* 1925 t. 2 s. 60. — E. LAND: Notatki bibliograficzne. *Silva Rerum* 1925 t. 1 s. 10. — M. BRAHMER: Echa Ariosta i Marina w „Tobiaszu wyzwolonym" S. H. Lubomirskiego. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12); przedr. w książce: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* t. 5. — S. DOBRZYCKI: Trzy okresy literatury barokowej. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 11. — T. MIKULSKI: Dzieje jednego sonetu. Chróściński, Lubomirski czy Hadziewicz? *Ruch Lit.* 1929. — W. JĘDRYCHOWSKI: Wyjaśnienie. Tamże. — T. MIKULSKI: Na marginesie „Pirama i Tyzby" Lubomirskiego. Tamże. — Nieznany utwór „Salomona polskiego". *Dzien. Poz.* 1929 nr 171. — R. POLLAK: Uwagi o „Piramie i Tyzbie" St. H. Lubomirskiego. *Ruch Lit.* 1929. — R. POLLAK: Wstęp i wyd.: Piram i Tyzbe. Poz. 1929. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 26 (1929); J. KRZYŻANOWSKI. *Ruch Lit.* 1929; A. BRÜCKNER. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 9 (1933) s. 434]. — W. SZCZYGIEŁ: Źródła „Rozmów Artaxesa i Ewandra" S. H. Lubomirskiego. Kr. 1929 *Prace Hist.-Lit.* nr 31. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 26 (1929); I. CHRZANOWSKI. *Tyg. Ilustr.* 1929 nr 39; J. KRZYŻANOWSKI. *Ruch Lit.* 1929]. — T. Gr. (GRABOWSKI): Nowe odkrycia polonistyczne. *Kur. Poz.* 1929 nr 540. —

I. CHRZANOWSKI: Hist. lit. niepodległej Polski. Wyd. 10. W-wa 1930 s. 363-378. — I. CHRZANOWSKI: Stanisław Herakliusz Lubomirski. (Próba wyjaśnienia sprzeczności). *Myśl Nar.* 1930 nr 10. — Z. CIECHANOWSKA: Na marginesie wydania „Pirama i Tyzbe". *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — R. POLLAK: Rękopis Biblioteki Kórnickiej nr 488. Tamże. — T. E. MODELSKI: S. Lubomirskiego „Wywód praw Polski do ziemi spiskiej". *Księga pam. ku czci W. Abrahama.* T. 2. Lw. 1931 i odb. — J. ŻYCKI: Salomon polski. S. H. Lubomirski i jego rozważania o dyplomacji. *Sprawy Obce* 1931 z. 6 i odb. — S. BŁASZCZYK: Staropolski przekład „Sylvii" Maireta. Poz. 1933 *Prace Polon. Studentów Uniw. Poz.* nr 5. [Rec.: L. KAMYKOWSKI. *Ruch Lit.* 1934].— Ł. KURDYBACHA: Pedagogika szlachecka w XVI i XVII w. w świetle instrukcyj rodzicielskich. *Kwart. Pedag.* 1933 t. 5. — S. ŁUKASIK: La France et la Pologne à travers les siècles. T. 1. Paryż 1933. [Rec.: M. BRAHMER. *Przegl. Współcz.* 1933 t. 44 s. 130]. — K. PIWARSKI: Między Francją a Austrią. Z dziejów polityki Jana III Sobieskiego w latach 1687-1690. *Rozpr. AU Wydz. Hist. Filoz.* t. 69 (1933). — L. KAMYKOWSKI: Do dziejów Boccaccia w Polsce. *Ruch Lit.* 1934 s. 40. — L. KAMYKOWSKI: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — S. WINDAKIEWICZ: Poezja ziemiańska. Kr. 1938.— M. BRAHMER: Włoska oprawa „Tobiasza wyzwolonego". W książce: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* t. 5. (Tu w przypisach: Włoski sonet S. H. Lubomirskiego? W odwiedzinach u pana Marszałka). —

W. CZAPLIŃSKI: Pierwszy pobyt Jerzego Lubomirskiego na Śląsku (1664-1665). *Sobótka* 1946 s. 47, 53, 64. — T. MIKULSKI: Literatura polska w autografach. Wr. 1947 s. 19. — K. BUDZYK, J. DÜRR-DURSKI: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej.* (W-wa 1951) s. 143. — T. MAŃKOWSKI: Malarstwo na dworze Jana III. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1950 nr 1/4 s. 243-244 i in. — R. POLLAK: Wstęp i wyd.: Wybór pism. Wr. 1953 *BN* I, 145. [Rec.: D. TSCHIŻEWSKIJ: Die slavistische Barockforschung. *Die Welt d. Slaven* 1953 z. 3; W. WEIN-

TRAUB: S. H. Lubomirski. *Wiadomości* (Londyn) 1954 nr 422; S. GRZESZCZUK: Wśród pisarzy XVII wieku. *Życie Lit.* 1955 nr 21; T. ULEWICZ. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) nr 1]. — T. GOSTYŃSKI: Arkadia podwarszawska i zespół parkowy St. H. Lubomirskiego. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1954 nr 1. — D. ČYŽEVŚKYJ: Zu den polnisch-russischen literarischen Beziehungen. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 23 (1955). [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 271-272]. — R. POLLAK: Suum cuique. Sprawa autorstwa „Pokuty w kwartanie". *Pam. Lit.* R. 48 (1957); por. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1957 nr 1. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* 1958 s. 253]. — K. GŁOMBIOWSKI: Polska literatura polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Kat. 1960. — M. KWIATKOWSKI: Początki warszawskich Łazienek w świetle nowych materiałów. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1960 nr 1. — M. PEŁCZYŃSKI: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1. — W. ROSZKOWSKA: Włoski rodowód komedii S. H. Lubomirskiego. Wr. 1960 *Studia Staropol.* t. 7. [Rec.: T. WITCZAK: Teatr i dramat staropolski w publikacjach z lat 1955-1960. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4 (35/36)].

LUBOMSKI MIKOŁAJ (XVI/XVII w.)

Wierszopis okolicznościowy.

Szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Treny na śmierć małżonki Stanisława Kochanowskiego. (Kr. 1611). Fragm. przedr. K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822--1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 74-75.

2. Apotheosis starożytnej familii nieboszczyka śp. X. Wojciecha Szydłowskiego. (Kr. 1617, dr. B. Swolski). Fragm. przedr. K. Brodziński, jw. poz. 1, s. 76.

Uwaga: Akta sprawy toczącej się w Rzymie w latach 1741-1742, podane przez Estr. XXI, 486 pod nazwiskiem Lubomski Nicolaus, odnoszą się do innego Mikołaja Lubomskiego.

OPRACOWANIA

K. BRODZIŃSKI: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie, jw. poz. 1, s. 74-76.

z LUDZISKA JAN (pierwsza połowa XV w.)

Humanista, retor.

Ur. ok. 1400 w Ludzisku na Kujawach; syn chłopa. Od 1418 studiował w Krakowie, jesienią 1419 został bakałarzem, a z początkiem 1422 — magistrem *artium*. W 1424 zajmował się astronomią w Krakowie. Następnie — prawdopodobnie w latach 1424-1440 studiował we Włoszech; 9 marca 1433 uzyskał doktorat medycyny w Padwie, gdzie przebywał co najmniej od października 1430. Możliwe, że był uczniem głośnego humanisty Guarina w Ferrarze; niewątpliwie był w Rzymie. We Włoszech poznał zasady humanistycznej retoryki i przejął się kultem dzieł klasycznych (zwłaszcza Cycerona), których odpisy przywiózł do Polski. W 1440 był w Krakowie, gdzie latem tegoż roku objął katedrę wymowy. Przez siedem lat był oficjalnym mówcą Akademii; m. in. w 1440 wraz z Jakubem z Paradyża witał poselstwo soboru bazylejskiego, a w 1447 — Kazimierza Jagiellończyka (w mowie tej wziął w obronę stan włościański). Przyczynił się wybitnie do rozkrzewienia humanizmu w Polsce. Losy jego po 1447 nie są znane. Zmarł przed 1460.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa uniwersytecka o pochwale elokwencji. Wygł. w czerwcu 1440. Urywki przytacza J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1. Kr. 1900 s. 236 przyp. 2, s. 239 przyp. 1, 2.

Przekł. pol. wyd. B. Nadolski: Wybór mów staropolskich. Wr. 1961 *BN* I, 175.

2. Mowa na powitanie poselstwa soboru bazylejskiego. Powst. w końcu 1440. Ogł. J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża, jw. poz. 1, s. 240-249.

3. Mowa na powitanie króla Władysława III. Powst. 1444, nie wygłoszona.

4. Mowa na przyjęcie Kazimierza Jagiellończyka w Akademii Krakowskiej. Powst. 1447. Ogł. A. Lewicki. *Codex Epistolaris Saeculi XV* t. 3 (1894) *Monumenta Medii Aevi Historica* t. 14 s. 13-16; przedr. z poprawkami wg rękopisu I. Chrzanowski, S. Kot: Humanizm i reformacja w Polsce. Lw. 1927. Fragm. przekł. pol.: I. Chrzanowski: Hist. lit.... Wyd. 10. W-wa 1930; przedr. M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze staropolskiej. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951; R. Heck i E. Maleczyńska: Ruch husycki w Polsce. Wybór tekstów źródłowych (do r. 1454). Wr. 1953; całość przekł. pol. wyd. B. Nadolski, jw. poz. 1.

5. Mowa na powitanie arcybiskupa W. Kota. Wygł. 25 czerwca 1447. Ogł. S. Hain: Wincenty Kot, prymas Polski 1436-1448. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 3 z. 2 (1948).

6. Mowa poświęcona biskupowi P. Giżyckiemu.

7. Mowa o charakterze ogólnym, filozoficzno-dydaktycznym.

Wszystkie mowy w rkpsie Bibl. Jagiel. nr 126.

Materiały

Dyplom doktora medycyny, uzyskany w Padwie 1433. Ogł. J. Fijałek: Polonia apud Italos scholastica. Kr. 1900 *Munera saecularia Universitatis Cracoviensis.*

OPRACOWANIA

J. Fijałek: Mistrz Jakub z Paradyża. T. 1. Kr. 1900. — J. Fijałek: Polonia apud Italos scholastica. Saeculum XV. Kr. 1900 *Munera saecularia Universitatis Cracoviensis.* — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 1. Kr. 1900. — J. Lachs: Polscy uczniowie Padewskiej Szkoły Lekarskiej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 1 (1924). — F. Koneczny: Wiadomość z r. 1447 o stanie ludu wiejskiego w Polsce czy na Litwie? *Ateneum Wil.* 1929 z. 1. — B. Nadolski: Rola Jana z Ludziska w polskim Odrodzeniu. *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 563-564. — F. Bujak: Mowa Jana z Ludziska do króla Kazimierza Jagiellończyka z r. 1447 i zagadnienie niewoli w Polsce ówczesnej. *Księga pam. ku czci W. Abrahama.* T. 2. Lw. 1931. [Rec.: J. Adamus. *Przew. Hist.-Prawny* 1932]. — B. Nadolski: Humanistyczne mowy lekarza Piotra Gaszowica. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 454. — J. Skoczek: Wychowanie Jagiellonów. Lw. 1932 s. 15. — K. Michalski: Prądy filozoficzno-teologiczne na Uniw. Jagiel. w pierwszej dobie jego istnienia. *Nasza Myśl Teolog.* 1935 s. 36. — A. Szyperski: Wielkopolanie w dawnym Krakowie. *Dzien. Poz.* 1936 nr 74. — M. Derezyński: Życie kulturalne Kujaw dawniej a dziś. *Wici Wielkopol.* 1937 nr 6. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 s. 23. — A. Bednarski: Materiały do dziejów medycyny polskiej w XIV i XV stuleciu. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). —

W. Pociecha: Z dziejów stosunków kulturalnych polsko-włoskich. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — H. Barycz: Mikołaj Kopernik w dziejach narodu i kultury polskiej. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 530 i in. — K. Budzyk: Przełom renesansowy w literaturze polskiej drugiej połowy XV i pierwszej połowy XVI wieku. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; por. K. Budzyk: Ideowo-artystyczne wartości literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 37, 49, 71; osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 288 i in.; por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. W-wa 1953 s. 13. — M. Łyskanowski: Mowa doktora medycyny Jana z Ludziska. *Wiad. Lekarskie* 1953 nr 6. — B. Nadolski: Poezja polsko-łacińska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 158; por. B. Nadolski (przy współpracy zespołu): Poezja..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — A. Strzelecka: Charakter wystąpienia Jana z Ludziska. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 1:

Historia. W-wa 1955 s. 248-249; por. S. SZCZOTKA: Walka klasowa chłopa polskiego w XV i XVI w. Tamże s. 215. — S. SZCZOTKA: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 590-592 i in.; por. S. SZCZOTKA: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Życie Szkoły Wyższej* 1954.— K. LEPSZY: Podłoże społeczno-gospodarcze Odrodzenia w Krakowie. *Krakowskie Odrodzenie. Referaty z Konferencji Nauk. Tow. Miłośników Hist. i Zabytków Krakowa z września 1953.* Kr. 1954 s. 25. [Dyskusja: A. STRZELECKA. Tamże]. — B. NADOLSKI: Jan z Ludziska. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954. — M. RĘKAS: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954. — B. LEŚNODORSKI: Kopernik — humanista. *Sesja Kopernikowska 15-16 IX 1953.* W-wa 1955 s. 134. — W. MARKOWSKA: Literatura polska epoki Odrodzenia. W-wa 1956 s. 73-74. — J. SKOCZEK: Wstęp do wyd.: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia Wr. 1956 *BN* I, 157 s. LX-LXIII. — T. BIEŃKOWSKI: Cicero cui omnes cedimus. Uwagi nad znajomością Cycerona w Polsce w XV wieku. *Meander* 1960 z. 5/6 s. 265-266.

LUTOMIRSKI STANISŁAW (ur. 1518)

Pisarz-polemista, teolog innowierczy.

Ur. w 1518 w rodzinie szlacheckiej zamieszkałej w Lutomiersku koło Sieradza. Brat jego Jan, starosta łęczycki i kasztelan brzeziński, był znanym sympatykiem reformacji. Stanisław rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej, a w 1537-1538 wyjechał do Wittenbergi. Wcześnie począł skłaniać się do reformacji. Po powrocie do kraju został sekretarzem Zygmunta Augusta i otrzymał probostwo konińskie i tuszyńskie oraz kanonię przemyską. Wystąpienie jego z konfesją w 1554 spowodowało w rok później nałożenie ekskomuniki biskupiej. Jako reformator brał czynny udział w życiu zborowym, m. in. w marcu 1555 uczestniczył jako przedstawiciel Wielkopolski w synodzie gołuchowskim; w tymże roku był obecny na synodzie w Koźminku; w czerwcu 1557 delegowany został z Grzegorzem Pawłem do walki z kalumniatorami zboru; w marcu 1559 — do zamierzonej rozmowy z katolikami; w 1561 na zjeździe krakowskim przejął prowadzenie księgi protokołów; w marcu 1562 uczestniczył w komisji rozpatrującej konfesję Blandraty; w sierpniu tegoż roku podpisał list do Szwajcarów określający stanowisko zboru. Na początku 1563 opowiedział się za arianami. 13 maja 1563 zwołał zebranie ministrów do Krakowa, 14 października tegoż roku na synodzie generalnym w Pińczowie wybrany został superintendentem zborów małopolskich, w dwa lata później uczestniczył w charakterze świadka w dyspucie piotrkowskiej. Rok śmierci nieznany.

TWÓRCZOŚĆ

Confessio, to jest wyznanie wiary chrześciańskiej. Królewiec 1556, dr. J. Daubmann.

Listy

List do Mikołaja Wędrogowskiego, dat. z Węgrowa 30 grudnia 1565; fragm. listu do tegoż, dat. tamże 30 grudnia 1565. Ogł. J. Domański, L. Szczucki: Miscellanea arianica. *Arch. Hist. Filozofii i Myśli Społ.* t. 6 (1960).

Rkps Bibl. Watykańska, Ottoboniana, sygn. Lat. 3076 P II.

OPRACOWANIA

J. ŁUKASZEWICZ: O kościołach braci czeskich w dawnej Wielkiejpolsce. Poz. 1835. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 368. — J. M. OSSOLIŃSKI: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Lutomirski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — L. FINKEL: Konfessya podana przez posłów na sejmie piotrkowskim w r. 1555. *Kwart. Hist.* 1896 i odb. — A. BRÜCKNER: Różnowiercy polscy. W-wa 1905. — T. WOTSCHKE: Stanislaus Lutomirski. Ein Beitrag zur polnischen Reformationsgeschichte. *Archiv f. Reformationsgeschichte* t. 3 (1905/1906) nr 10. — T. GRABOWSKI: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550--1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* T. 43 (1906) i odb. — I. WARMIŃSKI: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. —

T. GRABOWSKI: Literatura luterska w Polsce wieku XVI. Poz. 1920 s. 82-86. — K. GÓRSKI: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929. — J. LEHMANN: Konfesja sandomierska na tle innych konfesji w Polsce 16 w. W-wa 1937. — A. KAWECKA-GRYCZOWA: Jan Silvius a rozłam w zborze małopolskim. *Ref. w Pol.* 1937/1939 s. 38-39. — E. M. WILBUR: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — L. SZCZUCKI: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1.

Ł

z ŁAŃCUTA JAN (XV/XVI w.)

Inne formy nazwiska: JOANNES DE LANCZUT; JAN KAROL LANTZHUT; JAN ŁAŃCUT.

M a t e m a t y k.

Pochodził z Łańcuta w Rzeszowskiem lub na Śląsku (Landshut). Kształcił się w Akademii Krakowskiej, gdzie najprawdopodobniej w 1499 otrzymał stopień bakałarza, a w 1513 magistra nauk wyzwolonych. Był profesorem matematyki w tejże Akademii. Inne szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Algoritmus integrorum. Lipsk 1504, dr. M. Lantzberg. Wyd. nast. pt. Algoritmus linealis. Kr. 1510; Kr. 1513; Kr. 1515; Kr. b. r.; Kr. 1517; Kr. 1519; Kr. 1534; Kr. 1537; Kr. 1538; Kr. 1548 (dwie ed.); Kr. 1556; Kr. 1559; Kr. 1562; Kr. (między 1560-1566); Frankfurt n. Odrą b. r.

Pierwsze dziełko arytmetyczne proweniencji polskiej.

OPRACOWANIA

I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Kr. 1833. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842 s. 178. — J. ŁUKASZEWICZ: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 1. Poz. 1849 s. 92. — J. MUCZKOWSKI: Statuta nec non Liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Kr. 1849. — Łańcuta (Jan z). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — M. A. BARANIECKI: Wstęp do: Arytmetyka, kurs teoretyczny. W-wa 1884 *Bibl. Mat.-Fiz.* S. III t. 1 i fragm. w nadb. pt. Krótki rys rozwoju arytmetyki i o jej nauczaniu w Polsce. W-wa 1883; wyd. 2 poszerzone pt. Arytmetyka, kurs szczegółowy. W-wa 1894. — M. A. BARANIECKI: Wstęp do: T. Kłos: Algoritmus. Kr. 1889 *BPP* nr 6. — K. DOBROWOLSKI: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 79. — J. DIANNI, A. WACHUŁKA: Z dziejów polskiej myśli matematycznej. W-wa 1957.

ŁASICKI JAN (1534—po 1599)

H i s t o r y k.

Ur. w 1534 prawdopodobnie w Małopolsce. Wyższe studia odbywał za granicą; w 1557 był w Zurychu, w 1558 wpisał się na uniwersytet w Bazylei. Pod koniec tegoż roku towarzyszył Janowi Zborowskiemu w podróży po Francji. W 1560 przebywał w Padwie słuchając wykładów D. Sygoniusza. Po krótkim pobycie w Polsce udał się jako preceptor synów mieszczanina krakowskiego Jana Paczko w kilkuletnią podróż za granicę. Po pobycie w Szwajcarii, gdzie w 1564 był świadkiem zgonu Jana Kalwina w Genewie, przebywał przez okres prawie dwóch lat we Francji; odwiedził również Anglię. W 1567 studiował na uniwersytecie w Heidelbergu, w 1570 w Heidelbergu i Wittenberdze, w 1571 w Strasburgu, Pradze i Lipsku. Po powrocie do kraju osiadł w Wielkopolsce.

Sprawował poselstwa dyplomatyczne z polecenia Stefana Batorego. Był kalwinem; później przystał do braci czeskich, którym poświęcił największe swe dzieło. Pod koniec życia przebywał w Wilnie, następnie w Zasławiu pod Mińskiem, gdzie zmarł w pierwszych latach XVII w.

TWÓRCZOŚĆ

1. Clades Dantiscana anno Domini MDLXXVII, XVII Aprilis... descripta. Poz. 1577, dr. M. Nering. Wyd. nast.: zmienione pt. Clades Dantiscanorum... Accessit Satyra Joachimi Bielscii in quendam maledicum Dantiscanum. Frankfurt 1578; przedr. A. Gwagnin: Rerum polonicarum tomi tres. T. 1. Frankfurt 1584 s. 186-211.

Przekł. niem. pt. Der Dantziger Niderlag. Królewiec 1578 (1579). Wyd. nast. Królewiec 1579.

2. Historia de ingressu Polonorum in Valachiam cum Bogdano Voivoda et caede Turcarum. Frankfurt 1578, dr. A. Wechelius. (Wyd. jako cz. druga książki: L. Gorecki: Descriptio belli Ivoniae...). Przedr.: J. Pistorius: Polonicae historiae corpus. T. 3. Bazylea 1582 s. 67-74; A. Gwagnin, jw. poz. 1. T. 3. Frankfurt 1584 s. 426-448; wyd. osob. Frankfurt 1584.

Przekł. pol.: W. Syrokomla pt. Historia wtargnienia Polaków na Wołoszczyznę. Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 8.

Przekł. niem.: M. Höniger pt. Walachischen Kriegs oder Geschichten warhaffte Beschreibung. Bazylea 1578.

3. De Prussorum (! — zamiast: Russorum), Moscovitarum et Tartarorum religione, sacrificiis, nuptiarum funerum ritu. E diversis scriptoribus... Spira 1582, dr. B. d'Albinus.

Zbiór relacji różnych autorów, prawdopodobnie wyd. przez J. Łasickiego.

4. Pro Volano et puriore religione defensoribusque eius, adversus Antonium Possevinum Socium Jesu, scriptum apologeticum. Wyd. przy: A. Wolan: Libri quinque contra Scargam. Wil. 1584.

5. De diis Samagitarum. Bazylea 1615. Wyd. nast.: Lejda 1627; Lejda 1642; wyd. W. Mannhardt (z uzupełnieniem A. Bielensteina). *Magazin d. Lettisch.-Literarischen Gesellschaft* t. 14 (1868) s. 82-143 i odb.

Przekł. pol.: A. Rogalski: O bożkach żmudzkich. *Dzien. Wil.* 1823 t. 1, 3.

6. Historiae de origine et rebus gestis Fratrum Bohemicorum, liber octavus, qui est de moribus et institutis eorum... Adduntur tamen reliquorum VII librorum argumenta et particularia quaedam excerpta. Wyd. J. A. Komensky. Leszno 1649. Wyd. nast.: pt. De ecclesiastica disciplina, moribusque et institutis Fratrum Bohemicorum memorabilia continens. Amsterdam 1660; Amsterdam 1666.

Wg J. A. Komenskiego całość dzieła, składająca się z 8 ksiąg, powstała ok. 1581. Wyd. poprzednich ksiąg nieznane.

Prace edytorskie

Zob. Twórczość poz. 3.

Listy i materiały

1. Do H. Bullingera dziewięć listów z 1563-1572; do T. Bezy, dat. 30 maja 1566; do J. Simlera cztery listy z 1568--1572; do J. Wolfa sześć listów z 1570--1572; do T. Erasta, dat. 16 października 1580; do J. J. Grynäusa cztery listy z 1580-1587. Wyd. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908).

2. Do H. Bullingera, dat. 27 czerwca 1564. Wyd. w: J. Kalwin: Opera. T. 20. Halle 1879 *Corpus Reformatorum* t. 49.

3. Do J. Wolfa trzy listy z 1570. Wyd. D. Gerdes: Scrinium antiquarium sive miscellanea Groningana nova. T. 6. Groningen 1760.

4. Do A. Wolana, b. d. Wyd. A. Wolan, jw. Twórczość poz. 4.

5. Do J. Naruszewicza, dat. 10 czerwca 1592. Wyd. A. Chrząstowski: Duo libelli de opificio missae. Bazylea 1594.

6. Od H. Bullingera, dat. 13 lipca 1564. Wyd. w: J. Kalwin: Opera, jw. poz. 2, nr 2126.

7. Od T. Bezy, dat. 1 marca 1570. Wyd. A Gindely: Quellen zur Geschichte der Böhmischen Brüder. Wiedeń 1859 *Fontes Rerum Austriacarum* Oddz. 2 t. 19.

8. Od A. Dudycza, dat. 9 czerwca 1571. Wyd. w: Bibliotheca Fratrum Polonorum qui Unitarii appellantur. T. 1. Irenopoli (Amsterdam) post a. D. 1656 s. 510 nn.

9. Cztery listy K. Trecego do J. Simlera, dat. 9 maja 1563, 1 września 1571, 10 lipca 1573, 1 kwietnia 1575. Wyd. T. Wotschke, jw. poz. 1.

Utwór o autorstwie niepewnym

Cantionale ad usum Confessionis Bohemiae. Tor. 1611.

Druk dzisiaj nieznany. Na autorstwo Łasickiego wskazał K. Estreicher.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723 s. 216-218; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 128, 166, 190.— F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 77; t. 7. Kr. 1845 s. 541; t. 8. Kr. 1851 s. 69-70, 284-285. — M. Baliński: Andrzej Wolan. *Bibl. Warsz.* 1841 t. 1; przedr. w książce: Pisma historyczne. T. 3. W-wa 1843 s. 64-78. — J. Łukaszewicz: Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie. T. 2. Poz. 1842 s. 282-289. — W. Syrokomla: Wstęp do przekł.: Historia wtargnienia Polaków na Wołoszczyznę. Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 8. — F. M. S. (Sobieszczański): Łasicki (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — A. Mierzyński: Mitologia litewska. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 41 (1870) i odb. pt. Jan Łasicki. Źródło do mitologii litewskiej. — A. Małecki: Wiadomość o Biblii królowej Zofii. Wstęp do wyd.: Biblia... Lw. 1871 s. 21. — S. Windakiewicz: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. — T. Grienberger: Die Baltica des Libellus Łasicki. Untersuchungen zur litauischen Mithologie. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 18 (1896). — A. Brückner: Starożytna Litwa. W-wa 1904 s. 97 nn. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550--1600). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — A. Br. (Brückner): Łasicki Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — T. Wotschke: Johann Lasitius. Ein Beitrag zur Kirchen- und Gelehrtengeschichte des XVI Jahrhunderts. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 2 (1925). — S. Bodniak: Album amicorum Jana Zborowskiego. *Silva Rerum* 1927 s. 174. — G. Laziczius: Báthory István Lengyel történetírója. *Magyar Könyvszemle* t. 35 (1928) s. 67-72. — K. Górski: Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI wieku. Kr. 1929. — K. Lepszy: Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III. Kr. 1929 s. 19, 24. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — S. Bodniak: Prof. Jarosława Bidla „Dzieje braci czeskich w Polsce". *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 397. — J. Moreau-Reibel: Sto lat podróży różnowierców polskich do Francji od połowy XVI wieku. *Ref. w Pol.* t. 9/10 (1937/39). — K. Krofta: O bratrském dějepisectví. Praga 1946 *Laichterův Výbor Nejlepších Spisů Poučných* kniha LXX. — H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 74 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. t. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 270; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...*, jw. — W. Voisé: Die Werke polnischer Gelehrten in Basler Druckereien in der Epoche der Renaissance. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Technik* (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960).

ŁASKI JAN I (ok. 1455—1531)

Kodyfikator i wydawca statutów polskich.

Ur. wg J. Korytkowskiego w marcu 1455 (wg Estr. 1454, wg Z. Wróblewskiej 1455, wg P. Kałwy 1410) w Łasku, w Sieradzkiem, z ojca Andrzeja i matki prawdopodobnie z domu Krowickiej (Skockiej ?), w rodzinie szlacheckiej. Gdzie się kształcił, nie wiadomo, za granicę na studia zapewne nie jeździł — nie posiadał tytułu naukowego. W młodości uczył się prawa u mistrza Andrzeja Góry. Był zrazu altarystą w kościele parafialnym w Skokach, w 1484 został członkiem kapituły poznańskiej, a w 1487 — gnieźnieńskiej, gdzie od 1493 sprawował urząd kanclerza metropolitalnego. W 1494 wyjechał w spra-

wach kościelnych do Rzymu. W 1496-1497 posłował od Jana Olbrachta do Flandrii. W 1500-1501 odbył pielgrzymkę do Rzymu, a stamtąd także dalej do Jerozolimy. W 1502 został sekretarzem króla Aleksandra, następnie otrzymał kanclerstwo. Jako kanclerz wysuwał daleko idące plany reformy państwa. W 1508 uzyskał koadiutorię gnieźnieńską. W 1510 złożył kanclerstwo i został prymasem gnieźnieńskim. W tym samym roku przewodniczył na zjeździe przedstawicieli cesarstwa, zakonu krzyżackiego i Polski w Poznaniu, a w następnym — na zjeździe z Krzyżakami w Toruniu, gdzie wysunął plan zjednoczenia Korony i Zakonu. W 1513 był w Rzymie na soborze laterańskim jako reprezentant Polski. W drodze powrotnej do kraju w 1515 zatrzymał się w Ostrzyhomiu na Węgrzech, gdzie zamówił płyty nagrobne u rzeźbiarza G. Fiorentino. Ostre oskarżenie o udział w wprowadzeniu Turków na Węgry do pomocy Janowi Zapolyi, wysunięte oficjalnie przez kurię papieską w 1530, podcięło jego zdrowie. Zmarł 19 maja 1531 w Kaliszu.

TWÓRCZOŚĆ

Commune inclyti Poloniae regni privilegium. Kr. 1506, dr. J. Haller.

Jest to tzw. Statut Łaskiego. Na czele wydr. po raz pierwszy „Bogurodzica" jako utwór św. Wojciecha. Wg W. Zakrzewskiego J. Łaski napisał tylko przedmowę i zakończenie, zbioru dokonał Stanisław Zaborowski (zob.).

Zob. też: z Miechowa Maciej, Twórczość poz. 3.

Listy i materiały

1. Listy. Arch. Kapitulne w Gnieźnie.
2. Do Bernardina Galla, dat. z Rzymu 28 lipca 1514. Rkps Arch. Akademii w Zagrzebiu sygn. Col. IV°, 6.

Wiad. podaje J. Garbacik: Ze studiów nad polską polityką zagraniczną na przełomie XV i XVI w. w świetle nowo odkrytych źródeł w Zagrzebiu. *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Pedag. w Kr. 1946--1956*. Kr. 1957 s. 349.

3. Listy z 1515, 1522, 1525, 1528 do Zygmunta Starego. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 3 (1853); t. 6 (1857); t. 7 (1857); t. 10 (1899).
4. Do Jana Radziwiłła, dat. w Rzymie 7 marca 1515; do bratanka Jana, dat. jw. Wyd. W. Pociecha: Ze studiów bolońskich Jana Łaskiego. *Ref. w Pol.* 1926.
5. Listy i in. pisma z 1510-1530, głównie od Piotra Tomickiego i Zygmunta Starego oraz pojedyncze od Stanisława Borka, papieża Juliusza II. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 1 (1852) - t. 7 (1857); t. 9 (1876); t. 11 (1901) - t. 12 (1906).
6. Od Jana Branickiego, Hieronima Łaskiego, Jana Łaskiego, Jana Radziwiłła, Stanisława Radziwiłła, Macieja Sieprawskiego, z 1515. Wyd. W. Pociecha, jw. poz. 4.
7. Testament. Był pisany systematycznie od 15 października 1495. Wyd. H. Zeissberg: Johannes Łaski... und sein Testament. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist. Classe d. Kaiserlichen Akademie zu Wien* t. 77 (1874) i odb.
8. Materiały do dziejów stosunków z Akademią Krakowską — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.
9. Akta poselstwa do kurii rzymskiej w 1514. Rkps Arch. Akademii w Zagrzebiu sygn. Col. IV°, 6.

Wiad. podaje J. Garbacik, jw. poz. 2.

10. Monitorium papieskie przeciwko J. Łaskiemu w związku z jego rzekomym współudziałem we wprowadzeniu Turków na Węgry, dat. 1530. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 12 (1906) s. 44-51.

OPRACOWANIA

X.: O tytule Statutu Łaskiego i mniemanym tegoż Statutu przedrukowaniu. *Dzien. Wil.* 1821 t. 2. — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 136-142. — T. Czacki: O źródłach praw, które miały moc obowiązującą w Polsce i Litwie. *Dzien. Wil.* 1824 t. 1. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 5. Kr. 1843 s. 112-132. — J. K. Mętlewicz: O synodach łęczyckich. *Pam. Religijno-Moralny* 1851 t. 21 s. 386-388. — J. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — J. Gacki: Radom i fara noworadomska. *Pam. Religijno-Moralny* 1857 t. 33 s. 21 nn. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 148-149. —

H. Zeissberg: Johannes Łaski, Erzbischof von Gnesen (1510-1531) und sein Testament. *Sitzungsberichte d. Phil.-Hist.*

Classe d. Kaiserlichen Akademie zu Wien t. 77 (1874) i odb. [Rec.: R. Maurer. *Przew. Nauk. i Lit.* 1875]. — J. Łukowski: Wiadomość o księdze J. Łaskiego zwanej Liber beneficiorum. *Warta* 1875 nr 1/2-4. — S. Smolka: Archiwa w W. X. Poznańskim... *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 4 (1875) s. 276 nn. i odb. — J. Łukowski: Liber beneficiorum Jana arcybiskupa Łaskiego. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 10 (1878) i odb. — A. Hirschberg: Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński, sprzymierzeńcem sułtana tureckiego. *Tydzień* i osob. Lw. 1879. [Rec.: K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1879 t. 3]. — A. Hirschberg: Stronnictwa polityczne w Polsce za Zygmunta I. *Tydzień* 1879. — Czy był J. Łaski, arcybiskup gnieźnieński, sojusznikiem sułtana tureckiego? *Kur. Poz.* i osob. Poz. 1879. (Tu art. J. Korytkowskiego i bezimiennego w odpowiedzi A. Hirschbergowi). — X. W. K.: Łaski Jan. *Enc. kościelna* Nowodworskiego T. 12 (1879). — J. Korytkowski: Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński, prymas Królestwa polskiego i W. Księstwa Litewskiego. Przy: J. Łaski: Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej. T. 1. Gniezno 1880 i odb. [Rec.: W. Zakrzewski. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882]. — [J. Łaski: Liber beneficiorum... Wyd. J. Łukomski i J. Korytkowski. T. 1-2. Gniezno 1880-1881. Rec.:] I. Polkowski. *Czas* 1880 nr 85; *Kur. Poz.* 1881 nr 131; S. Maroński. *Bibl. Warsz.* 1881 t. 3-4. — R. Maurer: Urzędnicy kancelaryjni królów polskich z lat 1434-1506. *Spr. Realnego Wyższego Gimn. w Brodach za r. szk. 1881.* Brody 1881 i odb. s. 21-22. — W. Zakrzewski: Rodzina Łaskich w XVI w. I. Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński. *Ateneum* 1882 t. 2. — S. Maroński: Jan Łaski, prymas, jako obrońca interesów narodowych w walce z polityką Zakonu krzyżackiego w Polsce. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 3-4. — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy... T. 2. Poz. 1888. — F. Kopera: Dary z Polski dla Erazma z Rotterdamu w Historycznym Muzeum Bazylejskim. *Spr. Komisji do Badania Hist. Sztuki w Pol.* t. 6 (1900) i odb. Kr. 1897. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — W. Zakrzewski: Projekt prymasa Łaskiego z r. 1516 przeniesienia z Prus do Włoch Zakonu niemieckiego. *Kwart. Hist.* 1909. —

S. Kutrzeba: Historia źródeł dawnego prawa polskiego. T. 1. Lw. 1925 s. 104-106. — W. Pociecha: Ze studiów bolońskich J. Łaskiego. *Ref. w Pol.* 1926. — L. Kurnatowski: L'Archevêque Jean Laski. *Le Monde slave* N. S. 1 (1928). [Rec.: K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 296]. — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 i osob. Kr. 1928. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — S. Estreicher: Pacyfizm w Polsce XVI stulecia. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1931 s. 3 i odb. Poz. 1930. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — S. Łempicki: Biskupi polskiego Renesansu jako opiekunowie kultury. *Przegl. Powsz.* 1933 t. 200; por. S. Łempicki: Biskupi polskiego Renesansu. Lw. 1938. — K. Miaskowski: Z dziejów rodziny Łaskich. Prymas Łaski a Stefan Fiszel-Powidzki. *Roczniki Hist.* t. 5 (1929); t. 9 (1933). [Rec.: A. Wojtkowski. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — W. Kieszkowski: Prymas J. Łaski i początki renesansu w Polsce. *Arkady* 1936. — L. Kolankowski: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — Z. Wróblewska: Praca gospodarcza arcybiskupa J. Łaskiego. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 16 (1936). — W. Pociecha: Geneza hołdu pruskiego (1467-1525). Gdynia 1937. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938. — P. Kałwa: Rys historyczny prowincjonalnego ustawodawstwa synodalnego w Polsce przedrozbiorowej. *Księga pam. ku czci... biskupa M. L. Fulmana.* Cz. 1. Lubl. 1939. —

Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — W. Pociecha: O zjeździe w Poznaniu w roku 1530. *Pam. Bibl. Kórn.* 1947 s. 23. — J. Zachwatowicz: Nowe odkrycia w dziedzinie architektury romańskiej w Polsce. *Ochrona Zabytków* 1948 nr 1. — W. Pociecha: Królowa Bona. (1494--1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949 s. 151 i nn. 521-522; t. 4. Poz. 1958. [Rec.: S. Podhorska-Okołów. *Wiedza i Życie* 1953 nr 9]. — H. Barański: Statut Łaskiego i jego znaczenie. *Nowy Świat* 1953 nr 39 (dod. do: *Głos Wielkopol.*). — Z. Kaczmarczyk: Jan Łaski, wybitny mąż stanu Odrodzenia polskiego. *Głos Tyg.* 1953 nr 38 (dod. do: *Głos Koszaliński*); toż pod różnymi tyt. w kilku pismach prowincjonalnych. — Ł. Kurdybacha: Wstęp do: A. Frycz Modrzewski: Dzieła wszystkie. T. 1: O poprawie Rzeczypospolitej. W-wa 1953 s. 14 i in. — W. Sowiński: Wielki kanclerz polskiego Odrodzenia.

Dziś i Jutro 1953 nr 42. — S. Szczotka: Walka klasowa chłopa polskiego w XV i XVI wieku. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 1: Historia. W-wa 1955; por. S. Szczotka: Walka... W-wa 1953. *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — Z. Wojciechowski: Przełom i przebieg Odrodzenia w Polsce, oglądane oczyma historyka ustroju. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 478-479 i in.; przedr. w książce: Studia historyczne. W-wa 1955. — Z. Wojciechowski: Rola immunitetu kościelnego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji...*, jw. T. 1: Historia. W-wa 1955. — A. Wyczański: Francja wobec państw Jagiellońskich w latach 1515-1529. Wr. 1954 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* 6. — O. Bartel: Jan Łaski. Część I: 1499-1556. W-wa 1955 s. 32, 60-61, 71, 92-93 i in. — Z. Kaczmarczyk: O kanclerzu Janie Łaskim. W-wa 1955. [Rec.: *Hist. i Nauka o Konstytucji* 1956 nr 4].— S. Russocki: Przyczynek do historii kodyfikacji Macieja Śliwnickiego. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 7 (1955) z. 1. — L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Historii Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorysy* nr 1. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 33, 34, 38. — J. Garbacik: Ze studiów nad polską polityką zagraniczną na przełomie XV i XVI w. w świetle nowo odkrytych źródeł w Zagrzebiu. *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Pedag. w Kr. 1946-1956.* Kr. 1957 s. 348. — O. Halecki: From Florence to Brest (1439-1596). *Sacrum Poloniae Millennium* (Rzym) t. 5 (1958). — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958 s. 69 i in. — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Mat. z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* z. 3 (1959) s. 10.

ŁASKI JAN II (1499–1560)

Inne formy nazwiska: Joannes a Lasco; Jan z Łaska; Lascius.

Pisarz reformacyjny, tłumacz.

Ur. w 1499 w Łasku, koło Sieradza; syn Jarosława, wojewody sieradzkiego, i Zuzanny z Bąkowej Góry. Był bratem Hieronima, wojewody sieradzkiego i stronnika Jana Zapolyi węgierskiego, oraz Stanisława, wojewody sieradzkiego, niegdyś dworzanina i agenta dyplomatycznego Franciszka I, króla francuskiego. Stryj jego, Jan Łaski, arcybiskup gnieźnieński i prymas, zaopiekował się swymi synowcami i wysłał ich na studia za granicę. Jan przybył w styczniu 1515 do Bolonii i tu oddawał się studiom humanistycznym. Po pięcioletnim pobycie za granicą powrócił do kraju. W 1521 był już dziekanem gnieźnieńskim i sekretarzem królewskim. W 1524-1525 pojechał do Paryża i Padwy, potem do Bazylei, gdzie studiował nauki humanistyczne pod przewodnictwem Erazma z Rotterdamu, z którym zawarł ściślejsze stosunki i od którego odkupił bibliotekę, pozostawiając mu ją w dożywotnie użytkowanie. Z początkiem 1526 powrócił do Krakowa. W kraju otrzymał probostwo gnieźnieńskie. W tym czasie utrzymywał stosunki z J. Struśkiem i A. Fryczem Modrzewskim. 21 marca 1536 instalował się na archidiakonii warszawskiej. W 1539 ponownie wyjechał z Polski udając się do Niemiec. Po krótkim pobycie we Frankfurcie nad Menem i w Lowanium, gdzie w 1540 ożenił się, przeniósł się do Fryzji i osiadł w Emden. Około tego czasu porzucił wyznanie katolickie i przyjął kalwinizm. Z powodu ciężkiej choroby swego brata, Hieronima, przyjechał przez Lipsk i Kieżmark do Krakowa i tu złożył 6 lutego 1542 na ręce arcybiskupa Gamrata przysięgę, że nie porzucił Kościoła katolickiego i jego nauki, oraz ślubował dozgonne posłuszeństwo; to samo powtórzył 3 marca tegoż roku przed kapitułą krakowską. Wkrótce jednakże zrzekł się ostatniego beneficjum i powrócił do Emden, gdzie otrzymał eforat (dozór) nad kościołami Fryzji. Na wezwanie arcybiskupa Cranmera pospieszył z końcem sierpnia 1548 do Anglii, gdzie był jego gościem i współpracował nad organizacją kościoła anglikańskiego. Na wiosnę 1549 opuścił Anglię opatrzony listem Edwarda VI do Zygmunta Augusta z prośbą, by król pozwolił Łaskiemu

wrócić do ojczyzny. Przebywając nadal w Emden, został w październiku 1549 zmuszony do opuszczenia miasta. W Hamburgu otrzymał ponowne wezwanie do Anglii. Przybył do Londynu 13 maja następnego roku i stanął jako superintendent na czele „gminy cudzoziemców". W 1551 otrzymał od Edwarda VI obywatelstwo angielskie. W 1552 zmarła mu żona, 29 stycznia następnego roku ożenił się powtórnie, z Angielką Katarzyną. Po wstąpieniu na tron Marii Tudor, prześladowany, wyjechał z Anglii 17 września 1553. Powróciwszy do Emden musiał z kolei stąd uchodzić w kwietniu 1555. Udał się więc do Frankfurtu nad Menem, gdzie spotkał się z J. Kalwinem. Prześladowany przez luteran, wyjechał 21 października następnego roku do Wittenbergi. Następnie przez Wrocław wrócił do Polski w początkach grudnia tegoż roku. W kraju rozpoczął działalność, której celem miało być zjednoczenie wszystkich wyznań ewangelickich, co zrealizowało się dopiero w 1570 w tzw. zgodzie sandomierskiej. Podczas pobytu w Królewcu wiosną 1558 przedstawił księciu Albrechtowi memoriał w sprawie potrzeb kościołów polskich, m. in. konieczności założenia wyższej uczelni dla różnowierców w Polsce. Zmarł 8 stycznia 1560 w Pińczowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Catechismus maior. Powst. prawdopodobnie 1546. Wyd. Londyn 1551. (Ed. nieznana).

Przekł. holenderski pt. De Catechismus. Londyn 1551. Wyd. nast.: Londyn 1553; Emden 1558; b. m. 1563 (ed. nieznana).

2. Catechismus minor. Emden 1554. Wyd. nast. pt. Catechesis ecclesiae Emdanae. Emden 1566; 1630; Groningen 1650.

Przekł. holenderski pt. Catechismus effte kinderlehre. Emden 1554; Emden 1717. (W latach następnych wielokrotnie przedrukowywane).
Przekł. niem. przy wyd. Groningen 1650.

3. Forma ac ratio tota ecclesiastici ministerii in peregrinorum, potissimum vero Germanorum ecclesia, instituta Londini in Anglia, per... regem Edvardum eius nominis Sextum anno post Christum natum 1550. B. m. r. (Dedykacja dat. z Frankfurtu 6 września 1555).

4. Assavoir s'il est licité à l'homme chrétien. Wyd. w: Les Conseils et advis des plusieurs excellens et savans personnages sur le fait des temporiseurs. Genewa 1556.

5. Epistolae tres lectu dignissimae de recta et legitima ecclesiarum bene instituendarum ratione ac modo, ad... regem Poloniae, senatum reliquosque ordines. Bazylea 1556, dr. J. Oporinus.

Przekłady

Biblia święta, to jest Księgi Starego i Nowego Zakonu. Brześć 1563, dr. B. Wojewódka. (J. Łaski należał do grona tłumaczy Biblii brzeskiej).

Wydania zbiorowe

1. Opera tam edita, quam inedita recensuit, vitam auctoris enarravit A. Kuyper. T. 1-2. Amsterdam 1866.

2. Lasciana, nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens, 1555--1561. Wyd. H. Dalton. Berlin 1898 *Beiträge z. Geschichte d. Evangelischen Kirche in Russland* 3.

Tu utwory pomniejsze.

Listy i materiały

1. Sto trzydzieści cztery listy do różnych osób. Wyd. A. Kuyper jw. Wyd. zbior. poz. 1.

2. Sto siedem listów z 1515-1558 do rozmaitych osób, m. in.: do księcia Albrechta, B. Amerbacha, królowej Bony, J. i S. Bonerów, H. Bullingera, J. Deciusa, Ferdynanda króla węgierskiego, Ł. Górki, Jana króla węgierskiego, J. Kalwina, A. Krzyckiego, J. Latalskiego, J. Łaskiego, F. Melanchtona, A. Frycza Modrzewskiego, J. Tarnowskiego, A. i J. Tęczyńskich, P. Tomickiego, Wilhelma i Ludwika książąt bawarskich, G. Zanchiego, Zygmunta Augusta. Wyd. H. Dalton, jw. Wyd. zbior. poz. 2.

3. Osiem listów dat. w Krakowie 1533, do: P. Tomickiego (3 lutego); M. Acuto (6 marca); M. Wolskiego (7 maja); Erazma z Rotterdamu (ok. 25 sierpnia); S. Broderica (27 sierpnia); Jana Zapolyi (27 sierpnia); A. Krzyckiego (10 września); P. Opalińskiego (12 października) oraz listy z 1534. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 15 (1957) — 16 cz. 2 (1961). (Uprzednio wyd. — z wyjątkiem listu ostatniego — H. Dalton, jw. poz. 2.

4. Sześć listów: do kapituły gnieźnieńskiej, dat. w Krakowie 9 czerwca 1535; do F. Melanchtona, dat. 31 lipca 1535; poświadczenie odbioru księgozbioru Erazma z Rotterdamu, dat. w Krakowie 15 kwietnia 1537; do pastorów w Emden, dat. we Frankfurcie 10 lipca 1556; do

J. Czernego, dat. we Włodzisławiu 29 lipca 1557; do J. Izraela, dat. w Pińczowie 3 grudnia 1557. Wyd. H. Dalton: Miscellaneen zur Geschichte der evangelischen Kirche in Russland nebst Lasciana neue Folge. Berlin 1905 *Beiträge z. Geschichte d. Evangelischen Kirche in Russland* 4.

5. Do F. Melanchtona, dat. w maju 1531. Wyd. H. Dalton. *Evangelisch-Reformierten Blätter* (Praga) 1892 nr 11 s. 129.

6. Do Ottheinreicha, dat. 1555. Wyd. J. Dunin-Borkowski: Mittheilungen aus dem Reichsburggräflich Dohnaschen Archiv zu Schlobitten. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* t. 19 (1899) s. 453.

7. Do H. Bullingera, dat. we Frankfurcie n. M. 19 marca 1556. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 100-101.

8. Do J. Czernego i braci, dat. w Pińczowie 29 czerwca 1557; do J. Izraela, dat. w Pińczowie 3 grudnia 1557. Wyd. K. Miaskowski: Vier ungedruckte Briefe von und an Johannes Łaski. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 16 (1901).

9. Do J. Kalwina, dat. z Osieczna 5 sierpnia 1558. Wyd. w: J. Kalwin: Opera. T. 17. Halle 1877 *Corpus Reformatorum* t. 46.

10. Do G. Zanchiego. Wyd.: G. Zanchi: Epistolae. T. 2 s. 230.

11. Trzy listy J. Łaskiego oraz liczne listy od różnych osób (m. in. od: B. Amerbacha, T. Bibliandera, H. Bullingera, K. Crucigera, C. Curiona, A. Frycza Modrzewskiego, J. Oporina, P. P. Vergeriusa). Wyd. S. Gabbema: Epistolarum ab illustribus et claris viris scriptarum centuriae tres. Harlingae Frisiorum (Harlem) 1664.

12. Od Erazma z Rotterdamu, dat. w Bazylei 27 sierpnia 1528; we Fryburgu 21 marca 1535; 5 marca 1534; od Tranquillusa Andronicusa, dat. w Konstantynopolu 17 czerwca 1530; od J. Struśka, dat. w Łowiczu 1 czerwca 1531; od F. Melanchtona, dat. w maju 1534 i (w Krakowie) 31 sierpnia 1535. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 7 s. 37-45, 50-51.

13. Od Erazma z Rotterdamu, dat. 21 marca 1533, oraz odpowiedź J. Łaskiego, dat. zapewne w Krakowie ok. 25 sierpnia 1533. Wyd.: H. M. Allen, H. W. Garrod: Opus epistolarum Des. Erasmi Roterodami denuo recognitum et auctum per P. S. Allen. T. 10 (1532-1534). Oxonii (Oksford) 1941 s. 179-181 nr 2780, s. 293-296 nr 2862. Inne wyd. zob. wyżej, poz. 2, 3.

14. Od J. Mączyńskiego, dat. 31 grudnia 1546. Wyd. T. Wotschke: Herzog Albrechts Briefe an J. Laski. *Altpreussische Monatsschrift* t. 45 (1908) s. 467-470.

15. Od M. Czerwenki, dat. 6 sierpnia 1557; od J. Izraela, dat. 18 października 1557. Wyd. K. Miaskowski, jw. poz. 8.

16. Od H. Bullingera, dat. w Zurychu 6 listopada 1557, 17 marca 1558. Wyd. w: J. Kalwin: Opera. T. 16. Halle 1877 *Corpus Reformatorum* t. 44; t. 17, jw. poz. 9.

17. Od H. Bullingera, dat. w Zurychu 24 czerwca 1558. Wyd. Fueslin: Epistolae, s. 411 nn.

18. Od G. Zanchiego, b. d. Wyd. G. Zanchi, jw. poz. 10 s. 234.

19. Od G. Zanchiego, b. d. Wyd. G. Zanchi: Opera. T. 8. Genewa 1617-1619 s. 358; przedr. w: J. Kalwin: Opera. T. 17, jw. poz. 9.

20. Praesentatio ad praeposituram Lanciciensem. Dat. w Krakowie 26 kwietnia 1525. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 7, s. 35.

21. Praesentatio ad praeposituram ecclesiae metropolitanae Gnesnensis. Dat. w Krakowie 6 listopada 1526. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 7, s. 35-36.

22. Receptio... ad archidiaconatum Varschoviensem. Dat. w Warszawie 28 marca 1538. Wyd. T. Wierzbowski, jw. poz. 7, s. 66-67.

23. Akt „przysięgi oczyszczającej", dat. w Krakowie 6 lutego 1542. Wyd. J. Fijałek: Akt „przysięgi oczyszczającej" J. Łaskiego w Krakowie z dnia 6 lutego 1542 r. Z aktów biskupich Konsystorza Krakowskiego. *Ref. w Pol.* 1922.

24. Piotr Statoriusz: In... Joannis a Lasco obitum funebris oratio. Wygł. 29 stycznia 1560. Wyd. Pińczów 1560, dr. Daniel z Łęczycy.

25. Dwadzieścia osiem listów zawierających materiały dotyczące Łaskiego, pisane przez rozmaite osoby:

a) H. Bullingera: do A. Dłuskiej, dat. w Zurychu 14 maja 1557; do F. Lismanina, dat. w Zurychu 25 października 1557; do J. Lusińskiego, dat. w Zurychu 27 maja 1560;

b) J. Burchera do H. Bullingera, dat. w Pińczowie 6 listopada 1557; w Krakowie 16 marca 1558; w Krakowie 30 listopada 1558;

c) A. Dudycza do T. Bezy, dat. we Wrocławiu 12 czerwca 1580;

d) F. Lismanina: do H. Bullingera, dat. w Zurychu 1557; w Pelesznicy 20 listopada 1558; w Krakowie 3 listopada 1560; do R. Gualthera, dat. w Krakowie 10 marca 1559; do J. Wolfa, dat. w Krakowie 28 grudnia 1561;

e) J. Łasickiego do J. Wolfa, dat. w Heidelbergu w Wielkanoc 1570;

f) S. Sarnickiego do H. Bullingera, dat. w Krakowie 28 września 1561;

g) F. Susligi do H. Bullingera, P. Fagiusa i M. Butzera, dat. maj-wrzesień 1549;

h) strasburczyków do Małopolan, dat. Argentine 10 maja 1560;

i) cztery listy J. Wolfa do F. Lismanina, dat. w Zurychu w czerwcu 1556.

Wyd. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908).

26. J. Burcher do H. Bullingera, dat. w Krakowie 16 lutego 1558. Wyd. w: J. Kalwin: Opera. T. 17, jw. poz. 9.

Zob. też: O. Bartel: Jan Łaski. Cz. I: 1499-1556. W-wa 1955.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i e: H. Dalton: Johannes a Lasco. Beitrag zur Reformationsgeschichte Polens, Deutschlands und Englands. Gotha 1881. Przekł. holenderski: 1885, angielski pt. John a Lasco. His Earlier Life and Labours. Londyn 1886. Streszcz. podał A. Kraushar: Na rozstajnych drogach. *Niwa* 1882. — J. Pascal: Jean de Lasco, son temps, sa vie, ses oeuvres. Paryż 1894. [Rec.: J. Fijałek. *Kwart. Hist.* 1895]. — H. Dalton: Lasciana, nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens. 1555-1561. Berlin 1897 *Beiträge z. Geschichte d. Evangelischen Kirche in Russland* 3. [Rec.: H. Kleinwächter. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 13 (1898)]. — O. Bartel: Jan Łaski. Cz. I: 1499-1556. W-wa 1955. (Tu lit. przedmiotu). [Rec.: A. Triller. *Zeitschrift f. Kirchengeschichte* (Stuttgart) t. 68 (1957) z. 1/2; M. Hellmann. *Historische Zeitschrift* 1958 t. 185].

W. S. Krasiński: Historical Sketch of the Rise, Progress and Decline of the Reformation in Poland. T. 1. Londyn 1838; przekł. niem. pt. Geschichte des Ursprungs... Lipsk 1841; przekł. franc. pt. Histoire religieuse des peuples slaves. Paryż 1853; przekł. pol. pt. Zarys dziejów powstania i upadku reformacji w Polsce. T. 1. W-wa 1905 rozdz. 5 s. 152-176 (z portretem). — A. Kuyper: Wstęp do wyd.: Opera... T. 1. Amsterdam 1866.— C. Walewski: Jan Łaski. *Bibl. Warsz.* 1872 t. 2. — W. Zakrzewski: Rodzina Łaskich w XVI w. 2. Synowcowie prymasa: reformator Jan Łaski i jego bracia, Hieronim i Stanisław. *Ateneum* 1882 t. 4 i odb. — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 2. Gniezno 1883. —

A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. J. Łaski. *Ateneum* 1898 t. 2; toż w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905; wyd. 2 W-wa 1962. [Rec.: I. Chrzanowski. *Książka* 1905 nr 4; I. Chrzanowski. *Przew. Nauk. i Lit.* (Tor.) 1905 s. 32; I. Franko. *Zapysky Nauk. Tow. im. Szewczenka* 1905 t. 66; T. Grabowski. *Przegl. Pol.* 1905 t. 156; T. Grabowski. *Kwart. Hist.* 1908].— K. Miaskowski: Eine Wendung der protestantischen Geschichtsauffassung über den Reformator J. Laski. *Der Katholik* (Mainz) 1899 s. 259-261. — M. Kawerau: Der Reinigungseid des J. Laski. *Neue Kirchliche Zeitschrift* (Monachium) 1899. — R. Kruske: Johannes a Lasco und der Sacramentsstreit. Ein Beitrag zur Geschichte der Reformationszeit. Lipsk 1901 *Studien z. Geschichte d. Theologie und d. Kirche* t. 7 z. 1. — K. Hein: Die Sakramentslehre des Johannes a Lasco. Berlin 1904. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 43 (1906) i odb. — O. Naunin: Zur Łaski-Kontroverse in der Gegenwart. Iława 1906. — T. Wotschke: Johann Laski, seine Kandidatur für den Posener Bischofsstuhl und sein Reinigungseid. *Correspondenzblatt d. Vereins f. Geschichte d. Evangelischen Kirche Schlesiens* 10 (1906) nr 1. — A. Br. (Brückner): Łaski Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — O. Naunin: Die Kirchenordnungen des J. Laski. *Deutsche Zeitschrift f. Kirchenrecht* 1910 i odb. — O. Halecki: Zgoda sandomierska 1570 r. W-wa 1915. — T. Wotschke: J. Laski und der Abenteurer Heraklid Basilikus. *Archiv f. Reformationsgeschichte* 1920. —

J. Fijałek: Legenda o J. Łaskim. *Ref. w Pol.* 1922. [Rec.: K. Miaskowski. *Roczniki Hist.* t. 4 (1928) s. 98]. — W. Pociecha: Ze studiów bolońskich J. Łaskiego. *Ref. w Pol.* 1926. — S. Kot: Stosunki Polaków z uniwersytetem lowańskim. *Minerwa Pol.* 1927 s. 202. — H. Cichowski: O polemice kardynała Hozjusza z reformatorem J. Łaskim. *Przegl. Teolog.* 1928. [Rec.: K. Kol-

BUSZEWSKI. *Pam. Lit.* R. 27 (1930); K. VÖLKER: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 315; E. BURSCHE. *Ref. w Pol.* 1934]. — Ż. KORMANOWA: Bracia polscy 1560-1570. W-wa 1929 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 7 z. 3 s. 19 nn. — K. MIASKOWSKI: Z dziejów rodziny Łaskich. *Roczniki Hist.* t. 5 (1929); t. 9 (1933). [Rec.: K. VÖLKER: Neuere Literatur..., jw. s. 196; A. WOJTKOWSKI. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — K. PIEKARSKI: Rękopiśmienne dedykacje autorskie XVI w. *Przegl. Bibl.* t. 3 (1929) s. 182. — D. G. SMEND: Wstęp do: Die Synoden der Kirche Augsburgischer Konfession in Grosspolen im 16, 17 und 18 Jahrhundert. Poz. 1930 *Jahrbuch d. Theologischen Seminars d. Unierten Evangelischen Kirche in Polen* 2. [Rec.: E. BURSCHE. *Ref. w Pol.* 1934]. — W. GIZBERT-STUDNICKI: Biblioteka wileńska synodu ewangelicko-reformowanego. *Ateneum Wil.* 1931/32 s. 207, 212. — K. BRANDI: Die deutsche Reformation und Polen. *Deutschland und Polen.* Monachium 1933 s. 81-95. [Rec.: S. KOT. *Ref. w Pol.* 1934]. — S. KOT: [K. Estreicher: Bibliografia polska. T. XXVIII-XXX. Kr. 1930-1934. Rec.]. *Ref. w Pol.* 1934 s. 202-203. — H. BARYCZ: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. —

E. BURSCHE: Decydujący zwrot w życiu J. Łaskiego. *Ewangelia w nauce i życiu. Księga pam.... J. Burschego.* W-wa 1935 i odb. [Rec.: S. KOT. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 383]. — K. E. JØRDT JØRGENSEN: Jan Laskis Besög i Danmark i Vinteren 1553. *Teologisk Tidsskrift* 1935 i odb. [Rec.: E. BURSCHE, W. CZAPLIŃSKI. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — S. KOT: Anglo-polonica. Angielskie źródła rękopiśmienne do dziejów stosunków kulturalnych Polski z Anglią. *Nauka Pol.* t. 20 (1935) i odb.; por. *Spr. PAU* 1934 nr 10. [Rec.: W. BOROWY. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — L. KOLANKOWSKI: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — R. KESSELRING: Dążności unijne i organizacyjne kościoła ewangelickiego w Polsce. *Przegl. Ewangelicki* 1937 nr 26. — U. SZUMSKA: Anglia a Polska w epoce humanizmu i reformacji. Lw. 1938. — J. JASNOWSKI: Dwa edykty Zygmunta Augusta: przeciwko Piotrowi z Goniądza i J. Łaskiemu. *Ref. w Pol.* 1937/39. — K. E. JØRDT JØRGENSEN: Ökumenische Bestrebungen unter den polnischen Protestanten bis zum Jahre 1645. Kopenhaga 1942. [Rec.: S. KOT: L'Humanisme et la Renaissance en Pologne. Compte-rendu des publications des années 1939-1952. *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* t. 14 (1952) s. 366-367 i nadb.; L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 152-153]. —

T. GRABOWSKI: Dwa przyczynki do dziejów polskiej literatury innowierczej w XVI i XVII w. *Spr. PAU* 1946 nr 6. [Rec.: L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań..., jw., s. 175-176]. — E. M. WILBUR: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — C. LECHICKI: Na 450-lecie urodzin J. Łaskiego. *Pielgrzym Pol.* 1948 nr 3. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* (Maszynopis powiel.). — J. MODRZEJEWSKI: Czcimy pamięć wielkiego człowieka Odrodzenia. *Widnokrąg* 1953 nr 38 (dod. do: *Gaz. Poz.*). — Z. WOJCIECHOWSKI: Przełom i przebieg Odrodzenia w Polsce oglądane oczyma historyka ustroju. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12; przedr. w książce: Studia historyczne. Poz. 1955. — J. TAZBIR: Reformacja a problem chłopski w Polsce XVI wieku. Wr. 1953 *Studia Staropol.* t. 2. — A. WYCZAŃSKI: Francja wobec państw Jagiellońskich w latach 1515-1529. Wr. 1954 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* 6. — J. LECLER: Histoire de la tolérence au siècle de la Réforme. T. 1. Paryż 1955 *Théologie. Études Publiées sous la Direction de la Faculté de Théologie S. J. de Lyon-Fourvière* 31. — W. VOISÉ: Korespondencja pomiędzy Glareanem a Janem Łaskim. *Studia i Mat. z Dziejów Nauki Pol.* z. 3 (1955). — H. BARYCZ: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. III. Dookoła usiłowań założenia akademii różnowierczej w r. 1578. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 225. — J. NIEWIECZERZAŁ: Ireniczny i ekumeniczny charakter pracy J. Łaskiego. *Kalendarz ewangelicki na rok 1956.* W-wa 1956. — W. VOISÉ: [Die Amerbachkorrespondenz. Wyd. A. Hartmann. T. 4, 5. Bazylea 1958. Rec.]. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1959 nr 1. — W. SOBOCIŃSKI: Memoriał Jana Ostroroga a początki reformacji w Polsce. *Odrodzenie i Ref. w Pol.* t. 4 (1959). — H. BARYCZ: Die ersten wissenschaftlichen Verbindungen Polens mit Basel. *Vierteljahresschrift f. Geschichte d. Wissenschaft u. Te-*

chnik (= *Kwart. Historii Nauki i Techniki*) Sonderheft 2 (1960). — L. Hajdukiewicz: Im Bücherkreis des Erasmus von Rotterdam. Aus der Geschichte der Bibliophilen Beziehungen zwischen Polen und Basel im 16. Jahrhundert. *Vierteljahresschrift*..., jw. — J. Moltmann: Johannes a Lasco — ein Christ zwischen den Fronten. *Deutsch-Polnische Hefte* 1960 z. 7/8.

ŁASKI MARCIN (zm. 1618)

Inna forma nazwiska: Martinus Lasius.

Dramatopisarz.

Był jezuitą (w Pułtusku?). Wg J. Browna zmarł w 1618. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dialog sceniczny łaciński treści politycznej, bez tytułu. Powst. przypuszczalnie w 1577. Urywek podał A. Załęski: Wiadomość o rękopisie z XVI wieku znalezionym na kościele niegdyś jezuickim, a teraz benedyktyńskim w Pułtusku, nr 12. Ogł. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 6. W-wa 1844; toż wyd. 2 W-wa 1854 s. 300.

2. O drzewie żywota. (Dialog polski). Wyst. Pułtusk 1578. Fragm. ogł. A. Załęski, jw. poz. 1 s. 302-303. Urywek przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 294. Melodię jednego z chórów (inc.: Już zima smutna minęła...) podał A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej. Lw. 1907 s. 105-106.

Uwaga: A. Brückner (*Pam. Lit.* R. 7 1908 s. 208) jako autora dialogu „O drzewie żywota" podaje jezuitę Marcina Łaszcza. Identyczność M. Łaskiego i M. Łaszcza jest wątpliwa; S. Załęski (Jezuici w Polsce. T. 1 cz. 2. 1587-1608. Lw. 1900 s. 716) za J. Wielewickim wymienia jezuitę Marcina Łaskiego, teologa i lingwistę, wybranego na kongregacji w Pułtusku w sierpniu 1597 jednym z cenzorów i wydawców Biblii w przekładzie Jakuba Wujka.

Oba dialogi znajdowały się w kodeksie prowieniencji jezuickiej, zawierającym ok. 40 utworów, głównie dramatów szkolnych pol. i łac. z lat 1571-1623 (zob. t. 1: Dramatyczne utwory poz. 9), znalezionym w 1827 w Pułtusku przez A. Załęskiego. Kodeks ten wkrótce potem zaginął. J. Brown błędnie odczytał informacje o tymże kodeksie podawane za A. Załęskim przez M. Wiszniewskiego i przypisał M. Łaskiemu 16 dialogów. Dwa z nich, anonimowe: „Miphiboseth" z 1622 i „Drama de Arca" z 1623, ogł. niewątpliwie z innego rękopisu (ze zbiorów A. Polińskiego) R. Plenkiewicz (*Pam. Lit.* R. 5 (1906), R. 6 (1907), który bez uzasadnienia przypuszczał, że ich autorem mógł być M. K. Sarbiewski.

OPRACOWANIA

A. Załęski: Wiadomość o rękopisie z XVI wieku znalezionym na kościele niegdyś jezuickim, a teraz benedyktyńskim w Pułtusku, nr 12. Ogł. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 6. W-wa 1844; wyd. 2 W-wa 1854. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 293-294. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 s. 275-276; wyd. osob. Poz. 1862. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906.— A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej. Lw. 1907 s. 105-106. — I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954.

Zob. także t. 1: Dramatyczne utwory, jw.

ŁASKI STANISŁAW (zm. ok. 1550)

Inne formy nazwiska: Stanislaus a Lasco; a Lasky.

Pseud.: Walenty Poddany.

Mowca, teoretyk wojskowości.

Ur. w końcu XV w.; syn Jarosława, późniejszego wojewody sieradzkiego, i Zuzanny z Bąkowej Góry. Był synowcem prymasa Jana Łaskiego (zob.), a bratem Jana Łaskiego, reformatora (zob.), i Hieronima (Jarosława). W 1516-1518 kształcił się wraz z braćmi w Paryżu. Ok. 1520 pielgrzymował do Ziemi Świętej, gdzie otrzymał godność rycerza jerozolimskiego. Był dworzaninem Franciszka I i w 1525 brał udział w bitwie pod Pawią. W 1526 posłował od króla francuskiego do stanów czeskich, a w 1527 sprawował poselstwo od Jana Zapolyi do Francji i Anglii. W 1528 brał udział w wyprawie francuskiej na Neapol. Następnie towarzyszył bratu Hieronimowi w poselstwie do Stambułu. Po stronie Zapolyi walczył na Węgrzech w 1530 przeciwko Ferdynandowi.

Powróciwszy w 1531 do kraju ożenił się z Beatą ze Sprowy Odrowążówną, siostrą Stanisława Odrowąża, małżonka Anny, księżny mazowieckiej. Został kasztelanem przemęckim, następnie po śmierci brata swego Hieronima w 1543 wojewodą sieradzkim. W 1539 posłował do elektora Joachima II, a w 1547 do Karola V na sejm Rzeszy w Augsburgu. W 1548 otrzymał od Zygmunta Augusta starostwo łęczyckie. Zmarł z początkiem 1550 (wg W. Zakrzewskiego: 13 kwietnia 1549).

TWÓRCZOŚĆ

1. Napomnienie polskie ku zgodzie do wszech krześcianów wobec, a mianowicie ku Polakom uczynione. Kr. 1545, dr. M. Szarffenberg. (Wyd. pod pseud.: Walenty poddany). Przedr. T. Wierzbowski. W-wa 1896 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 6. Fragm. przedr. J. Krzyżanowski: Proza polska wczesnego Renesansu 1510--1550. W-wa 1954.

Autorstwo S. Łaskiemu przypisał A. Brückner.

2. Oratio... ad Carolum V et proceres S. R. I. in comitiis Augustianis. 1547. Wyd. J. C. Luenig: Orationes procerum Europae. T. 1. Lipsk 1713 s. 353 (285).

3. Innocentia Alberti I Prussiae ducis... 1548. Wyd. M. Lilienthal: Erleutertes Preussen... T. 5. Królewiec 1742 s. 37.

Listy i materiały

1. Korespondencja z Zygmuntem I i Zygmuntem Augustem z lat 1547-1548. Wyd. M. Malinowski: Wstęp do: S. Łaskiego... prace naukowe i dyplomatyczne. Wil. 1864. Por.: Trzy listy Zygmunta Augusta. *Dzien. Warsz.* 1827 t. 7 s. 79-80. (Tu list od Zygmunta Augusta, dat. w Piotrkowie 2 lutego 1548); M. Baliński: Pamiętniki o królowej Barbarze, żonie Zygmunta Augusta. Cz. 1-2. W-wa 1837; przedr. w książce: Pisma historyczne. T. 1-2. W-wa 1843.

2. Od Tranquillusa Andronicusa, dat. 17 czerwca 1530; od Erazma z Rotterdamu, dat. we Fryburgu 5 marca 1534; od F. Melanchtona, dat. w maju 1534. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 39, 44-45.

3. Od S. Münstera, dat. w Bazylei 6 kwietnia 1548. Wyd. W. Konczyńska: List Sebastiana Münstera do Stanisława Łaskiego. Kr. 1935 cz. 2; toż wyd. 2 Kr. 1936 s. 2-7. Przekł. pol. tamże s. 8-11.

4. Dokumenty różne (dot. spraw majątkowych, przywileje królewskie, listy polecające) z lat 1531-1548. Wyd. (niektóre w przekł. pol.) M. Malinowski, jw. poz. 1.

5. Dokument dot. S. Łaskiego. Rkps w Państwowym Arch. Głównym w Budapeszcie, Acta Publica fasc. 31 nr 73.

Wiad. podają: K. Lepszy, J. Tazbir: Poszukiwania naukowe na Węgrzech. *Kwart. Hist.* 1957 nr 2 s. 278.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Dialogus de Asiana diaeta vel potius de Piotrcoviensibus comitiis 1535 in mense decembri habitis. (Pamflet). Wyd. K. Morawski: Andreae Cricii carmina. Kr. 1888 *Corpus Antiquissimorum Poetarum Poloniae Latinorum* t. 3. (Wraz z: A. Krzycki: In vulgatam nuper quandam asianam diaetam... dialogus. Oba dialogi w red. pełniejszej znajdowały się w rkpsach Bibl. w Romanowie na Wołyniu. Zob. T. Wierzbowski: Jana Ostroroga Pamiętniki. W-wa 1891 s. 24).

Przekł. pol. wyd. M. Malinowski: S. Łaskiego... prace..., jw. Listy poz. 1, s. XLVII-XLIX.

Autorstwo tego utworu ma dzielić S. Łaski ze Stanisławem Odrowążem, wojewodą podolskim. Autorstwo Łaskiemu przypisał M. Malinowski, za nim A. Brückner, K. Estreicher, K. Morawski. Wg W. Zakrzewskiego udział Łaskiego niepewny.

2. Spraw i postępków rycerskich i przewagi opisanie krótkie. Lw. 1599, dr. M. Bernat. Wyd. bezimiennie S. Karliński. Z rkpsu Muzeum Archeol. Wil. (w którym autorstwo przypisano J. Tarnowskiemu) wyd. M. Malinowski pt. Księgi o gotowości wojennej. W: S. Łaskiego, wojewody sieradzkiego, prace naukowe i dyplomatyczne. Wil. 1864. Fragm. przedr. (dla udowodnienia autorstwa): K. Estreicher: Bibliografia polska XXI, 90-93; J. Krzyżanowski, jw. Twórczość poz. 1.

Autorstwo S. Łaskiemu przypisał M. Malinowski, za nim A. Brückner, K. Estreicher, W. Zakrzewski. Wysuwano również możliwość autorstwa Hieronima Łaskiego.

OPRACOWANIA

R. Holtorpius: De peregrinatione... Stanislai a Lasco. Regensburg 1548. Wyd. nast. Rostock 1577. (Wiersz). — S. Warszewicki: Oratio de Stanislao a Lasky. Wittenberga 1551. — W. A. Ma-

ciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852 s. 122. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — M. Malinowski: Wstęp i wyd.: S. Łaskiego, wojewody sieradzkiego, prace naukowe i dyplomatyczne. Wil. 1864. Por.: Wiadomości literackie. *Bibl. Warsz.* 1863 t. 3 s. 173. [Rec.: A. Adamowicz. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1]. — K. Wł. W. (Wójcicki): Łaski Stanisław. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — W. Zakrzewski: Rodzina Łaskich w XVI w. II. Synowcowie prymasa: reformator Jan Łaski i jego bracia Hieronim i Stanisław. *Ateneum* 1882 t. 4. — A. Brückner: Jan Łaski. *Ateneum* 1896 t. 2; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905 s. 52 nn. — A. Brückner: Z teki bibliograficznej. IX. Kto jest autorem „Napomnienia polskiego ku zgodzie" z r. 1545? *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 216 przypis; wyd. 2 W-wa 1939; wyd. 3 (W-wa) 1957. — T. Grabowski: Z dziejów humanizmu w Królewcu (1550-1556). *Spr. PAU* 1931 nr 4. — K. Kaczmarczyk: Stanisław Łaski na Jasnej Górze 1531 r. *Roczniki Hist.* t. 8 (1932). — K. Miaskowski: Z dziejów rodziny Łaskich. *Roczniki Hist.* t. 9 (1933). — K. Chłędowski: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935. — K. Buczek: Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der „Kosmographie" von Sebastian Münster. *Imago Mundi* 1935 i odb. [Rec.: S. Kot. *Ref. w Pol.* 1935/36]. — W. Konczyńska: List Sebastiana Münstera do S. Łaskiego i garść szczegółów w związku z jego kosmografią. Kr. 1935; wyd. 2 Kr. 1936. [Rec.: R. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 43 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 299); S. Kot. *Ref. w Pol.* 1935/36; *Wiad. Lit.* 1936 nr 9]. — A. Wyczański: Francja wobec państw Jagiellońskich w latach 1515-1529. Wr. 1954 *Prace Instytutu Hist. Uniw. Warsz.* 6. — O. Bartel: Jan Łaski. Część I: 1499-1556. W-wa 1955 s. 44-48.

ŁASZCZ MARCIN (ok. 1550–1615)

Używał prawdopodobnie następujących pseudonimów: Mikołaj Issiora; Jan Paulus; Grzegorz Piotrowski; Jan Przylepski; Piotr Skarga; Paulin Słupski; X. Wojciech Słupski; Ks. Maciej Szałajski; Ks. Marcin Tworzydło; Tyszkiewicz; Szczęsny Żebrowski; X. Jan Gurski (?).

Polemista katolicki.

Ur. ok. 1550; był mieszczaninem z Kalisza, gdzie też uczył się w kolegium jezuickim. W 1570 wstąpił do zakonu jezuitów. Kształcił się w Akademii Wileńskiej (1570-1573), następnie w Poznaniu (1573). Jako nauczyciel, prefekt, kaznodzieja, rektor — pracował następnie w Pułtusku (1574, 1576-1579), Wilnie (1574-1575, 1594-1595), Poznaniu (1579-1586), Jarosławiu (1587-1588), Lublinie (1589-1593), Krakowie (1596-1605), Toruniu (od 1605). M. in. brał udział w dyspucie lewartowskiej z różnowiercami w 1592. Na koniec został przełożonym domu profesów w Krakowie. W pracy polemicznej podszywał się pod różne nazwiska, co w znacznej mierze utrudnia zidentyfikowanie autorstwa poszczególnych utworów. Zmarł 23 maja 1615 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pogrom lewartowski, to jest o wygranej X. Adryana Radzimińskiego... disputacjej... Przez Grzegorza Piotrowskiego. Kr. 1592, dr. J. Siebeneicher.

2. Judicium albo rozsądek... o konterfekcie jezuitów z Equesa łacińskiego pod maszkarą Prawdzica w polski język przeczynionym. Wil. 1594, dr. Daniel z Łęczycy.

3. Okulary na zwierciadło nabożeństwa chrześciańskiego w Polscze... przez księdza Marcina Tworzydła wydane. Wil. 1594, dr. K. Wolbromczyk. Wyd. nast. Kr. 1597.

4. Wieczerza ewangelicka... Przez księdza Marcina Tworzydłę. Przy tym Odpowiedź na Contradictie ministrowskie. Wil. 1594, dr. Daniel z Łęczycy.

5. Recepta na plastr Czechowicza, ministra nowokrzczeńskiego... przez Szczęsnego Żebrowskiego. Kr. 1597, Druk. Łazarzowa. Fragm. przedr.: A. Brückner: Różnowiercy polscy. Kr. 1905 s. 267-275; Literatura ariańska w Polsce XVI wieku.

Antologia. Oprac. L. Szczucki, J.Tazbir. W-wa 1959.

6. Okulary wtóre na ciemne i ślepe oczy ministrów... przez księdza Macieja Szałajskiego. 1605.

7. Summariusz prawdy katolickiej w przedniejszych sporach, które ma Kościół święty, apostolski z teraźniejszymi kacerstwy. Pisany przez X. Wojciecha Słupskiego... Z odpowiedzią na potwarzy i bluźnierstwa Macieja Rosentreter. Kr. 1607, dr. B. Skalski.

8. Missio abo posłanie Lutra i Zwingla, pierwszych kacermistrzów, od diabła z piekła... Jan Paulus ministrom gwoli. Kr. 1609, dr. M. Lob.

9. Odprawa na Rozprawę abo examen Macieja Rosentretera... Przez X. Wojciecha Słupskiego. Kr. 1610, dr. M. Lob.

10. Crisis, to jest rozsądek katolicki o nauce dzisiejszych ewangelików, lutrów, kalwinów i inszych nowowiernych... X. Wojciecha Słupskiego. Kr. 1611, dr. M. Lob.

11. Messiasz ariański, to jest: że pan Moskorzewski z swojemi ariany takiego Chrystusa wyznaje, jakiego Mahomet w Alkoranie tureckim. Kr. 1612. (Wyd. pod imieniem P. Skargi. Stanowi rozwinięcie części Wyjawienia..., zob. niżej).

Replika zob. Moskorzewski Hieronim, Utwory o autorstwie niepewnym, poz. 4.

Utwór o autorstwie niepewnym

Wyjawienie niewstydu ariańskiego. Wyd. z: P. Skarga: Zawstydzenie nowych arianów. Kr. 1608, dr. M. Lob.

Wyd. pod. pseud. X. Jana Gurskiego. Autorstwo prawdopodobne wg K. Otwinowskiego. Zob. też Twórczość poz. 11. — Replika zob. Moskorzewski Hieronim, Twórczość, poz. 6.

OPRACOWANIA

J. Wielewicki: Historici diarii domus professae Societatis Jesu Cracoviensis. (1579-1639). (Powst. XVII w.). Wyd. Kr. 1881-1899 *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 7, 10, 14, 17. — A. Osiński: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816 s. 84, 216; wyd. 2 Kr. 1851. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 2. Kr. 1826 s. 287-291. — E. Słowacki: Dzieła. T. 3. Wil. 1826 s. 126. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. I. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 408-412. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Łaszcz (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — Łaszcz Marcin. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — A. Brückner: Różnowiercy polscy. W-wa 1905 s. 267 i in. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce 1560-1660. Kr. 1908. — J. N. (Niedzielski): Łaszcz Marcin. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 25/26 (1911).— J. Tretiak: Piotr Skarga w dziejach i literaturze unii brzeskiej. Kr. 1912 s. 339. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. (1536-1618). Kr. 1913. — K. Otwinowski: Dzieła x. Piotra Skargi. Spis bibliograficzny. Kr. 1916 s. 53-54, 119-120. —

K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 143. — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i Lubelskiem w XVI-XVII w. Lubl. 1933 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Hist.* nr 2. — H. Barycz: Geneza i autorstwo „Equitis Poloni in Jesuitas actio prima". Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* nr 46 s. 9. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 137. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w w. XVI. *Przegl. Powsz.* 1936 t. 211 s. 300. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 14. —

B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Prace Łódzkiego Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — K. Górski: Zagadnienia słownictwa reformacji polskiej. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. K. Górski: Zagadnienie słownictwa reformacji polskiej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia* s. 45 i in. (Maszynopis powiel.). — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 157; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych*

Sesji Nauk. Odrodzenia PAN; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce*"; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — L. Szczucki: Z problemów eschatologii ariańskiej w Polsce XVI wieku (z okazji wydania dzieła Grzegorza Pawła „O prawdziwej śmierci"). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956).— J. Poplatek: Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce. Wr. 1957 s. 183. — K. Drzymała: Polemika ks. M. Śmigleckiego T. J. z innowiercami o powołaniu ministrów. *Nasza Przeszłość* 1959 t. 9. — L. Szczucki, J. Tazbir: Literatura ariańska w Polsce XVI wieku. Antologia. W-wa 1959.

ŁĘCZYCANIN SEBASTIAN (XVI w.)

Dramatopisarz.

Żył w połowie XVI w. Szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Traiedia Sofrona. B. m. 1550. (Utwór dramatyczny wierszem, egz. nieznany; w pierwszej połowie XIX w. był w Bibl. Poryckiej).

W dawniejszej literaturze przedmiotu prawdopodobnie błędnie utożsamiano ten utwór z wcześniejszym anonimowym dramatem „Pamela" vel „Pamphila" vel „Pamphilus". Por.: K. Badecki: Sofrona, Tragedia żebracza i Marancja..., zob. niżej Opracowania.

Zob. t. 1: Dramatyczne utwory poz. 7; Estr. XXIV, 38.

OPRACOWANIA

T. Czacki: O litewskich i polskich prawach. T. 1. W-wa 1800 s. 12; t. 2. W-wa 1801 s. 51, 98. — A. Osiński: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816 s. 368 nn. — W. Trębicki: Uwagi nad dziełem Starożytny teatr w Polsce przez K. W. Wójcickiego. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 3 s. 288, 294, 364-367. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 280. — S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902 s. 137-138. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906. — K. Badecki: Sofrona, Tragedia żebracza i Marancja. (Nie odszukane utwory dramatyczne z drugiej połowy XVI wieku). *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925 i odb. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 255-256 i odb. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce PAU.* Cz. 2. Wyd. 2 Kr. 1936 s. 295. — J. Krzyżanowski: Dramaturgia Polski renesansowej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 4 s. 35.

Zob. też. t. 1: Dramatyczne utwory jw.

ŁĘCZYCKI MIKOŁAJ (1574—1653)

Inna forma nazwiska: Lancicius.

Pisarz teologiczny.

Ur. 10 grudnia 1574 w miejscowości położonej między Nieświeżem a Wilnem; syn Daniela i Katarzyny z Gotartów. Ojciec jego był drukarzem. Jako kalwin, zapewnił synowi wychowanie w wileńskich szkołach kalwińskich. W 1590 Mikołaj przyjął katolicyzm. Wkrótce potem wstąpił do zakonu jezuitów. Po kilku miesiącach nowicjatu w Krakowie został wysłany do Rzymu, gdzie studiował filozofię, a w kwietniu 1601 otrzymał święcenia kapłańskie. Przez następne sześć lat przygotowywał materiały źródłowe do pisanej przez Mikołaja Orlandiniego historii zakonu. W 1607 powrócił do kraju i po krótkim pobycie w Krakowie i Warszawie został profesorem Akademii w Wilnie, w której wykładał filozofię, teologię i język hebrajski. Od 1612 do 1615 był rektorem kolegium w Kaliszu, a od 1624 rektorem kolegium w Krakowie. W tym czasie wziął udział w sporze Akademii Krakowskiej z jezuitami o otwarcie drugiej wyższej szkoły w Krakowie. Posiadając patent królewski dokonał w 1624 otwarcia akademii, która jednakże za rządów Władysława IV została w 1634 zamknięta. Od 1625 do 1630 przebywał ponownie w Rzymie. Następnie był przez cztery lata prowincjałem

litewskim. W 1632 i 1633 z polecenia Władysława IV uczestniczył w sejmie warszawskim. Z kolei udał się do Czech, gdzie pełnił różnorodne funkcje w domach zakonnych w Ołomuńcu, Pradze, Opawie, Brnie i in. w okresie toczącej się wojny trzydziestoletniej. W 1641 powrócił do kraju uchodząc przed Szwedami. Początkowo przebywał w Krakowie i w Wilnie, a następnie w Nieświeżu. W 1650 udał się do Braniewa, a stąd do Kowna. Zmarł 30 marca 1653 w Kownie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Gloria S. Ignatii Societatis Jesu fundatoris... Kr. 1622, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Wil. 1624; Antwerpia 1629; Rouen 1630.

Przekł. flamandzki: F. de Schmidt. Przekł. węgierski: P. Ferus.

2. Epistola cuiusdam theologi ad quendam magnatem, scire cupientem, quomodo posset distribuere bona sua temporalia ad pios usus cum utilitate quam maxima animae suae. Wyd. anonimowo w Niemczech w 1624.

Egz. Bibl. Jagiel. sygn. Cim. 5622-40.

3. Conversio Calvino-Lutherani. Powst. 1633, 1648-1650.

Rkps Bibliothèque Royale w Brukseli.

4. Meditationes nova et absolutissima methodo pro maiori meditantium commoditate digestae. Leodium 1672, dr. G. Streel.

Przekł. pol. pt. Medytacje nowym i doskonałym sposobem... na każdy dzień całego roku... rozłożone. (Wil.) 1727.

5. Pobudki do warowania się grzechu śmiertelnego. Wil. 1697, Druk. Akademii T. J. Wyd. nast.: Wil. 1705; Przemyśl 1764.

6. Koło rycerskie rocznego obrotu zbawiennymi radami... zagajone. Wil. 1727, Druk. Akademii T. J.

7. Zacność stanu braci do posług domowych Soc. J. na głębokiej pokorze od S. O. naszego Ignacego Lojoli Fund. S. J. ugruntowana. Lw. 1730, Druk. Kolegium T. J.

Wydania zbiorowe

1. Opusculorum spiritualium tomus primus.... Tomus secundus. Antwerpia 1650, dr. J. Meursius. Wyd. nast. Ingolstadt 1724.

2. Opera omnia spiritualia. T. 1-7. Ingolstadt 1724.

Listy

1. Pisemko agitacyjne przeciwko Akademii Krakowskiej w formie listu do Hieronima Przyłęckiego, stolnika krakowskiego, dat. 2 listopada 1624.

Wiad. (wraz z reprodukcją początku listu) podaje H. Barycz: Uwagi wstępne do wyd.: Gratis i Apoftegmata. W: J. Brożek: Pisma wybrane. T. 1. W-wa 1956 s. 226-228, 229.

2. List do królewicza Jana Kazimierza dat. 30 października 1643. Rkps Bibl. Czart. nr 1375 s. 1-23.

Wiad. podaje H. Barycz, jw., poz. 1 s. 599-600 przyp. 104.

OPRACOWANIA

K. Kojałowicz, B. Balbinus: Vita venerabilis Patris Nicolai Lancicii. Praga 1690; przekł. pol. pt. Żywot... B. m. r.; przekł. niem. pt. Lebens-Beschreibung des Ehrwürdigen P. Nicolai Lancicii. Monachium 1701. — S. Rostowski: Lithuanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium pars prima. Wil. 1768; toż przedr. J. Martynow. Paryż 1877. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — Mikołaj Łęczycki (Lancicius), jezuita. *Przyj. Ludu* 1842 nr 36-37. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. (Tu pełna bibliografia). — F. M. S. (Sobieszczański): Łęczycki (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — Łęczycki Mikołaj. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński. (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899-1900. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 2. Lw. 1901. — J. N. (Niedzielski): Łęczycki Mikołaj. *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 25/26 (1911). —

S. Bednarski: Stosunki kardynała R. Bellarmina z Polską i z Polakami. *Przegl. Powsz.* 1928 t. 178 s. 150. — W. Bobek: Bogusława Balbina związki z Polską. *Ruch Słowiański* 1930 nr 10. — L. Koch: Jesuiten-Lexicon. Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt. Paderborn 1934 s. 1071. — M. Sopoćko: Mikołaj Łęczycki o wychowaniu duchownym. Wil. 1935 *Studia Teolog.* 5. [Rec.: J. Poplatek. *Przegl. Powsz.* 1935 t. 207 s. 201; P. Tochowicz. *Przegl. Homiletyczny* 1935 z. 4 s. 373;

K. Mazurkiewicz. *Ateneum Kapłańskie* 1936 s. 410]. — J. Poplatek: Wykaz alumnów Seminarium Papieskiego w Wilnie 1582-1773. *Ateneum Wil.* 1936. — Polonus (Ł. Uziembło): Pamięci luminarzy dawnej wszechnicy wileńskiej. *Głos Nar.* 1938 nr 21. — Ł. Uziembło: Słówko o uzupełnieniu opisu tablicy ks. prof. Łęczyckiego. *Głos Nar.* 1938 nr 28. — M. Sopoćko: Data śmierci M. Łęczyckiego. *Ateneum Wil.* 1938. — S. Ciesielska-Borkowska: Mistycyzm hiszpański na gruncie polskim. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 66 (1939) nr 1 s. 103-104, 106. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski. Kr. 1948-1949. — S. Kot: La Réforme dans le Grand-Duché de Lithuanie, facteur d'occidentalisation culturelle. *Mélanges Henri Grégoire*, IV. Bruksela 1952 (= *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves* t. 12) i odb. Bruksela 1953 s. 20 i in. — H. Barycz: Uwagi wstępne do wyd.: Gratis i Apoftegmata. W: J. Brożek: Pisma wybrane. T. 1. W-wa 1956 s. 226-228, 229, 599-600.

ŁODZIA z KĘPY JAN (zm. 1346)

Autor sekwencyj.

Ur. w wielkopolskiej rodzinie rycerskiej; syn Sędziwoja Łodzi. Gdzie uzyskał wykształcenie, nie wiadomo; nazywano go „*bene litteratus*". W 1319 sprawował już kanclerstwo (czy kantorię?) kościelne poznańskie i należał do komisarzy wysłanych przez delegatów papieża Jana XXII do wielkiego mistrza krzyżackiego z zaproszeniem do Inowrocławia na sąd w sprawie zagarnięcia przez Zakon ziem pomorskich; podczas tego procesu na przełomie 1320/1321 został archidiakonem poznańskim. W 1335 (po 18 marca) wszedł na biskupstwo poznańskie. Od kwietnia 1339 występował jako świadek w procesie polsko-krzyżackim w Warszawie. W 1344 zapoczątkował przebudowę katedry poznańskiej. Był głośny z swobodnego trybu życia oraz z zamiłowania do uciech i muzyki. Zmarł 14 kwietnia 1346. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Salve salutis janua. (Sekwencja na uroczystość Wniebowzięcia NMP w 16 zwrotkach). Wyd.: G. M. Dreves: Analecta hymnica medii aevi. T. 10: Sequentiae ineditae. Lipsk 1891 s. 54 (wg zapisu z XV w.). — J. Surzyński: Matka Boska w muzyce polskiej. Kr. 1905 Dod. muzyczny s. 6-7 (tu pt. Prosa de Assumptione Mariae; z nutami). Wyd. kryt. H. Kowalewicz: Cantica Medii Aevi Polono-Latina. T. 1: Sequentiae. W-wa 1964 *Bibl. Latina Medii et Recentioris Aevi* t. 14.

Źródła wymienia H. Kowalewicz, jw.

Zob. też C. U. J. Chevalier: Repertorium hymnologicum. T. 2. Louvain 1897 s. 521.

2. Benedicta. (Sekwencja na uroczystość oczyszczenia NMP). Tekst nieznany. Wiad. zob.: Kalendarz Władysławski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. 945. Por. J. Długosz: Catalogus episcoporum Posnaniensium. W: Opera omnia. T. 1. Kr. 1887 s. 499.

3. In laudem sacro praesuli. (Sekwencja na cześć św. Wojciecha, z akrostychem: Johannes presul Posnaniensis). Wyd. kryt. H. Kowalewicz, jw. poz. 1.

Wiad. o sekwencji: In laudem sancti sacro presuli..., jako przypuszczalnie identycznej z utworem J. Łodzi, podał M. Liebeskind: Sekwencjarz Tarnowski (XVI w.). *Muzyka* 1930 nr 6.

4. Lux clarescit in via. (Antyfona maryjna). Wyd. kryt. H. Kowalewicz, jw. poz. 1.

Materiały

1. Materiały do uczestnictwa w procesie polsko-krzyżackim w Inowrocławiu 1320-1321 i w Warszawie 1339. Wyd. w: Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum. T. 1. Poz. 1855; wyd. 2 Poz. 1890.

2. Akta dotyczące spraw diecezjalnych i majątkowych z 1335-1344. Wyd. w: *Codex diplomaticus Maioris Poloniae.* T. 2. Poz. 1878 nr 1009, 1152, 1182, 1184, 1194, 1214, 1227, 1231.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. De sancto Paulo. (Sekwencja; inc.: Paule, doctor egregie...). Wyd.: C. Blume: Analecta hymnica..., jw. poz. 1, t. 42. Lipsk 1903 s. 281-282; wyd. kryt. H. Kowalewicz, jw. Twórczość poz. 1.

Autorstwo przypuszczalne wg H. Kowalewicza.

2. Tu es Petrus et super hanc petram... (Sekwencja na cześć św. Piotra).

Autorstwo przypuszczalne wg M. Liebeskinda, jw. Twórczość poz. 3; błędnie identyfikowane wg H. Kowalewicza.

Zob. t. 1: Epitafium Bolesława Chrobrego.

OPRACOWANIA

Chronicon Poloniae cum continuatione. (= Kronika Wielkopolska). *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. 596. — Kalendarz Władysławski. Tamże s. 945. — J. Długosz: Catalogus episcoporum Posnaniensium. W: Opera omnia. T. 1. Kr. 1887 s. 499. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 1. Kr. 1840 s. 391-392. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 305-307. — Kępy (Jan z). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — W. Sowiński: Les Musiciens Polonais et Slaves. Paryż 1857; przekł. pol. pt. Słownik muzyków polskich. Paryż 1874 s. XV, 176. — S. E. Świeżawski: Przyczynki do dziejów muzyki w dawnej Polsce. Jan z Łodzi, biskup poznański, muzyk i kompozytor XIV w. *Echo Muzyczne* (W-wa) 1882 nr 15, 16. — A. Brückner: Średniowieczna poezja łacińska w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 16 (1892) s. 305. — J. Fijałek: Królowa Korony Polskiej. Historia kultu Matki Boskiej w Polsce w wiekach średnich w zarysie. *Przegl. Kościelny* 1902 t. 1 s. 414-415. — J. Surzyński: Matka Boska w muzyce polskiej. Kr. 1905 s. 5. — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. 1907 *Nauka i Sztuka* t. 7 s. 37-38. — O. Halecki: Ród Łodziów w wiekach średnich. *Mies. Heraldyczny* t. 4 (1911) -t. 6 (1913) i odb. Lw. 1912. —

Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej (w zarysie). W-wa 1920 s. 10-11; wyd. 2 pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. 1948. — B. Gładysz: Einige Beiträge zur Geschichte der lateinischen Hymnendichtung in Polen. *Theologische Quartalschrift* 1930 s. 565. — M. Liebeskind: Sekwencjarz Tarnowski (XVI w.). *Muzyka* 1930 nr 6. — B. Gładysz: Łacińskie sekwencje mszalne z polskich źródeł średniowiecznych. *Ateneum Kapłańskie* t. 33 (1934) i odb. Włocławek 1934 (w rzeczywistości 1937) s. 14-17. —

A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski do roku 1800. Kr. 1949 s. 55. — R. Gansiniec: Nagrobek Bolesława Wielkiego. *Przegl. Zach.* 1951 nr 7/8 s. 344-346. — A. Klawek: Proza ku czci M. B. Wniebowziętej z XIV w. *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 1951 nr 1/2. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 s. XXXVI-XXXVII. — J. Woronczak: Tropy i sekwencje w literaturze polskiej do połowy XVI wieku. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 344 i odb. — I. Bełza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — Z. Skorupska: Życie umysłowe i literackie do 1793 r. *Dziesięć wieków Poznania.* T. 2: Kultura umysłowa, literatura, teatr i muzyka. Poz. 1956 s. 7. [Rec.: H. Feicht. *Muzyka* 1957 nr 1 s. 113]. — Z. Kułakowski: W setną rocznicę pierwszego słownika muzyków polskich. *Muzyka* 1957 nr 2. — W. Urban: Rola kościelnych śpiewników i modlitewników w zachowaniu polskiego języka na Śląsku. *Nasza Przeszłość* 1958 t. 8. — J. Nowacki: Dzieje archidiecezji poznańskiej. T. 1: Kościół katedralny w Poznaniu. Studium historyczne. Poz. 1959. — H. Kowalewicz: Cantica Medii Aevi Polono-Latina. T. 1: Sequentiae. W-wa 1964 *Bibl. Latina Medii et Recentioris Aevi* t. 14.

ŁOŚ JAKUB (zm. po 1682)

Pamiętnikarz.

Był synem Wojciecha Januszowskiego Łosia z ziemi przemyskiej. Dłuższy czas oddawał się żołnierce. Brał udział w wojnie szwedzkiej jako towarzysz chorągwi pancernej wojewody sandomierskiego Władysława Myszkowskiego w komendzie Stefana Czarnieckiego, m. in. uczestniczył w bitwie pod Warką i wyprawie duńskiej; później jako towarzysz pancerny chorągwi krajczego koronnego Wacława Leszczyńskiego walczył z Moskwą, a w 1665 służył w chorągwi husarskiej rokoszanina Jerzego Lubomirskiego. W 1663 należał do deputatów od konfederacji wojskowej na komisję lwowską w sprawie zaległego żołdu. W 1667, zapewne pożegnawszy szeregi, ożenił się z Elżbietą Rożniatowską; miał z nią syna Jacka. Data śmierci nieznana (po 1682).

TWÓRCZOŚĆ

Pamiętniki. Obejmują okres 1646-1667. Powst. 1676-1682. Wyd. Ż. Pauli. Kr. 1858.

Autorstwo Jakuba Łosia udowodnił A. Hniłko.

OPRACOWANIA

Ż. Pauli: Wstęp i wyd.: Pamiętniki... Kr. 1858. [Rec.: J. Bartoszewicz. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 2]. — W. Łoś: Władysław Łoś, podskarbi Ziem Pruskich, wojewoda malborski za Jana III. *Niwa* 1890 nr 8-11. — W. Czermak: Kilka słów o pamiętnikach polskich XVII wieku. *Ateneum* 1896 t. 4; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. — A. Hniłko: Kwestia autorstwa pamiętnika Łosia. *Przegl. Hist.-Wojskowy* t. 4 (1931). — B. Ślaski: Zbiór fragmentów literacko-językowych, krajoznawczych i historycznych. Kępno 1939 s. 35-36 i in. — W. Czapliński: Wstęp do: J. Ch. Pasek: Pamiętniki. Wr. 1952 *BN* I, 62. — J. Rytel: „Pamiętniki" Paska na tle pamiętnikarstwa staropolskiego. Szkic z dziejów prozy narracyjnej. Wr. 1962 *Studia Staropol.* t. 11. — J. Zieniukowa: Przymiotniki złożone u dwu pisarzy czasów saskich. *Język Pol.* 1962 z. 2.

z ŁOWICZA STANISŁAW (zm. 1540)

Humanista.

Ur. pod koniec XV w. W półroczu letnim 1511 immatrykulował się w Akademii Krakowskiej. W 1517 promowany został na magistra i rozpoczął działalność nauczycielsko-wychowawczą. W 1520-1524 był seniorem bursy Jerozolimskiej. W 1522 wystąpił wobec dworu królewskiego odgrywając wespół z grupą młodzieży sztukę J. Lochera *Sąd Parysa.* Od 1524 należał do Kolegium Mniejszego. W 1526 promował się na doktora teologii. W 1530 był proboszczem w Pajęcznie, a w następnym, 16 lutego, uzyskał doktorat medycyny. Zmarł w 1540.

TWÓRCZOŚĆ

De arte componendi et resolvendi epistolas libellus... Enchiridion orthographiae. (Kr. 1521), dr. F. Ungler. Inne wyd. pt. De arte componendi epistolas libellus... addito Enchiridio orthographiae. Kr. 1521, dr. F. Ungler.

Prace edytorskie

1. F. Filelfo: Epistolarum familiarium liber primus. Kr. 1512, dr. J. Haller.

2. J. Sacranus: Modus epistolandi. Kr. 1520, dr. J. Haller.

Zob. t. 1: Dramatyczne utwory poz. 4.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 175-189. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — F. M. S. (Sobieszczański): Łowicza (Stanisław z). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — L. Birkenmajer: Zapiski historyczne wśród starych almanachów Bibl. Jagiel. *Kwart. Hist.* 1903 s. 417, 421. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki... oblata.* W-wa 1934 s. 234 i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — M. Walicki: Trzy epitafia wawelskie. *Arkady* 1936 s. 547.

z ŁOWICZA SZYMON (ur. ok. 1512)

Inna forma nazwiska: Szymon Łowicki.

Medyk.

Ur. przypuszczalnie ok. 1512. W 1529 zapisał się na Akademię Krakowską. W 1530 został bakałarzem, w 1532 magistrem nauk wyzwolonych. Do 10 lipca 1534 prowadził wykłady na Akademii jako członek Kolegium Mniejszego, będąc jednocześnie uczniem wydziału lekarskiego. Studia medyczne kontynuował w Padwie, gdzie w marcu 1536

uzyskał doktorat medycyny. Przez Węgry, gdzie w dalszym ciągu pogłębiał swą wiedzę medyczną i botaniczną, wrócił do kraju. Był nadwornym lekarzem prymasa Andrzeja Krzyckiego, następnie Piotra Opalińskiego, kasztelana gnieźnieńskiego. Z Krakowa na jakiś czas przeniósł się na stanowisko lekarza kapituły kujawskiej, skąd jednak już przed 1545 powrócił do Krakowa. Data śmierci nieznana.

TWÓRCZOŚĆ

1. Enchiridion chiromantiae compendiosum. Kr. 1532, dr. F. Ungler.

2. Enchiridion physiognomiae compendiosum. (Kr. 1532?, dr. F. Ungler).

3. Aemilius Macer de herbarum virtutibus. Kr. 1532, dr. F. Ungler. Wyd. nast. (poszerzone) Kr. 1537.

Jest to poemat-przeróbka z zastosowaniem polskiego mianownictwa chorób i ziół leczniczych. Wg B. Górskiego Szymon z Łowicza był najprawdopodobniej tylko korektorem dziełka A. Macera.

4. Enchiridion medicinae. Kr. 1537.

Utwór o autorstwie niepewnym

Lekarstwa w osobliwych niemocach. Powst. ok. 1540. Wyd. A. Wrzosek. *Krytyka Lekarska* 1904 nr 8/9 i osob.

Kompilacja dziełka F. Mymera: Dobrego zdrowia rządzenie. Kr. 1532, oraz przeróbki pol. „Enchiridion medicinae", jw. Twórczość poz. 4.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 172-175. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839. — J. Oettinger: Rys dawnych dziejów Wydziału Lekarskiego Uniw. Jagiel. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 6 (1878) s. 344-345 i odb. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — J. Rostafiński: Nasza literatura botaniczna XVI w. oraz jej autorowie lub tłomacze. *Pam. Wydz. Mat.-Przyr. AU* t. 14 (1888) i odb. — S. Windakiewicz: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 s. 295 i odb. — J. Rostafiński: Symbola ad historiam naturalem medii aevi. Kr. 1900. — A. Wrzosek: Wiadomość o rękopiśmie „Lekarstwa w osobliwych niemocach". *Krytyka Lekarska* 1904 nr 8/9 i osob. —

J. Lachs: Polscy uczniowie padewskiej szkoły lekarskiej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 1 (1924); toż pt. Alcune notizie sugli allievi Polacchi presso la scuola di medicina di Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca... all'Università di Padova...* Kr. 1922. — A. Bednarski: Historia okulistyki w Polsce w wieku XIII-XVII. Lw. 1928 s. 45. — W. Ziembicki: Szymona z Łowicza „Aemilius Macer de herbarum virtutibus". Egzemplarz lwowski pierwszego wydania z r. 1532 z kartą tytułową. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 9 (1929). [Rec.: A. Wrzosek. *Nowiny Lekarskie* 1929 z. 16]. — J. Fritz: Szymon z Łowicza: Chiromantia. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 10 (1930). — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 88. — A. W. Jakubski: Czerwiec polski. T. 1. W-wa 1934 s. 384 i in. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — J. Muszyński: Ziołopisarze i botanicy polscy XVI wieku. W-wa 1939. — W. Ziembicki: Szymon z Łowicza: Enchiridion medicinae 1537 (pokaz druku). *Pam. XV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Pol. we Lw. 1937*. Lw. 1939. —

B. Górnicki: Zarys piśmiennictwa pediatrycznego do roku 1600. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 18 (1939/ /1947) s. 80-81, 98. — W. Ziembicki: W sprawie języka lekarskiego kilka dat historycznych. *Pol. Tyg. Lekarski* 1947 nr 43/44. — Z. Stopa-Rybianka: Zarys historii zielarstwa polskiego. *Przegl. Zielarski* 1950 nr 1/3. — S. Szpilczyński: Polski poradnik lekarski z I połowy XVI wieku na tle działalności Szymona z Łowicza. *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej.* W-wa 1953 i osob. W-wa 1953; por. S. Szpilczyński: Szymon z Łowicza. Pierwsze poradniki lekarskie w Polsce i ich naśladowcy. *Spr. PAU* 1950 nr 6. [Rec.: A. Siudut. *Język Pol.* 1954 z. 5; H. Grappin. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 262]. — S. Szpilczyński: Rozwój myśli lekarskiej w dobie polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 292 i in.; por. toż osob. (wersja skrócona) W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. Kołodziejczyk: W poszukiwaniu źródeł do botanicznej księgi herbarza Stefana z Falimirza. *Arch. Hist. Medycyny* 1957 nr 1-2 s. 42.

ŁUBIEŃSKI STANISŁAW (1573 lub 1577–1640)

Historyk, prawnik.

Ur. w 1573 czy też 1577 w Wielkopolsce (w Sieradzkiem?) czy w Łubnej(?) na Mazowszu, z ojca Świętosława i Barbary z Zapolic (Pstrokońskiej?). Uczył się w Sieradzu, następnie u jezuitów w Kaliszu. Od 1593 studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1598 otrzymał stopień doktora praw. Czteroletnie przeszkolenie praktyczne odbył w kancelarii prawniczo-notarialnej w grodzie łęczyckim, potem przy kancelarii królewskiej. Wykształcenie uzupełniał za granicą: najpierw studiował teologię w Grazu, pogłębiał znajomość prawa w Perugii, wreszcie udał się do Rzymu, gdzie w 1603 wyświęcony został na księdza. Po powrocie do kraju był do 1609 sekretarzem biskupa Pstrokońskiego, kanclerza wielkiego koronnego, a także sekretarzem królewskim. W 1613 wszedł do kapituły krakowskiej. W 1618 został opatem tynieckim, w 1622 biskupem łuckim, w 1625-1631 sprawował podkanclerstwo koronne, w 1627 przeszedł na biskupstwo płockie. Był przyjacielem M. K. Sarbiewskiego i biskupa Jakuba Zadzika. Zmarł 6 kwietnia 1640 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Brevis narratio profectionis in Sueciam Sigismundi III... 1593. Przekł. pol.: A. Jocher pt. Droga do Szwecji. Wyd. w: Pisma pośmiertne. Petersb. 1855 *Dziejopisowie Krajowi* t. 7.

2. De motu civili. Przekł. pol.: A. Jocher pt. Rozruchy domowe w Polsce. R. 1606 po 1608. Wyd. jw. poz. 1.

Dzieło o rokoszu Zebrzydowskiego.

3. Votum... na sejmie anni 1628. Wyd. J. S. Pisarski: Mówca polski. Kalisz 1676.

4. Rerum Polonicarum libri tres... (Obejmuje początek panowania Zygmunta III). Rkps najprawdopodobniej zaginął.

Wyd. przygotowywał F. Krček. Wiad. podał G. Korbut: Literatura polska. T. 1. W-wa 1929 s. 197.

5. De rebus Silesiacis discursus. Powst. 1632. Rkps Bibl. Uniw. Wr. sygn. IV. F. 123.

Wydanie zbiorowe

Opera posthuma. Antwerpia 1643, dr. J. Meursius.

Część egzemplarzy tego wyd. ma tekst w niektórych miejscach współcześnie zmieniony. Wyd. objęło dzieła ogłoszone drukiem i pozostałe w rękopisach.

Listy

1. Do kapituły łuckiej, dat. z Warszawy 23 września 1623. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

2. Listy z 1630-1638, m. in. do Franciszka kardynała Barberino, Gwidona kard. Bentivoglio, Hannibala Bentivoglio, Jana Gębickiego, Jerzego Wilhelma elektora brandenburskiego, Kuźmy kardynała de Torres, M. K. Sarbiewskiego. Wyd.: Opera posthuma, jw. Wyd. zbior.

3. Do i od M. K. Sarbiewskiego. Wyd. przy: M. K. Sarbiewski: Poemata... Wyd. A. Naruszewicz. Wil. 1757; M. K. Sarbiewski: Opera posthuma. Wyd. F. Bohomolec. W-wa 1769; toż przekł. pol. W. Syrokomla: Przekłady poetów polsko-łacińskich. T. 6. Wil. 1852.

OPRACOWANIA

A. Trzebicki: Vita Stanislai Łubieński... Wyd. w: S. Łubieński: Series, vitae, res gestae episcoporum Plocensium. Kr. 1642. — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 38. — F. Rzepnicki: Vitae praesulum Poloniae Magni Ducatus Lithuaniae res praecipuae illorum temporibus gestae ad annum 1760. T. 2. Poz. 1762 s. 262-266. — I. Łopacki: Wiadomość o S. Łubieńskim, dziejopisie polskim, biskupie płockim, opacie tynieckim. *Pszczoła Pol.* 1820 t. 3. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — L.: Stanisław Łubieński. (Biskup płocki). *Przyj. Ludu* 1835 nr 37-38. — W. H. Gawarecki: Wzmianka o życiu biskupów mazowieckich, później płockich. *Pam. Religijno-Moralny* 1842 t. 3. — W. Gawarecki: Żywot S. Łubieńskiego. *Alleluja. Rocznik Religijny* 1842. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. —

J. M. OSSOLIŃSKI: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 4. Lw. 1852. — A. JOCHER: Wiadomość o życiu i pismach ks. S. Kostki Łubieńskiego. Wstęp do wyd.: S. Łubieński: Pisma pośmiertne. Petersb. 1855. *Dziejopisowie Krajowi* t. 7. — T. ŚWIĘCKI: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 154-155, 355. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Łubieński (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — B. KALICKI: Przyczynek do historii dziejopisarstwa polskiego w XVII wieku. Korespondencja arcybiskupa Macieja Łubieńskiego i hetmana Stan. Koniecpolskiego z powodu wydania pism biskupa S. Łubieńskiego. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 1 (1874) i osob. Kr. 1873.— S. Ch.: Łubieński Stanisław. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — J. KORYTKOWSKI: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 2. Gniezno 1883. — T. ŻYCHLIŃSKI: Złota księga szlachty polskiej. R. 7. Poz. 1885. — S. WINDAKIEWICZ: Padwa. Studium z dziejów cywilizacji polskiej. *Przegl. Pol.* 1891 t. 99 i odb. s. 22. — R. MIENICKI: Poglądy polityczne w dziejopisarstwie polskim XVII wieku. *Przegl. Hist.* 1913 t. 16. — A. J. NOWOWIEJSKI: Płock. Monografia historyczna. Płock 1917. — C. LECHICKI: Mecenat Zygmunta III. W-wa 1932. — K. KACZMARCZYK: Egzemplarz częstochowski inwentarza Archiwum Koronnego z r. 1613. *Archeion* 1936 t. 14 i odb. W-wa 1937. — H. BARYCZ: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — B. NADOLSKI: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. —

H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki Cz. 1. W-wa 1956 s. 104; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

M

MAKOWIECKI STANISŁAW (druga połowa XVII w.)

Pamiętnikarz - wierszopis.

Pochodził przypuszczalnie z Wielkiego Łukoszyna w pow. lipnowskim. Co najmniej od 1672 był stolnikiem latyczowskim. Brał udział w walkach pod Kamieńcem w 1674. W grudniu 1693 wybrany został posłem z sejmiku podolskiego. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Relacyja Kamieńca wziętego przez Turków w roku 1672. Opisana wierszem polskim. Rkps Bibl. Suskiej, Arch. Główne Akt Dawnych w W-wie sygn. 168/199. Inny rkps (niekompletny) Bibl. PAN w Kr. nr 730.

Por. W. F.: Relacja o upadku Kamieńca r. 1672 i ostatnich czynach pana Jerzego Wołodyjowskiego przez Imci Pana S. Makowieckiego, stolnika latyczowskiego. (Z oryginalnego rękopismu). *Przegl. Powsz.* 1886 t. 1-2.

2. Szczęśliwa ekspedycja pod Kamieńcem z Turkami... Jana... Potockiego, wojewody bracławskiego... B. m. (1674). Przedr. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 3. W-wa 1843; toż wyd. 2 W-wa 1854.

3. Kapitolium nieśmiertelnej chwały... Rafała Kazimierza z Borzymia Makowieckiego, kasztelana kamienieckiego... przy kondolencji... Teresie z Dębian Kamienieckiej... Kr. 1689, dr. W. Gorecki.

OPRACOWANIA

H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820.— F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Makowiecki (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864).— A. BRÜCKNER: Dzieje literatury polskiej. T. 1. W-wa 1903 s. 313; wyd. 2 W-wa 1908; wyd. 3 W-wa (1924). — A. BRÜCKNER: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935 s. 242.

MAKOWSKI SZYMON STANISŁAW (zm. 1683)

Inne formy nazwiska: MACHOWSKI; MAKOSKI.

Teolog, filozof, kaznodzieja.

Ur. przypuszczalnie w 1610-1613, zapewne w Wielkopolsce. Był synem Marcina, prawdopodobnie nie-szlachcica. Już jako ksiądz zapisał się w 1637 na wydział nauk wyzwolonych Akademii Krakowskiej, gdzie w 1645 został bakałarzem, w końcu marca magistrem i doktorem filozofii pod kierunkiem Marcina Radymińskiego, po czym wykładał filozofię jako *extraneus*. W 1653 należał do Kolegium Mniejszego, w 1658 przeszedł do Większego. Studia teologiczne odbywał u Adama Opatowczyka; w 1654 był bakałarzem, doktorat uzyskał po latach wykładów teologii, 18 października 1681. Jako teolog był tomistą. Znał język grecki oraz częściowo hebrajski. Brał żywy udział w życiu Akademii, m. in. w sporach z jezuitami. W 1668-1682 był wielokrotnie rektorem uczelni. Odznaczał się jako mowca; przez wiele lat był kaznodzieją katedry wawelskiej. Pozostawał w bliskich stosunkach z Szymonem Starowolskim, następnie z Wespazjanem Kochowskim. Zmarł 1 stycznia 1683 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pars aestiva concionum pro festivitatibus Christi, B. Virginis et Sanctorum. A prima Julii usque ad ultimam Decembris. Kr. 1665, dr. dziedzice i spadkobiercy L. Kupisza. (Wg Estr. jest to tom czwarty zbioru kazań na poszczególne okresy i święta roku kościelnego; inne tomy zob. poz. 2-5).

2. Pars hiemalis concionum pro festivitatibus Christi, B. Virginis et Sanctorum. A prima Januarii usque ad ultimam Junii. Kr. 1666, dr. dziedzice F. Cezarego. (Tom trzeci zbioru).

3. Pars hiemalis concionum dominicalium a prima adventus usque ad Pentecosten. Kr. 1668, dr. A. Siekielowic. (Wg Estr. tom pierwszy zbioru).

4. Pars aestiva concionum dominicalium a Pentecoste usque ad adventum. Kr. 1675, Druk. Schedeliana. (Tom drugi zbioru).

5. Supplementum seu tomus quintus concionum pro festivitatibus Christi, B. Virginis et aliorum Sanctorum. Quae in prioribus tomis non habentur. Kr. 1676, Druk. Akademicka.

Fragm. kazań (poz. 1-5) przedr. W. Wicher: Ks. Szymon Stanisław Makowski, teolog-moralista polski z XVII w. Kielce 1926 Dod.

6. Cursus philosophicus, iuxta veram Aristotelis, philosophorum principis, doctrinam. Cz. 1. Kr. 1679, Druk. Akademicka; cz. 2. Kr. 1681; cz. 3. Kr. 1681. (Zbiory traktatów filozoficznych).

7. Theologia Christiana. Kr. 1682, dr. A. Gorecki.

8. Explanatio Decalogi. Kr. 1682, dr. A. Gorecki.

Komentarz do 2 i 3 „Summy" św. Tomasza; traktaty: De fine ultimo; De actibus humanis; De vitiis et peccatis; De legibus; De gratia; De fide, spe, caritate; De iustitia et iure; Sacramentalis materia — z traktatami: de Incarnatione; de Sacram. Poenitentia.

Autograf Bibl. Jagiel. nr 1447. Kopie traktatów: De legibus, De gratia — wg wykładów autora — rkps Bibl. Jagiel. nr 2158.

Listy i materiały

1. Do Andrzeja Potockiego, powst. po 13 stycznia 1673. Ogł. W. Wicher, jw. Twórczość poz. 5.

2. Do podkomorzego Mystkowskiego z ok. 1673. Ogł. W. Wicher, jw.

Listy i inne pisma: rkpsy Bibl. Jagiel. nr 5, nr 93.

OPRACOWANIA

F. JAROŃSKI: O filozofii. Cz. 3. Kr. 1812 s. 70. — I. CHODYNICKI: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — L. ŁĘTOWSKI: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Makowski (Szymon Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — Makowski Szymon Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45 (1911). — H. STRUVE: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — J. FIJAŁEK: Przekłady pism św. Grzegorza z Nazjanzu w Polsce. *Polonia Sacra* 1918. — W. WICHER: Ks. Szymon Stanisław Makowski, teolog-moralista polski z XVII w. Kielce 1926; por. *Pam. IV Zjazdu Historyków Polskich.* Lw. 1925. [Rec.: A. BYSTRZONOWSKI. *Polonia Nova Sacra* 1928 s. 377; E. G. *Przegl. Homiletyczny* t. 5 (1927) s. 65]. — H. BARYCZ: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933.

MALCZEWSKI SKARBEK ADAM (ok. 1680–1754)

Teoretyk wymowy.

Ur. ok. 1680 w Wielkopolsce. W 1697 wstąpił do zakonu jezuitów. Po skończeniu studiów został profesorem nauk wyzwolonych i teologii. Był rektorem kolegiów jezuickich w Sandomierzu i Ostrogu, przez kilkanaście lat przebywał w Rawie. Przeciwstawiał się reformom Konarskiego. Zm. 7 czerwca 1754 w Poznaniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Eloquentia propugnata et brevitas studiorum impugnata. Poz. 1747. Wyd. nast. Poz. 1751.

2. Umbra ligatae praecursio solutae eloquentiae proiecta in lucem. Poz. 1747.

3. De vera eloquentia disceptatio eiusdemque analysis Cicerone illustrata. Poz. 1748.

Wymierzona przeciw rozpr. S. Konarskiego: De emendandis eloquentiae vitiis.

4. Specimen ligatae et solutae eloquentiae. Poz. 1748.

5. Contra Antonii Wiśniewski philosophiam recentiorem in Poloniam inductam. Poz. 1752.

6. Theophrastus sive novae philosophiae opinionum de principiis corporum curiosa per dies tusculanenses a scholis vacantes discussio. Opus posthumum. Poz. 1758.

7. Zegarek czyścowy. B. m. r.

OPRACOWANIA

J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33; wyd. osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Malczewski (Adam Skarbek). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — Malczewski Adam Skarbek. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 13 (1880). — M. Janik: Z dziejów wymowy w wieku XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — Malczewski Adam Skarbek. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911).

MALECKI HIERONIM (1525?–1583)

Inna forma nazwiska: Maletius.

Krypt.: H. M.

Wydawca, tłumacz.

Ur. w 1525 (?); syn Jana Sandeckiego Maleckiego (zob.). Z Ełku udał się na studia do Królewca. Od 1546 był rektorem szkoły polskiej w Ełku. Następnie został przeniesiony na urząd pastora w Pisanicy. Wrócił później do Ełku i tu pracował jako pomocnik ojca, a od 1578 jako jego następca i superintendent. Przez pewien czas był sekretarzem (tłumaczem) do pism polskich na dworze księcia Albrechta oraz korektorem drukarni nadwornej po Janie Radomskim. Zmarł w 1583.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Ustawa albo porządek kościelny. Królewiec 1560, dr. J. Daubmann. Wyd. nast.: Królewiec 1571; Królewiec 1615. (Tłum. wspólnie z Janem Radomskim i Janem Maleckim).

Zob. też: Utwór o autorstwie niepewnym.

2. Dawid: Psalm 144. Wespołek i z modlitwą przed pożywaniem pokarmów bywa mówiona, polskimi rythmami uczyniona. Może być śpiewana na notę: Vitam quae faciunt beatiorum. H. M. (wyd. w fragmentarycznie dochowanym zbiorze pieśni z oficyny Daubmanna ok. 1560).
Unikat Bibl. Kórn.

3. Catechismus albo dziecinne kazanie o nauce krześcijańskiej, z niemieckiego języka na polski pilnie przełożone. B. m. 1561. Wyd. nast. Królewiec 1615.

Wykład katechizmu dla dzieci w formie kazań, oparty na „Nürnberger Kinderpredigten".

4. M. C. Leukopatreus: Oznajmienie i objawienie prawdziwego biegu a skłonności niebieskiej, zwłaszcza zaćmienia, które się w tych przyszłych dwuleciach staną, jako roku MDLXII i MDLXIII... Niemieckim językiem napisane... a z niemieckiego na polski język przełożone. Królewiec 1562, dr. J. Daubmann.

5. M. Luter: Postilla domowa. To jest: Kazania na ewangelie niedzielne i przedniejsze święta... A z niemieckiego języka na polski pilnie i wiernie też przełożone. Królewiec 1574, dr. dziedzice J. Daub-

manna. Fragm. przedmowy przedr.: W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955; W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146.

Egz.: Bibl. Czart., Bibl. Jagiel.

6. M. Luter: (Katechizm mały Marcina Lutra przekładania Hieronima Maleckiego ministra zboru leckiego). Królewiec 1593, dr. J. Österberg. (Unikat Bibl. Czart. nie posiada karty tyt. Tytuł z przedmowy dedykacyjnej H. Maleckiego do Kaspra Lendorfa, księcia pruskiego, dat. z Królewca 3 lipca 1571). Wyd. nast. pt. Enchiridion Catechismus mały dla pospolitych plebanow i kaznodziejow... Z niemieckiego języka na polski... przełożony. Królewiec 1615; Gdańsk 1622; Gdańsk b. r. (XVIII w.), nakł. S. Andresa, dr. S. Reiniger.

Prace edytorskie

1. Confessio Augustana. To jest Wyznanie wiary niektorych xiążąt y miast niemieckich, podane cesarzowi Carolusowi V na seymie augsburskiem roku M. D. XXX. Ktemu przydana iest Apologia teyże Confessij. Przełożona... przez Jana Radomskiego. Królewiec 1561, dr. J. Daubmann. (Wyd. wspólnie z ojcem i Janem Radomskim).

2. Repetitio corporis doctrinae ecclesiasticae. Albo powtorzenie summy a gruntownego zamknienia prawej, pospolitej, chrześcijańskiej kościelnej nauki. Królewiec 1569, dr. J. Daubmann. (Wyd. jw. poz. 1. Tłumaczem był Jan Radomski).

Utwór o autorstwie niepewnym

O prawnem małżeństwie biskupów, księży, diakonów i mnichów. B. m. 1571.

Autorstwo zob. Estr. XXII, 86, wg którego jest to, być może, rzecz identyczna z „Ustawą...", zob. Przekłady poz. 1, o zmienionym tytule. T. Czacki, zapewne przez pomyłkę, przypisywał je Janowi Mączyńskiemu.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — J. Sembrzycki: Die Lycker Erzpriester Johannes und Hieronymus Maletius und des ersteren Brief „De Sacrificiis et Idololatria Veterum Borussorum" — eine Quelle für Ostlitauen. *Altpreussische Monatsschrift* 1888. — T. Sierzputowski: Kartki z dziejów stosunków polsko-pruskich w XVI stuleciu. W-wa 1902 s. 98-101. — A. Brückner: Starożytna Litwa. W-wa 1904 s. 47 i in. — A. Br. (Brückner): Malecki... *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45 (1911). —

K. Kolbuszewski: Postyllografia polska XVI i XVII w. Kr. 1921. — H. Barycz: Jan Mączyński, leksykograf polski XVI w. *Ref. w Pol.* 1926 i odb. — H. Gollub: Die beiden Buchdrucker und Erzpriester Maletius. *Königsberger Beiträge.* Królewiec 1929 s. 159-180 i odb., [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 27 (1930) s. 168; W. Weintraub. *Ref. w Pol.* 1934]. — J. Lehmann: Die örtliche und soziale Herkunft der Königsberger Studenten 1544-1649. Inaugural-Dissertation. Lipsk 1929. [Rec.: W. Weintraub. *Ref. w Pol.* 1934]. — W. Weintraub: Udział Prus Książęcych w reformacji polskiej. *Ref. w Pol.* 1934 s. 54. — E. Sukertowa-Biedrawina: Polskie postylle i kancjonały na Mazurach od wprowadzenia reformacji do 19 w. *Kalendarz dla Mazurów* 1936. — F. W. Neumann: Studien zum polnischen frühreformatorischen Schrifttum. Lipsk 1941 *Slavisch Baltische Quellen u. Forschungen* z. 11. —

T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski: Polska — Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa. Kat. 1947; przedr. autorskiej części książki: T. Lehr-Spławiński: Związki kulturalne polsko-czeskie do końca w. XVI. W książce: Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian. W-wa 1954. — K. Piwarski: Prusy w łączności z Polską. *Warmia i Mazury.* Cz. 1. Poz. 1953 *Ziemie Staropolskie* t. 4 s. 125. — R. Fiszkal: Czy kościół ewangelicki na Mazurach jest luterskim czy ewangelicko-augsburskim kościołem? *Kalendarz ewangelicki na rok 1954.* W-wa 1954 s. 75. — W. Chojnacki: Zbory polsko-ewangelickie w byłych Prusach Wschodnich w XVI-XX w. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 366, 376.

MARCHOCKI MIKOŁAJ ŚCIBOR (ok. 1570—po 1625)

Pamiętnikarz.

Ur. ok. 1570. Pochodził zapewne z Marchocic w Małopolsce. Służył jako rotmistrz w oddziale księcia Romana Rożyńskiego w wyprawie Dymitra Samozwańca w 1607-1612. Był później starostą czechowskim. W 1621 wyprawił pod Chocim synowców: Adama i Krzysztofa. Żył jeszcze po 1625. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Historia wojny moskiewskiej prawdziwa. Pamiętnik, obejmuje lata 1602-1612. Powst. po 1625. Wyd. pt. Historia wojny moskiewskiej. Wyd. red. „Orędownika Naukowego". Poz. 1841. Fragm. ogł. *Orędownik Nauk.* 1841 nr 15 s. 120; nr 16 s. 125-126; nr 20 s. 157-159.

Rkps (autograf?) Bibl. Czart. nr 345; kopia (?) Bibl. Kórn.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 98-99. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — S. Uruski: Rodzina. T. 10. W-wa 1912 s. 208. — A. Sajkowski: Wstęp do: Pamiętniki ... Maskiewiczów. Wr. 1961.

MARCIN POLAK (XIII w.)

Inne formy nazwiska: Bohemus; Carsulanus; Cartulanus; Corsulanna; Marcin Strempa; Martinus Polonus; Scotus; Strepori (-tori); Strepus (-tus); Strzębski; Strzemski; Strzępski.

Kronikarz, prawnik, teolog.

Szczegóły jego życia są sporne i niepewne. Wg większości badaczy ur. w Opawie na Śląsku (Troppau — stąd wyprowadzano niektóre formy nazwiska), z pochodzenia był Czechem; J. Umiński utożsamia go ze znanym skądinąd Marcinem z Sandomierza i następująco rekonstruuje jego biografię: Ur. ok. 1205-1208 w Sandomierzu. Uczył się najpierw w Krakowie pod kierunkiem Wincentego Kadłubka. Dłuższy czas przebywał w Pradze, gdzie wstąpił do zakonu dominikanów, prawdopodobnie w klasztorze Św. Klemensa. Studiował w Paryżu i uzyskał mistrzostwo teologii (także wg R. Pilata). Informację J. Długosza, iż w 1233 był przełożonym konwentu dominikańskiego w Kijowie, należy uważać za wątpliwą; przypuszczalnie z Pragi powrócił do Sandomierza. W październiku 1235 u boku legata papieskiego Wilhelma znajdował się we Włocławku przy zawieraniu układu między Konradem Mazowieckim a Krzyżakami o posiadłości braci dobrzyńskich — i wraz z nim udał się do Rzymu. W 1236 uczestniczył z Jackiem Odrowążem w kapitule dominikańskiej w Paryżu, w roku zaś następnym jeździł do Modeny po zwłoki Iwo Odrowąża, po czym z legatem Wilhelmem odwiedził dwór francuski. Od 1239 był przeorem w Płocku i Sandomierzu, a w 1244-1248 — prowincjałem dominikanów polskich. Brał udział w kapitule generalnej w Kolonii (1248) i w soborze lyońskim. Do 1266 działał jeszcze w Polsce: ok. 1250 w Krakowie, 1257 — ponownie w Płocku jako przeor. Możliwe, że (tak T. Wojciechowski i J. Woroniecki; przeczy temu J. Kłoczowski) tuż przed 1266 sprawował przeorat w Opawie i bezpośrednio stamtąd udał się na stałe do Rzymu, gdzie na podstawie ostatniej godności nadano mu miano Marcina z Opawy (stały jego związek z Kurią datowano dotychczas między 1243 a 1254 za pontyfikatu Innocentego IV). Tu pełnił funkcję kapelana i spowiednika papieskiego. W 1278 został — bez woli kapituły polskiej — wyświęcony przez papieża Mikołaja III w Viterbo na arcybiskupa gnieźnieńskiego. W drodze do Polski zmarł w 1278 lub — prawdopodobniej — 1279 w Bolonii.

TWÓRCZOŚĆ

1. Cronica summorum pontificum imperatorumque ac de septem etatibus mundi. Rzym 1476, dr. J. Schurerier de Bopardia. (Paralelna kronika papieży i cesarzy rzymskich). Wyd. nast. (osob.): Turyn 1477 (dwie ed. ?); Bazylea 1559; Antwerpia 1574, dr. K. Plantinus; Kolonia 1616, dr. G. Grevenbruch; Antwerpia 1674; Praga 1859; wyd. L. Weiland. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 22 (1872).

Przekł. czeski Benedykta z Hořovic. Praga 1488.

Przekł. niem. J. Twingera z w. XIV (1386), wyd. Schiller 1698; inne wyd. pt. Chronik der Kaisere und Päpste in deutscher Übersetzung aus der ältesten Handschrift des XIV Jahrhunderts zum 1en Male herausgeg. von San-Marte (A. Schulz). Brunszwik 1858 *Archiv f. d. Studium d. Neueren Sprachen* t. 24.

2. Sermones... de tempore et de sanctis super epistolas et evangeliam cum proptuario exemplorum. Argentine 1484. Wyd. nast.: b. m. 1486; Argentine 1488.

3. Margarita decreti: seu tabula Martiniana. B. m. r. (XV w.) (Kompilacyjne dzieło z zakresu prawa kanonicznego, zwane także Tabula supra decretum, Decretales, Alphabetum Decretum vel Decretalium itp.). Ed. b. liczne, dotąd należycie nie zestawione. Wg Estr. wyd.: b. m. r.; b. m. r.; b. m. r.; b. m. r.; b. m. 1481; Argentine 1484; Argentine 1486; Wenecja 1486; Bazylea 1487, dr. M. Kessler; Argentine 1489; b. m. 1492; Argentine 1493; Argentine 1499.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 2. W-wa 1779 s. 167-173. — J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 415-428. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 2. Kr. 1840 s. 98-108 i in. — J. I. Kraszewski: Okruszyny. T. 1. W-wa 1856 s. 213-215. — W. Wattenbach: Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts. T. 2. Berlin 1858. — S. Barącz: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861 s. 5-15. — F. M. S. (Sobieszczański): Marcin Polak. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — L. Weiland: Wstęp do wyd.: Martini Oppaviensis Chronicon pontificum et imperatorum. *Monumenta Germaniae Historica Scriptores* t. 22 (1872). — W. Wattenbach: Martinus Polonus. *Allgemeine Deutsche Biographie* t. 20 (1884). — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy. T. 1. Poz. 1888. — A. Brückner: Kazania średniowieczne. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 1. — A. Potthast: Bibliotheca historica medii aevii. Wyd. 2. T. 1. Berlin 1896 s. 771-772. — J. Pietrzycki: Notatki z obczyzny. *Gaz. Nar.* 1918 nr 57. —

B. Vydrá: Polská středověká literatura kazatelská a jeji vztahy ke kazatelské literatuře české. Praga 1928. — J. Dąbrowski, K. Piotrowicz: Polonica za granicą. Kraje naddunajskie. *Nauka Pol.* t. 13 (1930) s. 65. — E. Streit: Der Anteil Schlesiens an der tschechischen Literatur. W książce: Tschechische und Slovakische Studien. Liberec 1930. [Rec.: E. Wadowski. *Zaranie Śląskie* t. 8 (1932) s. 122]. — J. Krzyżanowski: Powieść o Joannie papieżycy. *Ref. w Pol.* 1934 s. 98; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts (963-1386). Paryż 1934. — L. Łakomy: Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej. Kat. 1934. — A. Kawecka-Gryczowa: Inwentarz inkunabułów bibliotek cieszyńskich. *Zaranie Śląskie* 1936 z. 2 s. 92.

A. Bronarski: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — K. Maleczyński: O polskiej myśli historycznej i historykach polskich na Śląsku. *Śląsk* 1946 nr 3-4 s. 23. — A. Klawek: Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XXXIII. — J. Umiński: Pochodzenie i kariera Marcina Polaka. *Collectanea Theologica* 1953. — M. Muszkat: Walka polskich myślicieli okresu Odrodzenia przeciwko wojnie zaborczej. *Studia i materiały do historii sztuki wojennej.* I. W-wa 1954 s. 479-480. — J. Kłoczowski: Dominikanie polscy na Śląsku w XIII-XIV wieku. Lubl. 1956 *Tow. Nauk. Katolickiego Uniw. Lubelskiego. Rozpr. Wydz. Hist.-Filol. Sekcja Ogólna* t. 17.

MARKOWICZ JAN (1613 – ok. 1686)

Pamiętnikarz, wierszopis.

Ur. 10 kwietnia 1613 w Krakowie; syn Jana, mieszczanina krakowskiego, i Zuzanny z domu Fontani. Uczył się zrazu w szkole luterańskiej w Bytomiu, następnie u jezuitów w Nysie i Lublinie. W 1636 wrócił do Krakowa i do 1642 pracował w sklepie korzennym swego brata ciotecznego. W 1643 ożenił się i otworzył własny sklep. Z czasem doszedł do znacznej zamożności. W 1665 został ławnikiem miejskim. Zmarł ok. 1686.

TWÓRCZOŚĆ

Księga sklepowa. (Zawiera m. in. notaty polityczne, pamiętniki, instrukcję wychowawczą dla chłopców sklepowych, maksymy i wiersze). Fragm. ogł.: A. T. Chłędowski: Wyjątki z dziennika Jana

Markiewicza (!), korzennika krakowskiego w XVII wieku. *Pam. Lw.* 1816 t. 3; fragm. pamiętnika i wiersze: Chrzciny Najświętszej Panny, Pieśń o niewinności, ogł. L. Kubala: Mieszczanin polski w XVII wieku. *Przew. Nauk. i Lit.* 1874; toż przedr. w książce: Szkice historyczne. T. 2. Lw. 1880.

Rkps był przed 1939 w Bibl. Uniw. Lw. sygn. 2. C. 11.

OPRACOWANIA

A. T. Chłędowski: O początkowych pismach peryjodycznych w języku polskim. *Pam. Lw.* 1816 t. 1 s. 124-125. — L. Kubala: Mieszczanin polski w XVII wieku. *Przew. Nauk. i Lit.* 1874; przedr. w książce: Szkice historyczne. T. 2. Lw. 1880; wyd. 2 Lw. 1881; wyd. 3 Kr. 1896.

MARYCJUSZ SZYMON (1516—1572 lub 1574)

Inne formy nazwiska i pseud.: Maricius (prawdopodobnie przekład grecki właściwego nazwiska Kociełek, wzgl. Kociołek; wg Estr. Koziołek); Simon Maricius Pilsnensis; Szymon z Pilzna; Chlebodziejski; Czystochlebski.
Forma błędna: Marycki.

Filolog, wydawca, pedagog.

Ur. w 1516 w Pilznie w rodzinie mieszczańskiej, z ojca Macieja. Do Akademii Krakowskiej wpisał się w półroczu letnim 1532, w 1535 został bakałarzem, w 1539 magistrem. Jako zastępca, a później jako profesor wykładał od 1539 na uniwersytecie autorów starożytnych. Jakiś czas uczył w szkole parafialnej Św. Jana; słuchaczem jego był A. Patrycy Nidecki. W 1544 wojewoda krakowski P. Kmita wysłał go na studia do Włoch w charakterze pedagoga Walentego Herburta. Zwiedził Padwę, Bolonię, Rzym, a w Ferrarze we wrześniu 1545 uzyskał dyplom doktora obojga praw. W półroczu letnim 1546 podjął przerwane wykłady na uniwersytecie w Krakowie. Niedopuszczenie na wydział prawny zniechęciło go do tej pracy, wskutek czego w 1547 zamyślał o ponownym wyjeździe do Włoch. W półroczu zimowym 1550/1551 miał ostatni wykład (o mowach Cicerona i Demostenesa), a w lecie 1551 objął stanowisko kanclerza u biskupa chełmińskiego Jana Lubodzieskiego. W 1552 ożenił się (w związki małżeńskie wstępował trzykrotnie) i całkowicie oddał się życiu ziemiańskiemu zarzucając zajęcia naukowe. W 1559 otrzymał od króla szlachectwo. Zmarł w 1574 (wg S. Kota w 1572).

TWÓRCZOŚĆ

De scholis seu academiis libri duo. Kr. 1551, dr. H. Szarffenberg.

Pierwszy traktat o szkolnictwie w literaturze polskiej.

Przekł. pol.: A. Danysz pt. Szymona Mariciusa z Pilzna, O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Kr. 1929 *Bibl. Pol. Pisarzy Pedag.* nr 4; toż wyd. H. Barycz. Wr. 1955 *Bibl. Klas. Pedagogiki. Pisarze Pol.* Fragm. pt. O obronie szkół przedr. S. Kot: Źródła do historii wychowania. (Wybór). Cz. 1: Od starożytnej Grecji do końca w. XVII. Kr. 1929 s. 203-213; J. Skoczek: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1957 *BN* I, 157.

Prace edytorskie

1. Demostenes: De pace oratio. Kr. 1546, dr. wdowa po F. Unglerze.

2. Demostenes: Pro libertate Rhodiorum oratio. Kr. 1547, dr. M. Szarffenberg.

3. In Marci Tullii Ciceronis pro Publio Quintio orationem annotationes. Kr. 1547, dr. M. Szarffenberg.

4. In Marci Tullii Ciceronis ad Quintum Fratrem dialogos III de oratore annotationes. Kr. 1548, dr. dziedzice M. Szarffenberga.

Listy i materiały

1. Korespondencja z 1551-1555 (m. in. listy do i od: S. Hozjusza, M. Kromera, J. Lubodzieskiego, A. Patrycego Nideckiego). Wyd. S. Kot. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 16 z. 2 (1929).

2. Zapiski rodzinne S. Marycjusza. Wyd. S. Kot, jw. poz. 1, Dod. I s. 245-248.

3. Akt nobilitacji dat. 11 czerwca 1559 Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 107.

Podobiznę autografu (fragm. listu z 1553) podał H. Biegeleisen: Ilustrowane dzieje literatury polskiej. T. 3. Wiedeń (1901) s. 334.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627 s. 92-93; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 51, 139-143.— M. Jeżowski: Wiadomość o życiu i pismach S. Maryckiego. *Program Szkoły na Żoliborzu w Warszawie* 1825. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 9. Kr. 1857. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 1. Poz. 1849 s. 113-114. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2. Kr. 1858 s. 641-642; toż wyd. 2 pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Marycki (Szymon). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — S. Węclewski: Simon Maricius. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Polens. *Program Gimn. w Chełmnie za r. szk. 1866/67.* Chełmno 1867. — P. Chmielowski: Lat dziesięć z dziejów wychowania w Polsce w XVI w. *Bluszcz* 1877. — J. Kallenbach: J. Kochanowski w Uniwersytecie Krakowskim. *Ateneum* 1884 t. 3. — J. Lewicki: S. Maryckiego De scholis seu academiis. *Spr. Gimn. w Przemyślu za r. szk. 1885.* Przemyśl 1885. — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 1. Kr. 1886 s. 129-138. — K. Morawski: Andrzej Patrycy Nidecki. Wyd. 2 rozszerzone. Kr. 1892 s. 10-14. — R. Plenkiewicz: Jan Kochanowski, jego ród, żywot i dzieła. W: J. Kochanowski: Dzieła wszystkie. Wyd. pomnikowe. T. 4. W-wa 1897 s. 81-84. — F. Majchrowicz: Historia pedagogii. Drohobycz 1901 s. 73-75; wyd. 3 Lw. 1920 s. 117-120; wyd. 4 W-wa 1922; wyd. 5 W-wa 1924. — B. Gubrynowicz: Mariciana. Kilka szczegółów biograficznych. *Księga pam. ... L. Ćwiklińskiego.* Lw. 1902. — W. Hahn: Marycki Szymon. *Enc. wychowawcza.* T. 7 (1909). — A. Danysz: Maricius jako pedagog. *Muzeum* 1905; przedr. w książce: Studia z dziejów wychowania w Polsce. Kr. 1921. — K. A. (Appel): Marycki (Szymon). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911).—

H. Barycz: Kulturalna działalność Piotra Kmity. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Przemyślu* t. 6 (1925) i odb. Przemyśl 1924. — A. Danysz: Wstęp i wyd. przekł.: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Kr. 1925 *Bibl. Pol. Pisarzy Pedag.* nr 4. [Rec.: H. Barycz. *Ruch Lit.* 1926]. — S. Kot: Wstęp i wyd.: Korespondencja S. Mariciusza z Pilzna z lat 1551-1555. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 16 z. 2 (1929) i odb. wstępu pt. Humaniści polscy XVI wieku między sobą. Kr. 1929. [Rec.: H. Barycz: Przegląd badań nad dziejami Uniw. Jagiel. w ostatnim piętnastoleciu. *Roczn. Kr.* t. 24 (1933); H. Schmauch. *Altpreussische Forschungen* 1933 s. 33]. — B. Nadolski: Nauczanie greczyzny w Polsce w XVI w. *Minerwa Pol.* 1929 s. 18. — K. Kumaniecki: De studiis Vergilianis in Universitate Jagellonica florentibus. *Commentationes Vergilianae.* Kr. 1930. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) i odb. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 42 i in. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki ... oblata.* W-wa 1934 s. 232 i odb. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Mikołaj Gelasinus. (Sylwetka lwowskiego humanisty). *Ziemia Czerwieńska* 1935 z. 2 s. 177 nn. i odb. — H. Barycz: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440-1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. —

I. Dąmbska: Echa platońskie w środowisku uniwersyteckim w Polsce w epoce Renesansu. *Meander* 1947 nr 4-5. — Ł. Kurdybacha: Dzieje oświaty kościelnej do końca XVIII w. W-wa 1949 s. 156. — Ł. Kurdybacha: Humanizm i jezuici. W-wa 1950 *Wiedza Powsz.* Cykl: *Oświata i Wychowanie* z. 3. — L. Winniczuk: Szymon z Pilzna Kociełek, znawca greki w XVI wieku. *Problemy* 1950 nr 6. — L. Winniczuk: Szymon z Pilzna Marycki — tłumacz i wydawca Demostenesa. *Księga pam. T. Since.* W-wa 1951. —

H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 110 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. Barycz: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce ...*, jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 356-359 i in.;

por. K. Dobrowolski: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne* ..., jw. — B. Suchodolski: Polska myśl pedagogiczna w okresie Renesansu. *Odrodzenie w Polsce* ..., jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 125-128 i in.; osob. W-wa 1953 *Z Prac Przygotowawczych Sesji Nauk. Odrodzenia PAN*; toż wyd. 2 W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"*; przedr. pt. Polska myśl pedagogiczna w okresie Odrodzenia. W książce: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* 8; por. B. Suchodolski: Pedagogika renesansu w Polsce. *Z dziejów myśli pedagogicznej. Materiały do studiów.* W-wa 1958 *Z Dziejów Myśli Pedag.* t. 4. — H. Barycz: Wstęp i wyd.: S. Marycjusz z Pilzna: O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Przekł. pol.: A. Danysz. Wr. 1955 *Bibl. Klas. Pedagogiki. Pisarze Pol.* [Rec.: J. Krzyżanowski. *Roczn. Lit.* 1955 s. 353; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 286; A. Gieysztor. Tamże s. 307-308]. — L. Hajdukiewicz: Krakowska szkoła zamkowa 1510-1801. *Studia do Dziejów Wawelu* t. 1 (1955) s. 208. — W. Tomkiewicz: Sztuka w literaturze polskiej doby Odrodzenia. Wstęp do: Pisarze polskiego Odrodzenia o sztuce. Wr. 1955 *Teksty Źródłowe do Dziejów Teorii Sztuki* t. 4. — W. Voisé: Frycza Modrzewskiego nauka o państwie i prawie. W-wa 1956 *PAN Komitet Nauk Prawnych. Studia nad Hist. Państwa i Prawa* S. 2 t. 3. — J. Skoczek: Wstęp do: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1957 *BN* I, 157 s. LX-LXIV. — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958. — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Spol.* z. 3 (1959) s. 12-13.

MASKIEWICZ BOGUSŁAW KAZIMIERZ (ok. 1625—1683)

Inna forma nazwiska: Maszkiewicz.

Pamiętnikarz.

Ur. przypuszczalnie ok. 1625. Zdaje się, że był synem Samuela (zob.) i Piaseckiej. Po ukończeniu szkół (zapewne u jezuitów w Nowogródku) udał się w 1644 za sprawą ojczyma, Jana Krzysztofa Oszczeklińskiego, na służbę do Bogusława Radziwiłła. Już we wrześniu tegoż roku przeszedł na dwór Franciszka Zebrzydowskiego, kasztelana lubelskiego, i bawił tam ponad dwa lata. W końcu 1646 przeszedł na służbę Jeremiego Wiśniowieckiego. Brał czynny udział w walkach przeciwko Bohdanowi Chmielnickiemu pod Niemirowem, Machnówką i Konstantynowem. Następnie służył w chorągwi husarskiej przy boku Bogusława Radziwiłła, był pod Turowem, Mozyrzem i Łojowem. Ok. 1654 ożenił się z Szweykowską i przebywał w Serweczu. W 1659 występował jako marszałek oszmiański. W marcu 1683 skazany został na banicję. Zmarł 4 kwietnia 1683 r.

TWÓRCZOŚĆ

Diariusz z lat 1643-1649, 1660. Wyd.: część za l. 1643-1649 J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polszcze. T. 5. Puławy 1830 s. 80-120; toż wyd. 2 Lipsk 1840. Część za r. 1660 pt. Dyarjusz moskiewskiej wojny w Wielkim Księstwie Litewskim będącej i uspokojenie onej przez ... Pawła Sapiehę. Wyd. A. Podgórski (Mosbach): Pomniki dziejów Polski wieku XVII. Wr. 1840 s. 162-208. — Wyd. kryt. obu części: Pamiętniki Samuela i Bogusława Kazimierza Maskiewiczów. (Wiek XVII). Wyd. A. Sajkowski. Wr. 1961.

Rkpsy wymienia A. Sajkowski, jw.

Przekł. ros. Mielnika pt. Dniewnik 1643-1649. Wyd. w: Memuary otnosjaszczijesja k istorii Južnoj Rusi. T. 2. Kijów 1896 s. 406-438

OPRACOWANIA

Jul. B. (Bartoszewicz): Maskiewicz lub Maszkiewicz (Bogusław Kazimierz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — M. D. (Dubiecki): Maskiewicz Bogusław Kazimierz. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — A. Sajkowski: Jak to było pod Machnówką. *Mówią wieki* 1960 nr 8. — A. Sajkowski: Wstęp do wyd.: Pamiętniki ... Maskiewiczów. Wr. 1961; por. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1957 i nadb.

MASKIEWICZ SAMUEL (ok. 1580—po 1632)

Inna forma nazwiska: Maszkiewicz.

Pamiętnikarz.

Ur. ok. 1580, prawdopodobnie w Serweczu pod Nowogródkiem, w ziemiańskiej rodzinie rusińskiej h. Odrowąż, osiadłej na Litwie. Przypuszczalnie był synem Jana. Po skończeniu nauk (zapewne w Nowogródku) od 1601 służył w wojsku, odbywając najpierw kampanię inflancką jako husarz, później przebywał na Podolu. W czasie rokoszu Zebrzydowskiego walczył w 1607 pod Guzowem po stronie Zygmunta III. Następnie pod dowództwem hetmana Stanisława Żółkiewskiego w 1608 wziął udział w wyprawie moskiewskiej. Był pod Smoleńskiem; po bitwie pod Kłuszynem w 1610 został porucznikiem. W oblężonej Moskwie przebywał do wiosny 1612. Wróciwszy do kraju został w 1613 pułkownikiem i bawił wraz z chorągwią we Lwowie (skąd odwiedzał często Jana Szczęsnego Herburta) i w Warszawie (gdzie był deputatem od wojska na sejm). W 1614 przez pewien czas gospodarzył w Serweczu. Następnie przeniósł się na służbę do Radziwiłłów, w tym od sierpnia 1619 u Krzysztofa, hetmana polnego litewskiego. Powróciwszy do Serwecza, ok. 1624 ożenił się z Piasecką; być może ich synem był Bogusław (zob.). Pełnił funkcję poborcy ziemi nowogródzkiej (1625), pisarza grodzkiego nowogródzkiego (1632), na koniec podwojewodziego. Zmarł po 1632.

TWÓRCZOŚĆ

Diariusz z lat 1594-1621. Wyd.: w skróceniu J. U. Niemcewicz: Zbiór pamiętników o dawnej Polszcze. T. 2. W-wa 1822 s. 341-432; toż wyd. 2 Lipsk 1838; całość z rkpsu Bibl. Chreptowicza w Szczorsach (z dodatkami wg ed. Ustriałowa — zob. niżej) wyd. J. Zakrzewski: Pamiętniki do historii Rosji i Polski wieku XVI i XVII. Wil. 1838; całość wyd. kryt. A. Sajkowski: Pamiętniki Samuela i Bogusława Kazimierza Maskiewiczów. (Wiek XVII). Wr. 1961.

Rkpsy wymienia A. Sajkowski, jw.

Przekł. ros. (z rkpsu poprawniejszego) wyd. M. Ustriałow: Skazanija sowriemiennikow o Dimitrie Samozwance. T. 5. Petersb. 1834; toż wyd. 3 Petersb. 1859.

OPRACOWANIA

W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — A. Weryha Darowski: Pan Samuel Maszkiewicz. Cz. 1. Bruksela 1863. (Tu częściowo biografia do 1611). — Jul. B. (Bartoszewicz): Maskiewicz (Samuel). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — B. Chlebowski: Pamiętniki husarza z pierwszych lat XVII w. (Samuel Maszkiewicz). *Ateneum* 1883 t. 2; przedr. w książce: Pisma. T. 3. W-wa 1912. — M. D. (Dubiecki): Maskiewicz Samuel. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — J. Krzyżanowski: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953* r. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 274; por. toż osob. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — A. Sajkowski: Wstęp do wyd.: Pamiętniki ... Maskiewiczów. Wr. 1961; por. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1957.

MATEUSZ, BISKUP KRAKOWSKI (zm. 1166)

Autor listu.

Był scholastykiem stopnickim, następnie w 1144 za poparciem Bolesława Kędzierzawego został biskupem krakowskim; sakrę przyjął w Rzymie. Znał dobrze literaturę łacińską antyczną i średniowieczną. Pozostawał w bliskich stosunkach z palatynem Piotrem Włastem. Przyczynił się do założenia klasztoru w Miechowie. Zmarł 18 października 1166 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

List do św. Bernarda z Clairvaux o nawracanie Rusi. Napisany wraz z Piotrem Włastem między 1143-1153 (szczegółowsze datowanie jest sporne). Wyd.: B. Pez pt. Matthaei Cracoviensis episcopi epistula ad s. Bernardum abbatem Clarevallensem. De suscipienda Ruthenorum conversione. *Thesaurus anecdotorum novissimus* t. 5 (1721-1729). — A. Bielowski:

Wstęp krytyczny do dziejów Polski. Lw. 1850. — J. P. Migne. *Patrologiae cursus completus*. T. 182. Paryż (wyd. 1844-1864). — A. Bielowski. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872) s. 15-16. — K. Maleczyński. *Codex Diplomaticus nec non Epistolaris Silesiae* t. 1 (1951). — Wyd. kryt. M. Plezia: List biskupa Mateusza do św. Bernarda. *Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane R. Grodeckiemu*. W-wa 1960.

Przekł. pol. ogł. E. Świeżawski. *Złota przędza*. T. 4. W-wa 1887.

OPRACOWANIA

A. Bielowski: Wstęp krytyczny do dziejów Polski. Lw. 1850. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 1. Kr. 1852 s. 62-67. — A. Bielowski: Wstęp do: W. Kadłubek: Chronicon Polonorum. *Monumenta Poloniae Historica* t. 2 (1872). — W. Abraham: Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi. T. 1. Lw. 1904 s. 89-90. — M. Friedberg: Ród Łabędziów w wiekach średnich. *Roczn. Tow. Heraldycznego we Lw.* t. 7 (1924/25). Kr. 1926 s. 75; odb. Kr. 1925. — K. Maleczyński: Wpływy obce na dokument polski. *Kwart. Hist.* 1932 s. 31-32. — O. Balzer: Studium o Kadłubku. W książce: Pisma pośmiertne. T. 1. Lw. 1934 s. 126 nn. — P. David: Les Sources de l'histoire de Pologne à l'époque des Piasts. Paryż 1934 s. 87. — Z. Kozłowska-Budkowa: Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej. Z. 1. Kr. 1937 nr 43. — H. Uhtenwoldt: Peter Wlast Graf von Breslau. Wr. 1940. — M. Plezia: Wstęp do wyd.: Cronica Petri comitis Poloniae. Kr. 1951 *Pomniki Dziejowe Polski* S. II t. 3 s. XL. — H. Paszkiewicz: The Origin of Russia. Londyn 1954. [Rec.: T. Lehr-Spławiński: Nowa faza dyskusji o zagadnieniu liturgii słowiańskiej w dawnej Polsce. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 7]. — M. Plezia: List biskupa Mateusza do św. Bernarda. *Prace z dziejów Polski*..., jw. W-wa 1960. — M. Plezia: Początki literatury łacińskiej w Polsce. *Meander* 1960 z. 4.

MĄCZYŃSKI JAN (ok. 1520—ok. 1587)

Inne formy nazwiska: Macinius; Maczinsky.

Leksykograf.

Ur. ok. 1520 w ziemi sieradzkiej; syn Piotra i Anny z Ciemińskich. Dziad jego, Jakub Zajączek herbu Świnka, nabywszy wieś Mączniki począł się od niej zwać Mączyńskim. Gdzie Jan pobierał naukę początkową, nie wiadomo. Po 1540 dostał się na dwór biskupa poznańskiego Sebastiana Branickiego. Z początkiem 1543 wyjechał za granicę. 4 kwietnia tegoż roku immatrykulował się na akademii w Wittenberdze i słuchał wykładów Filipa Melanchtona. Studiował następnie w Strasburgu jako uczeń wybitnego filologa i leksykografa Piotra Dasypodiusa. W tym to czasie przystał do reformacji. Po krótkim pobycie w Paryżu udał się na dalsze studia do Zurychu, gdzie cieszył się względami wybitnych humanistów i teologów, m. in. H. Bullingera. Pracował tu nad słownikiem łacińsko-polskim i wykończył go w 1546. Od stycznia 1547 do wiosny roku następnego przebywał w Padwie. W 1550 jesienią znajdował się w Wittenberdze. Tu zaprzyjaźnił się z Leliusem Socynem. W 1551 powrócił do kraju z opanowanymi dobrze językami: łacińskim, niemieckim, greckim oraz z pewną znajomością francuskiego, włoskiego i hebrajskiego. Przez pewien czas pracował w kancelarii litewskiej, potem jako sekretarz wstąpił na służbę Mikołaja Radziwiłła Czarnego. Był kanonikiem kolegiaty kaliskiej; kanonii poznańskiej, przyznanej mu w lutym 1553, w rzeczywistości nie objął. Wiosną 1564 przebywał w Królewcu, by dopilnować druku słownika, którego niefortunnym korektorem był Jan Sandecki-Malecki (zob.). Po śmierci swego protektora w 1565 osiadł w rodzinnym Zdziebędowie zajmując się gorliwie szerzeniem reformacji. W 1565-1567 przeszedł na arianizm. W 1566 posłował od województwa sieradzkiego na sejm lubelski, a w 1569 brał udział w synodzie w Bełżycach. Zmarł ok. 1587 we wsi Miłkowice, podobno popełniwszy samobójstwo.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rozprawa o języku słowiańskim. Utwór zaginiony. Powst. przed 1548. Wymienia go T. Bibliander (Buchmann): De ratione communi omnium linguarum et literarum commentarius. Zurych 1548.

2. Lexicon Latino-Polonicum ex optimis Latinae linguae scriptoribus concinnatum. Królewiec 1564, dr. J. Daubmann. (Dod.: List F. Melanchtona pt. De origine gentis Henetae Polonicae ...; wiersze pochwalne P. Roizjusza, J. Kochanowskiego, J. D. Solikowskiego, J. Weigeliusa, A. Trzecieskiego, J. Lubelczyka). Fragm. dedykacji Zygmuntowi Augustowi w przekł. pol. M. Brożka wyd. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV--XVIII. Wr. *BN* I, 146. Zasób leksykalny polski wyd. kryt. pt. Wyrazy polskie w słowniku łacińsko-polskim J. Mączyńskiego. Cz. 1: A-O. Oprac. W. Kuraszkiewicz. Wr. 1962 *BPP* S. B nr 12; Cz. 2:P-Z. Oprac. W. Kuraszkiewicz. Opis bibliograf. W. Korotaj.Wr. 1963 *BPP* jw.

Listy i materiały

1. Sześć listów z lat 1546-1565 (m. in. do: J. Łaskiego, F. Lismanina, K. Pellikana). Wyd. T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. *Archiv f. Reformationsgeschichte* Ergänzungsband 3 (1908).

2. Do J. Łaskiego, dat. 31 grudnia 1546. Wyd. T. Wotschke: Herzog Albrechts Briefe an Johann Laski. *Altpreussische Monatsschrift* t. 45 (1908) s. 467-470.

3. Do A. Vergeriusa, dat. w Wilnie 7 marca 1560. Wyd. T. Wotschke: Abraham Culvensis. *Altpreussische Monatsschrift* t. 42 (1905) s. 214-216.

4. List do S. Hozjusza, dat. we wsi Nichniewicze (na Litwie) 9 grudnia 1564. Rkps w Bibliotece w Gotha sygn. III 53 autogr.

5. Dokument, dat. 9 lutego 1553, dot. instalacji na kanonię katedry poznańskiej. Ogł. R. Weimann: Receptiones seu installationes ad episcopatum, praelatures et canonicatus Ecclesiae Cathedralis Posnaniensis ab anno 1532 usque ad annum 1800. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 35 (1909) s. 37.

6. Kwit pieniężny, dat. w Warszawie 28 grudnia 1563. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900 s. 118.

Utwór mylnie przypisywany J. Mączyńskiemu

Lament Matki Korony Polskiej z śmierci przesławnego Pana Stefana ... B. m. 1586. Wyd. homogr. Kr. 1882.

Utwór ten, przypisywany J. Mączyńskiemu przez H. Juszyńskiego, jest dziełem Jana Miączyńskiego; por. Estr. XXII, 321.

Zob. też: MALECKI Hieronim, Utwór o autorstwie niepewnym.

OPRACOWANIA

T. BIBLIANDER: De ratione communi omnium linguarum et literarum commentarius. Zurych 1548. — S. STAROWOLSKI: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — A. WĘGIERSKI (A. REGENVOLSCIUS): Systema historico-chronologicum ecclesiarum slavonicarum. Utrecht 1652 s. 452; wyd. 2 rozszerzone pt. Libri quatuor Slavoniae reformatae. Amsterdam 1679. — C. C. SANDIUS: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684. — T. CZACKI: O litewskich i polskich prawach. T. 2. W-wa 1801 s. 3, 36; przedr.: Dzieła. T. 2. Poz. 1845; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* z. 48-54. — F. BENTKOWSKI: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1814. — H. JUSZYŃSKI: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — M. WISZNIEWSKI: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844; t. 9. Kr. 1857. — T. ŚWIĘCKI: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Mączyński (Jan). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — G. E. LESSING: Johann Maczinzky. W: Sämtliche Werke. T. 20: Kollektaneen zur Literatur. Wyd. H. Görnig. Stuttgart (1885) s. 143. — A. BRÜCKNER: Język Wacława Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 31 (1900) i odb. — T. WOTSCHKE: Francesco Lismanino. *Zeitschrift d. Historischen Gesellschaft f. d. Provinz Posen* t. 18 (1903) s. 306 i in. — T. WOTSCHKE: Abraham Culvensis. *Altpreussische Monatsschrift* 1903 s. 231-233. — T. GRABOWSKI: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908 s. 38-39 i in. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Pam. Lit.* R. 9 (1910) s. 127-128]. — A. BRÜCKNER: [T. Wotschke: Der Briefwechsel der Schweizer mit den Polen. Lipsk 1908. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 9 (1910) s. 357. — A. Br. (BRÜCKNER): Mączyński Jan. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — H. BARYCZ: J. Mączyński, leksykograf polski XVI w. *Ref. w Pol.* 1924 i odb. Kr. 1925. — H. GAERTNER: Na marginesie słownika J. Mączyńskiego. *Język Pol.* 1926 z. 2. — J. JASNOWSKI: Mikołaj Czarny Radziwiłł. W-wa 1939. — H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 90-92 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój

nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — S. Hrabec: O języku Bazylikowego przekładu „De Republica emendanda" A. Frycza Modrzewskiego. *Odrodzenie w Polsce* ..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. S. Hrabec: Język Bazylika ... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne* ..., jw. — Z. Klemensiewicz: Czynniki sprawcze w rozwoju polszczyzny doby Odrodzenia. W-wa 1954 *Z Prac Sesji Nauk. „Odrodzenie w Polsce"* s. 43-44 i in.; por. Z. Klemensiewicz: Czynniki sprawcze... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne* ..., jw. — W. Kuraszkiewicz: Szkice o języku M. Reja. *Odrodzenie w Polsce* ..., jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. — W. Śmiech: Rozwój historyczny polskich grup spółgłoskowych **śŕ*, **źŕ*, **żŕ*. Łódź 1953 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. I* nr 16. — W. Taszycki: Wstęp do: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146 s. XLIV-XLVI. — S. Urbańczyk: Rola wielkich pisarzy Złotego Wieku na tle innych czynników kształtujących normy języka literackiego. *Odrodzenie w Polsce...*, jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. S. Urbańczyk: Rola wielkich pisarzy Odrodzenia na tle innych czynników kształtujących język literacki. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne* ..., jw. s. 15. — M. R. Mayenowa: Walka o język w literaturze staropolskiej. *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia.* W-wa 1954 s. 384; odb. W-wa 1953; toż wyd. 2 rozszerzone W-wa 1955. — H. Barycz: Dokumenty i fakty z dziejów reformacji. II. Nowe szczegóły do działalności J. Mączyńskiego. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — W. A. Drapella: Żegluga, nawigacja, nautyka. Ze studiów nad kształtowaniem się pojęć morskich. Cz. 1: Wiek XVI-XVIII. Gdańsk 1955 *Tow. Przyj. Nauki i Sztuki w Gdańsku. Komisja Morska. Podkomisja Język. Prace i Materiały z Zakresu Pol. Słownictwa Morskiego* z. 5. — I. Zarębski: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI wieku. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. — W. A. Drapella: Dykcjonariusz łacińsko-polski Mączyńskiego). *Biuletyn Nautologiczny* 1958-1959. — T. Skulina: O aspekcie czasownika w słowniku J. Mączyńskiego. *Zeszyty Nauk. Uniw. Poz.* nr 23 *Filol.* 1959 nr 3. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — W. Kuraszkiewicz: Wstęp do: Wyrazy polskie w słowniku łacińsko-polskim J. Mączyńskiego. Cz. 1. Wr. 1962 *BPP* S. B nr 12.

MEDEKSZA STEFAN FRANCISZEK (pierwsza połowa XVII w. — w lub po 1690)

Pamiętnikarz, mowca.

Ur. w pierwszej połowie XVII w. w rodzinie osiadłej na Żmudzi; syn Marka. Pisał się z Prószcza. Za młodu służył wojskowo. W 1652 przebywał na dworze Janusza Radziwiłła, następnie w służbie u Wincentego Gosiewskiego, hetmana polnego litewskiego, a potem u Krzysztofa Paca, kanclerza wielkiego litewskiego. Uczestniczył w wielu ważnych zdarzeniach politycznych i akcjach dyplomatycznych. W latach 1655, 1657-1658 i 1662 odbywał legacje do Moskwy. Od 1664 był deputatem trybunalskim, następnie pisarzem grodzkim kowieńskim i przez pewien czas sekretarzem Jana Kazimierza. Po jego abdykacji posłował na konwokację i elekcję Michała Wiśniowieckiego, z którego polecenia witał na Śląsku przybywającą do Polski arcyksiężniczkę Eleonorę. W 1676, 1681, 1685 i 1688 był posłem na sejmy. W kwietniu 1690 został sędzią ziemskim kowieńskim. Przebywał najczęściej w majątku rodzinnym Zejny pod Wilnem. Zmarł po 2 kwietnia 1690.

TWÓRCZOŚĆ

1. Księga pamiętnicza wydarzeń zaszłych na Litwie 1654-1668. (Zawiera m. in.: autobiografię autora od 1654-1690; sprawozdania z poselstw; materiały związane z wypadkami ważnymi dla autora). Wyd. W. Seredyński. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 3 (1875).

2. Mowy w różnych okazjach z 1658-1668. Wyd. W. Seredyński, jw. poz. 1, passim.

Listy i materiały

1. Listy z 1657-1661 (m. in. do i od: W. Gosiewskiego, Jana Kazimierza, K. Paca). Wyd. W. Seredyński, jw. Twórczość poz. 1, passim.

2. Materiały (dokumenty, instrukcje, pisma polityczne itp.) związane z działalnością polityczną i dyplomatyczną S. F. Medekszy. Wyd. W. Seredyński, jw. Twórczość poz. 1, passim.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Transakcja Komisji Wileńskiej roku 1658. Z rkpsu S. F. Medekszy wyd. W. Seredyński, jw. Twórczość poz. 1, s. 176-180.

Wierszowany dialog polityczny.

2. Korekta niewstydliwego paszkwilu. Powst. po 20 listopada 1662. Z rkpsu S. F. Medekszy wyd. W. Seredyński, jw. Twórczość poz. 1, s. 324-327. Przedr. J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953.

Wierszowana replika na „Nagrobek Gosiewskiego".

3. Glossa na Nagrobek przez paszkwilnika napisany. Wyd.: z rkpsu S. F. Medekszy wyd. W. Seredyński, jw. Twórczość poz. 1, s. 327-330; J. Nowak-Dłużewski, jw. poz. 2.

Inne rkpsy i glossy wymienia J. Nowak-Dłużewski, jw. poz. 2, s. 67.

OPRACOWANIA

W. Seredyński: Wstęp i wyd.: Księga pamiętnicza ... *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 3 (1875). [Rec.: A. Jabłonowski. *Ateneum* 1876 t. 2; L. K. *Przegl. Kryt.* 1876 nr 5; A. Tyszyński. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 2; *Gaz. Nar.* 1877 nr 74]. — Z. Wójcik: Traktat andruszowski 1667 roku i jego geneza. W-wa 1959.

MEMORATA ANNA (ur. ok. 1615)

Wierszopis.

Ur. ok. 1615, najprawdopodobniej w Lesznie. Pochodziła z rodu czeskiego, choć podpisywała się *virgo polona*. Ojciec jej, Jakub, wykładał w szkole gdańskiej fizykę i logikę, a potem był pastorem i kaznodzieją braci czeskich w Lesznie. Rad literackich udzielał jej humanista niemiecki Chrystian Teodor Schosser. Twórczość jej miała charakter okolicznościowy. Przebywała w Lesznie i w Toruniu. Inne szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pierwszy znany wiersz łac. wyd. w: Sacris hymenoeis ... Michaelis Henrici Beles ... et ... Mariannae ... Iacobi Wolfhagii ... filiae. Leszno 1635, dr. W. Funk.

2. Dziesięć wierszy powst. w 1640-1641. Wyd. C. T. Schosser Aemilianus przy: Laurifoliorum sive schediasmatum poeticorum liber VII. Leszno 1641, dr. D. Vetter.

3. Illustrissimo Magnifico ... Adamo Grodziecki. Leszno 1642, dr. D. Vetter.

4. Carmen gratulatorium ... Caspari comitis a Döhnhof palatini siradiensis. Leszno 1644, dr. W. Funk.

Pojedyncze wiersze ogł.: Rudolphus Mauritius w zbiorze: Nuptiis auspicatissimis ... Leszno 1642, dr. D. Vetter; J. P. Titius w zbiorze: Zwey Bücher von der Kunst Hochdeutsche Verse und Lieder zu machen. Gdańsk 1642, dr. A. Hünefeld.

Wydanie zbiorowe

Anny Memoraty, dziewicy polskiej, łacińskie wiersze z lat 1640-1644. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1895 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI--XVIII w.* z. 5.

OPRACOWANIA

J. Łukaszewicz: Anna Memorata. *Kwart. Nauk.* 1835 t. 1. — T. Wierzbowski: Wstęp i wyd.: A. Memoraty, dziewicy polskiej, łacińskie wiersze z lat 1640--1644. W-wa 1895 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVIII w.* z. 5. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1897]. — G. E. Saenger: Kriticzeskija zamietki k niekotorym miestam w łatinskich stichotworienijach wnow' izdannych polskich pisatielej XV i XVII w. *Commentationes Philologicae.* Petersb. 1897. — E. Chw. (Chwalewik): Memorata Anna. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — A. Dziembowska: Twórczość literacka kobiet polskich przed wiekiem XVIII. *Kur. Poz.* 1928 nr 104. — I. Kotowa: Anna Stanisławska, pierwsza autorka polska. *Pam. Lit.* R. 31 (1934) s. 287 i odb. Lw. 1935. — T. Grabowski: Literatura braci czeskich w Polsce XVII w. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) i odb. — J. Śliziński: Z działalności literackiej braci czeskich w Polsce (XVI-XVII w.). Wr. 1959 *Monografie Slawistyczne* 1.

MENIŃSKI FRANCISZEK (1623–1698)

Nazwisko pierwotne: De Mesgnien.

Orientalista, gramatyk.

Ur. w 1623 w Lotaryngii. Z pochodzenia był Francuzem. Kształcił się w Rzymie, skąd przybył do Polski i tutaj udzielał lekcji języka francuskiego i włoskiego. W 1652 wysłany został z poselstwem do Konstantynopola. W 1656 zajmował stanowisko tłumacza. W 1657 przebywał w Konstantynopolu, gdzie prawdopodobnie pełnił obowiązki nieoficjalnego agenta Jana Kazimierza. Kiedy wrócił do Polski, nie wiadomo, w każdym razie jesienią 1659 powierzone mu zostało poselstwo do Turcji. Do kraju wrócił wiosną 1660. W czasie kilkakrotnych podróży dyplomatycznych poznał język i zwyczaje tureckie. Wystąpił też z planem stworzenia szkoły języków wschodnich w Polsce. W 1661 osiadł w Wiedniu i uzyskał przy dworze cesarskim stanowisko pierwszego tłumacza języków wschodnich. W 1669 odbył, zapewne w celach naukowych, podróż do Jerozolimy. Tytułował się kawalerem jerozolimskim. Cieszył się względami Jana III, który w 1680 nadał mu indygenat; od tego czasu do swego nazwiska francuskiego dołączył polskie. Wielką sławę zdobył sobie przez opracowanie słownika języków wschodnich. Zmarł w 1698 w Wiedniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Grammatica seu institutio polonicae linguae. Gdańsk 1649, dr. J. Förster. Wyd. nast.: Lw. 1747; Gdańsk 1749.

2. Thesaurus linguarum orientalium turcicae, arabicae, persicae... T. 1-3. Wiedeń 1680. (Zestawienie z jęz. łac., niem., franc., włoskim i polskim). Uzupełnienie słownika pt. Complementum Thesauri... Wiedeń 1687. Wyd. nast. pt. Lexicon arabico-persico-turcicum... Wiedeń 1780 (bez zestawień z jęz. franc., niem., pol.).

3. Linguarum orientalium... institutiones seu grammatica turcica. Wyd. przy: Thesaurus linguarum orientalium..., jw. poz. 1. Wiedeń 1680. Wyd. nast. (osob.): Wiedeń 1680; Wiedeń 1756; Lipsk 1756.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 2. W-wa 1814. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Kr. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 355 nn., 403. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 2. W-wa 1852 s. 149. — J. K. Plebański: Grammatyka i grammatycy. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862). — F. M. S. (Sobieszczański): Meniński (Franciszek) Mesgnien. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — A. Hajdecki: Vestigia Polonorum Viennensia. Studium archiwalne. *Przegl. Pol.* 1903 t. 149 s. 94-96. — K. A. (Appel): Meniński Franciszek (Mesgnien). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdańskie* II.

B. Baranowski: F. Mesgnien-Meniński et l'enseignement des langues orientales en Pologne vers la moitié du XVII-e siècle. *Rocznik Orientalistyczny* t. 15 (1949). — S. Kościałkowski: Polacy a Liban i Syria w toku dziejowym. Bejrut 1949. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — J. Reychman: Znajomość i nauczanie języków orientalnych w Polsce XVIII w. Wr. 1950 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 35. — P. Zwoliński: Wypowiedzi gramatyków XVI i XVII wieku o dialektyzmach w ówczesnej polszczyźnie. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) i odb. [Rec.: A. Szyfer. *Poradnik Język.* 1953 z. 5]. — P. Zwoliński: Uwagi o języku Marcina Bielskiego. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960. — A. Zajączkowski: Studia orientalistyczne z dziejów słownictwa polskiego. Wr. 1953 *Prace Wr. Tow. Nauk.* S. A nr 49. — J. Reychman: Z dziejów poliglotyzmu w Polsce. *Problemy* 1955 nr 6 s. 416. — A. Zajączkowski, J. Reychman: Zarys dyplomatyki osmańsko-tureckiej. W-wa 1955 *PAN Komitet Orientalistyczny.* — P. Zwoliński: Gramatyka języka polskiego z XVII wieku jako źródło poznania ówczesnej polszczyzny. *Poradnik Język.* 1956 z. 7-9. — A. Zajączkowski: Szkice z dziejów polskiej orientalistyki. W-wa 1957; por. *Przegl. Orientalistyczny* 1954. — S. A. Korwin: Stosunki Polski z Ziemią Świętą. W-wa 1958.

MIASKOWSKI KASPER (ok. 1550—1622)

Poeta.

Ur. ok. 1550 w Smogorzewie pod Gostyniem w Wielkopolsce; syn szlachcica Jana i Zofii Kembłan Chełkowskiej. Pobierał naukę najpierw w domu, następnie — być może — w klasztornej szkole benedyktyńskiej w Lubiniu i w kolegium Lubrańskiego w Poznaniu. Posiadł dobrą znajomość Biblii, historii starożytnej i mitologii. Całe życie spędził na wsi. Po śmierci ojca w 1571 opiekował się rodzeństwem we wsi rodzinnej; od 1584 gospodarował na części Smogorzewa. W 1589 poślubił Zofię Szczodrowską. W 1598-1603 dzierżawił Osiek w Wielkopolsce, po czym przeniósł się w 1603 na dzierżawę we Włoszczonowej koło Kutna. W 1607 wrócił do Smogorzewa i przebywał tam do końca życia. Był z przekonań regalistą, lecz pozostawał w dobrych stosunkach ze swym mecenasem, rokoszaninem J. Szczęsnym Herburtem. Zmarł 22 kwietnia 1622 w Smogorzewie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Łódź Opaleńska abo na szczęśliwy wjazd na swe biskupstwo... Jędrzeja Opaleńskiego... biskupa poznańskiego itd. oda. Kalisz 1608, dr. W. Gedelius.

2. Pielgrzym wielkanocny abo rozmowa podróżnych z Jeruzalem do Emaus. Kr. 1612. Wyd. nast.: (Kr.) 1621; Kr. 1633; pt. Przechadzka wielkanocna... Lw. 1643.

Utwór przerobił plagiatorsko J. D. Wośnicki: Pielgrzym wielkanocny. Kr. 1612. Wyd. nast. Lw. 1621.

3. Herkules słowieński. Wyd. przy: J. Solikowski: Wizerunek utrapionej Rzeczypospolitej. Dobromil 1612; wyd. nast. pt. Herkules niecierpliwy albo rozmowa Apollina z Merkuriuszem, włączone do: Zbiór rytmów, zob. poz. 4.

Część przeł. na jęz. łac. A. Koryciński: Perspectiva politica regno Poloniae elaborata. Gdańsk 1652.

4. Zbiór rytmów. Kr. 1612, dr. B. Skalski; wyd. 2 pt. Zbiór rythmow... znowu przez authora poprawionych, rozszerzonych, na dwie części rozdzielonych. Poz. 1622, dr. J. Rossowski; wyd. nast. wg edycji 1622 pt. Zbiór rytmów... teraz do druku po raz trzeci podany. Wyd. J. Rymarkiewicz. Poz. 1855; przedr. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.*

Pojedyncze utwory przedr.: J. Lemański. Satyra polska T. 1. W-wa 1914 (tu: fragm. Mięsopustu; Popielec; Na post wielki); *Przeszłość* 1929 nr 2 (tu: Na post wielki); W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Antologia liryki polskiej. Lw. 1930; toż wyd. 2 zmienione i rozszerzone. Londyn 1954; toż W-wa 1958; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957 (tu: Na rokosz jędrzejowski; Na post polski); Poeci renesansu. Antologia. Oprac. J. Sokołowska. W-wa 1959 *Bibl. Poezji i Prozy Wybór tekstów do; dziejów kultury Wielkopolski.* Poz. 1962.

5. Utwory związane z rokoszem M. Zebrzydowskiego (Apologia na paskwil; Nenia na rozruch domowy; Horacy ode I, 14; Dialog... o zjeździe jędrzejowskim; Pugna andabatarum; Tren Rzeczypospolitej; Post nubila Phoebus). Wyd. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego. T. 1. Kr. 1916.

OPRACOWANIA

J. S. Herburt: Przedm. do wyd.: Herkules słowieński. Dobromil 1612; fragm. przedr. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 112-114. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — Dawne dzieła polskie. *Bibl. Pol.* 1825 t. 1. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — E. B. (Bojanowski): Kasper Miaskowski. *Przyj. Ludu* 1837 nr 14. (Odpis napisu pomnikowego). — W. A. Maciejowski: Kasper Miaskowski. *Tyg. Lit.* (Poz.) 1840 nr 44. — W. Wężyk: O K. Miaskowskim. *Orędownik Nauk.* 1842. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 111-117, 126-127. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 721-737; t. 2. W-wa 1852 s. 983; t. 3. W-wa 1852; t. 3 Dod. W-wa 1852. — J. Rymarkiewicz: Wiadomość o życiu i pismach K. Miaskowskiego. Przy wyd.: Zbiór rytmów. Poz. 1855. — J. Rymarkiewicz: Lutnia Jana Kochanowskiego. Poz. 1857. — J. Przyborowski: Rodzina poety K. Miaskowskiego. *Tyg. Poz.* 1862 s. 245-253. — F. M. S. (Sobieszczański): Miaskowski (Kasper). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — H. Sienkiewicz: Kasper Miaskowski.

Studium literackie. *Tyg. Ilustr.* 1870 nr 127-129; przedr.: Pisma nie objęte wydaniem zbiorowym. T. 1. W-wa 1904; ost. wyd.: Dzieła. T. 45: Szkice literackie. W-wa 1951. — L. Siemieński: Księżyc w archeologii, poezji i sztuce. W: Dzieła. T. 1. W-wa 1891. —
J. Wierzbicki: O życiu i pismach K. Miaskowskiego. *Spr. AU Wydz. Filol.* 1893 s. 82. — J. Wierzbicki: Żywot K. Melchiora Leliwity Miaskowskiego. *Spr. Dyrekcji Gimn. w Wadowicach za r. szk. 1893.* Kr. 1893. [Rec.: W. Hahn. *Kwart. Hist.* 1894]. — L. M. Dziama: Zapatrywania polityczne K. Miaskowskiego. *Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 21 (1895) i odb. [Rec.: M. A. Kurpiel. *Przegl. Powsz.* 1895 t. 3; K. J. Heck. *Kwart. Hist.* 1896]. — J. Szujski: Kasper Miaskowski. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 4. — S. Windakiewicz: Teatr ludowy w dawnej Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 36 (1904) i odb. Kr. 1902. — A. Br. (Brückner): Miaskowski Kacper Malcher. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45 (1911). — K. Nitsch: Z historii polskich rymów. W-wa 1912 *Prace Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* nr 1; przedr. w książce: Wybór pism polonistycznych. T. 1. Wr. 1954. — A. Brückner: Studia nad literaturą w. XVII. Cz. I. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919) s. 42-49 i odb. Kr. 1917. — S. Bodniak: Z dziejów plagiatu w literaturze polskiej XVII wieku. *Ruch Lit.* 1928. — Z. Miszewska: Piewca złej i dobrej doli Rzeczypospolitej. (K. Miaskowski). *Kronika Gostyńska* 1931/1932 nr 1. — S. Wasylewski: K. Miaskowski przed sądem pruskim w r. 1856. *Kronika Miasta Poz.* 1932. — H. Majkowski: K. Miaskowski, zapomniany poeta wielkopolski. *Polonia* 1933 nr 3156. — A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935). — J. Saratowicz-Stolarzewiczowa: Autorzy kolęd XVII w. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 52 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 357). — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Kr. 1935 i odb. s. 26-27. — T. Sinko: Poezja dziecięctwa. *Czas* 1935 nr 353. — A. Strzelecki: Udział i rola różnowierstwa w rokoszu Zebrzydowskiego. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 135. — L. Kamykowski: Sielanka polska. *Prace historyczno-literackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — S. Łempicki: Dziecko w literaturze polskiej. Cz. 3. *Kur. Lit.-Nauk.* 1938 nr 4 (dod. do: *Ilustr. Kur. Codz.* nr 24). — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — A. Katarzyński: Tam gdzie urodził się zapomniany poeta K. Miaskowski. *Kur. Wielkopol.* 1947 nr 215 (370). — K. W. Zawodziński: Staropolski ośmiozgłoskowiec równodzielny. *Życie Lit.* 1947 z. 3-4; przedr. w książce: Studia..., jn. — K. W. Zawodziński: Studia z wersyfikacji polskiej. Wr. 1954. — L. Szczerbicka: Jan Szczęsny Herburt — zarys monografii. *Ze studiów nad literaturą staropolską.* Wr. 1957 *Studia Staropol.* t. 5. — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959.

MICHAŁOWSKI JAKUB (1612—1662 lub 1663)

Pamiętnikarz.

Ur. 23 kwietnia 1612 w Krakowie; syn Melchiora i Marii z Kowala 1-voto Czerny. Od 1624 uczył się w Zamościu, od 1627 — w Krakowie, następnie przeszedł na służbę dworską, zrazu na usługach Władysława IV, później Jana Kazimierza, przy którego boku odbył kampanie zborowską i berestecką. W 1632 lub 1633 ożenił się z Urszulą Kazanowską, dzięki czemu skoligacił się z możnym rodem Kazanowskich. Od 1634 sprawował przez pewien czas urząd wojskiego lubelskiego, a w 1659 osiągnął kasztelanię biecką. Podczas wojny polsko-szwedzkiej pozostał wierny królowi; jeszcze w kwietniu 1656 przebywał w Kieżmarku na Węgrzech. Popularny wśród szlachty, wielokrotnie był wybierany marszałkiem na sejmikach, posłem na sejm i deputatem do Trybunałów (Koronnego i Skarbowego). Należał do Rzeczypospolitej Babińskiej. Wespazjan Kochowski sławił go jako zamiłowanego bibliofila. Zmarł w 1662 lub 1663.

TWÓRCZOŚĆ

1. Diariusz expeditiej zborowskiej. Nie wyd. Rkps Bibl. PAN w Kr. nr 2251 I vol. 3 k. 52-71v.

2. Diariusz wojny pod Beresteczkiem. Nie wyd. Rkps (z arch. rodzinnego Michałowskich w Dobrzechowie w Małopolsce) Bibl. PAN w Kr. nr 2251 I. Por.

W. Czermak: Przyczynki... *Kwart. Hist.* 1897 s. 536.

3. Diariusz podróży w orszaku Jana Kazimierza do Gdańska 1651. Ogł. A. Sajkowski. *Rocznik Gdański* t. 15/16 (1956/1957) i odb. Gdańsk 1958.

Rkps jw. poz. 2.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Listy m. in. od Stanisława Lubomirskiego, Adama i Dominika Kazanowskich. Wiad. podał W. Czermak, jw. Twórczość poz. 2.

2. Zbiór aktów, listów, wierszy, diariuszy itp., głównie z czasów wojen kozackich za Jana Kazimierza, sporządzony przez J. Michałowskiego. Część wyd. A. Z. Helcel pt. Księga pamiętnicza J. Michałowskiego. Kr. 1864; fragm.: B. Baranowski, K. Piwarski: Polska sztuka wojenna w latach 1648-1683. W-wa 1954 *Wypisy Źródłowe do Hist. Pol. Sztuki Wojennej* z. 4 *Prace Komisji Wojskowo-Hist. MON* Seria *Popularna* s. 37-38.

3. Akta i listy rozmaite (m. in. dotyczące działalności J. Michałowskiego jako deputata trybunalskiego). Wiad. podał W. Czermak, jw. Twórczość poz. 2.

4. Listy od Stanisława Lubomirskiego, dat. w Kr. 4 maja 1647, w Wiśniczu 10 maja 1649. Ogł. H. Malewska: Listy staropolskie z epoki Wazów. W-wa 1959.

Autograf rkps Bibl. PAN w Kr. sygn. 2251/I t. I.

5. Materiały do dziejów działalności politycznej — zob. *Akta sejmikowe województwa krakowskiego.* T. 2: 1621-1660. Wyd. A. Przyboś. Kr. 1955.

6. Inwentarz dworu i poddanych wsi Soboniowice i Strzałkowice, spisany przez J. Michałowskiego jako właściciela, przy oddaniu ich w zastaw, sporządzony w Soboniowicach 27 września 1662. Wyd. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańków. *Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700.* W-wa 1956 *Źródła Hist.* t. 1 poz. 22.

OPRACOWANIA

A. Z. HELCEL: Przedm. i wyd.: Księga pamiętnicza. Kr. 1864. [Rec.: *Wiek* 1864 nr 86; K. SZAJNOCHA: Przegląd krytyczny pierwszej... połowy dzieła... Jakuba Michałowskiego Księga pamiętnicza. Lw. (1865); odpowiedź A. Z. Helcla pt. Odpór zarzutów... przeciwko wydaniu... Księgi pamiętniczej. Kr. 1865; K. SZAJNOCHA: [Replika]. *Czas* 1865 nr 113; J. MAJER: List otwarty do K. Szajnochy. *Czas* 1865 nr 99 i odb.]. — W. CZERMAK: Przyczynki do dziejów XVII w. z archiwów prywatnych. *Kwart. Hist.* 1897; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. — J. CZUBEK: Wespazjan z Kochowa Kochowski. Studium biograficzne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) s. 61 i odb. Kr. 1900 s. 43. — E. CHWALEWIK: Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku. Wr. 1955. — A. SAJKOWSKI: Krzysztofa Opalińskiego „droga francuska”. *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* t. 2 z. 1 (1956). — A. SAJKOWSKI: Jakub Michałowski i Stanisław Niezabitowski — pamiętnikarze XVII wieku. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1956. — A. SAJKOWSKI: Diariusz podróży Jana Kazimierza do Gdańska w roku 1651. *Rocznik Gdański* t. 15/16 (1956/1957) i odb. Gdańsk 1958.

MICZYŃSKI SEBASTIAN (pierwsza połowa XVII w.)

W i e r s z o p i s.

Data urodzenia i śmierci nieznana. Żył w pierwszej połowie XVII w. Studiował w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1612 otrzymał doktorat sztuk wyzwolonych. Był profesorem astronomii i członkiem Kolegium Mniejszego. Pozostawał w bliższych kontaktach z rodziną Zborowskich. W 1618 Zygmunt III zakazał drukować i sprzedawać jego dzieło antysemickie jako wywołujące tumulty. Inne szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sboroviamnema encomiasticum. Kr. 1614, dr. dziedzice J. Siebeneichera.

Dedykowane Andrzejowi Zborowskiemu na Rytwianach.

2. Zwierciadło Korony polskiej urazy ciężkie i utrapienia wielkie, które ponosi od Żydów, wyrażające. Kr. (1618), dr. M. Jędrzejowczyk. Istnieje wyd.: b. m. r. — możliwe, że wcześniejsze. Wyd. nast.: b. m. r.; b. m. 1648.

3. Syncharma na uroczyste Przedwieczne-go Syna Bożego Narodzenie. Kr. 1624, dr. A. Wosiński. Wyd. nast.: Kr. 1626; pt. Syntagma... B. m. 1626 (z opuszczeniem niektórych wierszy); Kr. 1633.

4. Encomiastica Apolina Sarmackiego

z Chrystusem narodzonym rozmawiającego. B. m. r.

Poz. 3, 4 są w większej części przyswojone z dzieła J. Czerniewskiego pt. Antithesis. Kr. 1624.

OPRACOWANIA

J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 353. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Polska aż do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów. T. 1. W-wa 1842 s. 314-317; t. 3 W-wa 1842 s. 626. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Miczyński (Sebastian). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — J. N. Franke: Jan Brożek, akademik krakowski, jego życie i dzieła. Kr. 1884.— H. Łopaciński: Przyczynek do historii plagiatów w piśmiennictwie polskim. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — A.: Miczyński Sebastian. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — M. Bałaban: Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304-1868). T. 1. (1304-1655). Kr. 1913; wyd. 2 rozszerzone pt. Historia Żydów... T. 1. Kr. 1931. — K. Bartoszewicz: Antysemityzm w literaturze polskiej XV-XVII w. W-wa 1914 s. 73-110.

z MIECHOWA MACIEJ (1453 lub 1457—1523)

Inna forma nazwiska: Miechowita.

Nazwisko właściwe: Karpiga (Carpiga).

H i s t o r y k, p i s a r z m e d y c z n y, g e o g r a f.

Ur. w 1453 lub 1457 w Miechowie pod Krakowem, z ojca Stanisława, mieszczanina noszącego nazwisko Karpiga (Carpiga). Początkowe nauki pobierał przypuszczalnie w Miechowie. W półroczu zimowym 1473/74 zapisał się na Akademię Krakowską, w 1476 otrzymał bakalaureat, w 1479 magisterium filozofii, po czym prawdopodobnie przystąpił do studiów lekarskich. Od półrocza 1482 do jesieni 1483 sprawował kierownictwo szkoły katedralnej na Wawelu. Następnie wyjechał na dalsze studia za granicę. Od końca 1484 do lutego 1485 przebywał w Rzymie, potem w Mirandoli w Lombardii. Najprawdopodobniej w Bolonii uzyskał doktorat medycyny, który nostryfikował w 1488 po powrocie do Krakowa. W tym też czasie wstąpił do stanu duchownego. W 1499/1500 odbył pielgrzymkę do Rzymu, a w 1504 podróż na Węgry do Władysława II z polecenia króla Aleksandra, zapewne w misji lekarskiej. W 1501-1519 sprawował kilkakrotnie urząd rektora, w 1506-1509 był wicekanclerzem Akademii. W grudniu 1509 otrzymał kanonię katedralną krakowską. Posiadał oprócz wiedzy medycznej znajomość astrologii i astronomii. Należał do pierwszych, którzy znali doktrynę M. Kopernika. Podczas sprawowania rektoratu wprowadził w Akademii szereg ulepszeń organizacyjnych. Ufundował drugą katedrę medycyny, wyposażył katedrę astrologii, poczynił znaczne zapisy na rzecz biblioteki Kolegium Większego, budował i odnawiał wiele szkół w Krakowie i w Miechowie. Zmarł 8 września 1523 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Contra sevam pestem regimen accuratissimum. Kr. 1508, dr. J. Haller (dwie ed.). Wyd. nast.: Kr. 1513 (ed. wątpliwa); Kr. 1526; Kr. 1527.

2. Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et Europiana, et de contentis in eis. Kr. 1517, dr. J. Haller. Wyd. nast.: Augsburg 1518; Augsburg 1519 (ed. wątpliwa); pt. Descriptio Sarmatiarum Asianae et Europianae. Kr. 1521; w zbiorze: Novus orbis regionum ac insularum. Bazylea 1532 s. 483-531; toż Bazylea 1537; toż Bazylea 1582; w zbiorze: Epitome orbis terrarum. Wenecja 1542; przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 1. Bazylea 1582 s. 121-150; W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et... Lithuaniae scriptorum... collectio. T. 1. W-wa 1761 s. 177-216; wyd. kryt. S. A. Anninski. Moskwa 1936 (wraz z przekł. ros.); fragm. przedr. S. Kondratiew, A. Wazniecow w: Aula linguae latinae. Kniga dla cztienija po łatinskomu jazyku. Moskwa 1950.

Wiad. o in. przedr. podaje Estr. XXII, 359-360.

Pierwsze drukowane polskie dzieło etnograficzno-geograficzne.

Przekł. pol.: Andrzej Glaber z Kobylina pt. Polskie wypisanie dwojej krainy świata. Kr. 1535, dr. F. Ungler. Wyd. nast.: Kr. 1541; Kr. 1545; fragm. przedr. S. Vrtel-Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich. Lw. 1930; toż wyd. 2 W-wa 1950; toż wyd. 3 W-wa 1963. — Fragm. przekł. pol.: T. Bieńkowski. *Meander* 1958 nr 11.

Przekł. holenderski.

Przekł. niem.: J. Mair von Eckh pt. Tractat von beiden Sarmatien. Augsburg 1518; pt. Zwei Büchlein ... von beeden Sarmatiis. W dziele: Die new Welt. Strasburg 1534 s. 153-169.

Przekł. ros.: R. K. Kossowicz. Petersb. 1855; przedr. Starczewski. *Scriptores Rerum Ruthenarum*; wyd. S. A. Anninski. Moskwa 1936 (razem z tekstem łac.).

Przekł. włoski: Annibal Maggi pt. Historia delle due Sarmatie. Wenecja 1561; toż Wenecja 1562; toż Wenecja 1584. In. przedr. zob. Estr. XXII, 360.

3. Chronica Polonorum. Kr. 1519, dr. H. Wietor (wyd. skonfiskowane). Wyd. nast. zmienione: Kr. 1521 (jest to właściwie wyd. z 1519 z przedruk. 4 ostatnimi arkuszami, zawierającymi zmiany zredagowane prawdopodobnie przez Jana Łaskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego); przedr. J. Pistoriusz: Polonicae historiae corpus. T. 2. Bazylea 1582 s. 1-260; W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae... collectio. T. 3. W-wa 1776. Warianty wyd. 1519 ogł. J. Szujski: Lectiones variantes primae editionis... Chronicae Polonorum. *Scriptores Rerum Polonicarum* t. 2 (1874).

Pierwsza historia Polski ogł. drukiem, zawierająca dzieje do 1506.

Przekł. pol. Kroniki do 1279 dokonany przez Stanisława Chwalczewskiego (zob.) między 1519 a 1549 wyd. Ł. Gołębiowski pt. Kronika Stanisława Chwalczewskiego. T. 1-2. W-wa 1829 *Zbiór Pisarzów Pol.* Cz. 3 t. 9-10.

Przekł. włoski: Wenecja 1562 (wg G. Korbuta; Estr. nie notuje).

4. Conservatio sanitatis. Kr. 1522, dr. H. Wietor. Wyd. nast. pt. Editio... pro conservanda hominum sanitate familiarissimo collecta stillo (sic!). Kr. 1535. Fragm. przedr. L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Historii Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorysy* nr 1 s. 299-302.

Listy i materiały

1. List do A. Krzyckiego. Przy: Chronica Polonorum..., zob. Twórczość poz. 3.

2. List od kanonika J. Magnusa, dat. w Rzymie 6 kwietnia 1518; odpowiedź M. Miechowity, dat. w Krakowie 4 lipca 1518. Przy: Descriptio Sarmatiarum... Kr. 1521, zob. Twórczość poz. 2.

3. Do anonima. Przy przekł. Andrzeja Glabera z Kobylina pt. Polskie wypisanie..., jw. Twórczość poz. 2.

4. Testament (z inwentarzem ruchomości i katalogiem biblioteki) ogł. L. Hajdukiewicz: Biblioteka Macieja z Miechowa. Wr. 1960 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* XVI.

Rkps Bibl. Jagiel. nr 5572; kopia fragm. w Arch. Uniw. Jagiel. nr dawniejszy Dypl. pap. 12612, nowy 379.

Podobiznę rkpsu: początek i zakończenie testamentu, podaje L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa..., jw. Twórczość poz. 4, ryc. 4, 5.

5. Materiały dot. działalności uniwersyteckiej — zob. Conclusiones Universitatis Cracoviensis ab anno 1441 ad annum 1589. Wyd. H. Barycz. Kr. 1933 *Arch. do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 2.

6. Opis pogrzebu Miechowity przez Mikołaja z Wieliczki. Wyd. J. Muczkowski: Statuta nec non liber promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Kr. 1849.

Wiad. o in. materiałach zob.: L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa..., jw. Twórczość poz. 4, s. 43-44 i in.; L. Hajdukiewicz: Biblioteka..., jw. Listy i materiały poz. 4.

Utwór o autorstwie niepewnym

Fructuosa doctrina de sanguinis missione. Kr. 1508, dr. J. Haller.

Autorstwo przypisał H. Juszyński; przeczy temu L. Krakowiecka.

OPRACOWANIA

Monografia: L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa. Lekarz i uczony Odrodzenia. W-wa 1956 *Komisja Historii Nauk Medycznych Rady Nauk. przy Ministrze Zdrowia. Życiorysy* nr 1. [Rec.: T. Bilikiewicz. *Arch. Hist. Medycyny* 1957 z. 3; T. Kielanowski. *Biuletyn Głównej Bibl. Lekarskiej* 1957 nr 4; A. Strzelecka. *Kwart. Hist.* 1959 nr 1].

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Frankfurt 1625; wyd. 2 rozszerzone Wenecja 1627 nr XLII; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734; fragm. przedr. L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa...,

jw., s. 282-283. — S. Starowolski: Monumenta Sarmatarum. Kr. 1655. (Tu epitafium Miechowity pióra Mikołaja z Wieliczki; przedr. wraz z przekł. pol. W. Klingera — L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa..., jw., s. 275-277). — D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 335-340. — M. Comnenius (Papadopoli): Historia Gymnasii Patavini. T. 2. Wenecja 1726 s. 188-189; fragm. przedr. L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa..., jw., s. 286-287. — W. Mitzler de Kolof: Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae scriptorum... collectio. T. 1. W-wa 1761 s. 177 nn. — J. Sołtykowicz: O stanie Akademii Krakowskiej. Kr. 1810 s. 269-285. — J. C. Arnold: Rozprawa o hojności królów i względach panów polskich dla rzeczy lekarskiej i lekarzów do zejścia Zygmunta pierwszego, tj. do roku 1548. *Roczn. Tow. Nauk. Warsz. Przyj. Nauk* 1811 t. 7 s. 175-176. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839 s. 177-187. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1853. — M. Miechowskij. *Otieczestwiennyja zapiski* t. 12 (1854). — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 4. Kr. 1842; t. 7. Kr. 1845; t. 8. Kr. 1851; t. 9. Kr. 1857. — F. M. S. (Sobieszczański): Miechowita (Maciej). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). —

A. Hirschberg: O życiu i pismach Justa Ludwika Decjusza. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873 i odb. Lw. 1874 s. 21-27. — L. Lukas: Rozbiór podługoszowej części kroniki B. Wapowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 10 (1879); t. 12 (1880) i odb. Kr. 1883. — Xawery L-e (K. Liske): Miechowita Maciej. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 14 (1881).— F. Bostel: Zakaz Miechowity. *Przew. Nauk. i Lit.* 1884 i odb. — A. Borzemski: Kronika Miechowity. Rozbiór krytyczny. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 26 (1891) i odb. Kr. 1890. — J. Fijałek: Studia do dziejów uniwersytetu krakowskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) i odb. Kr. 1898. — F. Bujak: Geografia na Uniwersytecie Jagiellońskim do połowy XVI wieku. Kr. 1900. — K. Morawski: Hist. Uniw. Jagiel. T. 2. Kr. 1900. — M. G-y (Goyski): Miechowita, czyli Maciej z Miechowa. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). —

A. Karbowiak: Dzieje wychowania i szkół w Polsce. T. 3. Lw. 1923. — W. Szumowski: Maciej z Miechowa zwany Miechowita. 1437-1523. (Z powodu 400-ej rocznicy śmierci). *Czas* 1923 nr 265, 267; przedr. pt. Maciej z Miechowa zwany Miechowitą, znakomity lekarz i uczony krakowski 1457-1523. W książce: O eunuchach i kastracji w różnych krajach i czasach oraz kilka drobnych artykułów. Kr. 1946. —

J. Lachs: Polscy uczniowie padewskiej szkoły lekarskiej. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 1 (1924) s. 135-136; por. J. Lachs: Alcune notizie sugli allievi Polacchi presso la scuola di medicina di Padova. *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione.* Kr. 1922 s. 287. — L. A. Birkenmajer: Stromata Copernicana. Kr. 1924; przekł. niem.: Berlin 1941. — W. Szumowski: Kilka uwag o pismach lekarskich Macieja z Miechowa. *Pol. Gaz. Lekarska* 1924 nr 36; por. W. Szumowski: Note sur deux écrits médicaux de Mathias de Miechow. *V-e Congrès International d'Histoire de la Médecine.* Genewa 1926. — P. P. Panaitescu: Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin. Bukareszt 1925 *Academia Română. Memoriile Sectiunii Istorice* Seria III Tomul IV Mem. 4. — S. Wojciechowski: Maciej z Miechowa jako geograf krajów litewsko-ruskich. *Koło Geografów Uczniów Uniw. Jagiel. II Spr. Nauk. za lata 1921-1925.* Kr. 1926. — B. Olszewicz: Kartografia polska 15 i 16 w. *Pol. Przegl. Kartograficzny* 1930 i odb. — B. Olszewicz: Poland and the Discovery of America. Poz. 1931 s. 15-16. — H. Barycz: Szkice z dziejów Uniw. Jagiel. Kr. 1933. — K. Dobrowolski: Studia nad kulturą naukową w Polsce do schyłku XVI stulecia. *Nauka Pol.* t. 17 (1933) s. 27. — A. W. Jakubowski: Czerwiec polski. T. 1. W-wa 1934 s. 412 i in. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — W. Konczyńska: List Sebastiana Münstera do Stanisława Łaskiego. Kr. 1935; wyd. 2 Kr. 1936 s. 15 nn. — S. A. Anninski: Wstęp i wyd.: Traktat o dwuch Sarmatijach. Moskwa 1936. (Przedsłowie B. Griekowa). Por.: Traktat Macieja z Miechowa w tłumaczeniu rosyjskim. *Czas* 1936 nr 178; L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa..., jw., s. 309-313. — L. Kolankowski: Polska Jagiellonów. Lw. 1936. — K. Pie-

RADZKA: Kraków w relacjach cudzoziemców X-XVII w. *Roczn. Kr.* t. 29 (1937) s. 195. — H. BARYCZ: Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440--1600). Kr. 1938 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* nr 4. — B. NADOLSKI: Kierunki rozwojowe dziejopisarstwa staropolskiego. Lw. 1938. — A. BEDNARSKI: Materiały do dziejów medycyny polskiej w XIV i XV stuleciu. *Prace Komisji Hist. Medycyny i Nauk Mat.-Przyr. PAU* t. 1 (1939). — I. ZARĘBSKI: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939). —

L. S. BERG: Oczerki po istorii russkich gieograficzeskich otkrytij. Moskwa 1946. — Z. WOJCIECHOWSKI: Zygmunt Stary (1506-1548). W-wa 1946. — K. HARTLEB: Wielka trójca lekarzy polskiego Odrodzenia. *Pol. Tyg. Lekarski* 1948 nr 16. — K. TYMIENIECKI: Zarys dziejów historiografii polskiej. Kr. 1948 *Hist. Nauki Pol. w Monografiach* XIX a. — W. POCIECHA: Królowa Bona (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949 s. 134 nn. — W. POCIECHA: Z dziejów stosunków kulturalnych polsko-włoskich. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949 s. 190-191. — B. BARANOWSKI: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Łódzkie Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3. — S. KONDRATIEW, A. WAZNIECOW: M. Miechowski. W: Aula linguae latinae. Kniga dla cztienija po łatinskomu jazyku. Moskwa 1950; fragm. w przekł. pol. podaje L. Krakowiecka: Maciej z Miechowa..., jw., s. 287-288. — T. ULEWICZ: Sarmacja. Kr. 1950 *Bibl. Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiel.* S. A nr 7. — R. Ż. (ŻULIŃSKI): M. Miechowita, autor pierwszej książki o ziemiach Rosji i Ukrainy. *Wiedza i Życie* 1952 nr 4. —

H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 126 i in. i osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — K. DOBROWOLSKI: Zagadnienie metodologii nauki w Polsce epoki Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce ...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 259 przyp. i in.; por. K. DOBROWOLSKI: Zagadnienie metodologii nauk w Polsce w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — S. HERBST: Początki historycznego widzenia rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 378, 381 i in.; por. S. HERBST: Początki historycznego ujmowania rzeczywistości w nauce i sztuce polskiego Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. [Dyskusja: K. PIWOCKI: W sprawie uhistorycznienia obrazu w sztuce renesansowej. *Odrodzenie w Polsce...,* jw., s. 390]. — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 267-268; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — B. OLSZEWICZ: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 342-343 i in.; por. B. OLSZEWICZ: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. — B. OLSZEWICZ: Maciej z Miechowa — najwybitniejszy geograf dawnej Polski. *Geografia w Szkole* 1953 nr 1. — S. ZAJĄCZKOWSKI: Problem Jaćwieży w historiografii. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 9 (1953). — L. ZEMBRZUSKI: Pionierzy medycyny w Polsce XVI wieku. *Wiad. Lekarskie* 1953 nr 1. —

M. SUCHODOLSKA: Chronica Polonorum. Pierwsza ilustrowana historia Polski. *Stolica* 1954 nr 7. — L. ZEMBRZUSKI: Medycyna polska w epoce Odrodzenia. *Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej* 1954 z. 1 i nadb. — H. BARYCZ: Wstęp do: S. Marycjusz z Pilzna. O szkołach, czyli akademiach, ksiąg dwoje. Wr. 1955 *Bibl. Klas. Pedagogiki. Pisarze Pol.* — M. GOETEL-KOPFFOWA: Michał Lancz z Kitzingen a krakowska grafika książkowa. *Rozpr. i Spr. Muz. Nar. w Kr.* t. 4 za l. 1954 i 1955. Kr. 1956 s. 43 nn. — H. BARYCZ: The Development of University Education in Poland. W-wa 1957 s. 14-15. (Przekł. ang. — z nie wyd. oryginału pol. — F. X. Pusłowski, K. Dąbrowska). — T. BILLIKIEWICZ: Księgozbiór lekarski Miechowity. *Arch. Historii Medycyny* 1957 z. 4. — S. KUCZYŃSKI: O kronice Miechowity w związku z teorią gatunków historiografii średniowiecznej. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1957 nr 1. — H. BARYCZ: Maciej z Miechowa. Studium z dziejów kultury naukowej Polski doby Odrodzenia. *Nauka Pol.* 1958 nr 3. — K. BUCZEK: M. Miechowita i pisma historyczne J. L. Decjusza. *Małopolskie Studia Hist.* 1958 z. 2; por. *Spr. z Posiedzeń Komisji PAN Oddz. w Kr.* 1957. — K. BUCZEK: Maciej z Miechowa,

pierwszy nowoczesny geograf Europy wschodniej. *Wszechświat* 1958 z. 9. — A. Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia. Bilancio storico-bibliografico di un millennio. Padwa 1958 *Istituto di Studi Adriatici Venezia*. — Z. Skubała: Sesja poświęcona Maciejowi z Miechowa. *Nauka Pol.* 1958 nr 3; por. Z. Skubała: Sesja ku czci Macieja z Miechowa. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1958 nr 4. — S. Wędkiewicz: „L'uomo universale". *Études Coperniciennes*. T. 1. Paryż 1958 (= *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Centre Polonais des Recherches Scientifiques de Paris* nr 13/16 (1955/1957) s. 223-224. — T. Billikiewicz: Medycyna Macieja z Miechowa. *Wszechświat* 1959 z. 1. — A. Krzymowska: Sesja ku czci Macieja z Miechowa w 500 rocznicę urodzin 1457-1523. *Przegl. Geogr.* 1959 z. 1. — B. Olszewicz, S. Szpilczyński: Na marginesie Sesji Miechowity. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1959 nr 1. — W. Voisé: Studia włoskie polskich pisarzy politycznych epoki Renesansu. *Studia i Mat. z Dziejów Nauki Pol.* S. A: *Hist. Nauk Społ.* z. 3 (1959) s. 10-11. — M. Dobrowolski: Les Savants polonais et leur contribution à la science mondiale. W-wa 1960. — L. Hajdukiewicz: Biblioteka Macieja z Miechowa. Wr. 1960 *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* XVI.

MIĘDZYLESKI WAWRZYNIEC (zm. 1529)

Inne formy nazwiska: Miedzieleski; Miedzilewski; Miedzirzeski; Miedzileczki Laurentius; Niedzielski (wg L. Finkla).

Pisarz polityczny, dyplomata.

Pochodził z Mazowsza, z gałęzi Międzyleskich z Ulatowa, w powiecie przasnyskim, herbu Jastrzębiec. W 1493 zapisał się do Akademii Krakowskiej i studiował tu równocześnie z Mikołajem Kopernikiem i Bernardem Wapowskim. W 1501 uzyskał bakalaureat. Po ukończeniu studiów był pisarzem w kancelarii króla Aleksandra, następnie Zygmunta I. W 1509 otrzymał tytuł sekretarza. W 1509 został kanonikiem i prepozytem kapituły wileńskiej oraz proboszczem witebskim. W 1513 wyjechał dla uzupełnienia studiów do Włoch; w jesieni tego roku powrócił do Polski. W 1514 ponownie udał się do Rzymu, gdzie 28 września przedłożył papieżowi memoriał opisujący potęgę turecką. W styczniu 1515 wrócił do kraju z szeregiem poufnych poleceń od prymasa Jana Łaskiego, z którym już dawniej współpracował. W 1517 wyjechał do Rzymu jako poseł królewski w sprawach tureckich. Pozyskał sobie zaufanie Leona X, który mianował go protonotariuszem apostolskim i jako nuncjusza wysłał z początkiem 1518 do Augsburga, do cesarza Maksymiliana. W tymże roku król mianował go biskupem kamienieckim i obdarzył kanonią płocką. Od 1519 przez kilka lat przebywał na Litwie dla celów dyplomatycznych. W 1523 wyruszył na Mołdawię jako poseł. Od 1525 coraz bardziej rosło jego znaczenie na dworze królewskim. Był gorliwym protektorem Mazurów. Zmarł 13 maja 1529 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

Descriptio potentiae Turciae. Ordinatio belli contra illam. 1514. (Rzeczowa relacja ze stanu politycznego i militarnego ówczesnej Turcji, przedłożona 28 września 1514 papieżowi Leonowi X). Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 3 (1853) s. 168-181.

Listy i materiały

1. Do J. Łaskiego, prymasa, dat. w Pińczowie 10 kwietnia 1515. Rkps Arch. Kapitulne w Gnieźnie. Korespondencja Łaskiego fasc. II nr 10.

2. Do H. Łaskiego, dat. w Krakowie 10 sierpnia 1527. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 9 (1876) s. 243-245.

3. Do M. Ferbera, biskupa warmińskiego, dat. w Wilnie 5 lipca 1528. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 10 (1898) s. 303-304.

4. List W. Międzyleskiego i Mikołaja Russockiego do Zygmunta Starego, dat. w Warszawie 1526. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 8 (1860) s. 174-178.

5. Od H. Łaskiego, dat. w Paryżu 22 czerwca 1527. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 9 (1876) s. 219.

6. Dwa listy od P. Tomickiego, dat. 1520 i 2 marca 1529. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 5 (1855) s. 243; t. 11 (1901) s. 67.

7. Od M. Ferbera, dat. w Heilsbergu 4 kwietnia 1529. Wyd.: *Acta Tomiciana* t. 11 (1901) s. 106-107.

8. Przywilej cesarza Maksymiliana, dat. w Augsburgu 25 lutego 1518. Wyd. w.: B. Paprocki: Herby rycerstwa polskiego. Kr. 1854 s. 167-169; toż wyd. K. J. Turowski. Kr. 1858 *Bibl. Pol.* z. 39-42.

9. Dokument (wyrok w sprawie z J. Decjuszem), dat. w Krakowie 10 sierpnia 1521. Wyd. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 1. W-wa 1900.

10. Dokument z 29 marca 1519. Rkps Arch. Główne w Warszawie. Rachunki król. Oddz. I, 47, f. 58 v.

11. Zatwierdzenie królewskie dokumentu, wystawionego m. in. przez W. Międzyleskiego, biskupa kamienieckiego, 21 października 1525 w Krakowie. Rkps Ossol. dok. nr 71.

Zob. też *Acta Tomiciana* t. 2 (1852)–t. 11 (1901). Wiadomości o innych materiałach podaje W. Pociecha: Królowa Bona. (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949 s. 506.

OPRACOWANIA

A. Pawiński: Ostatnia księżna mazowiecka. W-wa 1892. — J. Brzeziński: O stosunku piątego powszechnego soboru lateraneńskiego do Polski. Kr. 1897 s. 33. — F. Bujak: Kallimach i znajomość państwa tureckiego w Polsce ok. początku XVI w. *Rozpr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 40 (1901) i odb. Kr. 1900; przedr. w książce: Studia geograficzno-historyczne. Kr. 1925 s. 135-137. — L. Pastor: Geschichte der Päpste. T. 4. Fryburg 1906. — W. Abraham: Założenie biskupstwa łacińskiego w Kamieńcu Podolskim. *Księga pam. ku uczczeniu 250 rocznicy Uniw. Lw.* Kr. 1911 s. 37-39 i odb. — L. Kolankowski: Zygmunt August, wielki książę Litwy, do r. 1548. Lw. 1913 s. 11, 12, 22. — M. Kuźmińska: Olbracht Marcinowicz Gasztołd. *Ateneum Wil.* 1928 i odb. s. 24-25. —

Z. Wojciechowski: Zygmunt Stary. W-wa 1946. — W. Pociecha: Królowa Bona. (1494-1557). Czasy i ludzie Odrodzenia. T. 2. Poz. 1949 s. 100 nn., 399. — B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 2. W-wa 1956 s. 345-346; por. B. Olszewicz: Geografia polska w dobie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.).

z MIĘDZYRZECZA MARCIN (pierwsza połowa XV w.)

Epistolograf.

Pochodził z Międzyrzecza i był notariuszem w Wielkopolsce. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Retoryka. Powst. w 1428-1429 prawdopodobnie w Wielkopolsce. Opiera się na wzorach tzw. literatury kancelaryjnej, kultywowanej przez notariuszy królewskich w Krakowie. Obejmuje m. in. listy papieża Marcina V, cesarza Zygmunta i Władysława Jagiełły w sprawach husyckich. Zawiera znaczną ilość ustępów w języku polskim, m. in. najdawniejszy znany list miłosny (zob. t. 1: Listy miłosne średniowieczne poz. 1). Fragm. ogł. L. Malinowski: Zabytki języka polskiego w rękopisie N. 2503 Bibl. Uniw. Jagiel. w Krakowie. *Prace Filol.* t. 1 (1885) i odb. W-wa 1887; całość wyd. B. Ulanowski: Libri formularum saec. XV. *Starodawne Prawa Pol. Pomniki* t. 10 (1888).

Rkps Bibl. Jagiel. nr 2503.

OPRACOWANIA

L. Malinowski: Zabytki języka polskiego... *Prace Filol.* t. 1 (1885) i odb. W-wa 1887. — T. Tyc: Stanisław Ciołek. W książce: Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej. Poz. 1924 s. 21 nn. — S. Rospond: Postscriptum do zagadnienia lokalizacji Psałterza puławskiego. *Język Pol.* 1952 z. 5. — W. Kuraszkiewicz: Pochodzenie polskiego języka literackiego w świetle wyników dialektologii historycznej. Wr. 1953 s. 21-27, 30, 60, 96. — W. Kuraszkiewicz: Znaczenie druków renesansowych w rozwoju polskich samogłosek nosowych. *Język Pol.* 1953 z. 4. — W. Kuraszkiewicz: Właściwości językowe wielkopolskiego rękopisu Marcina z Miedzerzecza z 1428 r. *Slavia Antiqua* t. 4 (1953); przedr. *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* t. 2 (1957). — S. Rospond: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15.

MIJAKOWSKI JACEK (1597–1647)

Inna forma imienia: JACYNT.

Kaznodzieja.

Ur. w 1597 w województwie krakowskim lub w samym Krakowie, w średnio zamożnej rodzinie szlacheckiej. W 1618 wstąpił do zakonu dominikanów w Krakowie. Po studiach w kraju wyjechał do Mediolanu i Bolonii. W 1632 był kaznodzieją w Lublinie; w następnym roku przeorem klasztoru dominikanów w Warszawie. W 1635 sprawował urząd kaznodziei w kościele Mariackim w Krakowie. Jako definitor został wysłany w 1644 na kapitułę generalną w Rzymie. Po powrocie przebywał jakiś czas na dworze Władysława IV, następnie był przeorem w Toruniu. Zmarł 16 października 1647 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Interregnum albo sieroctwo apostolskie osierociałej Koronie Polskiej po śmierci Najjaśniejszego Monarchy Zygmunta trzeciego ... na wizerunk podane. Lubl. 1632, dr. P. Konrad.

2. Kokosz... Krakowianom... za kolędę dana. Kr. 1638, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Kr. 1646.

OPRACOWANIA

F. SIARCZYŃSKI: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — J. K. S. (SZELEWSKI): Rys historyczny wymowy duchownej w ogólności, a szczególniej w Polsce. *Pam. Religijno-Moralny* t. 7 (1844) s. 233-244. — W. A. MACIEJOWSKI: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — K. MECHERZYŃSKI: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1859 s. 252-258. — S. BARĄCZ: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI): Mijakowski (Jacek). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — Mijakowski Jacek. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 14 (1881). — W. KOSIŃSKI: Jacek Mijakowski, kaznodzieja barokowy. Przyczynek do dziejów kaznodziejstwa polskiego XVII w. Radom 1916. [Rec.: C. PĘCHERSKI. *Ateneum Kapłańskie* 1918 s. 202]. — T. GLEMMA: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 189. — A. GRYCHOWSKI: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1: Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 17.

MIKOŁAJ POLAK (XIII w.)

Inna forma nazwiska: MIKOŁAJ Z POLSKI; NICOLAUS (NICHOLAUS) DE POLONIA; NICHOLAUS POLONUS.

Medyk.

Pochodził z rodziny niemieckiej, osiadłej zapewne w Sieradzkiem. Był dominikaninem. Dłuższy czas (20-30 lat) studiował medycynę na uniwersytecie w Montpellier, najwcześniej od 1248. W 1278 był prawdopodobnie w Sieradzu. W Polsce pracował jako lekarz na dworze Leszka Czarnego i jego żony Gryfiny. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Antipocras (czyli Antihippocrates). Inny tyt.: Liber empiricorum. (Traktat medyczny o charakterze pamfletu przeciw współczesnym autorowi lekarzom. Ma formę poematu w 427 leoninach). Powst. wkrótce po 1270. Wyd.: K. Sudhoff pt. Antipocras, Streitschrift für mystische Heilkunde in Versen des Magisters... *Archiv f. Geschichte d. Medizin* t. 9 (1915) (z jedynego rkpsu berlińskiego z ok. 1320). — H. Diels: Über die Schrift Antipocras des Nicolaus von Polen. *Sitzungsberichte d. Königlichen Preussischen Akademie d. Wissenschaften* t. 16 (1916). — R. Ganszyniec: Brata Mikołaja... Pisma lekarskie. Poz. 1920 *Prace Nauk. Uniw. Poz. Sekcja Hum.* nr 2.

Przekł. pol. ogł. R. Ganszyniec przy wyd. jw.

Utwory o autorstwie niepewnym

Experimenta (de animalibus). Wyd.: J. W. S. Johnsson: Les „Experimenta Magistri Nicolai" publiés pour la première fois. *Bulletin de la Société Française d'Histoire de la Médecine* t. 10 (1911). — R. Ganszyniec, jw. Twórczość.

Przekł. pol.: fragm. ogł. S. Witkowski:

Lekarz Mikołaj z Polski. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 58 (1919); całość ogł. R. Ganszyniec przy wyd. jw.

Przekł. niem. rozdz. 4-5 ogł. K. Sudhoff. *Archiv f. Geschichte d. Medizin* t. 9 (1915) s. 36-38.

Rkpsy podał R. Ganszyniec, jw.

Zbiór recept w siedmiu rozdziałach. Powst. przypuszczalnie w kole przyjaciół Mikołaja w Montpellier po jego wyjeździe do Polski. Możliwe, że podstawą były rzeczywiste recepty Mikołaja. Wg R. Ganszyńca — rozdz. 6-7 na pewno, rozdz. 1-5 prawdopodobnie nie są pióra Mikołaja.

OPRACOWANIA

J. W. S. Johnsson: Les „Experimenta Magistri Nicolai". *Bulletin...*, jw. Utwory..., t. 10 (1911). — K. Sudhoff: Antipocras, Streitschrift für mystische Heilkunde in Versen des Magisters... *Archiv ...*, jw. Twórczość, t. 9 (1915). — H. Diels: Über die Schrift Antipocras des Nicolaus von Polen. *Sitzungsberichte...*, jw. Twórczość, t. 16 (1916). — T. Sinko: Nowo odkryty polski lekarz z XIV w. *Czas* 1917 nr 166. — A. Brückner: Antipocras. Zabytek XIII w. *Pam. Lit.* R. 16 (1918). —

S. Witkowski: Lekarz Mikołaj z Polski. Nowo odkryty pisarz łaciński XIII w. *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 58 (1919); por. *Spr. AU* 1918 nr 8. [Rec.: A. Birkenmajer. *Kwart. Hist.* 1921; odpowiedź autora. *Kwart. Hist.* 1923; replika recenzenta. *Kwart. Hist.* 1924]. — R. Ganszyniec: Brata Mikołaja z Polski Pisma lekarskie. Poz. 1920 *Prace...*, jw. [Rec.: A. Birkenmajer. *Kwart. Hist.* 1921; A. Brückner: Polonica. *Archiv f. Slavische Philologie* t. 38 (1923)]. — R. Ganszyniec: Mikołaj z Polski. *Rozpr. Biologiczne z Zakresu Medycyny Weterynaryjnej, Rolnictwa i Hodowli* t. 1 (1923). — A. Bednarski: Historia okulistyki w Polsce w wieku XIII-XVIII. Lw. 1928 s. 10-11. — P. David: Étudiants polonais dans les Universités françaises du Moyen-Âge (XIIIe-XVe siècles). Grenobla 1929 s. 7-8. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 1. Kr. 1931; wyd. 2 W-wa 1939 s. 275. — K. Piotrowicz: Polonica w Niemczech. *Nauka Pol.* t. 18 (1934). — W. H. Melanowski: Rys dziejów okulistyki w Polsce. W-wa 1948 s. 6-7. [Rec.: A. Wrzosek. *Arch. Historii i Filoz. Medycyny* t. 19 (1948)]. — M. Plezia: Wstęp do: Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku). Wr. 1952 *BN* I, 141 s. XXVII. — M. Fuchs: Brat Mikołaj z Polski. *Czasop. Stomatologiczne* 1953 nr 9. — R. Gansiniec: Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 155-156. — S. Szpilczyński: „Antipocras" Mikołaja z Polski (XIII w.). *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* 1959 nr 4.

z MIŁOSŁAWIA PIOTR (XV w.)

Kaznodzieja.

Był prawdopodobnie franciszkaninem. Przed 1459 spisał po łacinie popularne kazania. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Kazania niedzielne i świąteczne. Sześć kodeksów (trzy z bibl. klasztoru Św. Krzyża, w tym kopia z obszernymi wstawkami doktora Jana ze Słupcy; — z nieznanej bibl. klasztornej, z 1466; — z Miechowa; — z bibl. klasztoru na Skałce) opisał i wyciągi ogł. A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. trzecia. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) i odb. Kr. 1896.

Kodeks bibl. klasztoru na Skałce oraz inny: Bibl. Nar. sygn. III. 3154, IV. 4552. — Jeden odpis był w bibl. klasztoru paulinów w Częstochowie.

OPRACOWANIA

A. Brückner: Kazania średniowieczne. Cz. trzecia. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 25 (1897) s. 133 nn., 196 nn.; odb. Kr. 1896. — J. Krzyżanowski: Okruchy przysłowioznawcze. O wybieraniu żony uszyma. *Poradnik Język.* 1957 z. 1; przedr. w książce: Mądrej głowie dość dwie słowie. Trzy centurie przysłów polskich. T. 1. W-wa 1960.

MIRECKI ANTONI JAKUB (druga połowa XVI — początek XVII w.)

Inne formy nazwiska: Myreccus; Mirek.

Wierszopis łaciński, panegirysta.

Pochodził z Sącza. W 1587 studiował w szkole jezuickiej w Ołomuńcu, w 1589 uzyskał w Akademii Krakowskiej mistrzostwo sztuk wyzwolonych. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Historia de Lucretia et Euryalo ad invicem se amantibus. Powst. 1581.
Rkps (przypuszczalnie autograf) Bibl. Nar. sygn. Lat. O. XIV zaginął.

Łac. wierszowana, znacznie skrócona, przeróbka dzieła E. S. Piccolominiego: De duobus amantibus.

2. Euterpe sive nuptiae Ianussi Ducis Ostrogiae... et Catherinae Sebastiani Lubomierski... filiae. Kr. (1597), dr. J. Siebeneicher.

3. Samuel pacificus, ecquid est, quam fausti ad sedem episcopalem cracoviensem ingressus... Bernardi Macieiovii... ominosa gratulatio. Kr. 1600, dr. A. Piotrkowczyk.

Utwory o autorstwie niepewnym

Wiersze łac., przeważnie religijne, z 1587-1606. Spisane jedną ręką z dziełem pt. Historia..., jw. Twórczość poz. 1.
Rkps Bibl. Nar., jw. Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

J. Korzeniowski: Zapiski z rękopisów Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 11 (1910) s. 164. — S. Kot: [F. Ciszek: Matricula Academiae Olomucensis. *Ročenka... Fakulty... v Olomouci.* Ołomuniec 1929. Rec.]. *Ref. w Pol.* 1934 s. 275. — I. Zarębski: Stosunki Eneasza Sylwiusza z Polską i Polakami. *Rozpr. PAU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 70 nr 4 (1939) s. 103-106.

MŁODZIANOWSKI TOMASZ (1622—1686)

Teolog, kaznodzieja.

Ur. 21 grudnia 1622 pod Ciechanowem na Mazowszu, w rodzinie szlacheckiej. Kształcił się w szkołach jezuickich w Sandomierzu, Kaliszu, Rawie i Brześciu. W 1637 wstąpił do zakonu jezuitów; święcenia otrzymał w 1649. W 1646-1650 studiował teologię w Krakowie. W 1654 udał się jako misjonarz na Bliski Wschód i w ciągu kilku lat zwiedził Persję, Syrię i Palestynę (1657). W drodze powrotnej do kraju zatrzymał się w Rzymie (1658), następnie w Marsylii oraz Paryżu, gdzie zgłębiał teologię. Po powrocie wykładał ją w kolegium poznańskim, w 1666 — w Jarosławiu, po czym oddał się kaznodziejstwu, zrazu przy trybunale w Lublinie (gdzie wg J. Browna uczył przez osiem lat teologii), później w różnych miejscowościach i dworach magnackich. Następnie przebywał w Poznaniu jako rektor jezuitów. W 1673 przeniósł się do Krakowa, gdzie w końcu sprawował urząd wiceprowincjała zakonu. W 1678 i 1680 był ponownie w Poznaniu. Zmarł 3 października 1686 w Wolbromiu (wg J. Browna — prawdopodobnie błędnie — w Krakowie).

TWÓRCZOŚĆ

1. Praelectiones theologicae de Deo. Gdańsk 1666, dr. J. Forster.

2. Praelectiones theologicae de angelis et actibus humanis... Accessit tractatus moralis. Gdańsk 1667, dr. S. Reiniger.

3. Praelectiones theologicae de iure et iustitia. Lw. 1667, Druk. Kolegium T. J.

4. Praelectiones theologicae de poenitentiae virtute et sacramento. Kr. 1670, dr. A. Siekielowic.

5. Praelectiones theologicae de peccatis et gratia... Accessit tractatus de Ente supernaturali. Kr. 1671, dr. K. Schedel.

6. Praelectiones philosophicae in octo libros physicorum. Insertae sunt questiones... de coelo et mundo. Leszno 1671, dr. M. Buck.

7. Praelectiones metaphisicae et logicae. Gdańsk 1671, dr. D. F. Rhetius.

8. Praelectiones theologicae de fide, spe et charitate. Leszno 1674, dr. M. Buck.

9. Praelectiones theologicae de incarnatione. Kr. 1674, dr. K. Schedel.

10. Praelectiones theologicae de Sacramentis in communi et de Eucharistia. Inserta est et disputatio de potentia obedientiali. Leszno 1674, dr. M. Buck.

11. Kazania i homilie na niedziele doroczne, także święta uroczyste. T. 1-4. Poz. 1681, Druk. Kolegium T. J.

12. Rozmyślania albo lekcja duchowna miasto kazania na święta uroczyste etc. wszystkie niedziele dni do roku. Księga pierwsza. Poz. (ok. 1680), Druk. Kolegium T. J.; wyd. nast. Lubl. 1693; Księga druga. Lubl. b. r., Druk. Kolegium T. J.; wyd. nast. Lubl. 1687; obie księgi wyd. pt. Rozmyślania na trzy księgi podzielone. Lubl. 1690. (Księga 3,

jak się zdaje, nie została wyd.); toż W-wa 1754-1755.

13. Akty przygotowania się na dobrą śmierć, kapłanom na śmierć dysponującym. Kr. 1685, dr. A. Schedel. Wyd. nast.: Poz. 1694; Poz. 1700; Sandomierz 1722; Sandomierz 1733; Kalisz 1750; Sandomierz 1758.

Wydania zbiorowe

1. Integer cursus theologicus et philosophicus quinque tomis comprehensus. T. 1-5. Moguncja i Gdańsk 1682, dr. S. Beckenstein.

Zawartość: T. 1: poz. 1, 2; t. 2: poz. 5; t. 3: poz. 3, 9, 8; t. 4: poz. 10, 4; t. 5: poz. 7.

2. Cztery kazania adwentowe o grzechu. Wyd. A. Syski. Płock 1902.

3. Kazania pasyjne o Męce Pańskiej. Z kazań... wyjął i oprac. A. Syski. W-wa 1905.

4. Wybór kazań. Wyd. A. Syski. T. 1: Kazania niedzielne; t. 2: Kazania świąteczne, pasyjne i roratne. W-wa 1935.

OPRACOWANIA

I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — I. Hołowiński: Tomasz Młodzianowski, kaznodzieja. *Pam. Religijno-Moralny* 1852 t. 23; przedr. w książce: Homiletyka. Kr. 1859. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 3. Kr. 1860 s. 285-297. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Tow. Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 t. 33 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): Młodzianowski (Tomasz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — N. Pietrow: Iz istorii gomiletiki w staroj Kijewskoj Akadiemii. *Trudy Kijewskoj Duchownoj Akadiemii* 1866 nr 1 s. 104 nn. — S. J. (Jagodziński): Młodzianowski Tomasz. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 14 (1881). — J. Sas: Ksiądz T. Młodzianowski i jego kazania. *Przegl. Powsz.* 1896 t. 3-4 i odb. — A. Syski: Wstęp do wyd.: Cztery kazania adwentowe o grzechu. Płock 1902. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. —

W. Kosiński: T. Młodzianowski, kaznodzieja barokowy. *Księga pam.... S. Dobrzyckiego*. Poz. 1928. [Rec.: *Przegl. Homiletyczny* 1929 z. 3]. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie. Kr. 1930. — S. Brzeziński: Misjonarze i dyplomaci polscy w Persji w 17 i 18 w. *Annales Missiologicae* 1935 i odb. — J. ŁK.: Kaznodziejskie figliki. *Kur. Poz.* 1935 nr 283. — S. Windakiewicz: Przedmowa do wyd.: Wybór kazań. Wyd. A. Syski. T. 1. W-wa 1935. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Pisarze staropolscy, pseudoklasycy, romantycy. Lubl. 1939 s. 16.

MŁOSZOWSKI SAMBOR (XVII w.)

Wierszopis.

Pochodził z Krakowskiego (Młoszów), z rodziny szlacheckiej. W 1657 podczas służby w chorągwi Jerzego Lubomirskiego został przez Jana Kazimierza obdarowany za zasługi wojenne wsią Ulinka (woj. krakowskie), gdzie — mimo rychłego cofnięcia darowizny — pozostał do następnego roku. Za fałszywe oskarżenie arianki Barbary z Wielgiej Wsi pozwany został 30 lipca 1658 przed sąd sejmowy. Następnie w 1661 złożono przeciw niemu i towarzyszom protest w grodzie krakowskim za wykroczenie w związku z zabójstwem Konstancji Rupniowskiej. Z kolei w 1663 uwikłał się — na skutek wystąpienia sługi swego, Płachty — w sprawę zakończoną przypuszczalnie procesem. Brał udział w rokoszu Lubomirskiego. Ożenił się w 1667 lub 1670, będąc już w starszym wieku. Podczas pospolitego ruszenia 1672 spełniał funkcję dowódcy milicji ziemi krakowskiej. W 1685 wystąpił, rzekomo z powodu doznanych krzywd, przeciwko rodzinie Kąckich. Był dobrym znajomym Wespazjana Kochowskiego i Wacława Potockiego. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Epithalamium albo respons Imci Panu Kochowskiemu Imci Pana Młoszowskiego. Wyd. z rkpsu J. Czubek: Wespazjan z Kochowa Kochowski. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) s. 200 i odb. Kr. 1900 s. 182.

Odpowiedź na W. Kochowskiego: Epithalamium Imci Panu Samborowi Młoszowskiemu na akt weselny w upominku posłane.

OPRACOWANIA

J. Czubek: Wespazjan z Kochowa Kochowski. Studium biograficzne. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 32 (1901) i odb. Kr. 1900 s. 43-48. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 348]. — A. Brückner: Poezja polska w w. siedmnastym. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935 s. 264, 289. — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948.

MOHIŁA PIOTR (1596—1647)

Pseud.: Euzebi Pimin (Pobożny Pasterz?).

Teolog, polemista.

Ur. 21 grudnia 1596 w Mołdawii; syn Symeona, wojewody wołoskiego. Początkowe nauki odebrał w domu rodzicielskim, później kształcił się w Paryżu. Ok. 1617 dostał się na dwór hetmana S. Żółkiewskiego. W 1620 był prawdopodobnie pod Cecorą, a w 1621 walczył pod Chocimiem. W 1625 lub 1627 został czerńcem Ławry Pieczerskiej w Kijowie. W 1627 był archimandrytą w tymże klasztorze. Założył w 1631 kolegium dyzunickie przy Ławrze Pieczerskiej, przekształcone w XVIII w. na akademię. Dwa lata później został mianowany metropolitą kijowskim dyzunickim. W 1640 zwołał sobór do Kijowa, który zatwierdził ułożone przez niego dzieło *Confessio fidei orthodoxae.* Zmarł 1 stycznia 1647.

TWÓRCZOŚĆ

1. Confessio fidei orthodoxae. Amsterdam 1643. Wyd. nast.: pt. Confessio orthodoxae catholicae et apostolicae ecclesiae orientalis (graece et latine). Lipsk 1659 (wg Chodykiewicza: Bukareszt); wyd. A. Malvy, M. Viller. *Orientalia Christiana* t. 10 (1927).

2. Lithos abo kamień z procy prawdy Cerkwie świętej prawosławnej ruskiej. (Kijów) 1644, wyd. Monastyr... Ławry Pieczerskiej. Fragm. ogł. M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1850 s. 369 nn.

Napisane pod pseud. Euzebi Pimin (Pobożny Pasterz?), z powodu książki K. Sakowicza: Epanorthosis.

Podobiznę karty tyt. podaje A. Jabłonowski: Akademia kijowsko-mohilańska. Kr. 1889/1890, między s. 108-109.

3. Zebranie krótkiej nauki o artykułach wiary prawosławnej katolickiej chrześcijańskiej. (Kijów) 1645, wyd. Ławra Pieczerska.

Toż w jęz. ruskim pt. Zobranie korotkoj nauki o artykułach wiery prawosławnokatolickoj christianskoj. Lw. 1646, dr. A. Skolski.

Listy i materiały

List do Jana III. *Przyj. Domowy* t. 6 (1856). Zob. też: *Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia* (1075-1953). T. 1. Rzym 1953.

OPRACOWANIA

Monografia (przestarzała): S. Gołubiew: Kyjewśkyj mytropołyt P. Mohyła i jewo spodwyżnyki. T. 1-2. Kijów 1884-1898. [Rec.: N. I. Pietrow. *Żurnał Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija* 1884 cz. 231; Sulima. *Przegl. Powsz.* 1884 t. 2].

F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — Pietr Mohyła, mitropolit kijewskij. Moskwa 1846. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 369-382. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 1. W-wa 1858 s. 178, 374. — P. Mohyły, mitropolity kijewskogo stichiry i kanony w błagodarnost' za izbawlenije kijewopieczerskiej ławry ot razorienija 1630. *Kijewsk. Jep. Wied.* 1861. — F. M. S. (Sobieszczański): Mohiła (Piotr). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — I. Łewyćki: Unia i P. Mohyła kijewskij mitropolit. Kijów 1875. — R. S.: P. Mohiła mitropolit kijewskij. Kijów 1877. — S. Gołubiew: Zapadno-russkaja cerkow pri mitr. P. Mohile (1633-1646). *Kijewskaja starina* 1897 t. 1-2. — S. Gołubiew: Priskrobnyja stołknowienija P. Mohyły s swoim priedszestwiennikom po mitropolii i kijewo-nikolskimi inokami. *Trudy Kijewskoj Duchownoj Akadiemii* 1897. — I. T. Wikul: Mitropolit P. Mohyła. *Strannik* 1897. — A. Jabłonowski: Akademia kijowsko-mohilańska. Kr. 1889/1890. —

T. Grabowski: Z dziejów literatury unicko-prawosławnej. 1630-1700. Poz. 1922 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow.*

Przyj. Nauk t. 1. — Z. Arbore: Petru Mohilă Mitropolitul Kievului. *Tinerimea Română* (Bukareszt) t. 16. — P. Panaitescu: L'Influence de l'oeuvre de Pierre Mohila, archevèque de Kiev, dans les principautés roumaines. *Mélanges de l'École Roumaine en France* t. 5 (1926) i odb. Paryż 1926. — A. Malvy, M. Viller: Wstęp i wyd.: La Confession orthodoxe de Pierre Moghila, Métropolite de Kiev (1633-1646). *Orientalia Christiana* t. 10 (1927). [Rec.: F. Haase. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 78-79]. — Ion I. Nistor: Problemă ucraineană in lumină istoriei. *Codrul Cosminului Buletinul „Institutulni de Istorie şi Limbă"* (Czerniowce) t. 8 (1933/34), rozdz. 8 pt. Ctitoriile romîneşti în Polonia şi Ucraina. — S. Ciobanu: Din legăturile culturale romano-ucraineane, Joannikie Galeatovschi şi literatură romînescă veche. (Ze związków kulturalnych rumuńsko-ukraińskich. Joannicy Galatowski a literatura rumuńska dawna). Bukareszt 1936-1938 *Academia Română. Memoriile Secţiunii Literare* S. III t. 8 s. 143-232. — A. Martel: La Langue polonaise dans les pays ruthènes, Ukraine et Russie Blanche 1569-1667. Lille 1938 *Travaux et Mémoires de l'Université de Lille* Nouvelle Série: *Droits et Lettres* nr 20. —

J. Bučko: Wstęp do wyd.: *Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia (1075-1953)*. T. 1. Rzym 1953 s. 510. [Rec.: B. O. Unbegaun. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 220]. — A. Wegner: (Art. w): *Revue des Études Byzantines* 1954, 12 s. 144-175. [Rec.: P. Pascal, N. Struve. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 194]. — A. Jobert: L'État polonais, la liberté religieuse et l'église orthodoxe au XVII siécle. *Revue d'Histoire Politique et Constitutionelle* 1955 nr 19/20. [Rec.: K. Górski. *Nasza Przeszłość* 1957 t. 6]. — A. Wegner: Les Influences du rituel de Paul V sur le Trebnik de Pierre Moghila. *Mélanges en l'honneur de Monseigneur Michel Andrieu.* Strasburg 1956 Volume hors-série de la *Revue des Sciences Religieuses.* [Rec.: A. D'Haenens. *Revue d'Histoire Ecclésiastique* 1959 nr 213 s. 903]. — M. Krynicka, M. Wierzbicki: Octaviano Mancini, architekt w służbie metropolity P. Mohyły. *Rozpr. i Spr. Muzeum Nar. w Kr.* t. 5 (1959).

MORAWICKI STANISŁAW ze SZCZODRKOWIC (pierwsza połowa XVI w.)

Polemista antyreformacyjny.

Był synem Jana, szlachcica herbu Topór. Od 1534 studiował w Akademii Krakowskiej. W 1549 nazwał się „służebnikiem" Andrzeja Tęczyńskiego, wojewody lubelskiego, i podał, iż na jego koszt kształcił się swego czasu w Krasnymstawie. Wg S. Estreichera oczytanie w dziełach kościelnych wskazuje, że był raczej duchownym. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Rozmowa nowa niektorego Pielgrzyma z Gospodarzem o niektorych cerymoniach kościelnych, jako o pogrzebie, o krzyżu, o Salve, o czyścu, o świecach, o karach i inszych pompach. Przeciw luteryjanom i inszym przeciwnikom wiary krześcijańskiej. Wszelkiemu człowiekowi ku wiedzeniu potrzebna i pożyteczna. (Kr.) 1549 (dr. H. Wietor). Przedr. Z. Celichowski. Kr. 1900 *BPP* nr 37.

Unikat Bibl. Kórn.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — Z. Celichowski: Wstęp i wyd.: Rozmowa... Kr. 1900 *BPP* nr 37. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1901; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 1 (1902)]. — J. Fijałek: [A. Brückner: Literatura... T. 2. W-wa 1903. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 673 przyp. — W. Hahn: Literatura dramatyczna w Polsce XVI wieku. Lw. 1906. — T. Grabowski: Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce XVI wieku. 1536-1612. Kr. 1913. — T. Grabowski: Literatura luterska w Polsce wieku XVI. 1530-1630. Poz. 1920. — S. Czernik: Pięć wieków doli chłopskiej w literaturze XII-XVI w. Materiały i szkice. W-wa 1953. — J. Krzyżanowski: Mikołaja Reja „Krótka rozprawa" na tle swoich czasów. W-wa 1954 s. 192-193; przedr. w książce: W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce. W-wa 1958 s. 308. — M. Rękas: Obrońcy chłopów w dobie polskiego Odrodzenia. W-wa 1954 s. 137-138. — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959.

MOROLSKI JAN DOMINIK (pierwsza połowa XVII w.)

Wierszopis.

Ożenił się z Zofią Kłossowską. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Pamiątka śmierci małżonki Jana Dominika Morolskiego... przez niego samego uczyniona. Kr. 1628, dr. F. Cezary. Fragm. podał K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty uniwersyteckie. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 68-72.

Epigramaty, nagrobki i treny wzorowane na J. Kochanowskim.

OPRACOWANIA

K. Brodziński: Literatura polska, jw. Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 68--72. — Felicyan (F. Faleński): Treny J. Kochanowskiego studiami i przypisami objaśnione. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 1 i odb. W-wa 1867. — A. Bełcikowski: Okruchy literackie. *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2, przedr. w książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886 s. 214-217.

MORSZTYN JAN ANDRZEJ (ok. 1620—1693)

Nazwisko przybrane: De Châteauvillain.

Pseud.: Stefan Wydżga.

Poeta, tłumacz.

Ur. ok. 1620 w Sandomierskiem. Pisał się z Raciborska. Był synem późniejszego podczaszego sandomierskiego Andrzeja i Jadwigi Pobiedzińskiej. Pochodził z rodziny odznaczającej się zamiłowaniami i zdolnościami literackimi. Prawdopodobnie początkowo był arianinem. Ok. 1638 wraz z krewnym Stanisławem wyjechał na studia w jednym z uniwersytetów niderlandzkich; możliwe, że tam opiekował się nim Krzysztof Arciszewski, wuj Stanisława. Zwiedził Niemcy, Belgię, Francję i Włochy. Po powrocie do kraju przebywał na dworze Tęczyńskich i Opalińskich w Rytwianach w Sandomierskiem, w środowisku o wysokiej kulturze umysłowej i artystycznej. Karierę polityczną rozpoczął w 1645 jako uczestnik w poselstwie Krzysztofa Opalińskiego po Marię Ludwikę Mantuańską do Paryża, po czym związał się blisko z nową królową i z czasem stał się jednym z przywódców stronnictwa francuskiego w Polsce. Ok. 1649 został stolnikiem sandomierskim, w 1653 był posłem na sejm w Brześciu. W następnym roku posłował do Szwecji i przebywał w Sztokholmie sześć miesięcy (w Polsce był w maju 1655). W 1656 odbył poselstwo do Wiednia i Frankfurtu. W 1659 ożenił się z damą dworu królowej, Katarzyną Gordon de Huntiley. W 1660 był referendarzem wielkim koronnym i jako jeden z przedstawicieli Polski podpisał traktat oliwski. Będąc od 1668 podskarbim wielkim koronnym zebrał dla siebie olbrzymie kapitały. Po abdykacji Jana Kazimierza na czele stronnictwa francuskiego popierał wybór księcia Condé, a za panowania Michała Wiśniowieckiego i Jana Sobieskiego kierował intrygami i spiskami na rzecz Francji. Związek z Francją wzmacniały odprawiane w 1667 i 1679-1680 poselstwa do Ludwika XIV, od którego pobierał pensję, a w 1680 otrzymał godność jego sekretarza; dwa lata wcześniej przyjął poddaństwo francuskie. Oskarżony przez króla przed sejmem o zdradę stanu, uszedł we wrześniu 1683 z Polski i osiadł na stałe w swych dobrach Châteauvillain w Szampanii, jako hrabia de Châteauvillain. Twórczość poetycką rozwijał głównie w 1637-1661, wzorując się w niej na G. B. Marinie i marinistach. Przyjaźnił się z dworzaninem królewskim i poetą Janem Grotkowskim, żył w bliskich stosunkach z Łukaszem Opalińskim i Stanisławem Herakliuszem Lubomirskim. Zmarł 8 stycznia 1693.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa na sejmiku w Opatowie 13 września 1646. Ogł. K. Szajnocha: Dwa lata dziejów naszych. T. 1. Lw. 1865; toż przedr. w: Dzieła. T. 9. W-wa 1877; toż wyd. osob. W-wa 1900.

2. **Kanikuła** albo psia gwiazda. (Zbiór liryków miłosnych). Powst. 1647. Wyd. (z nie znanego dziś rkpsu, z opuszczeniami i skreśleniami, mylnie jako utwory Zbigniewa Morsztyna) J. Komierowski: Poezje Zbigniewa Morsztyna. Poz. 1844. (Uzupełnienia zob. poz. 3).

3. **Lutnia.** (Zbiór liryków w 2 księgach — ok. 200 utworów). Powst. 1661. Wyd. (niekompletnie i z błędami) W. Seredyński: A. Morsztyna nie wydane poezje. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 2 (1875) i odb. (Tu także częściowe uzup. poz. 2).
Rkps Ossol. nr 599/I.

P r z e k ł a d y

1. T. Tasso: Amintas. (Wg S. Windakiewicza powst. znacznie przed przekł. Psyche). Wyd. F. K. Nowakowski pt. Amyntas, komedia pasterska, przełożona na język ojczysty przez nieznajomego autora. Berlin 1840. (Estr. mylnie odnotował jako utwór Zbigniewa Morsztyna). Przedr. J. Lewański: Dramaty staropolskie. Antologia. T. 5. W-wa 1963.

2. Psyche z Lucjana, Apulejusza, Marina• Powst. przypuszczalnie przed 1661, później przerabiany. Wyd. w: J. A. i S. Morsztynowie: Psyche... Cid albo Roderik... Hippolit... Andromacha... B. m. r. (między 1696 a 1698; wg Estr. po 1704). Wyd. nast.: Lipsk (w rzeczywistości: Supraśl) 1752 (ed. identyczna z pierwszą, z dobitymi dwoma ark.); pt. Komedie albo tragedie Hippolita i Roderyka z Andromachą wielce ciekawie opisane. Lipsk 1756. Fragm. przedr. J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953.

Poemat w oktawach, przeróbka czwartej pieśni „L'Adone" G. B. Marina, z fragm. z Apulejusza i wstawkami oryginalnymi; Lucjan mylnie wymieniony.

3. P. Corneille: Cid albo Roderik, comedia hiszpańska z francuskiego języka przetłumaczona, która w zamku warszawskim reprezentowana była na sejmie r. 1661. (W rzeczywistości: 1662). Przekł. powst. ok. 1660. Wyd. (wraz z dod. prologiem) w: J. A. i S. Morsztynowie: Psyche..., jw. poz. 2. Wyd. nast.: wyd. kryt. W. Folkierski. Kr. 1921 *BN* II, 8; toż wyd. 2 Kr. 1927; Poz. 1947; wyd. M. Brahmer. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 63; toż wyd. 2 Kr. 1949; fragm. przedr. J. Kreczmar, J. Saloni: Drogi i rozdroża. Cz. 1: Z dziejów literatury i kultury staropolskiej. Wypisy. T. 2. W-wa 1948; wyd. M. Brahmer w: P. Corneille: Cyd... Trzy przekłady: A. Morsztyn, L. Osiński, St. Wyspiański. W-wa 1954.

A. Morsztyn przekładał, przerabiał i włączał do swoich zbiorów także pojedyncze utwory Horacego, Marcjalisa, C. Marota, G. B. Marina, P. Ronsarda, M. Voiture'a i in.

W y d a n i a z b i o r o w e

1. Poezje oryginalne i tłumaczone. Wyd. P. Chmielowski. W-wa 1883 *Bibl. Najcelniejszych Utworów Lit. Europejskiej.*

Tu: Kanikuła; Lutnia; Wiersze okolicznościowe; Pieśni religijne; Heroglifiki i emblemata miłosne; Fragmenta; Psyche; Cyd; Amyntas; Balet królewski. — Dod.: Poezje współczesnych.

2. Poezje. Wybór zestawił... A. Strzelecki. W-wa 1909 *Książka dla Wszystkich* nr 448.

3. (151 utworów, w tym 33 przedtem nie znane). W zbiorze: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 1. Wyd. A. Brückner. Lw. 1910.

4. Wybór poezji. Oprac. S. Furmanik. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 14.

5. Wybór poezji. Oprac. J. Dürr-Durski. W-wa 1949; wyd. 2 zmienione: W-wa 1952 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 49.

Ed. 1949 zawiera: „Coś rozdał między przyjaciele..."; wybór z „Kanikuły"; wybór z „Lutni"; Pieśni; „Gdy cięższa lutnia w powagę nastroi..." — tu m. in. Pokuta w kwartanie; Wiersze ze „Świńskiej plebaniej"; Nagrobek J. P. Otwinowskiemu — z 1638, z tekstem znacznie pełniejszym od wcześniej ogłoszonych. — Utwory uzupełnione: Na zapłonienie; Na włosy; Na brodę; Słup biczowania; Nie obiecany kąsek; Do wiarołomnej; Nowe ziele. — Ponad 50 utworów wyd. po raz pierwszy.

Rkpsy: Arch. Akt Dawnych w W-wie, Arch. Radziwiłłowskie nr VI 109; rkps własny wydawcy.

6. Wybór poezji. Oprac. M. Bokszczanin. W-wa 1963.

Pojedyncze wiersze i wybory ogł. i przedr. m. in.: H. Kownacki. *Rozmaitości* Dod. do: *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1826 nr 37, 42. — Wyjątek z rękopisma „Lutnia".... *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1830 z. 3 s. 105-111. — *Panorama Lit. Krajowej i Zagranicznej* 1836 z. 3 s. 67-70. — *Bibl. Warsz.* 1841 t. 1 s. 139-143. — *Złota przędza.* T. 4. W-wa 1887. — S. Windakiewicz: Akta Rzeczypospolitej Babińskiej. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 8 (1895) i odb. Kr. 1894; toż przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955. — W. Folkierski: Sonet polski. Wybór tekstów. W-wa 1925 *BN* I, 82. — W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Antologia liryki polskiej. Lw. 1930; toż wyd.

2 zmienione i rozszerzone. Londyn 1954; toż wyd. 3 W-wa 1958. — J. Tuwim: Polski słownik pijacki i antologia bachiczna. W-wa 1935. — J.Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957 (podana wśród anonimowych fraszka ,,Na Lewusia pieska" jest także pióra A. Morsztyna). — M. Grydzewski: Wiersze polskie wybrane. Antologia poezji od Bogurodzicy do chwili obecnej. Londyn 1947. — J. Nowak-Dłużewski: Poezja Związku Święconego i rokoszu Lubomirskiego. Wr. 1953. — R. Wasita: Kocha, lubi, szanuje... Wybór polskich wierszy miłosnych. W-wa 1956. — S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958.

Przekł. ang. jednego wiersza pt. To his mistress (inc.: Your sweet eyes are not eyes...) ogł. W. Kirkconnel. *The Slavonic Review* 1935 nr 40 s. 2.

Przekł. ros. wyboru utworów zob.: *Polskaja poezija*. Oprac. M. Żiwow i B. Stachiejew. Moskwa 1963.

Rkpsy z utworami J. A. Morsztyna wymienia W. Weintraub: Andrzej Morsztyn i jego wydawcy. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb.

Listy i materiały

1. List do nieznanego, dat. ,,z obozu" 4 grudnia 1653. Wyd. w: J. Michałowski: Księga pamiętnicza. Wyd. A. Z. Helcel. Kr. 1864.

2. Listy do Jana Kazimierza. Rkpsy w Riksarkivet w Sztokholmie.

Wiad. podaje A. Mączak: Wyniki poszukiwań źródłowych dotyczących wojny polsko-szwedzkiej 1655-1660, dokonanych w Szwecji 1955. *Przegl. Hist.* 1956 z. 1 s. 129.

3. Pięćdziesiąt listów z 1654-1681 do Bogusława Radziwiłła i in. Nie wyd. Autografy w Arch. Głównym Akt Dawnych, Oddział w Wilanowie; Arch. Ordynacji Nieświeskiej teka 218, kop. 10036.

4. Do Chrystiana, księcia lignickiego, dat. z dworu królewskiego 19 sierpnia 1660. Ogł. A. Mosbach: Wiadomości do dziejów polskich z archiwum prowincji szląskiej. Wr. 1860 s. 351.

5. Do Stefana Bidzińskiego, dat. w Radoszycach 3 grudnia 1667; do Krzysztofa Grzymułtowskiego, kasztelana poznańskiego, dat. w W-wie 27 stycznia 1670. Wyd. F. Kluczycki: Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego. T. 1 cz. 1. Kr. 1880 *Acta Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia* t. 2 s. 306-307 nr 111; t. 1 cz. 2. Kr. 1880 *Acta Historica*..., jw., Wstęp s. VI-VII.

6. Dziesięć listów z 1679-1682. Ogł. E. Deiches (Łuniński): Koniec Morstina. Dod. *Świat* 1893-1894 i odb. Kr. 1894.

7. Kilkadziesiąt listów lub wyciągów z korespondencji (franc.) z 1682-1683 (m. in. do kardynała Bonzy, Caillèresa, biskupa Jansona, Hieronima Lubomirskiego (?), Ludwika XIV, de Vittry'ego). Wyd. A. Z. Helcel: Listy Jana Sobieskiego... *Bibl. Ordynacji Myszkowskiej* 1860.

8. Do Franciszka Plaskowskiego, podczaszego trembowelskiego, dat. z Paryża 12 stycznia 1685. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

9. Roboracje królewskie kontraktu małżeńskiego i dożywocia z Katarzyną Gordon, dat. z Gdańska 4 grudnia 1656. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 8.

10. Pokwitowania pieniężne z 1656-1668. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 8 (z podobiznami podpisu).

11. Przywileje i nominacje z 1658-1668. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 8.

12. Pismo królewskie do Ludwika XIV uwierzytelniające godność poselską A. Morsztyna, dat. z Warszawy w styczniu 1667. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 8.

13. Kwity i asygnacje podskarbiowskie z 1677-1678. Ogł. F. Pułaski: Źródła do poselstwa Jana Gnińskiego. W-wa 1907 *Bibl. Ordynacji Krasińskich. Muz. K. Świdzińskiego* t. 20-22.

14. Instrukcja królewska w sprawie poselstwa do Ludwika XIV, dat. z Grodna 1679. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 8.

15. Dokument nominacji na sekretarza królewskiego przez Ludwika XIV, dat. z Saint-Germain 17 stycznia 1680. Ogł. E. Porębowicz: Notatki do biografii J. A. Morsztyna. *Kwart. Hist.* 1894.

16. Konspekt (?) odpowiedzi na zarzuty czynione A. Morsztynowi jako podskarbiemu i stronnikowi Francji. Powst. z pocz. 1681. Nie podpisany. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 8.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Wiersze: Kształt panny, Apophtegma, Gadka. Zob.: Wybór poezji. Oprac. J. Dürr-Durski, jw. Wyd. zbior. poz. 5 s. 112-113, 177-178, 185-186.

2. Zob.: Otwinowski Walerian, Utwory o autorstwie niepewnym.

Utwory mylnie przypisywane J. A. Morsztynowi

1. Heroglifiki i emblemata miłosne. Wyd. W. Seredyński: A. Morsztyna nie wyda-

ne poezje. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 2 (1875) i odb. Toż zob. Wyd. zbior. poz. 1.

2. Pokuta w kwartanie r. 1678.

Wg ustaleń R. Pollaka jest utworem S. H. Lubomirskiego.

OPRACOWANIA

K. Słotwiński: Uwagi krytyczne nad wyjątkiem z rękopisma: Lutnia J. P. A. z Raciborska Morsztyna. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1831 z. 1. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — A. Małecki: Jan Andrzej Morsztyn... i jego imiennicy. *Pismo zbior.* Wyd. J. Ohryzko. T. 1. Petersb. 1859; przedr. w książce: Z dziejów i literatury. Lw. 1896. — K. Mecherzyński: O poezjach Hieronima Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 2.— L. Siemieński: Jan Jędrzej Morsztyn, w. podskarbi koronny. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 80-81; toż w książce: Portrety literackie. Poz. 1865; przedr.: Dzieła. T. 3. W-wa 1881. — A. Bełcikowski: A. Morsztyn, poeta romantyczny XVII w. *Tyg. Ilustr.* 1871 nr 192-193; przedr. w książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — W. Seredyński: A. Morsztyna nie wydane poezje. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 2 (1875). — W. Nehring: ,,Psyche'' A. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1876 t. 2; przedr. w książce: Studia literackie. Poz. 1884. — T. Świderski: Jędrzej Morsztyn. *Przew. Nauk. i Lit.* 1878. — W. Przyborowski: Niewieście ideały poetów polskich. W-wa 1881. — S. Tarnowski: Rzeczpospolita Babińska. *Przegl. Pol.* 1882 t. 64 s. 191--193; toż *Słowo* 1882 nr 114-121. — P. Chmielowski: Wstęp pt. Andrzej Morsztyn, i wyd.: Poezje... W-wa 1883. [Rec.: *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2 s. 158]. — A. Sienicki: Przyczynek do biografii A. Morsztyna. *Ateneum* 1889 t. 3. — W. Czermak: Szczegół o A. Morsztynie. *Przegl. Lit.* (dod. do *Kraju*) 1890 nr 6. — R. Zawiliński: Notatka do biografii J. A. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1893 t. 1. [Rec.: E. Porębowicz. *Kwart. Hist.* 1894]. — E. Deiches (Łuniński): Koniec Morstina. *Świat* 1893-1894 i odb. Kr. 1894. [Rec.: E. Porębowicz. *Kwart. Hist.* 1894; *. *Przegl. Powsz.* 1894 t. 3; *Kraj* 1894 nr 9]. — E. Porębowicz: Notatki do biografii J. A. Morsztyna. *Kwart. Hist.* 1894. —

E. Porębowicz: A. Morsztyn, przedstawiciel baroku w poezji polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 21 (1894) i odb. Kr. 1893. [Rec.: L. M. Dziama. *Przegl. Powsz.* 1894 t. 3; C. Jankowski. *Gaz. Pol.* 1894 nr 38; S. W. *Przegl. Pol.* 1894 t. 111; P. Chmielowski. *Ateneum* 1895 t. 1]. — K. Kaszewski: Poeta barokowy. *Bibl. Warsz.* 1894 t. 2. — M. Sokołowski: Źródła do historii sztuki w Polsce w XVII i pierwszej połowie XVIII wieku. *Spr. Komisji do Badania Hist. Sztuki w Polsce* t. 5 (1896) s. 138 i odb. Kr. 1893.— S. Krzyżanowski: Morsztynowie w XV w. *Roczn. Kr.* t. 1 (1898). — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901. — Katalog rękopisów Podhoreckich. *Nasz Kraj* 1906 nr 16. — A. Siedlecki: Metamorfozy Cyda. *Czas* 1907 nr 246. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — E. Łuniński: Przed wyprawą wiedeńską. Studium historyczne. W-wa 1905 *Książka dla Wszystkich* nr 289. — A. Strzelecki: A. Morsztyn i jego twórczość poetycka. Wstęp do wyd.: Poezje. W-wa 1909 *Książka dla Wszystkich* nr 448. — A. Mansuy: André Morsztyn et Marysieńka. W książce: Le Monde slave et les classiques français au XVIe et XVIIe siècles. Paryż 1912. — S. Łempicki: J. A. Morsztyn, poeta baroku. *Kronika Powsz.* 1913 nr 37. — S. Windakiewicz: Około przedstawienia ,,Cyda'' 1661 r. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). — W. Folkierski: Cyd Kornela w Polsce. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 57 (1919). [Rec.: W. Hahn. *Kwart. Hist.* 1922]. — W. Folkierski: Wstęp i wyd.: Cyd. Kr. 1921 *BN* II, 8; wyd. 2 Kr. 1927. [Rec.: I. Chrzanowski. *Przegl. Warsz.* 1921 nr 1; W. Hahn. *Słowo Pol.* 1921 nr 376; T. Sinko. *Czas* 1921 nr 152]. — W. Borowy: Wisła w poezji polskiej. *Monografia Wisły*. B. m. 1922 i odb.; przedr. w książce: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 249. — M. Brahmer: Petrarkizm w poezji polskiej XVI wieku. Kr. 1927 *Prace Hist.-Lit.* nr 27. — S. Dobrzycki: Trzy okresy literatury barokowej. *Polska, jej dzieje i kultura*. T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 11. — R. Pollak: Rękopis Biblioteki Kórnickiej nr 488. *Pam. Lit.* R. 27 (1930). — Ł. Kurdybacha: Rzeczpospolita Babińska. *Gaz. Lw.* 1931 nr 136. — Z. Leśnodorski: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* nr 43. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles. 1. Jusqu'à la grande révolution. Paryż 1933. [Rec.: M. Brahmer. *Przegl. Współcz.* 1933 t. 44 s. 131]. — J. Starzyński: Wilanów. W-wa 1933. — W. Weintraub: A. Morsztyn i jego wydawcy. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) i odb.; por. *Spr. PAU* 1934 nr 2. — A. Jachymczyk: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow.*

Nauk. we Lw. t. 15 (1935) s. 172. — W. OGRODZIŃSKI: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Kr. 1935 i odb. s. 34-36. — S. KOT: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej".* W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — S. WINDAKIEWICZ: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — M. BRAHMER: Z dziejów włosko-polskich stosunków kulturalnych. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* t. 5. — W. WEINTRAUB: Les Débuts de l'influence de Racine en Pologne. *Revue de Littérature Comparée* t. 19 (1939). — A. BRONARSKI: L'Italie et la Pologne au cours des siècles. Lozanna 1945 *Collection „Culture Européenne". Échanges Intraeuropéens* nr 2. — S. FURMANIK: Wstęp do wyd.: Wybór poezji. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 14. — T. MIKULSKI: Literatura polska w autografach. Wr. 1947 s. 18. — M. BRAHMER: Wstęp do wyd.: Cyd. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 63; wyd. 2 Kr. 1949. — J. DÜRR-DURSKI: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — J. DÜRR-DURSKI: Wstęp i wyd.: Wybór poezji. W-wa 1949 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* nr 49; wyd. 2 zmienione. W-wa 1952. [Rec.: J. ZIOMEK. *Zeszyty Wr.* 1950; C. HERNAS. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 696-697; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; D. TSCHIŻEWSKIJ: Die slawistische Barockforschung. *Die Welt d. Slaven* 1956 z. 3].— Z. REWSKI: U genezy rozplanowania placu Saskiego w Warszawie. *Biuletyn Hist. Sztuki i Kultury* 1949 nr 1/2. — T. MAŃKOWSKI: Malarstwo na dworze Jana III. *Biuletyn Hist. Sztuki* 1950 nr 1/4 s. 244. — K. BUDZYK, J. DÜRR-DURSKI: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej.* W-wa 1951 s. 144. — Z. LIBISZOWSKA: Z dziejów francuskich wpływów literackich w Polsce w XVII w. *Prace Polonistyczne* S. IX (1951). — R. PRZEZDZIECKI: Diplomatic Ventures and Adventures. Some Experiences of British Envoys at the Court of Poland. Londyn 1953. — Z. BOBROWSKI: Analiza przemian Ogrodu Saskiego. *Prace Instytutu Urbanistyki i Architektury* 1954 z. 2 s. 15 i in. — M. BRAHMER: Wstęp i wyd.: P. Corneille: Cyd... Trzy przekłady... W-wa 1954. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 32 (1955) s. 271]. — C. BACKVIS: Some Characteristics of Polish Baroque Poetry. *Oxford Slavonic Papers* t. 6 (1955). — S. KOT: Nationum proprietates. Tamże. — R. POLLAK: Tasso w Polsce. *Kwart. Neofilol.* 1955 z. 1/4; por. R. POLLAK: Il Tasso in Polonia. *Torquato Tasso.* Mediolan 1957. — F. ŚMIEJA: Morsztyn and Martial: a Note. *The Slavonic Review* t. 33 (1955) nr 81. [Rec.: C. BACKVIS. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 288]. — D. ČYŽEVSKIJ: Neue Lesefrüchte. 2. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 25 (1956). [Rec.: A. VAILLANT. *Revue des Études Slaves* t. 34 (1957) s. 370]. — A. KERSTEN: Chłopi polscy w walce z najazdem szwedzkim 1655-1656. W-wa 1958. — J. WOLIŃSKI: Konwokacja 1674 r. a wojna polsko-turecka. *Księga pam. 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.* W-wa 1958.

MORSZTYN HIERONIM (JAROSZ) (ur. ok. 1580)

Wierszopis, autor powieści, tłumacz.

Ur. w 1581 z ojca Floriana, bachmistrza wielickiego, arianina, i matki Zuzanny, córki Jana a siostry stryjecznej Olbrychta Łaskiego, wojewody sieradzkiego (wg M. Dynowskiej; wg J. K. Gieysztora ur. ok. 1580 w Krakowie — syn Jerzego, bachmistrza krakowskiego, prawdopodobnie już katolika, i matki Zuzanny, córki Olbrychta Łaskiego). Był jednym z młodszych synów. Utraciwszy wcześnie rodziców, wychowany został przez wuja, Samuela Łaskiego, sekretarza królewskiego. Pisał się z Raciborska. Ukończył szkoły u jezuitów w Braniewie, gdzie przebywał przez trzy lata. Zapewne prowadził żywot dworski i ziemiański. Przebywał w różnych ziemiach Rzeczypospolitej: na dworze wojewody łęczyckiego, w Lublinie, Wilnie. Ożenił się z bliżej nie znaną Zofią. Przyjaźnił się z Janem Gostomskim, również wierszopisem. Zmarł przed 1645, wg M. Dynowskiej w 1623.

Uwaga: Dawniejsi badacze za K. Niesieckim uważali H. Morsztyna za: stolnika bielskiego (A. Małecki, K. Mecherzyński, K. Estreicher), kanonika krakowskiego (J. Rzepecki, W. Nehring). Prawdopodobnie byli to inni przedstawiciele tegoż imienia i nazwiska. Nie wiadomo na pewno, czy ten sam Hieronim Morsztyn jest autorem wszystkich przypisywanych mu imiennie utworów.

TWÓRCZOŚĆ

1. Theses filozofskie. Nieznane. (Za G. Korbutem).

2. Zwierciadło statecznego i szalonego młodzieńca. (Tytuł odtworzony przez J. K. Gieysztora). Wyd. z początkiem XVII w., wg J. K. Gieysztora w 1599--1603. Wierszowaną dedykację do Samuela Łaskiego przedr. J. K. Gieysztor: Dział antykwarski. Nr 15: Katalog oddzielnych tomów, tytułów i kart dzieł dawnych i wyczerpanych. W-wa 1896.

3. Światowa rozkosz. (Kr.) 1606 (ed. nieznana; dedykacja edycji późniejszych dat. 1606). Wyd. nast.: wyd. anonimowe Poz. 1622, dr. J. Rossowski; b. m. 1624; b. m. 1624 (u G. Korbuta: 1625), z przydaniem: Fortuna polska dzisiejsza; b. m. 1626 (ed. niepewna); (Kr.) 1630 (Estr.: b. m.); przedr. J. I. Kraszewski: Pomniki do historii obyczajów w Polsce z XVI i XVII w. W-wa 1843; fragm. przedr. S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej”*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937 s. 48-51.

4. Antypasty małżeńskie. Kr. 1650, dr. F. Cezary (ed. anonimowa. Wg G. Korbuta wyd. może J. K. Dachnowski — zob.). Wyd. nast.: Kr. 1689; Kr. 1703; Kr. 1719; Kr. 1736; pt. Historie ucieszne o zacnej królewnie ze wschodnich krajów Banialuce... z przydatkami... B. m. 1752; b. tyt., wyd. XVIII w.

Zawartość:

a. Historia ucieszna o zacnej królewnie Banialuce. Wyd. osob. przed 1650; toż b. m. 1752; fragm. przedr.: H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820 s. 308-311; A. Waga przy wyd.: M. Cygański: Myślistwo ptasze. W-wa 1842 s. 282-289; W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII w. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955.

Powieść wierszem. Wg B. Gubrynowicza jest prawdopodobnie przeróbką noweli włoskiej opartej na ogólnoeuropejskim wątku baśniowym. Zob. też J. Krzyżanowski: H. Morsztyna „Banialuka”. *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1935.

b. Historia o Galezjusie, synu Demokryta, i Filidzie, córce Aristidesa, szlachty cypryjskiego królestwa. Przedr. T. Kruszewska: Historie świeże i niezwyczajne. W-wa 1961.

Powieść prozą. Jest przeróbką części pierwszej noweli V, 1 „Dekameronu” G. Boccaccia wg wersji łac. Filipa Beroalda. Przerobiona wierszem przez S. S. Szemiota (zob.).

c. O Przemysławie, książęciu Oświęcimskim, i o Cecyliej, małżonki jego, dziwnej stateczności. Przedr.: L. Siemieński: Mozaika. Powiastki i obrazki. Kr. 1853; toż przedr. w książce: Dzieła. W-wa 1882. (Tu mylnie jako utwór L. Siemieńskiego). Przedr. T. Kruszewska, jw. poz. b.

Powieść prozą; przeróbka noweli o Gryzeldzie Boccaccia oparta na przekł. łac. F. Petrarki. Przerobił ją T. Nargielewicz (zob.) i S. S. Szemiot (zob.). Uwaga: Wg T. Kruszewskiej (1961) przypisywanie Antypastów Hieronimowi Morsztynowi jest nieprzekonywające.

5. Philomachia abo afektów gorącej miłości wyrażenie. W-wa 1655, dr. wdowa i dziedzice P. Elerta. (Wg G. Korbuta wydawcą był J. K. Dachnowski, autor wierszy do czytelnika, wymienionych przez Estr. przy opisie ed. Philomachii z 1689). Wyd. nast.: W-wa 1685; W-wa 1689; pt. Historie b. piękne, wyrażające w sobie afekty szczerej i serdecznej miłości. Kr. 1705.

Zawartość:

a. Alfonsa książęcia, więźnia aragońskiego, i Orystelle krolewny kreteńskiej miłość śmiercią okrutną zapieczętowana.

Źródła noweli, wg B. Gubrynowicza, nieznane.

b. Żałosny koniec dwojga ludzi kochających się w sobie, Zygismundy i Gwizdarda.

Przekł. noweli IV, 1 „Dekameronu” Boccaccia z wersji łac. Leonarda Bruni z Arezzo Aretina.

c. Historia barzo piękna o Talezie krolewiczu lidyjskim a o Perepodzie krolewnie aragońskiej.

Źródła noweli, wg B. Gubrynowicza, nieznane.

6. Summarius wierszów Morsztyna, niegdy poety polskiego, przepisany. Rkps bibl. hr. Michałowskich — depozyt M. nr 7 Bibl. AU w Kr., obecna sygn. PAN 2251 I t. 7 (wg M. Dynowskiej jest kopią tekstu wcześniejszego). Poszczególne utwory w całości i fragm. ogł.: K. Mecherzyński: O poezjach H. Morsztyna... *Bibl. Warsz.* 1859 t. 2; M. Dynowska: Hieronim Morsztyn i jego rękopiśmienna spuścizna. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); R. 10 (1911).

Podobiznę rkpsu podał J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1939 s. 248; toż wyd. 2 W-wa 1953.

Zob. też: Przekłady; Utwór o autorstwie niepewnym.

Odpisy Summariusza rkpsy Bibl. PAN w Kr. nr 1273, 1274. Część wierszy Summariusza odpisana pt. Fraszkorytmy albo zabawy pokojowe z ksiąg pewnego autora wyjęte... Rkps Jana Smolika Bibl. Raczyńskich w Poz. nr 606; kopia tamże rkps nr 315.

7. Wiersze w: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 1-2. Wyd. A. Brück-

ner. Lw. 1910-1911. (Spośród Wierszy zbieranej drużyny, zamieszczonych w Wirydarzu, M. Dynowska przypisuje H. Morsztynowi utwory znane z Summariusza oraz niektóre oznaczone jako wiersze D. Naborowskiego).

Utwory drobne wyd. też: S. Kot: Urok wsi..., jw. poz. 3; J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957; por. *Wiad. Lit.* 1936 nr 45.

Wiad. o innych dziełach w rkpsie zob.: A. Brückner: Bericht über... Reise 1889-1890. *Sitzungsberichte d. Königlich Preussischen Akademie d. Wissenschaften zu Berlin* t. 51 (1890) i odb. (nie wymienia tytułów); J. Rzepecki: Muza domowa... Poz. 1884 s. 2-3 (tu fragm. wierszy z rkpsów Bibl. Publ. w Petersb.); J. Krzyżanowski: [G. Korbut: Literatura polska. Wyd. 2. T. 1. W-wa 1929. Rec.]. *Ruch Lit.* 1931.

Przekłady

1. Przekłady i przeróbki z Auzoniusza, Horacego, Owidiusza, Petroniusza, Sannazara, Teokryta i in. Zob. Summariusz, jw. Twórczość poz. 6.

2. Zob. Antypasty małżeńskie..., jw. Twórczość poz. 4; Philomachia..., jw. Twórczość poz. 5.

Utwór o autorstwie niepewnym

Kondycja szlachecka. (Wiersz). Powst. ok. 1600. Wyd.: F. K. Nowakowski: Iocoseria. Berlin 1840; toż wyd. nast. Berlin 1849; W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 178; K. Mecherzyński, jw. Twórczość poz. 6 s. 624-625 (fragm.); wyd. K. J. Turowski w: A. i P. Zbylitowscy: Niektóre poezje. Kr. 1860 *Bibl. Pol.* z. 14-15; R. Abicht: Życiorys A. Zbylitowskiego. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 10 (1904) i odb.; A. Brückner, jw. Twórczość poz. 7, t. 1. Lw. 1910 s. 168-170; S. Kot, jw. Twórczość poz. 3.

Autorstwo H. Morsztyna wg K. Mecherzyńskiego, K. Szajnochy, M. Dynowskiej i S. Kota; W. A. Maciejowski przypisywał utwór A. Zbylitowskiemu, A. Brückner — J. Szlichtyngowi lub J. Smolikowi.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1-2. Kr. 1820. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 133-135, 202-203, 225. — A. Małecki: Jan Andrzej Morsztyn, poeta polski XVII wieku, i jego imiennicy. *Pismo zbior.* Wyd. J. Ohryzko. T. 1. Petersb. 1859; przedr. w książce: Z dziejów i literatury. Lw. 1896. — K. Mecherzyński: O poezjach H. Morsztyna zachowanych w rękopismie i dotąd nie wydanych. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 2. — W. Chomętowski: Kilka słów o dawnym romansie. *Kronika Rodz.* 1869. — J. Rzepecki: Muza domowa, czyli nie znane dotąd poezje Zbigniewa Morsztyna. Poz. 1884. — J. Rzepecki: O nie znanych dotąd poezjach Zbigniewa Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 1-2. — A. Bełcikowski: Słów kilka o najdawniejszym romansopisarstwie polskim. W książce: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — E. Porębowicz: (Źródła starego romansu polskiego). *Spr. AU Wydz. Filol.* 1892 s. 37. — E. Porębowicz: Andrzej Morsztyn, przedstawiciel baroku w poezji polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 21 (1894) s. 232 i odb. Kr. 1893.— J. K. Gieysztor: Dział antykwarski. Nr 15: Katalog oddzielnych tomów, tytułów i kart dzieł dawnych i wyczerpanych. W-wa 1896. — W. Nehring: Ueber Aberglauben... in Oberschlesien. *Mitteilungen d. Schlesischen Gesellschaft f. Volkskunde* 1896 t. 1. — A. Brückner: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — A. Brückner: Dawne powieści i romanse polskie. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 2. — S. Węckowski: Die romanischen Einflüsse in der polnischen Literatur. Poz. 1901 s. 69-78. — K. Jarecki: H. Morsztyna „Światowa rozkosz" a „Roksolanki" Sz. Zimorowicza. *Pam. Lit.* R. 4 (1905). — M. Dynowska: H. Morsztyn i jego rękopiśmienna spuścizna. *Pam. Lit.* R. 9 (1910); R. 10 (1911). — A. Brückner: Dodatki do: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 2. Lw. 1911 s. 373-374, 383. —

J. Krzyżanowski: Z dziejów „Dekameronu" w Polsce. *Prace polonistyczne ofiarowane J. Łosiowi.* W-wa 1927 (= *Prace Filol.* t. 12) i odb.— J. Krzyżanowski: Pogłosy „Dekameronu" w powieści polskiej XVI i XVII w. *Szymon Szymonowicz i jego czasy.* Zamość 1929; przedr. pt. Pogłosy „Dekameronu" w powieści staropolskiej. W książce: Od średniowiecza do baroku. W-wa 1938 s. 215-218, 222-234. — E. Moor: Über das Märchen. Budapeszt 1927 nr 93 (*Gragger-Gedenkbuch*). — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 2. Kr. 1931 s. 587-588; wyd. 2 W-wa 1939. — J. Krzyżanowski: [G. Korbut: Literatura polska. Wyd. 2. T. 1. W-wa 1929. Rec.]. *Ruch Lit.* 1931. — J. Krzyżanowski: Romans polski wieku XVI. Lubl. 1934. —

J. Krzyżanowski: H. Morsztyna „Banialuka". *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1935. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Kr. 1935 i odb. s. 25. — Cztery wieki fraszki polskiej. *Wiad. Lit.* 1936 nr 45. — M. Pampuch: Morsztynowska „Historia o Przemysławie, książęciu oświęcimskim", i jej pierwowzór. *Polonia* 1936 nr 4218. — S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej".* W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — S. Rospond: „Pleść banialuki". *Język Pol.* 1938 z. 1. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — M. Piszczkowski: Wieś w literaturze polskiego Renesansu. Kr. 1959. — T. Kruszewska: Posłowie do wyd.: Historie świeże i niezwyczajne. W-wa 1961.

MORSZTYN STANISŁAW (po 1623–1725)

Wierszopis, tłumacz.

Ur. po 1623, prawdopodobnie na Podgórzu, może w Raciborsku; syn Jana i Agnieszki z Arciszewskich. Pochodził z rodziny ariańskiej o poważnych tradycjach literackich. Kształcił się początkowo w ariańskiej szkole średniej w Raciborsku. Znał język francuski. Wraz z krewnym Janem Andrzejem Morsztynem (zob.) zwiedzał zapewne ok. 1638 Niemcy, Belgię, Francję i Włochy; być może, poznawał wtedy sztukę wojenną za inspiracją wuja, Krzysztofa Arciszewskiego. Po powrocie do kraju, przed 1646, został wyprawiony przez hetmana Stanisława Koniecpolskiego nad Morze Czarne celem zakupu broni. Z czasem został generałem regimentu pieszego. Brał udział w walkach za Jana Kazimierza i Jana Sobieskiego, w obronie Zbaraża, Krakowa i Czehryna, był w bitwach pod Cudnowem, Chocimiem, Żurawnem, uczestniczył w wyprawach na Mołdawię, pod Wiedeń i na Węgry. Przez szereg lat pełnił funkcję komendanta miasta Krakowa. Piastował różne urzędy, m. in. był podstolim chełmskim (1668), chorążym zatorskim (1676), następnie kasztelanem czerskim (od 1687); należał do komisji dla rewizji skarbu koronnego (od 1696). W 1698 został wojewodą mazowieckim, a w 1704 — sandomierskim; godności tej zrzekł się w 1717 na rzecz swego bratanka. W 1695 skazany został na wieżę w procesie ze Stefanem Bidzińskim. Po śmierci Jana III popierał zrazu kandydaturę francuską, potem stał po stronie Sasa. Wolą sejmu 1703 przewodniczył poselstwu do pertraktacji z Karolem XII. Następnie przeszedł na stronę Stanisława Leszczyńskiego. Z żoną Konstancją Oborską (od 1676) miał córkę Teresę Izabellę i synów: Jana oraz Antoniego Andrzeja. Był powinowatym i przyjacielem Wacława Potockiego. Zmarł w końcu grudnia 1725.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz na cześć Waleriana Otwinowskiego (współautor: Tobiasz Morsztyn). Wyd. przy: Owidiusz: Księgi Metamorphoseon... Kr. 1638, dr. A. Piotrkowczyk.

2. Smutne żale po utraconych dzieciach r. 1698 napisane. Kr. 1698, dr. M. Schedel. Wyd. nast. b. m. 1704.

3. Wiersze drobne. Wyd. wśród rzekomych poezji Zbigniewa (w rzeczywistości Andrzeja) Morsztyna. Poz. 1844. Przedr. P. Chmielowski: Poezje Andrzeja Morsztyna. Dod. W-wa 1883.

Przekłady

1. L. A. Seneca: Hipolit. Powst. w 1687-1693. Wyd. w zbiorze przekł. J. Andrzeja i Stanisława Morsztynów pt. Psyche... Cid albo Roderik... Hippolit... Andromacha... B. m. r. (między 1696-1698, wg Estr. po 1704 — zob. Estr. XXII, 571; XXVII, 378; w tyt. tłumacza nie wymieniono). Wyd. nast.: Lipsk 1752 (w rzeczywistości: Supraśl; identyczne, z dobitymi arkuszami; mylnie podano wszystko za dzieła A. Morsztyna); pt. Komedie albo tragedie Hippolita i Roderyka z Andromachą wielce ciekawie opisane. Lipsk 1756. Fragm. przedr. S. Seliga: O „Hippolicie" Seneki w tłumaczeniu S. Morsztyna. *Eos* 1937 i odb.

2. J. Racine: Andromacha. Powst. w 1696-1698. Wyd. jw., poz. 1.

Tom wierszy i przekł. S. Morsztyna, przygotowany do druku przez W. Weintrauba, spłonął w 1939.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Listy. Rkps Archiwum Radziwiłłowskiego w Arch. Głównym Akt Dawnych, teka nr 218. Fragm. listów do Karola Stanisława Radziwiłła, dat. z Warszawy 10 października 1709; do Jerzego Przebendowskiego, dat. 23 sierpnia 1713. Ogł. J. Dürr-Durski: Stanisław Morsztyn. *Pam. Lit.* R. 42 (1951).

2. Fragm. listów od Augusta II, Jana Szembeka z 1714. Ogł. J. Dürr-Durski, jw. poz. 1.

3. Nominacje i przywileje nadane S. Morsztynowi w 1668-1704. Wiad. zob. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 98-99.

4. Pokwitowanie odbioru pieniędzy, dat. w Warszawie 9 czerwca 1684. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 109 (z podobizną podpisu).

5. Potwierdzenie królewskie donatywy S. Morsztyna dóbr na rzecz syna, Antoniego Andrzeja, dat. w Warszawie 8 stycznia 1701. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 112.

6. Potwierdzenie królewskie manifestacji S. Morsztyna, dat. w Warszawie 4 czerwca 1701. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 112-113.

7. Sumariusz dokumentów hr. Morsztynów. Rkps Bibl. Nar. nr 3178/2. Akt fundacji szpitala dla ubogich przy kościele w Chorzelowie, dat. w Krakowie 2 sierpnia 1704. Ogł. J. Dürr-Durski, jw., poz. 1.

8. Oskarżenie sądowe przeciw S. Morsztynowi. Wiad. zob. J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948 s. 283.

U t w ó r o a u t o r s t w i e n i e p e w n y m

Na Ogród fraszek paraenesis. (Przedmowa do: W. Potocki: Ogród fraszek, sygnowana krypt. S. M.). Ogł.: A. Brückner: Wstęp do: J. T. Trembecki: Ogród fraszek. T. 1. Lw. 1907 (uważa autorstwo za niepewne); toż (w poprawionej red., jako dzieło S. Morsztyna) wyd. J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948.

OPRACOWANIA

H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — A. Małecki: Jan Andrzej Morsztyn... i jego imiennicy. *Pismo zbior.* Wyd. J. Ohryzko. T. 1. Petersb. 1859; przedr. w książce: Z dziejów i literatury. Lw. 1896 s. 95-102. — K. Mecherzyński: O poezjach H. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1859 t. 2. — K. Wł. W. (Wójcicki): Morsztyn (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — A. Brückner: Spuścizna rękopiśmienna po Wacławie Potockim. Cz. 2. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 29 (1899) s. 219 i odb. — A. Br. (Brückner): Morsztyn Stanisław. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 47 (1911). — K. M. Górski: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. Kr. 1913 s. 121-123. — A. Kłodziński: O Archiwum Skarbca Koronnego na zamku krakowskim. *Arch. Komisji Hist. PAU* t. 12 (1923) i odb. — S. Seliga: O „Hippolicie" Seneki w tłumaczeniu S. Morsztyna. *Eos* 1937 i odb.— W. Weintraub: Les Débuts de l'influence de Racine en Pologne. *Revue de Littérature Comparée* t. 19 (1939). — J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — K. Budzyk, J. Dürr-Durski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej...* (W-wa 1951) s. 141-142. — J. Dürr-Durski: Stanisław Morsztyn. *Pam. Lit.* R. 42 (1951).

MORSZTYN ZBIGNIEW (ok. 1628—1689)

Inne formy nazwiska: Zbygneus Morztyn; Morstyn; Morstin.

Krypt.: M. M. M. (Morsztyn, Miecznik Mozyrski); Z. M.

P o e t a, t ł u m a c z.

Ur. ok. 1628 w rodzinie ariańskiej o tradycjach literackich; syn Jerzego, właściciela kilku ubogich folwarków na Podgórzu Karpackim. Wcześnie osieroconym zajęła się rodzina i gmina religijna. Po ukończeniu nauk średnich w rodzinnym Raciborsku pracował od ok. 1640 przy żupach solnych w Wieliczce. Co najmniej od 1646 znajdował się w wojskach Janusza Radziwiłła na Litwie. Służbę odbywał w pułku hetmana pod dowództwem Aleksandra Nierzeńskiego, swego krewnego, i w pułkach Bogusława

Radziwiłła, przez pewien czas pod komendą księcia Erdmana saskiego. Uczestniczył w walkach z Bohdanem Chmielnickim, następnie w wyprawach ukraińskich, brał udział w bitwach pod Zbarażem, Sokalem, Łojowym Grodem, Żwańcem, był w Kijowie. W początkach 1651 uczestniczył w poselstwie do Lupula, hospodara wołoskiego. Po kapitulacji Suczawy 9 października 1653 wysłany tam został w interesach domu książęcego. Od Jana Kazimierza otrzymał godność miecznika mozyrskiego. W pierwszej połowie 1654 odbył podróż do Dojlid, siedziby Samuela Przypkowskiego. Brał udział w walkach 1654, które toczył Janusz Radziwiłł z wkraczającą armią moskiewską. Posłuszny uchwale rodziny na kole rycerskim z 21 grudnia 1655, wziął udział w powstaniu przeciw Szwedom. Ranny podczas walk o Kraków, dostał się 20 czerwca 1656 do niewoli. Po kapitulacji Szwedów w Krakowie 24 sierpnia 1657 odzyskał wolność i prawie natychmiast, zapewne według dyrektyw zboru, wstąpił na służbę u Bogusława Radziwiłła i stał się jego agentem dyplomatycznym. Ok. 1658 otrzymał od Jana Kazimierza godność miecznika mozyrskiego. Wiele podróżował: w styczniu 1658 przebywał w obozie polskim podczas oblężenia Torunia; był w Poznaniu, w Warszawie w czasie sejmu konwokacyjnego w sprawie zwrotu Radziwiłłowi skonfiskowanych dóbr, na sejmiku dla ziemi pruskiej w Gdańsku 30 kwietnia 1658; przebywał w Warszawie podczas sejmu w marcu 1659. Przypuszczalnie był także obecny na sejmie w lipcu 1658. W tym czasie ożenił się z Zofią, córką wybitnego działacza ariańskiego na Wołyniu, Aleksandra Czaplica. W dniach 11-16 marca 1660 wziął udział w publicznej dyspucie religijnej w Rożnowie.

Po uchwale z 1658 o wygnaniu arian zdecydował się opuścić kraj. Przed pójściem na banicję ocalił majątek, zrzekając się go fikcyjnie na korzyść brata stryjecznego, katolika Michała Waleriana Morsztyna, co potwierdził Jan Kazimierz dokumentem antedatowanym. Dobra Czaplicówr — rodziny żony Zbigniewa — przejął J. A. Morsztyn. Na wygnaniu pomagał emigrantom ariańskim. W 1661 był z misją dyplomatyczną u Jana Kazimierza w Warszawie. Od początku listopada 1661 do końca lutego 1662 towarzyszył Bogusławowi Radziwiłłowi w objeździe odebranych dóbr litewskich. Wziął udział w ostatnim etapie walk o wyzwolenie Wilna z rąk moskiewskich. Następnie uczestniczył prawie przez pół roku z ramienia księcia w rokowaniach komisji obrachunkowej na terenie Lwowa w sprawie wypłaty zaległego żołdu; jeszcze w pierwszej połowie 1663 dwukrotnie wyjeżdżał do Lwowa. Za wierność otrzymał od elektora brandenburskiego 22 października 1663 w dożywocie Rudówkę na Warmii i 24 października tegoż roku nominację na urząd radcy elektorskiego. Również w 1663 wydzierżawił na trzy lata majątek Małe Jagodne w pobliżu Rudówki. Odtąd mieszkał i gospodarzył wzorowo u siebie — na wsi, przebywając przejściowo na dworze książęcym. Częściej podróżował do Warszawy. Jesienią 1664 odbywał z księciem Bogusławem wizytację dóbr litewskich, pod koniec 1665 zapewne towarzyszył mu na ślub z księżniczką Anną Marią do Lipawy. Po śmierci księcia 31 grudnia 1669 został mianowany jednym z opiekunów jego córki Ludwiki Karoliny. Administrując jej dobrami, mieszkał od 1670 stale na zamku książęcym w Królewcu i służył jej niemal dwadzieścia lat. Walczył z wyzyskiem chłopów. Ufundował legat w wysokości sześciu tysięcy talarów, z którego odsetki przeznaczył na utrzymanie kaznodziei w Kosinowie, na stypendia i wsparcie ubogich arian; opiekował się zwłaszcza studiującą w Królewcu młodzieżą innowierczą z Litwy i Białorusi. Przyjaźnił się z Jakubem Teodorem Trembeckim i z Samuelem Przypkowskim, do którego zbliżył się już na wygnaniu. Przejął od niego wiele poglądów i wzory do twórczości filozoficzno-religijnej. W ostatnich latach życia ustawicznie chorował. Zmarł 13 grudnia 1689 w Królewcu, pochowany został 17 stycznia 1690 w Rudówce.

TWÓRCZOŚĆ

1. Emblematy. Powst. w 1658-1680. Rkps nr VI 109 w Arch. Radziwiłłowskim, Arch. Główne Akt Dawnych, Oddz. Wilanów. Zob. też poz. 5.

Cykl poetycki. Wg D. Czyżewskiego jednym z głównych jego źródeł są „Pia desideria" Hermana Hugo. Wyd. zob. Wyd. zbior.

2. Pieśń w ucisku. Cantilena in afflictione. Powst. 1661. Wyd. b. m. 1671 (pod krypt. Z. M. Wg J. Dürr-Durskiego ed. przypuszczalnie uległa konfiskacie). Tekst z „Muzy domowej" (zob. poz. 5) wyd. J. Dürr-Durski: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948.

3. Sławna victoria nad Turkami... pod Chocimem otrzymana... roku 1673. (Wiersz). B. m. r. (wg A. Gryczowej: Słuck). Wyd. nast. b. m. r. (obie ed. w XVII w., bezimienne; wyd. drugie obszerniejsze; E. Sukertowa-Biedrawina powtarza hipotezę J. Sembrzyckiego o druku dzieła w Słupsku i w Palatynacie między 1673 a 1679). Tekst z Wirydarza poetyckiego wyd.: J. K. Plebański: Pogrom Turków pod Chocimem 1673 r. *Bibl. Warsz.* 1889 t. 4; A. Brückner w: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. T. 1. Lw. 1910 s. 482-502 (tekst obszerniejszy w Muzie domowej, zob. poz. 5).

Przekł. łac. (raczej parafraza): J. Redwitz wg pierwszej ed. pt. Corona victoriae... Leszno 1674, dr. M. Buck.

4. Treny żałosne Apollina z Muzami przy oddaniu ostatniej usługi zacnemu ciału... Jana Hoverbecka. Królewiec 1682, dr. dziedzice F. Reysnera.

Pod krypt. M. M. M. Przeróbka dawnego „Epitalamium".

5. Muza domowa. Zbiór 60 utworów, w czym poetycki cykl Emblematy, zob. poz. 1. Wyd. całości zob. Wyd. zbior. (Wyd. w *BPP*, przygotowane przez Z. Mianowską, zaginęło w czasie okupacji 1939-1945). Fragm. ogł. J. Rzepecki: Über die bis jetzt unbekannt gebliebenen Gedichte von Z. Morsztyn. Poz. 1884; por. J. Rzepecki: Muza domowa, czyli nie znane dotąd poezje Z. Morsztyna. (Wr.) Poz. 1884; J. Rzepecki: O nie znanych dotąd poezjach Z. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 1-2.

Rkps Ossol. nr 5547/II jest najpełniejszym odpisem twórczości Z. Morsztyna, dokonanym przez nieznanego kopistę w 1678-1683.

6. Wiersze. (59 utworów). W: J. T. Trembecki: Wirydarz poetycki. Wyd. A. Brückner, jw. poz. 3.

Pojedyncze utwory wyd.: S. Kot: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej"*. W-wa 1938 i odb. W-wa 1937 (tu fragm. poematu pt. Votum...); J. Tuwim: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937; toż wyd. 2 W-wa 1957 (tu trzy fraszki); M. Grydzewski: Wiersze polskie wybrane. Antologia poezji od „Bogurodzicy" do chwili obecnej. Londyn 1947; J. Dürr-Durski: Arianie..., jw. poz. 2; R. Wasita: Kocha, lubi, szanuje... Wybór polskich wierszy miłosnych. W-wa 1956; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księgi humoru polskiego. Od Reja do Niemcewicza. Łódź 1958; M. Pełczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1.

Przekłady

Przekłady rozmaitych utworów łac., m. in. Horacego, Persjusza, Jana Pico del Mirandola, S. Przypkowskiego — zob. Twórczość poz. 5, 6.

Wydania zbiorowe

Muza domowa. Wyd. J. Dürr-Durski. T. 1-2. W-wa 1954.

Zawiera poz.: 1, 2, 3, 4, 5 (z opuszczeniem „Nagrobków Mierzeńskim" i „Nagrobka Samuela Mierzeńskiego 1678"), 6.

Poezje Zbigniewa Morsztyna. Wyd. W. Wężyk. Poz. 1844 oraz Wyjątki z poezji Z. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1841 t. 1 — są, z paroma wyjątkami, utworami Andrzeja Morsztyna.

Listy i materiały

1. Czterdzieści sześć listów pol. i cztery niem. z 1658-1688. Rkpsy Arch. Radziwiłłowskie teka 218 kop. 10036, Arch. Główne Akt Dawnych, Oddz. Wilanów. Pięć listów pol. do Radziwiłłów z 1661--1687 ogł. Z. Mianowska: Zbigniew Morsztyn, życie i twórczość poetycka. Dod. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 z. 5 (1930) i odb.

2. Do nieznanego, dat. z Kijowa 2 września 1651. Ogł. A. Grabowski: Starożytności historyczne polskie. T. 1. Kr. 1840 s. 399. Fragm. przedr. Z. Mianowska, jw. poz. 1.

3. Dokument zrzeczenia się majątku, dat. 19 lipca 1658 (antedatowany). Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904. Przedr. Z. Mianowska, jw. poz. 1.

4. Dokumenty w sprawie przejęcia majątku Czapliców. Wiad. zob. T. Wierzbowski, jw. poz. 3, s. 84.

5. Pozew ks. Faustyna Wieczorkowskiego przeciw księciu Bogusławowi Radziwiłłowi o protegowanie wygnanych arian, m. in. Z. Morsztyna, dat. 21 czerwca 1662. Z grodzieńskich akt grodzkich ogł. J. Tazbir: Przyczynek do biografii Z. Morsztyna. *Przegl. Hist.* 1959.

6. Dwa reskrypty elektora Fryderyka Wilhelma, dat. 22 i 24 października 1663 w sprawie dożywocia i nominacji dla Z. Morsztyna, oraz inne dokumenty. Ogł. J. Rzepecki: O nie znanych dotąd poezjach Z. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 1-2.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. List do Lisowczyków. (Wiersz). Wyd.: *Pam. Sandomierski* 1830 t. 2 s. 413-414 (jako utwór O. Karmanowskiego). Fragm. przedr. M. Piszczkowski: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 1. Kr. 1948 *Bibl. Arcydzieł Poezji i Prozy* nr 54; toż wyd. 2 Kr. 1951 (jako utwór Z. Morsztyna. Zob. też: KARMANOWSKI Olbrycht).

2. Opisanie muzyki Imci Panu Stefanowi Przypkowskiemu na weselu jego w upominku dane. Wyd. zob. Wyd. zbior.

Autorstwo przypuszczalne wg L. Kamykowskiego, przyjęte za pewne przez J. Dürr-Durskiego.

3. Do Jaśnie Oświeconej Księżniczki Jej Mości Ludowiki Karoliny Radziwiłłówny... Wyd. zob. Wyd. zbior.

Autorstwo wątpliwe wg L. Kukulskiego, przyjęte za pewne przez J. Dürr-Durskiego.

Zob. też: PRZYPKOWSKI Samuel, Utwory o autorstwie niepewnym.

OPRACOWANIA

Monografia: Z. MIANOWSKA: Zbigniew Morsztyn, życie i twórczość poetycka. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 4 z. 5 (1930) i odb.; por. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk za I i II kwart. 1930.* (Poz.) 1930 nr 1, 2. [Rec.: A. BRÜCKNER. *Ruch Lit.* 1931; K. CZACHOWSKI. *Czas* 1931 nr 155; A. FEI. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 334; J. KRZYŻANOWSKI. *Ruch Lit.* 1931; W. WEINTRAUB. *Przegl. Współcz.* 1931 t. 39 s. 306].

N. P. (DMOCHOWSKI?): Zbigniew Morsztyn. *Panorama Lit. Krajowej i Zagranicznej* 1836 t. 3. — J. RZEPECKI: Muza domowa, czyli nie wydane, a po części i nie znane dotąd poezje Stanisława Morsztyna. *Warta* 1875 nr 1/2. — J. RZEPECKI: Ueber die bis jetzt unbekannt gebliebenen Gedichte von Zbigniew Morsztyn. (Wr.) Poz. 1884. [Rec.: Z-s. *Prawda* 1884 nr 47]. — J. RZEPECKI: Muza domowa, czyli nie znane dotąd poezje Z. Morsztyna. *Warta* 1884 nr 530-544 i osob. Poz. 1884. [Rec.: P. CHMIELOWSKI. *Ateneum* 1884 t. 4]. — J. RZEPECKI: O nie znanych dotąd poezjach Z. Morsztyna. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 1-2. — J. K. PLEBAŃSKI: Pogrom Turków pod Chocimem 1673 r. *Bibl. Warsz.* 1889 t. 4. [Rec.: K. GÓRSKI. *Kwart. Hist.* 1890]. — A. BRÜCKNER: Skarby dawnej poezji polskiej. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 2. — T. GRABOWSKI: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — A. BRÜCKNER: Wstęp do wyd.: J. T. TREMBECKI: Wirydarz poetycki. T. 1-2. Lw. 1910-1911. — A. Br. (BRÜCKNER): Morsztyn Zbigniew. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 47 (1911). — K. M. GÓRSKI: Król Jan III w poezji polskiej XVII w. W: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 51 nn. —

S. DOBRZYCKI: Trzy okresy literatury barokowej. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa 1928 ks. 4 rozdz. 11. — G. BAUMFELD: Wojsko a społeczeństwo w dawnej Polsce. Cz. 1. Poz. 1930 s. 21. — J. S. BYSTROŃ: Z dziejów polskiej pieśni ludowej. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) s. 65. — A. JACHYMCZYK: Pieśń Horacego w poezji polskiej XVI i XVII wieku. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 15 (1935) s. 172. — W. OGRODZIŃSKI: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Kr. 1935 i odb. — S. KOT: Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej. *Księga pam. na 75-lecie „Gazety Rolniczej”.* W-wa 1938 i odb. W-wa 1937. — S. WINDAKIEWICZ: Poezja ziemiańska. Kr. 1938.—

T. MIKULSKI: Literatura polska w autografach. Wr. 1947 s. 19. — J. DÜRR-DURSKI: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — L. KAMYKOWSKI: Jakub Teodor Trembecki. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Bracia polscy na ziemi mazurskiej. (Przyczynek do dziejów arian). *Przegl. Zach.* 1949 nr 7/8. [Rec.: L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 179]. — K. BUDZYK, J. DÜRR-DURSKI: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze okresu kontrreformacji. *O sytuacji w historii literatury polskiej.* (W-wa 1951) s. 141, 144. — Z. OGONOWSKI: Arianie polscy. W-wa 1952. [Rec.: C. HERNAS: Problemy arianizmu. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4 s. 345].— J. DÜRR-DURSKI: Przedmowa i wyd.: Muza domowa. T. 1-2. W-wa 1954. [Rec.: S. GRZESZCZUK: Wśród pisarzy XVII wieku. *Życie Lit.* 1955 nr 21; Z. Morsztyn — poeta nieznany. *Od A do Z* 1955 nr 19 (dod. do: *Dzien. Pol.*);

R. Wasita: Poeta wydobyty z rękopisów. *Świat* 1955 nr 24; C. Backvis. *Revue des Études Slaves* t. 33 (1956) s. 287-288; L. Kukulski. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1; J. Pietrusiewiczowa. Tamże; A. Jarosz. *Pam. Lit.* R. 50 (1959)]. — S. Czernik: Z życia pańszczyźnianego w XVII wieku. W-wa 1955. — D. Čyževskij: Neue Lesefrüchte. 2. *Zeitschrift f. Slavische Philologie* t. 25 (1956). — A. Sajkowski: Samuel Przypkowski i Zbigniew Morsztyn w świetle nowych materiałów. *Spr. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1956 nr 1. — S. Furmanik: Wstęp do: K. Niemirycz: Bajki Ezopowe. Wr. 1957 *BN* I, 146 s. XL. — A. Szulcówna: Muzykowanie w Polsce renesansowej. Poz. 1959 *Poz. Tow. Przyj. Nauk, Wydz. Hist. i Nauk. Społ. Prace Komisji Hist. Sztuki* t. 6 z. 2 s. 27-28. — J. Tazbir: Przyczynek do biografii Z. Morsztyna. *Przegl. Hist.* 1959. — A. Sajkowski: Zbigniew Morsztyn w Prusach Książęcych. (Uzupełnienie biograficzne). *Zeszyty Nauk. Uniw. im. A. Mickiewicza* nr 12 *Filologia* nr 2 (1958) i nadb.

MOSKORZEWSKI HIERONIM (zm. 1625)

Inne formy nazwiska: Moscorovius; Jarosz Moskorzowski.

Pseud.: Eusebius; Medicus; Nobilis; Subditus Fidelis.

Polemista ariański, wydawca.

Ur. we wsi dziedzicznej Moskorzewie, niedaleko Szczekocin. Data urodzenia i otrzymane wykształcenie nie są znane. Uczestniczył jako poseł w kilku sejmach. Ok. 1590-1594 przystąpił do arian. Brał czynny udział w kolejnych synodach rakowskich, w 1610 był w Gdańsku, a w następnym roku został wydelegowany na prowincjonalny synod litewski. Równocześnie zajmował się pracą pisarską poświęcając poszczególne dzieła m. in. polemice z J. Petrycym, P. Skargą i M. Śmigleckim. Ożenił się z Reginą, córką Andrzeja Dudycza. Był uczestnikiem rokoszu Zebrzydowskiego, m. in. został na zjeździe lubelskim wybrany deputatem województwa krakowskiego. Zmarł w sędziwym wieku 19 lipca 1625 w Rakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oratio qua continetur brevis calumniarum depulsio, quibus premuntur illi qui in doctrina Christi et Apostolorum studium suum posuerunt... Ad regem et senatores fidelis subditi. B. m. (Kr.) 1595 (dr. A. Rodecki).

2. Odpowiedź na script Przestrogą nazwany, który X. Jan Petrycy, minister zboru na Jodłowie, wydał w roku 1600. Raków 1606.

3. Zniesienie zawstydzenia, które X. Piotr Skarga, jezuita, wnieść niesłusznie na zbór Pana Jezusa Nazareńskiego usiłował. Raków 1607. Przedmowę do króla przedr. T. Pasierbiński: Hieronim z Moskorzowa Moskorzowski. Kr. 1931 *Prace Hist.-Lit.* nr 38 s. 155-157.

4. Zniesienie Wtorego zawstydzenia, które X. Piotr Skarga, jezuita, na zbór Pana Jezusa Nazareńskiego wnieść usiłował. Raków 1610.

5. Refutatio Appendicis, quam Martinus Smiglecius jesuita... Hieronimo Moscorovio opposuit. Raków 1613, dr. S. Sternacki.

6. Odpowiedź na książkę X. Gurskiego, którą Wyjawieniem niewstydu ariańskiego nazwał. B. m. 1617.

Zob. Łaszcz Marcin, Utwory o autorstwie niepewnym.

7. Refutatio libri de baptismo Martini Smiglecii jesuitae. Raków 1617.

8. Defensio animadversionum Fausti Socini. Raków 1618, dr. S. Sternacki.

9. O pobudkach i środkach do połączenia się arianów z menonitami. (Napis. wspólnie z W. Smalciusem). Nie wyd.

Rkps w aktach synodalnych socyniańskich.

Prace edytorskie

1. F. Socyn: De statu primi hominis ante lapsum disputatio. Raków 1610, dr. S. Sternacki.

2. F. Socyn: Explicationes et paraphrases variorum scripturae locorum. Raków 1614.

3. F. Socyn: Concionis Christi explicatio. Raków 1616, dr. S. Sternacki.

4. F. Socyn: Explicatio primae partis capitis Evangelii Joannis. Raków 1618, dr. S. Sternacki.

5. Disputatio Joannis Stoienscii cum Joanne Maria carmelita. Raków 1618, dr. S. Sternacki.

Listy i materiały

1. Wg H. Juszyńskiego: „W Bibliotece Poryckiej znajdują się w rękopismach

Moskorzowskiego niektóre jego pieśni pobożne, a w Bibl. Ossolińskiego jest rękopismo, w którym parodia Horacjusza pieśni III księgi IV do Niemierzyca... Tłomaczył także Moskorzowski z francuskiego poezye Philippe de Porte. T. Czackiemu do jego zbioru oddałem kilka listów własnoręcznych Moskorzowskiego w materii teologicznej i wiersz do dyakonów zboru krakowskiego. Tę jednak poezją porównując z innymi, nie zdaje się, aby wszystkie były Moskorzowskiego."

2. Epistola ex sinodo 12 mai 1613 ad Martinum Ruarum. Ogł. w zbiorze: M. Ruarii nec non aliorum... virorum... ad ipsum vel eius causa scriptarum epistolarum selectarum centuria altera et ultima. Amsterdam 1681.

Zob. też: Socyn Faustus, Listy poz. 9, 10.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Philopolites, to jest Miłośnik Ojczyzny, albo o powinności dobrego obywatela, ojczyźnie dobrze chcącego i onę miłującego, krótki traktat. Kr. 1588. Przedmowy do czytelnika przedr. T. Pasierbiński, jw. Twórczość poz. 3, s. 153-154.

Wskazywano na autorstwo H. Moskorzewskiego, S. Orzechowskiego wzgl. Szczęsnego Kryskiego. Za Moskorzewskim opowiedzieli się C. Walewski, K. Mecherzyński i T. Pasierbiński; zaprzeczył tej hipotezie A. Brückner; M. Wajsblum uważa spór za nierozstrzygnięty.

2. Katechizm zboru tych ludzi, którzy... Raków 1605. Wyd. nast. Raków 1619. Przedmowę przedr. T. Pasierbiński, jw. Twórczość poz. 3, s. 139-152.

Tzw. Katechizm rakowski (zob. t. 1). H. Moskorzewski jest autorem dedykacji przekładu łacińskiego „Katechizmu" królowi angielskiemu Jakubowi I.

3. Zawstydzenie księdza Skargi abo animadversie na książkę księdza Skargi, jezuity, którą Zawstydzeniem arianów nazwał. Raków 1606.

Prawdopodobnie autorem jest W. Smalc. Jednakże w dziełku pt. Refutatio Appendicis (por. Twórczość poz. 5) do autorstwa przyznaje się sam Moskorzewski.

4. Wtóre zawstydzenie x. Skargi abo odpis na potworną książkę jego, której dał tytuł: Mesyasz nowych arianów wedle Alkoranu tureckiego... Roku 1615. B.m.r.

Autorstwo wg Estr.

OPRACOWANIA

C. C. Sandius: Bibliotheca Anti-Trinitariorum. Freistadt 1684. — S. Lubieniecki: Historia reformationis Polonicae. Freistadt 1685. — F. S. Bock: Historia Antitrinitariorum. T.1. Królewiec 1774.— J. M. Ossoliński: Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej. T. 1. Kr. 1819; por. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 405-412. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — R. Wallace: Antitrinitarian Biography. Londyn 1850. — M. Dzieduszycki: Piotr Skarga i jego wiek. T. 2. Kr. 1851; wyd. 2 Kr. 1869. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 1. W-wa 1851 s. 708-721. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 9. Kr. 1857. — K. Mecherzyński: Historia wymowy w Polsce. T. 2 Kr. 1858 s. 494-498; toż wyd. pt. Historia wymowy kaznodziejskiej w Polsce. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański): Moskorzewski (Jarosz Hieronim). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — W. K. (Knapiński): Moskorzewski (Moscorovius) Hieronim (Jarosz). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 15 (1883). — A. Brückner: Z dziejów polskich różnowierców. Arianie. *Ateneum* 1896 t. 2-3; przedr. w książce: Różnowiercy polscy. W-wa 1905. — T. Grabowski: Literatura ariańska w Polsce. 1560-1660. Kr. 1908. — S. G. (Gall): Moskorzewski Hieronim (Jarosz). *Podręczna enc. kościelna* Chełmickiego. T. 27/28 (1912). —

L. Chmaj: Marcin Ruar. Studium z dziejów racjonalizmu religijnego w Polsce. Kr. 1921; przedr. w książce: Bracia polscy. Ludzie, idee, wpływy. W-wa 1957. — T. Pasierbiński: Hieronim z Moskorzowa Moskorzowski. Kr. 1931 *Prace Hist.-Lit.* nr 38. [Rec.: A. Brückner. *Ilustr. Kur. Codz.* 1931 nr 324; A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 259; K. Kolbuszewski. Tamże s. 535; M. Wajsblum. *Ref. w Pol.* 1934]. —T. Wotschke: Polnische Studenten in Leipzig. *Jahrbuch f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1931 s. 76. — S. Kot: Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arianami. W-wa 1932; przekł. ang.: E. M. Wilbur pt. Socinianism in Poland. The Social and Political Ideas of the Polish Antitrinitarians in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. Boston 1957. [Rec.: A. Brückner. *Ref. w Pol.* 1934]. — A. Brückner: [K. Estreicher: Bibliografia polska, XXVIII, 1930. Rec.]. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 142. — S. Kot: Oddziaływanie braci polskich w Anglii. *Ref. w Pol.* 1935/36 s. 224. — A. Strzelecki: Udział i rola różnowierstwa w rokoszu Zebrzydowskiego. Tamże s. 121 nn. — S. Szczotka: Synody arian polskich

od założenia Rakowa do wygnania z kraju. Tamże s. 60 nn. — K. LEPSZY: Rzeczpospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego (1589-1592). Kr. 1939. — E. M. WILBUR: A History of Unitarianism, Socinianism and its Antecedents. Cambridge 1946. — J. DÜRR-DURSKI: Arianie polscy w świetle własnej poezji. W-wa 1948. — J. H. MAC LACHLAN: Socinianism in Seventeenth-Century England. Oxford 1951. [Rec.: L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 180]. — L. SZCZUCKI: Na marginesie propozycji wydawniczych Konrada Górskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1.

MOSKORZOWSKI JAN (pierwsza połowa XVII w.)

Pamiętnikarz.

Żył w pierwszej połowie XVII w. Był oficerem i sekretarzem przybocznym Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego litewskiego, w czasie wyprawy pod Smoleńsk w 1633-1634. Miał brata Andrzeja. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Diariusz wojny moskiewskiej z 1633-1634 roku. (Zawiera notaty diariuszowe oraz m. in. listy sprawozdawcze autora do brata, Andrzeja Moskorzowskiego). Wyd. A. Rembowski. W-wa 1895 *Bibl. Ordynacji Krasińskich* t. 13.

Rkps był w Bibl. Krasińskich nr 709.

OPRACOWANIA

E. KOTŁUBAJ: Odsiecz smoleńska i pokój polanowski. *Czas. Dod. Mies.* 1858 t. 12 i odb. — A. REMBOWSKI: Przedmowa do wyd.: Diariusz wojny moskiewskiej z 1633-1634 roku. W-wa 1895 *Bibl. Ordynacji Krasińskich* t. 13; przedr.: Pisma. T. 3. Kr. 1906 s. 127-146. — W. CZERMAK: Wojna smoleńska z r. 1633-1634 w świetle nowych źródeł. *Kwart. Hist.* 1896; przedr. w książce: Studia historyczne. Kr. 1901. [Rec.: T. WODZICKA. *Przegl. Pol.* 1901 t. 141 s. 541-542]. — W. LIPIŃSKI: Autorstwo diariusza wojny moskiewskiej 1632-1634, zwanego „diariuszem Radziwiłła". *Kwart. Hist.* 1934.

z MOŚCISK MIKOŁAJ (XVI–XVII w.)

Inna forma nazwiska: NICOLAUS MOSCICENSIS.

Teolog-moralista, pisarz ascetyczny.

Ur. wg W. Wichra przypuszczalnie w 1565-1570, wg Estr. 1574. Ok. 1588 wstąpił do zakonu dominikanów w Krakowie. Posiadał doktorat teologii. Wykładał w konwencie dominikańskim i przeprowadzał z arianami dysputy publiczne na rynku krakowskim. Data śmierci niepewna; wg J. Quétifa 1645 lub 1646, wg Dunczewskiego 3 listopada 1632, wg F. Jaroszewicza 31 lipca 1632.

TWÓRCZOŚĆ

1. Elementa ad S. Confessiones. Kr. 1603, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.:... Editio secunda et correcta duodecim partibus comprehensa. Kr. 1603; Kolonia 1610; Kolonia 1618; Oberursel 1619.

2. Institutionum logicarum libri septem. Kr. 1606, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast.: Kolonia 1614; pt. Elementa logices. Kr. 1625; Kr. 1650.

3. Examen approbandorum ad S. Confessiones excipiendes. Kr. 1622, dr. F. Cezary. Inne wyd.: b. m. r.; b. m. r.

4. Infirmaria chrześciańska. Kr. 1624, dr. F. Cezary. Wyd. nast. Kr. 1626 (tu dod.: Walna wojna duchowna).

5. S. Artis poenitentiariae tyrocinium. Kr. 1625, dr. A. Piotrkowczyk. Wyd. nast. Kr. 1631.

6. Elementarzyk ćwiczenia duchownego. Kr. 1626, dr. F. Cezary. Wyd. nast. Częstochowa 1722.

7. O ostrożnym życiu. Kr. 1627, dr. F. Cezary.

8. Akademia pobożności. Kr. 1628, dr. W. Piątkowski (dwie ed.). Wyd. nast. Częstochowa 1722.

9. Supplementum theologiae moralis. Kr. 1682. Egz. Ossol.

O innych dziełach rękopiśmiennych (zapewne zagubionych) wiad. podał J.

Quétif: Scriptores Ordinis Praedicatorum. T. 2. Paryż 1721 s. 546.

Wydania zbiorowe

Theologia moralis. Kr. 1683, Druk. Akademicka. Wyd. nast. Kr. 1701.

Zawiera poz. 1, 3, 5. Zob. też poz. 9.

OPRACOWANIA

S. Starowolski: Scriptorum Polonicorum Hekatontas. Wyd. 2 Wenecja 1627 s. 185-186; wyd. 3 Frankfurt 1644; wyd. 4 w: Tractatus tres... Wr. 1734. — J. Quétif: Scriptores Ordinis Praedicatorum. T. 2. Paryż 1721 s. 546; wyd. 2 Lejda 1885; wyd. 3 Paryż 1914 (?). — F. Jaroszewicz: Matka świętych Polska. Kr. 1767 s. 375. — J. E. Jankowski: Krótki rys logiki wraz z jej historią. Kr. 1822 s. 190--191. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. I. Kraszewski: Okruszyny. T. 1. W-wa 1856; wyd. 2 Lw. 1875 s. 118. — S. Barącz: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861 s. 207-210. — F. M. S. (Sobieszczański): Mościcki (Mikołaj). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — W. Wicher: Mikołaj z Mościsk, teolog moralista i pisarz ascetyczny z początku XVII w. *Przegl. Teolog.* 1928.

MROWIŃSKI PŁOCZYWŁOS JAN (1514—1580)

Pisarz-moralista.

Ur. w 1514. Mimo swego szlacheckiego pochodzenia został po 1560 burmistrzem miasta Kazimierza, części Krakowa. Zmarł w 1580. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Stadło małżeńskie. Kr. 1561, dr. Łazarz Andrysowic. (Na końcu dod. wiersz pt. Pieśń o małżeństwie — nieznanego autora ukrytego pod krypt. M. H., wyd. uprzednio osobno pt. Pieśń nowo uczyniona na wesele... Jana Kostki z Scymbarku... o małżeństwie świętym. Kr. 1556; Kr. 1558). Całość przedr. Z. Celichowski. Kr. 1890 *BPP* nr 12.

Unikat Bibl. Kórn. sygn. Cim. Q. 205.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 7. Kr. 1845 s. 13. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 387-388. — Z. Celichowski: Wstęp i wyd.: Stadło małżeńskie. Kr. 1890 *BPP* nr 12. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1891 s. 392].

MURATOWICZ SEFER (zm. 1652)

Pamiętnikarz.

Ur. we Lwowie w rodzinie ormiańskiej; syn Seweryna, kupca i dworzanina królewskiego. Sam był kupcem w Warszawie i sekretarzem Zygmunta III. Biegle opanował języki wschodnie. W 1602 wysłał go król w poselstwie do szacha perskiego Abbasa I. Droga wiodła przez Wołoszczyznę, Trapezunt, Erzerum, Kaszan do Ispahanu. W latach następnych występował jako naczelnik wszystkich Ormian w Polsce. Zmarł w 1652.

TWÓRCZOŚĆ

Relacja... obywatela warszawskiego, od Zygmunta III ... dla sprawowania rzeczy wysłanego do Persji w r. 1602. Wyd. w: K. Niesiołowski: Otia domestica. B. m. r. (ok. 1752). Wyd. nast. J. E. Minasowicz. W-wa 1777; W-wa 1807.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Hist. lit. pol. T. 1. W-wa 1814 s. 390. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — S. Barącz: Żywoty sławnych Ormian w Polsce. Lw. 1856 s. 234-237. — K. Wł. W. (Wójcicki): Muratowicz (Sefer). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 19 (1865). — L. S. W.: Notatki kupca warszawskiego z podróży po Persji 1602 r. *Tyg. Ilustr.* 1878 nr 117. — A. Kraushar: Podróż obywatela warszawskiego do Persji w r. 1602. W książce: Drobiazgi histo-

ryczne. T. 1. Kr. 1891. — S. Brzeziński: Misjonarze i dyplomaci polscy w Persji w XVII i XVIII w. *Annales Missiologicae* t. 7 (1935) i odb. Potulice 1935. — B. Baranowski: Znajomość Wschodu w dawnej Polsce do XVIII wieku. Łódź 1950 *Prace Łódzkiego Tow. Nauk. Wydz. II* nr 3.

MURZYNOWSKI STANISŁAW (ok. 1528–1553)

Inna forma nazwiska: Suszycki.

Tłumacz.

Ur. ok. 1528 z ojca Jana. Pochodził z Suszyc w ziemi dobrzyńskiej, z rodziny Murzynowskich wywodzących się z rodu Ogończyków. Początkowe nauki odebrał w domu rodzicielskim, następnie prawdopodobnie w pobliskiej szkółce. Przyjęty do nowo otwartego gimnazjum w Królewcu poznał tam i dobrze opanował język grecki i hebrajski. W 1545 wpisał się na uniwersytet w Wittenberdze pod nazwiskiem Murzynowski. Studia w środowisku wittenberskim utwierdziły w nim silnie nowowierstwo. Zdaje się, że w 1547 podążył do Włoch. W 1549 powrócił do Królewca i tu osiadł na stałe. Umarł w młodym wieku, prawdopodobnie w 1553.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ortografia polska, to jest nauka czytania i pisania. Wyd. przy: Nowy Testament. Królewiec 1551; przedr. W. Taszycki: Wybór tekstów staropolskich XVI-XVIII wieku. Lw. 1928; toż wyd. 2 W-wa 1955. (Zwana również „Ortografią Seklucjana"; pod tym tyt. przedr. ją A. F. Kucharski w wyd.: S. Zaborowski: Ortografia polska... z przydaniem... ortografii Seklucjana. W-wa 1825).

2. De justificatione et justitia fidei. Królewiec 1552, dr. J. Weinreich.

3. De conciliatione. B. m. r. (ok. 1552; druk zaginiony).

Przekłady

1. Historia żałosna a straszliwa o Franciszku Spierze, który się dla bojaźni ludzkiej prawdy pańskiej zaprzał i dla tegóż jest na strach światu niesłychanym obyczajem skaran. Królewiec 1550 („przed poczęciem r. 1551"), dr. Aleksander z Litomyśla (A. Augezdecki). Przedmowę przedr. W. Taszycki: Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. 1953 *BN* I, 146. Podobiznę karty tyt. ogł. J. Krzyżanowski: Hist. lit. pol. T. 1. (W-wa 1939) s. 89.

Unikat znajdował się w Bibl. Tow. Nauk. w Płocku.

Przeróbka dziełka łac. Coeliusa Secundusa Curiona.

2. Testamentu Nowego część pierwsza. Królewiec 1551, dr. A. Augezdecki; Testamentu Nowego część wtora a ostateczna. Królewiec 1552, dr. Aleksander Impressor (A. Augezdecki). Fragm. przedr. W. Taszycki, jw. Twórczość poz. 1.

Jest to tzw. królewiecki przekład Pisma św., zwany również Nowym Testamentem Seklucjana; Seklucjan był tylko nakładcą.

Listy

Do księcia Albrechta, dat. w Rusowsku 28 października 1549; 6 września 1552. Ogł. I. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906 Dod. s. 532-533.

Utwory o autorstwie niepewnym

1. Rozprawa księdza z popem. Urywek starodruku znalazł Z. Celichowski w oprawie Postylli Seklucjana z 1556 i przedr. w książce: Trzy nieznane dialogi. Poz. 1899.

Autorstwo przypuszczalne wg I. Warmińskiego i S. Rospondа.

2. Wiersz łaciński umieszczony w dziele Franciszka Nigra: Liberum arbitrium. Pesclavii (= Poschiavo — Szwajcaria) 1559.

Autorstwo przypisał A. Brückner.

OPRACOWANIA

F. M. S. (Sobieszczański): Murzynowski (Stanisław). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 19 (1865). — G. Z. (Zieliński): Stanisław Murzynowski. *Bibl. Warsz.* 1879 t. 4. — T. Smoleński: Stanisław Murzynowski. Zapomniany pisarz polski XVI stulecia. *Myśl Pol.* 1906. — I. War-

MIŃSKI: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. — A. BRÜCKNER: Drobiazgi krytyczne. I. *Prace Filol.* t. 6 (1907) s. 163-164. —

J. KRZYŻANOWSKI: Romans polski XVI wieku. Lubl. 1934 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Filol.* nr 5. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Zarys piśmiennictwa polskiego na Mazurach Pruskich. Działdowo 1935. — K.: Uniwersytet królewiecki jako współczynnik życia staropolskiego. *Myśl Nar.* 1938 nr 30 s. 467. — S. ROSPOND: Kto jest autorem pierwszego drukowanego tłumaczenia „Nowego Testamentu"? (Jan Seklucjan czy Stanisław Murzynowski?). *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 18 (1938). — J. KUCHARSKI: Kultura polska w Królewcu. *Przegl. Ewangelicki* 1939 nr 15. — S. ROSPOND: Kultura językowa w Polsce XVI wieku. 2. Polemika poprawnościowa J. Maleckiego z S. Murzynowskim. *Język Pol.* 1939 z. 4. —

A. KAWECKA-GRYCZOWA: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich. W-wa 1946 s. 21-25. — S. ROSPOND: Kultura językowa na Pomorzu Mazowieckim w XVI w. *Instytut Mazurski w Olsztynie. Komunikat Działu Informacji Naukowej* 1948 nr 3 s. 47-57. — S. ROSPOND: Nad rzeką Łyną. *Odra* 1948 nr 8. — S. ROSPOND: Stanisław Murzynowski, obrońca języka ojczystego. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. [Rec.: L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań nad dziejami reformacji i kontrreformacji w Polsce w latach 1939-1952. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956) s. 159-160]. — S. ROSPOND: Studia nad językiem polskim XVI w. (Jan Seklucjan, Stanisław Murzynowski, Jan Sandecki-Malecki, Grzegorz Orszak). Wr. 1949 *Prace Wr. Tow. Nauk.* nr 20. [Rec.: M. R. MAYENOWA. *Pam. Lit.* R. 43 (1952) s. 703-706; przedr.: *Z badań nad literaturą staropolską. Program i postulaty.* Wr. 1952; L. HAJDUKIEWICZ: Przegląd badań..., jw., s. 158; A. DOSTÁL. *Slavia* 1957 z. 2]. — J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: O polskich przekładach Biblii. *Dziś i Jutro* 1950 nr 5. —

H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce. Materiały Sesji Nauk. PAN 25-30 października 1953 r.* T. 2: Historia nauki. Cz. 1. W-wa 1956 s. 92 i in.; osob. pt. Dzieje nauki w Polsce w epoce Odrodzenia. Wyd. 2 poprawione i rozszerzone. W-wa 1957; por. H. BARYCZ: Rozwój nauki w Polsce w okresie Odrodzenia. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne Sesji Nauk. Odrodzenia.* (Maszynopis powiel.). — J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska wieku XVI. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 4: Historia literatury. W-wa 1956 s. 285; por. J. KRZYŻANOWSKI: Proza polska..., jw. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. [Dyskusja: B. NADOLSKI: O historyczne i genetyczne ujęcie rozwoju prozy renesansowej. *Odrodzenie w Polsce...,* jw., s. 316]. — M. R. MAYENOWA: W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. M. R. MAYENOWA: Problematyka stylistyczna staropolszczyzny. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw., s. 12 nn. — K. PIWARSKI: Prusy w łączności z Polską. *Warmia i Mazury.* Cz. 1. Poz. 1953 *Ziemie Staropolskie* t. 4, s. 125--126. — S. ROSPOND: Język Renesansu a Średniowiecza na podstawie literatury psałterzowo-biblijnej. *Odrodzenie w Polsce...,* jw.; por. S. ROSPOND: Język średniowieczny a renesansowy w polskiej literaturze psałterzowo-biblijnej. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. passim. — S. ROSPOND: Język Jana Kochanowskiego. Cz. 2. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. passim. — S. ROSPOND: Z badań nad przeszłością polskiego języka literackiego. 2. Palatalność spółgłosek wargowych. *Język Pol.* 1953 z. 1. — S. SZCZOTKA: Wielkopolanie w polskim Odrodzeniu. *Przegl. Zach.* 1953 nr 11/12 s. 601-602; por. toż: *Życie Szkoły Wyższej* 1954. — W. TASZYCKI: Uprawa języka polskiego w dobie Odrodzenia. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 3: Historia języka. Cz. 2. W-wa 1962; por. W. TASZYCKI: Kultura językowa polskiego Renesansu. W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw., s. 14-15 i in. — S. URBAŃCZYK: Rola wielkich pisarzy Odrodzenia na tle innych czynników kształtujących język literacki. *Odrodzenie w Polsce...,* jw. T. 3: Historia języka. Cz. 1. W-wa 1960; por. S. URBAŃCZYK: Rola... W-wa 1953 *Materiały Dyskusyjne...,* jw. s. 6 i in. — J. SZERUDA: Nowy przekład polski Pisma św. *Kalendarz ewangelicki na rok 1954.* W-wa 1954 s. 117. — A. WAKAR: Kultura Warmii i Mazur w czasach Odrodzenia. *Kalendarz Mazur i Warmii na r. 1955.* W-wa 1954 s. 116 i in. — K. GÓRSKI: Biblia i sprawy biblijne w Postylli Reja. *Ref. w Pol.* 1953/1955 (wyd. 1956). — S. ROSPOND: Dawność mazurzenia w świetle grafiki staropolskiej. Wr. 1957 *PAN Komitet Językoznawczy* 15. — A. WAKAR: O polskości Mazur i Warmii w dawnych wiekach. W-wa 1958 *Biblioteczka Tow. Wiedzy Powsz.* S.: *Nauki Społ.* s. 32 i in.

MURZYŃSKI MARCIN (druga połowa XVI w.)

Inna forma nazwiska: Murinius.

Historyk, kaznodzieja reformacyjny.

Pochodził ze Lwowa; data urodzenia nieznana. Był najpierw dominikaninem w Toruniu; w 1573 wystąpił z zakonu, ożenił się i został kaznodzieją luterskim. Brał udział w układaniu agendy protestanckiej Zygmunta Szwabego w 1575. Ok. 1585 sprawował urząd ministra w Lewartowie. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania (na pierwszą niedzielę Adwentu, na Boże Narodzenie). Powst. ok. 1574-1576. Wyd. S. Tync: Dwa polskie kazania protestanckie M. Murzyńskiego (Muriniusa). *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1927).

2. Kronika mistrzów pruskich. Tor. 1582, dr. M. Nering. Wyd. nast. pt.: Kronika abo opisanie ziemie i mistrzow pruskich. Kr. 1606; pt. Pamiętnik albo kronika pruska. Poz. 1712 (błędnie jako dzieło Mikołaja Chwałkowskiego); przedr. K. W. Wójcicki: Biblioteka starożytna pisarzy polskich. T. 4. W-wa 1844; toż wyd. 2 W-wa 1854.

Przeróbka niem. dzieła J. Daubmanna.

3. Inwentarz pewny dla snadnego nalezienia miejsc Pisma świętego. (Kr.) 1585, dr. M. Wirzbięta.

OPRACOWANIA

D. Braun: De scriptorum Poloniae et Prussiae... virtutibus et vitiis catalogus et iudicium. Kolonia (w rzeczywistości: Elbląg) 1723; wyd. 2 pt. Catalogus Bibliothecae Braunianae. Gdańsk 1739 s. 127. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826. — F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. Cz. 1. Lw. 1828. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 519; t. 8. Kr. 1851 s. 59. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — J. Bartoszewicz: Hist. lit. pol. W-wa 1861; przedr.: Dzieła. T. 1. Kr. 1877 s. 369. — F. M. S. (Sobieszczański): Murinius (Marcin). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 19 (1865). — S. Tync: Dwa polskie kazania protestanckie M. Murzyńskiego (Muriniusa). *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 (1927). [Rec.: K. Kolbuszewski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928); K. Völker: Neuere Literatur zur Kirchengeschichte Polens. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1930 s. 312]. — A. Kossowski: Protestantyzm w Lublinie i w Lubelskiem w XVI-XVII wieku. Lubl. 1933 *Tow. Przyj. Nauk w Lubl. Prace Komisji Hist.* nr 2. — T. Glemma: Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* t. 42 (1934) s. 79 i in. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Lubl. 1939 s. 17.

MYCIELSKI PIOTR (druga połowa XVI w.)

Pisarz polityczny.

Ur. w ziemi kaliskiej; syn Tomasza, szlachcica herbu Dołęga. Był zapewne kalwinem. Ożenił się z Zofią Skałkowską. 13 grudnia 1582 dokonał z młodszym bratem, Mikołajem, aktu działów rodzinnych Będziechowa. Pozostawał w bliższych stosunkach z rodziną Rydzyńskich. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sententia cuiusdam de electione regis Polonorum cum commonstratione commodi et incommodi inde emergentis. B. m. (1572). (Prozą w jęz. pol.). Przedr. J. Czubek: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. 362-381.

2. Przestroga. To jest pokazanie upadków inszych ziem, także i Korony Polskiej, z obierania Pana z pośrzodka siebie. B. m. (1573). (Wierszem i prozą). Przedr. J. Czubek, jw., poz. 1 s. 381-397, 705-729.

Materiały

Fragm. aktu działów Będziechowa, dat. 13 grudnia 1582. Ogł. W. Rusiński. *Inwentarze dóbr szlacheckich powiatu ka-*

liskiego. T. 1. Wr. 1955 *Materiały do Dziejów Wsi Pol*. S. 3 *Inwentarze Dóbr Ziemskich* poz. 42.

OPRACOWANIA

M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 8. Kr. 1851 s. 114. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3. W-wa 1852. — F. M. S. (Sobieszczański): Mycielski (Piotr). *Enc. powsz*. Orgelbranda. T. 19 (1865). — S. Tarnowski: Pisarze polityczni XVI w. T. 2. Kr. 1886 s. 10-11, 35. — J. Czubek: Wstęp do: Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia. Kr. 1906 s. XII, XIX-XXII. [Rec.: A. Brückner. *Pam. Lit*. R. 6 (1907) s. 406-407]. — T. Grabowski: Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550-1650). *Rozpr. AU Wydz. Filol*. t. 43 (1906) s. 349-351 i odb. s. 100-102. — M. Borecki: Walka o język polski w dobie pierwszego bezkrólewia (1572-1573). *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*. T. 2. Wr. 1957 s. 46-48.

MYMER FRANCISZEK (pierwsza połowa XVI w.)

Inna forma nazwiska: Mymerus.

Pseud.: Leomontanus Silesius.

Leksykograf, wierszopis, tłumacz, wydawca.

Pochodził z Lwówka na Śląsku; wujem jego był Bartłomiej Szarffenberg. W 1519 zapisał się na Akademię Krakowską, w 1528 uzyskał bakalaureat, w 1530 magisterium. W 1531 przez jedno półrocze wykładał w Akademii, objaśniając *Tristia* Owidiusza. Zabiegał usilnie o łaski mecenasów, szczególnie możnego Seweryna Bonera. W 1532 opuścił Kraków, po czym został pisarzem miejskim w Kościanie. Należał do pierwszego szeregu pionierów języka polskiego w szkole. Inne szczegóły życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dictionarium trium linguarum, latinae, teutonicae et polonicae potiora vocabula continens. Kr. 1528. Wyd. nast.: Kr. 1541 (dwie ed.); Kr. 1550 (wg Estr. ed. wątpliwa, możliwe, że dotyczy dzieła J. Murmeliusa); Kr. 1555 (wg Estr. ed. wątpliwa, por. uwagi jw.); Królewiec 1592. Istnieją jeszcze pod tym samym tyt. wyd.: Kr. 1615; Kr. 1623; Kr. 1626; Kr. 1628 — oznaczone nazwiskiem J. Murmeliusa; autorstwo ich nie jest jednak pewne.

Przeróbka słownika w jęz. czeskim, łac. i niem. pt. Dictionarium trium linguarum latine, teutonice, boemice potiora vocabula continens. Wiedeń 1513.

Por. M. R. Mayenowa: Walka o język w literaturze staropolskiej. (Zestawienie bibliograficzne oprac.: B. Otwinowska, L. Pszczołowska, J. Puzynina). *Bibliografia literatury polskiej okresu Odrodzenia*. W-wa 1954 i odb.; toż osob. wyd. zmienione pt. Walka o język w życiu i literaturze staropolskiej. W-wa 1955.

Wypiski rękopiśmienne wyjęte z pierwszej lub drugiej ed. wyd. R. Lubicz (H. Łopaciński): Glosy polskie zawarte w rękopisie z kazaniami łacińskimi z połowy w. XV. *Spr. Komisji Język. AU* t. 5 (1894) s. 271-284 i odb. Kr. 1893.

2. Regimen sanitatis... Dobrego zdrowia rządzenie. Kr. 1532, dr. M. Szarffenberg. (Wiersz w jęz. łac., niem., pol.). Wyd. nast.: Kr. 1543; Kr. 1575; wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1899 *Bibl. Zapomnianych Poetów i Prozaików Pol. XVI-XVII w*. z. 11. (Tekst łac. i pol.).

Przekłady

Cathonis Disticha moralia... Cathonowe wiersze obyczajne. Kr. 1535, dr. H. Wietor. (Wiersz). Wyd. nast.: Kr. 1538; Kr. 1544; Kr. 1554; Kr. 1570; Kr. 1575; Kr. 1582; przedr. *Pam. Sandomierski* t. 1 (1829). Tekst wyd. z 1544 wraz z łac. — wyd. J. Bystroń pt. Katonowe wiersze (Catonis Disticha) w przekładach polskich w. XVI, F. Mymerusa i Sebastiana Klonowicza. *Spr. Gimn. III w Kr. za r. szk. 1894*. Kr. 1894 i odb.

Prace edytorskie

1. L. A. Seneca: Formula honestae vitae de quattuor virtutibus cardinalibus. Kr. 1532, dr. M. Szarffenberger. (Dod. wiersze łac. i pol.). Inne przedr. zob. Estr. XXVII, 378.

2. J. Sulpitius Verulanus: De moribus puerorum carmen juvenile. Kr. 1533, dr. M. Szarffenberger. (Wraz z przekł. pol. Ambrożego Alantsee i niem. oraz z wierszami wstępnymi, wśród których jeden mówi o wadach życia dworskiego — „de aulae viciis").

Tekst pol. przedr. S. Kot: A. Frycz z Modrzewa o wychowaniu i szkole (na tle ówczesnej literatury pedagogicznej). *Muzeum* 1910 i odb.; fragm. przedr. A. Brückner: Literatura polska w pierw-

szym dziesięcioleciu wieku nowego. *Przegl. Pol.* 1912 t. 186 s. 296-297.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Janociana. T. 1. W-wa 1776 s. 189-190. — P. Czajkowski: De antiqua Polonorum poesi. *Miscellanea Cracoviensia* 1815. — H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Kr. 1826 s. 165-167. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 1. Poz. 1839. — M. Wiszniewski: Hist. lit. pol. T. 6. Kr. 1844 s. 193-194 i in. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 1. Poz. 1849 s. 112. — W. A. Maciejowski: Piśmiennictwo polskie. T. 3 Dod. W-wa 1852 s. 342-343. — F. M. S. (Sobieszczański): Mymerus (Franciszek). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 19 (1865). — K. Morawski: Z dziejów Odrodzenia w Polsce. Studia i notaty. *Przegl. Pol.* 1884 t. 73 i odb.; przedr. pt. Mieszczaństwo krakowskie w epoce wczesnego Odrodzenia. W książce: Czasy Zygmuntowskie na tle prądów Odrodzenia. W-wa 1922. — W. Wisłocki: Liber diligentiarum facultatis artisticae Universitatis Cracoviensis. Cz. 1. (1487-1563). *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 4 (1886). — J. Bystroń: Wstęp i wyd.: Katonowe wiersze... w przekładach polskich w. XVI F. Mymerusa i Sebastiana Klonowicza. *Spr. Gimn. III w Kr. za r. szk. 1894.* Kr. 1894 i odb. [Rec.: A. Brückner. *Kwart. Hist.* 1895;... *Muzeum* 1895]. — H. Łopaciński: Najdawniejsze słowniki polskie drukowane. *Prace Filol.* t. 5 (1899) i odb. Kr. 1897. — T. Eustachiewicz: Seneka w Polsce. *Eos* 1913. — J. Łoś: Przegląd językowych zabytków staropolskich do r. 1543. Kr. 1915; wyd. 2 zmienione pt. Początki piśmiennictwa polskiego. Lw. 1922. — A. Bednarski: Historia okulistyki w Polsce w wieku XIII-XVIII. Lw. 1928 s. 43. — H. Barycz: Hist. Uniw. Jagiel. w epoce humanizmu. Kr. 1935. — H. Barycz: Ślązacy na Uniwersytecie Jagiellońskim od XV-XVIII w. Kat. 1935. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. T. 1. Kat. 1946. — M. Dłuska: Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej. T. 1. Kr. 1948. — S. Rospond: Zabytki języka polskiego na Śląsku. Wr. 1948. — M. R. Mayenowa: Walka o język..., zob. Twórczość. — I. Zarębski: Rola języka polskiego w nauczaniu szkolnym w Polsce XVI w. Wr. 1955 *Monografie Pedag.* t. 3. — J. Balázs: Zur Frage des Erwachens des Osteuropäischen Nationalsprachen. Die Berührungen zwischen den Universitäten Krakau, Wittenberg und Ungarn im 16. Jahrhundert auf dem Gebiete der grammatischen und ortographischen Literatur. *Deutsch-Slawische Wechselseitigkeit in sieben Jahrhunderten. Gesammelte Aufsätze.* Berlin 1956 *Deutsche Akademie d. Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen d. Instituts f. Slawistik* nr 9 s. 40.

MYSZKOWSKI PIOTR (ok. poł. XVI w.—pocz. XVII w.)

Pisarz dydaktyczny.

Ur. ok. połowy XVI w.; syn Jędrzeja i Zofii z Sienickich. Dziedziczył Bychawę i Grodzisko. Był kasztelanem lubelskim, starostą oświęcimskim, ojcowskim i tyszowieckim. Na sejmie 1603 wybrany został deputatem do kwarty rawskiej. Żonaty był z Katarzyną Drohiczyńską, z którą miał synów: Piotra i Aleksandra; dla jednego z nich napisał traktat pedagogiczny. Inne szczegóły nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Fili, et mea provecta et tua progressa aetas admonet me... (Instrukcja dla syna). Powst. 1602. Wyd. Z. Bujakowski. Dwa pedagogiczne traktaty polskie XVI-XVII wieku. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914).

Przekł. pol: E. Jędrkiewicz. Ogł. J. Skoczek: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1957 *BN* I, 157.

Ł. Kurdybacha uważa za autora traktatu Piotra, bratanka biskupa krakowskiego; Piotr jednak wg A. Skałkowskiego zmarł bezpotomnie w 1601.

OPRACOWANIA

K. Niesiecki: Korona polska. T. 3. Lw. 1740; wyd. 2 powiększone pt. Herbarz polski. T. 6. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1841 s. 500. — Z. Bujakowski: Wstęp i wyd.: Dwa pedagogiczne traktaty polskie XVI-XVII wieku. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914). — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* t. 11 (1929) s. 165. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Rzym (1930) s. 151. —

Ł. Kurdybacha: Pedagogika szlachecka w XVI i XVII w. w świetle instrukcyj rodzicielskich. *Kwart. Pedag.* 1933 t. 8. — Ł. Kurdybacha: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 *Prace Hist.-Kulturalne* t. 4. — A. Skałkowski: Aleksander Wielopolski. T. 1. Poz. 1947. — J. Skoczek: Wstęp do: Wybór pism pedagogicznych Polski doby Odrodzenia. Wr. 1956 *BN* I, 157 s. CX-CXI. — Ł. Kurdybacha: Z dziejów pedagogiki ariańskiej. W-wa 1958.

WYKONANO W DRUKARNI IM. REWOLUCJI PAŹDZIERNIKOWEJ W WARSZAWIE POD DYREKCJĄ EWELINY GABIŃSKIEJ I KIEROWNICTWEM TECHNICZNYM TADEUSZA BONIEWICZA. SKŁADAŁ ZESPÓŁ BOLESŁAWA TRAWIŃSKIEGO I MARIANA GŁOWACKIEGO. TŁOCZYŁ ZESPÓŁ JÓZEFA SKORWIDERA. OPRAWIAŁ ZESPÓŁ JÓZEFA BUJARSKIEGO

PRINTED IN POLAND

PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY. NAKŁAD 6.000+250 EGZEMPL. ARK. WYD. 67,2 ARK. DRUK. 34,5. PAPIER MAT. 50 G. KL. III, 70 × 100 CM, Z FABRYKI PAPIERU W JEZIORNIE K/WARSZAWY. PODPISANO DO DRUKU W PAŹDZIERNIKU 1964 ROKU. DRUK UKOŃCZONO W GRUDNIU 1964 ROKU.

ZAM. 1232/61 Z – 88 CENA ZŁ. 75.–